

KRINGSJAA

14-DAGLIGT TIDSSKRIFT

REDIGERET

AF

H. TAMBS LYCHE

BIND I. FEBRUAR—JUNI 1893.

KRISTIANIA

HUSEBY & Co.s FORLAG

— eget bogtrykkeri —

1893

Indhold.

Beskrivende artikler og skildringer.

Digte.

Forskjellige meddelelser.

Forskjelligt.

Grafologi.

Hypnotisme, etc.

Karakterskildringer og biografi.

Kunst.

Fra livets latterside.

Literære notitser.

Notitser.

Opdragelse.

Panama.

Politik.

Redaktionelt.

Religiøst.

Samfundsspørgsmaal.

Skandinaviske tidsskrifter.

Skjønliteratur etc.

Redaktørens sofahjørne.

Spiritisme.

Fra den tekniske verden.

Fra videnskabernes verden.

Verdensudstillingen.

Fra bogverdenen (literatur).

KRINGSJAA

No. 1

4DE FEBRUAR 1893

INDHOLD

Fredrikssten. (Efter fotografi af H. M. Madsen, Fredrikshald).

Fredrikssten.

(Ilustrationerne efter fotografier af H. M. Madsen, Fredrikshald).

Som en af de store, gamle katedraler dominerer og overskygger hele den lille franske provinsby, over hvis tage den rager høit, høit op med sine taarne og spir; som den sætter sit merke paa byens hele liv; som kirkeklokkernes evindelige kimen deroppe i høiden faar væggene til at ryste og vinduesruderne til at klirre gjennem alle byens trange gader; — saa er det ogsaa med Fredriksstens fæstning overfor den lille vakre by, der ligger ved dens fod og delvis hænger i bratte stup udfor dens sider, — det gamle *Halden*.

Høit, høit op over byen rager den med sine graa mure, dominerer den fuldstændig. Deilig er udsigten derovenfra. Uvilkaarlig løfter hver fredrikshaldenser sine øine didop en snes gange om dagen. Flaget deroppe viser ham, hvad vind der blæser. Og ofte er der klarveir og sol der, naar byen ligger i taage og røg. — Ingen, der er opvokset paa Fredrikshald, glemmer saa let de nætter, da han som gut vækkedes af den dybeste søvn, ved at de store brandkanoner paa dronningens batteri buldrede løs, saa jorden skjalv, og vinduerne klirret som glas paa et sølvbret. I hast kom man saa hen til vinduet for at se op til fæstningen, hvor udhængte signaler fortalte en, hvor »varmen var løs«.

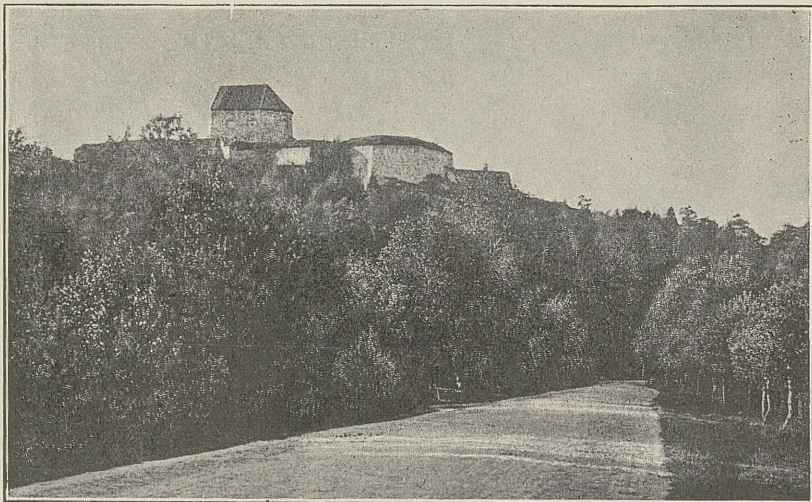
Heller ikke var det bare i ildebrandstilfælde, at kanonerne buldret løs deroppe. For nu ei at tale om alle »geburtsdagene«, — da det *store flag* var heist, og de 21 skud rystet byen op og indhyllet halve fæstningen i røg, — saa var der ogsaa en anden leilighed, hvorved kanonerne brugtes. Det var, naar en eller anden Fredrikshaldsskude, der havde havt en rigtig heldig reise eller været ude paa langtur, kom seilende op Idefjorden. Som den nærmet sig byen, gav den det »glatte lag«, som fæstningen besvarte skud for skud.

En af de første minderige bedrifter i gutteaarene bestod i at komme op paa dronningens batteri og der af en lidt ældre kamerat blive vist de to broncekanoner, som var »erobret« fra svenskerne. Tænk »erobret«! Det var vel ord og syn til at sætte guttefantasien ibrand, det.

Saa var der de gamle, deilige, forfaldne fængsler (desværre sat istand nu, tror jeg), hvor vi i belgmørke løb haand i haand i lang række over de raadne, nedsunkne gulve og skjalv saa frydefuldt ved tanken paa alle de farer, som sikkert maatte skjule sig omkring i de mørke kroge og under de raadne gulve. Og saa at marschere i takt gjennem de store porthvelv og lytte til den malmlignende klang af vore skridt. Klokketaarnet med sin herlige udsigt fristet os kanske mest, fordi det var stedet, hvor

hele Fredrikshald (og den halve verden desuden) syntes at have udødeliggjort sine navne paa vægge og rækverk. Endelig var der saa stedet, hvor vi stod som i en kirke, hvor der pludselig aabnet sig udsigt lige til *Pultava* og *Bender*, og hvor verdenshistoriens traade syntes at samle sig til et eneste punkt, stedet hvor han faldt, *han — heltekongen*. Forunderligt nok var vi fredrikshaldensere saa stolte af Karl den XII, som havde han været vor fæstnings forsvarer istedetfor dens angriber.

Norgeshistoriens og læsebøgernes mest begeistrende kapitler samlet sig om vor fæstning og kom os gjennem den nærmere ind paa livet. — Naar vi legte, saa var det »fæstning« vi legte, fra vi var store nok til at lægge den ene sten paa den anden og dytte lidt mose imellem. Har ei guttenaturen paa senere aar forandret sig merkeligt, saa er alle landeiendomme omkring byen fulde af slige fæstningsverker.

Gyldenløve.

Naar solen gaar ned og kaster et blodigrødt lys over fæstningsmure og fjeld, mens nede i dalen de graa aftenskygger trækker sig opover, og stilhed ruger over alt, — da gaar der »gjenfærd af afdøde tider og mænd« om blandt de graa mure, da ser man dem atter, hine svundne dage med deres kamp og strid, deres barbari og kjække mod, deres mørke liv og deres lyse fædrelandssind. *Klokkeren paa Id* ligger atter paa lur efter svensker. *Peter Olsen Nordmand* samler borgerne til forsvar bag primitive forskansninger og sender den overlegne fiende bud, at de »vil forsvare sig til sidste mand«, — et bud, saa ærligt ment, som det var sagt. *Karl den XII* læner sig frem over brystværnet i den stille, mørke nat, og atter falder det skjæbnesvangre og saa længe og meget omtvistede skud. Murene farves blodigrødt, ei af den synkende sols straaler, men af gjenskinnet fra den brændende by, som borgerne selv — besjælet af saa egte og kjækt et borgersind som kjendes i historiens annaler — til bedste for fædrelandet har antændt. Og hist nede i fjorden, ved Sponvigs-skansen, og i Dynekil, ligger *Tordenskjold* selv med sine skuder. *Brødrene Kolbjørnssen* giver os ved beslutsomhed, mod, selvopofrelse og førerevne navne, der ikke blegner ved siden af hine fra Schweitz i frihedskampe, som poesi og historie har gjort verdensberømte.

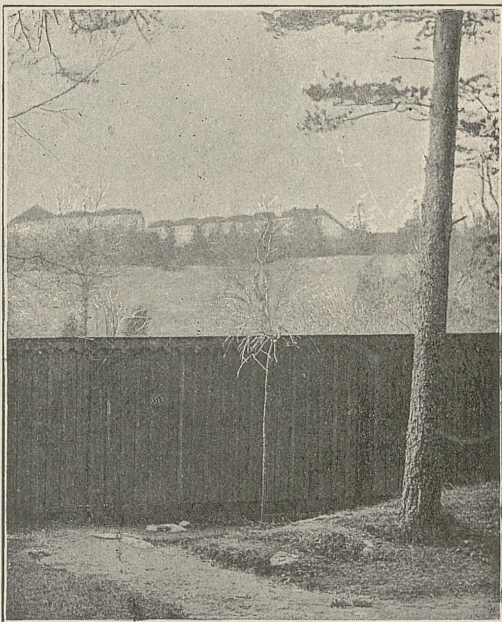
* * *

Det var i 1658, at Haldens borgere første gang kaldtes til at forsvare sin lille by mod en overlegen fiendtlig styrke. Fæstningen var ei endda til. I hast opførtes paa fjeldskraaningen, der hvor nu de nederste mure findes, en bjelkeskanse, hvorfra borgerne, — uopfordret og af eget initiativ —, kommanderet af »tolderen Bjørn« og ved hjælp af tre smaa, gamle kanoner, forsvarte sin by. — Aaret efter fandt der af en langt større styrke, et nyt frugtesløst angreb sted, hvorunder borgerne afbrændte den nordre del af deres by for bedre at kunne forsvare den søndre. I 1660 forsvarte atter byen sig med held mod en hel liden svensk arme. Og i det paafølgende aar var det, at den første sten blev lagt til den nuværende fæstning.

Saa havde byen ro til 1716, da Karl den XII foretog sit første forgjæves forsøg paa at tage by og fæstning. Da var det som bekjendt, at

»borgerkjærligheden tændte
for landets vel sin by i brand.«

I 1718 kom saa den verdensstormende konge atter tilbage, anlagde sine løbegrave og kom saa langt som til det sted, man nu med sjelden ærefrygt og pietet udpeger som det nøiagtige punkt, hvor han tilsidst fandt sin bane.

Det nøiagtige punkt hvor Karl XII faldt.

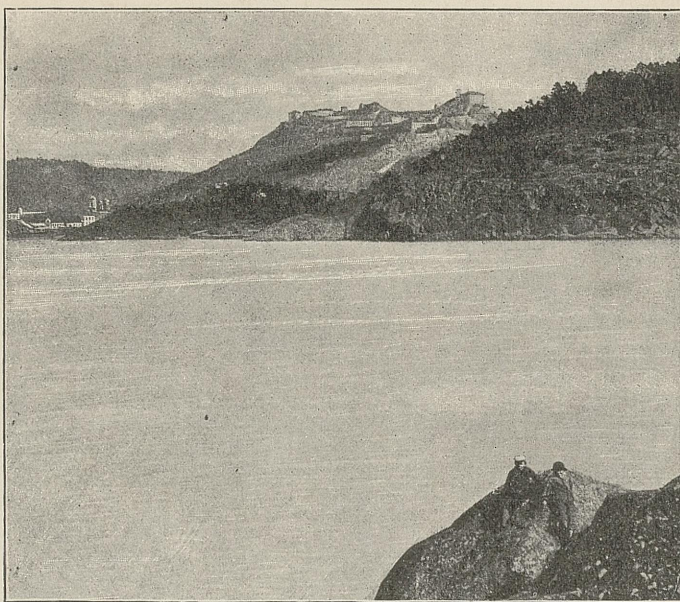
Som man ved, har der længe været tvivl om, hvor kongen faldt. Det af den svenske armé reiste mindesmærke har man vidst at være opsat paa et feilagtigt sted. Sidst sommer søgte da atter en del interesserede officerer at finde stedet. Ved et tilfælde fandtes den løbegrav, hvori kongen maatte have opholdt sig. Efter atter at have gransket de gamle dokumenter, regnet man sig saa til det sted i løbegraven, hvor han maatte have staaet. Her grov man da og stødte straks paa sokkelen til det første monument, som af den danske regjering var reist, mens endnu alt var i frisk erindring. I vedføiede billede sees en sten at merke det næsten verdensberømte punkt.

Atter havde saa by og fæstning ro til i aarhundredets begyndelse, da borgere og besætning viste sit gamle mod, først ved *Prestebakkeslaget,* saa under beleiringen i 1814, da de under de usikre, vaklende forhold loyalt og trofast forsvarte by og fæstning for det nyfødte norske rige, indtil konventionen til Moss til soldaters, borgeres og officerers bitre sorg sendte — for første og for sidste gang — et fremmed flag tiltops paa dronningens batteri.

* * *

Man faar det indtryk ved at læse de gamle sagn og historier, at i grunden fandt folk det i hine tider noksaa morsomt at slaas. Krigen synes ofte at være kommen

som en næsten kjærkommen afbrydelse paa det vanlige monotone og indholdsløse liv. Den var halvt leg, og man tog sig den noksaa gemytlig an. Saaledes sender en svensk oberst bud til fæstningens kommandant for at gjøre undskyldninger, fordi skydningen fra hans side er ophørt en stund; saasnart hans folk har spist middag og hvilet sig lidt efter formiddagens anstrængende arbeide med kanonfyringen (taget sig en middagslur), saa skal de gjøre sin fulde skyldighed igjen. — Peter Olsen Nordmand sender den svenske oberst Bagge en foræring af fuglesteg og haresteg med »baade hollandske og svenske kavringer og andet fint brød,« og dertil vin, kognak og tobak. Manden fra Bender staar og taler noksaa gemytlig med Marie Kolbjørnsen tvert over gaden. »Buldrer de altid slig deroppe?« spørger kongen. »Aa, nei,« var svaret, »bare naar vi har saa høie fremmede i byen.«

Men saa var der jo ogsaa det dybeste alvor i legen, saa dybt, at det vilde været uudholdeligt uden lidt opmuntrende og lettende spøg og leg. Og ud af det hele — alvor og leg — lyser der stadig gjennem hele Fredriksstens historie en pligtfølelse, en kjæk troskab mod folk og land og en urokkelig vilje til at forsvare til det yderste en betroet post.

* * *

Hine blodige tider er svundne. Aldrig mere vil vel fiendtlige hære leire sig om Fredriksstens mure. Bedre og lysere dage er oprundne over dem. To beslegtede folk ligger ei længer i evig strid og feide. Krigen har tabt den glorie, hvormed den engang omgaves. Ærgjerrige brushoveder kan ikke længer styrte folk i slagsmaal og elendighed blot for at faa anledning til at pynte sig selv med nogle billige og blodige krigerlaurbær. *Ærens mark* begrænses ikke længer af slagfeltets blodsump, men strækker sig hele livet igjennem, ud over alle fredens sysler. Der er tusende vis i vor livsfyldigere, rigere tid, hvorpaa den, der har mod og energi, kan stride for folk og land og vinde hæder og ære, — uden at slaa medmennesker ihjel.

Det mørke og barbariske i hine tider er vi heldigvis blevne kvit — for en stor del. Men det fædrelandssind, den personlige offervillighed, det kjække, seige mod og den usvigelige troskab mod pligt og post, der giver Fredriksstens minder — uanseet tidernes mørke og barbari — deres værd og deres glans, de trænges lige saa fuldt i vor nye tid, som de trængtes dengang. Den tid kan aldrig komme, da de vil blive forældede. De har det eviges liv og kraft i sig; det stadig foryngende. Og derfor staar og de gamle, graa mure paa det høie fjeld der, ei ulig en af de store katedraler — en fædrelandskjærlighedens og det jordiske samfundslivs katedral — og forkynder til slegt efter slegt, med ærefulde aarhundreders vegt i stemmen, det evangelium og den lov, der indeholdes i offervillighed, almenaand, trofast pligtopfyldelse og aldrig svigtende mod. Saalænge som disse ting staar i pris iblandt Norges folk, vil den besøgende ikke uden ærefrygt og pietet vandre om blandt de gamle mure, eller se dem i solfaldsglans hæve sig over bakker og skog og hustag i det fjerne.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for „Kringsjaa"). — Se side 74.

Indledning.

Forfatteren af denne selvbiografi var min fætter, der døde i X. kriminelle sindssygeasyl, hvor han havde opholdt sig i tre aar. Han blev sendt dertil efter et pludseligt og voldsomt anfald af mordmani (som heldigvis ikke førte til alvorlige følger) fra Y. distriktsfængsel, hvor han havde været i fem og tyve aar, dømt til slaveri paa livstid for at have dræbt en nær slegtning.

Han var oprindelig bleven dømt til døden. Disse memoirer skrev han i X. sindssygeasyl. Jeg modtog manuskriptet kort efter hans død tilligemed et rørende brev, hvori han paaberaaber sig vort tidligere venskab og udnævner mig til sin literære eksekutor testamenti. Hans ønske var, at hans levnetsløb skulde blive offentliggjort, akkurat som han havde skrevet det; men jeg har ikke fundet det raadeligt at gjøre det. Det vilde til ingen nytte gjenopfriske en gammel skandale — som forlængst er gjemt og glemt — og derved foraarsage endnu levende mennesker smerte og ubehageligheder.

Heller ikke behøver hans minde nogen gjenopreisning blandt dem, som kjendte ham — de eneste mennesker, hvem det igrunden angaar. Hans ugjerning er forlængst tilgivet af alle (og de er mange) som kjendte til den ham overgaaede fornærmelse og den mands karakter, som havde tilføiet ham den.

For at hans sidste ønske dog ikke skal blive helt uopfyldt, har jeg efter modent overlæg og andres raad bestemt mig til at offentliggjøre me-

moirerne med enkelte forandringer. Jeg kan ligesaa godt straks meddele, at uanseet disse rettelser er hver enkelt begivenhed i hans „naturlige“ liv, som han selv skildrer det, absolut sand lige til de mindste enkeltheder, hvad jeg har havt anledning til at overbevise mig om. Hvad den tidlige del deraf angaar — livet i *Passy*, som han beskriver med saadan kjærlighed — kan jeg personlig indestaa for den. Jeg er nemlig den kusine Madge, til hvem han henviser en eller to gange. Skjønt jeg ikke har seet ham, siden han var tolv aar gammel, da hans forældre døde, og han selv reiste til London, har jeg dog af og til faaet breve fra ham under mit ophold i udlandet, hvor jeg har tilbragt største delen af mit liv.

Han var den vakreste gut, jeg nogensinde har seet, saa indtagende, livlig og elskværdig, at alle kom til at holde af ham. Han havde en sand skræk for grusomhed, især mod dyr (ganske eiendommeligt for en gut i hans alder), og var sandhedskjærlig og kjæk. Ifølge alle beretninger, og tillige at dømme efter et fotografi, som jeg er i besiddelse af, voksede han op til at blive saa vakker en mand, som vel muligt — et personligt fortrin, som han selv syntes at tillægge liden vegt, skjønt han satte stor pris derpaa hos andre. Men han blev ogsaa besynderlig, sky og tilbageholdende i sit væsen, frygtsom og forsagt, en melankolsk natur, som elskede ensomhed, levede meget alene uden at betro sig til nogen, men som dog indgjød andre baade kjærlighed og agtelse; thi han synes altid at have været en fuldendt *gentleman* i tale, holdning, væsen og udseende.

Skjønt han intet siger, er det muligt, at han paa en maade følte sig sunket under den sociale rang, hvortil han var født. Han traadte nemlig ind paa sin livsbane under noksaa ugunstige vilkaar og fandt muligens sine kolleger og sin omgang lidet aandsbeslegtede. I sine gamle breve til mig er han indtagende aaben og frittalende.

Om den dame, som jeg har kaldt *hertuginden af Tovers* (jeg har beholdt titelen, men forandret navnet) finder jeg det vanskeligt at tale. At de kun mødtes to gange og paa den maade, som han beskriver, er en kjendsgjerning, som ikke kan være tvil underkastet. Det er ogsaa utvilsomt, at han i Newgate, morgenen efter sin dødsdom, modtog en konvolut, som indeholdt violer og tillige den besynderlige hilsen, han omtaler. Baade brevet og violerne er i min besiddelse, og der kan ikke være tvil om, at det er hendes haandskrift. Det er ogsaa sikkert, at hun lod sig skille fra sin mand næsten straks efter min fætters forhør og dom og levede forholdsvis tilbagetrukket fra verden. Ligesaa, at han pludselig blev gal 25 aar senere i Y. fængsel nogle faa timer efter hendes tragiske død, og før han paa nogen mulig maade, ad almindelig vei, kunde have hørt derom. Saa blev han sendt til X. sindssygeasyl. Efter at hans raseri havde givet sig, forblev han i mange dage i en tilstand af selvmorderisk melankoli, indtil han en morgen til alles forbauselse stod op i ud-

merket humør, tilsyneladende helbredet for alle alvorlige symptomer paa galskab. Og saaledes forblev han til sin død. Det var i den sidste del af sit liv, at han skrev sin selvbiografi pa fransk og engelsk.

Naar alle omstændigheder tages med i betragtning, er der intet overraskende i, at selv en saa høitstaaende dame, — veninde af keiserinder og dronninger, bærer af en høi tittel og et berømt navn, med rette bekjendt for sin skjønhed og ynde (og for sin ubegrænsede velgjørenhed) med pletfrit rygte, og en af det engelske selskabslivs mest feterede kvinder —, dog skulde have fattet en varm hengivenhed for min stakkels fætter. Det er virkelig en aaben hemmelighed i „Lord Cray"s familie, at hun gjorde det, og havde det ikke været af hensyn til dem, havde hun betroet den til hele verden.

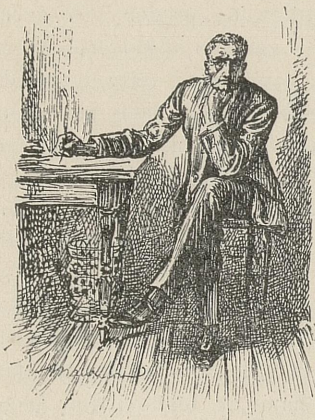
Efter sin død efterlod hun ham sin fædrenearv, som han anvendte i velgjørende øiemed, samt en umaadelig mængde manuskript i cifferskrift, sandsynligvis den samme, som han selv brugte i de anmerkninger, han satte under utallige skisser, som man tillod ham at tegne i det lange fangenskab, der i det hele ved hendes interesse og sandsynligvis ogsaa paa grund af hans egen gode opførsel blev gjort saa taaleligt for ham som bare muligt. Disse skisser, som er høist merkverdige, er nu tilligemed hendes naades manuskripter i min besiddelse. De danner tilsammen et mysterium, som jeg ikke har vovet at udforske. Af papirer, som tilhører dem begge, har jeg opdaget den utvilsomme kjendsgjerning, at de nedstammer fra en fælles fransk stammoder, hvis navn jeg kun har forandret lidt. Hendes saga opbevares endnu i *Departement de la Sarthe*, hvor hun var en berømt person for et aarhundrede siden, og hendes violin, en berømt amati, tilhører nu mig.

Om den „ikke naturlige" del af hans fortælling vil jeg fatte mig i korthed. Det er naturligvis en kjendsgjerning, at han var erklæret absolut og efter al sandsynlighed uhelbredelig gal, før han skrev sit levnetsløb. Der synes at have været afvigende meninger eller rettere sagt tvil blandt asylets autoriteter, om hvovidt han var gal, efterat det akute, men meget voldsomme anfald var over. Hvad der end var tilfældet, saa er jeg i det mindste overbevist om, at han ikke var nogen *fantast*, men fuldt ud troede paa den eiendommelige sjælelige oplevelse, som han her har aabenbaret. Selv med fare for at blive anseet for at dele hans galskab — om han da var gal — vil jeg da slutte med at sige, at *jeg* ialfald anser ham for at være normal og tror, at han har fortalt sandheden helt igjennem.

Magde Plunket.

* *
*

Jeg er kun en daarlig forfatter, lidet bevandret i den kunst at behandle ord og sætninger, hvad den dannede læser (om jeg nogensinde faar nogen saadan) snart selv vil bemerke. Jeg har i mange aar været gjenstand for medlidenhed og foragt fra alle, der har ofret mig en tanke — fra alle undtagen *en!* Og dog har jeg muligens været den lykkeligste og mest begunstigede af alle, som har levet i denne verden, hvad læseren ogsaa selv vil se, om han holder ud til enden.

Mit ydre og mit indre liv har været som polerne — længst muligt fra hinanden. — Og naar jeg i den ellevte time har bestemt mig til at meddele verden min historie, er det ikke for at skaffe mig selv opreisning i mine medmenneskers omdømme, hvor høit jeg end værdsætter deres gode mening; for — jeg har altid holdt af dem og villet dem vel og vilde gjerne vinde deres velvilje, om det var muligt; — men det er, fordi de regioner, hvor jeg har fundet min lykke, er tilgjængelige for alle, og fordi mange bedre uddannede og mere begavede mænd end jeg er, vil komme til at udforske dem i en langt bedre hensigt og til større hæder og velgjerning for menneskeheden, naar jeg først engang har givet dem nøglen. Før jeg kan gjøre dette, og for at vise, hvorledes jeg selv fandt denne nøgle, maa jeg saa godt som muligt fortælle historien om min afbrudte livsløbebane. Ved at gjøre dette opfylder jeg desuden den sidste anmodning af en, hvis mindste ønske var min lov. Dersom jeg er mere vidløftig, end jeg behøver at være, saa maa det tilskrives min mangel paa erfaring i literært arbeide, mit naturlige ønske om at skildre mig selv hverken bedre eller værre, end jog tror mig at være, samt det trylleri — det uudsigelige trylleri — som personlige erindringer har for den, der selv har oplevet dem, hvor umuligt det end er ham — han føle dem selv saa dybt og intenst som vel muligt — at bibringe andre den samme interesse derfor, medmindre han besidder gaver og evner, som jeg ikke eier. Dette bringer mig til at bede om undskyldning for egoismen i dette skrift, der forresten kun udgjør indledningen til et andet og længere arbeide, som jeg haaber at offentliggjøre senere. At skrive en fortælling af overordentlig stor betydning for menneskeslegten, hvor dog samtidig alt dreier sig om ens eget indre og ydre liv, uden at synes lidt egoistisk, kræver noget nær geni, og jeg er, som sagt blot en daarlig nok forfatter.

»Combien j'ai douce souvenance
Du joli lieu de ma naissance!« *)

Disse eiendommelige linjer har med afmaalte mellemrum passeret gjennem mit hoved næsten hele mit ydre liv igjennem, som et ofte tilbagevendende omkvæd i en endeløs ballade. Den triste, ensformige ballade! Ak, den og er min. Og det blidt monotone omkvæd af Châteaubriand! Jeg tror undertiden, at for at føle den fulde betydning af dette omkvæd maa man have tilbragt sin barndom i det solrige Frankrige, hvor det blev skrevet, og resten af sit liv i det smudsige London, eller i noget endnu værre end London, som tilfældet har været med mig.

Det var en smuk junimorgen i en deilig fransk have, hvor den varme, bløde luft var krydret med vellugt af syren og jasmin, og brogede sommerfugle, guldsmede og humler tumlet lystig omkring, at jeg begyndte min bevidste tilværelse med den lykkeligste dag i hele mit ydre liv. Jeg havde dog — det er sandt — dunkle minder (med lange, tomme mellemrum) om et mørkt hus i hjertet af London i en lang, kjedsommelig, retlinjet gade, der førte til en trist, aaben plads og saa tilbage igjen, og intet andet sted hen for mig; samt ogsaa om en besværlig og anstrængende reise, der syntes at vare i dage og nætter. Jeg kunde gjenkalde mig den blaa postvogn med de fire høie, tynde, brune heste for, saa rolige, skikkelige og velopdragne, konduktøren med rød kappe og horn, samt kusken med sit røde ansigt, sin hæse stemme og de talrige kraver. Endelig dampskibet med sit skinnende dæk, saa rent og hvidt, at det syntes en vanhelligelse at gaa paa det (denne pletfrihed varede dog ikke længe); og saa to lange brygger med et fyrtaarn paa hver; en kai; arbeidsmænd i blaa bluser; smaa soldater i røde benklæder og med moustacher; barbenede fiskerkoner; og allesammen talte et sprog, jeg kjendte ligesaa godt som det mere almindeligt benyttede, jeg var reist fra, — et sprog, som jeg hidtil havde anseet for mine forældres og min egen udelukkende eiendom, at benyttes, naar vi vilde udveksle ømme og fortrolige ord og holde andre udenfor. Og her var smaapiger og smaagutter paa gaden — *ganske almindelige børn* — som talte det ligesaa godt og bedre end mig selv. Derpaa fulgte som i en drøm et besynderligt, stort, fuldlæsset kjøretøi, som havde lighed med tre sammenbundne gule vogne: med et bjerg af bagage paa toppen under en umaadelig sort tjæret presenning, der endte i en hætte. Under hætten sad en mand med blaa bluse, en eiendommelig hue, lig en harmonika, og moustacher. Denne lod svøben lystig smelde over fem skrigende, travle arbeidslystne hvide og graa heste med bjælder om halsen og buskede rævehaler i panden, medens deres egne haler var omhyggelig opbundne. Fra kupeen, hvor jeg sad med mine forældre, kunde jeg godt iagttage dem, medens de førte os

*) Hvor mange deilige minder jeg eier om mit sollyse fødested.

henad støvede landeveie med utallige æbletrær og popler paa begge sider. Smaa, barbenede gadegutter (hvis forældre brugte træsko og besynderlige hvide natkapper) løb efter os og tiggede om franske kobbermynter, der var større end de engelske og meget behageligere baade at se paa og holde. Det gik bakke op og bakke ned, over knagende træbroer og daarligt brolagte gader, gjennem pene byer til store gaarde, hvor fem andre graa og hvide, trættekjære heste ventede paa at afløse de gamle, der var ganske udmattede. Og hele natten igjennem kunde jeg høre den lystige bjeldeklang og hovslagene, de rullende hjul og den stedse smeldende svøbe, medens jeg utaalmodig vandrede fra den enes skjød til den andens for at faa sove lidt; og naar jeg vaagnede op af en døs, kunde jeg se lyset fra de røde lamper falde henover de fem strævende hvide og graa

rygge, som trak os saa tappert fremover i den mørke sommernat. Senere blev det temmelig trættende, afbrudt og forvirret, indtil vi næste dag ved skumringstid ankom til en kai ved en bred flod. Som vi kjørte langs denne under tætte træer, mødte vi andre deligencer med fem heste for og røde, blaa og grønne lamper. De begyndte sin lange reise, netop som vi var færdige med vor. Da vidste jeg (noksaa godt opdragen som jeg var og veiledet ved min faders udraab: „Her er endelig Paris!“) at vi var ankomne til Frankriges hovedstad, en kjendsgjerning, som gjorde et dybt indtryk paa mig, *saa* dybt, at jeg faldt isøvn og sov 36 timer itræk. Og saa mindedes jeg intet mer, før jeg fandt mig selv i den før omtalte have.

Den lykkeligste dag i hele mit ydre liv; — thi i en gammel lade, fuld af redskaber og skrammel, ved enden af haven og midtveis mellem et tomt hønsehus og en ubrugt stald — hver især et sandt Eden for mig —

fandt jeg en liden trillebør, ubetinget den merkeligste, morsomste, vakreste, mest uhørte, uventede og fortryllende gjenstand, jeg nogensinde var stødt paa i min korte tilværelse. Jeg tilbragte timer — begeistrede timer — med at trille mursten fra stalden til hønsehuset, og saa endnu mere begeistrede timer med at trille dem alle tilbage igjen, medens livlige franske arbeidsmænd, beskjæftigede i og udenfor det hus, hvor vi skulde bo, nu og da stansede for at gjøre den lille englænder (*le petit anglais*) godmodige spørgsmaal, rose hans færdighed i at tale deres sprog og den dygtighed, hvormed han haandterte en trillebør. Hvor godt jeg husker, at jeg med nylig vakt selvbevidsthed undrede mig over styrken, heftigheden og overmaalet af min lykke og med glad tillid saa fremover mod en uendelig række af saadanne timer.

Næste morgen var veiret ligesaa smukt; trillebøren, murstenene og de gemytlige arbeidsfolk var der ogsaa; vellugten, gjenstandene og lydene var de samme, og dog vilde ikke den første, sorgløse begeistring vende tilbage; glansen og friskheden var borte. — Saaledes naaede jeg straks ved livets begyndelse høidepunktet af min jordiske lykke — som aldrig mere skulde naaes af mig paa denne side graven — og opdagede, at for at bringe den fuldstændige menneskelige lykke til at være, behøves der mere end en deilig fransk have, en liden fransk trillebør og en pen liden engelsk gut, som taler fransk og er glad i ros; der kræves en 4*de dimension*, og den fandt jeg da ogsaa senere.

Selv om jeg ikke oplevede flere saa begeistrede timer som den første, fulgte der dog 7 lykkelige aar, som end er istand til at vække begeistring, naar jeg ser tilbage paa dem.

Aa, den deilige have! Roser, konvolvolus, gyldenlakker, erteblomster og nellikker, morgenfruer og solsikker, paaskeliljer og stedmodersblomster, stokroser og valmuer — og himlen ved hvad mere. I min lyse erindring blomstrer de alle samtidig uden hensyn til aarstid. Tænk at kunne lugte til og plukke alle disse for første gang i den modtagelige femaarsalder; tænk at arve et saadant kongerige efter at have været fem aar i Grover street og Bedford-square!

Og hvilken verden af insekter! Vakre, interessante, komiske, høitidelige og frygtelige, ligefra den stolte humle til ørentvisten og dens søskendebarn kakkerlakken; alle disse krybende, mangefødde tingester, som spirer frem i fugtighed og mørke under store, flade stene.

Tænk engang at have været nærmeste venner med alle disse — roser og tusenben og alt — og saa bagefter at have maattet tilbringe størstedelen af ens ydre liv mellem nøgne kalkede vægge uden saa meget som en flue eller edderkop at være venner med!

Vort hus (hvor jeg i forbigaaende sagt blev født 5 aar tidligere), et gammelt gult hus med grønne vinduslemmer og mansardtag dækket med skifersten, stod mellem haven og gaden, — en lang, bugtende, daarlig brolagt gade, oplyst med oljelamper, som med lange mellemrum var ophængt tversover den. Ved tusmørke blev disse lamper firet ned, fyldt og tændt og derpaa halt op igjen for i nogle faa timer at oplyse mørket paa ikke maanelyse aftener.

Ligeoverfor os var en gutteskole — „Maison d'Education“ —, bestyret af M. Jules Saindou, *Bachelier & Maêtre ès Lettres et ès Seiences,* og forfatter af en afhandling om geologi med saadanne forfærdelige billeder af antediluvianske krybdyr, kjæmpende i det primære dynd, at jeg aldrig har været istand til at glemme dem. Min fader, som var videnskabsmand, forærede mig den paa min 6te fødselsdag. Den har forskaffet mig mangt et mareridt.

Fra vore vinduer kunde vi se og høre de legende gutter. I passe afstand *høres* franske gutter akkurat som engelske, uagtet de paa grund af sine tætklippede hoveder og blaa bluser *ser* ganske anderledes ud. Vi kunde se gymnastikapparaterne paa legepladsen, M. Saindous stolthed. „*Le partique! la poutre!! le cheval!!! et les barres parallèles!!!!* — saaledes stod de beskrevet i M. Saindous prospektus.

Paa begge sider af gaden, (som gik under navn af Pumpegaden) var der, saa langt øiet kunde naa, huse — kun lidt forskjellige fra vort eget — og havemure, ganske overskyggede af hestekastanjer, akasier, løn og lindetræer. Hist og her gav svære jernporte med sten-pillarer indblik i hemmelighedsfulde boliger af mursten, kalk og granit med mange grønne lemmer og halvt begravet i solbeskinnet grønt.

Mod vest kunde man se egte gammeldagse butikker med mangerudede

vinduer — Liard, kolonialhandleren, Corbin, vildthandleren, slagteren, bageren og lysestøberen. — Og ved at følge denne herlige, bugtende gade kom vi, — ikke til *Bedford Square* eller det nye universitetshospital, men til *Paris* med *Arc de Triomphe* paa den ene side og *Seinen* paa den anden; eller ved at gaa tilhøire til St. Cloud, gjennem den franske konges, Ludvig Philip den førstes, Boulogneskov; et Paris ligesaa forskjelligt fra det nuværende Paris og den nuværende Boulogneskov som en diligence fra et hurtigtog.

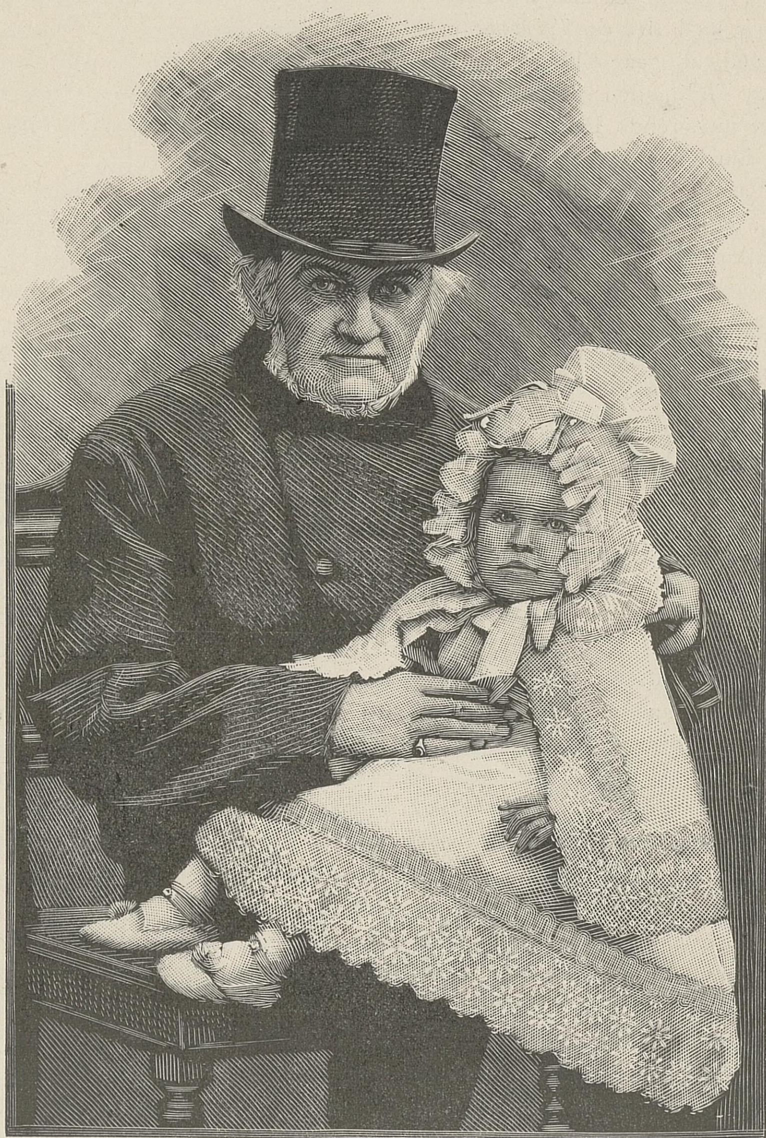
Paa den ene side af den omtalte deilige have var en anden deilig have, adskilt fra vor ved en høi mur bedækket af fersken-, pære-, plomme- og aprikos-træer. Paa den anden side — tilgjængelig for os gjennem en liden dør i en lav mur, bedækket af jasmin, klematis og konvolvolus — var en lang, snorlig alle af mandel-, guldregn- og syrentræer saa tæt sammenplantede, at de efeuklædte mure paa begge sider neppe var synlige. Hvilke deilige skygger kastede de ikke paa jorden, naar solen skinnede!

Den ene ende af denne alle mundede ud i Pumpegaden, hvorfra den var afstengt ved høie, smukt udskaarne jernporte mellem stenportaler, ved siden af hvilke der var en „*porte batarde*", som blev bevogtet af en gammel portner og hans ligesaa gamle hustru. Fred med deres støv, og himlen unde disse gamle gode sjæle hvile!

Den anden ende af alleen, som ogsaa var afstengt ved en jernport, førte til en stor, privat park, som ikke syntes at tilhøre nogen, og til hvilken vi havde fri adgang, — et sandt vildnis, et paradis med tæt sammenvoksede buskadser og ikke synderlig farlige kalkklipper, nedlagte gamle stenbuer og mørke huler, prærier med høit græs, sivbevoksede damme, turnipsagre, granskove, lunde og alleer af kastanjer, fugtige dale med valnødtrær og haktornsbuske, som midtsommers var mørke ved middagstid; nøgne, vindhaarde, bjergfulde strækninger, hvor man kunde foretage lange opdagelsesreiser, kort sagt alle slags vilde og frygtelige steder som skabte til at skjule vilde mennesker og dyr, og hvor smaagutter i al sikkerhed kunde begive sig ud paa farlige eventyr.

Hele denne svære indhegning (fuld af besynderlige syngende, summende, fløitende, kvidrende, flyvende, krybende, hoppende, klatrende, plaskende og dukkende væsner) var bleven forsømt i generationer — et Eden, hvor man uden frygt kunde spise af kundskabens træ og lære livet at kjende uden at miste sin uskyldighed. En skov, som var vendt tilbage til urtiden, og hvor naturen havde sat sin vilje igjennem og sammenslynget og sammenfiltret alt, som om en prinsesse havde sovet der uforstyrret i nærpaa det hele aarhundrede og nu kun ventet paa trylleprinsens komme, eller, som det desværre viste sig nogle aar senere — paa den spekulerende bygmester og ingeniør — *vor tids* trylleprinser.

(Fortsættelse).

Gladstone med et af sine barnebarn.

Gladstone.

(Nærmest efter »Review of Reviews«).

En „*merkværdig*“ mand kalder med rette et udenlandsk blad Englands nuværende førsteminister. Og det faar man vel stemme i med, enten man i et og alt er enig med ham i hans politik eller ikke.

En mand paa 83 aar, der er — ikke ved fødsel, men ved folkets stemmer og valg *i løbet af det sidste aar* — den høieste styrer i et rige, der vel endnu er verdens største og mægtigste. En mand, der i løbet af de sidste maaneder har ført og ledet og selv optraadt i en af tidens hidsigste og betydningsfuldeste valgkampagner. En mand, der endnu, trods alderen, staar der som sit partis aktive, allestedsnærværende, altdirigerende fører — som repræsentant for det *liberale England.* Og en mand, som trods sine aar, og trods det, at han er Englands førsteminister og sit partis fører under særligt vanskelige forhold, trods det, at der under hans forsæde og detaljerede tilsyn forberedes en række lovforslag af radikal og indgribende betydning, dog ikke finder nok at bestille; men ved siden af beskjeftiger sig med de utalligste og forskjelligste gjøremaal. Der gaar sjelden en maaned, at ikke en længere artikel fra hans pen staar at læse i et af de engelske eller amerikanske tidsskrifter. Han faar tid til at føre en umaadelig korrespondanse; til at besvare alle henvendelser, være *skriftligt* høflig og forekommende mod alle; til at læse en uendelighed af bøger; følge med paa alle livets omraader; blande sig op i alt muligt. En slig mand faar vi vel alle medgive at være et *særsyn.*

Alene løsningen af det irske spørgsmaal vilde vel synes de fleste arbeide nok; og den statsmand, der forestod det, vilde vist i almindelighed undskylde sig fra alle andre hverv med den besked, at han *ikke havde tid.*

Ikke saa med Gladstone — hans tid er yderst elastisk. Ved siden af det irske spørgsmaal har hans regjering under overveielse en hel række lige saa vigtige sager. Og Gladstone har tid for dem alle. Og endda tid tilovers; tid til at holde literære forelæsninger; tid til at lede gudstjeneste; tid til at studere arkæologiske spørgsmaal; tid til at forfatte en afhandling om den gæske tekst i et vist homersk manuskript; tid til at fortælle et tidsskrifts læsere, hvad bøger de bør læse, hvad nyt, der er paa bogmarkedet; tid til at skrive lange artikler for et amerikansk børneblad; tid til at skrive reiseskildringer for en avis og desuden en masse tid til at læse og til paa sin vis at fornøie sig, og til hundrede andre ting. Og alt foregaar *paa en gang.*

Om formiddagen holder han kanske en, for en stor politisk sag afgjørende, tale i underhuset. Endnu før middag behandles en anden sag i ministerraadet. Om eftermiddagen studerer han arkæologi eller skriver en

literær artikel eller en religiøs pamflet. Og ind imellem benyttes øieblikkene til at besvare breve, planlægge arbeide etc.

„Gladstone“, siger *Review of Reviews*, „er en slags dampmaskine paa to ben med hjerte af ild og lunger af staal. Uden stans og uden hvile farer han fremover med en fart, der meget snart sender alle andre mennesker, være de hvem de vil, bagud i kjølvandet.“ Han gaar gjerne tilsengs kl. 11 om aftenen og viser sig atter kl. 7 om morgenen. Og mellem de to klokkeslet *arbeider* han saa — ikke bare pirker og piller.

Med alt hvad han har at staa i, alt hvad han har at tænke paa og bære ansvar for, al den forfølgelse og misforstaaelse, alle de angreb, han er udsat for, har han aldrig tabt en nats søvn mere end en gang. Det var, da general Gordon var i trængsel i Ægypten. „Naar jeg gaar tilsengs“, siger han, „saa kaster jeg alle politiske sager og tanker ud af mit sind og lader dem ikke besvære mig igjen, før næste morgen“.

Han er i besiddelse af en merkværdig kontrol over sin egen tankevirksomhed og sit eget sind. Han kan altid tænke paa det han *vil*. Tankerne vandrer aldrig. Har han været aldrig saa dybt i homerske studier eller teologiske grublerier, saa er det blot et øiebliks verk for ham naarsomhelst at lukke disse ud af sind og tanke og koncentrere hele sin aandskraft paa en foreliggende politisk sag eller en parlamentarisk debat. Og saa snart *det* arbeide er over, ministerraadet hævet eller talen holdt i underhuset, saa gaar det lige fort — nu da tingen *er gjort* — at slænge den ting fra sig og beskjeftige tanker og sind med noget nyt.

Han læser altid tre bøger paa en gang. Naar han begynder at kjede sig ved en eller bliver træt af den, saa skifter han tankens spor saa at sige og tager op en anden bog af ganske anden art og indhold. Og saa med den tredie. Ved den tid er han færdig til at gaa tilbage til den første igjen med fornyet lyst.

I parlamentet og overalt, hvor han gaar, fører han med sig brevkort og papir. Og naar der intet andet er at bestille, naar et parlamentsmedlem snerrer afsted med en indholdsløs tale eller en kollega i raadet fortæller meget omstændeligen en hel del, som Gladstone forstod fra mandens første sætninger af, saa tager han brevkort og papir frem og besørger sin vidtløftige korrespondanse.

Hvad de, der har havt mest med ham at bestille, dog forbauses mest ved, er hans aldeles vidunderlige *erindringsevne*. Ved dens hjelp knuser han ofte modstandere og ydmyger kollegar. Den gruer hans medarbeidere sig for, heder det. Drister en eller anden af dem sig til i et ministerraad at modsige Gladstone, hvor det gjælder et historisk faktum, saa vil denne strax sende sin sekretær bud om at bringe den og den bog eller det og det dokument og slaa efter der og der — og der er Gladstones udtalelser bekræftet.

Hvad der er af vigtighed for ham at huske, det glemmer han aldrig; derimod er hans erindring som et sold, hvor det gjælder ting, han ikke behøver at huske. Med dem bebyrdes ikke hans hjerne. De glemmes saa fort, som de høres eller erfares.

Et af mandens vakreste træk er, at han aldrig nærer bitterhed mod nogen, ikke mod den voldsomste modstander, finder undskyldning for andres opførsel imod sig, forstaar at agte og beundre de mænd, mod hvis meninger og politik han kjæmper. Da den konservative høvding og forhenværende førsteminister Salisbury engang angrebes og kritiseredes i Gladstones nærværelse, sagde denne: „Jeg tror aldeles ikke, at Salisbury drives af politisk ærgjerrighed. Jeg anser ham for en fuldstændig ærlig og oprigtig mand. Og det har været mig umuligt at føle uvenligt mod ham, lige siden jeg saa ham som en vakker liden gut i røde skjørter lege med sin moder.“

I sine embedsudnævnelser skal han være yderst samvittighedsfuld. Særlig, hvor det gjælder kirkelige udnævnelser og forfremmelser, udelukker han paa det omhyggeligste alle politiske hensyn. Da for nogen tid siden en erkebiskopsstol skulde fyldes under hans regjering, og det rygtedes, at han agtede at udnævne den nuværende erkebiskop dertil, blev der fra partifæller protesteret. Manden var en ivrig *tory* hed det, og ikke det alene; men han havde netop sluttet sig til en tory-valgklub, hvor de bitreste udfald var blevne gjort imod Gladstone personlig. „Ved De“, var Gladstones svar til en af dem, „at De netop har bragt mig et sterkt argument for hans udnævnelse; thi hvad De fortæller viser, at han ikke er noget verdsligsindet menneske eller nogen selvsøgende ærgjerrighedsjæger. Var han det, saa havde han nok vogtet sig for at gjøre noget saa tilsyneladende uklogt og upolitisk, som aabent og offentligt at modarbeide og angribe den mand, af hvem hans forfremmelse afhænger.“

Og manden fik sin udnævnelse.

*

* *

Som bekjendt begyndte Gladstone sit offentlige liv som en ivrig tory eller konservativ. Han har selv forsvaret mange af de sager, han nu voldsomst angriber, og selv angrebet og fordømt, hvad han nu sætter størst ære i at have gjennemført. Han forandret sig heller ikke pludseligt fra den ivrige konservative, han i sin ungdom var, til den næsten radikale statsmand, han nu paa sine gamle dage er bleven. Det har været en stadig, gradvis, livslang udvikling i liberal retning. Hver ny ide har han først antaget efter aars prøvning, efter lidt efter lidt at have vokset sig frem til den.

Det kastes ham ofte i ansigtet, at han jo selv en gang har sagt det modsatte af, hvad han nu siger. „Jeg beklager meget“, svarer han da,

„at jeg engang saa tingen slig an, og er Gud taknemmelig, fordi de svundne aar har lært mig bedre.“

En sjeldenhed er det vel, at en offentlig mand — eller hvilkensomhelst mand for den sags skyld — vedbliver at *udvikle sig*, hvad meninger og ideer angaar, efter at han er kommen over de seksti. Men Gladstone har skudt stærkest fart siden da. De sidste 10 aar af hans liv, fra 70de eller 75de og fremover til nu, viser kanske den mest slaaende udvikling.

Sjelden er det jo ogsaa, at udviklingen gaar i *den* retning med aarene. Det vanlige er jo, at den ældre mand, selv om han i sin ungdom var liberal og sværmet for fremskridt og idealer, efterhaanden stilner af, slaar sig tilfreds og tilro med det bestaaende paa alle omraader, og hader alt, der forstyrrer og egger. Med Gladstone er det altsaa rent omvendt. Hans mest sværmende dage, hans mest idealistiske fremtidstro er kommet nu i ottiaarene. Hans hele sind og karakter har mildnet med aarene, ikke surnet. Tro og haab har øgedes. Det er ungdomsord, der nu falder fra hans læber, og med en ungdoms blik han ser paa livet. Han har tro paa menneskene, tro paa deres udviklingsevne, tro paa muligheden af fremskridt og bedring i alle retninger. Der staar lys og morgenrøde om den gamle mand. *The grand old man*, som hans partifæller visselig med god ret benævner ham — den *store* eller den *prægtige gamle mand.*

Lykke.

(Af Mark Twain efter »Harper's Magazine«).

(Dette er ikke en fantasiskisse. Jeg har det fra en geistlig, som var lærer i Woolvich for 40 aar siden, og som indestod for dets sandfærdighed).

Det var ved en middag i London til ære for et af denne generations to eller tre mest bekjendte, berømte militære navne. Af grunde, som senere vil fremgaa, tilbageholder jeg hans virkelige navn og titler og kalder ham generalløitnant, lord Arthur Scousby, Y. C. K. C. B. osv. osv. Hvilken fortryllelse er det ikke ved et berømt navn! Der sad i kjød og blod den mand, om hvem jeg havde hørt saa mange tusinde gange siden hin dag for tredive aar siden, da hans navn pludselig brød frem fra en slagmark paa Krim, for saa bestandig siden at vokse i berømmelse. Det var bedre end mad og drikke for mig at se og se og se paa denne halvgud, idet jeg betragtede, undersøgte og lagde merke til alt, til den ro og tilbageholdenhed, det værdige alvor, som prægede hans ansigt, den ligefremme ærlighed, som var udtrykt i hele hans person, den behagelige ubevidsthed om egen storhed — ubevidsthed om hundreder af beundrende øine, som var fæstet paa ham, ubevidsthed om den dybe, kjærlige og oprigtige tilbedelse, som strømmede ham imøde fra disse folks hjerter.

Presten ved min venstre side var en gammel bekjendt af mig. Han var prest nu, men havde tilbagelagt den første halvdel af sit liv i leir og paa slagmarken og som lærer ved den militære skole i Woolwich.

Netop i dette øieblik glimtede der et tilsløret og besynderligt blik i hans øine, og han bøiede sig og hviskede fortroligt til mig, idet han med en haandbevægelse hentydede til hædersgjesten:

„Mellem os sagt er han en stor dumrian.“

Denne erklæring kom mig selvfølgeligt høist overraskende. Om gjenstanden havde været Napoleon, Socrates eller Salomon, kunde min forundring ikke have været større. To ting vidste jeg vel: at den geistlige var en mand med stor sandhedskjærlighed, og at han godt forstod at bedømme mennesker. Derfor vidste jeg ogsaa uden videre tvivl, uden at trænge videre spørgsmaal, at verden *havde* taget feil af denne helt; *han var en dumrian*. Nu haabede jeg bare i et beleiligt øieblik at faa vide, hvorledes presten ganske alene havde udfundet denne hemmelighed.

Nogle dage senere kom denne leilighed: prestens fortælling lyder saaledes:

„For firti aar siden var jeg lærer ved den militære høiskole i Woolwich. Jeg var tilstede i en af afdelingerne, da den unge Scousby var oppe til sin første eksamen. Jeg blev greben af dyb medlidenhed med ham; hele klassen svarede hurtig og rigtig, medens han kunde saa godt som ingenting. Han var øiensynlig bra, snil, elskværdig og ærlig, saa det var overordentlig pinligt at se ham staa der saa alvorlig som en billedstøtte og give svar, som i sandhed røbede en overvældende dumhed og uvidenhed. Hele min medlidenhed blev vakt til fordel for ham. Jeg sagde til mig selv, at naar han atter skal op og eksamineres, vil han naturligvis falde igjennem, saa det vil kun være en uskadelig barmhjertighedsgjerning saavidt mulig at lette ham faldet. Jeg tog ham tilside og fandt, at han kunde lidt af Cæsars historie. Da han ikke kunde noget andet, begyndte jeg at banke ind i hans hoved en hel række ledende spørgsmaal angaaende Cæsar, som jeg vidste vilde blive stillet. Vil De tro mig, han slap igjennem med glans eksamensdagen. — Han stod sig udelukkende ved det overfladiske „pug“ og fik ros tilmed, medens andre, som kunde tusinde gange mere, faldt igjennem. Ved et eller andet besynderligt lykkeligt tilfælde, — et tilfælde, som sandsynligvis ikke indtræffer to gange i et aarhundrede, fik han ikke et eneste spørgsmaal udenfor sine indpuggede kundskabers meget snevre omraade. Tænk Dem *mine* følelser! Jeg stod ved hans side under hele eksaminationen med noget af den følelse, en moder har for sit vanføre barn. Han reddede sig altid som ved et mirakel.

Nu vilde naturligvis, mente jeg, mathematiken sætte ham paa prøve og gjøre det helt af med ham. Jeg besluttede at gjøre hans endeligt saa let som muligt; jeg øvede og proppede, proppede og øvede ham i den

række spørgsmaal, som læreren sandsynligvis vilde stille, og overlod ham derpaa til sin skjæbne. Forsøg nu engang at gjette resultatet, min herre! Til min rene forfærdelse fik han første præmie, og samtidig dermed en sand ovation af komplimenter!

Der var ikke tale om søvn paa en uge for mig. Min samvittighed plagede mig dag og nat. Hvad jeg havde gjort var gjort udelukkende af medlidenhed for at lette en stakkels ynglings fald; — jeg havde aldrig drømt om et resultat som dette og følte mig ligesaa ulykkelig som *Frankensteins* skaber. Her var et blokhoved, som jeg havde bragt ind paa en løbebane, der var rig paa glimrende forfremmelser, og hvor ansvaret var stort. Kun *en* ting kunde hænde: han vilde gaa tilgrunde med sin hele styrke ved den første alvorlige prøve, han blev sat paa.

Krimkrigen var netop brudt ud. Naturligvis maa vi faa krig, sagde jeg til mig selv. Vi kan jo ikke faa beholde fred og lade dette æsel faa dø i ro, før hans uvidenhed og udueligheḋ opdages og styrter kanske en hel hær i ulykke. Jeg ventede som paa et jordskjælv. Det kom, og det gjorde mig helt ør.

Han blev nemlig udnævnt til kaptein for et udmarscherende regiment. Bedre mænd bliver gamle og graa i tjenesten, før de opnaa saadan hæder. Og hvem kunde vel nogensinde have forudseet, at de vilde lægge slig ansvarsfuld byrde paa saa grønne og uskikkede skuldre? Jeg kunde muligens have taalt, at de havde gjort ham til fændrik, men tænk til *kaptein!* Jeg syntes, mit haar maatte graane. Tænk Dem bare, hvad jeg gjorde, jeg, som yndede ro og uvirksomhed! Jeg sagde til mig selv, at jeg var landet ansvarligt for dette, og at jeg maatte følge med og forsvare landet mod ham, saa godt, jeg formaaede. Jeg tog derfor min lille kapital — opsparet ved aarelangt arbeide og forsigtig økonomi — gik med et suk hen og kjøbte en fændriks post, og afsted drog vi til kamppladsen. Og der — Gud bevare os, det var *forfærdeligt!* — Feilgreb? — *Han gjorde jo aldrig andet end feilgreb.* Men, ser De, ingen kjendte fyrens hemmelighed; alle saa ham i et galt lys og misforstod hans handlinger og hans opførsel hver eneste gang. De ansaa hans idiotiske bommerter for geniale inspirationer! Ja, paa min ære gjorde de det! Hans mindste feil var nok til at bringe en fornuftig mand til at græde — og det bragte mig til at græde — og rase og rave ogsaa, mellem os sagt. Og hvad der altid bragte mig til at svede angstens sved, var den kjendsgjerning, at enhver ny bommert kun forhøiede glansen af hans berømmelse. Jeg vedblev at sige til mig selv: „Han vil stige saa høit, at naar opdagelsen tilslut kommer, vil det være, som om *solen* faldt ned fra himmelen.“

Han steg lige op fra grad til grad over sine overordnedes døde legemer, indtil vor oberst tilsidst faldt i det hedeste øieblik i slaget ved X. . . . Hjertet kom mig i halsen; thi Scousby var næst i rang. Nu gaar det

løs, tænkte jeg; inden 10 minutter lander vi sikkert allesammen i de dødes rige.

Det gik varmt til i slaget, de allierede trak sig stadig tilbage over hele slaglinjen. Vort regiment indtog en meget vigtig position; et feiltrin nu maatte føre til nederlag og undergang. Hvad andet gjør saa den udødelige dumrian, end i dette kritiske øieblik at forrykke stillingen ved at give ordre til et anfald over en nærliggende høide, hvor der ikke var skygge af fiender engang! „Nu kommer det“, sagde jeg til mig selv; „dette er omsider enden og opgjøret“. Afsted bar det, og vi var allerede over høideryggen, før den vanvittige bevægelse kunde blive opdaget og stanset. Og hvad fandt vi? Et helt og uventet russisk armekorps i reserve. Og hvad hændte? — Blev vi ødelagte? — Det vilde nødvendigvis være skeet i ni og nitti af hundrede tilfælde. Men nei, disse russere ræsonnerte som saa, at intet enkelt regiment vilde vove sig frem der paa den tid; det maatte være den hele engelske arme, og den russiske krigslist maatte være opdaget og forpurret. Derfor flygtede de over hals og hoved i vild forvirring over høiden og ned paa slagmarken, og vi efter dem. Her brød de selv det sterke russiske centrum og splittede det. Inden kort tid var der den største forvirring, man kunde tænke sig, og de allieredes nederlag blev forvandlet til den mest storartet glimrende seier. Marshal Canrobert saa paa, ganske fortumlet af forbauselse, beundring og glæde. Han lod straks Scousby hente, omfavnede ham og dekorerede ham paa stedet i de allierede armeers paasyn. Og hvori bestod Scousbys bommert denne gang? Jo, han havde kun *taget feil af høire og venstre haand*, det var det hele. Han havde faaet ordre til at trække sig tilbage og understøtte vor *høire fløi*, og saa rykkede han fremover istedetfor og gik over høiden til *venstre*. Men det navn, han den dag vandt som et stort militært geni, fyldte verden med hans hæder, og denne hæder vil aldrig svinde, saa længe der gives historiebøger. Han er saa bra, snil, elskværdig og fordringsfri, som nogen kan være; men han ved ikke engang nok til at gaa ind, naar det regner. Dette er absolut sandt. Han er det største æsel i verden; men lige til for en halv time siden vidste ingen andre det end han selv og jeg. Dag efter dag og aar efter aar er han bleven fulgt af den mest fænomenale, forbausende lykke. Han har i en generation været en glimrende soldat i alle vore krige. Han har bestrøet hele sin militære løbebane med bommerter og har dog ikke begaaet *en*, som ikke har gjort ham til ridder, eller baron, eller lord eller noget lignende. Se paa hans bryst; han er jo ganske bedækket af vore egne og udenlandske ordener. Vel, min herre, hver eneste en af dem beretter om en eller anden skrigende dumhed, og tilsammenlagt er de et bevis paa, at den allerbedste ting, som kan times en mand i denne verden, er at være født under lykkens stjerne. Jeg siger nu, som jeg sagde ved middagen, Scousby er en umaadelig idiot.

Miss Frances E. Willard.

(Væsentlig efter W. T. Stead i »Review of Reviews« af redaktøren).

»*Amerikas ukronede dronning*« kalder W. T. Stead, — den bekjendte redaktør af *Review of Reviews* —, den kvinde, hvis portræt vi idag bringer vore læsere.

Vist er det, at ingen nulevende kvinde, hverken i Amerika eller andensteds, har udrettet saa umaadeligt et arbeide, eller sat saa dybt et merke i tid og omgivelser. I hendes eget fædreland er hun ei alene beundret, feteret og lovpriset for hvad hun har gjort, men hvad mere og bedre er: — af hundrede tusener *afholdt* for hvad hun som kvinde og menneske *er*.

Hun er præsident for, og, i dets nuværende skikkelse, skaberen af det over den hele verden forgrenede og velkjendte samfund »*Women's Christian Temperance Union*« (Kvinders kristelige maadeholdsforening), eller *W. C. T. U.*, som det for kortheds skyld almindeligvis kaldes. Samfundet har sine udsendinge, sine missionærer og arbeidende agenter den hele verden over, i Afrikas indre, paa Asiens sletter, under Himalayas fjeldtoppe, i omtrent hvert land, uciviliseret som civiliseret. Og overalt arbeider det med kvinders begeistring, seige udholdenhed og selvforglemmende hengivenhed for samfundets frelse fra drukkenskab og al den lavhed og elendighed, som følger med den; og ei derfor alene, men ogsaa for dets frelse fra alskens last, svaghed og styghed; og overalt og gjennem alt for kvindens fyldigere, rigere udvikling som person og som aktivt medlem af stat og samfund. — Det er som et moderniseret, udogmatisk, demokratisk og kvindeligt jesuiterselskab. Den ledende aand — »generalen«, saa at sige for det hele er Miss Willard. Fra sit kontor og hjem i Chicago styrer, leder, inspirerer hun den hele armé og det hele felttog.

I De forenede stater findes der knapt en smaaby eller en landsbygd fra Stillehavskysten til Atlanterhavet, hvor Miss Willard og hendes samfund ei repræsenteres af en befuldmægtiget, der varetager dets interesser og staar i stadig forbindelse med lederne. Det hele er ypperligt organiseret. Der er arbeide for alle. Hver god vilje nyttiggjøres.

Selv har Miss Willard gjæstet og talt for sagen i omtrent hver eneste by i landet, hvad der i et kjæmpesamfund som De forenede stater betyder et ganske forsvarligt arbeide. I samfulde ti aar holdt hun da ogsaa foredrag *hver eneste dag i aaret* med undtagelse af tre uger, som hun tilbragte i ro i sit hjem. Paa et aar tilbagelagde hun paa sine foredragsreiser, med jernbane, dampskib og vognskyds, tilsammen 30,000 engelske mil og arbeidet i hver af Unionens stater og territorier.

Hun besidder, vil man let forstaa, en mageløs arbeidskraft; og dertil den intenseste tro paa og begeistring for sin sag. Den er for hende Guds egen sag paa jorden, og hun selv er, der hvor nu engang evner og omstændigheder har placeret hende, hans tjenerinde, hvis høieste ærgjærrighedsdrøm det er at fortjene, naar alt her er forbi, at faa høre ordene: »*Vel gjort, gode og tro tjener.*«

Paatrængenhed eller egennyttig ærgjerrighed er hun helt blottet for. Det er kjærlighed til og tro paa sagen, der driver hende. Personligt er hun den beskedne, ligefremme, elskværdige kvinde.

Foruden den umaadelige arbeidskraft, som hun lægger for dagen, besidder hun ogsaa et rent napoleonsk førergeni, — organisationstalent. Hvor hun gaar foran, formeligt slaas man om at følge. Hendes egen tro og begeistring virker smittende. Og hun har yankeens sans for praktisk udnyttelse af alt. Hun er ei fornøiet med at staa og betragte den begeistring, hun vækker. Den maa straks nyttiggjøres. Den er en kraft, som ei maa faa lov til at dunste bort til ingen nytte. Den maa fanges, spærres inde i organisationer, sættes til at drive noget, gives maal og retning.

Hvorsomhelst hun gaar, efterlader hun sig derfor ikke blot enthusiasme og sværmeri, men organiseret, effektivt arbeide for samfundets rensning og bedring.

Og i alt dette arbeide forbliver hun selvfølgelig *kvinden*, — simpel, ligetil, uaffekteret og naturlig, *kvindelig* til fingerspidserne; slet og ret Miss Willard.

Affektation og unatur formaar aldrig at udrette noget stort her i verden. »Den, der vil bevæge masserne, maa selv være absolut sand og naturlig«, sagde kineseren Konfucius. Saa er det altid. Hvor en varig og mægtig indflydelse viser sig, der staar der altid ærlighed og naturlighed bagom. Saa her. Miss Willards tro, arbeide og begeistring er ét med hendes hele kvindelige væsen. Hun og den sag hun repræsenterer er ét. Paa talerstolen er hun ligesaa ligetil som ved thebordet; overalt den dannede, elskværdige kvinde, gjennem hvis hele væsen og natur en stor sag finder udtryk.

*

* *

Da hun overtog det omtalte samfunds ledelse, var det endnu lidet og trangt begrænset med hensyn til formaal og livssyn, uorganiseret og kaotisk. Hendes første reform var at sætte *individer* istedetfor *komitéer* i spidsen for alt. Med en komité eller kommission kommer man ingen vei, mente hun. Livet er for kort og tiden for kostbar for den slags luksus. »Havde salig Noah i sin tid nedsat en komité til at bygge Arken, saa var den ikke løbet af stabelen endnu.« Komitéer kvæler den personlige ansvarsfølelse, som er den vigtigste drivfjeder i alt større arbeide, hemmer personlige evner og forspilder i friktion inden komitéen uvurderlig kraft, som skulde gjøres effektiv udad.

Under hendes forsæde har da ogsaa foreningen vokset umaadeligt. Trods kvindens udelukkelse fra fuld borgerret og fra *direkte* indflydelse (med dertil hørende *ansvar*) paa det offentlige liv, har dog kvinderne ved denne deres organisation drevet igjennem en masse lovgivningsarbeide, hindret og omformet andet, og i det hele gjort deres opfatning gjældende paa mange af statslivets omraader. Overalt hvor nye lovforslag debatteres, overalt hvor den offentlige mening trænger bearbeidelse, overalt hvor uret og usselhed gaar i svang, der har *W. C. T. U.* sine ihærdigt arbeidende »udsendinge«.

De vaager over staternes lovgivende arbeide, rede til at opbyde al foreningens evne for at stanse eller fremme et givet forslag. De sidder ikke *i* kongressen, men de sidder aarvaagent *ved dens side*, gribende ind i dens forhandlinger og arbeide overalt, hvor de er interesserede, — uden ansvar vistnok, men med en magt, der føles. Ogsaa med kommunernes styrelse holder de øie.

Gjennem talløse foredrag, møder og foreninger bearbeides saa samtidig stemningen ude blandt folket, overalt og uafladeligt.

* * *

W. C. T. U. har forlængst ophørt at være udelukkende en forening til drukkenskabens modarbeidelse. Det er blot et af dens mange formaal. Den vil rense og forædle samfundet i *alle* retninger; — ikke altid paa heldigste vis, kanske; ofte ifølge noksaa trange og vrange livssyn; men altid med en ihærdighed, en kraft og et alvor, der kræver respekt fra den bitreste modstander.

I det hele virker den nu som en storslagen *international kvindelig reformforening*, hvis formaal det er dels at hjælpe alle kvinder til friere, fyldigere liv, alsidigere og naturligere udvikling, mere i harmoni med naturens love og krav end med fortidens vedtægter og traditioner, dels at organisere og nyttiggjøre kvindens arbeide og indflydelse for samfundets forbedring, — gjøre den kvindelige tone, den kvindelige samvittighed og finfølelse gjældende paa alle livets omraader. Den arbeider for kvindernes deltagelse i det offentlige liv, ei blot som nu, ansvarsløst og underhaanden, men aabent og med fuldt ansvar; for deres ligestillen med mænd overfor lovene og i den hele lovgivning; for unge, uvidende og afhængige pigers beskyttelse mod mænds troløshed, æreløshed og brutalitet; for kvindens uafhængighed og fulde raadighed over sin egen person (legeme og sjel), i og udenfor egteskabet. Den er »kristelig«, ei i theologisk eller dogmatisk forstand, men blot i praktisk og anvendt betydning. Den er en prøve paa »anvendt kristendom«. Med dogmer befatter den sig aldeles ikke, blot med pligter; mindre med rettroenhed end med retfærdighed. Den samler alle sekter og kirker til fælles arbeide.

»I 1889,« siger W. T. Stead*), »reiste jeg til *Rom* for at se, om der var nogen udsigt til, at den katolske kirkes førere kunde ville paatage sig det arbeide, som forekom mig det nødvendigste og største i vor tid, — det at samle fra alle hold, fra alle lande og alle kirker og troesbekjendelser alle de mennesker, som tror paa og som vil retfærdighed her paa jorden, — samle dem uden hensyn til tro om fælles arbeide for livets forædling. Det forekom mig, at kirkens førere havde vist tegn til, at de forstod tiden og situationen, fattet, at theologiens tidsalder er forbi og moralens begyndt paa det religiøse felt. Jeg talte med flere af kirkens førere og fandt megen sympathi for tanken, ja rent sværmeri for den; men øiensynligen ikke fremsyn og energi nok til at bryde overtvert med aarhundreders traditioner og inaugurere en ny religionspolitik.

Mere og mere har det derimod trængt sig ind paa mig, at hvad Roms førere ikke evnet, det har Chicagos kvinder gjort. Det mangler blot, at *W. C. T. U.* aabner sine døre for mænd ogsaa, og vi har den store verdenskirke, bygget ei paa tro, men paa aand og daad, hvorom flere og flere i vor tid drømmer. Førerskabet har forladt Tiberstaden og maa nu søges i verdensstaden ved Michigansøens bredder. Om det »tempel« (hovedkvarteret for *W. C. T. U.*), som kvinderne der har bygget — Chicagos største og vakreste bygning, planlagt, tegnet og betalt af kvinder —, knytter der sig allerede større aktuelle interesser end om Peterskirken i Rom.«

Det er sterke, overdrivende ord af den bekjendte redaktør. Men at en saa vidt nøgtern mand og en saa fremragende personlighed kan bruge slige ord om Miss

*) Frit citeret. Hans tanker om ikke netop overalt hans ord.

Willards arbeide og forening, er dog kanske det bedste eksempel der herhjemme lader sig give paa den indflydelse, de allerede øver, og den begeistring, de vækker, hvorhelst de er kjendt.

* * *

Det er ei min hensigt at kritisere den store forenings maal og midler. Der lod sig sige meget baade for og imod desangaaende. Jeg har blot her villet gjøre læserne bekjendte med en af vor samtids merkeligste kvindeskikkelser. Lad hendes maal og midler være saa gale, de være vil; den mægtige personlighed (mægtig ved alvorets og kjærlighedens magt) i det lille kvindelegeme forbliver der dog, — en personlighed, der paa mange omraader øver større indflydelse paa lovgivning og statsliv end præsidenter, ministre og kronede hoveder.

Miss Willard ved sin pult i centralbygningen i Chicago dirigerende en bevægelse, der bogstaveligt omspænder den hele jord, og overalt, hvor engelsk tales, er af indgribende betydning, — det er dog et af de ikke mindst interessante billeder fra vor samtid.

Derfor et par ord til om denne kvinde selv.

* * *

Hun er en amerikansk bondepige, egte yankee, opvoksen ude i det dengang øde vestens vildnis paa en *farm.* Som barn løb hun om i skov og mark med broder og søster, red overskrævs paa kjør og kvier, da det blev forbudt hende at ride hestene, klatret i træer, hoppet over gjærder, hjalp til med gaardsarbeidet og med husstellet; delte, som hun selv udtrykker det, sin tid mellem at »skrælle løg«, »skrive digte« og »svæve iblandt Saturns ringe«. Thi familien var literær. Det var den unge piges største sorg, at moderen forbød hende at lære græsk; med latin kunde det nemlig være nok, hed det. Bibelen og de store engelske og amerikanske digtere var hendes første morskabslæsning, og hun ynder fremdeles intet mere, end at faa trække sig tilbage fra det virksomme liv, hun fører, for en kort tid og leve med sine digtere.

Digte skrev hun i massevis i barne- og ungdomsaarene, digte, hvoraf »heldigvis ikke ét,« siger hun, »har seet dagens lys paa tryk.« Nitten aar gammel paabegyndte hun et episk digt om *skabelsen.* Længe før var familien begyndt at udgive en bygdeavis; moderen skrev digte for den, broderen ledende politiske artikler, og den unge Miss Willard var litterær redaktør.

Ærgjerrig paa en maade var hun. Hun længtedes efter at fortjene — ved at udrette noget — medmenneskers agtelse og kjærlighed i den videst mulige udstrækning.

21 aar gammel blev hun folkeskolelærerinde og fortsatte dermed i over 15 aar.

De regler, hun som lærerinde nedlagde for sig selv, er betegnende for hende og tør være af interesse:

1. Lad aldrig eleverne føle, at de forstaar dig. Forbliv dem altid en gaade. Opfind smertefrie straffe. Benyt dig altid af midler, som eleverne sidst af alt vilde tænkt paa.

2. Forlang absolut lydighed i det mindste som det største og giv aldrig efter paa noget punkt.

I 1873 gik der gjennem det amerikanske samfund en af disse merkelige, helt magnetiske bevægelser, som ei er saa sjeldne der.

Kvinderne, der saa længe havde lidt taust og taalmodigt under drikkeondet, reiste sig pludselig *en masse* imod det. Det var en religiøs bevægelse og udgik fra en enkelt kvinde, der under bøn og bibellæsning pludseligt havde følt, at det var Guds vilje, at kvinderne skulde reise sig mod dette onde og blive hans verktøi til at gjøre ende derpaa.

Hendes begeistring fænget ild til alle kanter. Der gik som en storm gjennem landet endnu samme aar. I kirkerne samlet sig skarer af kvinder, rige og fattige, dannede og udannede, og drog derfra til ølkneiperne og beværtningsstederne, som de omringet med bøn og salmesang, eller hvor de om muligt trængte ind og holdt bibellæsning og bønnemøder. Kneipeværter »omvendtes« og bad selv kvinderne hjælpe dem at ødelægge øl- og brændevinsdunkerne, hvis indhold saa flømmet i rendestenene. »Siden Savanarolas dage har intet lignende været at se her i verden,« siger W. T. Stead.

Bevægelsen rak ogsaa Miss Willard og gav gjenklang gjennem hele hendes natur. Den og hun var som bestemte for hinanden. Og de mødtes og forenedes. Hun organiserte den og gav den fasthed. Uden hende vilde den snart død sporløst hen som saa mange andre momentane begeistringsudslag.

Paa denne tid modtog hun samtidigt to tilbud om ansættelse. Det ene, fra New-York, var om en slags professorpost med meget rigelig aflønning. Det andet var fra Chicagos kvinder, som ønsket hende som formand for stedets afdeling af *W. C. T. U.* Lønnen var her ingenting. Hun eiet selv intet. Hvad hun skulde leve af, om hun modtog dette tilbud, havde hun ikke begreb om. Men hendes hele sjel var i det arbeide. Kaldets magt var over hende. *Der* og *der alene* var hendes plads.

Den, som kaldte hende, fik gjøre udvei til dagligt brød, og noget mere ønsket hun ikke.

New-York-posten blev afslaaet, og Chicago-tilbudet modtaget.

Hun kom der pengeløs og uden løn eller udsigt til indtægt; men tog ihærdigt fat paa arbeidet. I længere tid leved hun alene af de smaaskillinger, lidt tilfældigt ekstraarbeide af og til bragte hende. Hun sulted bogstaveligt mangen gang; gik halvsultende i maanedsvis; vilde ikke lade foreningens kvinder vide, hvordan det stod til med hende.

»Og dog«, siger hun, »uden en skilling i lommen og ofte skrubsulten, som jeg var, har jeg sjelden kjendt en lykkeligere tid. Jeg følte, som var jeg eier af hele Chicago.«

Men saa bukkede tilslut den legemlige organisme under for det dobbelte tryk af overanstrengelse og sult. Hun blev liggende i nervefeber. Og saa fik foreningen rede paa hendes økonomiske stilling og sikret hende straks løn.

* * *

Hun kom meget hurtigt i strid med de ældre elementer inden samfundet. *Hun* vilde udvide baade dets syn og arbeide. De andre modsatte sig. *Hun* optraadte paa samme platform som alleslags kjættere og vantroende; spurgte ikke om *deres* tro, hvis faste haand slog løs i livets strid og dyst for det rette og gode. De andre rystet paa hovedet og protesterte. Hun vilde have kvindens frie, uafhængige stilling i hjem og samfund gjort til et af foreningens maal. De andre protesterte. Hun talte ud for kvindens ret til under samme betingelser som manden at forme de love og institutioner, hvorunder hun maa leve, og ved hvis daarlighed eller uretfærdighed hun lider mest.

»Mere af kvinden i staten og mere af manden i hjemmet; mere af moderen i de lovgivende forsamlinger og mere af faderen ved hjemmets arne,« var hendes troesbekjendelse. De to skal være ét i stort som i smaat, i samfund som i hjem, i det offentlige som i det private, i aand som i kjød, — ét, ét hele livet igjennem.

De ældre medlemmer og førere forskrækkedes. Foreningen blev ruineret, fulgte den hende, hed det. »De har forspildt Deres livs store anledning,« sagde en af dem til hende, »De kunde være bleven en fører iblandt os, nu kommer De aldrig længer end til at gjøre forposttjeneste.«

Verdslig visdom bliver narret den med undertiden. Tre aar senere valgtes Miss Willard til foreningens præsident, og aaret efter satte den kvindelig stemmeret

paa sit program. Siden har hun været dens præsident den hele tid, gjenvalgt atter og atter. Og ingen kvinde i Amerika, ingen i verden kanske, omgives med større kjærlighed og hengivenhed. Alle agter og beundrer hende. De, der kjender hende bedst, elsker hende mest.

Ikke et nedsættende ord har den bitreste modstander kunnet sige om hende.

Jeanne d'Arc er hendes forbillede. Som hun vier hun sit hele liv, hver evne, hver stund til sit fædrelands frelse; — først ifra lasternes elendighed, saa fra fordommenes aag.

Politisk er hun *ikke;* ikke feig. Al sin vundne anseelse giver hun gjerne ud igjen om nødvendigt for lov til at sige sin mening. Hun var blandt de første i Amerika til at lytte med velvilje og sympathi til socialisternes argumenter. Hun kalder sig *socialist,* og hendes tre store programsager er nu: kvindernes selvstændiggjørelse, drikkeondets tilintetgjørelse og arbeidets retfærdigere organisation. Paa det program vælges hun aar efter aar til præsident for verdens største kvindeforening.

* * *

Privat er hun, som allerede nævnt, blot den ligefremme, beskedne, elskværdige kvinde. Men hun er *profet* helt igjennem. Kvinden og profeten i hende er ét. Det øieblik, en *sag* nævnes, straaler øinene, lyser det hele ansigt, og den hele personlighed synes at udtrykke den tanke, hun vil have frem; med alvorets og den dybe følelses dirren i stemmen kommer den saa; folk tvinges til at lytte, opmerksomt, ærefrygtsfuldt, som vore fædre til prestens ord. Hun har *aandens* salvelse og indvielse over sig. Og den er ei til at tage feil af. Den sees og føles af enhver.

Men det er over *kvinder* hendes magt er størst. Dem forstaar hun, ved veien til deres sind og hjerte. Og de forstaar hende, elsker hende; ved og føler, at det er nærmest deres sag hun kjæmper. Det er ikke bare stemmeret og loves ændring hun vil; men at kvinden — hver eneste enkelt kvinde i verden — skal faa lov og anledning til frit at udfolde sin af Gud givne natur, leve jordlivet med *helt og fuldt,* uden anden begrænsning end den, *naturen* selv i hvert enkelt tilfælde maatte sætte, — ikke lærdes fortolkninger af naturen, men *den selv.* Dybt føler hun den uret, der i lovgivning og samfund endnu bliver kvinden tildel. Det svider i hende, som led hun selv personlig under hver slig uret. Derfor skjælver stemmen af dyb følelse, derfor kan der komme taarer i øinene, naar hun taler.

Mangen ung pige er ved hendes ord bleven frelst fra et liv i overfladiskhed og pyntesyge. Tusener kvindesjele har hun vakt til alver og energisk, fyldigt liv. Mangen en har gaat af nysgjerrighed for at høre hende, men har følt hjertet banke i brystet som aldrig før ved de første ord, og har gaat igjen med det løfte til sig selv ikke bare at eksistere, men at *leve;* ikke bare at være selskabsdame eller dukke i et hjem, men, i ordets bedste betydning, at blive en fuldvoksen *kvinde.*

Man maa have været længe i De forenede stater for at fatte den kjærlighed, hvormed hendes navn omgives. Hun er den kvindelige verdens ypperste prest derover, dens ukronede, demokratiske dronning. Hvor man gaar der, i øst eller vest, træffer man paa hendes spor og veie: — lys har hun tændt efter sig, hjerter har hun vakt, sjele har hun formet, næsten skabt, — af titusener og atter titusener velsignes hun som den, der har bragt lys og glæde ind i deres liv.

Notitser.

— »Mødre er sine sønners troesbekjendelse.« (Mrs. Willard).

— Man har begyndt at bygge kapronings-baade af alluminium.

— De tyske socialister har 70 aviser, hvoraf 22 er dagblade.

— En kvinde valgtes ved sidste valg til staten Montanas rigsadvokat.

— Telefonistinderne i Belgien maa kunne fransk, tysk, engelsk og flamsk.

— Brasilien skal til at bygge sig en ny hovedstad i landets centrum.

— Den russiske tsar skal være en af verdens to største frimerkesamlere. Hans samling værdsættes til tre millioner francs.

— Baron Hirsch er formodentlig ikke alene vor tids, men alle tiders rigeste mand. Hans formue anslaaes til 1850 millioner kroner.

— Man sparer sig besvær ved at være lettroende og sparer tid ved at være vantro. Men sandheden vinder ikke den, som sparer paa besvær og tid. (Rev. Haweis).

— I 1887 var der 13 elektriske sporveie i De forenede stater. Idag er der 500 til en samlet værdi af 750 millioner kroner.

— 74 millioner kroner er den anslaaede værdi alene af den i *et* aar i De forenede stater producerede honning med vox.

— To af vor tids mest fremragende astronomer er kvinder. Begge har indlagt sig særlige fortjenester ved rækker af nye opdagelser.

— Et uhr bestaar af 98 dele. Det tager 308,000 af de smaaskruer, som benyttes, til at veie et pund. Fjæren er omtrent $^{27}/_{10000}$″ tyk.

— Der er i De forenede stater i brug 32,140 lokomotiver. 790,000 mand har ansættelse ved jernbanerne, hvis samlede værdi udgjør 3 milliarder.

— En amerikansk advokat modtog for et par aar siden for en eneste tjeneste, nemlig organisationen af et stort handelskompagni, — det vil sige for udfærdigelsen af dets legale dokumenter, konstitution, bilove o. l. — et honorar paa over 900,000 kroner.

— Faa ved vist, at Chicago er en af verdens største sjøhavne, om ei den største. Der klareres fra dens havn en større tonnage end fra New-York og Boston tilsammen.

— Almindeligt *dukkehaar* gjøres af angoragjedens uld. Et engelsk kompani kontrollerer det hele produkt, hvis aarlige værdi anslaaes til 150 millioner kroner.

— Man har fundet, at Andesfjeldkjeden i Sydamerika synker stadig og ganske hurtig. Saaledes har republiken Equadors hovedstad sunket 76 fod paa 122 aar, mens et andet sted i nærheden har sunket 218 fod paa 147 aar.

— De store udstillingslokaler i Chicago males ved maskineri og elektricitet istedetfor ved haandkraft. Fire arbeidere kan paa denne maade udrette mere paa en dag end en hel armé af malere paa en uge ved de vanlige midler.

— En af Chicagos rigmænd har nylig foræret 5—6 millioner til Chicago by. De skal benyttes til at bygge, udruste og underholde en fri, videnskabelig skole i byens arbeiderkvarterer. Bygningen er allerede færdig, og skolen vil blive aabnet til høsten.

— Chicago havde for 12 aar siden knapt en halv million og har nu over $1^1/_2$ million indbyggere. Det er beregnet, at vedbliver den at vokse i bare 8 aar endnu som hidtil, saa vil den da have over 4 millioner og gjøre London rangen stridig som verdens folkerigeste by.

— Den nye amerikanske bibliotheksbygning i Washington er beregnet paa at kunne rumme uden vanskelighed 5 millioner bind. Det største hidtil existerende bibliotek — det franske nationalbibliotek i Paris — indeholder 2,300,000 bind.

— »Jeg har holdt inderlig af fire kvinder i mit liv — min moder, min søster, min hustru og min datter. Jeg tror den endelige dom for os alle simpelt hen vil blive de kvinders dom over os, som vi har holdt af — kontrasigneret af Gud den almægtige selv. (Ernest Rénan).

— Af Jordens samlede jernbanenet har De forenede stater alene ikke saa langt

fra det halve — nemlig ca. 45 %. De har flere km. jernvei end Europa, Asien og Afrika tilsammen. Norges hele jernbanenet vilde just omtrent forslaa til at bygge en eneste bane fra New-York til Chicago, og ikke mere.

— M. Flammarion anser det sandsynligt, at de mørke strækninger paa planeten Mars er vand og de lyse land. Prof. Schaeberle mener, at de lyse strækninger er vand og de mørke land. Mr. Brett tvivler paa, om der i det hele gives vand paa Mars og giver de bedste grunde for at tro, at Mars som Jupiter endnu er i glødende tilstand. De tre mænd er lige fremragende astronomer. Man kan vælge sin mening efter behag.

— »Jeg tror ikke, de vil stænge mig inde i et hjørne af himlen med en harpe at spille paa som eneste tidsfordriv. Det kan *de* gjøre, som liker det. Men jeg vil flakke frit omkring. Jeg skal komme og se dig, om jeg kan, og hviske ting til dig, som jeg ikke har havt tid og evne til at sige endnu. . . . Aa kjære, vær sikker paa det; vi to er saa inderlig forenet, jeg kan ikke forblive der, i himlens herlighed, og lade dig alene her.« —

(Mrs. Booth paa sin dødsseng).

— »*Hjalmar Hjorth Boyesen* har en artikel i *North American Rev.* om skandinaver i De forenede stater. De har i hans øine to hoveddyder: de hader anarkisterne og afskyr irlænderne. De er *saa* lovlydige, at da anarkisterne stod for retten i Chicago, tillodes ingen skandinav i juryen, fordi de ansaaes for som en race at nære fordom mod alle anarkister. De har bare en eneste alvorlig feil: fordrukkenhed. De er ogsaa svært uenige sig imellem, altid splittet og i strid. Ingen svenske vil i det offentlige liv understøtte en nordmand, medens nordmænd og svensker enes om at bekjæmpe de danske. De er saa uenige og splittet, at de ingen hindring danner mod landets fuldstændige amerikanisering. Der er 750,000 virkelig indvandrede nordmænd og alene i to stater — Minnesota og Wiss. — 500,000 af skandinavisk race.« (Rev. of Revs.).

— Jordens befolkning anslaaes i runde tal til 1,500,000,000. Heraf falder 840 millioner paa Asien, 360 millioner paa Europa, 160 millioner paa Afrika og 120 millioner paa Amerika.

Kina er tættest befolket med fra 75—160 indbyggere pr. □ km. Europa er gjennemsnitlig tættere befolket end Asien.

Der kjendes 3065 sprog og dialekter. Bibelen er oversat paa 260 sprog.

Af jordens befolkning er 8 millioner jøder, 85 millioner tilhører den græske kirke, 135 millioner fordeles mellem en snes protestantiske kirker, 200 millioner følger Muhammeds lære og holder ham for at være »Guds profet«. Et meget større antal følger Budhas selvfornegtende lære. Et par hundrede millioner dyrker Gud under navn af Brahma. Et nogenlunde lignende antal følger Konfucius's og Menciusts næsten helt kristelige morallære. Resten hører de lavere staaende religioner til og kan i regelen regnes som virkelige afgudsdyrkere.

— En merkelig forening existerer i De forenede stater — det er en forening af syge, en national organisation, der strækker sig fra hav til hav, og hvis formaal er en vanlig selskabelig klubs, at være til hygge, nytte og opmuntring for medlemmerne. Foreningen har sin avis — sit organ — der udkommer ugentlig, og kontrollerer desuden visse spalter i en hel del andre aviser. Betingelsen for optagelse er blot, at man er syg, saa syg, at man er nødt til at holde sig inden døre. Den bestaar da væsentligst af dem, som i aarevis har været indestengte invalider, og søger saa ved sin hele organisation, sit blad, et bibliotek, hvorfra bøgerne sendes *frit* i posten og ved andre midler at bringe lys og glæde og alle livets goder ogsaa til disse. Det er en forening af syge for syge, en invalidernes gjensidige hjælpeforening. »De indestengtes forening« er dens navn.

„Kringsjaa".

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kroner kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

☞ »*Kringsjaa*« tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskriftsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

»Kringsjaa« er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;

ingen bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.

Se indholdsfortegnelsen paa 1ste side.

Olaf Husebys forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: Grubbegaden 2.

Redaktør: H. Tambs Lyche.

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser. Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under »Redaktionens sofahjørne«.

Til „Kringsjaas" læsere.

»Kringsjaa« sætter sig det som maal efter bedste evne og af yderste vilje at være med om at øge lys og glæde i vort land.

Det vil det gjøre ved at samle tanker og nyheder angaaende alt, der er af interesse for vor slegt, fra alle verdens kanter, for derpaa i saa populær og vidtrækkende en form som muligt at strø det ud iblandt vort folk.

Redaktøren har fast tro paa de gode virkninger af al slags oplysning og al slags kundskab. Lidt efter lidt gjennemsyrer de et folks hele karakter, renser sindet, varmer hjertet, styrker viljen og giver os et friskere, kjækkere liv med videre syn og ædlere smag. Derfor mener han, at alene det, at holde folk underrettet om alt, hvad der foregaar i verden, om alle nye fremskridt paa det materielle, som aandelige omraade, er et arbeide, der vel er en mands fulde kraft værd. — Og *det* og *alene det* vil blive »*Kringsjaas*« program. Det har ingen sag at tjene uden oplysningens og kulturens. Det har intet partis, ingen skoles ærinder at gaa. Det vil bringe sine meddelelser fra alle hold og blot lægge an paa at skaffe læseren en fuldstændig og alsidig udsigt over tidens liv.

Personlig indtager selvfølgeligt redaktøren et noksaa bestemt og afgjort standpunkt baade i den ene og den anden retning; men »Kringsjaa« vil — i lighed med næsten alle større udenlandske tidsskrifter, blive holdt paa helt neutral grund, hvor ogsaa fra tid til anden de forskjellige partier og retninger inden vort eget aands- og offentlige liv (under absolut lige vil-

kaar) vil faa udtale sig fuldt og frit om dagens store spørgsmaal. Det vil alene blive et saa vidt muligt populært organ for tidens kulturliv.

»**Kringsjaa**« vil bringe bud ifra den verden, som ligger »over de høie fjelde« og hinsides de store have. Fra øst og vest, fra syd og nord vil det bringe nyt for sind og tanke. Det vil holde læserne *à jour* med det liv, som pulserer ude i den store verden om os. Det vil søge at give det liv frit og fyldigt indpas iblandt os, sætte læserne i stadig forbindelse dermed.

Indenlandsk nyt vil der ogsaa bringes saavelsom originale artikler og fortællinger af vore egne forfattere og offentlige mænd. I denne henseende, som og i enkelte andre retninger, vil først senere hefter fuldt ud vise tidsskriftets karakter.

Alt, hvad der skrives og samles, fra hvad kant det end maatte komme, vil man bestræbe sig paa at beregne og anvende paa vore forhold og krav herhjemme. Medens materiale og stof for en stor del søges i udenverdenen, vil maalet altid være *her*, — at hjælpe til at »klæde fjeldet«, at saa ny tankesæd i landet, vække nyt liv, tænde mere lys, øge tro, haab og kjærlighed iblandt os.

Redaktøren selv, — der i mange aar har opholdt sig i udlandet, altid i det haab og med det maal for øie engang at faa gjøre brug herhjemme af, hvad han derude har lært — har personlig intet høiere ønske end paa denne eller anden vis at faa være sine landsmænd efter bedste evne til nytte.

Og hermed være da »**Kringsjaa**« den læsende verden anbefalet og dens læsere hilset! Maatte det finde og vinde ikke læsere alene, men varme venner, som det *vil*, om læsningen blot giver en brøkdel af den glæde og interesse, hvormed redaktøren lægger det hele tilrette. Og maatte nu læsere og venner delvis ved »**Kringsjaas**« hjælp finde livet lysere og lettere at leve; maatte det bibringe dem fornyet og fastere tro paa livets verd og høie muligheder, mere haab om alt, hvad godt, stort og skjønt er, og mere kraft til at stræbe derimod! Paa den maade er det redaktørens haab, at »**Kringsjaa**« vil blive en af de mange kræfter i vort samfund, der arbeider for og skaber et lysere og friskere liv i vort fædreland.

Kollegar inden pressen hilser »*Kringsjaa*« med ønske om held og fremgang for hver, der arbeider for at berige og udvikle vort samfundsliv.

Udgivere og redaktør mener, at »*Kringsjaa*« fylder en plads i vor periodiske litteratur, som hidtil har staaet ganske tom. Vi har, saavidt vi ved, ingen konkurrenter. Om nogen konkurrance med vore to andre tidsskrifter, »*Samtiden*« og »*Nyt Tidsskrift*«, kan der selvfølgelig ikke blive tale. Det flygtigste blik paa »*Kringsjaa*« vil overbevise enhver derom. »*Kringsjaa*« bevæger sig paa et ganske andet felt og sætter sig ganske andre opgaver end disse vore ældre kollegar. Det *kan* ikke og *ønsker* ikke at fylde deres plads. Det har helt andre hverv at øve. Heller ikke har disse vist nogen tilbøielighed til at optage det arbeide, som »*Kringsjaa*« er viet. Ingen vilde vist dybere end redaktøren beklage det, om vi nogensinde skulde miste, for vort aandsliv saa yderst vigtige foretagender som noget af de to nævnte tidsskrifter. Men selv i det mindste samfund maa der være plads for

et nogenlunde populært »*Kringsjaa*« ved siden af dem.

Samme held og lykke til dem, som »*Kringsjaa*« haaber for sig selv!

Redaktøren.

De politiske storskandaler.

Ethvert hæderligt menneske maa føle sig ilde berørt ved de storskandaler paa det politiske livs omraade, der netop nu udgjør tidens vigtigste nyhed. Panamaskandalen staar ikke alene. Det republikanske Frankrige finder en slem rival paa dette felt i det imperialistiske Tyskland, det royalistiske Spanien, og i tsarens eget Rusland. Regjeringsformen har intet med sagen at bestille. Madrid og Berlin, Rom og St. Petersburg har sine pengeskandaler lige saa fuldt som Paris. — I Madrid er det komunen, der er bleven plyndret af sine styrere. I Tyskland er det væsentlig den opinionsdannende presse, der er mistænkt. I Italien klages der over embedsverkets korruption. I Rusland er bestikkelse og underslæb formelig institution og foregaar efter en maalestok, der gjør en svimmel, naar en læser de officielle opgaver derover. Og det skjønt der det meste neddysses. Der er ingen presse der til at afsløre, ingen ansvarlig regjering, ingen offentlig mening, der kan forlange oplysninger og undersøgelse. Man kan blot fra al den elendighed, der i brede, tykke lag strømmer over og ei lader sig skjule, gjette sig til den bundløse fordærvelse, der raader i samfundets dyb. Lov og ret, forsikres vi fra de bedste vidner og kilder, sælges alment ud over landet for en dunk brændevin, og af de umaadelige summer, som opføres til offentlige arbeider, gaar ligetil det halve i keiserlige embedsmænds og entreprenørers lommer.

I Frankrig endelig er det de store masser af det arbeidende, stridende folk, som paa det samvittighedsløseste og paa den frækkeste maade er blevet udplyndret, bedraget og snydt af sine *valgte* tørere, ledere, embedsmænd, repræsentanter og forgudede storheder.

I Madrid styrtet afsløringerne et ministerium, og samfundets glimrende støtter fandt sig pludseligt staaende som pjaltede Lazaruser, — moralsk talt. I Paris er en større del af den lovgivende og delvis regjerende nationalforsamling under mistanke. Fremragende ministre, mænd med verdensry er blevne indviklede i skandalerne. Selv paa republikens chef skvætter der smuds fra den store stinkpøl. To af aarhundredets mest glimrende navne er blevne trukne ned i den, det ene for haabløst at begraves der.

At *Ferdinand de Lesseps* har handlet uforsvarlig gjennem hele Panamakanalens historie, det lader sig nok desværre hverken benegte eller betvivle. Beruset af sin lykke og af sit held med Zuezkanalen var han ganske uskikket til at lede det store foretagende og se nøgternt paa forholdene. Tal og vanskeligheder forsvandt for hans øine i den lyse vis-

hed, at *naturligvis* vilde kanalen, ligesom det andet store foretagende, blive bygget tilslut, og at den seierskronede bygmester umulig kunde blive nogen anden end den store *Lesseps*. Tidsnok at ordne alt det med tal og vanskeligheder, naar kanalen blev færdig; lettest at ordne det da. For enhver pris maatte verket fuldføres. Det store publikum faar man klappe, begeistre ved fraser og magiske tal, lyve for med, om nødvendigt, saa det kommer med sine penge. Naar engang verket er fuldendt, saa tilgiver man alt. Ingen kritiserer den seirende. Og om at tabe var der jo ikke tale.

Kort sagt, Lesseps leved i en slags storhedsrus, der gjorde det umuligt at vente nøgterne overslag eller dygtig og hæderlig ledelse fra ham. Og andre delte hans rus. *De fleste af os* delte den. Vi troede paa ham, som han troede paa sig selv, allesammen.

Her kan den hele fremgangsmaade have været fordømmelsesværdig; men det virkeligt store maal, den undskyldelige og af alle delte tro paa det, og den ikke uværdige begeistring gaar langt i retning af undskyldning.

Anderledes med *Eiffeltaarnets bygmester*. Var hans taarn end ti gange høiere end det er, han selv er og bliver dog simpelt hen en uhæderlig, upaalidelig, æreløs mand, som den mindste iblandt os maa se ned paa. Det er karakteristisk, at det inden ingeniørverdenen allerede tidligere var bekjendt at den samme *upaalidelighed* gaar igjen i hans *arbeide*. Det store jernbaneuheld, der for et par aar siden hændte i Schweitz, hvor en bro styrtet ned med et passagertræn, blev lagt for hans dør. Broens nedstyrtning skyldtes daarlig konstruktion, og Eiffel var konstruktøren. Han fik ansvaret skjøvet ifra sig over paa medarbeidere og underordnede; men *upaalideligheden* blev dog staaende som stemplende ham i hans arbeide.

Jeg har ingen lyst til at male det hele sortere, end det er. Tvertom ønsker jeg at minde læserne om, at blandt de rygter og anklager, som udtelegraferes, findes der nok utvilsomt en masse overdrivelse. Handlinger, der i og for sig ikke vilde vække videre opmerksomhed, handlinger, som hæderlige mænd kan have indladt sig paa i god tro, de antager let i det uhyggelige, mistænkeliggjørende lys, som skandalen kaster over alt og alle, der kommer den nær, udseende af forbrydelser. Tankeløshed hos en af de indviklede, simpel mangel paa at have sat sig grundig ind i Panama-selskabets affærer, *før* det laa under mistanke (medens vi alle troede paa det), regnes nu for den groveste skjødesløshed om ikke for afgjort og planlagt svig.

Men hvor mildt vi end bedømmer den enkelte, hvad afslag vi end gjør for utvilsomme overdrivelser o. l., saa staar vi dog tilslut overfor en raaddenskab og en elendighed paa samfundets høider, der er ligefrem overvældende og forfærdende. Umuligt andet end at slige afsløringer maa bringe et samfund til at ryste i alle dets fuger. *Tilliden* — hvorpaa alt samfundsliv

hviler — *tilliden* er rokket; og ikke blot rokket, den er saa omtrent omstyrtet. Folkeførere, folkets valgte, kaarne og betroede tillidsmænd i alle retninger, ministre, deputerede, pressens mænd, de største idébærere og bygmestre har vist sig — for at tale lempelig — upaalidelige; ikke til at stole paa. Man har faat sine øine op for — det faktum er uomtvisteligt — at *penge* spiller en uhyre rolle paa alle det offentlige livs omraader, en uhæderlig rolle, rinder som forgiftet blod gjennem hele statsorganismen.

De styrendes og ledendes urokkelige *hæderlighed* er en af livsbetingelserne for ethvert samfund, hvad saa end dets regjeringsform er. Men hvad alle disse skandalhistorier afslører, er netop mangelen paa slig fast karakter og hæderssind i de ledende og styrende kredse; mangelen derpaa i meget stor udstrækning i hvert fald. De indviklede er ei saa meget durkdrevne kjæltringer, som de er svage karakterer, ude af stand til at modstaa de større fristelser, magt og indflydelse bringer; mænd med slappet moralsk sans, med blød, svampig samvittighed og liden ansvarsfølelse.

Helstøbte, malmfaste karakterer, folk, for hvem ret og pligt er evige og uendelige hensyn, sammenlignet med hvilke alt andet blot hører det skiftende øieblik til, synes at være noksaa sjeldne paa det offentlige livs omraader derude i de store lande. *Flinke* folk er der nok af; mænd af aand, mænd, som har ordet i sin magt; — men *solide* folk, hæderskarer er der nok ikke for mange af.

Og gjennem det hele offentlige liv — faar man indtryk af — gaar der en noksaa lav, overfladisk, ansvarsløshedens tone. Pligt, samvittighed, moralens love spiller ingen synderlig stor rolle der.

Det er derfor tilsidst den lære, som alle disse politiske storskandaler understreger for os, at *karakter* og *moral* er af større betydning ogsaa i det *offentlige* og *politiske* liv, end vi har været tilbøielige til at tro. Man har jo bare smilt ad moralsk usselhed iblandt populære størrelser; ved valg og kaaring blot spurgt efter de flinkeste og tungerappeste, uden hensyn til, hvad *karakter* der stod bagom flinkheden og ordenes knipligsslør. Man har tilladt sig at le ad simpel hæderlighed.

Det var paa tide, vi fik lære, og lære saa det i hine samfund neppe bliver glemt, neppe vil gaa upaaagtet hen, at moralsk svaghed og daarlighed er ligesaa farlige som dumhed paa magtens tinder. Man har opdaget, at frihed maa gaa haand i haand med voksende ansvarsfølelse, med karakterens forædling. Det nytter ikke at bygge institutioner bare, der maa skabes *mænd* med. *Moralsk* opdragelse og udvikling maa gaa side om side med den intellektuelle. Vi maa have ædle og bra mennesker saavelsom frie mennesker.

Karakter er af større vigtighed end *flinkhed* og *esprit*.

Indvandringen i De forenede stater.

Som bekjendt har der i de sidste par maaneder i De forenede stater været ført en voldsom agitation imod indvandringen. Det er ogsaa sikkert, at den er bleven yderst upopulær derover. Man mener, at landet nu er saa vidt udviklet, at den ei længer trænges; at den tilfører landet en masse mennesker, som ikke er af de bedste og ønskeligste, og som ved sin uvidenhed og mangel paa kjendskab til den nye verdens forhold udgjør en fare for og en hindring for det nye samfunds rolige vækst og udvikling.

Særlig ser arbeiderbefolkningen derover med intens uvilje paa disse indvandrende skarer, der i titusenvis strømmer ind over landet og samles i de store arbeidscentrer, hvor de, vante som de er til daarlig løn og ussel levevis og gjerne aldeles blottede, for penge, staar rede til at tage indfødte arbeideres plads for det halve af disses løn. De skruer saaledes arbeidslønnen ned mod det europæiske niveau, mener man, og indfører dermed den gamle *verdens elendigere* arbeidertilstande.

Der er megen sandhed i alt dette; men samtidig er det sikkert, at staterne fremdeles trænger indvandringer. De behøver intet saa meget som øget arbeidskraft. Hele riger af frugtbar jord ligger endnu unyttede der af mangel paa mennesker og arbeidskraft. Landet har knapt mere end en tiendedel af den folkemængde, det kan ernære. Stater af Tysklands og Frankrigs størrelse og lige saa rige som disse har endnu blot nogle hundrede tusen indbyggere.

At stanse indvandringen eller lægge den altfor store hindringer iveien synes derfor at være den galeste vei, man kunde slaa ind paa derover, — rent selvødelæggende.

Dertil kommer ogsaa, at alle pengeværdier i De forenede stater er *baseret paa indvandringen* med den deraf følgende stadig øgende folkemængde og vekst og udvikling af nye landsdele. Indvandringens pludselige stansning vilde derfor ubetinget foraarsage en hurtig og voldsom synken af alle værdier i landet, noget som under de der raadende forhold let kunde foraarsage den alvorligste financielle krise.

Og dog har stemningen ubetinget været for slig stansning eller i hvert fald for en indskrænkning af indvandringen, der næsten vilde betyde det samme. Et folk taber ofte — som et enkelt individ — besindelsen, handler i hidsighed, i lidenskab; lader følelserne løbe afsted med sund sans og fornuft.

Saa syntes det være her.

For nogle uger siden var stemningen saa aabenbart for denne politik, at næsten ikke et eneste blad i i landet af nogen betydning modsatte sig den. Jeg tillod mig dengang i et andet blad herhjemme at nævne, *at der dog var* røster, som søgte at overbevise folket om, at det var inde paa farlige afveie, og at disse endnu kunde magte at vinde folkets øren og tilslutning, forinden

noget afgjort var skeet. Et folk kan komme lige saa hurtig til besindelse igjen, som det taber den.

Allerede nu finder vi da glædelige tegn paa et omslag. Ledende organer hele landet over raader nu til sindighed, — og benytter netop de her anførte argumenter; søger at gjøre det folket indlysende, at landet absolut *maa have* indvandringen, og at det lader sig gjøre at kontrollere og regulere den slig, at dens skadelige følger afverges, uden at den i nævneværdig mon behøver at indskrænkes.

Omslaget er kommet hurtigere, end nogen kunde ane. Bedre raad har gjort sig gjældende. Blandt de sidst foreliggende bladudtalelser fra 10 ledende organer er der ikke ét, som stiller sig paa agitationens side, medens de alle mere eller mindre ivrig og alvorlig raader til fornyet eftertanke og forsvarer selve indvandringen. Blandt disse blade er der repræsentanter for alle partier.

Der er saaledes nu voksende grund til at haabe, baade for Amerikas egen skyld og for Europas, verdenshandelens og det internationale samkvems skyld, at det truede forbud eller den bebudede strenge lovgivning mod indvandring ikke vil komme istand.

Notitser.

— *Fjerde februar er en merkedag. Vikingeskibet og »Kringsjaa« løber begge af stabelen idag.* Den sidste hilser sin tvillingbroder og ønsker den en lykkelig reise.

— Optællingen af de ved sidste valg i De forenede stater afgivne stemmer er nu endelig fuldt afsluttet og officielt opgivet. Der afgaves i hele landet lidt over 12 millioner stemmer, hvoraf Cleveland modtog 5,570,000 (i runde tal) og Harrison 5,180,000, saa Clevelands pluralitet over hans modstander var 390,000 stemmer. Til sammenligning kan nævnes, at i 1888 fik Cleveland en pluralitet af 95,000 stemmer (Harrison blev dog alligevel valgt takket være det benyttede indirekte valgsystem). I 1884 var Clevelands pluralitet 23,000 stemmer. (Da *blev* han valgt). I 1880 var den da valgte Garfields pluralitet 9000 stemmer. Man ser altsaa, hvor overvældende Clevelands seier denne gang har været. Hans pluralitet skal være den største nogensinde opnaaet af en kandidat for præsidentværdigheden. Hans politiske rekord staar derfor nu saaledes: Først valgt til borgermester i sin fødeby Buffalo med en større majoritet end nogensinde opnaaet af nogen tidligere borgermester, dernæst valgt til guvernør for staten New-York med større majoritet end nogensinde opnaaet af nogen anden guvernør.. Og nu valgt anden gang til De forenede staters præsident med den største pluralitet nogensinde opnaaet af nogen kandidat.

Et noksaa underligt indtryk gjør det, at 9000 stemmers overvægt undertiden kan sikre en mands valg, medens 100,000 stemmers pluralitet ikke behøver sikre det en anden gang. *En* kan blive valgt, selv om han har 100,000 stemmer *mindre* end sin rival, medens denne alligevel trods en saa *overvældende valgseier ikke bliver valgt.*

Det er følgen af at benytte det indirekte valgsystem. Den nu afgaaede præsident har saaledes været en minoritetspræsident.

Stemmeoptællingen viser ogsaa, at det socialistiske *folkeparti* eller *tredieparti* opnaaede det for et helt nyt parti meget respektable stemmeantal af over en million. Forbudspartiet derimod opnaaede blot ca. 260,000 stemmer, skjønt det er henved en menneskealder gammelt. I to stater seirede folkepartiet med betydeligt flertal, i to

andre stater stod det som det *andet* parti i rækken. Det er derfor med en gang blevet en organisation, der maa regnes med.

— Berlins grænser holder paa at udvides. Det antages, at byens folkemængde som følge deraf vil blive 3 millioner og gjøre den til verdens næst største by.

New-York har henved 2 millioner. Men Brooklyn, som udgjør en by for sig i lovlig og politisk henseende, medens den praktisk talt blot er en del af New-York, har 6—700,000 indbyggere. Og New-Jersey, om hvilken det samme holder stik, har 3—400,000.

Saa det egentlige *New-York*, den by, den fremmede finder der, uden at indtage smaabyerne slig, som man skal gjøre i Berlin, har *over* 3 millioner.

Saa fuldstændig er de 3 nævnte byer *et*, at de fleste af New-Yorks jernbanestationer ligger i New-Jersey, og titusender af forretningsfolk i New-York bor i Brooklyn. Det er kun administrativt, at de er 3, og at grænser mellem dem er at opdage.

Igrunden bliver Berlin alligevel blot den 3die af verdens byer. Først London, saa New-York, saa Berlin, saa Paris og saa *Chicago*.

— I St. Louis (U. S.) sendes post med de elektriske sporvogne.

— »Den religiøse verden befinder sig i en opbruddets og gjennembruddets periode. Mangt og meget af det gamle viser sig haabløst forældet, uholdbart og usandt. Den kirke vil tjene menneskene bedst for fremtiden, som lægger mere vegt paa aand og liv end paa former og ord, mere paa religionens evige sandheder end theologiske spekulationer«. (Methodist Recorder).

— Max Müller, den verdensberømte orientalist og sympathetiske gransker af østens religioner, slutter et af sine foredrag over »Vedaerne« med de ord, at et af resultaterne af et nøiere studium af andres religioner er, at vi lærer at forstaa og paaskjønne vor egen saa langt bedre og mere. Man maa taalmodig have ransaget disse andre verdens religioner for helt og fuldt at kunne fatte kristendommens enestaaende betydning, og for af hele sit hjerte at istemme apostelen Pauli ord: »Jeg skammer mig ikke ved Jesu Kristi evangelium«.

— Amatører i fysik, der gjerne sysler med experimenter, kan muligens have interesse af at lære en methode, hvorved de kan illustrere hvirvel-cirkelen, saaledes som den er beskrevet af professor Dolbear, opfinder af Dolbear-telefonen.

Tag en liden æske, siger han, fyld den med bomuld, gjør et lidet hul i laaget og sæt saa ild paa bomulden. Naar man banker paa æsken, vil røgen strømme ud i ringe akkurat paa samme maade, som vi saa ofte ser den strømme ud af en lokomotivpibe, naar konduktøren morer landlige tilskuere paa veikanten. Pointet i illustrationen ligger i det faktum, at selv om den anden ring er større, fordi den bliver udsendt med større fart, saa minker den i omfang, naar den indhenter sin forløber, passerer gjennem denne og udvider sig atter til sit gamle omfang, idet den skynder sig videre.

— Lieuwenbach har regnet ud, at 10,000 traade af en fuldvoksen edderkops væv tilsammen ikke er tykkere end et eneste haar af en mands skjæg. Han beregner videre, at naar unge edderkopper begynder at spinde, maa der 400 af deres traade til for at danne et eneste af et fuldvoksent insekts. Dersom dette er sandt, er et eneste haar paa en mands ansigt større end 4 millioner af saadanne smaa dyrs væv tilsammen.

— Kristina Nilsson var engang indbuden til en millionær i nærheden af New-York, som gav en elegant middag til ære for hende. Da hun traadte ind i spisesalen, slap hun sin verts arm og ilede forbauset bort til den statelige unge opvarter, rystede ham hjertelig i haanden og begyndte at tale med ham, medens gjesterne stod og saa paa i stum forbauselse. Da de havde sat sig tilbords, sagde hun: »Denne mand er søn af den gamle, elskværdige adelsmand, paa hvis gods min fader arbeidede som daglønner, da vi var børn. Lykken har tilsmilet mig, medens den har været mindre gunstig mod min gamle legekamerat, som jeg nu gjenfinder under saa forandrede vilkaar«.

Typefotografier.

I et af de sidste numre af »*Review of Reviews*« findes der et billede efter *fotografi* af en personlighed, som *slet ikke eksisterer*. Og dog er *fotografiet* af denne ikke eksisterende personlighed klart og tydeligt.

Billedet forestiller Gladstones nuværende ministerium, ikke som en gruppe personer, men som *en eneste person*. Det er, hvad man kalder et sammensat fotografi, eller et typefotografi, og fremstiller, hvad vi kan kalde den siddende engelske regjerings *totalpersonlighed* eller det indtryk, den som *helhed* gjør, — det udseende den vilde faa, om den (med al respekt at sige) kunde kastes i Per Gynts støbeske, blive æltet sammen med alle sine individuelle egenskaber og træk, og saa formet paany til en eneste person.

Af denne kabinettets totalpersonlighed — en ren abstraktion — har vi altsaa her et nøiagtigt og klart *fotografi*.

Det er fremkommet paa den maade, at ministeriets 17 medlemmer fotograferes i grupper paa fire hver, med Gladstone selv staaende udenfor. Hver af de fire grupper fotograferedes som en enkelt person. Det vil sige, samtlige fire medlemmer af gruppen fotograferedes — i nøiagtigt lige grad — paa samme plade og i samme stilling.

Resultatet var fire enkelte fotografier af disse grupper, hvert fremstillende en enkelt personlighed, i hvis træk da var samlet det karakteristiske i gruppens fire ansigter.

Saa sattes ved en anden proces disse fire fotografier sammen til et eneste, der fremdeles blot viste en enkelt personlighed, nu altsaa det hele kabinets totalpersonlighed. Ovenpaa dette fotograferedes saa Gladstone selv. Og resultatet er da det billede, vi finder i **Review of Reviews**.

Det er et ganske tydeligt og klart fotografi af en mand i femtiaarene i et ganske vakkert og tiltalende ansigt, noksaa kraftigt udseende, intelligent, dannet, *gentlemanlike*, men lidt *fult*.

Slig ser altsaa den nuværende engelske regjering ud som helhed betragtet; slig *vilde* den se ud, rettere sagt, om den kunde tænkes sammensmeltet og sammensat til en eneste person. Eller slig vilde det indtryk være, den efterlod sig hos os, om vi tænker os dens medlemmer passerende i række forbi vore øine med slig fart, at vi ikke længer ser noget enkelt, men at de gaar i hinanden og forekommer os som en person.

— Da nu ansigtsudtrykket altid giver os en nøgle til *karakteren*, viser os i mere eller mindre grad, *hvad slags* personlighed der bor bagom det, — saa har vi altsaa her, kunde det synes, en letvindt maade at komme efter en regjerings samlede *karakter* paa. Lad den blive *fotograferet*, og vi ved, hvad vi kan vente os af den som helhed. Dens typefotografi vil aabenbare dens sande karakter, — tale høiere end alle ord og forsikringer. — Med mange forbehold forresten. Det hele er jo ikke stort andet end *leg* endnu. Den hele opfindelse befinder sig endnu i sin spædeste barndom.

I Amerika har man forresten eksperimenteret hermed i flere aar og har opnaaet virkeligt interessante resultater.

Saaledes har man fotograferet de forskjellige aarsklasser ved et universitet og derved opnaaet at faa se hver klasses type eller gjennemsnitspersonlighed. Billederne er meget interessante. De er for det første alle overraskende klare og tydelige, — viser os en række *ikkeeksisterende*, men fuldstændigt tegnede ansigter. Og hver aarsklasse har sin greie type, lige saa forskjellig fra de andre klassers som mit fotografi fra læserens. Hver klasse med andre ord viser sig at besidde sin egen greie individ-

ualitet. Et fotografi viser os et yderst tiltalende og intelligent ansigt, et andet er tungt og næsten frastødende. Om et siger vi straks: »den klasse maa tælle mange gode hoveder«; om et andet: »den duer nok ikke til stort.«

Disse fotografier har man saa der sammenlignet med, hvad der virkeligt vides om klassen som helhed i intellektuel og moralsk henseende. Uheldigvis viser det sig, at fotografierne ikke altid yder klassen retfærdighed. Et enkelt stærkt markeret ansigt — stygt eller vakkert, intellektuelt eller det modsatte — øver nemlig ofte en uforholdsmæssig stor indflydelse paa det samlede fotografi. — Det hele er som sagt endnu i sin barndom; der trænges megen eksperimenteren endnu, forinden noget virkeligt værdifuldt resultat kan opnaaes.

Imidlertid aabner opfindelsen udsigt til ganske interessante studier.

Saaledes har man i Amerika atter sat sammen de forskjellige aarsklassers fotografier til et samlet billede, der altsaa giver os *studentertypen* ved det omhandlede universitet i et vist aar. Endnu er fotografiet ganske tydeligt og klart og viser os et ansigt, hvori de forskjellige klassers træk har smeltet sammen til et eneste udtryk. Interessant er det ogsaa, at billedet endnu beholder sin individualitet. Sammenligner man det med tilsvarende billeder fra andre universiteter, eller har man forskjellige »aargange« af typen ved samme universitet, saa er forskjellen betydelig.

Man har tænkt sig muligheden af paa denne vis at fotografere de forskjellige *nationaltyper*. Sæt for eksempel, at et snes tusind Nordmænd fra alle landets dele og i alle livsstillinger fotograferes paa denne maade sammen til *et billede*. Dette vilde da vise os den *typiske nordmand*, — den *norske totalpersonlighed*. Og i billedets ansigt kunde vi saa uimodsagt læse os til vor egen *folkekarakter*.

Det bør nemlig ogsaa bemerkes, at tilfældige, individuelle smaatræk efterhaanden udviskes ved denne sammensatte fotografering, — saa ansigterne bliver *lidt* enklere og greiere at forstaa — at læse sig til karakter og personlighed af — end vanlige fotografier.

Et galleri af slige *folketyper* vilde jo udgjøre en ganske interessant samling.

Paa samme vis kunde man ogsaa skaffe sig typefotografier af forskjellige klasser af befolkningen, — bønder, kjøbmænd, sjømænd etc.

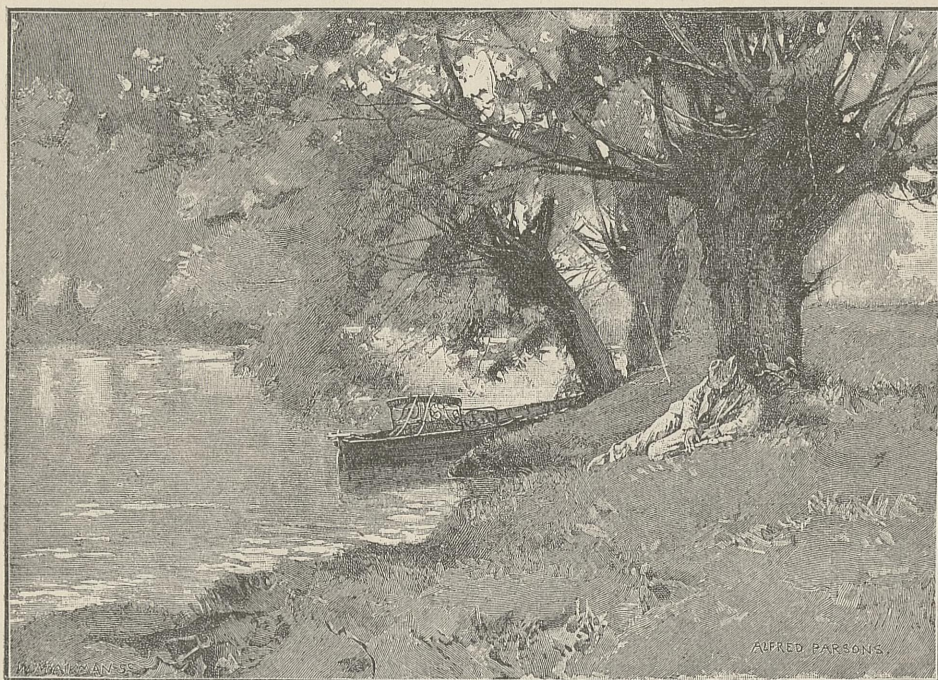
Og endelig kunde saa omsider fotografierne af de forskjellige folketyper sættes sammen til et eneste billede, som da vilde vise os tidens *gjennemsnitsmenneske* eller typen for den hele nu levende slegt.

Tog man saa slige fotografier f. eks. hvert tiende aar, saa vilde man efter et par hundrede aars forløb være i besiddelse af et yderst interessant galleri af ansigter, der vilde vise beskueren det menneskelige fremskridt i intelligents og karakter bedre end noget andet. Ansigtsudtrykket viser sig nemlig altid at gjengive, i en paafølgende generation i hvert fald, enhver udvikling i moralsk eller intellektuel henseende. Man vilde altsaa her have alt reelt fremskridt bogført, saa at sige, en *selvregistrerende fremskridtsmaaler*. Her kunde historikeren studere institutionernes indflydelse paa den nationale karakter, forandrede forholds indflydelse, forandret troes indflydelse, — forskjellige nationers vækst og tilbagegang, etc., etc.

Saa spekulerer et udenlandsk tidsskrift.

Engelsk landskab.

For de fleste af os er England alene kulrøgens, de store, sorte, sammentrængte fabrikbyers land. Naturskjønhed tænker vi os ikke i forbindelse med den del af vor jord. Og dog skal, særlig det nordlige England, indeholde egne af fortryllende skjønhed. Sjelden har man jo — udenfor Wales og Skotland — det storartede, det malerisk imponerende. Landskabet trænger sig ikke ind paa den, dominerer ikke over en. Det er blot en blød, vakker baggrund for livet; deiligt snarere end storartede; kræver ikke

ens hele, udelte opmerksomhed, er ikke udfordrende, men lægger sig mildt, beroligende, lægende om ens eget sind og følelser. Det hviler, styrker og forfrisker en.

Et saadant landskab er det, vi her forelægger læserne. Det er fra den egn, hvor Skakespeare tilbragte sit liv, hvorfra de fleste af Englands store digtere er komne, fra landets hjerte, hvad naturskjønhed betræffer. Floden i billedet er den *Avon*, der flyder forbi Skakespeares gamle hjem, og som hans navn har gjort historisk og berømt.

Om Kanada og De forenede stater skriver „Harper's Weekly":

„Over i Kanada synes der at være en meget vidtstrakt og populær bevægelse til fordel for det lands indlemmelse i De forenede stater. *Der* betragtes sagen som af yderste vigtighed og den største politiske betydning. Paa denne side af grænsen er der knapt tusen mennesker, for hvem den er af allerringeste betydning eller interesse. For Kanada kan en slig forening medføre mange fordele, være en ren livssag, for os er der, saa vidt vi kan se, ingen fordele at opnaa, blot nye forpligtelser at paatage os. Vi har alt det territorium, vi trænger, og mere end tilstrækkelig folkemængde. Vi har derfor intet at vinde ved at annektere nye landsdele og provinser.

Men skulde spørgsmaalet engang ved Kanadas paatrængende ønsker blive aktuelt ogsaa her, saa er der mange ting, som vi vel maatte overveie, forinden vi kunde tænke paa at indlade os paa noget sligt eksperiment. Der er for det første Kanadas uhyre statsgjæld paa 290 millioner dollars — har vi lyst til at bære vor andel af den for den tomme fornøielses skyld at kunne se vort stjerneflag vaie over nogle tusen kvadratmil land mere? — Saa maa vi afgjøre, om vi som en stat i vor union vil indlemme den fransktalende og af fransk tænkesæt dominerede Quebec-provins. — Og endelig, vil vi give borgerret i vort land med en gang til seks millioner menesker, i mange stykker saa forskjellige fra os som Kanades befolkning, trods racefællesskabet, er? Vi maa jo ogsaa huske, at det blev at gjøre til borgere af vor republikanske og demokratiske union seks millioner mennesker med monarkiske og aristokratiske fordomme og traditioner.

Nei, der blev meget at overveie — kom spørgsmaalet engang inden den aktuelle politiske ramme — forinden vi kunde svare paa Kanadas høirøstede anmodninger.

Foreløbig har det, som sagt, paa denne side af grænsen absolut ingen interesse."

Kooperative husholdninger.

I decemberheftet af det danske tidsskrift »*Tilskueren*« har fru Magelsen-Groth en interessant og velskreven artikel om kooperative husholdninger.

Her bor vi, siger forfatterinden, i vore leiegaarde, 8—10 og flere familier væg i væg og gulv i gulv. Der er kjøkken over kjøkken; smaa, trange, mørke, stygge og upraktiske; en 8—10 eller flere af dem; og der gaar da et ligesaa stort antal piger og sulrer og steller, koger og vasker, hver for en 2—3—4 personer. Og alle husmødrene gaar ogsaa der og steller og grubler paa, hvad de »skal have«, og lader deres hele tid absorberes af husstellet. — Kan man tænke sig noget mere upraktisk, uøkonomisk penge- og arbeidsspildende, — noget mere uciviliseret og barbarisk? — Det er jo,

som havde man ikke hørt fjerneste ekko endnu, paa husstellets omraade, af vort nittende aarhundrede med dets »arbeidets fordeling«, »organisation«, sammenslutning.«

Hvorfor ikke, mener forfatterinden, sløife de 8—10 stygge, mørke og uøkonomiske kjøkkener og det samme antal piger. Og saa istedet indrette *ét* stort, lyst, centralt kjøkken med alle de forbedringer og hjælpemidler, som vor moderne tid stiller til raadighed; leie 3—4 eller færre dygtige piger; kjøbe ind i større partier (og spare dermed); have alt paa engang bedre og billigere, leve flottere for mindre penge; og saa spise efter valg, enten i den fælles lyse spisesal, eller i ens egen bekvemmelighed.

Ja, hvorfor ikke, igrunden?

Forfærdeligt ødelæggende og ødselt er dog det system, vi nu har, med enkelt husholdning for hver eneste lille familie. Det er jo aabenbart blot en levning af den tid, da hver familie spandt og vævet sine egne klæder og karet sin egen uld. Som *det* ikke længer lønner sig, som *det* kan gjøres langt billigere ved sammenslutning paa centrale værksteder og fabriker, saa er det og med vort madstel, — bare vi forstod det og indrettet os for det.

Lad 8—10 familier slutte sig saaledes sammen, og de kan ubetinget leve bedre for meget mindre, end deres husstel nu koster dem. De kan faa bedre (og for alle tilstrækkelig) opvartning for mindre penge; de kan faa bedre mad for mindre penge; og de kan spare sig en ustyrtelig masse ubehagelighed og bryderi, gjøre sig livet langt fredeligere, rummeligere og hyggeligere.

Fru Magelssen-Groth foreslaar bygmestre og huseiere at prøve det som en spekulation. Lad dem bygge en slig gaard. Skulde det ikke gaa, mener hun, saa kan man jo altid gaa tilbage til det gamle system igjen uden videre stort udlæg, — indrette en hel del smaa mørke hul til madværksteder igjen istedetfor dette store, lyse kjøkken.

I New York og andre større byer, minder hun om, er der virkelig allerede bygget mængder af gaarde, hvor det kooperative princip i mange stykker er gjennemført. Der bygges store leiegaarde, rummelige og bekvemme, med lyse, elegante trappeopgange saavelsom elevator til alle etager. Huseieren forsyner hver leier med lys, varme, opvartning, tjener, bud, alt betalt for i leien. Der er nemlig, foruden gas eller elektrisk belysning i alle bekvemmeligheder, ogsaa centralopvarming. Der er en fælles tjener, som besvarer al dørringning, melder besøgende, modtager ordre o. l., og en fælles løbegut, der gaar ærinder for det hele hus.

Og i disse gaarde bor man *saa* bekvemt, saa hyggeligt, elegant og fri saa meget bryderi forbundet med vanlige gaarde, at de paa de sidste aar er blevne meget populære. Ganske almindelige mennesker kan der — takket være arbeidets fordeling og sammenslutningen — bo som i et virkeligt palads; thi *det er* mange af disse gaarde.

Forfatterinden mener nu, at til fælles kjøkken for disse gaarde er der jo blot et eneste lidet skridt mere. Hun kunde tilføie, at det skridt er gjort. Der *er* slige gaarde, hvor der ogsaa findes et centralkjøkken og en stor fælles spisesalon, hvor man for saa meget pr. aar spiser med sin familie i den fælles sal, eller efter valg faar maden bragt op i ens privatbekvemmelighed. Og atter holder principet stik. Almindelige mennesker faar paa den maade raad til at leve rent fyrsteligt.

Tingen er altsaa gjort. Og den har vist sig saa praktisk, at den er bleven gjenstand for lønnende spekulation og vidtstrakt forretning. Mon ei et forsøg vilde lønne sig her hos os med? — I hovedstaden til en begyndelse.

Men fru Magelssen-Groth stanser ikke med det. Hun vil foruden fælles kjøkken ogsaa have *fælles barnekammer* og en fælles barnepige, som da, mener hun, istedetfor at være, som nu, af tvilsom begavelse og uddannelse for et hverv, der dog

kræver saa meget, og hvor hendes indflydelse er saa stor, kunde være — thi det fik man da raad til — en for børneopdragelsen særligt begavet og uddannet kvinde!

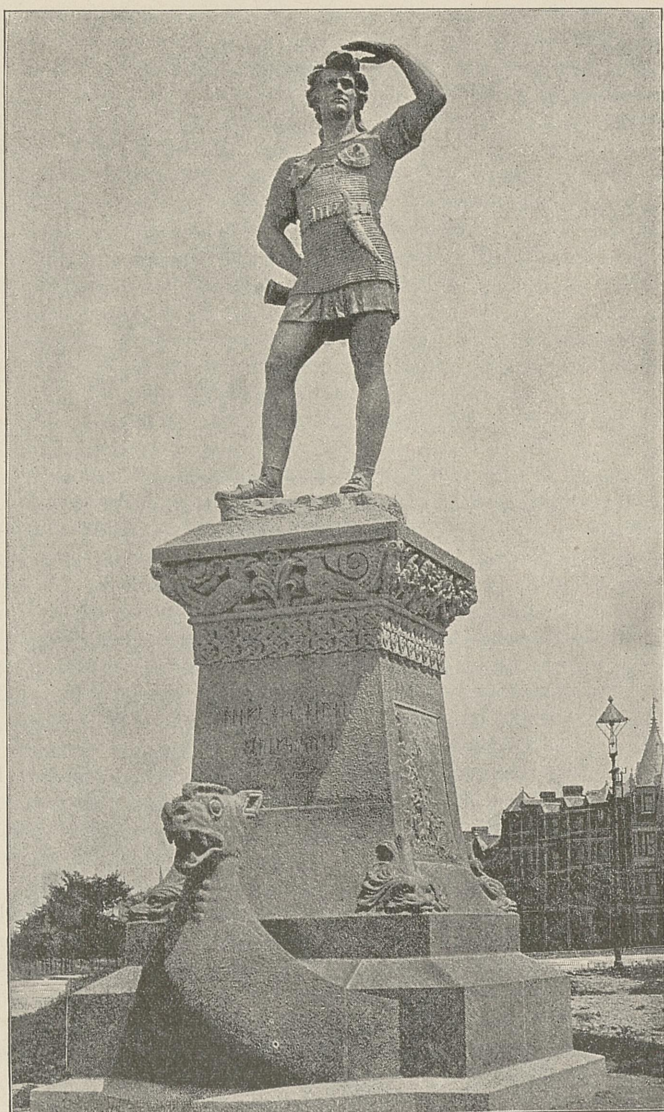
At husholdninger, arrangeret paa denne vis, for mindre summer, end der nu medgaar, kunde skaffe medlemmerne langt mere lykke og nytte, — det lader sig nu ikke godt bestride. Det er saa sikkert, som at en spigerfabrik kan sælge os spiger billigere, end vi kan gjøre dem — enhver for sig — hjemme i huset.

Sammenslutning er altid økonomisk.

Men, indvendes det — og forfatterinden besvarer indvendingen —, vil ikke vore kvinder paa den vis faa alt for lidet at bestille. Om nu saa galt var, saa var nu heller ikke det stort mere end retfærdighed, efter at de dog i nogle tusind aar har havt alt for meget at bestille. Men fruen mener »*nei*«. Der vil altid blive arbeide nok. Der er nok at gjøre, nok, der trænger til at gjøres her i verden, mener hun, uden at vi behøver at holde paa gammeldagse arbeidsmetoder for at faa arbeidet til at gaa rundt. Hun mener, at kvinderne, nu for det første, *i ethvert tilfælde*, vil vedblive som hidtil at tage mere og mere del i det almindelige arbeide ude i livet, det som mændene hidtil har været ene om. Dernæst vil en saadan ny ordning, mener hun, hvor husstellet løftes ud af det kaotiske og barbariske og bliver organiseret og civiliseret, gjøre ogsaa *det* til vellønnet og fuldt agtet arbeide.

Kvinderne, mener hun, har sine individuelle evner og begavelser, de med, nogenlunde som mændene. Det *er* nu engang ikke saa — som det gamle system forudsætter, at de alle sammen har geni og talent for at brune beefsteak, vaske talerkener, stoppe strømper og reve børn og for intet andet. Det er tvertom kanske sjelden, at alle disse evner findes i fuldt maal hos en kvinde. Men mange af dem har vist, at naturen har lagt ganske andre evner i dem. Og under det nye system, mener hun, der vil disse ting ordne sig af sig selv. De kvinder, som virkeligt *har* særlige evner for kjøkkenet og lyst dertil — og der er tusinder af slige og vil altid vedblive at være — de vil som høitlønnede matroner og kokkepiger overtage husstellet. De, som har hin særlige evne til at omgaaes børn, der tilhører kanske én kvinde i ti og neppe flere, — de vil mod lige høi løn passe børnene. Og de andre vil finde beskjæftigelse paa andre hold, der hvor deres lyst og evner naturligen fører dem hen.

Det tør hænde, at man her hos os, hvor man endnu kan læsse alle husstellets evigt-tilbagevendende byrder over paa de velsignede tjenestepigerne, ikke føler nogen trang til en slig omordning af husholdningsvæsenet saa meget som andetsteds, hvor pigernes lønninger er høiere, og hvor derfor vanlige folk maa klare sig uden pige, — som tilfældet er i de Forenede stater f. ex., hvor det gjerne blandt middelklassen er husmoderen selv, som gaar i kjøkkenet og udfører det hele husstel. Lad vore fruer prøve *det* i nogle aar, og de vil vist blive entusiaster allesammen for kooperative husholdninger. Og lad dem ikke skyve den hele tanke fra sig med den trøstende tro, at her hos os har vi da, Gud ske lov, og vil vel altid beholde nok af *billige tjenestepiger*. Det er ikke saa sikkert det. Det er hundrede kræfter i tiden, som tvertom ganske bestemt vil gjøre tjenestepigerne dyrere og dyrere og mere og mere uafhængige, — saa den tid tør ei være saa fjern, da fruer og frøkener faar faa gjøre, som de gjør i de Forenede stater, vaske sine egne gulve, stege sin egen mad, rede sin egen seng og feie sine egne tæpper; — — enten *det* eller gaa med paa *kooperativ husholdning*.

Leif Eiriksson-statuen i Boston.

Leif Eiriksson-statuen i Boston.

Den reisende nordmand, der har krydset verdenshavet og flakket om en 5—6,000 kilometer fra hjemmet, vil vist blive noksaa behagelig overrasket ved i det vildtfremmede land saa langt borte — i en ny verdensdel, næsten paa den modsatte side af jorden fra os — ganske pludselig i en af landets største og fornemste byer og i et af de eleganteste strøg af denne, at støde paa en stor, prægtig statue af en *landsmand*, reist af det fremmede folk. Og menneskelig var man jo ikke, holdt man saa ikke uvilkaarlig hovedet lidt høiere og følte sig noksaa stolt af at være nordmand. Statuen er reist af indfødte amerikanere til minde om den nye verdens første opdagelse af vore egne forfædre en 400 aars tid, før Kolumbus blev født. Den forestiller Leif Eiriksson og betragtes som et fint og veludført kunstverk, skjønt den gamle sjøkonge jo rigtignok nærmest ser ud som en græsk eller romersk krigsøverste. Billedhuggeren er en dame, Miss Anne Whitney.

Ligegyldigt hvor liden videnskabelig eller kulturel betydning vore fædres opdagelse af Amerika end kan have havt, det er aldeles sikkert, at den idag er og kan blive os til endnu større nytte. Den har knyttet et sympathiens baand mellem os nordmænd og det store folk i vesten, som ikke er til at foragte, som vi ubetinget vil have gavn af at styrke og udvikle paa bedste maade. Den har givet vort norske navn en bedre klang derover, særligt i øststaternes dannede verden, end det ellers paa nogen mulig vis kunde have opnaaet. Den har vakt interesse for vort lille folk og land og en sympathi og et venskab derfor, som jo ei kan andet end være os til gavn og behag. Man har inddraget paa denne vis en fordom i vort favør. Man tror godt om os. Man er villig til at tage os efter vor egen værdsættelse. Man har god lyst til at kjende bedre disse efterkommere af de gamle vikinger, *the norsemen*. Man føler sig næsten i slegt med os. I intet af verdens store lande har vi saa god anledning til at vinde hædret plads og fast venskab — som af lige for lige.

Vort norske navn er derover blevet omgivet med et vist romantisk skjær, som i hvert fald tjener os som en ypperlig introduktion. Man tillader sig — kanske paa temmelig løst kjendskab dertil — at beundre den *norske karakter*. Der er endnu vikinge- og berserkerblod i vore aarer, mener man. Man vil se det i vor literatur. Der ligger som havfraade over den. Vi er kanske lidt stive, indesluttede, sture og umedgjørlige — men det er blot skyggesiderne ved en karakter, hvor ærlighed, sandhedskjærlighed, mod og fast hengivenhed for *den* og for *det*, man engang har givet sit hjerte, er de domminerende træk. — Det er jo noksaa hyggeligt, naar fremmede tror og taler saa vidt godt om os.

Dertil har nu de dannede klasser paa senere aar ogsaa lært, at de moderne nordmænd er et noksaa demokratisk, frit og selvstyrende folk, i mange stykker i slegt med den anglosaksiske race, hvad tænkesæt og institutioner angaar.

Det kan vist ikke skade, om det gode forhold, som her, ved et lykketræf, allerede møder os paa forhaand, bliver pleiet fra vor side, om vi trykker den venskabshaand, som fra Ny England-staterne rækkes os. Det er neppe et venskab at forsmaa. Og det vilde vist komme os til *praktisk* nytte paa mange vis, om vi lagde an paa fra vor side at møde interesserne og sympatien med lignende følelser. Blandt meget andet vilde det ogsaa komme vore udvandrede landsmænd derover til nytte og gode, øge livets behagelighed for dem ved deres voksende anseelse i samfundet.

Ogsaa i kulturel hensende vilde der vist være meget at vinde for os ved et mere udviklet og intimere samkvem mellem de to lande. Og man huske, at her staar vi ikke som de beskyttede smaa. Nei man har allerede agtelsen for os, som ligemænd paa livets vigtigste felter. Man er villig til at tage os som læremestre i meget, og til at tage og laane ifra os, saavelsom til at give og laane til os.

Med andre ord samkvem og udveksling af tanker og ideer paa fuldstændig ligestilletheds grund er her mulige.

Leif Eiriksson-statuen i Boston bliver da som en haand, der af et stort folk rækkes os over Atlanterhavet — ikke med nogensomhelst politisk betydning naturligvis; men alene til venskab og samarbeide paa kulturlivets forskjellige omraader.

Om kvinders uafhængiggjørelse af egteskab,

hvad de økonomiske forhold betræffer, findes i det amerikanske *Scribners Magazine* en artikel, hvori forfatteren foreslaar, at fædre, som er istand dertil, skal efter evne sikre sine døtre en uafhængig indtægt, der vil sætte dem istand til at leve efter deres stand og krav, uden at gifte sig og uden at slide altfor haardt. Meningen er at ophæve det økonomisk fristende ved egteskabet, for at alene de hensyn og følelser kan faa gjøre sig gjældende, som sikrer et lykkeligt samliv.

„Hvad vore døtre angaar", heder det, „er hovedsagen den, at egteskab maa kunne ske helt og holdent af *frit* valg, og at der derfor maa sikres dem udvei til at føre et behageligt og uafhængigt liv uden det, saa at ingen vil blive fristet til at gifte sig alene eller væsentligt for at sikre sig et sligt liv.

Jeg benægter naturligvis ikke den kjendsgjerning, at for de fleste kvinder er egteskab den lykkeligste og bedste lod, og det er langtfra min

hensigt at fraraade nogen det — under rette vilkaar. Men det er jo dog saa, at et meget stort antal kvinder *ikke* gifter sig og ikke *kan* blive gifte, og det bliver selvfølgelig derfor en pligt at sikre ogsaa disse den størst mulige lykke i livet. Og for dem, der gifter sig, vil jo sandsynligheden for, at egteskabet skal blive lyst og lykkeligt, ubetinget blive langt større, ved at de gives saa frit et valg, som natur og skjæbne tillader — bliver staaende uden andre hensyn at tage end deres *følelsers*.

Heller ikke vilde jeg, at døtre skulde forholdes denne uafhængige indtægt i tilfælde, de giftede sig. Jeg vilde, at forældre efter evne, ved selvfornegtelse og opofrelse skulde fortsætte dermed. Vi mænd er nu ikke engang slige vidundre af uegennytte, at vi vilde foragte lidt økonomisk selvstændighed hos vor hustru. Et intelligent menneskes ideal af egteskabet er jo, at det maa være grundet paa gjensidig kjærlighed og agtelse, og dertil mener jeg, at den fuldeste ligestillethed i alle retninger maa bidrage i meget væsentlig grad."

Saavidt forfatteren. Han beklager, at der desto værre stiller sig store vanskeligheder i veien for den praktiske gjennemførelse af et sligt arrangement. Der er jo forholdsvis faa forældre, som, med deres bedste vilje, kunde sikre døtrene en slig uafhængig og ganske rundelig indtægt for livet.

Og mig forekommer det, som vilde det langtfra være heldigt at stille kvinderne for evigt i slig bundløs taknemmelighedsgjæld til og dyb afhængighed af forældrene.

Hensigten, at gjøre kvinder i og udenfor egteskabet saa økonomisk uafhængige, at penge og forsørgelseshensyn ingen eller den mindst mulige rolle vilde spille, hvor jo ubetinget al lykke og alt gode afhænger saa ganske og aldeles af, at det hele er en ren og egte følelsessag — den maa jo alle billige. Men midlet er klodset nok.

Og kvinderne selv har da ogsaa fundet en langt bedre udvei, og slaar ind paa den mere og mere for hver dag. De *giver sig selv* den fornødne økonomiske uafhængighed ved at arbeide, lære at benytte sine evner og tjene sit gode udkomme derved til enhver tid.

At dette virkelig ved at borteliminere pengehensynet fra de fleste egteskaber, ved at gjøre kvinderne friere i sit valg, mere uafhængige i og udenfor egteskabet, mere ligestillet med manden, begunstiger lykkeligt egteskab, øger deres tal, nærer samlivet mellem mand og kvinde, skaber større gjensidig agtelse og varigere kjærlighed i hjemmene, derfor har vi jo nu allerede lang og vidtstrakt erfaring.

Et par ord om „svartebogen".*)

(Af prof. dr. A. Chr. Bang).

I mit skrift: „Kirkehistoriske smaastykker" (side 336—348) har jeg givet en kort oversigt over indholdet af de i Norge forefundne svartebøger, ligesom jeg ogsaa har for første gang søgt at levere en skildring af, hvorledes disse obskure produkter er blevne til og historisk har udviklet sig. Hvad jeg saaledes tidligere har meddelt, skal jeg i det følgende supplere med nogle yderligere oplysninger.

Svartebogforfatterne søger ofte at give sine produkter udseende af at være afskrifter af trolddomsbøger, som er blevne brugte i skolen i Wittenberg og enten trykte der for 2—3 hundrede aar siden eller fundne der i manuskript. En mig tilhørende svartebog er forsynet med følgende titel:

Cyprianus
Rette Frii Konster
ud Given og Trokt
udi
Witten Bergh
Anno 1509.

I en svartebog, der tilhører prof. Moltke Moe, og som er sammenskrevet omkring 1800 af en bonde i Fron i Gudbrandsdalen, faar man oplysning om, at „Cyprianus's konstbog blev først funden paa Wittenbergs akademi det aar 1722. Siden, efter den blev trykt og udkom til adskillige riger og steder, blev den opsøgt og brændt. Endelig blev den atter igjenfunden paa Kjøbenhavns slot i en marmorstenskiste, skreven paa pergament."

Efter at man havde begyndt at sætte svartebøgerne i forbindelse med skolen i Wittenberg, var det en selvfølge, at man maatte gjøre *Cyprianus*, den store heksemester, hvis hemmelige kunster bøgerne indeholdt, til lærer ved „det Wittenbergske akademi." Man forestillede sig da sagen saaledes, at en af denne mands disciple havde nedskrevet og udgivet i trykken hovedindholdet af den magi, som han havde doceret ved skolen i nævnte by. I en af mine svartebøger faar man besked om, at denne elev af Cyprianus var en jøde; man lader ham fortælle følgende:

„Denne underbare og i alle kunster velstuderede mester i den sorte kunst (ɔ: Cyprianus) var af fødsel en tartar og en overordentlig oplyst og i alle forunderlige ting høit oplært mand, som jeg, Jeronimus Rafael, en

*) Sammen med prof. Moltke Moe har jeg for flere aar siden planlagt udgivelsen af en saavidt mulig fuldstændig samling af norske hekseformularer og trylleraad, og stoffet, der efterhaanden er bleven indsamlet og bearbeidet, har antaget ganske betydelige dimensioner. Jeg tillader mig at anmode enhver, som maatte være i besiddelse af enten hele svartebogen eller enkelte opskrifter af hidhen hørende indhold, at give en af os adgang til af afskrive samme, saa at vor samling kan blive saa omfattende og indtømmende, som det overhovedet er muligt.

indfødt jøde fra Jerusalem, haver studeret hos og aflært disse hans hemmelige og forunderlige kunster, som jeg med megen nytte haver praktiseret og derfor i trykken har ladet udgaa til Wittenberg 1570. Men da den daværende storfyrste Sergius Mundus kom denne i erfaring, blev samme bog forbuden at bruges af frygt for, at den skulde være til skade, endskjønt naar den bliver brugt, som den bør, er den til stor nytte“ o. s. v.

Jo mindre man overhovedet vidste om *Cyprianus*, desto mere følte man trang til at beskjæftige sig med ham. Der foregaar efterhaanden et merkeligt omslag i opfatningen af ham, indtil han tilslut staar for bevidstheden som en omvendt synder. Engang brugte han sine kunster til bare at gjøre ondt. Men saa kom han paa andre tanker, og fattede et nyt sind, og saa stillede han alle sine kunster i gode menneskers tjeneste for at bevare dem fra alt ondt og afværge fra dem allehaande hekseri og trolddom. Denne opfatning af Cyprianus har navnlig fundet udtryk i de bønneformede besværgelser, hvormed flere af svartebøgerne begynder, og som paa enkelte steder af landet har gaaet under navnet: „Jesubønner“ paa grund af disses formentlige stærke kraft-virkning. I en af disse produkter lægges Cyprian følgende ord i munden:

„Jeg var undersynket og truet under Djævelens magt, saa at jeg ikke kjendte dit hellige navn. Thi den tid bandt jeg stjernerne, at de ei gav regn ned paa jorden, og jorden ei gav sin frugt. Jeg bandt til for hjorden, og strax, førend tiden kom, kastede de deres lam. Og jeg betvingede kvinderne, som vare med deres foster, at de ikke kunde føde deres foster. Og jeg bandt fiskene, at de ei kunde vandre deres vei under havets dybhed. Nu kjender jeg dit hellige navn, som er sandt, og jeg elsker det, og jeg takker dig, fordi du haver afværget mig fra mine underlige gjerninger, synders og ondskabs misgjerninger.“ Den saaledes omvendte Cyprianus betegnes da i flere svartebøger ligefrem som „Jesu Kristi tjener“, der optræder med besværgelser mod onde mennesker og bortmaner onde aander og „binder dem med Lucifers lænke og baand i helvedestvang.“

Før jeg forlader Cyprianus, vil jeg kortelig berøre et dansk sagn, der lader ham lære den sorte kunst i *Norge*. „Cyprianus,“ heder det, „var student, et ømt og skikkeligt menneske forresten; men han gjennemgik den sorte skole i Norge, og blev derfor af Djævelen tilpligtet at bruge lærdom og sine vidunderlige kræfter til at gjøre ondt med. Dette krænkede ham i hans øvrige levedage, eftersom han af hjertet var god og from, og han skrev da, for at gjøre det onde godt igjen, en bog, hvori han først viser, hvorledes det onde skal gjøres, og dernæst hvorledes det igjen skal ændres“ (Cyprianus, udgivet af L. Pio, andet oplag, Kjøbenhavn 1892).

At man i Danmark har staaet i den tro, at der engang i tiden har været en „sort skole“ i vort fædreland, skriver sig visselig derfra, at omstreifende nordmænd i tidligere dage har praktiseret som heksemestre der-

nede i vistnok stor udstrækning, og navnlig da i Jylland. Folketroen i Danmark har af den grund flyttet den „sorte skole“ fra Wittenberg og op til Norge.

Den forandrede opfatning af Cyprianus, som ovenfor er skildret, staar i nær forbindelse med de samvittighedsskrupler, som brugen af svartebøgernes formularer efterhaanden har fremkaldt hos folket. Det var altid en trøst, at troldmanden havde omvendt sig, og at han ved aabenbaringen af sine hemmelige kunster i virkeligheden havde villet være en velgjører for alle gode mennesker. Der var da saaledes ikke noget ondt ved at bruge hans forskrifter, bare man brugte dem paa den rette maade, i hans aand, ikke for at gjøre ondt, men for at afværge ondt. Dette slags forsvar for brugen af trylleformularen finder man i flere fortaler til vore svartebøger. Det heder f. eks.: „Svartebogen i sig selv er dog ikke saa farlig som mange siger . . og ingen synder (ved den) saa meget, som man indbilder sig . . . Om man bruger lidet af de mathematiske kunster til at forsvare sig og hjælpe sin næste lidet iblandt, det skader ikke . . . At hjælpe sin næste og sig selv, er vel ikke grov synd.“ I en anden svartebog paapeges der, at „den er farlig for den, som ikke forstaar at bruge den vel,“ hvorfor læseren formanes til „samme at bruge i den rette orden.“ Og atter paa et andet sted siges der, at det at „indlade sig i de grovere kunster, det er en for stærk synd.“

I det hele taget er de fortaler, hvormed enkelte svartebøger er forsynede, af ikke ringe interesse. Ved godhed af sogneprest til Hatfjelddalen, O. T. Olsen, er jeg nylig kommen i besiddelse af en svartebog, hvis indhold er samlet efter folketraditionen af en bonde i Beieren 1869. I fortalen til sin samling skriver denne mand blandt andet følgende:

„I særdeleshed i den nyere tid har det været mig saameget om at gjøre at blive bragt i erfaring, om der kunde være nogen kraft i de gamles overtro og troldom; men . . hvad jeg selv har undersøgt, er uden alt resultat.“ Manden har altsaa ligefrem anstillet experimenter med brugen af hexeformularer uden nogen forudfattet mening, og resultatet er bleven negativt, som rimeligt kan være.

I tidligere dage, da man troede paa svartebøgerne, betragtedes de af sine eiere som en stor skat, de ikke for nogen pris vilde give slip paa. Imidlertid haves der dog exempler paa, at de har været gjenstand for kjøb og salg. Sammen med flere trylleopskrifter, der for omtrent et aar siden blev sendt prof. Moltke Moe fra Sauland i Telemarken, vedligger der et brev, dateret 29de november 86. Brevskriveren fortæller sin broder, at han „af en søfarende mand“ har faaet fat paa en svartebog, af hvilken man kan lære allehaande kunster, som f. ex. at skyde vist og langt, at samle dyr og fugle tilsammen, at de ikke kan bortløbe, at udrydde rotter og mus o. s. v. o. s. v. For denne bog fortæller han, at han har betalt *3 rigs-*

daler, en rimelig pris for en bog, hvoraf man kunde lære saamange merkelige ting.

Jeg antager, at det kunde interessere læseren at blive bekjendt med enkelte af deslige kunster, hvorfor jeg i det følgende skal meddele nogle, af vore svartebøger tagne forskrifter.

En kunst, rotter og mus at fordrive.

Det første læs, man kjører ind, skal manden og konen eller to andre gode venner, som ved denne kunst med hinanden indbyrdes, være tilstede (ved). Den som kommer kjørendes med sæden, bliver tilspurgt:

„Hvad har du at kjøre?“

Saa svarer han, der kjører ind:

„Godt korn, havre“ o. s. v.

Og det siges 3 gange. Saa siger den anden igjen, som tager imod kornet:

»Til folke-føde,
munke føde
og muse døde.«

Dette siges 3 gange.

At faa dyr til at bie, til det bliver skudt.

Tag af kirkeklokken imellem det ringer 2den og 3die gang, stryg bøssen 3 gange, sæt saa bøssepiben i faret som dyret har gaaet. Saa skal du ikke gaa det forbi og endelig træffe det. Og tag saa muld under alteret at have, naar du lader bøssen.

At skyde paa forheksede ting eller at gjøre sig haard, ikkun at befri sit gevær.

Naar man hører lyden under høimessen, naar presten læser eller messer for alteret, da tag indviet kirkejord af en grav og læg istedet en knappenaal. Tag lidet ad gangen og bland i krudt. Da træffer du forheksede ting, og dit gevær skal ei forgjøres.

At vinde i spil.

Tag en strikke, hvormed en tyv er hængt, red den op fra hverandre; lad saa en pige paa 12 á 13 aar den igjen spinde. Gjør heraf et baand og bind om din arm; saa vinder du.

Hvorledes du kan faa fuglene til dig i skoven.

Gak til galgen og forlang fingrene af en tyv paa den høire haand, og af det ene led skal du gjøre en pibe som en hjælpe-pibe. Og naar du blæser deri, skal fuglene komme til dig.

Til slutning skal jeg meddele en opskrift, der indeholder en udredning af den magiske kraft i brændt ormeskind.

Om ormeskind.

Ormeskind er meget nyttigt. Du skal tage skindet, naar han er krøbet ud af det*), og det skal du brænde til aske St. Hans dag. Da tjener det til alle disse ting, som følger:

*) Folketroen lader sommetider ormen krybe ud af sit skind.

a. Om du vil disputere med nogen, da tag af den aske og læg lidt (deraf) under din tunge. Da overvinder du ham.
b. Om du gaar til nogen ret eller dom, da strø paa din skosaale lidt af samme aske under din venstre fod. Da bider ingen ret eller dom paa dig.
c. Om du vil vide nogen lønlig ting langt borte, da bind af samme aske under din høire haand og lad det ligge der, medens du sover. Da aabenbares det for dig i drømme, hvad du begjærer at vide.
d. For vattersot skal du have af samme aske i din mad. Da bliver du god igjen.
e. Om nogen haver et stort saar, da skal du tage af samme aske og strø deri. Saa løber det tilsammen straks.
f. Om din ven er bleven vred paa dig, saa bær paa dig af samme aske. Saa bliver han paa timen din ven.
g. Om nogen er forgjort, da bind af samme aske under hans høire arm. Saa bliver han rigtig igjen.
h. Hvo, som bærer af samme aske paa sig, han er hørt og æret af alle herrer og stort folk.
i. Hvo, som strør af samme aske i rindende vand, han skal synes grom for andre, særdeles for gemene bondefolk.

Poeta Laureatus.

En vanskelig udnævnelse for Gladstone.

Gladstone fandt sig straks efter sin magttiltrædelse ifjor overfor en ny embedsudnævnelse, der har voldt ham slig vanskelighed, at den endnu staar hen. Embedet lønnes blot med omtrent 2,000 kroner og er absolut uden politisk indflydelse eller betydning. Det er ikke et geistligt embede, ikke et juridisk embede, ikke et departementsembede, og der er ingen ansøgere til det, men flere, som gjerne vil have det. Der er omtrent ingen pligter og intet arbeide med det . . .

Kort sagt, det er udnævnelsen af en efterfølger til den for nogle maaneder siden afdøde digter lord Tennyson som Englands *poeta laureatus* eller kronede digterkonge.

Det er let nok at finde en efterfølger til konger, fyrster, statsmænd, dommere og geistlige; men at *udnævne* en mand til digter, det er ikke saa let en sag.

Denne værdighed, som er lidet andet end en tom titel, — den oppebaarne løn gjerne værende uden ringeste betydning for de mænd, som her

kommer paa tale, — er en af de fra gamle skikke og en lang fortid arvede institutioner.

For fem, sekshundrede aar siden holdt de to store engelske universiteter aarlige digterprøver, hvor den af de deltagende, der tildømtes den første pris, kronedes med en laurbærkrans og erholdt titelen *poeta laureatus*.

Senere, da universiteterne opgav denne skik, optog det kongelige hof den. Og her blev udnævnelsen for livstid, og tildømtes den lykkelige alene efter kongens smag og behag. Det var gjerne en særligt kongesmigrende, krybende poet, der modtog udnævnelsen. *Poeta laureatus* blev saaledes en slags hofpoet, hvis opgave det var at skrive et hyldningsdigt til kongen hvert aar paa dennes fødselsdag. Dette krav paa ham blev dog senere opgivet, og man ventede kun, at han af og til skulde benytte sine evner til kongens og hoffets pris og opmuntring.

Det var i 1450, den første hofpoet eller *poeta laureatus* saaledes udnævntes, og saa betydningsløs var stillingen og de mænd, der udnævntes dertil, at der i hele den lange tid fra da til nu blot har eksisteret tre *laureater*, som ei har gaaet aldeles i glemmebogen: Dryden, Wordsworth og Tennyson. Ellers betragtedes hofpoeterne som staaende side om side med kongens hofnar — var i regelen uduelige, krybende, versemagende hofsnoge.

Drydens udnævnelse gav imidlertid titelen nogen glans; men det var dog først, da Wordsworth modtog embedet, at det blev en virkelig national institution. Wordsworth var nemlig en af Englands største digtere, udøvet en betydelig banebrydende indflydelse og betragtet sig som *laureat*, ikke som hofpoet, men som *nationaldigter*. Det var ikke konge og hof, mente han, han skulde tjene og synge for, men folk og land; og det var ikke bare for morskab og underholdning, han skulde skrive, men for belæring, udvikling og inspiration.

Saa langt fra at embede og titel løftet ham op, var det tvertom ham, der løftet dem op og gjorde dem til noget, der lod sig tilbyde virkelig større digtere, noget, det blev en ære at modtage.

Da han døde, var derfor stillingen bleven en ærespost af betydning, en, hvortil man gjerne vilde have en værdig efterfølger.

Og Tennyson blev da udnævnt og gav titelen end mere glans, samtidig som man dog finder det hele embede mere og mere at være en anakronisme.

Medens altsaa blot tre af Englands større digtere findes paa listen over disse „kronede“ laureater, fortjener det ogsaa at bemerkes, at hverken Shakespeare, Byron eller Shelley findes paa listen. Selv Tennyson var *ikke* tidens største digter i sit land. Den største — Robert Browning — vilde ganske vist have afslaaet embedet, var det blevet ham tilbudt; thi at lade en konge eller førsteminister *udnævne* en nationaldigter, „krone“ og

sætte førsterangsstemplet paa en af landets arbeidende digtere, det finder jo de mest selvstændige mænd derover at være ligefrem latterligt.

Og nu, da embedet atter skal fyldes, hæver der sig da ogsaa mange stemmer for, at det forbliver ubesat, og at man tillader institutionen at hendø.

Gladstones vanskelighed bestaar i at vælge blandt et halvt dusin digtere af rang *en* af dem og udmerke ham fremfor de andre. Tiden er jo nu mere kritisk, og de interesseredes antal i slige sager langt større end forhen. Og Gladstones udnævnelse vilde tillægges langt større betydning end nogen anden førsteministers, fordi han selv er literær kritiker.

I grunden er der blot en eneste levende engelsk digter, som kan stilles ved siden af Tennyson i begavelse, og hvis udnævnelse vilde redde embedet fra atter at blive helt betydningsløst og absolut meningsløst. Der er en, med andre ord, som rager hoved og skuldre over de andre levende engelske digtere, staar saa klart som den første af dem, at han er selvskreven til stillingen, ifald den virkelig skal eie nogen mening, og at hans forbigaaelse vilde gjøre det hele latterligt. Det er Swinburne.

Men Swinburne er *radikal*, saa radikal, særligt overfor forældede, udlevede skikke og livsformer, at man er ganske sikker paa, at han aldrig vilde modtage stillingen, vilde betragte sin eller nogen andens udnævnelse til *poeta laureatus* som noget at skoggerle over.

Den eneste af de andre, der kan være tale om, er end mere radikal, og vilde ganske vist ikke tage stillingen — William Morris, socialisten nemlig. De andre er rene middelmaadigheder, hvis navne ganske vist ikke vil overleve deres dødsdag — som digtere; medens vistnok enkelte af dem er fremragende mænd paa *andre omraader*.

Det literære England er da meget interesseret i at se, hvordan Gladstone vil klare sig ud af vanskeligheden. Heldigvis haster det ikke med at fatte nogen bestemmelse, da det engelske rige klarer sig meget godt uden nogen *poeta laureatus*.

Voldgiftsdomstole i arbeiderstridigheder.

I det amerikanske tidsskrift „*Arena*“ for december skriver den fremragende geistlige Rev. Lyman Abbott, dr. theol., redaktør for landets mest udbredte religiøse blad og prest for New Yorks største evangeliske kirke, om voldgiftsdomstole for behandling af de mellem arbeidere og arbeidsherrer opstaaende spørgsmaal. Han anbefaler, at saadanne domstole oprettes af staten og med *magt til at tiltvinge sine domme efterlevelse af begge partier*. Han mener, at grunden til arbeideruroligheder med saa ofte til-

hørige opløb og uordner ligger i, at arbeiderne ingen *lovfæstet* vei har til at søge og vinde deres ret. Hvor lovene, siger han, ikke sikrer ret og retfærdighed, der maa menneskene tage disse i sine egne hænder. Det er lovenes utilstrækkelighed eller domstolenes daarlighed eller magtløshed, der fremkalder *lynchjustits*, og paa samme vis er det mangelen paa al lovgivning og enhver retslig vei til at blive hørt, der fremkalder *streiker*, opløb og benyttelsen af vold og magt fra arbeidernes side. Fandtes der domstole — upartiske og tiltroværdige — hvortil arbeiderne i hvert tilfælde kunde appellere sin sag, paaklage sin formentlige uret, anmode om sin formodede ret, saa mener han, at de *altid* vilde gaa den vei, og at streiker og arbeideruroligheder vilde blive en saga blot.

Han anklager samfundet, fordi det paa et saa vidtstrakt vigtigt omraade har ladet fem være lige, har ladet alt forblive et kaos uden organisation, lovgivning eller retslige veie til fredeligt arrangement.

Disse domstole skulde da saa sammensættes, at begge parters interesse blev repræsenterede deri i lige grad. Og bag dem skulde staa nationens hele magt. Deres domme maatte baade arbeider og arbeidsherre bøie sig for.

Fandt saaledes arbeiderne ved et verksted eller i en branche, at deres løn var forliden, saa vilde de simpelt hen spørge arbeidsherren, om han vilde give mere. Hvis ikke saa blev sagen forelagt voldgiftsdomstolen, hvor den da, efter at alle hensyn var tagne og den hele stilling undersøgt, vilde blive paadømt. Gav den arbeiderne medhold, saa maatte arbeidsherren betale den høiere løn eller ophøre med sin bedrift; fik arbeidsherren medhold, saa maatte arbeiderne finde sig i at beholde den gamle løn eller søge arbeide andetsteds.

Alle mellem arbeidere og arbeidsherrer opstaaende spørgsmaal skulde komme under disse domstoles jurisdiktion.

Det bør bemerkes, at voldgift gjerne forlanges af arbeiderorganisationerne, medens arbeidsherrerne modsætter sig den som en ulovlig indgriben i deres private ret til at skalte og valte med deres bedrift, som de vil.

Tillige bør det tilføies, at saadanne voldgiftsdomstole ogsaa er blevne foreslaaede af fremragende kongresmænd og af en af senatets ledende og ældste medlemmer. Det er, mener de, den eneste mulige og forstandige maade at tilveiebringe ro og orden paa dette omraade paa. Uafladelige streiker er for kostbare til, at landet kan bære dem.

Forfatteren foreslaar, at foreløbigt alene de store kompagnier, som erholder specielle rettigheder og privilegier, som jernbanekompagnier, sporveisselskaber o. l. samt de, der besidder faktisk monopol i deres respektive brancher, skal underlægges disse domstole. Staten skal simpelt hen sige til dem: Gode herrer! Vil I beholde Eders rettigheder og privilegier og faa lov til at drive Eders bedrift, saa maa I underkaste Eder natio-

nal lovgivning og nationale domstole. Vi vil ikke have disse evige streiker og uroligheder. Naar I bliver uenige med Eders arbeidere, saa appeller til domstolene. De vil sikre Jer Eders *ret*; men de vil ogsaa sikre de andre deres. Og de vil bevare samfundet fra strid og uro, sætte lov og ret istedetfor magt og vold, og bringe orden ind paa et felt, hvor der nu er kaos.

„Jeg forsvarer og anbefaler, slutter forfatteren, saadan tvungen voldgift, fordi den er nødvendig for at skaffe retslig opreisning for mulig lidt uret, som lovgivningen endnu ikke har befattet sig med; fordi den er nødvendig for at beskytte samfundet mod de skadelige følger af det bestaaende ikke-system af *laissez faire*; fordi det er det samme princip, hvorefter civiliserede nationer mere og mere arrangerer tvist og stridighed sig imellem; fordi det er den prøvede metode, hvorefter al strid mellem vor unions stater nu i hundrede aar er blevne bilagte; fordi al hidtil gjort erfaring taler til fordel for det hævdvundne princips anvendelse paa dette nye omraade; og endelig fordi det er i harmoni med den fremgangsmaade, som Guds søn har anbefalet sine disciple overalt, hvor det gjælder bilæggelse af tvist, hvem saa end partierne er, og hvad saa end tvistens emne er."

Jo høiere arbeidsløn, jo billigere arbeide.

Den almindelige tro blandt arbeidsherrer er jo, at jo billigere arbeidskraft man kan opnaa, jo bedre, — jo billigere vil arbeidet blive udført, og jo mere vil man tjene.

At det dog ingenlunde holder stik, er en erfaring, mangen arbeidsherre — vore skippere f. eks. — som har havt anledning til at prøve *forskjellige slags* arbeidere, dyre og billige, forlængst har gjort. Billig arbeidskraft er ofte den dyreste, *fordi den er den daarligste.* Og den er ikke alene billig, *fordi den er daarlig*; men den *bliver ogsaa daarlig, fordi den er billig.*

Den høiere løn ansporer evnerne, menneskeliggjør arbeideren, udvikler hans intelligens, sætter ham fart i blodet, medens den sulteløn, hvorfor andre gaar, kvæler alt menneskeligt i dem, fordummer dem og gjør dem ligegyldige, lade, dovne og træge.

Det er let at overbevise sig derom.

Negrene i de sydlige amerikanske stater arbeider for meget mindre, ofte for den halve dagløn af hvad en yankeearbeider forlanger. Og dog finder kontraktører, at det selv for det simpleste jordarbeide bliver dyrt at bruge dem. Er deres løn den halve af en hvid arbeiders, saa staar deres derfor udførte arbeide i et endnu lavere forhold til den andens.

Og hvor der skal bruges verktøi og maskineri, der bliver det billigere at leie en flere gange dyrere intelligent hvid arbeider. Den træge, fordummede neger forstaar nemlig ikke at udnytte verktøi og maskine paa bedste maade. Han søler baade sin og maskinens tid bort. Og — han brækker istykker alt muligt hurtigere end den anden.

„Vi *kan* ikke benytte moderne dyrkningsmetoder og agerdyrkningsmaskineri“, siger planterne i syden, „for negerne — den eneste arbeidskraft, vi endnu kan erholde — *kan* ikke benytte sligt maskineri, kan ikke fare forsigtigt med det; men brækker alting istykker med en gang“.

I De forenede stater har man længe gjort den erfaring, at en vellønnet amerikansk arbeider — fordi hans bedre løn giver ham anledning til at blive mere et fuldt udviklet menneske — falder billigere i de fleste industrigrene end en billig indvandret arbeider. Den sidste er altid trægere, dovnere; arbeider ikke med samme lyst og energi, og forstaar ikke saa let og hurtigt, hvad der ønskes og hvordan det bedst skal opnaaes.

— „Hvad skal en arbeider lære saa meget for?“ hører man endnu af og til en fortidsmand iblandt os sige. Jo, blandt meget andet ogsaa for at blive en dygtigere arbeider. Det er en af de glædelige kjendsgjerninger i vor tid, at jo intelligentere, jo bedre opdragen, jo mere *menneske* en arbeider er, jo bedre og billigere arbeider han. En skurekone, som er kommen saa vidt, at hun læser Ibsens digte, skurer bedre end en, som ei kjender videre horisont end den, hun kan række med skurefillen. Det er et tusinde gange bevist faktum, som ei længer lader sig negte.

Det er sikkert, at jo bedre folkeskoler et land har, jo mere intelligent dets arbeiderbefolkning er, jo dygtigere er den — jo bedre og effektivere er den arbeidskraft, hvorover landet raader. Hvad der betales ud til folkeskolen, det faar man saaledes igjen øre for øre og med dygtige renter til.

Det er netop arbeiderklassens intelligens, takket være landets skoleordning, som paa industriens omraade gjør De forenede stater til det land, det er, giver det den dygtigste, flinkeste abeiderbefolkning.

I januarheftet af det engelske tidsskrift *Fornightly Review* gjøres denne sag til gjenstand for en del statistiske oplysninger, der alle slaaende bekræfter, hvad her er sagt. Saaledes oplyses, at i spigerindustrien betales den amerikanske arbeider *ti* gange saa meget (!) som den engelske, og dog koster den amerikanske arbeidskraft blot *det halve* af den engelske pr. pund af færdiglavede spiger.

Her maa det dog bemerkes, hvad artikelen særligt dvæler ved, at hvor arbeidslønnen er høi, der udvikles helt naturligen arbeidsbesparende maskineri og metoder ganske anderledes end der, hvor den er lav. Høi arbeidsløn bliver saaledes en direkte spore til industriel udvikling, til opfindelser og fremskridt i alle retninger. Hvor arbeidslønnen er lav, der lægger man sig derimod paa ladsiden og lader det blive ved det gamle.

Et slaaende eksempel herpaa hentes fra de engelske skrædderverksteder. Som bekjendt betales ingen arbeidere uslere end de stakler — mænd, kvinder og børn — som syr for de londonske skræddere. Vi har jo paa det sidste hørt nok om det saakaldte *svedesystem*, hvor betalingen for at sy et par bukser f. eks. skrues ned til det utrolige, hvor staklerne maa arbeide 16 og 18 timer dagligt, for at skaffe sig det allernødtørftigste til fortsat dyrisk eksistense.

Arbeidsherrerne svarer til et sympatiserende publikums vrede over slig udsugning, at med nuværende priser paa færdigsyede klæder, *kan* de ikke betale høiere løn. De er villige til at lægge sine bøger frem. Enten maa publikum være saa snil at betale mere for sine klæder, eller ogsaa faar udsugelsen vedvare.

Nei, svarer en række fakta fra det nordlige England, vi staar aldeles ikke overfor noget sligt dilemma. Der betaler arbeidsherrerne nemlig meget høiere lønninger — nok til at skaffe sig flinke, intelligente arbeidere, og endda kan de undersælge sine londonske konkurrenter og tjene godt paa det!

Hvorledes? — Jo, bare ved at den høiere arbeidsløn har fremtvunget industriens bedre organisation der. Istedetfor haandarbeide i overfyldte, forpestede rum, benyttes maskinarbeide i store, luftige fabrikbygninger.

Et nyt eksempel forresten — om noget længer tiltrængtes — paa at maskinerne er arbeidernes bedste venner.

Et andet eksempel henter artikelen fra bomuldsspinderierne i Tyskland og England. I det første land er daglønnen ikke over det halve af, hvad den er i England for en „spinder". Arbeidstiden er i England 10 timer kortere om ugen. Og dog betaler de engelske spinderier 25 pct. *mindre* pr. pund end de tyske for arbeidskraft!

Artikelen slutter med, at et lands største fare i den moderne industrielle konkurranse er egen *billig arbeidskraft*; at lavere lønninger i England ubetinget vilde ødelægge dets dominerende stilling, og at det værste, det har at frygte, er daglønnens stadige stigning i andre europæiske lande. Naar den tyske, franske og skandinaviske arbeider betales lige saa godt som den engelske, mener forfatteren, saa er det forbi med Englands industrielle prestige.

Det blev sagt for ikke længe siden om lord Beaconsfield i en konversation, hvori han sammenlignedes med den nuværende fører for det konservative parti i England, lord Salesbury, »at han eied ingenting og brød sig heller ikke om at eie noget. Han var aldrig eier af et eteste maal jord i hele sit liv, og havde han blot penge nok paa haanden til at dække sine løbende udgifter, saa var han taknemmelig for at slippe at blive bryd med mere.«

Beaconsfield var, som bekjendt, jøde.

Elektrisk perspektiv.

For *ti* aar siden var telefoner, fonografer, elektrisk lys, elektriske sporveie, etc., etc., paa det praktiske livs omraade saa godt som ukjendte. Vi leverer andetsteds efter et udenlandsk tidsskrift en kort statistisk oversigt over den umaadelige udvikling, som her har fundet sted. Alene i De forenede stater er idag det *elektriske sporveisnet* over tre gange saa stort som det hele norske jernbanenet. Telefonen er bleven en absolut nødvendighed paa forretningslivets omraade hele den civilicerede verden over. Fonografen har paa de sidste par aar erhvervet sig en ganske fremragende plads inden forretningslivet. »Min virksomhed var simpelt hen umulig uden fonografen,« siger allerede mange professionelle mænd og forretningsfolk. Og det elektriske lys findes nu ikke alene i storbyerne, men, i Amerika i hvert fald, ogsaa udover landet. Kystdampskibene saavelsom de store Atlanterhavs-dampere straaler med det. Lægen benytter det til at oplyse den menneskelige hals, som han vil undersøge, og skibe bruger det til at forvandle nat til dag i miles omkreds om dem.

Man koger, kjører, trykker, tegner, taler, hører, ser med elektricitet. Og dog er den hele ting knapt 15 aar gammel endnu. Vi staar endnu blot ved de første begyndelser af den nyfundne krafts underland. Nye opdagelser og opfindelser gjøres dagligt. En hel hær af lærde og af ingeniører og mekanikere experimenterer paa det nye felt og rykker dagligt fremover, forbauses dagligt ved de nye muligheder, der aabner sig for deres blik. Ingen øiner maal eller grænse endnu for denne udvikling. Den er som sagt blot begyndt endnu. De, der kjender bedst til det, erklærer, at de føler sig at staa overfor en helt ny verden, saa rig og saa mangfoldig, at vanskeligheden ligger i at orientere sig, i ikke at miste hovedet, blive svimmel af, hvad man øiner.

De næsts 15 aar maa se ganske andre undre end de, vi har været vidne til, mener man.

Ganske nyligt har saaledes overingeniøren ved det engelske postvæsen foretaget et fuldstændigt vellykket og helt forbausende eksperiment. Som bekjendt har man i længere tid eksperimenteret med at telegrafere og telefonere *uden traad eller forbindelse af nogen art*, blot ved at sende bud og lyd gjennem selve det tomme rum. Og for ganske korte strækninger har man forlængst opnaaet at gjøre det. Saaledes telegraferer man paa den vis fra løbende iltog ved at sende budet gjennem luften over paa telegrafledningen.

Men den omtalte ingeniør foretog nylig et ganske anderledes omfattende eksperiment. Fra fastlandet over til en liden ø, beliggende henved en halv norsk mil derfra, telefonerte han uden vanskelighed og *uden nogenslags forbindelse mellem de to!* Budet fløi paa hans vink gjennem luften. Han talte — og uden kostbare kabler eller traade — hørtes hans ord ude paa øen.

Der var opsat — paa ø og fastland henholdsvis, to *korte parallele* telefonledninger. Og budet og lyden (omsat til elektricitet) fløi simpelt hen fra den ene ledning til den anden.

Nu, dette maa man vel forstaa var blot et *eksperiment.* De apparater, der brugtes, var forholdsvis smaa og simple. Det hele forholder sig til, hvad det skulde illustrere, som de korte telefon- eller telegrafledninger og enkle anordninger, hvormed en professor for sine elever anskueliggjør, hvordan disse ting arbeider, til de samme sagers storslagne udvikling i det virkelige liv.

Kan der uden traad eller kabel telefoneres en halv norsk mil, saa er det blot et spørgsmaal om apparaternes størrelse og kostende, *hvor langt* der lader sig telefonere paa den vis.

Det velkjendte konservative ugeblad *Spectator*, der omtaler disse eksperimenter, drømmer da ogsaa om de videstrækkende følger deraf. Ei alene kan vi altsaa nu uden vanskelighed eller kostbare undersjøiske kabelanlæg sætte os i telefonforbindelse med de vigtigere øer langs fastlandets kyster, men telefonforbindelse paa samme letvindte vis mellem Storbritanien og Irland, England og Frankrig, Skotland og Norge o. s. v. maa ligeledes høre til den allernærmeste fremtids fastslaaede kjendsgjerninger.

Men det engelske blad stanser ei dermed. Uden at vove at paastaa, at hvad det videre opruller for sine læsere er noget, der *sikkert vil* komme; frigjørende sig fra rent videnskabelig nøgternhed og ladende fantasien paa det givne grundlag faa lov til at bygge sine, i hvert fald teoretisk mulige, luftslotte, — aabner det, gjennem de fakta og slutninger, som den nævnte ingeniørs eksperimenter lægger for dagen, et perspektiv ind i fremtidens vidunderland, som formelig gjør en svimmel.

For det første, mener det, er det jo blot et spørgsmaal om apparaternes størrelse og rent maskinmæssige vanskeligheder, som maa kunne overvindes, *hvor langt* slig telefonforbindelse lader sig istandbringe. *Principet* gjælder for *alle* afstande.

Umuligt er det derfor ikke, at der en vakker dag telefoneres fra London til New York — *gjennem luften*. *Umuligt* er det ikke, saa vidt vi endnu kan se, skjønt der jo nok tør træffe uforudseede *praktiske* vanskeligheder, der sætter en grænse for apparaternes størrelse og derigjennem umuliggjør det.

Men videre. Naar vi taler om at telefonere gjennem *luften*, saa er udtrykket ukorrekt og vildledende. Det er nemlig *ikke* luften, der her forplanter budet, — leder den elektriske strøm, der overfører det. Det er ikke luften, men den *mystiske æther, som fylder hele verdensrummet*. Luften spiller aldeles ingen rolle i sagen; eller dersom den spiller nogen, saa er det blot som en hindring. Det er *ætheren*, der bærer budet. Elektriciteten, ligesom lyset, forplanter sig gjennem *den*, ved langstrakte bølger af ætheratomer. Og som luften snarere hindrer end fremmer lysets forplantning, saa her med elektricitetens. Gjennem lufttomt rum maatte det være endnu lettere at telefonere *uden ledning* end gjennem atmosfæren.

Som bekjendt danner luften blot et ganske tyndt hylster om vor jord. At der paa nævnte vis lader sig telefonere gjennem det, derom er der ikke længer nogen tvivl. Men engang udenfor det er det sandsynligt, at telefonbudskabet vilde forplante sig med endnu større lethed, end tilfældet var i det omtalte eksperiment, — saa der kanske vilde behøves *mindre* apparater for at sende et telefonbud til — **maanen** end ifra London til New York.

Muligt eller *tænkeligt* i hvert fald er det altsaa nu, at vi vil kunne telefonere ei alene til maanen, men til sol og stjerner. *Der behøves ingen ledning; ætheren selv forplanter budskabet;* det er det beviste faktum, hvorpaa tænkeligheden og muligheden af en slig ting hviler, — grundmuren under drømmeslottet.

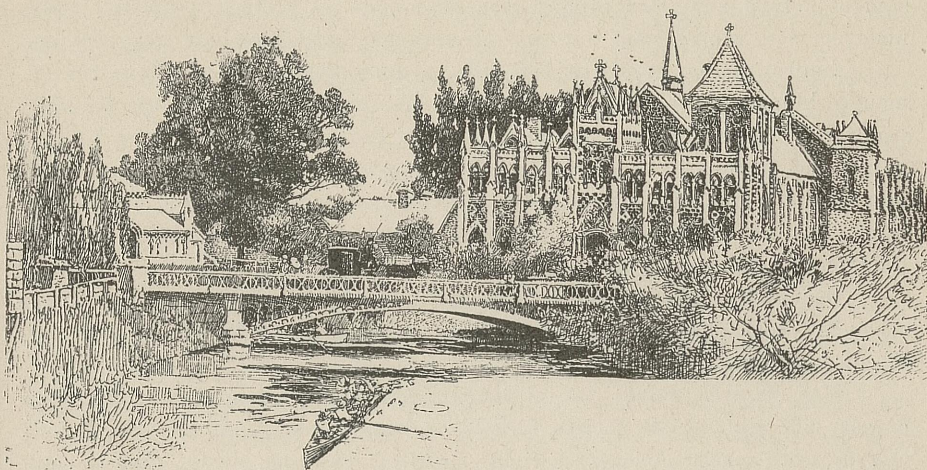
Dagens virkelighed og kjendsgjerninger begynder saaledes at gaa Jules Vernes drømme og fantasier en høi gang. Og i stedet for de ofte omdrømte signalsystemer for at sætte os i kommunikation med andre verdener og planeter, har vi her et langt simplere og mere lovende system lige for haanden. Er der intelligente væsener paa andre planeter, og er de komne lige saa langt som vi, — saa tør det nok hænde, at vi en vakker dag sætter os i talende forbindelse med dem, og bliver istand til f. eks. at ringe op no. 2020, Sirius.

Er det i grunden saa svært meget vidunderligere det, end at jeg idag paa nogle minutter kan sende en hilsen 5—6000 km. til venner i Amerika — sende den langs et metaltaug paa Atlanterhavets bund. — Virkelighedens verden er vidunderligere end alle eventyr tilsammenlagte.

Ny Zeeland.

(Efter G. M. Grant i »Harper's M.«).

Nedenstaaende billede er ei, som læseren kunde være tilbøielig til at tro, fra et af Europas gamle kulturlande, England, Tyskland eller Frankrige. Det er fra et land, som for 50 aar siden var helt og holdent i vilde folkestammers hænder, hvor de første hvide indvandrere bosatte sig i 1839, men hvor det neppe var før 1848, at nogen virkelig bebyggelse af landet begyndte.

Nu har det store, solide og pragtfuldt byggede byer, udmerkede universiteter og høiskoler, et udviklet jernbanenet, elektriske sporveie og sjøhavne, der vrimler af damp- og seilskibe fra alle verdens kanter.

Det er *Ny Zeeland*, et land ikke fuldt saa stort som Storbritanien og Irland, og som disse en øgruppe.

For os staar jo i regelen disse australske egne som noget vildt, tomt, ubestemt noget, mens der i virkeligheden i løbet af de sidste 20—30 aar har udviklet sig en storslagen, fremskreden, lys og ny civilisation der. Man kjender som oftest mere til livets bedre sider, — lever friere og fyldigere der — end i vort gamle Europa. Og i mange retninger er disse jordens allernyeste egne og disse alleryngste blandt nationer og lande endog mere fremskredne end De forenede stater.

Ny Zeeland beskrives enstemmigt af alle reisende som næsten et jordisk paradis. Naturen er ualmindelig rig, afvekslende og vakker. Landet, der er langt og smalt, strækker sig næsten helt i nord-sydlig retning over mange breddegrader og indeholder derfor paa de forskjellige steder de for-

skjelligste klimatiske forhold med dertil hørende natur, — fra Skotlands *i syd* (thi her er jo alt det omvendte fra vore forhold) til Italiens, Sydspaniens og Nordafrikas i nord.

Havet tempererer, udjevner og formilder saa allevegne klimatet.

Selve landskabet beskrives som en blanding af Skotland, Schweitz, Norge, Sydfrankrige og Italien. Det er tildels meget bjergfuldt; for det meste skovdækket. Lodrette fjelde hæver sig fra de blaa vande, med gran og løvskog og en rigdom paa blomster og græs, en hel kilometer og mere lige op i den klare, gyldne luft. Bække og fossefald styrter sig ned over disse klipper og fjeld, et øieblik skjult af den grønne skog, et andet liggende som et sølvspundet slør fremfor den, eller som en streng af smeltet sølv nedover mod vandet med det rige grønne som indfatning paa begge sider.

Andre steder strækker sig vide, grønne sletter eller skoge, hvor mange klimaers træer er blandede sammen i rigeste virvar, saa tæt, at vandreren trænger øie for at bane sig vei derigjennem. Sjøer og bække glitrer ind mellem skog og mark, — og rundt om i det fjerne staar altid grønklædte bakker og blaanende fjeld. Hist og her ryker det af en vulkan, eller en varm kilde sprudler frem af jorden, eller et snetækt fjeld glitrer blendende i solskinnet høit oppe over det hele.

Der findes ikke og *kan* ikke findes i verden et vakrere land, er mange reisendes dom. Og indvandrerne gribes gjerne snart af en intim kjærlighed til sit nye hjemland.

Men naturen, heder det, er landets mindste fordel og tiltrækning. Det er saa vidt rigt, og de sociale forhold er samtidig slige, at intet steds har folkets store masse opnaaet et rigere maal af lykke og glæde. Det er som de fleste af de britiske kolonier (modsat moderlandet, som jo er meget aristokratisk) et yderst demokratisk land. Alt er *for* folket, og alt *ved* folket. Det er saa omtrent selvstyrende, har sit eget parlament og sin egen parlamentariske regjering. Intetsteds, heder det, indtager arbeidsklassen saa agtet og indflydelsesrig en stilling som der. Den har omtrent magten der. Og med magten har den ogsaa følt ansvaret og er bleven forholdsvis konservativ og maadeholden i sine krav. Det er et land, hvor alt er for folkets store masse. Byerne har sine prægtige parkanlæg, og omtrent alle har tid og raad til at være med at leve og i fuldeste maal nyde og glæde sig ved livet.

Ny Zeeland er ogsaa det eneste af disse nyere lande, hvor man paa en for alle parter tilfredsstillende maade har løst spørgsmaalet om den ældre befolknings behandling. Denne er der bleven behandlet med større retfærdighed og humanitet end andensteds, og følgen er, at den frit blander sig med den hvide befolkning og absorberes af den. *Maorierne* — disse øens tidligere indvaanere og eiere — har saaledes sine repræsentanter i parlamentet, hvor man endog tillader dem at tale i deres eget sprog og

forsyner dem med en tolk. De er med andre ord blevne indlemmede i den nye stat paa lige vilkaar med de andre. De synes ogsaa være en kraftig race, der forstaar at holde sig under civilisationens paavirkning. Egteskab mellem europæere og maorier er ikke sjeldne og betragtes ikke som noget nedværdigende paa nogen af siderne. Tvertom er mange *rige* maoripiger meget eftersøgt af hvide mænd, som ikke har noget imod at forbinde forretning med kjærlighed.

I Ny Zeelands parlament, forsikres det os, vil ogsaa inden nogle faa aar, kvinder have sæde. Stemningen blandt folkets flertal skal være overvældende for kvinders stemmeret og valgbarhed, og reformen har ladet vente paa sig, alene fordi man ei har kommet overens endnu om dens tekniske og detaljerte udformning.

For skoler og oplysning er der ofret overordentlig meget, og høiere dannelse og kultur skal som i de fleste af kolonierne være meget vidt udbredt. Folket har jo baade tid og raad til at læse og til at tænke og føle, — hvad der saa mange andre steder for den store arbeidsbebyrdede masse er en absolut umulighed.

Arbeiderorganisationerne anerkjendes af staten, der ugenert underhandler med dem. Ogsaa heraf skal man blot have høstet de bedste resultater, idet som sagt adgangen til virkelig magt og indflydelse har skabt en for maadehold og forsigtig fremgangsmaade virkende ansvarsfølelse blandt den arbeidende befolkning. Arbeidslønnen er naturligvis, som i alle disse nyere verdensdele, høi. Det gjør jo ogsaa sit til at gjøre arbeide og arbeider fuldt agtet og til samtidig at tvinge enhver til *at arbeide* og til i mange stykker at *hjælpe sig selv,* hvor en europæer vilde raabe paa sine tjenere og tjenestepiger. Af slige forhold styrkes den ogsaa demokratiske aand og følelse i et folk. Klasseforskjel udviskes, og det hele folk bliver brødre og ligemænd.

Intet steds, slutter vor forfatter, er arbeidet behageligere og adspredelse og rekreation mere almindelig blandt alle samfundslag. Hver landsbykommune har sit offentlige parkanlæg, sin legeplads for børnene og sin væddeløbsbane. Byerne har dette og meget mere. Selskabelige udflugter, hvor alle der ønsker det, deltager, er meget almindelige, — de over den hele engelsktalende verden saa velkjendte *picnics.* De lange sommere og friske vintre gjør friluftsfornøielser yderst behagelige. Man er begeistret for al slags sport. Fra landets første bebyggelse af er der blevet sørget godt og rigeligt for skoler og universiteter. I saa henseende gaar Ny Englands aand igjen her . . . Ingen, der har sine øines brug, kan undgaa at se, at her lægges grundlaget for en stor og mægtig stat."

Amerikansk arkitektur.

I.

En bred, asfalteret gade, brede, gulvslette trottoarer, overskyggede af deilige løvtræer, plantede mellem fortoug og gade. Paa begge sider rækker af arkitektonisk vakre huse og villaer, beliggende et dusin til et snes skridt og mere tilbage ifra gaden med velholdte, fløielsagtige græsplæner og haver foran. Ikke store, forretningsmæssige bygninger, heller ikke kolde, stive palæer i renaissancestil, men koselige, hjemlige villaer og huse med utallige hyggelige hjørner, karnapper, fremspringende vinduer og verandaer.

Over det hele en klar, dybblaa himmel, en frisk, landlig luft, og det deiligste maaneskin glitrende henover træernes kroner, tegnende tusende brogede mønstre i sort og hvidt, der det gjennem løvtaget falder henover gade og trottoarer, forvandlende her en husvæg til skinnende sølv, der blot oplysende et enkelt hjørne, et ornament, en krog, en rosenbusk eller en trappe, ladende resten ligge i et hemmelighedsfuldt, dragende mørke.

Og ud ifra mørket, og ud fra altaner og trapper et dæmpet virvar af stemmer, konversation, nynnen, sang, latter. Det er sommer, og den hele folkemængde nyder den friske, kjølige aftenluft og det deilige maaneskin ude paa trapper og verandaer. Alle vinduer er aabne. Hist og her ser man gjennem dem — uden gardiner som de er — ind i oplyste stuer, hvor hvidklædte damer bevæger sig i lyset, og hvor kanske der spilles og synges.

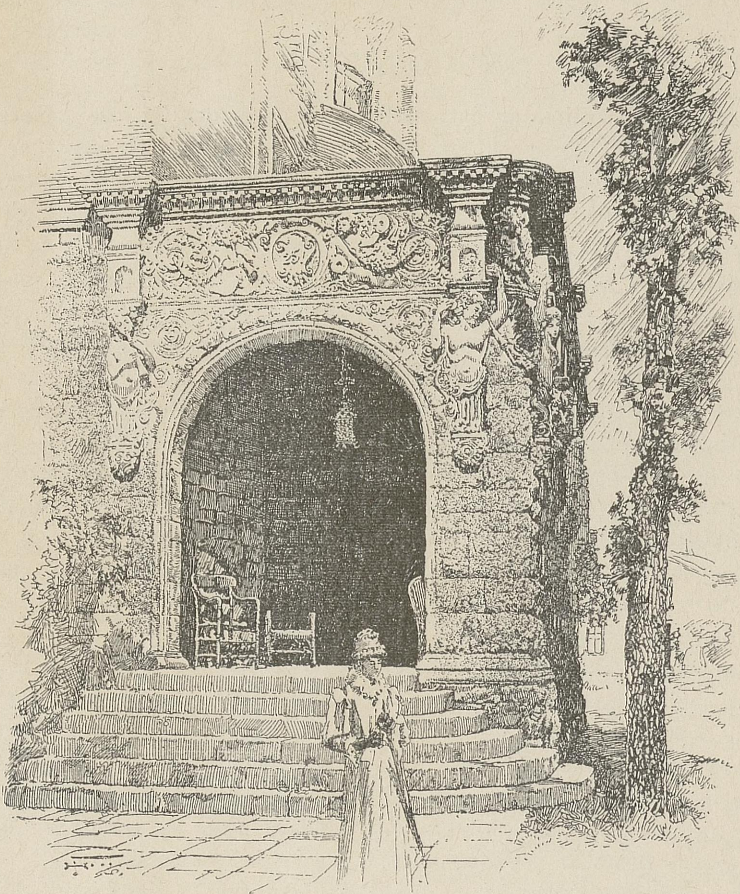
Her og der falder maaneskinnet paa et ansigt, en dragt, eller over en hel gruppe af sommerklædte damer og herrer — den hvide farve altid fremherskende. Eller det er gaslyset fra et aabent vindu, der strides med maaneskinnet om, hvem der skal have æren af at oplyse en krog eller vise os et ansigt, en haarfletning, en arm henne paa en løv- eller blomstertilsløret veranda. Det hele ser festligt, næsten balmæssigt ud, og dog saa roligt, fredeligt, hjemligt og koseligt med en dæmpet lyst og munterhed, der harmonerer fortræffeligt med den svale luft og det milde, sølvklare maaneskin.

Slig var mit første indtryk af et af Chicagos bedre strøg — af en amerikansk villagade. Jeg var ikke alene den kveld. Vi var flere nordmænd sammen, men det var vi enige om, at *det var vakkert*; — saa vakkert, vi næsten glemte at tale og i taushed nød det hele.

Det var slig, jeg i mine drømme havde set sydens gamle kulturlande, Italien og Grækenland. Men det var disse moderniserede, renvaskede, befriede fra al skiddenhed og med brede luftige gader istedetfor deres trange, kvælende stræder. Det var et større, friere, vakrere, lysere Italien.

II.

Vi leverer idag billede af et lidet brudstykke af en slig gade. Det viser alene indgangen med veranda eller portiko til en privatbolig i byen *St. Paul* i Minnesota. Lignende billeder er det man ser i tusende variationer, som man vandrer henad disse gader. Kanske er det, fordi jeg

mangler kunst- og digtsans, men det har aldrig været mig muligt at forstaa, hvorfor ikke disse dagligdagse gadepartier derover, disse hjørner, verandaer og korridorer er lige saa vakre, lige saa drømme- og fantasivækkende og udgjør lige saa prægtig en baggrund for digt og romantik som de dystrere, koldere, stivere, gammeldagse palæer og kirkemure, som man sværmer saa over i Europas sydlige lande.

Vist er det i hvert fald, at i disse amerikanske hjem bor man langt, *langt* bedre og hyggeligere end i noget noksaa gammelt og storartet italiensk eller fransk slot. En liden hjemlig villa, lys og venlig udvendig og indvendig som en solblank dag, ved Michigansøens bredder eller ved en af de rosenduftende boulevarder, som gjennemskjærer og omcirkler Chicago paa alle kanter, blev nok i længden et hyggeligere tilholdssted end det deiligste palæ ved Venedigs kanaler eller i Florents's trange gyder.

III.

Amerikansk arkitektur har udviklet sig overordentlig paa senere aar. Og grunden dertil ligger vel for en stor del alene deri, at man har *penge* derover — god raad. De velstaaende klasser har raad til at bygge vakkert saavelsom godt. De har reist nok til at vide, hvad vakkert vil sige. Mangen en giver arkitekten frie hænder med hensyn til penge og forlanger alene, at det skal blive i et og alt et kunstverk. Underligt var det i sandhed, om slige forhold *ikke* stimulerte bygningskunsten. *Det* har de gjort. Bygmestre og arkitekter har gjort sig umage for at skaffe noget, der er penge værd.

Det er værd at merke sig, at materiel rigdom gjerne gaar forud for en større kunstperiode. Det er den af nyfunden velstand og rigdom fostrede *lyst til luksus*, til skjønhed og hygge, som egger kunstnerevnerne frem. Hvor denne skjønhedstrang mangler, eller hvor pengene mangler til at tilfredsstille den, der bliver evnerne liggende ubrugte, uvakte og ruster hen — eller de kvæles, hvor de dog vover spire frem. Materiel velstand er det faste grundlag, hvorpaa alt høiere kulturliv hviler. Det er grundmuren under kunstens og aandslivets luftslotte.

Paa senere aar har de amerikanske arkitekter og bygmestre reist og studeret, med skissebog og kamera i haanden den hele verden over, for at samle materiale; ikke for blindt at efterligne; men for at lære alt de kan af andre og af fortiden, for saa at anvende det paa hjemlige forhold og nye tider. Hjælp og forbilleder henter de nu fra alle verdens kanter; kjender Europas arkitektur og mindesmerker — mange af dem — bedre end de fleste af vedkommende landes egne arkitekter.

Men samtidig forbliver de praktiske yankeer — bygmestre og ikke bygningsdekoratører. Det er ikke ornamentiken, som kommer først; men nytten og den praktiske anordning. Først skal huset arrangeres med hensyn til hygge og bekvemmelighed, saa bestemmes stil og arkitektur, ydre udseende og den hele ornamentik derefter. De vokser naturligt ud af bygningens krav og anordning, det benyttede materiale og givne omgivelser. Arkitekturen skal være bygningskunst, ikke bare bygningsdekorationskunst.

IV.

Den første opgave, der stillet sig for den amerikanske arkitekt, var at bygge *hjem* for folket. Det var kanske heldigt for ham at maatte begynde med den simpleste og ligefremmeste opgave; med den, hvor de praktiske krav paa bekvemmelighed og anordning naturligvis maatte gjøre sig mest gjældende. Og i et nyt land maatte det komme først, særligt da blandt et anglosaksisk folk, som ikke kjender noget kafêliv, men for hvem hjemmet er alt.

Paa dette omraade er det da ogsaa, at den amerikanske arkitektur og bygningskunst har naaet længst. Her har den udrettet lærerige og prægtige ting. Geni, talent, lærdom, studium og praktisk sans har opbudt al deres samlede magt uden at spare paa tid, møie eller penge, for at faa løst problemet om vakre, smagfulde og hyggelige hjem for folket.

Derfor er da ogsaa ofte den amerikanske privatbolig i enhver henseende et virkeligt kunstværk. Dens skjønhed ligger ikke i en hel del paaklistrede gibsornamenter, men i selve bygningens former, proportioner og plan, i den maade, hvorpaa lys- og skyggevirkninger fordeles ved afbrudte vægflader, kunstigt sammensatte tage, fremspringende hjørner, smaa taarne etc. etc. — Og alt dette igjen er ikke arrangeret udvendigt fra, for at tilfredsstille nogen forud adopteret *stils* krav eller for at frembringe visse *ydre effekter*; men det er alt resultatet af det indres arrangement med hensyn til bekvemmelighed og hygge.

Vore firkantede huse med rækker af firkantede, monotone værelser i skjønneste mathematiske orden, arrangerte og fordelte ifølge additions- og multiplikationstabellerne, men neppe efter noget æstetisk prinsip eller praktisk krav, er der ukjendte i den nyere arkitektur.

Først arrangeres værelserne med gange, entréer, trapper etc. efter eierens — og eierindens — smag og ideer, under samraad med arkitekten eller bygmesteren. Og saa hvælves bygningen over den saaledes fremkomne grundplan. Nu gjælder det da for arkitekten at vise sin duelighed ved at afpasse stil og udseende efter grundplan, omgivelser og eierens smag og karakter, saa at bygningen tilslut staar der, bekvem indadtil, vakker udadtil, harmoniserende med sine omgivelser som en tone i et musikstykke, og helt igjennem slig, at eieren maa sige: „Slig var det, jeg mente det, netop slig".

Det er langtfra alene de riges bygninger, der har været og er gjenstand for slig omhu. Kunstsansen engang vakt, kaster den sig over alle opgaver. Lignende studium og omhu nedlægges da ogsaa selv paa de simpleste, tarveligste boliger paa senere aar. Intet er for billigt eller for simpelt til ei at blive bygget vakrest muligt. Det er ligefrem forbausende, hvad resultater i net og tiltalende ydre og indre en amerikansk arkitekt kan mane frem selv med den tarveligste sum. Vakre, koselige hjem

— kunstværker de med i sit slags — bygges der, hvor arbeidslønnen er saa meget høiere end her, for 6—800 dollars. Da er de naturligvis smaa, men — vakre og hjemlige.

Den næste klasse bygninger, som den amerikanske arkitekt har taget fat paa, er *skolehuse*. Først hjemmet, saa skolen. Ogsaa her er der jo alle slags, fra de store universitetsbygninger, hvor man ei regner det saa nøie med nogle hundrede tusen kroner fra eller til, til de smaa skolestuer paa landet, hvor man blot trænger plads til et snes børn og hvor billighed er *et* hovedhensyn.

Ogsaa her er det en ligefrem fornøielse at se, hvad der bliver gjort for at gjøre alt bekvemt, sundt og vakkert. „Det synes utroligt for den uindviede“, siger en arkitekt, „hvad en merudgift af 10—20 dollars vil gjøre for en liden bygning, naar pengene anvendes med skjønsomhed.“ Ved et rent ubetydeligt ekstraudlæg faar selv de mindste ting — et gjerde, en grind, en bænk — et præg af skjønhed og kunst, saa at selv disse smaastuer udover landet bliver til en pryd for egnen; skjæmmer ikke, men passer ind i landskabet.

Efter hjem og skole kommer i Amerika kirken. Paa de allersidste aar har arkitekterne begyndt at tage fat for alvor paa *det* problem ogsaa. Hidtil har man jo, som overalt ellers, blot bygget efter de gamle modeller. Nu er der tegn til, at der ogsaa snart vil vokse op en ny, tidsmæssig kirkearkitektur derover. Atter begynder man *indenfra;* spørger først efter tidens krav i denne retning, efter den mest hensigtsmæssige anordning af det indre, efter en moderne kirkes opgaver og virksomhed, efter dens aand og ideer, — og saa vokser stil, arkitektur og ornamentik frem derfra.

Et amerikansk redaktionskontor.

Mr. Cockerill, som skriver i »*Lippingcott's magazine*« for august om »fremtidens avis«, beskriver bl. a. »Chicago Heralds« redaktionskontor saaledes:

Hvilken bedre illustration kan der gives af de store forbedringer, som i senere aar er indførte i de forskjellige departementer af en stor amerikansk avis, end den nuværende indretning af »Chicago Herald«? Ingen bygning i verden er sandsynligvis saa helt igjennem skikket for sit øiemed som denne; intet hjem kan være saa hensigtsmæssigt og paa samme tid saa luksuriøst udstyret.

Mon hvad en ældre journalist vilde sige om et forretningskontor med et fladeindhold af 3,600 fod, omgivet af 16 søiler af egte Sienna-marmor, med døre uden laase eller nøgler, døre, som aldrig stenges, hverken sommer eller vinter, morgen eller aften hele aaret igjennem? Hvad vilde en ældre tids typograf mene om et arbeidsværelse med hvide emaillerede mure og firedobbelte typekasser af støbt jern med pladse for 180 mand; om de elektriske klokker, som forbinder hver plads med faktorens kontor; om luftjernbanen, som bringer de sager, der skal trykkes, op til forretningskontoret; om de særskilte klædeskamre for 160 mand, det vidtløftige bibliothek til brug for korrekturlæserne, marmorklosetterne, filtrerende isvandsbeholdere med massive forgyldte

sølvkopper til at drikke af, de 340 elektriske lys, og frokostbænke og borde med marmorplader! Hvad vilde han have tænkt om badekar af marmor for sætterne; om et stort centralt bibliothek for redaktionen og reporterne, med et snes omliggende og smukt indredede værelser, alle forbundne med talerør! Hvad vil den gamle tids journalist, med det lange haar hængende nedover den fedtede frakkekrave, sige om et redaktionskontor, hvor alle faste gjenstande er af oksyderet sølv og alt træværk af solid mahogni! Eller hvad vilde en hin tids faktor vel synes om 10 *Scott-Potter* presser i lige linje, som alle styres af et eneste 120 fod langt haandtag, om marmorklosetter og badeværelser for alle arbeiderne og stadig rindende koldt, klart vand i alle værelser fra en uudtømmelig artesisk brønd!

Mon der dog ikke er god grund til at tro, at, idetmindste i enkelte henseender, fremtidens avis vil overstraale sin nuværende forløber, som den nye »Chicago Herald«-bygning overstraaler de billige og smudsige aviskontorer, som vi havde for 20 aar siden?

Nyttiggjørelse af affald.

Mange slags affald fra forskjellige manufakturgrene viser sig igjen i nye former i andre industrier. Gamle filler er et vel kjendt eksempel paa denne forvandling. Uldfiller bliver ikke saa ofte forvandlet til nye gjenstande som bomulds- og linfiller, fordi de er saa værdifulde til andet brug. Før de er ganske unyttige, gjør de tjeneste som mange slags billig beklædning. De fedtede, kasserede klæder i Europa dukker atter op som matrosklæder, eller som Petershams, Talmas, Chesterfields og Mohair, som moderne lapser bruger baade af hensyn til sit udseende og til pungen. Naar sorte frakker er for udslidte til at oppudses og stelles paa, bliver de sendt til forskjellige lande for at gjøres om til huer, hvoraf Frankrige, Rusland og Polen trænger store masser. De britiske soldaters udslidte røde jakker gaar næsten udelukkende til Holland, hvor de benyttes til beskyttelse mod gigt. Bedre slags uniformer gaar væsentligst til Afrika, hvor de bruges af konger og høvdinger som staskklæder. Det er først efter alle disse overgange, at fillerne bliver gjort til kradsuld for tilvirkning af simplere klædesstoffe. Naar gamle uldfiller har naaet det 4de trin i degradationen, saa at de ikke engang kan bruges til kradsuld, er de dog fremdeles økonomisk nyttige. De bliver da blandet med andet daarligt affald, saasom afskavningen af horn og hove og blod fra slagterierne. Alt røres sammen i en jerngryde med træaske og jernaffald, og denne proces frembringer da det stof, hvoraf den deilige prøiserblaa farve laves.

Hvad parfumerier angaar, er der enkelte, som laves af virkelig olje, medens andre frembringes af blomster. Atter andre bliver lavet ved kunst og merkeligt nok, oftest af ildelugtende sammensætninger. Fuseloljen, der destilleres fra spiritus, har en ond, kvalm lugt, og dog bliver den til æble- og bergamotolje efter at være behandlet med syrer og oksyderende midler. Drue- og kognakolje er ikke stort andet end sterkt opblandet fuselolje. Annanasolje laves derimod bedst af bedærvet ost og sukker eller ved at destillere harskt smør sammen med alkohol og vitriol. Mangen smuk pande bliver badet med »Eau de Millefleurs«, uden at vedkommende ved, at dens væsentligste bestanddel kommer fra gjødselbingen, skjønt den dog nu faaes billigere af gastjære. Af denne faaes ogsaa bitter-mandelolje, der bruges saa meget til at parfumere sæbe og konfekt.

Selv rotter — af alle dyr blandt de modbydeligste — gjøres til gjenstand for industriel virksomhed. I Paris er der en indhegning, omgivet af mure, hvori alle døde legemer bliver kastet. En hel koloni af rotter er bleven ført derind fra kata-

komberne. Rotterne gjør der stor nytte ved at gnave kjødet fra benene, efterladende et rent skelet for fosforfabrikanterne. Ved foden af muren bliver der gravet talrige smaa huller, store nok til at rumme rottens legeme, men ikke dens hale. Hver tredje maaned gjøres et stort rabalder. De forskrækkede rotter gjemmer sig i hullerne, saa hvorpaa folk gaar hen og griber rotterne i de fremstikkende haler og putter dem i en sæk, hvorefter de da dræbes. Saa begynder udnyttelsen. Pelsen er værdifuld og bliver hurtig solgt. Skindet er udmerket til hansker — le gant de rat — og bliver ofte brugt i tommelfingeren paa almindelige skindhansker, fordi rotteskind er sterkt og elastisk. I gamle dage blev laarbenene anvendte til tandstikker; men det er nu gaat af mode. De øvrige ben bliver kogt til gelatin til indpakningspapir for bonbons. Ikke sandt, jeg har bekræftet sandheden af den sætning, at smuds kun er materie paa urette sted. Kemien nyttiggjør hver mindste smule akkurat som en dygtig husmoder. De søm, som falder ud af hestehovene paa gaden, viser sig senere som sabler og geværer. Hovedbestanddelen af det blæk, hvormed jeg nu skriver, var sandsynligvis engang den istykkerbrukne jernring om en øltønde. Bundfaldet af portvin, som fjernes forsigtig af sviregasten, tages ind som pulver om morgenen for at bekjæmpe rusens virkninger. Gadesmuds og affald af kul kommer igjen, omhyggelig forvaret i damernes lugteflasker, eller de bruger det for at sætte smag paa de puddinger, hvormed de trakterer sine venner. Hele denne bedrift er en efterligning af naturens store husholdning, hvor intet lades ubenyttet.

Hvorfor er sjøvand salt?

(Af W. Mattieu Williams i »Sciences«).

Dette spørgsmaal er blevet anseet som hørende til et af naturens mysterier og har givet anledning til nogle besynderlige formodninger. Ved nærmere at tænke over sagen vilde man jo snart komme paa det rene med, at det vilde være vidunderligt, ja ganske uforstaaeligt, om sjøvandet *ikke* var salt. Moderne forskninger har vist os, at oceanet indeholder i opløst tilstand næsten alle de grundstoffe, som findes paa jorden, og at disse elementer forekommer i forhold til sin opløsningsevne. Saaledes har man der fundet baade guld og sølv og næsten alle andre tunge metaller. Floder og bække fører nemlig med sig umaadelige mængder af opløste animalske, vegetabilske og mineralske bestanddele, som stadig opsamles i opløst tilstand i havet, hvorfra de da intet afløb har. Medens vandet atter fordamper fra havets overflade, forbliver de faste bestanddele — hvoriblandt salt, som let opløseligt, er en af de vigtigste — tilbage og samles saaledes der i stadig tiltagende mængde.

En undersøgelse af andre store ansamlinger af vand, — indlandshav og sjøer —, der ligesom havet ikke har afløb, bekræfter denne anskuelse. Det kaspiske hav, det døde hav, Aralsjøen og mange andre af Asiens større indsjøer er mere saltholdige end selve havet, fordi de modtager tilløb fra en *forholdsvis* langt større landstrækning end dette og dog ganske mangler afløb.

En følge af denne havets stadig tiltagende saltholdighed er da ogsaa, at der maa foregaa en tilsvarende evolution af alle dets beboere saavelsom af dets hele flora, — en adaptation af disse til de ved den voksende saltholdighed forandrede forholde. Studiet af dette emne, — af den virkning, den tiltagende saltholdighed maa have havt paa det organiske livs gradvise modifikationer, forekommer det mig at være værd større opmerksomhed, end det hidtil har været gjenstand for.

Politisk oversigt.

De kommende maaneder kan ventes at blive livlige og betydningsfulde nok paa det politiske omraade. De forskjellige landes nationalforsamlinger træder enten snart sammen eller er allerede traadt sammen. Og i en hel række af dem foreligger der sager af største betydning og rækkevidde. Det *engelske* parlament vil af Gladstone blive forelagt forslag til *home rule* for Irland, gaaende ud paa oprettelsen af et eget irsk parlament i Dublin. Andre yderst vigtige forslag om valgretten, kirkens stilling etc. er ogsaa under forberedelse. Det *franske* deputeretkammer, stygt kompromitteret, som det selv er, har Panama-skandalerne med alt, hvad dertil hører, at befatte sig med. Den *amerikanske* kongres kommer til at behandle forslag om stansning eller begrænsning af den europæiske indvandring — forslag, hvis skjebne jo ogsaa for os vil være af ikke ringe betydning. Desuden vil der det toldspørgsmaal (høi protektionisme eller mere rimelige toldsatser) hvorom den sidste valgkamp dreiede sig, komme til afgjørelse. Demokraterne, der ønsker toldens *nedsættelse*, har overvældende majoritet i repræsentanternes hus (underhuset) en snever majoritet i senatet (overhuset) og vil da ogsaa indehave præsidentembedet, saa en *nedsættelse* af amerikanske toldsatser vil aldeles sikkert finde sted, noget, der ei kan undlade at øve en gavnlig indflydelse paa verdenshandelen. I *Tyskland* er det det evige væbningsspørgsmaal, der naturligvis samler den største interesse om sig. Tyskerne er bange for det fransk-russiske forbund. Caprivi giver det endog udseende af, at man ogsaa frygter, at Danmark i tilfælde kan lade sig benytte som operationsbasis af de to mægtige forbundsfæller. Derfor maa da den tyske hærstyrke end yderligere forøges, landets og folkets kraft og tid end mere end forhen ofres soldaterlivet. Sandsynligvis vil der vel saa følge nye og øgede rustninger fra Frankrige og Ruslands side igjen o. s. v. I *Italien* og *Spanien* er det budgetternes ordning, som er det store livsspørgsmaal. Italien maa betale dyrt for den fornøielse at agere stormagt og være medlem af trippelalliancen. Det betales med landets udarmelse. I Spanien er man aldeles ude af stand til at faa budgettet til at balancere. Man lever paa laan. Det hele financielle spørgsmaal skjuler nok der lige saa megen raaddenhed, som Panama-sagen har blotlagt i Frankrige. I *Rusland* synes tsarens regjering nu nærmest at have sit faderlige øie paa Finland. Finland, der saa længe har været overladt til sig selv, det skal nu tsarens regjering tage sig mere af; det skal faa nyde godt af de samme prisværdige fordele, som bliver tsarens andre undersaater tildel; det skal faa blive kvit den farefulde frihed, det hidtil har nydt, og faa det lige saa godt som Polen. Med andre ord: den russiske regjering, som virkelig synes at sætte sig det som maal, at hindre alt fremskridt, al udvikling, og udrydde hvert spor af frihed og selvstæn-

dighed, taaler ikke længer at have som en del af riget et saa vidt frit og selvstændigt land og selvstyrende folk som det finske. Den har aabnet krig paa dets friheder og rettigheder. Det er det eneste sted i det store russiske rige, hvor folk kan puste nogenlunde frit. Det maa det ikke længer forblive, ogsaa der maa tsarvældets kvælende og knugende magt gjøre sig følt og forvandle landet til en aandelig ørken.

Endelig ser det jo ud til, at vort eget offentlige liv tør faa kjende storm og trængsel nok i de kommende maaneder. Konsulatsag og unionsspørgsmaal vil vel, med eller mod de ledendes ønsker og vilje, atter trænge sig frem. De hører til de sager, som ikke lader sig skaffe afveien, før de er løst slig, at misnøie og agitation ei længer finder noget holdepunkt. *Til* de er saa løst, kan der neppe komme ro over *vort* offentlige liv.

„Kringsjaas" føljeton — „Peter Ibbetson".

„*Peter Ibbetson*" er en fortælling, der har gjort stor lykke i England og Amerika. Den udkom i løbet af forrige aar, først som føljeton i det illustrerede amerikanske tidsskrift *Harper's magazine* (der ogsaa udgives i en engelsk udgave), og optryktes saa i bogform i begge de nævnte lande. Forfatteren er en af udlandets mest velkjendte tegnere, George du Maurier, en født franskmand, der dog i mange aar har opholdt sig i England og Amerika, hvor han har bidraget til de store illustrerede ugeblade og tidsskrifter. For dem herhjemme, der har anledning til at se saadanne, vil hans navn ikke være ukjendt. Illustrationerne er efter forfatterens egne tegninger. Fortællingen skal tildels være selvbiografisk; men dens væsentlige interesse ligger i det „overnaturlige" element (spiritistisk, psykologisk, eller hvad man nu vil kalde det), som den indfører. De første par kapitler udgjør igrunden blot en nødvendig indledning til den egentlige og høist besynderlige historie. Denne indledning vil læseren forstaa bedre, naar han kommer længer frem i fortællingen. Han maa være forberedt paa at høre om ting, som han ganske vist aldrig før har hørt om. George du Maurier har nemlig i vor af bøger overfyldte tid opnaaet at præstere noget absolut nyt og originalt, som vi da her har den fornøielse at forelægge norske læsere.

Mange har kanske undret sig over, hvorfra Det *røde* hav har faaet sit navn. — Det skal komme deraf, at store strækninger af havets overflade er dækket af en slags flekker, hvis størrelse varierer fra nogle faa alen til mange kilometer, og som bestaar af mikroskopiske dyr, der farver vandet blodrødt.

Hvor Det røde hav ikke kommer i berøring med disse smaa organismer, der er vandet sterkt blaat, ofte med grønlige skygger.

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

Der er *en* reform, der trænges dybt i vort land, og hvorom vi *alle* for en gangs skyld burde kunne samles. Det er en reform eller rensning af vort sprog. Jeg tænker ikke nu paa radikale forandringer af vort bogmaal, indførelse af landsmaal, eller lignende. Paa *det* felt blev det nok smaat med enigheden.

Hyggeligt vilde det jo vistnok være, om vi omsider kunde blive enige om at benytte i skrift og tale et og samme sprog, allesammen, — faa indført et normalt, autoritativt norsk. For tiden lever vi jo i et sprogligt kaos, hvor hver mand skriver og taler efter egen smag og eget behag. Vi er jo saa rædde for at tabe vor *personlighed* og *individualitet*, at vi vil ikke engang benytte det samme sprog. Selv *grammatikens love* føles trykkende for vort frihedselskende sind.

Det maatte vel dog kunne gaa an — og i vort demokratiske land synes det være den eneste vei —, at faa vore literære førere, skolemænd, redaktører, etc. samlet i en forening, med det formaal gjennem diskussion, raadslagning og lidt gjensidig eftergivenhed at faa fastslaaet et normalsprog for vort land. Eller er kanske partidelingen hos os saa skarp og gjennemgaaende, at vi ikke engang kan blive enige om at tale og skrive det samme sprog, — at det meste vi kan drive det til, er til indførelsen af to parallele skriftsprog: *høirenorsk* og *venstrenorsk*? Selv det vilde jo være bedre end de nuværende anarkiske tilstande.

Men det var, som sagt, ikke *det*, jeg nærmest tænkte paa, men noget langt enklere og mere ligetil. Nemlig blot at faa udryddet de aller værste ulyd af vort gade- og landsbygdsprog. Atter maa jeg værge mig mod at tænke paa nogen fornærmelse mod nogen virkelig bygde*dialekt*. Det er blot den maade, hvorpaa det vanlige bysprog mishandles, splitres, knuses og fyldes med de hæsligste lyd i verden ude paa gader og veie, som jeg har i tanke. *Der* burde vi vel kunne blive enige.

Jeg hørte saaledes nylig en mand benævne den norske by Fredrikshald, *Fræ—æk—så—åh***l**. Jeg er aldeles ikke ømfindtlig overfor skurrende lyd; men *det* maa jeg dog tilstaa føltes omtrent som at faa en bøtte lunkent, fedtet skyllevand over sig . . . . .

Kan vi ikke blive enige om at rense sproget fra sligt. Den træge, dovne, halvsovende tone, hvori ordene udtales, er for resten næsten det værste af det hele.

Med sine langtrukne, brede *æ'er* og *a***l**'er og *æ***l**'*er* (som i *so***l***a*, og i *væ***l***a* — for verden) og lignende lydiske forfærdeligheder, er vel dog vort gadesprog noget af det styggeste, som i sprogveien findes.

— En norsk *sprogforening* vilde vist kunne udrette store og gavnlige ting her i landet.

»*At leve lavt og tænke høit*« er et ord, der ofte høres nygiftes hjem i De forenede stater. Og man mener dermed, at man vil spare paa det materielle omraade for at have raad til at være desto mere med paa det aandelige; spare paa steg og syltetøi for at kunne faa mere af bøger og skuespil; spare paa madstel og holden stort hus for at kunne faa tid til at læse og tænke sammen.

To slige unge mennesker gaar f. ex. hen og gifter sig paa ganske lidet; — thi man er nu engang lidt mere ungdommelig romantisk og idealistisk der end her —; lever saa yderst simpelt, simplere end vel de fleste af vore damer vilde finde sig i at leve; leier et lidet hus i byens udkant; møblerer det ganske billig, men faar det jo noksaa lyst og hyggeligt alligevel; og lever saa enkelt og sparsommelig som vel muligt. — Pige tænker de foreløbig slet ikke paa at holde. Man er jo kommet saavidt der, at en preste-, doktor- eller advokatfrue ikke betænker sig paa at stelle sit eget hus, koge al mad, vaske, skure, stryge og støve. Arbeidet skjæmmer jo ingen der, men adler tvertom. Og hvor huset er vel indrettet, behøver det da heller ikke berøve nogen skjønheden, mens det kanske øger sundheden. Hvor der

ingen pige er, falder det jo ogsaa aldeles naturlig, at manden, naar han er hjemme og har tid, hjælper sin hustru paa forskjellige vis med husstellet, hvad der i hvert fald ikke svækker de baand, der knytter dem sammen, men ubetinget øger ømhed og sympati i hjemmet.

Helt sandsynlig spiser saa de to i *kjøkkenet*. Det gjør jo nemlig madstellet langt lettere for fruen, og det rummelige, nette kjøkken (indrettet med hensyn paa husets frue og ikke bare paa leiede piger) er da sandelig ogsaa godt og hyggeligt nok for enhver.

Hvad de har spart paa møbeltræk og mahogni, det lægger de saa mest i bøger. Naar saa aftenen kommer, og manden har hjulpet hustruen med opvasken for at faa den fortere afveien (det er vel efter *vore* begreber mere mandigt af ham, saasnart de har spist, at gaa ind og slænge sig i et sofahjørne og dampe paa sin pibe, mens hustruen arbeider i kjøkkenet), saa sætter de sig ind til bordet i dagligstuen og læser høit for hverandre, — samtaler om *Ibsen, Emerson, Carlyle,* etc.

Og lykkeligere folk eller lysere hjem findes der nu ikke til. Der formelig skinner sol om dem til enhver tid.

Det er at *»leve lavt og tænke høit«*.

Herhjemme derimod gaar man saa ofte den stik modsatte vei. Med tænkning og aandelig udvikling faar det gaa som det kan; men *maven* maa pleies. Det er det vigtigste. *Maden, maden,* — det er hovedsagen; mad, toiletter og kostbart møblement. Bøger, aviser og tidsskrifter, det klarer man sig saa udmerket godt foruden, naar man bare har fuldt op af steg og syltetøi; — især da, hvis man ogsaa har vin til. Og *pige,* — ja lad indtægterne være saa smaa, de være vil —, det *maa* man have. Vartes op maa man sent og tidligt, paa alle vis. Ellers gik det jo slet ikke an at leve. Tænk for en anstændig frue at vaske talerkener! Tænk for en »bedre« mand at staa op om morgenen og selv lægge i ovn og komfyr for sin hustru!' — Nei for slig en pris blev den høiere tænkning og personlighedens udvikling *for dyr*. —

— Men mon dog ikke vore unge kvinder og mænd allerede har begyndt at rive sig løs fra hemmende vedtægt og skik paa dette omraade? Og mon de ei vil gjøre saa i hurtig voksende udstrækning. Der ligger dog ikke stort lykke paa den gamle vei. Der er mere lykke at vinde ved at staa støt, hjelpsomt og trofast sammen om arbeide og strid, og ved *sammen* at bygge hjemmet op, — lyst, friskt og vakkert —, alle vanskeligheder tiltrods, — mere lykke at vinde ved det end ved trægt og dovent at lade sig opvarte paa alle hold. Kjærligheden bare dunster bort i slig en atmosfære. — Nei, er din mands indtægt liden, unge frue, saa spar ham (jer begge) udgiften til en pige saa længe som muligt, og du skal se, han kommer ud i kjøkkenet og hjælper dig, og mangt et vakkert kjærlighedsminde vil slynge sig ind mellem pander og gryder. Spar lidt paa øl og vin, syltetøi og steg, og læg besparelsen i bøger, i alt, der uddanner sindet og giver karakteren vækst. Det lønner sig tifold bedre; skaffer mere hygge og lykke, mange gange over; og skaber et hjem, det vil være en velsignelse for et barn at fødes ind i. Varigere og ømmere baand knyttes over en bog end over steg og vin. — Har I interesser, der skriver sig fra høiere regioner end madstellets, og kan I leve og mødes i disse, saa kan I trygt le ad al verdens kritik over Eders hjems tarvelighed, smile over de smaa mangler ved bordets eller stuernes udstyr. Der vil staa lys og frisk glæde om Eders hjem alligevel. Det vil være godt at være der. I vil forblive unge og livsfriske langt længer end dem, hvis lykke er afhængig af kalvesteg og syltetøi, af rød eller grøn plysch eller af udskaaren egetræes buffet. Og lykkelige de børn, der voxer op i et sligt hjem!

Maa der spares, saa lad det gaa ud over maven heller end over hoved og hjerte. *Lev lavt, men tænk høit.*

Literatur.

Luftslotte med grundmur under.

Kritikere synes nogenlunde enige om, at i *Bygmester Solness* leverer Henrik Ibsen — delvis i det mindste — et opgjør over sin egen digtervirksomhed. Det er en slags literær vareoptælling. Der holder han dommedag over sig selv.

Da det gamle familiehjem (de ideer og idealer, hvormed vore fædre holdt bo) var nedbrændt, begyndte bygmesteren at bygge *kirker* — kirker med spir, der raged lige ind i himlens blaa. Og der lød harpetoner gjennem luften. Stort bedre lader jo ikke Ibsens store poetiske læsedramaer sig skildre. De drager jo blikket op mod det høie, hvor der gaar lokkende sang om taarne og spir. De befatter sig med livets store grundspørgsmaal, menneskesjælens stilling, pligt og ansvar her i livet, tro og tvil. De er dybt religiøse — *kirker*.

Men saa kom der et omslag. Bygmesteren vilde ikke længer bygge kirker; vilde heller tjene Gud ved at bygge hjem for menneskene, lyse, rene, vakre hjem, helst med et taarn paa, de med. Her har vi jo dog digterens sociale dramaer, hvor alt, hvad der ligger os nærmest i livet, drøftes og behandles, og den store forfatters hele geni kaster sig over de mest dagligdagse emner og ting.

Og nu — saa maa vi vel opfatte stykket — nu bebudes der et *nyt omslag*. Herefter vil bygmesteren bygge bare *luftslotte* — men rigtignok *luftslotte med grundmur under*.

Og atter høres harpetoner i luften.

* * *

Luftslotte med grundmur under, det maa dog være en ny *idealistisk* digtning med rod i og form af virkelighedens og dagens liv, men med poesien, troens og haabets ild og fart i sig, med evne til at lyse op i livet og faa folk til at *se op*, og hige og arbeide sig *op*. Nu vil digteren kanske skildre og male saa vakkert og betagende, som han evner og magter, alt det fagre, deilige, manende himmelske, som lyser for en digters øine — de store, evige livsidealer. Nu vil han ikke længer kritisere og gaa efter i sømmene *det som er*, men skildre for folket, saa det bliver staaende beundrende, længtende, opadstræevende, det liv, som *burde* være. De store, herlige *digtersyner* vil han mane frem for os. Alt det som glitrer og skinner for geniets øine, alt det, som gjør digteren til digter, det vil han male og male i de fagreste, deiligste ord. Det skal blive som harpetoner i luften. — *Luftslotte med grundmur under* — ideelle syner med rod og udgangspunkt i virkeligheden. *Thi idealerne* (luftslottene) *er dog tilslut*, siger den erfarne bygmester, *det eneste, der kan skabe sand menneskelykke.*

* * *

Forstaar vi her Ibsen ret, saa forkynder han blot det samme omslag, som vi ogsaa ser tegn og begyndelser til den hele verden over. Det er sikkert, at folkene længes og tørster efter en ny retning paa digtningens omraade. »*Søges en digter*«, er den overskrift, hvorunder et ledende literært organ i England giver røst til denne længsel. Kanske føles det ikke saa meget i de professionelt literære kredse som ude blandt selve folket. Der formelig forgaar man af aandelig sult. Det er vel nok af blive gjort opmerksom paa det hule og falske i vore gamle idealer og livsmaal. De kritiske, realistiske (med deres sanddru skildringer af det liv, vi lever) og prækende og skjændende digterskoler har udført et arbeide, saa umaadeligt, saa gavnligt og rensende, vi blot i dybeste taknemmelighed kan modtage det alt. Men mon ikke *det* arbeide i det væsentlige er gjort? Og mon der nu ikke trænges noget andet og nyt

— og det netop *luftslotte med grundmur under*? Mon vi ikke trænger mest af alt *nu*, at faa den opadstræbende, ideelle del af vor natur sat igløđ igjen, at blive forvisset om — ved digterens geni — at livet end, trods ændrede forhold er yrfuldt af poesi, romantik, tro, haab, kjærlighed.

Velkommen den digter eller digtning, der evner at tage vort moderne liv slig, som det er, tage de ideer og idealer, som tiden billiger og *kan* tro paa, og synge lys og glød og farvers rigdom ind deri, saa det atter kommer til at føles som en lyst at leve. Det er godt og vel at blive det slette og stygge kvit; men giv os saa dernæst det skjønne og gode! Giv os *luftslottene med grundmur under*!

En af aarhundredets største og fineste forfattere er George Eliot*) — en engelsk kvinde, hvis rette navn var Marean Lewis, født Ewans. I en række noveller og romaner har hun nedlagt et tankeforraad, en fortællerkunst og en aand, der vel gjør hende til den første i alle tider og land paa det literaturomraade, som hun har valgt. Hun var en kjæmpeaand; forenet en uhyre lærdom og læsning med dybsind og originalitet, boltret med de største tanker som andre med de mindste detaljer, og besad saa ved siden deraf en vidunderlig evne til at udforme og fremstille sine ideer og tanker — en glimrende fortællerkunst. Man ved knapt, hvad hun gjør bedst, skildrer et landskab eller en sjæls tusentraadede, indviklede liv. Og over hendes mægtige geni og tænkerevne hviler saa ogsaa kvindens finhed, takt og varme, ømme sympati.

Hun er fuldstændig realistisk i sine skildringer, men finder dog i det virkelige liv ikke lavhed og usselhed blot, men ogsaa den høieste sjælsadel, det fineste følelsesliv og den mest glødende romantik. Hun er en realist, der skildrer *alle* livets sider, medtager i sine virkelighedsmalerier baade det gode og det onde, det lyse og det mørke. Og ind mellem det alt finder man saa tidens vægtigste tanker, dens tvil og dens tro. Hun staar helt paa moderne grund i sin tænkning, men ud ifra den tegner hun idealer og karakterer, der har evne til helt og fuldt at begeistre en. Hun giver os luftslotte med grundmur under.

Det er en digtning, synes det mig, som vi trænger dybt i vort land, som vil kunne øve uvurderligt gavn her. En fornøielse er det derfor at kunne henlede opmerksomheden paa den paa De tusen hjems forlag udkomne oversættelse af en af hendes mindre fortællinger: *Silas Marner*.

Samtiden har et meget interessant januarhefte; særlig vil Garborgs artikel om »*lidt spiritisme*« tiltrække sig opmerksomhed. Det er blot den første, indledende artikel af en bebudet række. »*Kringsjaa*« vil senere komme tilbage dertil, og samtidig kan det bemerkes, at fra og med næste hefte vil ogsaa dette tidskrift have en række korte artikler om denne hurtig voksende og ganske merkelige bevægelse. — Desuden er der to oversatte scener af den belgiske forfatter Maeterlincks sidste skuespil, en artikel om Amalie Skram (med portræt) af Adolf Skramstad og en afhandling om *dramaets gjenfødelse ved Richard Wagner* af Gerhard Schelderup. Heftet slutter med en redegjørelse af sagen: *Edvard Munch i Berlin* og en anmeldelse af M. von Egidys bog *Ernste Gedanken*.

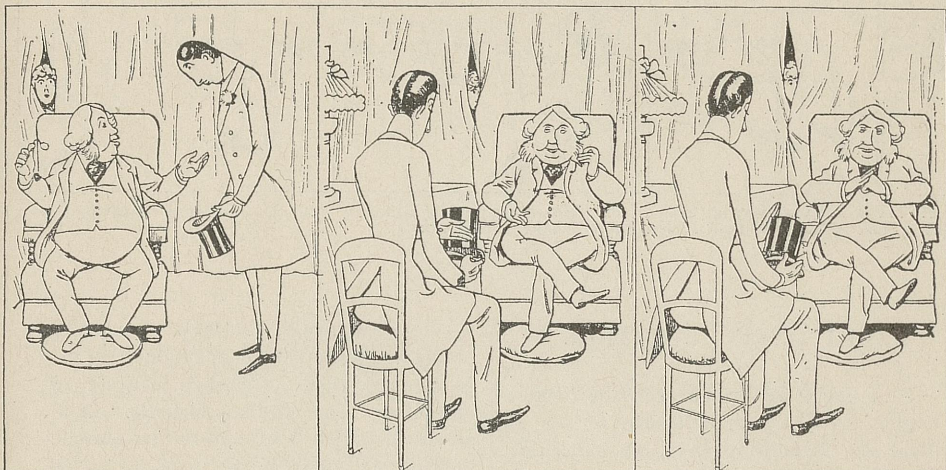
Nyt Tidsskrift for januar udkommer med to ekstra ark og bebuder, at det herefter vil indeholde fra et til to ark mere end hidtil. Dette tillæg skal saa benyttes

*) *Silas Marner* af *George Eliot*. De tusen hjems forlag.

til at gjengive fremmede forfattere i oversættelse. Heftet er meget righoldigt, og »Kringsjaa« vil komme tilbage dertil i sit næste nummer. Foreløbig meddeles blot indholdet:

Chr. Collin: Bjørstjerne Bjørnson, med portræt. Hans Aanrud: En vinternat. Bjørnstjerne Bjørnson: Førere og forrædere. S. Torup: Materialisme og naturvidenskab. Sigurd Ibsen: Protektionisme i theori og praksis. Fra fremmede forfattere.

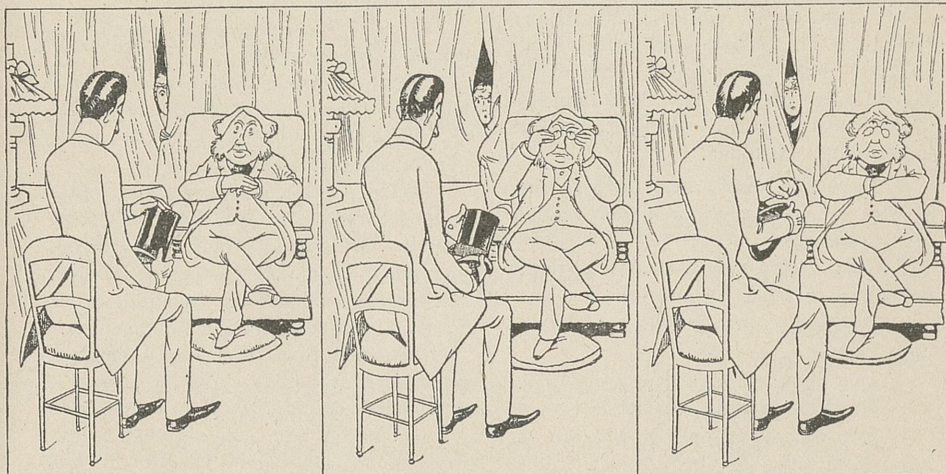
Misforstaaet.

1. »Godmorgen, Gustav; glæder mig at se dig, min kjære ven. Sid ned.«

2. »Hr. grosserer, jeg har taget mig den frihed at . . . at besøge . . . at, at, at . . . Jeg vilde gjerne . . .

3. . . . Jeg har tænkt paa at fatte en bestemmelse som . . . som . . . som . . . hm . . . som . . .

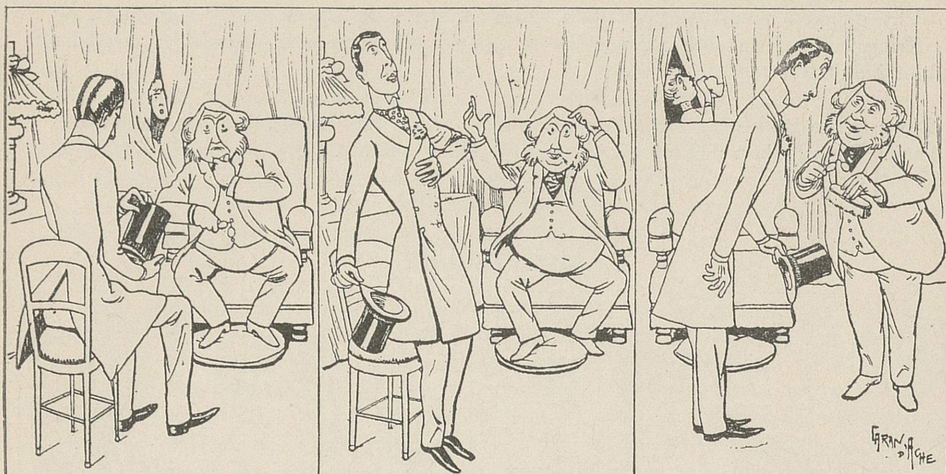

4. . . . en bestemmelse som . . . ja, som . . . hm, hm . . . som utvilsomt . . .

5. . . . vil synes Dem dristig . . .

6. men, jeg tror . . . hm . . . jeg tror, jeg tør tør haabe . . .

(Forts. næste side).

7. . . . at . . . besynderligt, som det jo maa forekomme Dem . . .« 8. »Gjør ingen undskyldninger, kjære Gustav. Jeg forstaar. 9. Du ønsker en hattebørste.«

Fra livets latterside.

— I Japan farver damerne sine tænder sorte. En europæer udtrykte for en af dem sin forundring over, at hun vilde saaledes ødelægge sine tænders skjønhed.

»Hvad mener De«, var svaret; »enhver hund har jo hvide tænder.«

— »Jeg burde studere fotografien«, tænkte en ung mand, som netop havde friet og faaet afslag igjen. »Det burde jeg virkelig, for jeg kan da frembringe flere negativer paa ganske kort tid end noget andet menneske.

— Læreren: »Karl, kan du give mig et godt exempel paa forskjellen mellem *kan* og *kunde?*«

Karl: »Jeg *kunde* have havt en deilig fisketur idag; men jeg *kan* ikke.«

— Første gut: »Skal du gaa paa søndagsskolefesten?«

Anden gut: »Nei, der var jeg ifjor.«

»Hvad var der da iveien?«

»Der var altfor megen tale om vor himmelske faders godhed og altfor lidet kage og is.«

— Den ærefrygt, hvormed smaagutter betragter gamle sjømænd, kommer vel for en stor del af de merkelige historier og oplevelser, som de kan fortælle. Som eksempel herpaa kan anføres en samtale mellem en liden gut paa seks aar og en gammel forhenværende kaptein.

»Kaptein X . . ., kom der aldrig nogen hai og bed benet af dig?«

»Jo, det skulde jeg mene, gutten min, *mindst hundrede gange.*«

— Første politiker: »Men dræbte ikke denne hr. Olsen sin fader og sin moder og overgav sine egne børn til andre menneskers barmhjertighed?«

Anden politiker: »Jeg har hørt ymte om noget saadant; men dette er jo en kamp om forholdsregler og ikke om mænd, om principer og ikke om personligheder. Det er desuden hverken ædelmodigt eller rigtigt at granske folks familieanliggender.«

— En liden pige, som havde lært sin katekismus, erklærede sig skuffet, »fordi«, sagde hun, »uagtet jeg adlyder det fjerde bud og hædrer min papa og mama, saa bliver mine dage i landet ikke det mindste længer, for jeg maa i seng klokken syv.«

Kristiania — Nikolai Olsens bogtrykkeri — Stortorvet 6.

KRINGSJAA

No. 2

18DE FEBRUAR 1893

INDHOLD

Magnus Andersen,
„Vikings“ fører.

Det nye vikingeskib.

(Af H. B. med billede efter tegning af H. Johnssen, side 88 og 89).

Da „Kringsjaa“ i forrige numer bragte et billede af Leif Eiriksson-statuen i Boston, fremhævedes den betydning, reisningen af dette monument har for anerkjendelsen af Nordmændenes fortjenester af Amerikas opdagelse, og det paavistes, hvorledes denne anerkjendelse har bidraget til at skaffe Norges navn hæder og anseelse i den nye verdens største og mægtigste samfund.

Idag skal omtales et andet foretagende, som tør haabes at ville virke endnu længere frem i samme retning. Det er godt og vel, at Leif Eirikssons statue staar der som et synligt minde om den begivenhed, sagaerne fortæller om; det er godt og vel, at den nylig afdøde gamle hædersmand professor Horsford har reist sit *Norse Tower* paa det sted, hvor han troede, at Leif havde landet og bygget sit hus i Vinland; det er endvidere bra, at baade Horsford og Rasmus Anderson og flere til har skrevet bøger og brochurer for at bevise Nordmændenes prioritet som opdagere af og — for en tid — koloniserende nybyggere i Nordamerika. Men det historiske faktum, som ingen videnskabsmand længer nærer mindste tvil om, vil paa en endnu eftertrykkeligere maade end ved alt dette bringes til hele det amerikanske publikums bevidsthed derved, at et skib af samme type som det, hvormed Leif aar 1000 gjorde sin merkelige færd, bygges og udrustes og seiles over Atlanterhavet af norske sjøfolk for at presentere sig ved det store folkestevne i Chicago, der holdes til minde om Kolumbus's opdagerbedrift henved 500 aar efter Leifs.

Spanien sender til det samme stevne en kopi af Kolumbus's admiralskib. Men den har maattet bygges saa temmelig paa slump, efter hvad det ser ud til. Man har kun havt en del ufuldkomne billeder og beskrivelser at holde sig til, og efter dem at konstruere en rigtig ægte middelaldersk „karavel“ er ikke saa let en sag. Herhjemme er vi heldigere stillet; her har vi den fuldstændige model — i alle væsentlige dele da — af et gammelnorsk vikingeskib, vistnok fra en noget ældre tid end den, da Vinland blev fundet af Leif og hans mænd, men utvilsomt af samme bygning og indredning som det fartøi, der første gang krydsede Atlanterhavet. Der bliver saaledes noget ganske anderledes tilforladeligt og ægte ved vort nye vikingeskib end ved den nye spanske Kolumbus-karavel, som oven i kjøbet nok skal *fragtes* over ombord paa et moderne dampskib, medens vort *seiles* over paa samme maade, som vore forfædre seilede sine langskibe og føringsskuder til de fjerne egne, de snart i krigerske, snart i fredelige hensigter besøgte.

*   *   *

Tanken paa at foranstalte en saadan moderne vikingefærd skulde synes at maatte ligge meget nær, saasnart der blev tale om i Amerika at feire en mindefest for Kolumbus's berømte reise. Man havde jo Gokstadskibet i vel bevaret stand bragt frem for dagen fra den gamle høvdings gravhaug nede ved Sandefjord, og baade videnskabsmænd og praktisk kyndige folk havde erklæret, at det maatte have været et udmerket godt og sjødygtigt fartøi. At bygge efter det som model var en ganske ligefrem sag, og man skulde som sagt tro, at det vilde være en nærliggende idé at bringe Norges navn i erindring dervester ved at vove en kjæk sjømandsdaad med et saadant nybygget vikingeskib.

Det gik nu imidlertid ikke saa. Det var en enkelt mand, som undfangede idéen, og som har havt strid og stræv nok med at faa den virkeliggjort. Nu er han dog kommen saa vidt, at skibet er paa det nærmeste færdigt til med ham som fører at tiltræde sin Amerikatur, naar den beleilige aarstid kommer, og naar „*Viking*“ engang ud paa sommeren lykkelig og vel har naaet sit bestemmelsessted og bidraget kanske mere end alt andet, som Norge sender til udstillingen, til at henlede opmerksomheden paa vort land —, saa vil vistnok alle uden undtagelse, selv de, som i det længste har stillet sig tvilende, yde foretagendet fuld anerkjendelse.

Denne mands navn er Magnus Andersen.

Han er født i Laurvik 28de november 1857, gik tilsøs i 15 aarsalderen, tog styrmandseksamen, da han var 17 aar, var 1ste styrmand, før han havde fyldt det 19de, og skibsfører, da han var 22. Efter en tid at have faret med amerikanske skibe, væsentlig i langfart, fattede han den plan at foretage en reise over Atlanterhavet østenfra i en aaben baad med kun en enkelt ledsager. Han reiste hjem til Norge, kjøbte sig en Arendalssjægte paa 19 fods længde og $5^1/_4$ fods bredde, fik den udrustet og lagde ivei. Hans kamerat paa turen var styrmand Christensen, der nu skal følge med ham som 2den styrmand paa vikingeskibet. Dette var vaaren 1886. De fleste vil vel fra avisernes beretninger og Andersens egen bog, huske „Ocean“s eventyrlige færd. Det var første gang, det forsøgtes at krydse Atlanteren fra øst i saa lidet fartøi; derimod var turen gjort fra Amerika af, men rigtignok i dæksbaad.

„Ocean“ kom ikke over. Den var gjentagne gange ude for haardt veir, og tilsidst blev situationen slig, at de to dristige seilere ansaa det for rettest ikke at friste skjæbnen videre, men at lade sig og sin baad befordre tilbage til Europa af et engelsk skib, de mødte. De var da ca. 270 engl. mil fra Newfoundland, og det manglede saaledes ikke særdeles meget paa, at de havde fuldført reisen.

Næste aar, da Andersen foreløbig havde opgivet sjøen og som gift mand bosat sig i New York, oprettede han der sammen med sjømandsprest Hansteen et skandinavisk sjømandshjem, til hvis grundlæggelse der havdes

et af Svend Foyn skjænket pengebeløb. Dette hjem, som han senere fik udvidet til at rumme ca. 100 mand, og som endnu bestaar til stor nytte for vore sjømænd, bestyrede han, indtil han i slutningen af 1889 reiste hjem til Norge for fra det nye aars begyndelse at overtage redaktionen af „Norges Sjøfartstidende“. Han er fremdeles bladets redaktør og administrerende direktør i det aktieselskab, som udgiver det.

* * *

Det var i New York, da en amerikansk verdensudstilling først blev projekteret, at Andersen kom paa den tanke, at Norge paa denne udstilling burde representeres ved en gjengivelse af vikingeskibet fra Gokstad. Planen blev foreløbig kun meddelt til nogle faa, og da han kom over i anden virksomhed, lod han den hvile, indtil han af den i begyndelsen af forrige aar dannede officielle komite for Chicagoudstillingen opfordredes til at fremkomme med sin plan, som straks vandt dens bifald. Andersen var først mindre tilbøielig til at gjøre noget videre i sagens anledning, men bestemte sig dog dertil, da han fik tilslutning af mange indflydelsesrige mænd.

Som et tegn paa, hvilken interesse der ogsaa i amerikanske kredse er bleven vakt for de gamle nordmænd og deres opdagelse, kan her nævnes, at *New York Heralds* eier, Bennett, tilbød at skjænke 5000 francs til vikingeskibet, ligesom der ogsaa kan mindes om, at der i sommer kom officiel anmodning om til Chicagoudstillingen at faa udlaant selve det originale Gokstadskib. Det blev tilbudt, at et amerikansk krigsskib skulde komme over og hente det. Heldigvis indlod vore myndigheder sig ikke paa et saadant vovestykke, saaledes som man i Danmark har gjort med hensyn til „Flatøbogen“.

Det nævnte tilbud fra Mr. Bennett blev ikke modtaget, da det antoges rigtigst at bygge skibet for norske penge. Det gjaldt altsaa at skaffe disse. Man beregnede at tiltrænge mindst 50,000 kroner, der skulde tilveiebringes ved en nationalsubskribtion.

Der dannedes da et talrigt indbyderkollegium, og lister blev udlagte rundt omkring i landets byer den 17de mai ifjor; men da de skulde inddrages, viste der sig kun at være tegnet en forholdsvis liden del af, hvad der trængtes. Forstaaelsen af sagens betydning havde ikke trængt igjennem endnu. Det blev da af den blandt indbyderne valgte arbeidskomite, hvis formand var statsraad Astrup, besluttet at lade tegningen af bidrag fortsættes, og efterhaanden kom der, langsomt og trægt, men dog jevnt, adskillige penge ind. Sjømændene saavel hjemme som ude viste især interesse for sagen.

Omsider havde man samlet saapas meget, at indbyderkollegiet troede at kunne vove at sætte skibets bygning i gang. Skulde det overhovedet blive færdigt, kunde man ikke godt vente længer. Man havde omtrentlig nok til at bygge for, men tilbage stod at skaffe det, man skulde

bestride mandskabets lønninger og andre udgifter ved reisen med. I haab om, at dette nok ogsaa kunde skaffes tilveie, overdrog man tidlig ifjor høst til værftseier Chr. Christensen, Framnæs pr. Sandefjord, at bygge skibet — et hverv, som han nu inden udløbet af den fastsatte frist med ære har udført.

* * *

Som forudsat er selvfølgelig det nye vikingeskib indtil de allermindste detaljer en tro kopi af Gokstadskibet. Paa dette er det væsentlig kun stævnene, som er borte, men at rekonstruere disse har ikke voldt nogen videre vanskelighed, da deres form nogenlunde kan beregnes efter skrogets konstruktion forøvrigt; desuden har man sagaernes omtale af de gamle skibes udseende at rette sig efter, ligesom Nordlandsbaadene kan tjene til veiledning.

Noget uheldigere stillet har man været med hensyn til seilføringen. Fra de gamle skrifter ved vi, at oldtidens nordiske skibe kun førte et raaseil; dette er jo greit nok. Men spørgsmaalet er, dels hvorledes dette seil var formet, og dels hvor stort dets areal var i forhold til vedkommende skibs dimensioner. Men ogsaa her har man havt nogen veiledning at hente fra Nordlandsbaadene, og naar saa kyndig beregning er kommen til, kan man vistnok være tryg for at have klaret vanskelighederne. Forøvrigt er det meningen at anvende et hjælpeseil til lettelse af manøvreringen. Dette og nogle faa løst anbragte indredningsgjenstande efter nutidens behov vil ikke komme til at skade indtrykket af skibet som en virkelig tro reproduktion af dets gamle forbillede.

Dimensionerne er naturligvis nøiagtig de samme som hos Gokstadskibet. Længden er 23 meter, største bredde over spanterne en ubetydelighed over 5 meter og største dybde (til overkanten af kjølen) $1^3/_4$ meter. Allerede af disse tal kan enhver, som kjender noget til fartøier, danne sig en forestilling om fartøiets slanke og elegante form. Denne fremtræder tydelig saavel paa vort billede, som naar man tager selve skibet i øiesyn, saaledes som det nu ligger nede paa havnen.

Nogen nærmere beskrivelse af enkelthederne ved bygningsmaaden er ikke paa sin plads her. Det skal kun nævnes, at der er benyttet bedste sort egebord af tykkelse fra ca. 16 til ca. 45 millimeter (for de bord, hvor hullerne for aarerne er anbragte); de er klinkede til hverandre med samme slags klinknagler som i det gamle skib. Naglerne er forresten i alt væsentlig saadanne, som nutidens baadbyggere endnu bruger.

Stevnene er prydede med dragehoved og dragehale, som de gamle vikingers skibe var, naar de viste sig i fuld stas. Gokstadskibet havde intet af det slags i behold; men efter mønster fra dragefigurerne i den gamle træskjærer-ornamentik er arbeidet udført saaledes, at det vistnok maa antages at være i stilen.

Meningen er, at dragehovedet efter gammel skik skal forgyldes — hvis man faar raad til det da. Foreløbig maa det nøie sig med at presenteres gulmalet. Skjoldene, som til parade hænges udenbords langs rælingerne, er dekorerede i sort og gult.

Masten har en høide af ca. 16 meter (50 fod), og det store seil er $9^1/_2$ meter bredt ved raaen og $12^2/_3$ meter i underkant. Det er efter mønster fra de mere pragtfuldt udstyrede fartøier i vikingetiden „stavet", d. v. s. bredt stribet, i rødt og hvidt. De samme farver har ogsaa tjældet, som er bestemt til at slaaes op, naar skibet ligger i havn.

Af flag føres det norske i agterstavnen, De forenede staters forud, en rød standart med forgyldt løve og navnet „Viking" i hvidt fra mastetoppen. Desuden haves et „vikingebanner" med en sort ravn i rødt felt.

* * *

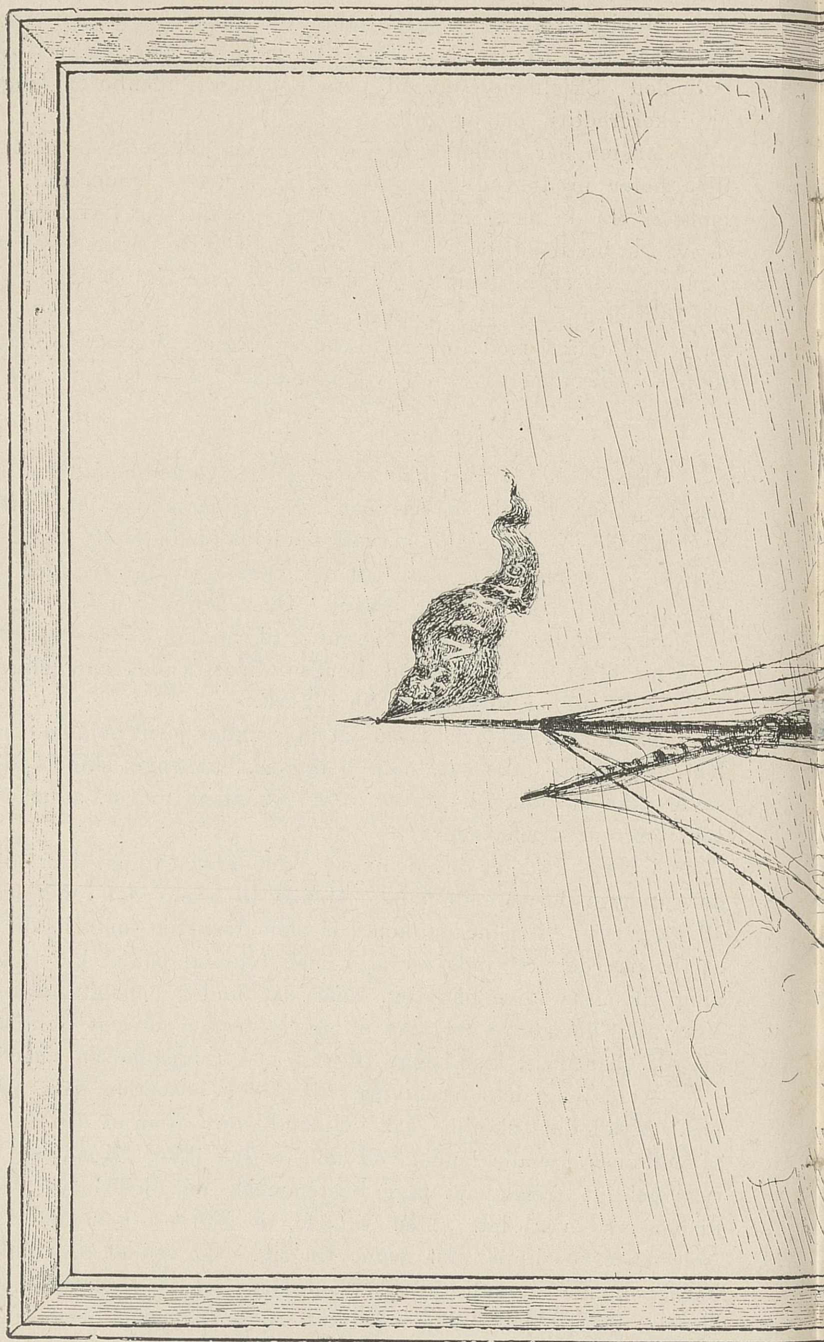
Mandskabet bliver ikke stort under overseilingen; det kommer til at bestaa af føreren, de to styrmænd, G. Gundersen og Chr. Christensen, samt 9 mand til. At det gjaldt at vælge udelukkende første rangs sjøfolk til en saadan færd, maatte af flere grunde være selvsagt, og der har da ogsaa været mange nok at vælge blandt. Over 280 har meldt sig.

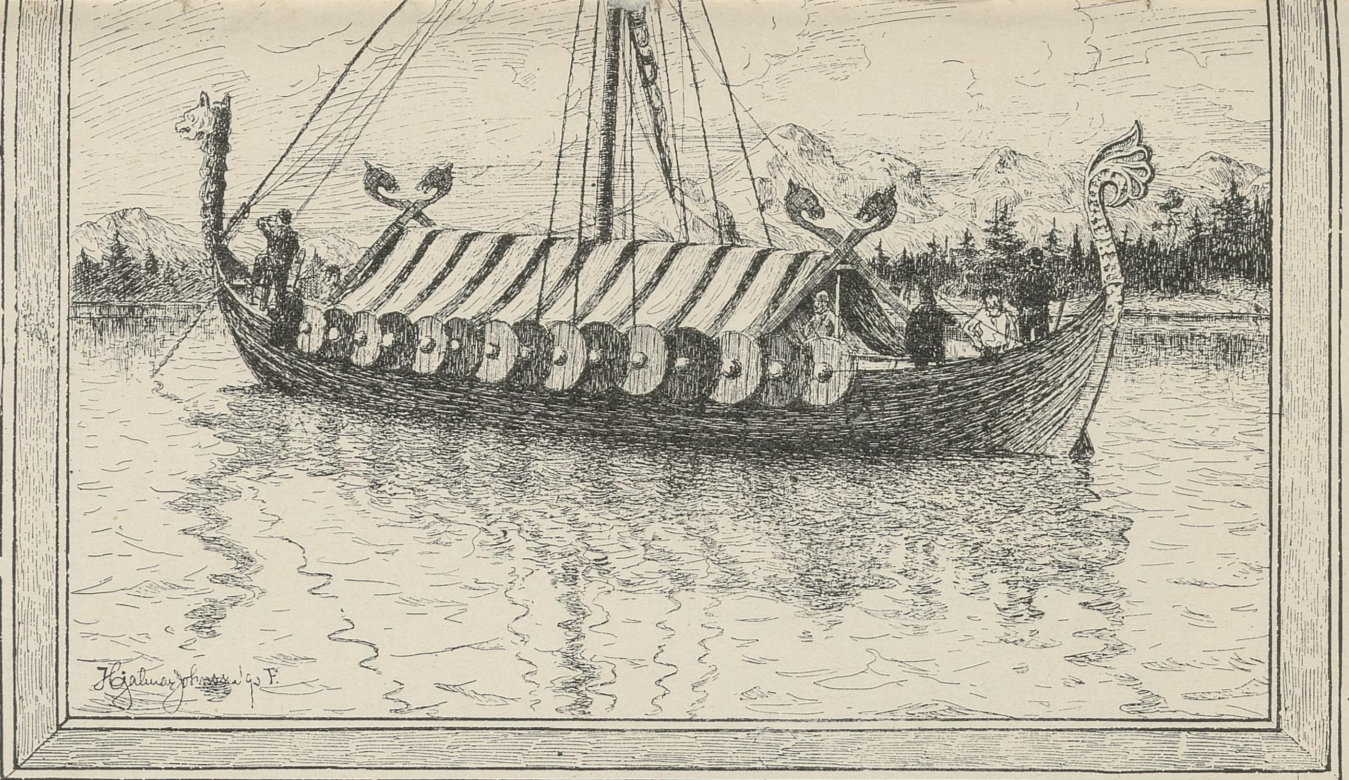
Naar skibet har ligget herinde til midten af marts, haaber man at have alt klart til at seile til Bergen, hvorfra det antagelig omkring den 10de april afgaar direkte til New York.

Hvor lang tid overreisen vil tage under jevnt heldige omstændigheder, kan naturligvis ikke saa nøie beregnes, saalænge skibets dygtighed som seiler ikke er praktisk prøvet. Hr. Andersen mener, at man vil klare sig med omtrent 2 maaneder.

I New York er det meningen i den udstrækning, som midlerne tillader det, at hyre derværende norske sjøfolk til hjælp ved roningen. Paa turen ad kanalveien til Chicago kommer man forøvrigt naturligvis ikke til bare at ro; paa de store indsjøer gjør man regning paa at kunne seile, og slæbning vil ogsaa blive benyttet, naar det findes hensigtsmæssigt. Fra New York til Chicago regner man at skulle bruge omtrent 3 uger, saa skibet, om alt gaar godt, kan lægge til ved udstillingspladsen omkring 1ste juli.

At det og dets besætning vil vække sensation der, kan ingen tvile paa. Hvad dets skjebne saa tilsidst bliver, efter at det har været beseet af millioner fra alle lande, ved man endnu ikke. Komiteen vil først efter dets heldige fremkomst tage bestemmelse om, hvorledes der videre skal disponeres over det. Men tilbage til Europa kommer det nok ikke. Amerikanerne slipper det neppe fra sig. Og ved et eventuelt salg vil der kanske kunne udvindes en klækkelig sum for det alderdomshjem for norske sjøfolk, hvortil det mulige overskud af færden skal bruges.

„Viking“.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for „Kringsjaa“). — Se side 74.

(Fortsættelse).

I mine glade minder forekommer denne strækning mig næsten uendelig, uagtet jeg saa godt husker dens begrænsning. — Mine kundskaber i fysisk geografi, anvendt paa denne eiendommelige lille forstad til Paris, byder mig imidlertid at give mere beskedne grænser til mit lille paradis, der igjen ved et let overstigeligt gjærde var skilt fra Ludvig Philips Boulogneskov. *Denne* kan jeg dog umuligt bære over mit hjerte at tillægge nogensomhelst grænser, naar undtages den pene, gamle by, efter hvem den har faaet sit navn, og hvis hovedgade fører til hin magiske kombination af flod, bro, slot, haver, bjerg og skov, — St. Cloud.

Hvad mere kunde vel ønskes af en gut, som netop var kommen fra selve hjertet af Bloomsbury? For at gjøre den samme lille guts lykke ganske fuldkommen var der en dam paa veien fra Passy til St. Cloud, en merkelig dam kaldet „*La Mare d'Auteuil*“, den eneste „vandpryd“, som Ludvig Philips Boulogneskov kunde rose sig af; thi i hine troskyldige dage gaves der ingen kunstig indsjø, opkaldt efter en kunstig flod, og ingen *Jardin d'Acclimatation.* Skoven var kun en skov og intet andet, en tæt, vild skov, som bedækkede mange hundrede maal jord og gav ly til mange tusende levende væsner. Uagtet denne i min erindring berømte dam (den er muligens flere aarhundreder gammel og eksisterer endnu) var hemmelighedsfuldt dyb i sin midtre del, var den dog ikke stor; man kunde kaste en sten tversover den næsten hvorsomhelst. Begrænset paa tre sider af skoven (den er nu hugget ned) var den saavidt skjult fra den støvede landevei ved en række trær, og man kunde have den ganske for sig selv undtagen søndag og torsdag eftermiddag, da nogle faa kjærlighedssyge parisere huskede paa dens tilværelse og forsøgte i de smukke omgivelser at glemme sin egen ulykke.

Bare det at være der var en lykke; thi det var ikke alene den vakreste og den mest maleriske dam i hele den beboede verden — af alle damme den eneste, den herligste for mig — men den havde en overflod af og en langt større variation af insekter og krybdyr end nogen anden dam; saaledes forekom det mig idetmindste; de var utallige.

At iagttage alle disse smaadyr og lære deres levevis at kjende, at fange dem (som vi undertiden gjorde) at tage dem med sig hjem og være snil mod dem, og forsøge paa at tæmme dem og lære dem vor levevis

(stadig uden held forresten; — men tænk for et herligt selskab!), alt det var bleven som min kjephest og vedblev med enkelte afbrydelser at være det i syv aar.

La Mare d'Auteuil! Bare navnet alene har, for stedse, faaet en magisk klang i mine øren paa grund af alle de minder, det vækker.

Hvor jeg var glad i den! Om natten i min varme seng tænkte jeg paa den med ærefrygt, paa hvor alvorlig og høitidelig den saa ud, da jeg med nølende skridt forlod den i mørkningen et par timer tidligere. Derpaa pleiede jeg udmale mig, hvorledes den senere laa der dyb og kold og stille under stjernerne i det mørke krat med hele det hemmelighedsfulde, uhyggelige liv sydende under den stille overflade.

Saa sank vandet, forekom det mig, og sivet begyndte at bevæge sig og rasle uhyggeligt, og mellem rødderne i det tilbageblevne mudder hoppede, gled og snoede alt levende sig ganske afsindig for at naa midten af dammen.

Fremdeles sank vandet og snart kunde man mange meter dybere paa den slimede bund se svære, fede salamandere, padder saa store som rotter, umaadelige flade skarnbasser, alle slags behaarede, skallede, løgformede, mørkøiede, uformelige, navnløse uhyrer, mudderfarvet afkom af smudset, som havde sovet der i hundredreder af aar, og som nu vaagnede op og krøb ud og ind og kjæmpede og slugte hinanden akkurat som de store antediluvianske dyr i min „*Manuel de Geologie Elementaire. Edition illustrée à l'usage des enfants. Par Jules Saindon, Bachelier et Maître ès Lettres et ès Sciences.**)

*) Elementær lærebog i geologi. Illustreret udgave til brug for børn af Jules Saindon.

Paa det tidspunkt pleiede jeg at vaagne ganske forfærdet, badet i sved og med en iskold gysen ned over ryggen, som bragte haaret til at reise sig paa mit hoved, saa jeg bare ønskede, det var morgen.

Senere hen i aarene — langt borte i *Clerkenwells* taagede luft — naar længselen greb mig efter atter at faa gjense mit vakre fødested, var det altid *Mare d'Auteuil*, jeg længtede mest efter. Den var veiviseren, maalet for mine længselsfulde ønsker. Det var altid did, min haabløse fantasis vinger først førte mig, kun for endnu en gang at betræde den sollyse, græsbevoksede skrænt, for at se de lystige smaapadder og grønne frosk og vandrotten svømmende til sin hule blandt sivrødderne, og hesteiglen paa sin endeløse vandring mellem vandliljernes stammer, kun for endnu en gang at drømme om den herlige, uigjenkaldelige fortid, hvor jeg og mine altid følte os lykkelige.

„. . . . *Qu'ils étaient beaux les jours de France!*“ *)

I den allé, som jeg har omtalt (allé er den endnu for mig og saaledes vil jeg altid kalde den) var der midtveis og paa høire haand et „*Maison de Santé*“ eller lidet hotel, som holdtes af madame Pelé. Kort efter vor ankomst kom der, blandt mange andre, en fire, fem herrer for at logere der. Ledet af en eller anden krigersk anfører og med en tam ørn som symbol paa keiserdømmet havde de forsøgt paa at erobre Frankrig.

Planen mislykkedes; anføreren blev sendt til en fæstning, og ørnen havde fundet et hjem i *Boulogne sur mer's* offentlige slagteri, hvor den levede bedre, end den vel nogensinde havde gjort før. Og disse, hans trofaste ledsagere, *le Colonel Voisil, le Major Duquesnois, le Capitaine Audenis, le Docteur Lombal* (og to eller tre andre, hvis navne jeg har glemt) var fanger paa æresord hos madame Pelé og syntes slet ikke at finde sin tilværelse saa sørgelig endda.

Jeg lærte at kjende og holde af dem alle, især deleshed major *Duquesnois* — en slags fransk udgave af den engelske *oberst Newcome*. Han fattede straks forkjærlighed for mig tiltrods for, at jeg var englænder; han eksercerede med mig og lærte mig de samme øvelser, som blev udført af „den gamle garde“, og jeg tror næsten, han fortalte mig et nyt eventyr hver eneste eftermiddag i syv aar. *Scheherezand* kunde ikke gjort mere for sultanen, selv om det gjaldt at redde hendes hals fra strikken!

Kjære, gamle „*Vieux de la Vieille*“ med de svære staalgraa moustacher, de sorte silkestrømper, det pletfrie linned, den lange grønne frakke med de vide skjøder og det lille røde baand i knaphullet! Han anede lidet, med hvilken varm hengivenhed hans minde altid vilde holde sig friskt og ungt i den lille englænders hjerte — hans arvefiende, hans tyran og kamerat.

---

*) Hvor deilige hine dage i Frankrig.

Ligeoverfor madame Pelé var en fortryllende liden villa (foruden de to førnævnte det eneste hus i alléen) med græsk portiko, hvorpaa med forgyldte bogstaver stod skrevet ordene: „*Parva sed Apta*“; men det blev først beboet tre aar efter vor ankomst.

»Han eksercerede med mig . . .« (S. 92).

Paa fransk gemytlig maner kom vi snart paa en fortrolig fod med disse og andre naboer og saa meget af hverandre til enhver tid paa dagen.

Min høie, vakre, unge moder (*la belle madame Pasquier* *), som man var høflig nok til at kalde hende) var en engelsk kvinde, som var født og delvis opdraget i Paris.

Min livsglade, joviale fader (*le beau Pasquier*, thi han var ogsaa høi og tog sig godt ud) var franskmand, men engelsk borger, født og delvis opdraget i London; thi han nedstammede fra emigranter, som udvandrede til England under skrækregjeringen.

Han var begavet med en herlig, vidunderlig stemme — baryton og tenor paa samme tid, et vidunder af fylde, blødhed og kraft — og havde egentlig tænkt at gaa til operaen, ja, havde sogar i den hensigt i to aar studeret ved konservatoriet i Paris, hvor han havde vakt de største forhaabninger. Men hans familie, som hørte til de allerstrengeste katoliker og legitimister — men som forresten var fattige som kirkerotter — havde sat sig imod valget af en slig ugudelig og degraderende løbebane. Paa den maade gik verden glip af en stor sanger, og sangeren selv af en kilde til rigdom og berømmelse.

Han havde alligevel saavidt, han klarede sig, og havde taget en hustru (en kjætterske), som havde akkurat ligesaa meget eller ligesaa lidet som ham selv. Han anvendte sin tid og baade hendes og sine egne penge til videnskabelige opfindelser — til ingen verdens nytte; thi vel havde han

*) Den smukke fru Pasquier.

lært at synge, men havde aldrig været paa noget konservatorium, hvor der undervistes i den kunst at gjøre opfindelser.

Og medens han saaledes ventede paa sin store kommende lykke, sang han kun for at more sin hustru, som de siger nattergalen gjør, og for at befri sig fra overflødig energi, for at henrive tjenerne, *le Père et la Mère François* og Napoleons fem tilhængere, kort sagt alle, som brød sig om at høre paa ham; men dog først, sidst og mest, *mig selv.*

Thi hans store, forsømte talent, som han selv satte saa liden pris paa, var allerede dengang for mig den herligste og mest hemmelighedsfulde ting i verden. Dernæst kom min moders bløde spil paa harpe og piano; hun var nemlig ogsaa overordentlig musikalsk.

Hun pleiede at spille om aftenen og lade døren til soveværelset og dagligstuen staa paa klem, saa at jeg kunde høre hende, til jeg faldt i søvn.

Naar min fader var hjemme, pleiede han undertiden at nynne eller synge de melodier, hun spillede, medens han gik frem og tilbage paa gulvet paa jagt efter en ny opfindelse.

Og, skjønt han sang og nynnede ganske sagte, syntes de bløde, mandige toner at fylde det hele rum.

Hele det stille hus syntes at lytte; harpen blev kun en akkompagnerende klimpren, og mit lille ophidsede legeme laa og skjalv under de tonebølger, som uden at han selv vidste af det, vældede ud af min faders sang. Og hvilke herlige melodier sang han ikke!

Hans foraad var uudtømmeligt, og det var hendes ogsaa; derfor gled der ogsaa en række af de deiligste melodier gjennem hele denne lykkelige periode af min tilværelse.

Og som det siges om en mand, der drukner eller falder ned fra en høide, at hele hans fortid pludselig ligesom ved et lynglimt ligger udspredt for hans sjælelige syn, saaledes ligger for mig syv aars uvurderlige kjær-

lighed i hjemmet, syv gange fire vekslende, herlige franske aarstider, et ideelt hus med alt dets smukke bohave, former og farver, en have fuld af trær og blomster, en stor park med alle dens levende, vilde væsner, en by og alle dens indbyggere, flere kilometer af en historisk flod, en skov, stor nok til at naa fra *Arc de Triomphe* til *St. Cloud* (og i den dammen, min egen dam!) og enhver slags vind og veir, som de vekslende aarstider bragte — alt dette ligger begravet og bevaret for mig i hver eneste takt og tone af mindst et hundrede forskjellige melodier, hvorfra det da alt dukker op igjen, hvad tid somhelst, naar jeg blot vil uleilige mig med at nynne eller fløite de samme melodier eller blot klimpre dem paa pianoet med en finger — dengang jeg havde et piano inden rækkevidde.

Det er nok til at vare min hele levetid ud — naturligvis med tilbørlig økonomi. — Det gaar jo ikke an ved altfor hyppige prøver at trætte og matte denne eiendommelige evne, som en melodi har til at bevare og atter fremkalde begivenheder og dage, som længst er svundne.

Aa, deilige nattergal! Enten du selv synger eller, endnu bedre, om stemme og sangbund ligger, ikke i struben men i det ildfulde hjerte og den skarpe forstand, og der *skaber* sange, som hundrede andre vil synge, — altid og overalt velsignet være dit navn! Selve klangen deraf er som musik i alle klimaer og tungemaal: Nightingale, rossingnol, Ja, selv nachtigall i en ung engelsk piges mund, naar hun har havt en hanoveransk guvernante. Det er jo ogsaa i nachtigallens land, at den bedste musik frembringes.

Nattergal, spar aldrig paa din sang for dem, som elsker den, og ødsle den ikke paa dem, som ikke gjør det.

Efter en saadan serenade pleiede jeg at lukke mine øine, og — omgivet af mørke og varme og af himmelske toner — dysses i søvn for muligens at drømme.

I min tidlige barndom var jeg ofte hjemsøgt af en drøm, som jeg i begyndelsen tog for virkelighed, en overnaturlig drøm af interesse og betydning for menneskeheden, hvad den taalmodige læser med tiden vil komme til at

indrømme. Der gik forresten mange aar af mit liv, før jeg var istand til at forklare eller gjøre mig selv rede for den.

Jeg behøvede kun at vende ansigtet mod væggen, saa var jeg sammen med en dame, som havde hvidt haar og et ungt ansigt — et vakkert ungt ansigt.

Undertiden spadserede jeg haand i haand med hende — jeg som et ganske lidet barn — og sammen gav vi utallige duer at spise. Duerne levede i et taarn ved en bugtende flod, som drev en vandmølle .Det var altfor deiligt, og her pleiede jeg at vaagne.

Undertiden gik vi paa et mørkt sted, hvor der var mange smelteovne og mange huler, og hvor mange folk gik omkring og arbeidede — blandt dem en mand med hvidt haar og et ungt ansigt, lig damen, og nydelige røde sløifer paa sine sko. Under hans ledelse kunde jeg opnaa at gjøre en liden, spids hat af kulørt glas i smelteovnen — en skat! — og den intense glæde herover pleiede atter at vække mig.

Undertiden sad den hvidhaarede dame og jeg sammen ved en stor firkantet kasse, fra hvilken hun frembragte den deiligste musik, og saa pleiede hun synge min yndlingssang — en sang, som jeg tilbad. Men jeg vaagnede altid før denne sang var færdig, paa grund af den altfor oversvulmende intense lykke, jeg følte ved at høre den.

Det eneste, jeg kunde huske, var disse ord: „*Triste — comment — sale.*“ Melodien, som jeg kunde saa godt i drømme, kunde jeg ikke gjenkalde mig, naar jeg vaagnet.

Det syntes, som om en streng af mit inderste væsen — et barnligt allerhelligste — maa have udgjort en slags overnaturlig erindring, som paavirket af et eller andet stimulerende middel i min søvn fandt afløb og udtryk i denne besynderlige drøm, dunkel og utydelig, men ufravigelig ledsaget af følelsen af saadan uendelig, altgjennemtrængende lykke, at jeg pleiede at vaagne i en mystisk henrykkelse, og at den blotte tanke derpaa var nok til at lyksaliggjøre mangen paafølgende time.

(Fortsættelse).

Det er beregnet, at den kabel, som man nu tænker paa at lægge i det stille hav mellem Nordamerika og Australien vil komme til at koste henved 40 millioner kroner. Man har gjort forsøg paa at sikre sig en garanti af 4 procent aarlig rente paa denne sum. Kanada har lovet at bidrage hertil i forhold til sin folkemængde, og den lovgivende forsamling i Hawai har bevilget en bestemt sum af 100,000 kroner om aaret. Kongen af Samoa har givet uindskrænket fuldmagt til at lægge kabler ind og ud af arkipelet. De forenede staters kongres gav 100,000 kr. til den netop nu fuldbragte undersøgelse af oceanet mellem St. Francisco og Honolulu. Ny-Syd-Wales vil sandsynligvis blive anmodet om at bidrage 300,000 kroner aarlig til det ønskede subsidium af henved halvanden million kroner om aaret.

Vore forfædres tidligste hjem.

I *Contemporary Review* for december har J. S. Stuart-Glennie en interessant artikel om den ariske races første hjem. — Som bekjendt udgjør hinduer og persere i Asien den østlige gren og omtrent alle europæiske folkeslag den vestlige gren af en og samme store folkestamme, den ariske eller den indo-europæiske, eller som den ogsaa kaldes *den hvide race.*

Det er særligt moderne sprogforskninger, som har sat os istand til at opspore dette slegtskab og endog følge, til en vis grad, de to urstammers historie og bestemme tiden, da de skiltes ad, den ene for at gaa mod øst, den anden mod vest. Norsk og hinduisk er dog ikke *saa* forskjellige, at der jo aligevel er megen lighed mellem dem, særlig i de elementære ord, der benyttes for livets simpleste begreber. Der var en tid, da brahminernes forfædre og vore egne levede som brødre side om side i . . . . . — ja, *det* er det omdebatterede spørgsmaal, *hvor* de leved.

Først har vi da slegtskabet mellem de tre skandinaviske folk. Vi springer øiensynligen alle fra en rod. Saa tilhører den skandinaviske stamme sammen med engelskmænd, tyskere og andre den saakaldte germaniske race. Slegtskabet mellem os og engelskmænd er saaledes ganske nært. Dernæst udgjør hele den germaniske race blot en gren af den europæiske eller vestariske folkeslegt, hvoraf den grekolatinske er den anden store gren. Og saa endelig er alle disse Europas folk blot en halvdel af den hvide eller ariske folkerace, hvoraf da hinduer og persere (fornemlig) udgjør den anden halvdel.

Mellem alle disse folk existerer der saaledes et i udseende, sprog, skikke, sæder og religion til den dag idag letopdageligt broderskab. Èt blod rinder i deres aarer. De var alle et folk, en stamme, kanske én eneste familie engang.

Nu har forskere og videnskabsmænd længe søgt at finde dette hvide urfolks første hjem, det sted paa jorden altsaa, hvorfra vore, italienernes, grækernes og hinduernes fædre alle er komne — vort første fædreland.

Meningerne herom har været yderst delte. Enkelte har holdt paa det vestlige Asien, egnene øst for det Kaspiske hav og omkring Aralsjøen, hvorfra saa de to grene drog ud to tusen aar før Kristi fødsel, en mod øst og en mod vest. Andre har holdt paa det sydlige Rusland, paa Kaukasus o. s. v. Prof. Huxley derimod, med flere andre har henlagt dette slegtens hjemsted til Tyskland og det nordlige Rusland. Ganske rigtig har en tysker bestemt sig for de baltiske provinser.

Det er paa dette punkt, artikelen i *Contemporary Review* bringer helt nye ting tiltorvs.

Der har længe været enkelte trodsige, umedgjørlige fakta, som forskere paa dette omraade ikke har kunnet faa bugt med. De har ikke været til at faa bøiet ind under de hævdede teorier. Et af disse er den kjendsgjerning, at de gamle egyptere — det vil da sige den herskende race der, for der var to eller tre racer i landet — ubetinget var et *hvidt* folkeslag. Hvide var nok ogsaa de gamle kaldæere. Dette har været kjedelige fakta for videnskabsmændene, fordi de gamle teorier slet ikke har passet dem; der er ingen plads i hine teorier for hvide egyptere og kaldæere eller i det hele for andre hvide folkeslag end de ovennævnte. Hvor man da skulde regne egyptere og kaldæere hen har været et stort spørgsmaal blandt de lærde.

Nu var de ikke alene *hvide* af farve; men de havde alle den indoeuropæiske races betegnende træk. Og dog — det er det slemme — eksisterte de *aartusender før den indoeuropæiske race* viste sig paa den historiske skueplads, før den begyndte sine vandringer.

Hr. Stuart-Glennie kommer nu til den slutning, at vi maa udvide vort begreb om den hvide race endnu mere, at vi ei alene er nære slegtninge af hinduerne, men ogsaa af de gamle pyramidebyggere og af tempelbyggerne ved Eufrat.

Som den ariske race var delt i den østlige og vestlige gren, saa mener han, udgjør disse gamle kaldæere og egyptere atter en ny forgrening; ikke saa, at de er en tredie gren af den ariske stamme, men saa, at hele den ariske (eller indoeuropæiske) stamme blot er *en* del igjen af et endnu ældre hvidt urfolk, hvoraf disse egyptere og kaldæere da er en anden del. Eller rettere saa, at disse sidste udgjør den ældste gren af hint hvide urfolk, hvoraf den ariske stamme er et langt yngre skud.

Kaldæere og egyptere finder vi nemlig som civiliserede nationer (de sidste da) 5—6,000 aar før Kristi fødsel, medens de allerede 8—10,000 aar f. K. maa have forladt sit hjemland og udvandret til Egypten og Mesopotamien, hvor vi *ved* at de ikke altid havde boet. Den indoeuropæiske stamme merker vi dermod intet til før mange tusen aar senere — 2,000 aar f. K.

I de gamle egyptere og kaldæere maa vi altsaa se vore ældre og ældste brødre.

Ved en række sindrige forskninger og spekulationer paa geologiens, meteorologiens og etnologiens omraader kommer saa forfatteren tilslut til det resultat, at dette hvide urfolk, hvorfra altsaa *alle* hvide folk nedstammer, og som han giver navn af *arkæer*, oprindelig maa have havt sit hjem i den sydlige del af det centrale Sibirien, hvor vi altsaa maa søge vort *første fædreland* og den hvide menneskeraces vugge.

8—10,000 aar f. K. udvandrede saa størstedelen af dette folk syd- og vestover og kom til Mesopotamien og Egypten, hvor de underkastede sig de der boende sorte, gule eller røde racer og paa grundlag af disses arbeide bygget oldtidens første civiliserede samfund.

I *de* tider, viser forfatteren fra geologien, var der et *stort hav* i det centrale Asien og det sydlige Rusland. Men omkring 3,000 f. K. tørret dette ved ændrede klimatiske og geologiske forhold ganske hurtig ind, og samtidig indtraf der, delvis som en følge deraf, umaadelige regnskyl og oversvømmelser — ei af floder alene, men ogsaa af hav — paa Mesopotamiens sletter, hvor da dette hvide, indvandrede urfolk havde bosat sig og bygget en noksaa fremskreden civilisation.

Denne katastrofe er da grundlaget for den syndflodshistorie, som vi finder i vor bibel, og som betegnende nok er *fælles for alle indoeuropæiske folk og ogsaa for kaldæere og egyptere* — alle grene af hint hvide urfolk altsaa, der led under den.

Dette førte til, at en del af folket drev nordover og — da nu det store asiatiske hav var udtørret og havde efterladt frugtbare sletter — bosatte sig paa disse i Sydrusland, hvor nye forhold straks ændrede denne gren af urfolket og gjorde den til en egen stamme.

Vort *næste fædreland* bliver altaa at søge i det sydlige Rusland.

Herfra udvandrede saa atter senere den grekolatinske gren af stammen mod sydvest, senere endnu den germaniske mod vest og nord, og kanske omtrent samtidig med disse den indiske mod øst.

I forbigaaende omtaler forfatteren, at i hine tidlige tider, da vore hvide fædre — arkæerne — holdt til i Sibirien, da var Europa sandsynligvis landfast med Amerika. Den mongolske eller kinesiske race tænker han sig muligens kan være fremkommen ved en blanding af den hvide og den røde — Amerikas indianere, som jo ogsaa nyere forskninger synes at tilskrive en umaadelig alder.

Havde ogsaa det gamle Rom sine Panama-skandaler?

(Efter »Revue Bleue«).

»Der er intet nyt under solen,« havde allerede den livstrætte forfatter af Prædikerens bog fundet ud for en 2—3000 aar siden. Og stadig faar vi bekræftelse paa, at ytringen indeholder ikke saa lidet sandhed. Nu viser endog en forfatter i *Revue Bleue* os, at selv Panama-skandalerne ikke paa nogen maade er noget nyt. Det gamle Rom havde lignende affærer, — selv det store, herlige, *republikanske* Rom. Under *keiserdømmet* er det jo en bekjendt sag, at selv tronen tilsidst bortauktioneredes. Men endog *Cicero* findes at have understøttet og forsvaret finansmænd, hvis operationer var vel saa mørke og tvivlsomme som Panama-mændenes.

Det er næsten med harme, man først hører det nævnt, at *penge* spillet nogen uhæderlig rolle blandt hine »ædle romere«, som vore skolehistorier har idealiseret for os. At andet end store og høie motiver, at noget saa usselt og lavt som guld skulde have været medvirkende i romersk statsliv og bestemmende for den store republiks skjebne, det er det os i begyndelsen næsten umuligt at tro.

Det er tvilsomt, om det i grunden er heldigt at idealisere oldtidens historie slig, som det er gjort i vore vanlige tekst- og læsebøger. Det er saa kjedeligt senere at faa rede paa, at disse græske helte f. eks., som vi havde lært at betragte næsten som guder, var drukkenbolte og fraadsere, der paa glubskeste vis med fingrene søndersled de kjøddelikatesser, hvormed de lod sig beverte. Kjedeligt ogsaa at opdage, at Themistokles — vort gutteideal — var en barnslig storskryder, en yderst theatralsk herre, hvis høieste ærgjerrighed det var at faa folk til at tale om sig. — Hermed er selvfølgelig ikke ment, at disse gamle helte *ikke var* store mænd, der vel fortjener sin plads i verdenshistorien. Men de var hverken hele eller halve guder. De var ikke bedre, snarere værre, end vore egne offentlige mænd og førere. De havde sine grove feil og ubehagelige karaktertræk, som textbøgerne i almindelighed udelader, og hvorved de giver os et feilagtigt indtryk af personligheder og tider.

Oldtidens historie, som den læres i vore skoler, er *ikke historie:* den er blot en roman, plus en del aritmetik. Vistnok er romanen vel saa vakker og løftende som den nøgterne historie; men der støttes dog paa denne vis en uheldig opfattelse af verdenshistoriens gang, af vor slegts udvikling og af vor egen tid og dens mænd. Vi vænner os til at se tilbage til svundne dage som de »gode, gamle tider«, da alt var herlighed og glæde, da folk var store og ædle, menneskene helte, og da der laa glans og glorie over livet. Vore egne tider bliver os i sammenligning dermed prosaiske og indholdsløse. Vi faar den opfatning, at vor slegt har udartet siden Grækenlands og Roms dage, at det stadigt gaar nedad bakke med os. Tiderne bliver værre og værre. Haab og tro bliver liggende begravne i fortiden. Det jordiske paradis sees bag os istedetfor *foran* os, hvor det *r*.

Thi hele denne fortidstilbedende opfattelse er dog saa grundfalsk. Enhver, der kjender Grækenlands og Roms historie, *som den var*, ved, at vi i omtrent et og alt staar høit, høit over hine tider og mænd. Det er ædlere statsmænd og folkeførere iblandt os idag, end der fandtes dengang, og en høiere, alvorligere og noblere tone i politik og offentligt liv nu end da. Egenkjærlighed og eventyrerærgjerrighed spiller en mindre rolle. Der er mere selvopofrelse, mere moralsk mod, mere sjælsadel, mere stof for digt og roman, tusende gange mere i vore dage, end der da var.

Historien, som den er, viser os, at de gamle tider var *slette* tider, og at vor slegt er gaaet fremad skridt for skridt, jevnt og sikkert fra civilisationens første begyndelse af og indtil nu. har Just *nu* vi den bedste, lyseste, rigeste, mest ideale

tid, verden endnu har seet. *Idag* er livet fyldigst og størst. Der har aldrig været saa megen glans over det som nu, aldrig slig intensitet i det. Fremad og opad gaar det stadig. *Imorgen* bliver det bedre og større, lysere og rigere end idag. »Jeg vilde heller leve i slutten af det XIX. aarhundrede end i nogen anden tidsperiode siden verdens skabelse,« sagde nys en fremragende udlænding; »det vil da sige,« tilføiede han, »med mindre jeg i stedet kunde faa leve i begyndelsen af det XX., eller, endnu bedre, i dets slutning«.

* * *

Saaledes finder vi da ogsaa, at slige skandaler som de, verden idag staar svimmel og ør overfor i Panama-afsløringerne, de hørte næsten til dagens orden i det gamle Rom. — Man husker fra det Nye Testamente ordet »*toldere*«, og den foragt og det had, hvormed navnet altid omgives. Tolderne var det store Romerriges spekulanter, finansmænd og entreprenører. De paatog sig statens store arbeider i rigets forskjellige dele, som de kostbare veianlæg f. eks. Og her var der lige saa god anledning til at berige sig, som den Eiffel fandt i sine kontrakter med Panama-selskabet. De var ogsaa rigets skatteopkrævere, det vil sige, de *kjøbte* retten til at inddrive skatterne. Denne ret bortauktioneredes af staten. Tolderne lovet at skaffe statskassen saa og saa stor indtægt af en vis provins eller af et vist distrikt. Det maatte de skaffe tilveie. Men forresten havde de frie hænder, og hvad *mere* de kunde suge ud af den dem prisgivne befolkning, det gik i deres egne lommer. Det var en uhyre lønnende beskjæftigelse. Der var stortoldere, som kjøbte retten til at plyndre hele provinser, og smaatoldere, som akkorderede sig til et enkelt distrikt af de førstes territorium. Store og smaa bedrog og plyndret slig, at det ofte førte til opløb og oprør. Men i Rom selv havde tolderne magten. De kjøbte stemmer, de »understøttet« velvillige senatorer og embedsmænd, og de forstod at knytte alle samfundets støtter til sig, gjøre dem finansielt interesserede i sine foretagender. Ve den offentlige mand, der voved at løfte sin røst imod dem. Ham fik toldernes indflydelse i senatet snart landsforvist. Selv Cicero forsvarte disse folk, smigret dem, kaldte dem republikens støtter. Han trængte nemlig deres hjælp — deres penge — i sin kamp mod Catilina. Og hans hustrus hele formue, hed det, var indsat i deres spekulationer og mørke foretagender.

* * *

C. Rabinius Postimus var en af den tids store pengemænd. Han havde laant kongen af Ægypten, Ptolemæus, uhyre summer. Denne var forresten blot en af de fyrster, der stod i bundløs gjæld til den store finansmand. Gjennem sine skyldnere øvet han da en umaadelig og vidtstrakt indflydelse, skaffet sine venner og yndlinge gode embeder etc. Men saa gjorde Ptolemæus's folk oprør og afsatte ham. Flygtningen kom til Rom og bad sin kreditor om hjælp. Rabinius tog sig af ham. Med mindre han fik kongen gjenindsat, kunde han jo hverken faa de forstrakte penge tilbage eller beholde nogen nytte og fornøielse af dem. Han gav Ptolemæus store summer, for at denne skulde leve paa storfyrstelig vis i Rom. Og det lykkedes ham nu at faa senatet til at gjenindsætte flygtningen ved hjælp af en til Egypten afsendt armé. — Lidt efter ændret dog senatet under anden indflydelse sin beslutning og afsatte atter den stakkers konge, som paany tog sin tilflugt til Rabinius. For denne gjaldt det nu om at faa sine penge tilbage; faa fat paa Egypten længe nok til selv at slaa kløerne i det og faa sine millioner ud af dets folk. Han kunde ikke længer kontrollere senatet, men opfandt saa et yderst dristigt og for tiden betegnende middel. Han forstrakte kongen med 54 millioner til og bad ham tilbyde guvernøren af Syrien denne sum for stik mod senatets ordre at benytte sine legioner til at gjenindsætte den lovlig afsatte

fyrste. Saa skeede. Guvernøren kunde ikke modstaa de 54 millioner. Ptolemæus blev atter konge af Egypten, og Rabinius lod sig da strax udnævne til finansminister. Og nu tog han sig betalt for sine udlæg med renter og renters rente, — slig at folket tilsidst atter reiste sig i fortvivlelse, og kongen maatte først fængsle og saa udvise af landet sin dygtige financier. Rabinius forlod dog ikke landet uden, som det hed i Rom, at medtage al den rigdom, som lod sig transportere eller bevæge. Ankommen til Rom var der slemme fiender og personlige uvenner, som fik den store entreprenør sat under retslig tiltale. Men saa kom selve Cicero til hans forsvar i senatet og fik ham — *frikjendt!*

De *gode, gamle tider!*

Spiritisme.

(Af redaktøren).

I.

Jeg har aldrig været saa heldig at komme i nærmere berørelse med en *aand* — det vil da sige med en afdød aand, et *spøgelse;* for aander forresten har jeg jo truffet og kjendt nok af; mange af dem prægtige, høie, vakre aander med, og fra dem har jeg faaet mangt et bud og mangen en haandsrækning. Men de aander, jeg har havt med at bestille, har alle havt den fra enkelte hold utilgivelige feil, at gaa om i et legeme, *inkarneret,* være lyslevende. Og det er jo kjedeligt, for da taber naturligvis en aand al interesse. Hvem bryder sig vel om at høre om aander, som har røde kinder, varmt blod i aarerne, spillende øine, og som staar paa ski, spiser, arbeider og gjør alle disse kjedelige, dagligdagse ting, som vi alle gjør? Nei, vil en aand vinde agtelse, saa maa den først blive det kjedelige legeme kvit, afgaa ved døden. Da bliver den stor. Da faar den agtelse. Da formelig tilbedes den. Var den ikke andet end en gammel fordrukken fant, medens den havde legeme paa, saa behøver den bare dø, og fluks samles lærde og skjønne om den for at lytte til dens aabenbarelser, og høre mediet beskrive dens udseende. *Alt,* hvad han trænger, er at *dø.* Det har nemlig vist sig, at fanten godt kan vedblive at være den samme gamle fant; men bare det, at han nu er en *rigtig* aand — ikke gaar med legeme længer — gjør, at selv videnskabsmænd ærbødig lytter til hans ord, og at det *medium,* han allernaadigst aabenbarer sig for en tilbedende verden igjennem, kan samle andægtig lyttende skarer om sig aften efter aften.

Ja, de er kjedelige ting, vore legemer. Det er dem, som gjør, at folk ikke viser *os* mere ærefrygt og agtelse. Men saa har vi jo alle den trøst, at saa fort vi bare vel er døde, saa kan vi med gaa om og spøge, finde os et medium og aabenbare os og vor visdom gjennem *hende* (jeg siger hende; for *ham* i denne forbindelse vilde jo betegne en ren undtagelse) for lyttende, andægtige skarer. Hvor deiligt at tænke paa, at da

vil folk flye ud klokken 8 og 9 om aftenen, forlade koselige hjem (hvor der ikke findes andet end simple, legemliggjorte aander) og mase gjennem storm og snestappe et par kilometer, for at faa sidde ved *vore* aandelige fødder og inddrikke *vor* visdom. Det bliver noget, det. Og det er da en ærgjerrighed, som hver eneste en af os kan tilfredsstille. Ingen er saa dum, ingen saa lidet begunstiget af naturen og ingen lider af saa mange moralske skavanker og skjevheder, han ei trygt kan se frem til den dag efter døden, da han som *aand* (*ordentlig* aand) kan staa op i lærde og fashionable forsamlinger og belære verden om sandhed, retfærdighed og meget andet.

Jeg kan ligesaa godt straks bekjende det: Med al respekt for de spøgende aander, og uden at mene nogen fornærmelse, saa tror jeg nu, jeg holder vel saa meget af de legemliggjorte, og interesserer mig vel saa meget for dem. Og jeg skjønner ikke rigtig, hvorfor en *død* aand skal være noget saa meget finere end en lyslevende aand. Den spiritisme, jeg skal slutte mig til, maa i hvert fald interessere sig lige saa meget for de *naturlig* materialiserede aander, som for de kunstig, i mørke rum materialiserede. Og naar en slig simpel, dagligdags legemliggjort aand taler med mere forstand og viser en høiere udviklingsgrad end den aand, som *mediet* aabenbarer, saa foretrækker jeg min legemliggjorte aand hver eneste gang. *Det* faar vi jo nemlig huske paa, at blandt disse myriader af spøgende aander, som nu paraderer omkring i verden og taler visdom til den, er der svært faa, som i nogen retning er over det rent middelmaadige. De store, nye ideer og sandheder kommer fremdeles fra de vanlige legemliggjorte aander og *ikke* fra disse forklarede væsener fra en anden verden. Ikke med en ny tanke har de beriget os. Intet har de aabenbaret — skjønt de er de værste *pratmagere*, som findes, pjatrer uafladelig — som ikke længst har været udtalt og bedre udtalt af almindelige, dødelige læber.

Men alt dette hører jo ikke hjemme her. Vi har intet med simple legemliggjorte aander at bestille nu. Det er med dem, der har gaaet hen og dø, med de etheriske, de usynlige, de rigtige aander — kort sagt med *spøgelser*, vi nu alene skal befatte os, og trods denne indledning befatte os helt alvorlig. Dog forbeholder jeg mig fuld frihed og ret til at le, naar jeg støder paa noget, som *synes mig* at være noksaa underligt og merkværdigt ved denne nye bevægelse.

* * *

Jeg har altsaa aldrig været saa heldig at komme i nærmere berørelse med en en slig aand. Selv naar jeg har været, hvor andet hvert menneske af flere tusender saa aander i det uendelige, kunde ikke jeg se saa meget som skyggen af en (skygge kaster de nok forresten ikke — i almindelighed). Og selv naar jeg har været, hvor der efter mediets udsagn myldret

af „lyse, deilige“ aander, vilde ikke en af dem komme bort, hvor jeg sad, og ikke en eneste aabenbarelse kunde jeg faa, skjønt andre fik dem i snesevis. Jeg har selv intet seet og intet hørt i denne retning. Og *dog*, naar jeg siger, at jeg aldeles intet har seet eller hørt, saa faar jo nok jeg, som de fleste mennesker, gjøre en to, tre reservationer. Man har jo *statistik* for, at et aldeles merkværdigt antal af vanlige mennesker har havt lidt erfaring med spøgelser. Jo mere spiritisme, der er i omegnen, desto mere spøger det da ogsaa hos ikke-spiritister. Over i Amerika, hvor spiritismen blomstrer fyldigst, der hører man jo, ret som det er, om de allervidunderligste ting. Der er huse, hvor de sovende kastes ud af sine senge af spøgelser; hvor spøgelserne stjæler og bortfører alt af værdi, hvor de morer sig med at rode omkring og bringe uorden i alle skuffer og gjemmer, hvor de slænger stole og borde efter beboerne, saasnart lyset slukner, hvor de smelder døre i for ens øine og holder igjen i dem, naar en vil aabne dem, hvor de puffer folk nedover trapperne etc. etc.

Mine reservationer gjælder imidlertid saa rent tomme sager, at de knapt er værd at fortælle. Med spøgelser har de da heller ikke nødvendigvis noget at bestille. Og de lader sig vel kanske forklare nok saa *naturlig*.

Derimod har jeg jo kjendt svært godt mange, som har havt den intimeste omgang med afdøde aander. Der var f. eks. en amerikansk advokat og politisk fører og dennes hustru ude i en af vestens byer. De havde været gifte i en 15 aars tid og havde blot havt et eneste barn, en liden datter, som efter de billeder at dømme, hvormed huset var dekoreret, maa have været et udmærket vakkert barn. Begge forældre forgudet hende da ogsaa og levet saa omtrent for hende alene. Saa døde barnet i 10-aars alderen. Forældrene var begge i lang tid trøstesløse, moderen sørget sig syg. Men saa hændte det, fortalte hun, en aften, medens hun endnu laa lysvaagen, og som vanligt tænkte paa sin datter, at en barnehaand strøg henover hendes kind, og saa hørte hun (men ikke paa vanlig vis) datterens stemme med dennes særegne aldrig glemte klang sige til hende, at herefter skulde hun ikke blive saa meget alene længer, nu vilde hun (datteren) ofte komme til hende. Og siden levede de da atter med det afdøde barns aand temmelig stadigt. De samtalte med hende ved hjælp af et bord, der ved bankninger gav svar paa deres spørgsmaal. Og ofte hændte det, naar moderen hvilte paa sofaen ganske alene i værelset, at det samme bord kom hoppende hen til hende og lagde sig i hendes arme. Det var naturligvis datterens aand, som var i det.

Det bør tilføies, at begge disse mennesker var meget intelligente, dannede folk; han en født skeptiker og yndet folketaler. Da hustruen først fortalte ham om, hvad der var hændt i huset, bare lo han ad det; men da saa bordet under deres hænder gav greie svar paa alle spørgsmaal, saa

lod han sig tilsidst overbevise. De to var ganske alene om disse aandemanipulationer. Intet almindeligt *medium* havde med sagen at bestille. De benyttet det hele som en privat kilde til trøst og hygge; talte sjelden derom udenfor sin nærmeste vennekreds og havde intet med andre aander end datterens at bestille. Begge var ganske udmærkede mennesker, og at de selv troede absolut paa, hvad de fortalte, derom er der ingen tvil. Saa kjendte jeg engang et af de *bedste* mennesker, det nogensinde har faldt i min lod at møde. Hun var et *medium*. Det vil sige, hun besad mediumistisk evne i høi grad og havde i tidligere aar — i hvad hun troede at være i sandhedens interesse — benyttet sig deraf. Men saa havde hun helt holdt op med det, verget sig mod de syner og tilstande, der saa let og naturlig kom — verget sig derimod, fordi hun var kommen til den overbevisning, at der var noget usundt og skadeligt deri. Hun var altsaa selv et medium, men troede ikke paa spiritismen som noget godt i hvert fald. I tidligere aar havde hun særligt udmerket sig ved at kunne faa borde og stole til at bevæge sig blot ved ganske løst at lægge haanden derpaa. Engang foretog hun et sligt eksperiment i overvær af en komité, med en tungtbygget, fed prest som ordfører. Denne kastede sig tilslut op paa bordet, medens hun blot løst lagde den ene haand paa dets overflade. Og bordet svang sig op og danset stuen rundt med presten. Men *bagefter*, sagde hun, følte hun sig aldeles udmattet i flere uger.

Hun behøvede blot at tage en pen i haanden og sætte sig ned til et stykke papir; var hun saa mediumistisk oplagt, saa begyndte snart pen og haand at bevæge sig, medens hun sad tilbage i stolen, ganske slap, *uden engang at vide, hvad hun selv skrev, før hun bøiet sig frem og læste det.* Og paa denne vis skrev hun som svar paa folks spørgsmaal ting, hun ikke selv kjendte det ringeste til og aldrig havde drømt om. Og ikke alene var ord og tanker hende selv fremmede, men *haandskriften* var ikke længer hendes, men andre menneskers, ofte længst afdøde personers. Hun selv følte liden interesse for det hele, forklarte hun, forholdt sig ganske passiv; men folk fik hende til at holde paa med det en stund. Og selv i senere aar kunde hun ikke helt verge sig mod sin egen magt. Ret som hun sad, saa hun syner, helst ansigter af afdøde personer, tydelige som nogen levendes ansigt; de vilde ofte tale til hende, men da tog hun sig altid sammen og drev med en viljeanstrængelse synerne bort.

Jeg gjentager det, at denne kvinde var en af de vakreste karakterer, en kan tænke sig, afholdt og seet op til af alle, som kjendte hende. Og de var mange. Selv kjendte jeg hende *meget godt.* Og historierne, om hvad hun som medium havde gjort, fik jeg bekræftet fra de forskjelligste sider af folk, som havde været øienvidner dertil mere end en gang.

En anden ældre kvinde kjendte jeg ogsaa. Ligeledes en fin, vakker karakter. I de 3—4 aar, jeg kjendte hende, var hun stadig syg. Man

ventet at høre om hendes død hver dag. Hun saa selv ud som et spøgelse, hvid som nyfalden sne og tynd som et skelet. Men hun var altid i perlehumør. Der var intet spøgelsesagtigt ved hendes tale. Hun interesserte sig for alt, som i verden findes, og likte intet bedre end solskin og blomster. Hun var fuld af lune og humør og kunde holde os alle leende i lange stunder. Men for hende var rigtignok de dødes rige noget ligesaa reelt og solid som denne verden. Der var ikke spor af gru i døden for hende. Den forekom hende blot som en liden reise, en flytning til end deiligere lande, hvor mangfoldige gamle venner ventet hende. Det spøgte om hende uafladelig. Hun var sjelden alene uden at se og tale med en tre, fire aander — afdøde venner og bekjendte. „Jeg kan hilse Dig fra saa og saa“ (en afdød aand) var den maade, hvorpaa hun ofte modtog fortrolige venner; og saa fortalte hun da, hvad hilsen den afdøde havde afleveret. Men hun havde aldrig drevet nogen forretning med sine mediumistiske evner, aldrig talt derom til fremmede, aldrig paa nogen vis trængt sig ind paa andre dermed. Det var for hende bare en kjær evne, der satte livet end mere i lys og glød, end det allerede før var.

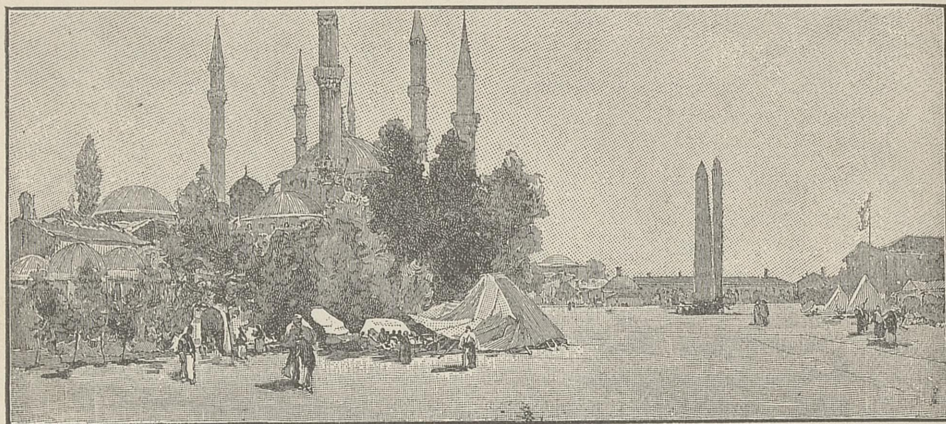
Saa kjendte jeg ganske godt en spiritistfamilie, hvor faderen var *mirakeldoktor*, uddrev „onde aander“ osv. *Faktisk* og ikke til at negte er det, at han ved sit blotte ord helbredet sindssyge personer, som af erfarne læger var erklæret uhelbredelige. Hans datter saa aander uafladelig i massevis; men hun var aligevel et saa livsfriskt menneske, som man kunde se, med den fuldstændigste selvkontrol og en sjelden energi og viljekraft. Engang saa det ud til, at en alvorlig, akut sygdom vilde gjøre det af med hende. Lægerne havde opgivet hende, og familien var samlet om hendes seng afventende det sidste øieblik. „Men“, fortalte hun et par dage efter, „jeg har altid været trodsig af mig og havt en medfødt lyst til at gjøre det modsatte af, hvad alle venter. Da jeg derfor saa dem staa der og vente paa, at jeg skulde dø, saa bestemte jeg mig til at *det* skulde de blive skuffet i. Jeg tog mig sammen igjen med al min magt, og ligesom løftet mig selv op, medens jeg skjøv noget nedover — *og saa blev jeg bedre.*“ Og hun lever da endnu.

Disse eksempler paa mine egne streiftog ind i spiritismens verden faar være tilstrækkelige.

I senere artikler skal jeg berette om mere merkelige ting, som dog maa anses for at være *faktisk godtgjorte.* Og saa skal jeg omtale de forskjellige teorier, hvorved man har forsøgt at forklare de utvilsomme fænomener. Jeg skal ikke indskrænke mig til det spiritistiske omraade, men medtage alt, som i vor tid smager af det mirakuløse, overnaturlige, uforklarlige; thi det er alt af samme slegt.

Under minareterne.

(Af F. Hopkinson Smith i »Harper's Monthly«.)

I.

Det var et lidet, ikke videre rent og meget krøllet kort, hvorpaa stod skrevet:

ISAAC ISAACS,
TOLK.
KONSTANTINOPEL.

Det blev stukket mig lige op i ansigtet over hovederne paa en flok trættende, brummende tyrkere, armeniere, græker og jøder, som allesammen skraalte saa høit, de kunde, men blev holdt paa afstand af to betjente med fez paa hovedet, der hørte til hans høiheds toldvæsen.

Bag denne støiende mængde orientalere saa man en aaben dør, og gjennem denne kun solskinnet, en grøn græsplæn og glimtet af en minaret, som aftegnede sig mod den blaa himmel.

Jo, en ting til — *kortet*.

Eieren løftede det høit op som et lidet parlamentærflag. Han var undgaaet den høie Ports skatteopkrævere ved at smutte indenfor det bevogtede rækverk og med fezen mod jorden stak han nu dette aflange kort lige op i øinene paa mig.

„Taler De engelsk?“

„Ja, alt muligt: Tysk, fransk, græsk, tyrkisk — altsammen!“

„Tag disse malersager og skaf mig en vogn.“

Fezen rettede sig op, og jeg saa ansigtet paa en sortsmusket, mørkskjægget mand med tobaksfarvet hud og vandige øine. Han var ganske anpusten og dampende af sved og brugte den ene haand som haandklæde.

Jeg gav ham min billet, udstedt af det orientalske hurtigtogs bagageekspedition, gik ned i stationshaven og indaandede de første drag af østerlandsk luft.

Inde i i haven — en oase, som man kun holdt liv i ved uafladeligt at oversprøite og vande den — slentrede et par jernbanefunktionærer tilligemed en enslig tyrk, der udskjænkede kjølende drikke under en uhyre stor paraply.

Udenfor havens beskyttende gjærde vandrede — saa det ud til — halvparten af jordens fortabte stammer, opfyldende luften med sine forskjellige skrig og skraal og med lyd saa øresønderrivende, at de vilde have gjort et reisende menageri tilskamme. Og ind imellem denne blandede stimmel af folk luskede hunde i det uendelige frem og tilbage, midt ude i gaden og ind under bænke og folks fødder, altid i veien for alle; overalt hunde, hunde, hunde!

Bag dette Babel strakte sig en lav bygning, som stod i forbindelse med stationen, og ovenfor denne hævede sig en ujevn høide kronet af nogle blændende hvide mure med en afrundet kuppel og slanke minareter. Over det hele hvælvede sig hin østens vakre himmel, der har været alle maleres fortvilelse og henrykkelse fra de ældste tider til den dag idag.

II.

Lige siden de dage, da jeg læste „Tusen og en nat" — *mine* dage, *Harun al Radschis* dage, med de svære krukker med firti skoldede tyve og den smukke Fatima med sine mandelformede øine — har jeg drømt om orienten med sine marmorpaladser. Og da saa Baron de Hirsch havde gjort det muligt at tilbagelægge veien mellem *St. Marcos* domkirke og *kalifernes* hjem paa to dage, puttede jeg lidt ekstra lærred i min kuffert og et pas i min brystlomme, slang min tegnemappe over skulderen og kjøbte en andenklasses billet til Konstantinopel.

Jeg havde kun en hensigt — at male nemlig. Da mine kamerater i *Florians* kafé — den deiligste af alle kaféer paa Piazzan — hørte, at jeg vilde ombytte mit elskede Venedigs kjølige kanaler for tyrkernes støvede landeveie, fordømte de min reise som eventyrlig. Lopperne vilde spise mig op, tiggerne frastjæle mig min sidste krone og regjeringen fængsle mig, straks jeg tog frem mine tegnesager.

Men Isaac, tolken, staar imidlertid høitidelig med fezen i haanden og to smaa bække af velfortjent sved løbende ned ad kinderne.

„Bagagen er iorden, effendi."

Isaac klatrede op paa kuskesædet; kusken, en barbenet tyrk med fez, og skjærf rundt maven, gav den nærmeste hest, som engang uden tvil havde været ørkenens stolthed, et spark i siden, og afsted bar det i en sky af støv.

„Jeg ser ikke min kuffert, Isaac."

„Nei, ikke for øieblikket, effendi, men den vil straks ankomme til toldboden; stol De bare paa mig."

Fem minutter senere steg vi af ved toldboden.

„Denne vei, effendi."

Til dem, som ikke er fortrolige med østens velklingende sprog, vil jeg sige, at „effendi" betyder „herre", og at det kun henvendes til fornemme personer, det vil sige til en, som er, eller ialfald formodes at være, i besiddelse af en halv piaster eller krone.

Isaac leverede billetten — et lidet papirstykke — til en anden betjent med fez paa hovedet og førte mig i næste øieblik ind i et lidet værelse i nederste etage. Der fandt jeg en divan, et bret med kaffe og cigaretter og en velnæret tyrk med korslagte ben. Halvt skjult i et hjørne sad ogsaa en sekretær ifærd med at skrive.

Jeg hilsede ærbødig paa tyrken, aabnede mit pas, min skitsebog og vadsæk og udleverede nøglen til min kuffert.

Sekretæren forandrede stilling, satte et autoritetsstempel paa mit pas — stemplet saa nærmest ud som en i den sidste dødskamp forstenet sjøorm — og klappede saa i hænderne paa en helt aladdinsk manér. En mand under form af en nubier — langt mørkere end den sorteste afrikaner — kom frem bag et forhæng, og inden fem minutter var min kuffert, indeholdende det lærred, jeg skulde male paa, forsynet med et stort, hvidt fredens kors, kridtet paa laaget, bundet fast paa vognen, og vi paa vei til hotel Royal.

Som før sagt, var jeg kommen til Konstantinopel for at male, for at fraadse i farver, for i timevis med ærbødig pensel at følge linjerne af en arkitektur, som ikke har sin lige paa jorden, for at se solen forgylde Scutaris høider og splitte sine straaler mod Stambuls prægtige minareter, for at opfange aarernes plasken og rorskarlenes bevægelser, naar de fører sine baade under Galatabroen, for at vandre gjennem bazarer, aabne pladse og markeder, og skissere tyrkiske dragter, turbaner og skjærf, for at hvile i timevis i kjølige, stenlagte moskeer med den uendelige stilhed omkring sig, for at lade min sjæl fraadse i en pragt og glans, som selv i forfald er storartet, og for at studere et folk, hvis filler sogar er farvesymfonier og hvis traditioner og historie skaber nutidens deiligste digterverker. Dersom sligt er, hvad læseren synes om, saa lad ham følge mig til *moskéen Bayazia* — Duemoskéen.

* *
*

Isaac Isaacs, tolken, staar ved døren med den ene haand trykket mod hjertet og den anden hævet høit op, paakaldende gudernes forbandelse, dersom han lyver. I sit alvor puffer han fezen tilside og blotter et stygt

ar paa sin stygge læderagtige pande — et sabelhug, som han i en fortrolig stund fortæller mig, at han fik i den sidste russiske krig. Det sorte skjæg ryster som en gjeds, idet de oprakte hænder berører skuldrene paa den for hans race eiendommelige bølgende maade. Staaende i skygge af hovedindgangen forsikrer han nu, at man aldrig tillader nogen vantro at male der, hvor jo den hellige fontæne plasker.

Jeg havde hørt noget om dette før. Ledigg jængerne i Florians kafé havde alle sagt det; en intelligent græsk kjøbmand, som jeg mødte i jernbanekupeen, havde været ganske sikker paa det; ja, selv tjeneren i hotel Royal trak paa skuldrene og troede, at det var bedst ikke at indlade sig derpaa.

Under alt dette — Isaac stod fremdeles og paakaldte nye guder — havde jeg stirret ind i den vakreste *patio* i den hele verden, ladet mine øine fraadse i søilerader, der bar antike hvælv, lette og mangefarvede som regnbuer, og overskyggende grupper af prester, der straalede i alle palettens farver.

Jeg gik over tærskelen, efterlod mine tegnesager bag en beskyttende søile og lod mine øine løbe rundt i den mauriske aabne firkant. Solen skinnede ned paa glinsende marmor, gamle cedertrær snoede sig op mod himlen, flokke af duer hvirvlede og feiede omkring og dalede ned paa karniset, taget og kuppelen, og høie, slanke minareter skjød som lysstraaler op imod det blaa. Spredt over den ujevne brolægning, hvorpaa skyggerne kastede de forskjelligste figurer, slentrede grupper af prester i livlige mørkerøde, kornfarvede, sjøgrønne og hvide dragter, medens flokke af indfødte taust udførte sine forskjellige hverv.

Det var et syn, som bragte blodet til at fare til ens kinder. *Her* var endelig østen, mine drømmes land! Den sortsmuskede muselmand, som reparerede signeter bag det lille firkantede bord; den fyr ved siden af ham, som solgte grønsager spredt rundt omkring paa marmorgulvet, altfor doven til at søge beskyttelse mod de solstraaler, som fandt vei gjennem det fillede solseil; den unge tyrk med den uordentlige, smudsige, broderede jakke — havde jeg ikke seet alt dette utallige gange før i eventyr og drøm?

Og den gamle graahaarede, offentlige skriver med den hvide turban, ifærd med at skrible breve, de ubevægelige, tilslørede skikkelser, som sad paa hug rundt omkring ham, var det ikke *Baba Mustapha*; og den unge pige med de bløde øine, som hviskede ham noget i øret, kunde det være nogen anden end Morgiana, „smuk som den meridianske sol?“

Skulde jeg sluge alt dette med øinene og fylde min sjæl med al denne skjønhed uden at faa bringe noget af det med mig hjem? Min beslutning var fattet, strax jeg saa ind i den gamle skrivers ansigt. Naar

jeg først havde opnaaet at faa hans tillid, han, som gjemte paa halvparten af Stambuls intriger og kjærlighedsaffærer, da var jeg ovenpaa.

„Isaac!“

„Ja, effendi!“

„Kjender du denne skriver!“

Isaac gik et skridt fremover, saa skarpt paa patriarken et øieblik og svarede: „Tilgiv mig, effendi; han er den eneste mand i Stambul, som jeg ikke kjender.“

Jeg lagde merke til, at han denne gang ikke paakaldte guderne.

„Saa vil jeg forestille dig for ham.“

Jeg ventede, til skriveren saa op og opfangede mit blik, saa bøiede jeg ærbødig mit hoved og hilste ham paa tyrkisk maade. Det er en høist ærbødig hilsen; man bøier sig til jorden, tager op en indbildt haandfuld støv, trykker den til hjerte, læber og pande som tegn paa oprigtighed og agtelse og spreder det derpaa for alle himlens vinde. Naar det gjøres hurtigt, ser det nærmest ud, som om man slaar af sig en flue.

Den gamle skriver reiste sig med en værdighed, som om han var kong Salomon i egen person — jeg er ganske vis paa, at han lignede ham — og tilbød mig sin egen straadækkede stol. Jeg modtog den alvorlig og aabnede mit cigaret-etui. Han afskedigede en klient, lagde sine forretningssager sammen for den dag og satte sig ved siden af mig. Derpaa tog jeg min skitsebog frem, og med Isaac som tolk forklarede og viste jeg ham side efter side smaa partier af Venedig og bagerst i bogen nogle høie minareter af en gammel moské, som jeg havde skitseret paa min reise gjennem Bulgarien. Det var morsomt at lægge merke til det vekslende udtryk i hans ansigt. Han havde øiensynlig aldrig seet noget saadant før.

Før vi var færdige med bogen, havde jeg med stor høitidelighed bedet om og faaet tilladelse til at male den hellige *patio.* Isaac protesterede hele tiden, medens han pakkede ud mine malersager, og indvendte, at skriveren kun var en fattig mand, som tjente nogle faa kobbermynter daglig, og som derfor ikke havde mere ret til at give mig denne tilladelse end hvilkensomhelst anden tigger paa gaden. Men saa var jo heller ikke Isaac kommen til Konstantinopel for at male.

En halv time senere, da jeg havde gjort udkast til buerne, medens søilerne og omridset af taget var færdigt, hørte jeg lige over mit hoved det gjennemtrængende raab af en muezzin, som kaldte de troende til bøn. Jeg kunde se hans lille, hvide turban høit over mig i minareten og hans blaa kappe flagre i den bløde luft.

I et øieblik var al forretning lagt tilside; prester, signetmager, urtehandler og skoflikker flokkede sig om fontænen, vaskede ansigt og fødder og bevægede sig høitidelig og ærbødig henimod moskéen.

Snart var „patioen“ forladt af alle undtagen Isaac, duerne og skriveren, den venlige, gamle skriver, som endnu forblev naglet fast til sit sæde, hensunken i taus beundring.

Efter en times forløb kom de tilbedende tilbage og gjenoptog sine forskjellige gjøremaal. Sidst af alle kom presterne gruppevis, otte og ti sammen. De saa ud som brogede farvemasser, da de traadte ud fra de kjølende hvælvinger i det blændende solskin. De nærmede sig mit staffeli med de lette, rhytmiske bevægelser, der passer saa godt til deres flagrende gevanter, stansede pludselig og grupperede sig tause omkring mig. Jeg havde nu den hvide minaret klart tegnet mod den blaa himmel og indgangen til moskéen i skarpt relief.

Der fandt et øiebliks kort raadslagning sted dem imellem. Derpaa forklarede en ung, skjægløs prest høflig, men meget bestemt, nogle af den muhamedanske tros læresætninger for Isaac, en af dem saalydende: „Du skal ikke male.“

I dette øieblik følte jeg en haand klappe mig paa skulderen og løftede hovedet.

Det var den gamle skriver, som med sin falmede dragt samlet om sig stod og saa den talende ind i ansigtet. Jeg holdt pusten og undrede mig paa, om jeg dog, trods alt, skulde have forladt St. Marco forgjæves. Isaac stod taus, idet et halvt triumferende udtryk, som om han vilde sige: „Jeg sagde saa paa forhaand,“ lyste op i hans ansigt.

Den gamle skriver puffede Isaac tilside, hævede sig til sin fulde høide og svarede i hans sted: „Jeg har givet denne franker mit ord. Han er ingen vantro, men en sand muhamedaner, en hellig mand, som elsker vort tempel; jeg har brudt brød med ham. Han er min ven, ben af mine ben og blod af mit blod. I kan ikke drive ham bort.“

Efter dette blev det en let sag at faa male omkring i Konstantinopel. Maaske fortalte presterne det til sine medprester, som atter udbredte det blandt de troende i moskéerne; maaske havde sladderen omkring patioen faaet fat i det, eller den gode skriver havde hvisket det ind i øret paa sin smukke tilslørede klient og paa den maade bragt det byen rundt. Nok er det, fra den dag af blev min hvide paraply et fredens banner, og min aabne skitsebog skaffede mig en velvillig og høflig modtagelse overalt.

(Sluttes).

Jo mere kunsten arbeider sammen med de forskjellige industrigrene og al praktisk bedrift, jo mere den lægger an paa at fyldestgjøre tidens virkelige krav og nødvendigheder, desto hurtigere udvikler den sig i den rette retning, og desto mere original bliver den. (L. Alma Tadema i Magazine of Art).

En revolution i sprogundervisning.

(Efter »Review of Reviews«).

En franskmand, *M. Francois Gouin,* gjør krav paa at have opdaget den *naturlige* og derfor eneste rigtige metode for al sprogundervisning. Metoden er bleven prøvet og har bestaaet prøverne med glans. Dygtige og fremragende sproglærere har givet den sin fulde tilslutning, og i England begynder den at vinde indpas i skolerne, hvor lærere og børn overgaar hinanden i begeistring for den.

Den nye metode bestaar ingenlunde blot i en række kneb og kunstgreb for at faa det fremmede sprog lidt hurtigere pugget ind i barnet. Den er virkelig et paa omhyggeligt studium af sprogets og naturens love grundet gjennemført system. Yderst simpelt er det princip, der ligger tilgrund for den; — *saa* simpelt, det lyder som næsten ingenting, naar man forklarer det. Og at lære sprog efter den nye metode gaar som en leg. Børnene *morer* sig ved det. Paa 6 maaneder med to timers dagligt studium, lærer hvemsomhelst, barn eller voxen, at *tale* et hvilketsomhelst sprog nogenlunde til fuldkommenhed. Og det uden at man næsten er sig anstrængelse eller arbeide bevidst. Det gaar af sig selv.

Og hvad kanske er det bedste af alt: — De af os, som i skolen har maattet pugge og pugge paa de usalige franske og tyske konjunktioner og deklinationer, vil vist være enige om, at der ikke er noget videre aandsudviklende og tankevækkende ved den vanlige sprogundervisning. Den sløver barnets aand snarere end udvikler den. Den trætter og udmatter og gjør os saa inderlig lei og kjed af alt, hvad sprog og grammatik heder. Naar sproget engang *er lært,* saa virker det naturligvis udviklende, — at sige, hvis man da ei er bleven saa kjed af det, at man hader synet af en bog i et fremmed sprog —; men selve undervisningen maa man være fanatisk sprogmand for at finde udviklende. Under det nye system derimod er virkelig selve undervisningens skjærpende og uddannende for alle aands-tankeevner. Særligt forbedres erindringsevnen ganske slaaende. Og snart lærer barnet at holde af det fremmede sprog, at føle sig helt hjemme deri, tænke deri.

Principet bestaar simpelt hen i at lære et fremmed sprog paa samme maade, som man lærer sit modersmaal; efter de samme love og ved den samme metode, som naturen selv gjør brug af, naar den lærer barnet at bruge det første sprog. Opdageren af metoden havde i længere tid, med megen møie og besvær og svært lidet held, forsøgt at lære tysk. Efter ogsaa i den hensigt, uden stort bedre resultat, at have opholdt sig nogen tid i Tyskland (han kunde ikke faa ordentlig tag paa sproget, føle sig hjemme i det), kom han tilbage til sit hjem og forbausedes ved, at et lidet barn, som, da han reiste, ikke kunde sige et ord, nu talte meget godt fransk og behandlede sine ord og sætninger med prisværdig lethed og færdighed. Og dog havde barnet ganske vist ikke studeret fransk tiendeparten saa ivrig og haardt, som han havde studeret tysk. Hvori laa nu grunden til det shurtige fremskridt? Er det virkelig saa, at vi paa en eller anden vis *arver* en særlig begavelse for vort eget modersmaal, saa at vi lærer det langt lettere og hurtigere end andre sprog? Nei, kjendsgjerninger modsiger det. Børn — ved man — lærer lige hurtig og let et *hvilketsomhelst* sprog. Er det da saa, at børn i 2—4 aarsalderen besidder et særligt sproggeni, som siden tabes? Nei, neppe det heller. *Lidt* kan jo tilskrives barnets større modtagelighed for indtryk, men saa mangler det paa den anden side mangfoldige fordele, som den ældre besidder. Imidlertid forbliver det faktum der, at barnet lærer det nye sprog langt lettere og langt hurtigere, end vi gjør det. Se bare, hvor let det faar rede paa deklinationer og konjugationer, hvor let og sikkert det altid bruger den rette form,

hvor vi, trods aarelang pugning af regler og undtagelser, begaar den ene bommert efter den anden. Hvad *er* dog grunden? En grund maa der jo være.

Kan det, — kom han til at tænke — ligge ene og alene i *metoden*. Eier barnet, — benytter det sig instinktmæssig af — en *metode* for at lære det nye sprog, som vi ikke kjender, men som er som den brede kongevei til alle sprogets mysterier og vendinger? Er der med andre ord en *naturlig* metode for sprogundervisning, der, naar den blot bliver fulgt, vil sætte enhver istand til at lære et hvilketsomhelst sprog lige saa let og hurtigt, som barnet lærer sit modersmaal? Er barnet i besiddelse af denne sprogundervisningens store hemmelighed?

Han gav sig da til taalmodig og omhyggelig at studere og analysere den maade, hvorpaa et barn tilegner sig herredømme over sproget. Han fandt snart, at det virkelig følger et greit, simpelt system; at nogle faa love og principer ligger til grund for det hele, love og principer, der atter har sin rod i sprogets og de menneskelige aandsevners natur. Og disse love og principer, som vi i vor sprogundervisning har overseet og ladet ude af betragtning, de griber saa barnet og følger dem instinktmæssigt. Vi behøver blot lære af det, benytte det samme system, og vi kan alle lære al verdens sprog uden mere arbeide end det, hvorved det to aars gamle barn lærer at tale.

De ledende momenter i hans udarbeidede system er da:

1) at et sprog skal læres gjennem *øret*, efter lyden, og *ikke gjennem øiet*, efter ordenes *trykte udseende*, som hidtil. Et sprog er en levende ting, en samling af lyd. Den trykte side er blot en række arbitrære *tegn* for disse lyd, — et dødt billede af sproget.

2) at man maa lære et sprog ved at *forbinde lyden eller ordet med den* **ting, de betegner**, og ikke med bogstaver og trykte ord, saaledes at lyd og ord *altid* fremkalder billedet af *tingen selv* for det indre øie. (Derved skjærpes da i parentes sagt indbildningskraft, fantasi, udtryksevne og det hele herredømme over sproget). Efter den gjængse metode derimod bliver det blot det *trykte ord*, barnet ser for sig. Nævnes f. eks. for det det franske ord *la porte*, saa ser det blot de 7 bogstaver, der udgjør ordet staaende der trykt for sig, og ved siden af staar saa den norske oversættelse, *døren*. Og først naar *den* er greben, kommer billedet af en dør frem. I en konversation i det fremmede sprog vækker ikke lyden billeder af *ting*, men bare *synet af trykte ord*, som man først maa oversætte, før tingen selv staar for en. — Efter den nye metode derimod bringer lyden af *la porte* øieblikkelig billedet af en dør for det indre øie. I en konversation vækker derfor ord og lyd en række af slige billeder. Mens samtidig de ting, man selv vil sige, straks i tanken staar i forbindelse med den rette lyd eller det rette ord.

3) Endelig skal et sprog læres ikke ord for ord, men sætning for sætning. Barnet lærer altid at tale sætningsvis; ikke ved at pugge *gloser*. Og da *verbet* er sætningens hoveddel, saa er det derom, undervisningen særlig maa dreie sig.

Det er de simple grundpriciper for systemet. Derfra har saa opdageren udarbeidet en i alle detaljer gjennemført metode, der som sagt har staaet sin prøve.

Udgiveren af det bekjendte engelske tidsskrift »Review of Reviews« ønskede at give systemet en grundig og retfærdig prøve og overlod derfor sine fire børn til en af Gouins disciple. Undervisningen skulde vare i 6 maaneder med 10 timer ugentlig ofret den. Det vil sige, de 10 timer indbefatter al den tid, som børnene i ugens løb skulde give til denne branche. Det var fransk, de skulde lære. Den yngste, 9 aar gammel, havde aldrig lært et ord fransk. De to ældre havde lært lidt efter den ældre metode. Men ikke en af dem kunde *tale* det. Ingen af dem besad nogen færdighed eller lyst for sprog. De sex maaneder udløb strax før udgangen af sidste aar, og det

viste sig da efter en omhyggelig og langvarig examination i nærværelse af fagmænd, at børnene talte fransk lige saa godt, som om de var opvokset i Frankrig, at de *alle* uden vanskelighed kunde reise omkring i det land og klare sig fuldstændig overalt. Med andre ord: det i daglig tale benyttede fransk var *fuldstændig* i deres magt. De ikke alene forstod det og *kunde* bruge det, men de havde det saa at sige paa tungespidsen og benyttet det som indfødte. Saaledes kunde de straks gjengive paa fransk en kort fortælling, der blev oplæst en eneste gang paa engelsk, — gjenfortælle alt muligt paa fransk i egne ord. Kort sagt, de har lært at tænke paa fransk og benytte sproget som sit eget. De tilstedeværende fagmænd og sprogmænd udtalte sig enstemmigt overbeviste om metodens fortrinlighed og samlede sine indtryk i de to ord: »vidunderligt, utroligt«. Børnene havde fundet det hele blot og bar fornøielse.

Imidlertid har systemet baade i England og Amerika vakt den største interesse og er blevet indført i flere skoler og benyttet af en række fremragende sproglærere, som i aarevis har undervist efter et af de ældre systemer. Alle er begeistrede for det efter at have prøvet det.

Dungaras hevn.

(Af Rudyard Kipling. Oversat for »Kringsjaa«).

Følgende historie fortælles endnu i Berbuldahøidernes triste lunde, og som bevis for dens uimodsigelige sandhed peges der paa missionshuset, som endnu staar der uden tag og uden vinduer.

Den store gud Dungara, „herre over alt bestaaende", den forfærdelige, den enøiede, eieren af den *røde elefants hugtand,**) — han var det, som gjorde det altsammen; og hver den, som negter at tro paa ham, vil sikkerlig blive slaaet med galskab, lig den, der faldt over Buria Kols sønner og døtre, da de vendte sig fra Dungara og tog klæder paa. Saa idetmindste siger Anthon Dazé, Dungaras yppersteprest og bevogteren af den hellige hugtand. Spørger du derimod regjeringsagenten for Buria Kol distriktet om sagens sammenhæng, saa vil han utvivlsomt begynde at skoggerle; ikke fordi han har noget imod missioner; men fordi han selv var vidne til den hevn, hvormed Dungara hjemsøgte presten for Tübinger-missionen, Justus Krink, hans dydige hustru Lotta og alle deres aandelige børn.

Var der nu forresten noget menneske, der kunde siges at fortjene god behandling fra gudernes side, saa var det sandelig den høist agtværdige Justus af Heidelberg, der i tro paa sin kaldelse var dragen ud i vildnisset og havde taget den blonde, blaaøiede Lotta med sig. Paa en yderst beskeden gage holdt de to hus tæt ved Berbulda floden og lige ved foden af den blaa høide, der krones af Dungaras tempel, — i hjertet af Buria Kol distriktet, med dets nøgne, godmodige, frygtsomme, skamløse, dovne folk. Og derfra søgte de saa at sprede, hvad lys de kunde i det intense

---

*) Som det senere af fortællingen vil sees, et stort horn, hvis toner varslet om gudens hevnende nærhed.

mørke rundt omkring. „Vi vil gjøre disse af afguderi formørkede hedninger til bedre mennesker," sagde Justus; „vi vil frelse deres sjæle, og vi vil lære dem at arbeide."

Har læseren nogen idé om, hvad livet i en slig missionsforpost vil sige? Man forsøge at forestille sig en ensomhed og isolerthed, der formelig tynger paa øienlaagene, naar en vaagner om morgenen. Der findes ingen post, ingen af ens egen farve at tale med, ingen veie. Der er mad nok til at holde livet i en, men intet, der smager. Alt, hvad der skal gjøre livet godt, vakkert og interessant, det maa komme fra en selv, fra de evner og naadegaver, en selv besidder. Udenfra er der ingen hjelp, ingen opmuntring.

Om morgenen flokkes saa om en de omvendte, de tvivlende og de frækt fornegtende. Ens venlighed og taalmodighed mod alle maa være ubegrænset. Men klarsynt maa en ogsaa være; thi den underlige forsamling forbinder med barnets enfoldighed og mandens erfaring den vildes sluhed og list. Dersom man ved siden af det sjælelige arbeide ogsaa tager sig af befolkningens legemer, er deres læge saavelsom deres prest, saa bliver ens hverv selvfølgeligt endnu besværligere. De syge bekjender sig til hvilkensomhelst tro for at faa lægehjelp, for derpaa, saasnart de er tilfrisknet, at le ad missionærens dumhed og lettroenehd.

Eftersom saa dagene skrider frem, overfaldes man af en overvældende følelse af det absolut frugtesløse ved det hele stræv og arbeide. Alene troen paa at man slaaes med djævelen om udødelige sjæle kan holde modet oppe. Og de er faa, som kan beholde den tro uforstyrret 24 timer itræk.

. . . . . .

* * *

Gallio, regjeringens underagent i distriktet, brød sig svært lidet om missionsvæsenet i det hele. Han havde opholdt sig der længe, og folket i Buria Kol holdt af ham. De bragte foræringer af fisk og vildt, saa meget han kunde spise, og til gjengjæld gav han dem kinin mod sumpfeberen og bestyrede, med ypperstepresten Anthon Dazés hjelp, deres enkle affærer til alles tilfredshed.

„Naar De har været nogle aar her i landet," sagde Gallio en dag ved Krinks bord, „saa vil De lære at betragte den ene tro som omtrent lige saa god som enhver anden. — Jeg vil naturligvis staa Dem bi efter bedste evne; men gaa bare ikke hen og fordærv mig mit Buria Kol*). De er bra mennesker, og de har tillid til mig."

„Jeg vil undervise dem i Guds ord," svarte Justus med det runde ansigt straalende af begeistring; „og jeg vil naturligvis ikke uden omhyggelig

*) Benyttes baade om landet og om dets beboere.

eftertanke støde an mod deres fordomme. Men, bedste ven, Deres saakaldte upartiske og rent ligegyldige standpunkt overfor troen er helt urigtigt og daarligt."

„Ja, ja," sagde Gallio, „jeg passer paa folkets legemer og holder distriktet i orden, saa kan De gjøre, hvad De kan for deres sjæle. Opfør Dem blot ikke, som Deres høitagtede forgjænger gjorde, for da er jeg bange, jeg ikke kan garantere Deres liv."

„Hvad gjorde da han?" spurgte Lotta, ubevægelig, idet hun rakte agenten en ny kop the.

„Han gik op til Dungaras tempel — han var ny i landet naturligvis — og begyndte at hamre løs paa gudens hoved med sin paraply. Følgen var da, at alle mennesker i Buria Kol strømmet til og begyndte at hamre løs paa ham. Han fik en løber afsendt til mig med det bud: „Forfulgt for Herrens skyld; send et kompagni soldater til undsætning." De nærmeste tropper var bare to hundrede engelske mil borte. Jeg red i hast til templet og talte med gamle Anthon Dazé. Jeg forklarte ham, at som en fornuftig, erfaren mand burde han dog straks have forstaaet, at manden havde faaet solstik og var gal. — De skulde aldrig have seet et mere angrende og bedrøvet folk i Deres liv. Anthon Dazé gjorde undskyldninger og sendte den stakkels mand store foræringer. Jeg gav fem rupier til Dungara og tillod mig at fortælle Deres forgjænger, at han havde handlet dumt. *Han* mente, at *jeg* havde bøiet knæ for fremmede guder . . . . . Men havde manden, istedet, gaaet over fjeldet og fornærmet nabostammens store gud Palin Dea, saa vilde han være bleven bunden til en bambuspæl og brændt til aske, før jeg kunde have rørt mig, — og saa maatte jo jeg have hængt en del af de stakkels dyr . . . . . Nei, vær rimelig imod dem, pastor!"

Gallio gik sin vei for at resikere livet ved istandsættelse af raadne bambusbroer, ved at dræbe nogle altfor nærgaaende tigre eller ved at søge i det dampende bambuskrat ved flodbredden efter spor af nabostammens ryttere, som havde stjaalet nogle stykker kvæg fra Buria Kol. Ganske blottet for tro og ærefrygt var Gallio, og med en længsel efter uindskrænket magt, som hans stilling i det ellers lidet ønskelige distrikt tilfredsstillede. Han roste sig af sin ophøiede foragt for menneskeliv — skjønt man intet saa dertil i hans handlemaade. Og det var vel i kraft af den samme foragt, at han en dag senere red 40 engelske mil med et lidet brunt spædbarn paa sadelknappen, og afleverede det i missionshuset.

„Her er noget for Dem, pastor", sagde han, „folket her lader sine overflødige børn dø; og jeg indser ikke, hvorfor de ikke skulde gjøre det; men det hindrer jo ikke, at *De* godt kan opfostre dette her. Jeg fandt det nede ved Berbuldafloden, og jeg har ligesom havt det paa følelsen, at moderen har fulgt mig den hele vei derfra gjennem skoven."

„Det er det første i folden," sagde Justus, mens Lotta trykket den

lille skraalende tingest til sit bryst og vuggede det i sine arme. Samtidigt stod moderen, træt og saarbenet, stønnende i bambuskrattet og passede paa huset med hungrige moderøine. Mon den lille mand i den sorte kjole vilde spise barnet, som Anthon Dazé sagde, at alle mænd i sorte kjoler pleier at gjøre?

* * *

Men lad mig fatte mig i korthed og komme til den historie, jeg egentlig skulde berette. Det fundne barn drog moderen efter sig, og moderen faderen, og snart begyndte den saaledes paabegyndte lille flok at vokse ganske hurtigt og respektabelt, til stor ærgrelse for Anthon Dazé. Ofringerne til Dungaras tempel svandt ind og gik istedet til missionshuset. Den nye gud, der raader over alt det, som *bør* være, holdt paa at beseire den gamle gud, herren over alt det, som *er*. Lotta lettede Evas forbandelse blandt kvinderne, og Justus gjorde sit bedste for at indføre Adams forbandelse blandt det dovne folk.

Til alt dette medgik flere maaneder, og i hele denne tid pønsede den hvidhaarede Anthon Dazé paa hevn, fordi stammen var falden fra Dungara. Med en vilds list hyklede han venskab for Justus og antydede endog muligheden af sin egen omvendelse. Men til forsamlingen i Dungaras tempel sagde han mørkt: „Den hvide prests tilhængere har taget klæder paa sig og tilbeder en arbeidende gud; derfor vil Dungara hjemsøge dem saa haardt, at de hylende vil kaste sig i Berbuldaflodens vande. Om nætterne skingrede og brølte den røde elefants hugtand mellem bjergene slig, at de troende vækkedes og forskrækket sagde: „Dungara pønser paa hevn over de frafaldne. Vær naadig, o, Dungara, mod os, dine børn, og — giv os de frafaldnes hele høst!“

Da hændte det, at selve regjeringsagenten kom paa en inspektionsreise til Buria Kol. „Gaa hen og se paa Krinks mission, sagde Gallio, han gjør godt paa sin vis, og det vilde vist glæde ham, om De vilde indvie hans nye bambuskapel. I hvert fald vil De der se et civiliseret Buria Kol.“

Man fik travlt ved missionen. Justus havde paa sin milde, rolige vis været lidt misundelig paa en nabomission, hvor man havde lært de indfødte at væve og forfærdige sine egne klæder. Hans elever var temmelig ubehændige. Men saa havde Anthon Dazé i den senere tid lært dem at plukke og væve de silkeagtige trevler af en plante, der vokser i overflod paa Panth-høiderne. Deraf havde de forarbeidet et slags deiligt blødt og skinnende hvidt klæde. Og ved agentens besøg skulde da de omvendte for første gang optræde i sine nye, straalende dragter. De skulde i en dobbelt kolonne marchere agenten og hans gemalinde imøde syngende: „Nu priser alle Herren!“

Dagen kom. Alt var i orden; eleverne opstillet, netop iførte deres nye, skinnende hvide klædebon; guvernøren ventedes hvert øieblik.

„Staa nu stille, da, barna mine, sagde Justus, to og to . . . . . men Lotta, hvorfor i al verden klorer og kløer de sig slig, du? . . . . . Det er ikke anstændigt, det, barna mine; det vilde bedrøve regjeringens agent at se jer slig . . . . .“

Imidlertid havde agenten, hans hustru og Gallio nærmet sig missionen. „De kommer stormende,“ sagde agenten, „hoppende og springende . . . .“

Aldrig var der sagt et sandere ord. Just slig kom de; i begyndelsen med smaa hop og skamfuld rastløshed, men snart med en fluestukken hests voldsomme fart. Forbi agenten og hans følge, ned mod floden bar det. Fra Dungaras tempel udsendte den røde elefants hugtand et fortvivlet gjald. De omvendtes skinnende rækker brødes, og de stormede afsted i yderste forvirring med vilde smerteskrig, mens Justus og Lotta stod alene tilbage slagne af forbauselse og forfærdelse.

„Jeg brænder, jeg brænder! Til floden, eller jeg dør!“ lød det fra det opløste, skinnende følge.

„Dungaras hevn,“ brølte en stemme gjennem larmen og forvirringen. De flygtende var endelig naaet flodbredden, hvor de, vridende og snoende sig paa alle tænkelige vis, kastet klæderne af sig og sprang i floden, mens Dungaras trompet tordnede mellem fjeldene.

„Jeg skjønner ikke dette, sagde Justus, igaar læste de dog saa pent de ti bud . . . . Men Nala da, fy for en skam!“

Nala var en ung pige paa fjorten somre, missionens stolthed; nu stod hun pludselig foran de hvide mennesker, nøgen som daggryet og hvæsende som en vildkat.

„Hvad er *dette?*“ skreg hun og kastede sit skinnede skjørt efter Justus. „Var det for *det*, jeg forlod mit folk og Dungara; for at blive brændt med din helvedesild? — Blinde abekat, du; tørrede fisk! Du sagde, at jeg aldrig vilde komme til at brænde. Men jeg brænder nu! O Dungara, jeg brænder, jeg brænder; hav medlidenhed med mig, du herre over alt det, som er!“

Og dermed løb hun atter mod floden og forsvandt i den, mens Dungaras røde elefanthorn jublede mellem fjeldene. Den sidste af missionens omvendte havde forladt den, og lagt floden mellem den og sig.

„Dette er Satans værk,“ sagde Justus.

Gallio betragtede nysgjerrig pigens henslængte skjørt. Han følte paa det; trak skjorteærmet tilbage fra sit brune haandled og trykkede en flig af skjørtet mod den bare arm. En stor, rød blemme viste sig straks paa den hvide hud. „Aha,“ sagde han, „jeg tænkte det.“

„Hvad er det?“ spurgte Justus.

„Jeg vilde nærmest kalde det Nessuskjorten —; men hvor har De faaet materialet til dette klæde ifra?“

„Det var Anthon Dazé,“ svarte Justus, „som viste os, hvor det vokser, og hvordan det lader sig tilvirke.“

„Den gamle ræv! — Ved De, at han har givet Dem Nilgiri neslen — skorpionneslen — *Girardenia heterophylla* — til at tilvirke klæder af. Intet under at de skreg! Det stikker og brænder, selv naar det er blevet forfærdiget til reb og touge, med mindre det har ligget ugevis i vand. Den listige kjæltring! Det tager saa omtrent en halv times tid for det at brænde gjennem deres tykke hud, men saa . . . .!“

Gallio skoggerlo; men Lotta græd, og Justus begrov ansigtet i sine hænder.

„Krink, hvorfor lod de mig ikke vide noget om dette?“ fortsatte Gallio. Jeg kunde sparet Dem dette. — Vævet ild er det. Kjender jeg disse folk ret, saa faar De aldrig en af dem tilbage.“

Han saa over til den anden flodbred, hvor de omvendte fremdeles laa hylende og plaskende i vandet, og latter og smil døde hen; thi han saa greit, at nu var det forbi med missionen i Buria Kol for mange, lange tider.

Skjønt Lotta og Justus endnu i tre maaneder sørgende hang rundt de forladte huse, lykkedes det dem dog ikke at lokke en eneste af de flygtende tilbage. Resultatet af omvendelsen var jo bleven helvedes ild, — ild i alle lemmer, ild i blodet, ild, der trængte sig lige ind til benet. *En* erfaring af den slags var sagtens nok selv for en nøgen Kol. Hvem vilde vel igjen udsætte sig for Dungaras hevn.

Mod Buria Kols butte, giftige pile beskyttedes Justus og Lotta ved et bud fra Gallio til Anthon Dazé, der gik ud paa, at om et haar krummedes paa deres hoveder, saa vilde han (Gallio) lade Anthon Dazé med alle Dungaras prester blive hængt i gudens eget tempel.

„Lad os reise, hustru,“ sagde Justus tilslut; „her kan vi ingen nytte gjøre mere. Herren har villet, at en anden mand skal optage arbeidet efter os — paa en mere beleilig tid; til Hans egen beleilige tid, kjære hustru. Vi vil opsøge os en ny post, og saa — tror jeg, jeg vil begynde at studere lidt botanik.“

Skulde nogen have lyst til atter at prøve at omvende Buria Kol, saa vil han i det mindste finde grundmuren af et missionshus under Panthhøiden; men kapel og skole er forlængst jævnet med jorden.

Den katolske kirke.

Der befinder sig for tiden i De forenede stater en pavelig udsending med vidstrakt myndighed og fuldmagt, Mgr. *Satolli.* Det er hans opgave dels med egne øine og øren at undersøge og forvisse sig om den katolske kirkes stilling derover, — samtale derom med ledende geistlige og lægmænd, mens han samtidig sonderer opinion og følelse udenfor kirken, — dels, som pavens repræsentant og efter eget bedste omdømme, at bilægge allehaande tvistigheder inden det katolske samfund. Flere af de af ham afgjorte sager er af vidtrækkende betydning og betegnende for den kloge, virkelig liberale og vidsynte politik, som den gamle kirke under den nuværende pave synes at have ærlig og oprigtig slaaet ind paa.

Saaledes hændte det for en fire aars tid siden, at en prest i New York, — en ualmindelig dygtig og afholdt prest — blev afsat af sin erkebiskop og formelig exkommuniceret af ham, fordi han havde offentlig optraadt som en ivrig tilhænger af Henry George, holdt helt socialistiske taler, blandet religion, politik og socialisme sammen med en veltalenhed og et alvor, der henrev de tusender og titusender, der strømmet til for at høre ham. En biskop i den anglikanske kirke maatte endog, efter at have hørt ham, bekjende, at et saa sandt og dybt af religionens og kristendommens aand besjælet møde havde han aldrig før deltaget i. Det var som en gjentagelse af den første pinsefest', sagde han. Man følte sig i et verdenshistorisk øieblik.

Fader Mc. Glynn erklærte overfor sin erkebiskop, at han var og blev katolik og prest; at erkebiskopen ikke havde magt til at berøve ham det kald, han

havde modtaget fra Gud selv; at han intet havde gjort, der i ringeste grad vedkom hans geistlige overordnede. Han havde blot benyttet sin ret og frihed som borger af den amerikanske republik til at udtale sin mening om en *politisk* sag. Det var en strid, sagde han, om hvorvidt en katolsk prest samtidig kunde være en fri mand og aktiv borger af et demokratisk samfund eller ikke. Den sags afgjørelse var vigtigere, mente han, for den katolske kirke end for ham personlig. 'Deraf afhang kirkens fremtid. Ingen *former er nødvendige.* Forstod ikke den katolske kirke at rette sig efter tidens krav, saa maatte en anden og bedre organisation tage dens plads'. — Mandig og frit talte han fra platform efter platform i De forenede stater, og i samme aand, respektfuldt, men uden kryben appellerte han den hele sag til Rom.

Og nu har Mgr. Satolli paa pavens vegne erklæret, at der intet er at sige paa hans fremgangsmaade, at han fremdeles er katolsk prest med kirkens velsignelse og tillid. Det er ikke let at overvurdere betydningen af denne afslutning, naar man kjender den umaadelige opsigt, sagen har været gjenstand for i De forenede stater, og den frihed, hvormed fader Mc. Glynn har udtalt sig om alle emner og for de radikaleste synspunkter og reformer. Det betyder altsaa, at kirken giver sine medlemmer og prester fuld frihed til at hylde og forfægte hvad politisk eller social teori, de vil; at den er rede til at velsigne en socialistisk prest; og hvad der kanske er vel saa vigtigt, at i den pavelige regjering i Rom har *frisindede* geistlige en magt, der staar paa *deres* side, imod alle biskoper og erkebiskoper.

Den anden sag, som Mgr. Satolli har afgjort, angaar skolerne. Som bekjendt foregaar der i de amerikanske offentlige skoler ingen religionsundervisning. Katolikerne har af den grund, i stor udstrækning, bekjæmpet dem og bygget egne skoler, hvor undervisningen i et og alt gjennemsyres af den katolske opfatning og lære. Imidlertid har dette ført til megen splittelse og uenighed inden kirken og til dens upopularitet i det amerikanske samfund.

Dette har Mgr. Satolli nu ordnet ved et klogt kompromis. Al *modstand* mod de offentlige skoler *maa* ophøre fra dags dato. Kirken maa heller ikke her stille sig i noget antagonistisk forhold til staten. Der skal intet være iveien for, at de forældre, som saa ønsker, sender sine børn til de offentlige skoler (enkelte prester og biskoper har hidtil protesteret mod det). Derimod *anbefaler* den pavelige udsending, at geistligheden dog i størst mulig udstrækning skaffer børnene *anledning* til at gjennemgaa *katolske* skoler. Kuns maa da disse ikke i nogen henseende være de offentlige skoler underlegne.

En række andre afgjørelser af samme art er blevne trufne. Alle har bidraget i væsentlig grad til at forbedre den katolske kirkes stilling i det amerikanske samfund; til at bortrydde fordomme og uvilje mod den. Hensigten har øiensynlig altid været at vise, at kirken helt og holdent anerkjender det moderne livs krav og ikke drømmer om at paatvinge det XIXde aarhundrede det XVdes livsformer.

Den katolske kirke er i det hele saa heldig blandt sine grundprinciper ogsaa at eie den moderne *evolutionslære,* hvad kirken selv angaar. Den er, ifølge katolsk opfatning, ikke en fast, uforanderlig ting; tvertom den vokser og udvikler sig stadig. *Al sandhed,* lærer den, var ikke i fortiden. Gud vedbliver at lede kirken fremover og aabenbare den nye sandheder. Den staar ikke blot under en fortidens aabenbaring, den staar under den levende Guds ledelse til enhver tid. Den finder ikke *al* sandhed i bibelen og dens historiske former. Ogsaa *siden* den skreves, har Gud aabenbaret sig og aabenbarer sig endnu. Ogsaa i vor egen tids store sager og øgede viden gaar der et pust af Guds aand. Det er kirkens bestemmelse og evne at kunne vokse med tiderne, arte sig efter deres

trang. Og fremforalt, det er dens opgave ikke blot at teologisere, men at bringe kristendommen til praktisk anvendelse det hele liv igjennem, til alle sagers løsning.

Den evne, den gamle institution i vore dage har vist i Amerika, Frankrig og England til at forstaa tidens ideer og krav og rette sig derefter, er simpelt hen beundringsværdig. Man erindre i denne forbindelse den franske kardinal *Lavigeries* skaal for republiken, samt pavens ønske, om at den franske geistlighed skal afholde sig fra alt arbeide for monarkiets gjenindførelse og ærlig og oprigtig stille sig under den bestaaende regjeringsforms, republikens fane. — I hint protestantismens kastel, England, har i de sidste tider to kardinaler spillet en i hele det offentlige liv saa fremragende og alment anerkjendt rolle, at ingen protestantisk geistlig kan stilles ved siden af dem. Man huske saaledes den rent patriarkalske indflydelse, kardinal Manning øvet under dokarbeidernes strike i London. Kardinal Newman paa den anden side anerkjendtes alment for en af tidens skarpeste tænkere og mest religiøse gemytter. — Ogsaa i det demokratiske Amerika har katolicismen forstaaet ved dygtighed og klogskab at tilkjæmpe sig en yderst indflydelsesrig stilling. Kardinal Gibbons anerkjendes i de videste kredse udenfor sit eget kirkesamfund som en af landets dygtigste mænd og klogeste hoveder og er desuden en i alle praktiske affærer yderst frisindet og liberal mand. I hovedstaden *Washington* bygger kirken et storartet universitet. Rundt om i landet har den sine skoler og barmhjertighedsstiftelser. Dens prester nyder almen agtelse som et gjennemgaaende opofrende, sit kald hengivet sæt af mænd. Og det praktiske arbeide, den udfører for verdens bedring og for lindring af nød og elendighed, er simpelt hen gigantisk. Selv den, der anser dens lære for grundfalsk, maa beundre dens energi, dens dygtige ledelse, dens umaadelige arbeide for samfundets rensning og løftning.

Den katolske kirke er endnu en betydelig faktor i verdensudviklingen.

Den magnetiske statsmand.

Ved *James G. Blaines* død i løbet af forrige maaned forsvinder atter en af de mænd, der har givet tiden præg og udgjort en del af dens storhed. I De forenede stater og dermed i hele det amerikanske fastland stod Blaine som den ubetinget første og største af moderne statsmænd. Han var den eneste, Amerika eied, der kunde nævnes ved siden af en Gladstone eller en Bismarck. Selv hans modstandere maatte erkjende hans dygtighed og hans brilliante begavelse. Han besad som taler evner, der rev alt og alle med sig, enten han i kongressen manøvrerede med rækker af tal og statistik, eller han talte til en folkeforsamling paa tusender. Der var den personlige magnetisme ved ham, som vinder og begeistrer en tilhørerskare fra det første ord eller blik af, den samme magnetisme, som baade Gambetta i sin tid, og Gladstone endnu, har vist

sig at besidde i saa høi en grad. Den „magnetiske“ statsmand kaldtes han da ogsaa meget almindelig i Amerika. Under hans tales overbevisende kraft — magnetiserende om man vil — svandt alle vanskeligheder, alle skrupler hen. Modstandere reves med, trods sig selv; tilhængere saa blot en ting: den sag, det maal, Blaine nu vilde, og saa, at veien øiensynligen var let og klar dertil; det var det indtryk, hans vingede ord, glimrende, vellydende fraser og utallige argumenter og tal tilslut efterlod hos tilhørerne.

Han var dog mere en statsmand efter den europæiske skole end efter den bedste amerikanske smag. Der var noget af *d'Israeli* i ham. Han likte storpolitik; var en drømmer, der eied kraft og energi nok til at tvinge verden til at virkeliggjøre sine drømme, kunde han blot faa beholde den nødvendige magtstilling længe nok. Det var om et *stort* Amerika, han drømte; mægtigt, saa dets blotte ord vilde paabyde respekt den hele verden over. Landet skulde skaffe sig en dygtig flaade og en effektiv armé, ikke for at føre krig, men for at kunne give sine ord vægt, vinde respekt der, hvor vaabnets magt alene respekteres. De forenede stater skulde ikke længer være tilfreds med rolig at stelle egne sager inden egne grænser. De skulde tage del i den store verdenspolitik, kaste sig med sin uudtømmelige rigdom og sine sytti millioner frie, energiske, intelligente mennesker paa fredens, frihedens og demokratiets side den hele vide verden over. Stjernebanneret skulde sikre smaa, undertrykte folk retfærdighed og opreisning. Det skulde stille sig mellem krigførende nationer og sige: „værsgod, hold op at slaaes og lad sagen afgjøres ved voldgift; den, der ikke samtykker deri, faar ogsaa krig med De forenede stater.“

Slig drømte han. Men paa veien til det maal saa han et holdepunkt i en amerikansk kantinental union mellem alle Syd- og Nordamerikas stater. Det skulde være en ganske løs union, blot et toldforbund for det ene, og et freds- og frihedsforbund for det andet. Forbundet skulde med hele sin samlede magt garantere hver stat en demokratisk regjeringsform med fred baade for sine naboer og for verdens øvrige lande. Udad skulde de udgjøre, i nødsfald, et umaadeligt forsvarsforbund, som neppe nogen nation i verden vilde driste sig til at angribe. Og hele forbundets magt og anseelse skulde saa benyttes paa den ovenfor omtalte maade til at hævde fred og frihed al verden over.

En mand, der i ramme alvor undfanger og handler efter en slig umaadelig drøm, er ingen vanlig mand. Men Blaine kunde faa folk, prosaiske forretningsfolk, yankeer, til at tro paa sin drøm. Ja han bragte det, som bekjendt, saa vidt mod realisation, at han fik en kontinental kongres samlet i Washington for nogle aar siden. Uheldigvis var Blaine ikke længer ved magten, da kongressen samledes, og der kom derfor ikke

stort andet af det end øget agitation hele det amerikanske fastland over for Blaines drøm. Det skyldes da ogsaa væsentlig ham, at De forenede stater paa senere aar har begyndt at lægge sig til en dygtig og høist effektiv flaade.

Imidlertid vækker ikke *den slags* statsmandskab den *almindelige* begeistring og beundring i Amerika, som tilfældet vilde være i et europæisk land. Den store, mægtige nation er bange for storpolitiske eventyr. Den vil nødig blande sig i noget udenfor dens egne grænser. Selve Blaines ideer vakte derfor lige saa intens modstand fra én side som begeistring fra en anden. — Naar saa dertil lægges en hel del smaalig misundelse fra mindre politikere og statsmænd, der følte sig helt kastet i skyggen af hans tanker og berømmelse, personligt had fra mænd inden hans eget parti, som han med den overlegne mands hang til hensynsløshed og utaalmodighed overfor folk, der ikke kan se skoven for bare træer, hovedsagen for bare smaatterier, havde fornærmet, — saa vil man kunne forstaa, hvorfor ingen amerikansk statsmand er bleven saa grundig hadet og modarbeidet som Blaine. Hadet mod ham fra den ene side var lige saa bundløst og bittert, som begeistringen for ham fra den anden side var himmelhøi og varm. Hans personlighed fordunklet enhver *sag* i en valgkampagne. Man saa bare Blaine. Det gjaldt at være *for* Blaine, eller *mod* Blaine. Afgjørelsen afhang af det.

Fiendskabet mod ham inden hans eget parti var for sterkt til, at han nogensinde kunde opnaa at blive forbundets president. Da han i 1884 nomineredes som det republikanske partis presidentkandidat, sørgede hans fiender inden partiet for at knuse ham ved valgene. Dertil var han dengang saa uheldig at faa imod sig en mand, der af helt andre grunde havde vundet den fuldeste tillid blandt nationens bedste elementer, *Grover Cleveland.* Og dog, trods modstanderens popularitet, trods et vidstrakt oprør imod ham inden hans eget parti med deraf følgende tab af vel flere hundrede tusend stemmer, var det dog blot ved nogle faa tusend stemmers overvægt i New York by, at Cleveland blev præsident, og Blaine udelukkedes.

Ingen tvivler længer paa, at det var et held for Amerika, at Cleveland vandt og Blaine tabte. Den førstes helt forskjellige personlighed, hans støere og sterkere karakter, om end langt underlegne statsmandsevner, var, hvad landet trængte langt mere end Blaines verdenspolitik.

Det er dog neppe sandsynligt, at Blaines drøm vil dø med ham. Dertil har den fæstet rod i for mange sind derover. Rimeligvis vil den, naar omstændighederne er gunstigere, og der opstaar nye statsmænd, som kan se saa vidt langt, atter blive optagen og forsøgt sat i udførelse, — i noget modifiseret form, kanhænde.

Blaines offentlige og private liv er en hel moderne tragedie. Uheld paa uheld har forfulgt ham i senere aar; politiske nederlag har afløst de for ham langt bitrere familiesorger. Hans to dygtigste sønner døde før ham, den ene for et aars tid siden. En anden søn indgik et uheldigt egteskab, som han snart angret, og indviklet tilsidst den hele familie i processer og skandaler. Disse sidste, den kjæreste søns død, hans afgang fra ministerposten under Harrison og hans sidste store politiske nederlag, da Harrison kaaredes til partiets kandidat anden gang, trods Blaines ihærdige modarbeiden, — alt faldt næsten samlet over en mand, hvis helbred længe havde været brudt. Siden har han nok omtrent den hele tid været under lægernes behandling.

Den fornøielse havde han imidlertid, at da efterretningen om sønnens død naaede den da forsamlede demokratiske nationalkonvention (hans livslange, bitre fiender altsaa), saa stansede den behand-

lingen af dagsordenen for med enstemmighed, — den hele forsamling reisende sig —, at vedtage en kondolenceadresse til den »*store medborger*«.

Hele sit liv igjennem er han blevet plaget med beskyldninger for at have deltaget i uhæderlige og tvivlsomme pengetransaktioner. Paa det sidste døde dog pette hen. Beviser har man, saavidt jeg ved, aldrig kunnet opdrive end en skygge af. Det hele har altid havt udseende af simpelt hen at være den slags rent fantasiundfangne anklager, som det i tidligere valgkampe derover brugte at hagle med til alle sider, og som de fleste forstod *var* bare paafund, hvis hensigt det var at gjøre nytte i kampens sidste dage blandt de store masser.

Der er ingen tvivl om, at nu, da han er død, vil begge partier og alle grupper uforbeholdent anerkjende hans store begavelse og skrive ham som en af unionens første og største statsmænd.

Notitser.

— Chicago indeholder 470 kvadrat klm.

— Det tager ikke stort *whisky* at faa en for liv og lemmer farlig konflikt istand mellem Parnelliter og Antiparnelliter i Irland.

— Byen New-Yorks journalistforening skal bygge sig et klublokale. *Tomten* er netop indkjøbt og koster kr. 370,000.

— *Cleveland* er en af de faa statsmænd, som har lært, at ogsaa i politikken er den lige linje mellem to givne punkter den korteste. (Am. avis).

— En eneste liden engelsk by sender hvert aar hundrede millioner synaale ud i verden. En dygtig arbeider skal kunne stikke et hul i et almindeligt menneskehaar og saa kunne træde det med haaret selv.

— I Amerika hjælper den udgaaende nationale administration paa alle vis til med at gjøre inaugurationen af den indkommende president af det modsatte parti saa vellykket fra et festligt standpunkt som muligt.

— Det siges, at der skal være 10 millioner spiritister i De forenede stater. Den engelske videnskabsmand og spiritist Wallace er autoritet for denne opgave. For min egen del tror jeg, at det halve tal kommer sandheden meget, meget nærmere. (Red.)

— Den nylig afdøde Jay Gould skal engang have udtalt følgende: »Min eneste ærgjerrighed har været at sætte verden paa ende og ødelægge den for saa at se, hvad den vilde sige om mig efter min død. Ingen vil være grusom nok til da at sige sin virkelige mening om mig.«

— Paa en uge blev der i De forenede stater givet af rigmænd til forskjellige skoler, universiteter o. l. — kr. 3,700,000 til det nye universitet i Chicago, henved kr. 700,000 til en høiskole fra en af dens fordums elever, kr. 1,130,000 til John Hopkins universitet i Baltimore, (at anvendes udelukkende til kvinders medicinske uddannelse) og kr. 370,000 til New Yorks kunstforening.

— Professor Horsford, den bekjendte amerikaner, (fra Boston) der har interesseret sig saa meget for nordmændenes opdagelse af den vestlige verden og mere end nogen anden bidraget til at vække sine landsmænds interesse derfor —, den mand ved hvis initiativ den i sidste nummer af »Kringsjaa« omtalte og afbildede statue af Leif Erikson blev opreist, døde den 1ste januar dette aar. Han var født 1818.

— *Rudyard Kipling*, den berømte engelske forfatter, er nu bosat i Amerika, — i Ny England. Han egtede for et aars tid siden en amerikansk pige fra en af staten Vermonts smaabyer og valgte saa at bygge sit hjem der i den lille vakre by, beliggende i en henrivende egn ved Konnektikutfloden.

— *Amerikansk*. For nogle uger siden nedbrændte den store bygning, hvori et af Filadelfias og Amerikas bedste aviser

udgives og trykkes. Medens branden raste, modtog udgiveren tilbud fra hvert eneste bladkontor i byen, uanseet parti, om at faa benytte dets presser og kontorer frit, til han kunde ordne sig igjen. Han modtog tilbudet fra sin fornemste konkurrent. Børsen indredede redaktionskontorer for ham i dens lokaler. Selv gav han ordre til at servere aftens for brandfolkene i et nærliggende hotel og sendte samme aften brandvæsenet en vexel paa kr. 20,000 til at anvendes paa bedste maade for folkene.

— En af hver 82 personer i De forenede stater har sit levebrød i forbindelse med jernbanerne. Af denne armé paa henved en million mennesker dræbes omtrent 2600 hvert aar under sit arbeide, og 26,000 saares — et af fredens og industriens store, stille slag.

— De forenede stater har 44 kilometer jernvei for hver 10,000 indbyggere. *Sverige,* der har det største jernbanenet i forhold til sin folkemængde at noget europæisk land, har dog blot 16 kilometer pr. 10,000 mennesker. Blot 2 stater i den amerikanske union har mindre end det.

— Da Alexander af Battenberg blev tilbudt Bulgariens throne og i den anledning søgte raad hos Bismarck, svarte denne: »Modtag den, ja da, modtag den ubetinget. Det vil altid blive Dem et kjært og behageligt *minde.*«

— Hr. von Donner i Hamburg, som tror, at hans hustrus helbredelse fra en farlig sygdom skyldes den dygtige behandling, der er blevet hende tildel af dr. Mickelsen, en kvindelig læge, har givet henved 2 millioner kroner for at bygge et kvindehospital i byen til ære for hende.

— Der vrimler af sindssyge og epileptiske i Østerriges keiserfamilie. Det berettes, at med undtagelse af keiseren selv ligger næsten alle erkehertuger og erkehertuginder i større eller mindre grad under for epileptiske anfald.

— At skaffe drikkevarer for de amerikanske staters folk koster aarlig $3^1/_2$ milliard kroner. Til sammenligning kan bemerkes, at det er betydelig mere end det dobbelte af unionens hele udgiftsbudget, og 5 gange saa meget som alle skoler i landet, høie og lave, offentlige og private, koster.

— Løitnant Peary, den arktiske opdagelsesreisende, saa humler lige til den 81° 37′ nordlige breddegrad i Grønland og beretter, at fluer er ligesaa almindelige der langt nord paa som i Philadelphia rundt en slagterbutik.

— Det siges, at naar den amerikanske senator Carlisle nøler med at modtage den ham tilbudte statssekretærpost (finansministerposten), saa er det, fordi hans hustru ikke ønsker, at han skal indtræde i kabinettet. — En anden senator blev ogsaa for nogle aar siden, efter sigende, af sin hustru forbudt at indtræde i regjeringen, fordi, mente hun, hans midler ikke var tilstrækkelige til at leve, som en minister maatte; og lønnen strækker nu slet ikke til.

— Det berettes i Journal de Jardin d' Acclimation, at otte dage før koleraens udbrud i Hamburg ifjor sommer forlod alle spurve og andre fugle byen og forstæderne og kom ikke tilbage, før sygdommen var fuldstændig forbi. Det samme hændte i Marseille og Toulon i 1884 en dag eller to, før koleraen hjemsøgte disse byer. Lignende flugt er bleven iagttaget i forskjellige dele af Italien, Østerrige og Rusland, altid nogle dage før koleraens ankomst.

— Hestesko af alluminium er bleven forsøgt ved et finsk kavalleri-regiment. Et forben og et bagben paa et større antal heste blev beslaaet med dette metal, medens de andre fødder blev beslaaet med almindelige jernsko. Efter seks ugers forløb, i hvilken tid dyrene havde bevæget sig paa en haard og ujevn, stenet vei, befandtes alluminium skoene at være mindre slidt end jernskoene, og ikke en eneste af dem var gaaet istykker.

— Ifølge Hamburgs medicinske fakultet er fluer meget farlige overførere af kolerasmitte. Man fangede ni fluer, som havde været i berørelse med kolerasmittede gjenstande og slap dem ned i flasker, der indeholdt opløst gelatin. I

seks af de ni krukker dyrkedes med stort held talrige kolonier af kommabaciller, naturligvis af det smitstof, som fluerne førte med sig. Udsigten til at falde som offer for kolera paa denne maade er derfor ingenlunde liden.

— Blandt de rigeste folk i verden er de 670 medlemmer af den indianske Osagestamme. 670 indbefatter den hele stamme, mænd, kvinder og børn. I De forenede staters skatkammer har de liggende 37 millioner kroner, der tilhører dem. Desuden eier de 6000 kvadratkilometer land og har ingen gjeld. Hvert individ (kvinder og smaabørn iberegnet) har en aarlig indtægt — af deres kapital alene — (uden at behøve at arbeide altsaa) af kr. 800.00.

— Fru Ellen Neilson Gaillard, som i sin ungdom var en af Marylands skjønheder, har siden udmærket sig som opfinder. Blandt hendes opfindelser er et velkjendt, morsomt legetøi, den øieløse synaal, som nu almindelig bruges af saarlæger, den musikalske top, som spiller en hel melodi, medens den gaar, et badekar til at slaa sammen, en ny fuglebur-lænke, en musikalsk fontæne, en kjolebeskytter, et svedebaand for hatte, en vogntelefon, en musikalsk papirvegt og en laas, der er slig indrettet, at man bare ved at se paa nøglen kan forvisse sig om, hvorvidt den er stengt eller ikke. Den musikalske papirvegt har ogsaa en kalender tilføiet i form af et uhr, hvis plade angiver dag, maaned og aar.

— De høieste trær i verden findes i dalene i Victoria; nogle af dem er 470 fod høie. — Næsten hvert distrikt i England har sin yndlingseg; den største af dem er i Cowthorpe i Yorkshire og er 80 fod i omkreds. Carnoch-asken i Sterlingshire er 31 fod i omkreds. Kastanjetræet i Tortworth i Gloucestershire brugtes som grænsemærke i 1135. Det siges at have været det første træ plantet af menneskehænder i Storbritannien. De største cedertrær i England er i Clumber, og de maaler 27 fod i omkreds.

— I den amerikanske stat Syd-Karolina har der været ført en heftig agitation for vedtagelsen af en forbudslov. En majoritet af folket udtalte sig ved valget derfor. Men i den lovgivende forsamling blev man dog staaende ved en lidt mildere og kanske bedre lov. Alt salg af brændevin overtages af *staten*. Loven gaar ud paa, at absolut intet brændevinsssalg betragtes som det normale. Intet udsalg oprettes derfor noget steds uden paa andragende af *et flertal* af kommunens eller herredets beboere. Indkommer et saadant andragende, saa oprettes et udsalg med fast lønnet bestyrer, hvor varerne kun sælges i forseglede pakker, der ikke maa aabnes paa stedet. Overskuddet fordeles mellem kommune og amt. De forseglede pakker modtages i den stand fra statens eget varelager og maa ikke aabnes, før de er solgt. Kun et begrænset antal udsalgsteder kan oprettes. Der maa ikke sælges til mindreaarige, til allerede drukne folk eller til vanlige drukkenbolte. Ingen tillavning af spirituosa tillades af staten, medmindre det hele produkt sælges til staten (om den trænger det) eller udskibes under kontrol. Kaféer, kneiper og klublokaler er paa det strengeste forbudt al udskjænkning, *ligegyldigt om der betales for varen eller ikke.*

— Oberst J. H. Ray af Dickinson, N. D., er i besiddelse af noget, der ansees for at være en værdifuld relikvie fra forhistoriske tider. Han paastaar, at hans fund blev gravet ud af en sandgrube i nærheden af Glendine, Mont. Efter strukturen at dømme tror man, at det maa have dannet rygbenet til et tobenet væsen af 60 fods høide. En del af ryghvirvlen af et 6 fod høit menneske blev lagt ved siden af det, og ifølge oberst Ray fandtes relikviet at være fuldstændig gjenpart deraf med undtagelse af, at det var 10 gange større. Fundet er bleven undersøgt af medlemmer af det »Smithsonske Institut« og Oberlins universitet og erklærat for at være en af de mest værdifulde opdagelser i sin slags, som nogensinde er gjort i Amerika.

(Beretningen findes i et vanligvis helt troværdigt blad).

— I New York er der en bager, en Mr. Fleischman, som hver morgen paa egen bekostning uddeler 200 brød frit til dem, der beder derom. For flere aar siden begyndte folk at komme og bede ham om et stykke brød. Han afslog aldrig, men gav hver et helt brød. Naar en mand vil *bede* om brød, sagde han, saa trænger han det. Snart rygtedes det blandt de trængende, og hver morgen var der trængsel om bageriets dør. For at undgaa at hindre trafikken i gade og butik om dagen lod han de tiggende vide, at hver morgen mellem 2—7 vilde han uddele brødene. Hver morgen kl. 2 indfinder der sig derfor nu fra 150 - 200 personer udenfor hans dør. Hver faar sit brød efter tur. Ingen spørgsmaal rettes til nogen. »Men ved De ogsaa, at De giver til værdige trængende?« spurgte man ham. »Værdigdigheden ved jeg ingenting om,« svarede bageren, »og bryder mig ikke det ringeste derom; men naar en mand vil staa i queue kl. 2 om morgenen for et brøds skyld, saa kan De være overbevist om, at trænge det, det gjør han.« Bageren har holdt paa med dette siden 1877. Enkelte strenge og arbeidsløse vintre har antallet været betydeligere end her angivet, og da har han ogsaa forsynet hver i rækken med en kop melk eller kaffe.

— Hist og her finder man ogsaa i Amerika en gjenganger fra det 16de og 17de aarhundrede. En saadan har skrevet følgende, som vi gjengiver som en kuriositet:

»Der er naturligvis intet iveien for, at en pige lader være at gifte sig, dersom hun ikke ønsker det. Det er let at undgaa det. Hun behøver bare at proklamere sin uafhængighed og erklære, at hun ikke vil vide af kontrol, ikke vil bøie sig for nogen. Mænd vil muligens beundre og smigre den uafhængige pige, der saa helt stoler paa sig selv, især dersom hun tillige er vakker; men de vil ikke gifte sig med hende; de er bange for hende og forlader hende snart for den enfoldige, klynkende, svage skabning, der anser mandens mening for en guddommelig aabenbaring. Dette er naturligvis helt galt. Den begavede kvinde, som har sin egen bestemte mening om alt i himmel og paa jord, har jo langt større udsigt til at føde begavede sønner end den søde, lille ignoramus, som ikke er saa ganske sikker paa, om det var Byron, som skrev Iliaden, eller om det kanske var Mark Twain. Men, ret eller galt, mændene vil nu alligevel helst tage den lille ignoramus i favn. Hun bliver saaledes den, der kommer til at opfylde sin bestemmelse i livet . . . . Vor tids kvinder bliver opdragne til at være langt mere uafhængige, end deres mødre og bedstemødre var, og det er derfor ikke at undres paa, at de ikke har synderlig lyst til at gaa ind i et egteskab, hvor de tilsyneladende maa være den underlegne og adlyde. Mændene paa sin side ønsker heller ikke at gaa i forbund med vigtige, herskesyge kvinder; saa hvor udmerket en egenskab uafhængighed end kan være for unge piger, er den kun en daarlig opmuntring til egteskab.«

— Den største topas, som nogensinde er indført i De forenede stater, eies nu af James W. Balth, en velkjendt samler. Ædelstenen er 8 millimeter i diameter og veier 2800 karat. Den blev fundet paa sydostkysten af Ny Zeeland af en buskmand, der tog den med sig til Indien, hvor han solgte den for en høi sum til en af de indiske fyrster. Under en hungersnød blev den bragt ombord til kapteinen paa et tysk skib og byttet for korn og poteter. Ved sin hjemkost til fædrelandet solgte kapteinen den til en samler, der lod den slibe som en rose-diamant. Arbeidet derved kan først vurderes, naar man hører, at det tog maaneder at slibe og polere den, og at den har 450 facetter. Den passer neppe til en ring, men med en liden lampe bag kunde den jo bruges som lanterne.

— Den, som stræver efter at behandle andre, som han ønsker at blive behandlet af dem, vil ufeilbarlig nærme sig det fuldkomne liv. (Mencius).

Charles Haddon Spurgeon.

(Delvis efter »Review of Reviews« af redaktøren).

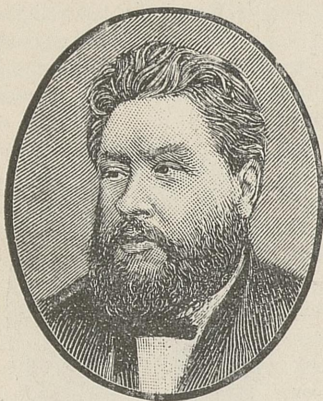
I løbet af det sidste aar døde en af tidens merkeligste mænd paa det religiøse omraade, baptistpresten Charles Haddon Spurgeon. Fra hans store engelske kirke — omgiven af skoler og barmhjertighedsstiftelser, trykkerier og redaktionskontorer — udgik de ord, han talte, over den hele verden og læstes af tusender paa tusender i alle lande. Hans prækener udkom i oplag paa indtil flere hundrede tusender og oversattes i de fleste civiliserede sprog. Selv i Rusland fandt de udbredelse, og mangen ortodoks græsk-katolsk menighed i keiserrigets indre har lyttet andægtig til baptistprestens prækener. Det var nemlig mange russiske geistliges skik at spare sig bryderiet med at forfatte originale prækener og i stedet læse Spurgeons ord fra prækestolen. Foruden prækener skrev og udgav han ogsaa bøger, flyveskrifter og en avis. Uge efter uge flød der fra hans kirke og tilhørende stiftelser en flom af ord, bærende hans ideer og hans indflydelse udover den hele verden. Han nøied sig ikke med at forbedre de akustiske forhold inden sin rummelige kirke, saa hans ord kunde høres i hver krog der; for ham gjaldt det ved dampmaskiners, hurtigpressers, agenters, udsendingers og kolportørers hjælp at blive hørt over al jordens kreds, hørt overalt, hvor det trykte ord kan finde vei. Var i det hele hans ord værd at høre og værd at tale, saa var de værd at høre overalt, mente han. Det nytted ikke for kirken i vore dage at arbeide med de midler og metoder, som strak til i Luthers eller St. Augustins dage. Leved Luther idag, vilde han været blandt de første til at skaffe sin prækestol et hurtigpresse-attachement. — For Spurgeon var kirkens arbeide Guds krig imod djævelen og alt hans væsen. Det gik ikke an i slig en kamp at forsmaa noget virksomt middel eller vaaben. Det gik ikke an at overlade djævelen alle tidens arbeidsbesparende opfindelser. De var vel fra Gud de med, og saa fik da sandelig hans kirke gjøre brug af dem til hans riges grundfæstelse. Det var vel nok at sætte sin lid til Guds hjælp; men sandelig faar ikke hans menneskelige tjenere først gjøre sit yderste og sit bedste, bruge alt det vet, de har, — være kloge som slanger —, saa kommer nok hjælpen og velsignelsen atpaa — saa omtrent ræsonnerte han.

28 aar.

Det arbeide, han sad i, var umaadeligt. To gange ugentlig præket han i sin egen kirke. Dertil kom saa bønnemøder, bibellæsninger, søndagsskole; taler og prækener udenfor hans egen kirke. Saa var der videre de mangfoldige tidsødelæggende pligter, en stor menighed fører med sig, sygebesøg, begravelser, alvorlige samtaler med enkelte personer i form af advarsler, irettesættelser, veiledning og raad om alle mulige ting. Og saa hans vidtstrakte forfattervirksomhed. Dertil havde han saa et asyl for forældreløse børn, det han selv anlagde, bestyrte og tilsaa, og hvortil han hvert aar maatte skaffe henved 200,000 kroner i driftsomkostninger. Og end videre havde han en presteskole, ligeledes anlagt, bestyret og med omhu ledet af ham selv. Derfra udgik der da hvert aar en række prester og prædikanter, der var ind-doktrinerede med hans egne ideer og meninger, og allehjalp at sprede hans indflydelse end videre, — en slags miniaturudgaver af ham selv. Alle disse sager og ting tilsammen skabte selvfølgelig et arbeide og en forretning, der ikke lod en mand stor tid tilovers til at dovne sig i.

Som taler besad Spurgeon en magt over sine tilhørere som ingen anden prest siden Wesleys og Whitefields dage. Han var sensationel og yderst dramatisk — theatralsk, om man vil — i sin maade at præke paa, skildret de fordømtes pinsler saa levende og saa grusomt fantastisk, at det løb en koldt ned ad ryggen. Helvede, — materielt og forfærdeligt — spillet en saa betydelig rolle i hans lære, at han fik tilnavnet *Brimstone* (»svovlpølen«). Midt under sin tales strøm henvendte han sig saa pludselig til en enkelt person i forsamlingen, talte til denne med en af alvor dirrende stemme, nærgaaende og skaanselsløst, blottet feil, skjændte og irettesatte, for saa, naar manden tilslut følte sig som verdens armeste og elendigste synder, at raabe til ham og til den hele forsamling med jublende tordenstemme: »Der er haab for dig, min broder! endnu haab; haab for jer alle. Se, (med opstrakte arme og ansigtet straalende af lyksalighed), se, Jesus staar der, rede til at frelse! Se, han rækker haanden ud efter dig, min broder; — ud efter jer alle! Tag den, tag den udstrakte haand, venner, tag den og bliv frelst. Der er ikke andet at gjøre!«

40 aar.

* * *

Spurgeon var i sin teologi og sine religiøse ideer det *modsatte af en foregangsmand.* Hans idealer laa i fortiden. Hans meninger tilhørte Kalvins og St. Augustins dage. Den moderne udvikling gik, mente han, *bort ifra* Gud og sandheden. Verden var kommen paa vildspor. Og han — Charles Haddon Spurgeon — stod der, 'saa hjælpe ham Gud', for at stanse denne verdens feilagtige udvikling, byde den trods, faa den vendt om. Han vilde sætte — var han end ganske alene om det — sin skulder imod den fremrullende verden og stemme den tilbage paa det rette spor igjen. »Min tro«, sagde han, »er reformatorernes, fædrenes, bibelens tro; men desværre jeg staar omtrent alene med den i den engelsktalende verden idag. En falsk *liberalisme* har undergravet den gamle, solide kristentro hos de fleste.« Det var for ham forfærdeligt at se, hvorledes folk vokste sig bort fra de gamle dogmer, bort i retning af den »moderne vantro« og hin evige ild og pine, hvortil den aldeles sikkert er den brede vei. Han formelig græd over denne forblindede verden, der ei forstaar, hvad der tjener til dens frelse, der arbeider sig væk ifra alt, der kan give sjælen varig fred og lykke. — Og dog trods det mægtigste arbeide, trods al den indflydelse, han øvet, evnet han ikke i maalbar grad at hindre den udvikling, han begræd. Ikke engang sit eget samfund kunde han redde derfra. Selv der blev han tilsidst staaende — teologisk — som den ensomme, forladte mand, strandet paa fortidens tørre banker, mens verdensskibet gaar sin jevne gang. Han var en kjæmpe, — men en kjæmpe stampende imod braadden, hvad teologiske meninger betræffer.

Hans teologi gjorde ham trangsynt og sneversindet lige til det latterlige og det hadske og bitre. Da saaledes den forholdsvis frisindede amerikanske prest Henry Ward Beecher, der dog ogsaa tilhørte en rettroende, evangelisk kirke, efter indbydelse havde talt i en af Londons store baptistkirker, saa vilde ikke Spurgeon mere sætte sin fod i *den* kirke. Den var bleven vanhelliget ved de frisindede ord, som var talt der. Den trængte en høitidelig gjenindvielse for atter at blive et ret »Guds hus«.

Gjentagende erklærte han, at gik noget medlem af hans kirke i teatret, saa maatte vedkommende ud af kirken. Man fik træffe sit valg mellem Kristus og teatret. De to lod sig ikke forene. Han havde seet nok, mente han, af det sidstes djævelske indflydelse. Det lokked, i hvert fald, de unge til munterhed og letsindige fornøielser, om ikke til værre ting. Og livet er alvor. Hans livssyn i det hele var det gamle, uformildede puritanske; Kalvins og ikke Luthers; strengt og trangt. Fornøielser var han i det hele lidt bange for. Mærkeligt nok optraadte han dog, samtidig som han saaledes fordømte scenen og dramaet in toto, med forsvar for moderat drikning og for

I studerværelset.

tobaksrøgning. Han røgte selv og forarget mange af sine venner og tilhængere ved at erklære, at han røgte, som han spiste og drak, til »Guds ære og pris.« — »Jeg mener,« sagde han, »at naar efter en anstrengende arbeidsdag en cigar skaffer mine overspændte nerver hvile og mit legeme søvn, saa takker og priser jeg Gud for min cigar, som jeg gjør det for mit daglige brød. Dersom,« tilføiede han, »denne min udtalelse svække min indflydelse i verden, saa faar den svækkes. Har jeg vundet anseelse og magt ved at synes noget andet, end jeg er, saa vil jeg helst blive slig magt og anseelse kvit. — Og i det hele vil jeg intet gjøre, som jeg ikke kan gjøre paa mine knæ for Guds aasyn, lovprisende ham, — om jeg vil. Slig kan jeg røge min cigar.«

Hans teologi var yderst materialistisk og temmelig raa. Den hørte helt de mørke tidsaldre til. Hver den, der ikke tror og bliver døbt, maatte efter hans formening være det evige helvedes forfærdelige pinsler hjemfalden. Der var ikke hjælp

for det. Og troen maatte være den ortodokse, evangeliske af det rette firmamærke, ellers nytted det ikke. Derfor var da ogsaa forlængst det store, overvældende flertal af jordens arme befolkning nu i helvede. De frelste udgjorde selvfølgelig blot en liden forsvindende gruppe. — For hans øine lued og flammed altid denne uudslukkelige ild, hvori myriaders myriader pintes og plagedes, fordi — ja, fordi de havde været saa uheldige at blive født, hvor det var dem umuligt at høre noget om den rette tro og daab. Gud var en nidkjær Gud, en streng herre; for det store flertal en vredens Gud. Den hele slegt var jo af naturen slet, gjennemgaaende slet, og helvedes straf hjemfalden. Kun de forholdsvis ganske faa, som Gud arbitrært udvalgte og skaffet tro og daab, kun de indgik i himmeriges rige. Dem saa han da sidde lunt og tilfredse i lyksalighed og herlighed oppe i deres lille himmel, mens udenfor et brændende universum gjenlød fra ende til anden af skrig og kval og tænders gnidsel. Og dog var de lykkelige inde i den lune himmel, og de endeløst ulykkelige dernede i ildsvælget — **Brødre.**

Slig var hans syn paa livet, paa verden og paa Gud og hans styrelse.

Og dog, trods trangsyn og gammelmodighed, trods slig brutal raahed i den religiøse opfattelse, var der dog en gribende magt i hans ord, som faa undgik at føle. Og hvorfor? Fordi han med alt sit trangsyn og al sin intellektuelle uudviklethed, dog var i bund og grund en *alvorets*, *ærlighedens* og *troens* mand. Han følte med hver atom i sit væsen, at livet ikke er spøg og leg, at der er umaadelige velsignelser at vinde ved at følge den rette — pligtens — vei igjennem livet, og dybe afgrunde og uoprettelige tab at undgaa. Han følte over sig og gjennem sig *moralens lov,* dens krav og dens tvingende magt, som vi andre føler tyngdens kraft og lov. Ret og pligt var for ham det største i verden. Han opfattet sandheden paa en for de fleste af os høist besynderlig maade, men for hvad han *troede at være sandhed,* stred han som en herrens løve sit hele liv igjennem.

Og hvad han sagde, det troede han, og det følte han med sit hele væsen, saa hver nerve i ham skalv, naar ordene ytredes. Mørk og trang som hans tro var, den var *reel* og *intens*. Der var intet fusk i den. Himmel og helvede var lige saa virkelige for ham som dagens lys og nattens mørke. Gud og evighed var realitet for ham ikke abstrakte begreber. Under ham gabet helvedes ildsvælg; over ham straalte himlens herlige sale. Og Gud følte han lige saa nær sig som det solskin, der badet hans legeme. Han holdt hans haand i sin mangen en tung og begeistret stund. Han hørte hans stemme i sit eget indre, læste hans egen skrift i bibelen, og fik svar, mente han, paa tusinde bønner og spørgsmaal. Han følte hans varme aande paa sin kind, saa hans alvorlige, strenge og dog elskende ansigt for sig, og følte sig favnet af ham og trykket ind til hans bryst, for saa atter at blive sendt ud i livets dyst med det opdrag at forkynde hans vilje og frelse sine brødre.

Og slig tro evnet han at meddele andre. Og med den det dybeste livsalvor, de strengeste sæder, den nobleste, solideste karakter. Deri laa hans storhed.

Der er mange slags førerskab i verden. Der er det *intellektuelle* førerskab, som er dens, der kan vise os sandhedens tusende traade i livets og naturens spind. Sligt førerskab besad ikke Spurgeon. Intellektuelt har han intet krav paa omtale. Han gav ikke verden en eneste ny ide eller en eneste impuls paa det intellektuelle omraade.

Men saa er der et andet vel saa vigtigt førerskab i verden, det *moralske* og det *religiøse,* som indtages af de mænd, som kan vække alt, der stræber opad mod ret og dyd i menneskenes bryst; som kan skabe og udvikle noble og faste karakterer; som kan tale ærlighed, renere sæder, kjærlighed og hjelpsomhed ind i verden; som kan løfte menneskene i hjertelag og vandel et trin nærmere op mod det guddommelige;

og som samtidig kan drage det evige og guddommelige lidt nærmere til menneskene, faa dem til at føle livet og verden fyldt af den Høiestes aand og kraft. Den evne besad Spurgeon, og til det førerskab maa han henregnes. Han har ikke gjort verden klogere, men han *har* gjort den et lidet mon *bedre*.

Uheldigt er det, at de to slags førerskab saa sjelden forenes i én person. Den intellektuelle fører forstaar saa sjelden, at mennesket dog tilslut *er* et moralsk og religiøst væsen, bærer en gnist af det evige og guddommelige i sit bryst. Den moralske og religiøse fører derimod er saa ofte — som Spurgeon — intellektuelt en gjenganger, en, der staar aarhundreder tilbage for sin tid. Mindre og mindre vil vel imidlertid dette blive tilfældet. Mere og mere vil folk forlange, at deres religiøse ledere skal være mænd, som staar paa høide med al tidens viden og tænkning. Og mere og mere vil vist ogsaa moralsk følelse og alvor forlanges af alle arbeidere paa aandslivets omraade.

* * *

Hvad der ogsaa i væsentlig grad hjalp Spurgeon til hans magt og indflydelse, var det, at han, trods al trangħed og mørk teologi, dog var en mand med det *varmeste, ømmeste* og *mest sympatetiske hjerte*. Han holdt oprigtig af sine medmennesker. Han stod altid rede til at give livet hen for at frelse en eneste af dem fra det helvede, han saa luende under dem. Det var ham en forfærdelig tanke, at nogen af dem, der sad foran ham, skulde kunne gaa tabt. Det skulde da heller ingen af dem, saavidt det stod til Charles Haddon Spurgeon at redde dem. Han bad for dem, han søgte overbevise dem, vinde dem, tryglet dem, skræmte dem, lokked dem; og naar saa en synder pludselig følte sig frelst og bekjendte det, da kom ogsaa hans gladeste øieblik.

Han var et stort, varmhjertet, varmblodigt menneske. Graad og latter laa hinanden nær i stemme og ord. Han eiede og den sans for livets humoristiske sider, uden hvilken en alvorsmand saa let bliver enten fanatisk eller latterlig. Midt i den alvorligste tale kunde der fra prækestolen falde ord, der jaget et smil henover forsamlingens ansigter; men saa kom de vægtige, hamrende ord bare desto kraftigere, fortere bagefter. Han var vittig, likte svært godt en god historie eller spøg, og hans venner og beundrere gjemmer paa utallige bevingede ord og træffende bemærkninger, der i tidernes løb faldt fra hans læber. Et ivrigt og nidkjært medlem af hans menighed bebreidet ham, at han *red* til kirke om søndagene og citerte hviledagsbudet om, at ogsaa dyrene skulde faa hvile paa sabbaten. »Ganske sandt,« sagde Spurgeon, »men min hest er jøde; den helligholder altid hviledagen om lørdagen.« I sine tidligere manddomsaar var han i politik en *liberal;* liberal af overbevisning, mens han af tradition og en slags medfødt sympati hældet til de konservative. En aandsbroder bebreidet ham, at han i det hele tog del i politiken, som dog blot var en verdslig sag, og hvor alle de onde drifter i mennesket saa let fandt vækst og styrke. Han mindet Spurgeon om, at det gjaldt altid at døde og undertrykke *den gamle Adam* i ens bryst. »Det gjør jeg ogsaa,« sagde Spurgeon, »min gamle Adam er nemlig *tory*, og jeg døder ham ved at stemme paa den liberale kandidatliste hver eneste gang.« —. I metodistkirken er det skik, at presterne bytter menighed hvert tredie aar. Spurgeon diskuterte denne ordning, som han misbilliget, med en metodistisk geistlig. »Men det har dog sine fordele,« sagde den anden. »Ja,« sagde Spurgeon, »for geistlige idioter.«

Endelig maa det bemerkes, at han var et barn af de middelklassens masser, over hvem han særlig øvet sin indflydelse. Han delte deres religiøse meninger og og deres tranghed. Deres strengt begrænsede kultur var hans egen. Deres idealer deres frygt og deres haab var hans. Han gav *det* form og røst, som laa stumt og længtende i den store religiøse masses bryst. Det var *dens* profet han var; ikke dens

fører ud af trangheden til nye, lysere og friere aandsriger, bare dens tjenende prest, der den stod. Han var ingen Moses, der førte sit folk ud af Egypten; han *blev i Egypten* med det. Men han betjente det trofast der.

Og dog, naar vi har givet ham kredit og ære for alt af stort, vi finder hos ham, saa maa det dog tilsidst medgives, at han har været af dem, hvis indflydelse paa grund af trangsyn ikke er helt for det gode, og af dem, som, fordi de saa at sige har hovedet sat bagfrem paa skuldrene og altid stirrer *tilbage* i tiden, som, fordi de ikke forstaar dagens eget liv og de nye aabenbaringer, der skinner frem gjennem det, de nye guddomskræfter, som arbeider deri, bygger deres hele livsværk paa sand. Aarene vil skylle væk hvert spor deraf. Der er intet *blivende* element deri. Vi kan vist trygt sige, at trods al den støi, som Charles Haddon Spurgeon nu i en menneskealder har gjort her i verden, vil hans navn allerede inden 20 aar være saa omtrent glemt; *fordi han stamped mod braadden og saa den gale vei.* Alligevel er der intet arbeide her i verden, der udføres med ærlig vilje og med alvor og energi, uden at det paa en eller anden vis kommer medmennesker og verden til nytte for alle tider; — bliver en del af hin magt for det gode, der pulserer gjennem livet og løfter det altid høiere og høiere, længer og længer fremover.

Grev Taaffe og østerrigsk politik.

Over underskriften E. B. Lanin har i løbet af de sidste par aar de engelske tidsskrifter indeholdt en række af yderst interessante skildringer af russisk liv, administration og politik. Artiklerne har lagt for dagen det mest nøiagtige og intime kjendskab til alle anførte fakta. Det har været øiensynligt, at forfatteren har havt forbindelser inden den høieste russiske embedsverden, ja, inden tsarens nærmeste og fortroligste kreds, og at dokumenter og statshemmeligheder har været ham en aaben bog. Navnet er blot et *nom de plume*, hvorunder forfatteren af let forklarlige grunde skjuler sig for det hemmelige russiske politi. Det er forresten almindelig forstaaet, at navnet skjuler ikke bare *en*, men en hel kreds af forfattere, der hver har skildret de ting, han personligt kjender bedst til.

I februarheftet af *Contemporary Review* skrives nu med samme underskrift en artikel om østerrigsk politik og om den østerrigske førsteminister, grev Taaffe. Grunden til, at disse forfattere har taget fat paa dette emne, er den, at de ogsaa i det østerrigske monarki sporer russisk indflydelse og ser en mulig vordende del af tsarriget.

Det østerrigske monarki er som bekjendt en af høist uensartede elementer meget løst, kunstig og utilfredsstillende sammensat ting. Det eksisterer blot ifølge tilfældighedens lov; udgjør ingen virkelig enhed. Og den bestaaende form for regjering og forening mellem alle disse elementer er omtrent den daarligste og mest utilfredsstillende, som lader sig finde. Med den er *ingen* tilfreds. Alle partier, grupper og nationaliteter er imod *den*. Den eksisterer alene af den grund, at nogen *anden* form for riget kan ikke partierne enes om.

En udlænding, der søgte at faa rede paa det kaos, som østerrigsk politisk liv frembyder, spurgte en indfødt ven, om de ikke havde et parlament. »Et parlament!« var svaret, »vi har to og tyve parlamenter.«

Ikke alene deles monarkiet i de to store, ligestillede og af hinanden uafhængige hoveddele Ungarn og Østerrig, som i interesser ofte er stik modsatte og i materiel og aandelig udvikling som i politisk organisation er saa forskjellige som to verdensdele. Ungarn er hurtig voksende, langt fremskredent, viser sig i mange retninger rent amerikansk, er liberalt og moderne i sit politiske liv, har fuldt udviklet parlamentarisk

styre osv., medens Østerrig hører fortiden til, stagnerer og i politik er lidet udviklet, gammeldags og et kaos af stridende partier. Ikke alene er der *denne* deling; men saa bestaar selve Østerrig atter af et halvt snes hinanden fiendtlige nationaliteter, der hver forlanger den samme uafhængighed, som Ungarn har opnaaet. Hver provins har sit parlament for homerule, og i det officielle sprog heder mange af disse provinser »kongerige«. Blandt alle disse nationaliteter er bøhmerne de talrigste, mægtigste og ivrigste for uafhængighed. Der er henved 5 millioner af dem. De forlanger, at der skal oprettes et frit og selvstændigt bøhmisk kongerige, forenet — ganske løselig — med Ungarn og Østerrig. De forlanger, at keiseren skal krones i Prag som Bøhmens konge og styre deres land gjennem et nationalt ministerium og et suverænt parlament i Prag. Regjeringen og keiseren er fuldstændig villige til at indrømme disse krav; men Ungarn protesterer og erklærer, at oprettes der flere uafhængige stater, saa gaar det ud af unionen heller end at blandes op i noget sligt. Andre nationaliteter — kroater, ruthenere, rumænere, slaver og italienere — forlanger det samme.

Kort sagt, flertallet af landets vælgere ønsker den bestaaende helstatsforfatning afskaffet og afløst af en føderation, *De forenede østerrigske stater*, hvor da hver af disse nationaliteter skulde blive fuldt selvstyrende og suveræn, og forbundsstyrelsen alene befatte sig med de faa fælles interesser. Men herimod protesterer som nævnt Ungarn, der finder, at det vilde tabe magt og værd ved en slig ordning, medens det selv indbefatter fremmede provinser og nationaliteter, der vel isaafald ogsaa vilde gjøre krav paa at ophøies til selvstændige stater. Keiser og regjering er som sagt paa føderationsideens side. Keiseren skal med den yderste samvittighedsfuldhed bestræbe sig for at vise fuld retfærdighed mod alle de nationaliteter, der hylder ham, og undgaa at tilsidesætte nogen af dem.

Overladt til sig selv er man vis paa, at riget, trods Ungarns protest og eventuelle udskillelse, meget snart vilde omdannes til De forenede østerrigske stater. Men nu kaster det tyske rige sin indflydelse i vægtskaalen derimod. Alle disse nationaliteter, som under den nye ordning vilde faa selvstændige stater, er nemlig *slaviske*, og i et saaledes fødereret rige vilde de (som er i overvældende majoritet) aldeles beherske det hele rige. De forenede østerrigske stater vilde, med andre ord, blive et *slavisk* rige. Men blandt slaviske folkefærd betragtes *Rusland* almindelig som den store, naturlige beskytter; man drømmer om et stort slavisk rige eller forbund med Rusland som midtpunkt. Særlig er de østerrigske bøhmer venligsindede mod det store rige, medens Rusland selvfølgelig med største interesse og sympathi følger den slaviske races vekst i magt og alle forsøg paa at lægge det østerrigske keiserscepter i dens hænder. Et slavisk Østerrig betyder de russiske ørne i Konstantinopel og Ruslands uhindrede herredømme i Østeuropa og i Asien.

Derfor er det, at Tyskland især men tillige det hele vestlige Europa er interesseret i, at en saa simpel og ligefrem og inden riget alment ønsket plan som oprettelsen af De forenede østerrigske stater ikke gjennemføres. Derfor maa den tyske minoritet i Østerrig støttes og styrkes paa allehaande kunstige vis. Og derfor vil det vistnok kaste bestyrtelse ind i alle diplomatiske kredse i Europa, hvad nu E. B. Lanin paapeger, nemlig at den nuværende østerrigske regjering under grev Taaffe arbeider slaverne ihænde, at de sidste paa senere aar har vundet seir efter seir, at den tyske race (allerede i stor minoritet) drives ud og dør ud ganske hurtig (tildels ved regjeringens hjælp) medens det hele rige daglig bliver mere og mere slavisk. En pludselig krise, en europæisk krig, et opløb i Prag, hundrede uberegnelige og lethændelige tilfælde kan, mener han, hvad dag som helst give os De forenede østerrigske stater som et *slavisk* forbund og Ruslands allierede eller ven, og dermed stænge Europa ude fra Tyrkiet og give tsaren anledning til i ro og fred at fuldføre sine planer der.

Professor Briggs.

I et par aars tid har det talrige og strengt ortodokse presbyterianske kirkesamfund i Amerika holdt paa med for kjætteri at anklage og sidde tildoms over en professor Briggs.

Den endelige dom af kirkens høieste representative autoritet er nu afsagt, og professoren — der aldrig har forseet sig anderledes end ved at paastaa, at kirken faar være saa snil at anerkjende, at 1892 ikke er 1792, og at hvad der gik an at sige og tro i det sidstnævnte aar, det kan intet ærligt og fornuftigt menneske tro iaar — frikjendt i alle anklagens punkter. Saaledes lærer professoren, at den *menneskelige fornuft* ogsaa er en kilde for guddommelig aabenbaring og sandhed, og at den alene kan saa retlede menneskene, at de kan blive frelst, at den endog kan retlede og frelse mænd, som forkaster den hellige skrift som Guds ufeilbarlige aabenbaring, ja endog dem, som forkaster frelsergjerningen, Guds søns offerdød og mægling. Med 68 mod 60 stemmer afslog forsamlingen at befatte sig videre med anklagen. Med andre ord, den anerkjendte, at slige meninger *kan* hyldes endog af theologiske lærere inden den presbyterianske kirke.

Et andet anklagepunkt bestod i, at professoren lærer, at bibelen ikke er ufeilbarlig, men indeholder iøinefaldende feil og selvmodsigelser, at Moses ikke skrev Mosebøgerne, og at Esaias ikke skrev den bog, der bærer hans navn o. s. v. Med 72 mod 53 stemmer lagdes anklagen tilside.

Det var ortodoksiens venner, som fik anklagen istand for at rense kirken fra det farlige kjætteri. Udfaldet er istedet blevet, at den mest ortodokse kirke i den engelsktalende verden har anerkjendt kjætteriet, og at ortodoksien har tabt sin sidste sterke fæstning i de lande.

Om akkumulatorsporveie.

En kommission af erfarne elektriske ingeniører har nylig for en større amerikansk by foretaget en undersøgelse af de hidtil indvundne erfaringer med *akkumulatorsystemet.* Deres rapport gaar ud paa, at der intet er, som kan retfærdiggjøre systemets antagelse. Det falder i længden meget kostbarere end andre systemer. Driftsomkostningerne opgives som to og en halv gang saa store som ved et kabelanlæg. Kommissionen mener, at for et vanligt hestesporveisselskab at indføre akkumulatorvogne istedetfor hestekraft vilde være en al erfaring og viden trodsende dumhed. Da vilde et kabelanlæg, mener de (elektrikere som de er) falde baade billigere og bedre. Til alle andre ulemper ved akkumulatorsystemet kommer nemlig ogsaa den, at det bliver aldeles upalideligt i strenge vintre med megen sne og issvulst.

Om kineserne.

Fra en femtepart til en fjerdepart af jordens befolkning er *kinesere*. De udgjør verdens talrigste og ældste nation De var i besiddelse af en høi kultur og en velordnet stat, da vore forfædre var vilde skovmænd, og før Rom eller Athen eksisterte som fremtidsdrømme engang. De havde trykte bøger og endog aviser, aarhundreder før man i Europa havde drømt om sligt. De eied en dybsindig filosofi længe før Platons eller Sokrates's dage. Selv den moderne evolutionslære kjendte de til for et par tusen aar siden, og tanker og ideer, der endnu forekommer os radikale, forvovne og nye, var allerede gamle i Kina ved Jesu fødsel. Allerede dengang var deres land i besiddelse af en næsten kristen kultur og civilisation, mild, fredelig, arbeidsom, velordnet, hvor lovene hersket, retfærdighed var alle sikret, og de bedste og viseste styret land og rige.

Den kinesiske civilisation er slet ikke saa forskjellig fra den kristne, som man i almindelighed tror. Det er i de ydre former, paa overfladen, at forskjellen er størst. De principer og ideer, der ligger til grund for den, er omtrent de samme som de, vi kjender fra den kristne morallære og den vanlige retsvidenskab.

Kineserne er et yderst strævsomt, arbeidsomt folk og staar i moralsk henseende gjennemgaaende fuldt paa høide med Europas nationer. Familiebaandet er særlig stærkt iblandt dem. De har en umaadelig literatur baade i prosa og poesi, og literaturen er næsten Kinas religion. Skrivekunsten betragter de som et evigt mirakel, en himlens velsignelse, der aldrig maa glemmes. Kundskab og literær begavelse baner vei til alle embeder og til al hæder og ære i det land. De har altid sat aandens magt høiere end sverdets. Kinesisk historie har mere at fortælle om digtere, forfattere, filosofer og vismænd end om generaler. De tilbeder freden – *fred* og *arbeide.*

Regjeringsformen i Kina er monarkisk, dog saa, at keiseren hvad tid som helst kan afsættes. Han er langtfra uindskrænket monark; tvertom han er keiser alene saalænge, som han holder sig inden de urgamle loves ramme. Det øieblik, han skrider udenfor den, gjør noget af egen arbitær vilje, saa ophører han at være »himmelens søn«, og det er ikke alene folkets *ret*, men dets *pligt* at skaffe ham afveien og indsætte en anden keiser, der vil vandre efter de gamle love.

Kineserne har æren af at have skabt to af verdens mest udbredte og høieste religioner, og af at have talt mellem sig tre af de ædleste religionslærere eller profeter, som nogensinde har levet her i verden, Konfucius, Mencius og Laotsze. De to første gav sit folk en næsten fuldstændig kristen morallære. Deres ord er som

gjenlyd af bjergprædikenen og i det hele af de fire evangelier. Mange af deres *parabler* (for de ogsaa lærte delvis i parabler) minder slaaende om dem, Jesus fortalte. Laotsze derimod var en religiøs sværmer og drømmer, en, hvis lære er som den fineste musik fra sjælens dyb. Og alle disse tre leved et halvt aartusende før Jesus.

Men det merkelige ved kineserne er, at de naaet toppunktet af sin udvikling for et par tusen aar siden og har siden staaet helt stille; ikke gaaet tilbage, men heller ikke gaaet frem. Arbeidsomt, fredeligt og lykkeligt har de levet der i Asiens frugtbareste egne. Hele deres literatur vrimler af pris over det *himmelske rige* eller

En musikalsk aften.

det *blomsterstrøede* rige, som de benævner sit fædreland. Og literaturen er gjennemgaaende optimistisk, livsglad og lys.

* * *

Det er imidlertid i anledning en ny opdagelse og en ny teori om det kinesiske folks oprindelse og plads i menneskehedens historie og slegtregister, at vi idag bringer nogle illustrationer fra det besynderlige og gaadefulde folks daglige liv tilligemed nogle faa ledsagende bemerkninger.

Paa et andet sted i dette numer af *Kringsjaa* er der refereret en artikel *), der omtaler, hvorledes den hvide menneskeraces første forfædre for aartusender siden

*) Vore forfædres hjem.

udvandret fra sit oprindelige hjem i det centrale Sibirien og kom til egnene mellem Eufrat og Tigris, samt hvorledes de der forefandt et ældre gult folkeslag, som de underkastet sig og hvis kultur og kunst de tilegnet sig. Dette gule folkeslag havde nemlig allerede da naaet en høi grad af civilisation; det leved i et ordnet, lovfæstet samfund med kunst og arkitektur, medens vore hvide forfædre, der strømmet ind over deres land og ved vaabenmagt underlagde sig det, raa barbarer, en krigersk horde, nogenlunde i lighed med de Attilas *hunner*, der langt senere væltet sig ind over Romeriget. Fra dette undertvungne gule folkeslag modtog saa imidlertid vore forfædre (de senere kaldæere og egyptere) sin første undervisning i civilisert samfundsliv, i bygningskunst og i skrivning. Naar derfor senere kaldæerne bygget de store kjæmpebyer og tempelanlæg ved Eufrat og Tigris, saa var det fra hint gule folk, de

Dørtærskelens guder.

havde lært det altsammen, og fra det, de modtog hjælp dertil. Muligens var det saa herfra, at den samme hvide race bragte den civilisation og bygningskunst, den saaledes havde lært, til Egypten, hvorfra de saa spredtes — og udviklede sig som de spredtes — til Grækenland og Rom, og videre til os idag.

Dette gule folkeslag kalder historikerne *akadiere.* Man kjender dem godt fra de tidligste mindesmerker i hine egne. Man kjender deres sprog, deres religion, deres sæder, skikke og ideer. Men det har hidtil været forskere en uløselig gaade, hvem i al verden disse gule folk var, hvorfra de kom og hvor de siden er blevne af.

Nu gaar imidlertid den omtalte nye teori ud paa, at disse gamle *akadiere* — sandsynligvis det første civiliserede folk i verden — den hvide races læremestre og ophavsmændene til den hele menneskelige kultur, ikke var andre end de *moderne kineseres forfædre.* Til dem skulde vi saaledes staa i bundløs gjæld.

For en del aar siden var det ganske almindeligt at regne civilisationens egentlige begyndelse fra den græsk-romerske periode. Man betragtet de folk som kulturens grundlæggere. Bagenfor Rom og Athen laa bare barbarisme, mente man. Snart maatte man dog gaa længer tilbage. Man fandt, at grækere og romere blot laante og bygget videre paa det kulturarbeide, som egyptere og kaldæere allerede forlængst havde udført. Og nu finder vi altsaa tilslut, at egyptere og kaldæere igjen blot var elever af de gamle kinesere. Der endelig synes strømmen at stanse. Der synes vi have naaet op til civilisationens og kulturens jordiske kilde.

Det være langtfra, at dette er bare teori og drøm. Ad forskjellige forskningens veie er undersøgere ved taalmodigt arbeide kommet til det samme resultat.*) Man finder et nøie slegtskab mellem disse urgamle akadiere og de moderne kinesere, hvad sprog, sprogformer og skrifttegn angaar. Man finder fælles hovedpunkter i religiøse traditioner og skikke. Deres tidsregning er i alt væsentligt den samme. Kort sagt, at de to er nærbeslægtede synes lige saa sikkert, som at vi og italienere er i slegt, og nøiagtigere undersøgelse vil have bevist, at disse gamle akadiere udvandret fra sit hjem i Mesopotamien ca. 2300 aar før Kristus og bosatte sig saa i Kina, hvor de grundlagde det endnu eksisterende og blomstrende rige — et slags levende monument om, eller rettere sagt en levning af jordens første civiliserede samfund.

Kvinde af folket.

Fra de gamle kaldæere har *vi* vesteuropæere faaet en hel del af vore gamle sagn, f. eks. det om livets og kundskabens træ i Edens have. Da nu efter al sandsynlighed de gamle kaldæere fik det meste af sin sagnverden fra de gule akadiere, fra hvem de moderne kinesere nedstammer, saa burde vi altsaa vente — om den teori medfører sandhed — at finde mange af disse vore egne ældgamle sagn blandt kineserne ogsaa. Og det er netop hvad der finder sted. Den nævnte historie f. eks. om de to træer i Edens have er ogsaa kinesisk. Selv vor julegran har noget tilsvarende i Kina og synes saaledes at stamme fra hine gamle akadiere, den menneskelige civilisations grundlæggere, og at blive et tegn og et symbol i vor midte paa menneskehedens *enhed*, uanseet farve eller race-

*) Den sidste del af denne artikel tilligemed illustrationerne er fra *Harpers Monthly*. Forfatteren af den refererede artikel er Henry Burden Mc. Dowell. Som autoritet for den fremførte anskuelse citerer han professorerne de la Couperie, François Lenormands og Sayce. Den første fandt de 500 første skrifttegn i det moderne kinesiske alfabet at være de samme som de tilsvarende tegn i det gamleakadiske alfabet.

Et internationalt religionsparlament.

Under udstillingen i Chicago agtes der afholdt et internationalt religionsparlament med udsendinge fra og repræsentanter saa vidt muligt for hver religion, hver kirke og sekt i verden, som da vil faa anledning under møderne til at fremsætte frit og fuldt sine synsmaader, tro og ideer. Meningen er, at inden alle religionssamfund er det dog *sandheden*, man vil. Ingen holder paa sit eget, bare fordi det er ens eget, men fordi en tror det at være *sandt*. Derfor maa alle kunne mødes i fælles kjærlighed til sandheden og til hinanden; og af et sligt møde af sandhedssøgere fra alle verdens kanter, af en slig udveksling af tanker, slig gjensidig omgang og bekjendtskab kan dog intet andet end godt komme. Man vil lære hinanden bedre at kjende, faa øinene op for, at det dog i grunden er det samme, man vil, og trods forskjellige ord og fraser for en stor del det samme, man tænker, tror og føler. Kristne prester vil faa anledning, gjennem hedningeverdenens mest dannede repræsentanter, til at faa bedre rede paa, hvordan det der staar til, hvad dybere *mening* der ligger bagom de utallige ceremonier og ord, der, for den ulærde missjonær og reisende, ser ligesaa underlige og frastødende ud, som vore egne ceremonier og dogmer maa gjøre det i en reisende hednings øine. Vi har jo nu, takket være den mængde dannede japanesere, kinesere og hinduer, som har opholdt sig i længere tid i Europaa eller Amerika, faaet et lidet indblik i, hvor besynderlig og ofte lav og barbarisk vor kristne civilisation, tro og kirke tager sig ud fra deres standpunkt. Samtidig vil saa disse hedningeverdenens ledende repræsentanter faa høre kristendommen fortolket og fremstillet af dens fremste og dygtigste mænd og vil tage med sig tilbage et ganske andet og bedre indtryk deraf end det, de faar fra udsendte misjonærer.

Og noget lignende vil finde sted, hvad de forskjellige kristne sekter og samfund angaar. Der er intet, der hurtigere øger den gjensidige forstaaelse og agtelse mellem modstandere og bringer dem sammen om fælles store hovedpunkter, end fri og frygtløs tankeudveksling under forholde, hvor al bitterhed og personlighed udelukkes, og gjensidig velvilje og agtelse raader uforstyrret.

Der er ingen, der venter, at et sligt parlament skal kunne føre til nogen enighed i et og alt, nogen ny universal religion, eller til vidstrakte omvendelser til en eller anden af de repræsenterede sekter og samfund. Man venter sig blot, at det skal øge forstaaelsen og den personlige velvilje, virke for fred, samkvem og velvillighed paa jorden, meddele alle en følelse af, at uenigheden dog er mindre, end vi før troede, at der virkelig er enkelte store hovedpunkter, hvorom budhister, muhamedanere og kristne

er enige og kan samles, at den aand og følelse, der besjæler dem i det væsentlige, er den samme, at det er higen efter det rette og gode, tilbedelse af det sande og skjønne, hengivenhed under og tillid til en retfærdighedens og kjærlighedens styrende almagt.

Muhamedanere og budhister har allerede sendt ind sit ønske om at deltage og de valgte delegeredes navne. Interessant vilde det jo være at høre, hvem af alle disse der kan bevæge sind og hjerter mest.

Arbeide blandt de fattige i New York.

Ogsaa i Amerika har de store byer, trods landets umaadelige rigdom, sine strøg, hvor fattigdom og elendighed findes i ligesaa intens og oprørende en form som nogetsteds i Europa. Det er da aldeles overveiende indvandrede europæere, som bor i disse strøg. De udgjør et fuldstændigt Babel af sprog og nationaliteter. Et underligt indtryk gjør det i New York f. ex., pludselig at komme fra byens bedre gader ind i disse elendighedens kvarterer, hvor gader, trapper og gange sværmer af et i brogede filler klædt liv. Hæse skrig i alle sprog og dialekter fylder luften. Husene er forfaldne; vinduesruder istykkerslaaede, vindueslemmerne itubrukne. Mangefarvede klude stikker istedet ud af vinduerne. Store grupper af fillede kvinder omgiver vogne med uappetitlig udseende grønsager, skrigende, pruttende, skjældende. Børn sparkes og prygles midt paa gaden af sinte forældre. Mand og hustru staar paa trappen og trætter og truer hinanden, medens en flok naboer samler sig om dem og hjælper dem at holde fornøielsen gaaende. Drukne folk, kvinder som mænd, slentrer afsted gjennem denne brogede, fillede vrimmel; ramler om paa en trappe, hjælpes ind af en nabo eller kastes overende af en skøieragtig gut. De fleste synes at være italienere, tyskere, ungarer og i det hele folk fra Europas sydligere lande. Derfor bliver da ogsaa fillerne saa brogede og mangefarvede. Kvinderne har lasede dragter i alle regnbuens farver med røde, gule, grønne og blaa tørklæder paa hovedet.

Man faar en følelse af at være overflyttet i en anden verden eller at vandre om i en hæslig drøm, Der er noget utroligt, spøgelsesagtigt over det hele. Her findes der virkelig folk, der formelig slaaes med hundene om det affald, som kastes ud fra de bedre stilledes bord. Man ser dem om morgenen rode gjennem søppelkasser og skyllebøtter for med omhu at pille ud et stykke brød eller kjød, som saa kanske udgjør dagens eneste maaltid for dem.

Blandt disse folk har der nu i flere aar opholdt sig endel mænd med universitetsuddannelse og tildels med pengemidler. De har leiet sig værelser

— ikke sammen, men hver for sig — i de vanlige kvartaler, hvor disse folk lever, og der har de saa søgt at leve omtrent paa samme fod som de andre. Det har været deres hensigt helt at identificere sig med denne klasse af deres medmennesker, lære dem nøie og intimt at kjende, prøve deres livsvilkaar for saa desto bedre at kunne hjælpe dem. Det er en af de maader, hvorpaa den religiøse følelse i mennesket ytrer sig i vor tid. Samtlige har ofret sit liv helt og fuldt, uden reservation, for disse medmennesker. Nu har de netop faaet bygget — deres kjendskab til sagen og deres eget alvor og offervillighed gjør det let for dem at opnaa hvad penge de trænger og kan anvende — et større lokale i disse strøg. Det skal benyttes som en slags fri klub for samfundets udskud. Der er læseværelse, selskabsværelser og foredragslokaler. Det vil staa enhver frit for at gaa ind og ud og fordrive tiden med, hvad han selv ønsker. Der vil være lyst og rent og varmt til enhver tid. Gode aviser og bøger vil ligge om ham. Foredrag vil holdes hver aften. Børn og voksne kan faa fri undervisning i forskjellige fag, om de ønsker. Samtidig vil da lederne af det hele være mænd, som bor der midt iblandt besøgerne, lever som de, kjender dem ud og ind og har ofret sit liv for dem.

Husholdningsspørgsmaalet.

I »Kringsjaa« nr. 1 refereredes efter det danske tidsskrift »Tilskueren« en artikel under overskrift *kooperative husholdninger*. Den der behandlede sag synes pludselig at være bleven overordentlig populær i udlandet. I januarheftet af *XIX Century* skrev en Mrs. Lewis om sagen. Hendes ideer er mere storslagne end fru Magelssen-Groths*) og kanske vel saa praktiske. Hun vil have kooperationen anlagt efter større maalestok og mere forretningsmæssig. Istedetfor et kjøkken for hver leiegaard eller for hver 8—10 familier foreslaar hun et kjøkken for hver gade eller bydel. Hun vil blot, med andre ord, at restauratører skal oprette — for egen regning og som vanlig forretning — store kjøkkener og lokaler, hvorfra efter ordre mad kan blive ombragt til de forskjellige familier, som ønsker det. Altsaa ingen ny institution, blot en udvidelse af det eksisterende restaurationsvæsen. Men det hele anlæg skulde *beregnes paa* saadan ombringelse til familierne. Maden skulde laves mere efter *hjemmeregler* og mindre restaurationsmæssig. Hver morgen skulde et bud indfinde sig hos hver af os med frokosten og tillige med et kart over dagens middagsretter, hvorfra vi saa kunde træffe vort valg. Og til den fastsatte tid vilde saa vor middag staa dampende paa bordet. Forfatterinden tænker sig ogsaa, at disse centralkjøkkener snart vilde finde det til egen fordel at sætte sig i telefonforbindelse med sine kunder.

Her foreslaaes altsaa intet andet, end at vi herefter skal lade vor mad koges *i det store*, akkurat som vi allerede lader vort øl brygges i det store og bringes til vor dør. Det er ei saa svært længe siden, minder Mrs. Lewis om, at hver familie brygget sit eget øl. Snart vil den tid komme, da det vil synes lige saa absurd for hver enkelt familie

*) Forfatterinden i »Tilskueren«.

at give sig til at koge sin egen mad *hjemme*, som det nu vilde forekomme os for hver familie at brygge sit eget øl.

Og paa samme vis som kjøkkenstellet saaledes arrangeres forretningsmæssig og i det store, saa vil hun ogsaa have det med andre dele af husstellet.

Hun minder om, at i Englands storbyer vasker ikke længer hver familie sine egne vinduer ved egne kræfter. Det er et tilbagelagt standpunkt. Man har *vindues-vasknings-kompagnier*, som mod en aarskontingent besørger vinduerne renholdte uden bryderi og uden ophævelser den hele tid. De har øvede, dygtige arbeidere, der gjør det, siger fruen, mange gange bedre og hurtigere end de gamle tjenestepiger og vaskekoner, som satte op og ned paa huset i hele dage for af og til at faa vinduerne rene. Og det falder billigere. Bedre arbeide for mindre penge. Det er jo saa, det altid gaar, hvor *en gros*-principet eller den kooperative ide indføres.

Men hvorfor stanse med vinduesvasknings-kompagnier? Hvorfor ikke ogsaa have gulvskurings-kompagnier, sengeopredningskompagnier og trappesopnings-kompagnier etc. etc.? *Det* er, hvad Mrs. Lewis mener, vi snart vil komme til — at hver gren af husstellet, med andre ord, udskilles og gjøres til en storforretning med dygtige, øvede og velbetalte arbeidere; at saaledes det hele husstel vil foregaa med et uhrværks nøiagtighed og precision, stilt og lydløst, uden at man behøver ofre det en tanke, undtagen naar man ved hvert aars begyndelse betaler sin kontingent til de forskjellige kompagnier og selskaber. Det vil blive som at leve i Aladdins slot, mener fruen. Arbeidet vil gjøres af stille, velopdragne, dygtige aander, fra hvem man aldrig vil høre et ord, hvem man aldrig behøver at bryde sig om. Vil man pludselig holde selskab. saa bare klapper man i hænderne, eller raaber i telefonen, og — *presto* staar bordet dækket med udsøgte retter til en pris, der i vore smaahusholdninger vilde synes utrolig.

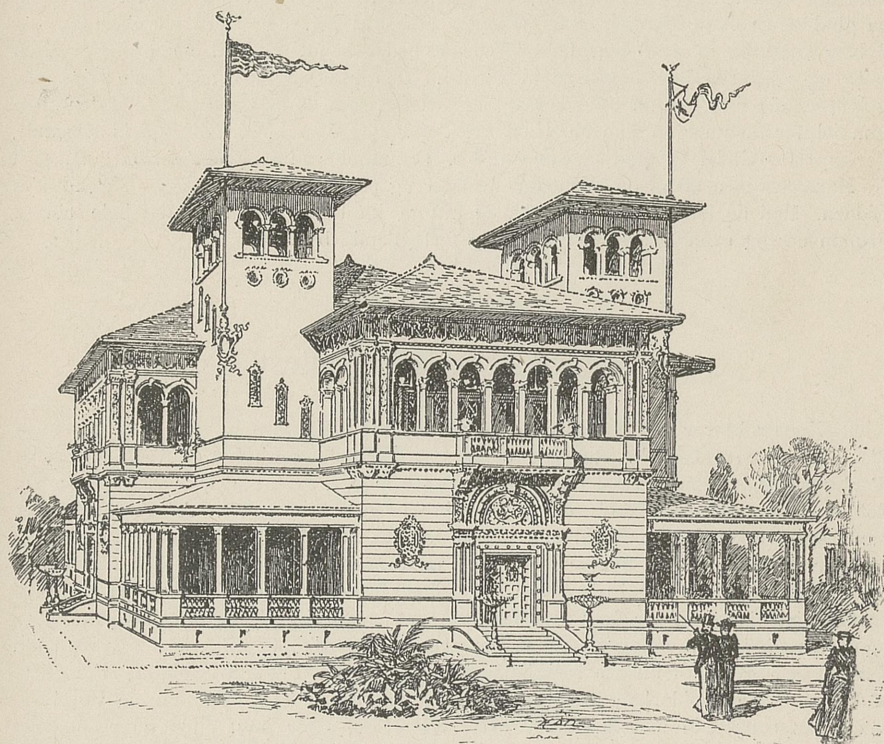
I februarheftet af samme tidsskrift tager saa en mand ideen op og undersøger den nøiere med tal og beregninger. Han ønsker at udfinde, om slig herlighed virkelig lader sig opnaa med, hvad det nu koster os at leve. Han tager et vist distrikt af London, undersøger antallet af familier der og deres husholdningsudgifter og anslaar saa — temmelig lavt — den hele sum, der medgaar til kjøkkenet. Dernæst har han gaaet til et fremragende arkitektfirma og faaet dem til at levere overslag over, hvad det vilde koste at bygge centrallokaler, kjøkkener etc. med alle mulige moderne forbedringer og indretninger, store nok til at forsyne den omhandlede folkemængde med spisevarer. Endelig har han ogsaa været hos erfarne restauratører og faaet *deres* overslag over, hvad et sligt kjøkkens drift med betjening, ombringning o. l. vilde koste. Og efter at have fremstillet det hele i saa *slet* et lys for Mrs. Lewis's ide som muligt, kommer han dog til det noksaa forbausende resultat, at under en slig ordning kunde vedkommende distrikt leve *bedre* end nu for *en trediedel* af dets nuværende kjøkkenudgifter.

Med andre ord, for den fornøielse at koge vor egen mad i egne kjøkkener og have alt dermed forbundet bryderi betaler vi *tre gange mere end* nødvendigt, tre gange mere, end det efter den omhandlede ordning lod sig udføre for. Og den bedre mad, den bedre opvartning, friheden fra stræv og bryderi fik vi endda ekstra.

Mon det saa ikke er værd at tænke paa? Eller finder vore madmødre det saa fornøieligt at gaa der og sulre og stelle hver evige dag med mad og kjøkken, at de heller vil betale sine 1200 kroner om aaret f. eks. for sin levemaade end faa bedre sager uden bryderi for *400* kroner og spare de *800* for andre udgifter?

Fra verdensudstillingen.

Nedenstaaende billede viser den bygning, som *Texas*, en af staterne i den amerikanske union, lader opføre paa udstillingspladsen i Chicago. Hver af forbundets 42 enkelte stater vil blive repræsenteret i og ved en lignende særskilt bygning ved siden af deres deltagelse i de store fælles udstillingslokaler. En liden brøkdel af udstillingen vil saaledes komme til at bestaa

af 42 bygninger af nogenlunde samme størrelse og art som den ovenfor gjengivne. Dertil kommer saa særskilte bygninger for omtrent alle jordens nationer, og saa tilslut selve de store, fælles udstillingslokaler.

„*Kringsjaa*" vil efterhaanden bringe billeder og nyt fra denne største af alle verdensudstillinger. Alene under tag er der mere end det *dobbelte* af det areal, som benyttedes i Paris, og dog vil der ikke blive plads nok; bygninger og rum vil blive overfyldte. Ogsaa hvad skjønhed og samlet indtryk angaar, er alle enige om, at den fuldstændig vil kaste alle andre udstillinger i skyggen. En bereist franskmand, der blev spurgt, hvordan den efter hans formening tog sig ud i sammenligning med Pariserud-

stillingen, svarte, at „bygningerne i Chicago er, hvad man vilde ventet sig i Paris, mens bygningerne i Paris mere var, hvad en europæer vilde ventet sig af et sligt nybygge som Chicago."

«Hvad der særlig udmerker Chicagoudstillingen,« skrives der i »Harper's Magazine«, »er ikke dens kjæmpemæssige størrelse, ikke at den kan fremvise den største bygning i verden; men det er dens kunstneriske skjønhed og fuldendthed, grupperingens harmoni og de herlige effekter, man har opnaaet i arkitektur og haveanlæg. Det bedste indtryk af det hele faar man, naar man nærmer sig fra sjøen af. Det syn, man der møder, særlig mod aften, naar søilerader, taarn og kupler tegner sig imod en glødende solfaldshimmel, er en skjønhedsaabenbaring, der mest vil overraske og dybest fattes og føles af den, der allerede er bedst kjendt med det menneskelige genis seire og mesterværker andetsteds i verden. Den lille lagunby med sine skinnende paladser, afspeilet i sjøen ligesaa klart og tydelig, som den staar tegnet mod den klare himmel, forekommer en som en drøm fra Tusend og én nat, et deiligt *fata morgana,* der maa forsvinde, før man naar hen til det. Det minder en om synet af Konstantinopel fra Marmora-sjøen af og om Venedigs kanaler og paladser, som de tager sig ud ifra Lidaen. Med de lette buer og hvælv, de luftige kupler og taarne er det hele som en drømmenes og eventyrenes fortryllede og fortryllende by.«

Fremtidige astronomiske teleskoper.

Konstruktøren af det bekjendte Lick-teleskop i Kalifornien, der med en linsediameter af tre fod er det største i verden, skriver i Januar-heftet af *North American Review* en interessant artikel om fremtidige teleskoper. Han mener, at grænsen for det praktisk mulige paa dette omraade endnu langt fra er naaet. Af eksperimenter, han i sine verksteder har foretaget, slutter han, at han, hvad tid man ønsker, uden videre vanskelighed kan bygge et teleskop med en linse *dobbelt* saa stor som Lick teleskopets, eller 6 fod i diameter. Vanskelighederne ved fabrikationen af disse umaadelige linser ligger først i at faa støbt et saa stort glasstykke aldeles feilfrit, og dernæst i, at slibning og form maa være saa matematisk nøiagtige, at alle lysstraaler, der passerer gjennem linsens forskjellige dele, vil samles i et eneste punkt, ikke større end at en synaalsspids kan dække det. Men ved de af ham opfundne og ved Lick-teleskopet benyttede metoder lader dette sig gjøre, siger han, uden nogensomhelst uovervindelige vanskeligheder. Allerede det store Lick-teleskop har i væsentlig grad forøget vor viden om det verdensrum, hvori vor lille jord udgjør et forsvindende fnug. Et teleskop dobbelt saa stort vil atter mangfoldiggjøre vor viden og forstaaelse, spænde vor horisont videre ud. Og dermed, mener konstruktøren, er langtfra grænsen for det mulige naaet. Det er blot, hvad han staar rede til at paatage sig imorgen den dag. Men fabrikationen gjør nye fremskridt daglig, og fremtiden, mener han, vil se endnu større stjernekikkerter.

Sammenligning mellem engelske og amerikanske jernveie.

En engelsk ingeniør har anstillet en interessant sammenligning mellem godstrafikens kostende paa engelske og amerikanske jernveie. Det besynderlige faktum lægges for dagen, at medens engelske jernbaneselskaber blot betaler sine arbeidere det halve af, hvad amerikanske betaler, ser de sig dog nødsaget til at forlange det dobbelte for godstransport. Med andre ord, det tager fire gange saa meget arbeide at transportere en ton gods en mil i England som i Amerika. Og grunden hertil er helt og holdent at søge i den mere *praktiske* ordning, som raader i det sidste land. Hvad der særlig bidrager til den store besparelse i Amerika er, at man benytter større og mere solide godsvogne, tungere træn og større lokomotiver — saa tilsyneladende ubetydelige er de omstændigheder, der sætter det ene land istand til at betale dobbelt saa høi arbeidsløn som det andet og dog transportere gods for de halve priser. Man finder, at transportens kostende aftager næsten proportionelt med de nævnte faktorers stigende. Man faar nemlig derved langt mindre dødvægt at trække og nyttiggjør drivkraft, banelegeme og arbeidsstyrke i langt høiere grad.

Forholdet har vakt opmærksomhed i England og vil vel føre til indførelsen af det amerikanske system der, hvad godsvogne og godstræn angaar.

Støvpartikler i luften.

Hr. John Aitken, en velkjendt forsker paa det atmosfæriske omraade, har nylig gjort en række eksperimenter for at udfinde antallet af støvpartikler i almindelig luft. Resultaterne udviste, at fri luft efter en vaad nat indeholdt 521,000 støvpartikler pr. kubiktomme; i klarveir indeholdt den 2,119,000 partikler i samme rum, hvilket viser, at regn renser atmosfæren godt. Luften i et værelse fandtes at indeholde 30,318,000 partikler i samme rum; opunder taget indeholdt den 88,346,000 partikler pr. kubiktomme. Den luft, som samledes over en Bunsen-flamme, indeholdt ikke mindre end 489,000,000 støvpartikler pr. kubiktomme. Antallet for værelsets vedkommende fandtes, medens der brændte gas i værelset og i en høide af omtrent fire fod over gulvet. Disse tal viser, hvilken stor indflydelse gas har paa den luft, vi indaander, og hvor vigtigt det er at sørge for god ventilation i vore værelser. — Hr. Aitken bemerker, at der synes at være ligesaa mange støvpartikler i en kubiktomme luft i et værelse, hvor gasen brænder om natten, som der er indbyggere i Storbritannien, og at i tre kubiktommer af gasen i en Bunsen-flamme er der ligesaa mange støvpartikler, som der er mennesker paa jorden.

Det er bedre at gjøre godt end at brænde røgelse, at udrive had og bitterhed af ens bryst end at paakalde Budhas navn. Belønning følger enhver god og ond handling, som skyggen følger selve gjenstanden. Det er en glæde og en velsignelse at sige et godt ord, at opfylde en god hensigt. At sulte er en ubetydelig ting, men at miste ens bedre væsen er i sandhed et stort tab. Gjør din pligt og stol saa paa forsynet. Oprigtighed behager guderne. (Kinesisk ordsprog).

Indførelsen af elektriske sporveie

revolutionerer byanlæggene i De forenede stater. De amerikanske byer har altid været vidtstrakte i forhold til sin folkemængde — spredt ud over et betydeligt territorium. De har luft, lys og rum nok. Gaderne er anlagte overordentlig brede og gjerne flankeret ikke direkte af husrækker, men af smaa velstelte græsplæner, bag hvilke saa først husrækkerne kommer. Saa hurtig som mulig beplantes ogsaa alle brede gader med trær. Modsat af hvad der finder sted hos os, hvor befolkningen klemmer sig sammen i byens centrale strøg og bor der i store leiebarakker, søger den i Amerika udover — bort fra centrum og forretningsstrøget, ud, hvor der er fuldt op af plads og lys, og hvor hver mand kan have sit eget lille hus, sit stille, fredelige hjem, omgivet af have og græsplæner. Dette har altid været tilfældet. Nede i byernes centrum finder man kun faa beboelsesleiligheder, der er alt optaget af butikker og kontorer. Men længer ud mod byens udkanter finder man saa de nydeligste, fredeligste, træbeplantede gader, hvor husene er bygget i villastil mellem trær og haveanlæg. Forbindelsen mellem centrum og disse udliggende beboelsesstrøg er saa bleven vedligeholdt ved de vanlige sporveie, som paa denne vis har spillet en betydelig rolle og selv i smaabyer havt en umaadelig trafik.

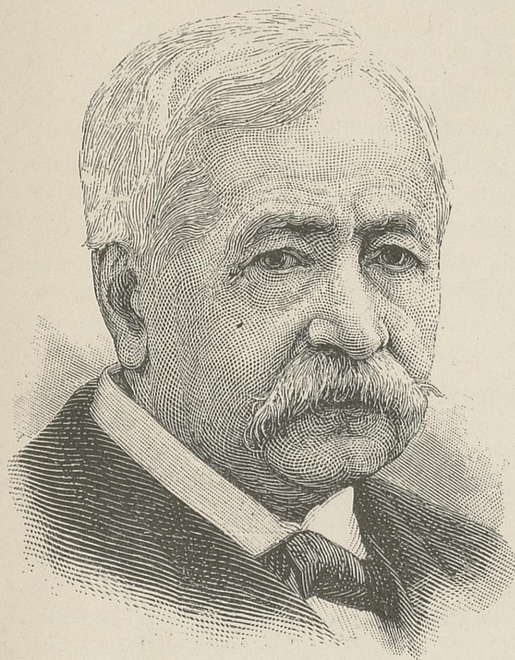
Nu har imidlertid indførelsen af elektriske sporveie givet denne bevægelse *ud* fra byernes centrum fordoblet kraft. Nu kan man jo nemlig, takket være elektriciteten, bo dobbelt saa langt ud og dog være byens centrum nærmere end før. Følgen er, at folk regner det endnu mindre nøie med distance fra centrum, er villige til at gaa endnu længer ud for at faa lys og rum nok. Et større territorium muliggjøres for bebyggelse, hver mand faar derfor raad til at benytte større tomt for sit hjem, lægger mere ud i græsplæner og haver. Følgen er, at beboelsesstrøg i de nyere amerikanske byer mere og mere antager karakter af endeløse, vidtstrakte villabyer, bygget i skog og mark og parkanlæg — en fortryllende blanding af land og by med alle bylivets fordele og alle landlivets behageligheder; — byens larmende liv paa faa minutters afstand og dog absolut fred og ro blandt haver og trær.

Det er ikke let at overvurdere en saadan ordning af byerne, hvad befolkningens sundhed, tilfredshed og lykke angaar. Maatte noget lignende kunne ske hos os ogsaa! Vi har da *plads* nok. — I Amerika hænder det ikke sjelden, at kompagnier kjøber store landstrækninger flere kilometer fra byens centrum, anlægger vei og gader, ordner strøget med parkanlæg o. s. v., lægger elektriske sporveie derud eller forlænger en eksisterende linje og sælger saa byggetomten eller bygger selv en række villahuse af forskjellig størrelse, som saa sælges. Det er der gjerne en ypperlig spekulation. Mon det ikke vilde lønne sig her ogsaa? Udmerket vilde alt være, der kunde sprede vor i leiebarakker sammentrængte folkemængde udover et større, friere territorium.

Det nye universitet i Chicago bliver nok det rigeste saavelsom det største og mest storartede i verden. Det er endnu ikke bygget, men eier dog en stadig og hurtig stigende formue af 26 millioner kroner allerede. Det meste af dette vil blive udsat som rentebærende fonds til universitetets underhold og drift. Det maa, lavt anslaaet, kunne være sikker paa en aarlig indtægt af halvanden million kroner paa sin egen kapital alene. Dertil vil der vel saa komme betydelige tilskud fra stat og kommune.

Man forbereder sig da ogsaa efter en storslagen maalestok paa universitetets aabning.

Panamamændene.

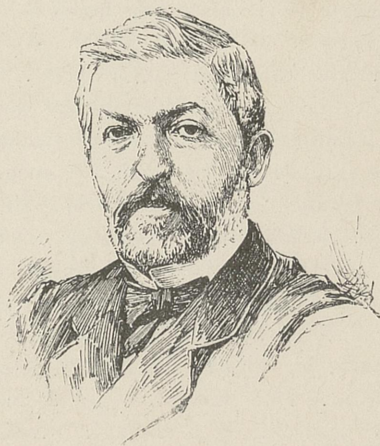
Ferdinand de Lesseps.

M. Clemenceau.

M. Rouvier.

M. Constans.

Politisk oversigt.

I *Frankrig* er der, siden første hefte af „*Kringsjaa*“ udkom, faldt dom i panamasagen. Ferdinand de Lesseps, Suezkanalens bygmester, og dennes søn, Charles de Lesseps, dømtes til 5 aars strafarbeide og en ubetydelig pengebod. Eiffel, konstruktøren af det store taarn, der bærer hans navn, dømtes til 2 aars strafarbeide og en ganske ubetydelig pengebod. For Ferdinand de Lesseps vedkommende synes straffen unødvendig streng. Som allerede i forrige numer paapeget, ligger hans skyld mere i en ganske naturlig tro paa sit foretagende og paa sit eget held end i nogen virkelig forbrydersk hensigt. Der kan i hvert fald anføres mangfoldige undskyldninger for ham. Og den tjeneste, han ved Suezkanalens gjennemførelse har gjort vor slegt og vor tid, burde vel heller ikke faa gaa i glemmebogen. Forholdene er i hans tilfælde saa enestaaende, at man, uden frygt for at etablere noget farefuldt forbillede for senere domsafsigelser, godt kunde have gjort en undtagelse for hans personlige vedkommende og ladet naade gaa for ret. Desuden er vist den gamle mand strengt nok straffet allerede. Helt at knuse ham kunde ikke være nødvendigt. Sandsynligvis bliver han da ogsaa benaadet. — Ogsaa for sønnens vedkommende synes straffen haard. Men nødvendigt er det jo for samfundet at vise, at den slags færd, som han har gjort sig skyldig i, den taaler det ikke; den kan ikke undskydes; og at mod retfærdig straf for den kan hverken navn, rigdom, stilling eller vunden berømmelse og ære beskytte. Eiffel derimod fortjener visselig sin straf. Han har gjort sig skyldig i simpelt bedrageri, ikke for at fremme et stort foretagende, ikke i nogen ideel beruselse; men ene og alene for at berige sig selv. Det synes som en feil ved lovene, at den rigdom, han paa slig vis har tilvendt sig, ikke kan blive ham frataget. Naar han om to aar gaar ud af fængslet, saa er han vistnok ikke længer den verdenshædrede konstruktør; men han er fremdeles den grundrige mand — mange gange millionær — der kan leve i ro og guldbeslaaet elegance resten af sine dage af de midler, han har tilranet sig. — Kanske har aldrig den franske republik undergaaet en haardere prøve end nu under disse afsløringer og sagsanlæg. Samfundet har været rystet i sin dybeste grund, tilliden til de styrende ødelagt, institutionerne kompromiterede, medens republiken ingen første klasses dygtighed har havt til at styre den gjennem brændingen. Naar den dog er kommen uskadt, ja, urystet ud af det hele, saa baader det virkelig godt for dens fremtid. Den maa nu siges at have staaet sin værste prøve og at være fast og urokkelig grundlagt. Frankrig faar neppe mere nogen anden regjeringsform. Betydningsfuldt er det ogsaa, at landet for tiden er uden en eneste virkelig fremherskende *personlighed*. Der er ingen, der rager hoved

og skuldre op over alt folket. Landet styres af ganske almindelige dygtigheder, om ikke af rene middelmaadigheder. Og dog gaar det. Man har faaet bevis for, at Frankrig kan klare sig *uden store mænd*. Kanske er det til folkets held. Det tør vænne det af med persondyrkelsen og diktatorkampen og lære det at stole paa sig selv, paa vælgernes egen kløgt og aarvaagenhed. Og først naar *det* er lært, bliver landet i fuld sandhed en republik.

I *England* er parlamentet aabnet. Trontalen, der i hint fuldt ud konstitutionelle land blot er den siddende regjerings program, bebuder en mængde stridsspørgsmaal. *Homerule*-sagen kommer først; den vil allerede være parlamentet forelagt, naar dette rækker „Kringsjaa"s læsere. I det indre af Afrika — i *Uganda* — er England blevet indviklet i vanskeligheder, som den konservative opposition vel vil benytte sig af til angreb paa Gladstones regjering. Det *liberale parti* lægger mere og mere sin uensartede sammensætning for dagen. Det bestaar af de mest forskjelligartede elementer og lader sig neppe holde sammen længer, end saalænge Gladstone staar i spidsen for det, og saalænge det kan enes om gjennemførelsen af irsk *homerule* som første sag. Naar den sag er løst, trækker Gladstone sig efter egne udtalelser tilbage fra det offentlige liv. Han mener sig at være for gammel til at gjøre noget forsøg paa at løse *flere* spørgsmaal eller føre andre sager frem til seier. Med *den* vil han slutte sit offentlige arbeide — med at faa England til at vise Irland *retfærdighed*, med at give den irske nation raadighed over sine egne affærer. Maatte det lykkes ham at sætte saa ædel en krone paa saa rigt og gavnligt et livsverk! Men naar den sag engang er afgjort og det irske spørgsmaal ude af verden (ved *grundig* løsning), saa vil utvilsomt de eksisterende politiske partier i England opløse sig, og nye dannelser og organisationer komme i deres sted. Det er ogsaa der de *sociale* spørgsmaal, der trænger sig frem, og som snart maa trække partidelingen mellem et liberalt parti med radikale, sociale reformer paa sit program — et social-demokratisk parti — endnu længe i minoritet, og et i *social* hensende konservativt parti, endnu længe det raadende.

I det stille hav har der fundet en liden revolution sted. Dronningen af *Sandwichsøerne* er bleven afsat af sit folk og en provisorisk regjering oprettet. Denne har anmodet De forenede stater om at faa øerne indlemmet i forbundet. Noget svar foreligger ikke endnu. Fristelserne for De forenede stater til at tage den for dem høist nyttige øgruppe, hvor amerikanske interesser aldeles dominerer, er store. Men samtidig vilde slig annektering være et brud paa unionens traditionelle politik og neppe lade sig udføre uden ved ændringer eller fortolkningskunster anvendte paa konstitutionen. Denne kjender nemlig ikke noget sligt som *kolonier*; den har blot plads for *selvstyrende* og *ligestillede* stater inden forbundet; og til en slig stat

vilde man af mange gode grunde neppe gjøre Sandwichsøerne. Vil man imidlertid modtage tilbudet, saa finder man jo altid en udvei, en gjennemførlig ordning. Man kunde f. eks. indlemme dem i en af enkeltstaterne, gjøre dem til en del af staten Kalifornien, f. eks. — I og for sig er sagen af mindre betydning; men den bliver af verdensinteresse derved, at den udgjør en prøvesten for amerikansk politik udad. Annekteres Havaii, saa sker dermed, som sagt, et fuldstændigt brud paa unionens traditionelle, reserverede politik, saa skabes et præcedens, som utvilsomt vil føre til videre annektering af øer og lande i forskjellige verdensdele — til amerikansk deltagelse i kolonialpolitiken med andre ord. Afslaaes derimod det smigrende tilbud, saa betyder det, at Amerika ikke er til at lade sig friste ud af sin reserverede stilling.

Fra *Rusland* kommer der et rygte om et nyt nihilistisk attentat paa storfyrsttronfølgeren.

I *Italien* har man trabelt med sine store bankskandaler.

Herhjemme diskutteres fremdeles med ivrighed den svenske regjerings udtalelse om ordning af unionsforholdene paa grundlag af fuld ligestillethed. Det merkeligste ved det hele er ubetinget for mange af os, at det først er nu iaar, i 1893, at Sveriges regjering *erkjender*, at Norge er (eller skulde være) et frit og selvstændigt med Sverige *ligestillet* rige. De fleste af os troede jo — fra vor barnelærdom i historie og politik — at det blev fastslaaet i 1814 og var hævet over al tvil. Udtalelsen, der forøvrigt som bekjendt gaar ud paa en fælles udenrigsminister, der „*kan*" være norsk saavelsom svensk, betragtes almindelig som et *tilbud* til opgjør fra svensk side og er som saadant blevet temmelig bestemt afvist af vort venstreparti, medens vort høireparti modtager det som en betydelig indrømmelse og ønsker at lægge det til grund for videre venskabelige forhandlinger mellem de to riger. Imidlertid har enkelte ledende blade i Sverige „fortolket" regjeringens udtalelser paa en maade, der betydelig vilde forringe dens betydning, og hvorimod derfor vore egne høireblade paa det bestemteste protesterer. Greit og i utvetydige ord har de mindet svenske unionsvenner om, at ligestillethed maa indrømmes som Norges *ret*, og ikke — som der fra enkelte hold i Sverige har vist sig tilbøielighed til — som en naade. Om at vort land maa staa helt og holdent som et suverænt og Sverige i ingen henseende underordnet rige, derom raader der saaledes enstemmighed i Norges land. Striden gjælder alene den *bedste ordning* af dette forhold.

»Bekymring, ængstelse, mistænksomhed og daarligt humør, alt sætter rynker i vort ansigt og gjør os gamle før tiden; vi er ofte selv skyld i, at vi ser gamle og stygge ud — det er ei sjelden, fordi vi for hyppigt har givet efter for bitterhed og lunefuldhed.« (Ruskin).

Redaktørens sofahjørne.

I sofahjørnet forbeholder redaktøren sig ret og frihed til at sige sit hjertes mening om alt, der interesserer ham, og til at sige den frit og ligefrem uden at behøve at file sine ord og sætninger af til at passe ind i nogen bestemt *stil*. Han vil ikke gaa paa redaktionelle stylter her; vil ikke være tvungen til at skrive afmaalt, videnskabelig nøiagtig, vel afrundet og udtømmende om de ting, han behandler, men vil sige akkurat, hvad han har lyst til at sige, slig som det falder sig lettest og bekvemmest at sige det. Til gjengjeld gjør han da heller ikke her noget krav paa den autoritet og ufeilbarhed (som jo ellers hører med til enhver redaktørs prærogativer og høie egenskaber); vil ikke engang love bestandig at mene saa fuldt ud, hvad han siger, eller at holde sig jevnt høitidelig og kirkealvorlig; vil slet ikke forsværge at begynde eller slutte noksaa alvorlig tale med en spøg, eller — for at faa sin mening bedre frem — at tilspidse det hele til umiskjendelig overdrivelse.

Der er ikke mere end en halvhundrede ting her i verden, synes jeg — slige ting som en prægtig solskinsdag, et deiligt skogparti, et rigtig vakkert træ, en maaneskinskveld paa land eller vand, ude eller inde osv., osv., en hundrede eller to hundrede ting kanske — som i den nydelse og ægte fornøielse de kan skaffe en, kan stilles ved siden af et godt og velspillet teaterstykke. Men saa maa det ogsaa *være* godt spillet. Jeg mener ikke absolut feilfrit i alle tekniske detaljer. Vi har heldigvis intet med kunstmæssig, teknisk teaterkritik at bestille her. Jeg mener med godt spil bare det, at alle de rollehavende formaar at holde illusionen vedlige hos os almindelige mennesker hele stykket igjennem, rive os med sig, tvinge os til at leve med et par timers tid i det stykke liv, som gaar over scenen. Nu kan det vel hænde, at vi ogsaa i denne henseende er lidt forskjelligt anlagte, og at det, som tiltaler og henriver en, bliver staaende som noget ganske mat og ufuldkomment for en anden. Hver faar da dømme og tale for sig selv. *Mig* forekommer det nu, som om den Kristianiaboer, der ikke ser Bjørnsons *Ny system* som det nu spilles, bedrager sig selv for en nydelse og en fornøielse, der burde kunne gjøre ham godt i lange tider. Det er *godt spil* efter mine begreber. Feil og mangler er der vel, men de tekniske kritikere om det. Sjelden ser man vel dog nogetsteds et godt stykkes handling og indhold bragt mere levende og fuldendt frem — end den aften, jeg saa det i det mindste. Stykke, spil og iscenesætning — alt bidrog til, at der for tilskuernes øine udviklet sig noget, som dog maatte rive med sig enhver, der ei er gjort helt igjennem af granit.

Det er noksaa vanskeligt for os nordmænd at blive rigtig begeistret over noget, synes det mig. Vi har vist en god portion is i blodet. Kanske er det ikke god tone at blive begeistret — det vil sige at strømme helt over af fryd, glæde og beundring overfor noget stort, godt eller vakkert. En faar det indtryk af at se, f. eks. hvormange der i teatret aldrig rører sine hænder, selv ikke, naar de dog *maa* føle hjertet hoppe i sig af fryd og tilfredshed. Det er vist ikke rigtig »fint« at *vise* i hvert fald, at man er tilfreds og glad. Men hvorfor skulde det nu ikke være det? Er det i grunden mere end simpel høflighed, mere end hvad et godt hjertelag kræver, at naar nogen gjør et eller andet, der skaffer os glæde og tilfredshed, vi da lægger *det* for dagen, *takker* derfor slig, at vedkommende merker og føler det. Det gjør os godt, og det gjør dem godt. Det er som et fast, varmt haandtryk. Naar derfor de spillende i et stykke — takket være møisommeligt og samvittighedsfuldt arbeide — skaffer dig en rig, straalende aften, saa sid ikke der ubevægelig som en støtte (selv om du er en dame og har nye handsker paa). Sig

tak for glæden, de har skaffet dig, tak for hjælpen, de har bragt, lyset, de har øget i dit liv; klap, saa det giver gjenlyd og vær ikke altfor bange, naar det er *rigtig* godt, for at vifte med lommetørklæde og vove et bravo heller. Det vil ikke skade nogen; tvertom, det vil sætte nyt liv i alle, faa arbeidet til at gaa lettere for de spillende og gjøre nydelsen vel saa stor for dig.

Vi er saa svære til at *takke for maden*, vi nordmænd og skandinaver i det hele taget. Men der er da virkelig andre ting i livet, som er vel saa megen tak værd — som et godt skuespil f. eks., eller en digters sange og verker.

Naar vi en gang imellem har en mand eller kvinde i vor midte, som gjennem mange aar har arbeidet for os alle, har stridt og strævet med modgang, fordom og mørke, for at gjøre livet lidt rigere og lysere for os alle — en digter kanske, hvis sange har lettet os mangen tung stund eller kronet mangen glad time, eller en mand, som i udlandet har baaret vort norske navn frem til hæder og ære, har gjort at enhver af os derude herefter vil mødes med lidt mere respekt og velvilje — naar saa er, saa lad os takke ham ogsaa slig, at han føler det kommer fra hjertet. Lad ingen staa stur og taus. Lad os af og til glemme disse mænd og kvinders feil — for naturligvis har de feil, og i deres fremskudte stilling viser jo ogsaa de sig store og forstørrede — og varmt og oprigtig hylde dem for det store og gode, de har udrettet, for den aandelige rigdom, de frit har skjænket os. Lad os ikke ved slige anledninger staa altfor meget paa det fashionabelt anstændige. Lad os faa hatten af, allesammen, lommetørklæderne frem, og give et hurra, der ryster luften.

Rent uhyggeligt forekommer det mig ved slige leiligheder at se (som jeg har gjort det) en menneskemasse paa tusender fylde gaderne, medens de, som ikke netop deltager i optog eller procession, staar der paa siderne af gaden med hatten tilsyneadende fastklistret paa hovedet, stumme som fisk. Vi *er* da ikke *saa* kolde og usympatetiske. Hjertet maa da ofte banke voldsomt nok, af lyst til at skrige ud et takkens og hyldningens ord, derinde under det stive, sture ydre og de ubevægelige hatte. Det er vel bare frygten for at blive grebet i den uanstændighed, taabelighed eller barnslighed, virkelig at *føle* dybt og fuldt, der holder de fleste tilbage.

Jeg tror nu, det vilde gjøre os godt, om vi af og til lod følelserne — hvor de er helt retmæssige og gode — løbe af med os. Det kan ikke være sundt at gaa omkring med et evigt stængsel for dem. De bare bliver staaende inde i os og surne da og æder sig ind i vort eget liv; gjør os til egoister, kynikere og grættenperer, som gaar om og smiler bittert, overlegent og haanlig ad alt, som i verden findes, som taber evnen til at *se* det store og vakre tilslut, fordi de aldrig vilde hylde det, naar de saa det. Kort sagt, jeg tror, den er unaturlig og skadelig denne indesluttethed og sturhed, denne frygt for at vise, hvad vi føler (især da, naar det er en varm, ædel følelse; bitterhed, foragt o. l. det har vi jo ingen lignende frygt for at lægge for dagen, det er mange af os helt stolte af), for at sige en mand tak for det gode, han gjør os, for at juble vor hyldest til dem, der har bragt Guds lysrige lidt nærmere vor egen dør og vort eget hjerte.

Undres mig paa, om vi ikke som folk er lidt bange for, at vor nabo skal vokse os over hovedet, komme for høit op og blive for kry, om vi lader ham det vide, hver gang han gjør noget godt. Mon der ikke gaar en hel del noksaa styg og smaalig misundelse omkring i vort samfund, en ren uvilje mod at se vore naboer bære lykken og æren hjem? Jeg haaber naturligvis, at saa ikke er, for et uslere karaktertræk findes der vel neppe til. Det er omtrent al lavheds dybeste bund ikke at kunne glæde sig oprigtig over, at det gaar en anden godt, ikke at finde en fornøielse i at øge hans glæde og flette et blad mere ind i hans laurbærkrans. Det er egois-

mens, selvgodhedens humske, kolde mørke og trangbed. Det er det Per Gyntske »at være sig selv nok«. Det er den virkelige forhekselse, der dræber al dybere glæde i livet. Det er at være »bergtagen«; det er troldeliv. Nei, ud af det, om nogen sidder i det. Lad os lære at glæde os ved alt, hvad stort, godt og ædelt er, af hvem det saa øves, hvorfra det saa end kommer. Lad os lære helt og fuldt at ønske og ville hverandre vel og fryde os ved, at det gaar vor nabo godt. Det er den eneste menneskelige og den eneste lykkelige maade at leve paa. »*Se ud og ikke ind; se frem og ikke tilbage, op og ikke ned; og ræk saa en hjælpende haand overalt, hvor noget godt og nyttigt skal øves*« Saa lyder en amerikansk prests opskrift for fred og lykke i livet.

I denne forbindelse rinder der mig isinde en anden vakker liden sætning, hvis velklang jeg ikke evner gjengive i oversættelse: »elsk mig længe og elsk mig varmt, og — *sig mig det ogsaa af og til.*« Det kan jo være svært bra, at visse mennesker gaar omkring med de venligste, varmeste, velvilligste følelser overfor mig, begravne dybt nede i deres hjerter; men saalænge de ikke paa nogen vis giver alt det der udtryk, viser mig det, lader det kaste varme og lys ind omkring mig, saa er det nu til svært liden nytte for mig; kunde lige saa gjerne ikke eksistere. En dyb, stille, taus kjærlighed er jo et ypperligt tema for digt og romaner, og er vist meget agtværdig med, men den maa være svært kjedelig for dem, som skal leve paa den. Det hjælper saa lidet paa en kold vinterdag, at kullene i kjælderen indeholder ustyrtelige masser af *bunden varme.* Det er *frigjort varme,* vi trænger til. En forsvindende brøkdel af al den bundne varme i kjælderen omsat i virkelig ild, som vi kunde varme os ved, vilde gavne og glæde os mere end det hele oplag dernede. Og saa er det med de bundne, de tause, de udtryksløse følelser; de hjælper os saa svært lidet mod livets kulde og mørke. Det er bare, hvad der sættes fri, hvad der finder udtryk i ord eller handling, som er os til nytte og glæde, som gjør det lyst og varmt om en. — »Elsk mig længe og elsk mig varmt«, — ja, men sig det saa ogsaa og vis det ved alle de ord, smaa opmerksomheder og handlinger, som mere end alle livets *store* begivenheder tilsammen bidrager til dets fred, lykke og velsignelse. Og det er selvfølgelig ikke bare paa hjemmet og hjemmets kjærlighed, den gjengivne sætning finder anvendelse; den holder stik om alle beslægtede følelser og alle forhold. *Lidt* mere demonstrative, end vi er, skader det os vel i alle fald neppe at blive.

— En mand laa paa jorden hensunken i bøn med sine fødder vendt mod Mekka. En muhamedansk prest, som saa ham, udraabte: »Usling, vantroende, hvorledes tør Du vende dine fødder mod Allahs hus?« Manden svarede: »Forsøg Du, om Du kan, at vende dem etsteds hen, hvor Guds store hus ikke er.«

(Persisk sagn).

— Den, som tror, at han forstaar og kjender Gud, han kjender ham slet ikke. Den, som tror, at Guddommen er ufattelig, han kjender og forstaar den.

(Hinduisk).

— Flyv gjennem det hele verdensrum til dets yderste grænser, og du vil dog blot have seet en eneste sten af Guds bygning — en eneste sten, ikke mere.

Rid i al evighed gjennem de glødende himle paa din fantasis vinger, og du vil dog ikke komme videre end til hans boligs dørtærskel. Alle nationer paakalder Gud, og i alle sprog nævnes hans navn; dog kan ikke hans pris og ære fuldt udtrykkes, før den døve bliver veltalende, og hver sten og stok faar røst.

(Muhammedansk).

— En time tilbragt med at øve retfærdighed er værd sytti aar tilbragt i bøn.

(Muhammedansk).

Literatur.

Det er merkeligt, hvor lidet virkelig klangfuld og tankevægtig poesi der skrives i vor literatur nutildags. Der synes næsten at eksistere en følelse af, at digt og vers hører det gammelmodige til, at i vor realistiske, videnskabelige tid passer ikke sligt. Naar en mand har noget alvorligt at sige, mener man, saa lad ham sige det i ligefrem, grei prosa. Versets form er blot for spøg, munterhed og det letteste af det lette i tankernes verden. — Men heri tager man nu alligevel feil. Det er vist, at fremdeles den, der evner at lade sin tanke bæres frem af digtets bølgende, sanse- og fantasiberusende musik, vil række videre og dybere end den, der maa holde sig til simpel, ligefrem prosa. Alle mennesker holder af et godt digt. Det er vel i det hele neppe nogen kunst, der eier slig magt over sind og hjerte som digterens. — Vistnok er det saa, at der skrives en hel del »vers«, som intet vanligt menneske bryder sig om eller har tid til at læse, »*vers*«, som overlades de professionelt literære, fordi de tilsyneladende intet indeholder uden rækker af gyngende *ord*, intet *siger*, intet *betyder*. Og det første, et vanligt menneske forlanger af digt som af prosa, er naturligvis, at noget virkeligt *bliver sagt,* at der er indhold og tanker deri. Blot og bart *versebroderi,* — hvor smaa, vakre ord trædes paa rhytmiske silketraade, rent paa maafaa, uden mening og uden andet maal end at faa det hele til at klinge vakkert, — det bryder vi os ikke om. Men har en digter noget at sige og er istand til at sige det med al poesiens rigdom paa farver og klang, med dens fart og varme, saa lad ham da endelig gjøre det, og hans ord vil ubetinget række videre og leve længer. De største, dybeste og nyeste tanker vinder i magt ved at bæres frem som sang og digt.

Der er saa mange digtarter, saa mange versformer, som endnu er næsten ukjendte i vort sprog. Det vilde være interessant og til berigelse for vor literatur, om af og til de mænd, der eier de store tanker og syner, og som ogsaa fører poesiens scepter over ordene, vilde *synge* os deres tanker og syner frem i rige, klangfulde vers; om vi paa den vis ogsaa i vort sprog kunde faa slige herlige digte (for ei at hente eksempler fra vor egen poetiske literatur af tidligere dage) som Robert Brownings »*Saul*« eller som enkelte af Swinburnes, hvor man formelig *ser* tankerne malet i rige, glødende farver og hører dem som berusende melodier fra et orkester. Bedst af alt, om vi kunde faa alle vor prægtige tids store, løftende ideer og idealer, begeistringer, tro og haab (saa ypperlig egnede for *sang*, saa *poetiske* i sig selv), sunget og digtet ind i vor literatur og ind i vort folks bevidsthed og følelsesliv. — Velkommen det *nyes* sangere og digtere!

Camilla Colletts samlede skrifter II. — Fantasi og virkelighed. — Albert Cammermeyers forlag. Kristiania og Kjøbenhavn.

»Vor nation er pessimist blandt nationer. Den har det bestemte anlæg til skarpt at opfatte og med forkjærlighed at dvæle ved det mørke og skyggende samt med en frugtbar og digterisk fantasi skabe sig saadant, hvor det ikke er forhaanden, — nationale eiendommeligheder, der vistnok ogsaa drager sin næring af det tungsind, der saa naturlig udvikler sig af vore isolerede, klimatiske forhold. Noget godt turde der altid resultere deraf. Der er en sund, skarp, kritisk sans i nationen, der maaske i en lykkeligere fremtid vil kunne klare sig til et uberegneligt gode. Lad først deigen gjære ud, saa kommer saltet vel tilpas. Og dette salt skal engang bevare os for filisteriets, for spidsborgerdommens kvalmhed.« Saa skriver Camilla Collett i »*Oktoberfantasier*«,*)

*) Fantasi og virkelighed, se side 251.

der helt igjennem er saa fulde af træffende, sand og retfærdig kritik over vore egne forhold den dag idag, at en del deraf burde kunne gjøre nytte som flyveskrift, burde i hvert fald læses af hver norsk mand og kvinde, og indholdet tages til hjerte. Hun finder blandt andet, at vi som nation mangler evnen til positivt, byggende samarbeide, kan ikke føie og rette os nok efter hinanden til at kunne virke for et fælles maal. Vi staar som i et hus uden tag; men istedetfor at tage fat i al kammeratslighed med at faa taget bygget, saa giver vi os til at trætte og slaaes om, *hvordan* det bør bygges. Enighed gjør sterk, heder det; men at være enige, det er noget, vi endnu ikke har lært begyndelsesgrundene til. Vor *kritiske* evne er udviklet paa bekostning af vor organiserende og udøvende, mener hun. Og dog — som i det anførte citat — ser hun selv i alle skyggesider ved vor karakter og vore forhold løfter og muligheder for langt bedre ting. Naar bare »nationen kunde gjøres gladere! — bare den kunde komme i bedre humør! — hvad kan der vel gjøres for at modarbeide dette arvelige mismod, hvoraf den lider?«

I det hele kan ingen, der ønsker at kjende og forstaa »*norsk aandsliv*«, dets forskjellige kræfter, dets vækst og dets idealer, — hvad det stevner imod, — undlade at gjøre sig bekjendt med fru Colletts skrifter. Og den, der selv har ro nok i sindet til at begynde at blive lidt kjed af vor modernere, nervøse og helt hysteriske literatur med dens afbrudte og ujevne stil, og som længes efter at møde en roligere aand, efter at finde store og vakre tanker udtrykte i et behersket, fint, fantasifarvet sprog; den, der finder behag i smaa, fine stemningsbilleder og naturskildringer, i en lys og kvindelig fantasi, og fremforalt i at møde en klar, dannet og egte frisindet aand, vil læse disse skrifter med sjelden nydelse. Jeg vil vist ikke undervurdere det gode ved den nervøse, intense stil, som vi i senere tid er blevne saa vant ved; men *eneraadig* bør den ikke være. Da bliver den til sygdom. Der er da ro og fred i verden med. Der findes da folk, som har tid til at *drømme* nogle timer bort ved en en skogbevokset bred eller paa en maanelys altan. Og der findes da endnu mennesker, som baade tænker og taler i *fuldførte* sætninger. Vi er ikke allesammen hysteriske. Vi taler og tænker ikke allesammen i *prikker* og *tankestreger*.

Den literaturklasse, hvortil fru Colletts skrifter nærmest maa henregnes, den, der søger nydanne, udvikle og adle sind og hjerte hos den læsende, er desværre hos os saa begrænset, at hvad der findes burde være alment kjendt. Disse skrifter hører til dem, som hver opvoksende mand og kvinde i vort land burde have læst. De vilde blive bedre og nyttigere mænd og kvinder derved.

Herman Bang: Rundt i Norge. Skildringer og Billeder. H. Aschehoug & Co.s forlag, Kristiania. Pris kr. 4.50.

Den, der ikke har læst »Rundt i Norge«, bør læse den. Det er jo altid noksaa fornøieligt, for ei at tale om gavn og nytte, at faa rede paa, hvad andre tænker om en. Herman Bang skildrer os nordmænd, som vi er i vore hjem, paa gader og stræder, skildrer vort offentlige og vort private liv, vore selskaber, vore kontorer, — skildrer det alt kortfattet, klart, træffende og underholdende og samtidig med saa megen sympati, at vi maa le med, naar han ler af os, istedetfor at blive sinte.

Man vil finde den hele bog underholdende og fængslende læsning. Man vil faa sig mangen god latter over den, mangt et lunt smil, og man vil kjende sig selv og vort folk igjen paa hver side i bogen. Men det er nu ikke *bare* en »morsom« bog heller. (Vi er saa svære her hos os til at dele al verdens literatur i »morsom« og »ikkemorsom«. Vi synes ikke at have faaet sindet aabnet for forstaaelse af andre literære kategorier endnu). Det bedste ved den er, at den saa træffende maler det

latterlige, det absurde, det gammeldagse, det forældede, det fjeldtrange, det skogbygdagtige, det smaalige og barnslige ved vort liv. Det er som at se sig selv i spei. Vi bliver vâr det altsammen. Og saa godt er det fremstillet, at vi selv *ser* det latterlige og maa le ad det og skamme os over det. Det er en derfor bog, som vil hjælpe til at fordrive det trange og absurde, som den faar os til at le af; en bog, der tilintetgjør mørke og smaalighed og bringer mere lys og verdensluft med sig. Lad den derfor finde læsere i titusendvis udover vort land. Den er saa fuld af smaa, tankevækkende og nyttige vink med, indeholder saa mangt et spirende livsfrø. Bare et par prøver tilslut. ». . . . fremmede ting tager ikke Kristiania om hjertet. Man ser det ogsaa af byens blade. De kommenterer føie de udenrigske fremtoninger, og deres storpolitiske betragtninger modtager de helst *med den danske post.**) (!) — »Grand«s publikum er hurtige avislæsere. De gjennemlæser de epigrammatiske meddelelser, som norsk journalistik ynder, og hengiver sig atter til deres stilleben. Man hører ikke stort andet end dominobrikkernes raslen over bordene og stokkeslagene, der kalder paa opvarterne. . . . . . —. *Man bliver her heftig ved enhver ting. . . . .**) (Saa sandt som det er norsk). — Der burde i nordiske skoler indføres et lærefag, hvis maal var at indprente *respekt for det praktiske livs virksomhed**). For landet her betyder Bergensbanen mér end hele aarhundredets sammenlagte literatur . . . . .«

Nyt Tidsskrifts januar-hefte indeholder en velskreven og fængslende fortælling af Hans Aanrud. Heftets glansnummer er dog Chr. Collins ypperlige og sympathetiske skildring af Bjørnstjerne Bjørnsons personlighed. Forfatteren evner her, trods alt hvad der er talt og sagt om vor store digter, at bringe os til ny og bedre forstaaelse af ham og hans værker. Han fremhæver punkter i Bjørnsons aand og tankegang, som vi kanske ikke hidtil fuldt ud har fattet og givet deres rette plads og værd, som f. eks. digterens tilbedelse af den magt, der ligger i det stille, det blide, det ømme, i taalmodighed, selvopofrelse og kjærlighed, den magt, som englænderen Mathew Arnold gav navnet *sweetness and light* (lys og mildhed) og som Bjørnson selv antyder i ordene: »Vær snil.« —

Ogsaa professor Torup og Sigurd Ibsen har i dette hefte værdifulde bidrag, henholdsvis om *materialisme* og *naturvidenskab,* og om *protektionisme* i teori og praksis.

Troesforskjel har delt den menneskelige race i 72 nationer. Af alle deres dogmer har jeg valgt ét — guddommelig kjærlighed.

(En persisk digter i det 11te aarhundrede).

Lad os anerkjende forskjellige religionsformer blandt menneskene, om vi anerkjender forskjellige sprog, der dog alle skaffer udtryk for *en* og samme menneskelige natur. Ethvert geni har størst magt i sit eget sprog og hvert hjerte i sin egen religion.

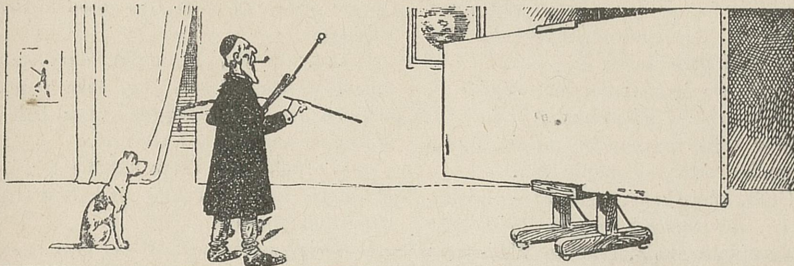
(Jan Paul Richter).

Vær en ven af fred, en udbreder af fred, ven med alle mennesker. Gjør ikke mod andre, hvad du ikke vil, at de skal gjøre imod dig, dette er hele loven; resten er bare kommentar. (Jøden *Rabbi Hillel*; — nogle år før Kristus.)

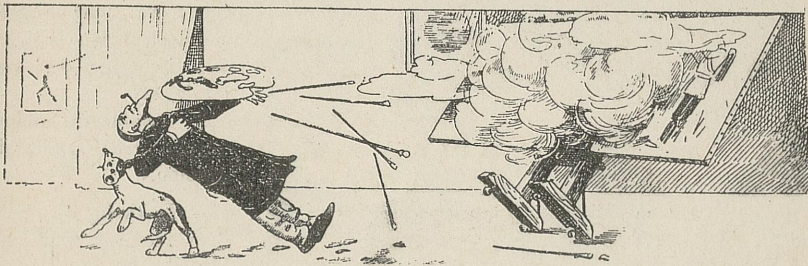
*) Udhævet her.

Fra livets latterside.

Billeder uden ord. — Realistisk kunst.

— En velkjendt prædikant begyndte en prædiken over ordene: »Herren din Gud er en sol« saalunde: »Har I vel betænkt mine brødre, hvor meget vi skylder solen, hin dagens seierskronede monark? Var det ei for denne kjæmpemæssige verden, der oplyser vort hele solsystem, saa blev vi jo nødt til at slaa os tilfreds med maanens blege og utilstrækkelige lys.«

— *De to er ét.* Han: »Det er din skyld.«

Hustruen: »Aldeles ikke, det er din.«

Han: »Men hvad mit er er dit.«

— »Holder De fast ved Deres idealer?« spurgte hun.

»Det vilde jeg saa svært gjerne, om jeg bare turde«, svarede han blidt. »*De* er mit ideal.«

— »Hvad synes De om at gaa paa tigerjagt«, spurgte man en fra Indien tilbagevendt englænder.

»Prægtig«, var svaret, »ingen jagt er herligere, saalænge det er os, som jager tigeren; men naar forholdet vender sig om, og tigeren jager os, saa bliver det en helt anden sag.«

— En kjøbmand i New-York mistede for flere aar siden sin gamle fader, og en ven fra Boston, som mødte ham i Wallstreet, kondolerede ham i den anledning. Kort tid efter mødte han atter sin gamle ven fra Boston, og denne, som var noget glemsom af sig, spurgte, hvorledes det stod til med hans fader.

»Død«, sagde kjøbmanden, »død!«

»Hvor trist!« lød svaret.

Efter seks maaneders forløb mødte kjøbmanden atter sin gamle ven.

»Godt, kjære ven«, sagde han aandsfraværende, »hvorledes lever saa din fader?«

»Fremdeles død«, svarede Wall-street kjøbmanden, »fremdeles død.«

— »Jeg beder tusende gange om forladelse, fordi jeg kommer saa sent.«

»Min herre«, svarede damen naadig »der behøves ingen undskyldninger; De kan aldrig komme *for* sent.«

— »Se her, Gusta, er en tysk klokke, om jeg kjøbte til dig i New York.«

»Gud, hvor dumt, Hans; du ved jo, at jeg ikke forstaar et eneste tysk ord.«

— »Hvad i al verden mener du med at prygle din gut uden den mindste foranledning?«

»Aa, ser De, en mand, der har saa meget at bestille som jeg, maa tage sig af sine børns opdragelse, naar han tilfældigvis har lidt tid tilovers.«

— Forfatteren: »Men hvorfor forlanger De mere for at trykke min bog denne gang end ellers?«

Forlæggeren: »Fordi sætterne uafladelig faldt isøvn over Deres roman.«

— »Hallo«, sagde en mand fra Chicago da han stod foran Washington-monumentet. »Det er en noksaa god elevatorbrønd; naar tænker I paa at opføre resten af bygningen?«

Modens yderligheder.

— Ved en forelæsning om »literaturens forfald« udbrød den veltalende foredragsholder: »Hvor er de er alle hine literaturens store: hvor er Skakespeare og Byron og Macaulay; hvor er de, spørger jeg?«

En stemme fra galleriet svarede trist: »Døde alle sammen.«

— Lykkelig brudgom: »Opvarter, jeg ønsker middag til to.«

Opvarteren: »Ønsker herren og damen *table d'hôte* eller *à la carte?*«

Brudgommen: (som ikke er hjemme i fransk) »Bring os lidt af hvert, med fuldt op af sauce til begge.«

— Definition af intet: en bladløs kniv uden skaft.

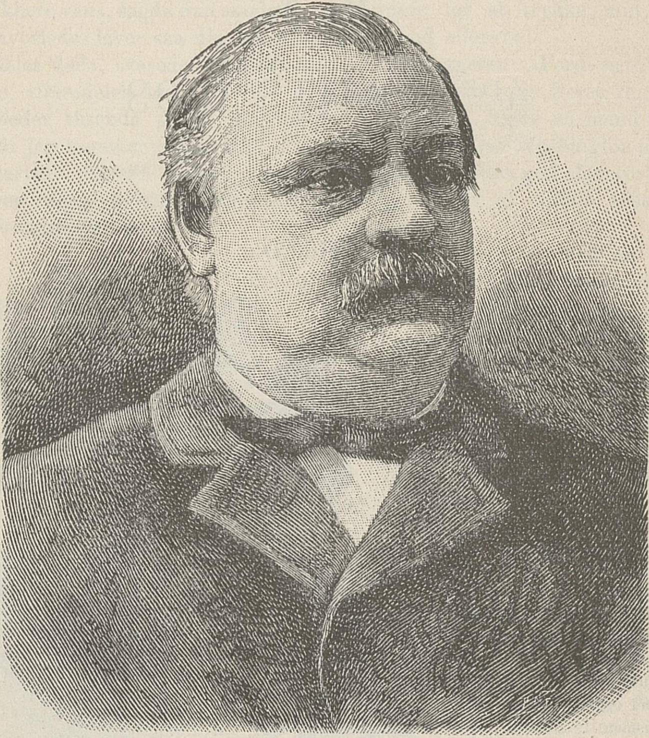
Kristiania — Nikolai Olsens bogtrykkeri — Stortorvet 6.

KRINGSJAA

No. 3

4DE MARTS 1893

INDHOLD

Grover Cleveland.

Grover Cleveland.

Samme dag, som dette hefte af *Kringsjaa* udkommer, skifter de Forenede stater regjering. Republikaneren Benjamin Harrison og hans ministerium fratræder magten, og *Grover Cleveland* bliver forbundets præsident. Ceremonierne ved dette skifte er i sig selv meget enkle og simple. Den nye præsident begiver sig over til kongres- eller storthingsbygningen, hvor han aflægger ed eller giver sit ord paa at udføre de med hans embede følgende pligter og hverv efter bedste evne og i overensstemmelse med konstitution og love. Den fratrædende præsident gratulerer, kanonsalver forkynder forandringen, de aftrædende ministre sætter de tiltrædende ind i forretningernes gang, og dermed er det hele gjort, det store land har skiftet administration, styre og politik, men dog gaar alt sin jevne gang uden et eneste øiebliks afbrydelse.

Imidlertid feires denne enkle høitidelighed gjerne med storartede festligheder, hvortil den fratrædende præsident og regjering bidrager efter bedste evne.

Politisk betyder regjeringsskiftet denne gang, at det republikanske parti taber magten, medens det demokratiske (nærmest svarende til Europas *liberale* partier) overtager den. Og *det* betyder igjen revision af toldlovgivningen med betydelige og for verdenshandelen vigtige tarifnedsættelser, en konservativ finanspolitik uden forsøg paa ved kunstige midler eller statens hjelp at holde sølvpriserne oppe, sparsomhed i statshusholdningen og helt igjennem et enkelt, sindigt, virkelig demokratisk styre.

Som bekjendt findes der ikke i den amerikanske republik noget svarende til de europæiske ministerskifter. Ministrene eller statsraaderne møder *ikke* i kongressen, deltager selvfølgelig *ikke* i dens forhandlinger og kan blive siddende trods allehaande mistillidsvota, selv om de blot raader over en ubetydelig minoritet af stemmerne. Amerika har med andre ord *ikke* det parlamentariske styre, som det kjendes i Europa. Grunden dertil er den, at ministrene *ikke* er den egentlige ansvarlige regjering. De er saa langt fra ansvarlige for præsidentens handlinger, at denne tvertom er ansvarlig for sit hele raad. *Han* er den politisk ansvarlige regjering. I virkeligheden svarer hans stilling nærmest til den engelske førsteministers. Han er en *folkevalgt førsteminister*, konstitutionelt, politisk og moralsk ansvarlig overfor *folket* for den hele administration. Han vælger selv sit raad uden at tage ringeste hensyn til kongresmajoritetens ønsker. Samtlige ministre er simpelt hen *hans assistenter*. De er ansvarlige for ham, ikke for kongresmajoriteten. Taber de *hans* tillid, saa sender han dem uden videre væk. Men har de *hans* tillid, saa bliver de siddende, selv om $^2/_3$ af kongressen er imod dem. Den nu fratrædende regjering raader saaledes blot over 88 af 332 stemmer i repræsentanternes hus, men sad dog lige fast for det, til *præsidentskiftet kom*.

Grunden til, at slig magt lægges i præsidentens hænder, er naturligvis den, at ogsaa han er valgt af folket ligesaavel som kongressen, repræsenterer dets majoritet ligesaavel og ofte bedre end kongressen. Han skylder ikke nationalforsamlingen sin tilblivelse; han har sit mandat fra de samme vælgere, som sendte den til Washington. Han staar derfor uafhængig overfor den, dens ligemand i magt, saalænge hans valgtermin varer. — Amerikanerne sætter stor pris paa denne den udøvende magts uafhængighed af den lovgivende. De ynder ikke det parlamentariske styre. De tror, at den egentlige sunde, rolige folkevilje kommer bedre frem under deres system, end hvor nationalforsamlingens majoritet er almægtig — selvfølgelig med den forudsætning, at den udøvende magt udgaar direkte fra folket, er legalt

og politisk ansvarlig for det og blot vælges paa ganske kort tid, saa at folket ved hver valgtermins adgang faar anledning til at udtale sin inappellable dom om regjeringen.

Præsidenten vælges paa 4 aar. I den tid sidder han og hans regjering urørlige, saalænge de ikke bryder love eller konstitution. Kongressen kan ændre sin sammensætning, majoriteten blive minoritet og omvendt, men de bliver siddende. Naar saa imidlertid de 4 aar er forløbne, da falder folkets dom over dem. Er dets flertal misfornøiet med deres holdning, saa sendes de tilbage til privatlivet; i modsat fald gjenvælges præsidenten (dog ifølge en uskreven lov eller tradition blot *en* gang) eller vises paa anden maade, at folkets flertal er fornøiet med ham. Men i 4 aar taaler man ham, selv om han er noksaa meget ude af harmoni med flertal og almindelig opfatning, og taaler ham noksaa let, fordi man ved, man snart vil blive ham kvit.

I stedet for andre landes uberegnelige ministerskifter har man altsaa her regelmæssige firaarige folkedomme over regjeringen med det ofte følgende system- eller personskifte.

Denne ordning har sine fordele. Ansvaret samles paa en eneste mand, der saaledes kommer til at føle det dybere. Han bliver staaende direkte ansvarlig ikke overfor en kongresmajoritet, men overfor urvælgerne, føler sig paa den vis mere i berørelse med selve folket, behøver ikke at tage hensyn til parlamentariske manøvrer, men desto mere til landets offentlige mening, folkeflertallets virkelige ønsker o. s. v. Folkets opmærksomhed har da ogsaa lettere for at følge den ene ansvarlige mand. Man vælger en mand, man har tillid til, og giver ham frie tøiler — inden konstitutionens noksaa snevre grænser — i fire aar; saa tager man dem atter selv og lægger dem i andre hænder, hvis man ikke er fornøiet med ham.

Men ordningen lider ogsaa under store mangler og skjævheder. Saaledes kan det ofte hænde, da præsidenten vælges paa 4 aar, medens valg til kongressen foregaar andet hvert aar, at de to statsmagter kommer til at repræsentere modsatte partier, i hvilket tilfælde tiden naturligvis gjerne bortsløses med strid, idet den ene magt hindrer og neutraliserer den anden, saa at al udvikling stanser.

Imidlertid vil man se, at præsidenten sidder inde med betydelig magt og ansvar, større end nogen konstitutionel fyrstes og større end nogen førsteministers. Han er i 4 aar Amerikas konstitutionelle borgerkonge og samtidig sin egen kabinetschef. De to i et.

*
* *

Grover Cleveland tiltræder dette vigtige embede for anden gang (med et mellemrum af 4 aar) og kan altsaa ikke mere blive gjenvalgt. Hans ærgjerrighed har intet mere at se frem til. Det politiske liv har intet mere at byde ham, intet at lokke og intet at friste med. Han har opnaaet alt, hvad en amerikansk borger *kan* opnaa. Det kan derfor nu være ham aldeles ligegyldigt, hvad folk, partier eller politikere siger om ham. Følgen er, at han staar saa fri og uafhængig, som noget menneske kan.

Da vi nu ogsaa har erfaring for, at det er Clevelands høieste ærgjerrighed, i hvad stilling han indtager, at *gjøre sin pligt*, gavne sit land, gjøre, hvad ret er, uden hensyn til, hvad folk siger, — da vi ved, at han er en yderst samvittighedsfuld mand i sin offentlige virksomhed, overordentlig arbeidsom og ganske klartseende og dygtig, saa har vi ret til at vente os meget af hans administration. Det gjør man da ogsaa. Man venter i Amerika gjerne, at Clevelands anden regjeringstermin skal blive den lyseste og værdigste paa et par undtagelser nær i de Forenede staters historie.

Han er en kjæk, uforfærdet og grundærlig mand, der har vundet sin popularitet netop ved ingen hensyn at tage, ved at sige sin oprigtige mening og udtale sin overbevisning, enten det var, hvad folk ventede af ham og hans parti ønskede, eller ikke. Han har begyndt sin nye magttermin med en værdighed, kjækhed og storslagenhed i sin handlemaade, der

spaar godt. Det er vist hans ærgjerrighed ikke blot at være sit partis fører, men at vinde det hele folks tillid ved sin administration, lade det føle, at for ham staar landets vel over alle partihensyn, at han vistnok af al magt vil søge at gjennemføre den *demokratiske politik*, men at han *udenfor* det rent politiske, der, hvor det gjælder personer og vanlige regjeringsformaal, vil være folkets og ikke blot partiets tjener og høvding.

Cleveland er intet statsmandsgeni. Han er bare en *ærlig mand* med ren vilje, der sætter pligt, sag og fædreland uendelig høiere end nogen personlig ærgjerrighed, — en ærlig mand med vanlig sund politisk sans, et godt, klart omdømme, mod til at sige og til at handle efter sin mening og evne til at faa folk til at forstaa, hvad han vil, og til at klargjøre en indviklet sag. Han bærer derimod ikke paa store ideer eller reformplaner. Der er intet brillerende, storslagent ved ham — uden i den faste, greie, aabne karakter, der ikke er til at friste til underfundigheder. En mand, som det hele folk ved, at man kan stole paa, rak i ryggen, fast i sit greb og klart skuende. Dertil en egte demokrat og amerikaner, ligetil, arbeidssom, uden respekt for pynt og stas, med tro paa folkets store masser og de principer, der har gjort hans fædreland stort. Slig er Amerikas nye statschef.

* * *

Grover Cleveland fødtes 18de Mars 1837 i en liden landsby i staten New Jersey. Hans fader var en landsbyprest. Sin første opdragelse fik han i det lille skolehus der paa landsbygden. Senere uddannede han sig til advokat og nedsatte sig i Buffalo i staten New York. I 1870 valgtes han til *sheriff* for amtet. I 1881 blev han med en forbausende majoritet valgt til borgermester i Buffalo, hvor hans aabne, ærlige karakter snart gjorde sig bemerket i de videste kredse og førte til grundig oprydden i byens administration. Han var øiensynligen uden frygt, generte sig ikke for at sige sit eget partis ledende mænd sin mening i utvetydige ord, lod sig ikke lede af nogen, tog fat paa et offentligt hverv med samme energi og arbeidsiver, som gjaldt det hans egen private forretning, og med en samvittighedsfuldhed, som vidste han sig at staa Gud og mennesker til ansvar for hver mindste detalj. I alt, der vedkom hans embede, satte han sig paa det nøieste ind. Hans indflydelse føltes allevegne. Aldrig var et offentligt embede blevet røgtet saa samvittighedsfuldt, og aldrig havde en offentlig embedsmand arbeidet saa haardt.

Han er en ren arbeidstræl. Som præsident første gang gik han sjelden tilsengs før kl. 2 om morgenen. Hvert departements hele arbeide vilde han følge og holde rede paa. Han var ikke der for at nyde ro og magtens behag, mente han, men for at arbeide. Det synes at være ham umuligt at lade noget, der vedkommer hans embede, passere uden samvittighedsfuld granskning fra hans side. Selv smaa pensionsandragender gjennemgik han som præsident. Og man har lært, at det altid blot er ham om at gjøre uden sidehensyn at finde det *rette*. Paa evnerne kan det skorte, men aldrig paa viljen.

Det var disse karaktertræk og ingen brillante ideer, der i 1882 gjorde ham til staten New Yorks guvernør (eller øverste statschef i en republik med 5 millioner mennesker) med en i staternes hele historie enestaaende majoritet. Og denne stilling fratraadte han blot for i 1885 at blive forbundets præsident. Som saadan viste han sig i besiddelse af et politisk klarsyn, ingen havde ventet sig af ham. Fordomme, floskler og fraser forstod han at se gjennem med et eneste blik, rydde dem tilside med nogle faa ærlige, kraftige ord og vise folket sagens rette sammenhæng. Den *brillante Blaine* fandt i ham tilslut en værdig modstander i statsmandsmæssig debat og trak det korteste straa deri.

De større hverv, det tungere og dybt følte ansvar udviklede og modnede alle mandens evner. Han var i alles øine en større mand, da hans første termin som forbundets præsident var udløben, end han var, da han valgtes. Arbeidsomhed og samvittighedsfuldhed var til-

tagen, og dertil var kommet den ved det videre syn og det større arbeide modnede statsmandsevne. Vist var han fremdeles langtfra nogen brillerende statsmand, stod ikke som repræsentant for nogen ny ide. Han holdt sig til et begrænset felt, til i Amerika hevdbundne demokratiske principer. Men paa dette begrænsede felt eiede han en klarhed og greihed baade i opfattelse, udtryk og handling, der gjorde ham til selvskreven partifører og til disse ideers og principers naturlige nationale repræsentant.

Da han i 1888 som kandidat for gjenvalg kastedes med en liden majoritet (i valgkollegiet, — han fik en betydelig majoritet af urvælgernes stemmer), mente hans modstandere, at nu havde man hørt det sidste om Cleveland. En engang vraget kandidat vilde nok intet

Mrs. Cleveland.

parti opstille endnu engang. Og hans fiender inden det demokratiske parti anførte det som en grund for at sætte ham tilside ligetil det sidste øieblik. Men faktum var, at hans popularitet vedblev at stige, ogsaa efterat han var gaaet af som præsident, — den steg slig, at aviser og folk fulgte expræsidenten og privatmanden Cleveland med langt mere opmerksomhed end den styrende præsident Harrison. Clevelands taler ved selskaber og sammenkomster telegraferedes landet over og vakte mere opsigt end Harrisons budskab til kongressen.

Da hans termin som præsident var udløben, trak han sig tilbage til New York, hvor han øieblikkelig begyndte at praktisere som advokat. En amerikansk præsident faar jo ingen pension, hans løn er knapt tilstrækkelig for hans udgifter, og Cleveland var ingen rig mand, saa han maatte jo fremdeles arbeide for sit levebrød — hvad da ogsaa folket billigede. Hvor-

for skulde vel ikke en forhenværende præsident kunne arbeide som andre mennesker? — Det gjøres uden bram og uden opsigt som den naturligste ting i verden.

Nederlag og tab viste manden endnu større, end lykke og medgang havde gjort det. Han stod urørlig overfor begge dele, forblev den ligefremme, enkle mand, naar tusender tiljublede ham sit bifald, og stod lige rolig og tilfreds, naar han blev vraget, truet og udskjeldt.

Det blev folk klarere og klarere, at her var en mand, som heller vilde tabe alt end ofre sin overbevisning eller sige *ja* til den mindste ting, der efter hans mening fortjente *nei*, en mand, som hverken medgang eller modgang kunde gjøre svimmel, der altid og overalt forblev den samvittighedsfulde arbeider, for hvem det bare gjaldt at gjøre sin *fulde pligt*.

Trods megen modstand, mange uheldige omstændigheder og sin egen mangel paa diplomatisk optræden blev han da ogsaa sidste høst gjenvalgt til forbundets præsident med en overvældende majoritet, — den første mand, der er bleven valgt 2 gange med en termins mellemrum.

I løbet af sin første præsidenttermin — i 1886 — egtede han en tyveaarig pige, en *Miss Folsom* fra Buffalo, datter af en fattig enke. Han havde ikke tidligere været gift. Den unge *Mrs. Cleveland* vandt snart en merkelig popularitet baade blandt embedsaristokratiet og diplomaterne i Washington og især blandt folket. En naturlig elskværdighed og takt vandt hende alles hjertèr, hvor hun var. Gamle republikanere mente, — efter at have mødt hende —, at man kunde finde sig i at have en demokratisk præsident, naar han havde en slig kone. Ingen kronet dronning er saa populær og saa virkelig afholdt som Mrs. Cleveland har været, lige siden hun første gang holdt sit indtog i det *hvide hus*. Thi hendes popularitet dalede ikke mere end mandens, da de i 1889 flyttede ud derfra. Amerikanerne er et godmodigt, varmhjertet og ridderligt folk, der let lader sig begeistre og inderlig sympatiserer baade i glæde og sorg med dem, de holder af. Saa gaar det til, at selv Mrs. Clevelands lille datter deler forældrenes popularitet og omfattes med en virkelig interesse, som var hun en prinsesse. Og fuldt saa god som nogen prinsesse er hun vel ogsaa.

Cleveland er nu ved sin tiltrædelse 56 aar gammel.

Bag kulisserne i panamakanalens historie.

Den amerikanske kontreadmiral *Daniel Ammon* har i februarheftet af *North American Rev.* en interessant og oplysende artikel om panamakanalens tidligste historie. Han var et af medlemmerne af den „*Kanalkongres*", som i 1879 samledes i Paris for under Ferdinand de Lesseps's forsæde at drøfte og udtale sig om udførbarheden af det paatænkte foretagende, om den bedste linje for en slig kanal og om den bedste bygningsmaade. Kontreadmiral *Ammon* mødte som repræsentant for de Forenede staters regjering. Denne havde i løbet af en række aar holdt paa med at foretage gjensidige og detaljerede opmaalinger og undersøgelser over hele panamaeidet for at skaffe tilveie de nødvendige *data*, hvorfra senere en bestemmelse kunde træffes med hensyn til den heldigste linje og konstruktion for en kanal. En saadan var nemlig fra amerikansk side paatænkt lige siden 1848, og i 1872 var en regjeringskommission bleven nedsat for at udtale sig om de allerede tilveiebragte data, karter, undersøgelser og planer og for at skaffe mere materiale af samme art tilveie. I 1876 afgav kommis-

sionen sin rapport, bygget paa omhyggelige opmaalinger og undersøgelser af det hele paagjeldende distrikt.

Denne rapport med alle karter og dokumenter fremlagde kontreadmiral Ammon for „kongressen". Deres vigtighed laa deri, at andre nøiagtige og detaljerede undersøgelser *fandtes der ikke*. Lesseps havde vistnok sendt et par opmaalingsexpeditioner til eidet, men disse havde blot undersøgt én linje og *ikke engang fulgt den helt frem fra kyst til kyst*. Og efter hjemkomsten opgaves denne linje, og planer udarbeidedes og overslag opgjordes før en ny linje *uden nogensomhelst terrænundersøgelse, alene paa grundlag af panamajernbanens længdeprofil og et dusin tværprofiler af samme*. Kanalen skulde nemlig følge jernbanen. Og paa *det* grundlag var det, den store Lesseps forlangte og fik verdens tillid og penge til sit forslag. Og selv her slog han af et par hundrede millioner francs i det overslag, som hans ingeniører paa disse yderst sparsomme data havde udarbeidet.

De fra amerikansk side samlede data, fremlagt af kontreadmiral Ammon, viste, at en kanal uden skisser var en absolut umulighed i de egne. Det paavistes, at Lesseps's forslag, planer og beregninger ikke tog hensyn til de vigtigste faktorer og var baseret paa ren uvidenhed om de faktiske forhold, at den kanal, han foreslog, i hvert fald vilde blive umulig at vedligeholde, og at den for at bortføre de vandmasser. der vilde samle sig i den, maatte bygges meget større, meget bredere end planlagt.

Nicaragualinjens fordele blev ogsaa fremhævede. Man havde detaljerede undersøgelser for den. Beregninger, planer og overslag havde virkelige data at staa paa. De var ikke rene luftslotte som Lesseps's planer og beregninger. Det blev fremholdt, at der her uden nogensomhelst tvil eller usikkerhed lod sig bygge en tilstrækkelig kanal (*med* sluser) paa fem aar og for et rimeligt beløb. Samtidig paavistes det da, at en kanal uden sluser var omtrent en umulighed noget sted paa eidet, og at skulde man først skride til sluser, saa var den af Lesseps foreslaaede linje omtrent den uheldigst mulige, Nicaragualinjen derimod den heldigste.

De dygtigste og mest erfarne ingeniører paa kongressen modtog disse oplysninger med stor interesse og sluttede sig saa øiensynlig til Nicaraguaprojektet, at Lesseps, som havde bestemt sig for *en kanal uden sluser* tvers over selve eidet, blev ræd og sammenkaldte et *partimøde* af sine tilhængere. hvor han bønfaldt dem om at holde fast paa panamaruten og paa søniveaukanalen. Han sagde dem, at alt, hvad *de* havde at gjøre, var at *stemme* for disse ting; det blev *hans sag at overvinde vanskelighederne* og *faa kanalen bygget. Det skulde han sørge for.*

Kongressen bestod dels af nogle af Lesseps's underordnede ingeniører og medhjælpere fra Suezkanalen, dels af en mængde medlemmer af det franske *geografiske* selskab. hvis *ingeniørkundskaber* vel ikke var saa svære, og en hel del var simpelt hen venner og beundrere af Lesseps.

Da det kom til afstemning over en resolution, hvori kongressen udtaler sig *for* det nu saa ildeberygtede arbeide, var der da ogsaa blot 8, som stemte imod, medens 78 paa basis af Lesseps's store navn og luftkastelberegninger stemte for. Derimod var der 12 og deriblandt admiral Ammon, der afholdt sig fra at stemme, fordi efter deres mening de foreliggende data var altfor ufuldstændige og mangelfulde til, at nogen samvittighedsfuld ingeniør paa grundlag af dem kunde udtale sig i saa vigtig en sag. Og — hvad selskabets offentliggjorte referater om mødet ikke nævnte — 38 medlemmer var fraværende og afholdt sig paa den vis fra at stemme. Blandt disse var de fremste og dygtigste af Frankriges ingeniører. Man vilde jo saa nødig ligefrem modsætte sig og overstemme *„den store franskmand"*.

— Kongressen havde da billiget det store foretagende uden nogen terrænundersøgelse, alene paa grundlag af planer og beregninger, der var støttet paa en jernbaneprofil og et dusin tværprofiler af samme bane. Og nu indbødes paa basis af denne billigelse den hele verden til at komme med sine penge.

Arbeidet begyndte. *Da* opdagede man de vanskeligheder, man burde have kjendt før. Lesseps maatte opgive sin kanal uden sluser og forandre sine planer til at gjælde en vanlig slusekanal. Og da befandtes det, at man virkelig havde truffet det uheldigst mulige sted. En kanal uden sluser havde vist sig umulig; for en kanal med sluser var der ikke vand nok. Man maatte gribe til den desperate udvei at pumpe vand op i de høiere sluser og kanalstrøg! Og tilslut efter at have ruineret en mængde familier, voldt tuseners død og indviklet Frankrige i aarhundredets værste skandaler er det hele gaaet istaa; arbeide og penge er bortkastede. Fjorten aar er forløbne, og ingen kanal er i fjerneste udsigt endnu!

Havde derimod Lesseps *undersøgt,* hvad han vilde foretage sig, *før* han indlod sig paa det, var sandsynligvis Nicaragualinjen bleven valgt og magelig fuldført paa fem, sex aar for det først anslaaede beløb, — og verdenshandelen havde forlængst havt en ny benvei aabnet for sig. Frankrige vilde have bygget kanalen og havt æren og fordelen af den. Nu ligger det europæiske foretagende i grus under taarnhøi uhumskhed og skandale, fordi det var begyndt i hast uden undersøgelse, fremmet ved reklamer og ikke ved ærligt arbeide, og imedens har Amerikaneren taget alvorlig fat paa Nicaraguakanalen, og de første maaneder tør se dette foretagende sikret ved den amerikanske stats finansielle garanti. Her har man de mest detaljerede karter, profiler og terrænundersøgelser. Enhver ingeniør kan deraf se, at foretagendet er ganske ligetil og fuldt udførbart paa en fem aars tid og for den sum, som Lesseps først beregnede sin panamakanal til.

Saa blandt meget andet vil franskmændene ogsaa have Lesseps at takke for, at den færdige kanal mellem Atlanterhavet og det stille hav tilsidst vil komme under amerikansk og ikke under fransk eller europæisk kontrol, vil vise stjernebanneret og ikke trikoloren langs sine bredder.

For min del tror jeg ikke, vi har nogensomhelst ret til at drømme om eller tænke paa en himmel for andre, med rige for os selv, i et kommende liv, forinden vi er fast bestemte paa at gjøre denne verden til en himmel for vore medmennesker, og haaber, tror derpaa og arbeider for tankens virkeliggjørelse ikke om tusen aar eller millioner aar, men i en nær eller altid nærmere fremtid. Det er, hvad vor tids digter skulde føle og synge. Det skulde være lidenskaben i hans bryst og ilden i hans vers.

(Rev. Stapford Brooke i Contemporary Rev.)

Den større mand tænker paa karakterens vækst og udvikling, paa ret og sandhed, den mindre mand tænker paa sin komfort. Den større mand tænker paa de evige loves opfyldelse, den mindre paa de gunstbevisninger, han muligens kan opnaa. (Konfucius).

Peter Ibbetson.

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.*)

(Fortsættelse.)

Foruden denne lykkelige familie, som altsaa kun bestod af tre medlemmer, boede min bedstemoder, *mrs. Biddulph,* og min tante *Plunket,* en enke med sine to sønner, Alfred og Carlie, og datteren Madge, lige i nærheden af os. De var ogsaa vakre at se til, overordentlig vakre, af den lyshaarede, lyshudede, velvoxne angelsachsiske type med freidige, aabne, glade aasyn og manerer og uden den rædsomme engelske stolthed.

Saaledes gjorde vi ialfald i fysisk henseende det engelske navn ære. Det var dengang ikke i synderlig høi kurs i *Passy les Paris,* hvor man fremdeles huskede paa Waterloo. Med tiden blev dog vor nationalitet tilgivet os paa grund af vort gode udseende — »non Angli sed angeli!« — som M. Saindou var høflig nok til at udtrykke sig, naar han kom paa visit (med en prospektus for sin skole) og fandt os alle samlet paa græsplænen under det store æbletræ.

Men engelsk skjønhed i Passy skulde snart faa en betydelig tilvext i en vis madame Seraskier, som kom med en syg liden datter for at bo i det hus, der saa beskedent var beskrevet i forgyldte bogstaver som »Parva sed apta«.

Hun var engelsk eller rettere sagt irsk og gift med en ungarsk patriot og videnskabsmand, dr. Seraskier (søn af den berømte violinist), en overordentlig høi, tynd, næsten kjæmpestor mand med et alvorligt, godmodigt ansigt og hoved som en profet; han var ligesom min fader meget borte fra sin familie — maaske midt oppe i en sammensværgelse — eller maaske kun ifærd med at gjøre opfindelser (som min fader), medens han ventede paa sin lykke.

Den smukke engelske dames ankomst var en begivenhed og gjorde paa mig et indtryk, som aldrig svækkedes eller forsvandt. Nu hed det ikke længer:

»la belle madame Pasquier«, men »*la divine Madame Seraskier*«*), skjønhedsgale som franskmændene er tilbøielige til at være.

Hun var et halvt hoved høiere end min moder. Madame Pelé, hvis sammenligninger altid hentedes fra kjøkkenet og spisestuen, sagde: »*Elle lui mangerait des petits pâtés sur la tête***).« Høide, som meddeler selv stygge mennesker en vis værdighed, fordobler skjønhed efter den geometriske række 2—4—8—16—32 osv. for hver tillagt tomme mellem fem fod og — lad os sige — 5 fod og 10 eller 11 tommer. Saa formoder jeg, at madame Seraskier var.

Hun havde sort haar og blaa øine — af den sort, som bliver violette i romaner —, deilig hvid hud, nydelige hænder og fødder, en fuldendt figur og saa vidunderlig, meislede, fine træk, at man stirrede og stirrede, til hjertet blev fuldt af en besynderlig skinsyg følelse, fordi nogen anden i verden end en selv skulde have lov til at se paa noget saa helligt, saa enestaaende, saa guddommelig vakkert.

Men en kvinde kan være alt dette uden at være madame Seraskier; hun var meget mere.

Hendes varme, gode natur lyste ud af øinene og gjenlød i stemmen. Alt var fuldstændig harmoni hos hende — ligefremhed og ynde, naturlighed, høflighed, sympathi og livlighed med fuldstændig mangel paa forfængelighed.

Jeg ved ikke, hvad der var mest uimodstaaeligt: den svage irske akcent, naar hun talte engelsk, eller den mindre fremtrædende engelske akcent, naar hun talte fransk.

Det blev min bestræbelse at forsøge at tilegne mig begge dele.

I sandhed, hun var i hjerte, sind og legeme, hvad vi alle skulde været, om nogle tusen millioner af vore ubetænksomme medmennesker i de par sidste aarhundreder havde havt lidt mere sans for det almene bedste og vist lidt mere selvfornegtelse.

Skjønne sjæle skulde ikke ved feiltagelse eller skjødesløshed kunne puttes ind i stygge legemer, og det burde ikke blive taalt, at lave sjæle ligesom eremitkrabben maa krybe ind i vakre skjæl, der aldrig har været bestemt for dem. Den ydre og synlige skikkelse skulde betegne den indre aandelige skjønhed. At det sjelden er tilfældet, er en uimodsigelig kjendsgjerning. Ak, skjønhed er saadan en sjeldenhed, at den, som besidder den, bliver forkjælet og udskjæmt som en kongelig prins lige fra vuggen af, og enhver god, ædel og uegennyttig følelse bliver ødelagt af smiger — den frivillige tribut, der vindes saa let, betales saa hurtig og modtages saa kongelig, som noget der tilkommer skjønheden.

---

*) Den guddommelige madame Seraskier.

**) Hun kunde spise smaa kager af hovedet paa hende.

Det er derfor kun, naar ved himlens naade de meget vakre ogsaa er de meget gode, at det er paa tide for os at knæle ned for dem og bede vor bøn og synge vor lovsang i taknemmelighed og tilbedelse; thi da alene er det guddommelige for en kort tid steget ned til os, iklædt kjød og blod.

Et vakkert ansigt, en vakker tone! Verden har intet, som overgaar disse to ting, og af mangel paa bedre materiale bygger vi vort himmerige deraf.

»Plus oblige, et peut davantage
Un beau visage
Qu'un homme armé —
Et rien n'est meilleur que d'entendre,
Air doux et tendre
Jadis aimé!«

Min moder blev snart madame Seraskiers lidenskabelig hengivne veninde, og jeg —, hvad vilde jeg ikke have gjort, hvilken fare vilde jeg ikke gjerne have udsat mig for, hvilken død vilde jeg ikke gjerne have lidt for hende!

Jeg døde ikke; jeg levede i næsten femti aar for i samme tidsrum at mindes den henrykkelse og den smerte, det var at se paa hende, den uforklarlige, længselsfulde pine, den stumme, deilige, intense, uskyldige fortvilelse, for hvilken kun de største digtere har kunnet finde udtryk, og som disse dygtige og begavede mænd maaske ikke har følt halvt saa sterkt, som jeg gjorde i den modtagelige syv, otte, ni, ti, elleve og tolvaarsalder.

Hun havde andre slaver af mit kjøn. De fem napoleonske helte gjorde hende sin opvartning, hver paa sin maade. Den gode major ved et slags faderlig ømhed, som det var rørende at se paa, de andre med en kanske mindre uegennyttig tilbedelse, især den tapre kaptein Audenis med den lyse, voxede moustache og den pene brune snipkjole saa tæt knappet med forgyldne knapper over det brede bryst og usynlige smaa fødder, indknebne i dameklædesstøvler med lakerede taaspidser og perlemoders knapper, og hvis kjephest jeg tror det var at søge erstatning for sit krigerske uheld ved mere heldige forsøg i en anden retning.

Ialfald lagde han for dagen en varme, som gjorde mit lille bryst til et Gehenna, indtil hun lo og bragte ham til sømmelig opførsel og skamfuldt tilbagetog.

Det viste sig snart, at hun i det mindste favoriserede to af hele denne maskuline lille verden, majoren og mig selv, og vi sammen dannede da et ganske besynderligt trekløver.

---

*) Et vakkert ansigt forpligter og formaar mere end en bevæbnet mand; og intet er bedre end at lytte til en fordums afholdt mild og øm melodi.

Hendes stakkels lille datter — gjenstand for den lidenskabeligste omhu —, et meget begavet og for tidlig modent barn, var alt andet end vakker, skjønt hun vilde have havt pene øine, om øielaagene ikke havde været saa røde og uden øiehaar. Hun bar sit tykke haar kortklippet som en gut, var gul af hudfarve, hulkindet, med grove træk, forvoxet, med lange, tynde hænder og fødder og arme og ben af en ganske latterlig længde; en taus og melankolsk liden pige, som stadig sugede paa tommelfingeren og holdt sig for sig selv. Hun maatte ofte holde sengen flere dage i træk. Naar hun saa blev frisk nok til at sidde oppe, læste jeg (for at behage hendes moder) høit for hende af Robinson, Sandford og Merton, greverne af Perrault, skibbrudet af Byrons »Don Juan«, som vi aldrig blev trætte af, »Korsaren,« »Mazeppa« og først og sidst Peter Parleys naturhistorie, som vi tilslut kunde udenad.

Fra denne sidste bog pleiede jeg ofte at deklamere for hende det digt, som altid har været det vakreste digt i verden for mig, muligvis fordi det var det første, jeg selv læste, eller ogsaa fordi det staar i slig nøie forbindelse med hine lykkelige dage. Under et billede af en vildand var skrevet W. C. Bryants linjer »Til en søfugl.« De henrev mig dengang og henriver mig endnu, som intet andet nogensinde har henrevet mig, Naar jeg tænker paa dem, bliver jeg barn igjen med hele barnets skarphed i opfattelse og utrolige modtagelighed for svage antydninger af det uendelige.

Stakkels lille Mimsey Seraskier pleiede at lytte med opspilede øine og hurtig opfattelse. Hun havde den besynderlige ide, at et par usynlige væsener: »La fée Tarapatapoum« og »Le Prince Charmant« (to af majorens yndlingskarakterer) altid opvartede os — hende og mig — og passede paa os og vilde beskytte os hele livet igjennem,

»*O, ils sont joliment bien ensemble, tous les deux — ils sont inséparables !*«*) kunde hun udbryde angaaende de usynlige væsener. Og stakkels triste, gammelt udsende, overanstrængte lille Mimseys øine kunde fyldes med taarer, medens hun sugede eftertænksomt paa tommelfingeren og tænkte paa uudgrundelige ting.

Saa pleiede jeg at aabne Bewicks træsnit for hende, medens hun sad paa armen af min stol og taalmodig saa paa, at jeg tegnede. Ofte kunde hun saa sige: »*La fée Tarapatapoum trouve, que tu dessines dans la perfection*«**), hvorpaa hun saa samlede disse smaa mesterverker *pour l'album de la fée Tarapatapoum.*«***)

Der var en tegning, som hun satte høiere end alle andre, et staalstik i en af Byrons bøger, forestillende to smukke væsener af forskjelligt kjøn, som

---

*) Aa, de danner et smukt par dé to; de er uadskillelige.
**) Féen Tarapatapoum finder, at du tegner til fuldkommenhed.
***) Til féen Tarapatapoums album.

gik haand i haand gjennem en mørk hule. Manden var i sømandsdragt, kvinden, som var barbent og tyndklædt, holdt en fakkel i haanden.

Jeg tilbragte timer med at tegne det af for hende; hun foretrak kopien for originalen og vilde have det til, at de to skikkelser var udmerkede fotografier af prinsen og féen.

Undertiden under disse læse- og tegnetimer paa græsplænen under æbletræet kunde Médor (en svær hund af ubestemmelig race, en blanding af alle Frankriges forskjellige racer med alles dyder og ingens lyder) logre med sin

„Under æbletræet med Prins og Fé".

tre tommer lange hale og ytre blide velkomstlyd i drømme. Da sagde hun ofte: C'est le Prince Charmant, qui lui dit: Médor, donne la patte!«*)

Vi talte for det meste fransk til trods for de strenge paalæg fra vore forældre, som var bange for, at vi ganske skulde glemme engelsk.

Senere indgik vi et listigt kompromis; thi Mimsey, som aldrig stod fast, opfandt et eller rettere sagt to nye sprog, som vi kaldte »Frankingle« eller »Inglefrank.« De bestod i at anglisere franske substantiver og verber, konjugere og udtale dem paa engelsk eller vice versa.

*) Det er prins Charmant, som siger til den: Giv lab, Médor!

Paa denne maade opnaaede vi at forvirre og mystificere de uindviede, baade engelske og franske.

Naar Mimsey var frisk nok dertil, fulgte hun mine forældre og mig i parken, hvor vi altid havde det morsomt — laa i baghold for rødhuderne, befriede Madge Plunket fra en skurk af en ridder, jagede slanger, markmus og firben, og grov i jorden efter firbensæg, som vi saa forsøgte at klække ud hjemme. O, hint lykkelige tilflugtsted for alle slags dyr og for smaagutter og smaapiger med! Thi der var ekorn, pindsvin og marsvin, ugler, ravne, en abekat og en hvid mus, smaa fugle, som havde forladt det moderlige rede, før de kunde flyve (de var altid døde), hunden Médor og hvilkensomhelst anden hund, som vilde være med, for ikke at tale om en svær gyngehest, arbeidet af en virkelig udstoppet pony — den mindste pony, som nogensinde har levet.

Ofte var vor støiende lystighed for meget for Mimsey; hun fik anfald af voldsom hovedpine og pleiede da at sidde i en krog med et pindsvin i den ene arm og holdende tommelfingeren paa den anden haand i munden. Kun naar vi to var alene sammen, var hun lykkelig, ellers altid trist.

Om sommeraftenerne pleiede hele flokken af os, voxne og børn, at spadsere gjennem parken og Boulogneskoven til »Mare d'Auteuil«. Naar vi kom saa nær, at Médor kunde lugte vand, pleiede den at gjø og hyle og blive ganske gal af glæde. Den besad nemlig den evne at kunne dukke efter stene og vilde gjerne vise sine kunster for os.

Der kunde vi fange svære olivenfarvede vandkakerlakker, rødbugede sumpfirben, grønne frosk med vakre flekker, guld- og sølvfisk med purpurfarvede og brune spetter. Jeg nævner dem i den rækkefølge, hvori de besad tiltrækningskraft for os.

Undertiden kunde vi endog gaa gjennem Boulogne til St. Cloud for at se paa den nye jernbane og togene — en uudtømmelig kilde til forundring og glæde — og spise is i »Tête Noir« (et hotel, som havde været skueplads for et fælt mord, der blev til en berømt proces), og saa kom vi tilbage om natten, medens st. hansormene lyste i græsset og froskene kvækkede i Mare d'Auteuil langt borte. Nu og da galopperede et raadyr forskrækket i korte spring tvers over stien fra buskads til buskads, Médor blev vild igjen og gjøede, saa det gjenlød i de nye fæstningsverker om Paris, som da var under opførelse. Den havde nemlig ingen evne til at jage raadyr. Dersom min fader var med i selskabet, sang han for os enten tyrolske melodier eller yndige sange af Boieldieu, Hérold og Grétry eller »Drik mig kun til med dine øine« eller »Bugten ved Dublin« for Madame Seraskier, som led af hjemve efter sit elskede fødeland, naar hendes afholdte mand var borte.

Eller ogsaa kunde vi alle juble i kor og marchere efter takten af:

»Marie, trempe ton pain,
Marie, trempe ton pain,
Marie, trempe ton pain dans la soupe!
Marie, trempe ton pain,
Marie, trempe ton pain,
Marie, trempe ton pain dans le vin!«*)

Eller naar det var for varmt til at synge eller vi var for trætte, hændte det, at M. le major for en gangs skyld svigtede sit eventyrland og efter først at have taget hatten af hovedet fortalte, alvorlig og høitidelig, om sin store

„Slaget ved Waterloo“.

herre og mester, om Brienne, Marengo og Austerlitz, om afskeden ved Fontainebleau, om de hundrede dage, — *aldrig om St. Helena;* han stolede ikke nok paa sin egen selvbeherskelse til at tale derom. Og som han saa gradvis arbeidede sig frem til Waterloo, satte han atter hatten paa hovedet og forklarede os, hvorledes englænderne i virkeligheden tabte den dag, — hvorledes og hvorfor. Og over hele det lille selskab faldt en ærbødig stilhed, medens vi lyttede, og over enkelte af os en sød længsel efter sengen. (Forts.)

*) Marie, dyp dit brød i suppen!
Marie, dyp dit brød i vinen!

Vinterbilleder.

I.

»Og ingen ved, hvor haren gaar.«

Og ingen ved, hvor haren gaar
saa kisteglad en nytaarsdag,
naar bjerken staar med sølv i haar
og granen fin i hermelin.
Nei ingen ved — — — tralalala!
Han siger aldrig fra.

Der smyger han sig var afsted
saa kisteglad med lette pas
i sol og sne: »Hys! hvad er det? —
Han Halvor, pyt! saa her er lyt —
han hugger ved — — — tralalala!
Godt nytaar skal du ha.»

Men kalder klokken vidt og bredt
saa langveisfra en nytaarsdag, —
han gjør et sæt og skaker let
paa øret til det sære spil.
Og ingen ved — — — tralalala!
hvad haren tænker da.

Nei ingen, ingen kan forstaa,
hvor kisteglad en nytaarsdag
vel pus kan gaa saa let paa taa
i perledrys og silkeplysh.
Men ved du det — — — tralalala!
saa, kjære, sig ifra!

Th. Caspari.

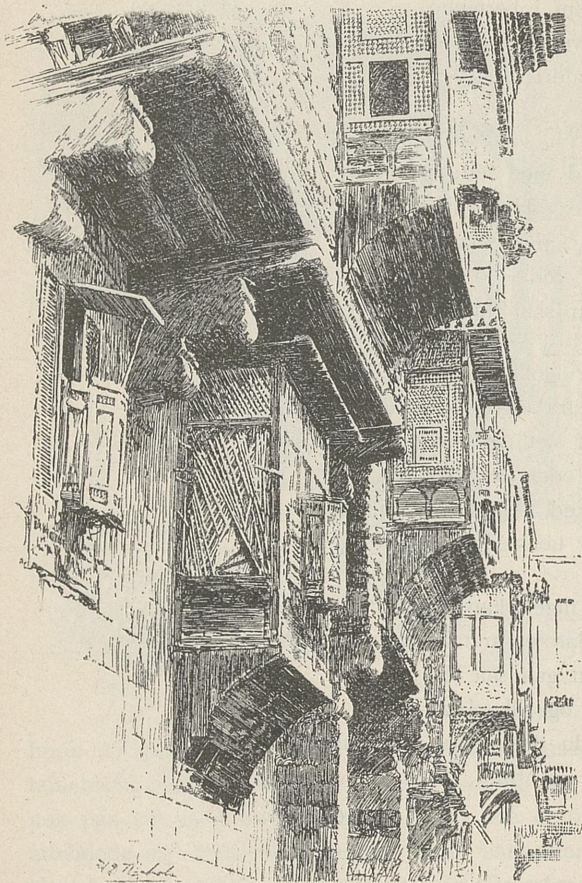
Under minareterne.

(Af F. Hopkinson Smith i „Harper's Monthley").

(Slutning fra no. 2.)

III.

Lad mig minde dem, der muligens har glemt det, om, at der ikke existerer noget saadant sted som Konstantinopel.

Der er naturligvis den gamle tyrkiske by *Stambul* med sine store moskéer, dernæst er der den europæiske by *Pera* med sin moderne sporvei nedentil og det gamle genuesiske taarn paa toppen. Og tilslut ligger tversover Bospurus *Scutari,* — kun ti minutters reise fra Stambul. Det asiatiske Scutari med moskéer, kupler, paladser, serailler, frugtmarkeder, arabiske heste, prester, eunuker, skarer af hourier ude for at trække frisk luft, brogede solseil, silke-festoner i butikdørene, gader, der vrimler af folk klædt som til karneval i alle regnbuens farver, beduiner tilhest, ridende hurtig gjennem trange gader, ton paa ton af druer ophobede i svære kurve, soldater med fez og brune lærredsdragter; kort sagt alt, som er udenlandsk og *u*-europæisk og *u*almindeligt i verden. Et forvildende, overvældende, berusende syn for en mand, der har reist halve verden igjennem for at finde det maleriske, og som saa pludselig finder alt, hvad den anden halvdel af verden indeholder, sammenstuvet i en kompakt masse paa et par kvadratkilometer.

Isaac begriber ikke, hvorfor jeg gaar omkring ganske optaget af slige ting og ignorerer de staaende seværdigheder, moskéen med de persiske mursten, skatkammeret paa landtungen ved Seraglio, som kun aabnes paa storvezirens tilladelse — koster Doll. 2.00 —, de dansende dervisher i Scutari og det sted, hvorfra Leander sprang i søen.

Jeg indgik tilslut paa et kompromis med Isaac, hvad dervisherne angik. Vi havde tilbragt morgenen i Scutari, hvor jeg havde holdt paa at male en gammel moské. Det var dervishernes *hyle-dag* — den indtræffer kun en gang ugentlig, og hylene begynder præcis kl. 3 eftermiddag — og for at tilfredsstille Isaac forlod jeg solskinnet en times tid for at bivaane deres besynderlige gudstjeneste.

Det er bedst at fortælle, at jeg den morgen havde faaet en tilstaaelse ud af Isaac, som havde ydmyget ham slig, at han havde nævnt dervisherne blot for at faa min opmerksomhed henvendt paa noget andet. En tolk fra den modsatte leir, en virkelig søn af Abraham, havde forraadt ham. Han havde pegt fingre ad ham og det paa en alt andet end skikkelig engelsk maade. Han havde anklaget ham for bedrageri og sagt, at hans virkelige navn var ikke Isaac Isaacs, men Yapouly — Dreco Yapouly —; at han ingen hæderlig jøde var, men en hund af en tyrker, som havde stjaalet gamle Isaacs ærlige navn, da denne døde, røvet og plyndret ham for det, den gravrøver, det dyr! Hans ar paa panden var kun det sted, hvor han var blevet brændemerket for tyveri, og her rev tolken fezen af Isaacs pande og trampede den i smudset.

Efter at politiet havde fjernet denne meget ubehagelige kammerat, tilstod Isaac alt. Der var saa mange englændere, franskmænd og amerikanere, sagde han, som ønskede »Mr. Isaacs«, at han havde fundet det grusomt ikke at rette sig efter dem. Til hvad nytte var dog en død jøde? Var ikke en levende tyrker uendelig meget bedre? Saa en dag, som han hang omkring henne ved stationen, kom der en englænder med den afdøde Isaacs kort i haanden, og fra den dag af havde Yapouly været Isaac Isaacs for fremmede og reisende i Konstantinopel. »Se, effendi, her er englænderens kort«.

Det var det samme kort, som kjæltringen havde trykket mig op i ansigtet ved min ankomst.

Saaledes gik det til, at Dreco Yapouly — jeg vil nemlig ikke længer være med paa dette skjændige bedrageri — gik foran mig op ad en brat bakke, brolagt med rullestene, traadte ind ad den lave dør til dervishernes hus og gjorde tegn til mig, at jeg skulde sætte mig i den lille aabne gaard, i en løvhytte, der var ganske bedækket af vildvin.

Fem francs, — og vi gik under det forhæng, somh ang foran indgangen,

og traadte ind i et firkantet, lavt værelse, behængt med tamburiner, cymbler, vaaben og bannere, og paa tre sider omgivet af en gang.

Hylerne — der var mindst et dusin af dem — stod i geled paa gulvet med ansigterne vendt mod sin fører, en gammel prest med langt skjæg, der sad paa hug paa en matte foran det lave alter.

Da vi traadte ind, holdt de alle paa at bevæge hovederne paa samme maade i takt med en sang, som istemtes af alle og ledesdes af den gamle prest. De var af alle aldre; fede og magre, glatragede og skjæggede, nogle i lysende, kostbare dragter, andre klædt i mørkere og billigere stoffe.

Et ansigt bed sig fast i min hukommelse; det tilhørte en vakker, ung mand med frisk hud, dybe, intense, flammende øine og en kraftig legemsbygning. Paa en af hans fine dame-hvide hænder funklede en turkis-ring. Yapouly hviskede til mig, at han var søn af ypperstepresten og vilde komme til at efterfølge sin fader, naar den gamle mand døde.

Sangen vedblev med stigende omfang og styrke, og en hvidklædt nubier leverede hver mand en sort kalot, som de trykkede fast ned paa sine svedende hoveder.

Den bevægelse, som var begyndt med rysten af hovederne, udstrakte sig efterhaanden til hele legemet. De sled og vred sig som i dødskamp; lignet en række forbrydere med sorte hætter, der hang og dinglet fra usynlige tauge i usynlige galger.

Pludselig styrtede en gut paa neppe ti aar frem og hvirvlede sig som en top foran presten, saa hans skjørter stod i høide med hans hænder.

Sangen steg omsider til et hyl, til ganske øredøvende hyl og brøl. De tolv vuggede hovederne i vildt raseri, udstødte lange, halvkvalte suk, der endte i en besynderlig stønnende lyd, som lignet den fjerne støi fra et dusin forskjellige lokomotiver strævende sig op en svær skraaning.

»*Allah, hou! Allah, hou! Allah, hou!*« Det sidste ord udslyngedes med et stød.

Et dusin smaa børn blev nu rakt over rækverket til nubieren, som tog dem i sine arme og lagde dem i en række paa gulvet med ansigterne ned mod matten. Den gamle prest gik et skridt henimod det første barn, og hans læber bevægede sig i bøn.

Yapouly bøiede sig fremover og hviskede til mig: »Se, nu velsigner han dem!« —

Jeg reiste mig op for bedre at kunne se. Den gamle prest tøvede et øieblik, steg saa fast og tungt op paa det første barn, saa hans fødder sank ned i det bløde kjød, og gik derpaa med faste skridt over den hele række af børn. Som han traadte paa dem, løftede de smaa paa hovederne; ventede

saa indtil det sidste barn var bleven trampet paa, sprang derpaa op, kyssede den gamle prests dragt og løb leende ud af værelset.

Dervisherne havde imidlertid naaet den sidste grad af udmattet galskab. Den før saa vakre, unge prest var nu ligbleg; fraaden stod ham ud af munden, kun det hvide i øinene var synligt, stemmen tyk og aandedrættet næsten borte. De andre vaklede med bøiede knær og kunde næsten ikke holde sig oppe længer.

Pludselig vendte presten os ryggen og kastede sig ned foran alteret i taus bøn. Det foran ham hvirvlende barn, som havde holdt paa saaledes i en halv time, faldt paa gulvet. Dervishernes rækker blev lidt efter lidt roligere, en efter en vaklede henover gulvet, greb efter det nedhængende gardin og gik ud i solskinnet.

Jeg banede mig vei gjennem den overfyldte gang og styrtede ud i fri luft, drevet af et vildt ønske om at yde hjælp. Det syn, som mødte mig, var det forunderligste af alt. Midt i gaarden stod nubieren og serverede kaffe, omringet af alle hylerne, som sloges om kopper og pustede og gispede som en hel flok athleter efter et veddeløb. Jeg saa efter min unge prest med turkisringen. Han sad paa en bænk og rullede cigaretter, smilende over hele ansigtet.

IV.

Og dog er den muhamedanske prest trods al sin fanatisme en høist behagelig selskabsbroder. Hans smag er forfinet, hans dragt er pletfri, hans manerer behagelige og gratiøse, og hans hele holdning udmerker sig ved en ro, som simpelthen er storartet — den ubegrænsede dovenskabs ro, parret med den værdighed, som ubestridt religiøs myndighed giver.

Jeg erindrer især en, som tilbragte en morgen med mig; en ædel, gammel patriark, klædt i en fin, egfarvet kappe, som flagrede ham om fødderne, naar han gik, under den en rød dragt med lyseblaat skjærf om livet og en hel snefonne af hvid silke paa hovedet. I fire samfulde stegende hede timer med kun saa megen skygge, som et halvvissent træ kunde yde, sad denne gamle, majestætiske fyr med sine tøfler trukne op under sig og slugte hver bevægelse af min pensel. Da jeg var færdig, reiste han sig, hilsede mig paa sin races maade, og idet han først pegede paa min skitse og saa paa den glimrende moské, sagde han med sin bløde stemme:

»Gode tolk, sig din herre, at jeg har stor agtelse for ham; han har aabnet mine øine for mange smukke ting; jeg er vis paa, at han er en meget lærd mand.« Og saa gik han videre med en fyrstes værdighed og ligevegt.

Overalt ellers fandt jeg ogsaa den samme frivillige, ædelmodige høflighed og det det venlige, gode humør. Og dog, under al den velvilje, jeg mødte,

kunde jeg ikke lade være at lægge merke til en slags urolig og nervøs frygt, som gik gjennem alle klasser, baade prester og lægmænd. Regjeringens yderlige fattigdom og stadige agtpaagivenhed er to ting, som indbyggeren aldrig glemmer. Den ene angaar hans skatte, den anden hans frihed. Hans frygt er saa stor, at mange samtaleemner, som i Europa er ganske forslidte, i Tyrkiet ikke tør hviskes til ens nærmeste ven. Endog min kjære ven og fortrolige raadgiver Yapouly finder nu og da et emne, som han ikke tør udtale sig om. En dag spurgte jeg ham, hvem man havde mistænkt for at have myrdet den nuværende sultans forgjænger, og hvorfor man havde anseet det nødvendigt at fjerne profetens glimrende søn. Til min overraskelse svarte han ikke. Vi var da i Pera. Da vi naaede den lange kirkegaard, stansede han, saa forsigtig over den lave mur, som om han var bange for selve gravene, og sagde derpaa i det gebrokne sprog, som det er umuligt at gjengive her: »Effendi, De maa aldrig komme med saadanne spørgsmaal; alle er spioner: manden, som sover paa sofaen i hotellet, opvarteren bag Deres stol, barberen, som rager Dem, allesammen. En eller anden nat vil Deres seng staa tom. Ingen kommer nogensinde med saadanne spørgsmaal i Konstantinopel.«

Og denne uro var ikke begrænset til folket alene; jeg lagde merke til det samme urolige blik i sultanens ansigt paa »salemlik«-dagen, den dag, da han kjører offentlig til den lille moské for at bede, moskéen udenfor paladsets porte. Hans ansigt mindet om en akrobat, der efter at have redet gjennem tøndebaand paa cirkus, er glad ved at være kommen igjennem og være færdig.

Men jeg er i Konstantinopel for at male og ikke for at moralisere, og disse glimt af den bedragerske, dødelige strøm, som flyder under det tyrkiske liv, tiltaler ikke mig. Jeg ønsker kun de brogede blomster paa dens bredder, den bløde sommerluft om mine kinder, det høie græs viftende i solskinnet, og pragten og glansen af det hele . . . . .

* *
*

Inat kom der storm og en ren syndflod af regn, for første gang i fire maaneder. Alt guldstøvet er vasket af træer og græs; plaza Valedé er bleven renskuret. De smaa bølger omkring Galatabroen lader ikke længer sine tunger slikke dovent opad varme, raadne brygger, men smækker vredt i den friske vind. Moskéernes døre er lukkede, og udenfor sidder tidlig om morgenen grupper af indfødte omkring sine trækul-gryder. Vinteren nærmer sig langsomt, og jeg maa bort . . . . .

. . . . . Konduktøren blæser i sin fløite, vogndørene lukkes, Yapouly — Dreco Yapouly — læner sig udenfor. Jeg gaar hen til vinduet for at sige ham et afskedsord. Han styrter frem og trykker mig nogle kort i haanden.

»Til Deres venner, effendi, naar de ønsker en god tolk.«

Jeg vendte kortene om. De var rene og nylig trykte og bar paaskriften:

Isaac Isaacs,
tolk.
Konstantinopel.

Kong Saul og David.

(Efter Robert Browning*) af Red.),

I.

I kongeteltets mørke, — taus, dyster, nedstemt, utilgjængelig, slap og med nedhængende hoved — sad kong Saul. Ingen af hans mænd eller tjenere vovet nærme sig ham. Udenfor stod de samlet i grupper, samtalende i lave toner — med stjaalne blik og fingerpeg mod kongeteltet — om høvdlngens tilstand.

Den onde aand var over ham.

Hyrdedrengen med det vidunderlige geni for toner og ord, den lyslokkede David, Jesses søn, var bleven budsendt. Hvert øieblik var han ventendes. Til ham stod hirdens og tjenerskabets haab. Han alene kunde ved sin sang og strengeleg drive den onde aand bort og gjengive Saul sine sansers og evners fulde og frie brug, gjøre ham til mand og konge igjen.

II.

Som et solglimt paa en overskyet dag kom han, livsglad og frisk, lokkerne flagrende i vinden, kinderne røde som roser efter den skyndsomme fart, harpens strenge omtvundne med liljer og græs, for at solens brændende straaler ei skulde hugge dem over.

Og det lysnede blandt hirdens mænd. »Guds fred, — og hans tak, du er kommen«, sagde Abner og lagde sin haand paa det lokkede hoved.

Man forklarte ham stillingen, mens han befried sin harpe fra liljer og græs. Saa faldt han i knæ og bønfaldt fædrenes Gud om at staa ham bi og lægge sin aand i hans sang og tale gjennem harpens strenge.

Og saa løb han mod teltet; stanset; drog pusten; løftet paa dørfligene og gik ind.

III.

Først var der intet at se derinde i det mørke rum, hvor sol og dag var spærret adgang. — Men efterhaanden skimtedes teltets omrids. Og i dets

*) Robert Browning var den største af moderne engelske digtere, og det her som en prosafortælling gjengivne digt, regnes 'for et af hans fineste arbeider.

midte, hængende snarere end siddende i en stol, lænet op mod teltets midtpæl, mørkere end mørket omkring, saa han *kong Saul.*

III.

Jeg hilste monarken, bøiet knæ for ham, — saa fortalte bagefter ynglingen —, strammet harpens strenge og lod saa fingrene løbe henover dem.

Først spillet jeg den melodi, som faarene kjender saa godt, som lokker dem allevegne fra til folden, naar mørket falder paa. Hvide som sne kommer de gjennem det høie græs, — en efter en, som stjernerne oventil en for en viser sig deroppe i det blaa, — saa blaat og saa fjernt! . . . . .

Og saa en melodi, fuglene kjender, og for hvis toner de forlader sin mage og følger den spillende. Saa en, der sætter muldvarpen lyttende og grublende udenfor sit hul, — underlige dyr! — *Guds* er jo alle skabninger; *de* som *vi* er hans børn, — en eneste familie allesammen . . . . .

Saa spillet jeg vinhøstningssangen; — haand i haand, glæden tændende fra øie til øie, venskab og kammeratskab mellem alle. — Hjerterne varmes og udvider sig og smelter sammen i følelsen af denne verdens lyse, herlige liv.

Og saa dødssalmen; — hvor kjærligheden dækker over mangler og feil, og det gode mindes alene. Savnet for den elskede, — den eneste, hvis tab intet kan erstatte.

Og saa den jublende bryllupssang; — rødmende, hvidklædte piger; og bruden selv, den fagreste, veneste i landet idag.

Og saa fædrelandssangen; — hvor mand mødes med mand, samles, enes; slaar sig sammen om at bygge et værk, intet kan rokke, det fælles hjem.

Og saa endelig Leviternes kor, som, paa de store høitider, de nærmer sig Jehovahs alter . . . . .

Men her stanset jeg; thi her, ud af mørket, lød et suk, dybt og tungt som en ordløs klage ifra kongen.

IV.

En skjælven gik gjennem det mægtige legeme; det lyste og gnistret i mørket fra de dirrende juveler i kongens turban og belte.

Men det blev stilt igjen. Og jeg greb atter min harpe og sang, mens jeg spillet.

Livsglæden sang jeg; *livskraften*; følelsen af styrke i ens muskler, varme og liv i ens blod; den fryd, der følger med den blotte fornemmelse af at være til; glæden ved at løbe fra sten til sten; se træerne svaie i vinden; ved at dukke i de kjølige, sølvglinsende bølger; jagtens lyst; synet af løve og bjørn. Og saa naar arbeide og leg er over, maaltidet, — de gyldne dadler, som overstrøede med guldstøv; og den hede, sprudlende vin dertil. Saa

søvnen, — ude i skoven, ved bækkekanten, med træernes susen, græssets bølgen og bækkens hvisken til vuggesang . . . . . O, hvor er dog livet deiligt; hvor godt bare det at være til! . . . . .

Husker du, kong Saul, sang jeg, din fader? Har du hjulpet ham spænde sværdet ved lænd, naar paa Jehovahs bud han drog ud til fædrelandets værge? Husker du din moder? Det tynde, blege ansigt, da din fader bares til jorden? Husker du hendes ord tilslut, da hun selv gik bort: »Jeg har levet, seet Guds haand en livstid lang, — og alt var for det bedste . . . . .«

Og dine brødre, din ungdoms venner, husker du dem, kong Saul? Ungdommens drømme og haab, fremtidens land i guldpragt og skarlagen . . . . Og se, virkeligheden er bleven mere, end du drømte. Du er konge. Et folk staar dig lydigt og tro. Alle de gaver, som ellers uddeles enkeltvis med sparsom haand, de er kastet med ødselhed i dit fang. Anledning har du havt til at virke; stordaad har du øvet; berømmelse er din. Alt har du *kong Saul.*

V.

Og som saa jeg endte, var det, som alt i mig søgte løfte kong Sauls navn ud af sorgen og tristheden, bød ham leve det lysliv, han var skabt for.

Jeg stanset for at trække veiret og vogted paa virkningen af min sang. En skjælven, en dirren, en bevægelse, der atter satte juveler og pryd til at rasle og gnistre, gik gjennem kongens legeme. Det strammedes op. Han sad opreist med et suk; stirred ret frem for sig; taus og mørk; — men *saa vakker!* Armene foldet han over brystet. Sad der saa stille som en støtte.

VI.

Og nu, — hvad skulde jeg gribe til for at fuldføre det paabegyndte værk? hvad mere kunde jeg sige eller synge? Al livets glæde havde jeg jo sunget for ham, og end sad han der trist og mørk. Hvad mere kunde jeg gjøre? — Han syntes erkjende, at *livet er godt* — for andre; lod mig lovprise det, samtykket, men foretrak døden for sin egen del.

Da modnedes drømme og fantasier i mit sind, — fantasier, der var komne, mens jeg laa i skov og eng og stirret ud i det blaa og moret mig med at drømme om det liv, jeg aldrig vil kjende, — det store liv i stordaad og kamp, føreres, fyrsters liv. Drømme og fantasier om den rette maade at tage livet paa, om nationers ledelse, om planer til livets bedring og landes bygsel . . . . .

Og atter sang jeg til harpens spil.

Ja, du gjør ret, kong Saul, i at foragte det lavliv, jeg har sunget, det som alle holder fælles og har fælles med markens dyr. Lad det gaa, — det

er intet. Det er den magt, vor aand indeslutter i sig, der maa give os vor sande, høieste glæde, — forstanden, viljen, evnen til at skabe, virke.

Der er din verden, kong Saul.

Lad fortiden være fortid. End er tiden din. End banker den skabende aand i din pandes hvælv. Virk, byg! Du har anledning. Dæk landet med værker, der vil leve efter dig. Tving folket til at velsigne dit navn til evig tid.

Kort er livet, vistnok. Snart vil du dø, og hvor er saa de glæder, jeg før sang om? Intet og mindre end intet. Men hvad du har *udrettet,* kong Saul, det vil vedblive at leve sekler efter, at du er død. Det vil øges og vokse. Hvad godt og hvad stort, du virker, det gaar *aldrig* tilgrunde. Det er som bækken, der kommer fra Hermons snedækte sider. Tiderne øger dets omfang og magt. Andres værk blander sig dermed og giver det vækst, — til det bliver del og aarsag i det gode og det lys, hvori ufødte slegter om tusende aar vil frydes og leve.

Frygt ei, kong Saul; vær ved godt mod. Mangt et storværk har du øvet allerede. Gjør mere. Sæt dit merke paa hver sten i landet, rist det dybt i hvert hjerte i folket, — og du kan dø med et smil. Kong Saul, *Israels første konges* navn vil aldrig dø, — og millioners millioner vil have dig at takke for lysere, bedre liv.

Saa virk, *saa* lev, o konge, og da vil du have fuld grund til at takke den Evige, fordi han satte dig blandt jordens mægtige.

VII.

Og se, mens jeg sang . . . . . Men, o Du, som hin dag forundte mig din hjælp, og som saa ofte har gjort det før og siden; — Du, mit skjold og sværd hin stund, da min sjæl var din tjener og mit ord var *Dit ord,* — vær Du fremdeles med mig; — Du, som hint øieblik, da jeg havde naaet til det høieste, menneskets evner alene kan naa, og fremdeles saa den tomme uendelighed over mig, Du, som da ved et eneste vink fra din haand hjalp mig helt frem, hjalp mig over det svælg, der skiller menneskets grav fra himlens trone; — o, vær du fremdeles mit værge, min stav, mit tilflugtssted ved nat og ved dag, og ved din naade lad mit liv følge trofast de syner, jeg da saa . . . . .

VIII.

. . . . . Mens jeg sang, siger jeg, var det, som Sauls legeme lidt efter lidt tøede op. Armene faldt frit og naturlig ved siden, hovedet var opreist. Med den høire haand glatted han de sorte lokker, retted paa turbanen, aftørret de store sveddraaber, der havde perlet frem paa hans pande. Den venstre haand lagde han stilt paa det juvelbesatte sværdhefte . . . . .

Se, han er Saul igjen! den Saul, vi husker fra ærens dage, den Saul,

hvis hoved og ansigt var hæren som flag og seierspant, — føreren, høvdingen; manden, der raged et hoved op over alt folket i hver ordets betydning.

Og nu, som min sang slutted, blev jeg var, at han havde nærmet sig mig, der jeg sad. Hans to knæer stod frem, et paa hver side af mig. Jeg saa op i hans ansigt for at læse dets udtryk. Han talte ikke, men sagte og stilt løftet han den ene haand og lagde den ømt, men tungt paa mit hoved, strøg med fingrene gjennem mit haar og bøiet mit hoved tilbage, venlig men fast — *helt tilbage,* og stirred saa ned i mit ansigt længe, i taushed, som vi ser paa en blomst. Og hans store, sorte øine holdt mig fast og syntes at se tilbunds i min sjæl.

Hvor jeg holdt af ham! Hvor jeg holdt af ham! Men hvad kunde jeg vel gjøre for at vise det? — Det skreg i mig: »O, at jeg kunde hjælpe dig, min konge, min konge! At jeg kunde opfinde, skabe nye glæder, ny velsignelse, nyt liv for dig . . . . . . *Nyt liv!* Ja, til det liv, du har levet og tildels forspildt, lægge *et til,* helt nyt, end fagrere end dette, hvor du, med hvad du her har lært, kunde begynde forfra, uhindret af din fortid, løst fra mangler og feil! . . . . . Det vilde jeg gjøre, om jeg kunde, — eiet kjærligheden blot magt til at skabe, som til at ønske og ville . . . . . !«

IX.

Da var det, sandheden brød ind paa mig. Ingen harpe længer. Ingen sang mere. Ud brød jeg i ord — — —

X.

Den hele skabning har jeg gjennemsøgt. Overalt møder mig guddommelig fuldkommenhed. Hver evne, jeg eier, bliver til intet overfor den magt og den visdom, der straaler om mig. Min forstand skjuler sig skamfuld overfor den evige visdom, der skinner fra stjerne og blomst. Mit fremsyn er blot som fjerneste ekko af det evige, uendelige forsyn. Overalt maa jeg bøie mig ydmygt for det, der overgaar mit eget, som havets væld den enkelte draabe. Menneskets evner er blot fnug og brudte straaler ifra den evige, skabende magt.

Og dog, *en* evne eier jeg, som jeg fordrister mig til at tro ikke findes til samme grad hos den Evige!

Jeg kan elske, jeg. Mit liv kunde jeg give for kong Saul. Mit liv for nyt liv for ham.

Der har jeg overgaaet Gud, mener jeg, — dristig, forblindet, som jeg er. Slig kjærlighed eier ikke *han.* Havde David Guds magt, hvor han vilde velsigne dig, kong Saul, hvor meget godt han vilde gjøre for dem, han elsker.

Men at den, som magten har, skulde eie slig kjærlighed, det vover vi at tvivle paa.

Saa godt tror vi ikke om ham.

Mægtig kan han nok være, men ikke *god*, kong Saul, ikke *elskende* som du og jeg, — som din moder, og som min . . . . .

Nei, *saa god er ikke Gud.*

I kjærlighed overgaar vi mennesker ham.

— Er det ikke slig, vi ræsonnerer, paa sligt grundlag, vor vantro og mistillid hviler?

Skam over os!

Nei, tro mig, kong Saul, den som alene *kan*, han *vil* og. Der, hvor al magt er, der er alkjærligheden med. *Min* kjærlighed er blot en enkelt vandrende straale fra hans. Titusende gange mere, end jeg holder af dig, elsker *han* dig, kong Saul, — han, som skjænket dig liv, han, som var sjælen i din moders kjærlighed, han, som er verdens herre og stjernevæsrmenes høvding.

Du har moder og fader deroppe, kong Saul. Frygt ikke, om saa verdnerne falder i knas omkring dig, hans haand vil dog hvile velsignende paa dit hoved som din nys paa mit, hans almægtige arm støtte og frelse dig.

XI.

O, jeg ser det nu. Kjærlighedens stemme i menneskets bryst er blot Guds egne ord til os. Vore længsler er hans bud. Vore elskende, higende ønsker hans vilje. Vore fagre drømme skyggebilleder af hans virkelighed.

Det er *ham,* — det er *ham,* kong Saul, som har nedlagt længselen i os; givet os drømmene; plantet det store haab i vort hjerte. Det er *hans løfter til os.*

— Kjærligheden er blot én, enten den saa findes hos Gud eller hos mennesker. Et er dens væsen. Hvad den dikterer i mig, vil den og diktere i Gud. Hvad den vil og ønsker for de elskede her i mit bryst, — eller noget meget bedre — *vil* den og i *hans* bryst, for hvem at ville og at gjøre er ét . . . . .

Kjærlighedens drømme og ønsker paa jord er blot vink om, hvad Gud har lagt tilrette for os.

Naar moderen ikke vil slippe det døde barn fra sine arme, saa er det, fordi Alkjærligheden aldrig vil slippe det af favn, — fordi det vil leve evig . . . . .

Ak, tro mig, kong Saul; vi er ikke bedre end Gud i den retning heller. Vor varmeste kjærlighed er blot som en draabe i havet mod Hans. En kjærlighedsløs Gud var mindre pris og tilbedelse værd end den mindste støvets orm, der elsker. Var han mægtigere ti tusende gange end han er, og klogere med, om muligt, holdt han alligevel mindre af dig, kong Saul, end jeg

gjør, saa var dog jeg, David, større, ædlere, bedre end Gud; saa maatte jeg se ned paa ham og ynke ham . . . . .

. . . Og hvorfra har jeg den vel, *min* kjærlighed, om ei fra ham . . . .

XII.

. . . . Ja, min kjærligheds ønske og længsel var blot vink ifra Gud om, hvad der skal ske . . . . .

Nyt liv vil du faa engang, konge, *helt nyt*. Din sjæl vil han løfte ud af de ruiner, du har skabt om dig, sætte dig fri, og som barn og yngling igjen, hvor end en gang du vil faa prøve dine kræfter, samle velsignelsen paa dit hoved, vinde frem til livsens krone . . . . !

XIII.

Hvordan jeg tilslut kom hjem den nat, det husker jeg knapt. Luft og jord var fulde af stemmer, af engles og aanders legioner. Det hvisked; det talte; det sang fra krat og fra skov. Stjernerne skjalv af bevægelse. Jeg banet mig vei som gjennem et mylder af sammenstimlede folk; kom hjem; faldt isøvn. — Men selv næste morgen saa jeg merker i natur og liv af, hvad jeg havde oplevet dagen forud. Morgenrøden var intensere, gyldnere; graalysningen mere fuld af mening og løfte. De grønne bakker syntes smile til mig som en, der nikker og siger: »vi forstaar hinanden, vi; du er indviet du og; vi med kjender hemmeligheden«. Skovene vrimlet af et tusendfoldigt nyt liv. Det var blevet høiere under himlen; jordens kreds var videre. Blomsterne dufted sødere; fuglene sang med en styrke, jeg aldrig tilforn havde hørt. Vinden hviskede til mig: »det *er* saa, det *er* saa; har *evig* været *saa*«. Og de plaskende smaabække svarte tilbage og sagde: »Ja, det er *saa,* for *bestandig saa*«.

Spiritisme.

II.

„Lettroende aander tror blindt hen paa alt, der smager af mysterium; skeptikere negter alt, virkelig fremragende aander staar helst tause og betænksomme overfor mysteriets dyb, øverfor den ukjendte uendelighed. De svarer ikke straks 'ja', og de siger ikke bestemt 'nei'; de venter, observerer og tænker."

(Victor Hugo).

Det er med underlige og blandede følelser, en overværer en vellykket og velordnet spiritistisk *séance*. Saa meget synes latterligt, saa meget rent fra-

stødende, stygt og absurd; men saa meget tiltaler ogsaa ens følelser, forekommer en løfterigt og vakkert, og saa meget foregaar, der formelig tager grunden væk under ens fødder og bringer en til at føle sig overfor uanede kræfter og vidder i vort universum. Man ser mænd og kvinder komme ind med alle sorgens tegn paa det tydeligste skrevne i ansigt og væsen. De sidder der ventende. Det *er* muligens første gang, de befinder sig paa et sligt sted. Saa, pludselig, taler mediet til dem; hun ser aander i deres nærhed, beskriver dem — »blaa øine; lyst, krøllet haar; en liden pige, — klædt saa og saa; et lyserødt baand om haaret; og hun siger . . . .« —, beskriver dem og gjengiver ord, de taler (i aandernes stille sprog). De sørgende sidder halvt ligegyldige en stund; saa lytter de efter, beder om at faa beskrivelsen end en gang; kan saa ikke dye sig længer, men brister ud i hysterisk glæde: »det er Mary«, eller »det er saa og saa«. Under mediets videre meddelelser følger der saa taarer, hulken, krampagtig graad blandet med smil, latter og glædesudbrud; indtil man efter *séancens* slutning ser dem gaa hjem rolige, smilende, tilfredse; de er overbeviste; de har fundet *fred og glæde;* de *ved,* at deres døde lever.

Man maatte jo være af sten for ei at rives med af slige øieblikke, for ei — for en stund i hvert fald — at føle sig fristet til at prise det nye evangelium, der eier en slig trøstens og husvalelsens magt og evne for al jordens sorg.

Jeg mindes særlig en række slige offentlige *séancer,* som jeg overvar i Washington. *Interessante* var de, det staar ikke til at negte. Og *bedrageri* er jeg for min del fuldt og fast overbevist om, at det *ikke* var. Var *det* bedrageri, saa er det ikke længer muligt at tro nogen eller noget her i verden. Jeg mener naturligvis *bevidst* bedrageri. Selvbedrag, selvillusion, — det er en anden sag; hvorom mere senere. — Mediet var som vanlig en kvinde; men ikke som vi gjerne forestiller os det egte medium, nervøs, tynd, spøgelseagtig. Tvertom, hun var saa rund og trivelig og rødmusset, saa livlig og aktiv som vel muligt, fuld af spøg og munterhed. Hun *viste* os ingen aander; blot saa dem selv og beskrev dem, hørte deres ord og gjengav dem for os.

Her hændte der da aften efter aften de mest vidunderlige og fornuftstridige ting, rene mirakler. Uheldigvis kom der, som jeg antydet i forrige artikel, ingen aander og ingen meddelelser til mig, saa jeg fik ingen anledning til *personlig* at prøve aanderne eller mediets evne. Men tilhøire og tilvenstre for mig, for og bag var der — syntes det — næsten lige saa tykt af aander, som der skal være af støvpartikler i luften. — En mand havde en aand staaende bagom sig, som mediet beskrev svært overfladisk og ugreit, slig at manden ikke kunde gjenkjende nogen i beskrivelsen. Hun forsøgte det atter og atter, men det blev ikke bedre. Hun gjengav noget, aanden sagde, men

det hjalp ikke; dens navn kunde hun ikke se tydelig. Men den vilde saa svært gjerne blive gjenkjendt. Endelig forklarte hun, at grunden til, at hun skildred denne aand saa løst og ugreit, var ikke, at hun ei saa den klart nok, for den var svært tydelig; men at den kom i slig en underlig dragt og stilling, at hun havde været bange for at saare vennens følelser ved at give den fulde beskrivelse. Men faktum var, at aanden var klædt som *cirkusclown,* og den stod og gjorde de fæleste og ulideligste grimacer (tænk aanderne med stuper kolbøtter og peger fingre ad hinanden, o. s. v.; — er det ikke begeistrende?). »Og den siger«, vedblev hun og gjengav en eller anden flau vittighed, som aanden gav tilbedste, »og den tilføier, at naar De hører det, vil De sikkert gjenkjende den, for det var dens yndlingsspøg«. — Men manden sad allerede tvekroget af latter. Gamle minder om en afdød ven, som virkelig havde været circusclown, havde overvældet ham, og han lo, til der stod taarer i øinene, mens mediet fortsatte med at gjengive clownens ord og meddelelser.

En anden — en skeptiker var han nok — leverede mediet en forseglet konvolut. Hun havde forklaret, at lagde man i en slig konvolut noget, der havde tilhørt en afdød, saa vilde hun i almindelighed kunne sige, hvad det var — uden at aabne konvoluten — og vilde kunne skildre den aand, der havde baaret det, og bringe meddelelser ifrå den. — Hun tog konvoluten op, fortalte strax, at den indeholdt et silkehalstørklæde, som havde tilhørt den og den person, død for saa og saa længe siden, o. s. v. Og saa gav hun en række aabenbaringer fra vedkommende aand. Men den mand, der havde fremlagt konvoluten, negted rigtigheden af det hele og vilde ikke kjendes ved noget af hendes fortælling. Hun paastod dog, at hun havde ret. Tilsidst opklaredes det, at manden ikke selv vidste, hvad konvoluten indeholdt, var selv bleven vildledet; en anden person havde lagt tørklædet (for det var et silkehalstørklæde) i konvoluten. Og det hele havde været gjort væsentlig for »moros skyld«. I næste møde oplyste imidlertid rette vedkommende, at fortællingen var korrekt.

Men slig lod der sig fortsætte i det uendelige. Og sligt ser man da stadig ved lignende séancer; sligt og langt vidunderligere ting. For at fuldstænddiggjøre billedet tænker man sig saa dette møde holdt i en lys, hyggelig sal, hvor under disse aandemeddelelser friske salmer om tro og udødelighed blev sungne fra tid til anden med et liv og en fyrighed, der næsten gjorde den del af programmet til den mest interessante.

— Men saa hænder der ogsaa ting, der bringer en til at tage døren fat, som naar f. ex. Shakespeares eller Byrons aand gjennem mediet (der da befinder sig i en *trance*) bestiger talerstolen og lægger ud for os; naar Shakespeare spinder af sig remser af skolegutdeklamationer, og Byron fremsiger originale »vers«, som den usleste provinsavis vilde afslaa »med tak«; naar den

store Napoleon triner frem og gjør sig til nar for os alle; eller naar selve Platon viser sig i sin vælde og pludrer ting, som, havde han sagt dem i levende live, vilde have udslettet hans navn fra alvorlige tænkeres liste. Gjerne taler disse storherrer meget flydende i en helt vakker og nobel aand, og ganske gode tanker er der og ofte i, hvad de siger. Men oftest er dog talen væsentlig bare ord, ord, ord, udspædde med lidt billig maaneskinssentimentalitet af aandelig extrakt; og de vakre tanker er aldrig nye, altid ganske almindelige sager, læsebøgernes og literaturens dagligdagsheder. Noget *nyt* faar man — saavidt jeg ved — *aldrig* fra dem. Altid viser disse storherrer sig at have *gaaet tilbage* i begavelse og karakter, siden de døde. De har mistet geniet. Det er formelig flaut at høre, hvor Platon vrøvler nu efter at have opholdt sig to tusend aar i aandernes rige, eller hvilket elendigt tøieri Byron nu beærer med navn af poesi. Mange af dem gaar rent i barndommen som aander, er at betragte som rent utilregnelige. — Det kommer til at blive rigtig kjedeligt at møde disse storaander i den anden verden og se, hvor smaa og tarvelige de er blevne, siden de forlod denne jord. Klimatet der, hvor de er, er nok ikke gunstigt for tankers og geniers udvikling. Lidt aandelig goldt og trist synes det at være i aandeverdenen. Aldeles sikkert er det, at ønsker man at holde samkvem med Shakespeare og Byron, saa staar man sig langt bedre paa at tage og læse lidt i deres her paa jorden skrevne værker, langt bedre paa det end paa at tale med deres fordummede aander i den anden verden. Byron magter øiensynligen ikke længer at skrive en eneste linie som noget i *Childe Harold.*

— En kjedelig ting med aanderne er det ogsaa, at de ofte blander sig forstyrrende ind i vore jordiske forhold. De stifter egteskab, bringer forlovelser istand og fører adskilte sammen. Mange af dem er rene egteskabsagenter. Det er kjedeligt, fordi det ofte gaar saa rent uheldigt med slige aandestiftede egteskaber og kjærlighedsaffærer. Rene tragedier af allersorteste slags laver disse intrigante bordaander istand. Jeg har havt anledning til at se de sidste aar og den endelige, triste slutningsscene af én slig tragedie.

Der leved for mange aar siden i en nydelig liden by i den amerikanske stat Massachusetts en ung pige saa vakker, som unge piger kan og behøver at være, og bedre end hun var vakker. Eller for at tage en kun altfor alvorlig historie fuldt alvorlig: det var en udmærket, bra, vakker og høisindet pige med mange interesser og mange drømme. Jeg kjendte hende i aarevis som aldrende kone, efter at livets vamleste sorg og bitterhed havde gjort sit bedste for at knuse og forbitre hende, men uden held. Hun stod endda rank, sjælsfrisk og vakker midt iblandt et livs ruiner.

Saa hændte det en dag, at spiritisterne holdt sit indtog i byen. Borde begyndte at danse, og aander at meddele sig. En af disse aander tog sig

særlig af den unge, vakre pige. Den udpeget for hende en ung mand som hendes af forsynet og aanderne bestemte brudgom. Hun havde intet tilovers for ham. De to var af saa modsat natur som vel muligt, han en temmelig kras materialist, hun en sværmende idealist; han hadet synet af bøger, hun var aldrig lykkeligere, end naar hun kunde aabne en bog og træde ind i digtningens straalende verden. Men aanden holdt paa sit. Med den høitidelighed og følelsesfuldhed, som jo altid følger med aanders nærværelse, blev det betydet hende, at det egteskab var veien til usigelig lykke for hende. Tilsidst lod hun sig overtale, — sværmerisk som hun var. Brylluppet stod, og efter faa ugers forløb angret hun det hele saa bittert som vel muligt. Siden blev livet for hende i nogle og tyve aar et temmeligt surt helvede paa jorden. Pligtfølelse alene bandt hende til det. Manden udviklet sig hurtig til et rent *drog*. Om troskab fra hans side var der ikke tale, og hans brutale natur var noget saa nær uudholdelig. Det var som at være i en djævels klør dag ud og dag ind. Doven var han ogsaa. Hun maatte snart underholde familien, ja endog skrabe sammen sil at betale gjæld, som han stiftet. Sent og tidligt maatte hun slide og stride for at faa mad og klæder til ham og fem smaapiger. Aldrig hjælp; selv ikke naar hun var syg. Og saa ham at trækkes med ved siden af, og hans feil og elendighed at skjule saa godt, det lod sig gjøre for andre. Merkværdigt nok knustes hun ikke under det alt; men *voxet* virkelig under det, fik et sligt hjertelag, at hun blev som en en moder for et helt nabolag. Tilslut døde hun da af hans udskeielser efter en lang, tung sygdom.

Det er én tragedie, som aandernes indblanding har skaffet tilveie. Jeg kjender personlig til en anden af nogenlunde lignende indhold.

Saa én ting kan vi i hvert fald slaa fast: aanderne er ikke nødvendigvis til at lide paa, bare fordi de er aander og ingen legemer har. Der er kjeltringer iblandt dem med, for ikke at tale om dumrianer og klodsmajorer. Og i det hele taget faar man kanske vel saa god og ærlig hjælp i raad og daad fra en vanlig *inkarneret* aand — et vanligt medmenneske —, som fra noget spøgelse.

Langt liv er ikke nødvendigvis det bedste. *Ædelt* liv er det bedste. Den musiker, som spiller mange forskjellige instrumenter, er ikke derfor anbefalelsesværdig, heller ikke den taler, som holder utallige taler, eller den lods, som fører mange skibe i havn, men den af dem alle, som gjør *en* ting helt godt. En tings skjønhed ligger nemlig ikke i dens varighed eller længde, men i den fuldkommenhed, hvormed den bliver udført. (Plutark).

Emil Stang.

Vi har i vor ikke gamle, men bevægede politiske historie mænd af det forskjelligste præg. Mænd med typiske nationale træk i karakter og anskuelse, med præget af vore fjelde og fjorde, mænd, som vistnok aldrig kommer ud over en vis sneverhed i sit syn, men som dog, naar de engang er vaagnede og har taget sine evner i besiddelse, altid bevarer den styrke, det fortrin, som ligger i det originale, det eiendommelige. Der var og er ogsaa mænd, hvis

maal er at føre vor politik ud i det »moderne europæiske« farvand, udenfor de hjemlige forholds og de historiske traditioners skjærgaard. *Emil Stang* hører ikke til nogen af disse. Hele hans forskole for det politiske liv, grundige studier, en mangesidig praktisk virksomhed som kommunemand og leder af flere offentlige kommissioner, dertil en tyveaarig, glimrende advokatvirksomhed — dette stadig at arbeide sig ind i de forskjelligste livsforhold, stadig at se tingene fra de forskjelligste menneskers ligesaa forskjellige synspunkt, alt som en opøvelse af hans store evner, har i ham skabt den

alsidige, vidtskuende politiker, der altid ser tingene i deres store sammenhæng. Der er dog ogsaa ægte nationale træk ved ham som menneske og politiker. Behersket kraft, sindigt overlæg, et konservativt grundsyn er egenskaber, som ikke blot er eiendommelige for hans karakter, men ogsaa præger hans optræden og hans handlinger som politiker. Hans politik har altid været praktisk, underbygget, rettet paa virkelige behov, paa praktiske forhold, — i bedste forstand en *national* politik.

Emil Stang har nu at se tilbage paa en tiaarig politisk virksomhed. Det var i aaret 1883, den 14de februar, under debatten om gyldigheden af Kristianiavalget, at Stang første gang greb ordet i Norges thingsal. Han havde ikke talt længe, før man fik mærke den fuldt opøvede taler med den sikre, slaaende argumentation. En vis uro begyndte at røre sig blandt modstanderne. Foran ham sad Joh. Sverdrup, første mand fra Akershus, den kampvante høvding; der gaar nogle nervøse ryk gjennem hans legeme, han farer med haanden gjennem haaret, — her var en modstander, som var ham voxen. Efter dette indlæg var ikke blot Kristianiavalgets forkastelse en umulighed; der var skeet noget mere; fra den dag var Emil Stang uden modsigelse det konservative partis fører. — Storthingssalen er fremfor alt denne mands kampplads, hvor hans store parlamentariske begavelse kommer tilsyne. Han bliver altid paahørt med opmærksomhed, ogsaa af modstandere, ofte har han talt under forsamlingens aandeløse stilhed. Hans holdning er rank, selvbevidst; hans stemme er klar og distinkt, hans foredrag velformet og afslebet, ofte med en egen kraft i de oratoriske gjentagelser. Hans tale har intet af det knitrende lyn, intet af den tændende glød, er neppe engang aandrig. Men den er vegtig i sit indhold, slaar altid ned i sagens kjerne og løser flokerne behændig; den glider aldrig ud af sporet, er strengt saglig, objektiv og rolig; fuldkommen gjennemsigtig og klar. Selv naar han staar midt i stridens hede, i en hidsig og æggende debat — hvilken behersket ro! Han synes fast usaarlig denne mand med det ene vaaben, sin klare tanke, kold og blank som staalet! Han bevarer det fulde overblik, taler — men tier ogsaa. Man mindes en stor mands ord: intet elske, intet hade, men forstaa. Stang forsmaar da alle ydre effektmidler; aldrig en theatralsk gestus, aldrig noget, som kunde have endog et snev af en floskel. Vi har i vor politiske kamp seet, hvor fraserne er bekvemme at haandtere og lette at tumle med, larmende og forvirrende som de lyder, — humbugen har i Stang en taus foragter. Han har aldrig rettet en appel til lidenskaben, sjelden til følelsen, altid til overbevisningen. Desto umuligere er det at undgaa indtrykket af det vederheftige, det paalidelige, det sikre.

I større politiske debatter har det oftere hændt, at en af Stangs modstandere af diplomatiske grunde har indhyllet sin tanke i forblommede og

tvetydige ord; strax har Stang med sin skarpe opfattelse grebet den skjulte mening, og med en for modstanderen ubehagelig nærgaaenhed har han saa nødt ham til at klæde den formummede tanke af. Vi mindes den dramatiske replikvexel mellem Stang og statsminister Steen under debatten om den direkte skat, da den sidstnævnte tomme for tomme blev dreven til at afdække sin mening, at han gjorde sagens øieblikkelige vedtagelse til kabinetsspørgsmaal, saa Stang tilslut med et af de velkjendte kast paa sin person kunde udtale: »Endelig er da tingen paa det rene!« Eller der har været sat reformer igjennem eller fattet beslutninger i thinget, som siden har draget følger efter sig, som ingen af ophavsmændene fra først af vilde vedkjende sig. I saadanne afgjørelser har Emil Stang vist sig som den store, langsynte politiker, som har afdækket illusionerne og gjennemskuet konsekvenserne med samme logik, hvormed livet og begivenhederne selv har affødt dem. Saaledes talte han rigsretsdebattens sidste dag, saaledes talte han ogsaa den sidste dag, han stod som ministerchef.

Stang deltager i alle større debatter, — om de forskjelligste spørgsmaal, enten det nu er juridiske, finansielle eller andre sager, som staar paa dagsordenen. Vant som han er til at tage ledelsen, behandler han ogsaa ofte sagerne saa udtømmende, at der bliver lidet tilbage for hans meningsfæller at lægge ind i debatten. Tingen er vel den, at naar han først lægger arbeide paa en sag, maa han efter gammel vane tænke den igjennem fra alle sider. — Bekjendt er han for sine kundskaber i statsret, politik og historie, for den lethed, hvormed han hurtig sætter sig ind i alle nye sager, for sin mærkelige hukommelse. Men ligetil uovertræffelig er han i sin evne til strax paa stedet at kunne hente frem og anbringe, hvad han sidder inde med. Det har hændt, at der i thinget er reist debat om spørgsmaal, som er kommen uforberedt paa ham, — saaledes, da nuværende statsraad Engelhardt tog udenrigsbudgettet op, engang i april 1891. Selv da viser han sig som den i sagen kyndige, ja kan endog lægge sit foredrag tilrette som en belærelse for modparten. Hans hukommelse har stundom vist sig endog at være sikrere end andres skriftlige dokumenter. Citater f. ex. — indholdet kan have været noksaa ubetydeligt —, som er anført imod ham, har han ofte berøvet sin beviskraft ved en oplysning som denne, — at det lyder feilagtig i det eller det skrift, hvorfra det er hentet, og har strax kunnet henvise til den rette kilde, — »uden i øieblikket at have dokumenterne for haanden«.

Hans polemik røber den smidige, snarraadige og slagfærdige parlamentariker, der strax kommer ind i en andens tankegang og rammer dens point, — man kommer til at tænke paa advokaten for skranken. — Medens en taler har ordet, kan man ofte se ham, tilsyneladende ganske adspredt og aandsfraværende, staa og samtale med en anden repræsentant. Pludselig bliver

han opmærksom, lytter, — — — da det ingenting var, vender han sig atter om og fortsætter passiaren: hele tiden var han med.

Undertiden, men sjelden, kan Stang ogsaa give sit satiriske lune frit løb, — naar det bliver udfordret. Venstremajoritetens ledere førte i sin tid store ord om, at de raadede over en slig kapital af arbeidskraft, at de skulde gjøre alt, som hed kongelige kommissioner overflødigt. Den Sverdrupske regjering viste sig imidlertid at have brug for adskillige saakaldte »departementale komiteer«, hvilken foranstaltning fik saadan karakteristik af Stang i storthinget:

»Hvad er konstablen vel i al sin pragt

end vægteren i anden dragt?« (Skrevet i »Krydseren«, da man indførte politi istedenfor de gamle vægtere).

Ikke mindst fra denne side kan han være en farlig modstander. Spillende overlegen var hans satire i slutscenen efter hans ypperlige debat mod Berners dagsorden. Rollerne blev her fuldstændig ombyttede, han var ikke længer den angrebne, men den angribende. Berner blev noget ængstelig for følgerne af et ministerskifte saa lige efter thingets sammentræden, mente ogsaa, at valgene burde oppebies. Stang gav en kostelig parodi over hr. Berners parlamentariske flyttedagskalender — den han selv øiensynlig havde glemt — og blev staaende ved sit med glans afleverede: »Adjø, hr. Berner«.

Paa den korte tid nær, da han førte regjeringen, har Emil Stang som politiker været oppositionens fører. Hans politiks resultater lader sig derfor ikke saa paatagelig veie eller maale; dens betydning ligger hidindtil væsentlig i en anden retning. En oppositions berettigelse beror paa, hvad den gjælder. Den opposition, hvori Stang har staaet forrest, har ikke saameget været rettet mod den eller den enkelte sag, som mod en bevægelse, der har tilsigtet og delvis opnaaet at ændre de principer for magtens fordeling, hvorpaa vor statsforfatning hviler, til gunst for flertallets absolutisme. Trods denne stilling har Stang dog aldrig vist reaktionære tendenser. Han indser umuligheden af længer at opretholde grundloven i dens oprindelige aand, men kjæmper for at bevare de garantier, der endnu sikrer os mod, at det virkelige folkestyre skal afløses af ensidigt partistyre. — Det er dristigt at sige, at minoriteten altid har ret. Men det er klart, at allerede ved sin stilling er minoriteten sikret mod udskeielser, hvori det ensidige flertalsvælde saa let gjør sig skyldigt, — misbrug af magten og midlerne, tyranni, egennytte. Emil Stang har været fører for et parti, som ikke har kunnet opnaa nogen personlig vinding af sin kamp, men som kun har slaaes for overbevisning og sag, et parti, som hvordan man forøvrigt bedømmer det, dog har gjort sit til at holde moralen og kritiken vaagen i vort offentlige liv. Og netop partiets bedste egenskaber har været forenede i dets fører.

Stang havde derfor heller ikke siddet længe ved roret, før hele vor

politik blev mere solid og reel. Stang afskaffede den overproduktion af politik, som allerede dengang i længere tid havde været drevet under venstrestyret; han afskaffede de politiske doktriner, hævede embedsbesættelser og administration ud over politiske hensyn og rettede sin kraft paa landets materielle tarv. Er det en regjerings første pligt at udfinde, hvad der er retfærdigt og fornuftigt, og hvad der tjener til det hele samfunds bedste og ikke trumfe ting igjennem blot for at raa noget istand, har Stang fyldt en regjerings opgave. Hans politik var beregnet paa at lære folket, at det egentlig gaar an at leve uden politik, og at maalet for kamp maa være ro. Sagerne gik sin naturlige gang, mere langsomt og stilfærdig. Som regjeringschef stod Stang i det rette frie forhold til sit parti og sit partis presse. Han erklærede offentlig, at han ikke ansaa noget af de konservative blade for sin regjerings organ. Noget som kunde ligne den kjendte «parti-disciplin» har han aldrig forsøgt at øve, og af noget saadant har han da heller aldrig ladet sig paavirke.

Hans fratrædelse indtraf pludselig, da tilliden til hans regjering var i stigende i landet. Dagsordenen den 23de februar 1891, der gik ham imod, blev — rigtignok med yderst kneben majoritet — vedtaget paa grund af en begrebsforvirring, thi det moderate parti viste sig siden at staa væsentlig paa hans side i unionspolitiken; man har derfor ment, at det var uklogt af ham at gaa af. Herom er det vanskeligt at dømme. Stang kunde selvfølgelig — som hans forgjænger gjorde — redet et mistillidsvotum af; men det taler ubetinget og i høi grad til fordel for hans karakter og æresfølelse som politiker, at han i en sag af saa vid national betydning ikke vilde have storthinget imod sig. Ogsaa denne gang viste Stang sit klare, gjennemskuende, divinatoriske blik. Dagsordenens ordlyd var affattet med tvetydighed. Stang paaviste, at denne tvetydighed pegte ud over alle tidligere storthings standpunkt i unionssagen, mod «egen udenrigsminister». Modstanderne benegtede, men begivenhederne har bekræftet det.

Man kan ikke tale om Emil Stang og tie om hans fædrelandssind. Han er som politiker noget mere end partiføreren; saa lidt som han selv, saa lidt er fædrelandet for ham gaaet op i partiet, — hvor skarpt end partierne har staaet mod hinanden. En lysende prøve paa ædelt fædrelandssind er hans store taler under adressedebatten 6te juli forrige aar, en mindeværdig dag. Det var statsmanden, der kjender historiens logik, som her udviklede de skjæbnesvangre følger af modstandernes truende holdning. Og da talte han ikke saameget i favør af sit eget parti, men gik saa langt som muligt ind paa modstandernes forudsætninger for selv ud derfra at redde fædrelandets store interesser. I dette alvorlige øieblik brød der frem af den koldblodige debattant et bevæget hjertes store, varme følelse for fædrelandet. Et land kan i splittelsens tider ikke undvære den samlende magt, der ligger i saadanne mænd.

Stang har engang udtalt i en blandet politisk kreds: «Hvad der skiller os, er intet mod hvad der forener os, kjærligheden til det fælles fædreland!» Og det er i hans mund ingen frase.

Der har af og til vist sig en fædrelandsfølelse hos os, som har forpuppet sig til chauvinisme, en følelse, der forsnevrer synsvidden og øver rethaveri paa basis af formaliteter. Alt saadant er totalt fremmed for Stang. Han har i unionspolitiken hævdet, at «vi faar leve og handle efter realiteter», og dermed ogsaa tage hensyn til, hvordan spørgsmaalet opfattes fra den anden side. Desto mere vegt faar hans ord, naar han uafkortet kræver sit lands ret.

Enkelte har ment, at der er forlidet handling, mod, tapperhed hos denne politiker. Det tør være ganske feilagtigt. Vistnok finder man ikke den saakaldte reformiver hos ham, endsige tilbøielighed til experimental- og rabalderpolitik; intet i utide. Det ligger vistnok i hele hans karakter. Dog har han altid havt reformer og fremskridt paa sit program. Og naar øieblikket er inde til at sætte ind, vove, da er han handlingens mand — helt. Den post, historien har anvist denne mand, har ogsaa gjort krav paa udholdende tapperhed og troskab. Da han traadte frem, stod han overfor et slagent parti, en lammet sag, og det saa alt andet end lovende ud. Men Stang tog fat paa gjenreisningen. Og under tunge tag, under utrættelig udholdenhed er partiet atter sat i kampdygtig stand, efter i forhold til den korte tid at have gjort en fremgang, hvorom Stang selv har sagt, at den efter hans viden er uden sidestykke i noget andet land.

Man kan neppe tænke sig nogen mere fri for illusioner, naar det gjælder at vurdere mennesker eller forhold end denne mand. Det sikrer ham ialfald mod skuffelse. Hvad der kan forestaa af politiske begivenheder, pleier han altid paa forhaand at gjennemleve i tankerne, som han selv har udtalt. Derved skaber han sig bekymringer, som ingen anden har; men hvad der saa sker, han er forberedt og fattet. — Denne mand med det kritiske naturel, hvem alle skjævheder og svagheder falder skarpt i øinene, er dog kjendt som vennesæl og jovial, varm af hjertelag, godgjørende næsten uden kritik. Der er i hans natur ogsaa noget af det, som bevæger kolerikeren, noget af en djærv gaaen paa, der ikke vil lade sig hemme. En saa gjennemført beherskelse, som han altid viser i sin fremtræden, er ikke udelukkende en følge af hans natur, — den er ogsaa erhvervet.

Som offentlig mand, der endnu staar paa høiden af sit virke, midt i døgnets kamp, bliver Emil Stang selvfølgelig meget forskjellig bedømt, — dog er det ikke at foregribe historiens dom, naar vi siger, at hans liv viser os en personlighed med overlegne aandsevner, der i al sin færd har ført sit skjold blankt, — en af nationens ypperste mænd.

Johs. Ording.

„Kringsjaa“.

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa“ tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskrifsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa“ er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;

ingen *bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.*

Olaf Husebys forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser, Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne“.

Kulturens demokratisering.

„Tak for *Kringsjaa*, det var bra!“ skriver en fra en vestlandskrog. „*Kringsjaa*“ er kjækt“, siger en anden. „Der gaar et friskt pust gjennem *Kringsjaa*“, heder det fra en tredie. „Jeg gratulerer med plan og udførelse“, siger en ven, paa hvis dom jeg sætter pris. „Ønsker til lykke med foretagendet; artiklerne er velvalgte og for det meste interessante“, siger en af vort offentlige og literære livs allerfremste størrelser. „Det fortjener det samme held, som har fulgt den engelske *Review of Réviews*“, siger en anden af vore literært og journalistisk skjønsomste mænd. O. s. v. —

Men det er jo ikke bare ros og lovord, »Kringsjaa« faar høre. Fra forskjellige hold har dets plan og anlæg vakt tvil og betænkeligheder og ført til en mindre gunstig dom. Da dette væsentlig skriver sig fra misforstaaelser, som atter har sin grund i, at *Kringsjaa* har slaaet ind paa en helt ny vei i vor periodiske literatur og repræsenterer tidsskriftstyper, som, ihvorvel velkjendte i udlandet, er uvante og nye hos os, saa skal redaktøren faa lov til lidt nærmere at forklare den opgave, han i tidsskriftet stiller sig, og den plan, han har valgt at følge. Og i forbindelse dermed skal omtales den store moderne bevægelse, hvori *Kringsjaa* haaber og forsøger at tage sin lille del.

Det har været min hensigt at gjøre »*Kringsjaa*« til en *populær og saa vidt muligt alsidig revue af samtidens liv og tænkning.* Dermed er da planen i det væsentlige given. Det maa væ-

sentlig bestaa af *mange korte* artikler om de temaer, der diskutteres i indog udlandets periodiske literatur. Der ankommer hver maaned til »Kringsjaa«sr edaktion omkring 40 af udlandets største tidsskrifter. Hvert hefte er gjerne fuldt af udmerkede ting. Det gjælder da, selvfølgelig i høist kortfattet form, at fortælle »*Kringsjaas*« læsere det allervigtigste og mest interessante af, hvad her forefindes. For at tage det halve med maatte tidsskriftet være 3—4 gange saa stort, som det er; det er følgelig blot muligt at medtage en mindre brøkdel af det foreliggende stof. Meget godt maa blive liggende urørt. Den største vanskelighed ligger i at vælge og vrage, og i dette arbeide maa redaktøren lade sig lede af hensyn til »*Kringsjaas*« *populære* form, medtage det, som kan ansees at interessere eller i hvert fald at burde interessere folk i almindelighed. — Det er umuligt, om man ønsker det, at redigere et »Kringsjaa« for lærde og literære mennesker *alene;* der er ikke nok af dem i vort land til at holde et sligt foretagende gaaende. Det vilde vist for redaktøren personlig være baade det hyggeligste og det letteste arbeide.

»Undskyld det *lange* brev«, skrev en literær amerikansk dame til en ven, »men jeg har virkelig *ikke tid til at skrive kortere*«. Det er ofte baade et møisommeligere og længere arbeide at skrive en *kort* artikel end en lang. Det vilde jo i »Kringsjaa« være det letvindteste at fylde de 80 sider med ordlydende oversættelser af de mange gode ting i de fremmede tidsskrifter; men saa fik man heller ikke mere end tre, fire grundige artikler i et hefte, og hundrede lige saa interessante sager fik vedblive at gaa vor dør forbi. Istedet herfor tager »Kringsjaa« disse lange fremmede artikler og søger uddrage af dem *meningen, tankegangen* og *resultaterne* og gjengiver saa det i de færrest mulige ord. Paa den vis fremkommer tidsskriftets mange korte artikler. Kun den, der har forsøgt slig gjengivelse af hovedindholdet i lange, tildels lærde afhandlinger, kan forstaa, hvad arbeide slige artikler kræver. Skal ovenikjøbet det ofte ganske tunge stof ei alene fremstilles i kortfattet, men ogsaa i *populær* form, saa bliver selvfølgelig arbeidet dobbelt.

Dette er øiensynligen ikke af alle blevet forstaaet. Det er kommet til redaktørens kundskab, at mange nærer mistanke mod disse korte artikler, fordi de behandler store emner *saa* kortfattet og tunge temaer *saa* ligefremt og populært. Der staar ikke respekt af dem, fordi de ser saa rent uskyldige ud uden tekniske vendinger og lærde fraser. Jeg skal derfor faa lov engang for alle at gjøre opmerksom paa, at hver eneste artikel og hver eneste notits i »Kringsjaa« er taget fra de halv hundrede eller saa absolut *største* og *bedste* tidsskrifter i verden, og forfatterne er i regelen mænd af saa stor autoritet paa det angjældende omraade som i det hele opnaaelig.*) Jeg angiver i

*) Ogsaa illustrationerne er nøiagtige reproduktioner af det bedste, man kan finde i den retning i udlandet, tildels vil de udenlandske forlæggeres egne klichéer blive benyttet.

regelen ved vigtigere artikler kilden, og hvor det ikke er tilfældet, staar redaktionen altid til tjeneste med oplysninger i saa henseende for dem, hvem det fortalte synes saa overraskende, at de knapt vil tro det, eller saa interessant, at de gjerne vil undersøge det mere i detalj. Bliver dette stof, som i originalhefterne fylder 10-20 sider, i »Kringsjaas« spalter saa greit og letlæst fremstillet, at almindelige mennesker kan faa fat paa det væsentlige af det paa et par minutter, saa skylder man redaktøren en kompliment og ikke tvil og hovedrysten for *det*.

Det er en selvfølge, at man ei i disse artikler, hvor det bare gjælder at faa sagt det mest mulige paa greieste vis i de færreste ord, kan lægge an paa skjønliterær form. Det faar man virkelig ikke søge der. Det vil man finde i andre dele af »Kringsjaa«. — I udlandet har *Review of Reviews* og lignende foretagender gjort denne journalistiske metode vel kjendt og omtrent uundværlig. Hos os derimod virker den som alt andet nyt paa sine hold stødende og tvilvækkende.

I det væsentlige er „*Kringsjaa*“ en efterligning af *Review of Reviews*, dog selvfølgelig anlagt efter en *mindre* maalestok for at kunne bære sig og passe ind i „vore forhold“. Fra et enkelt hold er der alligevel klaget over, at det er *for stort!* — Gudskelov, siger jeg, at vi da for én gangs skyld har noget, hvorom *det* lader sig sige. Det hænder vel ikke for ofte.

Men „*Kringsjaa*“ er dog langtfra blot en slavisk efterligning af *Review of Reviews*. En saadan vilde neppe kunne klare sig finansielt herhjemme, vilde neppe heller passe hos os eller være det bedste. Derimod har jeg med det nævnte forbillede forbundet to andre i udlandet velkjendte faktorer, som ligeledes savnes herhjemme; den ene er det vanlige *populære og illustrerede* tidsskrift med lettere, men velvalgt læsestof, slig som det i særdeleshed existerer i Tyskland og Amerika; den anden er det engelske ugeblad. Ved at slaa disse tre ting sammen, hver af dem altsaa reduceret betydelig fra udlandets maalestok, haabet jeg at kunne frembringe noget, der vilde passe godt herhjemme, og som lod sig udvikle til noget — selv efter udlandets ideer — *respektabelt stort*. Vi maa da ikke altid holde os til *dukkesager* heller, men se saa at ændre og kombinere fremmede mønstre, — nationalisere dem —, at vi kan opdrive noget, der lader sig gjøre virkelig stort iblandt os. Og jeg mener i „Kringsjaa“ at have fundet en slig tidsskriftstype.

Takket være forskjellige heldige omstændigheder og tidsskriftets hele plan er det muligt for forlæggerne at levere „Kringsjaa“ til en pris, som dog alle maa indrømme at være fænomenal. Det var oprindelig paatænkt blot at have 64 sider i hvert hefte; men saa fandt redaktøren det absolut umuligt dermed at kunne realisere sin plan og faa noget antageligt med af det hver maaned foreliggende stof. Han foreslog derfor forlæggerne, at om de uden at forhøie prisen vilde øge hvert hefte med 16 sider, saa skulde disse blive fyldte og redigerede gratis ved extraarbeide fra redaktørens side. Saa gik det til, at man fik ca. 32 sider mere om maaneden for den allerede før saa billige pris.

Jeg mener, at det er paa høi tid, at der arbeides paa alle mulige vis paa at faa bort alle stængsler mellem

en høiere literær klasse og folkets størrre masser. *Kulturen maa demokratiseres.* Det høieste aandsliv i nationen maa udover by og bygd og ind i landets fjerneste krog. *Folk i almindelighed* maa trækkes med i de store kulturstrømme, maa faa *anledning* til at følge med i alt, vide alt, vide, hvad der tænkes og siges i verden. Og vil man det, saa maa ogsaa alt fortælles slig, at folk i almindelighed *vil* høre paa det. Det er *det,* »Kringsjaa« søger at gjøre. — Det er endnu saa iblandt os, at vi har et aandsaristokrati — faatalligt nok — en klike, som sidder inde med kulturen, som gjennem fremmed literatur og presse følger med i tiden og er oppe i alt. Det er professorer, literater, enkelte embedsmænd og rigmænd. Men mellem dette aandsaristokrati og massen af vort folk er der et *svælg* befæstet. Det svælg maa fyldes ud, der maa jevnes og nivelleres. Der maa intet aristokrati findes. Vi lever i *demokratiets* tidshverv. Men jevning og nivellering skal ikke foregaa paa den vis, at aandsaristokratiet trækkes ned, men saa at *alle,* den hele store masse af folket, løftes op og bliver det i et og alt jevnbyrdigt. Arbeideren maa kunne tale forstaaelsesfuldt med professoren, og bondegutter og bondejenter udover landet maa have lige saa god anledning til at leve med og følge med paa aandslivets omraade som professorer og literater i Kristiania. Der maa skabes et athenæum og læseselskab, som rækker til hver husdør i landet og tager *alle* ind som medlemmer. »Kringsjaa« gjør *sit* til det. Det fortæller sine læsere udover landet en hel del i hvert fald af, hvad den hele periodiske literatur indeholder, hvad man ellers alene finder i athenæum og universitetets læsesal i *fremmede sprog,* og en del, som ikke findes der.

Det være langt fra redaktøren at være dum nok til at tro, at „Kringsjaa“ alene eller „Kringsjaa“ først og fremst skulde udføre det her paapegede arbeide. Gudskelov dagspressen, andre tidsskrifter, by- og bygdebiblioteker, foredragsforeninger etc. har længe arbeidet derpaa. Ære være dem for det. Men det gaar nu *svært smaat* alligevel. Og jeg mener, det er muligt gjennem „Kringsjaa“ at give bevægelsen end et lidet stød fremover.

Men, siger en ven, igrunden *modarbeider* du det rette, dybe, sande, stille (aah, saa stille!) kulturarbeide; for det gives ikke i *grundig nok form* det, man faar i „*Kringsjaa*“. *En* udtaler sin frygt for, at tidsskrifter i det hele og særlig et populært tidsskrift som *Kringsjaa* vil virke til, at folk læser mindre den vægtigere bogliteratur. Og saa taber man nu ogsaa, heder det, den fine disciplin og høiere uddannelse, som alene erhverves ved at grave sig til kundskabskornene i stakker af berømte, støvede, tunge, tyske værker, hvor sætningerne slynger sig over en hel side, og hvor det tager mindst 10 gedigne bind til at faa fortalt, at „jorden er rund“; men saa bliver det da ogsaa fortalt tilgavns, saa lærd, saa fint, saa storartet, at forfatterens navn vil leve i aarhundreder. „Kringsjaa“ synder svært ved at fri kultur og viden ud af de tykke bind. Det giver dem et overfladisk præg, — o. s. v., o. s. v.

Ja, *selvfølgelig* paatager ikke „Kringsjaa“ sig at meddele *grundige* kundskaber

i alle mulige ting. Det bare giver en smagebid af et og andet. Og en meget overfladisk kultur blev den, som helt blev bygget paa et populært tidsskrift. Men hvem i al verden drømmer om sligt?

Naar den omvandrende bygdekræmmer kommer ind i et hus, saa viser han straks frem en del gilde greier fra sin store kasse. Det pirrer nysgjerrigheden, kassen maa aabnes, og handel gjøres. Saa gaar det selv med de ubetydeligste oplysninger og meddelelser ogsaa. De giver mersmag. Og lad bare folk faa smag paa det, der gjemmes i bøger og presse, lad dem faa rede paa, at viden og kultur har noget for dem med, kan være interessant, saa forlanger de mere og mere og vil dybere og dybere ned i tingenes begrundelse og sammenhæng, til de endog faar mod og lyst paa at pløie sig gjennem de store videnskabelige tyske værker. Kulturen voxer i dybde, eftersom man faar bredde og vidde paa den. Jeg taler om, hvad jeg har *seet* og *oplevet*, — ikke om teorier eller ønsker. *Saa er det.*

Øges ikke læsning og interesser der, hvor »Kringsjaa« vinder indpas, saa ligner ikke vort folk andre folk, og saa har redaktøren arbeidet forgjæves. — »Kringsjaa« beder om lov tilslut til at blive bedømt — ikke som et helt skjønliterært eller lærd tidsskrift, — men som én faktor i det arbeide og den bevægelse (de største i tiden), som jeg har tilladt mig at benævne *kulturens demokratisering*. Det vil slaa bro mellem den større verden derude, tænkningens og ideernes rige, og den dagligdagse verden, hvori de fleste mennesker lever.

Prest og biskop, — men mand og menneske først.

Nylig fandt der i Boston i De forenede stater en sørgehøitidelighed sted af en ganske merkelig art. I en af byens største kirker samledes mænd og prester af *alle* religionssamfund fra katoliker til unitariere for at udtrykke sin sorg over en offentlig mands bortgang og sin beundring for hans liv og personlighed. Det var i en presbyteriansk kirke, man samledes; en universalistprest prækede, unitariere ledet sang og bøn, og taler holdtes af en metodistprest, en katolsk pastor, af unitariere, baptister, anglikanere og kongregationalister. Og det merkeligste ved det hele var, at den afdøde var ingen statsmand, digter eller forfatter, men selv en *prest*, medlem af *et* af de repræsenterede kirkesamfund, den anglikanske*) biskop af Massachusetts, *Phillips Brooks*. Den hele store by uden hensyn til tro eller sekt delte sympatien og beundringen for den bortgangne. En konges begravelse kunde ikke foregaaet med større høitidelighed og større deltagelse end denne prests. Dog var her alt *frivilligt* og aldeles improviseret.

Heller ikke var det bare om denne mands *ligbaare*, at de forskjelligste partier og grupper samledes. Sit hele liv igjennem havde han formaaet at vinde agtelse og kjærlighed fra alle sider, og ofte havde han — prest i den største

*) Det samme i Amerika som den engelske statskirke.

anglikanske kirke i Amerika — deltaget i møder og gudstjeneste inden andre kirkesamfund, og i sin egen prækestol havde han indbudt selv unitariere til at præke. Det var hans drøm, at de kristne kirker ved hver især at lægge mere vægt paa det *væsentlige* og mindre og mindre paa det uvæsentlige skulde voxe sig altid nærmere sammen, ikke til en eneste kompakt organisation, men til en slags føderation, hvor hvert samfund fremdeles fik beholde i mindre ting sine egne synsmaader, sin egen historiske udvikling, men hvor de i alt praktisk arbeide for jordens bedring og menneskenes forædling skulde staa sammen. At han ikke drømte helt forgjæves, derom vidner jo allerede hvad der her er fortalt om hans liv og død.

Phillips Brooks som prest var digteren, idealisten, den fintfølende, dannede, frisindede og vidsynte mand paa prækestolen. Hans prækener var digte i prosaform, billedlige, maleriske, formfuldendte. De faldt som lokkende og betagende musik over en. De skræmte ikke, rysted ikke, bare rev en med sig, førte en frem og op i lysere regioner, vakte tillive alt det gode i en, gav en ny og øget tro paa al ret og sandhed, fyldte livet med lys og varme. Ligegyldigt hvad en mand troede, enten han var ateist eller katolik, ligegyldigt hvor lidet han brydde sig om religionen. — Phillips Brooks' ord maatte han lytte til. De svang ham op, gjorde ham godt. Der stod mere glans i solskinnet og mere skjønhed og storhed i livet, naar han atter forlod kirken. — Teologi brød han sig lidet om og forstod han sig vist ikke stort paa. En maa *lede* efter teologien i hans prækensamlinger. De handler bare om *livet* selv og de ting alle mennesker ved og føler. Kristendommen var for ham blot kjærlighedens religion, — overbevisningen om og følelsen af *guddommelig* kjærlighed og den stadige forøgelse af *menneskelig* kjærlighed. At være prest var for ham at være menneskenes fører frem mod lysere, renere og rigere liv, være de evige livsidealers tolk og talsmand.

Merkeligt nok var han ingen *taler*, skjønt hans ord overalt holdt hundreder og tusender fængslet, og skjønt han ii Boston gjennem nogle og tyve aar samlet om sig søndag efter søndag byens og mange af landets mest intellektuelle mænd og kvinder, altid interesserte og altid fængslede af hans ord. Han *stammet* endog af naturen og kunde alene undgaa det ved at tale saa hurtig, som tunge og læber kunde røre sig, omtrent uden stans eller pause. Han var da ogsaa landets hurtigste taler, omtrent umulig selv for de dygtigste hurtigskrivere at følge. Heller ikke var der videre betoning eller afvexling i hans foredrag. Det var ensformigt. Han stod ganske stille og lod talens strøm rinde frem i billeder og tanker og sætninger, der i sig selv havde magt til at holde og fængsle den store tilhørerkreds. — Han nævnes i Amerika som det mest slaaende exempel paa, at hvor *manden* er, hvor geni, evner og forstaaelse er under prestekjolen, der kan kirken endnu gjøre sig gjældende som livets største og fornemste magt. Men evnerne maa til. Den dag er forbi, da en dumrian kan vente at blive hørt med ærbødig opmerksomhed, fordi han har prestekjole paa og taler fra en prækestol. Sæt derimod evner, talent, forstaaelse og geni i prækestolen, og den vil overalt gjenvinde sin magt og anseelse. Ikke ellers.

For to aar siden valgtes *Phillips Brooks* til den anglikanske kirkes biskop i Massachusetts og havde allerede som

saadan udfoldet en nobel virksomhed og udført et stort arbeide. Det var hans ønske at se kirken lægge teologi tilside og med al sin kraft lægge sig efter livets ophjælp og foraedling paa alle omraader. Fattigdom og elendighed skulde den helt udrydde; kjærlighed, godt naboskab, godt borgerskab, haab og lys skulde være kjendetegnene paa dens nærhed og virksomhed.

Personlig var han stille, tilbagetrukken, beskeden; aldrig ræd for at sige sin mening, men heller aldrig fremfusende; uden tegn paa personlig ærgjerrighed, altid unddragende sig hyldest og æresbevisninger og rede til at hjælpe andre op og frem paa egen bekostning. En kristen i ordets bedste forstand, en *mand* tilgavns og fuldt ud; menneske fremfor prest og gjennem al sin prestegjerning.

Notitser.

— Universitetet i Leipzig er over 400 aar gammelt. Regjeringens aarlige bidrag til det beløber sig til 1,472,000 kroner.

— Man har regnet ud, at for at faa samlet et pund honning af kløver, maa 62,000 kløverblomster berøves sin nektar gjennem 3,750,000 enkelte besøg af bier.

— Baron Hirsch har sat ind i Londons banker 368,000,000 kroner til uddannelse af fattige russiske jøder. Dette er paa én undtagelse nær den største gave i velgjørende øiemed, som verdenshistorien kjender.

— Alexander Dumas satte sig en aften til at skrive et enakts skuespil, inden han gik til ro. Arbeidet varede fra kl. 8 om aftenen til kl. halv tre om morgenen. I denne tid drak han 8 kopper sort kaffe og forandrede 29 cigaretter til aske.

— Den frøløse rosin frembringes simpelthen ved at stanse en af naturens processer. Naar druen er omtrent halvmoden, bliver toppen af vinstokken bøiet ned og begravet i jorden. Dette forebygger frødannelse og og frugtens fulde udvikling; men den bliver dog moden og faar en deilig smag.

— Vanille-bønnen er den kostbareste bønne paa jorden. Den voxer i Mexico, især i Papantla og Misantla. Den voxer vild og indsamles og bringes i handelen af de indfødte. Som de kommer fra skoven, er bønnerne værd fra 35 til 40 kroner pundet. De bruges meget af apothekerne og er en vigtig handelsartikkel.

— I de indfødtes skoler i Egypten sidder børnene omkring paa gulvet i et stort værelse, mens læreren, forsynet med en lang stok, sidder — ogsaa paa hug — paa en mindre forhøining. Hovedfaget er studiet af koranen eller muhamedanernes bibel, og der anvendes fire gange saa megen tid derpaa som paa noget andet fag.

— Den velærværdige Dr. Matthews siger, at i de presbyterianske kirker i Holland er det skik, at naar en mand bliver søvnig i kirken, skal han reise sig og staa, til han er lysvaagen igjen. Det skal ikke være noget ualmindeligt syn at se et dusin mennesker eller endnu flere staa paa samme tid.

— Insekter aander i almindelighed gjennem visse porer paa forskjellige dele af deres legemer, og dersom disse porer tilstoppes af olie, kvæles de. Hvemsomhelst kan forvisse sig herom ved at dryppe frisk olie bag paa en hveps; den vil snart dø. Af denne grund har man fundet olie at være det bedste middel til at udrydde insekter.

— Man siger, at en endnu større hule end Mammuth-hulen skal være opdaget i Ozarkbjergene i nærheden af Galena. Der har man fundet ben baade af nulevende og forhistoriske dyr, deriblandt hyænen og hulebjørnen, samt pilespidse af flintesten, men ingen menneskeben. Enkelte dyr af den slags, hvis ben findes i hulen, lever der endnu, deriblandt et hvidt sumpfirben.

— *Aprysexie* er det navn, som Guye i Amsterdam giver uopmærksomhed, og han har mærkværdigt nok fundet ud, at næsen er skyld deri. En slap gut blev meget lærenem, efterat flere svulster blev fjernet fra næsen, og en mand, som i 12 aar havde

været plaget af svimmelhed og susen for ørene, fandt tankearbeide let efter en lignende operation. Dr. Guye formoder, at saadanne næsesygdomme afficerer hjernen ved at forhindre hjernens lymfe fra at cirkulere frit.

— Den skandinaviske race udbreder sig meget hurtig i Amerika. Den beløber sig nu til omtrent 2,000,000, hvoraf halvparten er født i Amerika. Der er 1,000,000 svensker, 750,000 nordmænd, 245,000 dansker og 5000 islændere. Antallet stiger saa hurtig i Minnesota, at de nu udgjør omtrent halvparten af statens befolkning. Chicago er den *femte* skandinaviske by i verden, og Minneapolis den *sjette*.

— Kviksand bestaar væsentlig af smaa dele af glimmer blandet med sand. Glimmer eller sæbesten er et saa jevnt og glat metal, at sandkornene med den største lethed glider over og om hverandre, saa at et tungt legeme, som bringer dem ud af deres plads, vil synke og vedblive at synke, indtil det naar fastere bund. — Hvor derimod sandpartiklerne er ujevne og kantede, vil et tryk paa dem presse dem sammen til en kompakt masse.

— Hr. John Jacob Astor bygget den første elektriske baad i Amerika og var meget vel fornøiet med sit legetøi, der arbeider som ved trolddom. Denne baad, som er 37 fod lang, ledes af en strøm fra elektriske batterier, som er anbragt under sæderne. Naar man trykker paa en knap, gaar den afsted, og opfinderen siger, at man med lethed kan drive farten til 11 knob. En lignende baad skal bygges til verdensudstillingen, og det er ikke usandsynligt, at elektricitet snart vil blive den almindelige drivkraft for denne slags baade.

— «Charles Darwins private breve», som nu er offentliggjorte, vil ved alle sine aabne og slaaende tilstaaelser fremskynde og fuldstændiggjøre (skriver *hertugen af Argyll*) den reaktion, som allerede er begyndt mod antagelsen af hans filosofi. De ikke alene aabenbarer, men forklarer ogsaa til en vis grad kontrasten mellem hans storhed som iagttager og hans svaghed i at tyde de kjendsgjerninger, som han har iagttaget. Alt det væsentlige i hans hypothese hvilede paa en ide, og den ide var en bommert. Den sætning, hvori den udtryktes, var ikke bare en metofor, men en blandet metofor, som indeholdt en forvirring af fremmede og uensartede formodninger. Den personificerede en abstraktion.» — Hertugen af Argyll er en bitter modstander af evolutionslæren og det derpaa byggede livssyn. Andre modtager fra Darwins breve et ganske andet indtryk.

— Bibelens oversættelse til Ganda eller Luganda-sproget i territoriet Uganda — er netop færdig, og den hele bog blir snart udgivet. Matthæi evangelium blev trykt i 1888, i 1890 forberedtes en anden udgave; i 1891 blev der udgivet 2000 exemplarer af Johannes evangelium. Apostlernes gjerninger, nogle af epistlerne og Johannes's aabenbaring blev senere tilføiet, og nu har de manglende dele af det nye testamente forladt oversætterens hænder. Hidtil synes dog de væsentlige resultater af kristendommens indførelse i Uganda at bestaa i et forbitret fiendskab og stadige krige med «kristne vaaben» mellem katoliker og protestanter blandt de omvendte.

— Folk ved i almindelighed ikke, at huden spiller en stor rolle i aandedrætsfunktionen, og at døden meget let kan blive en følge af dennes fuldstændige tilstoppelse. Dette fremkalder nemlig en slags blodforgiftning derved, at de bestanddele, hvoraf sveden bestaar, da atter absorberes af blodet. Som et slaaende exempel paa nødvendigheden af at lade ialfald en del af huden være udsat for luftens frie paavirkning, kan berettes, at et barn, der skulde forestille en cherub ved pave Leo den tiendes kroning, og som derfor blev overstrøget med gummi, hvortil et tyndt guldlag fæstedes, døde nogle faa timer efter forestillingen. En lignende skjæbne var nær bleven Gustave Dorés lod, da han var ung. Men da forgyldningen for hans vedkommende kun var delvis, slap han fra det med en alvorlig sygdom.

— Der er alene i London 40,000 skolebørn, som gaar uden frokost.

— *Conan Doyle* synes at have indtaget *Kiplings* plads som Londons literære afgud.

— Første præmie for den bedste optagelsesprøve ved Chicago universitetet i december blev taget af en ung negerpige — en seir for fællesopdragelsen og den sorte race.

— En klub af unge damer i Ny-England indsætter sine sparepenge i handelshuse og faste eiendomme. Deres besiddelser skal være betydelige og ganske indbringende.

— Et patentmedicinkompagni, som forhandler *Mor Seigels sirup*, uddeler hvert aar 120 millioner gratispamfletter paa 32 sider hver, oversatte paa 20 forskjellige sprog. Der medgaar til forsendelsen 1800 kroner daglig i frimærker alene. („Review of Reviews").

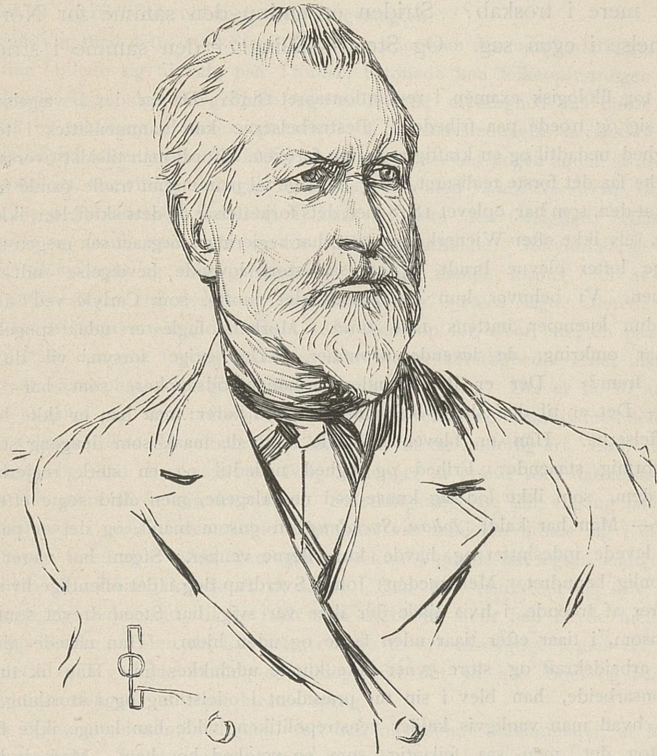
— Man har beregnet, at universitetsmidlerne i den lille amerikanske stat Massachusetts (2 millioner indb.) beløber sig til 10 650 000 dollars, værdien af universitetsbygninger og tomter til 5 013 000 dollars, og værdien af videnskabelige apparater udgjør 1 020 000 dollars.

— De saakaldte *teosofister* (af *„videnskab om Gud"*) har ganske talrige samfund i Paris, London og Amerikas større byer. De har hentet sin visdom fra Indien. Den bestaar for en væsentlig del i at gjøre de mest vidunderlige mirakler. De *skaber* antikt porcelain. Deres disciple finder sjeldne thekopper af et eller andet enestaaende mønster indvokset mellem en gammel furus rødder eller begravet i en fjeldsprække. De reiser gjennem luften ved hjælp af en slags aandelig luftpost, der gaar med lynets fart. Den indviede i London faar pludselig et brev faldende ned i sit fang, afsendt en time tidligere fra en ven i Indien. De faar træer og planter til at vokse frem fra sæd paa nogle øieblikke. De skaber dugbedækkede blomster af intet. De sidder i luften uden nogenslags støtte o. s. v. i det uendelige. Man fristes til at le ad det hele som den mest eklatante humbug. Men *det* lader sig dog heller ikke godt gjøre. Der er udmerkede, dygtige, klarsynte folk i deres rækker. Er det bedrageri, saa er det bedrageri saa ypperlig udført, at det fortjener opmerksomhed som *kunst*. Men det er dog helt sandsynligt, at man her atter har faaet fat paa mystiske, ukjendte kræfter i naturen. At der findes slige lader sig ikke godt benegte. „Kringsjaa" vil senere komme tilbage til det hele og søge at skaffe det lys, det kan, i sagen.

— Man har nylig fundet et nyt *evangelium*, det saakaldte St. Peters evangelium, — en af de biografier, der i sin tid (førend kirken var bleven enig om kun at benytte de fire, vi nu har) cirkulerte ved siden af de nu kjendte. Det viser sig at høre til en senere periode end de fire, vort nye testamente eier. Legenden har udviklet sig videre, der er mere af det mirakuløse, overnaturlige element deri. Jesus er løftet mere over alle vanlige og naturlige forhold. Historien er sat mere paa ende. Det er nemlig betegnende, at de tidligst skrevne evangelier er de simpleste, de, hvori der findes mindst af det overnaturlige og eventyrlige, medens jo længere ned i tiden vi kommer, jo mere legendeagtigt blev evangeliet. De senere evangelier (ikke medtagne i det nye testamente) fortæller saaledes — som det nys fundne — de umuligste ting om korsfæstelse og opstandelse eller fylder Jesu ukjendte barndom og ungdom med de vidunderligste og mest taabelige mirakler. — Af noget stort værd er saaledes det nyfundne evangelium ikke.

Statsminister Steen.

Det storthing, som traadte sammen i oktober 1859 for igjen at afslutte sine arbeider sommeren 1860, er et af de merkeligste i Norges konstitutionelle historie. Det var de store forhaabningers og blev de bitre skuffelsers storthing. Det var, som om alt laa til rette dengang baade i den indre og i den unionelle politik; men paa begge omraader brast forsøgene, og man skulde gaa lange, arbeidstunge aar imøde. Dette storthing var det første, paa hvilket

daværende overlærer ved Tromsø latinskole *Johannes Steen* mødte, og hvad man dengang haabede, men ikke vandt, er bleven afgjørende for hans hele senere politiske liv og virken.

Der er kun to mænd igjen fra storthinget i 1859. Det er storthingets præsident, *Sivert Nielsen*, og statsminister *Steen.* Begge mødte dengang første gang paa thinget. Begge er de naaet op til vort politiske livs høieste stillinger. De staar der nu som den levende repræsentation for et øieblik, da baade høire og venstre var enige i en sag, som skulde

være uomtvistelig. Steens modstandere har beskyldt ham for at have stilet mod den ledende stilling i vor politik, som han nu indehar. Saadanne paastande vil altid være gisninger. De kan hverken bekræftes eller benægtes. Men er modstandernes udsagn her sandt, har hr. Steen ved sin færd som statsminister paa det utvetydigste vist, at han havde ret i sine bestræbelser og i sin ærgjerrighed og var værdig sit maal. Han har nemlig haandhævet og haandhæver i den øverste ledende stilling — efter en menneskealders forløb —, hvad han i forbund med saa mange udmerkede nordmænd var med at haandhæve i sit politiske livs første maaneder. Og hvem vil forlange noget mere i troskab? Striden er endnu den samme for Norges ret til selvbestemmelse i egen sag. Og Steens stilling er den samme i striden.

Steen tog filologisk examen i revolutionsaaret 1848. Da var der bevægelse i sindene. Man rustede sig og troede paa friheden. Bestræbelserne kan sammenfattes i to begreber: Frihed og lighed nedadtil og en kraftig regjering foroven. Fordi man tilsidst oversaa det sidste, kunde man ikke faa det første realiseret. Her i Norge vil man endnu træffe gamle frihedsmænd, som erklærer, at den, som har oplevet 1848 med dets forjættelser og dets skuffelser, ikke kan haabe mere. Aldrig, selv ikke efter Wienerkongressen, har regjeringer begaaet saa megen svig. Aldrig er saa mange løfter blevne brudt og en saa stort lovende bevægelse endt med kun at tjene reaktionen. Vi behøver kun at mindes det motto, som Carlyle ved den leilighed brugte: »Endnu kjæmper nattens 12te time. Mørkets fugle er ude, spøgelser larmer; de døde gaar omkring, de levende drømmer. Du, evige forsyn, vil du ikke lade dagen bryde frem?« Der er ikke synderlig mange tidsepoker, som har krævet saa mange ofre. — Det er til den slægt, statsminister *Steen* hører; men han er ikke bleven noget offer for skuffelserne. Han er bleven staaende foran de maal, som dengang stilledes, man kan sige ensformig staaende: Frihed og lighed nedadtil og en sterk regjering foroven. Steen var af dem, som ikke lod sig knuse ved nederlagene, men altid søgte efter midler til at naa frem. — Man har kaldt *Johan Sverdrup* en ensom mand, og det er paa en maade sandt. Han levede indesluttet og havde kun fjerne venner. Steen har været søgt og afholdt og personlig beundret. Men medens Johan Sverdrup dog i det offentlige liv samlede omkring sig skarer af troende, i hvis sjæle der ikke var svig, har Steen drevet som en ensom, en virkelig ensom, i tiaar efter tiaar uden fæste og uden hjem. Han naaede alt, hvad han paa grund af arbeidskraft og store evner ikke kunde udelukkes fra. Han fik tungt komite- og kommissionsarbeide, han blev i sin tur præsident i odelsthing og i storthing. Men helt sammen med, hvad man vanligvis kalder venstrepolitiken, vilde han længe ikke falde.

Man tog det, men saa feilagtig, som en ustøhed hos ham. Med sit krav paa en sterk regjering maatte Steen være om ikke en bestemt modstander, saa dog kun en lunken tilhænger af de regjerende storthing. De var hans natur, hans principer, hele hans tankegang imod. De regjerende storthing var noget, man kunde bli nødt til at tage som et nødvendigt onde, som noget paatvunget; men som saadant maatte man ogsaa søge hurtigst muligt at komme ud af det igjen. Hvor *Sverdrup* følte sig i sit element, følte *Steen* sig som midt oppe i en karikaturforfatning, og hvad Sverdrup ikke havde været helt uvillig til at gjøre til- blivende tilstande, følte Steen som en trykkende overgang. Lavlagte politikere har fremstillet det som et personligt magtbegjær, hvor alt paa det tydeligste viser, at det for Steen var en stor principsag, han haandhævede. Paa hvert skridt, storthinget tog for at gjøre sig til et regjerende, gik Steen kun nødig med, aldrig ialfald med nogen begeistring.

Og man kunde høre en ymten om, at han i grunden bare var halv venstremand, og at han var en af dem, med hvem høire kunde regne. For Steen gjaldt det kun at faa skabt en regjering, der kunde vinde storthingets tillid og derved være situationens herrer, samtidig med saavidt muligt at forhindre storthinget fra ethvert skridt, der kunde fremkalde forhold, som senere vilde gjøre enhver regjering umulig. Derfor havde han sine tvil den 9de juni. Et er retssatsen — hvad en konstitutionel magt har retten til at gjøre. Et andet er, hvorledes det vil stille sig i en ordnet stat, naar den samme konstitutionelle magt skal udøve sin ret. Om storthingets ret til at forandre grundloven uden kgl. sanktion har Steen aldrig været i tvil; men han har følt det forsmædelige i at leve inden forhold, hvor regjeringsmagten var saa ydmyget, at folkerepræsentationen følte sig kaldet til at tage et saadant skridt. Derfor havde han sin tvil om, hvorvidt skridtet skulde tages, da der var en mulighed for, at det for al eftertid vilde ødelægge regjeringsmagten.

Men samtidig med dette stod Steen til andre tider som den mest yderliggaaende venstremand. Da han stillede sig til valg paa Tromsø, betonede han folkeoplysningen som en sag, der særlig burde ligge den lovgivende og bevilgende myndighed paa hjerte. Frihed og lighed nedadtil og midlerne til deres opnaaelse! I overensstemmelse hermed var han ogsaa den djærve talsmand for en større udvidelse af stemmeretten end nogen anden af dem, han ellers stod nær i politiken, var villige til at gaa med paa. Her stod *Johan Sverdrup*, der i et flygtigt øieblik var bleven arbeidernes kandidat i Laurvik, som den forsigtige. Han kunde med overlegen haan og ironi, som paa mødet i Høland, udraabe: »Skylddalerne leve!« Men han vilde dog til syvende og sidst gardere sig bag de mange former, for at magten ikke skulde ligge andre steder end der, hvor skylddalerne laa. *Steen* lagde allerede fra først af, da arbeidet for stemmerettens udvidelse i 1869 kom op for alvor, vægten paa andre argumenter. Her staar han ene for sig. Det er ikke menneskerettigheder i det blaa, ikke den ret, som udtjent værnepligt kan give, han beraaber sig paa. Det er de to arbeidsdygtige arme, — den kapital og den velstand, de repræsenterer, og samfundets behov for dem.

Steens veltalenhed — thi veltalende er han — er af en underlig art. Som skolemand var hans fag græsk, og han har været en ivrig tilhænger af græsk som dannelsesfag. Havde han kun lært lidt mere af de græske talere! Storthingsvæggene har engang havt den glæde at høre en professor i græsk, der nogle maaneder var minister, udtale sig i et alle græske regler forhaanende foredrag. Men den gamle rektor i græsk har ogsaa mange synder paa sin samvittighed. Han har ikke slebet sit staal. Han har tænkt for sig selv og ballet og ballet sine vægtigste tanker ind, til de faldt som uldballer, hvor han havde ment, de skulde falde som klippeblokke. Men da han talte om de to arbeidsdygtige armes ret, da var han veltalende i dette ords gedigne mening og vilde været det til alle tider og paa alle tungemaal; thi han talte dengang et stort hjertes sprog.

Det er ogsaa en eiendommelighed ved den nuværende statsminister, at han altid har været byrepræsentant. Først repræsenterte han Tromsø, senere Stavanger. To gange er han falden ved valg, baade i 1873 og 1888, men det offentlige liv har altid krævet ham tilbage. *Sverdrup* begyndte som arbeiderrepræsentant, men blev snart bøndernes repræsentant og endte med at være deres og deres kravs repræsentant *par excellence*. *Ole Richter* kom som storbøndernes liberale repræsentant fra nordre Trondhjems amt, *Ludvig Daae* fra sit fædrene gods paa Søndmøre som særlig fortrolig med bøndernes tankegang og endnu mere med deres luner Alle disse har ogsaa paa de sociale omraader havt et konservativt drag, som har været Steen fremmed. Steen har til sine tider staaet i et endog kvast modsætningsforhold til flere af bondestandens ypperste repræsentanter og til bevægelser, der er udgaaede fra og har været bestemmende for standen — medens den endnu var en stand. Ingen storthingsmand — hverken tilhøire eller tilvenstre

— har tørnet saaledes sammen med Jaabækianismen som Steen. Hele dens samfundsopfatning var ham imod. Det hænder ikke saa sjelden i storthinget, at det er i forholdsvis ubetydelige sager, de principielle modsætninger kommer sterkest frem. Den udmerkede og af kunstens udvikling her hjemme saa høit fortjente landskabsmaler *Eckersberg* var død sommeren 1870. For storthinget 1871 forelaa andragende om en beskeden pension til hans trængende enke. Jaabækianismens talsmænd skjød sig ind under, at der af statskassen kun skulde bevilges de «nødvendige» eller de «fornødne» udgifter. Det gav Steen anledning til at udrede, hvad der for det menneskelige samfund var det fornødne. Han kom med økonomiske paastande, hvis rigtighed han neppe nu i samme omfang vil anerkjende; men han udvidede grænsen for statens og samfundets pligt, overbevist om, at alle samfundets kræfter derved vilde voxe. Kunsten laa ikke i at knibe og spare overalt, men i at aabne veie for livet, i at gjøre brødet og livsvilkaarene billige og i at fremme samfærdselsmidlerne for derved at lette omsætningen og øge udbyttet af arbeidet. Og her har Steen gjennem sit lange liv været ubrødelig konsekvent. Indgaaelse af handelstraktater, anlæg af jernbaner, indførelse af direkte skat, nedsættelse i told paa fornødenhedsartikler, folkeskolers ophjælp, oprettelse af tekniske skoler, alle disse mangeartede og tilsyneladende af hverandre uafhængige krav har for ham flydt sammen som sideordnede med og henhørende til den fordring, han stillede for udvidelsen af stemmeretten, — at den skulde omslutte alt, hvad der var arbeidsdygtigt. Selv til *Ueland*, hvem Sverdrup kaldte den Gamaliel, ved hvis fødder alle norske politikere havde siddet og lært, kom Steen aldrig i noget egentlig nært forhold. Uelands mangel paa national selvstændighedsfølelse og hans ligegyldighed for en kraftig regjeringsmagt maatte for altid stille de to mænd i et fjernere forhold til hinanden. At saa blev tilfældet har visselig været til større skade for Steen end for Ueland. Der er gaaet ikke saa lidet til spilde ved, at det tog saa mange aar, inden Steen egentlig blev indkorporeret i venstre, som han dog hver eneste dag af sit offentlige liv havde hørt til. I politiken viskes erindringen hurtigst ud. Bedre end nogen lang udredning vil en liden historie oplyse, hvorledes forholdet egentlig var. Jeg tror ikke, jeg røber noget ved at fortælle den, og jeg lagde mig den netop paa minde for at bruge den engang. I juni 1884 havde Johan Sverdrup dannet sit ministerium. Den 1ste okt. samme aar var det femogtyve aar, siden Steen var kommen ind i storthinget. Sligt overser man saa let mellem sessionerne. Men i sidste øieblik kom en redaktør over mig, om jeg vilde skrive en artikel i den anledning. Jo! — Men den maatte ikke indeholde noget om, at Steen kunde blive bøndernes og venstres fører efter Sverdrup! — Nei gjerne! Efter min Mening var det ganske overflødigt at fortælle, at han det vilde blive. — Saa langt ned i tiden altsaa stod Steen det egentlige venstre fjernt, skjønt han havde hævdet venstreideer og venstreprinciper djervere end nogen anden.

Som bekjendt blev rektor Steen ikke medlem af det første norske venstreministerium, som dannedes af Sverdrup i 1884. Sverdrup vilde ikke. Og han kom ikke ind. Selv følte Steen det — og paa en maade med fuld ret — som et politisk forræderi. Det var naturligvis kun ordsmørelse, at han var mere nødvendig for storthinget. Han kom ikke ind i ministeriet paa grund af den principielle modsigelse, som var og som altid havde været mellem de to mænd, hvor langt de end havde trukket sammen. Mod samtidige omgivelser kunde Sverdrup være karrig og smaasynt. Hvad nu end grunden var — Steen blev udelukket ved dannelsen af det første venstreministerium, og denne udelukkelse har været den eneste lykke, han har havt i sit politiske liv.

Det er neppe sandsynligt, at ministeriet Sverdrups lod var bleven en anden, om det fra først af havde optaget Steen i sin midte. Han havde været en arbeidskraft mere, men der er liden grund til at tro, at han vilde være bleven synderlig bestemmende udenfor det

departement, der var bleven ham betroet. Dannelsen af det Sverdrupske ministerium var en braa overgang, og braa overgange er altid vanskelige i politiken. Der havde i de lange kampaar dannet sig aldeles overdrevne forestillinger om, hvad et venstrestyre var for noget, og hvad det skulde udrette. Med det, troede mange, var alle vanskeligheder løst og alle sorger slukket. Det var forventninger, som maatte skuffes. Intet ministerium, hvorledes det var bleven sammensat, kunde undgaaet at maatte skuffe i meget. Det er sikkert, at det første venstreministerium inden den aldeles overveiende del af venstre blev modtaget med en næsten ubegrænset tillid. Og tillid er god i politiken. Den er nødvendig for enhver regjering, der skal virke kraftig. Men der kan være for meget af den ogsaa. Thi der er altid et forhold mellem tilliden og fordringerne. Dertil kom, at det nye ministerium stod over for et storthing, som var vant til at regjere. De politiske forhold var bleven saadanne, at statsraadssagens faktiske gjennemførelse for storthinget vilde sige, at nu skulde det give fra sig igjen en ikke liden del af den politiske magt, det i aarenes løb havde erhvervet sig.

Regjeringens pligt er at optræde styrende og ledende. Man har bebreidet Sverdrup, at han troede at kunne overflytte sin personlige magt fra storthinget til regjeringen og regjere fra den af, som han havde regjeret fra storthingets præsidentstol. Jeg ved ikke, om bebreidelsen ikke indeholder ogsaa en ros. Men ministeriet Sverdrup forvexlede vilkaarlighed og ledende magt. Det søgte ikke sin ære i at løse vanskelige opgaver sammen med storthingets flertal, men i at paatvinge dette skjebnesvangre reformer, som ikke var udgaaede af noget flertals krav. Juryloven og hærordningen havde ministeriet arvet fra de regjerende storthing. Skoleloven var Steens arbeide, og ministeriets forsøg paa det unionelle og paa det kirkelige omraade bragte kun forvirring og opløsning. Fra storthingets præsidentplads havde Steen udsigt over disse planløse tilløb, disse famlende forsøg paa, hvor langt man turde vove sig frem — altid villige til et tilbagetog. Han saa, hvorledes kløften bredede sig mellem ministeriet og det venstre, hvoraf det var udgaaet. Der dukkede lige til det sidste planer op om at faa en rekonstruktion af ministeriet Sverdrup ved at optage Steen. Men det var nu bleven enstydigt med ministeriets underkastelse under Steen. Dette følte ogsaa Sverdrups tilhængere, og parolen blev nedhugning ved valgene af Steenske mænd. Men under det Sverdrupske ministerium blev Steen netop forgrundsfiguren i den norske politik. Udelukket fra storthinget var der kun en mening om, at Steen fremdeles var venstres ledende mand. Han havde erhvervet sig stilling og autoritet,

Som bekjendt var det ministeriets Stangs fald paa de unionelle spørgsmaal, som førte til, at *Steen* dannede sit ministerium af 6te marts 1891. Han tog magten under yderst vanskelige forhold; men han havde ogsaa nu yderst sjeldne betingelser for at tage den. Med fuld arbeidskraft havde han ogsaa en politisk erfaring, der strakte sig længer end nogen andens af dem, der da var oppe i den praktiske politik. Han havde levet paa de forskjelligste steder i dette vidtstrakte land, saa han kjendte baade befolkningens og næringsveienes forskjelligartethed i landet. Det mangfoldige storthingsarbeide, han havde udført, havde gjort ham fortrolig med saa at sige alle administrationens grene. De regjerende storthings tid var forbi. Fra alle sider fordredes en sterk regjeringsmagt. Havde Sverdrup været særlig uskikket til at gjøre overgangen fra storthingspræsident til ministerpræsident, maatte Steen siges at være særlig skikket dertil. Men paa den anden side stod han nu ensom, gammel i en yngre

slegt. Paa én undtagelse nær kunde han have været lærer for alle dem, han tog ind i sit ministerium, og mange af hans nye kolleger havde havt hans disciple til sine lærere ved universitetet. Steen havde ikke længer en modstander engang, uden at han hørte til det yngre kuld. Slig var vilkaarene. Som ledende statsminister har han faaet indført direkte skat, som det tidligere venstreministerium ikke vilde røre, og gjort begyndelsen til de merbevilgninger til landsforsvaret, som stadsraadssagens gjennemførelse havde arvet som en æurespligt. Disse opgaver har ingen tidligere norsk regjering magtet. Det unionelle spørgsmaal er paa en maade endnu det samme som det, der formedes, da Steen første gang sad som ung storthingsmand. Der er en almen følelse af, at svigter ikke venstre Steen, saa svigter han ikke venstre. Og venstre har ingen grund til at svigte sin fører. Det er, som vi her har seet, en lang skole, en dryg prøvetid, som er gjennemgaaet. Det har været en vei af gjenvordigheder. Men som den ledende statsminister er Steen paa sin rette plads. *Erik Vullum.*

Verdensudstillingen.

Tidsskriftet *Vom Fels zum Meer* skriver om verdensudstillingen en begeistret artikel, hvorfra følgende oplysninger tages.

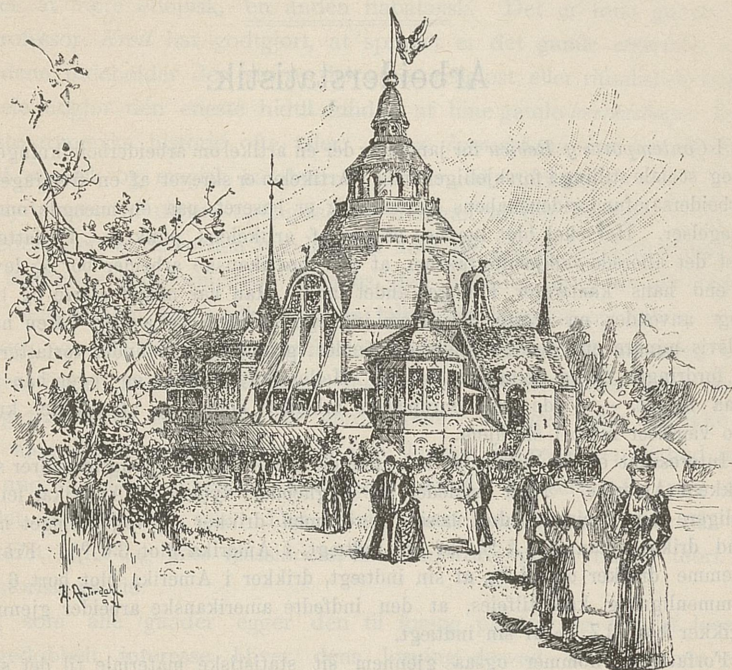
Pariserudstillingen var den franske republiks udstilling; en hel nation fik den i stand og betalte for den. Chicagoudstillingen derimod er *ikke* de Forenede staters udstilling, ikke engang en enkelt stats, den er alene byen Chicagos eget private foretagende. Chicago har faaet den i stand, og Chicago betaler for den og bestyrer den. Det beløb, den koster byen, svarer til henved 200 kroner paa hver eneste familie.

Pariserudstillingen optog et samlet kvadratareal (iberegnet aabne pladse, veie etc.) af 173 *acres*. Chicagoudstillingen har allerede saa stort et areal *under tag*, medens det samlede haveindhold udgjør 660 *acres* eller en engelsk kvadratmil.

Som bekjendt ligger udstillingspladsen lige ved søen, hvorfra et net af kanaler og laguner med kunstige skovbevoxede øer vil gjennemskjære den, saa det hele bliver sil et slags kunstigt Venedig. En egen havn bliver ogsaa bygget, hvori foruden moderne dampere af alle slags ogsaa Kolumbus's *karaveller* (i efterligning) og vort vikingeskib vil ligge. Paa kanaler og laguner vil hundreder af gondoler og elektriske baade svømme om. Om aftenen oplyses pladsen af 150 000 elektriske lamper eller tre gange saa mange, som der er gasblus i *hele Paris.* Under kanaler og laguner vil ogsaa blive anbragt et helt net af kulørte elektriske lamper, der vil forandre det hele til et mangefarvet lyshav, hvorfra fontæner og springvand, glinsende og straalende i alle regnbuens farver, kastes tilveirs.

Industripaladset alene — den største af bygningerne — indeholder et større grundareal end alle de officielle udstillingsbygninger i Paris tilsammen. Der er plads derinde for mere end *tyve Kölnerdomkirker.* Høiden under taget er næsten det dobbelte af Kölnerdomens taghøide! Den er — for at bruge nøiagtige tal — 565 meter

lang (over en halv kilometer!) og 266 meter bred. Den er bygget i form af tre langskibe, hvoraf det midtre tækkes ved hjælp af staalbuer af 130 meters spændvidde. Den store maskinudstillingsbygning i Paris kunde her godt tage sig en liden spadsertur. Og dog, trods det kjæmpemæssige anlæg er det hele saa fint, kunstnerisk og harmonisk udført, at man tvinges til at beundre arbeide, kunst og elegance mere end størrelsen. Alle bærende dele er af staal. Det hele har udseende af en edderkops fine spind. Trods alt koster dog bygningen ikke mere end den oven omtalte maskinudstillingsbygning i Paris og indeholder med sin dobbelte størrelse og meget større spændvidder blot den *halve vægt* af staal og jern. Besparelsen ligger alene i større teknisk kyndighed og mere praktiske og videnskabelige konstruktionsmaader. Dog indeholder bygningen 2000 tons mere metal end *Brooklynbroen.*

Den svenske bygning.

Saa kommer de andre store bygninger eller paladser for landbovæsenets udstilling, den elektriske bygning, maskinbygningen, den store regjeringsudstilling, kunstudstillingsbygningen — hvortil man i løbet af aaret har maattet føie to sidebygninger for at skaffe plads til det anmeldte —, kvindernes bygning, opført af kvinder, tegnet og tilseet af kvinder, og hvor, siger *Vom Fels znm Meer*, alt kvindeligt arbeide fra alle lande og tider vil blive udstillet, — alt kvindeligt „undtagen desværre den amerikanske kvindeskjønhed, som vi europæere i saa fald ubetinget vilde tildelt guldmedalje.“

Som bevis paa den interesse, hvormed udstillingen omfattes, nævnes, at skolebørnene i staten Indiana har samlet og bidraget 40 000 kroner til deres stats specialudstilling.

Siden arbeidet for et aars tid siden begyndte, har man paa alle hold seet sig nødsaget til at udvide udstillingen og skaffe sig mere plads, og dog vil hver eneste kvadrattomme af grund være fuldstændig optaget.

Foruden de store bygninger kommer saa staters og landes specialudstillinger o. l.; forfatteren anslaar antallet af bygninger paa den engelske kvadratmil, som udstillingen indbefatter, til mellem *5 og 6 hundrede!* Og hver af dem fyldt til det yderste af det mest interessante og seværdige, som hver krog af verden har at opvise! Endelig vil der ved siden af denne verdensmarkedets solidere del forefindes en utallighed af fornøielsor af alle optænkelige slags, og i det hele, slutter forfatteren, „har den opfindsomme Yankeeaand her planlagt og udført ting, hvorom den vanlige europæerforstand aldrig kunde have drømt engang.“

Arbeiderstatistik.

I *Contemporary Review* for januar er der en artikel om arbeiderbefolkningens økonomiske og sociale stilling i forskjellige lande. Artikelen er skrevet af en fremragende mand paa arbeidersamfundsvidenskabens omraade og er baseret paa en mængde omhyggelige undersøgelser. Her skal blot nævnes et par af artikelens punkter. Forfatteren finder da først det allerede velkjendte faktum, at den amerikanske arbeider bor og lever meget bedre end hans kamerater i noget andet land. Han har meget større og bedre husrum og anvender en større del af sin indtægt til bøger og aviser. Men han *sparer* forholdsvis mindre end den europæiske arbeider; grunden dertil finder forfatteren i hans større fordringer til og deltagelse i livet. Heller ikke drikker og røger han paa langt nær saa meget. — Vilde den europæiske arbeider holde op at drikke, kunde han have to værelser mere i sit hjem.

Interessant er det ogsaa, at indvandrede nationaliteter hurtig forandrer sine vaner og skikke i Amerika. Naar saaledes en englænder flytter til Amerika, leier han et rummeligere hus, spiser bedre, læser mere, men drikker og røger meget mindre. I England drikker han op 5 % af sin indtægt, i Amerika blot 3.6 %. Franskmænd, der hjemme drikker op 13 % af sin indtægt, drikker i Amerika blot bort 6 % deraf. Til sammenligning kan tilføies, at den indfødte amerikanske arbeider gjennemsnitlig kun drikker bort 2.7 % af sin indtægt.

Forfatteren kommer ogsaa gjennem sit statistiske materiale til det samme resultat som en i *Kringsjaa* tidligere omtalt artikel, at jo høiere arbeidslønnen er, des billigere falder arbeidet. Hvor lønnen er høi, siger han, der lever arbeideren godt, er sund og sterk, har tid til at læse og følge med og er et intelligent menneske, der forstaar at anvende sin kraft paa bedste vis.

Dersom en mand er taabelig nok til at skade mig, vil jeg til gjengjæld uden vrede beskytte ham med min kjærlighed. Jo mere ondt, der kommer fra ham, jo mere godt skal han modtage af mig. Overvind vrede med kjærlighed, gjerrighed med gavmildhed, falskhed med sandhed, ondt med godt. Had stanser aldrig had, men kjærlighed gjør det; — dette er en gammel regel. (Budha).

En værdifuld antikvarisk opdagelse.

Efter professor *Sayce* i Fortnigthly Rev.)

For ca. 40 aar siden bragte en østerrigsk reisende en mumie med sig hjem fra Egypten. Efter hans død blev den indlemmet i museet i Agram, hvor man snart gav sig til at afvikle de lærredsbaand, hvori den var svøbt. Det befandtes da, at disse baand var *beskrevne*. Imidlertid kunde man ikke komme paa det rene med, i hvilket sprog denne skrift var affattet. En lærd antog det at være etiopisk, en anden nabatæisk. Det er først ganske nylig, at en professor *Kroll* har godtgjort, at sproget er det gamle *etruriske*, at lærredsbaandene indeholder den større del af et religiøst eller ritualistisk værk, og at det hele udgjør den eneste hidtil fundne af hine gamle *lærredsbøger*, hvorom den ældste romerske historie ofte taler. Disse *lærredsbøger* var nemlig religiøse værker af mystisk og magisk karakter og af etrurisk oprindelse.

Betydningen af denne opdagelse vil fremgaa af det følgende.

Medens den lærde verden har lært at læse de gamle indskrifter paa egyptiske og kaldæiske mindesmerker, medens den kjender omtrent alle oldtidens sprog og derigjennem alle vedkommende folkeslags literatur og kultur, saa har alle forsøg paa at lære det *etruriske* sprog at kjende hidtil strandet, og det skjønt der findes tusender af gamle indskrifter, der fremdeles staar der som uløste og irriterende gaader for de lærdes øine. Sproget lader sig ikke sammenligne med noget andet. Man har ikke kunnet spore nogen lighed mellem det og andre. Det synes at være noget helt for sig selv. Og paa samme vis er det med folket selv. Det er alle historikere og antikvarer en torn i kjødet. Det lader sig ikke klassificere, ikke indordne under nogen teori. Det er en historisk gaade.

Og som alle gaader egger den til forsøg paa forsøg paa at løse den. Af mangedobbelt interesse bliver dens løsning derved, at de gamle etrurer spillede en betydelig rolle i den tidligere romerske historie og øvede stor indflydelse paa romersk karakter, kultur og tankesæt. Etrurerne var et ganske høit civiliseret folk, medens romere og græker endnu var barbarer. I kunst, religion og politik bidrog de meget til at skabe den romerske civilisation. Det tidlige Roms store bygmestre og ingeniører var etrurer; prester og spaamænd (der spillede saa betydningsfuld en rolle i krig og fred) var ofte etrurer, eller de fik sin lærdom og sine kunster fra etruriske skrifter og bøger af den art, hvortil den nys opdagede hører.

Og i kunst, religion og samfundsliv staar etrurerne aldeles alene. De ligner ikke andre. Det er umuligt at se, hvem der har været deres læremestre, hvorfra de har hentet det alt. De var ikke i slegt med noget af de

folk, der angav dem, — var baade af væsen og karakter aldeles forskjellige fra romere og grækere. Og deres sprog lignede, som sagt — saa vidt vi endnu kan dømme derom — intet andet kjendt sprog. Deres religion var væsentlig magisk, en mørk og overtroisk mysticisme; helvede og djævle spillede en stor rolle deri. Deres kunst var særegen, endnu umulig at klassificere, i mange retninger ganske høi. De var ikke et krigersk folk, men et stille, roligt, agerdyrkende folk, for hvem hjemmet var af størst betydning og hellighed, og hvem alle fredens sysler tiltalte mere end krig og slagsmaal.

Det er en selvfølge, at et nøiere kjendskab til et sligt folk vilde være af den største historiske betydning; den vilde kaste lys i mange retninger over oldtidens historie, Roms udvikling og menneskeslegtens vandringer og forgreninger.

Nøglen til et sligt kjendskab ligger i sproget. Der existerer som sagt en mængde indskrifter, der vel vilde aabenbare meget, kunde man først læse dem. Men det har hidtil vist sig umuligt. Det er blot lykkedes at finde betydningen af nogle faa ord. Men nu, da man i disse lærredsbaand fra den gamle egyptiske mumie har en hel *bog* i det etruriske sprog, nu nærer man godt haab om, at det endelig vil lykkes at stave sig til sproget og derigjennem endelig faa løst denne historiske gaade ogsaa. Deri ligger opdagelsens betydning. Man vilde vistnok da opdage et eller andet slegtskab mellem det etruriske og andre af nutidens eller oldtidens sprog og vilde saaledes blive i stand til at forklare sig dette folks oprindelse og dets existens der i det nordlige Italien. Man vil kanske paa den vis gjøre nye overraskende opdagelser om folks og racers slegtskab og forbindelser. Man vil ogsaa faa rede paa, hvori denne kultur og særlig denne mørke, mystiske religion bestod, der øvede saa stor en indflydelse paa romerne og gjennem dem paa kristenheden og al verden. Man vil med andre ord kjende én mere af historiens bevægende kræfter.

Og alt, fordi en østerriger fik lyst til at tage med sig hjem en styg, indtørket mumie, og fordi en eller anden prest for et par tusen aar siden fandt paa at svøbe denne mumie i en etrurisk *lærredsbog*.

Lad den, som famler pinlig i mørke eller usikkert lys og beder inderlig om at vinde klarhed over liv og opgave, lægge sig denne forskrift vel paa hjerte: „*Gjør først den pligt, som ligger dig nærmest*“, som du *ved* er en pligt, saa vil den næste pligt allerede vise sig tydeligere for dig.

(Carlyle).

Vil England opgive Gibraltar?

En fremragende engelsk politiker foreslaar i februarheftet af *Fortnightly Review*, at England leverer *Gibraltar* tilbage til Spanien, slet ikke af pur ædelmodighed, men fordi fæstningen i virkeligheden ikke er det første land til nogen verdens nytte. Heller ikke vil han uden videre *forære* den til Spanien, men *sælge* den eller rettere bytte den bort mod besiddelser, som er af mindre værd for det nævnte rige, men af langt større nytte og betydning for England. Han viser, at i krigstilfælde kan Gibraltar kun provianteres og følgelig holdes med Spaniens frivillige eller tvungne tilladelse. Og til at *aftvinge* landet en saadan tilladelse vilde der, paaviser han, kræves et større felttog i Sydspanien. I en krig mod Spanien vilde fæstningen liden eller ingen skade kunne gjøre fienden, medens England vilde trænge en hel armé og et særligt felttog til dens forsvar. I en krig mod andre magter vilde dens existens og nytte som engelsk operationsbasis være helt afhængig af spansk velvilje. Sluttede Spanien sig til Englands fiender, maatte en engelsk hær afsees til fæstningens beskyttelse og hele landets sydlige del erobres, forinden den kunde blive sine herrer til nogensomhelst nytte.

Som engelsk operationsbasis i middelhavet er den med andre ord næsten værre end unyttig, afhængig af spansk naade.

For Spanien vilde derimod fæstningen være af den største betydning. Under spansk flag blev den (da provianteringen ingen vanskeligheder vilde frembyde) aldeles uindtagelig, en virkelig dominerende stilling i middelhavet og en glimrende støtte for flaadebevægelser der. Da det selvfølgelig ogsaa er det ganske folk en stadig ærgrelse at se landets sterkeste og mest velkjendte punkt under britisk flag, mener forfatteren, at nationen maatte være villig til at betale en god pris for fæstningens udleverelse.

Og prisen skulde være havnen, byen og territoriet *Ceuta* paa den anden side af strædet, paa marokkansk grund, men under spansk besiddelse. Der, mener forfatteren, kunde England skaffe sig, hvad det ikke kan paa Gibraltar, en udmerket og uindtagelig operationsbasis og en god krigshavn, hvorfra det blev muligt at beherske middelhavet. Der vilde nemlig provianteringen ingen vanskeligheder frembyde. Samtidig er da *Ceuta* af rent underordnet betydning for Spanien.

Da saaledes begge nationers interesser her falder sammen, burde byttet kunne gaa for sig, mener han, og Gibraltar snart kunne hilse forbifarende skibe med *spansk* flag.

Konfucianismen.

Pastor A. P. Hopper, *dr. theol.*, skriver af personlig erfaring i *Missionary Review of the World* som følger: «De sociale og moralske pligter, som den moderne Konfucianisme lærer og paalægger, er i det store hele i fuld overensstemmelse med den hellige skrift. Den kristne missionær kan derfor godt give dennes sanktion til den kinesiske morallære paa et par undtagelser nær, hvor der handles om forfædretilbedelse. Den kinesiske samvittighed er rede til at anerkjende og villig bøie sig for alle vore egne guddommelige love lige til den pligt at elske vor næste som os selv og at gjøre mod andre, som vi vil, at andre skal gjøre mod os. Kinesernes skrifter indeholder og paalægger alt dette. Det har været en del af den kinesiske lære i aarhundreder og aartusinder. De anerkjender alle mennesker som brødre, hvad

en af deres ældste bøger udtrykker ved ordene: «Alle, der bor mellem de fire store verdenshave, er brødre.» Kinesernes mest iøinespringende dyder er velvilje og gavmildhed, retskaffenhed, fædrekjærlighed og pligttroskab . . . Konfucius's ord har i hans folk skabt en samvittighed og udviklet en følelse og moralsk natur, hvortil den kristne missionær uden videre fra sin første færd iblandt dem kan henvende sig, sikker paa at møde forstaaelse og sympathi for al kristelig pligt, moral og kjærlighed. Der findes med andre ord et alment anerkjendt livsideal, som alle tilbeder, bøier sig for og stræber efter, og dette livsideal, opstillet af Konfucius, er i alt væsentlig vort kristne ideal. (Men det er 400 aar *ældre* end det kristne. — Red). Ved at begynde paa denne fælles grund er det meget let for missionæren at udvide disse deres begreber til at gjælde Guddommen, til at gjøre plads for ærefrygt og pligtfølelse overfor den. Og ved at appellere til den almene følelse af, at de trods sin bedste vilje dog ikke evner at leve helt efter sit ideal og opfylde alle de paalagte pligter, er det let at indføre blandt dem det kristne begreb om synd og dermed anger, bodfærdighed og trangen til tilgivelse. Og saa har man grunden forberedt for glædesbudskabet om syndernes forladelse i Kristus.»

Planeten Mars.

Aaret 1892 var overordentlig gunstigt for iagttagelsen af vor naboplanet Mars, der ikke har været jorden saa nær siden 1877 og ikke vil komme i samme stilling igjen før 1909. Et af de største observatorier tog ikke mindre end 60 forskjellige fotografier af have, fastland, bugter, stræder, øer, indsøer, floder, kanaler o. s. v. Endog polarisens gradvise smeltning har men gjennem planetens ganske klare atmosfære kunnet iagttage.

Det byder noget forbausende, naar vi først hører, at videnskaben ikke alene kan maale planeters og soles størrelse, men endog kan *veie* dem med stor nøiagtighed, beregne deres bevægelse paa sekundet, opkonstruere deres almanak med aarstider og alt. Saaledes udgjør et døgn paa Mars præcis 24 timer, 37 minuter og 22 sekunder, eller paa den tid dreier planeten sig en gang om sin axe. Aarets længde er 686 dage klodens diameter 6,745 kilometer og dens overflade omtrent en fjerdedel af jordens.

Vegt og tyngde er som bekjendt blot jordens *tiltrækning* af de gjenstande, der befinder sig paa eller nær dens overflade. At noget veier et pund, betyder, at jorden trækker det til sig med et punds kraft. Vegt og tyngde er men andre ord jordmassens tiltrækningskraft, og denne kraft er afhængig af jordmassens størrelse og tæthed. Var jorden mindre og i sig selv lettere, saa vilde den tiltrække alle andre gjenstande med mindre kraft, det vil sige, *de* vilde veie mindre, være lettere. Var derimod jordmassen større, saa blev alle gjenstande tyngre. Da nu Mars er af meget mindre masse end jorden, vil følgelig den samme gjenstand veie mindre paa Mars end her, et kilogram f. ex. blot 370 gram. Saa svag er der tyngdekraften, at et menneske, som ønskede at ende sit liv ved at kaste sig fra en klippe ned i en dyb afgrund, vilde falde saa sagte, at det neppe kunde opnaa sin hensigt, og desuden faa rundelig tid til at betænke sig paa nedfarten. Paa grund af menneskets mindre vegt der vilde det være langt lettere at bevæge sig omkring, ja selv at flyve vilde ikke volde store vanskeligheder.

Da Mars er meget længer borte fra solen end vor jord og den desuden er en ældre planet, kunde man være tilbøielig til at tro, at den udelukkende bestod af evig is og sne og en frossen jordskorpe. Saa synes det imidlertid ikke at være. Om vinteren (Mars's vinter) ligger der vistnok store ismasser ved planetens poler, særlig ved den sydlige. Men

om sommeren smelter disse saa fuldstændig, at selve de geografiske poler synes at blive is- og snefrie. I det hele taget er der større forskjel paa aarstiderne der end her, skarpere og voldsommere klimatiske forandringer.

Størst interesse har de saakaldte «*kanaler*» vakt. Mars's fastlande gjennemskjæres nemlig fra hav til hav af et netværk af yderst regelmæssige, næsten snorlige striber, som man ikke kan tænke sig at bestaa af andet end vand, — at være kanaler med andre ord, men kanaler af gigantisk størrelse; de bredeste maaler 300 kilometer fra bred til bred og de smaleste henved 60 kilometer og er hundreder af kilometer lange. De større iblandt dem er altsaa af det røde havs størrelse, strækkende sig i regelmæssige, snorlige linjer fra hav til hav gjennem de store fastlande.

At de *er* kanaler eller kanallignende havarme, eller at disse sorte striber, som man ser i kikkerten, bestaar af *vand*, derom synes man at være temmelig enig. Men hvordan er de opstsaet, og hvad betyder deres tilværelse? Er de naturlige eller kunstige kanaler, gravet af fornuftige væsener lig os selv eller pløiet op af nøiagtige og vidunderlige naturkræfter? Deres snorlige rethed og regelmæssighed synes at tale mod den sidste og for den første hypothese, medens deres umaadelige størrelse og store mangfoldighed gjør det utænkeligt, at de skulde kunne være frembragt ved kunst. Man tænke sig, hvad arbeide det vilde volde at grave snesevis af *kanaler* saa brede som det røde hav og meget længer! I saa fald maatte da civilisationen paa Mars staa langt høiere end hos os.

Men det hele spørgsmaal bliver endnu mere broget og indviklet ved et andet iagttaget fænomen. Mange af disse kanaler er *dobbelte*, bestaar af to paralelle og snorlige vandveie ved siden af hianden, adskilte ved et landbælte af nogenlunde samme brede som kanalerne. Og endnu merkeligere: kanaler, som et aar er enkelte, er nogle aar senere dobbelte og omvendt. Og ikke det alene; men kanaler, som en dag sees tydelig at være enkelte, er 3—4 dage senere *dobbelte i hele sin længde*, og fordoblingen foregaar langs hele linjen *paa en gang*. Dette synes helt at udelukke tanken paa kunstig frembringelse, især da denne fordobling øiensynlig følges af mægtige naturfænomener. Der samler sig som store taagemasser langs kanalens ene bred, og ud deraf samler sig saa efterhaanden den paralelle vandvei. Disse mægtige kanaler eller snorrette havarme maa altsaa være naturfrembringelser; men af hvad art, ved man endnu ikke, saa lidt som man ved. hvad der foraarsager den merkelige regelmæssighed.

Samtidig med denne fordobling af kanalerne finder der ogsaa store oversvømmelser sted, og i det hele synes ikke Mars at være noget behageligt opholdssted. Imidlertid findes der luft og vand der, skyer og fugtighed i luften, aarstiderne vexler som her, is og sne smelter, og følgelig findes der utvilsomt plante- og dyreliv der — af andre arter og former end her naturligvis, men dog *liv*. Usandsynligt er det jo heller ikke, at der blandt disse levende væsener ogsaa findes intelligente, tænkende og følende skabninger, en slags menneskerace. Kun er det isaafald sandsynligt, at denne tænkende race er helt forskjellig i legemlig bygning fra os; kanske er den der en vinget, flyvende race.

Solnedgangene paa Mars skal ofte være henrivende deilige; astronomerne har siddet og frydet sig ved dem. Maanelyse nætter har man ogsaa. Man har *to* maaner, ganske smaa forresten; den ene er omtrent 9, den anden 10 kilometer i diameter og ingen af dem i samlet areal saa stor som byen London, vidunderlige miniaturverdener altsaa, uafhængige kloder, som en mand kan spadsere rundt paa en dag!

En prinsesse fra aaret 1600 før Kristus.

Jeg har altid antaget, siger en forfatter i et fremmed tidsskrift, at den moderneemancіperte kvinde var et produkt af vort 19de aarhundredes civilisation, og at fortiden intet havde at opvise i lighed med disse vidunderlige skabninger, som i Ibsens «*Hilde*» faar sin videstgaaende type. Men oldtidsundersøgelser har vist mig, at jeg tog feil. Der er intet nyt under solen; ikke engang Ibsens kvinder er nye. Dronning *Hatesu* af Egypten kan rolig over et svælg af 30 aarhundreder betragte frugterne af den moderne kvindebevægelse og sige: «Jeg var alt dette og mer.»

Hatesu forlangte at behandles og betragtes som en mand, paastod sig at eie en mands karakter, klædte sig som en mand og gik endog saa vidt, at hun anlagde falsk skjæg. Hun lod sig beskrive som «Guds *søn*», og i mange af de inskriptioner, hun selv har ladet riste i templer og obelisker, viser hun kongelig foragt for grammatikens love og taler om sig selv i en sætning som «*hans* majestæt» og i den næste som «*hun*». I energi og stolt selvbevidsthed, i alle mandige egenskabers forbindelse med kvindelig takt og indsigt staar *Hatesu* endnu uovertruffen. Hendes portrætbuster viser os en kvinde af helteudseende, med kjækt løftet hoved og øine, der ser lige frem for sig. Munden vidner om resolut og viljefast karakter, næsen er af den napoleonske type. Efter sin broders død (han havde delt tronen med hende) lod hun opsætte verdens vakreste obelisk i templet ved Karnak. Hun førte ogsaa en stor handelsexpedition op i det sydlige Egypten og aabnede der nye riger for handel og civilisation. 40 aar gammel forsvinder hun pludselig og sporløst fra historien. Alt tyder paa, at hun havde den «robuste samvittighed.»

Hvad en haarlok kan fortælle.

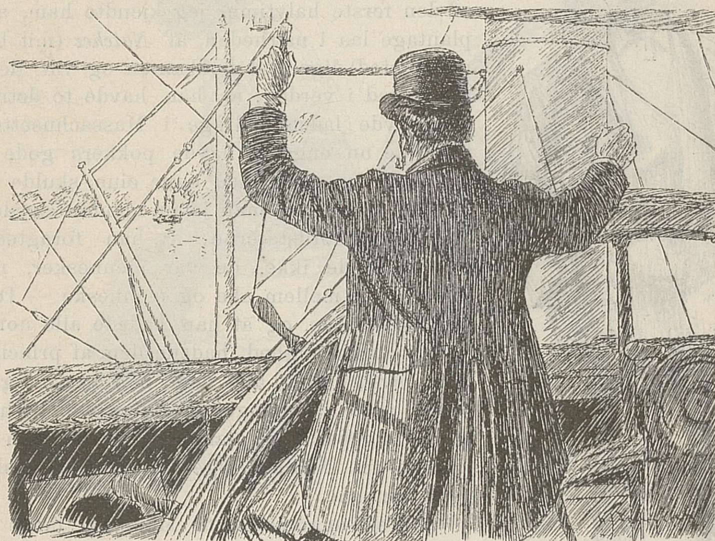
En prest i den engelske statskirke sendte nylig som et interessant experiment en lok af sit haar til en dame, som paastaar sig at kunne skildre vedkommendes karakter efter en slig ubetydelighed. Haarlokken sendes i brev uden nogensomhelst oplysninger, uden ens egen haandskrift, om saa ønskes. Som svar modtog presten en fuldstændig og nøiagtig passende skildring af sin karakter. Han sendte derefter to andre haarlokker fra damer af modsat og ganske særegen karakter. Skildringerne var fremdeles absolut korrekte. Endelig sendte han ogsaa to prestelige venners *haandskrifter*. Damen havde nemlig samtykket i at prøve sine evner ogsaa paa disse. Den ene af de to karakterskildringer, der sendtes som svar, passede fuldstændig, men den anden derimod var feilagtig i et og alt. Afsenderen tog da haandskrift og skildring og gik over til vedkommende ven, læste skildringen for ham og spurgte, om han syntes, den passede paa ham. «Nei, aldeles ikke». Det blev da oplyst, hvad der var gjort; thi vennen havde hidtil været helt uvidende om haandskriftens afsendelse. Og det begav sig da, at haandskriften ikke var denne vens, men hans hustrus. Denne skrev nemlig efter diktat alle prestens breve, fordi hendes haandskrift var meget tydeligere og bedre. Og paa *hende passede karakterskildringen fuldstændig*.

En dampskibstur nedad „Vandenes fader"*)

(Af redaktøren).

Venter man bare længe nok her i verden, saa gaar alle ens drømme og længsler i opfyldelse tilslut. Saa har min erfaring været i hvert fald. Det vil sige naar man venter, ikke med korslagte arme og i dyb søvn, men med haanden paa det værktøi, man har at haandtere her i livet, og med alle evner og kræfter rettede mod det maal, man drømmer om.

Til mine egne intenseste længsler fra barndommen og ungdommen af hørte ogsaa en dampskibstur paa Mississippifloden, „vandenes fader", hvor i romanerne dampkjedler springer og baade farer i luften ræt, som det er, til

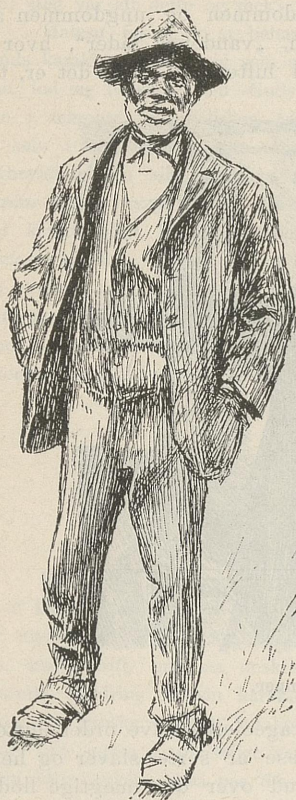
I styrehuset paa en mississippidamper.

adspredelse og afvexling paa reisen, hvor rige plantageeiere (selve ordet dufter jo af romantik) reiser op og ned, omgivne af snese af sorte slaver og helt orientalsk luxus, hvor vakre kreolerinder speider ud over den mægtige flods blaa bølger, medens vilde indianerfjæs lurer fra urskovens tykke grønne og forgiftede pile farer en om ørene, — hvor i det hele alle de vidunderligste eventyr i verden hænder til dagligdags. En dampskibstur paa Mississippi og saa et længere ophold i det rolige syden, hvor luften er som rosenduft og solvarmen sætter ild i ens blod og intensitet i ens nerver, hvor alt er mildt og skjønt, og hvor i det mørkegrønne, glinsende løv de gyldne appelsiner dirrer og straaler i det rige lys, — de to ting havde jeg drømt om og haabet paa i aarrækker.

*) Mississippifloden. Navnet er indiansk og betyder vandenes fader.

Og i tidens fylde kom det da altsammen, kom som et brev med posten eller for at tale mere korrekt som et telegram fra omegnen af New Orleans med anmodning om at reise derned „*strax*“. — Næste dag sad jeg da i det gjennemgaaende exprestræn for sydvesten, baaret frem med en beroligende hastighed mod, hvad der for mig var idealernes, drømmenes, skjønhedens land.

Selvfølgelig valgte jeg ikke den direkte vei pr. jernbane, men tog en betydelig omvei for at hjælpe skjebnen med at faa min drøm om „vandenes fader“ opfyldt; thi naar skjebnen kommer en halvveis imøde, saa skylder en jo at tilbagelægge den anden halve vei selv. Jeg tog jernbane til Memphis, omtrent halvveis mellem St. Louis og New Orleans, og gik der ombord paa dampskibet.

En søn af Afrika.

Paa veien havde jeg stiftet bekjendtskab med en hyggelig hvidskjægget og ganske typisk plantageeier, der skulde samme vei som jeg. Han var svært meddelsom af sig og fortalte i løbet af den første halvtime, jeg kjendte ham, at hans plantage laa i nærheden af *Natchez* (mit bestemmelsessted) lige ved flodkanten og var det vakreste sted i verden; at han havde to døtre, som han havde ladet opdrage i Massachusetts, dels fordi de nu engang havde pokkers gode skoler der, dels for at de med egne øine skulde faa se, hvor meget bedre man lever hjemme i syden end deroppe i nordstaterne; at han foragtede alle negre, troede ikke, de var mennesker, men en mellemting mellem abe og menneske -- Darwins *missing link* —, og at han hadede alle nordstatsboer i almindelighed, hadede dem af princip, men likte svært godt alle dem, han personlig havde mødt, og de var mange, og at han endelig haabede at se mig paa sin plantage, hvortil man kunde komme fra Natchez lige let med dampskib og med jernbane.

Ved ankomsten til Memphis fandt vi os, strax vi steg af trænet, omringet af en flok vildt udseende negre, der stak hænderne op i ansigterne paa os og svingede lange svøber hen over vore hoveder, medens de udstødte hyl, der fremkaldte billeder af kannibaler og indianske krigsdanse. Det betød ikke andet, end at de var vognmænd og var mere end villige til at kjøre os hvorsomhelst i byen for et par dollars eller mere — og for mindre, om nødvendigt.

Min nye ven greb en af dem i kraven og jagede de andre væk med de magisk virkende ord:

— „Væk, fordømte *niggere!**) — — tag disse *checks*,“ vedblev han saa til

*) En meget almindelig betegnelse for negrene.

den fakkede neger, „og faa vor bagage paa vognen, men kvikt, forstaar du. Og saa kjører du os ned til New Orleans-damperen saa fort, du kan faa de gamle gampene dine til at gaa."

— „Jo, general," sagde negeren stilt og ydmygt og pilte afsted. — Saa, min nye ven er *general* med, tænkte jeg.

Et par minuter efter sad vi i vognen.

— „De forstaar ikke negrene, De," sagde min ven fortrolig. „Ingen nordstatsmand forstaar dem. De tror, de er mennesker; men de *er* ikke mennesker, Se bare paa dem! De er meget mere lig aber. Og man maa behandle dem, som man behandler sine hunde, pent og humant naturligvis, ikke lade dem mangle noget, men holde dem i tøiler, forstaar De, holde dem *nede*, ellers bliver

„Negrene ligger og dovner sig . . . ."

der intet udkomme med dem. Vi kjender dem, vi hernede; men I nordstatsfolk, som ikke skjønner jer det mindste paa dem, I kommer herned og fordærver dem for os slig, at det bliver umuligt at leve iblandt dem. De vil være storfolk, de med, maa tro, — ja, da . . . ."

— „Værsgod, *gem'men*,"*) sagde vor kjører og stod ærbødig ved den aabne vogndør, „baaden ligger dernede."

* * *

Der lader sig neppe tænke en større modsætning end mellem nordstaternes jernbaneliv og livet ombord paa en mississippidamper. Det virker helt forvirrende at komme fra det ene og over i det andet. Det er som at falde

*) Forkortelse af gentlemen, benyttet meget af negrene.

aarrækker tilbage i tiden, som at forflyttes til Spanien eller Tyrkiet. Og sydstaterne i det hele taget med sit dovne, sendrægtige, gammeldagse liv staar i skjærende modsætning til nordens energiske, høitudviklede stater. Men her paa Mississippi især raader der slig stilhed og ro, en slig magelighed og gemytlighed, at man i begyndelsen tviler paa, om man endnu er vaagen, eller om ikke det hele er en fredelig drøm. Man bliver imidlertid nervøs af denne ro, faar en følelse af, at det kan ikke gaa rigtig til, at noget maa være i ustand, at man taber tid til ingen nytte, kommer forsent, har faldt ud af den levende, fremadskridende verden og er bleven ladt tilbage her blandt søvngjængere og sakker længer og længer bagud. Man begynder uvilkaarlig at vandre op og ned ad dækket, hurtigere og hurtigere. Vil ikke andre røre paa sig, saa faar en da gjøre det selv. De andre tager det med storartet ro. Negrene ligger og dovner sig og sover paa bomuldsballer og tønder; passagererne sidder magelig i sine lænestole og stirrer udover flod eller brygge, medens de passiarer koselig i dæmpede toner. Det milde, gyldne solskin — det er i november — og den bløde, søvnbringende luft ligger om en og om alt og stemmer en efterhaanden i harmoni med omgivelserne. En lader fem være lige, den øvrige verden styre og dampe saa meget, den vil, og tager det med ro og gjør sig det rigtig gjennemmageligt de par døgn ned ad *vandenes fader*.

— „Kan jeg faa løst billet til *Natchez?*“ spurgte jeg en uniformeret herre, strax efter at jeg var kommen ombord.

— „Billet, — det haster slet ikke med det; det kan De jo gjøre senere paa dagen, naar det falder Dem beleiligt (og endda var vi i Amerika!); men vil De være saa snil at skrive Deres navn i salonbogen, saa skal jeg faa lov at anvise Dem et *stateroom*“.

Det blev gjort, og en negergut tog min vadsæk og førte mig ind i et hyggeligt lidet værelse, bukkede, skrabede og spurgte, om der ellers var noget, „*majoren*“ ønskede.

Majoren —! Jo, jeg havde hørt ganske rigtig. Jeg var pludselig bleven major. Det var forresten noksaa smigrende. Omtrent alle anstændige hvide mennesker faar i sydstaterne en eller anden militær titel. Det mindste er kaptein; det er omtrent alle skikkelige folk. Og desværre blev jeg senere degraderet til det. Det var bare undtagelsesvis, at jeg naaede op til major. Men saa fik jeg til gjengjæld en del andre glimrende titler. Jeg var professor, doktor og oberst. Oberst er betydelig mindre end major, der er det fineste næst efter general, som man maa være rigtig grov og overlegen mod en neger for at faa ham til at kalde sig. Ingeniør benyttes aldrig som nogen hæderstitel; det smager af *arbeide*, og arbeide er simpelt i det amerikanske syden.

— „Vandenes fader“ er en styg flod. *Blaa bølger* findes der nok ikke i den; ikke en klar vanddraabe engang. Den er overalt og til enhver tid graagul, tykt mudret lige til overfladen. Tager man et glas vand fra den hvorsomhelst og lader det staa i fem minuter, saa klarner vandet, medens der lægger sig et tykt lag sand paa bunden. Stille og rolig flyder den mægtige flod afsted. Langt er der fra bred til bred, og dybden i selve løbet er fra 15—100 fod. En mægtig vandmasse, og altid er der en stærk strøm; men der staar ingen støi deraf, ikke engang saa meget som af den mindste bæk. Saa stille og rolig er den, at man rent taber respekten for den, glemmer, at man staar overfor verdens længste flod, — glemmer det, indtil man ser spor af dens vælde og hører om dens

gjerninger, ser, hvorledes den formelig leger sig med bredderne, bryder sig nye løb, graver hele gaarde ud af landet paa én side og bygger andre gaarde op paa den anden, ophober banker, 15 fod tykke, paa et aar og skyller dem væk igjen paa en uge. Paa veien nedover underholdes man stadig med dens bedrifter i vaarflomstiden, naar den stiger 20, 30, 40, 50 (og indtil 55) fod paa nogle faa dage, rækker op over toppen af begge bredder og strømmer ud over de endeløse sletter og prærier, bryder sig vei gjennem de mure, diger og fæstningsværker, som regjeringen langs hele dens løb har opført imod den, og sætter distrikter saa store som hele stater under vand. Her druknede den sine hundreder paa en eneste nat; der lagde den et halvt snes byer og landsbyer i ruiner. Saa fortæller de, der kjender den, uafladelig paa seiladsen nedover.

Flodleiet er en ganske dyb kløft (15—50 og 80 fod dyb) i den ellers fuldstændigt flade og af dyb, fed madjord, lere og sand bestaaende prærie. — en kløft altsaa med ganske høie og bratte vægge af jord og lere. — Floden er graagul og mudret, bredderne er graa, sletten oventil er graaagtig, græsset graagrønt — indtil det længer sydpaa ganske forsvinder —, skoven er overgroet af graa mose, der næsten helt dækker og skjuler den og flagrer i lange vimpler og slør fra de høiere trækroner. Landskabsts dominerende farve er *graat*. Men over det hele hvælver sig saa en deilig, dybblaa himmel og strømmer et solskin, der er som fordampet guld. Og luften er mild og balsamisk; det er en nydelse at indaande den; en faar lyst til at gjøre som negrene, strække sig ud paa dækket og bade sig i den.

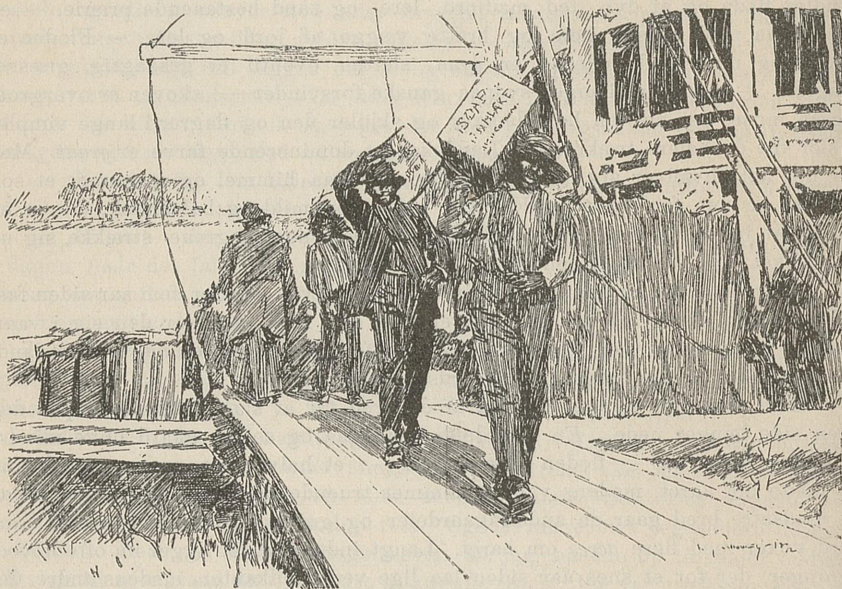
„Her, hvor vi nu seiler,“ fortalte min ven, „var der for fem aar siden fast land og deilig skov. Floden gik længer mod øst; men saa skar den sig i vaarflommen gjennem her, og derover, hvor den før gik, er der nu næsten tørt land; om et par aar vil der ligge gode gaardsbrug der.“

Hele plantager skaver den ud af én bred for at slænge dem over paa den anden side længer nede. *En* gaardeier maa gaa og se sin gaard blive mindre og mindre hvert aar — floden stjæler den —; et halvt snes *acres* og mere kan han miste om aaret, medens vandet kommer truende nær hans bygninger. Paa den modsatte bred gaar en anden gaardeier og gnider hænderne fornøiet, hans gaard voxer med flere *acres* om aaret. Langt inde i landet ligger nu ofte hovedbygninger, der for et snes aar siden laa lige ved vandkanten, medens andre, der engang laa langt inde, allerede har seilet nedad Mississippi.

Seiladsen paa en slig flod bliver selvfølgelig ganske vanskelig. Løbet skifter fra aar til aar og fra aarstid til aarstid. Nye banker og grunde voxer op som paddehatte. Og kanske værst af alt: trær — urskovens kjæmpetrær —, løsrevne et eller andet steds med stykker af landet, driver nedover floden, skjult i det mudrede vand, og stanger hul i den baad, der er uheldig eller uforsigtig nok til at komme i deres nærhed. Lodserne har da ogsaa langs floden ved de forskjellige landingspladse opstillet brevkasser, hvor de, ifald de opdager noget nyt paa veien, nedlægger underretning for dem, der følger efter.

Landingspladsene, — ja, de bliver selvfølgelig af en egen konstruktion her, hvor vandstanden varierer indtil 50 fod og mere. Vanlige brygger og kajer kan der ikke blive tale om. Den bedste og almindelige brygge ved de mindre landingspladse bestaar af — *slet ingenting*. Naar dampskibet skal lande, løber det simpelt hen snuden ind i den bratte jordbakke — ikke andet. Der bruges ingen fortøininger uden den svære, lange og brede landgangsbro, der hjælper

til at holde fast. Denne er ved kjættinger fæstet til en dampkran forud, der gjør det muligt at bevæge broen med største lethed i alle retninger. Under seiladsen hænger den høit over dækket i sine kjeder. Saasnart skibet derimod har løbet paa land, lader man den falde ned i jordbakken, og i samme nu begynder losningen, der foregaar ved, at negre *bærer* alle varer ud over landgangsbroen og op den bratte bakke til toppen, hvor sletten begynde, og varelagrene er beliggende. Tunge kasser og tønder bæres paa stænger, der lægges over skuldrene paa to eller fire negre. Det er halsbrækkende arbeide at klavre op den steile, løse jordbakke paa den vis. Ofte maa de gaa noksaa langt op- eller nedad bredden for at komme op og klavre henad smale stier, hvor fodfæstet hvert øieblik giver efter. Ikke sjelden maa de ned paa knæ og hjælpe til med den ene haand i bakken, medens de støtter lasten med den anden. Uheld er jo ikke

Losning.

sjeldne; men hvem tager sig vel nær af *det*, om en „fordømt nigger" brækker hals, arm eller ben? Selv kameraterne ler kanske bare af det.

Det er ikke skibets egentlige mandskab, der foretager dette arbeide, men dertil særskilt forhyrede negersjauere. Under seiladsen ligger de og dovner sig, men saasnart skibets hæse damppibe giver signalet (det lyder nærmest som tusen oxers brøl; ingen dampere uden paa Mississippien har det) til, at man nærmer sig en landing, saa kommer der liv i dem. Flinke er de. Medens endnu landgangsbroen hænger og dingler i sine kjettinger, vandrer en hel række af dem ud paa den og staar der og balancerer med de tunge byrder paa hoved eller skuldre, til den pludselig føres ned og støder i bakken, saa mange af dem synker i knæ et øieblik. Da er der liv i negrene. Losning og ladning foregaar i springmarchtakt under sang, latter og jubel, medens et snes eller flere neger-

koner med sine børn samler sig oppe paa toppen af bredden og ser til, samtidig som de deltager alt, deres lunger formaar (og det er forsvarligt) i jubelen. Falder en stakkar, saa rystes luften tversover hele floden af lattersalver; klemmer han en finger fordærvet, saa ler de endnu værre. Men enten en neger falder eller kryster en finger, saa *slipper han aldrig taget.*

Naar saa losningen er forbi, begynder indlastningen. Lasten bestaar for det meste af bomuldsballer. Disse er sterkt sammenpressede, med strylærred og jernbaand ombundne pakker, ca. 10 fod lange, en 4 fod brede og 3 fod tykke og veiende ca. 500 pund. De kastes ud fra toppen af bakken og ruller og hopper i flyvende fart nedover. To negre, hver bevæbnet med en liden staalkrog, følger saa ballen nedover — en ved hver ende af den —, og ved behændig at give den et ryk med krogen fra tid til anden styrer de den ned til og ind paa landgangsbroen. Men der skal liv og behændighed til. Ballen farer afsted, saa der staar en høi sky af bomuld om den, og bare at følge den er ingen let sag end sige at passe den og styre den. Træffer den ikke landgangsbroen, saa gaar den i vandet og bliver ødelagt eller beskadiget.

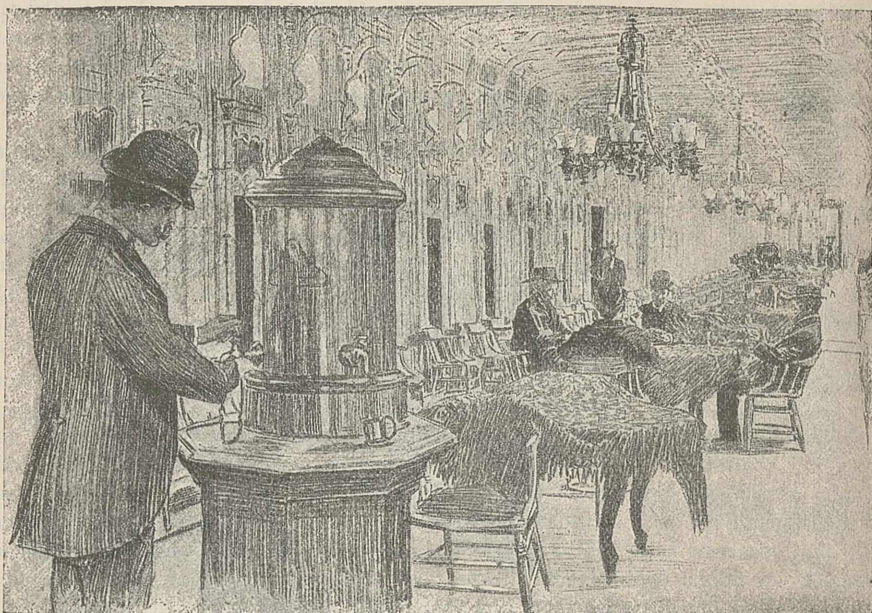
Det hele frembyder, særlig ved nattetid, naar skibets store elektriske *searchlight* oplyser den hele scene, et uforglemmeligt syn. Op og ned ad jordskrænten stræver og springer negrene. Bomuldsballerne ruller afsted uafladelig i hvide skyer. Negrene følger med sine kroge, forsvinder ofte i bomuldsskyen, gaar endog rundt med ballen, naar de ikke hurtig nok kan faa løsnet krogen efter et tag, bliver liggende under den, men altid dukker de frem igjen og jager efter den. Ofte er man vis paa, at en balle maa gaa tilvands; den er kommen paa afvei, har løbet fra sine vogtere og er ikke mere end nogle faa fod fra vandfladen. Men i samme nu gjør ogsaa en af negerne et kast efter den, bliver væk i den hvide sky et øieblik, og saa ser man ballen ligge rolig — endevendt — et par tommer fra vandkanten. Og under det hele jubles der og synges. Styrmænd og opsynsmænd skjelder og bander. Negerkonerne paa toppen af bakken skriger ned til sjauerne, erter dem, gjør nar af dem, ler, saa de staar tvekroget og viser de hvide, skinnende tænder i de sorte ansigter, slaar sig paa knæerne eller vifter med de røde og gule hovedtørklæder. Farver mangler der ikke i det brogede billede. Det er en daarlig neger, som ikke paa hovedet eller om liv eller hals har faaet sig et tørklæde med flere af regnbuens farver. — Det elektriske lys falder blot over et begrænset areal af selve lossepladsen. Der er intet halvmørke, ingen afskygning — tilsyneladende; hvor det sterke lys ophører, der begynder det kulsorte mørke, der omhyller den hele underlige scene. Bagom alt ligger prærie og urskov i samme dybe nattemørke og udgjør en mystisk, fantasivækkende baggrund for skuespillet . . . . .

* * *

Alle mennesker ombord er *saa* høflige, forekommende og velvillige. Der er en fransk atmosfære over det hele. Og franskheden trænger sig endog ind paa madstellets omraade. Vi lever paa fransk vis, faar endog sterk, sort kaffe med kognak eller likør til Herrerne røger. Der er speciel røgesalon. Damerne spiller piano og lader sig konversere. Syden kan rose sig af sine vakre kvinder. Og saa er de saa *kvindelige*, rigtig egte, gammeldags kvindelige. De spinder ikke og de syr ikke, de hverken saar eller samler i lader, og dog føder deres jordiske fædre og egtemænd dem. *En kvinde arbeide!* En hvid *lady!* Nei, saa

vidt paa de moderne afveie er man da ikke kommen endda i *ridderlighedens* eget land. Der har man endnu bevaret kvindens kvindelighed pur og ren. Damerne læser ikke, politiserer ikke, tænker ikke og gjør ikke krav paa at vide nogen verdens ting eller have nogen egen mening om noget andet end toiletter. Det eneste, de lærer tilgavns, er at spille piano og synge — og saa at kokettere naturligvis. Jo, det er den gamle kvindeligheds eget land syden, — og usædelighedens, de ulykkelige hjem skuffede egtemænds og moderløse børns land.

Men desværre bliver det snart slut med al denne herlighed i syden ogsaa nu. Indvandringen fra nordstaterne bringer nye ideer og nye skikke derned. Kvinderne lærer temmelig hurtig af sine søstre i norden at tænke, at sætte pris paa kundskab og viden, at tage del i det hele menneskelige liv. — Det værste

I salonen. — „Medens enkelte fordriver tiden med at spille kort.“

og underligste af alt er, at sydens egne mænd virkelig synes at foretrække disse emanciperte Yankeepiger, som kommer derned — bare simple lærerinder ofte — for sine egne kvindelige kvinder. — Men i hvert fald, de tager sig godt ud derhenne i damesalonen, og de spiller og synger godt.

Og vi glider afsted, dovent, magelig og hyggelig, spiser og hviler os, hviler os og spiser, ser paa losning og indladning og drikker solskin og luft, medens enkelte fordriver tiden med at spille kort.

Ingen dampkjedler springer, og ingen giftige indianerpile farer om os. Egentlig vakkert er det heller ikke; ganske anderledes, end jeg havde seet det i mine drømme. Og dog er det værd at reise den halve verden rundt for denne tur. Der er noget underligt, enestaaende ved det hele. Det ligner intet andet i verden. Ingen andre floddampere er som disse. Det hele liv ombord er noget

helt for sig selv, en blanding af Amerika og østen, af syd og nord med noget, der som sagt hører Mississippien alene til. Selv kaptein, styrmand og lods ligner ikke folk af samme klasse andetsteds. Og over det hele hviler et eventyrenes og eventyrlighedens slør, som øger dets tiltrækning paa en.

...... Drømmen var helt opfyldt. Jeg steg iland i byen *Natchez*, sydstatsaristokratiets gamle hovedsæde, skuepladsen for mangen en stor slavehandel og for mangt et lystigt og fyrsteligt selskab i de gode gamle dage, da *hvide* folk endnu havde sine rettigheder i behold og kunde pidske snesevis af negre. — De første snefog var i luften, da jeg reiste hjemmefra i Ny England. Og her stod rosenbuskene dækkede af blomster, solen var varm og luften formelig kjælende mild. Appelsinerne glinsede mellem det mørke løv. — Citherspil og fjern, blid sang bares om aftenen paa den blomsterduftende luft. Alle vinduer var aabne, altanerne fulde af lyse toiletter. Over os havde vi den vakreste stjernesaaede himmel, og under os glitrede og glinsede tusender af ildfluer i løvkronerne. Ud fra et hus ligeover gaden kom en af sydens nationalsange om „*the dear, the sunny Southland*“ ....

Universitets-uddannede kvinder og egteskabet,

Fra *Overland Monthly*.

Den opdagelse er gjort i den senere tid, at kun et forsvindende antal af de kvinder, som har gjennemgaaet amerikanske universiteter, er gifte. Spørgsmaalet om *universitets-uddannelsens virkning paa det hjemlige liv* ser derfor ud til at skulle blive ligesaa alvorlig diskuteret, som spørgsmaalet om dens indflydelse paa *kvindens helbred* i sin tid var.

Universitetsselskabernes registre indeholder navne paa 659 kvinder, som er udexaminerede ved de 14 bedste universiteter i de Forenede stater. Af disse kvinder er 177 gifte, altsaa ikke fuldt 27 procent. Et udstrakt personligt bekjendtskab til saaledes uddannede kvinder som mænd vil vise, at følelseslivet har tilbøielighed til at *voxe med den intellektuelle uddannelse*, men at det paa samme tid bliver roligere og mere behersket. Følelserne er dybere; men de er grundet paa sundere omdømme og opfatning. Delvis af denne grund, og delvis fordi kvindelige studenter ikke er saa ganske unge piger, er forhastede og uforsvarlige egteskaber forholdsvis ukjendte iblandt dem. — Alene personligt bekjendtskab kan da ogsaa give et svar paa spørgsmaalet om, hvorvidt ærgjerrighed ikke erstatter trangen til familieliv hos studerede kvinder. Og svaret er, at det alvorlige universitetsliv tvertimod i høi grad forøger trangen til lykkeligt egteskab og familieliv. Men netop denne smag for et rigtignok forfinet og dannet hjemligt liv og for et værdigt selskab gjør dem mere kræsne i valget af en mand, medens bevidstheden om at kunne klare sig gjennem livet ogsaa *uden* at gifte sig gjør denne kræsenhed endnu større. Det er en kjendsgjerning, at mange mænd afskyr — eller i det mindste ikke synes om — den blotte tanke om kvindelige studenter, uden at dog datte faktum i nogen mærkbar gtad formindsker disse kvinders udsigt til at kunne gifte sig; thi saavidt vi har kunnet forstaa, gjælder denne afsmag og afsky mere *kvindelige studenter saadan i sin almindelighed* end en frk. Portia eller frk. Aspasia individuelt. Det er vist almindeligt nok at se intelligente mænd vælge sig trangsynte og uvidende hustruer; men det er næsten ligesaa almindeligt i en senere alder at se dem gaa træt af saa lidet tilfredsstillende selskab og samviftigheds*fuldt* eller samvittigheds*løst* søge begavede mænds og kvinders venskab og selskab *udenfor* hjemmet for saaledes at supplere, hvad der mangler.

De fem og tyve største bøger.

I *Italien* har man nylig fra literære og fremragende personer samlet opgaver over, hvilke 25 bøger i verdensliteraturen de anser for de største og vigtigste. Man har bedt vedkommende forestille sig, at de for resten af sin levetid skulde forvises til en øde ø, og at de blot fik lov at medtage 25 bøger. Hvilke vilde de da vælge?» — De skulde med andre ord ikke opgive de bøger, de teoretisk *ansaa* for de største, men dem, som de troede, de selv vilde kunne faa mest godt ud af, og som de af hele verdensliteraturen mindst vilde undvære.

Besvarelserne er ganske interessante. Meningerne er meget delte. Der indkom 214 besvarelser. Kun *én* forfatter opnaaede at have sit navn paa mere end det halve antal af alle lister, nemlig *Dante*, hvem 119 erklærede ikke at kunne undvære. Næst i populær yndest stod *Bibelen* og *Shakespeare* (man maa huske, at det er *Italienere*, som har ordet, derved faar englænderen Shakespeares høie rang blandt dem sin betydning), der fandtes paa henved en fjerdedel af listerne. De stod omtrent i lige stor yndest, hver havde ca. 55 stemmer af de 214. Saa kom atter en englænders værker og en italieners værker med omtrent 30 stemmer hver. *Herbert Spencer: First Principles* og *Manzoni*: *Promessi Sposi*. Dernæst atter en englænder, *Darwin*, saa en tysker *Goethe*, og saa paany englænderen *Herbert Spencer* med et andet værk. Derefter følger de, der blot opnaaede et meget mindre stemmetal.

De tre vigtigste værker i verden i italienske øine er saaledes *Dante*, *Bibelen* og *Shakespeare*. De sex største forfattere udenfor Bibelen er *Dante*, *Shakespeare*, *Spencer*, *Manzoni*, *Darwin* og *Goethe*. Af de 25 værker, der erholdt de fleste stemmer, er kun 8 italienske (nationale), 5 er engelske, 4 er tyske, 1 fransk og 1 jødisk (Bibelen). *Karl Marx* med sit socialistiske hovedværk «Kapitalen» sættes høiere end baade *Tacitus* og *Platon*. Af nævnte moderne og ikke italienske værker paa alle de indkomne lister er 50 franske, 41 tyske, 35 engalske, 12 amerikanske og 12 russiske. Af moderne skjønliterære værker er 40 nationale og 60 fremmede. De gamle klassikere staar i større yndest end vel i de fleste andre lande.

Her er forøvrigt listen over de 25 værker, der erholdt det største stemmetal.

Dante.	*Horats.*
Bibelen.	*Darwins* samlede værker.
Shakespeare.	*Vergil.*
Herbert Spencer: First Principles.	*Humboldt:* Kosmos.
Manzoni: De trolovede.	*Jesu Kristi efterfølgelse.*
Darwin: Arternes oprindelse.	*Macchiavelli.*
Goethe: Faust.	*Plutarks* levnetsbeskrivelser.
Herbert Spencer: System of Philosophy.	*K. Marx*: Kapitalen.
Homer.	*Tacitus.*
Leopardi.	*G. Giusti.*
Cantù: verdenshistorie.	*Goldoni.*
Ariosto: Den rasende Roland.	*Balzac*: Comédie Humaine.

Platons samtaler.

Lignende undersøgelser og statistiske opgaver har man ogsaa fra England, Tyskland og Amerika, og nu søger *Revue Bleue* at faa en lignende liste over de i *Frankrige* mest yndede 25 bøger. En sammenligning af disse boglister vil blandt andet være af interesse ved at vise baade lighed og uligheder i smag, tankegang og aandsliv mellem de forskjellige nationer. Ganske interessant vilde det være at faa samlet en saadan statistik ogsaa herhjemme. En *norsk* liste over de 25 bedste værker vilde selvfølgelig se ganske anderledes ud end den italienske.

Politisk oversigt.

Gladstones home-rule bill er bleven bedre modtaget, end man havde nogen ret til at vente sig. Det vil da nærmest sige, at modstanden mod den er mindre bitter og heftig, end den for et par aar siden vilde været. Den diskuteres med nogenlunde ro. Man synes at være kommen saa vidt, at man tager selve principet om *home-rule* for Irland som en politisk nødvendighed, som selv konservative politikere og engelske sædvaner faar bøie sig for. Irlænderne selv modtager *billen* som et tilfredsstillende opgjør af sit fædrelands forhold til England. Det siger sig selv, at denne nye *bill* er mere radikal og eftergivende overfor Irland end den, som forkastedes for nogle aar siden. Og bliver ogsaa denne forkastet, saa kan man vel være sikker paa, at den lov, der tilslut bringer spørgsmaalet ud af verden, vil blive endnu radikalere og endnu mere eftergivende; thi i den retning gaar jo stemning og udvikling.

For en udenforstaaende synes imidlertid den foreslaaede unionelle ordning at være temmeligt kunstig og tungvindt. Den *endelige* ordning bliver den neppe, blot en overgang kanske til den føderation af det britiske rige, som flere ledende engelske statsmænd drømmer om og virker for.

I *Frankrige* har intet nyt af betydning fundet sted. Republiken er kommen frelst og tryg ud af panamaskandalernes sidste brændinger.

Heller ikke i det øvrige Europa er der i de sidste dage forefaldt nogen politisk begivenhed af betydning. Ogsaa *Italien* holder paa at frie sig ud og kaste tilside sine bankskandaler.

I *Amerika* tiltræder *Grover Cleveland* præsidentmyndigheden den 4de marts. Derom andetsteds i *Kringsjaa*. Præsident Harrison har anbefalet kongressen at modtage Sandwichøernes tilbud om annektion. Og stemningen synes for øieblikket at være derfor, skjønt ogsaa vægtige røster hæver sig imod det og mange betænkeligheder kommer tilorde.

Hvad kan det gavne nogen dødelig at adoptere talemaader og indbildninger, som ikke stemmer overens med kjendsgjerninger, som den mest ortodoxe af dødelige først efter uendelige og voldsomme anstrengelser paa at blinde sin sjæl og sin forstand kan formaa sig selv til at tro, at han tror? Hvad der er dig utroligt, skal du ikke, med fare for din sjæl, forsøge paa at tro. Gaa til evig fortabelse, dersom du maa det, men ikke med en løgn paa dine læber; ved den evige skaber nei! (Carlyle).

Det er en vedvarende adel, ja endog hellighed ved alt arbeide. Om man er aldrig saa formørket og uden følelse af noget høiere i livet, saa er der dog altid haab for den, som arbeider alvorlig og ærligt. (Carlyle).

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

Der er enkelte statsmænd, som mener, at kunsten ved at regjere og lede mennesker bestaar i at kjende alle deres svagheder og forstaa, at til syvende og sidst er de allesammen uslinger og egoister. Alt, der ser ud som ædlere træk, er bare skin, bare pynt og fraser. Kom rigtig ind paa en mand — og ligegyldigt, hvor deilig han taler, og hvor uegennyttig og nobel han synes, vil dog strax egoismens hestehov og djævlehorn komme tilskue og dyret i ham brøle en imøde. Inderst inde er alle mennesker *slette*. De er enige med de gamle teologer i, at bunden i mennesket er synd og elendighed; hjertet er fordærvet; det gode er bare overfladisk slim, hykleri; usselheden og vammelheden, lasten og synden alene er *egte*. — Hver mand har, f. ex., sin pris, mener de. Byd en 100 kroner for hans stemme i en sag, og han slaar dig paa øret. Byd ham 1 000 kroner, og han afviser tilbudet med foragt og føler sig dybt fornærmet. Byd ham 10 000, og han vakler, men har dog kanske endnu kraft til at støde fristelsen bort. Men byd ham 100 000, og han er din. Eller gaar det ikke med penge, saa byd ære, stilling, en orden, et embede, et sæde i regjeringen, om han er værd saa meget. Der er blot spørgsmaal om prisens størrelse; tilfals er de alle.

Hele deres politik anlægges da ogsaa efter et sligt livssyn; deres taler afspeiler det. De hersker og bliver store ved at finde og benytte sig af medmenneskers svage punkter. De appellerer til den krasseste egoisme og materialisme. „*Enhver er sig selv nærmest*“ er deres valgsprog. Og med det og den derpaa byggede politik gjør de indtryk af at være saa rasende kloge. Men de kommer dog gjerne tilkort tilslut. Og eftertiden vender sig mod dem. Forbandelser og ikke velsignelser samler sig i aarenes løb om deres minde.

For de tager nu feil alligevel med al sin listige slangeklogskab. Menneskene *er* ikke saa daarlige, og det herredømme, der er bygget paa deres svagheder, bliver aldrig langvarigt.

Heldigvis er der ogsaa en anden klasse af statsmænd, folk med uovervindelig tro paa sine medmennesker, tro paa, at det gode og ædle dog tilslut er mægtigst i dem og mægtigst over dem, mænd, som derfor fortrøstningsfuldt appellerer ikke til egoisme og lavhed og dermed beslegtet trangsynt og trangbrystet patriotisme,*) men til medmenneskers pligtfølelse, loyalitet mod det rette og sande, kjærlighed og sympati. Og det er dog *dem*, der sætter de dybeste merker i historien, dem som eftertiden tager sig af og kroner og kanoniserer.

Men det er ikke bare den førstnævnte klasse af statsmænd, der har saa lav en mening om sine medmennesker. Man hører disse pessimistiske, kyniske, menneskefiendske udtalelser fra alle hold. Det synes at være en noksaa almindelig tro det, at paa bunden er de allerfleste mennesker fulde af alskens uhumskhed. De er bare som kalkede grave allesammen, gilde nok at se til udenfra — i selskabslivet —, men *raadne* inderst inde. „Hver er dog sig selv nærmest,“ heder det. „Hvem ofrer vel egen lykke for en andens, egen fornøielse engang for en andens, egen fred og ro for en andens; hvem gjør ret, alene fordi det er ret, og

*) For der er nu to slags patriotisme, den ene er født af trangbed, frygt og had, den anden af kjærlighed.

fordi han holder af det rette . . . . . ? Ekkoet alene svarer: *„hvem?“*

Løgn og sludder alt sammen. Usle og egoistiske mennesker er der vist nok af; feil og mangler klæber ved de bedste, — gider man lede efter *dem*, finder man dem altid (selv solen har jo sine mørke pletter; men den skinner nu alligevel); og egoismen seirer kun altfor ofte selv i de ædleste; men saa er paa den anden side verden fuld af de prægtigste karakterer, opofrende, varmhjertede folk, for hvem *jeg'et* ikke kommer først, men aller sidst; og samtidig er der selv i de usleste en eller anden dyb, ædel streng, der tør overraske os ved sin fuldtonende klang, evner vi bare at række ned til den og anslaa den. Det er dog det *gode*, der ligger dybest i menneskene; hjertet er godt. Det onde og usle hører bare de ydre lag til.

Lad os vise menneskene retfærdighed. Er der uslinger nok i verden, svage og daarlige karakterer, saa er den ogsaa yrfuld af mænd og kvinder, der *fortjener* al den velsignelse, nogen himmel kan skaffe dem, yrfuld af folk, hvis navne burde være i alle kirkers helgenkalendere, mod hvis liv og gjerninger historiens heltes og martyrers blegner. For de i sandhed største ting øves nu oftest i det smaa. De største seire — seire over egenkjærlighed og lavhed — vindes inden fire vægge, hvor ingen ser og ingen hører, hvor ingen kanonsalver forkynder dem og ingen laurbærkranse overrækkes. Det er nu ikke altid saa rigtig stort det store; det er saa ofte angivelserne, omstændighederne, der kaster glans over de historiske helteskikkelser. Skilt fra alt det tilfældige i deres liv og al deres gode lykke ser de ofte noksaa smaa og ynkelige ud. Men ofte er det paa den anden side saa vidunderlig stort det smaa og det dagligdagse. Et af de største mennesker, jeg har kjendt fra liv eller bøger, var en fattig bondekone, hvis navn aldrig gik videre end det herred, hun levede i. Men jeg vilde nu tage hatten af langt dybere og ærbødigere for hende end for Bismarck eller Caprivi og større og bedre folk end dem.

Gud ske lov, jeg har da selv kjendt nogle snes mennesker, for hvem St. Peter nok vil vide at gjøre skyldig honnør, naar de kommer til himlens port. — „Egoister?“ — Der lyser ud af erindringen mænd og kvinder, jeg har kjendt, som har givet livet hen — ikke i et øiebliks martyrrus, men en hel livstid lang — for at øge forældres, søskendes, mænds, børns, hustruers lykke og vel her i livet. Tuseners tusener af slige er der i hvert land. Og det er sligt, jeg kalder det *største* — at give livet hen, — ofre det sagte, stilt, gradvis, taalmodig og villig — for andre.

Jeg husker et billede, jeg engang saa et eller andet sted. En arbeider gaar hjemover fra sit arbeide en aften. Paa en side af ham er en legetøisbutik, paa den anden en ølkneipe, og i haanden holder han det eneste pengestykke, han eier. „Skal det blive øl eller legetøi — *barna* eller *mig selv?*“ grunder han. — Og ansigtet viser, at „barna“ vil seire; egne nydelser ofres for deres. — Det er en af de første „stationer“*) paa kjærlighedens store offervei. Det er noget af den sande, store gudstjeneste — kjærlighedens tjeneste —, som aldrig vil forældes, aldrig gaa af mode, og som altid vil vide at tiltvinge sig respekt fra alle.

. . . . *„Enhver sig selv nærmest?“* — „Løgn og forbandet digt“ for at tale

*) Katolikerne taler om tolv „stationer“ paa Jesu vei til korset.

med Per Gynt. Millioner gange hver dag belyves de ord i liv og virkelighed. — En liden gut, jeg kjendte, gav bort støvlerne sine, da han saa en anden gaa barbenet, og det længe før han havde lært et salmevers eller en sætning af katekismus eller bibelhistorie. Det var bare menneske*natur*. Jeg kjender . . . ., men al verden, det vilde fylde bøger at fortælle, hvad *jeg selv alene* har seet af sligt, seet af godt og stort og ædelt i menneskene.

Kanske har jeg været merkelig heldig i mit liv, og kanske gaar det ikke an at drage nogen almenslutning fra mine egne oplevelser. Men paa kryds og tvers har jeg nu i en temmelig lang række af aar flakket om i verden, en fremmed blandt fremmede, blandt alle klasser, blandt eventyrere, jernbanearbeidere og *cowboys* i det amerikanske vesten, har ligget i telt med dem i maanedsvis, har været i guldgraverleire og i byer, hvor omtrent den hele befolkning udgjordes af lykkesøgende guldgravere, har sovet i godsvogne sat af paa et sidespor ude i skov og ødemark i sydstaternes negerdistrikter, har mødt og kjendt en god slump mennesker paa disse vandringer. Overalt har jeg fundet menneskene, i det store hele, især naar man lærte dem lidt at kjende, snille og bra, godhjertede og noksaa opofrende. Og jo bedre jeg har kjendt dem, des bedre har jeg fundet dem. Jeg har ikke mødt mere end 2—3 mennesker, som jeg vilde kalde *slette*, som syntes at finde glæde i at gjøre ondt. Den ene af dem var en uvidende og derfor helt undskyldelig neger, — og der var nu meget godt i ham med. Og den anden og den tredie tør jeg tage feil af. Deres handlemaade lader sig kanske forklare paa en maade, der fritager dem for al dadel. — Overalt har jeg fundet *godt* paa bunden af menneskene. Alle har de havt strenge i sit indre, der lod sig anslaa af alt stort og ædelt.

Jeg kommer til at huske paa en erfaring, der paa mig gjorde et noksaa dybt indtryk. — Jeg laa oppe i klippebjergene i det nordvestlige Amerika paa jernbaneopmaaling Vi boede i telte naturligvis. En aften kom vi hjem efter at have vandret 6—7 engelske mil fra vort arbeidssted i en øsende regn. Regnkapper havde vi ikke med os. Det var vinter, saa regnen og veiret var baade surt og koldt Vi kom hjem aldeles gjennembløde, fik skiftet og spist, hængte saa vore vaade klæder omkring dèn lille koniske blikovn i teltet og fyrte paa. Som vanligt samledes en 7—8 stykker af os i kontorteltet, der ogsaa tjenstgjorde som soveteltet for tre af os. Efter amerikansk skik existerte der ingen klassedeling. Foruden ingeniørerne var der i selskabet vor kok, en kjører og et par andre af „folkene“. Temmelig vilde, eventyrlystne krabater var de alle. En af dem havde streifet om i aarevis som jæger og *cowboy*. Men jeg kjendte dem allerede godt nok til at vide, at de alle, trods vildskab og raahed var de mest varmhjertede, opofrende kamerater, en kunde ønske sig, rede til at slænge livet hen hvad time som helst for en ven eller for en sag, der havde vundet deres hjerte.

Det var en noksaa trist kveld. Regnen vedblev at falde som en fos, uafbrudt, uafladelig. Telttaget var vaadt, og det dryppede paa os overalt; det rislede uafladelig paa ovnen af faldende vanddraaber. Grunden (vi havde et tyndt lag granbar spredt over den som gulv) begyndte at blive sølet og blød inde i teltet. Jeg tog et halvt dusin stearinlys (den eneste belysning, vi havde, — uden stager naturligvis),

tændte dem og stak et par fast paa tegnebordet, resten paa kasser og fliser rundt om i teltet. Lyst skulde der da være i det mindste. Vore vaade, ikke overvættes rene klæder dampede bag ovnen. Teltet fyldtes snart af tobaksrøg fra et halvt dusin piber. Folkene strakte sig hen, nogle i køierne, der bestod af en del uldtepper spredt over lidt granbar og oljet klæde paa det bløde, fugtige gulv; et par tog vore eneste feltstole i besiddelse, og jeg fandt mig en tom lyskasse at sidde paa og brugte den ene teltpæl til ryggestød.

Naturligt nok tog samtalen den kveld en trist vending. Den dreiede sig om livets elendighed og verdens daarlighed i sin almindelighed og om deres særlige uudholdelighed der og da. De ønskede sig „hjemme“, — det vil sige didhen, hvorfra flere af dem havde *rømt* for et halvt snes aar siden og mere. En begyndte at fortælle om en søster, hvor ubegribelig snil hun var, hvor hjertensgod; han sad op i køien og glemte at røge i sin ivrighed, medens han gav os exempler paa hendes godhed, til det blev umuligt andet end at holde af den søster. *Det* mindede en anden om en ældre broder, hvor prægtig de to havde havt det sammen, og hvordan broderen havde rent ofret sig for ham, engang han laa syg nede i Ny Mexiko. En tredie — vor kok —, der sjelden talte, men kunde synge og spille guitar aldeles storartet — for „vore forhold“ derude —, begyndte at fortælle om sin moder og en hel del smaasøskende over i det nordlige England; men det gik snart i vranglaas for ham, hvorpaa han greb guitaren, slog strengene an og sang og spillede os en gammel hjemve-melodi.

Saa drev samtalen videre, — ind paa spørgsmaalet om, hvad det dog i grunden betød, og hvad mening der var i alt dette, — i liv og arbeide. *Hvorfor* alt dette stræv og al denne slid dag ud og dag ind? *Hvorfor* gaa her og skaffe sig en livsvarig rheumatisme paa halsen? Hvorfor leve et sligt hundeliv i vilde udmarken? . . . . . *Penge*, — ja vist betaler det sig noksaa godt, skjønt ikke nok for et sligt forbistret liv; men hvad skal en saa med de pengene? Blive rig? Bah!

Nei, i grunden var det ikke værd at leve, mente de. Det var bare slid og skuffelse. Den glæde og fornøielse man fik, den varede nu ikke længe, og temmelig *grund* var den. Hvor lidet var der ikke f. ex., som en nu kunde ligge der og se tilbage paa i 30—40 aars liv med ren tilfredsstillelse! Hvor faa øieblikke der stod i erindringen helt lyse og blanke! Der var ikke andet, mente en, end to, tre rigtig glade stunder i vennelag . . . . og saa — og aller bedst de gamle, gamle dage i hjemmet . . . . og saa var der kanske nogle faa øieblikke i kjærligheds lys. — „Men nei, det, jeg helst ser tilbage paa,“ sagde han, „det, jeg ikke vilde miste ud af mit liv for al verdens guld og rigdom, det er mindet om den dag, jeg havde tjent sammen mine første 10 dollars og kom hjem til mor med dem. Det var smaat stel hjemme den gang. Mor var enke og havde slidt haardt. Jeg havde gaaet og længtes efter at kunne hjælpe til lidt, og saa var anledningen kommen tilslut. Og der stod jeg da endelig og kunde give mor 10-dollarseddelen . . . . Jeg ser hende endnu . . . . Det *var* ren lykke det . . . . Den, som bare havde *mange* slige minder! *Det er det bedste*“.

Der faldt for en stund over alle en taushed, som betød et hjerteligere samtykke, end nogen evnede at udtrykke i ord.

„Jeg skal sige dere,“ sagde en, „hvad der gjør livet værd at leve. Og det er det eneste, som giver det værd og sætter glæde og fart i det. Og

det er, fordi vi mangler *det*, at vi ligger her og kyter og klager." — Jo det var da, at man maatte have noget *udenfor sig selv* at leve for, nogen eller noget at slide og stræve for. Bare at arbeide og leve for sig selv („være sig selv nok"), for egen fornøielse eller tilfredsstillelse, det blev bedrøveligt i længden. Levet *slig* var ikke livet værd at leve. Men at vide, at ens stræv kom andre tilgode, at hvert kraftigt arbeidstag, en tog, øgede glæden i et hjem, bragte en liden kvindes hjerte til at banke af fryd, lyste op i nogle barneansigter, eller lettede en gammel mors sidste dage, — det gav livet *værd* det, uendeligt værd. En kan le af storm og slud og flom, naar en lever slig. Det giver varme det. — Eller var en ikke saa heldig at have hjem og familie at leve for — og selv om en havde det —, saa gjaldt det endda om at faa ens liv knyttet ved hjælpsomhedens og kjærlighedens baand til naboers og medmenneskers. Kort sagt: en maa have sit maal udenfor sig selv, leve for at være til nytte og hjælp her i verden. Ellers bliver livet elendigt fuskeri, værdiløs humbug. Ens eget liv maa med andre ord være som et eneste villigt offer for andres vel; da først falder der velsignelse og lys og glæde over ens eget liv. Det er den store verdenslov for os meneesker.

Og en for en tiltraadte de alle, fuldt ud og støttet paa egen erfaring, den mening og det livssyn. Saa vidste og følte de det at være. Og det var, hvad de dybest *vilde*. Svarte ikke deres ydre og virkelige liv dertil, saa var det evne, kraft, hjælp, støtte og anledning, det skortede paa. Men den gode vilje, det rette hjertelag var der. Det var det inderste og dybeste i dem, som havde talt. — Selvopholdelsesdriften var ikke for dem den almægtige kraft, det enestaaende motiv i det menneskelige liv, som enkelte filosofer vil have det til. Ved siden af den virker, mente de, *selvopofrelsesdriften* eller *kjærligheden*, hvis natur og glæde det er at give og ofre. Og den er den største og den mægtigste.

Og ret havde de. Det er *det*, som giver livet værd, og som fylder det med lys, rigdom og glæde, — *det*, at en lærer at glemme sig selv lidt, komme væk ifra sig selv, lærer at holde af andre, opofre sig for andre, arbeide og leve for dem, sætte ens maal udenfor sig selv i gavn og nytte for naboer og medmennesker. Smaat og trist er livet uden det. Stort og velsignet er det med det, thi det slaar altid til, hvad en amerikansk digter har sagt:

„*Tilbage faar du med renter og renters rente alt, du har givet.*"

En af den engelske regjerings 17 medlemmer er katolik, en anden metodist, en tredie kongregationalist, en fjerde presbyterianer, en femte fritænker. Resten tilhører den engelske statskirke.

I middeltal er regjeringens medlemmer 56 aar. Alle er gifte paa to nær. Fjorten af dem har universitetsdannelse. Sex er mænd med berømte navne paa literaturens og det rent kulturelle omraade.

— Man har udregnet, at *tæring* koster folk i de Forenede stater i direkte udgifter til lægebehandling, medicin, begravelse etc., uden at medregne værdien af arbeidstab o. l., lavt anslaaet 240 millioner kroner om aaret! Heldigvis finder man, at sygdommen, takket være kundskaben om dens smitsomhed og den forstandigere behandling af den, er i stadigt aftagende. Tæring er ikke mere, snarere mindre udbredt i de Forenede stater end andetsteds.

Literatur.

Konrad Dahl: Venner. — P. T. Mallings boghandels forlag. Kristiania.

Konrad Dahls „Venner" er en liden fordringsløs fortælling, som man vil læse med fornøielse. Den er øiensynligen skrevet fra livet, og karaktererne staar noksaa tydelig frem. Forfatteren evner at vække og vedligeholde læserens interesse for dem. Temaet kunde vistnok været behandlet med mere dybde og grundighed. Skildringer og karaktertegninger giver jo undertiden et nøget vagt og overfladisk indtryk. Men, som sagt, fortælleren gjør ingen store fordringer. Der gives indtryk af at berette om minder og personer, som har staaet levende for forfatteren. Og bogen er skreven med varm sympathi i en fin og nobel aand.

* * *

Hans E. Kinck: Huldren, et vestlandsbillede. — H. Aschehoug & Co.s forlag. Kristiania.

Huldren er en fuldstændig realistisk og med betydelig kunst og dygtighed udført skildring af livet henne i en afsides vestlandsbygd. Det er godt at faa rede paa, hvor usselt og elendigt det dog staar til i vort lands afkroge. Saa lavt, saa raat, saa fælt er det altsammen, at en formelig bliver vammel, og saa smaat og trist og tungt, at bringen snører sig sammen paa en ved læsningen. At folk endda skal kunne leve slig i rene vildskaben og raaheden! — Men ypperlig skildret er det. En ser det alt, føler det alt. Og med sympathi er det skildret. Forfatteren er øiensynlig godt kjendt med det hele og fortæller det præcis slig, som det er, uden omsvøb, uden puds, men ogsaa uden rinngste hang til at gjøre det værre, end det er. *Huldren* — som gut gjort halvt tomset af pidsk og skjænd — er en fuldstændig levende figur, med hvem man trods alt maa sympatisere, — hvem man maa ynke. Huldren maa have levet. *Det hele* er liv, kunst og virkelighed, og det er vist som sagt god at faa rede paa, hvordan det staar til ude i disse bygder, hvordan livet ser ud og føles der. — Huldrens skikkelse maa overalt vække sympathi og ynk, og der er vist mange slige ud gjennem bygderne —; men noget vakkert eller opfriskende maa man selvfølgelig ikke vente sig af en slig skildring, og enkelte partier kunde vist uden at svække realitetsvirkningen været tegnet lidt mindre frastødende og plumpt.

* * *

Af *Nyt Tidsskrift* er 4de hefte udkommet med professor Sars's anden artikel om den norsk-svenske unions historiske retsgrund. *Hans E. Kinck*, Huldrens forfatter, har en kort fortælling i samme stil som nævnte bog. Af *Arne Løchen* er der et interessant og værdifuldt bidrag om Welhavens æstetik. Desuden er der længere anmeldelser af „Bygmester Solness" og af Garborgs „Fred", den første af Chr. Brinchmann, den anden af Hans E. Kinck. Og saa en artikel om den politiske organisation i de Forenede stater og i England af *James Bryce*, oversat fra *North American Review* samt endelig tre musikstykker af *Richard Nordraak*, nedskrevne af Erika Nissen.

Lad ondskab undgaa lovens straf, saameget den vil, den undlader dog aldrig at øve retfærdighed mod sig selv; thi enhver skyldig person er sin egen bøddel. (Seneka).

Fra livets latterside.

— Hun: „Jeg synes saa godt om Deres navn."

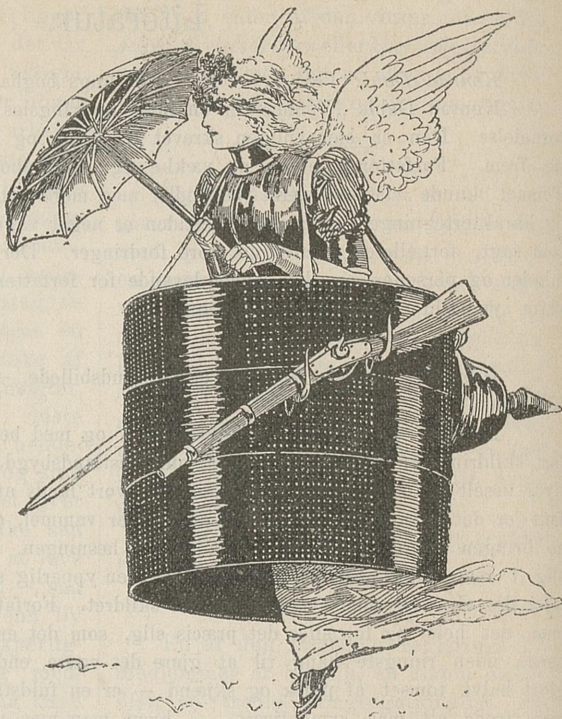
Han: „De kan faa det, om De ønsker det."

— „Det kan være vel nok," sagde graveren, „at raade unge folk til at begynde nedenfra og arbeide sig opad; men i min forretning er det neppe gjørligt."

— Maud: „Hvorledes skal man paa bedste maade arrangere et geburtsdagsselskab?"

Edith: „Jeg ved ikke; spørg frk. O. —; hun har havt saa mange af dem."

— En liden gut i Washington kastede sit legetøi forleden dag og sagde:

Fredens engel, klædt efter dagens mode.

„Jeg vil skrive et brev."

„Ja, men ikke nu," sagde faderen.

„Jo, netop nu; jeg vil skrive med blæk paa mamas bedste papir."

„Men du holder jo netop paa at lege soldat. Din bliksabel ligger der paa gulvet."

„Papa." sagde den lille fyr med eftertryk, „jeg bryder mig ikke om den nu; pennen er mægtigere end sværdet."

— Da en vis omvendt indianer blev examineret af en missionskomite for at prøve, om man kunde give ham tilladelse til at prædike, spurgte man ham blandt andet: „Hvad er arvesynd?"

„Ja, jeg ved ikke, var svaret, hvad den er, hvad andre folk angaar; men hos mig tror jeg næsten, den er dovenskab."

— Tjenestepigen: „Professor, aa professor, tænk, jeg har svælget en knappenaal!" Den aandsfraværende professor svarer: „Det gjør ingenting; her er en anden."

Fattigdom. Pest. Hungersnød.

Garantimagterne for den europæiske fred.

Kristiania — E. Walle & Co.s bogtrykkeri — N. Slotsg. 3.

KRINGSJAA

No. 4

18DE MARTS 1893

INDHOLD

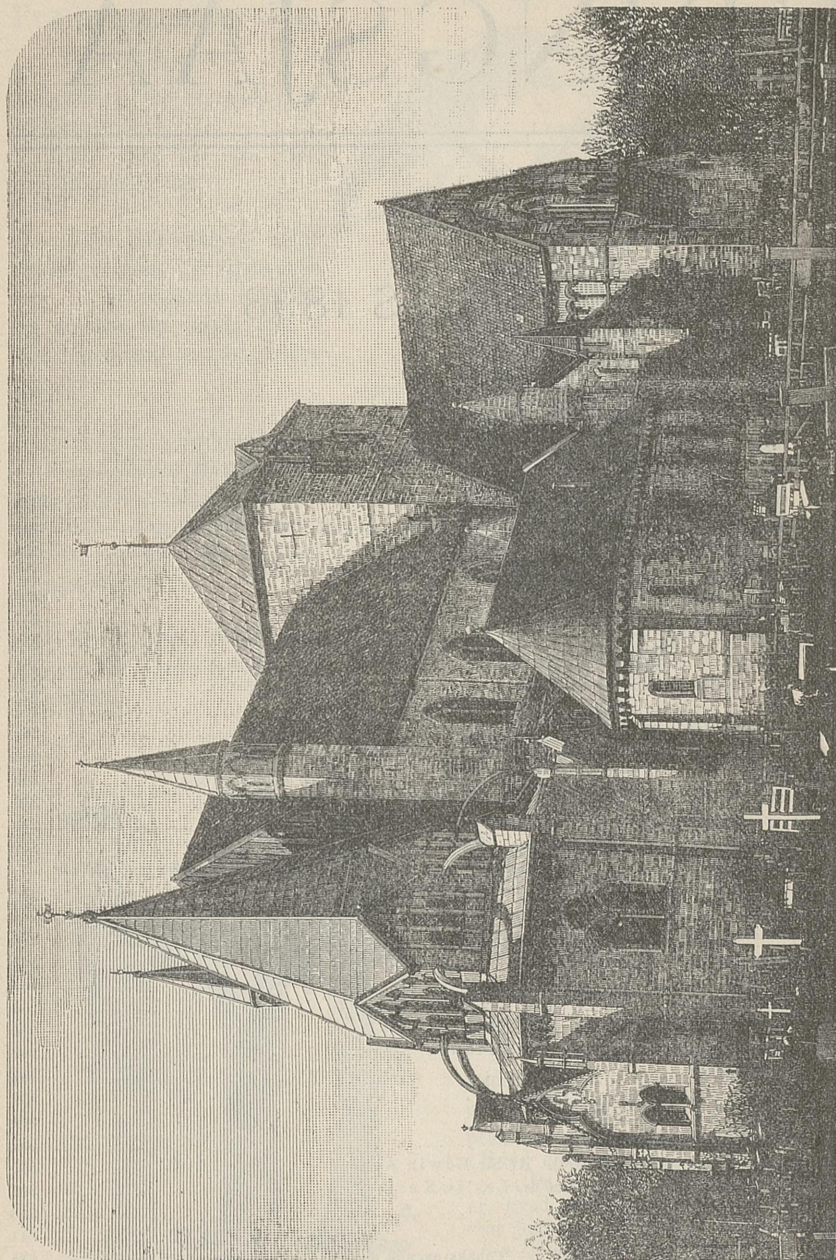

Fig 1: Trondhjems domkirke i sin nuværende form.

Trondhjems domkirke.

Af prof. *L. Dietrichson.*

Norges palladium, Kristkirken i Nidaros (fig. 1), vort lands største, skjønneste og minderigeste bygning, i hvilken Norges skjæbne gjennem tiderne saa forunderlig afspeiler sig, har saa ofte været gjenstand for kunsthistoriske skildringer, at der i en kort oversigt — med de mange og vanskelige spørgsmaal, den fremdeles frembyder for arkæologen, — vanskelig kan siges noget nyt, ud over hvad forskere som P. A. Munch, N. Nicolaysen og Krefting sammen med kirkens geniale restaurator, arkitekt Chr. Christie, har bragt for dagen; da imidlertid dette tidsskrifts redaktion har ønsket en kortfattet fremstilling af resultaterne af de studier, der er gjorte over kirkens bygningshistorie, har jeg ikke villet unddrage mig for at opfylde dette ønske, men man maa ikke vente at finde andet eller mere end en saavidt muligt klar oversigt over de bekjendte resultater. Og endnu ét: opsatsen maa læses med stadigt henblik paa grundplanerne (fig. 2 og 3) og tegningerne.

Den af det gamle Norges konger, der har fortjenesten af at have ordnet den norske kirkes organisation, er Olaf Kyrre. Kun 37 aar før hans tronbestigelse var Olaf den hellige, der havde kristnet Norge, falden ved Stiklestad, og hans lig var i al hemmelighed bleven nedlagt — den første vinter — i en sandmæle ovenfor byen Nidaros. Men allerede aaret efter havde stemningen mod den faldne kongemartyr vendt sig saaledes, at hans lig blev optaget og bisat først ved, saa i Klemenskirken, siden i den til helgenen selv indviede Olafskirke (c. 1050) i Nidaros, og muligens havde helgenliget nogen tid sit hvilested i Harald Haardraades Mariakirke, der laa lige ved et over hint sted i sandmælen opbygget kapel. Olaf Kyrre, der ogsaa var en ivrig kirkebygger og har reist adskillige kirker i vort land, lod imidlertid vistnok dette kapel, der synes at have været bygget af træ, rive, og paa dets grund reiste han sin Kristkirke, saa at alteret i denne kom til at staa over stedet, hvor helgenliget havde hvilet, lige ved den kilde, der sagdes at være udsprungen paa dette sted — den nuværende Olafsbrønd i Trondhjems domkirkes kor. Kristkirken og Mariakirken maa saaledes have ligget lige ved siden af hinanden, Mariakirken i n. og Kristkirken i s.

Olaf Kyrres Kristkirke — det tør nu ansees som sikkert — var en enskibet stenkirke af almindelig form. Koret, der rimeligvis i tilknytning til den

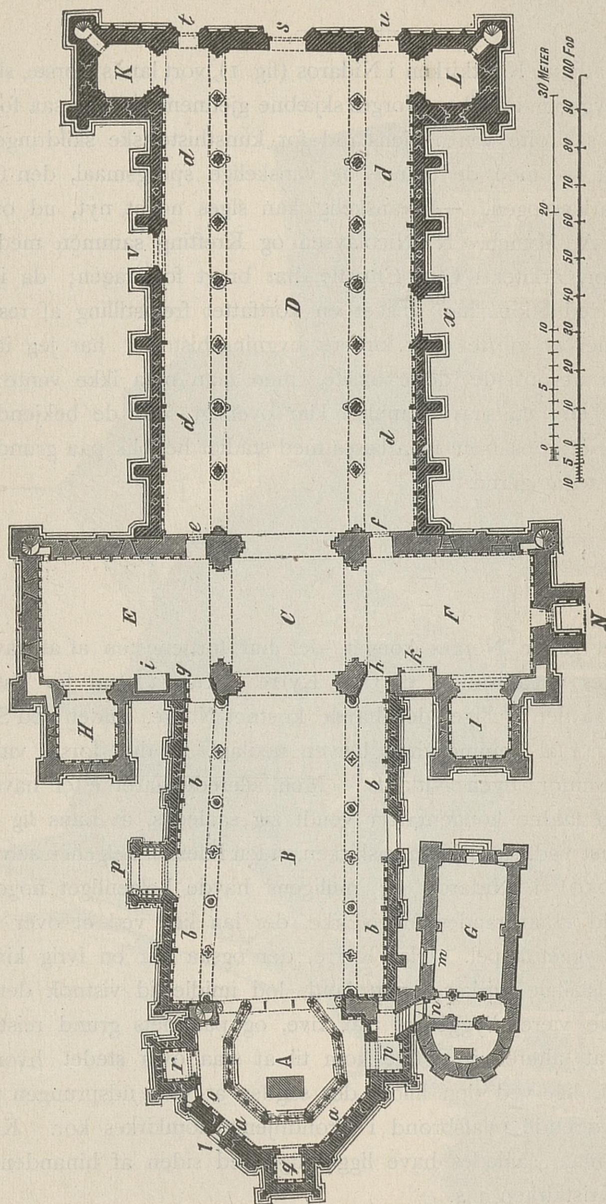

Fig. 2: Trondhjems domkirke: Grundrids.

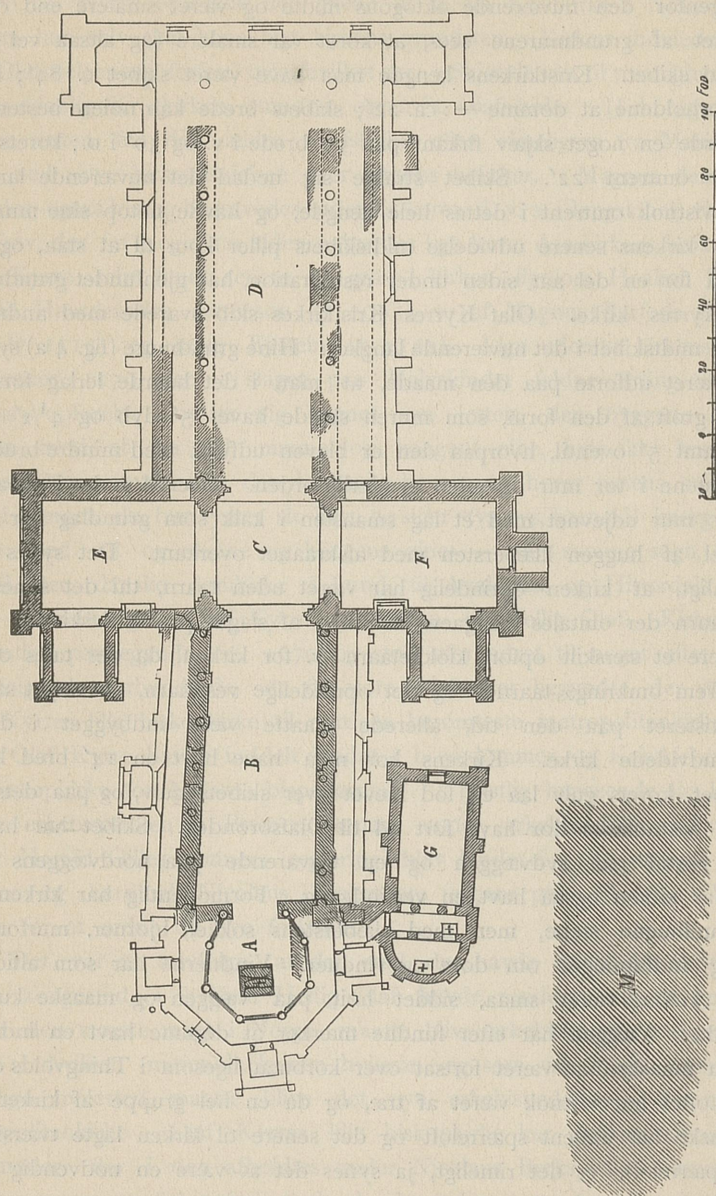

Fig. 3: Trondhjems domkirke: Grundmurene i grundrids.

ældste anglo-romanske form for deslige kirker var halvrundt afsluttet mod øst kan ikke have optaget Olafsbrønden inden sine mure, da det maa have endt noget bagenfor den nuværende oktogons midte og været smalere end denne, saasom det af grundmurene sees, at koret var smalere (og altsaa vel ogsaa lavere) end skibet. Kristkirkens længde maa have været skibet c. 84′; koret: — efter forholdene at dømme —: ca. 22′; skibets brede kan nøiere bestemmes: den udgjorde en noget skjæv firkant paa 33′ brede i v. og 36′ i ø.; korets indre brede var omtrent 22′. Skibet strakte sig nedad det nuværende langkors midtskib, vistnok omtrent i dettes hele længde, og havde netop sine mure der, hvor ved kirkens senere udvidelse midtskibets piller kom til at staa, og hvor man ogsaa for en del aar siden under restauration, har gjenfundet grundmnren til Olaf Kyrres kirke. Olaf Kyrres Kristkirkes skib svarede med andre ord nøiagtig til midtskibet i det nuværende langkor. Hine grundmure (fig. 4 a) synes *) at have været udførte paa den maade, at man i det haarde lerlag først har gravet en grøft af den form, som muren skulde have, 5′ dyb og 4½′ bred i bunden, samt 5′ oventil, hvorpaa den er bleven udfyldt med mindre brudstene og kuppelstene i tør mur og uden synderlig orden. Oventil under jordbaandet er denne mur udjevnet med et lag smaasten i kalk som grundlag for en 1′ høi sokkel af huggen klæbersten med afskraanet overkant. Det synes imidlertid muligt, at kirken oprindelig har været uden taarn, thi det synes som om det taarn der omtales i sagaens skildring af slaget paa Kalvskindet 1179, kunde være et særskilt opført klokketaarn v. for kirken, da der tales om at «komme frem omkring» taarnet og det oprindelige vesttaarn, om noget saadant havde existeret paa den tid, allerede maatte være indbygget i den da mod v. udvidede kirke. Kirkens kor maa have havt en 14′ bred korbue mod skibet, korets gulv laa en fod hævet over skibets gulv, og paa dets sydside maa vistnok en dør have ført ud til Olafsbrønden. Skibet har havt en 9′ bred portal paa sydvæggen og en tilsvarende paa nordvæggens midte. Vistnok har kirken ogsaa havt en vestindgang. Formodentlig har kirken været reist af utilhugne stene, men med klæberstens sokkel, hjørner, murforstærkninger og indfatninger om døre og vinduer. Vinduerne har som altid i de romanske kirker været smaa, siddet høit paa væggen og maaske kun paa søndre side. Væggen har efter fundne mærker at dømme havt en indvendig gang, som maaske har været fortsat over korbuen ligesom i Thingvolds og Aas kirker. Loftet har vistnok været af træ, og da en hel gruppe af kirker i det trondhjemske har aabent spærreloft og det senere til kirken lagte tværskib fik aabent spærreloft, er det rimeligt, ja synes det at være en nødvendig forud-

*) Krefting, Trondhj. domk. p. 8.

sætning, at Olaf Kyrres kirkes tag har været bygget paa samme maade og rimeligvis været det oprindelige forbillede for hine senere kirker.

Olaf Kyrre oplevede den glæde at se sin Kristkirke i Nidaros fuldendt, ligesom han selv skal have lagt kirkens grundsten. Kirken indviedes den 27de juli, Olafshelgenens forfest, uvist hvilket aar. Skjøndt viet til treenigheden kaldtes den sædvanlig Kristkirken, stundom ogsaa St. Olafs kirke. Hid bragtes nu Olafsskrinet, enten fra den ældre Olafskirke eller rimeligere fra Mariakirken, og sattes ved selve kirkeindvielsen over kirkens høialter. Magnus den godes lig flyttedes ogsaa hid og begravedes «udenfor koret» d. v. s. i langskibet, vistnok i den den grav, der for nogle aar siden aabnedes lige foran domkirkens høikor. Ogsaa Olaf Kyrre selv fandt senere sin grav i kirken, ligesom Haakon Magnussøn, Harald Haardraades sønnesøn († 1095), to af Magnus Barfods sønner kong Olaf († 1115) og kong Eystein († 1122). Lige udenfor kirkenssøndre væg begravedes 1179 den i slaget paa Kalvskindet faldne Erling Skakke. Til kirkens opførelse knytter sig sagnet om jetten, der byggede kirken for kongen mod at faa sol, maane og kongens øine, hvis ikke kongen kunde nævne jettens navn, som den bedende konge saa hører jettens kvinde nævne inde i bjerget, da hun tysser sit barn og siger «tys, tys, barnelil! imorgen kommer Skalle med sol og maane og kongens øine» — det samme sagn, der knytter sig til den danske domkirke i Lund, til Avaldsnes og Hitterdals kirker, og hvor da naturligvis Olaf Kyrre er bleven til Hellig Olaf. Kirken var formodentlig paabegyndt ca. 1070 og stod uforandret til noget efter midten af det følgende aarhundrede, da de store udvidelser begyndte, der skulde gjøre Olaf Kyrres lille biskopkirke til nordens berømteste metropolitankirke,

Olaf Kyrre havde inddelt landet i bispedømmer, og Kristkirken i Nidaros var biskopkirke for Nidaros bispedømme. I geistlig henseende laa landet først under erkebispstolen i Bremen, senere under erkebispstolen i Lund. Men under Harald Gilles sønners regjering blev landet i 1152 et eget erkebispedømme og kardinal Nicolaus Brekspeare (senere pave Hadrian IV) kom til Norge for at ordne de nye forholde.

Det var en selvfølge, at den stad, der havde været det kristnede riges første kongestad, i hvilken Hellig Olaf havde resideret, nu, da geistligheden havde den største magt i Norge, maatte blive erkebiskopens residens, at den kirke, i hvilken nationalhelgenen hvilede, og som var bygget over hans oprindelige hvilested, maatte blive det nye erkebispedømmes, det norske riges metropolitankirke. Olaf Kyrres lille biskopkirke har vistnok allerede ved de kirkemøder, der i den afholdtes under Nicolaus Brekspeares nærværelse, vist sig for trang, og det nyindrettede domkapitel paa 24 kanniker fordrede med tvingende nødvendighed en større kirke. Men midlerne til denne udvidelse var neppe strax forhaanden. Vel havde kardinallegaten faaet sat igjennem en

udvidelse af retten til at bortskjænke gods og gjøre gaver saaledes, at enhver kunde bortgive en tiendedel af det gods, han havde arvet og en fjerdedel af det selverhvervede, en foranstaltning, der jo væsentlig var til fordel for kirken ligesom de store gaver fra pilegrime til St. Olafs skrin trindt fra hele norden tilførte Kristkirken store rigdomme; men disse samledes først efterhaanden, ligesom først den fred, der med Erling Skakkes optæden og hans søns *Magnus Erlingssøns* regjering (1164—1184) ialfald for en tid af 13 aar faldt over det søndrede rige, kunde tillade en samlet og rolig udførelse af det paabegyndte værk. Det tør derfor være tvilsomt, om det storartede byggeforetagende paabegyndtes allerede under erkebiskop Jon (1152—1157), eller om den første del af storværkets udførelse ikke helt er at tilskrive den næste erkebiskop, den ligesaa myndige som dygtige *Eystein Erlendssøn*, der valgt 1157, først vendte tilbage til Nidaros med det i Rom eller Avignon modtagne pallium 1611. Dette var netop en meget kirkebyggende tid, og han, den byggelystne og synlig byggekyndige prælat, maa netop paa sin romreise have modtaget en mængde impulser til storartede byggeplaner. Netop kan han, hvis han tog veien ned gjennem Danmark og Tyskland, have seet koret i Lunds domkirke fuldendt (1145) samt de nye domkirker i Viborg (fra 1133) og i Ribe fra (1134) under bygning, og i Tyskland vil han have kunnet se den netop færdige berømte abbedikirke i Laach (1156), Liebfrauenkirche i Halberstadt (færdig 1146) og Speyerdomen reise sig efter branden (1137), Gross St. Martin i Køln under bygning fra 1141, Trierdomen netop ombygget (fra 1120), domen i Worms og domen i Mainz netop færdig. I Italien kan han have passeret San Zeno i Verona, der stod i bygning indtil 1138, domen i Pisa, netop færdig 1150, og det pragtfulde baptisterium, paabegyndt et par aar efter, under bygning; i Modena og i Volterra kan han have besøgt de vistnok da netop færdige domkirker (resp. 1120 og 1099) og i Pavia den herlige, netop (1147) fuldendte San Michele. I selve Rom, hvor han jo opholdt sig længe, har han kunnet beundre den nye ombygning af San Clemente (færdig 1118) opførelsen af S. Crisogono (1128) og nybygningen af S. Maria in Trastevere (1139). Og har han, som jo synes at være tilfældet, lagt tilbageveien over Frankrige, saa har han i Toulouse kunnet beundre (den 1096 færdige) Saint Serrnin, i Clermont den nye Notre Dame au port fra 1125, i Autun den 1148 færdige domkirke, og endelig har han i Paris kunnet faa det mægtige indtryk af den nylig (1151) afdøde store abbé Sugers virksomhed og ikke mindst af hans byggevirksomhed ved St. Denis — denne mand, der vistnok i mer end en henseende har staaet for Eystein som et stort forbillede.

Eystein kom da hjem 1161 som erkebiskop med pallium.

Forholdene i de følgende aar, da Erling Skakke paa sin søn Magnus Erlingssøns vegne maatte gjøre kirken store indrømmelser for at laane dens hjælp

til at befæste sin søns endnu vaklende kongedømme, var jo netop særdeles gunstige for hans store værk. Imidlertid viser en indskrift i det saakaldte Thomas Angells kapel i den nye del af kirken, at denne allerede maa være paabegyndt 1161, da et alter i nævnte kapel er indviet den 26de novbr. d. a.

Planen var — saalangt den blev udført i Magnus Erlingssøns tid — at lade Olaf Kyrres gamle enskibede kirke staa for at tjene som kor i den nye kirke, der jo behøvede plads for 24 kannikestole (korstole), medens den ældre kirkes oprindelige kor, hvor høialteret med helgenskrinet stod, blev høikor i den udvidede kirke; det sees nemlig af Snorre, at erkebiskop Eystein senere »satte høialteret paa den samme plads, som det havde havt i Olaf Kyrres Kristkirke, lige over det sted, hvor Olafs legeme havde hvilet i jorden den første vinter,« hvor hans gravkapel havde staaet, og som altsaa var et helligt og uforrykkeligt punkt. Den gamle kirkes vestgavl maatte selvfølgelig rives, da kirken skulde udvides mod vest. Her anlagdes altsaa krydset i det nye, ligeledes enskibede tværskib; dette kryds skulde paa anglo-normannisk vis bære et stort firkantet hovedtaarn og udsende en korsarm til hver side. Endelig viser rester af grundmure (fig. 3) i den nuværende kirkes vestre, endnu i ruiner liggende del, at det egentlige langhus var bestemt til at blive treskibet. Saavel tværskibet som vestre langhus laa skjævt til den gamle kirke, der nu blev kor, og som jo allerede i sig selv var skjæv. Om denne afvigelse mellem korets og langskibets retning er tilfældig, beroende paa unøiagtige maalninger eller hænger sammen med en gammel symbolik, hvorved man vil forklare en lignende skjævhed i andre middelalderske korskirker (Kristi bøiede hoved paa korset), maa siges at være usikkert. Jeg antager det første.

Endelig paabegyndte Eystein endnu i denne periode opførelsen af et sakristi paa korets nordre side. Erkebiskop Eysteins tværskib*) — det endnu existerende — er 148′ l. og 44′ br., indvendigt maal, og har et fra bygningen mod øst udspringende kapel i tverarmene paa begge sider af krydset. Det er i det søndre af disse, den ovenfor nævnte indskrift fra 26de novbr. 1161 findes. Disse udbyggede kapeller aabner sig mod tværskibet med hver sin pragtfulde anglonormanniske rundbueportal, næsten af kapellets fulde bredde, smykket med zikzakornamenter. De bærer begge to øvre kapeller i sin anden etage, men medens de undre kapeller har korshvælv, have de øvrige derimod spærrelofter. Selve krydset bærer hovedtaarnet, der hviler paa de 4 mægtige hjørnepiller med rundbuer imellem, som aabner sig op til koret, ud mod tværskibets korsarme og ud mod langhusets midtskib. Paa begge sider af de to vestre piller sees rundbuede gjennemgange til langhusets projekterede sideskibe. Til den nordre korsarm sluttede sig en indgangsportal mod nord, imod byen

*) Krefting, Trondhj. Domk. p. 10 ff.

og foran den en hvælvet forhal, over hvilken fandtes et til St. Michael indviet kapel i gavlen. Tværskibet har havt fire slanke hjørnetaarne, de to vestre med vindeltrapper. I sin helhed er tværskibet opført i anglonormannisk-romansk stil. Dets vægartikulationer deler væggen i tre etager, afgrænset mod hverandre ved horisontalbaand. Den nedre afdeling skulde svare til høiden af buerne over pillerne i det projekterede langhus; den anden række, der bestaar af søiler, forbundne med rundbuer og en aaben gang i muren bag disse, skulde svare til langhusets triforium, den tredie af vinduer gjennembrudte til langhusets klerestorium. Men medens de to lavere høider endnu har de gamle romanske terningkapitæler og linjeornamenter, viser derimod klerestoriehøiden bladkapitæler og baand tværsover søilelegemets halve høide, dragende sig rundt hele tværskibet — tydeligvis mærker paa den allersidste retning i den anglonormannisk-romanske stil strax før gothikens indtrængen i England i 1170-aarene. Det synes saaledes, som om der maa ligge nogen tid mellem udførelsen af klerestoriet og de to nedre høiders fuldførelse. Spørgsmaalet, om dette nu beror paa, at de nedre to etager allerede er udførte under erkebiskop Jon — hvad der kunde synes rimeligt, naar vi tager hensyn til, at Eystein allerede kunde indvie et alter i kapellet i nederste etage i sit episkopats første aar, 1161, — eller paa, at begivenheder, vi nedenfor skal berøre, afbrød Eysteins virksomhed for en tid af fire aar, eller endelig paa andre os ubekjendte omstændigheder, vil vanskelig med sikkerhed kunne afgjøres. Dog synes tilslutningen til netop de aller sidste former af den romanske stil i England mig at tyde paa, at Eystein efter sin tilbagekomst fra England 1183 har udført den øverste etage i nær overensstemmelse med de andre, men dog med anvendelse af nye motiver, der uden at bryde med den gamle stil dog frembragte en vis afvexling i det hele.

Taarnets indre, der var synligt nede fra krydset, har i overensstemmelse med tværskibet været udstyret med en rundbuerække, bag hvilken — ligesom i triforiet — en synlig aaben gang i muren strakte sig. Opad afsluttedes dette parti ved et mægtigt korshvælv. Tværskibets sidearme bar derimod et aabent spærreloft.

Den udvidede kirkes egentlige skib eller det vestre langhus, om hvilket vi med bestemthed tør antage, at det ikke endnu var færdigt, da en ny byggeplan afløste den, vi her omtaler, var bestemt til at skulle blive ca. 104′ langt med et midtskib paa 36′ bredde og to sideskibe, hvert paa 10′ bredde. Midtskibet skulde naturligvis gjentage de tre høider, vi kjender fra tværskibet, idet der henover midtskibets runde piller og rundbuer skulde løbe et gjennembrudt triforium over sideskibene og derover vinduerne aabne sig i klerestoriehøiden. Sikkerlig skulde ogsaa her midtskibet have aabent spærreloft, medens sideskibenes vistnok skulde hvælves.

I vestenden skulde kirken sikkerlig havt to mindre taarne ligesom Hamar domkirke.

Ganske i flugt med de her beskrevne partier af Kristkirken var den nedre del af det ved korets nordside anlagte sakristi udført, og det er sandsynligt, at grunden til, at Harald Haardraades Mariakirke ca. 1177 blev flyttet til Elgeseter, ikke netop er at søge i nødvendigheden af at skaffe det nye kloster en kirke, en nødvendighed, der vel kunde været tilfredsstillet paa en anden maade, men snarere har sin grund i, at Mariakirken med sin beliggenhed klods ind paa Kristkirken stod fuldstændig i veien for den udvidede kirke og det smukke sakristi. Vi tør saaledes med stor sandsynlighed henføre sakristiets opførelse til aarene 1176—1178, da erkebiskop Eysteins byggevirksomhed afbrødes ved Sverres optræden i Nidaros. Sakristiet, skrudhuset — der engang feilagtig antoges for at være Olaf den Helliges Clemenskirke — er en bygning paa 55′ længde til 19′ brede og viser i det ydre helt og holdent romanske former. Det indre derimod viser, skjønt det synes opført i én flugt, alligevel en afbrydelse, idet de øvre partier, hvælvene, er opførte i spidsbuestil, medens de nedre dele er romanske; denne afbrydelse er visselig indtraadt ved erkebispens afreise fra Nidaros 1178, og det er den omstændighed, at sakristiets nedre del endnu er rundbuet i forbindelse med, at den yngre Mariakirke i Nidaros, existerede *1183*, der berettiger os til den slutning, at den ca. 1176 endnu staaende, ældre Mariakirkes nedrivelse og sakristiets opførelse faldt i aarene 1176—1178. Sakristiet har en liden indgangsportal mod vest med to smaa hjørnetaarne og havde oprindelig ogsaa en indgang paa den søndre væg mod kirken. Denne er senere sløifet og erstattet ved en forbindelsesgang med høikoret i en noget senere tid.

Ligesom det af alting viser sig klart, at Olaf Kyrres kirke har været en liden enskibet kirke af det senere kormidtskibs udstrækning, ligesom bygningsstilen tydelig henfører tværskibet og sakristiet til det 12te aarhundredes 2den halvdel, hvilken tid visselig ogsaa det romanske vestskib har tilhørt, saaledes bevidnes dette aller sikrest af grundmurene. Thi grundmurene under tværskibet, det romanske vestskib og sakristiet (fig. 4 b tværskibet under søndre gavl, c sakristiet og d tværskibet mellem de vestre taarnpiller), indbyrdes ganske af samme slags, er absolut forskjellige fra grundmurene under de partier, paa hvilke Olaf Kyrres kirke har hvilet. De opførtes vistnok — siger Krefting — i lignende grøfter, 6′—7′ dybe og 6′ brede; men bunden blev her først udjevnet med et lag smaasten i kalk eller med et par lag mindre brudstene. Derpaa sattes et lag fladere stene paa skraa ved siden af hinanden med udjevning af smaasten oventil og derover et nyt lag sten paa skraa i stump vinkel mod det forrige og saaledes gjentaget i flere lag. Det øverste og undertiden de to øverste lag under jordbaandet dannedes af horisontale, veldannede stene som underlag

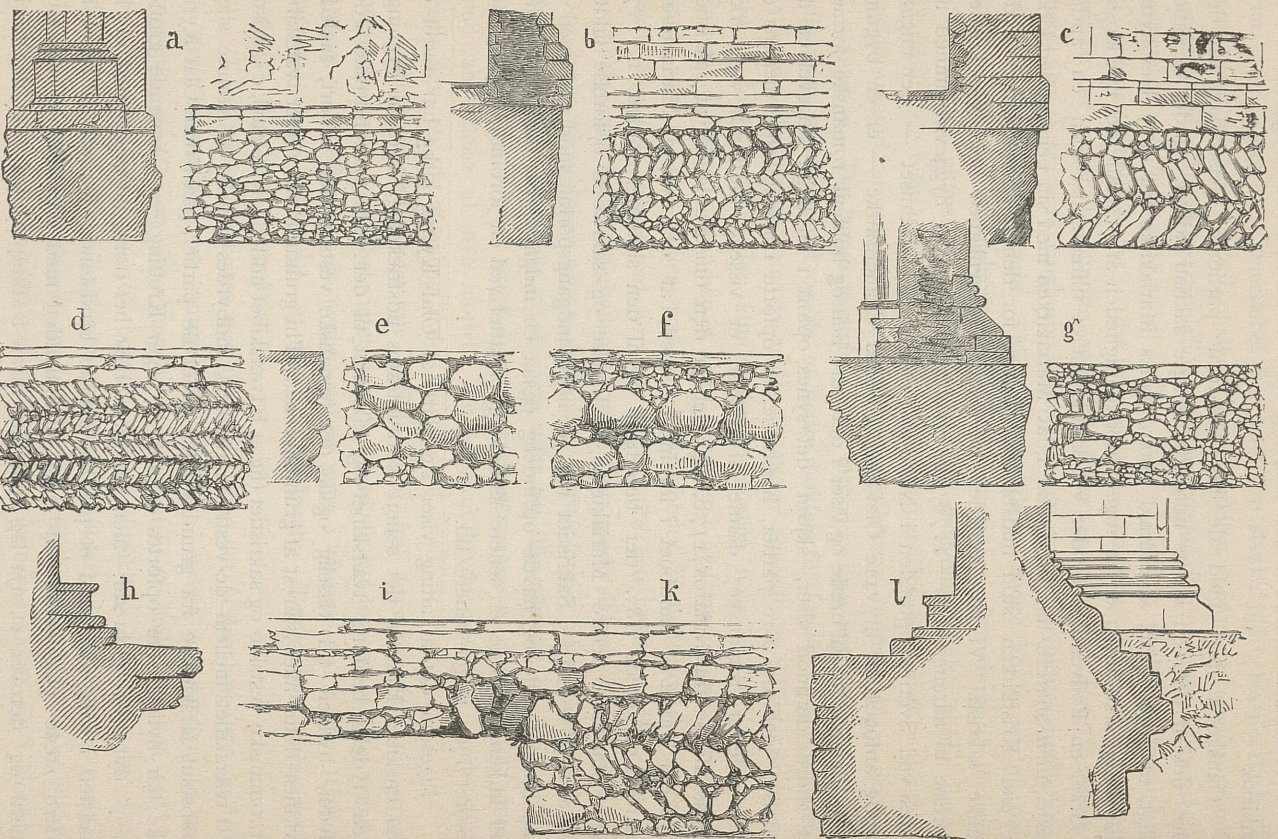

Fig. 4: Trondhjems domkirke: Grundmurene i oprids.

for klæberstenssokkelen, der gjerne var skudt $1/2'$ ud over grundmuren. Det hele var altsaa, hvad vi kalder »fiskebensmure« eller »sildebensmure«.

Omtrent saa langt, som vi her har skildret, synes det mægtige bygværk at have været avanceret, da Magnus Erlingssøns i 13 aar uforstyrrede regjerings ro afbrødes ved Sverres fremtræden 1177. Og om høsten det følgende aar maatte den djærve erkebisp vige sit sæde, og snart efter flygtede han til England, og bygværket stod da formodentlig stille; thi Eystein havde selv havt det øverste opsyn med bygningen, hvad man kan se af, at han selv befandt sig paa stilladserne under arbeidet og endog engang styrtede ned fra et af disse i en betydelig høide*). Men denne Eysteins flugt til England skulde dog kun tjene til at forberede det storverk, der endnu var ham givet at udføre, inden han for altid nedlagde sin bispestav. (Forts.)

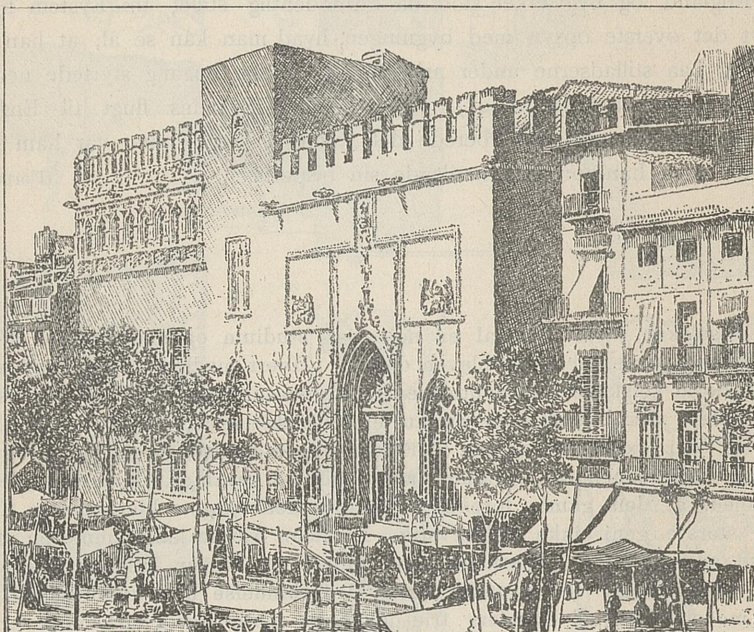
— Et selskab, hvis formaal er nøiagtigt studium og undersøgelse af den menneskelige hjerne, er nylig bleven dannet. Hvert medlem testamenterer sin hjerne til de af selskabet udnævnte medicinske specialister. Man ønsker særlig at samle flere fakta, end man endnu er i besiddelse af, som kan belyse den forbindelse, der existerer mellem hjernemassens størrelse, vægt, finhed og fordeling og vedkommendes forstand, aandsevner od karakter. Man ved allerede med vished, at den gamle forestilling om, at den tyngste hjernemasse findes hos det største geni, ikke holder stik. En liden hjerne kan rumme en større begavelse end en stor. Hjernemassens finhed og textur kommer øiensynlig ogsaa i betragtning, Dette staar ogsaa i forbindelse med kvindesagen, idet enkelte modstandere af kvinders frie deltagelse i alle livets virksomheder har henvist til det faktum, at den kvindelige hjerne i gjennemsnit veier mindre end den mandlige, og deraf har sluttet, at kvinden er manden aandelig underlegen, at altsaa naturen selv har anvist hende en mere begrænset virkekreds. Dette er altsaa blot daarlig „videnskab". Foruden at veie de to kjøns hjerner maa man ogsaa undersøge og bedømme deres textur og finhed, og i det hele mangler man som sagt endnu de nødvendige data for med nogen sikkerhed at kunne slutte sig til aandsevnerne fra hjernemassens størrelse og udseende. Videre haaber selskabet efterhaanden at kunne gjøre rede for de forskjellige aandsevners oprindelse og sæde og overhovedet for den hele forbindelse mellem aand, tanker, følelser, vilje og karakter paa den ene side og den lille materielle hjernemasse, ud af hvilken det alt kommer, — at kunne følge den proces, der omsætter molekulers og atomers dans og vibration til ideer, tro, haab og kjærlighed.

---

*) Passio Beati Olavi, ed. Metcalfe, p. 104.

Fra verdensudstillingen.

Nedenstaaende billede gjengiver en del af det Spanien, der var samtidigt med Kolumbus. Bygningen er den saakaldte »La Lonja« i Valencia, hvis bygning blev paabegyndt i 1482.

„La Lonja" i Valencia.

Denne bygning — 130 fod lang og 15 fod bred — vil blive nøiagtig reproduceret paa udstillingspladsen i Chicago og vil repræsentere Spanien der. Grunden til, at man har valgt den dertil, er, at den er en af de bedste og smukkeste prøver paa spansk arkitektur fra hin tid. Særlig skal en del af ornamentiken være rig og betegnende for tiden. Alle ornamenter støbes direkte fra selve bygningen — i former, der er tagne lige fra den. Reproduktionen vil saaledes i et og alt blive en nøiagtig kopi af den gamle spanske silkebørs.

Man burde søge at skaffe andre den lykke, som man selv tragter efter.
(Buddhistisk).

Nogle ord af Tennyson.

(Agnes Grace Weld i Contemporary Rev.)

«Naar jeg tænker paa universets uendelighed og søger at forestille mig de umaadelige dyb paa dyb af verdener og verdenssystemer, hvoraf det bestaar, saa overvældes jeg af en følelse af min egen absolute ubetydelighed og kan ikke andet end udbryde med David: «Hvad er vel et menneske, at du skulde bryde dig om det!» Den menneskelige vilje og de stjernebesaaede himle er de to største vidundre, der kommer inden vor observationskreds, og naar jeg tænker paa alle disse mægtige verdner, der seiler gjennem verdensrummet om os — paa et stykke af himmelen saa stort som min haand, siger astronomarne, er der 60 000 sole og solsystemer! — saa føler jeg, hvilke stakkars smaa orme vi dog alle er. . . . . .

Materien, tid og rum er blot illusioner, syner, men over og bagom dem alle er Gud, som ingen Illusion er. *Tid* har jo ingen reel existens, den er blot et forhold, en proportion mellem forskjellige bevægelser i verdensrummet. Og rummet kan vi ikke mere tænke om begrænset og endeligt end ubegrænset og uendeligt. Det er i grunden langt lettere at fatte og begribe aand og aandens existens end materien og dens existens.*) De sidste har altid været mig de ubegribeligste, de mest uforklarlige. . . . . Vi ser intet, som det virkelig er, ikke engang vore medmennesker; og naar vi *engang* kommer til at se hverandre, som vi virkelig er, vil vi muligens slet ikke kjende hverandre igjen. . .

Vi vil have meget at lære i en anden verden, og jeg tænker, vi alle vil blive børn igjen, naar vi kommer der, og begynde at høre alt fra begyndelsen af. . . . . Min forestilling om at være i himmelen, det er uafladelig at være beskjæftiget med at hjælpe og støtte andre sjæle i denne og andre verdner.»

Japanesisk kunst.

F. T. Piggott har en artikel om japanesisk kunst i sidste hefte af *Fortnigtley*. Han begynder med at omtale Japans billige og populære *farvetryk*. Disse, der findes i hver haandværkers og bondes stue det hele land over, der dekorerer skjermbret og illustrerer bøger, er, siger han, virkelige kunstværker hvert eneste et af dem. De har ingen lighed med de europæiske «skilderier», der ødelægger folks smag og barbariserer masserne. Japan er derfor det eneste land i verden, der viser en *populær kunst*, hvor den fattiges hytte kan

*) Vi ved ikke mere om materiens natur, end vi ved om det aandeliges natur, siger prof. Huxley.

dekoreres med kunstværker, og hvor selv den mindste og billigste dekoration er ubestridelig kunst. Den opdragende og forfinende indflydelse heraf, mener han, maa have været betydelig. I disse farvetryk ved man knapt, hvem der er mest at beundre, maleren selv eller trykkeren, der ved endeløs taalmodighed skaffer tilveie en fuldstændig reproduktion af originalen. Japan er da ogsaa det eneste land, der besidder en klasse af kunstner-haandværkere. Den maler, der dekorerer et stykke af en væg i ens hus, er en kunstner; han arbeider for en ubetydelighed og er intet geni, men det, han frembringer, er dog reel kunst.

Mekanisk til det yderste er forresten den nationale kunst. Haandværker-kunstnerne har gjennemgaaet malerskoler, hvor de i aarrækker har lært alle fagets detaljer teoretisk og praktisk. Kunsten er en videnskab, reduceret til system. Hver ting i verden maa males just saa og just paa den og den vis, ved den og den bevægelse af haand og pensel. For hver linje i en fugls næb er der rækker af regler. Og før maleren har hørt alle disse og kan male til fuldkommenhed efter dem, før slippes han ikke løs. Hver kunstner har sine par dusin eller snese af sujetter, som han kan, og som han maler om igjen og om igjen i det uendelige. Den mekaniske færdighed er høit uddannet; men selve kunstnerevnen — den skabende evne — bliver som oftest kvalt.

Kunstsansen staar høit blandt Japanesere af alle klasser; for farvers og linjers harmoni og ynde har de et skarpt blik. Hos intet andet folk er der slig fin smag og kunstinteresse ude blandt de store masser.

— Det er klart, at den omtalte mekaniske uddannelse af kunstnerne ikke altid har formaaet at kvæle et genis skaberevne. Mange er komne ud af skolernes skjærsild med geniet i behold og med en fingerfærdighed uden lige. Foruden de mekaniske kunstner-haandværkere har derfor ogsaa landet en lang række af virkelig skabende og originale malere hver af dem med sin skole og retning.

I de senere aar har europæiske ideer trængt sig ind ogsaa paa dette omraade og ført til, at de japanesiske malere splittet sig i tre hovedretninger, — de radikale (eller europæerne), de konservative (eller nationale) og de moderatkonservative. De første har aldeles slaaet vrag paa japanesisk kunst og dens traditioner og maler efter europæiske mønstre og med europæiske midler. Deres malerier paa udstillingen i Tokio ligner fuldstændig, hvad man ser i Paris og Berlin, og maa bedømmes efter samme regler og maalestok. De har intet japanesisk ved sig uden den omhyggelige udførelse. Hvor de simpelt hen kopierer naturen, maler et landskab eller et interiør, der kommer deres lange øvelse i *efterligning* dem tilgode, og resultaterne er slig, at de synes at eie selve livspustet.

De konservative, der klynger sig fast til de nationale traditioner, er selvfølgelig en uddøende skole.

De moderatkonservative søger at udvide og udvikle den nationale kunst ved at antage og adoptere *de* europæiske ideer og arbeidsmaader, der lader sig forene med den. De holder sig paa national og historisk grund, men søger ved at lære af andre at komme videre frem ad den naturlige udviklings vei. De forener med andre ord europæisk og japanesisk kunst og skal have frembragt ganske fremragende og betydningsfulde værker.

Vi lever i gjerninger, ikke i ord, i tanker, ikke i aandedrag; i følelser, ikke i tal paa en uhrskive. Vi burde beregne tiden efter hjerteslag. Den lever længst, som tænker mest, føler ædlest og handler bedst.

(*Philip James Bailey*, engelsk digter).

Vinterbilleder.

II.

Mønstring.

Tusind blanke stjerne-fyrtaarn lyser
over rummets isblaa ocean;
matte hytteblink i natten myser,
gulspurv sidder taus i flok og fryser
mellem birkens lette filigran.

Se, da nærmer sig fra fjerne riger
maanens sølvgondol bag aasens held,
og til klang af æthergranne giger
høi og nordlysklædt fraborde stiger
majestæten — nordenvinden selv.

Mønstre vil han sine stolte lande,
se, om skogens kaade liv er slukt,
om de yre, tøilesløse vande
helt og fuldt har bøiet sig for bannet,
elven bødet for sin ungdomsflugt.

Dødens høihed om hans pande troner,
og hans aandedræt er evighed.
Alt, hvad evner har og tro, og toner,
piske vil han det med skorpioner,
til det synker i nirvana ned.

Lydløs vandrer han ved nattetider
gjennem lierne i nordlys klædt.
Skogen vaander sig, der frem han skrider,
gulspurv hovedkuls fra grenen glider,
hjertet lammet af hans aandedræt.

Sjøen stønner tungt, mod stranden bøiet;
arneluen slukner af sig selv;
elven sovner ind med graad i øiet;
paa sit verk ser herskeren fornøiet:
Hvad han skabte, alt, er saare vel.

I gondolen taus han atter stiger,
falden, falden er den store Pan! —
Og til klang af æthergranne giger
seiler atter han til fjerne riger
gjennem rummets isblaa ocean.

Theodor Caspari.

Arbeide.

(Af *Thomas Carlyle;* oversat for *Kringsjaa*).

Der bor en uforgjængelig adel og endog hellighed i alt arbeide. Lad en mand være saa uvidende og ussel, han være vil, lad ham saa meget, han lyster, glemme sit høie kald som menneske, saalænge han bare arbeider, arbeider med alvor og flid, ligegyldig med hvad, er der dog haab for ham. Alene i lediggang bor fortvilelsen; der visner alt haab hen. Arbeide, lad det være aldrig saa usselt, udført i aldrig saa lav en aand, alene for penge, — det bringer en dog ansigt til ansigt med natur og virkelighed, med verdens og livets love og kræfter og derfor til sandheden og dens erkjendelse og forstaaelse; thi verdens og livets love og kræfter *er sandhed.*

Det nyeste evangelium i verden er dette: »Lær, hvad du kan gjøre, hvad du evner at arbeide, og gaa saa hen og *gjør det.*« — »Kjend dig selv!« lød den gamle lære. Længe nok har dette elendige »selv« plaget og martret dig. Aldrig lærer du det efter min formening at kjende. Gjør ikke *det* til dit livsmaal at »kjende dig selv«. Hvad nytte er der i det? Bryd dig ikke om det; men lær i stedet, hvad du formaar at bestille, og driv saa paa med det som en Herkules! Det er bedre.

»Der er en uendelig betydning i arbeide«, har én skrevet. En mand udvikler og fuldkommengjør baade sig selv og den verden, han bor i, ved arbeide. Skove forsvinder og gjør plads for bugnende agre, og storslagne byer reiser sig paa arbeidets bud. Og mennesket selv ophører først at være et vildnis og en ørken ved arbeide. Betænk bare, hvorledes en mands sjæl selv ved det simpleste arbeide stemmes til harmoni! Tvil, sorg, kjødslyst, samvittighedsnag, vrede, had, fortvilelse, — alt dette ligger som helvedeshunde rundt om hver menneskesjæl; men lad den med kraft give sig i færd med sit værk og sit arbeide, og helvedeshundene lister af til sine mørke huler og deres hyl og glam dør bort i det fjerne. Da først er manden fri og virkelig en *mand,* et *menneske.* Arbeidets glød og hede i os, — er ikke det

som en rensende ild, hvori alle giftige dunster og uhumskheder fortæres, ja hvori selv sorgens og bitterhedens sorte røg forvandles til lysende flamme?

Forsyn og skjæbne har i det hele taget ingen anden maade at udvikle og opfostre os paa end arbeidets metode . . . . . Har du nogensinde betragtet en pottemagers dreieskive, — noget af det mest ærværdige af alle slags verktøi, gammelt som profeten Ezekiels tid og meget, meget ældre? Har du seet, hvorledes formløse lerklumper bare ved den hastige rotation dreies til vakre runde kopper og kar? — Men søg saa at forestille dig den mest utrættelige pottemager uden en slig dreieskive, nødsaget til at forme og afrunde kopper og kar med fingrene alene! En *slig* pottemager bliver forsynet overfor et menneske, som ikke vil arbeide, som bare ligger passivt i dets hænder, ikke rører sig, virker, stræber . . . . . Af en mand, som ikke vil arbeide, kan selv det kjærligste, det ømmeste forsyn med den bedste vilje af verden intet gjøre — mere end pottemageren uden sin skive —, intet uden en formløs masse, en hob af støv; ikke et vakkert og nyttigt kar, bare en skjæv, uformelig, klattet tingest, — et »kar til vanære!« Lad lediggjængere af alle klasser og arter tænke paa det!

Lykkelig og velsignet er den, der har fundet sit rette arbeide i livet; lad ham ikke bede om anden lykke eller velsignelse. Arbeide at udføre, et maal at stræbe efter — al lykke og velsignelse ligger i det!

Arbeide er liv. — — Kundskab? — Hold dig du til den kundskab, som dit arbeide har prøvet og godkjendt; thi derved faar den naturens egen sanktion. Og i virkeligheden *ved* du ikke andet, end hvad du har lært ved dit arbeide; resten er bare gisning, rygter, andre menneskers fortællinger, ikke dit eget; det er noget, man kan diskutere og prate om i skolerne og læsesalene, men som dog bliver drivende som skyer oppe i det blaa i endeløse hvirvler af tvil og logik, indtil vi faar det prøvet i liv og arbeide og derved fastslaaet. Al slags tvil kan alene gjøres ende paa ved *handling*.

Alt arbeide er af en religiøs natur; — det er af en *kjæk* natur, hvad det er al religions opgave at være. — Alt menneskeligt arbeide ligner den svømmendes. Et øde ocean truer med at opsluge os, og det vil gjøre det, hvis vi ikke stræver kjækt og vedholdende; men se saa ogsaa, hvordan det ved klog trods og lystig modstand og betvingen lader sig beseire og bærer den svømmende frem! »Saa er det«, siger Goethe, »med alt, hvad et menneske foretager sig i denne verden“.

»Religiøst«, sagde jeg; thi alt ærligt arbeide er i virkeligheden religion. Og den religion, som ikke er arbeide, lad den gaa og bo blandt drømmende

brahminer og dansende dervischer, eller hvor den ellers vil; men blandt os maa den ikke være. Beundringsværdigt er hint gamle munkeord: »*Labòrare est orare*«, — arbeide er gudstjeneste.

Et »arbeidets ridderskab«, en arbeidets adel og guddommelighed vil endnu blive virkelighed i denne verden. Eller hvorfor sige *vil?* Hvorfor ønske, profetere og bede til himlen uden selv at sætte skulderen til? Skal fremtiden fuldende, saa maa nutiden begynde. Du, som profeterer og digter, og du, som tror, begynd I at opfylde profetierne — nu idag lige saa godt som senere, og enten her eller intetsteds . . . Læg din haand paa arbeidet i Guds navn og vid, at det ord »umuligt«, naar sandhed, barmhjertighed og naturens mægtige stemme byder, ikke har nogen plads i en bra og kjæk mands ordbog. Naar alle andre har skreget »umuligt« og med stor støi vendt ryggen og gaaet andetsteds hen, naar du alene staar tilbage, da først, min broder, er det din tid, da er den store anledning kommen, da skal du prøves. Tag da fat med al din sjæl og med al din styrke, og spørg ingen om raad eller mening uden din egen sjæl og Gud. Der er store muligheder i dig, min broder, hvem du saa er; det er dig muligt paa de evige himle at indridse et kjækt og ædelt livs udødelige saga. Det kommer ikke an paa, hvad du er, eller hvor du staar. Der findes ikke den stilling, der ikke har sit høie ideal. Der findes ikke det sted, der ikke har sin jakobsstige lige til himmels. Smaat eller stort, — derpaa kommer det ikke an. En mands livsverk og værd maales ikke med alnemaal og end mindre med kroner og øre; i ethvert fald maaler ikke den evige dommer slig. Det er *hvordan* dit arbeide gjøres og dit liv føres, hvad aand, hvad ærlighed, kraft og udholdenhed, der lægges i det, det er derpaa, det kommer an.

Det er ikke længer paa Ilions eller Latiums sletter, at kjæk daad øves, slag kjæmpes, seire vindes og helte krones. Paa helt andre sletter og steder er det; ikke i krige mod vore franske eller frygiske brødre, men i langt alvorligere og betydningsfuldere krige mod frostjøtuner og trolde, mod lediggangens, uretfærdighedens, løgnens, ufornuftens og hadets djævle, — mod det altid med tilbagevenden truende *kaos*. *Det* er det, vi maa bekjæmpe og omskabe til en ordnet og sollys verden. De gamle episke digtes tid er forbi. De var smaa i grunden. Større bliver det, min broder, som du vil leve, om du lever som en bra og ærlig mand.

— Af jer, som allerede virkelig arbeider og derfor er som voxne mænd, adlede og ridderslagne paa en vis, — af jer er det, verden nu kræver nyt arbeide og en ny og større sjælens adel. Betving tvil og modløshed, had

og bitterhed, trætte og kiv ved manddom, retfærdighed, kjærlighed og klogskab. — Mørkt er *kaos* og dybt som helvedes afgrunde; men lad der blot blive *lys*, og vi har strax en grøn, blomstersaaet verden. Aa, det er stort — og der er i grunden ingen anden storhed — at gjøre en eller anden liden krog af Guds verden lidt lysere, frugtbarere, bedre, værdigere ens skaber, at gjøre nogle faa menneskesjæle lidt klogere, forstandigere, mandigere, lykkeligere — mere velsignede og mindre forbandede! Det er arbeide for guder. Vildskabens og barbarismens jordiske helvede kan ved menneskenes klogskab og energi omskabes til et slags himmel, renses for røg og sod, for oprør og uorden og for alle spirer til oprør og uorden, saa tilsidst Guds blaa hvælv overspænder det med med alt dets vidunderlige maskineri og alle dets taarne og skorstenspiber som en himmelbaaren ting, hvorpaa Gud og mennesker kan se med tilfredshed og fornøielse.

Arbeide er menneskets ene store mirakel, hvorved det bogstavelig har svunget sig op fra intet til guddommelige himle. Landmænd, vævere, bygmestre, murere, tømmermænd, skomagere, profeter, digtere, høvedsmænd, — alle bra, kjække arbeidende mænd hører en og samme store, guddommelige armé til — lysets og ordenens hær imod kaos og dets elendighed —, den uendelige, seierkronede hær, i hvis rækker hver eneste soldat er riddersmand og adelsborger. Lad ham krybe i skjul, der ikke tilhører den; lad ham skjælve for sin dom og sin skjebne. Stjerner ved hvert knaphul og hele tønder og bundter af ordner kan ikke adle ham, — intet kan gjøre det, uden at han tager plads i arbeidets store armé. Lad ham gjøre det — for sin egen skyld. Lad os se den sidste lediggjængers omvendelse til arbeidets religion og evangelium!

Den kollektivistiske stat.

I *Contemporary Review* for februar findes en artikel af *William Clarke* om den kollektivistiske eller socialistiske stat og om det kollektivistiske princips begrænsning.

«Hvis ikke», siger forfatteren, «tidens demokratiske bevægelse blot er et forbigaaende fænomen, er det klart, at efter som folkets masser gaar frem i magt og oplysning, vil de forlange det demokratiske princips gjennemførelse paa det *industrielle* saavel som paa det politiske omraade. Det, at hundreder af mennesker ofte er afhængige af en «herre» for sit daglige brød, er jo den demokratiske idé stik modsat og vil ganske vist paa en eller anden vis blive gjort slut paa. Det lader sig ikke tænke, at de samme folk, som ansees skikkede til at være med at styre et stort land og rige, som har stemme, hvad statens skjøtsel betræffer, i længden vil slaa sig tiltaals med det bestaaende vilkaarlige, personlige og egenmægtige styre i fabrik og paa verksted. Ogsaa der vil de have stemme og være med at styre. At saa bør ske, bestrides ikke længer af nogen, der har tænkt alvorlig over sagen. Det er blot om vei og maade at løse spørgsmaalet paa, at der hersker forskjellige meninger.

Enkelte ønsker, at staten skal overtage alle industrielle processer; andre foretrækker det kooperative system, hvorved arbeiderne gjøres til medeiere i vedkommende bedrift, og atter andre skuer med længsel tilbage paa de gode gamle tider, da smaaindustrien florerte og enhver kunde haabe at eie egen forretning; men i ethvert fald føler man, at vi maa ud af det bestaaende forhold som noget, der kommer tidens hele demokratiske tankegang og bevægelse aldeles paatværs.

I storindustrien er det klart, at enten maa kapitalisten styre og herske, eller arbeiderne maa raade, eller et eller andet kompromis eller fællesskab maa oprettes mellem de to, eller ogsaa maa en tredie magt kontrolere og føre tilsyn. Det er en kjendsgjerning, at samfundene mere og mere faar øinene op for, at i den sidstnævnte metode ligger den eneste løsning, den eneste antagelige ordning af de forhold, hvori moderne maskineri har bragt os ind».

Forfatteren paaviser saa, at maskintilvirkningens storartede udvikling paa alle omraader med nødvendighed fører til forretningslivets koncentration efter stadig voxende maalestok. Smaaindustriens dage er forbi. Det nytter ikke at ønske dem tilbage; de kommer saa ikke alligevel. Paa det ene felt efter det andet seirer storindustrien, med hvilken de smaa forretningsdrivende ikke *kan* konkurrere. Og i storindustrien gaar udviklingen stadig i retning af større og større maalestok for anlæg og omsætning. Den tid er paa mange industrielle omraader kommen, da alene den forretning, der raader over millioner og sysselsætter mange hundrede arbeidere, kan bestaa i konkurrencen. I Amerika er der endog allerede snese af forretningsbrancher, som er organiserede efter national maalestok og udgjør en eneste forretning for det hele land med en eneste centralstyrelse og en kapital paa 50—100 millioner og mere.

Og det er sikkert, mener forfatteren, at hver ny opfindelse, hver ny seier paa det videnskabelige eller tekniske omraade paaskynder denne udvikling. Den tid er allerede inde, da et lidet aristokrati af kapitalister eier og behersker hele industrigrene, saa at alle de tusen arbeidere deri bliver ganske afhængige af dem for sit daglige brød og for sine familiers existens. Og den tid kommer ganske vist, da et lands hele industrielle arbeide vil beherskes af nogle snes pengefyrster, hvis ord maa lystres, hvis man vil leve Et sligt forhold er selvfølgelig ikke alene usundt, men simpelt hen uudholdeligt. Arbeiderne og folkets masser vil ikke taale det. Men hvor er da veien ud af det? At vende tilbage til smaaindustriens tid er umuligt, med mindre vi slaar alt maskineri i stykker, brænder alle tekniske skrifter og sætter straf for at gjøre en ny opfindelse. At gjøre arbeiderne til eneraadige herrer i en industri er blot overfor det store publikum at sætte én vilkaarlig magt i stedet for en anden og desuden at indføre i problemet nye og unødige vanskeligheder. Det eneste mulige og rette, mener forfatteren, er for staten at kontrolere og føre tilsyn, *overopsigt*, med den hele industri, ordne forholdet mellem arbeidere og kapitalister, fastsætte priser og lønninger, etc. etc.

Slig *kontrol* kan, mener han, udøves, uden at staten gjøres til eier af det hele. Heri skiller han sig fra den vanlige socialisme. Han vil ikke nationalisere al industriel eiendom; han vil blot fastslaa statens ret og pligt til at kontrolere og føre tilsyn med det hele arbeide.

Rigtignok mener han, at slig kontrol efterhaanden vil *føre til* stats*eie;* thi de private eieres indtægter af og interesser i forretningen vil paa denne maade gradvis svinde hen, indtil det hele af sig selv gaar ud af deres hænder og eie og over i den hele nations, i statens. — Det maal, hvortil det hele fører — som ikke han, men udviklingen kræver —, er saaledes den *socialistiske stat.* Men han vil intet foregribe, ingen theorier fremsætte, blot indføre denne statskontrol, hvor det er bydende nødvendigt — i storindustrien —, men ikke hvor forretningslivet endnu foregaar i det smaa med en mængde mestre og stor konkurrence. Og saa vil han lade denne kontrol og den hele udvikling bestemme de næste skridt. Han er

dog vis paa, at den ene storindustri efter den anden vil gaa over fra statskontrol til statseie, og at den ene forretningsgren efter den anden vil hæve sig fra smaaindustri til storindustri.

Den sidste del af den ganske opsigtvækkende artikel ofres en paavisning af, at en slig samfundsordning langtfra betyder majoritetens tyranni og mekanisk ensformighed. — Var det saa, vilde forf. fordømme den. «En mekanisk, ensformig civilisation med gjennemført centralisation og uhyre arbeidskraft, men med livsvilkaarene forresten, som de nu er, med den undtagelse, at hunger og nød vilde være ukjendte, vilde være saa temmelig nær et jordisk helvede, — om i større eller mindre grad end det samfund, vi nu lever i, kan jeg ikke afgjøre». Men, mener han, saa langt fra, at denne systematiske og økonomiske ordning af et lands materielle arbeide vil føre til ensformighed og ufrihed, vil tvertom det modsatte være tilfældet. Med mindre arbeide vil det hele folk kunne leve i ganske anden velstand end nu. Der vil være mere tid og penge. Og tid og penge er betingelserne for og udgjør anledningen til høiere og friere aandsliv. Med mindre tid ofret paa det materielle felt og med mere rigdom vil kultur, tænkning, aandsliv udfolde sig i en hidtil uanet grad blandt det hele folk. Hidtil unyttede evner vil faa anledning til at komme frem og virke. I stedet for ensformighed vil der blive en afvexling, en individuel udvikling, der er absolut umulig og utænkelig under den bestaaende samfundsorden. Paa aandslivets omraade vil der herske den fuldstændigste frihed og den rigeste variation. Og paa det materielle omraade vil orden og system langtfra betyde tyranni og mekaniskhed. Det er en feilagtig opfatning af forholdene, der gjør orden og frihed til modsatte begreber; de *er* det ikke. Tvertom, i den høieste og mest udviklede *orden* finder først den enkelte sin fulde individuelle frihed. Individualismen i den betydning, at hver skal staa alene, ikke bryde sig om eller samarbeide med andre, er grundfalsk og fører saa langtfra til individets høieste udvikling, at den tvertom fører til dets henvisnen og hensygnen. Først i det velordnede samfund finder den enkelte sin fulde væxt og sin fulde frihed og anledning.. Først gjennem samarbeide og samliv med andre bliver vi fuldt os selv og fuldt alt det, vi er i stand til at blive. I det velorganiserede samfund finder enhver sit høieste individuelle liv. Man kan næsten maale civilisation og nationalkarakter efter den grad af kollektivistisk organisation, som forefindes i et samfund. Blandt de vilde hersker individualisme; blandt de høiest udviklede folk, hvor den enkeltes liv og karakter er kraftigst og sundest, der er ogsaa samfundslivet mest udviklet i kollektivistisk retning.

Et forsvar for Rusland.

Kennans skildringer og *E. B. Lanins* dokumenterede afsløringer af russiske tilstande, russiske fængsler og russisk styre har i Amerika og England vakt en almen uvilje, der grænser til forargelse over, at noget lignende skal kunne existere i slutningen af det 19de aarhundrede. Som bekjendt er det gaaet saa vidt, at Londons lordmayor har henvendt sig til czaren med bønner om at vise lidt rimelighed og lidt menneskelighed overfor rigets jødiske befolkning. I Amerika har man samlet underskrifter paa en massepetition til czaren om dog at bruge sin magt *lidt* mere humant.

I februarheftet af det amerikanske tidsskrift *Century* tager nu *Pierre Botkin,* den russiske legationssekretær i Washington, ordet til forsvar for sit fædreland. Forsvaret, der er temmelig tamt og blottet for al dokumentering og alle forsøg paa virkelig gjendrivelse af *Kennans* og *Lanins* paastande, vil neppe forandre folks mening om, at Rusland er et slags jordisk hades. Forsvaret maa nærmest betragtes som en velmenende russisk embedsmands forsøg paa at gjøre sit yderste for at værge fædrelandet mod udlandets indignation.

»Man siger,« heder det i den korte artikel, »støttende sig til disse beskyldninger, at det russiske folk dog er forfærdeligt . . . . .

Jeg svarer:

Ja, det russiske folk *er* forfærdeligt, — fordi det er en ung og mægtig nation, fordi keiserriget, som allerede strækker sig over en stor del af Europa og Asien med over hundrede millioner indbyggere, stadig voxer og stadig udvider sig, og fordi det store, kompakte Rusland styres af en autokratisk monarks mægtige haand. Enevælde er ligesaa tilfredsstillende og naturligt for Rusland, som den republikanske regjeringsform er det for de Forenede stater. At folkets masser ikke anser vor regjering for despotisme, det ser man tydelig af den kjendsgjerning, at de med glæde finder sig deri og gaar frem derunder. Ruslands styrke ligger i denne magtens enhed, i folkets faste tro paa sin kirke, i dets fædrelandskjærlighed og dets ubetingede tillid til og hengivenhed for den ophøiede person, som er kaldet til at beklæde tronen. I sin stadige omhu for undersaatternes vel betænker keiseren sig ikke paa at tage nogensomhelst forholdsregel, som han anser nyttig for Rusland*). Alexander den 3die, hvis ærlighed, oprigtighed, ædle karakter og exemplariske liv har vakt hele verdens beundring, har under hele sin tiaarige regjering vist sig som en fredelig og velvillig hersker. Alle hans reformer har stilet mod det maal at forbedre landets indre anliggender. Uden at lade sig narre af og uden at tage hensyn til kritik og dadel fra Ruslands fiender, som altid fremstiller hans handlinger i et falsk lys, har han fundet styrke i sin samvittighed og trøst og belønning i sit folks stadig voxende kjærlighed. Ved alt, hvad han har udrettet . . . . . er Rusland lidt efter lidt blevet kvit sine skadelige elementer. Den politiske agitation, som i aarrækker har forstyrret folkets fred og lykke, er ophørt, og jeg tror ikke, jeg tager feil, naar jeg paastaar, at der for tiden er færre anarkister i Rusland end i nogen anden del af verden med tilsvarende befolkning.

Hr. *Kennan,* for hvem vor regjering gjestfrit aabnede de mørkeste kroge, hvor den maa hensætte sine daarlige og skadelige undersaatter, har behaget at afmale vore fængsler i de mørkeste farver. Der er intet land, hvor fængsler og strafarbeide er tiltrækkende; men jeg maa tillade mig at sige, at andre udlændinger, for hvem vi ligesaa villig har aabnet vore fængsler til inspektion, er komne til et ganske andet resultat end hr. Kennan. Jeg henviser til medlemmerne af den 4de internationale fængsels-kongres, som holdt sine møder vaaren 1891 i St. Petersburg; de har gjentagende udtrykt sin forbauselse over den overordentlig humane behandling, som kommer vore forbrydere tildel fra autoriteternes side. Jeg kan ogsaa henvise til et nylig udkommet verk af englænderen *Julius M. Price,* som har gjennemreist hele Sibirien. Han havde anledning til at tale uden hinder med mange fanger, hvis lige, sagde han, man aldrig vilde have udsigt til at faa et glimt af i England — fanger, hvis forfærdelige forbrydelser i andre lande vilde have bragt dem til skafottet.

Jeg nærer det haab, at med tiden, naar kommunikationsmidlerne er forbedrede, og naar det enorme foretagende, som regjeringen nu har sat i gang — den transsibiriske jern-

*) Som at sende nogle tusener til Sibirien uden forhør eller dom, lukke universiteter, og skoler etc. (Red.).

bane —, bliver færdigt, vil mange udlændinger og deriblandt mange amerikanere vove at besøge alle, selv de fjerneste dele af vort keiserdømme. Da vil, det føler jeg mig overbevist om, det ubehagelige indtryk, som hr. Kennans bog og lignende værker har gjort, fuldstændig forsvinde for det fyldigere kjendskab til de virkelige kjendsgjerninger.«

Ogsaa jødeforfølgelsen forsvarer han paa lignende maade. Det er naturligvis jøderne selv, som er skyld i det altsammen. Og det er ikke for sin religions eller for sin nationalitets skyld, at de forfølges, men fordi de nu engang ikke er lig andre mennesker, — for sine daarlige karaktertræks, sin pengegriskheds skyld. Og hvad Europa og Amerika kalder forfølgelse, er i grunden tvertom det kjærligste forsvar og den ømmeste omhu fra regjeringens side. *Befolkningen* er i harnisk mod jøderne, det er sandt; men regjeringen sender endog tropper til deres beskyttelse og gjør alt, hvad den kan, for at sikre dem liv og retfærdighed. Og for at forsvare og sikre dem fuldstændig mod bøndernes forbitrelse er det, at den faderlige landsstyrelse har gjennemført de »love og vedtægter for deres begrænsning og kontrolering, som udlandet saa feilagtig har benævnt den *barbariske udvisniug af jøderne fra landet.*«

Ogsaa mod beskyldninger for intolerance rettede mod den russiske statskirke optræder hr. Botkin med forsvar. Den er i virkeligheden meget tolerant, saa tolerant, at der i selve St. Petersburg findes katolske, protestantiske og græsk-armeniske kirker; ja sekretæren har selv overværet gudstjeneste i en amerikansk-protestantisk kirke i St. Petersburg! Og endda kan man kalde den russiske statskirke intolerant! — Det er naturligvis saa, at regjeringen af al magt støtter statskirken, søger at holde den hele befolkning til den og søger ved alle mulige midler at hindre dens medlemmer fra at forlade den, fordi som nævnt Ruslands styrke for en stor del beror paa den kirkeige enhed og paa folkets tillid til statskirken. Men intolerant! Nei da. Selv i St. Petersburgs hovedgade og ligeoverfor den ortodoxe katedral ligger der en katolsk og en protestantisk kirke. De faar virkelig lov til at ligge der — lige mod statskirkens katedral. *Saa* tolerant er man i Rusland!

En japaneser om sit lands religion.

I «*Arena*» for februar er der en interessant artikel om japanesiske religioner af en hedensk, men i Amerika uddannet japaneser, *Kinza M. Hirai.* Japan har tre anerkjendte religioner, der arbeider paa det fredeligste side om side, *shintoismen*, *buddhismen* og *konfucianismen.* Og det underligste er, at de tre *ikke* deler folket mellem sig i tre sekter eller kirkesamfund, men at massen af folket paa en maade tilhører alle tre eller i det mindste anerkjender alle tre som omtrent lige gode, og som indeholdende vigtige sandheder. De fuldstændiggjør gjensidig hinanden efter folks mening. Og de fører alle tre til det samme maal.

«*Wake noborn*
Fumoto no michi wa
Ooke redo,
Onaji Takane no
Tanki wo miru kana»,

siger den japanesiske digter i et vers, der er blevet ordsprog blandt folket, og som i oversættelse (der vedføies for deres skyld, som ikke er fuldt inde i japanesisk) lyder: «Fører end mange veie fra bjergets fod, de mødes dog alle paa toppen, og ligegyldigt hvad vei man vælger, det er dog den samme maane, man faar at se, naar man kommer op».

Folk, siger forfatteren, der kjævler om sin religiøse tro og sine religiøse meninger og holder hver paa sit som det ene rette, er at ligne med en række personer, der ser den samme runde skive fra forskjellige punkter og under forskjellige synsvinkler. En vil se den som en cirkel, andre som mere eller mindre oval og atter andre som en ret streg. Og dog ser alle den samme skive, og hver af dem har ret i sin betragtningsmaade, saalænge de ikke udelukker de andre synsmaaders retmæssighed. Saa er det med forskjellige religioner. De er blot forskjellige syn paa den samme sandhed. Erkjendelsen af dette er, siger forfatteren, gammel i Japan og udgjør det religiøse særtræk der, hvorfor han ogsaa kalder denne opfatning, tolerance og liberalitet, *japanisme*.

Han forklarer, at noget sligt som afgudsdyrkelse findes ikke i Japan. Billeder og ceremonier er blot symbolske, de ydre tegn paa en mening, som er aand og sandhed. Saaledes findes i et skintoistisk tempel først en indskrift, der byder den besøgende at rense sit sind fra hver uren tanke og sit hjerte fra alt ondt, at han saaledes maa blive ét med al sandhed. Dernæst hænger der i templet over en stav en lang strimmel krøllet hvidt papir. Dette er templets helligste, for hvilket den besøgende knæler og fremsiger sine bønner. Det hvide, ufarvede papir er *sandhedens* symbol. Den sammenhængende strimmel minder om, at sandheden er én, evig og allestedsnærværende, krøllerne symboliserer de mangfoldige former, hvorunder den optræder, verdensaltets mangfoldighed og fænomenrigdom. Ved siden af papirstrimlen hænger et lidet rundt speil, der skal minde om, at den besøgende maa lære sig selv at kjende og foran sandhedens speil bringe sit liv og sit væsen i overensstemmelse med de høieste love paa samme vis, som man ordner sin klædedragt foran et vanligt speil. Enhver japaneser, selv den mest uvidende, siger forfatteren, forstaar disse symbolers betydning. Shintoismen skulde saaledes være sandhedens tilbedelse under en ganske enkel og simpel symbolik. Templer opkaldes efter og helliges store afdøde mænd og kvinder, akkurat, siger han, som kirker i Europa tager navn efter apostle og helgener.

Ogsaa buddhismen er den absolute sandheds eller, som det heder, den universale intelligens's tilbedelse. *Buddh* kaldes enhver, der forstaar og indforliver i sig den fulde sandhed. Deraf navnet, buddhismen. Ordene sandhed, fornuft og intelligens bruges her i en videre betydning end hos os vanligt. De indbefatter alle moralens love og krav, retfærdighed, pligt og kjærlighed. Det sande liv er det i et og alt fuldkomne liv.

Enkelte buddhistiske templer har, og enkelte har ikke saakaldte gudebilleder. Hvor de findes, er de altid symbolske; ingen opfatter dem som *guder* eller som i sig selv hellige. Selv religionens grundlægger *Gautama* (almindelig hos os kaldt *Buddha)* bliver ikke egentlig tilbedt. Den, der vil forstaa buddhismens magt, siger forfatteren, maa ophøre at befatte sig med Gautamas personlighed eller de specielle forskrifter og regler, der stammer fra hans tid, og i stedet lægge sig efter hans filosofi og livssyn og lære at føle den længsel efter sandhed og liv i sandhed, der besjælede ham og er hans religions drivende aand.

Nogen *personlig* gud i den vanlige forstand findes altsaa ikke i disse religioner. Japaneserne er paa en maade en ateistisk nation og dog ifølge alle vidnesbyrd den mest moralske, den af alle kjendte nationer, hos hvem den personlige karakter er finest og noblest.

Men forstaar man ved Gud, siger forfatteren, ikke en person, men aand og sandhed, universets evige lov, sammenhængen mellem aarsag og virkning, saa tror vi selvfølgelig paa Gud.

Konfucianismen er et slet og ret moralsystem af høieste rang, næsten uden spor af religiøs indblanding og dog af en besynderlig gribende og adlende magt.

Forfatteren slutter med at sige, at havde ikke kristendommen optraadt saa overlegent, intolerant og udfordrende i hans fædreland, blandet sig i politik og statsanliggender og udgjort er slags landsfiendtlig sammensværgelse, vilde den aldrig have mødt ringeste modstand

i Japan, men have fundet sin plads ved siden af de andre religioner og frit faaet lov at gjøre sit bedste for at kristne folket. Hvad den havde havt at byde af høiere moral, af finere exempler paa liv og karakter, af dybere livs- og verdensfilosofi end de ældre japanesiske religioner, det havde man med glæde modtaget af den og tilegnet sig, mener han. Japaneserne har intet høiere ønske end at lære al sandhed at kjende. De er sandhedssøgere og sidder gjerne ved dens fødder, hos hvem ydmyghed og lærdom, nobelhed og visdom gaar haand i haand.

Den nye opdragelse.

Under ovenstaaende titel skriver den amerikanske pædagog professor *Jos. R. Buchanan* en artikel, der er opmærksomhed værd. Han taler for, at den hidtil benyttede ensidige opdragelse gjennem øiet skal afløses af en delvis opdragelse gjennem *øret*. Han hilser det som et glædeligt tegn paa fremgang i vort opdragelsessystem, at man har begyndt at benytte elevernes *hænder*, har indført haandarbeide i mange skoler, og han omtaler den erfaring, der paa dette felt er gjort, at ved at man lader børnene snedkre, smede etc. lærer de mere end disse haandværk og udvikler ogsaa i en grad og paa en vis, bøger ikke kunde gjøre det, alle deres *aandsevner*, deres forstaaelse, deres viljekraft, og den hele karakter. Det er en ganske anden opdragelse, man erholder ved at befatte sig med *ting*, end ved blot at have med tings navne og beskrivelser i bøger at gjøre.

Professor Buchanan fortæller om en vanlig læreanstalt, hvor der var 600 elever, halvten piger og halvten gutter. Man bestemte sig til at indføre industrielt haandarbeide ved siden af de øvrige fag. Forholdene gjorde, at denne forandring kunde ske for pigernes vedkommende før end for gutternes. Deres ugentlige bogundervisningstid forkortedes fra 36 til 18 timer ugentlig. Man ventede selvfølgelig nu, at de i de rent boglige fag skulde komme til at staa tilbage for gutterne. Men det modsatte hændte. De viste sig pludselig ved mindre arbeide og kortere studietid gutterne ganske overlegne. Haandarbeidet udviklede og opfriskede deres aandsevner i en ganske forbausende grad. Da saa senere gutterne ogsaa fik haandarbeide og deres studietid derfor reduceredes, mærkedes samme fremgang blandt dem, indtil de atter indtog sin oprindelige stilling lidt fremmenfor pigerne.

Nu vil som sagt professor Buchmann, at ikke alene øie og haand, men ogsaa øret skal benyttes under barnets opdragelse som en vei til aand og sjæl. Han mener, at øiet særlig opdrager den intellektuelle, logiske del af mennesket, forstanden, tænkeevnerne, derimod i ganske uvæsentlig grad følelser, moralnatur og karakter. Disse naaes bedre gjennem *øret*. Og opdragelsen, mener han, burde ikke være ensidig intellektuel. Det skulde ikke være dens maal at proppe børnenes hjerner fulde af tørre fakta eller udvikle dem til tænkende maskiner — logikkværne —, men at udvikle og uddanne alsidig, harmonisk og jevnt det hele menneskelige væsen, forstand, følelse, vilje, — alt. *Det* er uheldigvis *ikke* maalet for en eneste skole i kristenheden endnu. Men dertil maa vi komme. Og derimod vil *opdragelse gjennem øret* føre os et godt stykke paa vei.

Han paaviser, hvorledes *toner* er følelsernes sprog, og af følelsernes art, styrke, finhed, nobelhed og harmoni sig imellem afhænger *personens karakter*. Som visse følelser finder udtryk i toner, i sang og i musik, saa fremkalder og styrker atter disse toner de samme følelser. Krigersk musik vækker mod, vilje og kraft. Blødere toner vækker ømmere, finere følelse o. s. v. — med andre ord, det er muligt ved musik at fremkalde og styrke de følelser, man vil, i ethvert menneske. Dette mener han, burde skolerne gjøre brug af. De

vilde vil han tæmme ved musik, de modløse vil han give kraft og selvtillid ved musik, de raa naturer vil han forfine og adle ved musik, o. s. v. Han omtaler, at i London existerer der et religiøst selskab, der har det formaal at lindre lidelser og helbrede de syge ved musik. Principet er som bekjendt blevet prøvet i reformskoler for moralsk fordærvede børn og har vist sig at holde stik. Musik og sang har frembragt de mest forbausende resultater i retning af at forbedre og udvikle mangelfulde karakterer og personligheder.

Han foreslaar i alle skoler at indføre sang, musik og *deklamation*, ikke som underordnede bifag, men som hovedfag. Det skulde ikke være hensigten at uddanne gode sangere og talere, men paa den vis at uddanne *karakteren* hos alle. Bedre endnu end at høre sang og musik er det, mener han, selv at tage del deri. Og deklamation tror han ogsaa, naar stykkerne vælges med skjøn, udvikler i høi grad den hele personlighed. *Fire gange* daglig ønsker han at fylde alle verdens skolestuer med sang og musik af det bedste, der findes.

Jupiters femte maane.

Den engelske astronom *Robert S. Ball* skriver i *Fortnightly Review* en begeistret artikel om opdagelsen af Jupiters femte maane. Han begynder med at komplimentere Amerika for dets overordentlig store og vellykkede arbeide paa astronomiens omraade i de senere aar. Det har de to største teleskoper og har gjort de to eller tre største opdagelser i de senere aar. Opdagelsen af Mars's to maaner, der har ført til nøiere kjendskab til denne planet og dens forhold, og nu opdagelsen af Jupiters maane, der, mener forfatteren, vil lede til mange vigtige resultater, baade hvad Jupiter selv og hvad astronomien i det hele angaar, — begge disse tidens største opdagelser paa dette omraade hører Amerika og amerikanerne til. Derhos har det samme land fortjenesten af en hel række opdagelser af dobbeltstjerner, af en mængde udmerkede maanefotografier, af ypperlig udført spektroskopisk arbeide etc.

»I intet andet land findes en saadan overflod af storartede astronomiske observatorier. Intet andet sted er der saa rig anledning til at foretage alle slags astronomiske arbeider. Belønningen burde derfor ogsaa med rette tilkomme det land, som har gjort mest for at fortjene den. Der er ingen civiliseret nation, hvis indbyggere ikke vilde have følt sig stolte, om noget saadant som opdagelsen af Mars's to maaner og Jupiters femte biplanet var gjort inden deres eget lands grænser. Æren for begge disse opdagelser tilkommer Amerika, og de, som er fuldt inde i sagen, ved, hvor tappert de amerikanske astronomer har kjæmpet mod mange vanskeligheder for tilsidst helt at triumfere over dem. Heller ikke maa det i denne forbindelse glemmes, at det store Lick-teleskop saavelsom Washington-teleskopet begge er konstruerede og udførte i Amerika. De er resultater af de herrer Alvan Clarks optiske dygtighed. De, der har skaffet midlerne til tilveiebringelsen af disse storartede instrumenter, de, der har konstrueret dem, de, der har brugt dem, og den nation, der eier dem, alle maa man lykønske hjertelig med de storartede resultater, som har kronet deres bestræbelser.«

Den nye opdagelses betydning ligger tildels deri, at astronomien hidtil ikke har magtet fuldt ud at løse alle de matematiske og mekaniske problemer, som Jupiters planetsystem med de fire hidtil kjendte maaner frembyder. Man har ikke kunnet faa teori og observation til at passe helt og nøiagtig sammen. Tilnærmelsesvis og for alle *praktiske* formaal tilstrækkelig har de jo passet, men ikke saa nøiagtig, som de burde og skulde. Der er altid en liden uoverensstemmelse mellem beregning og virkelighed i dette tilfælde. De største astronomer har da ogsaa derfor atter og atter kastet sig over problemet og søgt ved nye beregninger at

komme til bedre resultater. Men den lille unøiagtighed har man ikke kunnet blive kvit. Grunden til den antager man nu at ligge — delvis i hvert fald — i denne tidligere ukjendte femte maane og dens indflydelse paa og i systemet. Ved herefter at kunne tage den med i beregningen haaber man at kunne opnaa den ønskede matematiske nøiagtighed i beregningerne, og et gammelt astronomisk problem, der har bryd mange skarpsindige hoveder, vil være løst. Man vil have erholdt et nyt og interessant exempel paa, at de teorier, hvorefter vor tids videnskab beregner og argumenterer, svarer nøiagtig til de virkelige forhold i verdensrummet, at vi nu kjender med yderste nøiagtighed en stor del af de love, tanker og ideer, hvorefter verdenerne bevæger sig, og hvorefter det hele universum er skabt og ordnet.

Hele Jupiters planetsystem vil blive studeret og beregnet paany, og en flerhed af dunkle gaader desangaaende vil blive opklaret og kaste lys ogsaa over andre verdenssystemer i rummet. Man vil maaske nu faa rede paa, hvad den store røde flæk betyder, der sees paa planetens skive, og som bevæger sig med større hastighed end dens øvrige jordmasse. Ogsaa hine sorte punkters natur, der roterer om planeten med lidt mindre hastighed end den, vil man maaske nu faa oplysning om. Meget muligt er det ogsaa, at opdagelsen vil føre til, at endnu flere nye Jupitermaaner opdages.

Den nye maane er ganske liden, blot som et brudstykke, der svarer til en tusendedele af en af de før kjendte maaner.

Toners farve.

Det har længe været et bekjendt faktum og vel for mange en erfaring, at der gives en nær forbindelse mellem syn og hørsel, mellem toner og farver, saaledes at vi uvilkaarlig ved at høre visse toner kommer til at tænke paa bestemte farver og omvendt. Hos enkelte personer er dette tilfældet i langt høiere grad end hos andre. Der tales jo almindelig om en tones farve, en sangs kolorit o. s. v.; de dybere toner vækker forestillingen om mørke farver, de høiere om lyse. Men enkelte personer har som sagt denne egenskab langt finere udviklet. De besidder næsten en ny sans, — syn for toner eller hørsel for farver. Et musikstykke bliver til et farvespil for deres indre øie, og en tale, en prædiken, en konversation, en stemme fremkalder for dem altid farveindtryk. En tale kan saaledes give indtryk af at være sort, graa, blaa, rosenrød, gul, grøn o. s. v., naturligvis med nuancer og afvexling i enkelthederne.

I den sidste tid har man foretaget en virkelig videnskabelig undersøgelse af disse fænomener, og man har fundet, at saaledes begavede eller udviklede personer endog tillægger hvert ord i sproget en bestemt farve. Og ved sammenligning og langvarig undersøgelse har man fundet, at ordets farve afhænger af de enkelte lyd eller bogstaver, hvoraf det er sammensat, saa at man til slut kommer til det resultat, at hver lyd i hvert sprog og hvert bogstav i alfabetet er *farvet* og paa en følsom organisme fremkalder ikke alene lydindtrykket, men ogsaa et bestemt farveindtryk.

Ved de hidtil foretagne undersøgelser har man fundet, at *a* er sort og *u* er grøn; derimod har man endnu ikke opnaaet sikre resultater for de andre vokalers vedkommende. Konsonanterne har blot blege eller neutrale farver; det er altid vokalerne, der lægger den rigere farve i sproget. Ordenes betoning og selve stemmen har indflydelse paa farven og giver mørkere og lysere nuancer, større eller mindre klarhed og renhed.

Menneskets to hjerner eller dets dobbelte personlighed.

(Efter *Rev. of Reviews*).

Om menneskets to hjerner, dets deraf følgende dobbelte personlighed og det lys, som dette kaster over pludselige omvendelser og lignende fænomener paa det religiøse omraade, har Dr. B. W. Richardson i et medicinsk fagskrift skrevet en interessant artikel. I en samtale, han havde med *Mrs. Booth* (frelsehær-generalens hustru), fortalte denne ham om en fordrukken og helt forfalden mand, som pludselig i et frelsemøde blev omvendt og fra det øieblik af blev et andet menneske, aldeles forvandlet og har levet som en gjennembra mand og sund, kraftig karakter siden. Hun spurgte dr. Richardson, om denne kunde forklare fænomenet (som frelsehæren kan fremvise tusener af sidestykker til) paa nogen anden maade end som et mirakel, der skyldtes den Helligaands direkte paavirkning og arbeide, — Guds naade simpelt hen.

Dr. Richardson besvarer dette ved at forklare, at mennesket i grunden har *to hjerner,* det vil sige de to halvdele af hjernemassen udgjør hver for sig en fuldstændig hjerne. Men disse to er sjelden lige. Den ene kan være saa at sige en *ond* hjerne, fuld af slette tendenser og tilbøieligheder, den anden en *god* hjerne. Og mange menneskers iøinefaldende ustabilitet og vankelmodighed ligger i, at de to hjerner vexelvis faar overmagten og foreskriver forskjellig handlemaade og optræden.

Nu kan det hænde, at den onde hjerne f. ex. i et menneske har været den kraftigste og har havt overtaget. Mennesket har været et slet individ. Den gode hjerne har ligget ubrugt, sovende. Men ved det misbrug, som den onde hjerne ved sin egen natur selv fører over sig, tør det saa hænde, at den efterhaanden svækkes og ødelægges saaledes, at den ikke længer besidder sin gamle kraft og modstandsevne. Tager saa pludselig en voldsom ydre kraft fat paa vedkommende person og baner sig vei til den gode halvdel af hjernen, faar under mægtige og ædle motiver og stor begeistring vakt den af dens dvale og sat den i virksomhed igjen, saa søger den at tilegne sig herredømmet over personen, og da nu den onde hjerne er svækket og den gode fuld af kraft og nyvakt energi, lykkes dette ofte. Den onde hjerne kan for bestandig blive den gode underlagt, eller det kan hænde, at den onde, naar de ydre kræfter og motiver og den store begeistring er væk, atter tilraner sig magten.

Ligesom legemet renses ved vand, saaledes renses sjælen ved sandhed.

(Fra den ældste hinduiske bibel).

Om søvn og søvnløshed.

(Efter dr. W. A. Hammond).

Søvn bestaar i, at hjernen tømmes for blod. Den enkleste maade, hvorpaa man selv kan overbevise sig herom, er at iagttage et lidet barn, i hvis hovedskalle der som bekjendt er to aabninger, hvor hjernen kun dækkes af huden. Naar barnet er vaagent, danner huden her en forhøining i forhold til den omgivende del af hovedet. Naar barnet derimod sover, synker huden ind, og der dannes en indhuling. Drømmer det, reiser ogsaa huden sig noget; thi drømme fremkaldes derved, at hjernen *delvis* fyldes med blod. Paa folk, der har beskadiget hovedskallen slig, at stykker af den har maattet borttages, har man observeret nøiagtig det samme. Paa en mand, af hvis hovedskalle et 18 □" stort stykke var borttaget, sank huden, naar han sov, 1/2" under den omgivende del af skallen. I ethvert tilfælde kommer naturligvis dette af, at hjernen under søvnen tømmes for blod, hvorfor hjernecellerne synker sammen, medens i samme øieblik, som man vaagner, blodet atter strømmer ind i hjernens kar, fylder dem og spænder væggene ud, hvorved hjernemassen tiltager i volum. Man har endog nøiagtig maalt det tryk, som blodet udøver paa hjerneskallens vægge i vaagen og i sovende tilstand, — den forskjellige blodstand, naar man er vaagen, sover og drømmer.

Søvnløshed kommer af, at hjernens blodkar ikke giver fra sig det blod, de indeholder. Af overanstrængelse eller andre grunde har de tabt noget af sin elasticitet og vil ikke, som de gjør hos sunde mennesker, trække sig sammen og støde blodet ud, naar man skal sove. Man maa da ved kunstige midler hjælpe dem til at gjøre det. De sovemediciner, som benyttes, virker i almindelighed netop ved sin evne til at trække karrenes vægge sammen og derved tømme blodet ud af hjernen. De fleste af disse midler synes dog at være ganske farlige at have med at bestille, da mange af dem ved siden af sin virkning paa hjernen ogsaa øver (skadelig) indflydelse paa hjertet, lungerne eller andre vigtige organer. Flere af dem er ganske uberegnelige i sine virkninger og kan en enkelt gang gjøre stor skade hos de samme personer, for hvem de i almindelighed er meget gavnlige. Saa skal f. ex. ifølge den amerikanske armés overlæge, dr. Hammond, tilfældet være med *kloral*. Som oftest synes den ingen skadelige virkninger at have; men af og til følges den af de alvorligste forstyrrelser og endog (taget i almindelige doser) af døden. Vedkommende autoritet siger derfor, at han aldrig foreskriver kloral.

Musik i stedet for medicin.

(Efter *Medical Magazine*).

I London existerer der et selskab, delvis af religiøs karakter — *guild of St. Cecilia* —, der sætter sig som maal at lindre lidelser og helbrede syge ved musik. Medlemmerne staar rede til paa doktorens kaldelse at indfinde sig i privatboliger eller i hospitaler for ved tonernes magt at skaffe søvn for de søvnløse og ro for de febersyge, for at reducere blodets temperatur, regulere blodcirkulationen, hjertets slag, nervernes spil, aandedrættet og fordøielsen, for med andre ord at uddrive sygdommens dæmoner og feberfantasiernes djævle.

Det er videre meningen at bygge et stort centrallokale, hvor der skal spilles uafladelig, nat og dag. Dette lokale skal saa have telefonforbindelser med alle Londons hospitaler og sygehuse, saaledes at doktor eller sygepleier blot behøver at dreie paa en skrue for at skaffe en syg den deiligste musik. Vil ikke søvn indfinde sig, naar den er paakrævet, sætter man blot den syge telefonen for øret i stedet for at give ham morfin eller opium.

Selskabet har allerede i nogen tid været i virksomhed, og resultaterne er meget tilfredsstillende. I et hospital fandt man, at 50 % af patienterne lod sig dysse i søvn af musiken; i et andet viste det sig, at 7 af 10 patienter i feberhede var musikens magt saa underkastet, at deres temperatur sank betydelig i retning af det normale, hver gang der spilledes.

Ved videre experimenter har man slaaet fast, at musik virkelig udøver en direkte og ikke ubetydelig indflydelse paa blodcirkulationen og temperaturen og derigjennem paa fordøielsen, nerverne og det hele legemlige befindende. At den kan være lægen til meget stor hjælp er der saaledes ikke længer tvil om. Artikelen slutter derfor med den bemerkning, at der nu altsaa synes at være opdaget noget, hvortil selv den unge frøken, der intet andet har lært og intet kan end at spille piano, kan benyttes. Selv hun kan herefter blive en nyttig person i verden.

„For 8—10 aar siden", fortæller en af Englands fremragende literære størrelser, „sad jeg i en Londonklub sammen med fire af vore mest velkjendte forfattere og journalister. En var redaktør for et af Londons store dagblade. Han var kommen til at tale fortrolig om sit tidligere liv og sin løbebane. „Der er vel ingen", sagde han, „der nu sidder i saa god en stilling som jeg, der har havt mine bitre erfaringer, da jeg først kom til London. Det er nu 20 aar siden. Jeg gik engang uden en smule mad i tre samfulde dage, og i tre nætter sov jeg under aaben himmel i et af vore parkanlæg!" En tilstedeværende ven vendte sig til mig: „Kan ikke du give os noget, som overtræffer dette?" sagde han. „*Fire* nætter", svarede jeg, „paa bryggerne ved Themsen, *fire* dage uden mad." Min nabo paa venstre haand var en velkjendt digter. „*Fem*", lød det lakonisk fra ham, og det viste sig, at der var ikke en af os, som ikke engang i sit liv havde boet i hint hotel: „De skjønne stjerner" — et hotel, som altid er aabent og frit for enhver. Alle havde vi været stamgjæster der før i tiden . . . . . — Et ømmere broderskabets baand knytter sammen dem, der engang har holdt til i hint store gjæstgiveri, end der er at finde mellem nogen anden klasse af mennesker. — *Den* ler ad et skrammet ansigt, der aldrig selv har været saaret, medens erfaring i lidelse, mangel og elendighed gjør sind og hjerte vidunderlig milde og sympathetiske, cg fællesskabet paa dette omraade knytter de ømmeste, inderligste og varigste baand."

Peter Ibbetson.

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.*)

(Fortsættelse.)

Aa, den gode, gamle tid!

Aftenen helligedes for mig ved synet, duften og raslingen af Madame Seraskiers kjole, som jeg gik ved siden af hende i det stadig tiltagende tusmørke, — et glimt af gult, lyseblaat eller hvidt, duft af sandeltræ, en raslen, der røbede en let, kraftig gang paa faste, smale, høivristede fødder (der ikke let blev trætte) tilligemed et ængsteligt moderligt ønske om at komme tilbage til Mimsey, som ikke var sterk nok for disse længere udflugter.

Paa vore kortere ture pleiede jeg ofte at bære Mimsey paa ryggen størstedelen af hjemveien (for at behage hendes moder); en let byrde. Med sine stakkels lange, tynde arme rundt halsen paa mig og sin blege, kolde kind mod mit øre veiede hun næsten ingenting. Og naar jeg blev træt, afløste M. le major mig, men kun for en liden stund. Hun vilde altid blive baaret af *Gogo* (saaledes kaldte hun mig uden nogensomhelst grund, medmindre det var, fordi mit navn er Peter.)

Hun for sammen, naar de lyse birketræer aftegnede sig mod den mørke baggrund, og gyste, dersom en gren kom nær hende, og fortalte mig saa om »der Erlkönig«.

Og Mimsey var en slig god kamerat trods sin alvorlighed og daarlige helbred, saa taknemmelig for smaa tjenester, satte saadan pris paa smaa færdigheder, var saa overbærende med smaa forfængeligheder (hvoraf hun selv ikke syntes at have mere end sin moder) og var saa morsom til trods for sit evige alvor — hun var igrunden en stor skøier —, at jeg snart bar hende ikke bare for at behage hendes moder, men for at behage hende selv; jeg vilde gjort, hvad det skulde være, for hendes skyld.

Hvad M. le major angaar, opdagede han efterhaanden, at Mimsey var halvt en martyr og halvt en helgen og i besiddelse af alle dyder under solen.

Ah, vous ne la comprenez pas, cette enfant; vous verrez un jour, quand ça ira mieux! vous verrez! elle est comme sa mère . . . elle a toutes les intelligences de la tête et du coeur!).* Og han ønskede bare, at det havde behaget himlen at gjøre ham til hendes bedstefar — paa *mødrene* side . .

---

*) Ah, De forstaar ikke dette barn! De skal faa se en gang, naar hun bliver bedre, De skal faa se, hun er som sin moder — hun besidder i høi grad baade hovedets og hjertets intelligens.

L'art d'être grandpère! *) Denne veirbidte, skrammede gamle soldat havde lært den uden nogensinde selv at have havt en søn eller datter. Han var en født bedstefader.

Desuden havde Mimsey og jeg smag og mange interesser fælles — for musik f. ex. saavelsom for Beewicks træsnit, Byrons digte, stegte kastanier og frem for alt for Mare d'Auteuil, som hun foretrak om høsten, naar de gule og brune blade hvirvlede og jagede hverandre rundt bredden eller flød omkring paa den mørke overflade og den kolde vind peb gjennem skovens bladløse grene under den blyfarvede himmel.

Hun sagde, at det var saa godt at være der da og tænke paa hjemmet og kaminilden, og endnu bedre var det, naar man omsider var kommen hjem, at tænke paa den mørke dam, som vi havde forladt. Og det var virkelig morsomt at traske hjemover gjennem skoven, parken og alleen i tusmørket, naar flagermusene var paafærde, sammen med Alfred, Charley, Mimsey, Madge og Médor, at bane os vei gjennem det visne løv, ryste de vakre modne hestekastanjer ud af deres brustne, flødefarvede hylstre og af og til plukke op ege- og bøgenødder underveis.

Og naar vi saa var hjemme, var det saa deiligt, saa rigtig deiligt at tænke paa, hvor mørkt og ensomt og uhyggeligt det maatte være derude ved dammen, — medens vi sad paa hug og pratede og stegte kastanier ved ilden i skoleværelset, før lysene blev tændt, og medens Thérèse gjorde alt i stand til thebordet, fortalte nyheder og smurte smørrebrød. Min moder spillede gjerne paa harpe ovenpaa i dagligstuen, lige til de sidste røde straaler forsvandt i det vaade vesten bag de svaiende trætoppe. Da blev gardinerne trukne ned og lysene tændte, og vi fik vor appetit tilfredsstillet.

Det er en fryd for mig at sidde her i min ensomhed og mit fangenskab og gjenkalde mig hver enkelt begivenhed fra hin deilige tid, — en fryd at føle den smerte over mindet om svundne lykkelige dage, hvorom digteren siger, at den er sorgens sørgekrone. Denne sorgens krone er min glæde og min trøst og har altid været det. Jeg vilde ikke bytte den for ungdom, sundhed, rigdom, ære og frihed; kun for endnu tre gange at leve op igjen den lykkelige barndomstid vilde jeg opgive disse trefold lykkelige erindringer.

For at det ikke bare skulde blive leg og moro med os, maatte mine fættere og jeg arbeide meget haardt. Min moder gjorde nu for det første alt, hvad hun kunde, for at faa mig til at blive et sandt vidunder af lærdom.

*) Kunsten at være bedstefar (titelen paa en bog af Victor Hugo.)

Hun forsøgte at lære mig italiensk, som hun talte ligesaa flydende som engelsk og fransk (hun havde været meget i Italien), og jeg maatte oversætte «*Gierusalemme literata*» til begge disse sprog — et arbeide, som fremdeles er ufuldført —, omskrive «*Allegro*» og «*Penseroso*» til Miltonsk fransk prosa og «*Le Cid*» til Corneillesk engelsk. Saa maatte jeg læse Pennicks Grækenlands og Roms historie og naturligvis bibelen og saa hver søndag kollekten, epistlen og evangeliet udenad. Nei, det var ikke bare leg og moro.

Det var min moder en fornøielse at undervise mig, men desværre var det ikke nogen fornøielse for mig at blive undervist, og vi har voldt hinanden mangt et suk i den anledning, men kanske dog blot holdt mere af hinanden af den grund.

Om morgenen gik vi, mine fættere og jeg, til M. Saindous skole lige overfor for at lære fransk grammatik, latin og græsk. Tre aftener af ugens sex kom saa Mr. Slade, en Cambridge-student, som var havnet i Paris, for at anglisere og neutralisere den latin og græsk, vi havde lært om formiddagen, og for at vise os, hvor sørgelig franskmændene havde mishandlet disse sprog.

Gode, gamle Slade!

Vi pleiede at sidde paa stensøilerne udenfor porten til alléen og vente paa, at han skulde vise sig bag et hjørne langt nede i den bugtede gade.

Med den grønne livkjole, det stive skjortebryst, de tykke, flade tommelfingre stukne ind i armhullerne paa nankinsvesten, de lange, flade indadvendte fødder, de rødlige, koteletformede bakkenbarter, hatten bag paa hovedet og det rene, friske, blomstrende, dydige engelske ansigt var han intet sympathivindende syn, naar han omsider viste sig.

„Gode, gamle Slade!"

Undertiden kunde sygdom og hjemlige affærer til hans egen store sorg holde ham borte fra vor midte. Den henrykkelse, vi følte, naar vi efterhaanden begyndte at anse os fuldt overbeviste om, at vi sad der og ventede forgjæves, var altfor dyb til at give sig udtryk i ord eller nogen ydre demonstration; det var nok bare at blive siddende paa vore stene og lade henrykkelsen bemægtige sig os.

Disse lykkelige dage var kun faa, og langt var det mellem dem. Det kan maaske synes stødende at sammenligne en meget agtværdig engelsk lærers *fraværelse* med en engels *besøg;* men saaledes følte vi det virkelig.

Og saa vilde han indhente det forsømte næste eftermiddag, den samvittighedsfulde englænder, hvilket kunde være rigtigt nok ligeoverfor vore forældre, men ikke videre hensynsfuldt mod os. Hvilken extra strenghed vi saa maatte betale den stakkels halve fredag med, hvor mange rap der vilde vanke over blækkede fingre fra en afskylig, haard, rund, poleret, forretningsmæssig engelsk lineal!

Vi havde for vane i hine dage at kalde alt engelsk afskyligt, et udtryk, som vore forældre fandt, vi gjorde vel megen brug af.

Men saa manglede vi kanske heller ikke ganske undskyldning for denne utilgivelige følelse; thi der var en anden engelsk familie i Passy, Prendergasts, en ældre familie end vor, det vil sige forældrene (og onklerne og tanterne) var middelaldrende, bedstemoderen død og børnene voxne. Vi havde ikke æren af deres bekjendtskab — om til uheld for dem og held for os eller omvendt, skal jeg ikke afgjøre.

De var af en helt anden type end vi og var, om jeg selv tør sige det, overordentlig lidet tiltalende. Kanske familien har udgjort originalen til de karikaturer af vore landsmænd, hvormed franske kunstnere har forsøgt at hevne sig over nederlaget ved Waterloo. De var store, hovmodige, fulde af foragt for andre mennesker, havde fremstaaende fortænder, lang næse, lang overlæbe og matte, kolde, egoistiske, dumme grønne øine — som gjedden —, der hverken saa til høire eller venstre, men stadig lige frem over hovederne paa folk, som de vandrede afsted i sin britiske stolthed og syndfri selvretfærdighed.

Familien Prendergast.

Naar de pludselig viste sig, især om søndagene, blev alle dyder os strax en forhadt ting og respektabilitet noget at flygte for. Selv den glatte, velragede renlighed var saa puritansk anmassende og overlegen, at den bragte en til at afsky selve tanken paa sæbe.

Naar de talte fransk (i butiker),

var accenten ikke musikalsk, blød og sympathetisk som Madame Seraskiers, men barbarisk med frygtelige «*ongs*» og «*angs*» og «*ays*». Deres hele væsen var overlegent, mistænksomt og ringeagtende, og saa kunde vi høre og forstaa deres uforskammede engelske sidebemerkninger. Endskjønt de var høie og ranke og ikke paa nogen maade vanskabte, saa de dog ud som skeletter ved en fest, som vigtige, høitidelige, tomme karnevalsmasker, og gjorde slige løierlige figurer, at man følte sig overbevist om, at Waterloo muligens engang kunde tilgives og glemmes (endog i Passy), men Prendergasts — aldrig!

Jeg har levet saa længe borte fra verden, at for alt. hvad jeg ved, kan denne gamle britiske type, dette stygge, lidet indtagende, magre, ildevarslende gamle fugleskræmsel af et menneske muligens være uddød — til nationens fordel.

Men i hine dage troede vi, idet vi dømte noget forhastet, som børn er tilbøielige til at gjøre, at England maatte være fuldt af Prendergaster, og følte ingensomhelst lyst til at reise did.

Det er sandt, vi gjorde dog enkelte undtagelser fra den sædvanlige engelske «afskylighed»; men listen var ikke lang: the, sennep, pickles, ingefærnødder og først og fremst det engelske husholdningsbrød, som kom til os to gange ugentlig som et stort extratraktement til belønning for vore dyder, og som ogsaa passede saa godt til smøret i Passy. Det *var* deiligt; der var bare den vanskelighed, det dilemma, om man skulde spise det med smør alene eller ogsaa med «*cassonade*» (fransk brunt sukker).

Mimsey havde sin bestemte smag og likte det bedst med «cassonade.» Naar hun ikke var tilstede, pleiede jeg at gjemme halvdelen af mine stykker til hende og smøre dem omhyggelig over med «cassonade.»

Paa den anden side derimod syntes vi, at alt fransk var det modsatte af afskyligt — *undtagen alle de franske gutter, vi kjendte*, og i M. Saindous skole var der over to hundrede, hvortil saa kom alle de gutter i Passy, som ikke gik i M. Saindous skole, og hvis navne var legio, saa vi ikke var ganske uden materiale for god, velnæret, udfordrende engelsk fordom og stolthed.

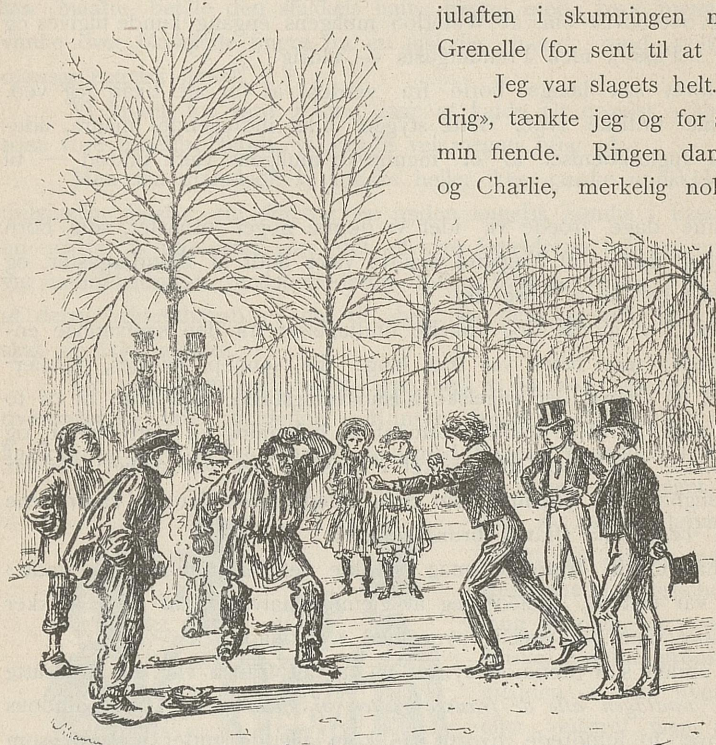
Heller ikke undlod de franske gutter til gjengjæld at anse os for afskylige, og undertiden gav de endog udtryk for denne tanke, især de «simple» smaagutter, som legte paa gaden — «*les voyous*» *). De hadede vore høie hvide silkehatte, store kraver og Eton-jakker og kaldte os «*sacrés goddams*», som deres forfædre havde kaldt vore i Jeanne d'Arcs dage.

Undertiden kastede de sten, og da blev der slagsmaal med blødning fra uforskammede smaa franske næser og ilsom flugt af ynkelige franske fødder med frygtelige skrig: «*O là, là, o, là là — maman!*» naar de blev indhentede af os.

*) Gadegutter.

Ikke saa at forstaa, at ikke ogsaa vore næser kunde bløde af og til, naar vi blev beseirede og pryglede af en vis grovsmed — altid den samme unge grovsmed — *Boitard.*

Naturligvis pryglede tilslut en af os ham saa grundig (for at redde Storbritanniens ære), at han aldrig har kunnet løfte hovedet fra den dag. Det var angaaende en kat. Det fandt sted en julaften i skumringen mellem Passy og Grenelle (for sent til at redde katten).

„Det var angaaende en kat.“

Jeg var slagets helt. «Nu eller aldrig», tænkte jeg og for som afsindig mod min fiende. Ringen dannedes af Alfred og Charlie, merkelig nok understøttet af nogle af de mandlige Prendergaster, der forglemte sig saa, at de fattede interesse for begivenhederne. Madge og Mimsey saa paa, forfærdede og henrykte.

Det varede ikke længe. De to Prendergaster syntes at more sig, medens det stod paa; men, da alt var over, huskede de pludselig paa sin værdighed og stolprede bort, uden at sige noget.

Da vi blev ældre og forstandigere, fik vi lov til at udstrække vore opdagelsesreiser til Meudon, Versailles, St. Germain og andre herlige steder; vi fik lov til at ride derhen paa leiede heste efter først at have lært ordentlig at ride i den bekjendte rideskole i Rue Dupont.

Vi blev ogsaa godt kjendte i Paris, især i det gamle Paris. For exempel paa øen St. Louis med dens statelige gamle huse — *entre court et jardin* *)

*) Mellem gaarden og haven.

bagom svære stenportaler og høie mure, hvor høie embedsmænd og advokater — retssalens adelsmænd — boede i værdig ensomhed, men hvor engang i gamle dage sværdets større adelsmænd, kjække korsfarere og tempelherrer som Brian de Bois Gilbert, havde boet.

Og den anden endnu mere bekjendte ø, La Cité, Paris's vugge, hvor Notre Dame hævede sine tvillingtaarne høit over «Hotel-Dieu's» melankolske graa, forvitrede mure og smudsige brune tage.

Smaa faldefærdige huse uden nogensomhelst arkitektur eller perspektiv gjemte sig som gamle spindelvæv mellem den store kathedrals støttebuer og pilastre, medens der paa to sider af den lille firkantede aabne plads (place du Paris Notre Dame) stod gamle stenbygninger med høie skiferstenstage og fint forsirede jernbalkoner. De syntes at gjemme paa saa mange romantiske historier. at jeg aldrig blev træt af at stirre paa dem og undre mig paa, hvad vel de historier var. Naar jeg nu tænker paa det, maa en af disse selvsamme bygninger have været Hôtel de Góndelaurier, hvor ifølge den mest sandfærdige historieskriver, som nogensinde har levet, den stakkels Esmeralda engang dansede og spillede paa tamburin for at more den smukke frøken Fleur de Lys de Gondelaurier og hendes adelige venner, hvem hun langt overgik i skjønhed, renhed, godhed og herkomst (uagtet hun kun var en uvidende, omvankende zigeunerpige, der var taget op fra gaden), og der, foran den lystige bueskytte og alle de andre, blev hun til sin ulykke forraadt af sin gjed, hvem hun havde været saa uforsigtig at lære at stave det elskede navn «Phébus.»

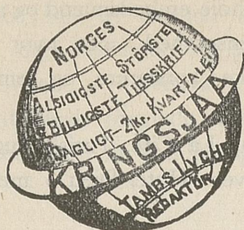
Tæt ved os var «la Morgue», den grufulde bygning, som den store tegner Méryon har formaaet at give noget af den troldomsagtige tiltrækning, den havde for mig i hine dage, og endmere naar jeg ser den med erindringens begeistrede øine.

La Morgue! Hvilken skjæbnesvanger klang bare i navnet!

Efter modig at have beseet alle rædslerne derinde (som det sømmer sig en sund engelsk gut) var der kun et skridt til rytterstatuen af Henrik den fjerde paa «Pont neuf» (den ældste bro i Paris). Paa sin langhalsede ganger sidder han smilende, *le roi vert et galant* *), netop midtveis mellem den historiske flods bredder, netop hvor den var mest historisk, og vender ryggen til det Paris, som tilhører borgerkongen med det pæreformede ansigt og de koteletformede bakkenbarter.

*) Den raske og galante konge.

(Fortsættes).

„Kringsjaa".

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa" tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskrifsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa" er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen *bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.*

Olaf Husebys forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser, Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne".

Redaktionens opmærksomhed er bleven henledet paa en noget vildledende gjengivelse af et enkelt ord i den skildring af miss Frances Willard, som væsentlig efter *Reviev of Reviews* gjengaves i *Kringsjaas* første hefte. Ordet *Temperance* i navnet paa den forening, hvis præsident miss Willard er — *Women's Christian Temperance Union* —, oversattes der med *maadehold*. Denne oversættelse er vistnok sproglig korrekt; men i denne forbindelse har ordet tabt sin oprindelige betydning og har paa grund af afholdsbevægelsens faktiske udvikling fra en maadeholdsbevægelse til en *totalafholdsbevægelse* antaget den sidstnævnte betydning. Det vil da sige, at selve *ordet* ikke har forandret betydning, men at den bevægelse, det oprindelig gav navn, har forandret karakter uden at forandre navn, saaledes at *Women's Christian Temperance Union* nu er et noget uheldigt navn for foreningen. Den *er* ikke længer repræsentant for en *temperance*bevægelse, det vil sige en maadeholdsbevægelse, men for en afholds- eller totalafholdsbevægelse.

Denne uegentlige benyttelse af et ord, der fremdeles har sin geie, klare betydning af maadehold, er meget uheldig og bidrager ikke saa lidet til misforstaaelse og forkvakling i Amerika og England. Der findes nemlig ogsaa temperance-foreninger, som ikke er for totalafhold, men kun for maadehold, som navnet angiver. Derimod er det saa, at ordet temperance nu i almindelighed betegner totalafholdsbevægelse og maa oversættes saaledes. Men

samtidig benyttes ofte i samme passus og linje ordet i sin sproglig rigtige betydning. Ja i selve navnet paa den nævnte forening benyttes ordet i *begge* betydninger. Som i artiklen nævnt, har foreningen nemlig søgt at udvide sin virksomhed ogsaa udenfor drikkelastens omraade. Den vil, at ordet *temperance* i navnet skal betegne et i *alle dele maadeholdent, selvbehersket* liv. Ordet betyder altsaa i den selvsamme forbindelse og i det samme foreningsnavn totalafhold, naar talen er om alkoholisk drik, men maadehold, naar talen er om noget andet.

Under disse omstændigheder vil man forstaa, at den uheldige gjengivelse af ordet i første hefte faldt noksaa naturlig, saalænge ens opmærksomhed ikke var specielt rettet paa ordet og sagen. Da der er udtalt frygt for, at saadan gjengivelse vil bibringe læserne det indtryk, at den store internationale forening blot er en maadeholdsforening, hvad alkoholiske drikke angaar, og at dette indtryk foruden at være urigtigt vil kunne skade afholdsbevægelsen i nogen grad, vælger jeg denne iøinefaldende maade at rette feilen paa. Brugen af ordet *temperance* i denne forbindelse og betydning er som sagt uheldig og beklagelig; men om det faktum, at omtalte forening og omtrent al bevægelse og alle foreninger paa dette omraade i Amerika er totalafholdsforeninger, derom er der intet spørgsmaal. Ordet burde i artiklen været oversat «afhold» simpelt hen.

Kanada og de Forenede stater.

Der synes virkelig at blive alvor i sagen angaaende Kanadas indlemmelse i de Forenede stater. Spørgsmaalet diskuteres nu ivrig paa begge sider af grænsen, men dog saa, at det sidstnævnte lands presse og offentlige mænd erklærer, at det i tilfælde maa blive Kanada, der *søger* adgang til forbundet, og at først naar saa er skeet ved en solid majoritet af koloniens vælgere, kan der blive tale om nogen erklæring eller bestemt udtalelse fra amerikansk side. Foreningen vilde gavne Kanada saa meget mere end de Forenede stater, at alt initiativ i sagen maa overlades det. Det paastaaes fra kanadisk side, at stemningen der virkelig — og det i stadig voxende grad — er for en slig forening, og at en stor majoritet af vælgerne vilde udtale sig derfor, om sagen blev sat under afstemning.

For tiden opholder sig i de Forenede stater en af Kanadas mest fremragende mænd, nationaløkonomen *Goldwin Smith*. Han repræsenterer den annektionistiske bevægelse i kolonien og søger nu at vinde amerikanske statsmænd for sin idé; særlig skal det være hans ønske og opgave at faa *Cleveland* aktivt interesseret i de to landes forening.

Kommer nogen gang en slig forening i stand — og det er vel blot et tidsspørgsmaal —, saa vil simpelt hen Kanada blive indlemmet i og gaa op i forbundet, ikke som enkelt stat, men som fem eller sex stater. Kanada

bestaar nemlig som bekjendt allerede af en føderation af saakaldte provinser med halv selvstændighed. Den kanadiske forbundsforfatning med forbundsregjering vilde simpelt hen blive strøgen, provinserne vilde tage navn af stater, foretage den nødvendige og ikke saa svært gjennemgribende forandring af sine enkeltforfatninger og saa sende repræsentanter og senatorer til Washington i stedet for til Ottawa.

Ønsker provinserne en slig opgaaen i det større amerikanske forbund, saa hverken kan eller vil selvfølgelig England hindre det.

Bergensbanen.

Hr. overingeniør *Lekve* har nylig i et foredrag behandlet fordelene og omkostningerne ved de forskjeliige foreslaaede vestlandske jernbanelinjer. Han kommer til det resultat, at for disse er ubetinget Bergensbanen den for landets udvikling mest betydningsfulde og den, der først og fremst bør bygges.

Ogsaa for den, der ikke sidder inde med det nøiere kjendskab til sagens tekniske og økonomiske detaljer, synes et saadant resultat uundgaaeligt. En nogenlunde direkte, grei og sikker jernbaneforbindelse mellem østlandet og vestlandet, mellem Kristiania og Bergen, er dog en af livsbetingelserne for vort lands videre væxt og udvikling, af lige saa stort værd for vort aandelige som for vort materielle livs trivsel og sammenslutning. Vestland og østland burde ikke længer være helt skilte ad, forbundne alene ved den tvilsomme, upaalidelige, søvngjængerske dampskibskommunikation. Den praktisk korteste linje mellem de to maa forekomme almindelige mennesker som den eneste rette og i længden økonomiske. Den lange vestlandslinje langs kysten — hvilken man har tænkt sig at kunne tage Bergensbanens plads — bliver jo for det første, som overingeniøren viser, meget dyrere og dernæst meget længere og upaalideligere. Den bringer ikke østland og vestland og disses respektive største oplagssteder paa langt nær saa nær hinanden, som Bergensbanen gjør det. Og endelig følger den en linje, hvor dampskibe endnu en stund *kan* gjøre tjenesten.

Den, der betragter Norges kart og mindes, hvilken betydelig del af vor folkemængde og af vort materielle, kommercielle og aandelige liv, der findes paa vestlandet, maa dog faa det indtryk, at ingen bane i vort land er saa paakrævet eller vil vise sig saa gavnlig og saa ansporende for væxt og udvikling som netop Bergensbanen. Det synes, som maatte østlandets og vestlandets forening ved saa vidt direkte og grei en jernbaneforbindelse være landets maal og løsen paa det materielle omraade i de nærmest kommende aar og indtil banen er aabnet.

Lidt nedslaaende er det at mindes, at denne bane var et af de to nationale foretagender, som allerede diskuteredes, før jeg for 12 aar siden reiste over til Amerika. Det andet var Kristiania nye teater. Tolv, femten aar af forundersøgelser, diskussion, og endnu ikke

længer! Gaar det fremdeles med samme fart, saa kan vi vente at se teatret aabnet i midten af næste aarhundrede, og saa reiser vore børnebørn kanske til Bergen med den nye bane i slutningen af det 20de eller begyndelsen af det 21de aarhundrede.

Mon det ikke var muligt at faa *lidt* mere fart i os af og til? Bare lidt?

Men nu foreligger der dog saa vidt nøiagtige og omhyggelige undersøgelser af og overslag for disse projekterede baner, at man da endelig efter 12—15 aars betænkning og grubling og tællen paa knapperne burde kunne fatte en bestemmelse. Skal Bergensbanen i det hele bygges — og engang *maa* den nu bygges —, saa jo *hurtigere* det sker, des bedre, naturligvis; jo før faar vi godt af den, jo før begynder dens gode virkninger at vise sig. Og intet *spares* ved at bie og vente og betænke sig og saa atter betænke sig. Lad en bestemmelse engang blive fattet! Og naar saa det er gjort, saa lad banen blive bygget saa fort, som gjørligt er. Lad der blive sat fart i arbeidet fra oven af. Lad smaasulring og søvngjængeri blive forbudt og udryddet. Lad det ikke tage en menneskealder at bygge den!

Og naar saa Bergensbanen er færdig — om ikke før —, saa giv os fra Bergen en *norsk* Amerikalinje af gode, første klasses hurtigseilende skibe. Den vilde selvfølgelig da kunne arbeide under langt heldigere vilkaar end danske eller svenske linjer og kunne konkurrere med held med de tyske og engelske om al *skandinavisk* trafik. Den maatte kunne blive den store handels- og trafikbro mellem Amerika og Skandinavien.

Magter ikke private at faa en slig linje igang, saa lad staten træde hjælpende og støttende til, — tage aktier i den, gjøre den til et nationalt, kooperativt foretagende. Der kan jo ikke være noget principielt iveien for, at staten tager sig af en dampskibslinje af national betydning saavelsom af en jernbanelinje. For et land beliggende og beskaffent som vort er jo ogsaa første klasses dampskibsforbindelser med udlandet af ligesaa stor betydning som de indre kommunikationsmidler og burde derfor fra statens side egnes en lignende opmerksomhed og støtte. Hos os er der desuden saa lidet af store private kapitalsamlinger, at skal ikke mange store og vigtige foretagender maatte opgives og undværes, saa maa staten tage sig af dem; det vil sige, de maa udføres af det samlede folk ved national kooperation.

— Baade i Kina og Japan brnger man i stor udstrækning sæbesten til beskyttelse af bygninger og mindesmerker af sten eller andet materiale, som ikke taaler luftens paavirkning Man har opdaget, at pulveriseret sæbesten anvendt som maling har bevaret i aarhundreder obelisker, som uden denne beskyttelse vilde været hensmuldret for længe siden. Den egner sig ogsaa udmærket til maling for jern- og staalskibe.

— En af den nu fratraadte amerikanske præsident *Harrisons* sidste embedshandlinger bestod i at udnævne til medlem af unionens høiesteret en energisk og fuldblods demokrat, det vil sige en bitter modstander, en af det modsatte partis ledende mænd. Ved at gjøre dette, bøiede præsidenten — der forresten er en ivrig partimand — sig blot for den offentlige menings krav. Ved dommerembeders besættelse vil man, at politisk partideling skal sættes ud af betragtning.

— I det amerikanske *Engineering Magazine* oplyses det, at for et extra udlæg af mindre end 1 krone pr. kvadratmeter af tage og vægge kan en bygning gjøres fuldstændig ildfast Benyttes nemlig for vægge og tag som fæste for kalkbruget net af metaltraad i stedet for træfliser eller rør, har det vist sig, at der derved dannes et absolut ildfast lag, saa at træbjelkerne paa den anden side af laget ikke vil angribes, selv om flammerne slikker kalklaget paa den ene side i timevis.

— Da Gladstone nylig i parlamentet blev interpelleret angaaende udnævnelsen af en *poeta laureatus* som Tennysons efterfølger, svarede han afvisende, at han havde ingen tanke paa at anbefale nogen til udnævnelsen. Sandsynligt er det derfor nu, at Tennyson ingen efterfølger vil faa, og at embede og titel vil høre fortiden alene til.

— I *Massachusetts* i de Forenede stater er meget blevet gjort fra regjeringens side for at opmuntre til oprettelse af frie kommunale biblioteker omkring i byerne og bygderne. Hvor kommunerne bevilger en i et vist forhold til sin skatteliste staaende sum til bibliotek, der giver staten et tilsvarende tilskud. Bibliotekerne stilles under kommunestyrelsens opsyn og maa afgive en aarlig rapport om nye bøger, udleiede bøger etc., og kommunens ledende mænd viser gjerne dyb interesse for sagen og sætter en stolthed i at skaffe en virkelig værdifuld og forædlende samling af bøger. Til de fleste af disse biblioteker hører ogsaa frie og altid aabne læseværelser. Rigmænd testamenterer eller giver ofte betydelige summer til indkjøb af bøger eller opførelse af passende bygning. saa det offentlige bibliotek mere og mere bliver en af hver kommunes mest centrale og iøinefaldende bygninger. Af de 352 kommuner i staten (der har noget over 2 millioner indbyggere) indbefattende lands- saavelsom bykommuner har nu $^{6}/_{7}$ eller 300 frie, offentlige biblioteker, i almindelighed af betydeligt værd. Der findes en statsorganisation af *bibliotekarer*, hvorved disses interesser for sit hverv og sin sag udvikles, ideer udvexles o. s. v. I byen New York er der en ganske storartet og velbesøgt skole for vordende bibliotekarer. Private har givet lidt over 20 millioner kroner til statens 300 biblioteker.

— Der er al sandsynlighed for, at elektriciteten med det allerførste vil finde en ny anvendelse. Foruden elektriske jernbaner skal vi nu nemlig ogsaa faa *elektriske kanaler* — det vil sige kanaler, hvor baade og skibe fremdrives ved elektricitet. Det er staten New Yorks guvernør, der staar i spidsen for det første foretagende af denne art. Det gjælder om at gjennemføre det ved *Erie-*

kanalen, Amerikas vigtigste kanalanlæg fra Hudsonfloden til Eriesøen, 363 eng. mil. Principet er det samme som ved sædvanlige elektriske sporveisanlæg. Der skal bygges 14 elektriske stationer langs kanalen, og disse skal forbindes ved ledninger i lighed med de ved sporveie benyttede. Baade og skibe vil blive udrustede med et simpelt og billigt apparat i lighed med det af sporvogne benyttede for optagelse af kraften og med skrue eller hjul, der drives af denne. Det hele anlæg vil koste 1 million dollars. Kraften vil kunne skaffes alle baade og skibe for 60 cts. (ca. kr. 2.20) pr. dag, en brøkdel af, hvad de nu benyttede heste og mulæsler koster. Hurtigheden vil naturligvis blive betydelig større end den, som lader sig opnaa ved heste, — formodentlig vel saa stor som et lastedampskibs gjennemsnitsfart. Det maskineri, som trænges ombord, vil koste mindre end kr. 750.00 for hvert skib og vare ligesaa længe som skibet og længer. Guvernøren søger at faa anlægget gjennemført som statsforetagende (det hele kanalanlæg er i staten New York), og der er stor sandsynlighed for, at det om kort tid vil høre virkeligheden til.

— Spørgsmaalet om, hvorvidt det er passende og heldigt at dramatisere bibelske emner og lade saadanne stykker komme til opførelse paa den almindelige scene. diskuteres ganske livlig i literære kredse i udlandet. Selv saa liberale geistlige som den bekjendte engelske prest *Farrar* nærer betænkeligheder derved; han er bange for, at det vil trække det helligste, menneskehedens religiøse idealer, ned i den vanlige teateratmosfære og faa dem besudlet deraf. *Dumas fils* derimod mener, at det vil være at løfte og adle scenen og øge dens magt i god retning — at døbe den med de religiøse idealers daab. En engelsk dramatisk forfatter ser intet i veien for et bibelsk stykke, ifald det blot er et *godt* stykke, godt skrevet og godt opført. Han mener, at det vilde være umuligt for teatrene at misbruge bibelen mere, end de forskjellige sekters kirker har gjort.

Men enten man holder paa den ene eller den anden mening, ønsker det ene eller det andet, kan man være overbevist om, at bibelske dramaer vil vi faa. Det er umuligt, at forfattere og scene i længden vil samtykke i at lade en slig guldgrube af dramatiske emner og situationer, som bibelen indeholder, ligge lukket og unyttet, — umuligt, at de ikke skulde fængsles og gribes af den mægtige, ophøiede aand, som her hviler over hvert emne og er sjælen i hver situation, — fængsles og gribes saaledes deraf, at de *maa* prøve sin bedste kunst derpaa.

Her er jo en hel ny verden for forfatterne. Vi har saa længe betragtet og benyttet bibelen som en dogmesamling; den tid maa snart komme, da man vil faa syn for den som en enestaaende rig og mægtig *literatur*. Men det store emne trænger ogsaa den store kunst, hvis ikke resultatet bare skal blive stødende karikatur. Den første betingelse for dramatisk behandling af bibelens emner er selvfølgelig forstaaelse af og fuld indforlivelse i bibelens aand. Hvor den findes og kunstneren har evner, der svarer til hans ærgjerrighed, vil ubetinget det bibelske drama retfærdiggjøre sig selv ved sin vældige magt over sind og hjerte og sin klargjøren af bibelsk handling og tankegang.

Notitser.

— Kronprinsen af Rumænien har næsten $2^1/_2$ gang saa stor apanage som de Forenede staters præsident.

— Bismarck siges at eie aktier i den amerikanske by Milwaukees sporvognsselskaber til en samlet værdi af 50 000 dollars.

— Børn i Indien maa lære multiplikationstabellen op til firti gange firti og det ikke blot hvad hele tal angaar, men ogsaa for mange brøkdele.

— I Wien er 9 000 børn under 14 aar fundne hjemløse paa gaden i løbet af det sidste aar. For tiden er 36 000 arbeidere uden beskjæftigelse.

— Ved det nye universitet i Chicago vil ingen titler blive tilladt. Professorerne skal ikke tituleres „professor", men simpelt hen „Mr." Institutionens præsident og dens yngste student vil saaledes faa den samme titel.

— I forrige maaned afholdtes en stor kirkefest for døvstumme i Dorotheen Stadtkirche i Berlin. Prædikenen holdtes paa tegnsproget, og over 2000 døvstumme fra alle kanter af Tyskland havde indfundet sig til høitideligheden.

— Hertugen af Veragua, en efterkommer i lige linje af Kolumbus, er af den amerikanske kongres indbudt til at besøge verdensudstillingen som regjeringens gjest. Indbydelsen er modtaget, og hertugen vil sandsynligvis reise omkring midten af april.

— Den *sidste* vanlige hestesporvognslinje i den amerikanske by Toledo maatte vige pladsen for det elektriske system nytaarsaften 1892, ved hvilken leilighed sporveisanlæggenes præsident, klædt som kusk, kjørte den sidste hestesporvogn gjennem byens gader, medens midnatsklokkerne kimede og befolkningen jublede. Derpaa spændtes hestene fra for sidste gang, signalet gaves, og de elektriske vogne tog sporveiene i udelukkende besiddelse.

— Blandt de mange produkter, som videnskaben har gjort anvendelige i nyttige øiemed, er ogsaa neslen, det før saa foragtede ugræs, som nu dyrkes paa mange steder i Europa, og hvis fibrer har vist sig anvendelige til mange slags fabrikater. I Dresden har man frembragt saa fine traade af nesle fibrer, at en traad paa 9 mils længde kun veier $2^1/_2$ pund.

— Billedhuggeren Edward Kemeys har gjordt tegningerne til de mange nydelige broer, som skal bygges paa udstillingspladsen i Chicago. Hans hustru har hjulpet ham med arbeidet baade med raad og daad, ved tegning og modellering. Hr. Kemeys roser selvfølgelig hendes omdømme som fortræffeligt og siger i et brev til en ven, at han stoler mere paa hendes dom og raad end paa nogen andens.

— Det er paa ingen maade usandsynligt, at papir vil komme til at fortrænge spunden og vævet bomuld og uld som beklædningsstof for folket. Et etablissement i det vestlige Amerika driver allerede en storartet forretning i fabrikation af papirtøier, og fabrikatet siges at kunne maale sig med alle andre slags stoffer, baade hvad udseende og varighed angaar. Tæpper af papir er f. ex. aldeles udmerkede; de er baade lette, varme og praktiske.

— De nationer, som fremdeles spiser med fingrene, forsvarer skikken paa grund af dens renslighed. En malayerherre betragter brugen af gaffel, som vi vilde betragte brugen af en laant tandstikker. Han tænker med gru paa, at den har været i andres munde før, og at den dovne tjener muligens ikke har vasket den godt nok; sine egne fingre derimod drager han selv omsorg for; han ved, at de er rene og ikke har været i nogen andens mund før.

— Ifølge New-York „*Sun*“ har professor Morse i Salem i Massachusetts løst det problem at opvarme huse paa en eiendommelig maade. Han har bygget et hus, hvori alle værelser vender mod syd og kun en gang mod nord. Næsten hele husets façade er af glas, og ved hjelp af reflektorer er professor Morse i stand til paa solskinsdage at opvarme hele huset bare med solskin. Om natten og paa overskyede dage bruger han kaminer. Han tror, at han paa denne maade har opnaaet at faa den sundest mulige varme.

— Ifølge de af en Chicago-avis samlede opgaver var antallet af begaaede selvmord i de Forenede stater i 1892 3 860 mod 3 331 i 1891, 2 640 i 1890 og 2 224 i 1889. Antallet ifjor var meget større end noget af de foregaaende 11 aar. Aarsagerne til selvmord var følgende: Tungsind 1 463, ukjendt 684, vanvid 520, hjemlige ulykker 296, brændevin 315, skuffet kjærlighed 249, sygdom 278, forretningstab 55. Af selvmorderne var 3 055 mænd og 805 kvinder. De fleste af dem skjød sig.

— „Grammatik er den kunstigste opfindelse, der nogensinde er gjort for at ødelægge og drive til tidligt forfald stakkars smaa barnehjerner.“ (Den medicinske forfatter Dr. W. A. Hammond).

— Dr. Howard *Crosby*, præsident for et nationalt barmhjertighedsselskab i Amerika, der i mange aar har tilbragt sin tid blandt de fattige i New York, siger, at han aldrig har truffet paa en af fattigdom overvældet familie, der ikke skyldte drukkenskab og drik sin stilling.

Blandt 611 personer i Edinburghs fattighus erklærede 407, at de udelukkende har drik at takke for sin daarlige forfatning. Ikke *en* af de 611 var afholdsmand.

— Adskillige jernbanekompagnier i Amerika betragter den omstændighed, at en mand i deres tjeneste vides at benytte berusende drikke — ligegyldig i hvad kvantum — i arbeidstiden, som tilstrækkelig grund til at afskedige ham. En eneste forseelse af denne art er ensbetydende med øieblikkelig afsked. De gaar ud fra, at en mand, som drikker, selv om det i 999 af 1 000 tilfælde sker med yderste maadehold, dog ikke er absolut at stole paa. Det ene tilfælde af 1 000, da han tager lidt for meget til sig, kan koste et snes mennesker livet. Desuden mener de, at selv om en mand ikke egentlig er fuld, bliver han dog mindre skikket for ansvarsfuldt arbeide efter at have drukket selv med stort maadehold. Og de ønsker blot folk, der er helt paalidelige til enhver tid.

— Baron *Moritz Hirsch* har i de sidste ti aar givet ca. 187 millioner kroner til fattige jøder. Han er gammel og barnløs. Hans hustru er en interessant og begavet kvinde, der bryder sig lidet om selskabslivet, men ofrer sin meste tid til arbeide i de barmhjertighedsanstalter, som hendes mand har anlagt. Hans godgjørenhed er ikke indskrænket alene til jøder. I de sidste to aar har han givet ca. 37 millioner kroner til kristne skoler og hospitaler. Han siger, at jøderne i Rusland, Østerrige og det sydøstlige Europa er den hjælpeløseste og elendigste race i Europa. Hans haab er at kunne hæve dem op fra uvidenhedens og fortvilelsens sumpe. Om dem siger han, at „de vælter sig i den pøl af uvidenhed og skinhellighed, som forfølgelse gjennem generationer har frembragt.“ Med kundskab vil der ogsaa komme et lysere livssyn, og kanske den semitiske race da vil forsvinde som en fra alle andre afspærret religiøs sekt. Han siger: „Jeg har ikke haab om at opleve denne fuldkommenhed; men kanske I vil leve længe nok til at se verden beboet og regjeret hverken af

jøde eller hedning, men af civiliserede mennesker."

— Videnskabelige undersøgelser viser, at havet indeholder næsten alle de paa jorden existerende grundstoffer.

— Det berettes, at kvinder har fuld stemmeret paa Island, øen Man, øen Jersey, i Kapkolonien, de indiske provinser i britisk Birma, Madras og Bombay, Australien, Ny Zeeland, Tasmania og staten Wyoming, og at de delvis har stemmeret i flere andre europæiske og amerikanske lande og stater.

— En læge fortalte forleden dag en historie for at illustrere forskjellen mellem mænds og kvinders nervøsitet. For omtrent to maaneder siden blev han kaldet for at amputere en mands fod i nærværelse af en del studenter og mandlige sygepleiere. Under amputationen udtrykte de mandlige sygepleiere sin medlidenhed ved suk og en sagte hvisken; men da lemmet var skilt fra legemet, undersøgte de det nysgjerrig uden tegn paa medlidenhed med den syge. For to uger siden skulde han amputere en kvindes fod. Diakonisserne saa paa som ligesaa mange kvindelige spartanere uden saa meget som at skjælve med øielaagene; men da de saa det fraskaarne lem, faldt de sammen og besvimede.

— Det siges, at næsen hos civiliserede folkeslag lidt efter lidt mister evnen til at udføre sin traditionelle funktion. Naar lugtesansen aldeles forsvinder (hvad der ganske sikkert (?) en dag vil ske), bliver organet selv nødt til før eller senere at følge dens exempel. Det er en utvilsom kjendsgjerning, at lugtesansen er meget skarpere hos det vilde end hos det civiliserede menneske, og der er al grund til at formode, at jo mere vi gaar fremad i civilisation, desto sløvere vil denne sans blive, og da naturen aldrig bibeholder unyttige organer, maa næsen bort, naar lugtesansen ophører.

— En korrespondent i *Northwestern Railroader*, et amerikansk fagskrift, fremkommer med en besynderlig teori for den tiltagende hyppighed af regnskyl og oversvømmelser derover. Han siger, at der er over 30000 lokomotiver i brug i Nord-Amerika, og regner ud, at bare fra dem bliver der hver uge sendt op i atmosfæren 53 000 000 000 kubikmeter damp eller over 7 000 000 000 kubikmeter om dagen, rigelig nok, siger han, til at fremkalde et godt regnskyl hver 24de time. Naar man anslaar antallet af de øvrige dampmaskiner, som er i brug, til 8 gange lokomotivernes antal, bliver den samlede mængde af den damp, der saaledes hver uge sendes op i luften, 470 000 000 000 kubikmeter.

— Kalkvand er ifølge fagskriftet *Medical and Surgical Record* et udmerket middel mod difterit. Det er et udmerket renselsesmiddel for hals og svælg, og maaden at anvende det paa er saa let som vel muligt. Der udfordres intet inhalationsapparat, ingen gurgleanstrengelser. Det er tilstrækkeligt at lade patienten svælge en theskefuld eller saa omtrent hver time for at frembringe et godt resultat. Denne kjendsgjerning er af største vigtighed for behandlingen af børn, der ofte bliver plagede rent grusomt ved forsøg paa lokal behandling af halsen. Kalkvand kan gives med tryghed og tages villig af børnene, og der er sandsynligvis faa tilfælde af difterit, der kræver mere energisk lokal behandling end den her meddelte.

Charles Darwin.

(B. O. Flower i Arena).

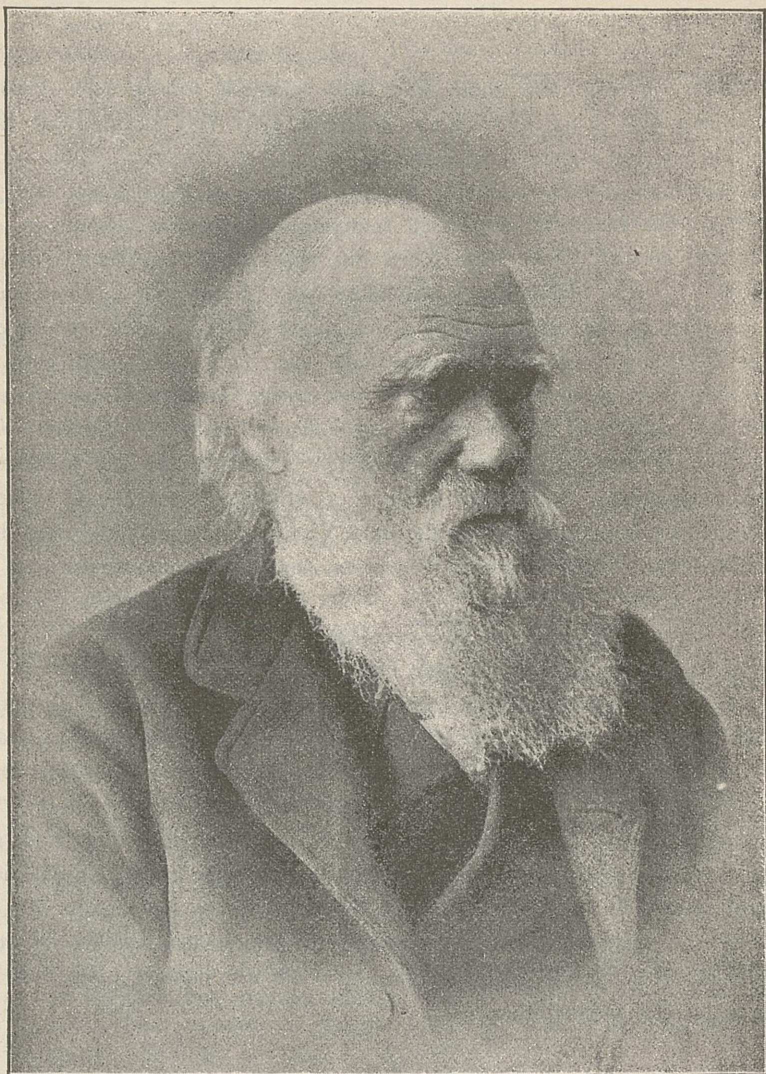
I.

Charles Darwins navn maa altid blive staaende for sig selv og som et af de største i den række af tænkere, som har gjort vort aarhundrede til det mest betydningsfulde i den videnskabelige tænknings historie. Hans omhyggelige og taalmodige undersøgelser i forbindelse med de logiske slutninger, han uddrog deraf, har betydelig forandret retningen af verdens tænkning. Ikke saa at forstaa, at han alene har gjort det, thi rundt om ham stod jo en skare af fremragende hjælpere og arbeidere paa samme felt og mod samme maal; men det er dog ham, der fik bære slagets hede for den nye sandhed, ham, der drev den frem til antagelse og seir, ham, der med rette blev staaende som dens repræsentant, ham, over hvem forfølgelse, spot, haan og bitterhed fra intolerant konservatisme og religiøst trangsyn brødes. »Abemanden« kaldtes han, og hans omhyggelige undersøgelser og velbetænkte slutninger, resultaterne af 30 aars arbeide og studium, blev haanlig udleet og karikeret netop af dem, fra hvis side man i ethvert fald skulde ventet høflig og imødekommende opmerksomhed. Det er derfor blot retfærdighed, at man giver Charles Darwin den første plads i det tænkningens tempel, der i vore dage reiser sig paa grundlag af udviklingslæren.

Men der er en anden side ved Darwins liv, der ogsaa forlener det med interesse og med magt til at begeistre og støtte en i livets kamp. I manden selv finder vi en af de ædleste typer paa det nittende aarhundredes liv. Darwin som videnskabsmand er imponerende, Darwin som menneske vækker begeistring og beundring. I den første egenskab stimulerer han forstanden i os; som menneske beriger han det sjælelige liv hos enhver, der følger ham gjennem alle de arbeidsomme aar, gjennem den lange svagheds- og sygdomstid, da hans aand trods alle smerter, hindringer, vanskeligheder og angreb dog altid brændte som en klar, rolig flamme, uforstyrret, selvbehersket, taalmodig, venlig, — kjærlighed til sandheden, som guddommen har den nedlagt i naturen, altid hans stærkeste, intenseste lidenskab.

II.

I Darwins liv møder vi et slaaende exempel paa karakterens og personlighedens gradvise væxt og udvikling. Som gut var han hverken særlig begavet eller overlæsset med dyder, og i hans tidligere liv finder vi ingen af hine geniets udbrud, som gjerne karakteriserer store mænds ungdom. Tør vi tro den selvbiografi, han skrev for sine børn, var han en helt igjennem ganske

Ch. Darwin

vanlig gut, der i almindelighed blev anseet for at være lidt tykhovedet og ikke fri for at lyve.

Aldeles fri for al personlig ærgjerrighed, som han var, er det ganske sikkert, at havde ikke tilfælde og omstændigheder ført ham ind paa den løbebane, hvor lidt efter lidt alle hans evner vaktes og udvikledes, vilde han have gaaet livet igjennem som et helt dagligdags gjennemsnitsmenneske. Var han bleven læge, som først var paatænkt, eller prest, hvortil han en tid studerede, vilde ganske vist ingen udenfor en eller anden snever landsbykreds nogensinde have hørt Charles Darwins navn nævne.

Fra sin bedstefader Erasmus Darwin havde han imidlertid arvet en umaadelig lyst til naturvidenskabelige undersøgelser; intet gav ham større fornøielse og glæde end at kunne opdage løsningen af et eller andet indviklet problem. Særlig var det livets oprindelse og udvikling, den *maade,* hvorpaa det var blevet til, der som problem øvede en sterk indflydelse paa ham fra de tidligste aar. Det spøgte stadig i hans hjerne; spørgsmaalet lod sig ikke drive væk, det stod altid for ham.

Hans fader fortalte ham engang, at han var »en døgenigt, der ikke brydde sig om andet end at gaa paa jagt, fange rotter og befatte sig med hunde, og at han utvilsomt vilde bringe vanære over sig selv og sin familie«. — »Men,« tilføier Darwin selv, der gjengiver ordene, »min fader, som var en af de mest ømhjertede mænd, jeg har kjendt, og hvem jeg endnu holder af af hele mit hjerte, maa af en eller anden grund have været særlig opbragt, da han sagde det.«

Om sine første 7 aar paa skolen siger han, at de staar for ham som et fuldstændig tomt rum. Han mindes ikke at have modtaget en ide eller lært en eneste ting i den tid paa grund af undervisningens slette og forældede ordning.

Femten aar gammel begyndte han at studere ved Edinburghs universitet i den hensigt at blive læge. Om sine erfaringer her fortæller han: »Foredragene var utaalelig tørre og kjedsommelige, Dr. D.'s foredrag over *Materia medica* klokken 8 om vintermorgenen, er noget, det endnu er en forfærdelse at tænke paa. Dr.—'s foredrag over den menneskelige anatomi var ligesaa tørre som manden selv, og temaet blev mig ligefrem modbydeligt. Dr.—'s foredrag over geologi og zoologi var ganske utrolig kjedsommelige. Den eneste virkning, de havde paa mig, var, at jeg fattede den beslutning aldrig, saalænge jeg levede, at aabne en bog om geologi eller paa nogen vis befatte mig dermed.«

Foredragene betog ham al lyst til at studere medicin. Efter to aars forløb sendtes han til Cambridge universitet for at studere teologi. Her blev han i tre aar og tog de nødvendige examener, »takket være løshed og over-

fladiskhed i examinationerne og lidt extra pug, lige før de fandt sted«, mener han selv. Ogsaa om disse tre aar siger han, at tiden var som i Edinburgh og paa skolen aldeles bortkastet. De teologiske studier behagede ham mest, og han fik voxende lyst til at blive prest; han havde fuldt bestemt sig dertil og vilde ubetinget være bleven begraven for livstid i et eller andet lidet engelsk landsbykald, havde det ikke været for en række tilsyneladende ganske tilfældige omstændigheder, der rev ham ud af hans paatænkte livsvei og kastede ham ind paa den bane, hvor han efter en saa storslagen maalestok skulde komme til at tjene sine medmennesker.

Disse tilfældige omstændigheder var hans møde med professor Henslow og dennes besynderlige interesse for den unge, lidet lovende mand; dernæst hans læsning af Humboldts selvbiografi, der vakte hele hans videnskabsmandsnatur til fuldt, energisk liv. Dette gav ham klarhed over ham selv. Meget eller lidet efter sine evners natur fik det blive, men *noget vilde* han bidrage til naturvidenskabernes fremme. Og saa i rette tid kom da kapteinen paa *Beagle's* bestemmelse at tage med sig en naturforsker paa sin verdensomseiling og Darwins udkaaring dertil. Faderen modsatte sig paa det bestemteste dette nye omslag i sønnens udvikling og levevei; men hans modstand beseiredes af en onkel, og den unge teolog kastedes næsten uden egen deltagelse, i det hele ved tilfældighedernes magt alene, ind paa den bane, der har ført til verdenstænkningens revolutionering.

III.

De fem aar ombord paa *the Beagle* i alle verdensdele og klimaer udgjorde Darwins egentlige universitetsuddannelse. Her, befriet fra klasseværelsernes støv og mørke, gammeldagse formler og teorier, ude under Guds frie himmel og med naturens aabne bog at læse i, udviklede Charles Darwin, dumrianen, sig med merkelig hurtighed til en intellektuel kjæmpe. Alle hans evner skjød frem. Som taalmodig undersøger blev han uden lige. Alt tildrog sig hans opmerksomhed, det mindste som det største. Det støv, som vinden bar ombord paa det aabne hav, undersøgte han ligesaa omhyggelig som det mammutdyr, der fandtes i nye verdener. Og mellem de spredte fakta øinede han sammenhæng, lov bagom fænomenerne, aarsag og virkning i den tilsyneladende tilfældige og kaotiske rækkefølge. Og altid spøgte i hans sind spørgsmaalet: »*hvorledes?*« Hans første besøg i tropiske egne, i Brasiliens skove, gav ham det første vink om det svar, hvortil siden hans navn for evigt er bleven knyttet: *evolution*, udvikling gjennem arters og individers evner og trang til at rette sig efter ændrede omgivelser, gjennem naturens vragen og udvalg og opdrætning, gjennem selve kampen for tilværelsen, — livets stadige udvikling og væxt, arters oprindelse fra andre arter, fra en fælles stamme; livets énhed

tilslut; — det hele som et mægtigt træ, voxende fra én rod og med grene og kviste uden tal, — livets store træ.

Det var de tropiske skoves mylrende dyre- og planteliv, kampen for tilværelsen der, arters væxt paa andre arters bekostning, der først gav ham et vink om svaret. Her syntes han at se for sig et stykke af denne evige livsudvikling, denne naturens egen opdrætning og ordning af arter og familier. Senere fandt han i Australien et stykke af en urverden fra tusener af aar tilbage. Ogsaa her saa han *sammenhængen* mellem dette gamle døde og det endnu levende. Mellem de to ting saa han ikke blot tidsfølge, men aarsagsfølge. De var ikke for ham usammenhængende fænomener; de bandtes til hinanden af *lov*. Det ene var virkning af det andet, barn og følge af det andet. Og begge var virkning og følge af omgivelserne, naturomstændighederne.

I alle de fem aar ombord led han stadig af søsyge, men lod sig ikke af denne lammende elendighed afholde fra sit arbeide, skjønt han jo ofte maatte lægge mikroskop og bøger hen og strække sig ud paa bordet for at lade svimmelheden gaa over.

IV.

At dømme efter det store antal af voluminøse verker, som den i aarrækker lidende og sygelige videnskabsmand har efterladt sig, skulde man tro, at han skrev med yderste lethed, udtrykte sine tanker uden ringeste vanskelighed; men saa var det ingenlunde. Tvertom, han havde sproget meget lidet i sin magt, var en usædvanlig senfærdig og klodset forfatter, maatte forme og omforme de fleste sætninger mange gange, før det lykkedes ham at faa sin mening frem. »Der synes at være en skjæbnens tilskikkelse ved min tanke eller sprogevne,« sagde han selv, »der gjør, at jeg omtrent altid ved første forsøg faar mine tanker i en gal eller klodset form.« Men skortede det paa evner og naturlig begavelse i nogen retning, saa opveiedes det ved ihærdighed og utrætteligt, stadigt arbeide. Han levede helt for og i sit arbeide, følte, at mere end et liv trængtes bare til at ordne og fremlægge resultaterne af hans undersøgelser med de mest direkte slutninger og følger. Og i 40 aar arbeidede han uden stans, utrættelig, til døden fandt ham ved arbeidet, med aand og tanke klare til det sidste.

Da hans første bog om hans undersøgelser paa den femaarige reise strax gjorde den største lykke i den videnskabelige verden, forbausedes ingen mere derover end forfatteren. Han manglede ganske selvtillid, frygtede for at udtale selvstændige meninger og holdt længe nye ideer og faste overbevisninger tilbage, fordi de var i strid med den vanlige opfatning, som han ikke dristede sig til at modsige. Han eiede stor respekt for autoritet, meget liden tro paa

sig selv og sine egne evner, og overantvordede sine epokegjørende værker til verden næsten med frygt og bæven, kun efter at han havde følt, at han *maatte* gjøre det, at han ikke længer turde holde tilbage, hvad dog — trods al verdens tro — *var* sandhed og kjendsgjerning,

I 1859 udkom hans »Arternes oprindelse«, der gik som et elektrisk stød gjennem den tænkende verden i alle lande. Det var et tankernes trompetskrald. Det udæskede og kaldte til strid. Det delte al verden i to partier. Hver videnskabsmand, hver tænkende mand *maatte* være for eller imod. Og allerstærkest parti tog de, som hverken var videnskabsmænd eller tænkere, og som aldrig havde læst Darwin og ikke forstod ham, som kjendte hans ideer alene fra avisanekdoter og vittighedsbladenes karikaturtegninger. Og de tog altid parti *imod*, naturligvis. En række af verdens fremste forskere og tænkere var ad egne veie allerede komne saa langt, at Darwins ord ikke kom dem overraskende, men blot bekræftede med tusen bevisers og experimenters magt deres egne gjætninger. De tog strax bestemt parti for den nye lære. Men fra den øvrige mere formelle og mindre selvstændige videnskabelige og tænkende verden kom bitter modstand, der blot veg tomme for tomme gjennem aarene, eftersom stilling efter stilling umuliggjordes af udviklingsfilosofiens voxende samling af fakta. Og fra verdens store masse af mennesker, fra den kompakte majoritet af den dannede og udannede verden lød der et ramaskrig. Det var jo revolution. Det var en dynamitbombe under ældgamle tankers og ideers slot. Det var gudsbespottelse, det var nedrivning og besudling af alt, hvad høit og helligt var. Og kirken blev modstandernes fører. Det er jo ikke første gang i historien, at den kristne kirke har været lysets, kundskabens og fremskridtets værste fiende. Kirken følte Darwins bog som et angreb paa selve dens hovedhjørnesten; den tog den som en fræk krigserklæring mod religion og tro og kjæmpede mod den og ham med af bitterhed og hadskhed forgiftede vaaben, kjæmpede gjerne uden at gjøre sig det besvær at læse sig til, hvad Darwin havde sagt og vilde. Kirken tog sig den frihed at tillægge Darwin, hvad meninger, motiver og maal den fandt for godt, og skjældte ham ud for forseelser, han aldrig havde begaaet.

Under alt dette stod Darwin rolig og taalmodig; han lod sig aldrig forbitre; han tilgav alt — »de vidste jo ikke, hvad de gjorde«. Han besvarede intet angreb, tog ingen notits deraf, — fortsatte bare ufortrødent med sit arbeide, hobede beviser paa beviser, fakta paa fakta, undersøgelser paa undersøgelser. Og efter 20 aars forløb havde han vundet fuldstændig seier over hele linjen. Allerede da »Menneskets afstamning« udkom i 1871, var en betydelig del af den videnskabelige og tænkende verden paa hans side. Nu udkommer der jo sjelden et videnskabeligt, filosofisk eller historisk værk af noget slags, der ikke er bygget paa udviklingslærens grundprincip. Det har gjennem-

syret al vor tænkning, alle vore ideer, den hele literatur og har revolutioneret alt. Historien, ja selv noveller og fortællinger maa nu skrives paa en anden maade end før og indforlive i sig Darwins naturfilosofiske ideer og betragtningsmaader. Kirken selv er ivrig i færd med i alle lande at omforme sin forkyndelse til at passe efter Darwins system; ydmyg og angrende sidder den ved den modstanders fødder, som den saa længe overdængede med ukvemsord og al hadets og personforfølgelsens gift.

V.

Desværre er mange af verdens største tænkeres privatliv af en art, der ikke taaler at stilles i offentlighedens lys; ja saa ofte er dette tilfældet, at besiddelsen af merkelige evner og vidunderlig begavelse næsten synes uforenlig med harmonisk sinds- og sjælsudvikling og gjerne følges af en vis mangel paa balance, der gjør, at selve ordet «*geni*» fremkalder forestillingen om noget, der grænser til vanvid og utilregnelighed, der maa bæres over med og undskyldes paa grund af medfødte *svagheder*, uadskillelige fra geniets natur. Mænd af høieste rang i aandens verden har ofte været rent mikroskopisk smaa som mennesker betragtet. En næsten guddommelig seerevne har saa ofte været knyttet til personlig jalousi, personlig herskesyge eller forfængelighed, ligegyldighed overfor andre, usædelighed og en hæslig og støiende selvtilbedelse, at den skuffede biograf foretrækker blot i færrest mulige ord at røre ved menneske og liv hos sin helt.

Ikke saa med Charles Darwin. Hans geni og aandsevner maa nævnes *efter* hans vindende og elskelige personlighed og noble karakter. Han var det mest ligefremme, ærlige og uegennyttige menneske*); han kjendte ikke spor af den personlige ærgjerrighed, der hensynsløst tramper andres lykke og andres fortjenester under fødder. Jalousi fandtes ikke i hans karakter; han var beskeden og tilbagetrukken i yderste grad. «I løbet af de fem aar ombord paa *Beagle*, siger en af hans kamerater der, «er jeg overbevist om, at der aldrig undslap ham et haardt eller uvenligt ord, og at han aldrig nogensinde saaes i slet eller pirreligt humør». Han eiede en vilje af jern, den han benyttede til at knuse og udrydde alt, hvad der var af lavt og slet i hans eget bryst. Hans selvbeherskelse livet igjennem var absolut. Ingen mand i vor tid, i nogen tid

*) Jeg mindes det indtryk, det gjorde paa mig, da jeg første gang læste Darwins værker. Jeg havde tilegnet mig en fordom mod ham, likte ham ikke, ansaa ham for materialistisk af sindelag. Jeg læste ham blot, fordi jeg maatte. Men det var umuligt at læse mere end et snes sider af de nøgterne videnskabelige betragtninger uden at faa agtelse og sympati for forfatteren. Det ærlige, sandhedselskende sind stemplede sproget til de mindste detaljer. Tolerance, selvbeherskelse, det brede overblik, den alsidige, nøgterne behandling, det øiensynlige ønske, der blot gjaldt at faa sandheden, ikke sig selv og ikke netop sine egne meninger frem, den ridderlige, gentlemanmæssige behandling af bitre modstandere, — alt bidrog til, at manden maatte man beundre og holde af, hvad man saa end tænkte om hans ideer. (Red.)

kanske, er vel, hvor han havde ret til at vente tak, bleven mødt med saa megen forfølgelse og personlig bitterhed, og ingen kunde mere helt og fuldt tilgive og glemme det alt. Sit hjem elskede han lidenskabelig og beholdt livet igjennem en vis sindets og hjertets barnslighed, der gjorde, at han kunde glæde sig som en gut ved de mindste ting. Naturen holdt han af, ikke blot som materiale for studium, men ogsaa som et væld af skjønhed og en aldrig svigtende kilde til fryd og nydelse. «Aa, det er næsten altfor deiligt,» skriver han paa hjemveien med *Beagle*, «at jeg skal se løvet falde og høre rødkjælkerne synge i Shrewsbury næste høst. Jeg er fuldstændig som en skolegut endnu, hvad alle følelser angaar, og jeg tviler paa, om nogen gut har længtet efter ferierne som jeg efter at se jer alle igjen. Det halve af verden ligger endnu mellem os; men jeg har allerede begyndt at lægge alle slags planer om, hvad jeg skal gjøre, naar jeg atter er blandt jer».

Hans ægteskab med kusinen Emma Wedgewood i 1839 førte til det lykkeligst mulige samliv. De holdt inderlig af hinanden og fandt den høieste lykke i hinandens selskab. «I sit forhold til min moder», siger datteren, «viste hans ømme, milde og sympatetiske natur sig fra sin vakreste side. I hendes selskab var han altid lykkelig, og takket være hende blev hans liv — som kanske ellers kunde være blevet formørket ved forfølgelse og bitterhed — en eneste lang dag af tilfredshed og glæde». Hans kjærlighed til hustru og børn er stærkt fremtrædende. Denne utrættelige forsker og dybsindige tænker havde et hjerte saa ømt som en ung piges. Følgende linjer, skrevne ved en tiaarig datters død, giver os et godt indblik i en lidet kjendt side af Darwins liv og personlighed:

«Det mest slaaende træk i hendes karakter var en overstrømmende glædesrigdom, mildnet og behersket af to andre karaktertræk, nemlig en intens følsomhed, som den fremmede dog ikke vilde bemærke, og dyb kjærlighedsfuldhed. Det var altid en glæde og altid opmuntrende og opfriskende at se hende. Jeg ser hendes ansigt for mig nu, som hun ofte kom løbende ned til mig med en stjaalen klype snus; hendes hele væsen straalende af fornøielse over at kunne skaffe mig en nydelse.

Legte hun med andre børn — da hendes glade natur næsten brød frem i vild støi, — var et eneste blik fra mig, ikke af uvilje eller mishag (thi jeg takker Gud, at jeg aldrig har seet slig paa hende), men bare af mangel paa øieblikkelig sympati med hende, nok til at kaste skygge over hendes ansigt. Hendes hele væsen var rent og gjennemskinneligt. En følte, at en kunde stole trygt paa hende. . . . . Hun benyttede sig meget af sproglige overdrivelser, superlativer o. l., og naar jeg saa ertede hende lidt dermed ved at efterligne hendes overdrivelser, — hvor tydelig jeg ser det lille kast med hovedet og hører hendes udbrud: «Aa, papa, du burde skamme dig!»

Under hendes sidste sygdom var hendes opførsel simpelt hen som en engels. Hun klagede aldrig, blev aldrig pirrelig, var altid omtænksom for andre og taknemmelig for alt, der gjordes for hende. Da hun paa grund af kraftløshed knapt kunde tale længer, vedblev hun dog at prise alt, vi gav hende, altid med sine overdrevne udtryk; en kop the var «nydelig» o. s. v. . . . . Vi har tabt vort hjems glæde og vor alderdoms trøst. Hun maa

have vidst, hvor vi elskede hende. Aa, om hun ogsaa fremdeles kunde vide, hvor dybt vi endnu og altid vil holde af hendes kjære, glædestraalende ansigt! Gud velsigne hende!»

Da han i 1882 døde, var hans seier saa fuldstændig, at nationalhelligdommen *Westminster Abbey* oplod sine døre for hans jordiske levninger, der bisattes nær Newtons.

«Hans sandhedskjærlighed», siger *Grant Allen*, «hans ligefremhed, oprigtighed og ærlighed, hans alvor og beskedenhed, hans fuldstændige frihed for egennytte og egenkjærlighed, — alt dette maa hver læser af hans værker kunne se stemplet paa hvert ord, paa hver side i hans bøger, og det vil eftertiden kjende ligesaa godt som vi, der personlig har kjendt ham. Men hans sympatetiske venlighed, hans stadige ædelmodighed, hans aldrig svigtende faste venskab, hans kjærligheds vidde og dybde, den maade, hvorpaa han tilgav dem, der forfulgte og haanede ham, — dette kan aldrig nogen sætte sig ind i uden de, der personlig omgikkes ham. Hvor stor var han ikke i sin interesse og sit venskab for yngre mænd, der søgte at bryde sig en bane! Han talte med dem, skrev til dem, ikke som en kjæmpe i aandens verden, men som en af dem, som en søger efter sandhed som de, interesseret i deres interesser, glad over deres seire og deres held. Han sympatiserede med dem i modgang og uheld og var mild i sin bedømmelse af deres feil og feiltagelser. De kan tælles i tusenvis, for hvem Charles Darwin var en personlig ven. Han eiede den sympatetiske modtagelighed, den medfølelse, uden hvilken der ikke findes nogen ægte storhed. Desværre gaar ikke altid storhed og hjertelag haand i haand; men om Charles Darwin vil alle, der kjendte ham, være enige om at sige, at her var et geni, der ikke overskygges af nogen, parret med en karakter ædlere og større end geniet.»

Religionsparlamentet.

Til hvad der i forrige numer af *Kringsjaa* meddeltes om det religionsparlament, som til høsten skal samles i Chicago under udstillingen dersteds, kan idag føies nogle videre oplysninger. Blandt indbyderne til parlamentet er fremragende geistlige saavelsom statsmænd, tænkere og forfattere inden de forskjelligste kirkesamfund. Der er katolske erkebiskoper, anglikanske og metodistiske biskoper, presbyterianske, baptistiske, og — *jeg tror* — lutherske geistlige. *Gladstone* og kardinal Gibbons, erkebiskop Ryan (i Irland), professor James Bryce (forfatteren af det store hovedværk om Amerika, *The American Commonwealth*), professor Drummond (den verdensberømte protestantiske taler og forfatter), W. T. Stead (redaktøren af *Review of Reviews*), frelsearmeens general W. Booth, de teologiske doktorer Storrs, Schaff, Fisher og en hel del folk med japanesiske, kinesiske, hinduiske og alle slags navne er medlemmer af en raadgivende og styrende komité (Advisory Council), i hvis hænder parlamentets ledelse vil ligge. Ogsaa *Kringsjaa* er ved sin redaktør repræsenteret i denne internationale komité.

Buddhistiske lærde og geistlige har som allerede nævnt tilkjendegivet sin deltagelse. En af den japanesiske *shintoismes* yppersteprester vil ogsaa for parlamentet forklare sin tro og dens begrundelse og deltage i forhandlingerne. To fremragende lærde vil repræsentere muhamedanismen. *Mozoomdar*, en yderst veltalende hindu, vil tale for frisindet og fremskreden brahmisme. Ogsaa den

ældre, rettroende brahmisme vil have sine udsendinge. Den kinesiske regjering sender en af rigets lærdeste mænd til at repræsentere Konfucius's lære. Zoroasters tilhængere vil ogsaa have sine delegerede der. Og kristne geistlige af høieste rang vil møde fra alle verdens kanter og fra de fleste religionssamfund.

Parlamentet aabnes den 11te september. Dets forhandlinger vil deles i fire afdelinger. Først skal alle religioners repræsentanter søge at give udtryk for det, som de alle har fælles, de ting, de alle tror, det, som *religionen* den hele vide verden over omfatter. I anden afdeling skal hver religion eller kirke faa anledning til at fortælle de andre, hvad den *særlig* tror, hvad maal den har sat sig, hvad den stræber efter, hvad den søger at udrette, og hvad den hidtil har udrettet. Den tredie afdeling bestaar af møder af hver religion eller kirke for sig, men aabne møder, hvor udenforstaaende kan faa nøiere og mere detaljeret rede paa vedkommende samfunds standpunkt og tro. Endelig vil fjerde afdeling bestaa af en række kongresser af hvert samfund for sig, møder, hvori de alene vil drøfte og varetage samfundets egne affærer. Slige internationale kirkekongresser vil blive holdt af omtrent alle verdens samfund, deriblandt ogsaa af lutheranere.

Hensigten med parlamentet udtaler indbyderne i korthed i følgende ord: »Man ønsker at styrke broderskabets baand mellem alle religioners bekjendere; at faa fremsat hver religions lære af dens egne mænd og saaledes faa rede paa al den sandhed og alt det gode, som i den tør findes; at klargjøre saa vidt muligt for al verden gudstroens og udødelighedshaabets urokkelige grundlag; at styrke og samle alle kræfter, der modarbeider den praktiske materialisme i livet; at faa rede paa, hvad lys hver religion kan laane de andre; at lære af hinanden; at vinde saa megen klarhed som muligt over alle tidens store spørgsmaal og at bringe alle jordens folk nærmere hinanden i venskabeligt samarbeide.«

Klinger ikke det hele for os herhjemme næsten utroligt? Et *menneskehedens religionsparlament!* — Hvilken utopi, hvilken galmandsdrøm man vilde holdt det for endnu for *fem,* ja for *ét* aar siden! Og nu er det *sikret.* Det vil møde ligesaa sikkert og vel saa fredelig som vort eget storthing. Det vidunderligste af alt, det næsten utrolige er, at vi er komne saa vidt, at katolske erkebiskoper, muhamedanske teologer, buddhistiske munke og rene fritænkere kan samles om at indbyde til et sligt parlament, kan sidde i den samme komité, kan modtage ideen med begeistring og fremhjælpe dens realisation.

Jo, Gud ske lov, de *nye tider,* som seere og digtere har profeteret om saalænge, er da her tilslut!

Kanske burde det i samme forbindelse nævnes, at foruden dette religionsparlament skal der ogsaa under udstillingen afholdes en række andre parlamenter, — som kongresser af videnskabsmænd fra alle verdens kanter og et parlament for drøftelse af vor tids sociale spørgsmaal, hvortil deltagere vil

møde fra alle lande, repræsenterende alle teorier og ideer. Og de vil *ikke* slaas; pent og fredelig vil hver sag blive diskuteret, taalmodig vil man lytte til hver teori, og tusen nye venskabs- og nye samlivsbaand vil knyttes verden rundt.

Trylleknappen.

Et blik ind i den nærmeste fremtid.

(Efter *Weekly Review*).

Elektricitetens indførelse paa alle livets omraader er i færd med ganske at revolutionere vor civilisation, vort samfunds- og vort hjemliv. Den lille magiske knap — trylleknappen —, hvorpaa et eneste tryk er nok til at sætte kræfter, aander og tjenere uden tal i bevægelse for os, bliver mere og mere et af tidens fornemste kjendetegn. Vi vil snart kunne kalde vor tid trylleknappens aarhundrede.

Den livligste indbildningskraft forslaar ikke til at udmale de forandringer, de omvæltninger, som de første snes aar med nødvendighed maa bringe.

Det er sandsynligt, men aldeles ikke sikkert, at folk altid vil blive nødt til at staa op om morgenen og selv klæde sig paa nogenlunde paa samme vis som nu. Tjenere af kjød og blod vil dog blive unødvendige; thi ved, at man blot trykker paa trylleknappen ved sengen, vil frokosten begynde at koge og stelle sig selv paa den elektriske komfur, og saasnart man er paaklædt, staar den færdig og dampende, og familien samles om det mønsterværdige maaltid, ved hvis tillavning intet er overladt tilfældet, ingen feiltagelser mulige; alt gaar som et urværk, sikkert og feilfrit. Efter at have gjennemseet en velordnet, yderst kondenseret morgenavis presser husherren atter paa trylleknappen, og — en, to, tre — staar den elektriske vogn eller slæde for døren, færdig til i en haandvending at bringe ham til kontoret. Ankommen der trykker han paa knappen eller dreier paa hanken og er saa i samtaleforbindelse — uden traade eller lignende — med et halvt dusin fjerntliggende byer, hvor han har sine forretningsvenner. Efter at have talt med disse finder han, at han maa være tilstede i en af disse byer flere hundrede kilometer borte. Efter at have telefoneret til sin hustru tager han saa den elektriske jernbane, der bringer ham 250 kilometer paa en time, afgjør sine forretninger i vedkommende by og er hjemme igjen til middag eller aften.

Imidlertid har hustruen hjemme ved et tryk paa knappen sat den elektriske opvaskmaskine og feiekost i bevægelse, medens en anden elektrisk strøm afstøver alle værelser og møbler paa det omhyggeligste, og endnu en anden maskine reder op sengene og steller med det andet nødvendige husarbeide. Medens dette gaar for sig, sætter hun sig saa ned for at tilse familiens

søm. Symaskinen gaar ved elektricitet, arbeider automatisk helt igjennem og har noget nymodens tilbehør, der besørger al lapning og stopning. Er det storvaskdag, saa sker det hele, vask, tørring og strygning, ved et tryk paa knappen. Naar saa dette er gjort, kan husmoderen sætte sig ned en times tid med en eller anden yndet forfatter, før børnene kommer hjem til *lunch*. Efter at et nyt tryk paa knappen har skaffet dem, hvad de behøver, har de saa alle en lystig stund i leg og med samtale om inducerede strømme, skiftende strømme, volter, ampèrer o. s. v.

Ud paa eftermiddagen er der en koncert i den offentlige musiksal, og nogle damer indfinder sig efter indbydelse for at nyde musiken sammen med sin veninde. Gaar de saa til selve koncertstedet? — Nei, ingenlunde. De sætter sig magelig og behagelig tilrette i dagligværelset, og et tryk paa knappen sætter dem i fonetisk forbindelse med koncertlokalet, — værelset fyldes af de sindsberusende melodier.

I de dage vil en veltalende prest blive hørt i snesevis af kirker søndag morgen. Det vil blive slemt for flertallet af prester; men der vil spares paa presteløn fra menighedernes side. Fonetisk forbindelse med den lykkelige kirke, der har sikret sig en dygtig prædikant, vil sætte alle de andre i stand til at dele lykken. De, der foretrækker at høre sin præken hjemme, kan gjøre det — ved et tryk paa knappen. De kan *tappe*, saa at sige, hvad kirke og hvad prest, de vil, og ingen vil vide, om de har hørt en, der er ret og feilfri i troen, eller om de har fordristet sig til at høre paa en, i hvis troesbekjendelse der mangler en sætning eller er et ord for meget. Folks religion vil ikke længer kunne kontrolleres. Det vil, enten man ønsker det eller ei, blive en privat samvittighedssag. Stor er elektriciteten og indgribende paa alle livsfelter dens følger.

Men lad os vende tilbage til husherren, der har gjort sin reise til den fjerntliggende by og er kommen tilbage. Det er tid at stænge kontoret for dagen. Et par knapper trykkes, og det er gjort. Kontoret er stængt mod alle indbrud, sikrere end om det var klædt med moderne pantserplader. Forsøg paa at aabne et vindu eller en dør resulterer blot i, at tyven øieblikkelig fanges og gribes i et elektrisk net og holdes der, medens en elektrisk klokke tilkalder politiet. Efter saaledes at have sikret sit kontor gaar manden hjem.

Naturligvis er hans hus opvarmet og oplyst ved elektricitet. Middagen tilberedes i en fart af en fransk kok, der vandrer fra hus til hus og tilbereder splendide middage for sine kunder. Det er blot — takket være de elektriske kogeapparater — nogle faa øieblikks værk.

Muligens er det en valgdag. Manden — og naturligvis hustruen med — har afgivet sine stemmer ved simpelt hen at gaa gjennem et elektrisk stemmeapparat og trykke paa en knap. Apparatet er automatisk, tæller, nedskriver

og opsummerer selv stemmerne, eftersom de afgives. Naar den sidste stemme er afgivet, kjendes samtidig valgresultatet. For at faa det at vide begiver familien sig op i husets udsigtstaarn. Himlen er ganske klar. Regnmageren har derfor allerede foretaget sine forberedelser, og mod aften samler sig paa hans bud lette skyer over befolkningens hoveder, og paa disse afspeiles ved stereoptiske apparater valgresultaterne i gigantisk ildskrift. Ud paa aftenen anordner det seirende parti en række elektriske fyrværkeriopvisninger efter en maalestok og med en storslagenhed, hvorom vi intet begreb kan gjøre os. Det er kunstig lynild i alle regnbuens farver, som skriver de lykkelige kandidaters navne høit oppe paa de drivende skyer o. s. v.

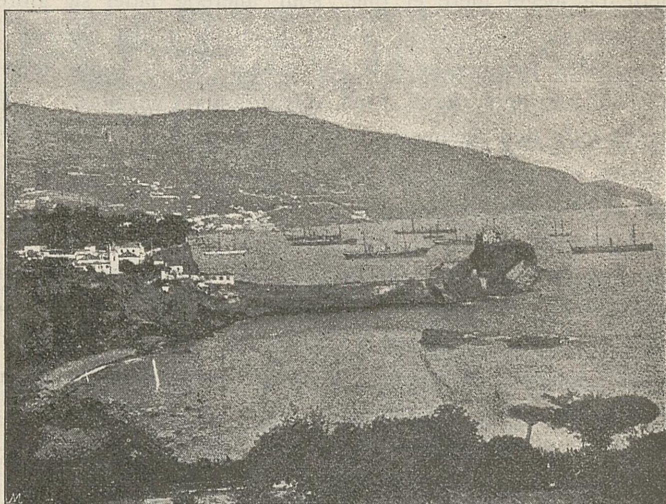
Alt dette og meget mere er ting, som allerede lader sig gjøre, hvorfor der findes patenterede opfindelser. Vi har holdt os til det allerede opnaaede. For nogle aar siden forbausedes folk ved tanken om at kunne høre en flues skridt. Men det er intet mod, hvad »kryptofonen« udretter. Den giver os lyden af spadserende flere kilometer borte, og nedsænket i vand fortæller den om et dampskibs nærmelse, medens det endnu er 5—6 kilometer borte, gjengiver vandets brusen om bougen og maskineriets vibrationer. I Washington stemples alle breve og postsager ved elektricitet. Et eneste apparat stempler 30 000 breve paa en time. Ved den autografiske telegraf kan en mand skrive sin egen haandskrift, undertegne et dokument eller en vexel paa flere tusen mils afstand. Elektriske ledninger i jorden vil fremdrive planters væxt og betydelig forøge jordens afkastning. Kunstige sommere lader sig frembringe paa den vis slig, at selve polarlandenes korte aarstider kan gjøre sig haab om at kunne skaffe *to* indhøstninger hvert aar. Elektrisk lys øger ogsaa jordens afkastning; grønsager f. ex. modnes langt hurtigere ved dets hjælp. Elektriske baade uden røg eller sod vil blot ved et tryk paa den uundgaaelige knap, bære muntre selskaber over flod og sø. Og luftballonen maa jo ogsaa komme, — bygget af papir formodentlig, et helt skib, og drevet af og styret ved elektricitet.

Kunde man saa tilslut ogsaa reformere og udvikle den menneskelige karakter ved elektricitet, adle den, kristne den, aabne himmeriges porte ved et tryk paa trylleknappen! — Og selv det tør virkelig, paa indirekte vis, ske; thi ved denne livets fyldigere, friere udvikling, ved de større, rummeligere, lysere forhold, der skabes, har vi — dømmende efter hvad allerede er opnaaet — ret til at haabe og tro, at menneskenes sind ogsaa vil blive lysere, renere, ædlere, faa en afsmag for alt ondt og lavt og stygt og skyde kraftigere væxt mod alt, hvad godt og nobelt er. — Saa selv St. Peter vil maatte løbe paa trylleknappens bud og hans nøgler dreie sig i himlens porte ved et tryk paa den.

Madeira.

Øen *Madeira*, hvorfra vi idag bringer nogle illustrationer efter et engelsk tidsskrift, er som bekjendt paa grund af sit klima et søgt og yndet opholdssted for brystsyge. Forskjellen mellem sommer- og vintertemperaturen er blot 5° R. Termometret falder yderst sjelden i vintermaanederne under 12° R. og stiger om sommeren sjelden over 20° R.

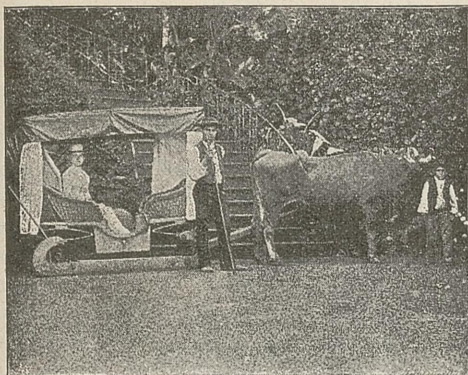
Det er et rent ladhedens paradis, mener en forfatter i *Idler*. Man faar ikke lyst til andet end at nyde den behagelige tilværelse, og alt gaar med yderste ro. „Selv nordostvinden er mild og kjælende og blæser bare rent undtagelsesvis med nogen kraft. Hvad der andetsteds er en orkan, stilner her af

Parti af Funchal.

til en frisk bris, og hvad der ellers er en kuling falder af til den svageste bevægelse i den balsamiske luft. Fiskerne lader sine baade drive ud paa lavvandet, slipper sine garn ud og sidder saa taalmodig ventende, til det behager fisken at svømme ind i dem. Alene fluerne er arbeidsomme og flittige. De er besværlige, og lig alle af deres art har de en forkjærlighed for at slaa sig ned paa ens næsetip eller nogen anden ømfindtlig legemsdel. Madeirafluen tager det forresten med ro, sætter sig i mag paa næsetippen og tager fat paa sit maaltid uden spor af frygt, stolende paa, at offeret vil være altfor doven til at børste den af. — Guvernørens bolig er et fuldstændig ladhedens palads. Middagssaluten affyres ikke ved nogen menneskelig proces, men ved solens straaler, naar de en gang i døgnet falder i den rigtige retning, — en gang i døgnet hænder det altid, skjønt ingen her har energi nok til at gjøre sig rede for grunden dertil. En bølgebryder blev delvis bygget for nogle aar siden, men arbeidet var for haardt for øens befolkning; det blev opgivet, og hvad der var udrettet, var saa daarlig gjort, at det hurtig vaskedes bort igjen.

Jorden er udstykket i ganske smaa brug, og da alt jordarbeide udføres efter de mest primitive metoder og dog er yderst indbringende, kunde man tro, at de smaa eiere selv vilde dyrke jorden; men det vilde være rent stridende mod Madeiras mageligh edsatmosfære. Eierne lader leiere dyrke deres brug og tager den halve høst i leie. Leieren klorer lidt i jorden med en hakke, slænger saakornet ud ved tid og leilighed og sætter sig saa ned og venter, til markerne ler af grøde og frugtbarhed. — Allevegne ser man de største og herligste blomster. Det rige, tykke løv *springer* ikke ud som andetsteds; slig energi vilde være utænkelig her; det drages stilt og rolig ud af solens straaler. Mange træsorter gjør sig ikke engang det besvær at fælde sine blade ved vinterens komme; de lader dem skyves sagte og gradvis af af næste sommers væxt.

„Carro“. Det vanlige kjøretøi.

Ingen har nogensinde hastværk paa Madeira. Det fortælles, at en udsending fra reisehaandbøgernes udgiverfirma *Baedeker* engang kom til øen for at skildre dens herligheder. Men klimaet og stedets genius fik bugt med ham. Det røde bind blev aldrig skrevet; dets udseede forfatter drømte de yndige dage bort i en hængekøie.

Et skovparti.

Men her findes henrivende scenerier og landskaber. Man kan se meget af det fra en baad, hvad der ikke er saa svært besværligt, eller man kan lade

mere dristige medreisende fortælle derom fra deres to, tre fjeldture i hængekøier, baarne af indfødte. De fortæller om skovklædte høider, dybe, kjølige dale med syngende bække og en hærskares mangfoldighed af de herligste blomster. Man faar lyst til selv at gaa tilfjelds og bestemmer sig halvveis til en tur *imorgen*, medens man drømmer paa hotelverandaen. Men *imorgen* kommer aldrig. Det er saa meget deiligere at sidde stille og drømme og lade den milde luft kjæle ens kinder og pande. Hvorfor umage sig, naar man dog har det saa godt? Ikke engang til at skrive hjem om dette herlige sted har man energi nok . . . ."

En kineser om opium og alkohol.

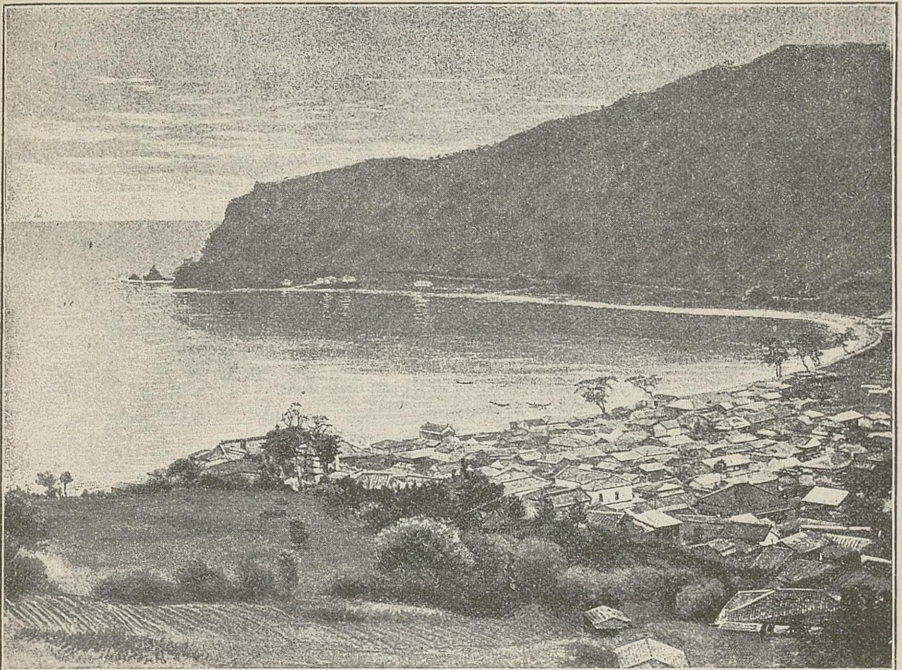
En kinesisk embedsmand skriver i tidsskriftet *Asiatic Quarterly* som følger: „En vis brøkdel af Kinas befolkning — officielt anslaaet til 1 procent, men kanske i virkeligheden nærmende sig det høieste overslag af 5 procent — har altid røgt opium. Ingen legemlig eller sjælelig afkræftelse lader sig endnu opdage blandt denne opiumsrøgende befolkning. Men ligesom de langt farligere og skadeligere alkoholiske drikke viser sine virkninger meget skarpere og hurtigere, naar de indføres blandt uciviliserede racer, der er uvante med dem, end de gjør blandt folk, som i generationer har benyttet dem med et vist maadehold, saa er det ogsaa med opium. Blandt kineserne spores lidet til skadelige virkninger, medens disse er iøinefaldende blandt folkeslag, som hidtil har været uvante med nydelsesmidlet, og hvor det tillige gjerne bliver benyttet til overmaal. I Asien ødelægges langt flere folk og nationer af indførte europæiske drikkevarer end af opium . . . . . Europæere fører stadig Jesu navn i munden; jeg kan ikke opdage stor overensstemmelse mellem saakaldte kristne nationers lære og liv og hin store orientalske førers ord og personlighed . . . . Kunde kristne missionærer fatte og paaskjønne det, som hos os udgjør moralens hovedhjørnesten, kjærlighed og ærbødighed mod forældrene, saa vilde de skaffe sig større fremgang; men som de nu gaar frem, maa en kineser først døve sin samvittighed og sin retsfølelse, før han kan blive en kristen . . . . Jeg har ofte bedt missionærer om at udpege for mig de sædvansmæssige opiumsrøgere i et større selskab. De har næsten altid taget feil. De almindelige billeder af opiumsrøgere, der cirkulerer i Europa, fremstiller ikke sandheden . . . . .

Naar europæiske nationer med deres ødelæggende drikkevarer dadler Kina for dets opiumstrafik, maa man tænke paa Jesu ord: „Du hykler, træk først bjelken ud af dit eget øie, saa kan du rette paa skjæven i din broders øie" . . . . . En længere tur gjennem Europas materialistiske civilisationssamfund bringer en til at længes med hele sin sjæl tilbage til den langt grundigere og finere udviklede kultur i det „himmelske rige" . . . . . Naar alkohol helt har ødelagt vestens nationer, vil kineserne fremdeles uskadt og med moderation røge sit lille kvantum opium."

Et japanesisk badested.

Efter Sir *Edwin Arnold* i *The Cosmopolitan*).

Ved Japans sydlige kyster er der flere dybe havbugter, hvoraf den mellem halvøen Idzu og Golfen ved Yeddo er en af de mest smilende og maleriske; men friskest og deiligst er kanske alligevel den lille bugt ved Atami. Her er Japans riviera, badet i stillehavets sol og med en baggrund af fjelde, vakker og varm i veiret, selv naar det andetsteds i landet er barskt og koldt. Orangetrær, palmetrær og mangfoldige subtropiske planter og blomster, som andetsteds er sjeldne, voxer der og i omegnen i overflod, og dalføret, ved hvis endepunkt den

lille by Atami ligger, deler sig længer oppe i en mængde mindre dale, alle beliggende mellem høie og steile klippeskrænter. Der er næsten ubegrænset anledning til at gjøre fjeld- og skovture, rige paa vexlende scenerier. Ris- og bygagre findes i terrasserne nederst nede mod dalbundene; høiere oppe har de stræbsomme bønder kun hist og her kunnet opdyrke en liden flek. Forøvrigt er det hele vild natur — krat af høivoxne bambusrør, græslier, mørke furuskove med bund bevoxet med bregner, azalea og hortensia. Utallige fjeldbække sørger for musiken, og overalt, hvor man kommer hen, har man nye og prægtige udsigter over fjeld og hav, klippefuld kyst og blomstersmykket eng, fjerne øer og fastlande, som for synet smelter sammen i havets og himmelens blaa.

Trods alt dette vilde Atami aldrig være kommet saa paa moden, hvis det ikke havde havt sin «*onsen*», sin varme kilde. Denne findes midt i byen og

sprudler til visse tider frem som en veritabel kogende geysir, som man ærbødig kalder „*O Yu*“, „det høit ærede varme vand.“ Den opdagedes for tusen aar siden af en buddhistprest ved navn Man-gwan og skal have kureret utallige sygdomme.

Det varme vand strømmer frem tre gange i løbet af dagen og tre gange i løbet af natten under megen larm og stærk dampudvikling. Men omtrent hver tiende dag er det i kog i tolv timer, hvorefter kilden i andre tolv timer er tør. Til de 35 større og mindre hoteller paa stedet og til mange privathuse ledes vandet fra den varme kilde gjennem rørledninger af bambus for at benyttes til bad.

Af de mange ting, som foruden selve badene pleier at trække folk til de moderne badesteder, findes der ikke nogen overflod i Atami. Der er butiker, hvor man kan faa kjøbt de nydeligste smaasager af træ, arbeider af de flinke japanesiske snedkere og træskjærere; der er en billardstue, og forresten vandrende gadesangere og historiefortællere — det er det hele. Ikke engang de ellers i Japan sædvanlige „*geikas*“ (danserinder) findes. Den væsentlige tiltrækning ved stedet ligger i den varme kilde og i fjeld- og kystnaturens skjønhed.

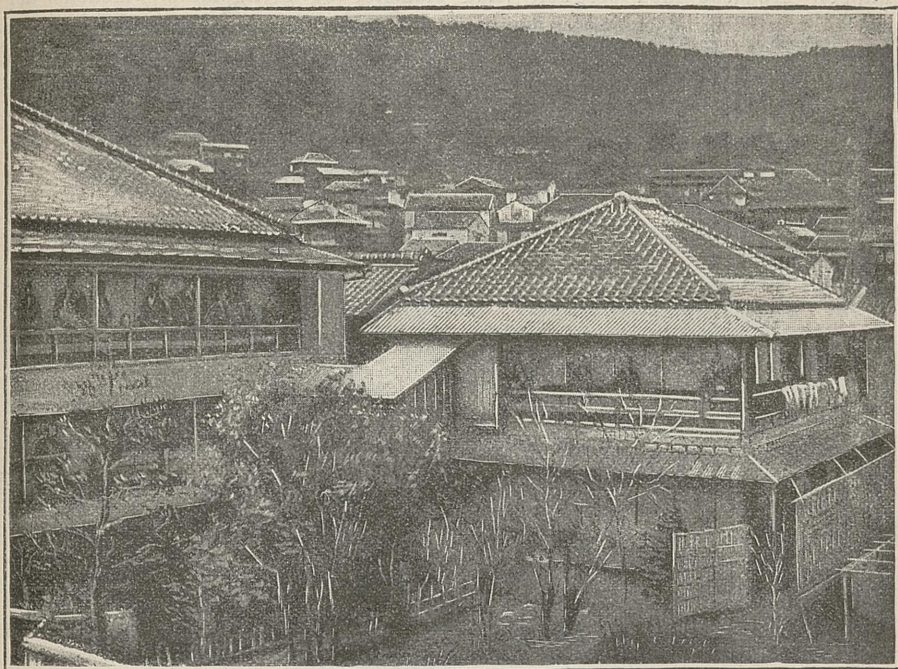
Naar vaaren kommer, er sceneriets farverigdom og afvexling større end nogetsteds paa den franske eller italienske riviera. Det kan være omtrent det samme, hvilken af de mange fodstier man vælger, naar man vil være alene med naturen i al dens deilighed; overalt finder man de vakreste vuer. I dette land, der ligger paa grænsen af to klimatiske zoner, træffer man paa store bambusbuskadser, der ligner en skov af kjæmpemæssige grønne strudsfjær, side om side med furu, laurbærtræ og eg, medens vedbenden slynger sig opad daddelpalmens stamme. Almindelige skovblomster, som man kjender hjemmefra, vexler med blodrøde og lilafarvede azaleer, hvide, violette og gule liljer *hotarus-nohana* eller „ildflueblomsten“ og de vilde camellier. Der er overflod paa skov, men den tyndes nok ud i den senere tid; overalt træffer man paa tømmer- og vedhuggere.

Dyrelivet er ikke særlig rigt i disse skovstrækninger. *Hotogisu*, den japanesiske gjøg, som kommer flyvende over fjeldet Shide og floden Sanzu (mythiske steder i den anden verden) for at varsku bonden om, naar det er tid til at saa risen, har endnu ikke begyndt at gale; men der findes ørne, glenter, kraaker, finker og meiser og inde i krattet røskatte, gule og brune firben og „*Yamakagachi*“, en nydelig liden snog, rød paa hovedet og halsen og gul under bugen. En stor rødbrun frosk istemmer det berømte kor fra Aristofanes's komedie, og en liden lysegrøn padde hopper omkring i løvet og ser selv ud som et løv. Hen over vanddammene og bækkene flyver de staalblaa og sorte øienstikkere, som børnene gjør ivrig jagt paa.

Atami er beliggende paa usikker vulkansk grund. Høit oppe tilfjelds bag byen ligger O Jigoku's svovlkilder, i byen selv har man den varme kilde, der koger op fra et hemmelighedsfuldt ildsted under jorden, og ligeoverfor ude i havet kan man i smukt veir se den store ø Oshima, hvis midtpunkt dannes af en vulkan, der altid er i virksomhed. Fra verandaen i sit hus i Atami ser man den hvide røgsøile, som stiger op fra „ildfjeldet“ og danner skybanker, som svæver i vinden og farves af den opgaaende eller synkende sol. Disse skyer synes altid at samle sig i tættere masser, hver gang kilden i Atami har en af de perioder, da den koger over hver dag. Paa mange steder i nærheden

trænger forresten damp og varmt vand nu og da frem af jorden, og etsteds ved søen kan damp ofte ved lavvande sees at stige op af strandsanden.

Hver dag, naar veiret er nogenlunde rimeligt, drager Atamis kjække fiskere ud med sine baade. Disse er af en gammel bygningsmaade, som er bevaret uforandret helt siden Kublai Khans invasion i Japan. De roes ligesom Venezias gondoler paa den maade, at der „vrikkes“ med aarerne, som aldrig under farten tages op af vandet. Rorskarlene udfører sit arbeide staaende og frembyder for europæernes øine et underligt syn; men de er fortræffelige og uforfærdede søfolk, og de smaa baade skyder en forbausende fart. Fiskemaaden er ganske enkel. Man kaster med not paa steder, som er skikkede dertil, men for det meste bruger man store faststaaende fangstindretninger af garn, som

sættes et stykke udenfor den lille fremspringende landtunge ved byen, fortøies med landtouge og fra tid til anden delvis trækkes op af flere baade i forening for at tømmes. Fra et høitliggende udsigtspunkt i land passer en del af fiskerne paa, naar en større mængde fisk søger ind i fangstindretningen, og giver da signal til sine kolleger nede ved søkanten.

Disse „havets arbeidere“ er flinke og uforfærdede svømmere. Der er i Atima mænd, som har svømmet helt over fra byen til den lille ø Hatsuma, en strækning af mindst 11 kilometer. En ung fyr saaes en dag i færd med at fiske et sunket garn op fra søbunden paa en dybde af ikke mindre end 10 favne. Han havde et stykke af et tykt bambusrør, som han af og til omfattede med armen for at holde sig flydende og hvile; derpaa kunde han dukke som en vildand og være ude af syne i et halvt minut eller mer, hvorefter han igjen

steg op, greb sit svømmende bambusrør og drog pusten. Han fandt tilsidst garnet og bragte det tillands gjennem brændingerne.

En liden dampbaad besøger af og til Atami for at holde byen i forbindelse med udenverdenen og transportere the, fisk o. s. v. derfra til Tokio. Langs kysten vilde der have været et pragtfuldt farvand for lystseilads, hvis der ikke havde manglet havne. Enten kyststrækningen sees fra søen eller fra land, frembyder den en skjønhed, som ikke kan skildres i for stærke udtryk. Rundt Uwo-misaki er der et kyststrøg, som de indfødte selv kalder „Nishiki Ura“. „Nishiki“ er benævnelsen paa et slags silkebrokade, der er rigt udstyret med blomster og glimrende farver, og dette fortryllende sted fortjener vel titelen „den broderede kyst“. De grønklædte bakker skifter med rødt og graat og med sorte og gule klipper, kransede med bregner, vilde blomster og slyngplanter, medens der indenfor rækken af smaaøer i den steile klippebred findes en mængde huler og grotter, hvor store hvide flagermus og søfugle holder til, og hvor Stillehavets bølger skyller ind med en dæmpet tordenlarm. I en af disse huler kan man ved fjæretid finde en ferskvandskilde, som klar og frisk springer frem af klippen, men som ved høivande ligger et par favne under søens overflade.

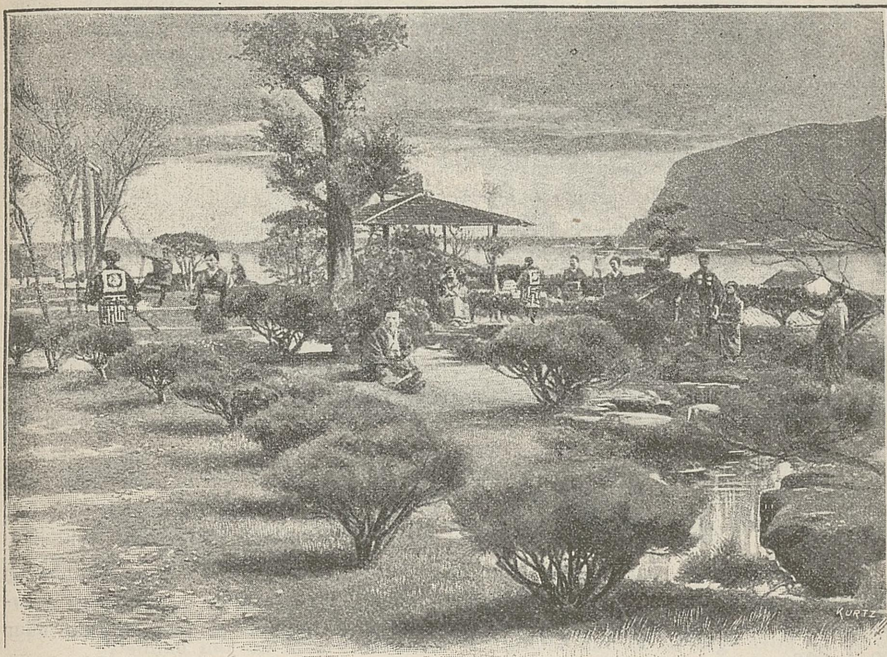
Et stykke fra Atami paa veien til Odawara er et gammelt tempel, som skriver sig fra 1500 aar tilbage. Ved veien vil man ogsaa finde den stille og velstelte *„hakasho“* Atamis kirkegaard. De dannede japanesere synes for tiden at være uden enhver religion, som er værd at nævne; men folket i snevrere forstand, som overalt holder stærkest paa udødelighedstroen, er fromt og troende, skjønt ogsaa disse klasser tager sin religion let og muntert og ganske slutter sig til den anskuelse, at religionen „aldrig har været bestemt til at gjøre skaar i vore glæder“.

I dette og i mange andre theologiske punkter er de vestens folkeslag overlegne, og særlig fortjener de ros for den omsorg, de viser for sine døde, og den agtelse, de lader disses navn og hvilested blive til del. Nede ved stranden ser man en firkantet stenhaug; under den er begravet tre gutter, som druknede, idet en bølge skyllede op paa land og tog dem med sig. Hver dag kan man se friske blomster paa graven. Ligedan er det paa selve kirkegaarden. Gravstenene staar der tæt ind paa hverandre, thi hver grav optager ikke stor plads; efter at ligene er brændte, er der bare et par ben igjen, som svøbes i papir og lægges i jorden. Men nyplukkede blomster finder man overalt, og det trange rum, hver grav indtager, er omhyggelig passet og stelt. Det er en almindelig regel, at børn skal holde sine forældres grave i pen og pyntet stand i de første 49 dage efter dødsfaldet. Senere tager man det noget lettere, men efterkommerne skal dog fremdeles med visse mellemrum besøge graven og omkring den plante de lange, tynde stikker, som kaldes *„sotoba“* og sees ved enhver japanesisk grav. Navnet *„sotoba“* er vistnok en forvanskning af sanskritordet *„stupa“*, der betegnede den gravhaug, der blev opkastet over enhver afdød buddhist.

Der er ikke meget at tage sig til i Atami, og folk kommer overhovedet ikke did for at være flittige. Medens dette skrives, er det desuden den vaade aarstid, vaaren, og man kan endnu ikke med sikkerhed gjøre regning paa, at solskinsveir holder sig en hel dag igjennem. Regnskurene i april og mai kaldes af japaneserne „*Uzuki-no-hana-no-ame*“, „den fjerde-maaneds blomsters regn“. *uzuki* var det gamle navn paa maaneden april, og den paa denne tid fremherskende blomst er en hvid, som af de japanesiske digtere kaldes *„haru-no-*

yuki", „vaarens snebold". Den stadige afvexling af regn og solskin bringer alt til at voxe usædvanlig raskt, og naar man paa en saadan vaardag gaar ud for at deltage i theplukningen, er det et rent vidunder at se, hvorledes bygget har voxet og skudt ax i løbet af ganske faa dage. Byg er paa disse kanter i endnu høiere grad end ris det jorddyrkende folks hovednæring; disse mennesker smager aldrig kjød og ikke engang særdeles ofte fisk.

Et selskab af theplukkere frembyder et malerisk syn, og det gaar gjerne muntert til. En 20—30 piger gaar under glad latter frem og tilbage mellem rækkerne af de lavvoxne thebuske og plukker de nyudsprungne smaablade, der udgjør aarets første og fineste thehøst. Naar de spøgende og syngende kommer og tømmer indholdet af sine forklæder i de store kurve, er det noksaa underligt

at tænke paa de forskjellige scener, ved hvilke denne the vil komme til at optræde, efter at den er ristet og tørret, indpakket og skibet til Amerika. Did gaar nemlig hovedmængden af den japanesiske the, som ikke forbruges af de indfødte selv. Englænderne pleiede tidligere at hente al sin the fra Kina; men i denne handelsbranche har en eiendommelig revolution fundet sted. Nu leverer det himmelske rige kun en fjerdepart af den the, som Storbritannien aar om andet forbruger, medens de andre tre fjerdeparter kommer fra Indien og Ceylon. Indien sendte i 1888 90 millioner pund! Man tænke sig, hvor mange kopper the dette kan blive til, og man tænke sig, hvad den thedrikkende almenhed skylder buddhisterne, saasom det nemlig var buddhistiske prester, som først dyrkede og udbredte theplanten. Den milde religion og den oplivende drik holdt samtidig sit indtog i Japan.

Et par kilometer fra Atami, paa veien til Odawara, kommer man til en liden landsby, hvis største mærkværdighed er et bredt trappeanlæg, der fører op til skoven høit oppe paa fjeldet og ned til stranden. Man kan ikke godt sige, at hvis én har tid og anledning, *maa* han klyve opad denne steile og uregelmæssige trappe; fra nederst til øverst tæller den nemlig ikke mindre end 892 trin, der er delt i 26 afsatser. Det er jo ikke alle og enhver, som har lyst og lunger til at vandre opad næsten 1000 uregelmæssige trin, som for det meste er dannede af runde og ovale stene fra stranden, og selv den stærkeste vil være glad ved at faa hvile sig lidt, naar han kommer helt op. Men det vil lønne sig at foretage opstigningen; thi deroppe i den mørke, næsten sorte furuskov, som man kommer til. findes det gamle, berømte og ærværdige gravsted for Idzusan, halvøen Idzus skytsgud.

For femten hundrede aar siden blev det første tempel bygget paa denne dominerende fjeldhøide, hvorfra man har udsigt over Idzus kyst og over det uendelige Stillehav, Tempelbygninger af træ holder ikke længe ud i Japans omskiftende klima, og selv Yamadas og Ises høihellige gravtempler maa bygges fra nyt af en to—tre gange i løbet af hvert aarhundrede. Men den nye bygning reises nøiagtig paa samme tomt som den ældre og er aldeles i dennes lignelse. Naar man er kommen op ad den enestaaende trappe og ind i templets forgaard, finder man derfor intet andet levnet af den oprindelige bygning end nogle gamle træskjærerarbeider og de symbolske gjenstande, der skjules inde i det allerhelligste. — Jo, — stedet har ogsaa bevaret sin aand og sit trylleri; thi øiensynlig modtager pilegrimen fremdeles det samme indtryk som i gamle dage af det store, ensomt beliggende tempel, de sukkende fjeldskove og de majestætiske fjeldformationer rundt omkring og af det henrivende deilige panorama med sin sø og sin himmel, som hans øie skuer fra indgangen til gudens residens. Bygningen er en shintoisk „*miya*“, enkel og streng i sin stil, med umalet træværk og omtrent ingen prydelser undtagen de flagrende strimler af hvidt papir, „*gohei*“, som hænger her og der, og de simple hvide gardiner. Til venstre staar den store tromme, som man slaar paa for at give tegn til bøn ved daggry og ved solnedgang Trommeskindet er bemalet med det mystiske shintoiske symbol.

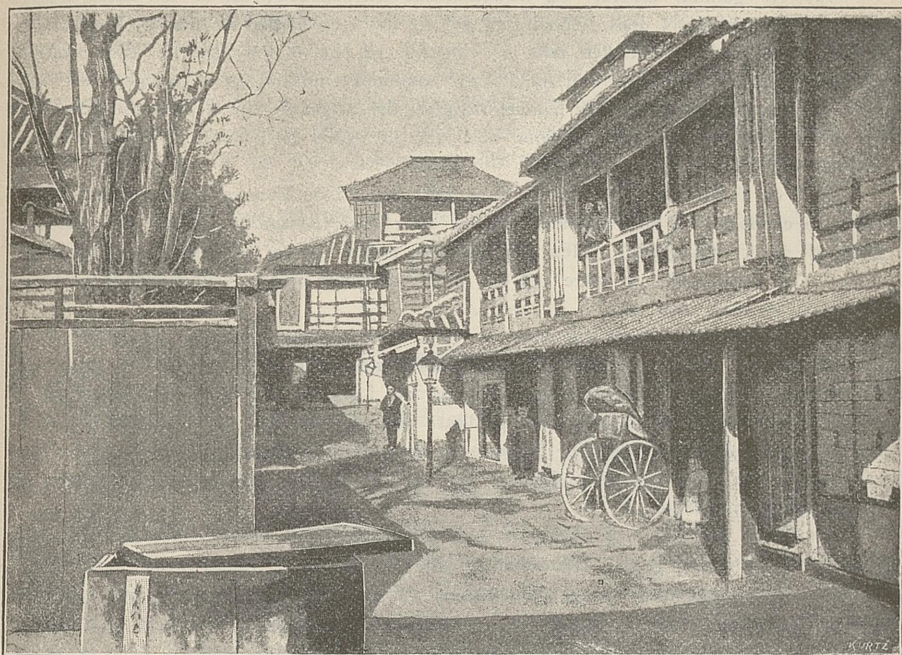
I templet er der ingen, som kan forstyrre pilgrimen i hans bønner og betragtninger, — ingen anden end guden; hans store skatkiste staar foran gravstedet, og den japaneser, som besøger templet, lægger et pengestykke eller to i den.

Folk maa tro alvorlig paa denne gud. Paa tempelportens øvre tverbjelke ser man ligge en utallighed af smaasten. De er kastede derop af dem, som er komne for at bede om gudens hjælp, — mødre, som har søgt helbredelse for sine børn, elskere, som har ønsket sine elskedes hjerter mildere stemt mod dem, handelsmænd, som har tragtet efter god fortjeneste paa sin næste forretning, og fiskere, som har villet, at thunfisken skulde søge ind i deres garn. Det er ingen let sag at faa kastet en sten op paa bjælken saaledes, at den bliver liggende der. Hvis det lykkes en gang af tre, har guden hørt bønnen og vil opfylde den.

— Men hvor meget kan han have tilbage af denne tro den gamle mand, som støttet til sin bambusstok slæber sig opad de forfærdelige, endeløsø trappetrin, og som i løbet af de otteti aar, han har levet, har seet sit gamle Japan med

dets guder og dets regjeringer forsvinde og et nyt land med nye tider og manerer og tænkesæt indtage dets plads?

Paa tilbageveien ned trapperne gjør en af deltagerne i turen den rigtige

bemærkning: „*Iwashi no atama mo shinjin kara kamı sama ni narimas*", — det er udlagt: „Troen kan forvandle selv et sildehoved til en guddom". Det var godt, at den shinto-prest, som sad og skrev i tempelforgaarden, ikke hørte denne hensynsløse bemærkning.

— „Bønnen har en høiere mission at udføre end at bevæge Gud til at opfylde vore ønsker. Den er snarere et middel til at sætte menneskene i stand til bedre at fatte Guds veie og bud og gjøre hans vilje. Den bestaar i at aabne hjertet for Gud, saa hans kjærligheds lys, varme og visdom kan strømme ind, — paa samme vis som man trækker rullegardinerne op for at faa varme og solskin ind i huset. Den høieste fuldkommenhed paa bønnens omraade opnaaes, naar den bedende med fuld tillid til Guds kjærlighed fra dybet af sit hjerte kan sige: „Din vilje ske."

Den, som søger at sikre andres velfærd, har allerede sikret sin egen.

(Konfucius).

Guldkuren.

(I anledning en artikel af *dr. Leslie Keeley* i *Arena*).

Keeleys guldkur arbeider sig tilsyneladende efterhaanden frem til fuld anerkjendelse. Mænd, der har studeret dens resultater og sat sig ind i en flerhed af tilfælde, hvor den er bleven prøvet, erklærer, at der ikke er ringeste tvil om, at den helbreder tilsyneladende uforbedrelige drankere, hvem den fra at være samfundets udskud og slegtningers fortvilelse gjør til bra, nyttige mennesker og familieforsørgere, der af ganske hjerte velsigner Keeley og hans guldkur og erklærer, at de skylder ham alt, der giver livet værd, og deres frelse fra et jordisk helvede.

Det er i det hele umuligt at have reist noget i de Forenede stater uden at have truffet paa en flerhed af slige tilfælde. Kuren slaar ikke *bestandig* ganske til. Der indtræffer af og til tilbagefald. Men det medgives dog i regelen, at disse tilfælde er meget sjeldne. Der synes ikke at være tvil om, at for det store flertals vedkommende *er* kuren fuldstændig og varer livet ud.

Keeley selv paastaar, at det blot er 5 % af de behandlede patienter, paa hvem kuren ikke fuldstændig lykkes, og hvor tilbagefald finder sted efter nogle aars forløb. Men selv om dette er optimistisk overdrivelse, saa maa det i ethvert fald ansees for afgjort, at en mængde helbredelser udføres ved denne guldkur. Og selv om den blot lykkedes i 5 % af de behandlede tilfælde, vilde den jo være en umaadelig velsignelse. Doktoren har i sine bøger navne paa over 100 000 individer, som er blevne fuldt helbredede og omskabte til samfundsnyttige mennesker.

At kuren *er* effektiv og udfører en mængde helbredelser, det benegtes da heller ikke længer i nogen videre grad. Det lader sig nok ikke gjøre. Derimod mener kurens modstandere nu, at helbredelserne — hvis realitet attsaa medgives — skyldes *ikke* det indsprøitede guldklorid, men — *hypnotisme* naturligvis. Det er altsammen *suggestion* og tro. Verdens drukkenbolte har faaet den tro, at Keeleys guldklorid *kan* helbrede dem, og denne tro helbreder dem. De magnetiseres af hans indsprøitende assistenter, og i denne hypnotiserte tilstand meddeles der dem en afsmag paa alkoholiske drikke.

For de fleste kan det jo, saalænge drukkenbolte virkelig helbredes og samfundets værste elendighed fjernes, saalænge mennesker og familier virkelig i tusenvis frelses fra dyriskhed og elendighed, være saa nogenlunde ligegyldigt, enten det er guld eller tro, indsprøitning eller hypnotisme, der gjør det.

Men hr. Keeley selv er det ikke ligegyldigt, og han tager derfor i martsheftet af tidsskriftet *Arena* tilorde mod en artikel i samme tidsskrifts januarhefte, hvor denne fortolkning af hans kur og dens anerkjendte resultater var bleven fremsat og forsvaret.

Han mener, at grunden til, at lægevidenskabelige autoriteter ikke vil yde kuren sin anerkjendelse, blot ligger deri, at han bevarer sammensætningen af den indsprøitede vædske som en forretningshemmelighed. Den kjendes kun af ham selv og hans to kompagnoner og vil heller ikke, forsikrer han, blive meddelt nogen anden, saa længe disse tre er i live.

Han søger imidlertid at vise, at der ikke findes nogen videnskabelig grund, ifølge hvilken *a priori* et speciallægemiddel mod drukkenskab skulde være en umulighed. Tvertom mener han, at den tid vil komme, da hver sygdom vil have sit specifike lægemiddel. Han paaviser, at flere slige i de sidste aar er blevne fundne for enkelte velkjendte og før ulægelige sygdommes vedkommende, og mener, at hans guldfluidum virker akkurat paa samme vis som disse af lægevidenskaben fuldt anerkjendte specialmidler. Han sammenligner ogsaa sin kur med Pasteurs indsprøitninger mod hundegalskab og erklærer, at den er grundet paa gjennem aarrækker fortsatte patologiske experimenter af lignende art som de, der førte til

Pasteurs opdagelse. Han hævder ogsaa, at drukkenskab skyldes en sygdom, — alkoholforgiftning med paafølgende abnorm udvikling af hjerne- og nervesystemet. Det bliver med andre ord til en materiel, legemlig sag, — en *sygdom* og ikke blot eller helt en *last*.

Som bevis for, at der ikke her kan være tale om hypnotisme, anfører han, at i de første 11 aar af hans virksomhed var der ingen udbredt tro paa hans kur; den var ikke kjendt i videre kredse; folk bare lo ad den og ham, hvor den tilfældigvis blev omtalt; men alligevel helbredede han i disse aar paa de forskjelligste steder 40 000 drankere. Og de første 10, paa hvem midlet prøvedes, helbrededes lige saa hurtig og sikkert og med de selvsamme symptomer som de sidste 10. Hans første patient helbrededes fuldstændig, uden at han vidste, at han var under behandling, eller nogensinde havde hørt om guldkur eller noget lignende.

Han oplyser ogsaa, at der nu findes over 90 Keeleyinstituter i forskjellige dele af verden, og at det ser ud, som om de vil faa den halve menneskehed at behandle, saa stor er trængselen om plads og hjælp i dem.

En vidunderpresse.

I England er der nylig opfundet en ny rotationspresse, som ser ud til helt at ville revolutionere bogtrykkeri- og avisforretningerne. Den trykker selv fint illustrerede bøger og brochurer paa samme vis som de store dagblade i lange baner paa store roterende valser. Den trykker en hel bog paa 192 oktavsider (med de vakreste illustrationer, om man vil) falser den, hefter den sammen og lægger den færdig til beskjæring og indbinding paa *3 sekunder.* Dette kan den gjøre *nu;* men da opfindelsen er ganske ny (blot en eneste maskine er endnu i gang), er det kun at betragte som en svag begyndelse. Opfinderne mener at kunne drive det til at trykke en slig bog fuldfærdig paa mindre end 2 sekunder, eller 30 til 40 exemplarer pr. minut, omtrent 2000 exemplarer pr. time og et oplag paa 20,000 paa en eneste arbeidsdag med en eneste presse, der passes af *en* mand og *en* gut. Eller paa en eneste presse vilde *Kringsjaa* kunne trykkes (illustrationer, og alt) falses og heftes i et oplag paa 6000 exemplarer paa *en* time.

Redaktøren af *Review of Reviews* der — efter at have seet pressen i gang og forhørt sig om den — selv fortæller dette, ser heri en kommende revolution i avisverdenen. Det vil snart blive slut, mener han, med vore dagblade i stort format. Dagbladene vil udkomme som heftede tidsskrifter, fint illustrerede, morgen og aften. Med 6 slige presser kan der paa 4 timer trykkes et oplag af 240,000 exemplarer af et blad paa 32 sider af *Kringsjaas* størrelse, hvad der omtrent vilde svare til *vore* vanlige dagblade. Eller et af vore vanlige hovedstadsblade kunde i et oplag paa 10,000 exemplarer i behagelig, lethaandterlig tidsskriftsform (32 sider) med fuldkomment gjengivne illustrationer heftes og gjøres fuldt færdigt paa en eneste presse af en mand og en gut paa en eneste time.

Politisk oversigt.

For øieblikket indtager vort eget land den mest iøinefaldende stilling i verdens politiske liv. Det mest spændende politiske drama i disse dage spilles i vor egen storthingssal, og udlandet har for én gangs skyld sine øine rettet paa os. Mange derude hører for første gang gjennem, hvad der nu foregaar, at der findes et land, som heder Norge.

Det vilde være meningsløst for »*Kringsjaa*« her at referere selve begivenheder og udvikling, som jo enhver læser kjender fra dagbladene, og nogen kommentar vil det ifølge sin upolitiske plan ikke indlade sig paa. Vi staar ved begyndelsen til en alvorlig krise; maatte udfaldet blive til held, fremgang og lykke for vort folk!

I *Frankrige* har panamasagen ledet til nye ministerielle forviklinger. Der ymtes om en ny ministerkrise. Justitsministeren, *Borgeois*, har nedlagt sin portefølje for bedre at kunne forsvare sig mod beskyldninger, der af et vidne for retten er udslyngede mod ham. De gaar ud paa, at han skal have været medskyldig i ved løfter og trusler at søge at lokke for høiredeputerede graverende oplysninger ud af madame Cottu.

I *England* er homerulebillens anden læsning bleven udsat til efter paaskeferierne. Der foregaar for tiden ikke andet end budgettets behandling.

De *spanske* valg endte med en seier for ministeriet, men viser ogsaa, at det republikanske parti i landet er ganske talrigt og stærkt.

I *de Forenede stater* har Clevelands tiltrædelse allerede øvet indflydelse i én vigtig sag. Det forslag, hvori præsident Harrison anbefalede kongressen at annektere Hawaii, er af Cleveland taget tilbage, hvad der i ethvert fald viser, at den nye præsident slet ikke finder sagen saa ligefrem og grei som hans forgjænger, men at han ønsker at overveie den bedre, før der handles. Det ser jo ogsaa ud, som turde Cleveland, der i ét og alt søger at opretholde staternes politiske tradition, komme til det resultat, at forbundet *ikke* kan indlade sig paa nogen annektionspolitik, og at han i den retning kommer til at udtale sig for kongressen, hvor hans parti er i majoritet.

Meningerne om annektionen er baade i kongressen og ude blandt folket meget delte.

Det er ikke af saa stor betydning. hvad vi tror, som at vi ikke lader, som vi tror. Vi har ikke troen i vor magt, men sande. det kan vi være.

(Mr. Jameson).

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

Næst efter konsulatsag og unionsspørgsmaal i vigtighed og almen interesse her i hovedstaden staar endnu det store spørgsmaal, *om det skal tillades damerne at gaa paa ski*, og i tilfælde under hvad betingelser og betryggende forholdsregler mod alle deres svagheder det skal tillades. Stakkars damer, de kan nu ikke gjøre os alle tillags de heller — ligesaa lidt, som en redaktør kan det. Sidder de hjemme i en stuekrog og visner bort, saa er det galt; saa faar de skjænd fra en side, faar høre, at de er bare »potteplanter i lunken jord, vinduspryd«. Tager de saa mod til sig og sætter tilskovs og tilmarks paa ski, staar ud over bakkerne, saa den friske luft risler dem gjennem blodet og strammer de slappede nerver, saa er det ogsaa galt; saa faar de skjænd fra en anden side, — især da hvis de er frække og ublufærdige nok til at holde af et løb gjennem mark og skov i maanelys eller under glitrende stjernehimmel. Det gaar ikke. Det har ikke vore norske damer moralsk styrke nok til at indlade sig paa, mener man. Maaneskin og ski —! Der er noget ligefrem umoralsk bare ved tanken paa den forbindelse. Det maa der raabes et varsko til forældre og foresatte om. Fuldt dagslys, sollys maa der i det mindste være, naar damer gaar paa ski. I maaneskin er de ikke til at lide paa. Stakkars damer!

Jeg syntes nu, det var et prægtigt syn jeg, da jeg kom hjem og saa vore damer staa udover bakkerne og vandre afsted gjennem skov og mark i den friske luft paa ski. Formelig noget at være stolt af, syntes jeg, noget at glæde sig over. De bliver vel altid friskere, kjækkere kvinder de, der voxer op paa den vis, end deres mødre, der »blegnede i vinduskarmen«. Og den frie, ugenerte, ligefremme omgang mellem de to kjøn, den har nu jeg absolut tro paa. Vil man have et sædelig sygt og usundt samfund, saa skal man gaa den muhamedanske vei, skille de to ad saa meget som muligt, gjøre det til en synd mod blufærdighedens lov for en mand at faa et glimt af en fremmed dames ansigt. Men vil man have et sædelig og moralsk friskt, robust, sundt samfund, saa skal man gaa den kristne vei og bryde alle skiller ned mellem de to, faa dem til at omgaaes frit og ligefremt og søge dydens betryggelse ikke i ceremonielle glasklokker og lænkebindende regler eller muhamedanske dragter, men i karakterens væxt i den enkelte, baade hos mand og kvinde, i udviklingen af en aand og et livssyn, hvis finhed, nobelhed og alsidighed er den bedste betryggelse.

Man har jo heller ikke noget imod, at damer gaar paa ski; men det forfærdelige er, at de frække, uforskammede skabninger gjør det ikke for *skisportens egen skyld* (det minder om »kunst for kunstens egen skyld«, der betyder, at man maa læse de kjedsommeligste og afskyligste bøger og beundre de fæleste malerier, bare fordi de er frembragte med slig *kunst*, — ak, slig kunst!), men bare for ren fornøielse (skulde man have hørt paa mage til dristighed!) — bare for at more sig, komme ud i frisk luft, flyve gjennem mark og skov paa den glinsende sne, og — allerforfærdeligst! — for at *vise sig frem i skidragt* (jo, saa frække er de, tænk det!) og blive seet og faa anledning til at se og møde andre mennesker (først og fremst og sidst herrer da). Kort sagt, de gaar paa ski i akkurat samme hensigt og i samme lave, sportsløse aand, hvori de driver paa Karl Johan!

Forfærdeligt!

Der maa raabes et varsko i skisportens navn. Den demoraliseres af sligt. De *er* jo ikke sande, egte sportskvinder, de uskikkelige damerne. De trækker Karl Johansvæsenet med sig baade til Holmenkollen og Frognersæteren. Den hele vei bliver jo en eneste lang Karl Johan. Damerne benytter skisporten bare til undskyldning for at vise sig frem paa en ny maade og i en ny klæde-

dragt. Der burde vist være straf for slig vanhædring af den ædle sport. Tænk at gaa til Frognersæteren paa ski, akkurat som man før i tiden drev ned paa Karl Johan, med akkurat de samme hensigter! Er det ikke ækelt?

De tager med andre ord ikke skiene alvorlig nok, damerne. De tror, det er bare leg og fornøielse; de skjønner ikke, at sport maa drives alene for sportens skyld, at ingen sand sportskvinde tænker paa dragt eller udseende, og at ingen, der ikke er sand sportskvinde, har ret til at gaa paa ski, bare fordi det morer. Man skal ikke gjøre sligt for moros skyld.

Saa siger sportsmændene.

Men saa er der noget endnu meget værre. Ikke nok med, at en dame paa ski fremdeles bliver den samme dame, hun var før, og at hun ikke strax forandrer natur og bliver til et skjøndhedsforagtende, herreforagtende væsen, naar hun faar paabindingerne paa; — ikke nok med det, at hun altsaa opfører sig og tænker og handler og føler akkurat ligedan oppe paa Frognersæteren i skidragt som nede paa Karl Johan i spadserdragt; ikke nok med det, men sandelig *drikker* hun ikke, naar hun gaar paa ski med, akkurat som hun gjør hjemme og i selskaber og paa baller! Og det er dog for galt!

Jeg indrømmer nu saa inderlig villig, at det er baade stødende og ækelt at se »en dame« tage sig »en støit«. Men jeg begriber ikke, at det kan være styggere og syndigere at gjøre det paa Holmenkollen end hjemme ved bordet eller paa Grand eller i et selskab. Der er dog nogen undskyldning for at tage lidt sterkt til sig ude paa en skitur, synes jeg, saa jeg vil nu heller se damerne »dramme« og »knerte« der end hjemme eller ved selskabsbordet.

Ligefrem øre i hovedet skal ogsaa »damerne« undertiden blive paa slige ture, — akkurat som det hænder i selskaber, men med bedre grund og mere undskyldning.

Kort sagt, den store anke mod de skiløbende damer synes at være den, at de ikke aflægger den gamle og vanlige Eva, naar de gaar paa ski, men tager den dagligdagse og tilvante natur med sig der ogsaa, gjør da, hvad de ellers gjør. Men derude stiller sagen sig i et nyt lys, og man bliver opmerksom paa skjævheder og stygheder i dagens klare lys og i den friske luft, som man ikke ser og merker i de vinosende selskabssale.

Det er nok omtrent sagens hele indhold. Og det vil jo ubetinget gjøre godt. Kanske faar man slig afsmag for drammedrikkende skidamer, at vi bliver kvit drammedrikning i det hele taget.

Hvad det gjælder, er øiensynlig ikke at begrænse skiløbningen med dens liv i frihed og frisk luft. Dette gjør bare godt. Hvad det gjælder, er at faa vort hele samfund, baade mænd og kvinder, saa vidt løftet ud af lavhed og sanselighed, saa vidt menneskeliggjort, at skiløbningen ingen farer medfører og ingen skavanker aabenbarer. Og dertil vil den nu selv bidrage. Det frie samkvem mellem de to kjøn er ubetinget i det store hele heldigt og udviklende. Livet i den friske luft maa gjøre godt. Det er sandelig en skam og skandale for vort samfund, ifald det er *sandt*, at det er betænkeligt at lade dannede damer og herrer tage sig en skitur sammen i maaneskin. Det viser ikke, at skisporten er slet eller farlig for sunde mennesker, men at vi allesammen staar forfærdelig lavt endnu, at vi trænger til lidt friskere, renere blod. Og som sagt, skisporten vil nu gjøre sit dertil. Vi faar se at arbeide os frem saapas langt, at det ikke synes upassende for damer og herrer at begive sig sammen ud paa slige ture, men at det vil synes upassende at se noget ondt deri, upassende at finde det upassende. Det nytter ikke at sætte dyd og kvindelighed under glasklokke, bevare dem ved at forbyde dem maaneskin og at færdes uden døre udenfor visse timer af dagen, — slig dyd og kvindelighed, den er nu sandelig ikke af stort værd. Vi faar se at gjøre disse egenskaber saapas *robuste*, at de taaler fri luft.

Naturligvis er der altid farer ved nyvunden frihed og nye samfundsformer. Naturligvis er der som arv og resultat efter den syge, skrantne kvindelighed, vi i tidligere tider har tilbedt og fostret, en hel del svage moralske naturer ogsaa blandt den opvoxende slegt, en del, der er saa visne paa karakter og saa sandsesyge paa sind, at de virkelig ikke taaler maaneskin, at det er farligt at slippe dem ud paa egen haand, at de trænger en barnepige med sig overalt. For disse kan jo vort moderne liv med dets større frihed i alle retninger, de enklere og mere ligefremme selskabs- og omgangsformer og deriblandt skisporten og dens liv blive farlige nok. Men det kan da ikke forlanges, at al udvikling skal stanses for deres skyld, at sunde, friske piger og kvinder skal sættes under glasklokke, fordi enkelte trænger det. De syge og visne faar virkelig forældre og foresatte tage sig af, saa godt de kan, give dem en lænke om foden og knytte dem til klokkestrengen. Men det gaar ikke an at tvinge de friske til at underkaste sig samme behandling.

Og allerbedst — lad forældre og foresatte lægge an paa at udvikle hos sine døtre en kvindelighed og karakter, der ingen anden bevogtning behøver end deres egen natur!

Ære være de skiløbende kvinder! Det er fornøieligt at se de røde kinder, det friske udseende, de straalende øine. Bare for at vise sig frem —? Lad saa være; bedre at vise sig frem paa den vis ude i frisk skovluft end ved at traske op og ned i Karl Johans sod, søle og røg. — Bare for dragtens skyld —? Ja, hvorfor ikke? Hvorfor i al verden skal det være mere synd af en skidame at klæde sig rigtig pent og tiltrækkende, med tilslut et baand eller en sløife, der er rent indtagende, — hvorfor mere synd af hende end af en baldame, der gjør det samme? Jeg maa nu tilstaa, at jeg holder af at se alt saa vakkert som muligt. Jeg holder mere af en rose end af en grankongle, og kan vore skiløbende damer hamle op med roserne i udseende, saa vilde det sandelig være synd at dadle dem for det. Jo vakrere, des bedre. »Dragten skal være bare den hensigtsmæssigste uden hensyn til udseende.« — Nei, tag I lidt hensyn til udseendet med, ærede damer! *Honi soit qui mal y pense!*

Overdrivelser er der vel baade i den ene og i den anden retning. Hele vor kvindefrigjørende bevægelse maa vel have mange slige. Den har jo vundet frem saa hurtig, at klogskab og sund sans neppe altid kan have holdt skridt med den. Den nyvundne frihed maa ofte blive sørgelig misbrugt. Men det er den gamle ufriheds og ikke den nyvundne friheds skyld. — For første gang i mit liv saa jeg her om dagen en ung dame sidde ugeneret paa en kafé og dampe paa sin cigaret. Saavidt er man ikke kommet i Amerika og kommer ikke did heller; man stevner ikke den vei. Stygt var det naturligvis, ækelt, frastødende. En kunde ikke andet end synes synd paa den unge pige. Hvorfor i al verden vilde hun dog — ganske vakker, som hun var — gaa hen og skjemme sig slig ud? — Stygt ser det ud, og saa tanken paa en ung piges mund, der lugter af gammel tobak og brændevin og har tobaksfarvede tænder — fy da!

Tobaksrøgning er og maa altid være en skiddenfærdig vane og skik. Kan det nu ikke være nok med, at vi mænd griser os til dermed, om ikke damerne ogsaa gjør det? Maa de absolut abe os efter baade i godt og ondt? Er det slig, de viser sin *uafhængighed?*

Eller mon — *mon* det kan være reformatorisk iver og selvopofrelse fra damernes side? Mener de at give os mænd et afskrækkende exempel, vise os, hvor ækelt det tager sig ud? Er der en sammensværgelse i gjære blandt dem, og vil de en vakker dag allesammen sige til os: »*Alt*, hvad *I* gjør, det vil *vi* gjøre, — nu faar I se, hvordan I liker det. Naar I holder op, saa holder vi op, ikke før. Vil ikke I komme *op* til os, saa gaar vi ned i sølen til jer. Sammen skal

vi staa. Røger I, saa røger vi. Drikker I, saa drikker vi. Har I jert klubliv, saa har vi vort. Hvor I gaar, følger vi efter.«

Tænk, hvor hyggeligt det vilde blive, naar om aftenen manden tændte sin lange pibe, at da hustruen ogsaa stoppede sin snadde og tog den i den ene mundvig! Hvor deilig de to kunde sidde og suge paa hver sin pibestilk i sofahjørnet med toddyglassene foran sig. Og skraaede saa manden, saa tog naturligvis ogsaa hustruen sig en »bus«. — Jeg tror virkelig, det er et forsøg værd fra damernes side. Gjør de alvor af det, saa fører det til den største og mest revolutionære reform i verdenshistorien; thi det er sikkert, at da foretrækker vi at forlade pibe, toddyglas og skraa og altsammen og tage livet paa *deres* vilkaar. Truer de for alvor med at komme ned til os, saa ender det med, at vi gaar op til dem.

Literatur.

Den «*psykologiske* roman», «*psykologisk* literatur», — det synes for tiden at være modens store ord i bøgernes verden herhjemme. Det er det nye her hos os, og Knut Hamsun er dets norske profet.

Saa ganske ny er da nu forresten ikke den psykologiske digtning. Vi har da — havde jeg nær sagt — havt *nok* af den alene fra russisk hold. Der har vi jo faaet de mest detaljerede og i længden trættende analyser af halvgale og sjælssyge menneskers sind og aand. Og det er jo nærmest *det*, man til dagligdags mener ved *psykologisk* literatur. Det er jo *det*, Knut Hamsun selv i *Mysterier* har givet os nordmænd en norskfødt prøve paa. I de engelske forfattere *Robert Browning* og *George Eliot* har vi da ogsaa fin og dyb psykologi; kun at det her gjerne er nogenlunde friske og sunde mennesker ved sine sansers fulde brug, der skildres. Men den *rigtige* nymodens psykologiske literatur bryder sig ikke om sundhed og friske mennesker. Det er bare de halvgale, de der bevæger sig paa grænselinjen mellem vid og vanvid, eller de sygelig forbryderske og moralsk nedbrudte, som denne kommende literatur bryder sig om. Friske, nogenlunde fornuftige og rimelige mennesker er den en vederstyggelighed. Syg maa man være for at vinde opmærksomhed og respekt hos den.

Psykologi i videre forstand er selvfølgelig alle større digterværker gjennemsyret af, bygget paa. Uden kjendskab til menneskets indre liv, dets vexlende og i hinanden indgribende sinds- og sjælstilstande skrives nok aldrig et værk af betydning. Og hvor dette kjendskab findes og skildringen bygges derpaa og viser det, der har vi psykologisk literatur. Aarhundredets større digterværker af alle skoler og lande er jo fulde af glimrende psykologiske analyser og skildringer. Og den før omtalte Robert Browning skrev et helt bind af smaadigte, hvoraf hvert et er et lidet blik ind i et eller andet menneskes indre liv, en psykologisk analyse, — skrev det, før Knut Hamsun havde begyndt sin skolegang. Senere udgav den samme digter et af den engelske literaturs hovedværker, et voluminøst digt i et par vanlige bind, som fra ende til anden ikke er stort andet end psykologisk analyse.

Nei, det *nye* i denne literære retning er nok ikke andet end den skarpe betoning, som lægges paa *denne side* af digtningen, og saa dens forkjærlighed for det sygelige i livet dens foragt for det sunde og friske. Deri er den ny. Som realismen, der jo efter sit navn burdre have skildret livet, som det er, godt og ondt, stygt og vakkert, høit og lavt, kastede sig over det lave, stygge, mørke og usle alene, grov i rendestene og kloaker efter emner og saa behandlede dem i sin egen aand og tone, — saa er det ogsaa med den psykologiske

digtning. — Forlangte den bare, at digter og forfatter skal gaa grundigere tilværks, skal søge indad, studere mennesket dybere, granske dets sinds- og sjælsliv og vise resultaterne af slig granskning i sin digtning, saa hævede der sig vel ikke en eneste røst imod den. Men i stedet derfor synes den som sagt at mene, at psykologi og sygelighed hører sammen, at det bare er de halv vanvittige, de ikke normale, de moralsk ødelagte, som er passende emner forpsykologien og dermed for literaturen. Og saa truer man med at drukne os i en ny syndflod af galehusskildringer, af analyser af alle patienternes vilde og usammenhængende paafund og sjælstilstande. Vistnok er ogsaa det af interesse og i en mesters haand og for en enkelt gangs skyld yderst spændende og interessant; men lad da ogsaa sandheden og det normale faa sin plads i den nye literaturretning. Og før den nye skole forstaar, at ogsaa det dagligdagse normale menneske, ja *selv det bra, skikkelige, opadstræbende, ideeltsindede menneske* har et indre sjælsliv ligesaa interessant og studium og beskrivelse værdigt som galehuslemmer og mordere, før er den ikke psykologisk *nok*. Det er i det hele mærkeligt, hvor skikkelige, bra, sjælsfriske, ædle og varmhjertede mennesker er blevne forviste fra den nyere literatur. Det blev sagt i udlandet for nogen tid siden, at der ikke fandtes en eneste slig karakter i noget nyere værk. Overdrivelse formodentlig; men et faktum er det, at man møder ikke en hundredepart saa mange af dem i den nyere literatur som i det virkelige liv.

Med dette skal ingenlunde være sagt, at denne psykologiske agitation ikke har sin berettigelse og vil virke gavnlig. Der er ingen tvil om det. Den er vel født af følelsen af, at *dybt* nok har ikke literaturen i almindelighed gaaet, at den har holdt sig vel meget til det overfladiske, til syn og skin, til det ydre, til handling og udseende, medens der dog i os ligger en hel uendelig verden af tanker og følelser, som digteren langtfra endnu har vist retfærdighed. Det er unegteligt, at man ofte, selv i tidens større verker, støder paa skildringer saa overfladiske og psykologisk umulige, at man maa komme væk fra dem saa fort som muligt. Og det er unegteligt, at der her er anledning til at uddybe, berige og øge vor literatur i en kanske af os alle uanet grad. Dertil kommer, at det moderne kulturliv har udviklet en helt ny menneketype, hvor det indre liv er langt mangfoldigere, rigere og betydningsfuldere end hos mindre civiliserede og udviklede racer og folk. Den enkelte handling springer vel sjelden og hos dannede tænkende mennesker aldrig, fra et enkelt motiv. Snesevis, hundredevis kanske af motiver, grunde, ønsker, drifter. tanker, fordomme, indflydelser fører op til den. Og dette maa den moderne digter kunne gjøre rede for og skildre. Det er utvilsomt, at vi selv i storværker ofte møder en enkelhed i personer, motiver og handlinger, der lidet passer paa moderne karakterer. Den, der vil skildre dem, særlig de mest udviklede af dem, maa være psykolog tilbunds, maa have studeret og analyseret længe. Men han maa være *mere* end psykolog. Det er tilslut *digtning*, vi vil have, og ikke en række videnskabelige psykologiske analyser. De maa blot udgjøre digterens forstudium og materiale. Det er hans videre synthese af disse materialier, vi ønsker, deres sammensætning til et fuldendt *kunstværk*.

Og endelig, — hvorfor skal vi nu altid være ensidige? — Javist maa der psykologi til. Jo mere des bedre. Lad enhver forfatter give os alt, han har deraf, og vække andres syn for nødvendigheden deraf. Men lad psykologien gaa op i literatur og digtning og ikke disse i psykologien. Lad os faa en literatur, som er paa en gang psykologisk, realistisk, idealistisk, naturalistisk, romantisk og alt andet paa *isk* — en literatur med andre ord, der skildrer livet, som det er i dets lavhed, usseldom og tranghed, saavel som i dets lys og haab og vext, skildrer det dybt og sandt og tager alt — selv det saa længe tilsidesatte *gode* — med.

Fra livets latterside.

— Følgende gravskrift findes i en amerikansk kirkegaard: „Her hviler Jane Smith, hustru til Thomas Smith, stenhuggeren. Dette monument blev reist af hendes mand til minde om hende og som prøve paa hans arbeide. Monumenter af dette slags koster 250 dollars.“

— „Jeg gad vide, hvorfor Mildrid hævede sin forlovelse med den unge hr. Gaswell?“

„Det er udelukkende paa grund af den julepresent, han sendte hende.“

„Det var da besynderligt.“

„Aa, jeg ved ikke det. Han sendte hende en æske handsker numer 7, og hun paastaar, at hun kan bruge nummer 5 uden mindste vanskelighed.“

— Fru W.. „Hvorledes bærer De Dem ad for at beholde Deres tjenestepiger saa længe?“

Fru C.: „Jo, vi har en meget pen politibetjent i dette strøg.“

— „Nu, da du har giftet dig med en millionærs datter, formoder jeg, at du har penge nok?“

„Nei alt andet end det.“

„Saa, hvordan det?“

„Jo, jeg er nemlig ikke gift med millionæren.“

— Opbragt fader: „Unge mand, jeg er forbitret over, at De tænker paa at gifte Dem med min datter efter saa kort bekjendtskab. De er jo næsten fremmed for hende.“.

Den unge mand (bestemt): „Aa, jeg løber samme resiko selv; hun er jo næsten en fremmed for mig ogsaa.“

— „Har De nogle gode ænder idag?“ spurgte en gammel skolelærer venlig fjærkræhandleren.

„Ja herre, alle friske idag.“

„Hvad koster stykket?“

„De kan vælge selv, herre; jeg har dem til alle priser.“

„Godt, jeg vil traktere gutterne mine; men jeg ønsker ikke, at ænderne skal være altfor møre. Her er et dusin; vær saa snil at finde ud de fire seigeste til mig.“

Fjærkræhandleren adlød. „Vær saa god, herre; her er de fire seigeste fugle i butikken min.“

„Tak,“ sagde skolelæreren; „jeg vil tage de andre otte.“

— *Vore sensationelle aviser.* Hr. Pannicky: „Jeg skal aldrig mere gaa med en af doktorens recepter til apoteket uden først at have læst dem igjennem.“

„Hvorfor vil du gjøre dig den uleilighed?“

„Jo, jeg ønskede et preventivmiddel mod kolera, og saa skrev han simpelt hen: „Læs ikke aviser.“

Fra det franske deputeretkammer.

Efter slaget.

KRINGSJAA

No. 5

1STE APRIL 1893

INDHOLD

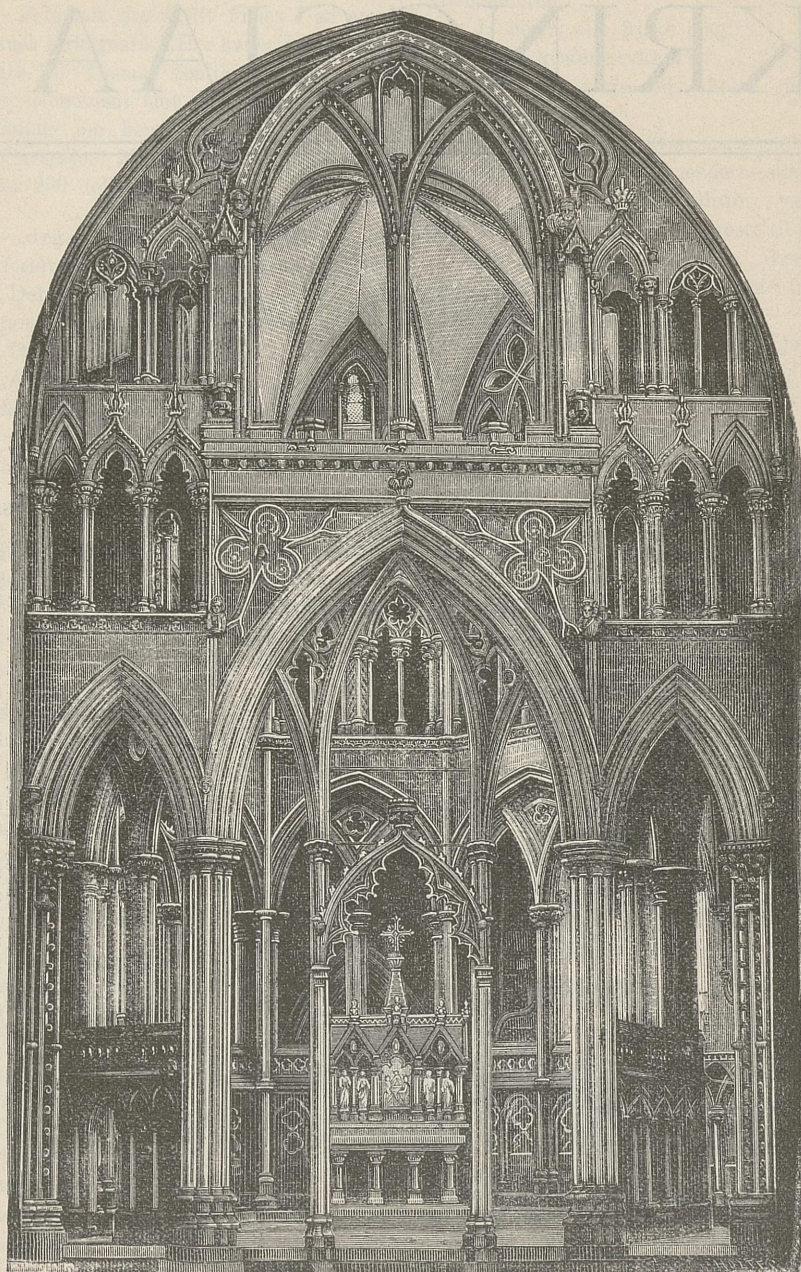

Fig. 5: korbuen og oktogonen i Trondhjems domkirke.

Trondhjems domkirke.

Af prof. *L. Dietrichson.*

(Fortsættelse).

Den 15de juni 1184 stod slaget ved Fimreite, hvor Magnus Erlingssøn faldt, og Sverre blev enehersker i Norge. Forud for denne afgjørende begivenhed gik imidlertid 7 aars kampe, der blev af den mest gjennemgribende indflydelse paa den norske bygningskunsts og specielt paa domkirkens skjæbne. Midt under sit storartede arbeide paa denne kirke dreves nemlig erkebiskop Eystein bort fra sin residents 1178, og 1180 maatte han endog forlade landet og begav sig til England. Men saalangtfra at denne kraftige og energiske natur derfor havde opgivet tanken om at vende tilbage og fuldføre sit storverk, blev tvertimod hans reise og de indtryk, han modtog i det fremmede land, kun et nyt ferment, der gav hans planer en ny, hidtil uanet rækkevidde og bæreevne.

I England tager han sin bolig i det fattige benedictinerkloster Bury St. Edmunds, hvor den engelske kongemartyr St. Edmunds legeme engang havde hvilet, denne konges, hvis skjæbne havde sine lighedspunkter med hans egen metropols hovedhelgens. Her i klosteret viste han munkene betydelige tjenester i ledigheden mellem de to abbeder Hugo og Samson*). Fra Bury St. Edmunds maa han ganske vist have besøgt det i ikke lang afstand derfra liggende Canterbury; thi *der* foregik netop samtidig noget, der maatte vække den ivrige kirkebyggers mest levende interesse. Her, i Canterbury, reises nemlig netop i de samme dage et mindesmærke, der maatte gjøre et uudsletteligt indtryk paa erkebiskop Eystein. Fra Frankrige er til Canterbury indkaldt en bygmester, Guillaume de Sens, som nu i sex aar har været beskjeftiget med at reise den berømte Canterbury kathedral og dermed virke til særlig ihukommelse af en biskop-martyr, hvis skjæbne atter maatte vække sælsomme tanker tillive hos den fordrevne norske erkebiskop, fordi hans personlighed og livsskjæbne havde en forbausende lighed med Eysteins egen. Her skulde nemlig mindet hædres om den engelske kirkes ganske nylig, for kun 10 aar siden, faldne, men allerede kanoniserede martyr, biskop Thomas Becket af Canterbury, en energisk og kraftfuld prælat ligesom Eystein og ligesom han engang fordreven fra sit bispesæde, landflygtig fra sit land paa grund af sin strid mod kongemagten for kirkens selvstændighed — og endelig falden for sin kirkes sag — en skjæbne, Eystein vistnok ikke ansaa usandsynlig ogsaa for sit eget vedkommende. Og nu — kun ti aar efter hans død — reistes i denne

---

*) Se Passio Beati Olavi ed. Metcalfe p. 53.

kathedral, i hvilken han blev myrdet, og som var bleven et rov for luerne, et kapel over den faldne, nylig fordrevne og myrdede martyr! — Hvilke tanker, hvilke styrkende betragtninger over sandhedens endelige seir over alle jordiske fiender, over, hvorledes landsflugt og nederlag, ja død efter kort tid kan ombyttes med helgenglorie og salighed, kunde og maatte ikke den fordrevne erkebiskop fra Nidaros her anstille, naar han lod sit blik hvile paa den netop nu under bygning staaende østre korafslutning af Canterburydomen, «Beckets Crown», hvis indflydelse saa tydelig kan spores i Trondhjems domkirkes herlige oktogon, ligesom vi vistnok i tiden nærmest efter Eysteins dage ser flere kirker i Norge indvies til denne helgen: Tønset kirke, 1211, Færing kirke og vistnok tillige Thomaskirken i Tønsberg og den bekjendte fjeldkirke paa Filefjeld; ja Hedals kirke eier endnu den dag i dag et interessant relikvieskrin med en fremstilling af Thomas Beckets død (først paavist af Nicolaysen) — alt vistnok resultater af det nære forhold, hvori Eystein maa være traadt til den engelske helgen og hans kirke. Maatte nu disse nærliggende indtryk virke dybt paa *kirkefyrsten* Eystein, saa maatte *bygherren* Eystein, manden med det kyndige blik for bygningskunsten og den høie arkitektoniske sans, i endnu langt høiere grad fængsles af det verk, han havde for øie, den første helt *gothiske* kirke, der mødte hans blik, som det var den første gothiske kirke, der reistes i England. Den bygningsstil, der ved aarhundredets midte for første gang udfoldede sig i kirken St. Denis, og hvis begyndende pragt Eystein maaske kan have beskuet under hjemfærden fra Rom, skjøndt vi intet derom ved, træder ham her i Guillaume de Sens' verk imøde i hele sin skjønhed. Hvor har Eysteins blikke beruset sig i denne nye herlighed, hvor har hans øie beundrende fulgt disse høitstigende piller, disse svimlende buer, disse himmelstræbende konstruktioner paa deres lette flugt; — hvor har han ikke maattet sammenligne det tarvelige, lille og simple kor i Olaf Kyrres gamle kirke, hvor *hans* helgen hvilede, med den straalende pragt, der omgav Thomas af Canterburys skrin i «The Beckets Crown», som han maa have seet under udførelse, og med hvis færdige tegninger han vistnok derhos kan have gjort bekjendtskab. Vel maatte hans tanker rettes paa, at hvis det atter forundtes ham at vende tilbage til hans eget erkebiskopsæde og hans eget, mægtige storverk, der dog foran denne bygning forekom ham lidet og forældet, da vilde han til Guds og Hellig Olafs ære udføre et verk, hvis lige endnu aldrig var seet i Norge — ogsaa i *hans* kirke skulde disse svimlende buer, disse himmelstræbende søiler løfte sig som en takkesang for hans underfulde frelse, og St. Olafs skrin skulde faa en omgivelse, der kunde kappes med, hvad han her havde seet, en indfatning, der var den kongelige martyr og helgen værdig. Overfor det arbeide, vi nu vil faa se udført i Trondhjems domkirke, kan der ingen tvil være om, at det er

ved synet af Canterburykathedralen og Beckets Crown, at Eystein har fattet den plan at gjennemføre resten af sit verk i denne nye glimrende stil.

Og da Eystein ser, at Magnus Erlingsøns sag er ugjenkaldelig tabt, vender han 1183 tilbage til Norge, slutter endnu før kongens fald forlig med hans modstander Sverre og gjenindtager sin stol i Nidaros, og med ham holder den gothiske bygningskunst sit indtog i den gamle kongestad og dermed i vort land.

Nu fortsætter Eystein opførelsen af Kristkirken i Nidaros i gothisk stil og gjør den derved til det herligste arkitektoniske storverk, der har været udført i Norden. Vel forundtes det ham ikke, og ikke generationer efter ham, at se kathedralen reise sig færdig med spir og taarne; men til Eysteins navn vil dog altid opførelsen af Trondhjems domkirke knytte sig, som til den mands, der baade havde det store syn, der kunde udkaste planer til et verk som dette, og den dristige evne, der kunde sætte verket igang.

Det var imidlertid kun fire à fem aar, der var ham levnede til at arbeide paa storverket; thi den 26de jan. 1188 døde erkebiskop Eystein og lagdes til hvile i det nye sakristi ved kirken, indtil han 1229 blev kanoniseret under navnet St. Augustinus, hvorpaa hans lig blev lagt i et helgenskrin af forgyldt sølv, der opbevaredes i domkirken til 1537.

Vi skal forsøge at give et udkast af Eysteins plan til kirkens udvidelse i gothisk stil. Idet vi henviser til, hvad ovenfor er udviklet, tør det antages, at situationen ved Eysteins afreise og tilbagekomst — arbeidet har vistnok staaet stille under hans fravær — var følgende: Olaf Kyrres gamle enskibede kirke, der nu var bleven kor i den udvidede romanske kirke, samt dens oprindelige kor, som nu var bleven høikor, hvor Olafsskrinet stod paa høialteret over det sted, hvor legemet havde ligget i jorden — disse dele stod uforandrede, som de havde været fra først af, med høikoret lavere og smalere end langkoret. Det efter erkestolens oprettelse opførte enskibede tværskib i anglonormannisk-romansk stil nærmede sig i 1183 sin fuldendelse, medens det treskibede, nu forsvundne anglonormanniske vestre langhus var under bygning og vistnok saa langt fremskredet, at Eystein hverken for dettes eller for tværskibets vedkommende kunde tænke paa nogen forandring i retning af gothik. Det kunde rigtignok ogsaa tænkes, at det treskibede vestskib, af hvilket jo resten er funden i det gothiske langhus, har været saa nylig paabegyndt, at Eystein ved hjemkomsten har ladet det ligge for at kaste sig over korbygningen; men det synes dog sandsynligere, at der i de mange aar under Eystein har været udført mer end blot tværskibet og grundvolden til langhuset. Fuldendt har det vestre langhus paa den anden side ikke været, siden det følgende aarhundrede — der saa langkoret reist i gothisk stil — kunde falde paa at nedtage det hele ældre romanske skib for at bringe det i overensstemmelse med korskibet ved at forandre det

til gothisk, medens det lod det romanske tværskib blive staaende. Endvidere havde Eystein før sin afreise ladet nedbryde Harald Haardraades Mariakirke., der stod hans udvidede erkebiskopkirke i veien, og saaledes har han vistnok ogsaa før sin afreise paabegyndt det verk, til hvilket der nu blev plads, nemlig det i anglonormannisk stil paabegyndte sakristi eller skrudhus. Det maatte da ved hans hjemkomst ganske vist forekomme ham stødende, at medens tværskibet og tildels ogsaa det vestre langhus nu reiste sig i pragtfulde masser, var selve koret den simpleste del af kirken, ja selve høialteret, hvor St. Olafs legeme hvilede i det prægtige helgenskrin, netop den uanseligste del af det hele bygværk — i skrigende modsætning til, hvad han maa antages at have seet i den nye kathedral i Canterbury.

Og saa har han da besluttet at nedtage Olaf Kyrres gamle kirke og i dens sted opføre et treskibet langkor, svarende til det nye, treskibede langhus, men udført i den nye, gothiske stil. Konsekvent har han saa besluttet at gjøre helgengraven fra kirkens uanseligste til dens betydningsfuldeste punkt, idet han over Olafs skrin har *begyndt* at opføre det pragtfulde høikor, som vi endnu beundrer under navnet «oktogonen» i Throndhjems domkirke — i samme smag som hin Beckets Crown i Canterburykathedralen, og der «sattes høialteret paa samme sted, hvor kongens lig havde været, da Eystein reiste dette store munster, som nu staar; paa selvsamme sted havde ogsaa alteret staaet i den gamle Kristkirke» (Snorre).

Videre har han saa fuldført det før hans afreise paabegyndte sakristi, paa hvilket der — hvis dette er nødvendigt at antage, fordi bygningen synes udført i en flugt — jo kan have været bygget i hans fravær, skjønt dette ikke er sandsynligt, og hvis hvælvinger nu udførtes i spidsbuestil, medens væggenes aabninger endnu viser rundbuer. Endelig er saa de endnu ikke færdige øverste dele af tværskibet og den nordre forhal blevne afsluttede, idet disse dele viser spidsbuer.

Men hvor meget af dette der endnu blev udført i Eysteins levende live, og hvor meget han maatte efterlade de følgende tider, er det ikke muligt at afgjøre; kun om sakristiet tør det siges, at det blev færdigt, medens han levede, siden han der blev begravet.

Vi skal betragte de enkelte dele af den nu udvidede østre del af kirken, det af Eystein planlagte og i alle fald delvis udførte værk, hvorfra gothiken i sin engelske afskygning snart skulde brede sig over Trøndelagen.

Grundmurene under den af Eystein nu planlagte del af kirken — høikoret og det treskibede kor (fig. 4 e. f. g. i forrige hefte) er, som vi kan vente, omtrent af samme art som de, der tilhøre de nærmest foregaaende, af samme mand planlagte romanske dele — tværskibet — lagt i grøfter som før beskrevet, men med mindre omhu end hine. «For høikorets vedkommende

var de dannede af store kuppelstene, der dels var lagte ovenpaa hinanden uden bindemiddel og dels lagvis med udjævning af smaasten og grus. For korets sideskibe synes det, som om man her kun havde kastet store og smaa stene og endog hugne, romanske profilstene om hinanden ned i en kalkrøre i grøften» (Krefting).

Som fundament for korets dobbelte pillerække bibeholdes naturligvis grundmuren fra Olaf Kyrres kirke, der nu nedtages.

Rimeligvis — mener Krefting *) — har man først paabegyndt høikoret, idet man nedrev koret i Olaf Kyrres kirke, medens indtil videre denne kirkes skib blev staaende til brug for gudstjenesten og skiltes fra høikoret ved en provisorisk mur ved kirkens østende, hvor da ogsaa et provisorisk alter med Olafsskrinet paa har staaet i nogen tid. Høikorets gulv blev løftet to fod, og omkring høialteret opførtes i ottekant otte store piller, forbundne med spidsbuer til en krans, der bærer oktogonens øvre søilerader, mure og hvælv. Oktogonens overbygning har et aabent triforium med vexlende piller og søiler, forbundne ved spidsbuer rundt om. Over triforiet løfter sig en lignende aaben søilegang, hvis bagre mur er gjennembrudt af spidsbuede vinduer i klerestoriet. Mod langkoret aabnede den rige oktogon sig ved en pragtfuld korbue (fig. 5), over og omkring hvilken i gjennembrudt arbeide baade triforiets og klerestoriets søiler og buer fortsætter sig tversover kirken, medens buen i midten aabner sig helt op under klerestoriehøiden og fremholder høikorets indre for beskueren ned gjennem hele kirken, et af de fineste og i sin afslutning smukkeste perspektiver, nogen gothisk kirke har eiet. Over korbuen bæres overetagen af dobbelte søilerader med en gang imellem (den urigtig s. k. banlysningsaltan), der udmunder i det søndre af de to smale, ottekantede hjørnetaarne, der afslutte langkoret i n. og s. ved dets østre ende. Udenom den nedre pillekrans's otte piller lagdes en hvælvet, udad lukket ottekantet omgang, der dog gjennembrydes af en udgang til sakristiet i n., der overflødiggjorde den tidligere søndre udgang fra sakristiet, som derfor sløifedes — og af de tre firkantede kapeller i n. ø. og s. med særskilte vinduer. I omgangens sydøstre ydre murpille blev Olafsbrønden, der hidtil maa have ligget udenfor kirken, nu indbygget. Mellem denne og det østre kapel findes den s. k. «bispedør» en smukt orneret indgang til oktogonen. Oktogonen har i sin helhed gjennemgaaet saa mange senere forandringer, at det ikke er muligt at sige, hvor meget af den, der blev færdigt, medens Eystein levede. Sikkert er det derimod, at den er det herligste arkitektoniske verk, der til denne dag er opført i norden, en af gothikens fineste og rigeste blomster, lige fjern fra overlæsselse og nøgterhed, lige yp-

---

*) Thr. domk. p. 14.

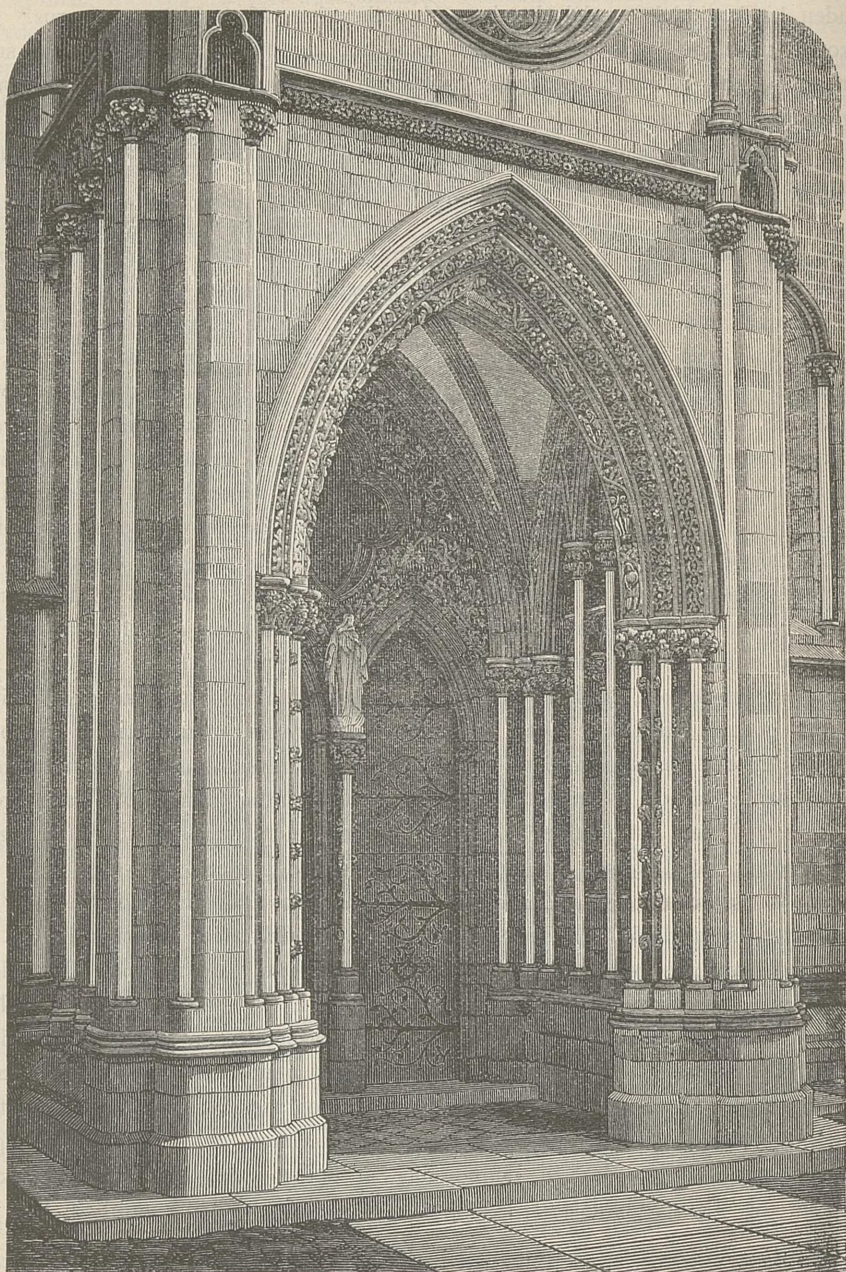

Fig. 6: Kongeindgangen i Trondhjems domkirke.

perlig i disposition og udførelse, et mærkeligt vidnesbyrd om bygningskunstens høie standpunkt i Norges middelalder.

Det treskibede langkor mellem høikoret og tværskibet, dette kor, hvis midtskib altsaa i bredden og formodentlig ogsaa i længden modsvarede Olaf Kyrres kirkes skib, paa hvis grundvold dets pillerad hvilede, blev dernæst fuldført — dog visselig først efter Eysteins død, men ialfald før 1230, rimeligvis før 1215. Til bredden lagdes to urimelig smale sideskibe, hvis smalhed bevidner tilværelsen af et romansk vestre langhus med tre skibe af mindre dimensioner end det senere gothiske vestskibs — idet man alene kan forklare sig den urimelige smalhed i korets nye sideskibe deraf, at de i bredde skulde svare til vestskibenes allerede givne mindre dimensioner, hvad de fundne grundmures retning ogsaa virkelig viser fandt sted. Derved at der nu til det oprindelige skib i Olaf Kyrres kirke lagdes to sideskibe, kom Erling Skakkes grav, der hidtil havde ligget strax udenfor Olaf Kyrres kirkes søndre mur til at ligge midt i det søndre sideskib, hvor den vistnok er gjenfunden, og derved forklares det sted i Sverres saga, hvor det siges, at hans grav, der oprindelig var udenfor kirken, «nu» er inde i kirken. Det er altsaa ikke gravens plads, der er forandret, men kirkens bredde, der er udvidet ud over graven. Langkorets overbygning, der ligesom høikorets bestaar af et triforium og et klerestorium i flugt med høikorets, bares af fem, usædvanlig fine og slanke pillebundter paa hver side foruden vægpillerne mod oktogonen og de to store taarnpiller mod tværskibet, der afslutter langkoret mod ø. og v. Hine 10 fine, slanke piller ere de spædeste piller, jeg i nogen gothisk kirke har seet, med undtagelse af Templekirkens i London, der for den. dels vedkommende, hvor disse piller findes, netop tilhører samme tid, til hvilken denne del af Trondhjems domkirke maa henføres. De ved disse 10 piller, vægpillarerne mod høikoret og de to stoie taarnpiller fremkomne 6 store korshvælv over midtskibet løftede sig med sine slutstene 65′ over gulvet med en spændvidde af 33′—36′, medens sideskibenes hvælv var 31′ høie fra gulvet, med kun 10′ spændvidde. Den tidligere omtalte skjævhed i anlægget af Olaf Kyrres kirke, der ingen skadelig indflydelse havde i den fladt overdækkede romanske kirke, men som nu, da koret indhvælvedes, frembragte den paapegede vexlende spændvidde i midtskibets korshvælvinger, varierende mellem 33 og 36′, førte til, at kirkens længdeaxe i stedet for at udgjøre en ret linje, kom til at bevæge sig i skjæve linjer, hvad der vistnok ikke har været heldigt for kirkens stabilitet. Sideskibene har store indgangsportaler i n. og s., den søndre af disse har en pragtfuld forhal, den s. k. «kongeindgang» (fig. 6), et navn, der, da den synlig korresponderede med erkebispegaarden, absolut er urigtigt og burde ombyttes med navnet «erkebispens indgang», et navn, der imidlertid nærmest er bleven tillagt den ovenfor omtalte lille indgang til oktogonen. «Ved korets sammenbinding med midttaarnet

ser man, at midtskibets rigt ornamenterede gesims og endel af klerestoriets kvadre ved taarnets sydøstre hjørne ere afsluttede i vinkel mod s. med koret og i flugt med tværskibet. Dette tyder paa, at man under korets opførelse havde tænkt enten at ombygge tværskibet i samme stil eller ogsaa at forhøie det; men denne tanke har man i saa fald opgivet» *).

For at forbinde de nye sideskibe, der jo laa udenfor det oprindelige, enskibede kor, med tværskibet var det selvfølgelig nødvendigt at gjennembryde tværskibets mur nærmest inde ved midtaabningen, hvor taarnpillerne i ø. allerede var opførte i sammenhæng med murene. Herved dannedes da to i forhold til sin bredde (7′) overordentlig høie (c. 30′) spidsbuede aabninger, der ret uorganisk stiller sig ved siden af tværskibets rundbuer. Det i sammenhæng med tværskibet paabegyndte midttaarn — som sædvanlig paa de engelske kirker en mægtig firkant — opførtes nu til sin fulde høide i gothisk stil med et prægtigt triforium i muren og derover et nu ødelagt klerestorium — alt synligt nede fra kirken og stigende op i en høide af ca. 100′. Derover hævede saa taarnhjelmen sig.

Ved tværskibet foretoges ingen anden forandring, end at det som sagt fuldendtes med spidsbuede arkader udenpaa ligesom de to spidsbuede alterfremspring paa tværskibets østre væg baade i den nordlige og sydlige del vistnok tilhører denne tid, hvorhos tværskibet fik en prægtig vindusrose paa nordvæggen — og rimeligvis har det havt en tilsvarende paa den søndre væg.

Hvad der ikke lader sig beskrive, er den endeløse ornamentale rigdom, hvormed det hele bygverk er ligesom overdrysset. Gothisk stiliserede blomster og figurfremstillinger, især en mængde fortræffelig udførte og karakterfulde hoveder, fylder enhver kapitæl, kroner enhver gavlspids; henad galerierne, i buernes skjæringspunkter, i kjæmperlinjerne — paa alle lidt fremtrædende punkter møder de os som vidnesbyrd om den engelske gothiks karakteristiske, ofte ret bizarre, men altid interessante og arkitektonisk virksomme fantasi.

Ret meget af det her skildrede kan, skjønt helheden vistnok maa være planlagt under erkebiskop Eystein, ikke være udført før hans død.

(Sluttes).

— Byen *Seattle* ved den amerikanske stillehavskyst skaffer alle ledige arbeidere, der melder sig, det fornødne verktøi til at arbeide for byen og betaler dem saa vanlig arbeidsløn for alt udført arbeide. *(Public Opinion).*

---

*) Krefting l c. p. 15.

Panamakanalens historie.

(Af *Ernest Lambert* i *The Forum*).

Ernest Lambert har i flere aar været redaktør af den paa Panamaeidet udkommende avis *Star and Herald*. Han har fulgt arbeidet og kanalens udvikling den hele tid og seet med egne øine, hvorledes dette tidens største ingeniørarbeide blev udført. I det sidste numer af det amerikanske tidsskrift *Forum* fortæller han i korthed den hele bedrøvelige historie.

I et tidligere numer af *Kringsjaa* er det allerede omtalt, hvorledes Lesseps begyndte det mægtige arbeide uden forundersøgelser, hvorledes den endelige retning blev fastslaaet, uden at man havde samlet data til at kunne fatte en saa vigtig bestemmelse med fornøden indsigt, hvorledes de beregninger, paa grundlag af hvilke han indbød til aktietegningen, var rene luftkasteller, fantasier og drømme — luftslotte *uden* grundmur under, og hvorledes det hele foretagende baseredes ikke paa omhyggelig undersøgelse, beregning og teknisk forstaaelse, men paa fraser og hurraraab, paa en begeistringsrus.

Mænd, der kjendte forholdene, protesterte; men deres protester druknedes af skriget og entusiasmen for *le grand français*, „gjennemskjæreren af landtunger".

Ernest Lambert gjør i den nævnte artikel opmerksom paa, at Lesseps i grunden aldrig havde udmerket sig som *ingeniør*. Han var diplomat, spekulant, energisk, foretagsom forretningsmand, et geni, men ikke et *teknisk* geni. Hvad der gav ham seir ved Suez, var hans diplomati, hans sluhed, hans forstaaelse af at bruge penge paa bedste maade til at vinde støtte og bistand, hvor de trængtes, hans evne til at begeistre og vinde folk for sig, hans lykke med at faa Egyptens fyrste paa sin side.

Men Suezkanalen var, som Lesseps selv senere udtrykte det, et ti gange lettere ingeniørarbeide end Panamakanalen. *Der* var de tekniske vanskeligheder af underordnet betydning, det gjaldt blot om at skaffe penge, tro og begeistring. *Her* var de tekniske vanskeligheder af overvældende betydning. Her trængtes først og fremst dygtig teknisk ledelse. Og den havde aldrig Lesseps vist sig at evne i nogen særdeles grad. Da han tog fat paa Panamakanalen, viste han strax, at hvad han havde havt deraf, det havde han tabt, druknet i bare blind tro og begeistring. Panamakanalen skulde bygges med skaaltaler, champagne, tro og det store navn. For sligt maatte vel bjerge vige og naturen forandre sit væsen. Smaating, som undersøgelser, beregninger, maskineri, klima, arbeidskraft tog man det ikke saa nøie med. Var vanskelighederne store, saa gjaldt det bare om at skrige hurra lidt høiere og skrive navnet Lesseps med lidt større bogstaver, saa gik det nok.

Den 3die mars 1880 begyndte man paa arbeidet. Der byggedes først en ny by med et kostbart palads for Lesseps. Saa drak man champagne, holdt taler og udstedte frasefyldte og absolut usande cirkulærer og proklamationer. Lesseps satte sin ære og sit Suez-ry i pant paa, at kanalen skulde være færdig i 1888. Den skulde gaa fra hav til hav uden sluser, med aabent farvand fra kyst til kyst og farbar for de største skibe. Og det hele skulde ikke koste mere end 360 millioner kroner. Der var blot fra 73 til 75 millioner kubikmeter jord og fjeld at bortskaffe. Dygtige ingeniører var paa stedet. Alt gik godt. Klimaet var sundt. Eidet vilde engang blive hele Europas sanatorium, sagde Lesseps.

Det virkelige forhold var imidlertid, at de indførte arbeidere døde i hundrede- og tusenvis, medens hospitalerne var overfyldte af febersyge. Det viste sig umuligt for

europæere eller hvide folk i det hele taget at udføre noget legemligt arbeide. Man maatte indføre negre fra Vestindien. Nu synes det at være negerens natnr at være doven lige til det geniale. Og Vestindiens negre overgaar andre negre i at drive denne egenskab til fuldkommenhed. I Amerikas sydstater finder jordbrugerne det umuligt at benytte agerbrugsmaskineri, fordi negerarbeiderne ikke kan lære at behandle det. Endnu større vanskeligheder voldte det naturligvis at faa de endnu dummere og dovnere negre fra Vestindien til at bruge det værktøi og maskineri, som her behøvedes.

De fleste ingeniører var ikke ingeniører; de var slægtninger og venner af direktører, som fik sine poster for venskabs og slægtskabs skyld og laa der for at more sig, tjene penge og vinde navnkundighed uden at bestille noget. Arbeidet bortkontrakteredes ligeledes til venner og gjennem venner eller til og gjennem mænd af indflydelse paa de urimeligste vilkaar og til de mest ruinerende priser. Kontraktørerne blev siddende i Paris og røge sine cigarer, medens de sendte en del folk derover for at opfylde kontrakten paa egen haand. Ingeniørerne sad i sine huse, drak, røgte og passiarte om de forskjellige slags febre. Arbeidet ledědes af opsynsmænd, som gik og svedede under sine paraplyer. Negerne tog et par tag med spade eller hakke, naar opsynsmanden gik forbi, og slog sig saa til ro igjen.

Kun i Paris arbeidedes der med iver, — med at udstede cirkulærer, holde skaaltaler, raabe hurra, bestikke pressen til at rose det store foretagende, kjøbe deputerede o. l.

Masser af rent uduelige folk ansattes med høie gager paa alle kanter. Agenter indkjøbte lokomotiver i Belgien for konstruktionsbanen, men glemte at lægge merke til sporvidden, og da lokomotiverne kom frem, var sporvidden gal. De udlossedes, blev staaende ved veikanten i vand og lere til axerne og rustede fordærvet.

Med kostbart maskineri gik det paa samme vis. Det blev liggende og ruste, viste sig upraktisk eller ubrugeligt med den arbeidsstyrke, man havde. Kontraktørerne gik i veien for hinanden; den ene hindrede den anden, og den, der hindredes, lod saa selskabet betale ham umaadelige pengebøder for tidstabet. Ledelse fandtes der ikke. Pengene østes ud til alle kanter uden kontrol, uden mening, uden spor af nytte. Kjøbmænd, kontraktører og selskabets egne embedsmænd bestjal og snød kompagniet i det utrolige. Lønningerne for de høiere embedsmænd var fyrstelige. De levede saa luxuriøst som muligt, lod selskabets arbeidere plante park- og boulevardanlæg for dem, benyttede dem som tjenere etc. etc.

Og med selve arbeidet gik det smaat. I 1885 var kun yderst lidet udrettet, og Lesseps saa sig nødt til at udsætte den belovede aabning af kanalen et aar. Nu skulde den blive færdig — aldeles sikkert — i 1889. Han havde anslaaet det hele kubikindhold jord, der blev at bortskaffe, til 75 millioner kubikmeter. Nu fortalte han aktionærerne, at der var udgravet 15 millioner meter, og saaledes blot stod 60 millioner tibage!

Men det gik værre og værre, og folk begyndte at fatte mistanke og aktionærerne at nære betænkeligheder.

For at stanse alt dette og indgyde folk ny tro paa foretagendet foretog saa Lesseps i 1886 sin bekjendte inspektionsreise til eidet. Foruden af sine egne landsmænd fulgtes han ogsaa efter indbydelse af et medlem af New Yorks handelskammer, *John Bigelow*. Denne besaa det hele arbeide og lod sig hverken vildlede af fraser eller blænde af det store navn, men udtalte sig ved hjemkomsten klart og tydelig om det hele foretagende som om en ren fiasko. Lesseps, erklærte han, var efter hans overbevisning hverken ingeniør eller finansmand. Af 120 millioner kubikmeter jord, som

der i virkeligheden var at bortskaffe, havde man hidtil faaet væk ikke fuldt 15 millioner. Og allerede var der opbrugt mere penge, end Lesseps's hele overslag gik ud paa. Bigelow merkede sig med ægte Yankeeblik, finansmand og ikke ingeniør, som han var, en mængde tekniske vanskeligheder, som man endnu ikke havde taget noget hensyn til i de franske planer og beregninger.

Men Lesseps mødte alt dette med nye hurraraab. Han — Lesseps, *le grand français* — erklærte, at alt dette var bare modstanderes angreb paa ham og kanalen. Han lovede paa det høitideligste, at kanalen skulde være færdig „senest i 1889“. Han fortalte ligefremme usandheder i sine cirkulærer. Den værste del af arbeidet var allerede udført, erklærte han, medens faktum var, at blot den letteste del deraf var rørt endda, og at de videste ingeniørproblemer ikke engang var løste paa papiret; man havde ikke engang idé om deres løsning.

Saa var det, man for alvor greb til det fortvilede middel at kjøbe pressen til at agitere for det nu umulige foretagende og lokke folk til at kaste sine penge bort derpaa.

Snart viste det sig dog selv for Lesseps absolut umuligt at holde sine løfter. Planerne maatte ændres. I stedet for det aabne farvand fra hav til hav skulde man alligevel have en vanlig slusekanal. En saadan var alle naturforhold paa eidet imod; man maatte gribe til fortvilede udveie for at muliggjøre den. I 1879 erklærte Lesseps, at en slusekanal aldrig kunde betale sig, aldrig kunde blive til nogen virkelig nytte. Nu indbød han til ny aktietegning for at bygge en saadan paa det uheldigst mulige sted! Den skulde bygges som en arbeidslettelse, og dog gav han denne forandring skylden for, at kanalen nu først kunde loves færdig i 1890!

Men nu var det forbi. Man havde tabt troen. Lotteriet gik i staa. Den nye aktietegning gik heller ikke trods alle forsøg. Man var kommen til enden. Der var opbrugt henved 1 000 millioner kroner, og en femtedel af arbeidet var endnu ikke udført. Man bad om 440 millioner til, saa skulde den blive færdig i 1896.

Den sidste del af historien er for vel kjendt til at gjengives her.

Med mindre et nyt kompagni var dannet inden 28de februar dette aar med tilstrækkelig kapital til at gjenoptage arbeidet paa en alvorlig og regelmæssig maade, skulde det hele anlæg falde tilbage til den kolumbiske stat.

Den kolumbiske stat har hidtil vist sig meget forekommende og har fundet sig i udsættelser; men for aktionærerne kan det ogsaa være ligegyldigt, enten de mister sin eiendom ved konfiskation eller paa anden vis. Deres penge er i ethvert fald væk, sporløst forsvundne. De ser neppe nogensinde noget til en eneste centime deraf.

Forholdet er følgende: Ikke over en femtedel af det nødvendige kanalarbeide er udført (andre siger ikke en tiendedel). Dette har kostet henved 1 000 millioner kroner. Sæt, at man regner, at meget mere end det halve af dette er aldeles bortkastet ved bedragerier og lignende, og at derfor det gjenstaaende arbeide lader sig udføre paa 8 aar for et lignende beløb eller 1 000 millioner kroner til (et overordentligt optimistisk overslag), vil kanalen (alene en slusekanal) koste saa meget, at Lesseps's eget overslag over dens fortjenester og indtægter (ogsaa et temmelig optimistisk overslag) ikke paa de første hundrede aar vil forslaa til at betale løbende udgifter og renter af gamle laan. Med andre ord: under de allerheldigste vilkaar vil aktionærerne, om de nu fordobler sin indsats, maatte vente i hundrede aar, før de faar en eneste centimes dividende for sine penge. Eller det hele foretagende er saa ledet, at det er blevet en absolut umulighed og staar der som en komplet ruin. De 1 000 udbetalte millioner kunde ligesaa gjerne have ligget paa havets bund.

Der vil altsaa behøves henved tre gange saa stor kapital til at fuldføre kanalen nu — under allergunstigste vilkaar —, som Lesseps „beregnede“ dens kostende til i 1879. Og da vil man dog blot faa en vanlig, yderst uheldig beliggende og uøkonomisk slusekanal, medens Lesseps's beregning gjaldt aabent farvand mellem de to have.

Forfatteren drager den moral ud af det hele, at personlig karakter og hæderlighed hos de mænd, der er førere og foregangsmænd, er det første krav, der maa stilles til dem, den eneste garanti mod de manges ruin og ødelæggelse. Og han minder om, at ønsker man at fuldende Panamakanalen, saa trænges der først og fremst en omhyggelig undersøgelse af terræn og naturvanskeligheder (hvilken endnu ikke er foretaget), og saa staar man fremdeles overfor store og vanskelige ingeniørproblemer, som de franske ledere af arbeidet ganske rolig har ladet ligge uløste og urørte selv paa papiret.

Hollænderne paa Java.

(*W. Basil Worsfold* i *Fortnightly Rev.*)

At se damer og herrer spadsere paa gaderne uden hat — herrerne i vanligt europæisk kostume med handsker og stok, men uden hat —, det maa jo gjøre et noksaa besynderligt indtryk. Og det er det da, man stadig ser i Batavia, Javas hovedstad. Det er selvfølgelig grundet paa det varme klima, der gjør, at man i det hele gaar klædt saa let som muligt. Parasoler og paraplyer kan man bruge, men ikke hat; i stedet bærer damerne blomster i haaret.

Efter klokken fem om eftermiddagen kræver etiketten fuld europæisk dragt for begge kjøn; men til den tid faar man lov at gjøre sig det behageligt i de færrest og tyndest mulige klædningsstykker, i dragter, som hollænderne har adopteret fra de indfødte. Saaledes benytter da kvinderne blot alt i alt to klædningsstykker. Det ene — en *sarong* — bestaar af et stykke silketøi, 6 fod langt og 4 fod bredt, der tulles om den nedre del af legemet og fæstes om livet med en løs knude. Det eneste andet klædningsstykke bestaar af en løs musselinskufte, prydet med kniplinger etc. Intet andet — uden tøfler; ikke engang strømper. Mændene gaar til klokken fem omkring i et slags broderet lærreds natdragt. Unge ugifte damer er det dog paalagt ikke at vise sig udenfor sine egne værelser uden i europæisk dragt.

I hotellerne finder man de brede verandaer optagne af saaledes klædte mennesker, der ligger magelig henslængt i læne- og gyngestole, mændene ofte med benene over stolarmene for kjøligheds og behageligheds skyld. Og frem og tilbage mellem disse skikkelser snor sig saa høflige, krybende, indfødte tjenere. Den yderst billige arbeidskraft, der kan erholdes blandt de indfødte, har frembragt tilstande, der minder om og ligner dem, der hersker, hvor slaveri florerer. Hver hollandsk familie holder en mængde tjenere. Man er vant til at opvartes paa alle mulige vis. Klima og billige tjenere forener sig om at frembringe et samfund, hvis mest iøinefaldende træk er ladhed, døsighed og den yderste grad af magelighed.

Man gjør sig livet rigtig behageligt, sidder paa sin skyggefulde veranda den hele varme dag i de lette, tynde klæder, lader tjenerne opvarte sig, drikker isvand, indaander havens rige blomsterduft, sover og drømmer.

Et bad hører naturligvis i det varme klima til de daglige nødvendigheder. Saasnart man er kommen op eller har spist frokost, gaar man i bad. I hotellerne ser man ofte mænd komme til frokostbordet i natdragt og med et haandklæde slængt over skuldrene.

Ved badningen staar man paa et marmor- eller murstensgulv og øser vandet over sig med et spand, men stiger ikke op i noget kar. Vandet rinder saa ud under badeværelsets vægge.

Efter klokken fem klæder man sig paa europæisk, tager handskerne paa og hatten af og gaar ud at spadsere. Da fyldes gader og boulevarder med kjørende, ridende og spadserende. Musikkorpser spiller i de offentlige parkanlæg, og hele byen synes at blive levende, vrimler af et broget, underligt, farverigt liv. Saa kommer middagen, der selvfølgelig spiller en betydelig rolle i dette selskabsliv, og saa nyder man den noget afkjølede luft paa de brede verandaer igjen, ser maanen stige op over den mørke, tropiske skov og kaste sit sølvskjær henover et rigt, pragtfuldt landskab, medens den svale luft fyldes af en intens blomsterduft og tonerne fra et ellet andet fjernt musikkorps vugges ind til en gjennem den stille, maaneblanke atmosfære. Husenes verandaer fyldes da af lyse toiletter, dels europæiske, dels javanesiske. Det er selskabelighedens tid.

Tidligere paa eftermiddagen — efter kl. fem — er visittiden, da man i stiv europæisk dragt gjør timelange høitidelige visiter og beværtes med — isvand, ikke andet.

Selskabet er ganske dannet, men med en for fjerne kolonier egen blanding af dannelse og barbarisme. Mam læser Goethe, Shakespeare, Spencer og Darwin, har meninger om kunst og filosofi, diskuterer metafysik og teologi; men det hele aandsliv har dog et noget trangt grundlag at hvile paa og faar derfor et noget barokt præg.

Husene har man lært at bygge i overensstemmelse med naturens og klimaets fordringer. De bestaar for størstedelen af verandaer og bygges gjerne blot i én etage. Værelserne er store, høie under taget og luftige. Lys og hede stænges ude ved markiser eller lemmer for vinduerne. Spiseværelset er husets centrum og fornemste værelse. Verandaerne er de egentlige beboelses- og modtagelsesværelser. Man opholder sig mindst muligt inde og mest muligt ude. Foruden af spiseværelse bestaar selve huset blot af et større daglig- og modtagelsesværelse og af de nødvendige soveværelser. Kjøkken og tjenerværelser optager en egen bygning i baggaarden.

Naar man betænker, at der blot er 50 000 europæere paa øen og 25 millioner indfødte, maa det jo alligevel indrømmes, at hollænderne, hvor mageligt de end gjør sig livet, har vist sig som dygtige folk, siden de har formaaet at herske over og holde orden blandt disse 25 millioner. I sin styrelse af landet har de da ogsaa udvist en høi grad af klogskab og duelighed. De har formaaet at vinde de indfødtes tillid og at styre landet gjennem disses egne regjerende fyrster og gamle adelsslægter. De har været kloge nok til ikke at trampe de overvundne under fødder.

Fotografier af et „astral-legeme“.

(Efter *Review of Reviews*).

Hr. de Bodisco, kammerherre hos Czaren, meddeler bladet *L'Initiation*, som udgives i Paris, en beretning om det held, hvormed han tilslut har opnaaet at fotografere et astral-legeme. De billeder, som illustrerer hans artikel, er daarlig trykt; men de viser tydelig de lysende skikkelser, som han erklærer for at være det fotografiske resultat af astrale udstrømninger fra et mediums legeme.

Den 17de august 1892 mødtes fem personer i et mørkt værelse i den hensigt at sikre sig et fotografi af et astral-legeme. Cirkelen var neppe bleven dannet, før to af de siddende faldt i en *trance*. Der viste sig et lysende punkt, som gradvis voxede og indhyllede et af mediernes høire haand. Denne lysende substans lignede sprukken is og oplyste med en blaagtig glans de nærmeste gjenstande. Det syntes, som om lyset udgik fra mediets haandflader. En blyant blev lagt paa bordet. Den indhylledes strax i denne lysende substans og begyndte saa at skrive, uden at nogen rørte ved den. Medens dette varede, var mediets hænder fuldt synlige. Blyanten skrev: „I har et astral-legeme foran eder". Derpaa løste det astrale fluidum sig fra blyanten og forvandlede sig til en masse, der lignede sne, oplyst af elektrisk lys. Mediet, som var bundet for øinene, tog mekanisk noget af denne vidunderlige substans og lagde det i Bodiscos høire haand og derpaa lidt i hans venstre. I venstre haand fortættede substansen sig, medens de saa derpaa, indtil den blev til en sten af betydelig tyngde. Derpaa sagde mediet: „I høire haand holder De det astrale fluidum og i den venstre det samme i fortættet form. Vid, at denne substans repræsenterer den eneste del af det materielle legeme, som er uforgjængelig. Den materielle verden er gradvis bleven skabt af denne astrale substans. Den er *zoo*-æther, den oprindelige materie og kilden til al livskraft. I det astrale fluidum i Deres legeme er aftegnet og afsat hele deres tidligere liv, og dette forklarer fortidens indflydelse paa nutiden." Mediet tog derpaa stensubstansen og lagde den paa bordet, og strax forvandledes den til en lysende masse, der lignede kviksølv. Mediet løftede den op for Bodiscos øine og bad ham undersøge den. Han holdt paa med undersøgelsen i omtrent fem minuter og beundrede gjennemsigtigheden og finheden af den lysende substans; han tog den ogsaa mellem fingrene; den udsendte ingen lugt. Efter at han havde seet paa stoffet i nogen tid begyndte det gradvis at svinde bort og optages igjen i mediets legeme. Derpaa tændte han lyset og vækkede medierne, der var blege som døden og ikke vidste noget om, hvad der havde fundet sted. Scenen havde varet omtrent en time. Efter at have faaet lidt the dannede de cirkelen igjen, og medierne faldt atter i en *trance*. Magnesialyset blev gjort færdigt, og alt var i beredskab til at fotografere det lysende legeme. Der blev ogsaa taget et billede, som danner den første illustration til Bodiscos artikel. Da de siddende havde kommet sig lidt efter virkningen af det blændende lys, saa de, at mediet var ganske bedækket af et slags slør, der fyldte værelset med et lys, som lignede maaneskin. Mediet reiste sig saa og gik henimod bordet, løftede sløret af sig og indhyllede alle de siddende en for en deri. Da Bodisco blev saaledes indhyllet, fik han en følelse af fuld tilfredshed. „De lysende knuder, som De ser i vævet, er livskraften," sagde mediet. „Naar sløret er over Deres hoved, kan De indsuge denne livskraft. Ved sygdom taber det lidt efter lidt sin glans, og ved døden forlader det legemet." De to medier var i en *trance*, men de andre tre saa fænomenet. Det andet fotografi fremstiller et levende menneskeligt hoved midt i astral vædske. Bodisco erklærer, at dersom videnskabsakademiet er villigt til at gjøre de nødvendige forberedelser og indbyde medierne til at komme til Paris, vil han atter foretage de samme experimenter i september maaned iaar under betingelser, som vil tilfredsstille de mest skeptiske.

Konkursen.

(Af Jacob Hilditch.)

(Eftertryk forbydes).

Vi havde idag fulgt hr. Kelly, min vens gamle far, til graven. Vi havde gaaet sammen i ligtoget, min ven og jeg; det skulde saa være; vi havde som børn redet ranke sammen paa hr. Kellys knæ; i slyngelaarene havde vi været fælles om hans cigarkasse, og i de aller sidste dage havde vi skiftet om at sidde ved hans seng.

Efter den tause familiemiddag gik vi en lang tur sammen. Jeg havde endnu ikke seet min ven græde efter den gamle fars død. Han var fast bestemt paa at dæmme op mod taarerne, som hidtil ikke havde faaet løbe, og kvæle det tykke, han kjendte i halsen, hver gang fars navn var nævnt. Han havde været den stærke i hjemmet, den handledygtige under kvindernes og de smaa søskendes saare graad.

Vi gik i den klare høstdag tause ved hinandens side. Vi fulgte veien, som vi havde vandret som gutter saa mangen gang sammen, til bad og til fiske, til leg og ungdommelig glæde. Vi vidste ikke, hvorfor vi havde valgt denne vei, vidste knapt, at vi gik den, før minderne, de kjendte steder langs veien dukkede frem og vækkede vemod. Og vi bøiede af, som vi pleiede, da vi var gutter, tog skovveien fat, dukkede os under grenene, entrede næsten paa alle fire opefter kollen, indtil vi atter var i skaret deroppe med den vide udsigt over by og sø, den improviserede stensofa, som vi havde lavet for mange aar siden, og de mange hemmelige gjemmer i fjeldskrænten, der vi i vore aller yngste dage havde skjult tobak og pibe, det kundskabens træ, hvoraf vi plukkede saa altfor tidlig og høstede straffen, vridende os paa maven i skarets blomstrende lyng.

Og nu sad vi atter deroppe og stirrede udover det samme landskab, det vi havde kjendt i næsten tyve aar. Saa uendelig meget der laa mellem dengang og nu!

Vi sad bare og stirrede; vi havde ligesom ondt for ord begge. Nu og da kom der et «husker du?» Vi dvælede en kort stund ved et minde, og saa kom tausheden igjen, lang og tung.

Min ven sad og drømte hen for sig, stort og længe, og jeg saa et par taarer omsider bryde frem, Han tørrede dem, saa paa mig og talte lavt og stilfærdig:

«Ser du, det var i grunden en lettelse dette med far, at han tilsidst fik dø; han var en brudt mand, saa brudt, at det for mig var en ynk at snakke med ham. Du havde ikke været her paa fem aar, da du kom nu fornylig, og du fik ikke se, hvordan en økonomisk ruin havde brudt en stærk

kraft og sløret til en klar hjerne. Han sagde engang til mig, min far, da han havde et, om jeg maa sige, roligt øieblik: — Ruinen er ikke farlig, naar den rammer en endnu yngre mand; men Herregud, naar det ramler for en olding, alt hvad han har bygget op gjennem et helt rastløst liv! Og min gamle far græd og skjulte sit ansigt i hænderne. Strax efter var han den samme igjen og fablede paa sin barnagtige maade om alle de store udsigter, han havde. Det var dette, som var saa oprivende pinagtigt, ser du; far var ikke som en voxen mand mere efter konkursen; han gik omkring og stullede og indbildte sig en hel del, akkurat som et barn, der skal gjøre det og det storslagne, naar det bliver voxent. Ja, ja, og alle de planer han havde med mig! Jeg fik breve fra ham nede i Zürich, at naar jeg var færdig dernede, maatte jeg komme hjem hurtigst muligt, saa skulde vi anlægge en fabrik sammen, og saa skulde vi kjøbe Holtsværket tilbage — midlerne skulde han skaffe. Nogle dage efter kunde jeg faa et nyt brev, hvori han klagede og sutrede; et foretagende havde slaaet feil, og han havde tabt tyve kroner. — Herregud, det er saa altfor pinagtigt, men jeg maa faa fortælle engang, jeg ogsaa; jeg kan ikke gaa og bære paa alt dette fæle saa rent alene.

Det var konkursen, den alene. Hvor jeg husker hver liden ting fra den tid, alt det mørke, knugende, som laa over alt hjemme; og saa sikker, som jeg var paa, at far vilde kunnet greie det alligevel! Jeg kunde dengang ikke tænke mig noget stærkere og modigere end far. Jeg kunde ikke et øieblik indbilde mig, at der kunde existere forretningsvanskeligheder, som far ikke kunde greie. Du husker kanske, at allerede for svært mange aar tilbage gik der nogle rygter i byen om, at en krise forestod, at Kelly & co. holdt paa at ramle. Det er meget længe siden; du var vel dengang bare syv aar og jeg otte; men alligevel husker jeg hver detail. Det var saa besynderligt dengang, du; vi var ligesom ikke et gran rædde nogen af os. Jeg husker det saa godt. Vi sad og spiste middag, da Lunde, fuldmægtigen, kom ovenpaa til os og sagde, han maatte snakke med far. Far var munter som altid ved middagsbordet og bad Lunde sige fra, hvad det gjaldt. — Nei, Lunde vilde helst snakke med ham paa kontoret. Far holdt paa sit: han skulde bare sige fra. Lunde saa bort paa mor og sagde ganske lavt: — Privatbanken har nægtet at diskontere idag.

Jeg husker, hvordan far røg op fra stolen, lagde servietten paa bordet og saa paa Lunde. Han var ildrød i hele ansigtet og over hele halsen. Men han lo ustanselig. «Nei, Lunde far! dette kan ikke være sandt; det er saa altfor fornøieligt! Sagde virkelig bankchefen det selv? Sagde virkelig Hamilton selv dette til Dem?»

«Ja, hr. konsul; først havde jeg Johnsen nede med de tre papirer, som jeg i formiddag havde forelagt Dem til underskrift; men Johnsen kom

tilbage og sagde, at banken ikke kunde diskontere, de havde ikke penge i kassen — saa gik jeg ned selv og talte med bankchefen. — — —»

«Nei, men bedste Lunde da!» lo far, «er de blevet rent gale allesammen dernede da? Der er jo ingen grund til et saadant skridt; der er jo ikke spor af aarsag til frygt; vore papirer gaar jo i hvilken bank i landet, vi vil. Han havde vel noget at anføre, bankchefen; hvad sagde han til grund?»

«Heide & sønner i S— har indstillet, og privatbanken diskonterer ikke for noget herværende firma, der har staaet i forretningsforbindelse med Heide & sønner, før bankchefen og direktionen har havt et møde; boets stilling skal være miserabel.»

«Heide & sønner,» fortsatte far leende, «det maatte da vel jeg vide; det har jeg jo været forberedt paa. Det bringer da ikke os til konkurs; vi er ikke engageret for stort mere end to tusinde daler hos dem; forresten er det noget vrøvl det af bankchefen om samtlige herværende firmaer — her er ingen anden end os, som har staaet i forbindelse med Heides.»

Da husker jeg, Lunde saa alvorlig paa far. «Det er rigtigt, hr. konsul; det var vistnok et uventet og unødigt skridt af privatbanken; jeg tror ikke, at hr. konsulen har noget større at frygte; men jeg er ræd, at Holtsværket ogsaa er engageret hos Heides; for hvor meget, det tør jeg ikke have nogen formening om.»

Far blev heftig. «Saa skulde da ogsaa! —» Men han besindede sig. «Nei, nei!» raabte han; »det er ikke stort; Gundersen gaar ikke udenfor mine ordres, og da stiger det ikke op i mere end nogle faa tusen høist; men selv om det var fem, ja om det var ti tusen, der var da pinedød alligevel ingen aarsag til at nægte vore papirer; vi vilde jo alligevel kunne klare det.»

«Jeg har talt før med konsulen om Heide & sønner; de har ikke havt bankkredit i det sidste halve aar.

«Det er rigtigt, Lunde; men jeg fandt alligevel ingen aarsag for os til at trække os tilbage og fremskynde en fallit; man gaar ikke saa strængt frem mod en forretningsforbindelse, man har havt i femten aar, og med hvem man har tjent mange penge — —»

— — Min ven smilte vemodig. —«Jeg har aldrig beundret noget menneske i den grad, som jeg dengang beundrede far. Han gav os alle med engang slig tryghed; selv mor, som naturligvis var ræd, kunde strax atter smile. Jeg husker, den eftermiddag gik som en leg med idel solskin og glæde. Far havde strax ladet spænde for, og han kjørte selv til S—, hvor han vel lod sine papirer diskontere. Før han reiste, klappede han alle os børnene og gav os en blank sølvdaler hver, at vi rigtig kunde have det morsomt, medens han var borte, kyssede mor og bad hende være ganske rolig og glad; rystede paa hovedet og lo, mens han til afsked sagde en vittighed om banken. Ja, da

jeg saa far i den nye amerikanske enspænder med den høie halvblodshesten foran og alle de blanke sølvdalerne, som han havde strøet ud, kom der over mig en fornemmelse af, at saadan maatte det være, der skulde give indtryk af urokkelig grundmurethed.

Om eftermiddagen hørte jeg et par af betjentene snakke sig imellem om de rygter, som gik i byen; men jeg ligesom triumferede hos mig selv over, hvad jeg vidste, var ligesom saa ustyrtelig glad, og ud paa kvælden kom far tilbage, oprømt og vel tilfreds. Han skulde for fremtiden diskontere sine papirer i S—, indtil privatbanken havde gjort ham en ordentlig undskyldning; forresten havde han bragt i erfaring, at Holtsværket kun var engageret i Heide & sønners bo for en ren ubetydelighed — det havde han gamle Heide at takke for — den hædersmand.

Efter den tid fulgte de lykkeligste dage, jeg har levet, du. Jeg syntes, saa liden som jeg var, at jeg gik fra den ene triumf til den anden. Det var far, stærk og mægtig, som lagde glansen over hele huset, fra tomterne til butiken, kontorerne og hjemmet. Vi var ligesom en hær, der havde seiret allesammen. Betjentene stak hovederne sammen og kroede sig overfor fremmede, viste triumferende frem C. J. Kellys avertissementer om, at han indkjøbte privatbankaktier i ubegrænset mængde — nu kunde de skamme sig dernede i banken! Og nogle dage senere kom fars femtiaars geburtsdag med det dundrende lag, hornmusiken fra S—, de hundrede fremmede gjæster og den uhørt store gave til byens fattige. Hvad han gjorde, far, det gjorde han eftertrykkelig, han var storslagen dengang, min gamle far. Men ikke for det; Lunde har siden, efterat jeg blev voxen, fortalt mig, at saa stærkt kunde jo Holtsværket dengang have været opi det med Heide & sønner, at vort firma kunde faaet en rystelse af det, saa det var vel ogsaa heldet for en del, som gjorde far saa rent triumferende.

Ja, saa husker du vel, at der kom en lang række af lykkelige aar; jeg tror, far i den tid tjente næsten en formue hvert aar, og jeg ved, at hans navn blev betragtet som et af de aller bedste paa disse kanter. Han kjøbte landstedet ude i bugten, husker du, og byggede hovedbygningen hjemme i byen om i storstadsstil, og hans anseelse, ved du jo, steg for hvert aar; han fik jo tilsidst saa mange tillidshverv, at han maatte sige fra sig en hel del af dem, — dekoreret blev han ogsaa. Husker du, hvor snil han var mod os? Vi voxede jo netop til i de aarene; men husker du, hvor løst pengene sad hos far? Geværer, baad, hunde og alt det, en gut kunde have lyst paa, fik vi jo, saasnart far bare kom til at tænke paa saadanne ting. Du og dine flyttede fra byen netop i den tid, da mit hjem var lykkeligst, og saa skulde tilsidst krachet virkelig komme, saa voldsomt, saa absolut dræbende.»

Min ven tog min haand, og han beholdt den, medens han fortalte videre.

«Ja, det var en tid, som sent glemmes. Jeg var vel femten aar dengang. Jeg husker, det kom saa voldsomt, saa rent uanet. Der bryggede et uveir sammen over os paa nogle dage, og mit hele hjem laa som i grus; saa meget forfærdeligere, jeg var jo dengang stor nok til at forstaa. Det begyndte med, at far en aften ikke kom op til aftensbordet; han sad nedenunder i det inderste kontor sammen med Lunde, fuldmægtigen. Mor græd ustanselig, vi fik de smaa tilsengs, og jeg sad oppe hos mor til langt ud paa natten. Hun græd og kyssede mig gang paa gang, græd igjen, lagde ansigtet i hænderne og stønnede: «Stakkars far! stakkars, stakkars far!» Jeg spurgte, men fik ikke andet svar end: «Det er vanskelige tider, mit barn, Herren hjælpe os alle.»

Jeg fik vide, at det var store forretningsvanskeligheder, som var kommet op for min far; men jeg var alligevel ikke ræd; jeg var saa sikker paa, at far vilde greie det. Min far, den store, myndige herre, han vilde bare sætte sig i enspænderen og kjøre et eller andet sted hen, saa vilde han komme tilbage, frisk og oprømt, give tusen daler til de fattige og gjøre et lag saa dundrende, at hele byen rystede — ja, var der noget, som jeg var sikker paa, saa var det det, at far vilde greie alle vanskeligheder. Men mor bare rystede paa hovedet og smilte sørgmodig. «Aa nei, desværre, mit barn, denne gang er det alvorligere.»

Det var allerede langt ud paa natten, da vi hørte far komme listende opover de tæppelagte trapper. Han aabnede døren saa forunderlig stilt. Det løb mig koldt nedover ryggen; jeg kjendte ham knapt igjen, askegraa, som han var i ansigtet og med opsvulmede øine. Han gik lige hen til mor, tog hende om halsen, kyssede hende og brød ud i en voldsom, hulkende graad, og de græd begge meget længe. Saa blev far var mig. Han vendte sig mod vinduet; jeg saa, han tørrede sit ansigt, derpaa tog han mig og næsten løftede mig op i sine arme; han kyssede mig paa panden og strøg mit haar. «Stakkars dig, min gut!» var alt, hvad han sagde; derpaa sendte han mig tilsengs.

Saa kom alle disse fæle dagene. Det var sent om høsten med mørke og slud, og det gjorde det hele endda trøstesløsere; men jeg gik alligevel med en stille tro paa, at far, *min far*, nok alligevel vilde forblive den stærke, den seirende.

I disse forvirrede dage, medens mor gled omkring forgrædt og bleg som en skygge, medens far fra den tidlige morgen til langt paa nat sad muret inde paa sit kontor, fremmede, alvorlige folk gled ud og ind ad kontordøren, betjentene bare hviskede til hinanden og mine skolekamerater saa deltagende paa mig uden at spørge, fik jeg lidt efter lidt oplysning om hele den sørgelige virkelighed:

Det store belgiske firma, Legrand & fils, som far havde arbeidet med i over femogtyve aar, var gaaet konkurs, og hvad far der havde indestaaende,

gik op i voldsomt store summer; det var vist omtrent hele sommerskibningen til Legrands, som stod inde; dertil var Legrand fars medeier i Holtsværket og Legrand & fils var hovedagenterne for gruberne. Gruberne havde far i de sidste aar drevet med tab; men han havde alligevel fortsat, fordi Legrand stadig havde varslet opgaaende konjunkturer. Nu laa der tusener af speciedalere oplagt i feldspat og kvarts, som ventede ordres fra Legrand for at blive afskibet til de saa længe lovede bedre priser, og nu existerede firmaet Legrand & fils, kun som et konkursbo med en status saa slet, at den fødte benævnelsen svindel. Du husker nok hr. Legrand, den gamle, venlige udenlandske herre med den unge fruen, som var hos os den sommeren for mange, mange aar siden?

Hvad der saa passerede, ved jeg ikke. Jeg blev strax sendt til min onkel, hvorhen jeg alligevel skulde reist efter konfirmationen for at gaa i den bedre skole, som var i onkels by. Jeg husker kun et: Far var svært bevæget, da han tog farvel med mig; han kyssede mig og græd, idet han sagde: »Kanske far en dag kan sende bud til dig og fortælle dig, at det hele er over.« Jeg syntes netop, jeg fik en saa lys idé, og jeg sagde glædestraalende til far: »Men min bankbog, far; har du ikke brug for den? det er jo meget over fem hundrede daler, som staar inde paa den, og mor har jo ogsaa en, og de smaa har jo hver sin.« Far strøg mig over haaret og sagde med bedrøvet stemme: »Gud forbyde, at det nogensinde skulde bli' fornødent for mig at bruge mine børns penge«. Saa kyssede han mig til afsked.

I de to aar, som jeg tilbragte hos min onkel, stod vist min fars bo hele tiden under afvikling. Jeg fik ialfald ikke noget bestemtere indtryk af, hvordan det hele stillede sig. Boet var jo saa uendelig vidtløftigt, engageret paa alle kanter og med mange faste eiendomme. Jeg saa væsentlig, at vi boede i et andet hus, og at en hel del af vort indbo savnedes. Paa fars gamle kontordør stod der et fremmed skilt, og det var, ligesom der var taget et farvel med alt det tidligere. Alligevel forstod jeg far saaledes, at alt haab endnu ikke var væk, at der endnu var ligesom en mulighed for en ordning — men hvorledes, det vidste jo ikke jeg.

Saa ved du, jeg kom til Zürich for at gjennemgaa polyteknikum. Det var min onkel, som holdt mig der de første aar; de senere aar bidrog han, medens jeg erhvervede en del selv ved information. Det forundrede mig saa, at far i sine breve aldrig omtalte den maade, hvorpaa jeg var kommen til Zürich, aldrig nævnte min onkel eller spurgte, hvordan jeg greiede mig. Hans breve bare aandede en eneste længsel efter, at jeg skulde blive færdig og komme hjem for sammen med ham at rette op igjen alt det forfaldne. Saa kom jeg da hjem i sommerbesøg fra Zurich for første gang for et par aar siden, Fars glæde over at se mig var ubeskrivelig. Han maalte mig

med metermaal, hvor høi jeg var; han følte paa mine arme, rystede paa hovedet i beundring og klappede mig paa skulderen. Stakkars gamle far! Han masede endog helt, til jeg maatte blive med ham til kjøbmanden og lade mig veie; at disse et hundrede og firti pund var hans søn, var han saa uendelig stolt af — og saa senere, naar jeg var kommen til ro, skulde vi have vore vigtige overlægninger og raadslagninger, og jeg skulde indvies i alle hans planer.

Boet var dengang sluttet, og noget haab om ordning var altsaa ikke længer tilstede. Far var paa disse aar blevet en liden krogrygget pusling, graahaaret og med sygelige roser i kindene, — og hans planer! Du store gud! Han fablede som et barn, en hel række aldeles umulige ideer, og altid var han sikker paa, at hver enkelt idé var det middel, der skulde gjenopreise det sammenfaldne firma. Holtsverket skulde vi kjøbe tilbage for en bagatel og udvide det — Gud ved, hvor vi skulde faa pengene fra —, forbindelsen med Legrand's skulde vi gjenoptage — hr. Legrand kunde vel være agent, fordi om han havde gjort konkurs, og vi skulde strax uden ophold faa fat i gamle Lunde og aftale med ham, saa han holdt sig disponibel, naar vi fik brug for ham som prokurist. Du kan tro, det var en pinagtig tid.

— — — Saa var det nu i sommer, da jeg kom hjem fra Zürich som færdig ingeniør. Far var den samme fablende olding, bare mere sammenfalden, mere sygelig rødsprængt i kindene og mere nervøs. Det var ligesom han havde en fornemmelse af, at nu hastede det, hvis han skulde faa se alle sine ideer som virkelighed. Stakkar, han gik og stullede som et barn. Triumferende viste han mig om nede i den lille haven bag huset; nogle frodige agurkbed og et par velstelte aspargessenge var hans stolthed. »Du skal se, dette kan med tiden give os Holtsverket tilbage,« sagde han straalende og saa paa mig. Jeg blev helt mismodig og kunde ikke svare noget. Jeg husker, hvordan min gamle far tog mig under armen og med en hemmelighedsfuld mine førte mig hen mod bryggerhuset; nu skulde han vise mig det bedste, det sikreste. Derinde havde han noget som et lidet verksted, et minimum af en dampmaskine og en hel del pander og kar. »Du ser, jeg har ikke ligget paa ladsiden jeg heller,« sagde han straalende; »der skal nok komme vand i tomme brønde endnu; naar vi to slaar os sammen, du, saa skal vi nok greie det endnu«. Han tog mig om halsen, husker jeg, og hviskede med en betydningsfuld mine: »Gaarden dernede ved torvet kan vi faa tilbage, hvad dag vi vil, de fyrerne, som har den, greier det saamen ikke i længden«. Stakkats far! Det var nogen rent primitive sager, som han holdt paa med, et eller andet lidet fabrikat, som de store fabriker selvfølgelig gjør i masser og saa billig, at en enkelt naturligvis aldrig kan konkurrere. Men det var den knugende tyngsel ved tanken paa at skulle ende som en ruineret mand, som stadig laa

over ham og aldrig gav ham fred, men jagede ham rastløs om fra det ene til det andet, den ene umulige idé til den anden i et stadigt haab om at komme op igjen — og imedens saa glemte han at studere paa, hvor mor tog det daglige brød fra.

En enkelt gang kunde han saa have et nøgternt, men uendelig trist øieblik, saaledes som dengang nede i haven, da han lagde ansigtet i hænderne og græd bitre taarer; det var dengang; han jamrede over, at konkursen havde rammet ham som en gammel mand, efterat han havde bygget saa længe — havde den bare kommet tidligere, medens han endnu var yngre og med mere af livet foran sig! —»

— — — Min ven sad længe taus og saa drømmende hen for sig, ligesom han levede hele den sørgelige tid op igjen. Han slap min haand og tørrede sine øine. Han smilte vemodig: »Stakkars far! Han havde da en stolthed tilbage, da han døde. Det var den sidste nat; han famlede sig til min haand, saa paa mig og smilte: »Men der kan du se, gutten min, saa langt kom det alligevel ikke med far, at han maatte ta' imod bankbogen, som du bød ham.« Stakkars gamle far! Han vidste ikke, at min bankbog og mors og mine søskendes med var gaaet til det daglige liv, at han havde været med at bruge dem skilling for skilling, medens han holdt paa med alle sine planer til firmaets gjenopreisning, og at alle de lommepenge, som onkel sendte mig, da jeg var ved polyteknikum, bare gik via Zürich for af mig at sendes hjem til far og mor« — — —

— — — Vi gik i den klare høstdag nedover mod den lille by igjen, min ven og jeg. Minderne, som laa over alle de kjære, kjendte steder, kjædede sig vemodig i hverandre. Vi stansede paa høiden foran byen og saa indover mod den. Det var, som vi stod paa afstand og selv saa hele vort lykkelige gutteliv op igjen, men der laa beklemmelse over det; vi vidste jo nu, hvad vi dengang ikke skulde ane.

Ved torvet gik vi forbi det gamle statelige forretningshus, hvor en ny slægt, nye folk byggede rastløst paa ruinerne efter den gamle, knækkede mand.

Vi bøiede op sidegaden og satte os under kirkegaardens falmede løvtrær, medens de sortklædte piger ordnede kransene paa gamle Kelly's grav.

Jeg vilde ikke for alt Indiens guld nære en ussel tanke eller begaa en lav handling, og ene og alene af den grund respekterer jeg min sjæl.

(Sir Thomas Browne).

Kvindelige arkitekter og bygmestre.

(*Public Opinion*).

Der er faa beskjæftigelser for kvinder, som lover saa gode resultater som den at være arkitekt og bygmester. Da kvinden forestaar husholdningen, synes det ganske naturligt, at hun ogsaa maa forstaa at indrette bygningen paa den bedste og mest praktiske maade. Det synes, som om hun her skulde være paa sin rette plads. Nogle faa kvinder har begyndt at studere arkitektur, og andre tænker paa at nedsætte sig som bygmestre. Dette er ganske i sin orden, og inden ret længe har vi forhaabentlig bedre indrettede og langt bekvemmere huse end de, vi nu er nødt til at bo i.

Der er tusen ting i et hus, som en mand, der er uden kjendskab til, hvor upraktisk og ubekvem den nuværende anordning af vore boliger ofte kan være for husmødrene, aldrig drømmer om. Og hvorfor en kvinde ikke skulde være i stand til at gjøre overslag over en kjældermurs kostende ligesaa vel som over den frugt og de fødevarer, der trænges for familien, det er det ikke let at forstaa . . . . . I alle fald begynder hun nu at optræde som tegner af og bygmester for bekvemme, forstandige hjem, og vi ønsker hende al lykke dermed. Naar hun engang til den teoretiske kundskab ogsaa føier den praktiske indsigt, som kun opnaaes gjennem erfaring, har vi al grund til at haabe, at vi vil erholde huse og boliger, hvor hyggen ikke er opofret for arkitekturen, hvor bekvemhed er af større betydning end det maleriske udseende, og hvor værelserne er saaledes indrettede, at ikke fra $1/8$ til $7/8$ af et gulvtæppes bredde behøver at gaa tilspilde i hvert værelse, fordi værelsernes størrelse er urigtig beregnet. Hver eneste tomme af et værelses størrelse betyder saa megen forøget udgift til gulvtepper, og hver krog og hver bøining betyder saa megen klipning og afskjæring, som gjør, at gulvteppet kun kan bruges i det værelse, det er bestemt for. Dette er af største vigtighed for dem, som *leier* huse; thi en hyppig flytning medfører paa denne maade en udgift til gulvtepper, som føles noksaa meget i en ikke altfor velfyldt pung. I moderne huse gaar en hel del rum tabt ved hjørner og kroge, som kunde nyttiggjøres som skabe og kot. Dette vil det ogsaa blive den kvindelige arkitekts mission i det mindste delvis at forbedre, og derved vil der skaffes husmødre mange af de bekvemmeligheder, hvis nødvendighed en mand ikke kan indse.

Molok-dyrkelse i kristne lande.

(Efter *Westminster Review*).

Vi læser med gru og forfærdelse om den gamle Molok-dyrkelse, der drev mødre og fædre til at ofre sine egne børn til guden, til selv at kaste dem i ilden foran dens billede for saaledes at vinde guddommelig naade og gunst og samtidig sikre sine børn salighed i et andet liv. Vi kan neppe forstaa, at mennesker virkelig kunde gjøre dette.

Og dog behøver vi ingenlunde at søge tilbage til den graa oldtid for at finde saadant barbari og saadan umenneskelighed. De er os langt nærmere. De foregaar fremdeles og i vel saa stor maalestok som i oldtiden, men med én betydelig forskjel. Dengang skeede det som en *troeshandling*. Det var ikke grusomhed og ikke umenneskelighed, der drev fædre og mødre til disse handlinger; det var deres faste tro, deres vildledte religiøsitet. De troede,

at det var guddommens vilje, de adlød, og at de skaffede sine børn en større velsignelse i et andet liv, end det var dem muligt at opnaa her. Men naar det samme sker nu, da er det udelukkende raahed, umenneskelighed, brutalitet og pengebegjær, der er de drivende kræfter.

Den moderne Molok-dyrkelse er med andre ord mere udbredt og langt styggere, langt mere grusom end oldtidens. Den eier ikke et eneste undskyldende træk. Selve ofringen er grusommere. Før kastedes barnet simpelt hen paa det flammende baal eller i den hvidglødende ovn, og dets smerter var omtrent kun øieblikkelige. Nu pines, sultes og mishandles barnet tildøde gjennem uger og maaneder.

I England alene ofres paa denne vis ved mishandling og sult flere tusen børn hvert aar. Fædre og mødre kaster uafladelig sine børn i dette moderne Molok-svælg.

Der fødes jo hvert aar i landet en mængde børn, som forældrene ikke ønsker, som de finder er dem alene til besvær, og som de gjerne vil være kvit, Og der findes en hel klasse af mennesker, som gjør en forretning af at skaffe disse børn ud af verden. Ligefremt mord, som jo vilde være det barmhjertigste og mest menneskelige, gyser baade forældrene og disse Moloks moderne prester og prestinder tilbage for. Det har de ikke mod til. De nærer en vis nedarvet overtro overfor direkte mord. Og desuden kan loven da saa let faa fat paa dem. I stedet gaar man omveie, gjør det slig, at forældrene selv helt fritages for mordhandlingen og endog kan paastaa og faa sig selv indbildt, at de ikke har *ment* at dræbe barnet, medens det hele sker saaledes, at loven bliver staaende omtrent magtesløs.

Der averteres i aviserne: «Den og den ønsker at adoptere et barn for at behandle det som sit eget. Børnløse folk. Holder af børn o. s. v.»

De, der vil være børn kvit, forstaar meningen, men deres samvittighed dysses i søvn af det uskyldige avertissement. De reflekterer paa avertissementet. Et møde, ikke i nogens bopæl, men paa et eller andet befærdet sted, en jernbanestation eller lignende, aftales. Man mødes og bliver enige om prisen. Den venlige averterende forlanger fra lstrl. 5 til lstrl. 200 — 90 til 3600 kroner — efter forældrenes omstændigheder for at «adoptere» barnet. Pengene maa udbetales samtidig med, at barnet overleveres. Saasnart den averterende, gjerne en kvinde, forhenværende tjenestepige, sypige eller lignende, der nu lever af at «adoptere» børn, har modtaget penge og barn, bringer hun det sidste til en familie, som hun staar i forbindelse med. Denne bestaar gjerne af en mand og en kone, der begge er lige forfaldne til drik og lige dovne, og som ude af stand til at tjene det fornødne paa anden maade nu lever af at skaffe de «adopterede» børn ud af verden paa «lovlig» manér. De bor gjerne i en eller anden forfalden og lidt afsides liggende rønne. De modtager for sine tjenester blot en brøkdel af den sum, som den første kvinde fik for at adoptere barnet. Hun er nemlig grossisten i denne forretning, og de er bare detaljisterne. For hvert barn faar da denne familie en vis mindre sum, hvorfor den maa tage sig af det (paa en vis), saalænge det lever. det er følgelig i deres interesse at faa det ud af verden saa hurtig som muligt. Jo snarere det dør, jo mere tjener de paa det. Lever det trods alt i nogen længere tid, kan jo endog den agtværdige familie komme til at «tabe penge paa utysket». Men det hænder nu sjelden. Gaar det ikke med sult alene, saa kan man jo hjælpe til med slag og kvælning i en umulig atmosfære. Man maa bare være forsigtig og ikke gjøre det slig, at dødsaarsagen bliver altfor iøinefaldende, naar doktoren kommer for at bese liget og udstede dødsattesten. Det maa gives udseende af, at barnet dør af en eller anden sygdom. Og naturen er jo snil i den retning; den sender gjerne en eller anden sygdom tilslut, naar barnet er blevet sultet og mishandlet i længere tid. Og denne sygdom bliver da den lovsanktionerede dødsaarsag, saa alle gaar fri for tiltale. Der foreligger intet mord, bare en skjæbnens tilskikkelse. Gud har kaldt den lille hjem til sig.

Hos en slig familie fandt man ude i et slags nedfaldt vedskur med 12 kvadratfods gulvflade 5 børn. Lugten derinde var slig, at en voxen mand blev syg, da døren aabnedes. Det var en kold martsmaaned, men ingen ovn eller ild fandtes i værelset. To af børnene havde et stykke flonel om livet, en havde et lidet tørklæde paa og de øvrige blot tynde, skidne bomuldsskjorter. Alle var gule i huden, febrilske og udsultede til bare skind og ben. Ingen af dem skreg; dertil eiede de ikke kræfter nok. Alle var de syge og organisk ødelagte som følge af den behandling, de havde været gjenstand for.' Der fandtes ikke noget i huset, som de kunde spise. Om natten lagdes de alle paa en eneste madras, der var gjennemtrængt af smuds og urenslighed, og tildækkedes med to gamle frakker. Der fandtes ikke andre barneklæder i huset, end hvad de havde paa sig. Og mand og kone sad hos dem og grundede paa, hvor meget de vel vilde tjene paa hver af dem. Alle fem sendtes strax efter at være fundne til et hospital. To døde trods den bedste pleie; de andre vil lide under følgerne af behandlingen i aarrækker, muligens sit hele liv igjennem.

Et sted fandt man et barn med saar efter slag og hug hele legemet over. Et andet — endnu levende — var formelig opædt af utøi.

De nævnte exempler er ikke fremdragne som de værste, der er fundne. men som typiske for den hele trafik. Som disse børn havde det, saa har tusender det hvert aar i England alene. Slig barbarisme kjendte ikke den gamle hedningeverden. Dens civilisation var dog for høi til at tillade slig umenneskelighed.

Ofte tager dog forældrene det i sin egen haand at sulte og pine barnet ud af verden. For at tjene 40—80 kroner gjør de det, — sulter og mishandler sine egne børn tildøde midt i det kristne England, midt i verdensstaden London, lige under St. Paulskirkens taarne og klokkeringen, lige under Westminsterpaladsets mure.

Der findes i England noget, som bærer den smukke titel af «livsassuranceselskaber for børn», men som engelske dommere er enige om heller burde hede dødsassuranceselskaber. De er oprettede for de fattigere klasser. Mod en ubetydelig præmie kan her forældrene forsikre sine børns liv for en 50—80 kroner. Dør børnene, saa har forældrene det lille pengebeløb at trøste sig med. Og faktum er, at en mængde børn hvert aar sultes og pines tildøde, for at forældrene skal faa den lille assurancesum!

Saa findes der ogsaa noget, som heder «begravelsesforeninger». Ved at betale en ubetydelighed om ugen for hvert barn faar man i tilfælde af død udbetalt et par pund til begravelsesomkostninger; men samtidig paatager foreningen sig en begravelse for nogle faa shillings. Differencen bliver da ren fortjeneste. Og for at opnaa den tager ogsaa forældrene livet af sine egne børn ved sult og mishandling.

— Der fødes hvert aar i England 50 000 uegte børn, hvoraf jo helt naturlig et betydeligt antal gaar denne vei. Men antallet øges ogsaa i høi grad ved børn i fattige, brutaliserede familier, hvor de blot føles som en byrde og et besvær.

— Slig er den moderne Molok-dyrkelse.

Al sand lykke og nobelhed ligger os nær, skjønt vi gaar dem forbi og lader dem ligge. Men forinden vi selv har lært at være lykkelige og kjække, noble mennesker har vi intet at lære selv de vildeste indianere . . . . At se kornet voxe, blomsterne udfolde sig, at puste tungt over spade og ploug, at læse, tænke, elske, haabe, bede, — slige ting er det, som skaffer os lykke.

(John Rushin).

Et kommunistisk samfund.

(Efter *Charles Hancoch* i *Fortnightly Review*).

Ordet »kommunistisk« benyttes her i lidt friere og videre forstand, end almindeligt er. Det er det af *M. Godin* grundlagte *familisterè* i den lille franske by *Guise* som forfatteren i *Fornightly Review* skildrer.

Det er den franske socialist *Fouriers* ideer, der ligger til grund for institutionens ordning. Den er nu noksaa gammel og har arbeidet med det fuldstændigste held. Grundlæggeren, Godin, døde i 1888, men anlæg og samfund er blevne fortsatte i hans aand og med uforandret fremgang.

Godin var en rig mand, der af interesse for den arbeidende befolknings opkomst og af tro paa sine ideer om kooperation og om arbeiderens ret til den største del af arbeidets udbytte og til selv at have røst og del i arbeidets ledelse, førtes til at lade sin formue og sine fabriker i Guise gaa ud af sine private hænder og blive fælleseie for alle, der deltog i arbeidet i fabrikerne eller hjalp til at anvende og øge kapitalen.

Efter hans formening tilkom der dog kapitalen og dens eier en vis del af arbeidsudbyttet, kun en meget mindre del, end de hidtil har tilegnet sig. Arbeiderne skulde have løvens part.

Han fastslog en vis procent (5 $^0/_0$), som skulde betales ham og andre for brugen af den kapital, de satte ind i fabriker og bygninger. Arbeidslønnen skulde være den i lignende forretninger vanlige. Men overskudet skulde saa fordeles ligelig eller rettere sagt proportionelt blandt arbeidere og alle, der deltog i arbeide og tilvirkning. Og dette overskud skulde betales arbeiderne i aktier i forretningen. Denne skulde atter styres og ledes af aktieeierne, der da omsider vilde indbefatte alle arbeiderne. Og de 5 $^0/_0$, som kapitalen skulde faa, vilde jo ogsaa saaledes mere og mere tilfalde arbeiderne selv som aktionærer. Efterhaanden vilde ogsaa — da Godin selv fik sit udbytte udbetalt i *kontanter* (ikke i aktier) — arbeidene faa flertallet af aktierne og kunne kjøbe Godin ud, saaledes at den hele forretning, driftskapital og alt blev deres.

Men han nøiede sig ikke med dette. Trods den bedste vilje maatte arbeidernes fortjeneste alligevel blive liden. Derfor vilde han, at de skulde slutte sig sammen for at økonomisere, for at føre krig mod nød og elendighed og erobre sig et økonomisk sikret og lyst liv. De skulde ikke øde sine smaafortjenester paa spredte — og derfor altid uforholdsmæssigt kostbare — husholdninger og bygninger. De skulde slutte sig sammen. Ved at de gjorde dette, vilde deres smaa indtægter kunne strække til at skaffe dem alle et sorgfrit og behageligt, formelig rigt liv. Og saa skeede. — Han bygget som en del af forretningen og en del af selskabets eiendom, hvad der ikke uden grund kaldes et *palads*, en stor (eller flere store) velindrettede bygninger med store, lyse værelser og bekvemmeligheder, rummelige gange, legepladse og legesale for børnene, bekvemme vaskerier etc. etc., kort sagt, behageligheder og bekvemmeligheder, som ingen vanlig arbeiderfamilie kan drømme om. Mod lav betaling paatager samfundet sig børnenes undervisning og opdragelse, til de er 14 aar gamle. Der er lyse, vakre barneværelser, hvor de smaa under dygtig opsigt og ledelse kan lege, medens forældrene er paa arbeide. Der er haver og anlæg med allehaande bekvemmeligheder for voxne og børn o. s. v.

Og her leier da arbeiderne saa mange eller saa faa værelser, de vil, og betaler derfor en leie, som de selv som aktionærer fastsætter og som saadanne igjen deler. De er alle medarbeidere og medstyrende i *paladset*.

Forlader de nogensinde samfundet, taber de selvfølgelig ikke derfor sine finansielle rettigheder deri. De vedbliver at være aktionærer og at modtage sin del af udbyttet som saadanne (som kapitalister altsaa, ikke som arbeidere). Gjennem sygekasser, pensionskasser o. l. hvortil det aarlige overskud skaffer midlerne, er deres fremtid aldeles sikret. De lever behagelig. De har intet at frygte i fremtiden, saalænge de opfører sig som bra mennesker. Der er ingen striker, ingen indstillinger, ingen arbeidsstansninger der. Et medlem eller en aktionær kan kun blive udstødt for drukkenskab, urenslighed, æreløs opførsel, dovenskab, brud paa samfundets love, uordentlig eller brutal opførsel og undladelse af at give sine børn en passende opdragelse.

I samfundet hersker fuldstændig religionsfrihed og i det hele den fuldkomneste personlige frihed med ovennævnte undtagelser. Det er betegnende for det heles anordning, at medens direktører og kontorfolk betales maanedlig, bliver der fratrukket deres gage et forholdsmæssigt beløb for hver dag eller brøkdel deraf, som de er borte fra sit arbeide. Alle behandles lige. Direktørerne vælges af alle samfundets medlemmer, — det vil sige af arbeiderne.

Det er med andre ord et lidet socialistisk samfund, et paa det økonomiske felt, i forretningsveien selvstyrende, demokratisk samfund. Og det har existeret i mangfoldige aar. Alt gaar godt. Alle er tilfredse med det. Grundlæggeren er død og nye mænd har efter valg tiltraadt ledelsen, og lige godt gaar det. Ikke mindre end 1 800 arbeidere hører samfundet til og bor i dets *folkepalads*.

Godins grundtanke var, at arbeiderne i særdeleshed, men forresten det hele samfund, skulde gjøre sluttet front mod nød, fattigdom, ulykkestilfælde, sygdom etc. og organisere sig for bedst og hurtigst at opnaa økonomisk sikkerhed og velstand for alle.

Ved sin død efterlod han sin halve private formue til samfundet. Hans hustru bor fremdeles i paladset. Spurgt om, hvorfor hun mente, at der trods dette yderst heldige forsøg dog ikke opstod flere lignende institutioner andetsteds i verden, gav hun til svar: »Fordi der er ikke mange mænd som Godin.«

De hidtil afholdte verdensudstillinger.

Den første verdensudstilling holdtes i London i 1851 i en eneste bygning, 1 851 fod lang og 450 fod bred. Der var 14 000 udstillere. Udstillingen i New York i 1853 var mindre. Pariserudstillingen i 1855 dækkede næsten 2 000 000 kvadratfod eller over 40 acres og havde 24 000 udstillere. Den besøgtes af over 5 millioner mennesker. Den anden verdensudstilling i London 1862 indeholdt 17 acres og besøgtes af over 6 millioner mennesker. Den anden verdensudstilling i Paris i 1868 optog 11 acres og besøgtes af over 10 millioner. Der var 52 000 udstillere. Verdensudstillingen i Filadelfia i 1873 indtog et fladerum af 285 acres og besøgtes af 10 millioner mennesker. Pariserudstillingen i 1878 optog 54 acres og besøgtes af 16 millioner. Pariserudstillingen i 1889 strakte sig over 173 acres og havde 30 millioner besøgende. Chicagoudstillingen vil omfatte 666 acres.

Collège de France.

(Frederic Carrel i Fortnightly Review).

Som bekjendt existerer der i Paris side om side to institutioner, som vi vilde kalde universiteter begge to. Det ene er *l'Université*, det andet *Collège de France.* De to er ganske uafhængige af hinanden, og det sidste er den vigtigere og høistanlagte institution. Det første er blot en embedsmandsskole med de vanlige fakulteter og med den opgave at skaffe de studerende frem til embedsexamener og levebrød. Det sidste er en fri institution for den høiere lærdom og videnskab, — en skole for videnskabsmænd, tænkere, forfattere etc. — Der er omkring 40 professorer, som alle udnævnes ene og alene af hensyn til sin dygtighed i en eller anden speciel branche. Der er ingen religiøs tradition og ingen faste og ufravigelige regler. Det er frit, elastisk og bevægeligt; kan følge med tiden og rette sig efter nye krav og forhold. Det har ladet en fritænker som Ernest Renau fortolke bibelen og udlægge kirkehistorie. Og teologer og prester har paahørt hans foredrag; thi den tid er jo kommen, da »kirkens mænd enten maa finde sig i at være uvidende eller søge oplysning udenfor kirkens enemerker og fra mænd af anden tro og mening.«

Professorposter oprettes ikke alene for *fagets* skyld, men ofte for *personens* skyld. Det vil sige, at hvor en mand opdages, der eier særlig begavelse eller har udført et specielt fremragende arbeide i en enkelt retning, der oprettes en professorpost specielt for ham. Man søger ikke at tvinge ham til at anvende sin begavelse i en anden retning, befatte sig med sager, der interesserer ham mindre, søger ikke at passe manden ind i en traditionel professorstilling, men giver ham et katteder, der passer ham. Man paalægger ham med andre ord blot at holde foredrag og gjøre bekjendt det, som *han* øiensynlig ved bedre end andre; giver ham fuld frihed til selv at vælge sine emner, sit fag, sin begrænsning.

Paa den vis søger man at samle i *Gollège de France* uden hensyn til meninger, tro eller befatning tidens virkelig dygtigste og lærdeste mænd og overlader det til dem i fuld frihed at meddele, hvad de ved. Det er et universitet af personligheder og ikke af institutioner og traditioner.

* * *

Collège de France grundedes i det 16de aarhnndrede netop som en protest mod det langt ældre *Université de Paris.* Dette sidste stod helt under kirkens herredømme. Det var gjennemsyret af teologi, var blevet forældet og umuligt, som det saa ofte gaar med kirkestyrede institutioner. Dets læseværelser stod tomme. Professorerne manglede al begeistring for sit fag og al evne til at holde skridt med tiden. De mente, at hvad der var godt nok for fædrene var godt nok for dem. De havde sine regler, sine traditioner, sin nedarvede lærdom fra de store mestere, hvorpaa de intet brud taalte. De havde faaet det alt samlet til et nydeligt, komplet og afrundet system. Nye fakta, opdagelser og tanker var dem ubehagelige, fordi de ikke passede ind i systemet, ødelagde det og gjorde det nødvendigt helt at omforme ens tankegang og livssyn, og det var de for gamle og for trætte og for vel tilfredse med det gamle system til at have lyst til at gjøre. Derfor modsatte de sig bestemt alle nye reformer. Alt skulde gaa i den gamle gjænge. Folk, der oversatte græske eller romerske værker, der til da var ukjendte, var dem forhadte. At studere Østerlandene og deres sprog, hvortil netop da mulighederne begyndte, det var dem kjættersk; thi det omstyrtede systemet.

Men imidlertid *var* nu den nye lærdom kommet ind i verden. Folk havde fundet og opdaget nye kjendsgjerninger og nye tanker. Mange sad inde med dem og brændte af

lyst til at meddele dem. Andre vidste, at de fandtes, og forgik af længsel efter at modtage dem. Videbegjærlighed og lærelyst steg i utrolig grad blandt befolkningen; men universitetets læsesale stod tomme. Den nye lærdom fandtes særlig i form af den ældre og hidtil ukjendte græske, romerske og orientalske literatur. Den bestod endnu blot i en tilbagevenden til, hvad oldtiden havde opnaaet og middelalderen atter udvisket. Den var en *renaisance.* Derfor blev det disse *sprog*, der udgjør nøglerne og veiene til den nye lærdom. De var hidtil blot overfladisk og daarlig kjendte. Den nye tids mænd optraadte derfor først alene som dygtigere og grundigere sproglærere. Og *Collège de France* begyndte som en blot og bar sprogskole.

I 1530 gjordes det første skridt til den nye institutions oprettelse. Frans den I udnævte efter indtrængende og langvarige opfordringer fra sin hofbibliotekar *Budé* og Paris's erkebiskop, der var en ganske frisindet mand, fire professorer, der udgjorde begyndelsen til *Collège de France.* De fire udnævntes uden hensyn til examener eller universitetsgrader, men alene paa grund af velkjendt duelighed i deres egne studier. Og saaledes skabtes strax en liberal og fri tradition for den nye institution. Denne institution eiede ikke i lang tid noget hus eller nogen fast organisation. Den var fra først af, hvad den altid væsentlig er forbleven, en samling af *mænd*, hver især fremragende i sin videnskabsgren. Deres titler var i begyndelsen »kongelige læsere«, »kongelige oversættere« etc.

Man forsøgte længe at faa *Erasmus*, tidens intellektuelle kjæmpe og banebryder, til at overtage ledelsen af den nye institution, men fik afslag.

Professorerne holdt sine foredrag i andre lærde stiftelser, der oplod dem sine døre, eller ikke saa sjelden paa gadehjørner. Alle foredrag var, hvad de endnu er, tilgjængelige for alle. Der var og er ingensomhelst disciplin. Det hele er baseret paa fuld frihed, paa professorernes interesse for sit fag og studenternes lyst til at lære. Lønningerne var smaa og vanskelige at opdrive. De fleste af de lærde mænd levede i ren fattigdom; en af de dygtigste af dem maatte stanse sine foredrag, fordi han sultede. Men deres foredrag besøgtes af mængder af studerende, medens universitetet, der sad inde med baade penge og autoritet, stod tomt. Selvfølgelig betragtede universitetet den nye institution som noget rent ud gudsbespottelig. Den indførte jo nye ideer blandt folket! Den repræsenterede disse nye fordærvede tider, der sikkert vilde føre til undergang og ødelæggelse. De nye professorer forfulgtes da ogsaa paa alle maader. En af dem — kanske hine tiders lærdeste mand, en, om hvem det sagdes, at han havde skaffet mere viden og lys ind i verden fra sin professorstol i det nye Collège, end hele det gamle universitet havde gjort i aarhundreder —, *Ramus*, en uegennyttig, selvopofrende, sandhedskjærlig lærd, fik man dømt og henrettet, fordi han »elskede lys høiere end mørke«.

Endnu 100 aar efter den nye institutions begyndelse holdt professorerne sine foredrag i et slags skur, hvor vind og regn havde temmelig frit indpas.

I det hele er det værd at mindes, at den viden, kultur og lærdom og det deraf følgende friere, lysere liv, vi i vore dage glæder os ved, det har *kostet* noget; det har vi ikke faaet for intet. Det er kjøbt med opofrende mænds haarde, ihærdige, utaknemmelige arbeide gjennem forbistret modstand, forfølgelse og lidelse. Hver ny tanke har kostet et slag. Hver ny bog er blevet betalt med en eller andens hjerteblod. Det tog kanske lige saa megen opofrelse at udbrede den nye viden og kultur i verden som at indføre kristendommen. Ogsaa kulturens rige er grundlagt paa martyrers lig og vandet med deres blod. Alt godt i verden har kostet noget. Hvad *vi* faar for intet, det betalte vore fædre dyrt nok. Hvad der skal vindes for vore egne efterkommere, det maa vi betale for. For intet faar man intet her i verden. Og alt fremskridt koster arbeide, lidelse, smerte, blod. Alt stort, vi glæder os ved, er undfanget og født i smerte.

Under den store revolution, da saamange institutioner faldt, kom der netop gode tider for Collège de France. Revolutionens mænd følte sig i fuld sympati med en institution, hvis hele tradition var frihed og kundskab. Den eneste fare for stiftelsen i denne tid laa i de styrendes overvættes interesse og kjærlighed for den, — en interesse og kjærlighed, der jo ofte kunde være mere velment end heldig i de former, den tog. Ogsaa Napoleon den I begunstigede institutionen. Den sidste Napoleon derimod forfulgte en del af dens professorer, fordi de var ham for frisindede og demokratiske. Han følte ikke sin magt sikker nok til at kunne taale tanker og ideer fra de lærdes læber, der gik hans regjeringsprincip imod. Mænd som Michelet, Quinet og Mickiewicz mistede sine professorposter. Barthélemy Saint-Hilaire foretrak at tage afsked fremfor at aflægge den ed om rettroenhed, der blev ham affordret.

* * *

Faa universiteter eller lærde stiftelser i verden kan vel rose sig af en slig samling af verdensberømte navne som de, Collège de France i tidernes løb har samlet om sig. Der er saaledes foruden de allerede nævnte: Lalande, Cuvier, Cousin, Biot, Daubinton, Rémusat, Jean Baptiste Say, Champollion, Chasles, Silvestre de Sacy, Pierre Lafitte, Ernest Renau, Albert Reville, Berthelot og mange andre.

Som andre ser os. — Skandinaviske universiteter.

I den nyeste og fuldstændigste udenlandske encyclopædi (amerikansk) forekommer følgende i en omfangsrig artikel om alle verdens universiteter:

«*Svenske og danske universiteter.* Næsten samtidig med Göttingens universitet anlagdes universiteterne i Upsala i Sverige (1477) og i Kjøbenhavn i Danmark (1479). Begge var, skjønt udenfor Tysklands grænser, dog ganske under tysk indflydelse — — —. I Sverige har det andet universitet, i Lund, grundlagt i 1668 efter Upsalas mønster, vedligeholdt sin forældede ordning og konstitution med merkværdig haardnakkethed. Ved begge de svenske universiteter findes endnu den middelalderske inddeling af studenterne i nationer. Fakulteterne er ogsaa begge steder langt under nutidens fordringer og maal, hvad professorernes antal angaar. Universitetet i Kristiania i Norge (under hovedtitelen svenske og danske universiteter, altsaa! — *Red.*), grundlagt i 1811, er saavelsom de svenske universiteter sterkt luthersk i karakter (sekterisk med andre ord. — *Red.*), og alle er de paa det nøieste forbundne med de skandinaviske rigers geistlige institutioner. Det samme gjælder Kjøbenhavn, hvor dog Rask og Madvig har gjort meget til at opretholde universitetets ry for lærdom. Universitetet i Kiel er derimod kommet helt under tysk indflydelse og er nu et betydeligt centrum for videnskabelig lærdom.»

Videre høit sættes nok ikke vore »svenske og danske« universiteter, enten de nu fortjener meget bedre omdømme eller ei. I korthed betyder ovenstaaende for den udenlandske læser, at vore universiteter er helt forældede og trangt sekteriske institutioner, der ikke lader sig sammenligne med de tilsvarende institutioner andetsteds i verden. Forhaabentlig tager udlændingerne storlig feil, som de saa ofte gjør; delvis i hvert fald gjør de det jo ubetinget. Men i alle fald har det sin interesse at vide, hvordan vi og vore universiteter tager os ud i udlændigers øine og omdømme.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.*)

(Fortsættelse.)

Her blev man staaende ganske ubeslutsom — som æslet i Buridans fabel mellem begge høknipperne; thi paa begge sider, baade i nord og syd for «Pont Neuf», var der mægtige smuthuller, det ene mere henrivende end det andet, gader og stræder, der snoede sig op og ned ad bakke og ud og ind mellem husmurene.

Mørke, trange, tause, forladte gader, som siden staar for en igjen i mangt et mareridt, med rendestene i midten og smaa taarne og stenpillarer paa begge sider, med høie, fantastiske mure, overskyggede af løn- og lindetræer, og bag husrækkene graa, gamle haver, der skrev sig fra Ludvig den trættekjæres dage og endnu længer tilbage i tiden med betegnende navne, skrevne med gamle, rustne jernbogstaver paa gadehjørnerne — «Rue Videgousset», «Rue Coupe-gorge», «Rue de la Vieille Truanderie», «Impasse de la Tour de Nesle», o. s. v., navne, der talte til indbildningskraften som et kapitel af Victor Hugo eller Dumas.

Og adkomsten til disse var gjennem lange, travle, høist uregelmæssige tvergader, fulde af besynderlige, morsomme mennesker i blaa bluser, brun uldtrikot, træsko, røde og hvide bomuldsnathuer, filler og lapper, — unge piger med vakre fødder og lynende øine og ingen anden hovedpynt end sit eget haar, lystige, fede, smilende hexe, tynde hexe med ansigter, der var prægede af en forfærdelig ondskab eller elendighed, opløbne, vittige smaadjævler af begge kjøn og saa hvilke krøblinger! Joviale pukkelryggede, lystige blinde tiggere, muntre krybende krøblinge, skrofuløse stakkarer, som lo og gjorde løier af sine saar, venlige, freidige, tiggende uhyrer uden arme og ben, som krøb paa bugen gjennem smudset fra den ene underjordiske brændevinsbule til den anden. Og saa indimellem dette mylder fremdeles blaahagede prester, barbenede brune munke, værdige barmhjertige søstre og hist og her en kyrassér eller en kjæmpemæssig karabiniér, en munter liden afrikansk jæger eller et par kjække gendarmer, ridende ved siden af hinanden med taarnformede sorte hatte paa hovedet eller et par smaa soldater i røde benklæder, netop udskrevne fra landet, med uskyldige lyse øine, strygult haar og fregnede, brune ansigter; de gik haand i haand og stirrede paa slagternes butiker — og undertiden paa slagternes hustruer.

Og saa et folkerigt bryllupstog, anført af brud og brudgom, et stygt par i sin bedste søndagspuds, alle støiende og syngende. Derpaa et fattigt ligtog eller en bedækket baare fulgt paa sin vei til Hôtel Dieu af medlidende blik, eller det sidste sakrament med klokke og lys, bestemt for en eller anden dødssygs leie (vi blottede alle hovederne, da det drog forbi).

Alt dette ledsagedes den hele tid af de forskjelligste lyd, klokkekimen, de omstreifende gadesælgeres skrig, trommer, jagthorn, lirekasser, den allestedsnærværende papegøies plystren, skjærsliberens musik, skraal fra sælgerne af stegte poteter og — det morsomste af alt — pudelklipperen og hans søn. Hvert øieblik udraabte gutten med gjennemtrængende stemme, at hans fader klippede pudler for tredive sous og tillige magtede at paatage sig gjenstridige hankatte, hvorpaa faderen faldt ind med sin dybe bas: «Min søn taler sandhed.»

Og igjennem dette Babel af lyd og ulyd lød saa ogsaa den evig smeldende svøbe og de tunge kjærrehjul, rullende hen over ujevne stene, de ildfulde smaa franske hestes utaalmodige trampen og vrinsken, musiken fra hundrede klokker og kuskenes banden og sværgen! Det var altsammen henrivende

Derfra bar det saa hjemover til den rolige, uskyldige forstad Passy, enten langs kaierne, hvor vi gjerne gik paa toppen af stengelænderet for ikke at gaa glip af noget (indtil en eller anden politibetjent viste sig) eller ogsaa ad boulevarderne, Rue de Rivoli, Champs Elysées, Avenue de St. Cloud og Chaussée de la Muette. Hvilken herlig tur! Mon der noget andet sted gives noget, der lader sig jevnføre med den, som den dengang var, i firtiaarene af dette gamle, udslidte aarhundrede, før forfatteren af dette skrift havde naaet tolvaarsalderen?

Aa, det vil sige noget bare det at have kjendt det Paris, som laa udstrakt for vore fødder, naar vi saa ned fra Passys høider, med alle dets tinder og spir og rigt forgyldte kupler, med triumfbuen, de elyseiske marker, Marsmarken, den fjerne julisøile, invalidernes hotel, Magdalenakirken og Place de la concorde.

Der flød den bugtende flod med alle de mange broer — altid samme vei (i modsætning til den stigende og faldende Thames) og altid fuld; lige bag den laa den statelige, exklusive forstad — til fortvilelse for dem, som nylig var blevne rige og adlede —, hvor næsten hvert andet hus bar et navn, der knyttet sig til et kapitel i Frankriges historie. Endnu længer borte var det muntre, vittige *Quartier latin* og det alvorlige Sorbonne, Pantheon og Jardin des plantes. Paa denne side af floden, omtrent i midten, var Louvre, hvor de franske konger havde boet i aarhundreder, og Tuilerierne, hvor Frankriges konge dengang boede og endnu skulde faa lov at bo en liden stund til.

Jeg kjendte alt saa godt og elskede det alt; især holdt jeg af det, naar solen gik ned bag mig og hundreder af vinduer langt borte gjenspeilede den

blodrøde vestlige flamme. Det saa ud, som om halve Paris var i brand, med det kolde blaa østen til baggrund.

Kjæreste Paris!

Ja, det vil sige noget at have gjennemstreifet alt dette for en liden gut, en liden *engelsk* gut (det vil sige en liden gut, som hverken ledsages af moder eller barnepige) nysgjerrig, videbegjærlig og utrættelig, med en livlig indbildningskraft, med alle sanser saa skarpe, som de gjerne er i barndommen, med høgens syn, flagermusens hørsel og en lugt næsten saa fin som en hunds.

Og der krævedes virkelig en næse, som baade var fin og fordomsfri, for at forstaa og værdsætte og fuldt ud nyde hint Paris — ikke baron Haussmanns Paris, oplyst af gas og elektricitet og dræneret paa videnskabelig maade, men «det gode gamle Paris», Balzacs og Eugène Sues Paris med matte olielamper hængende ned fra tverbjælker (hvor engang gamle aristokrater var blevne hængte), med vandbærere, som solgte vand fra sine haandkjærrer og leverede det ved hver dør for en sou spandet.

Der var to hele gader — og det paa ingen maade de mindst tiltrækkende og romantiske —, hvor hvert eneste hus udsendte en lugt, der gav en fuldstændig beretning om familiens hele levevis, stilling, stand, etc., — beretninger, som var alt andet end behagelige og vellugtende, men dog fulde af interesse og tiltrækning.

Naar man passerede porten til et af disse huse, kunde man ved et eneste aandedrag kjende, hvad slags folk der boede der, hvad de spiste og drak, og hvad deres haandverk var, om de vaskede sit tøi hjemme, brændte talg- eller voxlys, blandede cikorie i sin kaffe eller var altfor glad i Gruyère-ost — den største, styggeste, billigste og fæleste ost i verden —, om de stegte i olie eller smør, om de likte sine omeletter velstegte og om de blandede løg i sin salat, om de drak solbærvin eller anisextrakt som likør, om de plagedes af mus og brugte katte eller fælder til at fange dem eller ingen af delene, om de kjøbte violer og nelliker og beholdt dem altfor længe, om de fastede hver fredag paa røde eller hvide bønner og linser, eller om de havde faaet fritagelse derfor af paven, eller om de var lykkelige nok til ikke engang at behøve pavens fritagelse.

Thi saa megetsigende var overtonerne i denne sammensatte lugtesymfoni.

Jeg vil ikke nærmere definere grundtonen —, den var der altid og var altid den samme, høi og varslende om en sig hurtig nærmende sorg for mange familier; dens upaaagtede bølger gjennemtrængte langsomt, men sikkert hele den lystige by dag og nat, hvert hjørne og hver krog, strømmede ind i de mest hemmelighedsfulde gjemmesteder og druknede endog røgelseduften ved altertrinene.

Og her, medens jeg skriver, kommer der en svag, neppe merkbar an-

tydning af en lugt — kun en længselsfuld indbildning — et lugtsymbol paa hint gamle Paris — tilbage til mig fra fortiden. Jeg vilde mere end gjerne atter indaande den i al dens oprindelige fylde og kraft; thi lugt har som melodier en eiendommelig evne til at gjenkalde svundne tider og ting for erindringen, og lugt behøver ikke i og for sig at være forførende for at bringe scener fra svundne fortryllende dage tilbage til os igjen

Aa, gid jeg kunde nynne eller fløite en gammel fransk lugt, og jeg vilde kunne gjenopvække i erindringen hele det forhenværende Paris med et eneste aandedrag!

Saaledes samlede vi tre smaagutter paa samme vis som de «tre musketerer» (hvis berømmelse dengang fyldte hele Frankrige) blide og behagelige minder, som vi siden kunde leve paa i mange aar efter at være komne langt bort og langt fra hverandre.

Og hele denne glade flok — gamle, unge og middelaldrende fra M. le major til Mimsey Seraskier — alle er nu døde undtagen jeg — og saa den kjære Madge, som var saa vakker og munter. Jeg har ikke seet hende siden.

Ganske løselig har jeg da nu forsøgt at skildre denne lykkelige tid, der fik saa pludselig og tragisk en afslutning, da jeg havde naaet tolvaarsalderen.

Min kjære, muntre fader blev pludselig dræbt ved en sikkerhedslampes explosion. Det var en af hans egne opfindelser. Den skulde være bleven meget bedre end Sir Humphry Davis's og skulde have skabt vor formue. Hvilken brutal skjæbnens ironi!

Saa sangvinsk var han og saa sikker paa, at hans lykke endelig stod for døren, at han havde været i underhandling om et vakkert lidet herresæde i Anjou, der bavde tilhørt vore forfædre, og hvorfra vi tog vort navn Pasquier de la Marière. Der skulde vi bo paa vor egen grund som *gentilhommes campagnards* og blive franske borgere for godt — midlertidig under den franske borgerkonge, indtil Henrik den femte, greve af Chambord, kunde komme tilbage til sine egne igjen og (himlen ved af hvilken grund) gjøre os alle til grever og baroner.

Min moder, der var rent fra sig selv af sorg, reiste til London, hvor den sørgelige begivenhed havde fundet sted. Strax efter ankomsten dertil fik hun et dødfødt barn og døde selv lige efter. Jeg var bleven forældreløs paa en uge — og dertil fattig. Det viste sig nemlig, at min fader paa dette

---

*) Landadelsmænd.

tidspunkt havde brugt op hver skilling af min moders og sin egen formue og var død dybt forgjældet. Jeg var for ung og for ulykkeligt il at føle noget andet end det frygtelige tab. Men det blev mig dog snart klart, at der skulde foregaa en umaadelig forandring i min levemaade.

En slægtning af min moder, oberst Ibbetson (som var velstaaende), kom til Passy for at gjøre, hvad han kunde for mig, betale den gjæld, som var stiftet der i egnen, og ordne mine sørgelige affærer.

Efter en tids forløb besluttede han og resten af familien, at jeg skulde reise tilbage til London med ham for der at anbringes paa bedste maade, — efter hans anskuelser.

Madame Seraskier trykkede mig til sit gode, varme hjerte.

Og en deilig junimorgen, medens humlerne og sommerfuglene flagrede omkring og luften var fuld af vellugt fra tusen syriner og andre blomster, endte min lykkelige barndom, som den var begyndt. Min afsked var hjerteskjærende, men viste dog ogsaa, at jeg kunde indgyde kjærlighed saavelsom føle den, og det var da nogen erstatning for min sorg.

*«Adieu, cher Monsieur Gogo. Bonne chance, et le bon Dieu vous benisse!» *)*

---

*) Farvel, kjære Gogo. God lykke, og den gode Gud velsigne Dem!

sagde ægteparret François. Taarerne randt nedover majorens krumme næse og ned paa hans mustacher, som nu var næsten hvide.

Madame Seraskier trykkede mig til sit gode, varme hjerte, kyssede og velsignede mig atter og atter og lod sine varme taarer strømme nedover mit ansigt. Hun var den sidste, jeg saa; da vor gig dreiede ind i Rue de la Tour, udbrød oberst Ibbetson:

«Hvem er vel den deilige kvinde, som synes at være saa glad i dig, din lille kjæltring? Ved st. Georg, du unge Don Juan, jeg skulde have givet meget for at have været i dit sted! Og hvem er den pene gamle mand med den lange grønne frakke og det røde baand? En *vieille moustache* formoder jeg; han ser næsten ud som en gentleman, og der er svært faa franskmænd, som gjør det!»

Slig var oberst Ibbetson.

Og netop medens han talte saaledes, trængte der sig en liden smule fornærmet, barnligt mishag med min formynder og velgjører — resultatet af hans stemme, hans ydre, hans ansigtsudtryk og den maade, hvorpaa han talte ned i min bevidsthed for at blive siddende der for bestandig.

Hvad stakkels Mimsey angaar, var hendes sorg saa overvældende, at hun ikke kunde komme ud og sige farvel til mig som de andre. Som jeg senere erfarede, var den aarsagen til en lang sygdom, den værste, hun nogensinde havde havt. Da hun omsider kom sig, levede hendes vakre moder ikke længer.

Madame Seraskier døde af kolera, og det gjorde ogsaa ægteparret Franoiçs, madame Pelé, en af de napoleonske fanger (ikke majoren) og adskillige andre folk, som vi havde kjendt, deriblandt en af vore egne tjenere, Therèse, den hengivne Therèse, hvem vi alle til gjengjæld var saa hengivne. Det ildelugtende stormsignal i Paris's gader havde advaret og advaret og advaret forgjæves.

Maison de santé blev nedlagt. M. le major og hans venner reiste bort og boede paa æresord et andet sted, indtil bedre tider oprandt for dem, indtil deres tabte anfører kom tilbage og blev først præsident i den franske republik og siden Frankriges keiser. Efter den tid behøvedes ikke noget æresord.

Min bedstemoder, tante Plunkett, og hendes børn flygtede i skræk til Tours, og Mimsey reiste til Rusland med sin fader.

Saaledes endte de altfor lykkelige syv aar, og derfor for nærværende ikke mere om

«Le joli lieu de ma naissance.»

Kunstig skabning af liv.

(Henri de Varigny i *Revue des Revues.)*

«Liv» er blevet defineret hundreder og tusener af gange; men ingen af de hundrede eller tusen definitioner er tilfredsstillende. Omtrent alt optænkeligt og alt, hvad siges kan, er blevet sagt om livets oprindelse, og dog ved vi absolut intet derom. Vi ved, at atomerne er kilden og begyndelsen til det levende legeme med alle dets kræfter, evner og egenskaber. Men at vide, at en ting er saa, er ikke at forstaa den; at kjende et faktum er ikke det samme som at kjende dets aarsag og forklaring. Vi ved en uendelighed af ting, som vi slet ikke forstaar eller i mindste maade kan forklare os. . . . .

. . . . Er der nu ikke en bestemt væsensforskjel mellem død materie og levende materie eller den, der eier livets pust? Nei; forskere og tænkere svarer nei. Krystaller og død materie besidder i elementær grad og form den følsomhed, der ansees for et af livets betegnende træk; de bevæger sig under visse omstændigheder; de ernærer sig selv, de voxer, de fødes, ældes og dør. Paa den anden side finder vi ofte levende materie under former, hvor den ikke giver ringeste livstegn fra sig, som i frossen fisk, sæd, tørrede insekter. Og alligevel — omgiv disse igjen med de rette betingelser og omgivelser, og der viser sig atter livstegn, der finder en opstandelse sted. Pustes der da liv ind i dem? Nei, livet var der den hele tid, bundet, sovende. Lidt vand og varme er nok til at forvandle det bundne liv til frit, virksomt liv.

Det levende legeme indeholder igjen udelukkende de vanlige kemiske elementer, de samme, hvoraf den døde materie bestaar. Der er ingen materiel forskjel, ikke den ringeste.

Traube i 1867, Ord, Monnier og Vogt i 1882 kom gjennem sine experimenter til forbausende resultater. Traube frembragte af lidt gelatin og tannin kunstige organiske celler, i besiddelse af et slags ernæringssystem og af evnen til at voxe og udvikle sig af sig selv. *Bluntschli* opnaaede i 1890 at observere selvstændige bevægelser af disse af ham selv skabte celler.

Der synes derfor at være grund til at tro, at levende eller organisk materie alene skiller sig fra død materie ved den kemiske form for dens sammensætning, og at det en dag vil lykkes os at hidføre de betingelser og forhold, der gjør, at materien organiserer sig til levende i stedet for til død materie, da det med andre ord bliver muligt at skabe levende organismer, hine laveste organismer i hvert fald, der synes at være frøet og roden til alt liv og alt levende i verden. Men, lad os huske, vi tør kunne opnaa at gjøre dette — selv skabe og frembringe liv —, uden at vi dog vil vide et fnug mere, end vi nu gjør, om, hvad og hvorledes det liv er, som vi behandler og skaber, og hvorfor i grunden de betingelser og forhold, vi benytter, frembringer det. Videnskaben forklarer blot metoder, ikke aarsager, opdager love, kræfter og fakta, som vi kan følge og bruge; men om disses væsen, grund, aarsag og tilblivelse har den ikke en stavelse at fortælle.

Intet skal tilsidst være dig saa helligt som dit eget sinds renhed og ærlighed . . . . . Først naar en mand støder fra sig al fremmed hjælp og støtte og staar fri og alene, ved egen kraft, først da er han stærk og først da ser jeg seiren nærme sig ham . . . . . Intet i verden kan skaffe dig fred og glæde uden din egen sjæl. (Ralph Waldo Emerson).

„Kringsjaa“.

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa“ tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskrifsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa“ er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.

Olaf Husebys forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser, Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne“.

Østerrigsk-ungarsk politik.

Kringsjaa indeholdt i et tidligere numer en artikel efter *E. B. Lanin* om den politiske stilling i Østerrige-Ungarn. Der blev der paapeget, at der i de to lande er sterk stemning for en radikal forandring af rigernes konstitutionér og gjensidige forhold. Med den bestaaende union eller dualistiske organisation af riget er omtrent alle parter misfornøiet. Landene befolkes ikke af ungarer og tyskere alene, men desuden af en mængde mindre, men tilsammen ganske folkerige nationaliteter af slavisk race. Disse findes baade i Ungarn og i Østerrige, men hverken i det ene eller det andet saa lidt som i forbundets forfatning tilkjendes de, hvad de mener at være deres ret, anerkjendelse som særskilte nationer og indre selvstyre. De ønsker den bestaaende dualistiske forfatnings afløsning af en forbundsforfatning med alle de i landene bosatte nationaliteters ligestillelse og med fuldstændigt selvstyre for dem alle. Der paavistes i *E. B. Lanins* artikel, at et forslag i denne retning ubetinget vilde faa befolkningens majoritet for sig, og at regjeringen og keiseren er tilbøielige til at gaa ind derpaa, men at hensyn til den «europæiske politik» er den væsentlige hindring for dets gjennemførelse. Nu sees der dog i den østerrigske rigsdag at være dannet et parti, der sætter *føderation* som sit maal og som sin eneste programsag. Til partiet skal samtlige slaviske repræsentanter have sluttet sig. En partikongres til affattelse af program og

overveielse af den bedste fremgangsmaade skal afholdes i mai.

Tilbage til de store mestre.

«Det er fire digtere,» heder det i *Deutsche Rundschaus* literaturoversigt, «med hvem enhver moderne nation maa regne: Homer, Dante, Shakespeare, Goethe. Et folk, i hvis midte der ikke findes et vist antal fremragende mænd, der befatter sig med disse digtere, hører ikke hjemme blandt de nationer, der øver nogen indflydelse, eller som behøver at medregnes, hvor det gjælder verdenskulturens gang og udvikling. Man finder det betænkeligt, at Kina skaffer sig en europæisk udrustet og indexerceret armé, at det bygger jernveie etc., som om kineserne derved skulde kunne faa nogen betydning. Nei, farlig bliver os først denne uhyre menneskemasse, naar der engang kommer underretning om, at kinesiske oversættelser af Homer, Dante, Shakespeare og Goethe læses med begeistring af det himmelske riges befolkning».

Lad dette være den skarpt tilspidsede overdrivelse hos den, der absolut vil drive en sandhed ind i temmelig uimodtagelige og mod den hærdede sind, — det er dog utvilsomt, at der i disse literaturens store navne ligger en tankernes rigdom, et dannelsens væld, som ingen enkelt og ingen nation har raad til at undvære. Og det er sikkert, at befatningen med disse kjæmpeaanders mægtige ideer, rige fantasier og storslagne følelser ei kan andet end virke befrugtende paa evner og paa karakter. — Lykkeligt det folk, hvor de store mestre i aandens verden er populære, velkjendte, afholdte, ærlig beundrede! Lykkeligt det folk, hvis smag, kultur og karakter dannes af tidernes mægtigste aander og deres største værker! — Lad os komme tilbage til de store mestre med deres dybde og soliditet. Det er ikke *megen* læsning, men *god* læsning, der skaber den høieste og sundeste kultur. Lad lidt af den moderne literatur, let og indholdsløs som havets skum, gaa os forbi, og lad os i stedet holde os mere til dem, der evner at anslaa livets og tankens dybeste strenge. — *Tilbage til mestrene!*

I ethvert fald bør der i hvert folk findes en række af mænd og kvinder, der sidder ved de store mestres fødder, lader aand og liv dannes af deres ord og saa arbeider paa at bane deres indflydelse vei ud blandt folket. Findes ikke det, saa bliver kulturen overfladisk og hul. Findes ikke det, saa bliver dagens literatur mere og mere til det blotteste skum paa øieblikbølgerne.

Amerika, som vi jo med absolut uret altid bebreider for overfladiskhed, har fuldt ud forstaaet dette. Dets ledende mænd har længe søgt tilbage til mestrene og har arbeidet ihærdig paa at popularisere dem, faa deres tanker, deres aand, deres indflydelse, forstaaelsen af deres værker ud iblandt folkets store masser. Landets første digtere har ofret aar af sit liv paa oversættelser af Homer, Dante og Goethe. Dygtige mænd reiser landet rundt og holder rækker af foredrag om disse digtere. Forsøg er gjort paa at faa Goethes skuespil indført paa den amerikanske scene, — særlig da «*Faust*».

Tusen literære foreninger udover landet studerer de samme digtere. «*Faust*» og «*Wilhelm Meister*» er almeneie blandt alle dannede mennesker derover. Shakespeare kjendes jo ud og ind. Homer og Dante læses meget; særlig er i de senere aar meget udrettet for at arbeide den sidstes tanker og indflydelse ind i det amerikanske folks bevidsthed og aandsliv.

Det er paa den vis, at et solid grundlag maa lægges for et folks kultur.

Den fuldt demokratiske tid er kommen med sit løsen: *Alt for alle.* Det er ikke længer nok, at nogle snes begunstigede aandsmennesker i vort land sidder inde med nøglerne til det gudsrige, som tidernes store mestre har skabt i tankernes og følelsernes verden. Nøglerne er dem givet, for at de skal aabne portene for alle de andre. Intet aandsaristokrati vil længer kunne være toneangivende for et folks kultur. Tonen vil rette sig efter det aandsliv, som findes ude blandt masserne. Den høiere tone kan alene reddes ved at gjøres til den almene, den populære tone. Overfladisk og daarlig bliver derfor i vore dage det folks kultur, hvor ikke de store mestres tanker og ord er blevne gjorte til almeneie og indarbeidede i folkebevidstheden.

Demokratiet er uundgaaeligt. Om det skal blive et raahedens eller et kulturens samfund, det afhænger af den dannelse, de impulser, de tanker, vi paa forhaand kan faa arbeidet ind i folkets store masser.

At popularisere den høiere, finere kultur, det maa derfor være løsenet for det vigtigste aandsarbeide i vor tid. Det er det, som skal redde demokratiet fra at drukne i barbari. Det er det, som skal bygge og bestemme det kommende samfund. Ud blandt folket derfor med alt det bedste, verden eier! Ud over by og bygd med kjendskab til Homer, Dante, Shakespeare og Goethe og et halvt snes andre, deriblandt vore egne: Ibsen og Bjørnson, kan vi vel gjerne føie til. Gjør dette til opgave, I, som har evnerne og betingelserne! Sid ikke længer alene i en udvalgt kreds og nyd alene eders viden og kultur, træd ud iblandt os og delagtiggjør os alle i eders rigdom! Hold foredrag, I, hvis *navne* alene vil samle tilhørere; fortæl os, hvad I selv har fundet hos de store mestre, hvad tanker og ideer der gjennem deres mund er komme verden tilgode!

Bedre for vort folk, at dets smag og aandsliv dannes af Homer, Dante, Shakespeare og Goethe end af Zola, Tolstoi & co.

— Officielle statistiske opgaver over den sidste koleraepidemi i Tyskland viser, at antallet af koleradødsfald fra epidemiens begyndelse og til dens ophør var 8510. Ni tiendedele af dette antal var i byen og staten Hamburg, hvor der døde 7611 eller 1,22 procent af hele befolkningen. Statistiken udviser, at koleraen udbredte sig opover floden fra centrum af og rundt Hamburg med aftagende voldsomhed.

— Præsident Clevelands kabinet er blevet modtaget med respekt og velvilje fra alle sider, ogsaa fra modpartiet. Det indbefatter flere af nationens dygtigste mænd, deriblandt det demokratiske partis ubetinget to bedste kræfter, *Gresham* og *Carlisle*. Samtlige medlemmer af kabinettet er mænd, hvis ry for gjennemhæderlig, gentlemanlig karakter og samvittighedsfuldhed, hvad alle offentlige pligter angaar, er endnu større end deres ry for dygtighed og evner. De er ogsaa alle uafhængige mænd, *personligheder*, der har sine bestemte meninger og ikke lader sig snu og dreie efter behag. Samvittighedsfuldhed og dygtighed gaar haand i haand hos dem alle. Kabinettet udgjør kort sagt næsten en ideal regjering. Det eneste, hvorpaa den kan strande, er de umaadelige forventninger, der i alle retninger stilles til den, og muligens oprør mod den inden partiet af dets lavere og daarligere elementer. Det er imidlertid en virkelig landsregjering af slig almen anseelse og slig dygtighed og personlighed, at den vil finde støtte ogsaa udenfor partilinjerne og særlig blandt folkets store masser, for hvem partipolitiken er af underordnet interesse, og som dømmer hver sag efter dens fortjeneste og hver regjering efter dens vilje og arbeide. Det er en regjering, der i nødsfald kan appellere fra partiet til folket, og som ogsaa eier evne til at skabe nye partidelinger og sikre sig flertal i folket trods partiførere og partimanøvrer. Cleveland har gjort det før *alene* og har aldrig været saa heldig stillet for at gjøre det som nu. Det ved ogsaa partiførerne, og de tør derfor finde det politisk ikke at vække nogen strid mod en regjering, der har folkets store masse og dets tillid og agtelse bag sig. Partiuniformen sidder noksaa let paa alle kabinettets mænd; de er alle af dem, der skaber og danner — ikke bare følger — parti.

— *Gerrymandering*. De, som har fulgt noget med i amerikansk politik, vil oftere have stødt paa ordet „gerrymandering“, der betyder et lovligt, men uærligt forsøg fra det raadende partis side paa at evindeliggjøre sin magtbesiddelse ved at organisere og begrænse valgdistrikterne til sin egen fordel. Ordet blev til paa følgende maade: I 1812 var en vis *Elbridge Gerry* guvernør i Massachusetts. Det da raadende parti ønskede at sikre sig magtens besiddelse i staten i længere tid. Dette søgte de at gjøre ved at forandre inddelingen i valgdistrikter slig, at de fleste distrikter blev saaledes begrænsede og formede, at partiet *maatte* komme i majoritet der. I stedet for at følge naturlige grænser eller gamle inddelinger holdt man sig alene til partiernes stilling. I et tvilsomt distrikt udskar man et stykke, hvor modpartiet var særlig stærkt, — et eller flere smaastykker, hvorved det raadende parti fik en sikker majoritet i den tilbageværende del af distriktet. Andre tilgrænsende valgkredse behandledes paa samme vis, og de fra alle udskaarne stykker lagdes saa sammen til et distrikt, som man gav modpartiet. Fire tvilsomme valgkredse kunde paa den maade ved lidt kunst og beregning udstykkes og fordeles saaledes, at man fik 3 sikre kredse for partiet og en, hvori modpartiet havde overvældende majoritet.

Paa denne maade fremkom da ogsaa de forunderligst udseende valgdistrikter. Enkelte lignede paa kartet skoremme eller krybende slanger; de strakte sig i lange bugtninger og medtog alt, der hørte partiet til, men undgik alt andet. Da kartet over den nye distriktsinddeling forelaa færdigt, tog en maler, som saa det, sin pensel og føiede hoved, klør og hale til et af distrikterne.

„Se saa," sagde han, „der har vi en salamander". „Nei, en *gerrymander*", sagde en anden, og navnet blev siddende. Alle partier har siden gjort sig skyldige i denne lovlige uærlighed. Men i de senere aar har der udviklet sig en saa stærk opinion derimod, at man har fundet, at et parti nu oftest taber mere, end det vinder, ved at benytte slige kunster, og gerrymanderingens dage er nok derfor snart talte.

— Hidtil har dampskibstrafiken mellem de Forenede stater og Europa været besørget udelukkende af europæiske selskaber. Ingen linje har seilet under amerikansk flag. Den væsentlige grund dertil har ligget i en absurd lov, der har forbudt benyttelsen af dampskibe, byggede i fremmede lande. Og da skibsbygningen har faldt meget kostbarere i Amerika end i Europa (grundet paa de meget høiere arbeidslønniger), har loven havt det nævnte resultat, nemlig at fortrænge det amerikanske flag fra atlanterhavsruten. Flere af de transatlantiske linjer *eies* imidlertid af borgere af de Forenede stater, men seiler dog under europæiske flag. Nu har imidlertid skibsbygningen i de Forenede stater udviklet sig derhen, at man der, til trods for de høie lønninger, kan bygge skibe næsten lige saa billig og fuldt saa godt som i Europa. Og samtidig har kongressen vedtaget en lov, der tillader benyttelsen af fremmedbyggede skibe af over 8 000 tons drægtighed mod, at vedkommende selskab forpligter sig til at lade bygge et nyt skib i de Forenede stater for hvert fra Europa indkjøbt skib. Lovforslaget blev fremsat efter initiativ af *Inman-linjen*, der eiedes af amerikanere. Den tilbød paa de betingelser at seile under amerikansk flag. Loven er vedtaget, og Inman-linjens store skibe, *City of Paris*, *City of New York* o. s. v., de største og hurtigste atlanterhavsbaade, har nu heist stjernebanneret, hvorunder de herefter vil seile, samtidig som selskabet strax har sat i gang bygningen i de Forenede stater af to nye og endnu større og bedre skibe. Samtlige skibe er saaledes byggede, at de i krigstilfælde kan benyttes som „krydsere"; deres udrustning af kanoner o. l. vil ligge færdig i New York til enhver tid.

Kunde ikke det være noget for os at efterligne? Dersom vi endelig skal og maa have krigsskibe, da at bygge en række hurtigseilende atlanterhavsdampere, der i fredstid kunde gjøre sin nytte og tjene penge og saa i krigstid i al hast kunde omformes til hurtiggaaende krigsskibe med moderneste udrustning? Eller er Norge saa grundrigt, at det ikke behøver at se slig paa skillingen som England og Amerika, — ikke behøver at forsøge at nyttiggjøre sine krigsrustninger i fredstid eller sin fredsflaade i krigstid, men kan holde sin lille krigsflaade „blot for lyst", indtil krigen kommer?

Det ansees for sandsynligt, at den nye lov vil føre til, at ogsaa andre transatlantiske dampskibslinjers fartøier snart vil komme til at seile under amerikansk flag, og at nye selskaber vil blive oprettede i de Forenede stater. Kort sagt, amerikanerne venter at se stjernebanneret erobre sig plads paa alle farvande og gjøre det engelske flag rangen stridig.

— *Fremskridt overalt.* I det amerikanske tidsskrift *Chatauquan* skriver en dame fra det amerikanske syden om tjener- og husholdningsspørgsmaalet der. Hun fortæller om de samme fakta, som husmødre overalt i verden synger om i vore dage. Tjenere bliver vanskelige at faa, vil have større betaling, mere fritid, vil være uafhængigere, taaler ikke alle slags behandling, finder sig ikke i

at trampes under fødder, føler sig som mennesker de med og forlanger sin „ret“, ser sine herrer i øinene og vil ikke slaa sine øine ned, holder sig for at være ligesaa gode som de o. s. v. Og det underlige her er, at disse tjenere „ikke er andet“ end negre og negerinder, — forhenværende slaver og slavers børn. Selv paa dem har den moderne aand øvet sin indflydelse. Ogsaa de vil have ret til at leve som mennesker og faa lidt godt og lidt nytte ud af livet for sig selv, ikke *bare* slave det bort for andre. Forfatterinden er amerikansk og glæder sig derfor selvfølgelig over dette i stedet for at klage derover, som vore husmødre saa gjerne vil. Hun ser deri en ny klasses — brødres og søstres — gjennembrud til frihed, lykke og fuldt menneskeliv, en ny demokratiets seier. Hun mener, at det dog maa glæde enhver at se, hvorledes disse tjenende klasser — fortidens slaver — nu bor i hyggelige, lyse hjem i sydens storbyer, hvorledes den gamle, krogede neger, der stod færdig til at slikke støvet for *massas* fod, i sin søn er blevet til en ung, kraftig mand, rak i ryggen og med freidigt blik, der nok vil passe dine heste for dig, men mod god betaling, gentlemanlig behandling og det haab, at en vakker dag kan han bygge sit eget hjem og holde sin egen hest. Hun fortæller om, at ikke alene er negertjenestepigerne ofte klædt med større smag og elegance end deres fruer, men de er ofte ogsaa i besiddelse af mere kundskab og mere dannelse. De gaar paa skole, og de læser og studerer i alle sine fristunder. De har ærgjerrigheden, lysten til at komme frem og til at trænge ind i hele dette herlige jordliv, der aabner sig for dem. Intet bør gaa dem forbi, mener de. Derfor læser og studerer de, medens deres fruer dovner sig paa sofaen hele formiddagen efter gaarsdagens bal. — Og hvilken frue, mener hun, der har et menneskeligt hjerte, kan træde ind i et af de smaa nydelige hjem, som forhenværende tjenere og tjenestepiger af negerracen nu bygger sig i mængdevis i alle byer, — kan træde ind der til sin fordums pige f. ex. og se, hvor godt, pent og hyggelig, de har det, hvilken tone af ligefrem forfinelse og aandens og hjertets dannelse der raader der, og hvilken velstand til at gjøre den gjældende, uden at velsigne en tid, der skaber slige tilstande, selv om det sker paa bekostning af ens egen mageligheđ.

Sydens kvinder, tilføier hun, har allerede lært, at den „gode gamle tid“, da de kunde ligge paa sofaen og lade sig opvarte, er forbi — for evig forbi. Ogsaa de maa arbeide. Der oprettes husholdningsskoler for unge frøkener; og, mener hun, arbeidet velsigner nu der ogsaa; der begynder, takket være de saaledes ændrede forhold, at pulsere et friskere liv blandt sydens kvinder, og hjemmene faar en hjemligere tone. De unge fruer tør ikke behandle altfor overlegent den negerpige, som kanske i alle retninger ved mere end de, og som næste aar tør være rigere frue end nogen af dem. Heller ikke falder det længer den flotte herremand ind at udskjælde en kusk, hvis stemme kan gjøre udslaget mod ham ved det kommunale valg, ja som kanske kommer ind i kommunestyrelsen og endog i storthinget før ham.

— „Havde jeg været Gud,“ sagde engang den amerikanske „vantroens apostel“ *Robert Ingersoll*, „saa havde jeg gjort sundhed, friskhed og lykke ligesaa smitsomme, som nu visse epidemiske sygdomme er.“ — Nu viser imidlertid alle videnskabelige forskninger netop, at sundhed og friskhed er smitsomme i høieste grad, og at der er dyb sandhed i det gamle mosaiske ord: „Jeg hjemsøger fædres ondskab paa børn indtil *tredie* og *fjerde* led, men viser miskundhed indtil

tusen led mod dem, der elsker mig og holder mine bud." Sundhed er med andre ord mere energisk, mere vedholdende, har langt flere betingelser for at herske end sygdom. Sundhed er det normale, sygdommen en undtagelse, og naturen søger altid med vold og magt at vende tilbage til det normale, naar den af en eller anden grund er bleven ført ud i undtagelserne fra regelen. Hvad mere er: sygdommene er altid blot advarsler og tegn paa, at love er brudt, hvis overholdelse sikrer sundhed, fremgang og lykke. De er naturens allarmsignaler. Saasnart de brudte love atter respekteres, falder sygdommen bort, alle naturens kræfter arbeider mod det normale igjen. Sundhed og lykke er hele naturens maal; selv sygdom og ulykke arbeider i deres tjeneste — allarmerer, advarer og retleder. — Hver sygdom findes tilsidst at bunde i lovbrud, at føre en tilbage til usunde og urigtige forhold. Saasnart de rettes paa, bliver alt vel. I Schweiz's fjelddale er der megen frastødende sygelighed, vanførhed, idioti o. s. v. Det er mangel paa godt vand, sollys, jordbundens udtørring o. s. v., der foraarsager det. Hvor sundhedens love respekteres, hvor ved kunst og omhyggelig ordning en slig fjelddal renses, husene bygges slig, at de faar mest muligt lys, og godt vand skaffes tilveie, der forsvinder disse sygdomme ganske.

Underligt er det ogsaa, hvorledes mange epidemiske sygdommes aarsager fører os til de vidunderligste opdagelser angaaende livets sammenhæng og enhed. Aarsagen til kolera er uvidenhed og barbari blandt Indiens indfødte befolkning. Afgudsdyrkelse, overtro og mangel paa al forstaaelse af naturens hygieniske love avler kolera. Den kommer til os som et bud om, at der er en menneskerace at redde fra elendighed og uvidenhed dernede. Til den reddes, maa vi svie og lide for dens lovovertrædelser. Det er de af deres overtro foraarsagede sammenstimlinger af umaadelige menneskemasser hvert femte aar i den øvre Gangesdal, hvor de lever værre end dyr, uden hensyn til sundhedens love, i et hedt, fugtigt klima, som avler koleraen. Naar engang Indien bliver et civiliseret land, bliver der heller ingen kolera længer.

Tæring, tyfus o. l. lader sig føre tilbage til de usle og usunde kaar, hvori den fattigere del af alle landes befolkninger lever. Sult, nød, daarlig luft etc. avler dem. Og engang avlet spreder de sig saa i alle samfundslag, hugger sig fast i grossererfrøkenens kjød for at minde alle hendes om, at de har forsømt sine pligter mod sine underordnede. Vi er alle ét kjød, ét legeme, og lider én legemsdel, saa maa alle lide med. Saa lyder epidemiernes budskab. Europæer og hindu, grosserer og betler er brødre. Er hinduerne uvidende, saa dør europæerne af den grund. Gaar betleren sulten, saa mister grossereren sin datter for det. Den enes vel er alles vel. Vil vi have sundhed i Europa, maa vi bringe civilisation og lykke til Indien. Vil vi leve i vore hjem sikre mod tæring og pest, saa maa vi give *alle* i samfundet ligesaa gode og lyse hjem, som vi selv har. Saa taler sygdommene. Vore interesser er identiske. Naar der engang gjøres ret og skjel mod alle i vore samfund, saa forsvinder tyfus og tæring. Naar engang broderskab og kjærlighed har samlet alle folk i samarbeide og naturens love adlydes overalt, bliver kolera og pest en saga blot. Verden er nok ikke skabt saa daarlig endda — vel saa godt, som Robert Ingersoll kunde have gjort det eller tænkt sig det engang.

Notitser.

— Irland sender hvert aar 640 millioner æg til England.

— Udgifterne ved det amerikanske postvæsen forrige aar var 285 millioner kroner.

— I 1892 byggedes i de Forenede stater 2 000 nye lokomotiver og 120 000 nye godsvogne for jernbaner.

— En ladning værd 3,700,000 kroner bragte nylig en engelsk damper til New York. Den bestod af viskelæder.

— I 1892 blev der i England bygget af nye skibe en tonnage stor 1,261,107 tons. I alle andre lande tilsammen byggedes 405,839 tons.

— Otte sæletøifabriker i den amerikanske by Cincinnati tilvirker hvert aar sæletøi til en samlet værdi af 11 millioner kroner. Det største af dem sender hvert aar ud i verden 52 000 sæletøier og 30 000 ridesadler.

— Den hinduiske skik, at rettroende enker frivillig skal lade sig brænde, synes at trodse alle den britiske regjerings forholdsregler derimod, og ifjor blev ikke mindre end 16 kvinder brændt i provinsen Madras alene. Blandt halvt uafhængige stammer er denne skik endnu mere udbredt, og siden december 1891 tror man, at der er blevet brændt omtrent hundrede enker i Forindien.

— Regnekunstneren *Zerah Colburn* har fundet farlige rivaler i to unge europæiske gutter, den ene en svensker, den anden en ungarer. Men det største nulevende mathematiske vidunder er dog *Elizabeth Preston Davis*, en amerikansk dame, hvis hukommelse gjør, at hun kan undvære logarithmetabeller, medens hun i La Places tabeller opdage en feil, der i aarrækker havde vildledet astronomerne.

— Det amerikanske tidsskrift *Cosmopolitan* har udsat fire præmier, en paa 1000, en paa 300 og to paa 100 dollars for de fire bedste akvareller af amerikanske eller europæiske kunstnere, der indleveres før den 1ste december 1893. Sujetterne maa vælges fra Jesu liv og illustrere de momenter, der i høieste form giver udtryk for kjærlighed, taalmodighed, ydmyghed og troskab. De behandles saa vidt muligt med historisk troskab.

— I de Forenede stater har telefonen hidtil været udnyttet af patenter, der har været i hænderne paa et eneste kompagni. Dette har saaledes havt et absolut monopol paa den nye storslagne industri. Derfor har udviklingen og nyttiggjørelsen af den nye industri ubetinget gaaet mindre hurtig for sig, end den ellers vilde have gjort. Nu er patentfristerne udløbne og monopolet forbi, og vi tør derfor vente os nye og store opsving paa dette omraade. Amerika gaar jo her i spidsen, — en ny impuls til udviklingen, der vil snart føles ogsaa hos os.

— I det amerikanske syden dækkes træerne af en graa mose, der efterhaanden ødelægger al bladvæxt og kvæler træerne. Skovene synes ikke at bestaa af stort andet end denne graa mose, der hænger som et slør over dem og flagrer fra trætoppene i lange sløifer og vimpler. Nu synes man at have opdaget en brug for denne pest ogsaa. Det skal have vist sig, at ved at undergaa en vis behandling bliver den fuldt saa god som krølhaar til madrasfyld. Et kompagni er allerede dannet for at indsamle og tilvirke den. Sydens skove vil vinde overordentlig ved at blive den kvit. Intet saa galt, at det ikke er godt for noget.

— Dr. W. A. Tilden opdagede for nogle maaneder siden, skriver det amerikanske blad *Industries*, at isoprene, som kan laves af terpentin, under visse omstændigheder gaar over til et stof, der ser ud til at være egte viskelæder. Bouchardat har fundet ud, at den samme forandring ogsaa kan frembringes ved hede. Det stof, som fremstilles paa denne maade, ligner egte Para-viskelæder i enhver henseende. Og enten det nu virkelig er viskelæder eller ei, tør det være akkurat ligesaa anvendeligt for alle praktiske øiemed. Det er derfor sandsynligt, at vi snart vil komme til at fabrikere viskelæder. Dersom dette er muligt, venter en formue paa den opfinder, som kan frembringe godt viskelæder af terpentin til rimelig pris. Det er en sag, som vel er værd langvarigt studium og arbeide.

— Følgende af en polsk statistiker samlede opgaver viser antallet af arbeidsdage om aaret i de forskjellige lande. Indbyggerne i det indre af Rusland arbeider de færreste dage, nemlig kun 267 aarlig. Saa kommer Kanada med 270, Skotland 275, England 275, Portugal 283, russisk Polen 288, Spanien 290, Østerrige og de russiske Østersøprovinser 295, Italien 298, Baiern, Belgien, Luxemburg og Brasilien 300, Sachsen, Frankrige, Finland, Würtemberg, Schweiz, Danmark og Norge 302, Sverige 304, Preussen og Irland 305, de Forenede stater 306, Holland 308 og Ungarn 312.

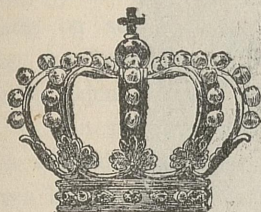
— Sammenslutning og koncentration paa alle industrielle omraader feirer nye triumfer hver dag. Det nyeste er sammenslutningen af forskjellige byers sporveisselskaber. En hel del af storbyerne i de amerikanske Ny-Englandsstater har saaledes sluttet sig sammen. For ganske kort tid siden var det almindeligt, at en større by derover havde flere forskjellige sporveisselskaber. Ofte var de oprettede for at konkurrere med hinanden. Det første skridt var da at sammenslutte alle selskaber og saaledes udelukke al konkurrence. Og nu har som sagt de forskjellige storbyers selskaber sluttet sig sammen. En følge deraf vil blive sporveisnettenes udvidelse ud over landet til smaabyerne og disses delagtighed i storbyernes goder. Et næste skridt vil saa blive statskontrol med disse sporveie som med jernbanerne og saa kanske en vakker dag statseie. Det interessante er, at de altsaa allerede har brudt de kommunale grænser. Kompagniets samlede kapital er 18 millioner kroner, der kan forøges til 180 millioner. Blandt byerne er Boston, Springfield, New Haven og Providence, — de største i Ny-England.

— Næsten alle vore kjære theorier er udsatte for at kuldkastes i denne søgende og forskende tid. Verden har i generationer trygt stolet paa de tusen og en forskjellige maader at rense drikkevand paa. Alle slags filtrer-apparater er daglig i brug, alle forsynede med anbefalingsskrivelser for sine sygdomsforhindrende egenskaber. Nu paastaar en læge i Rhode Island, at filtrer-apparaterne ikke alene er værdiløse, men absolut skadelige for helbreden. Han gjør mere, han beviser endog sin paastand. Han tog en vis portion ufiltreret vand og paaviste i det omtrent 36 animalske og vegetabilske bestanddele. Saa lod han det samme vand gaa gjennem en vanlig filtrermaskine, som havde været i brug to dage, og gjorde den forbausende opdagelse, at der var tusener af nye spirer i vandet. Derpaa forklarede han, at al den gift, som filtrermaskinen daglig trak til sig, var kilden til en umaadelig forøgelse af de skadelige elementer i vandet og gjorde dette, efterat maskinen havde været i brug en stund, absolut urenere, end det var i ufiltreret tilstand. Hans raad var derfor, at medmindre filtrer-maskinerne kunde faa en grundig rengjørelse mindst en gang daglig, var det langt bedre ganske at afskaffe dem.

— Da fisk gyder saa overordentlig megen rogn, har man regnet ud, at dersom ikke en umaadelig mængde baade af den og fiskene selv blev ødelagt og fanget hvert eneste aar, vilde de tilslut komme til fuldstændig at fylde alle verdenshave. Paa Newfoundlandsbankerne bliver der f. ex. fanget omtrent 60 à 70 millioner torsk hvert aar. Men selv dette antal synes lidet, naar man tænker paa, at hver torsk giver omtrent 4,500,000 æg, og at man har fundet ligetil 8,000,000 i en eneste torskerogn. Dersom de 60,000,000 torsk, som fanges paa Newfoundlandsbankerne, havde faaet tid til at formere sig, vilde de give en tilvæxt af ca. 150,000,000,000,000 unge torsk. Andre fiskearter kan vistnok ikke komme op mod torsken; men de er dog vidunderlig frugtbare. En sild, som ikke veier mere end omtrent $^1/_2$ pund, afgiver omtrent 30,000 æg. Man har udregnet, at dersom et par sild kunde faa lov til at formere sig uforstyrret i et tidsrum af 20 aar, vilde deres afkom komme til at indtage et ligesaa stort kubikindhold som vor hele jord.

Bukarest.

(Af *Carmen Sylva* efter *Harper's Weekly*).

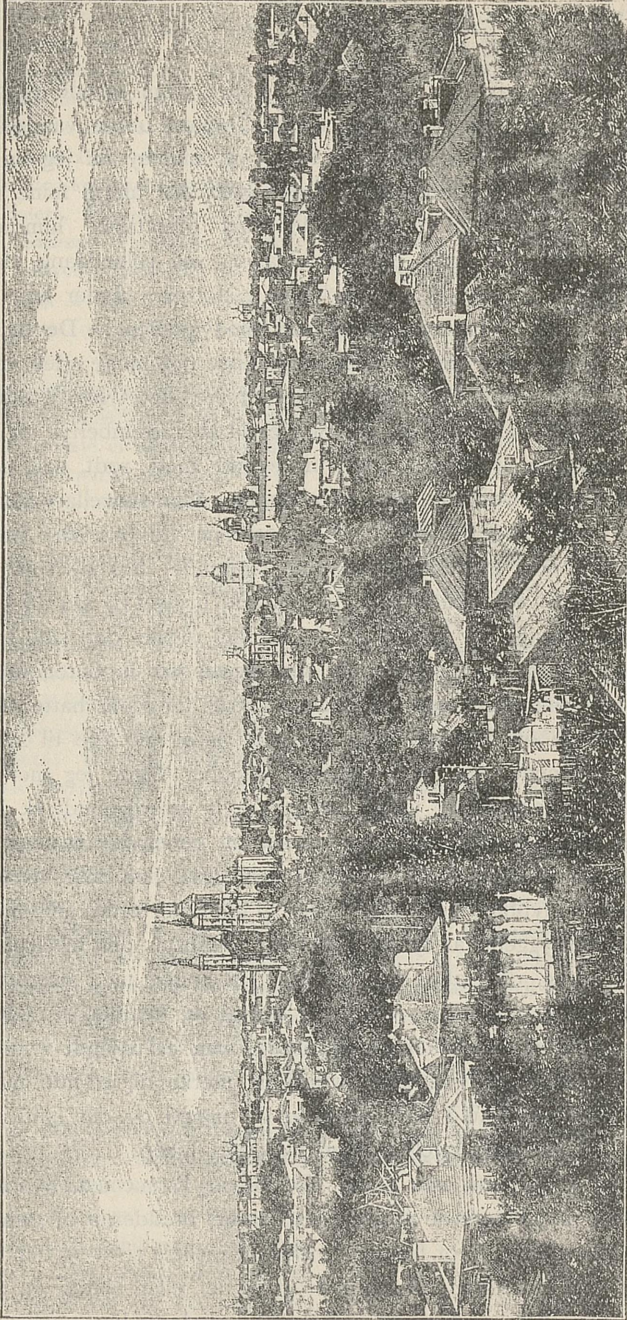
I tre lange, deilige dage seilede jeg paa et flagsmykket skib nedad Donaus brune vandmasser.

Overalt i by og landsby fik jeg en glimrende modtagelse. Dog mættedes aldrig mine øine af de rige farver under den orientalske himmel, der om dagen er turkisblaa og ved solnedgang, da solskiven synes at fordobles i størrelse, flyder hen i gult, der er som overdrysset med guldstøv. De deilige, endeløse agre, den sorte jord, der har frembragt disse rigdomme uden anstrengelser og er beredt til at frembringe endnu meget mere, det tykke hvide støv paa de brede landeveie, alt fremhævede i det klare novemberlys de rigtfarvede dragter, de snehvide livstykker, rigt broderede med rødt, sort og guld, de flagrende slør af snehvid lin eller af elfenben- eller svovelfarvet silke og de pionrøde eller vinfarvede skjørter. Mænd galoperede paa sine smaa, magre, men kvikke heste med gjedeskindskapperne flagrende efter sig som en manke. En broderet «sayon» eller yderfrakke bedækkede brystet og saa ud som mangefarvet tatovering ovenfor liv og skjærf, fra hvilket sidste der stak frem et helt arsenal af pistoler og knive. Skjorten, som ogsaa var broderet, faldt nedover deres hvide filtbenklæder, og paa hovedet bar de store hatte, som saa ud som hvidt pelsværk over ravnsorte krøller, der hang ned lige til skuldrene.

Da jeg nærmede mig disse maleriske grupper, lagde jeg merke til nogle høie mænd med ualmindelig vakre ansigter, hvis alvorlige udtryk kun sjelden oplystes af et smil, der dog da viste rækker af perlehvide tænder. Og disse ansigter af en for mig helt ny type med ørnenæse, fine, skjælvende næsebor, vidunderlig store, dybtliggende sorte eller graagrønne øine, glødende med en mørk ild og overskyggede af tykke, retlinjede øienbryn, den broncefarvede hud, det klangfulde sprog, der taltes saa flydende, ja endog med overordentlig stor veltalenhed af disse alvorlige rumænske mænd og kvinder —, alt i forening gav mig indtryk af en intensitet og lidenskab, som er ukjendt i vort nordvestlige klima. Og saa lagde jeg med beundring merke til, at min mands vakre, sydlandske ansigt var i fuld harmoni med de mænd og det land, han havde erobret sig ved egne anstrengelser uden fremmed hjælp.

Dette var altsaa mit nye land! Dette var Rumænien, hvoraf jeg hidtil ikke havde seet andet end de store, triste sletter, bredderne af den brede flod og de ubeboelige sumpe, hvor frosken kvækkede mellem sivet og den vilde hamp.

Nu og da præsenterede en feltvagt gevær eller blæste en fanfare, der gav gjenlyd paa den anden side af floden og døde bort mellem fjeldene i

Bukarest.

Serbien og Bulgarien, mindre frugtbare lande vistnok, men vakre at se til og med flere indbyggere end Rumænien. Paa en datter af Rhinens egne, den Rhin, der danser lystlg som lynglimt mellem vakre blandt træerne halvt skjulte og henkastede landsbyer, gjør denne brede, tause, mægtige flod, der flyder rolig og stilt gjennem endeløse, ensomme strækninger, et melankolsk indtryk, og det hele forøgede den hjertebanken, hvormed jeg nærmede mig mit nye kalds ukjendte muligheder.

En stort vanskeligere stilling kan vel ingen befinde sig i end den, hvori en ung udenlandsk prinsesse befinder sig, naar hun gjør sit første indtog i sin nye hovedstad. Ansigterne rundt omkring en udtrykker ikke andet end kold nysgjerrighed, medens kun for nogle faa dage siden hvert øie, som saa paa en, var fuldt af taarer og hver læbe skjalv til trods for hurraraabene og ordene «Gud velsigne dig, vort kjære barn, vor lille prinsesse!» Man er ikke længer barn for nogen, og man er forbauset over at finde sig gift; man er ræd for at mishage og føler sig overbevist om sin egen udygtighed til at opfylde det store kald, der vil hvile paa ens skuldre.

Jeg førte dog med mig en trøst, som jeg skjulte med en følelse af skam, og det var min pen; men jeg vilde være bleven ligesaa forbauset ved at blive kaldt digter som en fugl ved at kaldes sanger. Kan din sjæls sjæl have et navn?

I hine dage lærte jeg desværre at forstaa, at det ikke er nok at have en sjæl, hvor stor og fuld af kjærlighed, hvor rig paa gode forsætter og overvældende af medfølelse denne sjæl end kan være. Man maa vise sig overalt, og overalt er det ens pligt at behage. For første gang i mit liv tænkte jeg nu paa mit udseende. Jeg havde aldrig havt tid til det før; thi min ungdom var hidtil tilbragt hos de syge og døende eller midt oppe i det mest intelligente selskabsliv, og mine øine havde grædt altfor meget til at se andet end livets tristhed. — Med dyb melankoli stirrede jeg derfor paa den stadig øgende folkemængde, som vidnede om, at vi nærmede os hovedstaden, og jeg undredes paa, hvor ofte jeg skulde finde mig ude af stand til at lindre den elendighed, som uden tvil var skjult blandt de her forsamlede.

Med hjertet bankende i mit bryst som den fangne sommerfugl mod det fængslende glas, med tørre læber, kolde hænder og skjælvende knær, med en susen i mine øren, der overdøvede kanonernes torden, klokkeringningen og de militære musikkorps, som spillede nationalsangen, forsøgte jeg at smile til min mand, som forklarede mig alt, hvad jeg saa omkring mig, og som frydede sig ved tanken om at reise med sin unge hustru paa den jernbane, han selv havde bygget for at forbinde sin bovedstad med Donau. Jeg maatte kjæmpe mod den angst, som sammensnørede min hals, den uforklarlige uro, som havde trykket mig i flere dage, da jeg steg ud af kupéen for at tale til alle de folk,

som havde samlet sig. Men da jeg forlod stationsbygningen for at stige op i vognen, undslap der mig et beundringsraab; thi over de vaiende fjær, de straalende uniformer, hestene og flagene, bortenfor det store menneskehav, havde jeg faaet et glimt af byen, som laa der mellem høiderne i de grønne dale. Med de glinsende tage og hundreder af smaa kirker, med de gule, grønne og blaa huse, badede i det blændende solskin, som bragte endog træ til at straale som zink, mindede den mig svagt om Moskva.

Da jeg først var kommen i vognen, maatte jeg hilse ustanselig, og det var altfor trættende til at give mig tid til at se mig rolig omkring, især da det svageste smil var en ren overvindelse og hver bevægelse af øinene fremkaldte en smerte, som gik tvers igjennem hovedet. Paa den lange kjøretur fra stationen til hovedstaden og derfra igjen til slottet saa jeg dog en mængde huse, der syntes at være altfor smaa for beboerne; mændene syntes at berøre husets tag med sine hoveder; og kvinder saa jeg i grønne og hlaa skjørter og snehvide livstykker med hvide, knipplingskantede tørklæder paa hovederne og en nellik stukket bag det ene øre. Ved den første ankomst til landet bliver man forbauset over den overveiende anvendelse af hvidt baade i byen og paa landet; men man lærer snart selv at foretrække den farve for alle andre, da den er den eneste, som taaler sol og støv.

Rumænske bønder.

Det synes forbausende, at hver kirke kun skulde have to klokker, og at det mægtige klokkespil fremkaldes alene derved, at mange kirkers klokker ringer samtidig. Især ved denne leilighed forekom Bukarests kirker mig ligefrem utallige...

Den aabne plads i hovedstaden, hvor jeg skulde stige ud, var ganske bedækket af en rød tronhimmel, der ligesom kastede et fantastisk skjær over de folkemængder, som havde samlet sig for at tage imod mig, over dommernes røde togaer og de hvidskjæggede metropolitanske biskopers kjoler.

Firti par blev viet ved denne anledning, og alle brudene bar lange guldindvirkede slør. . . . .

Slottet i Bukarest er et gammelt herresæde, der har tilhørt en bojar, og som i al hast var bleven sat i stand til vor modtagelse. Den unge hersker havde ikke havt tid til at indrette det bekvemt; thi han havde tilbragt sine nætter med forberedelser til dagens overvældende arbeide, og paa selve vor ankomstdag fandt jeg paa hans skrivebord det første udkast til en bro over Donau, som nu endelig skal bygges efter at have ventet taalmodig i tyve aar.

Ikke et vindu kunde lukkes i dette slot, og fugtigheden steg op til første etage. Selv nu efter tyve aars forløb lider jeg af den feber, jeg paadrog mig der, og vi mistede mange tjenere og mange heste paa grund af den fugtighed, hvormed væggene var gjennemtrukne.

Der er ingen lighed mellem det nuværende Bukarest og det, som vi da kom til. Siden den tid er der gjennemsnitlig blevet bygget tusen huse hvert aar, og gaderne bliver nu brolagte med store stenplader i stedet for de gamle, daarlige stenfliser med sine dybe hjulspor.

Slottet har ogsaa undergaaet en fuldstændig forvandling. Den oprindelige bygning er vistnok bleven bibeholdt, hvad der giver det ydre en vis lighed med lapverk; men det indre ser hjemlig ud og har en ganske individuel karakter. En billedhugger ved navn Stohr, som har arbeidet for os i fem og tyve aar, forestod denne forvandling og har udstyret vore værelser med panelværk og møblement af sjelden skjønhed. Tronværelset er blevet til bibliotek i den tyske renaissance-stil. Kongens private studerværelse er et lidet museum, medens mine værelser indeholder adskillige gamle første rangs malerier, paa hvilke lyset falder fra oven som i malerigalleriet.

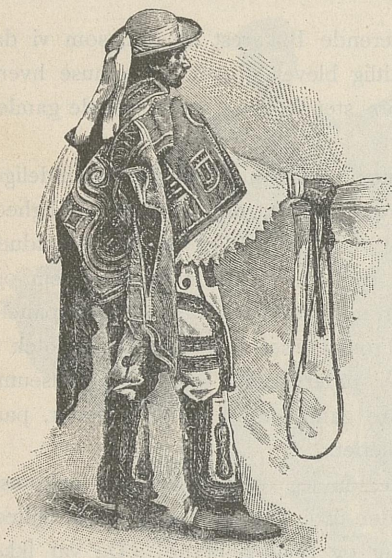
Hvem kan tænke sig min forbauselse, da jeg dagen efter min ankomst modtog Bukarests damer og opdagede, at der ikke fandtes den fjerneste lighed mellem medlemmerne af de høiere klasser og bondekonerne! De var ikke tilslørede matroner med alvorlige ansigter, men fine, yndefulde skabninger, som strax mindede mig om selskabslivet i Petersburg og Neapel.

Hvad mændene angaar, havde de et fransk udseende; det indtryk gjorde de i alle fald paa mig, da jeg den følgende dag saa dem i den lovgivende forsamling, hvorhen jeg blev ført med megen høitidelighed. Ved denne leilighed morede jeg mig meget over kontrasten mellem vor elegante ekvipage og de gader, vi passerede igjennem, med deres smaa, uregelmæssig byggede huse paa begge sider og en brolægning af svære stene af forskjellig størrelse. der bragte mtg og mit diadem til at gjøre mange uvilkaarlige buk. Samme dags aften var der almindelig illumination. . . . . Aldrig i mit liv havde jeg seet noget saadant. I de selvsamme gader, hvor nu det ene store hotel ligger ved siden af det andet, og hvor gas og elektrisk lys kjæmper om herredømmet,

kjendte man dengang intet andet end petroleumslamper og lys, og da intet af husene var mere end en etage høit, var der ofte afbrydelser i illuminationen og mere skygge end lys. . . . Jeg kunde neppe lade være at smile, men fandt dog snart denne maade at lyse op paa, denne virkelige «*lucus a non lucendo*», meget karakteristisk, og den rørende side derved slog mig; thi enhver havde gjort sit bedste, hvor fattig han end var. Jeg erfarede desuden, at enhver rumænier anser det for en livsbetingelse at bo i sit eget hus, selv om det kun er af ler uden gulv med faldefærdige vægge og et halmtækket tag.

Spørg bare den fattigste tiggerske, hvor hun bor, og hun vil svare: «*In casele mele!*» (i mine huse).

Dagen efter at jeg var kommen til hovedstaden, havde jeg feber. At være syg uden at kjende nogen, hverken min mand eller hofdamerne eller lægerne, ja ikke engang min kammerpige, var virkelig temmelig haardt. Det var ogsaa overordentlig irriterende at høre mig selv omtalt som nervøs af folk, som ikke kjendte det mindste til min fortid og den spartanske opdragelse, jeg havde faaet. Nervøsitet og daarlig opdragelse er for mig synonyme ting.

Rumænsk postillon.

Mine første udflugter var vakre overraskelser. I byen var der nogle maleriske gader, hvor alle husdøre var fulde af mangefarvede stoffer, gammelt jern og grønt og brunt lertøi. Andre kvarterer lignede en samling af dukkehuse, saa ualmindelig smaa var de boliger, der laa skjult under de ulykkelige piletræer, som for hvert aar blev mere og mere ribbet for sine grene, eller under acazietræerne, som om vaaren fyldte luften med sin vellugt. Bagernes, skomagernes og grovsmedenes butiker var alle aabne til gaden, ligesaa vinudsalgsteder, hvor et slags brændevin ved navn «tziuca», der laves af plommer, hlev solgt, smudsige smaa steder, fra hvis mørke dyb mænd med røveragtigt udseende, men med milde øine og et melankolsk smil stirrede ud. Jo nærmere vi kom floden Dimbovitza (som betyder egeblad), des tættere sammen laa husene med sine fremstaaende balkoner og søiler med kapitæler af udskaaret løvværk, der gav dem et næsten maurisk udseende.

Ogsaa Dimbovitza selv med sine brygger, torve, slagterier, skoler, hospitaler, barakker og vakre kirker paa begge sider saa ganske anderledes ud i hine dage, end den nu gjør, og fremviste paa sine bredder livlige, farverige scener, der vilde have været en digters eller kunstners fryd. Folk badede sig om hverandre i den deilige søle, børnene plaskede omkring med glædesraab, vandbærerne førte sine dyr ned til floden og vadede selv i til knæerne, medens de fyldte sine tønder. Og i den dybeste del af mudderet kunde man se svære skikkelser bevæge sig omkring i forvirring, graaagtige legemer med skaldede pletter, der i afstand saa ud som flodheste, uagtet de svære bagoverbøiede horn og de sorte muler viste, at det var bøfler.

Jeg skulde med tiden komme til at gjøre nærmere bekjendtskab med dette klodsede, antediluvianske dyr, som er saa almindeligt i Rumænien. Koen giver overflod af rig melk med udmerket fløde, hvoraf der laves et ganske hvidt smør uden synderlig smag. For at bøflen skal trives, maa den leve af tørrede maisblade og have en seng af mudder at vade i. Den vilde dø om sommeren uden sumpe og om vinteren, dersom den ikke fik et tørt tilflugtssted og et uldklæde over sig. I byens gader og paa landet ser man talrige bøfler spændt for tungt belæssede vogne, deres hove synkende dybt ned i støvet i tørveir og i sølen, naar det regner . . . . Og naar der tales om søle, hvor morede det mig ikke at opdage, da jeg første gang blev overskvættet dermed i en af de fornemste gader, at den efterlod fedtpletter paa min dragt! . . . Og saa pløiningen! En plog trækkes af fire til sex oxer og saavidt skraber lidt i jorden med grenen af et træ, der tjener som harv; — det kalder man her at pløie, og jorden er virkelig saa frugtbar, at det er alt, som udkræves.

Rumænske vogne trækkes ofte af heste, idet otte, tolv eller sexten heste hulter til bulter bindes sammen med et slags seilgarn. En gut siddende paa en af dem fører dem alle med den ene haand, medens han svinger en lang svøbe med kort skaft i den anden. Saaledes befarer de de svære sletter, der aftegner sig saa uendelig mod den langstrakte horizont. Underveis synger kjøreren en trist melodi, og nu og da stanser han ved en brønd for at give sine dyr vand. Enhver, som har gravet en brønd, bliver velsignet, og mange er de synder, som tilgives ham. Efter at have blæst paa vandet for at drive bort de onde aander er enhver, som drikker, forpligtet til at sige: »Gid Gud maa tilgive ham!« Undertiden falder kusken i søvn midt i hvedeagrene, og med udstrakte lemmer hengiver han sig til sorgløs hvile . . . . .

Dersom man pludselig hører lyden af smaa bjelder og lange raab i en afstand, ved man, at man snart vil faa se otte heste og to postilloner, som tilhører en eller anden rigmand, der reiser ud til sit landsted med en fart af tyve kilometer i timen. Postillonerne bruger broderede skindklæder, mokkasiner i lighed med indianernes, hatte med lange, flagrende baand og skjorter med

vide ærmer, som staar ud som seil i vinden, medens de kjører. De bøier sig sammen som dæmoner, skriger, slaar med svøben, taler til sine heste eller tilkaster en en hilsen, idet de farer forbi og forsvinder i støvet.

I Bukarests gader er der en ustanselig kommen og gaaen af private vogne, utallige leievogne, alle aabne med bare et slags hætte over sig for at beskytte den kjørende mod kulde, sol og regn. Kuskene er eiendommelig udseende skabninger, skjægløse russere med lange sorte fløielskapper, sammenholdt rundt livet med et kulørt skjærf. De kjører meget hurtig med udstrakte arme som i Petersburg; de er rene, paalidelige og ærlige. Jeg morede mig undertiden med at tælle dem; hvorledes end veiret var, kjørte 120—150 vogne forbi paladsets vinduer hver time. Kun mellem kl. 2 og 4 om morgenen var der forholdsvis roligt.

Foruden støien af vognene bringer kræmmere og gaaende lastdragere gaderne til at gjenlyde af sine lange, melankolske skrig. Disse fodgjængere er for det meste bulgarer, som bærer lange, hvide kapper med brede, røde uldskjærf og en rød eller hvid fez paa hovedet. De sælger melk, appelsiner, bonbons og slagtede faar, hvis endnu blødende legemer hænger paa stænger. Alt dette giver vore gader, der er en efterligning af Paris's, et eiendommeligt, orientalsk præg.

Der er mange fornøielser i Bukarest, og folk er meget selskabelige og gjestfrie. Ingen tænker paa at sætte sig tilbords, uden at der er dækket til en eller to extra for det tilfælde, at uventede gjester skulde ankomme. Bonden indbyder dig til at tage del i sit maaltid, selv om det kun bestaar af et par løg, nogle kogte bønner og en halv melon. Men tiltrods for alt dette er der ingen virkelig munterhed eller rettere sagt ingen glæde. Aldrig har jeg seet saa sørgmodige folk som rumænerne. Selv børnene har et for sin alder unaturlig alvorligt udseende. Deres smaa ansigter er smale og blege; deres store øine med de lange, krøllede øienhaar lyser af intelligens; men deres udtryk er saa trist, at man bliver ganske saar om hjertet ved at se paa dem.

Rumæneren bliver aldrig forbauset over noget; blaserthed er ham medfødt; begeistring er ham en ukjendt ting. De bønder fra Moldau, som var bleven bidte af gale ulve og sendt til Pasteur i Paris, blev ikke mere forbauset over, hvad de saa i den store by, end om det havde været deres egen lille fødeby. Døden har ingen skræk for dem. Den rumænske bonde dør med sit voxlys i haanden med fuldkommen ligegyldighed og med en værdighed, som er ganske orientalsk.

Ved et bal, som blev givet paa slottet nytaarsdag, spurgte jeg en bonderepræsentant: »Synes De om dette?«

»Noksaa godt,« svarede han; »men jeg har seet det før. Her er forresten min hustru; det er første gang, hun er her.«

Jeg vendte mig mod hende. »De synes, her er vakkert, ikke sandt?« sagde jeg.

»Her er ikke stygt,« var det svar, hun gav uden et smil.

Hverken det elektriske lyshav eller juvelerne eller værelsernes størrelse imponerede dem. Det var bondekonen, der saa ud som dronning — kold og stolt stod hun der indhyllet lige til hagen i sit slørs strenge folder og saa med foragt paa de parisiske dragter og blottede skuldre.

Ved min ankomst til landet satte aldrig nogen dame sin fod paa gaden. Det var ikke alene upassende at gjøre det, det var simpelthen umuligt, da midten af gaden var optaget af rendestenen. Nu spadserer alle kvinder paa stenlagte gader med butikker og kaféer paa begge sider, hvor folk spiser jordbær med champagne og is ved smaa borde og forsøger paa at efterligne parisiske skikke. — Nu tales der udelukkende fransk i byen, medens græsk var det eneste sprog for firti aar siden. Vi ved nu, hvad der imorgen skal spilles paa Porte St. Martin; vi kritiserer de nye bøger og de sidste moder; vi følger med, som om vi boede i en af Paris's forstæder, og dog ligger næsten hele Europa mellem os og Paris. Mødre af god familie trækker sig tilbage fra verden og berøver sig alle livets behageligheder for at blive i stand til at sende sine børn til Paris, og de rigere forældre, som har havt enkelte erfaringer om de beklagelige følger af mangel paa tilsyn, ledsager nu sine døtre.

Store formuer er gaaet til grunde i Rumænien; de store huse, hvor hundreder sad tilbords hver dag og ligesaa mange fattige blev bespist, er lukkede, og bærerne af de store, gamle familienavne forsøger nu paa at skaffe sig en eller anden levevei. Kun nogle faa gamle damer erindrer endnu hine gode gamle dage og fortæller historier fra den tid, da bojaren holdt modtagelse, naar han stod op om morgenen, siddende paa en divan, medens hans ragede hoved og lange skjæg blev vasket (et arbeide, som tog mindst en time) og hans sønner, døtre og hele hoffet stod ubevægelige foran ham ventende paa, at han skulde værdiges at tiltale dem. Ikke engang en søn vovede at sætte sig eller røge i sin faders nærværelse. Nu er vi mere demokratiske, end man er det i den frieste republik, og staar meget høit, hvad det angaar at foragte god levemaade.

Opdragelsen udenlands ødelægger familielivet, og unge mennesker ved ikke, at det at betro sig til sin moder hver aften er en langt bedre opdragelse, end *Ecole Central* og *Lycée Louis le Grand* i Paris kan give dem. Nutildags maa alle studere, og alle unge piger, enten de er rige eller fattige, maa have sin artium og anden-examen. (Sluttes).

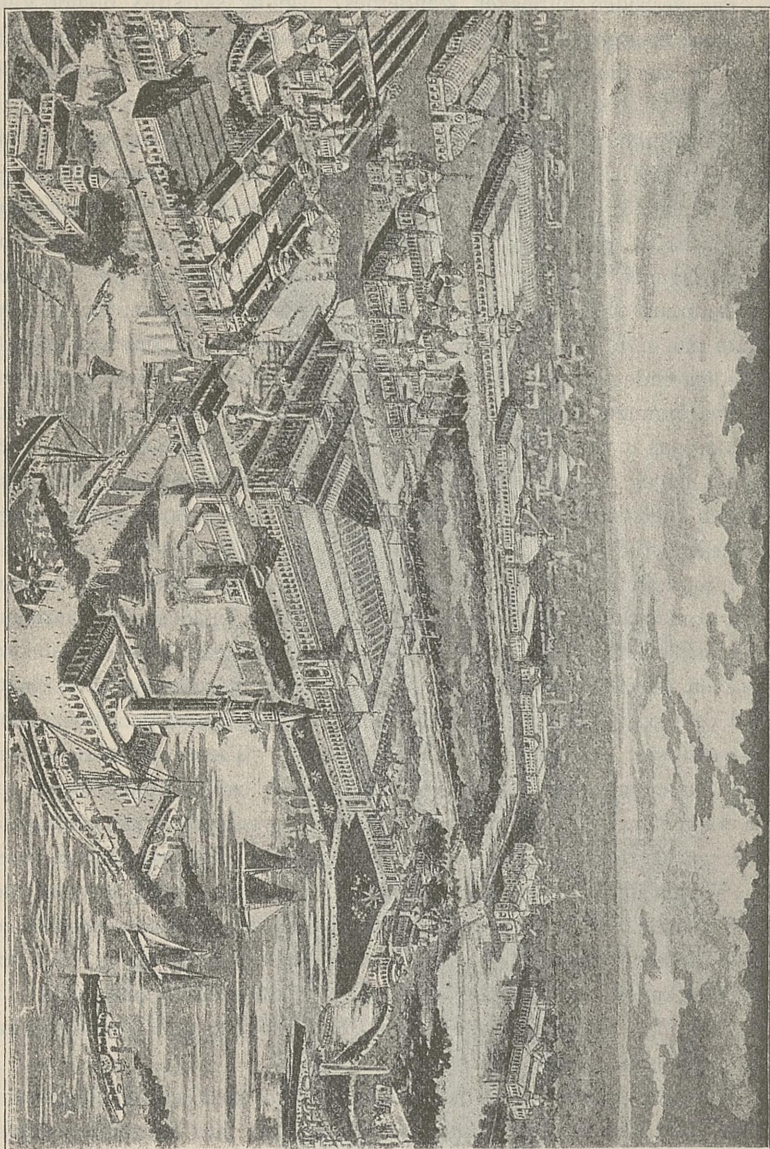
Verdensudstillingen.

(*C. C. Buel* i *Century*).

Lad besøgende, hvor høit end deres forventninger er stemte, forberede sig paa at overraskes af dimensioner, udstrækning, harmoni og skjønhed! Selve Chicago er som særlig skabt for en verdensudstilling. Homers guder vilde kanske have betænkt sig paa at bygge den moderne verdens syvende by i rang paa 60 aar; men her er det blevet gjort af ganske vanlige, dagligdagse mennesker. Og da for 21 aar siden byen ikke syntes at antage det udseende og den form, der passede sig for en af verdens storbyer, var skjæbnen saa venlig at brænde den ned og jevne den med jorden, for at den strax kunde reise sig igjen af asken, fornyet, forskjønnet, anlagt efter alle kunsternes regler, storstadsmæssig i hver enkelthed, og for at alle dens herligheder og den hele storstad paa $1^1/_2$ million mennesker idag skulde kunne reise sig skinnende nye. Intet er gammelt og forfaldent, intet forældet. Det er en by fra igaar, flunkende ny, der har reist sig fra prærien paa et snes aar som ved et trylleri. Byen selv vil derfor være udstillingens interessanteste og mest karakteristiske del. Den har jo aldrig havt sin lige paa jorden; den byder paa noget absolut nyt under solen og er et af verdens undere. Og er Chicago end ikke Amerikas største stad endnu, er den dog Amerikas mest karakteristiske stad, den store vestlige republiks centrum og har en større fremtid for sig end nogen anden indlandsstad i verden.

Høsten 1891 var jeg paa udstillingspladsen og saa forgjæves efter et tegn til den vordende by. Der var intet uden øde, sumpige strækninger. Nøiagtig et aar efter stod jeg der igjen, blændet, overvældet af det syn, jeg saa, — søilerader, kupler, taarne i det uendelige. Det var værd en 1000 miles reise bare at staa paa den nordlige bro over den store lagune og nyde det første syn af Harun-al-Raschids nye hovedstad. Alt, du har seet af stort og deiligt, alt, du har læst om, og alt, du har drømt om, blegner for denne virkelighed for dig og kommer dig blot til nytte ved at fremhæve og hjælpe dig til at forstaa og paaskjønne, hvad du ser. Dens sjæl eier ikke kunstsans eller idealisme, der ikke føler fryd og ærefrygt ved synet af den majestætisk-klassiske kunstudstillingsbygning. Her er der slig harmoni gjennemførst i det hele, at hvert hjørne, hver søile, hvert ornament er gjenstand for beundring i sig selv, medens det forener sig med alt det andet til et skjønhedsovervældende hele. Ligegyldigt hvordan eller fra hvad punkt man ser den, enten man ser det hele eller blot en del deraf, — lige vakker, lige harmonisk, rolig, skjøn er den altid.

Medens kunstudstillingsbygningen hæver sig over en by af staters og nationers paladser og udstillinger mod nord, ligger der paa høire og venstre bred af lagunen en interessant række af kjæmpemæssige bygverker.

Oversigtsbillede af udstillingen.

Paa østsiden ligger de Forenede staters bygning med en noksaa excentrisk tilbygning for fiskeriudstillingen og en stor kuppel. Bygningen vilde have taget

sig godt ud paa andre verdensudstillinger; her ægger den blot den vanlige lyst til at kritisere regjeringen. Det er en trøst, at den store rotunde under kuppelen er prægtig.

Paa vestsiden tiltrækker kvindernes bygning sig strax opmerksomheden; den er saa fin og nobel. Kunstbygningen minder om Athen, men kvindernes bygning er amerikansk i plan, i tanke og i udførelse, — nye tiders nye skabning.

Havedyrkningshallen er en tredjedels kilometer lang med udstillingens vakreste kuppel, skjønt den blot er 132 fod i diameter (Illinoisbygningens, som ikke er vakker, er 230 fod). Her vil man finde en udstilling, som man kunde ønske at se strække sig jorden rundt; en del af den vil være ude i fri luft, paa lagunen og dens øer, hvor allerede vandplanter og blomster efterligner naturens egen ødselhed og usystematiske friskhed. En rosenhave vil blomstre paa den skovbevoxede øs ene ende (øen er 7 hektarer stor), og ved den anden ende vil et japanesisk landskab og haveparti blive gjengivet.

Paa lagunens sydvestlige bred ligger kommunikationsvæsenets bygning, hvor man paa 7 hektarer vil faa beviser for, at mennesket ikke trænger til at kunne flyve. Derefter har man bergverksudstillingen og administrationsbygningen med sin kuppel, der i størrelse og proportioner blot overgaaes af Peterskirkens i Rom.

I maskinhallen vil til udstillernes raadighed staa tilsammen 24,000 hestekræfter, som skaffes tilveie fra dampmaskiner, der opildes med petroleum.

Udstillingens største dampmaskine vil være paa 14,000 hestekræfter og udgjøre en del af det maskinanlæg, der forsyner udstillingen med elektrisk lys.

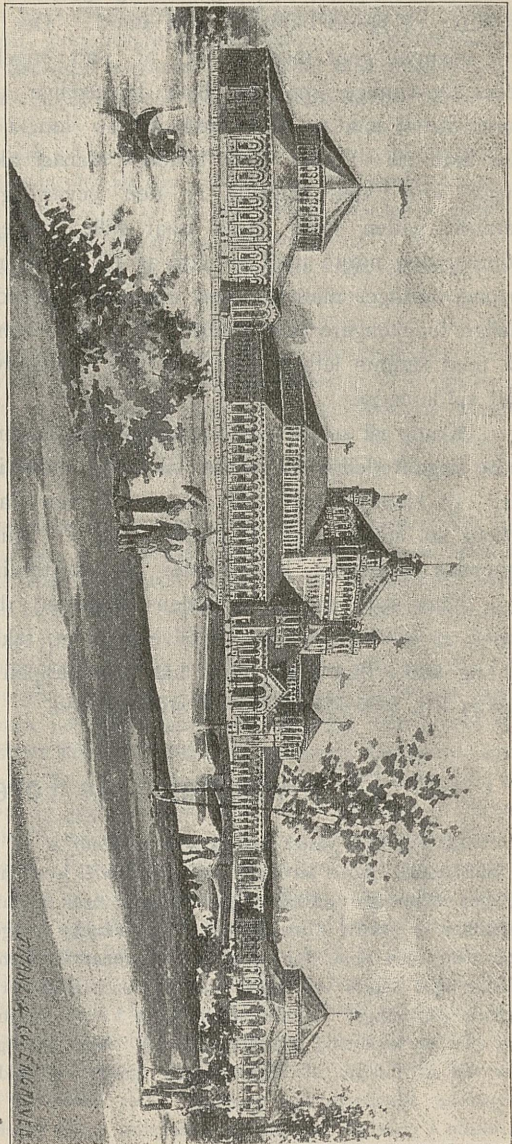
Udstillingens kjæmpe og verdens største bygning er den, hvori udstillingen for *manufactures and liberal arts* vil faa plads. Taget hæver sig til en høide af 232 fod og aftegner sig saaledes mod den østlige himmel i en strækning af $^{2}/_{3}$ kilometer. En tur tyve gange rundt bygningen vilde medtage en god ti timers arbeidsdag for en vanlig fodgjænger. En halv million mennesker kunde samles under dens tag, og 100,000 mennesker med alt, hvad de kunde sige og synge, blev ganske tabt paa indvielsesdagen i det umaadelige indre. Hver af de store tagbuer af staal veier 300,000 pund og er triumfer baade for ingeniørkunsten og for konstruktørernes arkitektoniske smag.

Omkring 10,000 arbeidere var beskjæftigede paa forskjellige kanter af udstillingspladsen.

Amerikas malere og billedhuggere, som dels er tilkaldte fra Europa, dels fra sine hjem landet rundt, har samlet sig her for at dekorere og udsmykke den nye eventyrby. Hver faar sin bygning, sin kuppel, sin fløi med frie hænder til at gjøre sit bedste. Dog foregaar alt under stadigt samraad for at faa harmoni og enhed i det hele. De besøgende, der kommer til at

beundre de mange vakre broer over laguner og kanaler, kan mindes, at de er konstruerede og modellerede af den amerikanske billedhugger Edward Kemeys og hans hustru. De to har arbeidet sammen i et og alt den hele tid.

Udstillingen har hidtil kostet 72 millioner kroner. Man venter at kunne slutte den uden tab. Der gjøres regning paa 200,000 besøgende daglig i 150 dage, hvilket vil indbringe $55^1/_2$ million. Næsten to millioner vil tjenes ved billetsalg til besøgende, før udstillingen aabnes, og $18^1/_2$ million paaregnes fra forskjellige kompagnier for salgs- og driftsret til forskjellige forretninger paa udstillingspladsen. Saaledes har en nøddehandler tilbudt 70 % af sin bruttoindtægt og en halv million kroner kontant desuden for enretten til at sælge et enkelt slags nødder inden udstillingens omraade.

Jordbrugsudstillingen.

En anden foretagsom mand, der forsyner ældre folk og besøgende invalider med rullestole, maa tage ind mindst $3^1/_2$ million kroner for at kunne opfylde sine forpligtelser overfor udstillingskomiteen.

Ved siden af den egentlige solide udstilling vil den besøgende forefinde en utallighed af mekaniske og konstruktionelle vidunderligheder. — Et vertikalt hjul, 250 fod i diameter, til hvis

periferi er fæstet vogne, hvori passagererne stiger ind og saa ved hjulets omdreining gradvis løftes til alle høider indtil 250 fod og saaledes faar se udstillingen fra alle disse forskjellige synspunkter. Spiraljernbanetaarnet er 200 fod i diameter og 560 fod bøit med en elektrisk vogn, der løber — efter skrueprincipet — lige tiltops. En *ballon captif* vil løfte folk 1500 fod op i veiret. Der vil være en lang, kunstig agebakke hele sommeren, hvor isfrysningsmaskiner vil holde bakken i god stand. Der vil være en hydraulisk jernvei, hvor vognene gaar med en fart af 100 engelske mil i timen. Og der er i stedet for vanlige sporveie hele bevægelige gader eller fortouge, hvor man kjører afsted med en hastighed af 10 km. i timen. Man stiger af og paa, naar man vil. Gader eller fortouge stanser aldrig; de gaar bestandig. Fortouget (som i dette tilfælde er den bevægelige del) er i to afdelinger. Den nærmest gaden (som altsaa staar stille) bevæger sig med en fart af 5 km. i timen, den næste med en fart af 10. Naar man skal benytte det bevægelige fortoug, springer man da først op paa den yderste afdeling deraf, hvilket for vanlige fodgjængere ikke frembyder nogen vanskelighed; derfra springer man saa med samme lethed over paa den hurtigere løbende del, der er forsynet med siddepladse.

Krupp vil sende over verdens største kanon, medens fredskongresser og alle andre slags fredelige kongresser vil holde dusinvis af glimrende taler hver eneste dag. Et kjæmpetheater vil gjengive scener fra Kolumbus's tid og reiser med virkelig sø, storm, regn, regnbuer etc. etc. Musik og sang vil bydes af tidens fornemste musikere, komponister og orkesterdirigenter fra alle verdens kanter.

Kort sagt, mener artikelens forfatter, der vil blive saa overvældende meget, at selv en yankee vil blive fornøiet, takke skjæbnen, fordi han har seet det, og takke den igjen, fordi han er sluppen levende fra det tilbage til det daglige livs forholdsvise ro og stilfærdighed.

En revolution i de Forenede stater.

De Forenede stater bestaar som bekjendt af 42 mindre republiker, hver i besiddelse af fuldstændigt indre selvstyre eller *home-rule*, hver med sin egen forfatning og lovgivning, sin egen folkevalgte præsidant (guvernøren), eget storthing, egen armé o. s. v. En af disse republiker er staten *Kansas*, der i udstrækning er lige saa stor som England og Skotland tilsammen, men som dog alene har Danmarks folkemængde. I denne ikke saa helt ubetydelige stat valgtes ved sidste valg en socialistisk præsident (guvernør) og et socialistisk overhus, (storthinget udgjøres nemlig af to kamre, begge folkevalgte ved almindelig stemmeret, men efter en forskjellig distriktsinddeling). Naar jeg siger *socialistisk*, saa er det imidlertid ikke saa at forstaa, at vedkommende parti selv kalder sig saaledes eller helt antager de europæiske arbeiderpartiers program. Det kalder sig *folkepartiet*, men det er dog i aand saavelsom i endeligt maal ganske socialistisk. Det stræber vistnok ikke efter, at staten skal overtage *al* kapital og *alle* arbeidsredskaber og organisere *alt* arbeide. Men det vil, at den

skal gjøre saa i langt høiere grad end nu. Dets kamp er *mod* kapitalister og privat rigdom, *for* det arbeidende folk, og dets maal er en langt retfærdigere fordeling af livets byrder og glæder, en ligeligere socialøkonomisk ordning.

Dette parti sidder saaledes nu inde med den udøvende magt og den ene halvdel af den lovgivende magt i en stat saa stor som Storbritanien og saa folkerig som Danmark. Underhuset derimod er med et par stemmers overvægt republikansk. Men det nye socialistiske parti, beruset af sin seier, kan ikke taale at se anledningen til helt at styre og reformere staten slippe sig af hænderne, fordi der tilfældigvis er et par republikanere for mange i storthinget. Det har derfor formelig gjort revolution eller statskup. Paa overhuset og guvernørens tilskyndelse har den socialistiske minoritet i underhuset organiseret dette paa egne vegne, valgt præsident og komiteer og erklæret sig for at udgjøre det *rette* hus, — folkets sande repræsentanter. Samtidig har den republikanske majoritet organiseret huset efter *sine* ideer og paastaar sig at udgjøre det rette og legitime hus. Guvernøren har imidlertid anerkjendt sit eget partis organisation, det vil sige minoritetens. Og denne udtaler, at den gjør Mirabeaus ord i 1789 til sine: »Den er der efter folkets vilje for at gjøre sin pligt, og den viger blot for bajonetternes magt« — om den gjør *det.*

Det siger sig selv, at den videre udvikling er bleven imødeseet med spænding. En tid saa det virkelig noksaa krigersk ud. Begge partier var fast bestemte. Guvernøren udkommanderede statens tropper for at jage det republikanske hus fra hinanden. Det republikanske hus benyttede sig samtidig af et privilegium, der tilhører den lovgivende forsamling, nemlig det at kunne udnævne et politi til dens egen beskyttelse og til at opretholde orden i dens egne bygninger. Det lod øieblikkelig udnævne et tusen saadanne specielle politibetjente, væbnede med rifler og revolvere naturligvis. Disse besatte saa storthingsbygningen, hvor det republikanske hus sad nat og dag og havde lovet at forsvare sig til det yderste.

I sidste øieblik fik dog sindige mænds raad overvægten, og et kompromis blev indgaaet fra begge sider. Dette gaar ud paa, at sagen skal afgjøres at statens egne domstole, og at begge partier rolig skal afvente deres afgjørelse. Imidlertid skal alt forblive i *status quo*; de to huse skal uforstyrret faa fortsætte sine møder, vedtage love etc. Domstolenes afgjørelse vil da bestemme, hvilket hus er det lovlige, og hvilke love derfor bliver at anse som gyldige. Muligens dømmes begge huse at være ulovlige, og den hele lovgivning fra denne tid annuleres. Kompromisset gik ogsaa ud paa, at tropperne øieblikkelig skulde hjemsendes og republikanernes væbnede politi afskediges. Og fra begge sider lovede man paa tro og ære ikke videre at forstyrre hinanden, men rolig at afvente domstolenes kjendelse. Man reserverede sig ogsaa mod, at dette kompromis skal komme i betragtning for retten eller paa nogen vis udtydes som en opgivelse eller indrømmelse fra nogen af siderne.

Det siger sig selv, at en væbnet revolution strax vilde have givet unionsregjeringen ret til at skride ind og gjøre slut derpaa. Episoden er et slaaende bevis paa det nye folkepartis store alvor. Det *vil* naa sit maal og synes ikke at eie videre taalmodighed overfor rent lovmæssige hindringer. Det føler, at uret sker i lovens navn, og at for hver dag, der gaar under den gamle samfundsordning, maa tusener lide uden skyld. Derfor har det liden taalmodighed. Frem vil det strax. Bare det faar magten, mener det, kan det bringe Guds rige ind blandt menneskene; skulde det saa lade sig hindre af et par gamle meningsløse love eller regler eller af en ubetydelig, tilfældig majoritet i det ene hus af den lovgivende forsamling? Nei, slig lovtroskab vilde være moralsk utroskab. Staar lovene imod det, som ret er, saa faar lovene vige eller sættes til side.

Saa omtrent ræsonneres der vel.

Om alvoret og styrken i denne nye socialistiske bevægelse i Amerika kan man kun gjøre sig et klart begreb, naar man ved, at staten Kansas er befolket af en sjelden intelligent, roligt, nøgternt, praktisk folk. Det er det længst mulige fra en stat af eventyrere. Det er en af de stater i unionen, hvor spirituosa ikke sælges, hvor oplysningen staar høiest, hvor befolkningen er mindst blandet, — en jordbrugende stat af fredelige, intelligente mennesker. Men den stærke tro paa, at man lider uret og har den fulde ret paa sin side, fører overalt og vel netop blandt bra og intelligente mennesker med største lethed til, at man vælger de mest yderliggaaende veie og midler.

Det bør tilføies at dette folkeparti er temmelig løst sammensat og hænger sammen mere ved en fælles følelse af uret og en higen efter grundig reform end ved klare fælles maal og overbevisninger. Dets program er et virvar af pureste vrøvl, prægtige sandheder, praktiske formaal og deilige fraser og tanker. Et af dets hovedpunkter, ved hvis gjennemførelse man haaber at opnaa velstand og tilfredshed, er *fri og ubegrænset myntning af sølv.* Hver grubeeier skal faa lov at mynte (paa statens bekostning) alt det sølv, han kan grave frem, til sølvdollars, for saa at tvinge staten til at give ham en dollar for hver af disse, skjønt de blot indeholder 60 cents værd af sølv. Hvordan i al verden samfundet skal blive reformeret og pludselig blive hensat i overflod paa den vis — ja, det mener partiet sig at vide og forstaa. For andre er det ubegribeligt.

Menneskets organisme.

(Popular Science News).

I det menneskelige legeme er der omtrent 263 ben, og musklernes antal er omtrent 500. Næringskanalen er næsten 32 fod lang. Blodmængden hos et voxent menneske veier gjennemsnitlig 30 pund eller en god femtedel af menneskets hele vægt. Hjertet er 6 tommer i længde og 4 tommer i diameter og slaar 70 gange i minutet, 4 200 gange i timen, 100 800 gange om dagen, 36 792 000 gange om aaret, og ved hvert slag bltver $2^1/_2$ unse blod stødt ud derfra, 175 unser i minutet, 656 pund i timen og $7^3/_4$ ton om dagen. Alt det blod, som findes i legemet, gaar gjennem hjertet paa 3 minuter. Lungerne indeholder under almindelige omstændigheder $4^1/_2$ liter luft. Vi puster gjennemsnitlig 1 200 gange i timen og indaander saaledes 108 000 liter luft daglig. Den samlede overflade af lungernes luftceller udgjør 20 000 kvadrattommer eller næsten ligesaa meget som gulvet af et værelse, der er 12 fod i firkant. Gjennemsnitsvegten af en voxen mands hjerne er 3 pund og 8 unser, af en kvindes 2 pund og 4 unser. Nerverne staar alle i forbindelse med den enten direkte eller gjennem rygmarven. Der er sandsynligvis over 10 millioner af disse nerver, der danner en livvagt, som langt overgaar den største arme i antal. Huden bestaar af 3 lag og varierer fra $^1/_8$ til $^1/_4$ tommes tykkelse. Da lufttrykket er omtrent 14 pund paa hver kvadrattomme, bærer et menneske af middels størrelse en vægt af 40 000 pund. Hver kvadrattomme af huden indeholder 3 500 svedeporer, som hver kan sammenlignes med et lidet afløbsrør af $^1/_2$ tommes længde med en samlet længde over hele menneskets overflade af 201 116 fod eller en omtrent $6^1/_2$ mil lang dræneringsrende for det menneskelige legeme. Mennesket er vidunderlig skabt. Lad den, som ønsker at se Almagtens vidunderligste arbeider ikke reise verden rundt for at lede derefter, men undersøge sig selv.

Slavehandelen i Afrika.

Efter *Henry M. Stanley* i *Harper's Monthly*.

(Originalens illustrationer).

Fra det aar, da Vasco de Gama seilede rundt det gode haabs forbjerg (1497), og til den engelske regjering i 1807 forbød oversøisk slavehandel, ligger der et tidsrum af 310 aar. I hele denne tid var Afrika overantvordet til slavejægernes grusomhed og slavehandlernes gridskhed. Saalænge dets befolkning saaledes maatte leve i stadig frygt for at fanges, udskibes og sælges, var det naturligvis umuligt, at noget slags fremskridt kunde finde sted i moralsk eller intellektuel henseende. De, der boede nærmest kysten, havde nok at gjøre med ved sluhed og list at undgaa de civiliserede fangstmænds angreb og strandhug. Længer inde i landet sattes stamme op mod stamme og folk mod folk af ønsket om at skaffe sig slaver, som de kunde sælge til de kristne handelsmænd ved kysten mod betaling i perler og knapper. I det indre oprettedes kristne missionsstationer, hvor velmenende mænd døbte og prædikede for de stakler, som missionærernes landsmænd ved flodmundingerne haabede at faa fat paa for at sælge dem som slaver. Europas regjeringer sanktionerede og lovfæstede slavehandelen, og biskoper og prælater velsignede de halvdøde slavehorder, naar de til slut fra det indre naaede kysten for derfra at sendes over havet.

Enkelte var der dog selv i hin tid, hvis hoved og hjerte tilsagde dem at vidne om det gale og umenneskelige i en slig trafik. Dronning Elisabeth af England mente, at det hele »var afskyligt og vilde bringe himlens hevn over udøverne deraf.« Pave Leo X erklærte, at »ikke alene den kristne religion, men naturen selv protesterer mod en slig fremgangsmaade.«

Men disse var røster i ørkenen, drømmere og idealister, paa hvis ord ingen lagde vægt. Slavehandelen ansaaes som en nødvendighed, en guddommelig institution. »En vigtig og nødvendig handelsbranche« kaldtes den af Boswell, den bekjendte dr. Johnsons biograf. Kong Karl II af England var formand i et slavehandelskompagni, der forpligtede sig til at forsyne de vestindiske øer med 30 000 slaver om aaret. England alene havde i lang tid næsten 200 skibe engageret i slavehandelen mellem Afrika og Vestindien. Og de engelske sømænd skaffede sig sine slaver paa samme vis som araberne i vore dage. De faldt om natten over intet anende landsbyer, satte ild paa dem og kastede sig saa over de opskræmte, flygtende stakler, slog dem til jorden, lagde dem i baand og lænker, bandt dem til aag og stænger i gruppevis, samlede dem i flokker uden hensyn til slegtskab eller familiebaand, lastede dem i sine skibe og førte dem saa under de grusomste forhold og lidelser over havet og solgte dem der som lastedyr.

Slavemarked.

»En vigtig og nødvendig handelsbranche«, sagde al verden og lo ad dens idealitet og sværmeri, det protesterte mod det. Det vilde naturligvis vare til verdens ende. Kirken velsignede trafiken, og staten lovfæstede den.

Og der var sat penge i den, mange penge. Der tjentes formuer. Og har kanske ikke folk lov til at handle med, hvad de vil, og tjene penge paa den vis, der falder dem lettest?

Alene mellem 1777 og 1807 solgtes til Vestindien 3 millioner slaver.

. . . . . Men saa begyndte de bedre tider. I 1833 afskaffedes slaveriet i alle britiske besiddelser, og regjeringen frikjøbte en million slaver i Vestindien med 20 millioner pund sterling. Ti aar senere frigaves 9 millioner slaver i Indien. Efterhaanden fulgte saa den ene nation efter den anden Englands exempel. Den franske republik af 1848 befriede alle slaver paa fransk territorium ved en eneste kort og grei lov. Czaren befriede i 1861 20 millioner ivegne. De Forenede staters præsident gjorde ved den bekjendte proklamation af 1ste januar 1863 6 millioner negerslaver til frie mænd og borgere i republiken. Og endelig og sidst frigjordes for fire aar siden alle slaver i Brasilien.

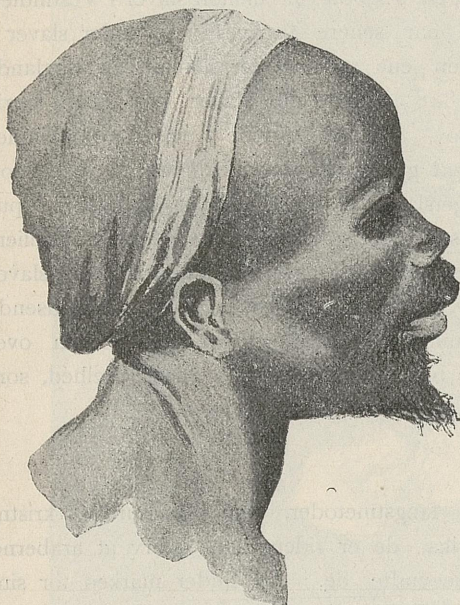
Samtidig søgte de europæiske stormagter, særlig England, at stanse slavefangsten og slavehandelen i Afrika. Kysterne bevogtedes stadig af krydsende krigsskibe. Og den stigende oplysning og udvikling den hele verden over gjorde, at slavehandel mere og mere blev betragtet som synd og uselhed, som noget ligesaa skjændigt som sørøveri.

* * *

Men den slavehandel og de fangstmetoder, som alle Europas kristne nationer hjalp til at indføre i Afrika, de er siden tagne i arv af araberne. Da europæerne trak sig tilbage, begyndte de. De finder marked for sine slaver i Asien, og handelen foregaar derfor langs østkysten; særlig var i mange aar Zanzibar det store slavemarked. Her har imidlertid først englænderne og i de sidste aar tyskerne lagt handelen store vanskeligheder i veien og nu faaet den næsten stanset. Men den finder andre markeder og andre udskibningssteder.

Det var opdageren Livingstone, som først henledede verdens opmerksomhed paa denne arabernes virksomhed. I 1872 skrev han til Amerika en skildring af de forfærdeligheder, han havde seet paa sine reiser, og bønfaldt om civiliserede folks hjælp til at undertrykke den umenneskelige trafik. Resultatet af dette brev blev dannelsen af et internationalt antislaveriselskab, hvis anstrengelser det skyldes, at den ene del af Afrika efter den anden er bleven befriet for araberne og deres slavehandel, og at den tid ikke længer kan være fjern, da slaveri vil blive ligesaa ukjendt i afrikas indre som i Londons gader.

Imidlertid er hele riger i Afrikas indre blevne lagt øde af slavefangerne. Disse sidste, udrustede med de moderneste skydevaaben, medens de angrebne negre blot har sine buer og køller, nærmer sig i al stilhed gjennem den tætte skov den intet anende fredelige landsby. Man vælger sine stillinger, hvorfra man skjult og sikret kan overse og beskyde den hele by. En afdeling rykker saa frem. Ved de første alarmskrig fra et opskræmt barn eller en kvinde tager hele stammen, der vel ved, hvor unyttigt alt forsvar under de ulige vilkaar er, flugten. Araberne fyrer salve paa salve efter dem, styrter saa frem og gjør ende paa de saarede med spyd eller kniv; enkelte styrter sig saa over forskræmte børneflokke, andre jager efter en eller anden godt udseende kvinde . . . . Omsider samles saa fangerne, haandjern lægges paa dem, barbarisk spøg og grusomhed drives med dem, landsbyen plyndres for alt af værdi og brændes saa ned, hvorpaa slavehandlerne drager til næste by for at gaa frem paa samme vis. Paa en af sine expeditioner mødte Stanley en slig bande, der havde gjennemstreifet en strækinng saa stor som Irland, brændt 118 byer med lavt anslaaet 118 000 mennesker langs floden alene, og efter al denne ødelæggelse og plyndring havde de dog blot 2 300 slaver tilbage. Saa megen ødelæggelse og elendighed koster et lidet antal slaver. Af disse 2 300 vilde desuden kanske halvparten eller mere dø af lidelser, udmattelse og sygdom, før de naaede kysten, saa at hver slave, der ankommer der, repræsenterer hundrede liv ødelagte, — dræbte eller drevne ud i hjemløs, splittet tilstand i skovene.

En araber. Efter fotografi.

Det er en kostbar trafik, der saaledes endnu daglig foregaar derinde i det mørke fastlands tykke skove.

Kongoflodens store, ganske godt befolkede distrikter syntes at være arabernes maal, da Kongofristaten grundlagdes og satte en grænse for deres fremtrængen i den retning. Kongofristaten er som bekjendt grundlagt netop for at bringe alt, hvad civilisation og kristendom eier af lyst og godt, ind i Afrikas hjerte og især foreløbig at beskytte fastlandets indfødte beboere mod

slavefangerne. Staten er som bekjendt anerkjendt af alle Europas stormagter og staar under den belgiske konges overhøihed. Den styres ikke som en vanlig koloni, men altid med indvaanernes eget tarv og civilisationens udbredelse for øie. Den giver derfor intet af sig, men koster hvert aar store summer, der ydes dels af kong Leopold personlig, dels af den belgiske stat og dels fra forskjellige andre kilder.

Kongofloden udgjør jo et slags stor hovedvei lige ind i Afrikas hjerte. I 1885 var der blot 3 smaa dampbaade og 3 robaade af staal paa hele floden; nu er der paa flodens øvre del 30 dampskibe og 40 staalrobaade. Takket være disse og den saaledes istandbragte lettere kommunikation er nu selve Kongoflodens bredder aldeles sikret mod arabernes angreb. Disse distrikter, som saa nylig truedes med undergang, er reddede fra den elendighed og ødelæggelse, som har hjemsøgt andre dele af Afrikas indre. Men der er store strækninger af biflodernes dalfører, som den unge stat endnu ikke har naaet at skaffe fuld beskyttelse og sikkerhed, og hvor slavefangst og slavehandel ikke alene er mulig, men virkelig foregaar. Imidlertid søger staten hvert aar at strække sin beskyttende magt og indflydelse videre og videre. Som bekjendt anlægges der nu en jernbane, der vil forbinde de øvre og nedre seilbare dele af Kongo med hinanden. Som bevis paa, hvor hurtig den nye stat udvikler sig, anføres, at da man begyndte med denne jernvei, antog man, at et træn ugentlig vilde kunne besørge al den trafik, der kunde ventes; nu ved man, at et træn om dagen neppe vil slaa til.

Hvad der er blevet udrettet i Kongo, det forsøgte som bekjendt Sir Samuel Baker og efter ham oberst Gordon at gjøre i den øvre Nildal, hvor ogsaa slavefangst og slavehandel florerte og endnu florerer. Men alle oberst Gordons prægtige egenskaber og heltemodige bedrifter var forgjæves; omtrent uden understøttelse, som han var, maatte han, da den egyptiske regjering slog haanden af ham, give tabt, og af alt, hvad han og hans forgjænger udrettede er der ikke spor tilbage. Den ødelæggende trafik grasserer fremdeles der over umaadelige strækninger.

I Marokko og Tripolis finder ligeledes fremdeles slavehandlerne gode markeder for sine varer trods stadige og endeløse protester fra europæiske magters side.

I selve hjertet af Afrika derimod trænger civilisationens beskyttende indflydelse sig daglig fra alle sider længer og længer frem. Den sidste deling mellem England og Tyskland af landene omkring de store søer har bidraget meget til at begrænse de distrikter, hvor slavefangst endnu kan øves. Tyskerne har paa faa aar gjort overordentlig meget for at stanse trafiken. De har bygget forter langs hele kysten og anlagt en lang linje af militære stationer fra havet lige op til søerne. Paa Tanganikasøen vil der snart krydse to

væbnede dampere alene for at stanse og ødelægge trafiken der. Den ene eies af det belgiske antislaveriselskab og den anden af den tysk-katholske missionsforening; det er krigsskibe, som helt er viede menneskelighedens og redens tjeneste. Da for tiden bredderne af denne sø udgjør slavehandlernes bedste markedspladse i det indre og strækningen mellem søens vestlige bred og Kongofloden er det store fangstdistrikt, hvor slavehandlerne endnu har sin egen frie vilje, ventes det med rette, at disse to dampere vil kunne udrette meget. Og inden faa aar maa Kongostatens fremtrængen fra vest i forbindelse med denne nye magt og indflydelse fra søerne af helt drive slavehandlerne bort fra disse egne.

Fra en slavekaravanes bagtrop.
Hvad der sker, naar en fanget slave ikke kan følge med længer.

Det næste skridt, mener Stanley, maa være anlægget af en jernbane fra østkysten op til Victoria Nyanza og det nu meget omtvistede Uganda. Han protesterer bestemt mod opgivelsen af Uganda — i menneskelighedens navn. Opgives det, vil det og distrikterne derfra til søen øieblikkelig blive gjenstand for slavehandlernes indmarsch, og de stakkars beboere vil blive udryddede i hundrede tusenvis. Desuden vil da slavehandlerne atter kunne skaffe sig direkte forbindelse med kysten, hvad de nu er afstængt fra. Den omtalte jernbane derimod, hvis kommercielle betydning han ikke indlader sig paa, vil redde fra ødelæggelse og sikre for fred og rolig udvikling et territorium næsten saa stort som Frankrige og vil desuden skaffe god, sikker og stadig forbindelse mellem de store, frugtbare sødistrikter i det indre og kysten.

Alle stormagter er blevne enige om, at besiddelsen af kolonier i Afrika

skal paalægge den besiddende den forpligtelse ved alle midler at søge slavetrafiken stanset. Der anbefales anlæg af jernbaner til det indre, seilbargjøring af floder, korte jernveie langs flodernes ufarbare strøg, dampskibslinjer paa floder og søer og oprettelsen af telegrafforbindelser mellem kysten og det indre.

I det hele giver den store opdager et meget lyst billede af det civiliserende arbeide — hvori ogsaa, erklærer han, de kristne missionærer tager en særdeles vigtig og absolut nødvendig del —, der nu foregaar i det mørke fastlands indre. Fra alle sider angribes alvorlig og systematisk barbariet og umenneskeligheden, og den tid maa være ganske nær, takket være nogle ædle mænds initiativ, da Afrikas beboere kan leve i sine byer og landsbyer ligesaa trygge for overfald og overgreb som engelskmændene i sine.

Flydende luft.

Et experiment af professor *Dewar.*

Den engelske professor *Dewar* har nylig i sit laboratorium i London for interesserede tilskuere fremvist flydende luft. Den er af en vakker blaalig farve. Det er ved at anvende kunstig frembragte uhyre lave temperaturer og samtidig et umaadeligt tryk, at det er lykkedes professoren at kondensere vor vanlige luft til en vædske. Den laveste temperatur, der benyttedes, var ÷ 205 gr. C., og samtidig dermed anvendtes et tryk paa 525 pund pr. kvadrattomme. Derfor maatte baade kvælstof og surstof i luften give sig. Kvælstoffet er i flydende form en farveløs vædske; surstoffet er blaaligt, blandet som i luften udgjør de tilsammen som nævnt en vakker blaalig vædske. Dersom af en eller anden grund vor sol sluknede, vilde luften forvandle sig til en slig blaalig, krystalklar vædske, der dækkede vor jord med et lag af 35 fods dybde. Gik ogsaa stjernernes lys og varme ud, vilde formodentlig dette flydende lufthav bundfryse og alt paa jorden blive en eneste frossen masse.

En mands rigdom bestaar af de ting, som han evner at holde af og velsigne, og som til gjengjæld skaffer ham kjærlighed og velsignelse.

(Thomas Carlyle).

— En mands sande rigdom er det gode, som han gjør her i verden. Naar han dør, spørger vi: hvad formue har han efterladt sig? Men englene spørger: hvilke gode gjerninger har han skikket forud for sig? (Muhammed).

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

»Jeg har gjort mig det til vane og regel hele livet igjennem,« sagde engang en gammel yankee til mig, »at forsøge at samle paa, hvad jeg kalder *lyspunkter*, — alt, som giver lidt skin og lys og glæde af sig, alt, som øger lykken for andre og for en selv, alt, som gjør en blødere og varmere om hjertet, kort sagt alt, ligegyldigt af hvad art eller i hvad retning, som lyser op i livet. *Lyspunkter* kalder jeg alt sligt, for naar jeg ser tilbage over mit eget liv, staar alle disse ting som de lyse, skinnende punkter deri, som stjernerne deroppe paa den mørke himmel. Og jo flere en kan faa af dem, jo tættere de derfor kommer, desto lysere bliver det hele. — Jeg har været heldig, jeg har faaet sanket sammen en hel del af dem, saa naar jeg nu sidder slig og tænker tilbage paa alle de aar, som er gaaet, saa ser jeg næsten ikke andet end disse lyse punkter, og jo mere jeg ser paa dem, des klarere og vakrere bliver de, til hele fortiden og hele livet synes at blive til et eneste solskinshav, som strækker sig videre fremover, saalangt jeg øiner.

— Der er enkelte mennesker,« fortsatte han, »som synes at have en eller anden forkjert evne til netop at overse og glemme disse lyspunkter i livet. De kommer i deres vei, men de gaar dem forbi. De er ofte ligesom for krye til at stanse og tage dem med. Mange af dem er jo saa smaa og ubetydelige saadan enkeltvis, — men det er jo af mange smaating, de store ting bliver til. Og disse mennesker synes ofte tvertom at gaa paa jagt efter de mørke punkter i livet; alt, som er sort og stygt og nedslaaende, det samler de paa. Det er akkurat, som at sygdom og dødsfald jo gjør et dybere indtryk paa mange mennesker end sundhed, helbred, liv og al denne hverdagslige herlighed som fylder hver eneste dag af hvert eneste menneskes liv. Det har ofte moret mig — ja for det forekommer mig saa underlig bagvendt — at se, hvor pludselig saadanne folk bliver gudfrygtige, naar de staar overfor en rigtig styg og haard sygdom, et ulykkestilfælde, et dødsfald eller lignende. Det er, som de saa Guddommen nærmere sig i sligt end i alt det gode og vakre i livet. De føler ligesom ikke, at han er dem nær, før noget sligt kommer. Og *er* ikke det besynderligt da? — Det har altid forekommet mig saa uforstaaeligt. I al verden, der er da noget mere stort og vidunderligt i en vakker solskinsdag, naar en føler sig frisk og stærk nok til at hoppe gjerder, end i alt dette andet! Jeg skulde ønske at se menneskene gjort gudfrygtige af det vakre og gode og varme i livet. En *solskinsreligion*, det skulde jeg have lyst til at se, en, som ligesom klang hele tiden med pris og tak og lovsang for alt dette deilige i livet . . . . .«

Saa omtrent og meget mere talte den gamle yankee. At samle lyspunkter havde ikke været nogen let sag for ham. Livet havde længe været en haard marsch opad bakke for ham. Sit første hjem havde han bygget i det væsentlige med egne hænder, og han og hustruen havde slidt og stridt i aarevis, før de endelig følte sig ovenpaa, sikret. *Nu* gik jo alt glat nok. Nu var han velstaaende og stormand paa stedet. Sygdom havde herjet blandt dem med, og hver søndag eftermiddag steg mand og hustru tilvogns og kjørte til kirkegaarden med blomster. Men han havde samlet og sanket godt paa sine lyspunkter, det var klart, for det var formelig som at sole sig at være sammen med ham. Der var en tilfreds, glad klang i selve stemmen. Og samme lys og glæde fyldte det hele hjem.

Hans lyspunkter var, som han forklarte, af alle slags. Det gjaldt at faa saa mange som muligt ind i hver dag. At gaa ud i haven en vaar- eller sommerdag og finde nogle vakre blomster for frokostkordet, det skabte ét lyspunkt. At opdage et eller andet skjult og kjært ønske hos hustruen eller et af børnene og saa om gjørligt faa det tilfredsstillet, det gav ogsaa et lyspunkt. Paa en

vakker dag at faa ordnet med naboerne en eller anden fælles hyggelig udflugt, det kunde skabe et helt lidet stjernebillede af lyspunkter. At sende et eller andet medmenneske, hvis liv var mørkt og uheldig stillet, en kurv med vakre æbler eller skaffe det arbeide med god fortjeneste eller i al hemmelighed betale doktoren det halve af den regning, han havde tænkt at sende det, — altsammen var lyspunkter i livet. Bare et høfligt eller venligt ord kunde ofte faa det til at lysne op lidt i en mørk stund. En skulde jo selv være lysbærer med.

Saa gjaldt det ogsaa om at lede efter lyspunkterne hos ens medmennesker og naboer. Feilene, det stygge, triste ved dem, det kom jo ikke ham ved; men noget godt var der altid i dem. Det skulde man forsøge at finde og bane sig vei til og kalde frem hver gang, man mødte dem. Det gav det væxt, saa de virkelig begyndte at blive bedre mennesker, voxe sig fra feilene og det stygge og triste. En skulde altid se at tale til det bedste i dem, kjende dem fra den side, ignorere den anden, møde dem, som var der ikke andet end det gode i dem. Saa lærte de snart at skamme sig ved at vise noget andet, skamme sig ved at eie det med, og saa vilde de begynde at undertrykke og tilintetgjøre det.

Saaledes var hans livsprincip, og det havde slaaet godt til i praxis. Exemplet smittede, og hvad han gjorde for andre, det søgte andre at gjøre for ham og for hverandre. Der gik nyt, lysere liv ud fra ham i vide kredse. Han var afholdt som ingen anden i naboskabet.

Mange af os nordmænd kunde vist lære meget af den gamle yankee. Saa mange af os, tror jeg, hører netop til hin modsatte klasse mennesker, som han omtalte, der formelig gaar paa jagt efter de *mørke* punkter i livet og rent overser og glemmer lyspunkterne. Det er underligt, hvilken sporsans vi kan have for alt, som er lavt og stygt hos vor nabo og hos vore medmennesker f. ex., og hvor lidet vi evner eller bryder os om at udfinde det gode i dem, — det gode, som altid er der. Vor kritik og omtale af andre er jo ofte saa skarp og saa styg, at den minder om italienske stiletter og snigmord. Det synes mig næsten, som besidder vi nordmænd en udpræget evne iil at finde frem, udhæve, overdrive og ensidig se alt, som er stygt og vrangt. Det gode derimod har vi ingen evne til at se. Vi er ofte som folk, der ikke ser andet end pletterne paa solskiven, udbreder sig over «de mørke pletter» i det uendelige og aldrig mærker, at de imedens sidder der og nyder og lever, takket være det lys og den varme, som straaler ud trods alle «pletter». Livet har jo sine mørke pletter og hver personlighed med, — men i al verden, lad os da ikke over dem glemme alt det vakre, deilige, store, herlige!

Jeg kommer til at huske paa et ord af den amerikanske digter og tænker *Ralph Waldo Emerson*. «Et maleri», siger han, «søger vi altid at skaffe den bedst mulige belysning, hænge eller sætte i det bedste lys. Lad os gjøre det samme for maleren selv og for alle mennesker, enten de er malere eller ikke. Und dem den bedst mulige belysning. Lad dem faa vise sig til sin fordel. Det er deri, virkelig dannelse og velvilje bestaar, — i vilje og i evne til at kunne faa det bedste ud af ens omgangsvenner og naboer . . . . . Vi indbilder os, at vi har opfyldt alle gjestfrihedens pligter mod en ven, naar vi har dækket et godt bord for ham; men det er den mindste del. Ikke alene skylder vi ham ogsaa at dække et godt aandeligt bord for ham, det vil sige byde ham i samtale og tankeudvexling det bedste, vi selv eier; men vi maa ogsaa se til, at han faar anledning til at give af *sit* bedste. Vi maa anlægge vor samtale saa, at *han* kommer til at vise sig til sin fordel . . . . .»

Elskværdighed er vel neppe nogen norsk hoveddyd. De fleste af os nærer vist tvertom en knusende foragt for alt, hvad dertil hører, for alle de smaahøfligheder og velvillighedsbeviser, som dog bidrager saa uendelig meget til at gjøre livet lyst og lykkeligt. Vi er formelig — mange af os — stolte over vor foragt og ligegyldighed for disse ting. Kantethed, uelskværdighed, hensynsløshed overfor andres vel, lykke og følelser, — det forekommer os formelig stort. Vi tager som folk temmelig lidet hensyn til andre og deres velvære. Vi vil være os selv nok. Vi siger og gjør, hvad vi har lyst til, ligegyldigt hvem det saarer, hvormange det knuser. Det falder os sjelden ind at tage hensyn dertil og gaa til side for slige hensyn.

Det er altsammen norsk ligefremhed og ærlighed, mener vi. Jeg tror nu ikke det. Jeg tror, det bare kommer af overvældende egenkjærlighed, en stadig leven i og for sig selv, mangel paa omtanke og velvilje for andre, — manglende kjærlighed med andre ord. Det er kjærligheden, der er roden til alt, der heder høflighed, forekommenhed, hensynsfuldhed, elskværdighed.

Lad os ikke indbilde os, at vi er ærligere end andre mennesker, fordi vi er flinke til at sige dem ubehagelige sandheder, og fordi vi stadig griner og kritiserer. Det er bare, fordi vi gaar mere op i os selv, er større egoister end andre mennesker.

Det koster saa lidet at være høflig og vise lidt velvilje overfor medmennesker, og det gjør livet saa langt, langt behageligere for os alle. «Hensynsløshed», siger en ven af mig, «er det værste, jeg ved, og det ækleste, jeg ser.» Naar vi f. ex. kommer ind i en jernbanekupé, hvor der allerede sidder 3, 4 personer, og vi finder luften for varm eller tung og ønsker at aabne et vindu, saa koster det jo saa svært lidet at spørge, om nogen af de tilstedeværende har noget imod det. Det er lidet hensynsløst overfor de andre at gjøre det — som jeg gjentagne har seet det gjort her tillands — uden noget saadant spørgsmaal.

Det er merkeligt, hvorledes lidt høflighed og velvilje kan lyse op i ens liv. Som fremmed og reisende har jeg ofte havt anledning til at erfare det. Bare en slig ting, som at den jernbanefunktionær, man er nødt til at forhøre sig hos, svarer i en grætten tone eller er forekommende og venlig, føles af den reisende og fremmede og bidrager sit til reisens eller opholdets udbytte og totalindtryk.

— — — — — — — — — — — — —

Lad os sanke og samle paa lyspunkter!

— Madame de Staël beskrev en revolution som «en hest, der enten vil løbe bort med sin rytter eller synke ned i reaktionens sump». Der synes at finde lignende vanskeligheder sted, naar det gjælder en praktisk luftballon. Theoretisk er luftseiladsen mere end en gang bleven udformet til en exakt videnskab; men alle de modeller, som er i brug, er blevne indviklede i det tilsyneladende uundgaaelige dilemma, at de lette driver med vinden og de tunge ikke kan overvinde tyngdekraften. De sidste experimenter i Angoulême i Frankrige synes dog at bevise, at i roligt veir kan on observations-ballon stige op og atter dale og styres frem og tilbage eller i en cirkel efter en dygtig luftskippers forgodtbefindende. Faren ved pludselig gasudtømmelse er ogsaa betydelig formindsket ved selvvirkende faldskjærme.

— Fra Østerrige berettes om et elektrisk lokomotiv, som skal gaa med en fart af 200 km. i timen. *L'Indépendance Belge* beretter samtidig, at det nord-belgiske og det nord-franske jernbaneselskab sammen holder paa at bygge en elektrisk jernbanelinje ad hvilken reisen fra Paris til Brüssel — omtrent 310 km. — vil kunne gjøres paa 80 minuter, en fart af næsten 240 km. i timen. Banen siges at skulle være færdig om to maaneder.

Skandinaviske tidsskrifter.

Samtiden for februar og mars har et sjelden interessant indhold. Arne Garborg skriver en artikel no. 2 om spiritisme. Det er en vens erfaringer som skrivende medium, han beretter. Historien er ganske karakteristisk for en hel række lignende erfaringer med aander. De ydre fænomener er slaaende, forbausende. Vennen — Z — føler sin haand gribes af en vis magt og føres hen over papiret, hvor den ofte skriver netop det modsatte af, hvad han selv tænker, og ting, han selv aldrig kunde tænkt paa. Han ser den kontrollerende aand. Han faar af og til et godt raad af den, og undertiden slaar dens forudsigelser ind, men oftest lyver den, lyver forfærdelig, skrøner og vrøvler opad stolper og nedad vægge i det utrolige. Den erklærer sig selv at være eller have været i forskjellige tidligere inkarnationer, Johannes den døber, Buddha, Konfucius og meget mere. Den fortæller ogsaa, at Jesus snart skal fødes til verden paany, og at Kristofer Janson vil blive hans fader, hvad han allerede skulde have forudsagt i sit blad. — Underligt er det hele, men underligt vrøvl er det ogsaa. Artikelrækken sluttes i næste hefte.

Gerhard Gran leverer en sjelden klar, nøgtern og forstaaelsesfuld fremstilling af socialdemokratiets lærdomme. Den første betingelse for med held at kunne bekjæmpe moderne bevægelser, dersom man er imod dem, er, at man kjender dem, forstaar dem, saa man træffer dem, naar man slaar efter dem, og ikke bare fægter i luften. Artikelen vil derfor læses med interesse baade af modstandere og venner af sociale reformbevægelser. Den er et meget fortjenstfuldt indlæg i dagens diskussion om sociale spørgsmaal.

Vilhelm Troye anmelder Rudyard Kiplings bog *The light that failed.* Artikelen ledsages af et portræt, som er heftets mindst vellykkede del.

Arthur d'Autreville sender et pariserbrev om »Panama«, der skildrer sagens gang i et letlæst, behageligt sprog.

Endelig indeholder heftet digte af Viggo Stuckenberg, Johannes Jørgensen og Just Broch samt to oversatte artikler, den ene om »koleraaaret 1892« fra *Deutsche Rundschau*, og den anden om »helbredelse ved tro« fra *Revue des Revues*.

Nyt tidsskrifts femte hefte indeholder en af Vald. Vedel skreven skildring af literært liv i Danmark i 1892. Det er intet lyst billede, den giver. — Andreas Aubert skriver om »sort og hvidt«-udstillingen og dens betydning. Anna Munch leverer under titelen »Leg« et brudstykke af et større arbeide. Desuden har ogsaa dette hefte flere digte af Nils Collett Vogt, Sigbjørn Obstfelder og Bernt Lie. Tidsskriftets største interesse ligger dog denne gang i de oversatte artikler, — en fra *Contemporary Review* om »engelske erfaringer for voldgift i strid mellem arbeidere og driftsherrer,« et værdifuldt bidrag til de berørte spørgsmaals løsning og til sagens mere fremskredne og intelligente diskusssion hos os. Den anden oversættelse, hvormed heftet slutter, bestaar af uddrag af *Renans* skrifter. De vil læses af alle med interesse. »Lad os for vor egen del være alvorsmænd,« heder det blandt andet; »men lad os ikke gjøre livet fattigere . . . . . . Lad os ikke berøve menneskeheden dens glæder; lad os nyde ved at se dem nyde. De andres glæde betinger for en stor del vor egen; den udgjør netop denne store løn for et hæderlig ført liv — *det lyse sind.* Man har bebreidet mig, at jeg saa flittig forkynder denne religion, der ser saa let ud, men i virkeligheden er den sværeste af alle. Ikke enhver, der vil, har et lyst sind. Dertil trænges gammel god race med sunde nerver; dertil trænges tillige at være tilfreds med sit eget liv. Mit liv er blevet, som jeg vilde det selv — netop det, jeg betragtede for det bedste. Om jeg skulde begynde forfra igjen, var der ikke synderlig meget, jeg vilde have anderledes.«

Første hefte af *Ord och Bild* (udgivet den 6te mars) indeholder flere tiltalende artikler. Illustrationerne gjør tidsskriftet ære. K. A. Melin har en *dramatisk episod, Vid Breitenfeld* (illustreret og holdt i bunden stil). Af Sveriges reformator *Olavus Petri* er der en af Fredrik Fehr skreven skildring, der vil læses med interesse af alle. Artikelen er forsynet med billede af Theodor Lundbergs statue af reformatoren, og forfatteren slutter med at »*därest vi inom den evangeliska kyrkan i våra dagar vilja verka i en af kristendomens ande befruktad mänsklig og fosterländsk odlings intresse, hafva vi att anknyta vår verksamhet hvarken till 1580 (konkordieboken), resp. 1593 (Upsala möte), eller ens till 1530 (confessio augustana), utan till reformationens första skede, då evangelii rena, ogrumlade källåder klarast framväller i Martinus Luthers och hans svenske lärjunge Olavus Petris märkligt väckande lystringsord.*«

Verner von Heidenstam har et vakket digt, »*Dödens blommor*«:

»*Så ofta Döden går förbi,*
dra gudarne på munnen.
Hans frack finns inga knappar i,
och västen är försvunnen.
En gammal ungkarl utan hem,
en halft förfallen broder,
han går med skorna utan rem
och skörten utan foder.

— — — — — — — — — —

För honom är hvar menskosjäl
ett blomster i en kruka.
Han sofrar tyst. Han gör sitt val.
Han går i sol som dimma
och bryter många tusental
på mindre än en timma.
De själar, som ei mött hvarann
men måste skilda famla,
fast samma färg i båda brann,
hans tunna fingrar samla.
De, hvilka skulle älska fått,
men skuggat spridda stränder,
de brytas och de flätas brådt
till kransar af hans händer.«

— — — — — — — — — —

C. Bildt har en illustreret *julbild från Rom* og Ernst Lundquist en velskreven liden skisse. Heftet slutter med en nekrolog over Vincent St. Lerche, og som føljeton medfølger en del af den amerikanske forfatter Henry James' *Fru de Mauves.*

Tilskueren for februar er neppe saa tiltalende for den vanlige læser, som dette tidsskrift ellers gjerne er. P. Fr. Rist har en fængslende fortælling, »Kvægpest«, der udgjør heftets bedste del. Knud Berlin skriver om »svensk-norske unionskonflikter« en artikel, der naturligvis som skreven for en dansk læsekreds er af større interesse der end her. Ola Hansson skildrer skuespillerinden Eleonora Duse, og Joh.s Jørgensen giver to vinterstemninger, en i bunden og en i ubunden stil. Der er ogsaa naturligvis lidt om »Panamahistorien«. Resten af heftet ofres bog- og theaterkritik.

Kilden til al lykke og velsignelse er i vort eget hjerte. Den er en daare, som søger den andensteds. Han er at ligne ved den hyrde, der gaar søgende al verden over efter det lam, som han bærer den hele tid i sine arme.

(Hinduiske skrifter).

Literatur.

Titania. Af *Axel Lundegård.* — Albert Bonniers forlag. Stockholm. To bind. Pris kr. 4.50.

Det er en fornøielse at henlede læsernes opmærksomhed paa denne bog. «En kärlekssaga» kalder forfatteren selv den, hvad den da ogsaa fra ende til anden er, en «kärlekssaga» fint, vakkert og rent fortalt og med personer og karakterer, som det er en fornøielse at stifte bekjendtskab med. At sproget er svensk, vil vel ikke være saa mange til videre besvær.

Man bevæger sig i bogen for det meste i godt selskab, og den gode selskabstone har ogsaa forfatteren selv benyttet i sine skildringer. Man møder en række interessante og tildels virkelig noble karakterer, slige som man ikke saa sjelden støder paa i livet; en mand, som virkelig *er* en mand, sand og frisk, kjæk og viljesterk i karakter og sjæl, en mand, der ikke mat og vegt lader omstændigheder, impulser og indtryk raade over sig, men som styrer sit liv med fast haand frem gjennem vanskeligheder, modgang og fristelser, — «provinsialläkaren» — en helt tiltalende og ganske veltegnet skikkelse. Og man stifter bekjendtskab med en kvinde — «provinsialläkaren»s hustru —, som forfatteren har ladet beholde al den sande, fine kvindeligheds glorie. Hun er af dem — hvoraf der heldigvis gaar saa mange om paa vore gader og veie —, der kaster lys om sig, hvor de er, der stemmer det laveste sind mange toner op, og hvis indflydelse jager raahed og lavhed paa flugt. Og i de to's samliv faar vi glimt af et egteskab — slig som der da ogsaa lykkeligvis er tusen paa tusen af i livet, om de end i bøger har været sjeldne i senere aar —, hvor kjærligheden aldrig blegner, og hvor lys og romantik aldrig slukkes, hvor de begge holdes unge i sind og hjerte, ja i selve udseendet, af den livsvarme, som samlivet frembringer og vedligeholder.

Og det hele bevæger sig paa et ganske høit livsniveau. Personerne er ikke enkle, simple mennesker med smaa krav, der er lette at tilfredsstille. De er tvertom fint byggede væsener med høie fordringer til liv og lykke, med dyb følsomhed, indviklet og sammenfiltret sjæleliv, — dannede mennesker og adelsmennesker. Og det er om disses livsløb, interessen samler sig i bogens første del.

I dens anden del derimod samler den væsentlige interesse sig mere og mere om en enkelt og ganske gaadefuld skabning og hendes «kärlekssaga».

Hun er «provinsialläkarinnan»s datter af et tidligere kort egteskab, har arvet moderens og hendes families fine, noble natur, er poetisk anlagt, elsker musik og alt, som skjønt er, med hele sin sjæls styrke, er i det hele sværmerisk, letpaavirkelig, skjønhedselskende og psykologisk fint organiseret, — et aandens adelsmenneske.

Og saa lader forfatteren denne fine, ideelt anlagte kvinde gaa hen og forelske sig i en mand med en aldeles fænomenal mangel paa alt, hvad aand, finfølelse og idealitet heder, en mand med et kraftigt, muskuløst legeme og to vakre, brune hundeøine og intet andet. Havde han ikke tilfældigvis været friherre af fødsel og rig, vilde han aldrig blevet andet end en kropsarbeider uden syn eller interesse for noget i verden udenfor sit arbeide, sin mad og sin «sup«. Saa aandløs er han, at forfatteren fortæller os, at det at lære Luthers lille katekismus var den største seir, han nogensinde vandt paa aandens og lærdommens omraade. Og denue mand er oven i kjøbet keitet og klodset, ude af stand til at udtrykke sig eller føre sig i selskabslivet; thi han kunde jo være ligesaa tomhovedet, som forfatteren skildrer ham, og dog været en elegant verdensmand, og forholdet vilde da været forstaaeligere. Men det er han ikke. Han følger søsteren og hendes veninde — hans vordende brud — som en hund, taus og keitet, som det femte hjul til en vogn. De har som børn legt, at han

er deres hund. Og «min pudel» bliver hele tiden hans hustrus ømmeste og kanske mest passende navn for ham.

I denne mand bliver den fintorganiserte og fint opdragne unge dame rasende forelsket. Hun har opholdt sig i lang tid i Paris, i det høiere selskab der; men hun har aldrig følt kjærlighed, før hun en dag ser denne mand kaste frakken af sig og hjælpe sine arbeidere med at løfte en stor sten!

Og kjærligheden er gjensidig. Men han, stakkar, kan ikke fordriste sig til at fri; det maa søsteren gjøre for ham, — og selv efter at han har faaet svaret gjennem søsteren, ved han ikke et ord at sige til den kvinde, han elsker; det er *hende*, som hjulpet af tilfældet tilslut maa føre frem til det første kys.

— Vel, man kan til nød forstaa denne første forelskelse, thi det er jo en velkjendt sag, at i den retning hænder stadig de mest uforstaaelige ting. Men saa kommer «det vidunderlige.»

Lad være, at en ung pige som den her beskrevne kunde — under de forhaandenværende af forfatteren velskildrede omstændigheder — forelske sig i en slig udelukkende kropslig og ganske aandløs mand; hun maatte dog, mener de fleste af os, snart faa øinene op for, at hun havde begaaet en feiltagelse, for, at der mellem ham og hende ingen virkelig sympathi fandtes og intet reelt samliv kunde existere. Hendes fine, ideelle natur maatte dog snart stødes og saares af mandens aldeles materielle natur. I den første elskovsrus kunde hun vel idealisere ham, klæde ham i alle de egenskaber, hun maatte elske og forlange, men bagefter —? Da maatte dog lidt efter lidt hendes egen indbildningsskabte glorie om hans hoved svinde og den tomhovedede mand staa der for hende i sit rette lys, ude af stand til at opfylde hendes længsler, nære hendes følelsesliv, sympathisere med hende i hendes tanker. Og da maatte der vel komme bitter anger og sorg og smerte.

Slig gaar det vist desværre yderst ofte i livet. En slig «kärlekssaga» vilde lidet nyt frembyde og ingen tvil reise.

Men saa gaar det ikke her. I syv aar lever disse to sammen, uden at hendes kjærlighed til ham lider det ringeste skaar. Aldeles lykkelig er hun i dette tilsyneladende umulige ægteskab. Hun dør med den erklæring, oprigtig ment og følt, at denne mand har gjort hendes liv til en eneste lang «glædesdag»!

Er sligt muligt? Men vent, — det vidunderligste er endnu ikke fortalt. Denne mand er søn af en aldeles forfalden dranker og har arvet drikkesvagheden, der under ægteskabet og under passende forhold hurtig udvikler sig hos ham, indtil en rus af og til, en rus daglig tilslut bliver ham en nødvendighed. Han kommer døddrukken hjem nat efter nat. Hustruen ved om det, hører og gyser ved hans dyriske drukne latter. Og dog sidder hun næste dag med hans hoved ømt i sit fang og væder de af fyldesygen bankende tindinger med eau de cologne, medens hun overøser ham med ømhed og elsker ham saa —?

Er *det* muligt?

Tilsidst drikker han omtrent stadig, drikker alene, drikker sig fuld hver nat, medens hun ligger paa dødsleiet. Hun ved det og fortæller ham dog ogsaa hver dag, at hun ikke kjendte lykke, før hun kjendte hans første kys, og at han siden har gjort hendes liv til en «eneste lang glædesdag»; og hun takker og takker ham, og er *saa* lykkelig —.

Er *det* muligt? Man læser det med hovedrysten; man kan ikke, vil ikke tro det. Og dog, der foregaar forunderlige ting i livet, naar kjærligheden lægger sig ind i det. Det synes absolut umulig; men tænker man sig om, saa mindes man mangen *kärlekssaga*, man selv har kjendt lidt til, der frembød enkelte lighedspunkter og var lige ufattelig, og man tør ikke negte. Det er kanske i kjærlighed som i fransk politik det usandsynlige, der ofte hænder. Og sagaen er fortalt slig, at man trods «det vidunderlige» faar en følelse af dens

virkelighed. Grebet ud af luften er den ganske vist ikke. Forfatteren ved vist, hvad han taler om. Det giver indtryk af at være kopieret fra livet.

Men *kan* det ske? — Det er netop i dette altid tilbagevendende spørgsmaal, at sagaens dybe interesse ligger. Det er det tilsyneladende umulige, forfatteren vil have os til at tro og *næsten* faar os til at tro. Lidt tvil bliver man jo siddende med.

Den unge hustru skildres som levende sit hele liv i en indbildning, en fantasi. Hun ser aldrig manden, som han er. Hun tildigter ham med sin egen levende indbildningskraft og friske idealitet egenskaber, som han, stakkar, ikke fatter og ikke kjender af navn engang. Hun tror, han er fintfølende, naar han bare er dum og ligegyldig, dyb, naar han af gode grunde er taus, bevæget, naar han bare er søvnig. Kjærligheden har gjort hende mere end blind; blind for det, som er, og seende ting, som slet ikke existerer.

Men er en slig indbildning mulig i saa mange aar? Maatte hun ikke tilsidst grusomt rives ud deraf?

* * *

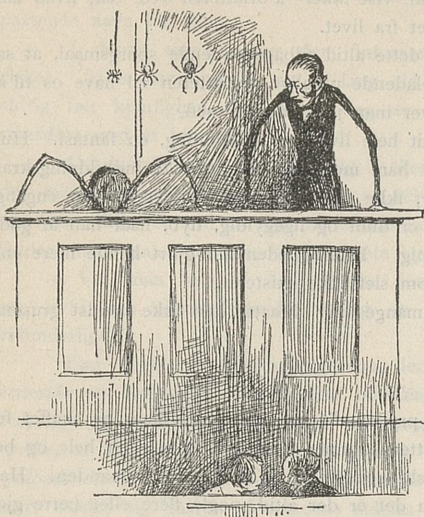
Det er mandens fødselsdag. Hun har prydet alle værelserne for ham og skaffet fra Paris et kunstværk som gave til ham. En fætter kommer først ind og ser det hele og beundrer det med al hendes egen finfølelse og skjønhedssands. Saa kommer manden. Han ser intet. Der er blomster i værelserne; men det er der altid, nogle flere eller færre gjør intet til sagen. Han taler om veir og vind, høst og poteter. Hun beder ham vende sig, for at han skal se kunstværket. Han vender sig og ser intet. Hun tager ham lige hen til det. Ser han nu noget? — Jo, «en ny møbel»! — «Men er det da ikke vakkert?» — «Aa jo, jovist er det vakkert? Og saa begynder *hun* at sværme og digte og forklare, til han, som dog elsker hende, rives med af hendes bløde stemme og vakre udseende. Det er bare *hende*, han ser, og hans brune hundeøine lyser op med et gjenskin af hendes glødende begeistring. Hun ser paa ham, ser dette lys i hans øine og er tilfreds. Hun tror, det er beundring for kunstværket. Hans følelser er «saa dybe!»

Og paa den vis stadig. Hun formaar leilighedsvis at fremkalde dette gjenskin af sin egen glødende natur i hans øine, og saa tror hun, at det lys kommer fra hans eget indre, fra en dyb, fintfølende natur derinde. Og i denne reflex af sig selv, af sin egen sjæl er det, hun i grunden gaar og er forelsket. Det er den, som gjør hende lykkelig. Havde hun et eneste øieblik seet manden, som han var, vilde det have knust hende.

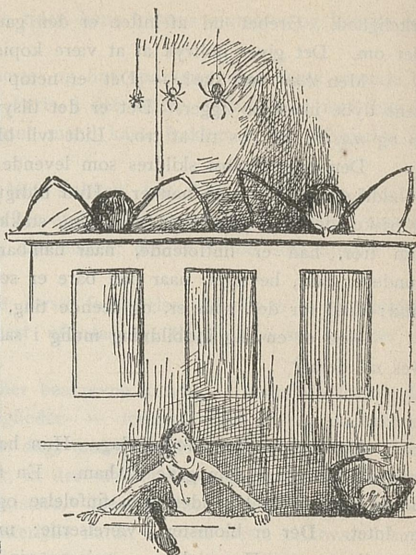
— Men man skal selv læse sagaen. Hvad der i denne korte gjengivelse synes umuligt, det er det netop forfatterens opgave at skildre, forklare, udvikle saa, at vi tvinges til at tro paa dets mulighed. Man læse og dømme selv. Og bortseet fra dette moment i bogen vil man som sagt nyde selskabet af de mange interessante karakterer, de ganske prægtige skildringer af scener og landskab, den i et jevnt, roligt, behersket sprog holdte fortælling, den aandens finhed, som gjennemstrømmer det hele.

Naturligvis har bogen sine feil og mangler; men overfor et værk, der har sin positive fortjeneste, der giver noget nyt, friskt og virkelig interessant, er det i en kort anmeldelse til liden nytte at dvæle ved dem. Det er en helt moderne bog, baade realistisk og psykologisk og alt andet, men handlende, delvis i hvert fald, om sunde, friske og tiltalende mennesker. Det er et arbeide af rang, intet overfladisk, indholdsløst opkog af fraser og sentimentalitet. Der ligger livskjendskab, studium og dyb følelse til grund for det. Og det er — *digtning*. Det er vakkert. Man glemmer det ikke strax. Det gjør indtryk paa en. Kort sagt, det er en bog at læse.

Navnet — *Titania* — har forfatteren hentet fra Shakespeares «Midtsommernatsdrøm,» hvor heltinden ogsaa — fin og skjøn — giver sin kjærlighed til en faun med æselhoved.

Dette er den saakaldte kjæmpeedderkop . . . . .

Hvilken? . . . . .

Fra livets latterside.

Vi føler sympati med den lille femaarsgamle, som, ti minuter efter at hun er pyntet til at gaa i kirke, kommer ind saa sort og skidden, at hun faar skjænd. „Ja, mama“, forklarer hun, „men vor søndagsskolelærer fortæller os, at bibelen siger, vi er gjort af støv allesammen, og naar jeg leger, saa kommer det ud!“

— Her er en historie, der fortælles af den amerikanske digter Whittier om ham selv: „Jeg gik engang for at høre en stor taler. Han begyndte sin tale med et citat af et digt, og jeg klappede af alle kræfter. En eller anden berørte min skulder og spurgte: „Ved De, hvem som har skrevet det?“ — „Nei, det gjør jeg ikke; men godt er det.“ Senere viste det sig, at jeg selv havde skrevet det. Feilen er, at jeg har skrevet altfor meget; jeg skulde ønske, halvparten deraf var paa bunden af Det røde hav.“

— Skotlænderne er bekjendte for at være temmelig blottede for al sans for humor og forstaaelse af spøg og vid. De tager alt i ramme alvor. En Englænder, der havde ødslet en hel del vitser paa sin skotske ven uden at kunne faa ham til at begribe nogen af dem, blev tilsidst helt irriteret. Som enhver ved, er det noksaa oprørende, naar man har fortalt en god spøg, at opdage, at ingen har forstaaet den, men at tilhørerne bliver siddende alvorlige som nadverdgjæster, naar de burde le. Englænderen mindede derfor sin ven om, at skotlænderne jo havde ord for at være temmelig tykhudede overfor det slags ting. „En skotte vilde ikke kunne faa en spøg eller vits ind i sit hoved, selv om man fyrede den af paa ham med en af Krupps kanoner“, sagde englænderen tilslut. — Skotlænderen sad en stund kirkealvorlig i dybe tanker. „Men“, sagde han endelig med bekymret, spørgende ansigt, „hvordan vilde du kunne affyre en spøg fra en kanon? Det gaar da ikke an!“

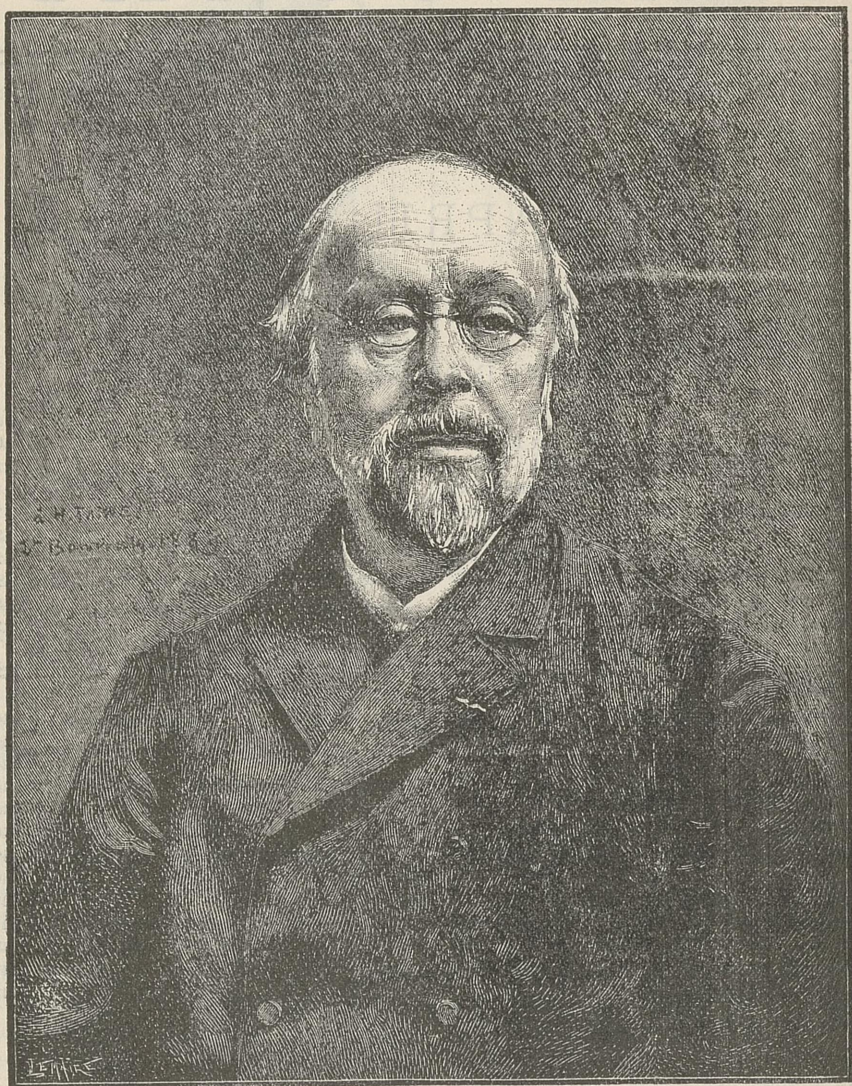
Kristiania — E. Walle & Co.s bogtrykkeri — N. Slotsg. 3.

KRINGSJAA

No. 6

15DE APRIL 1893

INDHOLD

Hippolyte Taine.

Hippolyte Taine.

(Af *Emile Faguet* i *Revue Bleue*).

Taine er gaaet bort fra os. Dette altfor tidlige dødsfald er baade et stort tab og en stor sorg. Taine havde fuldført sit monumentalværk om »det nuværende Frankriges oprindelse;« men han havde foresat sig, som han kaldte det, at »more sig paa »ine gamle dage« ved sin studie over Sainte-Beuve, der nok var paabegyndt, og med nogle »smaa filosofiske adspredelser« i stil med hans mesterværk *L'intelligence.* Vi kunde endnu haabe og vente meget af denne overlegent lyse aand og af hans strenge videnskabelige methode, der tredoblede hans aandsstyrke. Alt dette har vi pludselig mistet. Døden har i den senere tid herjet stærkt blandt de største paa aandslivets omraade. Den har rammet Scherer, Renan og Taine, den ene efter den anden, som om den havde hastværk med at berøve aarhundredet dets prydelser, inden det er til ende. Med uro for aandslivet i fremtiden ser vi disse store mænd gaa bort, uden at de nye, som træder frem, formaar tilstrækkelig at erstatte dem. Frankrige er saaret og bliver enke. Dette er kun en grund mere for landets sønner til at elske det.

Taine var en lærd mand. Man fødes til at blive lærd. Han var født saadan. Tyve aar gammel havde han alle sine arbeidsmidler i sin haand, — latin, græsk, tysk, engelsk og øvelsen i at samle fakta. Tre og tyve aar gammel havde han gjennemlæst hele *Ecole normales* historiske og filosofiske bogsamling og en god del af dens skjønliterære, og han havde allerede noteret sig flere tusen betegnende kjendsgjerninger. Han fortsatte; han gjorde aldrig andet end at fortsætte.

Men for at kunne orientere sig blandt alle disse fakta skabte han sig et system. Et system er en arbeidsmethode. Det er et paa forhaand opstillet register. Man former det overensstemmende med det, man allerede har samlet, og de fakta, man senere samler, skal ordne sig efter det. Det er af vigtighed, at det ikke opstilles for tidlig. Taine har maaske opstillet sit system altfor snart. De fakta, som indgav ham planen, var, om end allerede meget talrige, dog færre end de, som senere lydig maatte indordnes under systemet. Dette system vilde uden tvil have været rummeligere, hvis det var planlagt senere.

Der ligger forresten liden vægt paa dette. Hvis et system er en arbeidsmethode, er det ogsaa et udslag af vor karakter, en ligefrem rationel anvendelse af vor personlige maade at se tingene paa, og om det opstilles lidt senere, bliver det nogenlunde det samme, som om det opstilles lidt tidligere. Hvis Taine havde formet sit system i 35-aarsalderen, vilde han omtrent være

bleven den samme, som da han gjorde det i 25-aarsalderen. Han vilde være bleven en positivistisk filosof.

Dette var han afgjort, udtrykkelig, ærlig og modig. Han var en ren positivist, en positivist uden mysticisme, hvad der er overmaade sjeldent i Frankrige. Vor race er i sin bund idealistisk, langt mere, end den selv tror, fordi den har fantasi og meget mere fantasi, end den tror at have eller tiltroes. Den føler sig lykkelig ved at kunne personificere abstraktioner. Naar den bliver positivistisk, tror den paa videnskaben som paa en rig og velgjørende skytsgudinde, der skal gjøre mirakler for den, eller den tror paa menneskeheden som en hellig og guddommelig person, der først er fremskridtets moder, dernæst dets datter og endelig paa samme tid dets datter og moder, og deraf udspinder der sig en hel mythologi, og man skriver »videnskab«, »menneskelighed« og »fremskridt« med store bogstaver. Vort aarhundrede er rigt paa denne theologis store bogstaver. Det er dette, man kan kalde den positivistiske mysticisme.

Taine var positivist ret og slet. Han troede kun paa kjendsgjerninger og paa nogle faa smaa love, som en taalmodig, methodisk, i enkelthederne indgaaende, fortsat og aarhundreder lang iagttagelse af kjendsgjerningerne kunde lede til. Menneskene udgjør en myretue, og de store verdensbevægelser, der foregaar omkring os, er elefanter. Med gode kikkerter kan man erhverve et svagt og ubestemt kjendskab til elefanterne og ved anstrengt iagttagelse faa nogle antydninger af, hvilke veie de følger, og hvorledes de pleier at gaa; dette er alt, hvad de intelligenteste blandt myrene kan opnaa. At samle kjendsgjerninger og af dem udlede nogle love, der er mere eller mindre paalidelige og alle relative, i omfang svarende til myretuebeboernes størrelse, — det er filosofens ret og tillige hans pligt. Ud over dette saa Taine intet og vilde han intet se.

Sagen er, at han var ikke franskmand. Han var engelskmand. Hans aandelige væsen stammede fra England og var i slægt med Stuart Mill og Spencer. Alle hans sympathier for England, der har været Frankrige til saa megen nytte, bundede i karakteranalogier. Hans engelske literaturhistorie, der er og bliver et saa stort værk, skjønt den blev skreven for tidlig eller for fort, og især hans beundringsværdige *Notes sur l'Angleterre* bekræfter dette. Kjærligheden til det faktiske og dyrkelsen af videnskaben, en dyrkelse uden *tro,* uden den mindste tillid til videnskabens ufeilbarhed og dens magt til at gjenføde og guddommeliggjøre mennesket, — dette var Hippolyte Taines hele intellektuelle overbevisning.

Ingen har været mindre religiøs end han. Det vilde have været ham en samvittighedssag at negte sig selv at være det, da det vilde have været en indrømmelse til fantasien, til følelsen, til »det, som ikke er bevist«, — det

vil sige til ting, der er meget smukke, hvad han selv har indrømmet, men som ikke hører ind under tankens domæne. Man bør ikke sige noget andet end det, man er sikker paa. Man er ikke sikker paa andet end det, man ser, og ved en induktionsslutning, der maa meget nøie kontroleres, paa den lov, som kan udledes af tusen gange sig gjentagende fakta, der ledsager hverandre. Dette er alt, hvad man kan positivt bekræfte. Resten er kun en deilig digtning.

Det behøver ikke at siges, at skjønt han ingen bestemt mening udtalte om det mysteriøse, troede han sig dog ikke forpligtet til hverken at foragte det eller haane det. Han vilde være bleven forbauset over, hvad jeg forleden hørte blive sagt til en »vantro«: Da De er vantro, blev der sagt, hvorfor afskyr De saa ikke alle religioner? Sligt er den største mangel paa logik, hvis det ikke er det største hykleri. Han vilde have svaret: »Jeg forstaar ikke dette. Skal jeg endelig stille mig fiendtlig, fordi jeg ikke tror? Det er en eiendommelig slutning. Jeg tror ikke — det er det hele. De, som tror, har simpelthen en egen maade at lede sin tanke paa, efter følelsen og ikke efter fornuften, og den maade er ikke min. Jeg kan ikke have imod nogen, som kun afviger fra mig ved en anden maade at ordne forestillingerne i sin hjerne paa. Det vilde være at gaa for vidt.«

Og positivismen nærer i virkeligheden intet had til religionerne, før den selv bliver en religion. Kampen staar ikke mellem troende og vantro, men mellem troende indbyrdes. Den positivisme, der er uden mysticisme, stanser paa mysteriets dørtærskel og erklærer sig simpelthen ude af stand til at gaa videre. Dette er hverken fiendtlighed eller ligegyldighed; det er tibageholdenhed, og hvis det ikke var ret og slet tilbageholdenhed, vilde det snarere være respekt end afsky. Det er indenfor disse grænser, Taine energisk har holdt sig.

Som moralist var Taine — hvilket ikke er en nødvendig følge af positivismen, men var resultatet af hans personlige positive iagttagelser —, hvad man pleier at kalde pessimist, det vil sige, han troede, at mennesket var slet og noget nær udygtigt til det gode. Mennesket var for ham altid den »rovlystne og liderlige gorilla« fra urtiden, eller det bevarede fremdeles og vilde altid bevare mere eller mindre af dette dyrs egenskaber. Denne betragtning er trøstesløs; men det er menneskehedens egen sag at bringe filosoferne bort fra den.

Han drev i sandhed denne betragtningsmaade vidt. Det var hans strenge logik, der førte ham til disse rigorøse slutninger. Menneskeheden er efter min ringe mening hverken særdeles rovgjerrig eller endog særdeles liderlig, men den er i bund og grund ufornuftig. Den ræsonnerer paa en ynkelig maade. Et rigtigt ræsonnement er den sjeldneste, den mest overraskende ting i verden. Til slut ved jeg nok, at det gjør sig gjældende og seirer, og det er af denne

grund. at verden uden at gjøre positive fremskridt i alle fald holder sig vedlige. Men et rigtigt ræsonnement er yderst sjeldent og fremkommer kun med meget lange mellemrum ligesom solformørkelser. Det er, om man saa vil sige, en formørkelse af den menneskelige ufornuft.

Dette tror jeg forklarer Taines pessimisme, det vil sige hans menneskehad. Dette menneskevæsen, som han kom i nær berørelse med, og som tænker saa daarlig, stødte i den grad hans logiske sans, hans bestandig strikte og præcise tænkning, at han fandt det værdigt til had, betragtede det som et slags sælsomt uhyre, og fra dette til at skjælde det ud for en gorilla kan man meget vel se skraaplanet, der ikke blev undgaaet, skjønt jeg tror, han skulde have kunnet undgaa det.

Han havde omtrent intet andet raad at give dette underlige dyr end det at arbeide meget og unde sig nogle øieblikkes hvile, nok til at anstille betragtninger, men ikke nok til at drømme, hvilket er farligt. »Staa tidlig op« (jeg citerer efter hukommelsen, men meningen er der), »og skynd dig ud paa jagt. Naar du har ramt dit bytte, saa slut. Hvorfor skal du umage dig mer end rimeligt og berøve en stakkels djævel hans mulige part? Sæt dig saa ned. Aftenen kommer. Den er meget smuk. Den melkehvide taage stiger langsomt op og svæver hid og did mellem piletræerne. Derborte hæver furuerne sig som røgelseskar over det rødlige mosetæppe. Bliv siddende der et øieblik. Du vil da have nydt den eneste virkelige fornøielse, der er forbeholdt dig og dine lige, kontemplationen, og i et kvarters tid er du ikke ganske og aldeles et dyr, hvilket er det høieste trin, et menneske kan naa.«

Arbeidet for føden, iagttagelsen og videnskaben som betryggelsesmiddel og kunsten som middel til at opnaa den eneste nydelse, der har en menneskelig karakter og afgjort skiller os fra dyrene, — dette var ifølge Taine livets indhold. Gik man ud over dette, begyndte metafysiken, som han ingenlunde foragtede, som han endog indrømmede plads i egenskab af en ædel leg (af fremragende metafysikere har han tegnet ypperlige portræter), men som han nærede mistro til som noget, der laa over menneskenes evner, ophidsede dem til overmaal og bragte dem til at slaaes for idéer, som de ikke begreb, og derved ad en eiendommelig omvei førte dem tilbage til voldsomheder, til vildskab og til gorillanaturen. Om sig selv sagde han: »Jeg kjender ikke menneskeaandens grænser; jeg kjender kun mine egne.«

I politiken var han aristokrat, hvad der er naturligt for en god pessimist, en god menneskehader og en god engelskmand. Han troede ifølge Darwin, Spencer og sig selv, at et folk paa grund af arveligheden er en organisme og som følge af civilisationen en meget fin og stedse mere og mere kompliceret organisme. De meget fine og komplicerede organismer, hvad enten de er maskiner, levende enkeltvæsener eller nationer, er underkastede

en lov, loven om arbeidets deling. Det meget lavtstaaende dyr har kun et enkelt organ til at fordøie med, tænke med o. s. v. Det høiere staaende dyr har mange særskilte evner og ligesaa mange organer, uden hvilke det ikke kunde existere. Arbeidets deling inden samfundene heder specialitet eller kompetence. Jo større og mere sammensat et folk er, i jo høiere grad det er sammensat af mangfoldige hjulsystemer, desto bedre bør hvert hjulsystem forstaa sig paa, hvad det har at gjøre, og intet andet gjøre end dette; med andre ord, det maa strengt kræves, at enhver maa være kompetent til det arbeide, han har at udføre. I et saadant samfund vil det f. ex. være uklogt at overlade til den, der kun forstaar sig paa at gjøre sko, at gjøre love; det er, som om man vilde befale et høit udviklet dyr at fordøie med hjernen. Da demokratiet netop bestaar deri, at man overlader den ting at gjøre love eller i alle fald at vælge lovgivere til dem, der kun kan gjøre sko, og i at erstatte de mangfoldige hjulsystemer ved et eneste eller i det mindste at sætte dem i et saadant afhængighedsforhold til det hele, at de gaar op i dette, — var demokratiet for Taine simpelthen en meningsløshed. Dette sagde han ganske naivt, som han sagde alt.

Han har skrevet en stor bog, der har været meget omtvistet, men som ingen negter er et storværk, »*Les origines de la France contemporaine*«, for at bevise denne sin opfatning. Han har i dette værk udtalt sin fulde mening. Man finder deri for det første det, jeg har refereret, og dernæst udtryk for hans afsky overfor alt, der ikke er *fornuftmæssigt*, det vil sige overfor despotisme og anarki, hvilke fra et filosofisk synspunkt er et og det samme, — enten udslag af impulsiviteten hos en enkelt hjerne, der ikke formaar at føie sig efter love, fordi den ikke begriber deres grund og berettigelse, eller af impulsiviteten hos en kollektiv hjerne, der ledes, uvist i hvilken retning, af mængdens gale instinkter.

I bogen finder man fremdeles — og dette er maaske mindre filosofisk — en vis tilbøielighed til at søge bestyrkelse for hans pessimisme, hans menneskehad og hans anskuelser om »gorillaen«. Naar han har vist revolutionstiden retfærdighed, er det, fordi han vidste, at det angivelige oprindelige rovdyr, der optræder tildækket i fredelige tider, i urolige tider blotter sig, optræder igjen og beviser sin tilværelse. Dette bevis kan man sige, at Taine har søgt med vel meget velbehag og fremholdt med vel megen tilfredsstillelse.

Jeg bruger udtrykket tilfredsstillelse fremfor ordet vrede. Naar han af ganske hjerte udbredte sig over optrinene under revolutionen, sagde man: »Nu er han glad; hvilken ondskabsfuld fornøielse føler han ikke ved at vise os alle disse gyseligheder!« Men dette var ikke sammenhængen. Han, logikeren, følte kun en forevisers glæde. Han sagde ikke: »Se paa disse røvere og mordere!« Han sagde kun: »Nuvel, jeg har altid hævdet, at mennesket var

en gorilla. Er det en gorilla — ja eller nei? Jeg fører kjendsgjerninger i marken. De ser, at det er en gorilla!«

Det er sandt, at hvis dette hans velbehag ved at udmale det gyselige ikke er ensbetydende med had, maa man tilstaa, at det har lighed dermed, og at dette har bidraget noget til at svække det overlegne værks autoritet. Taine har udtalt sig om revolutionen ikke som partimand, men paa en saadan maade, at han har vakt tilfredsstillelse eller forbitrelse hos partimændene. Dette er ogsaa en feil. Revolutionstiden er hverken hellig eller afskylig; den er simpelthen en periode som enhver anden. Det var rimeligt, at en filosof som Taine i den (og ved, som han gjorde, at gaa endnu længer tilbage) søgte oprindelsen til nutidens Frankrige; men han burde have omtalt personer og begivenheder med en fuldstændig, lidt overlegen ro. Lidt mindre virkeligt eller tilsyneladende had og lidt mere foragt vilde have været paa sin plads.

Bortseet fra værkets umaadelige historiske værd har det ogsaa ellers været til stor nytte. Ogsaa her har Taine stillet sig imod mysticismen. Der fandtes fra omkring 1825 i Frankrige et slags revolutions-mysticisme, som udlændingerne ikke undlod at smile saa smaat over. Revolutionstiden var noget helligt. Man skulde prise og tilbede den *en bloc.* Man var en daarlig franskmand, hvis man ikke fik en anden klang i stemmen, naar man bare kom til at tale om vor store revolutions kjæmpeskikkelser. Det var godt, at en mand, som aabenbart var uinteresseret, som ikke tilhørte noget parti, men som i egenskab af »vantro« nærmest syntes at kunne regnes til de »fremskredne«, som allerede var medlem af det franske akademi og følgelig ikke kunde mistænkes for at bære til skue meninger, der kunde befordre hans optagelse, som endvidere var kjendt for sin ærlighed, sin loyalitet, sin aandsfrihed, og som var absolut fremmed for al politisk ærgjerrighed, — at en saadan mand brød fortryllelsen og talte uforbeholdent om revolutionen saaledes, som man bør tale om alt. Tilbage staar det at tale om den ikke alene uden forbehold, men ogsaa med ro, saaledes som videnskaben altid bør tale.

Paa kritikens omraade staar jeg Taines idéer og methode saa fjernt, at jeg er bange for at komme til at tale uden forstaaelse derom. Det forekommer mig at være her, at logiken i denne systematiske mands system slaar feil. Denne aristokrat har givet den mest muligt demokratiske definition af kunst og literatur. Forledet af en eller anden dunkel theori af Stendhal har Taine i literaturen seet det mathematiske udtryk for samfundet, racen og milieuet og ikke villet se noget andet i den; han har villet klassificere forfatterne, efter som de gav et mere eller mindre adækvat udtryk for alt dette.

Med andre ord, det er langt mere de illiterære mennesker, som skaber de store værker, end disses forfattere, og Corneille giver langt mere udtryk for sine gode naboers end for sine egne tanker. Se et øieblik lidt nøiere efter, og De vil se, at jeg ikke overdriver saa meget. Hvis theorien var rigtig, maatte rangforordningen blandt forfatterne undergaa betydelige ændringer. Det vilde ikke være sandsynligt, at det blev hos Taine eller Renan, man skulde søge det franske folks tanker eller et historisk vidnesbyrd om folkets aandelige standpunkt i 1890; det maatte søges i *Petit Journal.* De forøvrigt meget rosværdige medarbeidere i *Petit Journal* skulde saaledes for historikerne være de værdifuldeste tolke for det moderne Frankriges aandsliv, og hvis theorien holdt stik, vilde de være de eneste virkelige franske forfattere fra det 19de aarhundrede, som var værdige til at studeres. Hvis en forfatter intet andet er end et godt historisk vidne, et nøiagtigt udtryk for tidsaanden i sin levetid, maa man komme til dette resultat.

Heldigvis fulgte Taine ikke i dette stykke sin methode ganske logisk. Han tog den saa at sige bagvendt. Han tog først for sig de berømte forfattere, de, som var berømte, simpelthen fordi de havde været genier; han studerede dem meget grnndig, og derefter op-

konstruerede han paa grundlag af dem deres tids aand. Det var ham da ikke meget vanskeligt at paavise, at de var denne aands repræsentanter, udslag, resultater og mest adækvate produkter.

Dette er en meget *heldig* feil i systemet, en feil, der forresten var uundgaaelig, thi det er jo selve literaturen, der skaffer os de fleste oplysninger om en tidsalder, især en saadan, der ligger noget langt tilbage, og det er næsten ikke muligt først at se bort fra literaturen for senere at vende tilbage til den. Det var som sagt en heldig feil. Paa denne maade gjorde han sig først en rigtig forestilling om vedkommende forfatter, og derefter bragte han med større eller mindre held tidsaanden i overensstemmelse dermed. Det var høist sandsynlig tidsaanden, som derved undertiden blev feil opfattet, og han har da ogsaa gjort sig en temmelig eiendommelig forestilling om samfundstilstandene i det 17de aarhundrede for at kunne fremstille dette aarhundredes høit udviklede literatur som et udtryk for dets sæder. Det har paa denne maade hændt, at kritikeren, som kun vilde være historiker, delvis har skrevet nogle blade slet historie, fordi han vedblev at være en god kritiker. Men de gode blade kritik har blivende værd, og der er hundreder af dem, som er beundringsværdige.

Denne meget store aand, som undertiden vildledtes af sin strenge logik overfor emner, hvor han havde behøvet Sainte-Beuves smidighed, har havt en stor indflydelse paa det literære Frankrige, større end Renan, som det var vanskeligere at tilegne sig, og hvis tanke man langsommere trængte tilbunds i. Det skyldes hovedsagelig Taine, at næsten alle mænd i Frankrige mellem 30 og 50 aar er positivister. Indflydelsen fra Darwin og Spencer har i Frankrige først gjort sig gjældende senere end Taines indflydelse og har styrket denne.

Den nye slægt fjerner sig fra denne vei og søger enten at tro eller at skabe en ny metafysik, — i ethvert fald igjen at aabne døren til det oversanselige. Taine vilde ikke have afholdt den derfra. Han holdt af stræben og anstrængelse; han holdt endog af dristighed. Han vilde have sagt og maa have sagt: «forsøg!» Hans tilbageholdenhed paa dette omraade kom ikke af modløshed, men af mod. Selv sagde han saa smukt: «Vi faar aldrig vide noget om dette. Det er meget smerteligt for mennesket, meget smerteligt ikke at vide noget derom; det kjender jeg meget vel til. Lad os forstaa at bære denne smerte!» Ingen har mere energisk end han fulgt et ord fra en religion, han ikke troede noget paa: *Ama nescire.*

Han havde ingen indflydelse paa mængden. Ingen har eiet mindre popularitet. Hvis man havde gjort hans valg til medlem af akademiet til gjenstand for folkeafstemning, vilde han have faaet ti tusen stemmer mod fem millioner, der vilde have faldt paa jeg ved ikke hvem. Men han har til gjengjæld faaet den skjønneste løn, der kan tilfalde en forfatter, den at eie europæisk berømmelse, at være læst og mere navnkundig i udlandet end i sit fædreland, det vil sige i ethvert land i Europa, hans eget medregnet, at have et forholdsvis lige stort antal læsere. I den anden halvdel af vort aarhundrede er dette kun faldt i hans og Renans lod.

Nu er han ikke mer. Fra for fem maaneder tilbage *) havde han ingen ligemand. Han har ingen jevnbyrdig efterfølger. Man maa visselig vente en menneskealder for at finde en saadan. — Han var en meget oprigtig, meget helstøbt, meget stilfærdig personlighed; jeg behøver ikke at sige, at han var beskeden, fordi han eiede aandens overlegenhed. Hans herskende dyd, som han selv vilde have udtrykt sig, var retskaffenheden og det i saa høi grad, at den syntes at fylde hele hans væsen. Det er bekjendt, at én god egenskab, naar den er dreven saa vidt, at den er bleven en lidenskab, er nok til at gjøre en sjæl god helt igjennem. Han havde ogsaa andre. Men denne egenskab boede i hans hjerte og i hans aand, levede

*) o: efter Renans død.

i hans arbeide og i hans ord. Han var som gjennemtrængt af den og iklædt den. Han var sjælelig korrekt.

— Min kjære lærer, jeg, som ved, at du ogsaa var god og saa villig til at yde opmuntring, at du ligefrem kunde gjøre en forlegen, jeg angrer paa, at jeg ikke ofte nok søgte din omgang. Jeg har ikke seet dig ofte nok, og nu skal jeg aldrig se dig mer. Men vid, at det er mænd som du, der har skjænket menneskeheden idéen om det evige liv, som du selv ikke troede paa.

Salme af George Eliot.

(Ved redaktøren).

O, lad ogsaa mig faa samles tilsidst med hint usynlige kor af udødelige døde, hvis musik er verdens lys og glæde, — hine døde, som lever evindelig her paa jorden i nye sjæle, der, takket være deres liv og virken, er blevne lykkeligere og bedre, — lever i og som de varme, ædelmodige følelser, der vælder op i menneskenes bryst, i kjæk og mandig handling, i foragt for alt, hvad smaat og uselt er, for al trang egoisme, i de store tanker, der funkler gjennem syndens og uvidenhedens mørke som stjernerne gjennem natten og med mild vedholdenhed driver menneskene søgende fremad mod stedse nye og høiere maal!

Lad mig evig faa leve saaledes! At leve saaledes — i adlende tanker, i varmende, mildnende følelser, i en stadig inspiration — det er himmelen; det er at faa blande sin røst i hin evige verdenssymfoni, hvis toner bygger en altid voxende, altid skjønnere livets orden paa jorden.

Paa den vis kan vi vinde hin himmelske renhed og fred, vi har sukket og kjæmpet efter. Det oprørske kjød, vort legemlige jeg, det vil opløse sig og fordunste, dets diskorder tabe sig i evige harmonier og dø hen i det endeløse, barmhjertige rum; men al vor bedere, sandere natur, den del af os, der gjenfandt sig selv i higende sange og digt, der længtede efter at lette andres byrder, og som altid inden det bestaaende saa den skjønnere mulighed, det ideale, — den vil leve, til tiden selv lukker sine øine og himlene sammenkrølles som et stykke papir.

I dette bestaar hint *evige liv,* som martyrer og helgener har end mere forherliget for os, der søger at følge dem efter.

O, maatte jeg faa naa hin høieste, deiligste himmel, — blive som en styrkedrik for lidende sjæle i kvalfulde stunder, tænde ædel begeistring i menneskenes bryst, vække ren kjærlighed og uskyldig latter, blive en kraft og indflydelse for det gode, virkende i verden til evig tid, en del af det godes evige magt!

Da vil jeg være samlet med hint usynlige kor, hvis sang er al verdens lys og glæde.

Grafologi.

Det er her i landet vistnok ikke mange mennesker, som befatter sig med grafologiske studier, og selv antallet af dem, som har en smule greie paa, hvad der menes med grafologi, turde være særdeles lidet. Flere steder i udlandet, f. ex. i Tyskland og Frankrige, har dog det grafologiske studium vundet en temmelig stor udbredelse, og dets dyrkere har ialfald i Tyskland opnaaet at lægge beslag paa det store publikums opmærksomhed. Adskillige af nærværende tidsskrifts læsere vil saaledes vistnok have lagt merke til, at enkelte af de store illustrerede familieblade (f. ex. *Ueber Land und Meer*) allerede i flere aar regelmæssig har indeholdt haandskriftprøver, ledsagede af en grafologs bedømmelse. En udredning af systemet burde derfor ogsaa kunne gjøre regning paa norske læseres interesse. — Grafologi er altsaa læren om at bedømme et menneskes karakter efter dets haandskrift. Denne lære har allerede i forrige aarhundrede havt tilhængere endog blandt meget berømte personer, som f. ex. Goethe og Lavater. Noget egentlig fast og paalideligt system existerede dog dengang ikke; dette har man først i dette aarhundrede kunnet opstille. Som den egentlige grundlægger heraf maa ansees franskmanden Michon, som døde i 1881 efter i skrift og tale ihærdig at have virket for udbredelsen af sin lære. Imidlertid deler han æren med andre, og det er vel heller ikke tvilsomt, at hans system fremdeles vil være gjenstand for mange forbedringer.

Det grafologiske system bestaar deri, at de forskjellige træk og tegn i et menneskes haandskrift i forbindelse med andre eiendommeligheder som f. ex. skriftens størrelse, dens heldning til en af siderne o. s. v., antages at være udtryk for visse træk i dette menneskes karakter. Ved en lang række forsøg og erfaringer er man da efterhaanden kommen saavidt, at man med bestemthed har troet at kunne paapege den specielle betydning af hver enkelt eiendommelighed ved skriften, ligesom man ved at sætte resultaterne sammen har kunnet danne et helt billede af den skrivendes personlighed.

Naturligvis vil mange anse det hele for humbug, og der vil med lethed kunne reises en hel del indvendinger. Jeg tror dog, at grafologerne kan give fyldestgjørende svar paa dem allesammen. — En af de almindeligste indvendinger er den, at man jo ikke til alle tider skriver ens, og at man altsaa maatte have flere forskjellige karakterer. Herpaa er svaret meget let. Har det nogensinde hændt Dem, naar man har lagt en haandskrift hen til Dem og spurgt, om det er Deres, at De har været i tvil om svaret? Sikkert ikke. Ethvert menneske kjender øieblikkelig sin egen haand, selv om det bare er nogle faa ord, ja selv et par enkelte bogstaver. Saaledes ogsaa med den dygtige grafolog. Han vil straks være i stand til at opdage de specielle tegn, som præger skriften, selv om denne maatte være en del anderledes end den sædvanlige, forudsat at prøven ikke er altfor kort. Naturligvis vil man i et enkelt tilfælde, naar man specielt gjør sig umag, være i stand til at frembringe en skriftprøve, som afviger adskillig fra den rette haandskrift, men man maa ikke tro, at man uden videre til dagligdags kan forvanske sin skrift i en saadan grad, at den, som indgaaende vil se den efter i sømmene, ikke skulde gjenfinde de oprindelige eiendommeligheder. — Forresten forudsættes det, at den indleverede skriftprøve holdes

i en fri, naturlig stil, helst uden tanke paa, at nogen skal underkaste den en prøvelse.

Med ovenstaaende falder ogsaa en anden af de almindeligste indvendinger, den nemlig, at grafologerne jo maatte kunne opkonstruere en idealskrift, som gav udtryk for alle ædle, ophøiede egenskaber.

Dette er i længden simpelthen umuligt; naar man skal skrive utvungent, falder man altid tilbage i de gamle folder. — Vi ser jo, at folk lærer at skrive akkurat paa samme maade og efter de samme forskrifter, enten det nu er paa skolerne eller paa senere skrivekursus. Alligevel udvikler haandskrifterne sig saa forskjellig, at man neppe finder to, som er aldeles ens, ialfald ikke to, som har lært paa samme skole.

Jeg regner da ikke med de lidet oplyste menneskers skrift; denne er for grafologien af særdeles liden interesse. Endvidere kan man ogsaa blandt folk med en bedre uddannelse finde en yderst hverdagslig, schematisk skrift. Heri er intet besynderligt; alle mennesker er nu engang ikke lige intelligente, og de mindre begavede har en mindre udpræget skrift.

Videre peger man paa de forskjellige nationer og siger, at hvert land har sin skrift. Men dette skulde jo netop være et af de bedste beviser for rigtigheden af grafologernes paastande; thi hver nation har ogsaa sin karakter. Der skal kun liden erfaring til for at afgjøre den skrivendes nationalitet med temmelig stor nøiagtighed, selv om den ikke allerede fremgik af sproget. Man betragte blot den her i landet saa velkjendte engelske haandskrift. Hvor er ikke hele det britiske folks energi, kraft og praktiske sans ligesom dets kolde klarhed afspeilet i hvert ord? Eller i modsætning dertil franskmændenes. Den fine, elegante, livlige skrift peger nøiagtig paa de karaktertræk, som man i særlig grad tillægger denne nation.

Ligedan med andre nationer. Hollænderne f. ex. har som bekjendt ikke meget tilovers for sine naboer og frænder tyskerne, med hvem de i det hele taget jo ikke har meget tilfælles; derimod føler de sig langt mere tiltrukne af franskmændene. Betragter vi deres skrift, vil vi øieblikkelig opdage, at den afviger i høi grad fra tyskernes, medens den har adskillig lighed med den franske. Det er ikke sikkert, at dette blot og bart er en tilfældighed. Ogsaa de skandinaviske folk har hver sin skrift. Den norske er mere forskjellig fra den svenske end fra den danske skrift. Danskerne skriver dog langt rundere end vi, hvilket tyder paa en større grad af godmodighed hos denne nation.

Jeg skal nu gaa over til i korthed at forklare det grafologiske system i dets enkeltheder.

Her gjælder det for det første totalindtrykket, hvilket i regelen er bestemmende for den skrivendes aandelige standpunkt. Man skjelner her mellem den harmoniske, den intetsigende og den uharmoniske skrift.

Følgende prøver vil lettere end ord forklare forskjellen:

har derfor arrangeret sig derefter, da
vi ikke kunne vente nogen Formildelse
af heri.

Harmonisk skrift: Intelligens.

Denne skrift tilhører et menneske med adskillig intelligens uden derfor at være særlig fremragende.

Tak for dit Brev, og undskyld at jeg ikke har svaret Dig før; du ved nok at skrive, det er og saa min svage Side. Den Dag jeg

Intetsigende skrift.

Dette er en prøve paa skriften hos tankeløse og ubetydelige personer, som alligevel er i besiddelse af en del ydre dannelse.

Hvis De ikke skulle blive altfor

Uharmonisk skrift.

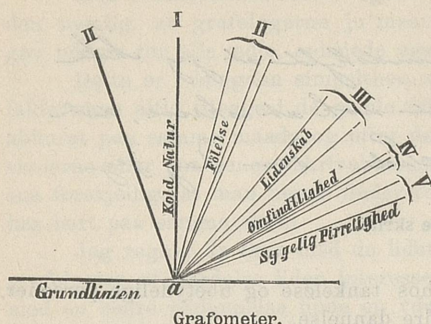
Den sidste prøve viser skriften hos rent udannede personer.

Jeg tror, at enhver med lethed af ovenstaaende prøver vil indse rigtigheden af den foretagne inddeling, saa at en yderligere kommentar er overflødig. Kun maa der tilføies, at der naturligvis kan være mange grader mellem intelligens og ubetydelighed.

Hvad man dernæst har at iagttage, er de specielle eiendommeligheder ved skriftprøven i dens helhed, f. ex. skriftens størrelse, det større eller mindre mellemrum mellem hver linje og hvert ord, dens hældning til en af siderne, om linjerne er rette eller bugtede, om trækkene i det hele taget er runde eller skarpe o. s. v. Hver af disse eiendommeligheder har sin betydning.

Saaledes er en ret og fast skrift tegn paa en fast karakter, en kraftig vilje. En skrift, som løber i bugter, har noget upaalideligt ved sig. Den skrivende er en løgnagtig eller ialfald en meget smidig og bøielig person. Har linjerne en tendens til at løbe opover, saa tyder dette paa en vis optimisme, parret med selvtillid og forfængelighed; i modsætning hertil betegner nedadløbende linjer en forsagt og sørgmodig karakter. — En rund og blød skrift er et absolut tegn paa godhed og blidhed, svag vilje og adskillig fantasi. Den skarpe, kantede skrift tyder derimod paa egenkjærlighed, bestemthed og haardhed. — En ødsel person bruger altid meget papir og skriver med stort mellemrum mellem ord og linjer, medens den sparsommelige altid søger saa meget som muligt anbragt paa hver side. — Af særdeles stor betydning er skriftens hældning, idet denne i særlig grad betegner den skrivendes følelsesliv. Den opretstaaende skrift tyder paa energi, forstand og klar, kold tankegang. Skriftens hældning paa almindelig maade betegner i større eller mindre grad vedkommendes lidenskabelighed og sensibilitet. Ligger den særdeles meget, saa viser dette en rent sygelig pirrelighed og ømfindtlighed. — Paa den anden side er personer, som benytter den saakaldte forkjerte skrift (som altsaa holder til den gale side), i almindelighed meget mistroiske og tilbageholdne.

Nedenstaaende figur viser, hvorledes grafologerne søger med nøiagtighed at maale en persons ømfindtlighed.

Grafometer.

Endelig kommer vi til de specielle tegn. Det vil sige eiendommelighederne ved hvert enkelt bogstav samt desuden underskriften, om bogstaverne er indbyrdes forbundne, eller om de staar frit eller i grupper o. s. v.

Det vilde imidlertid føre altfor langt at give en endog blot nogenlunde udtømmende beskrivelse af alle disse tegn. Jeg skal derfor blot fremføre nogle enkelte træk. Man vil have bemerket, at en del mennesker altid lader bogstaverne være indbyrdes forbundne, medens andre lader dem staa frit eller i grupper. Efter grafologernes mening er de første de overveiende praktiske, logiske naturer, medens de sidste er de mere theoretiske, forskende. Oventil vellukkede bogstaver, f. ex smaa a'er og o'er, tyder paa tilbageholdenhed og diskretion, medens aabne bogstaver er tegn paa meddelsomhed og en ligefrem karakter. Meget tykke bogstaver, især naar grundstregerne er tykkest paa midten, betyder sanselighed, heftighed, brutalitet. I modsætning dertil er naturligvis en tynd skrift tegn paa ynde, finfølelse, svaghed. — Der er fremdeles en masse andre tegn at iagttage, men det vilde som sagt føre altfor langt.

En udførlig udredning faar man i det i vort sprog eneste verk, som omhandler dette emne, nemlig: J. Crépieux-Jamin, Grafologien, oversat fra fransk af Johs. Marer, Kjøbenhavn 1890.

Man vil sikkerlig af de faa exempler og forklaringer, som er benyttede i dette stykke, have faaet et indtryk af, at det hele er særdeles enkelt og naturligt, og for mange vil denne omstændighed kanske være bevis for det hele systems overfladiskhed. Tingen er alligevel ikke saa ganske enkel. Vistnok vil enhver med lethed kunne paapege visse sterkt fremtrædende karakterer hos den skrivende, og jeg er vis paa, at enhver inden sin bekjendtskabskreds straks vil finde nok af beviser paa, at mange af de her nævnte tegn slaar til.

Men han maa dog ikke tro, at det er tilstrækkeligt at lære det hele system udenad for saa straks at være istand til at kjende et menneskes personlighed ud og ind. Man vilde i saa fald opleve de største skuffelser. Et menneskes karakter er yderst sammensat, og man vil ofte hos sine allernærmeste bekjendte støde paa tilsyneladende store modsigelser. Hvor ofte ser man ikke f. ex., at en person kan være meget elskværdig ligeoverfor fremmede, medens det samme menneske er høist utaalelig mellem sine nærmeste, eller omvendt. Og videre: mange mennesker sparer aldrig, naar det gjælder dem selv eller de nærmeste, men har dog aldrig noget tilovers for andre. Enhver kjender fra sin egen kreds eksempler paa saadanne modsigelser, saa en videre udvikling er overflødig.

Det ene menneskes tanker og følelsesliv er for det andet en lukket bog, og ofte søger man netop at dække over alt, som kunde faa andre til at se en ind i sjælen. Man danner sig naturligvis om andre mennesker, baade dem, man kjender godt, og dem, man kjender flygtig, et begreb, og dog tar man ofte saa

rent feil, til og med i mange hovedsager. — Paa samme maade forholder det sig, naar man efter det grafologiske system vil bestemme et fremmed menneskes karakter. Overalt støder man paa modsigelsens tegn. At bringe disse tilsyneladende modsigelser i overensstemmelse er ikke enhver givet. Og hvorfor ikke? Fordi grafologi i grunden blir det samme som psykologi. Vil man lære grafologien, maa man først og fremst studere psykologien. — Det, som man kalder gode og slette egenskaber, dyder og laster, er jo ikke noget bestemt afgrænset. En last er kun fortsættelsen af en dyd. Sparsomhed f. ex. er utvilsomt en dyd, men dens overdrivelse blir til en styg last, gjerrighed. Forfængelighed og ærgjerrighed er til en vis grad dyder; overdrives de, blir de til egenkjærlighed, hovmod og stormandsgalskab. Et godt hjerte og medfølelse med andre er elskværdige egenskaber; hvor let blir det ikke viljeløshed, godfjottethed og sygelig blødagtighed?

Man vil heraf indse, hvor uhyre varsom man maa være med benyttelsen af de grafologiske tegn. Man maa veie de enkelte træk mod hverandre og søge at drage en slutning deraf. Men uden et nøie kjendskab til den menneskelige karakter lader dette sig vanskelig gjøre. Og alligevel kan man tage feil. Det grafologiske studium er derfor baade vanskeligt og anstrengende og kræver altid visse forudsætninger hos den, som vil drive det videre end til det rent elementære.

Kristiania, den 3. Maj 1892.

Kære fru Collett!

Jeg glæder mig særdeles over at denne samlede udgave nu endelig fremkommer. Vi burde havt den for lange siden. Men på den anden side er jo jordbunden for Deres befrugtende tanker og idéer nu ganske anderledes forberedt end den før har været. Så kanske dette er det heldigste tidspunkt alligevel. En ny slægt står nu færdig til at tage imod Dem og forstå Dem.

Med de hjerteligste hilsener tegner jeg mig

Deres hengivne

Henrik Ibsen

Sluttelig hidsættes en prøve af Henrik Ibsens haandskrift tilligemed en karakteristik, foretaget af en hollandsk grafolog, der kun gjennem avisernes notitser kjender forfatteren.

I ovenstaaende skrivelse er enhver enkelt bogstav udført med den samme omhyggelighed: *Nøiagtighed, sandhedskjærlighed.* Intet bogstav er abnormt stort: *Selvbeherskelse, ro.* Der mangler alle disse snirkler, som saa ofte anbringes af forfængelige og ubetydelige mennesker: *Alvor, soliditet.* Skriften er lige stor: *Standhaftighed,* den er desuden horizontal: *Hverken haab eller frygt, sindsro, koldblodighed.*

Bogstaverne er ligesaa vel som ordene og linjerne tydelig adskilte og velordnede samt skrevne med opmerksomhed; alle punkter og andre tegn staar paa sin plads: *Klarhed, intelligens, samvittighedsfuldhed, ingen overilelse.* Skriften

er sammentrængt: *Sparsomhed.* Der staar et punktum bag navneunderskriften: *Stor forsigtighed, nogen mistro.*

Skriften er for kantet til at udtrykke venlighed, men paa den anden side ogsaa for rund til at betyde barskhed. Bogstaverne ligger bagover: *Indesluttethed, kulde, mangel paa lidenskab,* samt i forbindelse med en vis tykfaldenhed i skriften: *Tungsindighed.*

Hele skriftprøven er saa elegant, ordene saa smukt udbredt over papiret, at man kunde have lyst til at anbringe en ramme omkring: *Harmonisk sans, medfødt æsthetisk sans.* Paa de samme egenskaber tyder endvidere den originale, smukke, næsten lithografiske form hos mange bogstaver, især *M* i mai og *V* i vi. Underskriften er stor: *Følelse af eget værd.*

Det samlede billede blir nu omtrent følgende (tildels ogsaa efter unævnte vanskeligere forstaaelige regler):

Atmaalt, ordknap, sparsom, forsigtig, noget mistroisk. Paalidelig og sig sit overlegne standpunkt bevidst. Rolig og paa et bredt grundlag forskende, samvittighedsfuldt med selvbevidst kraft objektivt og koldt veiende aarsag og følge, betvingende ethvert spil af fantasien, for at sandheden og kun sandheden kan beholde marken. Det dybe blik, sandsynligvis virkningen af sørgelige livserfaringer, opdager med dystert alvor den skrækkelige sandhed, som kan ligge gjemt bag tilsyneladende yndige billeder. Illusionerne forstyrres, men ikke med raa haand. Hvad der gik tabt af ynde, erstattes ved storslagenhed.

— —

I forbindelse med ovenstaaende vil det ogsaa være af interesse, hvad der i det førnævnte verk af Crépieux-Jamin, sandsynligvis af den danske oversætter, meddeles om Ibsens haandskrift. Denne, heder det, har ikke altid havt den nu saa velkjendte tilbagehældende form. Saaledes, som Ibsen nu skriver, har han kun skrevet i lidt over 25 aar. — Før den tid havde hans skrift den almindelige hældning fremover. Men i sommeren 1867, medens han er beskjæftiget med renskrivningen af „Peer Gynt“ foregaar forandringen. Fra 4de akt begynder skriften at reise sig, og den samme iagttagelse gjøres i hans privatbreve fra den tid. Efterhaanden antager den den nuværende form, som kan siges at være helt gjennemført fra 1868 af. Efter de grafologiske paastande skulde altsaa Ibsens karakter og livssyn have undergaaet adskillige forandringer i aarene 1867—1868, hvilket jo heller ikke er utænkeligt.

V. Haffner.

Da enkelte af *Kringsjaas* læsere kan have lyst til selv at prøve, hvorvidt grafologien kan tyde deres karakter fra deres haandskrift, vil vi i løbet af de nærmeste uger fremsende til en duelig hollandsk grafolog de skriftprøver, som vore læsere maatte ønske at sende. Saadanne prøver (af egen eller andres haandskrift) maa indsendes til *Kringsjaas* redaktion, mærket „grafologi“, og ledsages af 2 kroner, der udgjør grafologens honorar. Vi tager os ikke betalt for bryderiet, men forbeholder os til gjengjæld ret til blandt de indkomne besvarelser at offentliggjøre (*uden at nævne navne*) dem, der maatte forekomme os særlig interessante.

Trondhjems domkirke.

Af prof. *L. Dietrichson.*

(Slutning).

Nu manglede kun *et:* fuldendelsen af det i romansk stil paabegyndte vestre langhus, for at kirken kunde være færdig; det var Sverres sønnesøn, den store Haakon, forbeholdt at se dette sidste storverk fortsat, skjønt ikke fuldendt.

Som vi erindrer, havde erkebiskop Eystein paabegyndt opførelsen af kirkens vestre del i romansk stil, men uden at den synes at være bleven færdig, idet han efter sin hjemkomst fra England viede hele sin kraft til oktogonen og korudvidelsen, med hvilken sidste man synes at have været færdig før 1230. Af det romanske vestskibs grundvold er saa meget synligt, at man med vished kan sige, at det var baade smalere og kortere end det senere gothiske skib (se fig. 3). Da det pragtfulde gothiske kor var færdigt, har man, saasnart der var fred i landet og denne fred var befæstet ved kong Haakons kroning, besluttet at opføre et langhus, der kunde svare til langkoret i pragt og udstrækning som i stil, — ja om muligt endnu pragtfuldere, og man har altsaa nedrevet det ældre, romanske langhus's færdige dele.

Vestskibet i Kristkirken i Nidaros grundlagdes af erkebiskop Sigurd sommeren 1248, aaret efter Haakons kroning og samme aar, som grundstenen lagdes til Kölnerdômen; Tysklands og Norges palladium er forsaavidt aarsbørn. Throndhjems domkirkes vestre langhus, det egentlige kirkeskib, staar endnu vistnok som en ruin, en sørgelig rest af svunden storhed, men vil forhaabentlig snart reise sig i fordums herlighed.

I 1248 lod erkebispen — som sagaen udtrykker sig — «sætte kirkens grundvold saa langt mod vest, som den nu (ɔ: ca. 1280) er». Nu paabegyndtes altsaa opførelsen af det treskibede, gothiske vestre langhus, der vistnok i det væsentligste var færdigt ved aarhundredets slutning, da den hele vældige kirkebygning maa antages afsluttet, siden Haakon V's og Euphemias kroning kunde foretages i kirken St. Laurentii dag d. 10de august 1299 (fig. 7).

«Ved opførelsen af vestskibets udvidede grundmure», siger Krefting*), «hvor de oprindelige romanske ikke kunde benyttes, synes et nyt system at være indført (fig. 4 h. i. k. l.). I stedet for de forrige dybe fundamenter byggede man nemlig nu et slags stenflaade i indtil 20‘ bredde, men med kun 5‘ dybde, hvoraf det nedre lag gjerne bestaar af uregelmæssige stene i tør mur

---

*) Thr. domk. p. 16 ff.

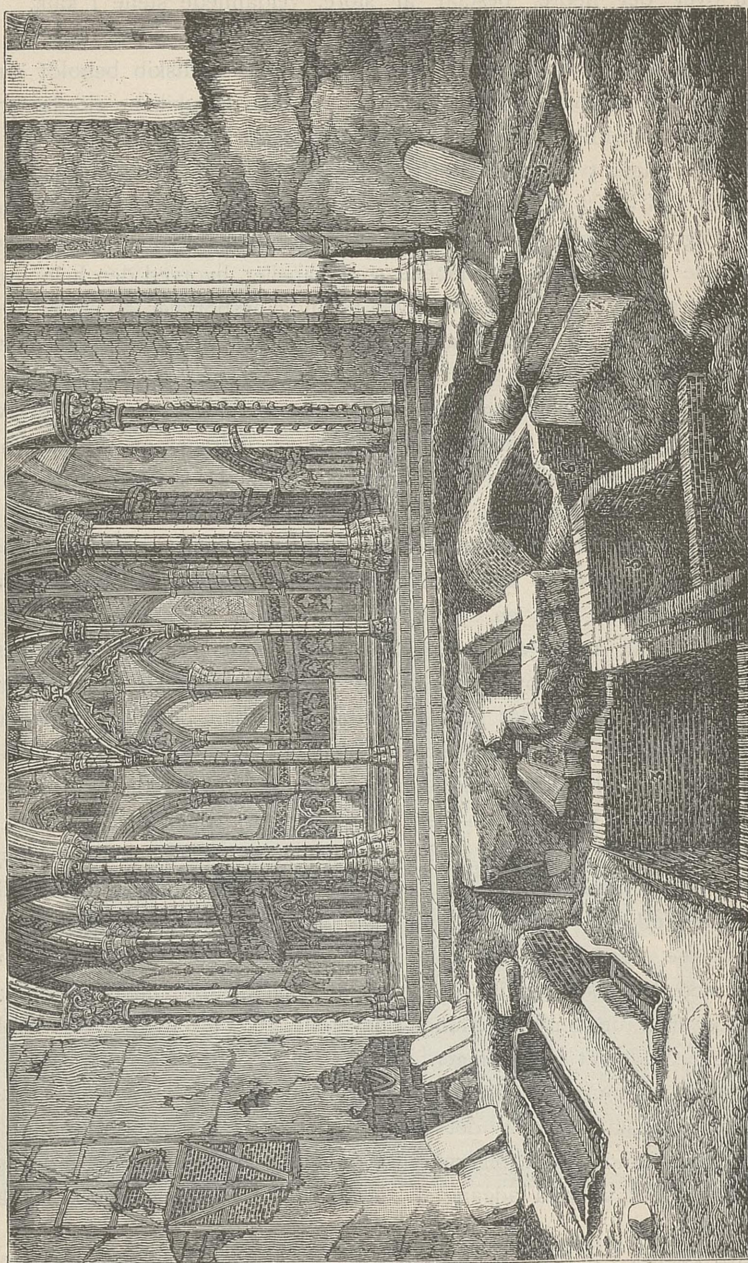
Fig. 7: Trondhjems domkirke. (C. Christies restauration),

med sand som udjevning og det øvre lag (omtrent 1½'), der gaar et par fod frem over det nedre, bestaar af store, veldannede stene i kalk. Dette gjælder især for vestgavlens vedkommende.»

Det nye langhus var 131' l. og 68' br. Dets midtskib beholdt omtrent den bredde, det romanske havde havt, ca. 36', men sideskibene gjordes bredere og havde en bredde af 16 fod. Langhuset ligger imidlertid skjævt til langkoret, da det følger tværskibets linjer og vinkler, ligesom det romanske langhus havde gjort. Ud fra kirkens vestende lagdes efter engelsk forbillede mod n. og s. i flugt med façaden to hjørnetaarne, der ikke havde indgang udenfra, men aabnede sig ind mod sideskibene som kapeller, hvorved den hele vestfront fik en bredde af ialt 124'. Façaden havde tre indgangsportaler, en større til midtskibet og to mindre til sideskibene. Hele langhuset og med det façaden var holdt i den fuldt udviklede *early english* gothik, og idet udviklingen her gaar aldeles parallelt med den engelske, er det vistnok hævet over enhver tvil, at engelske bygmestere, der dog formodentlig har opdraget en skole af norske arbeidere, har været virksomme ved domkirken. Saaledes springer stræbepillerne, der bærer de stræbebuer, som støttede midtskibets hvælv, overordentlig langt frem ligesom i den tids engelske gothik; formens detaljer slutter sig ogsaa til den engelske *early style* — man mærke f. ex. de manglende fialer paa stræbepillerne, der erstattes ved en simpel heldende plade. Navnlig har dog vestfaçaden fremfor alt andet vidnet om den mest gjennemgribende indflydelse fra England, idet den i fuld overensstemmelse med de engelske kirkefaçader forvandles til en billedvæg, fyldt med helgenbilleder i flere rækker over hverandre, bedækkende façaden i hele dens bredde og et godt stykke af dens høide. I midten saaes over hovedportalen den korsfæstede med Maria og Johannes; i hele kirkens bredde stod saa en række apostler og helgener, i den nederste række 18 i tallet, i hver sin spidsbuede niche. Oppe i gavlen har façaden havt en prægtig vindusrose, vistnok med forgyldte radier og gjennembrudt arbeide (maasverk).*) Af hele denne rige og pragtfulde façade og dens flankerende taarne ligesom af det hele herlige vestskib, staar nu kun den nedre del igjen med en række mutilerede rester af helgenfigurer, navnlig St. Johannes og St. Dionysius, der er nogenlunde bevarede, og af hvilke vort skulpturmusæum har erhvervet afstøbninger.

Vestskibets mure er kistemure, hvis yderside indad og udad dannes af hugne klæberstenskvadre. I det indre bares kirkens langhus af 14 piller, 7 paa hver side, foruden taarnpillerne i ø. og murpillerne i v. En indgang i s. og en i n. aabner udenfra adgang til sideskibene, men ligger ligesom langkorets

*) Kfr. Abs. Pedersen i N. Mag. I, p. 92 og 112, hvor rosen dog feilagtig tillægges Olaf Kyrres kirke, idet forf. naturligvis ikke kjender bygningens historie, men kun ved, at Olaf Kyrre byggede Kristkirken.

Aabnede grave foran korbuen i Trondhjems domkirke.

sideindgange ikke ligeoverfor hinanden, idet den nordre ligger mellem 3die og 4de stræbepille fra vest, den søndre mellem 2den og 3die.

Kirkens samlede længde er 324'. Af dens 5 taarne ragede midttaarnet høit op over hele det øvrige bygverk. Kirken har mindst havt 25 altere og været udstyret med malede dekorationer i det indre, hvoraf kun svage spor er fundne, og med farverige glasmalerier i de høie, spidsbuede vinduer.

Af kongegrave har Throndhjems domkirke (fig. 8) havt de fleste, nogen norsk kirke kan opvise. Paa dens høialter stod fra den første tid Olaf den helliges skrin. Efter reformationen, da skrinet var plyndret for sin ydre glans, blev liget efter at være røvet af svenskerne i syvaarskrigen 1564 og ført til Mellemflø kirke i Skatvold endelig begravet i kirken i en aaben grav, uden at stedet længer kjendes; thi da man fremdeles drev katholsk tilbedelse ved kisten, hvis pragtfulde ydre skrin var sendt til Danmark 1537, blev graven tilkastet og — glemt. Ogsaa Magnus den godes legeme blev flyttet til domkirken og begravet udenfor koret, altsaa i det senere langkor, hvor graven fandtes ret foran erkebispens plads og midt for den store korbue. Videre blev som ovenfor nævnt kirkens opbygger, Olaf Kyrre, begravet i kirken, ligesom kongerne Olaf og Eystein Magnussøn. Den ved Sækken i 1162 faldne Haakon Herdebreds lig, der i længere tid var bisat i Romsdalen, blev i Sverres tid mellem 1181 og 1202 indsat «i stenvæggen paa korets søndre side» (ɔ: i søndre tværskibs søndre væg). Videre blev Guttorm Sigurdssøn begravet i kirken 1204 og Inge Baardssøn indlagt i «stenvæggen paa søndre side af koret» 1217, det vil atter sige i tværskibets sidevæg, hvor denne grav vistnok er gjenfunden; thi i de tynde gothiske vægge i langkoret har man ikke fundet og kunde der ikke findes begravelser. Til sjælemesser for ham ofrede hans broder Skule et guldkar, som Johan uden land havde sendt Inge som gave, ligesom han lod sætte et prægtigt monument over graven «udhugget, malet og forgyldt» — hans vaaben var der afbildet, og over monumentet hængtes hans sværd, hjelm og skjold (Inges S. kap. 46).

Af andre mærkelige personer hvilede Erling Skakke († 1179) oprindelig udenfor Olaf Kyrres kirkes søndre væg, men ved kirkens udvidelse kom graven (som ovenfor vist) til at ligge inde i kirken, hvor den i vor tid er gjenfunden. Cecilia, Sverres søster og Inge Baardsøns moder, hvilede paa den nordre side af koret hos sin mand Baard Guttormsøn. Ogsaa hertug Skule blev begravet i koret, d. v. s. tværskibet, under det sted, hvor kong Inge laa i væggen. Ogsaa denne grav er gjenfunden. Derhos hvilede erkebiskop Eystein i kirken ligesom erkebiskoperne Eilif († 1332) og Arne Vade († 1349)samt vistnok den største del af de øvrige erkebiskoper. Mange flere grave fandtes i kirken.

---

*) l. c. p. 26.

»Spor af vægbegravelser«, siger Krefting*), »har man kun fundet i de tykke romanske mure. En saadan vises endnu i søndre tværskibs overkapel.« Blandt de aabnede grave har man foruden de ovenfor nævnte gjenfundne (Erling Skakkes, kong Inge Baardsøns og hertug Skules) fundet en trækiste i sakristiets søndre væg, der fremviste et barnelig, som antages at være den som 4 aar gammel døde kong Guttorm Sigurdssøns († 1204) legeme, medens Magnus den godes grav og legeme antages gjenfundet i langkoret, midt foran høialteret, og en anden grav mellem 1ste og 2den pille paa nordsiden, hvor man fandt et lig indhyllet i et skindhylster, ligesom i kongegravene i Ringsted, synes at være Olaf Kyrres.

Kronede i Trondhjems domkirke er først kong Haakon V og Euphemia 10de august 1299, saa Carl Knutson 20de november 1449, kong Christian I den 2den august 1450 og kong Hans 20de juli 1483. I vor tid er kirken som bekjendt atter bleven kroningskirke og har seet tre konger krones, Carl Johan 7de september 1818, Carl XV og Louise 5te august 1860 og Oscar II og Sophie 18de juli 1873.

Vil vi have en sikker ledning for kirkens bygningshistories forskjellige faser, saa finder man den i kirkens grundmure (fig. 4). Disse viser sig nemlig — som vi ovenfor ved de forskjellige perioder af kirkebygningen har fremholdt — at være af fire forskjellige slags, svarende til de fire store bygningsperioder:

1. Mindre brudstene i tør mur uden nogen orden i grøft med et lag smaasten i kalk over, findes i det nuværende langkor, i flugt med pilleraden nær oktogonen, altsaa i Olaf Kyrres kirke (1077 o. f. aar) (fig. 4 a.).

2. Bunden udjevnet med et lag smaasten i kalk eller et par lag mindre brudstene, derover fiskebensmure og øverst et par lag flade, veldannede stene, alt i grøfter, findes under tværskibets søndre gavl og mellem de vestre taarnpiller under sakristiet samt i vestskibets oprindelige *romanske* grundmure altsaa i de dele af kirken, som vi tillægger erkebiskop Eystein før hans Englandsreise (1161—1178) (fig. 4 b. c.).

3. Uden synderlig omhu i grøfter lagte store kuppelstene uden bindemiddel med udjevning af smaasten og grus samt store og smaa stene, endog profilstene, i en kalkrøre findes under høikoret og under det udvidede kors sideskibe, altsaa i de *gothiske*, under og umiddelbart efter Eysteins tid udførte dele af kirken (1184—1230) (fig. 4 d. e. f. g.).

4. En 20′ bred stenflaade, kun 5′ dyb, nederst med uregelmæssige stene i tør mur med sand og øverst store, velformede stene i kalk findes under vestskibets sideskibsmure, altsaa den af erkebiskop Sigurd 1248 grundlagte del (fig. 4 h. i. k. l.).

Denne grundmurenes forskjellighed giver det afgjørende svar paa spørgsmaalet om kirkens forskjellige byggeperioder.

Neppe var kirken tagen i brug — om den var i alle dele helt færdig, ved vi ikke —, før ødelæggelserne styrtede ind over den. Ikke den mindste af de mange ulykker, der rammede Norge i Magnus Smeks tid, var den nu i hele sin herlighed straalende Trondhjems domkirkes brand den 4de april 1328. Med rigets reisning reiste sig domen, med folkets forfald faldt den. »I har vist«, skrev erkebiskop Eilif kort efter til biskop Audfin i Bjørgvin og vistnok ogsaa til rigets øvrige biskoper, »allerede hørt om det ulykkelige tilfælde, der saa uventet indtraf i Nidaros anden paaskedag, da domkirken, som man kunde kalde dette lands krone og pryd, ja endnu fleres, formedelst den hellige kong Olafs glans og værdighed, kom i brand, saa at ei alene trævirket udenpaa og indeni fortæredes, men endog stensøiler og klokker med mange andre dyrebare sager, billeder og stenbuer oppe og nede brændte, og vi kan vente, at der sker end større skade, hvis der ei kommer hurtig hjælp.«

Da der tales om kirkens træværk saavel *udenpaa* som indeni, ledes man til at tro, at der fremdeles stod stilladser paa enkelte punkter udenpaa kirken, og det ligger da vistnok nærmest at tænke paa oktogonen, paa hvilken vel længst er blevet arbeidet.

Endnu var riget dog ikke truffet af de andre ulykker, der snart skulde betage det evnen til store byggeforetagender, og den nidkjære biskop Eilif opfordrede alle troende over hele riget til at yde bistand til kirkens istandsættelse ved gaver o. l., og istandsat blev kirken ogsaa virkelig og, som det synes, paa en værdig maade, skjønt den ædle erkebiskop Eilif († 1332) ikke oplevede at se den gjenvinde sin glans. Vistnok er den nuværende pragtfulde *korbue* foran oktogonen, efter hvad dens hele stil antyder, opført efter branden. Arbeidet afbrødes sandsynligvis ved den sorte død, der rammede erkebiskopen og alle korbrødrene paa en eneste nær i 1349, og vi ser at kirken trængte reparationer endnu i 1371.

Men i 1432 brændte kirken for anden gang, og nu var det sunkne rige neppe mere i stand til i hele den gamle pragt at gjenreise det faldne — ialfald gik det meget langsomt.

Først under Christian II (1513—1523) er oktogonen i Trondhjems domkirke endelig bleven færdig efter den sidste restauration, hvad man kan se deraf, at erkebiskop Erik Walkendorfs (1510—1523) vaaben findes anbragt paa en af høikorets søiler, paa de østre og søndre korkapellers gavle og over indgangsdøren mellem disse, den saakaldte bispeindgang.

Men den 5te mai 1531 brændte domkirken for tredje gang, samtidig med at hele den gamle kongestad lagdes i aske.

Tarvelig søgte man at flikke paa kirken, men vestskibet, der nu blev staaende uden tag, styrtede snart i ruiner, hvælvet over koret var indstyrtet, og koret blev nu dækket med et simpelt trætag. Til taarnets restauration an-

vendtes stene fra andre gamle kirker i det afbrændte Nidaros — interessante rester, der nylig ved taarnets restauration er komne for dagen. Men 1689 styrtede den høie taarnhjelm ned, 1708 og 1719 brændte kirken for 4de og 5te gang — og den var nu kun en sørgelig rest af fordums pragt.

Æren for, at det gjenreiste rige nu ogsaa gjenreiser sin metropolitankirke tilkommer først og fremst den fædrelandsksindede maler, professor *J. C. Dahl,* der vakte tanken; men fremfor alle har vi at takke den ædle mester, der nu har bragt høikorets og langkorets restauration til afslutning, *Eilert Christiau Christie,* for det nationale storværk, han her har skabt til ære for vort folk og vor samtid. Nu arbeides der paa taarnet og tværskibet, og saa — det kan der vel ikke længer være tvil om — saa vil Norge reise det sjunkne vestre langhus med façaden og sidetaarnene og derved bevidne, at det er værdigt at eie Nordens skjønneste kirke.

Idyl.

Sommersøndag med høi, blaa luft,
varm, berusende blomsterduft,
leg under lyse birke.
Straalende sol over mark og vang,
jublende liv og fuglesang.
— Klokkerne ringer til kirke.

*

— I krattet ved veien det hvisker og ler,
der sidder et par, hvor ingen dem ser,
gjemt mellem blomsternes vrimmel. —
De hvisker og ler — og mødes i kys,
de bygger sig fremtiden lang og lys
under sommerens høie himmel.

Andreas.

Den dag er ei gauske uden sin løftning og hellighed, hvorpaa vi har givet agt paa en eller anden ting i naturen om os. (Emerson).

Konstantin Pobedonostseff.

(Efter *E. B. Lanin* i *Contemp. Rev.*)

Konstantin Pobedonostseff er næst efter czaren selv den mægtigste og af alle uden undtagelse den indflydelsesrigeste mand i det store russiske keiserrige. Han dirigerer og skaber ikke alene dets politik, men ogsaa dets kultur, religion, tro og sjæleliv. Det er ham, som dikterer, hvad en god russer skal tro for at være lykkelig i dette liv og blive salig i det tilkommende. Det er ham, som bestemmer, hvad tanker og ideer der tør røre sig i det russiske rige og voxe i en russers sind. Det er ham, som siger, hvordan en russer maa føle overfor Gud og mennesker, hvad han maa synge, hvad han maa bede. Kort sagt, det er ham, der gjennem den almægtige russiske statskirke giver form, farve og karakter til alle russiske sjæle og til det hele russiske folk. Han ikke alene giver love, han skaber og regulerer ogsaa den aand, den vilje, den følelse, der gjennemsyrer og besjæler det mægtige og talrige folk.

Han er statskirkens autokratiske overhoved under keiseren og keiserens repræsentant overfor statskirken og alle rettroende russere. Hans ord er som Guds ord, hans vilje er lov. Keiseren sanktionerer næsten altid, hvad den mægtige mand forelægger ham, og Ruslands 90 millioner har saa blot at lystre uden at mukke, lystre ikke blot i handling og tale, men ogsaa i tanker og følelser. De maa tro, de maa haabe, de maa tænke, de maa føle, som han byder og vil.

Den hellige synodes overprokurør er hans forholdsvis beskedne titel.

Nu er i Rusland stat og kirke én og samme ting. De er ikke blot forenede, de er ét, to sider af samme organisme. Keiseren er paa én gang statschef og pave, de troendes hersker og deres høieste aandelige veileder, deres konge og deres sjælesørger. Staten er til for kirkens skyld og kirken end mere for statens skyld. Det er kirkens høieste opgave at opdrage czaren tro, lydige og blindt underdanige undersaatter, som det til syvende og sidst jo er statens og czarens opgave ikke alene at gjøre disse undersaatter lykkelige i dette liv (efter czarens ideer om, hvori deres lykke bør bestaa), men ogsaa at frelse dem for Guds rige i det tilkommende liv. Det sidste er imidlertid et fjerrt, ideelt maal, som kun passer for de styrendes søndagsopbyggelser. Det første er et direkte, praktisk, presserende maal; det bliver derfor *det*, som væsentlig haves for øie i denne statskirkelige forbindelse. Kirken bliver med andre ord først og fremst en statsfunktion, en politisk institution. Den udgjør ved siden af hæren og det hemmelige politi den bestaaende statsordnings underbygning. Den er som sagt til for at opdrage czaren blindt lydige og underdanige undersaatter, for at befæste hans magt ved at udbrede den over sindene — gjennem salmebøger og dogmer saavel som gjennem love. Det gjælder at gjøre det russiske folk til et loyalt folk, der aldrig *vil*, ikke engang *kan* tænke paa at gjøre modstand mod noget ord eller bud fra czaren. Kirken maa omgive statsoverhovedet med al religionens glorie, maa skaffe ham den lydighed, som alene religiøs tro og hengivenhed kan bringe tillive.

Lovgivning og vanlig politik berører blot overfladen; tro og religion gaar ned til livets bund og grund. Derfor bliver den mand, der gjennem *kirken* skal styre i czarens navn og skabe *hans* Rusland, en langt vigtigere og mægtigere mand end ministre eller rigskantslere. De udfører blot, hvad han har forberedt.

Dertil kommer, at denne statskirkelige ordning igjen gjør det religiøse overhoved i staten til det vigtigste. Det er som kirkens chef, at czaren er stærkest og mægtigst. Det er ved at give alt et religiøst anstrøg, at han styrer lettest. Endelig maa jo hans hele regjeringssystem være harmonisk, og da kirke og religion er dets centrum, siger det sig selv,

at den mand, som er den bestemmende paa dette omraade, ogsaa faar en regulerende og afgjørende indflydelse paa alle statslivets omraader. Ingen lov kan vedtages, uden at han har undersøgt, om den stemmer overens med systemet i det hele og er *rettroende.* Hver handling af ministre eller høiere embedsmænd gransker han og udtaler sig saa i tilfælde derom i kirkens, moralens og religionens navn. Han bliver derfor et slags overkontrolør af det hele russiske statsliv og folkeliv, czarens nærmeste og intimeste raadgiver, Ruslands første mand efter czaren og dennes *alter ego.*

Konstantin Pobedonostseff holder i sin haand alle traade til russisk liv og udvikling. Hans navn nævnes altid med mystisk frygt. Han er almægtig, saa langt russisk politi og russiske soldater kan række. Og denne mægtigste og indflydelsesrigeste af alle levende statsmænd beskrives som en liden tynd, tør, mager fyr med kolde, skarpe øine, der gjennem de briller, der som et skjold beskytter dem mod andres undersøgelse, udsender et blik saa isnende som vintersolens straaler. Han taler med nervøs betoning af ord og sætninger, er kantet og keitet i sit hele væsen og har et smil, der sender en kold gysen gjennem en og formelig synes at forvandle ens eget hjerte til sten. Hans mund og tænder har der ikke været seet mage til i verden, heder det, siden Medusas hoved laa blødende, skilt fra kroppen. Fantasi og indbildningskraft eier han ikke. Han er et slags teologisk-politisk matematiker eller regnekunstner, en udmerket logiker, hvis slutninger er ubestridelige, hvis man først gaar ind paa hans præmisser. Livets dybe mystik og ufattelighed, dets bundløshed og gaadefuldhed, har han aldrig følt eller anet. For ham er alt op- og afgjort. Han har bestemte, klare meninger om alt i verden fra Guds natur til den ortodokse længde og tykkelse af et alterlys.*) Han ved alt. Han har blot at spørge, og svaret — ligegyldigt, om det angaar de dunkleste gaader i livet — kommer saa klappet og klart som et barns svar paa et spørsmaal i den ortodokse katekismus. Han kjender livet og den hele udvikling fra Guds første «bliv lys» indtil nu og langt ind i fremtiden. Intet er skjult for ham; paa intet punkt er han uvidende, aldrig behøver han at betænke sig et øieblik. Hvor andre tilbringer en levetid med at famle sig frem til en beskedent holdt mening, der afgjør han det paa fem minuter — ufeilbarlig, dogmatisk: *saa er det, — basta!*

Naturligvis er det hyggeligt for czaren og en stor velsignelse for det russiske folk at have til national overlærer, aandelig veileder, øverste statsmand og fortrolig raadgiver en slig alvidende mand med al sin lærdom siddende færdig paa tungespidsen. I den samme klarhed og greihed vil han nu opdrage det hele russiske folk. Uvished skal udryddes. Hvor vi mangler kundskab om en sag, der paabyder man simpelt hen en vis tro derom. Saa er den ting ordnet.

Russisk historie er denne mands stærkeste side; den forstaar han tilbunds; han kjender forsynets mening med det russiske folk og alle dets veie med det, som om han havde siddet ved Guds eget raadsbord fra begyndelsen af. Og alt, ved han, kulminerer i denne guddommelige ordning af statskirkelig forbindelse med czaren som øverste chef for det hele og det ufeilbare overhoved for alt. Slig er det Guds vilje, aabenbaret gjennem al Ruslands historie. Mod dette velsignelsesrige maal har et naadigt forsyn ført det udvalgte land gjennem alle tider.

Han tror paa sit fædreland, blindt, dybt, ærlig, med en fanatikers tro. Al hans idealisme og begeistringskraft samler sig derom. Han tror paa dets høie mission som reaktionens repræsentant og gjennemfører i Europa. Det skal være den guddommelige skranke mod Vesteuropas civilisation (falskeligen saa kaldet); det skal i tidens fylde knuse den og

*) Et ortodokst alterlys, bestemte den hellige synode efter lange og besværlige forhandlinger, maa være 6 gange saa langt, som det er tykt, og have en hvid væge med én rød traad i midten.

redde Europa og verden fra de frihedens farlige veie, hvorpaa de har slaaet ind, skal tilsidst velsigne alle folkeslag med russiske institutioner, russisk tro, russisk aandsliv, russisk loyalitet og russisk faderligt enevælde.

Og midlet til at udføre denne store mission ligger i foreningen af stat og kirke i keiserens ufeilbare, hellige, ulastelige og almægtige personlighed. Og for at bevare denne keiserens magtstilling maa folket gjennem kirken opdrages til religiøst at respektere og tro paa den.

Det er hans system, som han uden tvil selv tror paa. Og i dette simple, greie for czar og fædreland smigrende system og i mandens sikre, malmfaste tro derpaa og forstaaelse af midlerne til at realisere systemet ligger grunden til hans magt og til hans indflydelse over keiseren.

I dette system er der ingen plads for kirker eller religiøse samfund og bekjendelser udenfor statskirken. En Gud, én keiser, ét Rusland, én tro og én kirke kunde gjerne være hans valgsprog og udtrykket for russisk politik. Alt religiøst liv i Rusland maa samles i statskirken og virke der i politikens tjeneste, støtte og forherlige tronen. Udenfor statskirken er der ikke alene ingen frelse i det næste liv, der bør heller ikke være fred eller ro i dette liv. Det bør der sørges for. Hvo som ikke hører statskirken til, gaar til evig pine i det tilkommende liv og bør pines saa vidt muligt ogsaa i dette liv.

Ad alle de veie, der staar en autokratisk og bestemt regjering aaben, søger man da i Rusland at udrydde alt sektvæsen og gjøre alle russere til rettroende medlemmer af statskirken. Den romersk-katholske kirke, der for nogle aar siden talte millioner af tilhængere, er nu ved alle slags forfølgelser og magtbrug bleven næsten helt udryddet. Den lutherske kirke, der i Østersøprovinserne har talt og endnu tæller mange tilhængere, er paa bedste vei til at dele skjæbne med den katholske. Jødernes forfølgelse kjender vi til. Buddhister i Asien samles i skarer og piskes ud i floden for at blive døbte, og saa bliver det fortalt, at nu er de «kristne». Taoismen i Sibirien har sine martyrer, der for sin tros skyld lever som forbrydere eller som flygtninger for den russiske regjerings omvendelsesiver. Og i det europæiske Rusland og mod dem, der engang har tilhørt statskirken, er det værre. De straffes for sin tro, som var det en grov forbrydelse. De føres til tvungent arbeide borte fra sine familier, og imidlertid lægger ikke det altseende russiske politi mærke til, at de tilbageblevne værgeløse mødre, søstre og døtre mishandles og skjændes af stædernes løsslupne pak. Slige argumenter for «rettroenhed» er det jo vanskeligt at modstaa.

Den ortodokse kirke er, som man maatte vente sig af en slig verdslig institution, saa temmelig nær aandelig død. Vaagner der i folket virkeligt religiøst liv, saa finder det ingen næring i statskirken. Det maa søge den udenfor. Hver slig vækkelse resulterer derfor ogsaa gjerne i dannelsen af nye sekter, som saa paa det grusomste og mest umenneskelige forfølges. Rusland vrimler af religiøse saavelsom af politiske martyrer.

Der er en religiøs bund i alle mennesker og ikke mindst i det russiske folk. Den lange mangel paa virkeligt religiøst liv har blot øget trangen dertil. Allevegne finder man gjæring, følelsen af det bestaaendes utilstrækkelighed, overalt materialier til en religiøs gjenfødelse, der vilde ytre sig væsentlig som *moralsk* gjenfødelse og reform. Rusland er med andre ord modent for en reformation, der vilde omskabe folket til et sundt, kraftigt, energisk og ideelt begeistret folk. Men en slig reformation er umulig uden en samtidig revolution, der vilde sprænge alle bestaaende statsformer i Rusland og skabe et nyt rige saavelsom et nyfødt folk. Det ved landets styrere meget vel. Og derfor maa alle reformatoriske tilløb kvæles, hvert friskt pust af religiøst liv øieblikkelig stanses. Det kunde ellers let blive til en feiende stormvind, for hvilken baade tronen og statskirken vilde hvirvles hen.

Skal ikke store forandringer ske i Rusland, saa maa *alt* aandsliv kvæles, folket holdes i uvidenhed og i en religiøs træghedstilstand. Hver ytring af liv er en fare for tronen. Konstantin Pobedonostseff vidste vel, hvad han gjorde, da han forbød en Petersburgsk kafévert at ophænge bibelske texter paa sine vægge. Intet er farligere i et sligt land end Jesu egne ord. Forsamlinger, hvor man ikke gjør andet ondt end at læse evangelierne, jages fra hverandre af politi og soldater som revolutionære foretagender.

Det bestaaende russiske samfund kræver alle aandsspirers kvælning. Og det er til dette arbeide, Konstantin Pobedonostseff har helliget sig.

Hans ortodokse kirkesystem, der bestaar i katholske, blændende ceremonier og en omhyggelig udelukkelse af alt virkeligt liv, sammenligner forfatteren med den mose, som i Nordamerikas sydstater bedækker skovens træer. Den er vakker, fin og graalighvid og bedækker skoven som et fintbroderet sølvslør; men hvor den lægger sig, kvæler den alt liv, bladvexten sygner hen og dør, gren efter gren raadner bort af træerne, og tilsidst falder skoven selv om under det fine, sølvglitrende spind. Netop saa, mener han, er det med den russiske statskirke. Under dens virak, røgelse og guldglimrende ceremonier sygner alt aandeligt liv hen, — det russiske folk kvæles og dør.

Slig er Konstantin Pobedonostseff, Ruslands mægtigste mand, og saaledes er hans arbeide for fædrelandets vel. At han mener det ærlig, er sandsynligt. Han er ingen vanlig embedsjæger eller herskesyg person. Hans private liv er vist ikke fuldkomment, men heller ikke under, snarere over det i Rusland vanlige. Han misbruger yderst sjelden, om nogensinde, sin magt for personlige formaal. Han synes ærlig og oprigtig at være czar og fædreland helt og fuldt hengiven. Han er selv en troende efter slige mekanisk-matematiske naturers bedste evne. Hans tro er i slægt med multiplikationstabellen.

I det hele synes han at være en mand med en fix idé og uryggelig tro paa den, en tranghed i syn og evner, der gjør tvil umulige og sætter ham i stand til at leve helt inden sin egen snevre idékreds, uforstyrret af, hvad der foregaar udenfor den. Denne fixe idé er solen i hans aandsliv. Alt faar lys og bliver synbart ved den; alt har med den at gjøre; alt fører hen til den; al verdens viden og liv samles i den. Hvad han ikke kan se i forbindelse med den, det ser han aldeles ikke. Men alt, der har med den at bestille, det har han faaet ordnet til et afsluttet system, der for ham indbefatter alt mellem himmel og jord. Og for dens virkeliggjørelse arbeider han utrættelig, i lige linje, uden at se til høire eller til venstre.

En ensidig fanatiker med en fix idé, der hører middelalderen til, — slig er det moderne Ruslands mægtigste mand. To gange har han reddet sit fædreland fra en konstitutionel statsskiks uføre, to gange har han reddet czaren fra hans egen svage eftergivenhed, to gange det russiske folk fra en begyndelse til politisk frihed og selvstyre. Han er al menneskelig friheds største og heldigste modstander i vore dage, czardømmets kraftigste støtte og Ruslands eneste virkelige statsmand. «Min gamling»*) kalder keiseren ham. Fremtidens dom om ham, mener E. B. Lanin, maa kunne samles i ordene: «Menneske, ifald du ikke selv fattede, hvad du har gjort, da er du velsignet; men har du forstaaet det, da er du fordømt og har brudt Guds lov.»

---

*) Han er født i 1827.

Astrologi i London*).

(Fra *The Arena*).

Hr. Edgar Lee giver i januarheftet af *Arena* nogle merkelige exempler (for hvis sandhed han indestaar) paa den nøiagtige opfyldelse af visse Londonske astrologers forudsigelser. Høiest sætter han en astrolog, som han benævner „Seeren ved *Charing Cross Road*", og paastaar, at dennes forudsigelser i de sidste firti aar grænser til det utrolige. Hans hus bliver stadig besøgt af høitstaaende folk, og mere end en af Englands handelsmagnater og børsspekulanter søger hans raad. Prins Albert, lord Beaconsfield og George Eliot skal blandt andre have besøgt ham.

Der er en anden astrolog, en graahaaret olding, som bor i *Caledonian Road,* tæt ved *Kings Cross,* og endnu en tredje, hvis adresse endnu ikke er opgivet, som siges at have forudsagt dronningen, at hun kunde være ganske tryg jubilæumsdagen, men at der vilde hænde en anden, der stod den kongelige familie nær, men dog ikke var af kongeligt blod, en ulykke. Den uheldige vilde være tilhest. Man vil erindre, at markien af Lorne, dronningens svigersøn, blev kastet af hesten, før ceremonierne begyndte. Samme aften bad to unge udlændinger astrologen om at forudsige dem deres løbebane. Til den ene af dem sagde han: „Deres død vil blive pludselig og foraarsaget ved bly, og saavidt jeg kan se, er den saa nær forestaaende, at det ikke er umagen værd at stille Deres horoskop." Den unge mand lo. Han var kronprins Rudolf af Østerrige, der kort efter skjød sig.

En endnu merkeligere historie fortælles om en anden astrolog, som nu er død. Denne modtog i 1869 et hemmelighedsfuldt besøg af en fremmed herre, der spurgte ham om, paa hvad tidspunkt det vilde være heldigst for Preussen at begynde krig med Frankrig. Før han gav et svar, bad astrologen om at faa opgivet det nøiagtige fødselsøieblik for kongen af Preussen, keiseren af Frankrig, Bismarck, Moltke, keiserinde Eugenie, marki Leboeuf saavel som kroningsdata for den første Hohenzoller og den første Napoleon. Det blev alt skaffet tilveie, og astrologen anvendte en uge eller to paa at gjøre sine beregninger. Han erklærede da, at det heldigste tidspunkt for Preussen vilde være om eftermiddagen saavidt muligt midt imellem den 4de og 19de juli 1870. Den fremmede modtog denne efterretning og gik sin vei. Den bekjendte strid med Benedetti i Ems fandt sted den 11te og 12te juli 1870. Den følgende februar, da Paris holdt paa at overgive sig, modtog astrologen fra Berlin et brev, som indeholdt tyske pengesedler til et beløb af 200 pd. strl. med de enkle ord skrevet paa et almindeligt ark papir: „Med Tysklands tak".

Hr. Lee slutter sin artikel med at beskrive en besynderlig theori angaaende Saturns indflydelse paa sympathi og antipathi. Ifølge denne theori er hvert menneske paa jorden positivt eller negativt; de positive er fødte, naar Saturns lys skinner direkte paa jorden, de negative, naar det skinner gjennem en af ringene. Opfinderen af denne merkelige hypothese siger:

*) Gjengives for kuriositetens skyld fra et fremragende tidsskrift. Man er ikke nødt til at tro det alt. (Red.)

„Man vil altid eller næsten altid finde, at naar denne følelse af antipathi kommer over en, er angjeldenes fødselsdag 4—5 eller 6 maaneder fra ens egen, og jo længer borte den er, jo mere bestemt og intens er modviljen. Aarene har ingen betydning, med mindre det er 7, 14, 22 eller 29 aar fra ens eget fødselsaar. To individer, som er fødte i samme maaned, kommer udmerket godt ud af det sammen. Hvad mand og hustru angaar, er de da som regel altfor glade i hinanden, hvad der ofte fremkalder jalousi; men lad manden være født i mai og hustruen i november, og resultatet vil blive bedrøveligt."

Farvefotografier.

En amerikaner har i længere tid experimenteret med at fremstille naturlig farvede fotografier. Han synes da ogsaa at have opnaaet ganske storartede resultater i løbet af det sidste aar. Paa en tur i Yellowstone-park fotograferede han paa denne maade en række landskaber og foreviste dem for et videnskabsselskab i Filadelfia. Farverne pristes af dem, der havde besøgt stedet, som absolut naturtro, og saa fint havde han faaet sin methode anvendt, at de forskjellige afskygninger i skovens grønne viste sig paa fotografierne.

Nu beretter han, at det fuldstændig er lykkedes ham at tage fortræffelige fotografier af solspektret. Alle farver gjengaves.

Han har ogsaa forevist billeder af farvede vinduer, appelsiner etc. etc.

Det er det ganske forsigtige og anseede tidsskrift *Scientific American,* som beretter herom, saa vi maa nu have lov til at haabe snart at se landskabsfotografier, hvor de naturlige farver er gjengivne, ogsaa herhjemme.

Opdagelsen vil i kulturel og belærende henseende være af største betydning. Herefter tør vi haabe ikke at behøve at reise til Japan eller Orienten for at nyde det farvespil, som malere og reisende saa høit priser. I hver stue tør vi kanske snart kunne eie glimt af denne rigere farvepragt i rækker af ikke altfor dyre billeder.

— I Europa er der 1019 kvinder for hvert 1000 mænd, i Amerika blot 952 kvinder for hvert 1000 mænd. Den større emigration af mænd er naturligvis skyld deri. I Frankrige var der i 1890 21.8 fødsler pr. 1000 mennesker. I England er der i middeltal 34 fødsler aarlig pr. 1000 mennesker, i Irland 24.9, i Danmark 31.7, i Østerrige 38.6, i Tyskland 38.1, i Ungarn 45.3 og i de Forenede stater 34. I næsten alle civiliserede lande aftager fødslernes antal, tilsyneladende i proportion med kulturens stigning. Antallet af dødsfald pr. 1000 mennesker er ogsaa i aftagende. Hvor der aarlig er forholdsvis mange fødsler, er der ogsaa procentvis mange dødsfald. De to ting gaar sammen. Den aarlige forøgelse af jordens folkemængde antages at være mindre end 1 procent.

Fra elektricitetens verden.

(Fra *New York Independant)*,

Der er to retninger, hvori elektrikerne stadig søger at bane sig videre vei og vinde nye erobringer for sin videnskab, Den ene gaar i retning af at øge antallet af de opfindelser, der anvender og nyttiggjør elektriciteten. Den anden og mindre paaagtede skjønt vel saa vigtige gaar ud paa at opdage nye og billigere metoder for elektricitetens tilveiebringelse.

I almindelighed erholdes al elektricitet nu ved dampkraft, hvilket vil sige, at elektricitetens udvikling er afhængig af dampmaskinens. Først maa kullene under kjedlen omsættes til damp og mekanisk drivkraft og saa denne sidste til elektricitet. Herunder gaar selvfølgelig en betydelig del af kraft og materiale tilspilde. Det er klart, at kunde man undgaa denne dobbelte omsætning og i stedet strax faa elektricitet af kullene uden at benytte nogen dampmaskine og uden først at gjennemgaa mellemledene af damp og mekanisk kraft, saa vilde fremstillingen af elektricitet kunne foregaa meget mere økonomisk. Som det nu er, bliver den naturligvis dyrere end dampkraft (da den jo skriver sig fra denne); kunde derimod ovenomtalte forbedring gjöres, vilde den kunne blive billigere, i hvilket tilfælde dampens herskerliv vilde være forbi og elektricitetens for alvor begynde.

Paa dette er det, at en mængde opfindere nu spekulerer, og af og til hører vi allerede rygter om, at den epokegjørende opfindelse er gjort.

En dampmaskine nyttiggjør i det allerhøieste kun 10 $^0/_0$ af den kraft. som kullene repræsenterer og indeholder. 90 $^0/_0$ og mere gaar helt tabt Som elektriciteten nu frembringes — fra damp —, tilgodegjør man altsaa ved den blot en brøkdel af de 10 $^0/_0$.. Med andre ord, kullene i en dampmaskine udretter i det høieste blot $^1/_{10}$ af, hvad de burde udrette,

Kunde man nu opfinde en ny fremstillingsmaade for elektricitet, hvorved f. ek. endog blot 20 $^0/_0$ af kullenes kraftindhold tilgodegjordes. saa siger det sig selv, at dampmaskiner øieblikkelig vil forsvinde; thi fra den stund af vilde en elektrisk motor give dobbelt saa meget arbeide for en tønde kuld og dens pris som en dampmaskine. Men nu gjør man sig haab om — ad elektrisk vei — ikke alene at kunne tilgodegjøre 20 $^0/_0$, men 50—60 og ganske flere procent af kullenes indhold og værdi. Det vil sige, at al drivkrdft vil blive 5—6 gange billigere, end den nu er.

Dette haaber man at opnaa ved at forbrænde kul uden hede, — ved at faa kulstoffet i kullene til ganske rolig og uden varmeudvikling at forbinde sig med luftens surstof. I stedet for varme skal da udvikles elektricitet. Under vanlige forhold opstaar jo ved forbrænding af kul (hvilket blot bestaar i kulstoffets forening med luftens surstof) hede, og denne hede omsættes i dampmaskinen til mekanisk kraft. Men det maatte kunne gaa an, mener man, at ordne denne forbrænding saaledes, at der i stedet for hede alene udvikledes elektricitet. Og dermed vilde problemet være løst.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.*)

(Fortsættelse.)

Anden del.

De følgende ti aar af mit liv er af saa liden interesse selv for mig, at jeg vil skynde mig at komme gjennem dem saa fort som muligt.

Min onkel Ibbetson (som jeg nu kaldte ham) blev glad i mig og besluttede at opdrage mig og bringe mig frem i livet og gjøre en gentleman af mig — en *engelsk gentleman.* Men jeg maatte forandre navn og antage hans. Af en eller anden mig ukjendt aarsag syntes han at hade selve min faders navn. Muligens kom det af, at han paa mange vis havde skadet min fader hele livet igjennem, og at min fader altid havde tilgivet ham — en meget god grund —, muligens ogsaa af, at han havde friet tre gange til min moder, da hun var pige, og tre gange faaet kurven. (Efter den tredie gang reiste han til Indien, hvor han blev i syv aar; kort før hans afreise blev mine forældre gifte, og et par aar efter blev jeg født).

Saaledes gik Pierre Pasquier de la Marière, alias Monsieur Gogo over til at blive Master Peter Ibbetson og blev sendt til Bluefriars skole, hvor han tilbragte 6 aar, en noksaa betydelig del af et menneskes liv, især i den alder.

Jeg hadede den engelske dragt, jeg hadede omgivelserne, det store hospital bag skolen og den atmosfære af grusomhed, drukkenskab og smuds, der kom fra kvægtorvvet, hvor hvert andet hus enten var et slagteri, en brændevinskneipe eller en pantelaaners butik; mere end alt andet hadede jeg det mørke fængsel ligeoverfor, hvor undertiden en mand blev offentlig hængt mandags morgen. Dette triste fængsel forfulgte mig i søvne, naar jeg ønskede at drømme om min kjære afdøde fader og moder og madame Seraskier.

I det første halvaar var de stadig i mine tanker, og jeg forsøgte stadig at tegne deres profiler paa skolebænke, tavler og skrivebøger, til al lighed til slut syntes at svinde bort. Og saa tegnede jeg hr. baronen, til hans profil blev ganske ødelagt og umulig og ophørte at faa lighed med noget menneskeligt væsens. Derpaa tog jeg fat paa andre, le père François med sin evindelige

bomuldsnathue og trætøfler fulde af halm, hunden Médor, gyngehesten og hele resten af menageriet, diligencen, som førte mig bort fra Paris, kurererne med store ridestøvler, blanke hatte, hvide benklæder og korte smaa blaa frakker med sølvknapper.

I mine skisser saa og gik og travede de altid samme vei, til venstre eller mod vest. Majoren, Madame Seraskier, Médor, diligencen, kurererne, alle skulde vestover som efter fælles overenskomst, — alle skulde til London, formoder jeg, for at se efter mig, som var saa forfærdelig glad i dem.

Nogle af gutterne beundrede disse skisser og pleiede at gjemme dem — nogle af de større gutter satte stor pris paa mine idealiserede (!) skisser af Madame Seraskier med vel en tomme lange øienhaar og øine tre gange større end munden. Paa denne maade erhvervede jeg mig for en tid et slags kunstnerisk berømmelse, som forresten ikke varede længe; thi min genre var meget begrænset. Snart kom der en anden gut paa skolen; han overgik mig ganske, hvad emnernes variation og interesse angik, og kunde tegne med lige stor lethed ansigter, der saa til hvilkensomhelst kant. Han er nu en berømt akademiker og synes at have bevaret meget af sin gamle evne.

* *
*

Saaledes var min skoletid i det hele taget hverken lykkelig eller ulykkelig; heller ikke udmerkede jeg mig paa nogen maade eller knyttede noget varigt venskab (uagtet jeg tror, jeg snarere var afholdt end det modsatte). Paa den anden side skjæmmede jeg mig heller aldrig ud paa nogen maade eller fik nogen fiende, saavidt jeg ved. Naar undtages, at jeg blev rent ualmindelig høi og sterk, har aldrig nogen mere hverdagslig gut, end jeg synes at have været (efter at min kunstneriske aare var udtømt), gaaet paa en offentlig skole. Saa meget angaaende mit ydre liv i Bluefriars skole.

Men jeg havde en indre verden for mig selv, hvis hovedstad var Passy og hvis fauna og flora ikke kunde overstraales af noget i Regents Park eller de zoologiske haver.

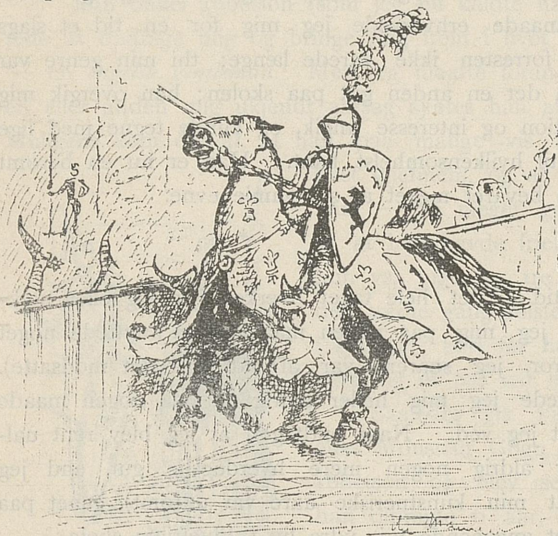
Det var godt at tænke paa den om dagen og drømme om den om natten, skjønt jeg endnu ikke havde lært, hvorledes jeg skulde drømme.

Der var forresten ogsaa andre og mindre exklusive regioner, som jeg delte med andre gutter i de dage, frihedens og glædens regioner, hvor jeg hørte det ildevarslende knald af vildskyttens rifle og var venner med Chingachgook og hans ædle søn — ak, den sidste Mohikaner —, hvor Robin Hood og munken Tuck gjorde sig lystige og sloges med Rikard Løvehjerte i skoven, hvor Quentin Durward og lykkelige riddere med sine damer red ved siden af hverandre gjennem Tourraines af galger og omstreifende røvere hjemsøgte skove.

Jo, jeg havde mine drømme om riddertid og ridderlighed! Lykkelige tider og steder! Man maa være en graaklædt skolegut midt i det taagede London for at kunne kjende og forstaa denne længsel.

Ikke saa at forstaa, at ikke London ogsaa havde sine fortrin. Sam Weller boede der, Charles Bates og den uimodstaaelige Dodger — og Dick Swiveller og hans tilbedelsesværdige markise, som delte min troskab med Rebekka York og den søde Diana Vernon.

Det var alligevel ikke saa galt at være en engelsk gut i hine dage og eie slige venner som disse. Men det var dog bedre at være en fransk gut ogsaa — at kjende Paris og have den sande franske følelse for alt — og saa sproget!

Gutter, som fra barnsben af kan to sprog lige godt (især fransk og engelsk) har virkelig enkelte sjeldne privilegier. Det er slet ikke saa galt for en skolegut (siden han endelig maa være skolegut) at have to fædrelande og aande begges luft, om han kan, og nu og da fraadse i en sød, behagelig længsel efter det af dem, hvor han tilfældigvis ikke opholder sig, at læse «*Les trois mousquetaires*» i blaamunkenes kloster eller «*Ivanhoe*» i den mørke, støvede fængselsgaard, der tjener som legeplads i saa mange franske skoler.

Rundt om sig hører han det dagligdagse sprog, sine skolekameraters skrig og raab, de stemmer, han kjender saa smertelig godt, disse sprukne barytoner og froskagtige tidlige basser. Der gaar de skrigende og skraalende, Dick, Tom, Harry, Jules, Hector og Alphonse! Hvor trættende, kjedsommelige og hverdagslige de er, disse altfor familiære lyd, og dog hvilken øget skjønhed og ynde giver de ikke den yderst forskjellige, men ligesaa familiære ordstrøm, som stille flyder ind i bevidstheden gjennem mindet!

Og for at denne besynderlige henrykkelse skal kunne føles fuldstændig, maa begge sprog være hans modersmaal og ikke noget tilegnet. Hvert eneste ord maa have sine rødder dybt nede i en personlig fortid, som ligger saa langt tilbage i tiden, at han næsten ikke kan huske den. Hver lyd og dens

trykte betegnelse maa være rig paa hjemlige minder, paa alle de utallige navnløse, uvurderlige forbindelser, som gjør den frisk, kraftig og behagelig.

Aa, Porthos, Athos og D'Artagnan, hvor jeg elskede eder, og I udødelige herrer Planchet, Grimaud og Mousqueton! Hvor godt og kvikt I talte det sprog, jeg tilbad!

Saa kom «greven af Monte Christo», som lærte mig (bare altfor godt) sin frygtelige lærdom om had og hevn, «*Les mystères de Paris*», «*Le juif errant*» og mange andre.

Men ikke noget mig bekjendt ord i noget af disse mine modersmaal kan udtrykke, hvad jeg følte, da for første gang den uforglemmelige historie om Esmeralda, min første kjærlighed, fIød gjennem mine taareblændede øine dybt ind i min modtagelige sjæl, — Esmeralda, hvis sørgelige skjæbne fyldte mig med sorg, medlidenhed og indignation i mit sidste skoleaar. Det var den vigtigste, høitideligste og mest epokegjørende begivenhed i mit skoleliv. Jeg læste og læste den om- og om igjen. Jeg har ikke været i stand til at læse den senere; den er temmelig lang; men hvor kort forekom den mig ikke da og hvor korte hine velanvendte timer!

Det mystiske ord *Avάyκη*! Jeg skrev det paa titelbladet i alle mine bøger, jeg skar det ind i min pult, jeg sagde det høit i de gjenlydende gange. Jeg svor paa, at jeg en dag vilde foretage et pilegrimstog til Notre Dame, for at jeg kunde faa lede efter det i hver krog og hver hule, læse det med mine egne øine og føle det med min egen pegefinger.

Ja, det var umagen værd at have været en liden fransk gut i nogle aar.

I særdeleshed forekom det mig saa i ferierne, som jeg regelmæssig tilbragte i Bluefriars skole; thi der var et fransk leiebibliothek i Holborn tæt ved — et rigtigt paradis. Det eiedes af en elskværdig fransk dame,

Notre Dame de Paris.

som havde seet bedre dage og var meget venlig mod mig, men som dog ikke laante mig alle de bøger, jeg bad om.

Paa denne maade, uimodstaaelig henrevet af vor degenererede tidsalders tryllekunstnere i ord, drømte jeg bort størstedelen af mit liv, ganske døv for de ældre kunstnere, Homer, Horats, Virgil, uagtet jeg var sendt i skole i den hensigt at lære dem nærmere at kjende, en døvhed, som jeg kom til at angre bitterlig som saa mange andre dumheder, efter at det var for sent.

* * *

Og jeg var ikke alene henfalden til at drømme om dagen — jeg drømte ogsaa om natten; min søvn var fuld af drømme, frygtelige mareridt, storartede, eiendommelige scener, fulde af uforklarlige minder, alle svage og usammenhængende, som alle menneskers drømme hidtil har været; thi jeg havde endnu ikke lært, hvorledes jeg skulde drømme. — En uendelig verden, et forfærdeligt og deiligt kaos, et stadig vexlende kaleidoskop, i det hele altfor skyggefuldt og mørkt til at efterlade noget varigt indtryk paa det virksomme, vaagne sind, men med enkelte mere levende billeder af skræk og glæde, som man kunde erindre i nogle faa timer med en eiendommelig, spørgende undren, som Coleridge erindrede den abyssinske pige, der spillede paa hakkebræt (en henrivende og høist original kombination).

Det hele univers er i et menneskes hjerne, i det mindste saa meget deraf som et menneskes hjerne kan rumme; muligens findes det ikke noget andet sted end der. Og naar søvnen svækker viljen og ingen jordiske omgivelser bortleder opmerksomheden — naar ingen pligt, smerte eller glæde lægger beslag paa den, — da tager fantasien fuldstændig herredømmet over os. Utallige falske glæder, uudsigelig megen falsk sorg og fortvilelse, besynderlige spøgelser, der kun skjelnes utydelig som gjennem et mørkt speil, jager hverandre uden orden og aarsag og leger gjemsel gjennem vor tilslørede og ufuldkomne bevidstheds mørke kroge. Hvor uudsigelig intens den falske skræk og fortvivlelse end kan være, er den dog ikke værre, neppe nok saa ond, som den virkelige sorg og fortvilelse, der altfor ofte er det vaagne menneskes lod; men de uendelige falske glæder overgaar, saalænge de varer — og det er desværre altfor kort —, al jordisk lykke. Vi vaagner og undres og gjenkalder os den svage grundmur, hvorpaa en saadan overmenneskelig lykke syntes at hvile. Hvad gjør vel grundmuren fra eller til, naar kun lykken er der og hjernen har nerver til at føle den?

Den stakkels menneskelige natur, der er saa rigt udstyret med nerver til at føle sorg, saa udmærket indrettet til at lide smerte og fortvilelse, er kun daarlig udrustet til at føle glæde. Hvilke helveder har vi vel ikke opfundet for det næste liv!

Hvilket helvede har vi ikke ofte gjort af dette liv baade for os selv og andre, — uden at det har kostet os synderlig opfindsomhed! De største og mest formørkede daarer har i grunden været de flinkeste helvedes-skabere.

Paa samme tid er den bedste af vore himle kun et daarligt, overfladisk bedrag til trods for, at de største og bedste blandt os har gjort sit yderste for at udsmykke og forskjønne den og gjøre livet der værd at leve. Saa umuligt er det for os at sætte os ind i eller opdage noget udenfor vor erfarings grænser.

Er nu ikke disse mine drømme om vistnok uvirkelige, men uudsigelige glæder et bevis paa, at der i den menneskelige hjerne ligger skjulte kræfter og muligheder for en hidtil ukjendt og utænkt lykke, som maaske en dag kan udvikles og opnaaes af alle, vaagne saavel som sovende?

En følelse af uudsigelig glæde, der lod sig opnaa, naar man selv vilde, og som i styrke og varighed kunde maale sig med — lad os sige — et anfald af ischias, vilde bidrage meget til at bringe ligevegt ind i de sørgelig ensidige vilkaar, hvorunder vi lever.

*   *
*

Men der er en ting, hvorom jeg som skolegut dog aldrig drømte, og det er, at jeg og en anden — der bar den lysende fakkel —, skulde finde lykken ved at gaa paa opdagelsesreiser i disse hjernens mystiske huler og skulde komme til at lægge grundvolden for orden og system, hvor der før kun havde hersket uorden, — at vi ud af alle disse illusionens uvirkelige, øde og flygtige kongeriger skulde danne en reel, stabil og beboelig verden, som alle søgende kan naa. Men saa skeede det dog, som læseren skal se.

*   *
*

Tilsidst forlod jeg skolen for bestandig og aflagde et besøg hos min onkel Ibbetson i Hopshire, hvor han lod opføre en ny fyrstelig bygning paa sin eiendom, da den gamle, som han havde arvet for et par aar siden, ikke længer var god nok for ham.

Det var en uinteressant kyst ved Nordsøen, uden en klippe, en kai eller et træ, ja uden saa meget som nogle kolde, graa stene, som havet kunde brydes mod — intet uden sand! Et slags borgerligt hav, uden ynde, naar det var i sit bedste lune, og ikke synderlig frygteligt i sin vrede for andre end nogle faa fiskere, hvem det ikke syntes at lønne videre gavmildt.

Inde i landet saa det omtrent ligedan ud. Man tænkte sig altid landet som graat, indtil man saa ned og opdagede, at det var grønt, og naar man

saa var gammel og forstandig nok, tænkte man ikke mere paa det, men vendte sit blik indad. Desuden syntes det at regne uafladelig der.

Men det var dog landet og havet efter Bluefriars og klostrene — efter Newgate, St. Bartholemen og Smithfield.

Og trods det kunde man jo bade sig og fiske i søen og ride paa landet, ja endog følge efter hundene lidt senere, hvad der vilde have været en fryd over alle grænser, om jeg ikke havde været velsignet med en onkel, som fandt, at jeg red som en fransk skrædder, og stadig fortalte mig det og gjorde nar af mig i nærværelse af de henrivende unge damer, som alle red udmerket.

Det var i sandhed et himmerige mod, hvad jeg havde forladt, og vilde have været det i endnu høiere grad, om oberst Ibbetson ikke havde anstrengt sig saa meget for at gjøre mig til en gentleman — en engelsk gentleman.

Hvad er en gentleman? Det er et stort, gammelt navn; men hvad betyder det egentlig?

At sige om en mand, at han er en gentleman, er at tildele ham den høieste titel og værdighed, som vi kan finde paa, selv om vi taler om en prins, paa samme tid som det at sige om en mand, at han ikke er en gentleman, er at betegne ham som samfundets udskud, uskikket til at omgaaes sine lige, selv om det kun er en kræmmer, som taler om en anden.

Hvem er saa en gentleman, og hvem er det ikke?

Mørkets fyrste var jo en gentleman, og det samme var mr. John Halifax, om vi kan tro dem, som kjendte dem bedst; det samme var Pelham, ifølge afdøde Sir Edward Bulwer Lytton, og det skulde jo synes, som om *han* burde vide det.

Og jeg skulde ogsaa *blive* en gentleman, mente Roger Ibbetson Esquire til Ibbetson Hall, forhenværende oberst — og han burde da sandelig vide, hvad det betød. Ordet var stadig paa hans læber, naar han talte til mig.

Dette kursus i gentlemanmæssig opdragelse begyndte paa en noksaa behagelig maade før jeg forlod London, med, at han sendte mig til sin skrædder, som syede mig flere nydelige dragter, især en selskabsdragt, som har varet mit hele liv, og efter at jeg var vant til Bluefriars graa skoleuniform, var dette som indgangen til manddommens frihed og herlighed.

Oberst Ibbetson — eller onkel Ibbetson, som jeg pleiede at kalde ham — var min moders fætter. Min bedstemoder, Mrs. Biddulph, var en søster af hans fader, den afdøde erkebiskop Ibbetson, en meget from, lærd og exemplarisk geistlig af god familie.

Men hans moder (erkebiskopens anden hustru) havde været eneste barn og arving til en ustyrtelig rig pantelaaner ved navn Mendoza, en portugisisk jøde med, som der sagdes, en smule farvet blod i sine aarer. Denne afrikanske oprindelse viste sig ogsaa virkelig i onkel Ibbetsons tykke læber, aabne næsebor,

store sorte øine og væsentlig i hans lange, flade, storhælede fod, som baade foraarsagede ham selv og Londons bedste skomager en hel del bryderi.

Tiltrods for sit stygge ansigt var han dog ikke uden en vis militær værdighed, da han var meget høi og kraftig bygget. Han brugte snørliv og en udmerket paryk (han var nemlig bleven skaldet i en ganske ung alder), og han bar hatten paa den ene side, hvad der i mine øine gav ham mere udseende af en laps end af en gentleman.

Oberst Ibbetson kunde lidt af alle mulige ting, tegne (især et dampskib paa roligt hav med en smuk, tyk røg, afspeilende sig i vandet), spille paa guitar, synge chansonnetter, skrive selskabsvers og citere Musset.

Han pleiede at tale fransk, naar han bare kunde komme til, selv til en engelsk staldkarl, og saa pludselig besinde sig igjen og gjøre undskyldning for sin tankeløshed, og selv naar han talte engelsk, pleiede han at pynte lidt derpaa med fransk tilsætning, ja endog italiensk eller latin; det maa have været en meget tarvelig latin; thi jeg kunde altid forstaa den jeg ogsaa. Han trak heldigvis grænsen ved tysk og latin, — det gjør jeg ogsaa. Han var ungkarl; hans liv i hjemmet havde været meget uregelmæssigt, og jeg vil ikke opholde mig nærmere derved; dog syntes det nye hus forsaavidt at love bedre for fremtiden.

Hans arkitekt, hr. Lintot, en eiendommelig liden mand, begavet og »*selfmade*«, blev min ven og lærte mig at røge og drikke brændevin og vand.

Han gjorde sit arbeide godt. Men om aftenen hændte det nok, at han drak mere, end han havde godt af, og han begyndte da at tøve om Shelley — hans eneste digter — og citere »Lærken« — hans eneste digt — med udpræget Londonerakcent.

Eftersom aftenen skred frem, blev hans recitationer i høi grad komiske og ganske beundringsværdige, hvad akcent og humor angaar. Han kunde efterligne alle Londons skuespillere (hvoraf jeg ikke havde seet nogen) saa udmerket, at jeg var ganske henrykt af glæde og beundring. Alt dette gjorde han for mig alene, medens vi sad og røgte og drak sammen i hans værelse i vertshuset »Ibbetson Arms«. (Forts.)

— Kun den er rig, der kan kalde dagen sin egen. Dagene er fremdeles guddommelige som i de første tider. De kommer med skjødet fuldt af de rigeste gaver og velsignelser, — kommer og gaar i stilhed og taushed som stumme, tilslørede skikkelser; og bruger vi ikke de gaver og rigdomme, de bringer, saa bærer de dem lige taust og stille bort. (Ralph Waldo Emerson).

„Kringsjaa“.

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa“ tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskrifsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa“ er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.

Huseby & Co.s forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser, Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne“.

Den anglosaksiske fred.

Den anglosaksiske race har i vor tid tilkjæmpet sig en stilling nogenlunde svarende til den, der i oldtiden indtoges af romerne. Den er allerede og bliver det for hver dag i stadig. høiere grad en verdensbeherskende race. Jorden tilhører den saa at sige. Et helt kontinent (Australien) er fuldstændig dens; det halve af et andet tilhører den (Nordamerika); i Afrika har den helt faaet overmagten og bliver utvilsomt mere og mere den dominerende race, de bedste strøg af det mørke fastland har den tilvendt sig; i Europa udgjør den en af de fornemste stormagter; i Asien tilhører Indien med sine par hundrede millioner mennesker den, og det nyfødte japanesiske rige, der vel kommer til at spille en ledende rolle i orienten, er helt under anglosaksisk indflydelse.

Det engelske sprog tales af henved 200 millioner mennesker og det af *de* 200 millioner, blandt hvem oplysning og kultur staar høiest, hvor det intenseste liv pulserer. Sproget er da ogsaa det rigeste, der findes eller nogensinde har existeret. Det trænger sig — takket være en særegen evne til at skaffe nye ord for nye ting og greie, korte udtryk for vanlige tanker og handlinger — ind i alle andre sprog. Man kan i vor tid neppe aabne et fremmed tidsskrift, tysk eller fransk, uden at finde engelske ord og vendinger deri.

Hele Australien og det sydlige verdenshav domineres fuldstændig af den anglosaksiske race. At ogsaa Afrika vil komme under dens dominerende indflydelse, er utvilsomt. Asien vil den beherske og give sit præg fra Indien og Japan. I Amerika maa det erindres, at de Forenede staters indflydelse føles den hele verdensdel over. Det er anglosaksisk kultur, som ogsaa der vil blive den dominerende fra Labrador til Patagonien. I denne forbindelse er det værd at mindes, at et amerikansk kontinentalt freds- og handelsforbund, hvori naturligvis de Forenede stater vilde spille den herskende rolle, allerede har været under officiel diskussion, at en kongres af delegerede fra alle amerikanske stater allerede én gang har mødt i Washington til forhandling derom, og at et sligt forbund hører til de nær forestaaende muligheder.

Som kolonister har jo den anglosaksiske race vist sig i besiddelse af en duelighed og energi uden lige blandt andre folkeslag. De eier i særlig grad evnen til at organisere, ordne, styre. De er et praktisk folkefærd og dog samtidig i besiddelse af en høi grad af idealitet. Men deres idealisme arbeider sig frem som handlinger, ikke blot som drømme. De opfører sig i denne verden, som følte de sig helt hjemme deri, — ligegyldigt, hvor de kommer. De forstaar den kunst at gjøre det mest mulige ud af alt. Faa nogle englændere eller amerikanere ind i et afsøvnet land, og strax kommer der liv i tingene. Før gik folk og drog sig dovent om i filler og fattigdom og undrede sig over, at andre folkeslag blev saa rige. Nu har nykommerne fundet guldminer, hvor de andre saa bare støv og søle, fundet uudtømmelige rigdomme, hvor de andre laa og sov paa sine filler. Der er kommet fart i alt. Det buldrer og støier gjennem livet. Der bygges og ordnes. Nye byer voxer op, og folket finder pludselig, at det eier et rigt land. Nykommerne eier den praktiske sans, som forstaar at nyttiggjøre, hvad naturen giver, som fatter naturens vink og kan samarbeide med den overalt. Og de har én ting til, en utæmmelig arbeidslyst. Hvor de andres høieste lykke bestaar i at strække sig i solen og suge paa en pibe, der er det englænderens eller amerikanerens høieste fryd at gjøre noget, udvikle noget, bygge noget. Arbeide er ham en livsnødvendighed. I det ligger hans største glæde.

De har lært at arbeide, er den gyldne lænke mellem ideal og virkelighed, er tryllestaven, der forvandler det, som er, til det, vi vil og drømmer.

De skriver sine digte med arbeidets pen hen over jordens overflade. Medens vi andre drømmer om kongeriger og luftslotte, bygger de snesevis af kongeriger og slotte uden tal. De digter i sten og jern.

Bemerkes bør det ogsaa i denne forbindelse, at den anglosaksiske race har alle betingelser for at vinde videre frem mod fuldstændigt verdensherredømme. Den ved, hvad den vil. Den bestaar saa at sige af voxne folk, af viljesterke, seige, udholdende folk. Har de sat sig et maal, saa naar de det ogsaa. Er de ikke saa aandrige og sværmeriske som franskmændene, saa er de til gjengjæld solidere og sikrere. Begeistres de for en idé, saa gjennemfører de den uden videre talemaader, rolig og sindig. De kan handle stort uden at skrige sig hæse over det først. Følelse, sund sans, klart overblik og fast vilje staar i prægtig harmoni i deres karakter.

Amerikanernes indtryk af franskmændene er, at de er børn, af tyskerne, at de er sentimentale drømmere, der har lidt vel let for at blive «synlig rørte».

Anglosakseren har sin hele natur under sit herredømme. Han har lært selvbeherskelse. Hvad der end rører sig *i* ham, at se til er han rolig. Denne selvbeherskelse og ydre ro har været ham til største nytte som kolonist og erobrer blandt uciviliserede folkeslag, hvem det har imponeret, overrasket og skræmt.

Endelig: medens den franske nation er fuld af moralsk raaddenhed, elendighed og svaghed uden at eie traditioner eller inspirationskilder, der kan bøde derpaa, medens den tyske race er svækket i vilje og selvstændig handlekraft ved sin regjeringsform og russerne viser sig for os som et folk herjet af moralsk pest og sygelige sindstilstande, staar den anglosaksiske race sund og sterk, takket være en sekellang moralsk tradition, hvis yderligste resultater man vistnok kan more sig lidt over, men om hvis gode virkninger i det store og hele taget der ikke kan herske tvil.

Og medens alle aandslivets kilder i Frankrige er som forpestede, er de blandt den engelsktalende race friske og rene. Literaturen er der som en religion. Den ægger og opmuntrer til alt, hvad godt og ædelt er. Den er inspirerende og sund. Og rent literært eller kunstnerisk betragtet behøver vel ikke det land at hænge med hovedet, der har givet verden Shakespeare, Byron, Burns, Carlyle, Browning og et snes endre ikke meget mindre.

Det har af disse grunde sin interesse at iagttage denne races videre udvikling og vext. Særlig er der to moderne bevægelser, som fortjener mere opmerksomhed, end vi gjerne ofrer dem, kanske fordi deres storslagne ideelle maal gjør det vanskeligt for os at tro paa dem. De er dog bevægelser paa det praktiske og aktuelt politiske livs omraade, og fremragende statsmænd i England og Amerika staar i spidsen for dem.

Den ene har jeg omtalt — bevægelsen i Amerika henimod istandbringelsen af et kontinentalt fredsforbund af samtlige stater paa den vestlige halvkugle. Hensigten med et sligt forbund er at sikre Amerika fred og frihed og sam-

tidig udvikle forbindelsen mellem fastlandets forskjellige stater og folk. Forbundet skulde staa som en sluttet enhed mod hvert angreb udenfra. Og hvad magt i verden vilde tænke paa at angribe et enigt Amerika? Samtidig skulde det garantere hver stat mod overgreb af nabostater og mod revolutionære indre bevægelser.

Et sligt forbund vilde jo være ensbetydende med evig fred paa vor jords vestlige halvdel. Ingen vilde indlade sig i krig med dette forbund. Og som sagt, idéens virkeliggjørelse er neppe saa fjern. En mand som den nylig afdøde statsmand *James G. Blaine* arbeidede med iver for den.

Den anden bevægelse er den, for hvilken ogsaa fremragende engelske politikere og statsmænd staar i spidsen, der ønsker en forandring af det engelske riges politiske organisation, saaledes at det omdannes til et fødereret verdensrige, hvori moderlandet og de enkelte kolonier træder ind paa lige vilkaar, hver med selvstyre i indre anliggender og delegerede i et unionsparlament, der med repræsentanter for Ny Zeeland og for Labrador, for Indien og for Kaplandet vel vil blive et sandt verdensparlament. *Chamberlain*, føreren af det engelske parlaments centrum og muligens Gladstones efterfølger, skal være en tilhænger af denne idé.

Ogsaa dette rige vilde blive et sandt fredsforbund. Ingen magt vilde vove at angribe det.

Endelig maa det saa huskes, at der mellem amerikanere og engelskmænd raader sympati og god forstaaelse. De er af ét blod, ét sprog og i det væsentlige ét tænkesæt. Der er da ogsaa dem, der i begge lande taler for en union indbefattende den *hele* anglosaksiske race. En saadan er dog blot endnu en drøm; men i hvert fald vilde de to nævnte store forbund leve i bedste forstaaelse med hinanden, knyttes nøiere og nøiere til hinanden. Og samlet kunde de nu, ifald de vilde, diktere fred til al verden, blive et slags fredspoliti for vor hele jord, tvinge stridslystne magter til at lade være at slaaes og afgjøre sine stridigheder paa civiliseret manér for en domstol.

Er det kanske paa den vis, krig omsider vil blive afskaffet og den evige fred komme? — Umuligt er det ikke, og en ikke fjern fremtid tør overbevise os derom.

Den anglosaksiske race er for fred. Den er praktisk, rolig, selvbehersket, lader sig ikke lede af blinde impulser, tænker sindig, før den handler, holder af fred, fordi den er ensbetydende med orden, udvikling og arbeide. hader krig, fordi den mere og mere bliver ensbetydende med kaos.

Det tør nok hænde, at vi i en slig races verdensherredømme vil finde vor sikreste garanti for en evig fred og den hurtigste og letteste vei dertil, — en anglosaksisk fred.

— En muhamedansk missionær vil snart begynde sin virksomhed i Amerika. Han er en omvendt kristen amerikaner, journalist og forfatter. Det muhamedanske samfund i Bombay i Indien skal have garanteret 150,000 dollars til bygning af en moské i New York. Missionen vil strax begynde at udgive et første klasses religiøst ugeblad og en hel mængde fri muhamedansk literatur. Det er i denne forbindelse værd at lægge merke til, at muhamedanismen har den i vore dage betydelige fordel ikke at være belemret med mirakler, at præsentere sig som en religion i fuld harmoni med sund sans og viden, naturlig og rationel. Muhamed gjorde aldrig krav paa at være andet end et vanligt menneske, og hans disciple har aldrig betragtet ham som andet. Religionen er fuld af dybt moralsk alvor; der er de gammeltestamentlige profeters klang og tone i den. Den er yderst demokratisk. Det menneskelige broderskab er en af dens hovedlærdomme, Gavmildhed, barmhjertighed, kjærlighed paabyder den som den troendes største pligter. Den er i harmoni med moderne tendenser og bevægelser og er en afholdsbevægelse. Og den er tolerant og human. Muhamed anerkjendte baade det gamle og det nye testamente som af Gud sendte bøger og bøiede sig dybt for Moses og Jesus som mænd opreiste af Gud. Kristne og jøder var for ham brødre og Guds børn og venner, ifald de blot trofast og loyalt vandrede efter sine egne føreres, efter Jesu og Moses's ord.

Og inden muhamedanismen som inden alle religioner i vor tid er der en frisindet strømning, der søger at blive kvit, hvad der er af ondt og uudviklet i religionen, og at give væxt til alt, der findes i den af godt.

— Sydamerika er jo sjelden uden sin revolution eller krig. Neppe er fred gjenoprettet et sted, før uroligheder udbryder et andet. Nu har der i længere tid været ført en liden borgerkrig i Brasilien, hvor det republikanske styre ikke endnu har høstet videre laurbær. Provinsen *Rio Grande del Sol* gik nødig ind paa den konstitutionelle omvæltning, der afskaffede det liberale konstitutionelle keiserdømme og indførte republiken. Og da unionsregjeringen i Rio Janeiro til guvernør i provinsen udnævnte en upopulær mand, der begyndte sin virksomhed med at udstede en ny provinsial grundlov, som ikke faldt i befolkningens smag, udbrød der oprør og borgerkrig, hvilken sidste siden er bleven ført med vexlende held. Nu har unionsregjeringen blandet sig ind i den og har taget parti for sin egen guvernør. Den har imidlertid været uheldig og har nylig lidt et betydeligt nederlag. Flertallet af provinsens befolkning skal nu ønske dens tilknytning til Uruguay. Dette sidste land skal allerede have bistaaet det mod Brasiliens fiendtlige parti med salg af vaaben og lignende. En krig mellem Uruguay og Brasilien ansees som sandsynlig. Da begge lande allerede er svækkede og udmattede ved indre stridigheder og Brasiliens regjering sidder ganske løst i sadlen, er det ikke godt at vide, hvad omdannelser af Sydamerikas kart den nærmeste fremtid vil faa se.

— I 1861 laante en mand i det da ganske ubebyggede amerikanske vesten 340 dollars til en bonde mod pant i dennes jord. Rentefoden var *20 % pr. maaned.* Beløbet er ikke blevet betalt og renterne heller ikke, og den stakkels bonde skylder nu 45,972,003,182,826 dollars og 50 cents.

Notitser.

— Guld er fundet paa strandbredden langs hele stillehavskysten, og et kompagni er netop dannet til at udvinde det ved vaskning.

— Den mand, som viser os vore feil, er vor sande ven; men vi føler lyst til at sparke ham alligevel.

— En eneste eiendom i staten Texas i de Forenede stater indeholder 400,000 acres (1600 kv. km.) og føder 1 til $1^1/_2$ mill. faar.

— Adskillige franske jernbaneselskaber staar i begreb med at indføre elektrisk lys i sine vogne.

— Der er i de Forenede stater 1850 byer og landsbyer, der oplyses ved elektricitet, og over 500 elektriske baner.

— Vi bør skamme os for at bede Gud om større velsignelse, saa længe vi glemmer at takke for den, vi allerede har modtaget.

— I Rom er der 30 kardinaler, 35 biskoper, 1369 prester, 2832 munker og 2215 nonner. I den samme by bor 190,000 mennesker, som hverken kan læse eller skrive.

— Den nye bro over Missisippifloden vil blive 11,000 fod lang, — den længste staalkonstruktion i verden. Høiden fra fundament til øverste brokant er 350 fod.

— Ruskin sagde: «Den eneste hellige, almindelige kirke, som nogensinde har eksisteret eller kommer til at existere, findes overalt, hvor det ene menneske rækker det andet en hjælpende haand.

— Murray (af Challenger-expeditionen) beretter, at Atlanterhavets største dybde er 27 366 fod, det stille havs 30 000 fod, det indiske oceans 18 582 fod, Sydishavets 25 200 fod og Nordishavets 9 000 fod.

— Et slange-laboratorium for studiet af de forskjellige slags slangegift og helbredelse af slangebid skal paa strengt videnskabeligt grundlag oprettes i Kalkutta af en indfødt hindu. Det vil blive den eneste institution i sit slags i verden.

— I aaret 1891 døde 30 mennesker af sult i London. Blandt disse var adskillige børn og en kvinde paa 78 aar. Ingen af dem henvendte sig til autoriteterne for at faa hjælp, og deres nød og fattigdom blev ikke opdaget, før det var for sent at frelse dem.

— Søfuglenes æg har en merkelig eiendommelighed; de har næsten form af en spidskugle, idet de er brede øverst og spidse i den anden ende, saa at de kun kan trille i en cirkel. De lægges jo som regel paa kanten af høie klipper, hvorfra de sikkert vilde trille ned, om ikke naturen havde forhindret det paa denne maade.

— Unitarierne har i de forenede stater 424 kirkebygninger; desuden benyttes 55 egne eller leiede sale, ialt 479 forsamlingslokaler med ca. 68,000 indskrevne kirkemedlemmer. Næsten det halve antal af alle kirker og medlemmer er i den ene stat Massachussetts og i naboskabet af byen Boston. I Storbritanien er der et lignende antal kirker.

— Der kan ikke være tvil om forekomsten af diamant i meteorisk jern, Det er første gang, man har fundet denne ædelsten i dens primitive form. Her forekommer nemlig diamanten i enkelte dele af stenen som et fint pulver, hvilket synes at bevise, at den er bleven dannet paa stedet ved krystalliseringer af massen.

— Da de fleste europæiske lande har undergaaet store forandringer, siden den første præsident blev valgt i de Forenede stater, maa regjeringen i dette land siges at være en af de ældste existerende civiliserede regjeringer. Kongeriget Italien, keiserdømmet Tyskland og republiken Frankrige er fra et politisk standpunkt ikke paa langt nær saa gamle.

— Den geografiske klub i Filadelfia har bestemt sig til at tage en virksom del i at fremme løitnant Pearys næste expedition til nordpolen og er gaaet ind paa at betale 8 000 eller 10 000 dollars af de 20 000 eller 25 000 dollars, som udkræves. Til gjengjæld lover løitnant Peary at overlade klubben alle de værdifulde samlinger, som han maatte hjembringe.

— En i grubedrift kyndig preusser har foretaget undersøger af hele verdens kullag og udtaler den overbevisning, at kulgruberne i Østerrige-Ungarn, Frankrige og Belgien vil være udtømte inden høist fem hundrede aar. Dernæst kommer Storbritanniens og Ruslands kulgruber, medens Tysklands vil vare længst. De amerikanske kulgruber vil efter hans mening ikke vare længer end de europæiske.

— Europas jødiske pengekonger har som af dagbladene bekjendt besluttet at hevne Ruslands umenneskelige behandling af deres Landsmænd ved finansielt at boycotte keiserriget, — negte det laan og negte at befatte sig med dets papirer. Det vil blive interessant at se, om en haandfuld jødiske privatmænd er sterkere end hele Russerriget og magter at tvinge dets regjering til fornuft og rimelighed.

— Ved aabningen af en gammel grube i Kalifornien for nogle faa maaneder siden fandt man fluer, som var ganske hvide med undtagelse af øinene, der var røde. En hvid klapperslange blev ogsaa dræbt. Dyrene havde levet i de tørre gange, hvor de havde havt luft nok, men ikke lys. Nogle faa af fluerne, som i en glasæske blev udsatte for lysets paavirkning, gjenvandt sin oprindelige farve efter en uges forløb.

— I udlandets theatre benyttes som bekjendt tjenere til at anvise alle billethavende deres pladse ved at følge dem til disse. I Amerika og England har man nylig gjort vellykkede forsøg med at benytte kvinder til dette arbeide. I de amerikanske kirker existerer den samme skik. Den fremmede mødes ved døren af en høflig herre (ikke her en lønnet tjener, men et dertil valgt medlem af menigheden), der anviser plads og sæde. Ogsaa her bliver kvinder benyttet.

— Det fortælles, at da den amerikanske biskop Brooks engang var paa et møde, hvor der ogsaa mange børn tilstede, følte han pludselig en underlig fornemmelse ved det ene knæ, ligesom en gjentagende stikkende smerte. Tredie gang, han merkede den, saa han ned og opdagede en liden pige, som stak ham meget eftrykkelig med en knappenaal. «Hvad er det du gjør, min lille pige?» spurgte han. «Jeg vilde bare se, om du var udstoppet», svarede hun. Hans størrelse havde været hende paafaldende.

— I byen Ontario i Kalifornien er der en sporvei, hvor vognene befordres dels ved heste. dels ved tyngdekraften alene. Den er anlagt langs en jevnt skraanende, næsten en norsk mil lang boulevard. Opover trækkes sporvognen af heste, nedover benyttes alene tyngdekraften samt bremser. Hestene stiger da op paa en til vognen fæstet platform og kjører selv bagpaa nedover. Naar man er kommen til skraaningens fod, skyves platformen ind under vognen, hestene spændes for og trækker saa vognen op igjen.

— Den største avissamling i verden eies af Oscar von Forstenbeck i Aachen; den indeholder 40 000 aviser og blandt dem den største og den mindste, som nogensinde er udgivet. Den største, *Illuminated Quadrupel Constellation*, som udgives i London, er saa stor som et billardbord, $8^1/_2$ fod lang og 6 fod bred. Den mindste, *El Telegramo*, som bærer mottoet »Meget kjød, men lidet suppe,« udgives i Guadelaya i Mexico og er kun 8 tommer lang og $2^1/_2$ tomme bred.

— *Revue des Revues* regner op følgende usædvanlige maader, hvorpaa mange mennesker i Paris tjener sit levebrød: *Bagotierer*, der løber efter vogne belæssede med pakker for at tilbyde at levere dem, naar bestemmelsesstedet er naaet; *rattierer*, som gaar paa jagt efter levende rotter, hvormed de da forsyner andre industrigrene; *zouaver*, som tømmer indholdet af bryggervogne; *piloner*, som tigger brød fra bagerne for at sælge det, samlere af fedt og kork i kloakerne samt »fugleprofessorer«, der opdrætter stær, kanarifugle og paafugle.

— Det første telegram over en elektrisk telegraflinje sendtes i Frankrige den 18de mai 1845 fra Paris til Rouen. Den 31te december 1851 aabnedes kabelen mellem Dover og Calais. I 1851 afsendtes i det hele land 9 000 telegrammer. I det sidste aar, hvorfor der endnu haves statistiske opgaver, afsendtes over 26 millioner inden-

landske og 5 300 000 udenlandske telegrammer. I 1864 nedsattes telegramportoen inden hovedstadens og omegns telegrafdistrikt fra 1 franc til 50 centimes med det resultat, at antallet af telegrammer i en maaned steg fra 577 til over 11 000.

— En af Filadelfias politibetjente eier 150 000 dollars, og hans aarlige indtægt er omtrent 15 000 dollars foruden de 20 dollars, som han hver uge faar i løn. En almindelig kjører faar hvert aar 2 000 dollars som renter af penge, han har sat i jordeiendomme. Et postbud, som endnu gjør tjeneste, eier 20 000 dollars, og et avisbud har penge paa renter til at beløb af 60 000 dollars. Overkellneren ved et spisekvarter eier 30 000 dollars, og en kok i et af byens hoteller har 60 000 dollars i banken og 25 000 i jordeiendomme. Klokkeren i en af byens fattigste kirker har en aarlig indtægt af 7 500 dollars.

— I 1892 udkom der alene i de forenede stater 4,862 nye bøger eller fuldstændige værker. Heri er indbefattet oversættelser og optryk af engelske bøger; dog er de fleste originale værker af amerikanske forfattere. Af det hele tal var 1,102 noveller eller romaner. 502 var religiøse og teologiske værker tildels af høi rang. 259 var digtsamlinger og dramatiske værker. 236 var politiske eller sociale skrifter. 201 omhandlede illustreret kunst. 165 var historiske værker. 192 var reiseskildringer. 192 var af literaturhistorisk indhold, og 33 var filosofiske værker. Der var 128 medicinske bøger og 373 juridiske. 466 bøger udgaves alene for Amerikas børn i aarets løb, og af humoristiske var der 31.

— Lige siden aaret 1500 har byen Genfs beboere syslet med tilvirkning af uhre, og da fabrikationen deraf nu er blevet en ren national industri i Schweiz, er der ogsaa blevet oprettet skoler til uddannelse af uhrmagere. Den vigtigste er *L'école municipale d'horlogerie* i Genf. En gut begynder paa denne skole i fjortenaarsalderen og arbeider det første aar (første klasse) ti timer daglig i elleve maaneder. Syv timer ugentlig bliver dog anvendt til andre studier. I anden klasse maa man være fem eller sex maaneder, i tredie sex eller syv maaneder, i fjerde sex maaneder, i femte (hvor arbeidet begynder at blive meget kompliceret) otte maaneder, i sjette tretten maaneder og i syvende og sidste klasse omtrent et aar, altsaa fem aar i det hele taget. Ved udløbet af de fem aar har hver gut arbeidet tolv uhre, som da bliver hans egen eiendom.

— Ifjor var 25,000 mand beskjæftiget ved Krupps fabriker i Essen i Tyskland, og med sine familier udgjorde disse 87,900 personer. Korporationen bygger alle arbeidernes huse, etablerer kooperative udsalg og søger at forhindre sygdom og ulykker. Private fællesskoler er blevet oprettet, hvori der gives fri undervisning. Ved specielle anordninger er de høiere skoler i Essen og Altendorf fri for lærlinger ved fabrikerne, og de besøges af over 600 elever af familier, som faar sit underhold ved Krupps fabriker. Der er to slags industrielle skoler, det ene for børn og det andet for kvinder og piger over fjortenaarsalderen. Her undervises de i at sy, strikke og hækle. Der er evangeliske og katholske søstre til at tage sig af de syge, og firmaet er altid parat til at støtte enhver bevægelse, som kan forbedre arbeidernes vilkaar.

— Regjeringens trykkeri i Washington er den største bygning i sit slags i verden. Der udkræves 13 000 000 kroner om aaret og 3 100 personer for at holde det gaaende. Ifjor brugtes der 210 000 ris papir, 10 tons sværte, 12 tons gummi, 6 tons sæbe, 140 tønder hvedemel til klister, 3 tons potaske, 3 tons traad, 2 tons glycerin, 2 tons antimon, 1 ton bly, $^1/_2$ ton blyanter, 800 pund pimpsten, 720 pund vox, 27 000 liter olje, 20 000 liter benzin, 730 liter spiritus, 3 600 pakker bladguld, 40 000 fod russisk skind, 4 000 dusin faareskind, 4 000 stykker bogklæde, 300 dusin marokinskind og 230 fod kalveskind. Bygningen indeholder 75 umaadelige presser. Her udføres al trykning for kongressen, alle regninger, rapporter o. s. v. samt 11 000 exemplarer *Congressional Record.* Dette trykkeri blev grundet i 1860.

Bukarest.

(Af *Carmen Sylva* i *Harper's Weekly*).

II.

Ingen moder kan være ømmere end den rumænske; hun er en fuldstændig slave af sine børn. Under krigen vakte vore kvinders store opofrelse de udenlandske lægers beundring. Enkelte af disse kvinder forlod aldrig hospitalet, ikke engang om natten; de pleiede de stakkels unge soldater, som om de havde været deres egne børn, idet de sagde til sig selv, at imorgen kunde muligens deres egne sønner kjæmpe med dødens rædsler blandt fremmede.

Desværre er de pludselige temperaturovergange og de usunde sumpe, der omgiver Bukarest, en stadig kilde til ængstelse for mødre.

Ord formaar ikke at skildre den tid, da difteritepidemien rasede, da lige til tre lig blev begravede i én kiste, da hele gader var folketomme, fordi alle beboerne var døde, da fem eller syv børn i en familie reves bort i en uge, saa de stakkels mødre gik fra forstanden af sorg. Det var som Egyptens sidste landeplage, og folket kaldte denne svøbe «den hvide pest». Ikke et eneste hus blev skaanet. . . . .

Fra den tid af blev den gamle skik at bære de døde gjennem gaderne i aabne kister afskaffet. Tidligere havde en begravelse været et slags offentlig fest. Paa en med forgyldte engle, kranse og baand prydet vogn blev den døde unge pige kjørt omkring i sin sidste baldragt med haaret opsat af frisøren og bedækket af blomster, ja endog med sminkede kinder for at borttage dødens bleghed. Et militært musikkorps, der spillade Chopins sørgemarsch, fulgte som regel efter liget. Det var som at være tilskuer ved en dødningedans at se den dødes hoved blive kastet fra den ene side til den anden paa silkepuden, medens kvinder skreg, rev sig i haaret og slog sig for brystet. I stedet for alt dette samles man nu i kirkerne, hvor den døde ligger udstillet, medens mængden puffer og støder til hverandre i sin iver for at faa se ligets ansigt eller kysse dets hænder. Paa landet bliver fremdeles de døde begravede med alle de gamle ceremonier; myntstykket til Charon, underverdenens færgemand, bliver stukket liget i munden, der bliver lagt korn i kisten, og liget dyppes i vin, før det sænkes i jorden.

Paa alle helgenes dag bliver den ssakaldte «colivo», et slags kage, lavet af korn og sukker, lagt paa de dødes grave. «Jeg vil spise af din «colivo», er en ed eller trusel, som ofte høres.

Paa søn- og helligdage hviler rumænerne paa en ganske eiendommelig maade; de danser fra morgen til aften med et meget høitideligt ansigt, idet

Dronning Elizabeth af Rumænien
(Carmen Sylva).

de holder hverandre i hænderne og vifter med et lommetørklæde. Naturligvis bevæger de sig noksaa langsomt og trægt, da de jo skal holde paa at danse i tolv timer. Zigeunere saa mørke, at de næsten ser ud som negere, staar midt i ringen og spiller paa violin og mandolin eller blæser i sine hyrdefløiter, til lungerne er ganske udmattede. Rundt og rundt og rundt igjen gaar de dansende efter denne ensformige, triste, men udmærkede musik, medens takten retter sig efter den orientalske melodis rhytmer. Efter en saadan lang og ensformig dag er de dansende ganske udmattede og svimle og synker hen i et slags drømmende, forvirret sindstilstand.

Folk i Bukarest holder meget af blomster. I hvert eneste vindu i byen er der nogle potter med geranier, nelliker og reseda. Derimod trives træer daarlig; sommerheden brænder dem op, og vinterkulden dræber dem, saa der er ikke en vakker park, ja ikke engang en skyggefuld have at se. Forskjellen paa sommer- og vintertemperaturen er 76 grader Celsius. Nordens væxter bukker under for den stærke augusthede og sydens for januars snestorme. Den mængde sne, som falder, beskytter forresten jorden mod den stærke kulde og gjør Rumænien til et vinhavernes land par excellence. Der er tre aarstider i Rumænien, hvoraf kun den ene, høsten, er vakker. Der er ingen vaar. De to vintermaaneder er en ren hvile for ørene; saa snart den første sne er falden, ser man nemlig ikke andet end slæder i gaderne; selv vognene sættes paa meier, og husene ryster ikke længer af den uafladelige trafik. Undertiden begraver snestorme de lave huse i forstæderne, og engang omkom ikke mindre end elleve mennesker paa en nat udenfor Bukarests porte. Det hænder ikke sjelden, at ulve kommer ind i byen.

Paa saadanne tider synes ikke sneen længer at falde, men at opføre en voldsom, hvirvlende dans, der blinder mennesker og dyr, saa de gaar i ring, naar de tror, at de gaar fremad.

Den store kirkegaard i Bukarest er værd et besøg. Derfra har man udsigt over hele byen, en udsigt, som især er storartet om aftenen, naar den nedgaaende sol bader huse, kirker, skyer og støv i et hav af purpur og violet med et funklende lysglimt hist og her fra tage og vinduer. Meget rørende og naive er ogsaa indskrifterne paa de maleriske grave, hvis marmorkors er prydede med indfældte fotografier og haarlokker. Undertiden bliver endog mad hensat paa gravene som i romernes dage. De døde bliver aldrig forladte og forglemte; man føler, at de stadig besøges, og naar mørket falder paa, giver alle de smaa lamper eller lygter, som skinner frem mellem gravene, en indtrykket af hvileløse, omflakkende sjæle, som der maa holdes vagt over.

Jeg tilbragte engang sammen med en ung forældreløs pige, hvis fader netop var begravet, en hel nat her i denne besynderlige lugt, som er eiendommelig for kirkegaarde efter en varm dag, og i den stilhed, der vidner saa

tydelig om nærværelsen under jorden af utallige sovende. Byen straalede, som om den var illumineret, og al støi derfra dæmpedes af afstanden og lød for os som bølgernes bryden mod stranden.

Ens taarer stanser i denne høitidelige, uendelige fred — i det mindste er det i almindelighed tilfældet. Jeg erindrer forresten at have seet en embedsmand af høi rang, der som regel var kold og utilgjængelig nok, kaste sig ned paa sine børns grav, kalde sine kjære ved navn og grave op jorden med fingrene.

Rumænsk kvinde.

Paaskeugen er en poetisk tid i Bukarest; da bliver omtrent to hundrede kirker illuminerede hver eneste aften, klokkerne ringer, og store skarer samler sig for at give helgenbillederne friske blomster. Langfredag gaar processionen med fakler omkring til alle kirker og tager voxlys med sig derfra til kirkegaarden for at pynt; gravene dermeed selv paa de mest forsømte sætter barmhjertige hænder et lidet lys.

Paaskeaften kysser kongen evangeliet, medens det læses høit. Derpaa tager han krucifixet og voxlyset, og alle kommer for at kysse korset og tænde sit lys ved kongens. Naar klokken slaar tolv, forlader alle kirken for at høitideligholde opstandelsen i fri luft.

Enkelte af disse kirker er neppe større end et værelse; de er forsynede med et sopformet klokketaarn og malet indvendig paa den mest fantastiske

maade. Der er fremstillet billeder af dommedag, hvor djævle og fordømte sjæle kjæmper med hverandre, medens de frelste ser paa med rolige, ubevægelige ansigter. Enhver kirke har sin egen tradition og sin bestemte evne til at opfylde en bestemt bøn. I den ene kirke kan man sikre sig sin datters giftermaal. i en anden sin fiendes død; i denne kan man bringe uenighed ind i sin næstes hus, i hin sikre sig helbredelse af en sygdom og i endnu en opdagelse af tyve. Der er mennesker, som langsomt dræber sig selv eller andre ved i bestemte kirker at ofre voxlys af dens størrelse, hvis død ønskes; efterhvert som disse lys brænder ned, føler angjældende personer, at de tæres hen, og naar lysene slukner, dør de. En af vore gamle tjenere troede sig dødsdømt paa denne maade. Jeg sagde til mig selv: «Børn maa vi trøste som børn», og saa sendte jeg et andet lys af hans størrelse til en anden kirke og overbeviste ham om, at de retfærdiges bøn formaar at udvirke langt mere end onde menneskers. Hvor stor var ikke min skræk, da den kvinde, som havde ønsket hans død, selv døde tre dage senere! — Han selv derimod har været ganske frisk siden den tid.

En kirke blev bygget af tre unge piger, som elskede samme mand. De blev enige om, at den af dem, som fremdeles elskede ham, naar bygningen var færdig, skulde gifte sig med ham. Men desværre, da kirken stod der fuldt færdig, holdt alle tre piger ligesaa meget af ham som før, og derfor gik de i kloster sammen.

Et andet kapel blev bygget af en kone, som havde slaaet sin mand. (Det ansees for ganske naturligt, at en mand slaar sin hustru; en ung kone ønskede endog engang skilsmisse, fordi hendes mand ikke slog hende, hvilket i hendes øine beviste, at han ikke holdt af hende. Men at en hustru slaar sin mand, ansees for en saadan forbrydelse, at den skyldige bliver forbandet og dømt til at spinde paa sin rok dag og nat uden hvile eller afbrydelse.) Konen havde længe vandret omkring paa landeveie og marker, spindende den hele tid paa sin ten. Tilsidst gjorde hun det løfte, at paa det sted, hvor hun ganske udmattet af træthed slap tenen til jorden, vilde hun bygge en kirke. Endelig faldt den for første gang; men paa dette sted voxede øieblikkelig et plommetræ op. Hun troede ikke, det var rigtigt at fælde det for at bygge, og saa gik hun videre. Næste gang tenen faldt, voxede der op et æbletræ, og hun fortsatte med sit endeløse stræv. Da tenen tredje gang faldt, strømmede der en kilde frem af jorden, og konen sagde: «Her maa jeg bygge ved siden af det levende vand», og fra den dag af fik hun hvile.

En anden kvinde var bleven hjemsøgt af alle mulige ulykker; hun havde mistet sin mand og alle sine børn, og dog var hendes haar ikke blevet hvidt. Rumænerne er nemlig bange for kvinder, som ikke faar hvidt haar; de anser dem for forbandede. Hun bad dag og nat; men hendes haar vedblev at

være sort. Saa fandt hun paa, at hun vilde bygge en kirke; men det hjalp ikke; haaret var og blev lige sort. Tilsidst drømte hun en nat, at en stemme sagde hende, at hun skulde klatre op paa taget af sin kirke, naar den første sne faldt, for at opfange de faldende snefnug og bedække sit hoved dermed. Hun klatrede derfor op paa kirketaget og bedækkede sit hoved med sne, og et for et blev haarene hvide. Da det stakkels menneske kom ned igjen, var hun ganske hvid, men træt — saa træt, at hun lagde sig ned og døde.

En barnløs kone havde bedt om et barn i alle kirker. Hun drømte, at dersom hun stjal en sten fra hver af de allerede byggede kirker og af de samlede stene byggede en ny kirke, vilde hun blive moder. Hun foretog derfor pilegrimsreiser over det hele land og samlede sten paa sten. Da hun havde en hel mængde, begyndte hun at bygge, og den dag, den nye kirke var færdig, fandt hun et forladt barn paa sin dørtærskel. Dette barn adopterede hun.

Den store Sarindar-kirke blev bygget af fyrst Mathieu Bassarabi, fordi han havde myrdet sin svoger. Han var reist til Konstantinopel for at bede patriarken om absolution og var af ham bleven befalet at bygge firti kirker. Denne, den smukkeste af dem alle, var den firtiende. Den samme fyrste indførte det rumænske sprog ved den offentlige gudstjeneste og i skolerne i stedet for det slaviske, som han ikke forstod.

At øve barmhjertighed er meget vanskeligt i Rumænien; man maa finde paa arbeider, som de fattige kan udføre hjemme; thi ingen vil tage tjeneste ude (kokkene er zigeunere, tjenerne transsylvaniere eller ungarere), og alle maa have pent arbeide.

Der er et selskab til at uddele ved om vinteren, et andet til at skaffe arbeide og et tredje til at beskytte broderiindustrien; broderierne er ligesaa fine som noget orientalsk arbeide og af en ganske eiendommelig karakter. Jeg havde seet digterverker blive skrevet, billeder malet, musikstykker komponeret, liv levet; men aldrig havde jeg seet virkeligt broderi frembragt, før jeg kom til Rumænien. En dag bemerkede jeg paa en ung bondepiges livstykke, at broderiet paa den ene side af ærmerne krydsede broderiet paa skulderstykket. Jeg spurgte pigen om grunden hertil, og hun svarede: «Dette kaldes en vandrende strøm.» Vort bondesprog er ligesaa blomstrende som selve naturen; de taler kun i et fantasirigt billedsprog. «Hvorledes har du det hjemme?» spurgte jeg en dag. «Som en smertefuld hoste,» var svaret. «Hvorledes har du det idag?» »Som en hund i en kjærre.» «Har ikke du en søn?» «Jeg har havt to grantræer; men stormen har fældet dem.» Hør bare dette raab fra en moders hjerte til hendes datter: «Dit barn skriger, du har ladet det falde; ved du ikke, at du maa holde det som en liden nellik?» «Hvorledes lever din kjæreste?» «Som det unge korn i hvedeageren.»

Ingen rumæner vil tilstaa, at han er ganske frisk, heller ikke, at han er rent daarlig.

En anden eiendommelighed ved dem er, at rumænerne aldrig vil gaa fuldt ind paa en ting eller give noget bestemt svar. Naar man f. ex. fortæller noget, hvorom man selv er ganske overbevist, vil han efter at have lyttet til i taushed sige: «Det kan nok være muligt.» Naar jeg under krigen spurgte de saarede, hvordan de havde det, svarede de ufravigelig: «Noksaa godt; men jeg har saadanne smerter i brystet, i min saarede fod og i armen», og næste dag var kanske den stakkels mand, som havde det «noksaa godt», død.

Mange var de hjerteskjærende, rørende scener, jeg var vidne til under krigen, og som aabenbarede for mig det rumænske folks eiendommelige natur. Jeg har seet en hengiven hustru, der havde ledt efter sin mand langs hele Donaus bredder og i alle hospitaler, og som, da hun til slut fandt ham ødelagt og vansiret, bare hilsede ham med et nik, før hun tog plads ved hans seng for at pleie ham dag og nat. Jeg har hørt mangen kjæk helt græde af længsel efter sin moder og bedække hendes hænder med kys.

En stakkels saaret mand, som havde faaet underkjæven skudt bort og var fæl at se, vilde diktere en af mine hofdamer et brev. Brevet var til hans hustru, og han begyndte med den sædvanlige formel: «Jeg haaber, dette brev vil naa dig i det lykkeligste øieblik i dit liv. Hvad mig selv angaar,» fortsatte han, «vil jeg bare fortælle dig, at jeg har det godt her, og at jeg er saaret i brystet.«

Den unge pige, som skrev, stansede forbauset. «Men Nicholas, det er jo ikke sandt!» sagde hun.

«Tror De,» svarede han, «at hun vilde forblive mig tro, om hun saa, hvor fæl jeg nu ser ud?»

En gang blev jeg sendt til byen til en ung mand, hvis ene fod var blevet amputeret, og som var ganske trøstesløs. Da jeg ikke havde været tilstede ved operationen, vidste jeg ikke, hvilket ben var sat af. Jeg satte mig paa sengekanten og passiarede med ham et kvarters tid, og han smilede blidt til mig hele tiden. Da jeg reiste mig, opdagede min hofdame, at jeg havde siddet paa det syge ben; jeg gyser endnu ved tanken paa min dumhed.

«Stakkels mand,» sagde jeg, «det maa have gjort forfærdelig ondt.»

«Jeg skulde have taalt det i timevis,» svarede han, «bare for at faa lytte til Deres stemme.»

I fire maaneder havde jeg desværre forgjæves forsøgt at redde en ung mands liv. Omtrent et kvarters tid før han døde, talte en temmelig høit til mig lige ved hans seng. Jeg bøiede mig over ham og sagde: «Vi støier for meget for Dem, gjør vi ikke?»

«Hvad gjør vel det,» svarede han, «naar jeg bare kan faa se paa Dem?»

— Juleaften i krigsaaret indtraf et tøveir, som efter den haarde frost gjorde Bukarests gader næsten ufremkommelige. Jeg skulde ud for at tage imod kongen, som vendte tilbage som seierherre efter fire maaneders fraværelse. Jeg troede, jeg skulde være bleven afsindig af glæde. De sidste dage ved Plevna havde næsten ødelagt alle tre armeer samtidig. Efter en frygtelig snestorm sank thermometeret tyve grader under frysepunktet. Donau var saa opfyldt af is, at man ikke engang kunde sende et brød over den. Dersom Osman Pascha havde holdt ud tre dage længer, vilde hver sjæl være omkommen. Og nu var veien mellem Plevna og Nikopolis overfyldt af udhungrede skarer. Jeg ved ikke, hvor mange der forlod Plevna; men kun ti tusen ankom til Nikopolis.

Næste dag reiste kongen samme vei hjemover til sin hovedstad. Han maatte gaa ud af slæden; thi den gik over lig hele tiden. Skrækslagen besteg han en hest og drog videre paa denne dødens fodsti, medens hesten for tilbage og steilede for hvert skridt. Der sad grupper af døde rundt den sidste leirild, de havde tændt, kjærrer var væltet, kusk og bøfler var allesammen ihjelfrosne og stod i sneen stive som statuer. Der var døende med armene hævet mod himlen i bøn, før de udaandede, sank tilbage og døde.

I slaget ved Grivitza faldt sexten tusen mand; en bataljon kavaleri havde mistet halvdelen af sine folk, og i tre samfulde dage havde fiendens ild gjort det umuligt for dem at stanse for at skaffe sig lidt mad eller for at begrave de døde i grøfterne. Men alle disse rædsler er for intet at regne mod reisen fra Plevna til Nikopolis. Paa stier saa glatte som glas klatrede kongen tilsidst op til fæstningen (Nikopolis) under den forfærdeligste skrigen fra tusener af krigsfanger, som laa omkring i grøfterne, og hvem man ikke kunde skaffe en bid brød. Men da han endelig var kommen op til fæstningen, da opstigningens farer var forbi og solen oplyste Rumænien med sit røde lys, blev den unge monark varm om hjertet ved at se sit adopterede land igjen.

Den følgende dag syntes kongens liv at være udsat for saadan fare blandt de rasende fanger, hvis antal var mange gange større end vore troppers, at man fattede den dristige plan at sende ham bort paa et lidet jernpantsret skib, som skar sig vei gjennem isen, brød den i stykker, hvor den var tynd, og hoppede bogstavelig talt over den, hvor den var ugjennemtrængelig; paa denne maade kom det tilsidst sikkert i havn og bragte saa brød til det udhungrede Nikopolis.

Da kongen i Turno-Magomelli for første gang paa fire maaneder befandt sig i et opvarmet og møbleret værelse med en seng at sove i, havde han følelsen af at befinde sig i et fortryllet slot.

En anden snestorm truede hans liv mellem Turno-Magomelli og Craïova, hvor toget ventede for at føre ham tilbage til hovedstaden — flagsmykket og prydet med kranse for at ønske helten og erobreren velkommen hjem — og til hans hustru, hvis haar var blevet hvidt af alt, hvad hun havde gjennemgaaet, og hvis glæde nærmest lignede sorg, saa tung var hun om hjertet.

— Dersom man blot kunde færdes mellem zigeunerne, vilde det være høist interessant at studere dem lidt nærmere. De er fremdeles og vil altid vedblive at være pariaer, tiggere og tyve, musikere og digtere, omstreifere og hedninger, men saa maleriske! Deres leir, hvor den end er opslaaet paa den store slette, er altid i nydelig uorden og af en vidunderlig farvevirkning, især om aftenen, naar Rumæniens store røde sol gaar ned i den violette horizont under himlens mægtige grønne hvælving. Kvinderne i leiren bruger dragter af alle optænkelige farver, fra lysegrønt til tagstensrødt og orangegult. Deres nøddebrune børn løber omkring halvnøgne med smaa skjorter, som kun bedækker skuldrene og lidt af ryggen. Der sidder mændene med sammenfiltret haar og fløielsbløde øine grupperet om ilden med sine bare fødder paa de kobberkar, de skal gjøre i stand. Deres sprog er vellydende og deres sange aldeles nydelige; men det er kun modstræbende, de lader andre høre dem.

Et af de mest interessante syn i Bukarest er det store marked, hvor alle kommer sammen for at kjøbe blandt andet ogsaa alt det nødvendige til at feire »*de dødes fest*« med. Denne uge er en ren fryd for alle børn. Til trods for den stegende sol og det kvælende støv kjører tusener af vogne gjennem gaderne til markedet. Sporvogne og andre vogne er overfyldte af folk, alle vinduer er fuldpakkede af pyntede hoveder, hvoriblandt ogsaa findes mange vakre ansigter. Man kan se hele vognladningnr af pene bondekoner og nydelige børn, som kjører hjem, belæssede med sine indkjøb, og der midt i støien og forvirringen, skrigene og de straalende farver, blandt kjæmper og bjørne kan man pludselig se *calonchar*-dansen begynde. Dette er en gammel rumænsk dans, en afstamning af den gamle saturndans, hvorved hirdmændene forsøgte at skjule, at de havde stjaalet Jupiter for at forhindre Saturn fra at skjule ham, som han havde gjort med sine øvrige børn. Danseıne er hvidklædte med smaa klokker om fødderne og opfører sig paa den vildeste maade. De har øvet sig lang tid forud for bedre at taale den anstrengelse at danse saaledes fra paaske til pinse. De anføres af en violinist, og en af dem paabyder med fingeren paa læben de øvrige fuldstændig taushed og truer dem med stokken, om de taler. Saturn maa ikke forstaa fra dem, hvor han skal finde sin søn.

Blandt de mest storartede institutioner i Bukarest er hospitalerne. De er blevne saa rigelig betænkte af tidligere herskere, at de for tiden har en indtægt af 3—4 millioner, og alle modtages og forpleies gratis, saalænge de

er sengeliggende. Hospitalerne er nylig blevne gjenopbyggede, og det nye militære hospital er opført efter de seneste videnskabelige principer.

Bukarests forvandling til en smuk moderne by i nutidens stil er nu fuldført. Det maleriske, orientalske Bukarest med kun 200 000 indbyggere, og som bestod af smaa huse, hvor man kunde udpege hver familiebolig, er forsvundet og har veget pladsen for en by, der ligner alle andre. Den er kun orientalsk for dem, som kommer fra vesten. De, som kommer fra Asien, drager et tilfredshedens suk, naar de krydser Donau.

»Ah!« siger de til sig selv, »nu er vi i Europa«.

— Vi har nu ogsaa faaet en armé. Da kongen kom til landet, var der kun et batteri artilleri; nu har vi 700 kanoner. Statens budget, som før kongens ankomst var 38 millioner, er nu 150 millioner. Det politiske liv er blevet forholdsvis roligt og alvorligt, og lange tider kan hengaa uden ministerskifte og opløsning af parlamentet. Jernbaner gjennemskjærer landet i alle retninger og fører korn til kysten, kvæg til Italien og trælast til Panama. Der er skoler overalt.

Vi har endog gjort forsøg med socialisme for at være ganske paa høide med tiden; men socialisme har vanskeligt for at slaa rødder i et udelukkende agerdyrkende land, hvor der ikke er nogen industri.

Rumænien ser nu ud til at blive, hvad kong Karl drømte om — en af Europas pulsaarer. Da dette lands krone, om hvis existens han endog var uvidende, blev tilbudt den unge Hohenzoller, aabnede han kartet, tog en blyant, og da han saa, at en ret linje fra London til Bombay gik gjennem den hovedstad, som nu skulde blive hans, modtog han kronen med de ord:

»Dette er et fremtidens land«.

En ny guldskimrende dag!
Sig, hvad vil du gjøre med den?
Fylde den fuld af tanker og daad eller lade den gaa unyttet tilspilde?
Tilspilde den rige gave, — den guldskimrende dag?

(Efter Carlyle).

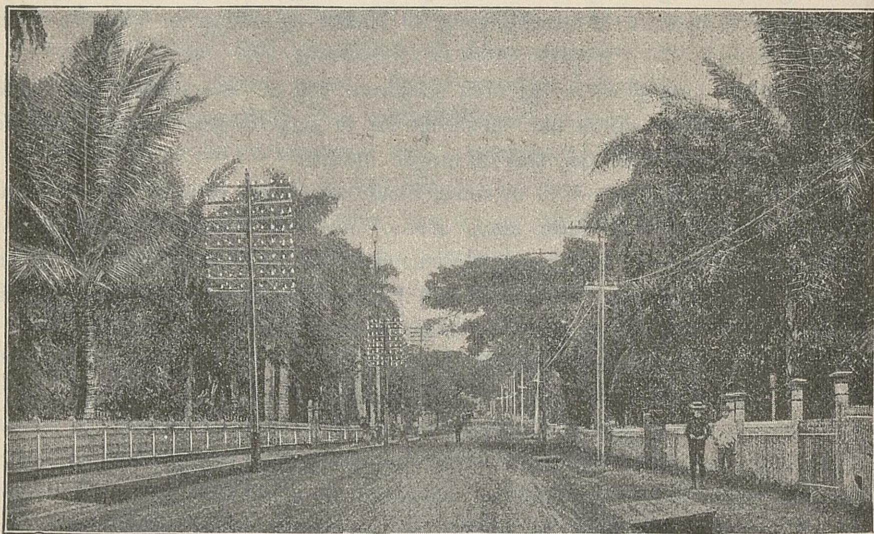
Lær, o menneske, den sande visdom! Se, hin busk flammende af roser som Mose brændende busk. — Lyt, og er ikke din sjæl døv, saa vil du høre den almægtige tale til dig ifra den, — saa klart og saa ømt! . . . . . Følg rosernes exempel! De lever direkte af lys og dug. De spørger aldrig efter Moses. Gjør som de! (Hafiz, — persisk digter).

Hawaii.

(Efter forskjellige amerikanske tidsskrifter).

Øgruppen Hawaii er ikke fuldt saa stor i areal som halvdelen af Danmark. Befolkningen er dog blot 90 000. Klimaet skildres som herligt, jorden er frugtbar og øerne ubetinget i stand til at underholde en mange gange saa stor folkemængde. Landskabet er af overordentlig skjønhed og rigt paa afvexling. Øerne er bjergfulde med toppe, der hæver sig til en høide af indtil 13 800 fod over havet. I fjeld- og bakkeskraaningerne kan man selvfølgelig vælge sig omtrent det klima og den natur, man foretrækker.

Den største af øerne, Hawaii, med hovedstaden Honolulu er dobbelt saa stor som Sjælland.

Gade i Honolulu.

Denne øgruppe ligger næsten nøiagtig i centrum af det stille hav, halvveis mellem Panamaeidet og Jokohama, halvveis mellem Valparaiso og Hongkong og halvveis mellem Sitka (i Alaska) og Auchland (New Zeeland). Den ligger, hvor de store dampskibsruter over det stille hav krydser hverandre, og der findes intet andet land i dens nærhed, ingen øgruppe paa denne del af jordkloden, der indtager en lignende stilling. Den er for hele hint store verdenshav, hvorover det vaagnende Asien, Amerika og det hurtig voxende Australien maa sætte sig i forbindelse med hverandre, hvad Malta er for

Middelhavet. Den behersker det hele hav. Den magt, der planter sit flag der, er herre over dette hav. Den magt, der eier en orlogshavn der og kan afvise alle andre fra dens kyster, er i krigstilfælde uimodstaaelig i denne del af verdenshavet. Og den magt, som faar fodfæste der, har verdenshandelen paa det stille hav i sine hænder.

Øgruppen har da ogsaa været eftertragtet af de store sømagter. England og Frankrige har flere gange udstrakt sine hænder efter den, men har hver gang mødt Amerikas bestemte protest. »Vi haaber«, sagde allerede i firtiaarene den amerikanske regjering overfor franske annektionslyster, »at franskmændene ikke vil tage øerne i besiddelse; men gjør de det, saa maa vi drive dem derfra, om det saa skal koste alt, vi eier, af kraft og evne«.

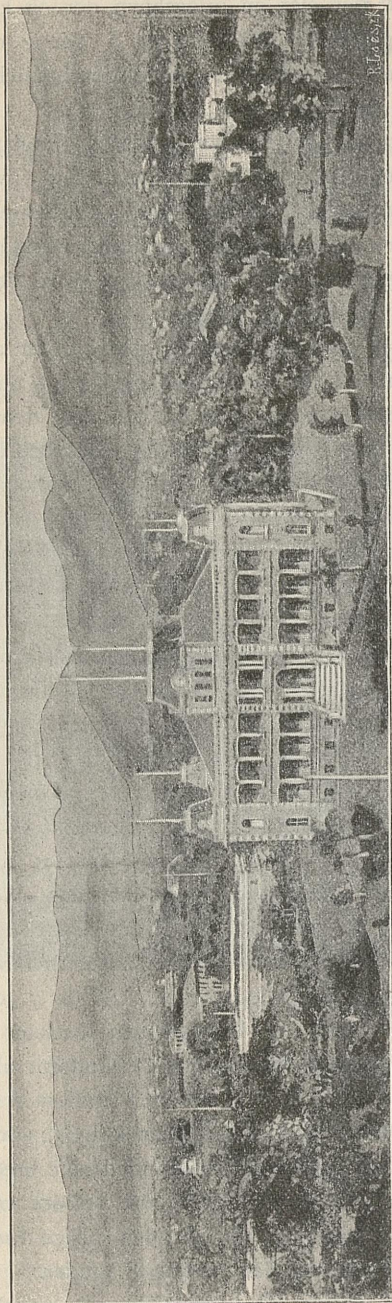
De Forenede stater har aldrig søgt at annektere øerne. De har før afslaaet tilbud derom fra den regjerende fyrste. De har ønsket øgruppens neutralitet og uafhængighed. Men de har været bestemte paa, at kan ikke denne neutralitet og uafhængighed opretholdes, saa maa ingen anden magt end de Forenede stater tage dem under beskyttelse. Stryges nogensinde det nationale flag, saa *maa* det afløses af stjernebanneret.

Denne politik vil den amerikanske regjering aldrig opgive. Øgruppen ligger ikke saa svært fjernt fra San Francisko. En fremmed magt etableret der vilde true hele den amerikanske vestkyst og tvinge amerikanerne til at ødsle med penge paa dens forsvar. Med Hawaii neutral eller under amerikansk flag har man lidet eller intet at frygte paa den kant. En fremmed magt i besiddelse af Hawaii vilde desuden beherske den amerikanske verdenshandel over det stille hav baade i krigs- og fredstid.

Det er da ogsaa helt naturligt, at ifald øgruppen skal annekteres af nogen stormagt, de Forenede stater da gjør det. Den ligger jo dem nærmest, er af størst vigtighed for dem, er *dem* til forsvar og værge, medens den for alle andre blot er af nytte til angreb og erobring. Dertil kommer, at øens hvide befolkning i overveiende grad bestaar af yankeer; de er de raadende der. Øgruppen er allerede som en del af Amerika. Alt er amerikansk. Af befolkningen (90 000) er kun de 34 500 af den indfødte race. Af de 7 500 hvide beboere er de aller fleste yankeer. Resten af befolkningen bestaar af kinesiske og japanesiske coolier og nogle tusen af blandet race. Omtrent alle øens beboere taler engelsk.

Hovedstaden er, som vore billeder viser, en helt amerikansk by (24 000 mennesker). Der er brede, vakre, træbeplantede gader, og husene med sine brede verandaer omgives af velholdte græsplæner og haver. Gaderne oplyses ved elektricitet. Der er 12 engelske mil af sporveislinjer og desuden billige *cabs*. Den høieste temperatur er 26 grader Reaumur og den laveste 8 grader.

Hawaii har havt en ganske bevæget historie. I 1527 led et par spanske

Regjeringsbygningen i Honolulu.

fartøier skibbrud ved øerne. Mandskabet frelste sig og bosatte sig der, og deres efterkommere udgjør fremdeles en egen og let gjenkjendelig race. Den egentlige opdagelse af øgruppen fandt imidlertid først sted i 1542. Opdagelsen førte dog ikke til noget. I 1778 besøgte den engelske kaptein *Cook* øerne og blev aaret efter dræbt der. Navnet »Sandwichøerne« fik de af ham, idet han opkaldte dem efter en lord Sandwich. I den senere tid bliver dog det nationale navn Hawaii mere og mere benyttet.

Øerne udgjorde oprindelig i politisk henseende en meget løs og indviklet konføderation af fem, sex smaa fyrstendømmer eller kongeriger. Smaakongerne laa trods føderationen i stadige indbyrdes krige. I 1790 begyndte imidlertid en af dem, kong Kamehameha, hele øgruppens erobring og fuldendte den 30 aar senere. Han var da enekonge over Hawaii. Det af ham grundede dynasti varede trods stadige revolutioner til 1872, da en høvding Lunalilo valgtes til konge. To aar senere ophøiedes Kalakaua paa tronen. Han regjerede indtil 1891, da han døde paa en reise i de Forenede stater og efterfulgtes af sin søster, den nys afsatte dronning Lilioukalani, enke efter en mand af amerikansk afstamning.

Øerne har engang været under engelsk flag — i 1843. To gange tidligere har de gjennem sin regjering anmodet om at blive annekteret af de Forenede stater, og begge gange har

traktaterne været udfærdigede. Den ene gang strandede det hele paa den underhandlende konges død, den anden gang sendte den amerikanske regjering traktaterne tilbage, da al fare for, at nogen anden magt skulde tage øerne i besiddelse, var afværget. Den ene af disse traktater gik ud paa at gjøre Hawaii til en stat i unionen.

I de senere aar har øerne været under et slags amerikansk protektorat. De Forenede stater fik ved en traktat af 1889 ledelsen af deres udenrigspolitik. Og paa øerne selv udgjør den amerikanske del af befolkningen den styrende del. Med denne kom den afsatte dronning i konflikt. Hun søgte saa uden videre og paa egen haand at ændre konstitutionen i mere monarkisk retning. Følgen var en opstand, der gik yderst fredelig for sig. Dronningen afsattes, og en provisorisk regjering af amerikanere indsattes, medens en gesandt afsendtes til Washington for i folkets navn at anmode om øernes indlemmelse i den amerikanske union. Et amerikansk krigsskib, der tilfældigvis laa i Honolulus havn, anmodedes om at sende mandskab i land for at opretholde orden og forsvare fredelige borgeres liv og eiendom. For at undgaa al blodsudgydelse heiste saa krigsskibets chef stjernebanneret over regjeringsbygningen og besatte palads og by med amerikanske marinesoldater. Det hele var dog blot en temporær forholdsregel til ordenens opretholdelse, indtil revolutionen kunde komme til en fredelig ende og en konstitutionel og permanent regjering af en eller anden art atter blive indsat.

Dronning Lilioukalani.

Præsident Harrison havde som bekjendt lyst til at benytte anledningen til at forherlige sin administration ved øgruppens annektion. Det saa ud til, at Hawaiis tilbud strax vilde blive modtaget. Præsidenten havde sendt forslag derom til senatet. Men saa kom præsidentskiftet; Cleveland tog Harrisons forslag tilbage og sendte i stedet en kommissionær til øerne for at undersøge stillingen og foreløbig forvisse sig om befolkningens eget ønske.

Imidlertid har ogsaa den afsatte dronning sendt en gesandt til Washington. Ogsaa hun stiller øerne under amerikansk beskyttelse, men beder om at blive gjenindsat som et slags vasalfyrste.

I de Forenede stater er meningerne delte om, hvad der bør gjøres. Det har som sagt været den amerikanske politik at opretholde øernes uafhængighed og neutralitet, men i tilfælde af, at fremmed indskriden bliver nødvendig, da selv at tage dem i besiddelse.

Den tid synes nu at være kommen, da fremmed magt og myndighed for ordenens skyld er bleven en nødvendighed paa øerne. I saa fald maa de paa en eller anden vis komme under det amerikanske flag.

Omstændighederne synes at tvinge de Forenede stater til dette betydningsfulde skridt i en ny retning. Enten øerne annekteres eller ikke, er det sikkert, at fra nu af bliver de at betragte som en del af de Forenede stater. Vedbliver de i navnet at være uafhængige, saa bliver uafhængigheden dog blot et skin. Stjernebanneret er blevet heist over den første amerikanske koloni i det stille havs centrum, og det stryges neppe igjen — mere end tilsyneladende i ethvert fald.

Kvindens kald.

(Cora Maynard i Arena).

Kvinden har lidt, som alene kvinden kan, under mænds sekellange uretfærdighed og misbrugte magt over hende; men ser vi dybere ned i livet, dets kræfter og deres spil, vil vi finde at manden har skadet sig selv mere end hende. Ved at misbruge sin magt over hende, har han lagt i lænker det væsen, der holder hans frelse og udvikling i sin haand. Ved at begrænse hendes evners virkekreds og forkrøble og misdanne hendes natur har han berøvet sig selv livets største og dygtigste hjælp. Ofte er hun, som skulde være ham til velsignelse, takket være denne hans egen handlemaade, bleven ham til forbandelse. »Kvindens sag er mandens; de staar eller falder sammen«. . . . Det kan synes, som om vi ved at tilskrive kvinden saa stor en del af det frelsende og opløftende arbeide i verden gjorde manden selv til et slags passiv materie i hendes hænder, tog ansvaret fra ham for hans egen seir eller eget fald og lagde det paa hende. Langt derfra naturligvis. Hver enkelt sjæl maa tilkjæmpe sig sin egen seir og frelse. Ingen kan spares for den kamp. Ingen kan frelses uden gjennem eget arbeide og egen strid derfor. Men det er et faktum, at en kvinde ofte kan give en mand lyst og mod paa denne strid, naar intet andet i himmel eller paa jord kan, og hendes kjærlighed forlener ham med en kraft og udholdenhed overfor de bedre forsætter og maal, der tilsidst giver ham seiren — seiren over sit eget lavere jeg. Striden selv derimod er hans egen. Den kan ikke hun udkjæmpe for ham. Selv maa han møde fienden paa sin egen sjæls kampplads og slaa den eller slaaes af den. Denne kamp mellem godt og ondt i manden kan kvinden endog blot delvis forstaa. En moralsk finere natur,

det mod ondt og fristelse mere beskyttede liv gjør, at hun ikke kan kjende og maale de fristelser og vanskeligheder, han har at møde og bekjæmpe; men delvis forstaar hun det, dybt føler hun det, og hendes hele væsen gaar ham som vaagende ømhed imøde, og hendes kjærlighed lægger sig som skjold og rustning omkring ham. Hendes kjærlighed bliver hans styrke. Ret og sandhed faar mere værd og lokker med større skjønhed, naar en kvindes øine lyser af henrykkelse over hans seire og en kvindes læber søger hans i taus, taknemmelig glæde. Saaledes trænger kvinden ind i mandens liv og sjæl og saar den gode sæd af høiere idealer, ædlere maal, kraftigere kamp, og takket være dette hendes virke løfter sig vor hele verden gradvis og sikkert, om end sagte, ud af det lave og stygge op til høiere og høiere niveauer af godhed, adel og lys.

Det er blevet næsten et dagligdags ord at kalde vor tid *kvindens aarhundrede*; den er det i en dybere, mægtigere betydning, end de fleste har anet. Hendes ideellere, finere aandigere natur holder paa at gjøre sig gjældende paa alle livets omraader og give vor verden dens fremtidige præg. Hidtil ubevidst, passiv og stødvis vil hendes indflydelse herefter blive bevidst, aktiv og permanent.

. . . . . . O, kvinder, som lader ungdom, evner, kraft og liv gaa tilspilde i en blot og bar sommerfugleleg, hold dog op med det meningsløse pjat, læg tilside de ubetydeligheder, de smaalige, overfladiske vaner, den kunstlethed, hvortil I er opdragne, og giv eders kvindenatur frihed til at voxe og udvikle sig, til at velsigne og adle. I hjernens og energiens stærke kvinder, tag alene »kjærlighed« til valgsprog; lad de »rettigheder«, I har kjæmpet for og vundet, vurderes høiere paa grund af den bedre og større anledning, de giver os til at øve vort evige, guddomsgivne kald, at frelse, velsigne, rense, løfte. Vi lever i tider, da intet menneske og allermindst en kvinde tør tage livet let og unddrage sig sin andel af det frelsende, løftende verdensarbeide. Lad kvinden med maal og midler klart for øie og alle evner viet den høie tjeneste gjøre sin del, uden bram og uden støi, men ogsaa uden betænkning og uden et øieblikс tidsspilde. Lad hende forstaa denne sin plads og opgave, føle ansvaret og i livets kampe og tidernes arbeide staa trofast under den fane, hvis flammende indskrift lyser over verden, det evig frelsende, løftende ord: »kjærlighed«.

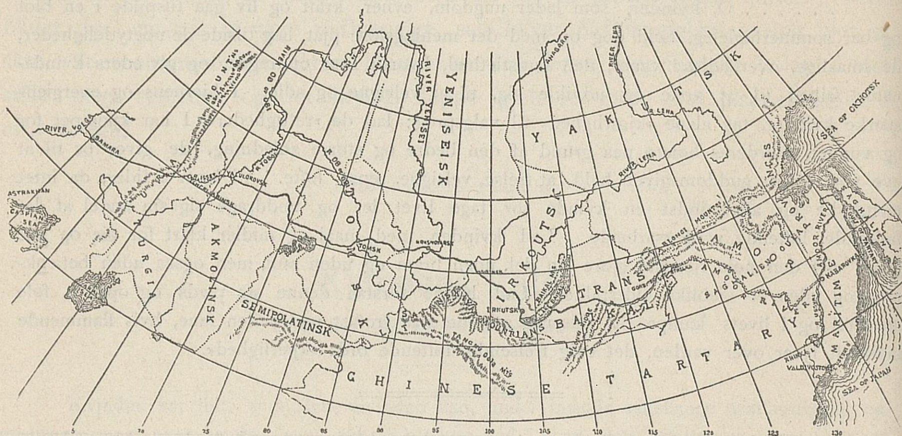
— Himlene synger Guds pris, og al jorden, og hvad deri er, lover ham. Der findes intet i verden, som ikke lovpriser ham og forkynder hans magt, hans visdom og kjærlighed. Men deres lovsange og deres forkyndelse forstaar i ikke. Han er aarsag til kornets vækst og til dadelpalmens frugt. Fra det, som er dødt, skaber han daglig nyt liv. Se til græsset paa marken, hvor det blomstrer og voxer, merker jer, hvor det giver føde til kvæget, som lever deraf, og hvordan kvæget atter skaffer os melk. Ser til stjernerne og skyerne, som seiler deroppe under himlens hvælv. Merker jer, hvordan han bringer regn til sin tid, og af de mørke skyer sender lynilden frem. Se fuglene, hvor de flyver — og intet bærer dem der uden Guds visdom og ordning . . . . . Sandelig, sandelig, i alt dette er der „*tegn*“ nok for folk med forstand. (Koranen).

— Vi trænger blot aabent øie og øre for at finde alle orientens undere og alle Palæstinas mirakler her og nu. Elias's „stille, sagte lyd“ findes endnu i sommeraftenens taushed og ynde, og hin flammende skov i høstpragt er den brændende buske. (John J. Whittier).

Den store transsibiriske jernvei.

(Efter *Valerian Gribajédoff* i *Cosmopolitan*).

Det aarhundrede, som nu nærmer sig sin afslutning, vil vel i historien blive staaende som ingeniørvidenskabernes aarhundrede. Det har seet deres store triumfer og faaet præg og karakter deraf. Og betragter man alle de store arbeider af denne art, der allerede er udført, og sammenligner dem alle med det jætteforetagende, der nu er under udførelse i Sibirien, paatvinges man det indtryk, at her i denne mægtige transkontinentale jernvei har vi aarhundredets kronende mesterverk. Det vil bringe Kina, Japan og den hele endnu saa hemmelighedsfulde Orient inden nogle faa lette dagsreiser fra Europas hovedstæder og handelscentrer. Det vil gjøre en maaneds feriereise til Peking eller Yokohama til en fristende mulighed. Det vil sammenknytte i stadigt og fyldigt

samkvem østen og vesten og snart udslette alt, der endnu lægger en dyb kløft imellem dem.

Det er ikke saa længe siden, at den hele verden stod undrende og beundrende overfor fuldendelsen af den første amerikanske transkontinentale bane, *Union Pacific*. Forlængst er jo den bleven fulgt af 3, 4 andre det hele fastland krydsende linjer. Men den transsibiriske jernbane vil, hvad længde angaar, blive det dobbelte af *Union Pacific* og vil frembyde kanske meget større tekniske vanskeligheder.

Det var den 19de mai 1891, at den keiserlige ukas, der paabyder banens bygning, blev udstedt. For den russiske regjering var de militære og politiske grunde for foretagendets udførelse de overveiende. Det gjælder for den først og fremst at forbinde de store asiatiske besiddelser med det europæiske hjemland slig, at troppemasser i krigstilfælde kan bevæges med nogenlunde hurtighed fra rigets ene ende til den anden. Særlig gjælder det her om at kunne forsvare Sibiriens østkyst mod mulig landsætning af fiendtlige tropper og tillige at kunne bevogte den lange kinesiske grænse.

For verden i almindelighed er det jo derimod banens kommercielle og civilisatoriske betydning, der er af størst interesse. Den vil aabne for befolkning, handel, udvikling og kultur de store, rige trakter i det sydlige Sibirien, — vil muliggjøre hele dette jættelands opkomst. Der er rigdomskilder der uden tal, skove, kulleier af uudtømmelig rigdom og ædle og uædle metaller. Det er underligt, siger forfatteren, at foretagsomme yankeer ikke forlængst har opdaget denne rigdomsgrube og anbragt sine kapitaler i et land, hvor de lover den størst mulige afkastning, særlig da den russiske regjering vilde se med velvilje paa en slig amerikansk indvandring og forretningsvirksomhed, medens den derimod stiller sig fiendtlig overfor anvendelsen af engelsk kapital og alt, der kan udbrede engelsk indflydelse inden dens territorium.

(Forfatteren burde dog mindes, at hverken amerikanere eller andre vanlige mennesker kan have videre lyst til at vove liv eller kapital paa russisk territorium, saalænge regjeringen er, som den nu er. — *Red.*).

Den første bolig i Sutchandalen.

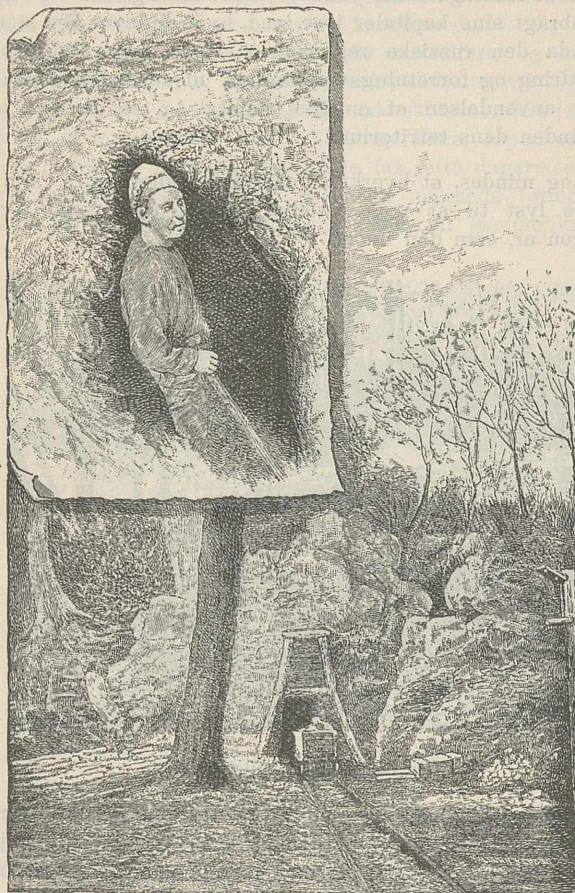
Det første arbeide paa banen udførtes i sommeren 1891; de første spadetag gjordes i nærværelse af den keiserlige kronprins netop paa hans tilbagereise fra et besøg i Japan. Denne begyndelse gjordes ved Vladivostok, banens østlige endepunkt. Vladivostok er som bekjendt en yderst sterk fæstning og orlogshavn paa Stillehavskysten. Det ligger paa et forbjerg, der underlig nok bærer navnet *Det gyldne horn*. Samme navn gjenfinder vi nemlig i det forbjerg, der danner San Franciscos havn paa den anden side af verdenshavet. De dampskibslinjer, der saaledes om faa aar vil sammenknytte Amerikas og Asiens jernveissystemer og seile mellem San Francisco og Vladivostok, vil altsaa afgaa fra det ene „gyldne horn“ for at komme til det andet.

Vladivostok er for Ruslands stilling i Orienten, hvad Sebastopol engang var og i de seneste aar atter er bleven for dets stilling og magt i og omkring Det sorte hav.

Banen knytter sig i Samara ved Volga til det bestaaende jernbanenet i europæisk Rusland og det øvrige Europa. Derfra er den bygget til *Tscherliabinsk*, hvortil den aabnedes for et aars tid siden. Fra Tscherliabinsk vil den saa gaa til Jalutorovsk ved floden Tobol (en biflod til Obi) og videre til Tomsk, Krasnoyarsk og Irkutsk, fra hvilket sidste sted den bøier søndenom Baikalsøen, naar

Amurflodens dalføre og følger saa bredderne af Ussurifloden (en biflod til Amur), krydser derpaa de sidste kystbjerge og naar Vladivostok.

Kun strækningen Samara—Tscherliabinsk er endnu færdig, og blot Ussurisektionen (Vladivostok—Graffskaya) synes for tiden at være under bygning. Her beskjæftiges over 6000 mand, hvoraf blot 400 er frie russiske arbeidere; 800 er vanlige straffanger og 450 landsforviste (politiske forbrydere formodentlig), der staar under politiopsyn; 2000 er kinesere og 2500 russiske soldater. Denne strækning, der udgjør ca. 700 km., er beregnet til at koste 24 millioner rubler eller 60,000 rubler pr. verst.*)

Kulgrube ved den nye jernvei.

Denne Ussuri-sektion af banen aabner et paa guld, sølv, platina og store kulleier meget rigt land. Naar denne første strækning er færdig, vil derfor Vladivostok kunne blive et Orientens Newcastle og skaffe kul for en uhyre flaade af freds- og krigsfartøier og for fabriker uden tal.

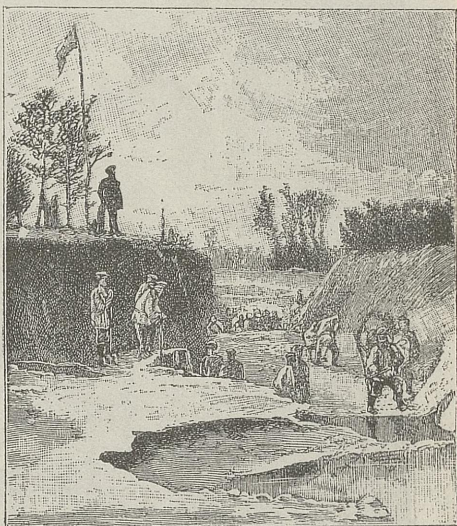
Det indre af Sibirien er som bekjendt i den sydligere del af overordentlig rigdom og frugtbarhed. Det er et nyt Amerika med plads for mange velstaaende stater, for mange millioner af Europas folk. Sibirien er jo langt større end hele vort lille Europa, og den virkelig meget frugtbare del deraf er vel ikke stort mindre end hele Vesteuropa. Der mangler blot kommunikationer og friere forhold med lidt amerikansk energi og udviklingsevne, for at disse strækninger skal afgive sin rigdom og skaffe lyse, velstaaende hjem for mangfoldige millioner. Her ligger mægtige skove, som ingen øxe endnu har rørt, i den nordlige del endeløse græssletter, hvor slagtekvæg for den halve verden kan opdrættes, og længere

*) Den hele banes længde opgives ikke i artikelen, men maa vel være omkring 7000 km.

syd paa hele riger og stater, hvor jorden bugner af rigdom og bare venter paa eier og plog. Her er kulleier for utallige fabrikbyer, metaller af alle slags, guld og sølv, jern og kobber. Her er store søer, hvorpaa engang som paa de kanadiske søer i Nordamerika en handelsflaade kan komme til at seile saa stor som den, der findes paa Nord- eller Østersøen. Her er mægtige floder, der engang maa komme til at vrimle som Mississippi af dampskibe. Her tør engang reise sig et nyt Chicago og ved Stillehavskysten et nyt New York. Var det blot den amerikanske ørn i stedet for den russiske, der herskede over denne verden, — hvilken udvikling man skulde faa se, hvilken indvandriug og hvilken menneskelykke der vilde vokse op der! Saa meget kan bero paa en regjerings form og aand.

Selv naturskjønhed skal Sibirien besidde i en grad, der efter reisendes forsikringer overgaar alt, hvorpaa Schweiz eller Yellowstonedalen kan byde.

Om fem aar loves fra enkelte hold den nye verdensvei aaben; andre mener, at 10 aar vil gaa hen, før den hele bane lader sig aabne. Naar saa sker, vil Amerika og Europa kappes om at erobre de saaledes aabnede nye og tilgjængelige markeder i Centralasien. Hurtiggaaende dampskibe vil forbinde Vladivostok og San Francisco. Amerikanske forretningsmænd vil finde Asiens østkyst at være et nyt og taknemmeligt felt for sine operationer. Kina vil bringes dem nærmere og tør vel komme til at faa føle og blive omskabt af deres forretningsduelighed og udviklingsiver. De to store verdensriger, mellem hvilke ifølge saa mange profetier det fremtidige verdensherredømme fredelig skal deles, Amerika og Rusland — de to ørne —, vil være nære naboer i stadig forbindelse med hinanden.

En skjæring paa den nye bane.

Ved konsolidation af amerikanske jernbanelinjer vil man snart kunne krydse det amerikanske fastland fra New York til San Francisco i én og samme hoteljernbanevogn uden at behøve at forlade den et øieblik og omgivet af en bekvemmelighed og luxus, som man ellers blot finder i verdensstædernes største og eleganteste hoteller. En dag tør det vel ogsaa ved lignende jernbanesammenslutninger i Europa kunne gaa an at reise fra Havre eller endog fra Liverpool (via tunellen under den engelske kanal) uden vognbytte tvers igjennem hele den gamle verden, via den transsibiriske jernbane, til Vladivostok. Man vil da kunne reise verden rundt i to jernbanevogne og paa to dampskibe uden at behøve at bytte sæde, om man vil, mere end tre gange!*)

*) Den sidste del af denne artikel er ikke helt en gjengivelse af Gribojédoffs artikel i Cosmopolitan.

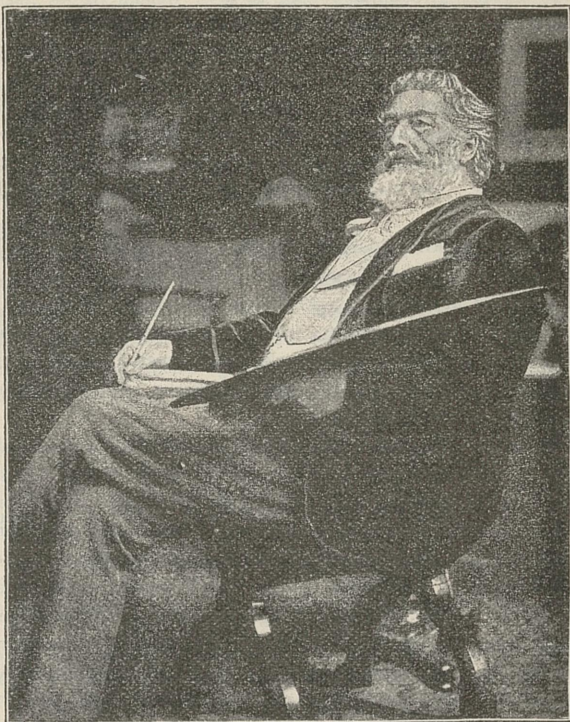

Maleri af Sir F. Leighton.

Sir Frederick Leighton.

(Efter *Cosmopolitan*).

Sir *Frederick Leighton* er en engelsk maler af betydelig rang, præsident for det „kongelige akademi“. Han er født i 1830. En dag, som maleren Millais sad i sit atelier, kom forfatteren Thackeray løbende ind til ham med de ord; „Nu har jeg opdaget den mest begavede unge hund, jeg nogensinde har hørt om. Han heder Leighton. Og tager du dig ikke iagt, vil du en vakker dag finde det vanskeligt at konkurrere med ham om akademiets præsidentplads“. I 1878 valgtes den „begavede unge hund“ til akademiets præsident. Den amerikanske billedhugger Hiram Powers, i hvis atelier han senere havde arbeidet, erklærede, at han „kunde ikke gjøre nogen kunstner af ham, for det havde naturen allerede besørget“. Det første maleri, han udstillede i London, „Cimabues madonna baaret i triumf gjennem Roms gader“, slog strax igjennem; kritikerne hævede det til skyerne, og dronningen kjøbte det. Fra den stund af har han seilet gjennem livet ganske let og behagelig paa lykkens bølger. Han maler for det meste klassiske sujetter, hvortil et langvarigt ophold i Grækenland vel delvis har inspireret og delvis hjulpet ham. Han har vundet særligt ry for sin evne til at male den menneskelige fod, noget hvori han paastaaes at have overgaaet alle andre. — Selv tror han paa en nøie forbindelse mellem kunstnerens liv og begavelse. „Som vi er, saa bliver vort arbeide og verk“, sagde han ved en leilighed til akademiets studenter, „og hvad vi i vort liv saar af godt eller ondt, det vil vi utvilsomt høste som en vækst og styrkning eller et tab og en svækkelse af vore evner. Hvad ædel ild og begeistring der virkelig findes i vor sjæl, den vil man ogsaa finde i vore arbeider, og hvad vi eier af karakterens renhed vil forskjønne og forherlige vore verker.“

Sir Frederick Leighton.

Indisk literatur og dens betydning.

(*Titus Munson Coan* i *North Am. Review.*)

En teologisk professor i Tübingen advarede studenterne paa det indstændigste mod at nære yderliggaaende ideer af nogen art. »Der findes dem«, sagde han, »som paastaar med største sikkerhed og vished, at der er en gud. Andre negter ligesaa bestemt hans tilværelse. Mine herrer, det bedste og sikreste er at holde sig midtveis mellem disse to meninger!«

Naar der er tale om indisk filosofi og dens værd og betydning, er den ærede professors raad virkellg ikke ueffent overfor de to modsatte opfatninger, der her gjør sig gjældende, og hvoraf den ene i de gamle brahminers tanker og spekulationer finder det evige liv og den universelle sandhed, medens den anden ikke ser andet end vrøvl eller humbug.

Der er erobringstog af tanker og ideer saavel som af armeer. Fra Indien har i de senere aartier flere slige tog oversvømmet vor vestlige verden. Indisk literatur, filosofi og tankegang har virkelig allerede øvet en betydelig indflydelse iblandt os og sat sit merke dybt i de store kulturfolks liv og tænkning; særlig har den merkeligt nok fundet en frugtbar og modtagelig jordbund i den nye verden, i de Forenede stater.

Det første indtog af indiske tanker og ideer iblandt os daterer sig saa langt tilbage som 1785, da Sir Charles Wilkins oversatte »Bhagavat-Gita«, en del af det store episke digt »Mahabharata«. Det var det første fragment af indisk filosofi, hvormed vestens nationer kom i berørelse.

»Bhagavat-Gita« indeholder noget af det bedste og mest karakteristiske af indisk tænkning og morallære, og ligegyldigt fra hvad standpunkt eller i hvad aand man læser det, vil man finde det at være et værk af dyb, selvstændig interesse.

Efterhaanden oversattes saa det ene indiske værk efter det andet. I Europa vandt de dog liden udbredelse og opmerksomhed; men i Amerika skabte de en ny literær skole, gav præg til den nye verdens aandsliv, særlig gjennem den halvt østerlandske *Emerson* og hans filosofiske værker og digte.

Mellem 1835 og 1865 øvede saaledes indisk tænkning og følelsesliv en dyb og afgjørende indflydelse paa Ny-Englands liv og udvikling. Den milde, drømmende, fantastiske, superideelle livsopfatning var netop den fortræffeligste modvegt mod og den heldigste indflydelse paa det praktiske, energiske yankeesind. Medens den ellers kunde have afkræftet et folk, ført det ud i rene drømmerier og ørkesløse spekulationer, gjorde den her ikke andet end at formilde karakter og sæder, give et ideelt, poetisk sving til den nye verdens tankegang og liv. Hvad derfor Ny-England og det hele Amerika allerede skylder indisk literatur og aandsliv lader sig neppe overvurdere. Underligt, at paa den nye verdens kyster skulde de ældste og de nyeste strømninger i vor slegts liv, anglosaksisk og indisk, puritanismens strenge, golde livsalvor og orientens poetiske, fantastiske livsopfatning, mødes og blandes. Og for denne blanding er Ralph Waldo Emerson det tydeligste og klareste udtryk, — halv yankee, halv brahmin.

I 1875 søgte en ny og helt forskjellig indisk aandsretning at vinde indpas i de Forenede stater. Det var den, der repræsenteredes af fru Blavatsky og hendes indiske »mestre« og europæiske disciple, — teosofismen. Den havde ikke videre lykke med sig, og hun forlod snart igjen Amerika for at fortsætte sin propaganda i Indien og England.

Imidlertid vandt hendes lære nogen udbredelse, og de nye, mirakuløse ideer om astrallegemer o. l. anerkjendelse i flere af Europas og Amerikas hovedstæder. London, Boston, Paris og St. Louis har sine ikke ganske ubetydelige teosofistsamfund, hvortil delvis hører mænd, hvis intellektuelle evner og udvikling og hvis personlige karakter aftvinger enhver respekt. Nogen større udbredelse har dog ikke teosofismen faaet, og det er vanskeligt at forstaa, at

dens hang til det vidunderlige og mirakuløse skulde kunne øve nogen gavnlig indflydelse iblandt os.

Imidlertid er oversættelsen af indisk literatur bleven fortsat. *Sir Edwin Arnold* har gjennem sine populære værker (særlig da det uforglemmelige *Light of Asia)* bidraget i overordentlig grad til at skaffe de orientalske ideer indpas blandt os. Indiens gamle religiøse bøger finder pludselig nye beundrende kredse i den vestlige verden; tusener, for hvem de kristne skrifter har tabt al begeistrende magt, finder i denne orientalske literatur nye, friske g sprudlende kilder af livsens vand.

Indisk literatur er en hel verden i sig selv, en uudtømmelig kilde, hvoraf oversættere og gjenfortællere kan øse i lange, lange tider, før der naaes bund. Vi kjender endnu knapt en hundrededel af *titlerne* engang paa disse værker. De er aartuseners frembringelser og indeholder alt muligt, filosofi, religion, morallære, spekulation, videnskab, magi, mystik, episke digte, kjærlighedssange, dramaer, — alt muligt. Og alt med Orientens og Indiens særegne, dybsindige, halvt mystiske og gjerne for os vesterlændinger fængslende præg. Det episke digt »Mahabharata« alene indeholder 220,000 linjer (mere end 7 gange Odysseens og Iliadens samlede længde) og vil nu snart foreligge komplet i engelsk oversættelse; 77 af de 90 dele, hvortil værket er beregnet, foreligger allerede. En hindu har besørget oversættelsen og ofret sin private formue derpaa. Digtet handler i det væsentlige om krigene mellem to folk, Kauravas og Pandus sønner; men hovedhandlingen er blot som den røde traad, der løber gjennem talløse spekulationer, betragtninger og udviklinger.

Og hvad er nu denne literaturs betydning for os?

Den har naturligvis for det første sin store historiske interesse. Den viser os jo en ny gren af vor race i dens udvikling og i dens tanke- og følelsesliv gjennem alle tider.

Dernæst bringer den os i ny iklædning, i nye, fængslende former de store, evige sandheder og afgjørende tanker. som vi vistnok kjender fra før af, men hvis vanlige udtryk og ord har begyndt at trætte os ved gjentagelse og ælde. Tanker og ideer kommer med ny friskhed, naar de kommer i nye ord og med noget nyt, fremmed, udenlandsk og eventyrligt over sig.

Det er *det*, der skaber den voksende interesse for indisk religiøs literatur. Den, der mener at finde noget virkelig nyt der, vil blive skuffet. Men den, der er fornøiet med at finde det gode gamle, det evige, i nye former, der ved sin friskhed og nyhed bemægtiger sig sindet, vinder opmærksomhed, hvor man søvner under de selvsamme tanker i den gamle, vante form, de vil finde en overflod deraf.

Man vil gjenkjende vor egen tro, kristendommens aand og væsen under en ordenes iklædning, der fremkalder billedet af orientalske bazarer, palmeskove, hemmelighedsfulde pagoder, dybblaa himle og en glødende sol, skinnende over mennesker, i hvis aarer der flyder glødende blod.

Men noget *nyt* i tanker og indhold vil man som sagt ikke finde. Menneskeaanden har overalt naaet de samme resultater — under Himalaya som under Libanon. Den samme blaa himmel hvælver sig over dem overalt — den samme tankernes og aandens himmel med.

I filosofi var hinduerne i virkeligheden børn. Barnets tanker og ungdommens intense lidenskabelighed udmerker al deres literatur. Deres poesi er storslagen, deres tænkning og religion i mange stykker aldeles umulig. At søge lys der bereder blot skuffelse; det er at tage et skridt tilbage og fører paa afveie. De ældgamle tider var, maa vi erindre, unge, barnslige tider. Deres visdom er ikke mandens modne, rolige og velgrundede visdom. Den er bygget paa forhastede slutninger og meget begrænset kjendskab til natur og liv, — paa det og de evige følelser og instinkter i det menneskelige bryst. Den bliver ofte et virvar af dybsindige tanker, klare indblik i livets væsen, himmelerobrende ideer og drømme og meningsløse fantasier og barnligt sludder. Det er hverken fra nogen mystisk østens eller nogen vestens stjerne, men fra den rolige, taalmodige forsknings og lærdoms sol, at alt lys og fremskridt og al frelse maa komme.

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

Hvad folk med geni af og til kan finde paa, naar de rigtig lægger an paa at være originale, det grænser til det utrolige, eller rettere sagt, det overskrider grænserne og er utroligt. Saaledes er der nu denne tysker Fr. Nietzsche, som har opdaget og grundet en filosofi paa den idé, at alle vi vanlige mennesker existerer alene for at frembringe, tjene og udvikle slige mægtige aander som han og enkelte andre. Med andre ord: det er verdens maal at frembringe nogle faa store mænd, «overmennesker». Alle de andre har intet andet maal i livet, ingen anden ret til at være her end den, som ligger i deres evne til at tjene disse høiere væseners udvikling.

Det er den gamle aristokratiske absolutismes livssyn i en ny form. De mange existerer blot for de faa, hele Frankrige alene for at skaffe en Napoleon soldater og dermed anledning til at udfolde hans militære geni i al dets glans, hele den moderne verden alene, for at et snes eller saa af mægtige aander skal kunne frembringes, leve og faa udfolde sig. Hele Tyskland existerede for Göthes skyld og ikke Göthe for Tysklands, som vi almindelige mennesker indbilder os. Det moderne Europa har ikke havt nogen stort større opgave end at frembringe Friedrich Nietzsche. For dette store maal har millioner arbeidet og slidt, har regjeringer grundet institutioner og love. Alt er til, alene for at den store mand skal kunne fødes og leve.

Kan der dog tænkes en mere absurd lære? Er det muligt at vende mere op ned paa alle ting? — Det er dog at stille verdenspyramiden paa dens spidse.

Og det morsomste er, at denne lære udgives for en ny religion, hvor foragt for almindelige mennesker og agtelse alene for geniet udgjør det centrale punkt. Og denne religion, gaar virkelig enkelte og indbilder sig, vil indtage kristendommens plads i fremtiden. Saa skjævt gaar det an for særlig begavede mennesker at se, at de virkelig i denne nye foragtens og hovmodets religion ser noget skjønnere, større og bedre end kristendommen med dens dybe, intense og alle omfattende kjærlighed, dens agtelse for de smaa og for de mindste, dens guddommelige lære om et broderskab, der indbefatter alle, og hvor den er størst, der gjør sig til de andres tjener.

Der gaar en foragt for «hoben», det vil sige for os almindelige mennesker, gjennem denne nye filosofi, der er ligefrem afskylig, diabolisk. Og den følges af et hovmod saa væmmeligt og saa lattterligt, at den gjør selve geniet stygt og frastødende.

Dette er «heltetilbedelse» drevet til den yderste yderlighed. Der klinger i den et ekko af presternes ord paa Jesu tid: «Den store hob er forbandet», eller man mindes om en bekjendt amerikansk rigmands ord: «*The people be damned*»*). Den sidste mente jo ogsaa, at den store mængde existerede for hans skyld alene; Amerika var til blot for at give ham anledning til at udvikle sit forretningsgeni og tjene de flest mulige millioner.

Det er heltetilbedelse, — og noget mere og andet. Thi der laa ikke noget af alt dette i den *heroworship*, som Carlyle omtalte og mente. For ham var helten eller den store mand vistnok tilbedelsesværdig; men han var det just fordi og i samme grad, som han velsignede og tjente den store masse. Han var til for folkets skyld og ikke folket for hans skyld. Han var en mand, sendt for at løfte de store masser et trin høiere op mod det gode og skjønne. Han viste i sit liv og i sin sjæl lidt af det, som alle skulde naa frem til engang. Derfor blev han tilbedelse værdig. Derfor var en stor mands komme i verden et evangelium for den hele jord.

Men den «helt», der begyndte med at

---

*) „Fordømt være folket" (ordene lægges ham helt almindelig, men muligens med uret, i munden).

vise et aldeles ulideligt hovmod og fortælle den hele vide verden, at den var til for hans skyld, den «helt» vilde vist Carlyle have været den første til at erklære for lidt af en «*sham*»*), slet ikke en virkelig helt eller stor mand. Det største i verden er dog det at tjene, i kjærlighed og sympati at hjælpe andre frem. Temmelig liden bliver den — hvor glimrende saa end hans geni er —, der pynter sig med hovmod og selvgodhed, der glemmer andre over sig selv, ophøier sig over dem, forguder og tilbeder sig selv. Den rette «helt» tilbeder aldrig sig selv; det lader han andre besørge. Den største mand har en følelse af egen uværdighed og — for at citere den største af dem alle — sætter sig selv sidst og gjør sig selv til den mindste.

Det er ligefrem uhyggeligt at se de mænd, der *burde* være vore store mænd, der har begavelse til det, gaa omkring struttende af selvtilbedelse og selvbeundring som et slags menneskelige paafugle og fortælle os, hvor meget bedre de er end vi andre, hvor meget mere de er værd end vi andre (der skal gaa millioner af os smaafolk til at opveie en slig stor sjæl), og hvorledes vi allesammen ikke kan tage os noget bedre til end at klappe i hænderne, omringe dem og raabe i kor i al evighed: «Stor est du, og vi er smaa og uden alt værd; tak for, at du nedlod dig til at fødes iblandt os og spise af vort bedste og bruge vore tjenester, tak for, at du sparkede os og foragtede os og belærte os om, hvor smaa og elendige vi er; velsignet være du, fordi du lærte os, at vi den store hob er forbandede og evig maa være det, at vi er bare en géléeagtig masse af ubekvem materie, hvoraf intet lader sig skabe, og hvortil intet hensyn behøver at tages!»

Naar vi ser geni og begavelse saa at fordreie hovederne, ruinere sjæl og hjerte hos deres besiddere, kan vi vel ikke andet end føle os noksaa taknemmelige, fordi vi slap at fødes som slige uhyggelige og ulykkelige aandssultaner. — Og det bliver neppe paa den vis, genierne vinder anerkjendelse, vinder vor taknemmelighed og kjærlighed. Vi kan ikke, hvor gjerne vi vilde, beundre folk, som har saa overdrevne ideer om sin egen betydning, og som lægger dem saa slaaende og udfordrende for dagen. Ydmyghed og beskedenhed er nu fremdeles noksaa vakre egenskaber, og hvor de helt mangler, der finder vi noget ufuldendt og smaat, selv om det er hos et geni.

Gud være takket for alle genier og alle store og fremragende mænd. Det er ganske sikkert, at verden kom ikke langt uden dem. Det er vist, at en enkelt mand ofte kan opveie millioner, hvor det gjælder noget, han besidder særlig evne og begavelse til.

Da Napoleon i Spanien med sine generaler overveiede, hvilke stridskræfter Frankrige kunde stille mod de fremtrængende hære fra Tyskland af, befandtes det, at trods alle opbud vilde den franske hær dog blive de allierede underlegen med mange tusen mand. Nopoleon grublede en stund; saa skrev han paa den liste, hvorpaa de franske stridskræfter stod opregnet: «*Napoleon*» — og dermed balancerede det, mente han. Han var god for de manglende tusener. — Utvilsomt var han det.

En enkelt statsmand, i hvis hjerne naturen har nedlagt en evne til at se klart gjennem tider, krav, spørgsmaal og bevægelser, er værd et helt parliament af politikere uden særlig begavelse. Gladstone har jo udrettet mere for den liberale sag i England end det hele parliament forøvrigt.

«Naar der fødes en ny tænker til verden», sagde Emerson, «saa skjælver al helvedes hær». — Utvilsomt. En eneste klarttænkende og modig mand som Luther, Calvin og Darwin har mere end én gang omskabt den hele verden.

Men ingen af disse virkelig store mænd har nogensinde befattet sig med at strutte om i salig selvbeundring og fortælle verden, hvilke store aandssultaner de var. De har

*) Uegte.

gjerne været folk, hos hvem geniet har været parret med en vis følelse af ydmyghed, af at deres fortrin blot skyldtes tilfælde, gunst eller guddommelig naade og ikke kunde skrives paa deres regning. Og de har altid følt, at ikke den store mængde existerede for deres skyld, men de for den, at de var til for at tjene den, fremme dens udvikling og ikke omvendt den til for at tjene dem og fremme deres udvikling.

Genierne er netop blot tjenende aander. De er til for vor skyld, for de store massers skyld. Glemmer de det, saa taber de sit værd og sit krav paa agtelse. Den er størst, som er alles tjener. Den er mest beundringsværdig, som sætter sig selv sidst og gjør mest godt.

Ikke det at frembringe det enkelte geni, den store aandssultan, er verdens maal, men at løfte til det høiest mulige niveau folkets store masser, skabe mest muligt lys, lykke, velsignelse og sjælsadel iblandt dem. Og det maal faar genierne være af den godhed at anerkjende og arbeide mod de ogsaa. Det er for *det*, de er genier.

«Skab, o Gud, ikke flere aandens kjæmper», sang engang Englands og vel de moderne tiders største kvindelige digter, Mrs. E. B. Browning, «men løft i stedet folkets store masser op, — nu strax!»

Men folkets store masser, det skal være en slig ubekvem materie at gjøre noget ud af, siger disse stormægtige herrer fra aandens verden; de lader sig ikke «løfte op»; de duer ikke til andet end at skaffe det materielle grundlag for de store aanders udvikling; de har forbedret sig saa svært lidet, siden verden blev skabt; de staar i grunden endnu paa samme trin, som deres fædre stod paa for aarhundreder siden. Det nytter ikke at gjøre noget med dem. De har ikke udviklingens betingelser i sig. De er fortabte og forbandede. Det eneste, vi kan haabe paa, er gjennem tiderne at gjøre det lidt lettere for store aander at leve og udfolde sig og haabe i nogen grad at øge disses tal. Det er med andre ord et *aandsaristokrati*, vi alene kan haabe paa og fæste nogen lid til.

Det siger sig da selv, at for disse herrer er det moderne demokrati i det hele en høist uheldig ting, en umulighed, grundet paa falske forudsætninger. Menneskene *er* ikke lige; menneskene kan ikke styre sig selv. Det heldigste vilde være, om de enkelte store aander fik raade, og masserne blindt og ydmygt vilde lyde og følge dem.

«Store aander». Ja, var det nu virkelig store aander, vi saaledes skulde underkaste os, mænd med større forstand og klarsyn og med renere og noblere karakter end vi andre, saa gik det endda an. Men det værste er, at karakteren regner man for intet eller omtrent intet. Det er geniet, den høieste intellektuelle begavelse alene, der har vegt. Det er genierne, som skal styre, og som vi skal bøie os for. Og naar man nu ved, hvilke ynkelige figurer mange af disse genier er som mennesker, personligheder, karakterer, føler man sig jo noksaa glad over, at der ikke er ringeste fare for noget sligt aandssultaneri.

Vi taler saa let om «storhed» og ser og mener i almindelighed blot den intellektuelle. Den moralske storhed har saa lidet værd iblandt os. Vi beundrer en mands evne til at træde rim paa tanker, slaa vellyd og musik ud af ord, vi tilgiver en slig mand alskens moralsk daarlighed og uselhed, glemmer saa let, at der ikke findes kraft i hans sjæl, at han er forfængelig, smaalig, selvtilbedende, svag, medens vi slet ikke gaar ud af vor vei for at beundre den mand, der forstaar at slaa lys og velklang ud af livet omkring sig, der har et hjertelag, der strækker sig til alle, han taler med, og paa hvis ord og karakter vi kan stole til enhver tid og under alle forhold. Dog er der vel ogsaa lidt storhed i det sidste. Og en mand af det slags er vel ogsaa agtelse værd og kan vel hjælpe til at styre land og rige ligesaa fuldt som den karaktersvage rimmager eller tankesmed.

Geni og personlig ynkelighed gaar ofte sammen, og ganske middelmaadig begavelse forenes ofte med en nobel og i sandhed «stor» karakter.

Geniet er jo i grunden blot noget, der tilfældigvis tilhører manden. Det er ikke ham selv. Det er en gave, han har faaet. Det kan ofte have ligesaa liden reel forbindelse med hans personlighed som hans formuestilstand eller klædedragt.

Afklæd ham denne tilfældige begavelse, og vi faar se, om han er saa meget større *mand* end de fleste iblandt os. Afklæd ham den, og først da faar vi se, hvad han virkelig *er*, og hvad agtelse han er værd. Begavelsen er ikke *hans* fortjeneste; den er en heldig skjebnes gave. Saa lidt som jeg agter en mand mere, blot fordi han har arvet en formue, saa lidet agter jeg en mand mere, blot fordi han har arvet eller er født med geni eller særlig begavelse. Begavelsen bøier jeg mig for. Den er ikke *hans*, men en *Andens*. Manden selv agter jeg blot for, hvad han som mand og menneske er. Geniet er blot hans kongelige purpurkaabe, hans krone — givet ham af Guds naade. Jeg respekterer dem, bøier mig for dem, men ikke for manden under dem, med mindre han som *mand* er agtelse og beundring værd. Jeg finder den selvopofrende, varmhjertede skopudser mere agtelse værd end det selvtilbedende, hovmodige, kolde menneske, der tilfældigvis er blevet født med geniets krone og kongekaabe.

Jeg har seet et billede etsteds, en gammel karikaturtegning, forestillende, tror jeg, Ludvig XVI først i al sin stas med det folderige purpur omkring sig. Der tager han sig ganske imponerende ud. Det næste billede viser os kongen afklædt sit purpur og sin stas, og der staar han som en liden tynd, sammensunken, skaldet, skjælvende «*mannekin*»,*) som Carlyle vilde have sagt. Det ene er kongen, det andet manden.

En lignende forbindelse eller mangel paa forbindelse er der saa ofte ogsaa mellem geniet og det menneske, som sidder inde med det. Og vedkommende faar finde sig i at bedømmes alene som menneske efter samme regler som vi andre.

«Efter samme regler som vi andre». — Nei, det skal heller ikke være rigtigt. Genierne har sin egen moral, heder det. De kan gjøre, hvad der er os forbudt. De er ikke bundne af de 10 bud. De kan stjæle, røve, plyndre, myrde, saa meget de vil. Geniet undskylder alt, berettiger til alt. Saalænge forbrydelse og synd er nødvendig for deres udvikling, saa er alt vel og alt dem tilladt. De kan trampe andres lykke under fødder, de kan knuse hjerter og fordærve sjæle, saa meget de vil; de knuste hjerter og ødelagte sjæle burde takke det store geni, fordi det var saa naadigt at gjøre brug af dem, at knuse og ødelægge dem. «Det var en pligt for Göthe at sætte alle andre hensyn tilside for hensynet til sin kunst. Det havde ikke været nogen vinding, om Rafael havde ført et ærbart liv. Kunstnerens lovbrydende uregelmæssighed kan være en høiere moral»*).

Fy da! — Bevare os for en slig «høiere moral»! En pligt for Göthe at sætte hensyn til medmennesker til side for sin kunst, hensyn til ære, kjærlighed, barmhjertighed, medlidenhed! Aa nei. Snarere er det vel saa, at *geniet forpligter*, og at vi har ret til at fordre mere, fordre større nobelhed i opførsel, større hensyntagen til andres, selv til de mindstes vel, større ømhed hos dem, hvis aand er klarere end andres. Der er blot én moral, og den gjælder for alle. Det er den lov, der hersker over den menneskelige verden som tyngdens lov over materien. Og dens opfyldelse er kjærlighed, den ømme hensyntagen til andres vel, liv og følelser, den stadige opofren af eget bedste for andres, den stadige tjenen og hjælpsomhed. Den er størst, der elsker mest. Og den kunstner, der ikke, naar det gjælder en andens vel eller lykke, staar rede til at ofre endog sin kunst, er som menneske mindre end den moder, der for sit barns lykke vil give livet hen hvad tid som helst. Han har tabt retten til at tale til os med den høieste autoritet. «Det elskende, varme hjerte», sagde Carlyle, «er ogsaa det mest klartseende. Visdom er blot en anden form af kjærlighed». Og dybere sandheder tør den øine, der intet geni eier, men har lært at sætte sig selv til side for andres vel, end den, som med den høieste begavelse dog ikke er kommen længer i menneskelig og aandelig udvikling, end at han hensynsløst tramper sin vei frem gjennem livet over andres ødelagte lykke og saarede følelser.

Kjærlighed er størst, og beskedenhed er ikke den mindste af de dyder, der klæder selv det store geni saa overordentlig godt.

*) Bitte liden mand.

*) Ernest Renan ifølge G. Brandes i „Tilskueren“ for marts.

Skandinaviske tidsskrifter.

Georg Brandes om Ernest Renan.

«*Tilskueren*» for marts har en overordentlig interessant artikel om Renan, skreven af Brandes. Forfatterens skildring af den store franskmand gjengives nedenfor i uddrag:

«Renans særkjende er den med aarene stigende originalitet. Han fødtes alene med et anlæg til oprindelighed, men berigedes og selvstændiggjordes gjennem tidernes løb i sin udvikling, til hans særpræg netop i dødsstunden blev tydeligst.

Han stammede fra Bretagne fra en lang række simple agerdyrkere og søfolk og blev tidlig opdraget til prest. Han fik i arv et sundt, men tungt og plumt legeme og en alvorsfuld, fin, sværmerisk sjæl, der, alt som den verdsliggjordes, kunde udfolde stedse mere vid. Han følte sterkt og dybt, levede sit indre liv med inderlighedens energi, tilbagetrukken i sig selv, forbeholden, udadtil underlig og tilsyneladende frygtsom; trods en lærenem, evnerig intelligens dyrkende mange smukke drømmeblomster i sin sjæl og hyppigt løftende sig til flugt paa en keltisk, sagnelskende indbildningskrafts vinger.

Han syntes anlagt til en troende og indflydelsesrig geistlig. Der laa katholske hymner paa hans tunge; der var en duft af røgelse udbredt over hans følelsesliv, og der var salvelse i hans pathos.

Imidlertid bragte hans studier af de semitiske sprog, det filologiske forhold til Bibelen, hans ungdoms tro til at vakle. Han lærte tysk literatur og filosofi at kjende, blev greben af Herder og betagen af Hegel. Snart var hans religiøse tro kastet ud af alle dens forskansninger. En rus af intellektuel begeistring overvældede ham. Hans Bretagner-kristendom syntes i første øieblik helt udryddet af den tyske fornuft. — — — — —

En tro paa videnskaben greb ham, saa ildfuld som hans tro paa religionen havde været. Hans ungdomsskrift, den tunge bog *L'avenir de la science*, er en flammende troesbekjendelse, naiv, dristig, udfordrende, en nyomvendts program og fanfare. Der er én sandhed: videnskaben, og én fordom: troen paa det overnaturlige. — — — — —

Det var i aaret 1848. Renan blev optimist og socialist og ventede menneskehedens foryngelse og tilstandenes fornyelse i kortest mulig frist.

Snart pustedes disse gjøglebilleder fra hverandre. Den unge mand fik et indtryk af virkeligheden. I Frankrige afskaffedes frihed og republik ved et statskup, som folket godkjendte. Paa dette tidspunkt faldt de første frøkorn til pessimisme i Renans forhaabningsfulde sind.

Neppe lang tid har det dog varet, før hans tidlige ungdoms følelser dukkede op igjen i hans nye tankeliv. Hans følemaade og hans tænkemaade gjennemtrængte og neutraliserede ikke hinanden, som det er skeet i protestantismen. En ganske katholsk følelse, blød, sentimental, undertiden kjælen, holdt sig frisk og upaavirket under et tankeliv, der trods al sagtmodighed var dristigt indtil en forvovenhed, som intet skræmte.

Iøvrigt forblev han i privatlivet uverdslig, blidt stædig, idealist uden uklogskab . . . . . . Han var sterk i at forstaa det sammensatte og afskygningsrige . . . . . Han skyede det grelle og afgjørende, saa sandheden ikke i klare, sterke farver, men i *nuancer*, i umerkelige overgange fra en farve til en anden — — — — —

For ham var sandheden en sommerfugl. Man kunde ikke ramme den med kølleslag. Og logikens grove fornuftslutninger var for ham saadanne kølleslag.

Paa hans barnsdoms enfold var fulgt den moderne kritiks uendelige mangfoldighed.»

Forfatteren skildrer dernæst Renans store arbeide, hans tolv bind om jødernes historie og kristendommens oprindelse, viser, hvorledes han benyttede sig af de tyske kritikeres omhyggelige analyserende arbeide, samlede og forbandt det til et hele, som han gav liv af sin egen aand. Han gjorde, hvad ingen anden skildrer af Jesu liv før ham havde gjort, foretog en reise til Jødeland for at sætte sig ind i de omgivelser, blandt hvilke Jesus voxte op og boede. Man faar dog ogsaa undertiden i hans Jesu liv det «pinlige indtryk, at han selv har staaet model.» Han moderniserer Jesus og tillægger ham sine egne yndlingsegenskaber, gjør ham saaledes til grundlægger af «den store lære om den oversvævende ringeagt.»

Var Renan indtil 1870 endnu halv tysker, saa blev han efter krigen og fredsslutningen hel pariser og fik i alderdommen sin egentlige ungdom. Han var tilsidst som en kvintesens af fransk aand, et kraftuddrag af det, der er finest i den. Med den indtrædende oldingealder blev overlegenheden til en art *serenitas*, skyfri munterhed og klarhed. Et vidnesbyrd herom er, mener forfatteren, den lille række filosofiske skuespil, Renan skrev og udgav i aarene 1826—1885, og hvorom den sidste og større del af artiklen handler.

«Tidlig var han bleven greben af det indtryk, at det værdifuldeste i et menneske sætter ham i en tilstand af underlegenhed i alle livskampens verdslige forhold. Det sande talent, den dybe godhed, det fuldstændige høisind er hyppig betingelser for at ligge under. Den, der bedrager i spillet, slaar høiest øine. Den, der bruger skrædderhug, saarer sin modstander.

Det forekom ham, at verden næsten helt regjeres af raaheden, usandheden og markskrigeriet.»

Ikke des mindre er der et vist fremskridt mod fornuft, visdom, skjønhed. Dette fremskridt skyldes de store mænd, genierne. Men «disse hades instinktivt af middelmaadigheden. Den paaskjønner vadmel, høist klæde, ikke kniplinger». Hvad det gjælder at stræbe efter for at sikre den høist mulige udvikling, det bliver da at sikre genierne frihed og magt. Det er dem, som bør raade i verden. De skulde «staa som en virkelig ufeilbar pavemagt.»

«*Det store menneske* er naturen og menneskelivets foreløbige formaal, fordi gjennem de store mennesker forberedes det høieste væsens existens og regjering, hvad der i gamle dage kaldtes «Guds rige». Naar den videnskabelige almagt en gang er samlet i gode og retfærdige væseners hænder, da er Gud omsider bleven algod og almægtig. Indtil da bør menneskene føle sig som i et hierarki. Den store mængde maa altid tænke og tildels nyde gjennem stedfortrædere.

Saa er, mener forfatteren, grundtanken i disse skuespil, — «en flygtig og fornem kunst, fantasmagorier af en saare fin laterna magica — som længe har glædet menneskeheden, og som nu for bestandig er slukt.»

Forøvrigt indeholder heftet et digt af Niels Møller, «en fantasi» — «*Stakkels sommerfugl*» — af Chr. Fevelle, slutningen af artiklerne om svensk-norske unionskonflikter af Knud Berlin og en artikel om socialisternes fremtidsstat.

Ifald du ikke har sovet inat eller har sovet altfor tungt, eller har lidt hovedpine, eller lidt gigt eller lidt spedalskhed eller lidt sindssyge — ved alle engle, hold dog din mund derom og forstyr ikke morgenens fred og skjønhed ved dit grin og din jamren! Lad dagen begynde i skjønhed. Kom ud af det triste og mørke i morgenens straalende lys, i himlens deilige blaa . . . Elsk lyset . . . Glem ikke himmelen i landskab og i liv. Se op, se ud. (Efter Emerson).

Literatur.

Vsevolod Garschin: Nadeshda Nikolajevna. Oversat fra den russiske originals 5te oplag af *K. Fosse.* Alb. Cammermeyers forlag. Kristiania og Kjøbenhavn.

Denne lille og, hvad man end tænker om den efter læsningen, ganske fængslende fortælling i form af dagbogsoptegnelser udgiver sig for at være en skildring fra kunstnerlivet i Petersburg. Som overalt i Rusland er det ogsaa her ganske besynderlige og gaadefulde forhold og personer, vi møder. Ingen af dem er fuldstændig friske og normale paa sindet. De giver alle indtrykket af syge mennesker, aandssyge. Klar, grei, praktisk tænkning og opfatning synes ikke at existere iblandt dem. Deres tanker er mere som en art følelser, og handlingerne dikteres deraf. De synes at mangle den forstandige, sunde vilje. Og alligevel er der noget fængslende og tiltrækkende ved personerne. Man holder af dem med et slags medlidenhedsfølelse allesammen. »Stakkar!« er ens uvilkaarlige ord for dem alle. Der er saa meget vakkert i dem, ærligt venskab, ideel begeistring, stræben og længsel, vakre drømme, fine følelser, lyse tanker; men som sagt, de er følelsernes, impulsernes skabninger og værktøi; den faste og forstandige vilje mangler. De driver sin skjebne imøde paa dette storm-piskede hav af impulser og følelsesliv. Og paa egte russisk vis ender det da ogsaa med en aldeles prægtig mordscene, tre lig paa en gang; to skydes, og den tredie slaaes til jorden med en jernbeslaaet stok.

Det er en kjærlighedshistorie. Maleren *Lopatin* søger forgjæves en passende model for det ideelle billede af Charlotte Corday, som han har undfanget. Endelig finder han hende i en Nadeshda Nikolajevna, en kvinde, der fra høiere samfundskredse er falden temmelig lavt og nu staar i et eller andet forhold til Lopatins ven Bessonoff. Denne protesterer mod, at hun bliver benyttet som model. Det bliver hun imidlertid med den følge, at Lopatin forelsker sig i hende og hun i ham. Han vil frelse hende fra den elendighed, hvori hun holder paa at synke ned; han vil gjøre hende til sin hustru. Det afgjørende ord er netop talt imellem dem, da Bessonoff kommer ind, bestemt paa at forhindre, at den kvinde, han ogsaa elsker, bliver en andens. Revolver og stok bruges med det resultat, at hun og vennen strax dør, medens Lopatin farlig saaret lever saa længe, til han kan fortælle alt dette.

Stilen er den nervøse, skjælvende, vi er vant til i russiske bøger. Det væsentlige indtryk, fortællingen efterlader sig, er det af besynderlige, gaadefulde forhold og karakterer, noget lignende det, et besøg i et sindssygehospital bibringer en, men samtidig ogsaa af personer med saa mange prægtige muligheder, med stramme, dirrende nerver og høitstemte sjæle. — Et besynderligt folk disse russere, dersom de skildres sandt og korrekt af sine forfattere, og et folk, som, naar det engang gjennem friere forhold med mere anledning til at handle og raade har tilegnet sig det rolige overblik og den af forstanden styrede vilje, maa kunne blive til noget i alle henseender stort.

Hjalmar Christensen: En Seierherre. H. Aschehoug & Co.s forlag. Kristiania. Pris kr. 1.75.

Kringsjaas literære anmeldelser maa alene betragtes som en række kauserier om nye bøger, et forsøg paa at henlede læsernes opmerksomhed paa, hvad red. antager kan interessere dem. De er blot udtryk for redaktørens personlige smag og mening og besidder ingen høiere autoritet. Jeg ønsker paa ingen maade at opkaste mig til dommer og kjender i literaturen eller give indtryk af, at jeg er nogen saadan. Jeg har hverken betingelserne for eller lysten til det. Den tekniske, udvendige del af literaturen interesserer mig ikke engang. Man faar nøie sig med her at finde en *lægmands* syn paa bøger og deres indhold, en blot og bar personlig opfatning. Og fordi om en bog saaledes ikke vinder anmelderens ubetingede anerkjendelse, ja selv om den rent ud kjeder ham, kan den derfor lige godt være en aldeles udmerket bog og en, som mange blandt læserne vil finde yderst interessant.

Jeg ønsker særlig at gjøre opmerksom paa disse forhold, naar jeg nævner og omtaler Hjalmar Christensens nye fireakts skuespil »En seierherre«.

Bogen er bleven meget rost fra mange hold og har ogsaa sine iøinespringende fortjenester. Den dramatiske kunst deri er vist af høi rang. Og forfatteren har jo allerede vundet et navn, der sikrer interesse for alt, hvad han skriver.

Paa mig personlig maa jeg imidlertid tilstaa, at bogen gjør et noget skuffende indtryk. Man (det vil altsaa blot sige »jeg«) begynder at læse den med ganske stor interesse, man bliver helt spændt i bogens første halvdel; men saa taber efterhaanden interessen sig, synes jeg. Den sidste halvdel af skuespillet holder ikke, hvad den første lovede. Udover de to første akter er der ligesom ikke fart nok i handlingen. Stykket synes at udtværes lidt. Indholdet strækker ikke helt til for den fireakts ramme.

Og saa forekommer det mig, som om den centrale figur i stykket, Erik Johnsen, ikke er bleven retfærdig behandlet af forfatteren. Han bliver staaende uforstaaelig for en. Det forekommer mig, som er det ikke lykkedes forfatteren at faa de modstridende elementer i hans karakter sammen til et hele. Han bliver ingen samlet personlighed. Han er én ting i stykkets første del, en anden ting i den sidste. Hans brutalitet i den senere del kommer en overraskende, en havde ikke ventet den, og en forstaar den ikke. En kan ikke faa noget samlet billede af manden med andre ord. Og da han staar som stykkets hovedfigur, spreder denne vaghed og usikkerhed, hvad ham angaar, sig ud over det hele. Der bliver noget vagt og usikkert over selve handlingen.

Det er en scene af kampen mellem det nye »barbari«, demokratiet, de hidtil undertrykte klasser, og det gamle rigdoms- og dannelsesaristokrati, stykket skildrer. Ingen af karaktererne kan bemægtige sig vor dybere interesse. Barbarernes repræsentant, Erik Johnsen, ingeniør og brugsbestyrer, men af arbeiderslegt, er som sagt en kararakter, vi ikke rigtig bliver klog paa. I slutningen af stykket er han den rent brutale og frastødende barbar. I stykkets første del tog han vor sympathi fangen. Og enheden, forbindelsen, det forklarende cement mellem de to søger vi forgjæves efter. Repræsentanterne for den anden side, Adele Düring og brugseier Møllman, er ikke stort mere tiltrækkende. Og om kampens udfald synes ikke forfatteren at levne rum for tvil. »Vor *nuværende* civilisation har neppe nogen modstandskraft«, siger Møllman. Men »maaske vil der i fremtiden af barbariet (dette demokratiske herredømme fra neden) spire frem en anden, en kraftigere. Det har ofte været historiens gang. Men De og jeg, frøken Düring, vi hører til en slagen hær . . . . .« For tiden høres dog omvæltningen, det kommende, blot som et »dumpt brøl af vilde dyr, en tung underdønning, et stønnende hav.«

Kanske er det ogsaa denne mangel paa sympathi for nogen af de to stridende sider, der virker til at betage stykkets senere del den kraft og fart, man af begyndelsen ventede sig der. Forfatteren synes nærmest at føle sig dragen mod den vigende, aristokratiske side; men han erkjender, at dens dage er talte, at dens repræsentanter er afkræftede. Den er ikke til at redde eller tro paa. Den anden side er for ham nærmest blot barbariet, »det dumpe brøl af vilde dyr«. Men det er den seirende part, og *engang* tør der jo ud af det spire frem en ny civilisation og kultur. Egentlig tro paa det, haab til det og begeistring for det synes forfatteren imidlertid ikke at have. I dette haabløse lys tegnes da ogsaa alle figurer. Ingen af dem kan begeistre os eller vinde vor sympathi for det, de repræsenterer. Det skulde de da heller ikke gjøre efter forfatterens mening. Der er intet at begeistres for, intet at nære sympathi for hverken paa den ene eller den anden side.

For mig har skuespillet størst interesse som et indlæg i diskussion og tænkning om den sociale bevægelse, som vi staar midt oppe i. Forfatterens syn forekommer mig unødig trøstesløst og haabløst; men interessant er det at se ogsaa denne opfatning deraf.

Den dramatiske teknik i stykket roses af dem, der forstaar sig bedst derpaa. I stil og behandling er der noget vist fint og fornemt.

Kanske skyldes det delvis skuffende indtryk, bogen gjør paa mig, for en betydelig del den omstændighed, at jeg ikke kan dele stykkets trøstesløse syn paa »barbariet«, at jeg tror bedre om det og stoler mere paa det og derfor havde ventet mig noget andet og kraftigere mod slutningen. — Man faar prøve selv.

Fra livets latterside.

— „Hvad er Deres navn?" spurgte en fremragende forfatter en ung digter.

„Jeg har ikke noget endnu," svarede ynglingen; „men jeg arbeider af alle kræfter paa at skaffe mig et."

Skabningens herre og et simpelt dyr.
Hvor er dyret?

— *Fredrik* (en for jagtsporten begeistret ung mand, som netop skal drage ud): „Goddag, Karl; gid du kunde gaa med mig!"

„*Karl:* „Hvad er du paa jagt efter, Fredrik?"

Fredrik (aabenhjertig): „Ja, det ved jeg aldrig, før efter at jeg har skudt."

— *Klara:* „Mama, kan jeg faa en kop kaffe?"

Mama: „Nei langtfra, den vilde bare holde dig vaagen hele natten."

Klara: „Kan jeg faa lidt mere hummer da?"

Mama: „Nei, kjære, du vilde faa mareridt af den."

Klara: „Da ved jeg, hvad du kan gjøre for mig, mama. Lad mig først faa spise saa meget hummer, jeg har lyst paa, og giv mig saa en kop kaffe. Kaffen vil holde mig vaagen hele natten, saa slipper jeg naturligvis at faa mareridt."

Før.

Nu.

— En engelsk officer, som ikke kunde faa en gammel malteser til at forstaa, hvad han sagde, blev sint og kaldte manden en dumrian. Manden, som dog forstod *det*, og som havde reist en hel del, uagtet han ikke forstod engelsk, svarede med at spørge: „Taler De maltesisk?" — „Nei." — „Taler De arabisk?" — „Nei." — „Taler De græsk?" — „Nei." — „Taler De italiensk?" — „Nei." — „Ikke det? Ja, hvis jeg er en dumrian, maa De altsaa være firedobbelt dumrian."

— For flere aar siden blev en gut ved navn Tom savnet i sit hjem i Kentucky Et afsjælet legeme fandtes paa jernbanelinjen og blev af venner og slægtninge erklæret for at være Toms lig. Forberedelserne til begravelsen var i gang, da Tom vendte tilbage, Da man senere spurgte ham, hvad hans følelser var, da han kom hjem og fandt sig begrædt som død, svarede han: „Aa, strax jeg saa liget, vidste jeg jo, at det ikke var mig."

Kristiania — E. Walle & Co.s bogtrykkeri — N. Slotsg. 3.

KRINGSJAA

No. 7

29DE APRIL 1893

INDHOLD

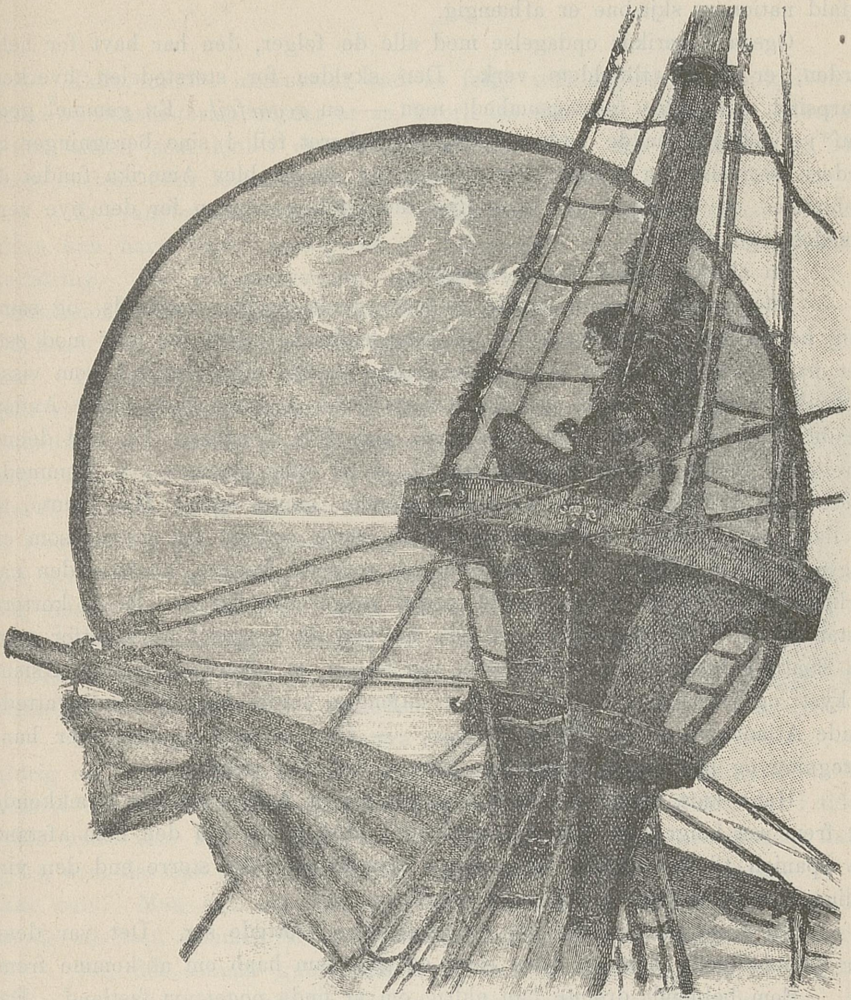
Side

Kolumbus.

Kolumbus.

(Ved red. efter forskjellige kilder.)

I.

Det har altid været en yndet spekulativ tidsfordriv at grunde over den rolle, som tilfældet eller det tilsyneladende tilfælde har spillet i verdenshistorien, — tilfældet og de blinde naturkræfter. Saaledes var det, mener

enkelte, hverken englænderne eller tyskerne, som vandt slaget ved Waterloo for de allierede; det var det heftige regnskyl dagene forud. Mange epokegjørende begivenheder skylder det rene tilfælde sin tilblivelse eller afgjørelse. En misforstaaet ordre afgjør, om man vinder eller taber et slag, af hvis udfald nationers skjæbne er afhængig.

Ogsaa Amerikas opdagelse med alle de følger, den har havt for hele verden, er delvis tilfældets verk. Den skyldes for størstedelen hverken skarpsind, mod eller foretagsomhed, men — en *regnefeil*. En gammel geograf*) i oldtiden havde adderet eller subtraheret feil i sine beregninger af jordens størrelse og Asiens udstrækning, og *derfor* blev Amerika fundet af Kolumbus, og derfor kunde man ifjor feire 400-aarsdagen for den nye verdensdels opdagelse.

En absurd regnefeil var aarsagen.

En gammel geograf havde undervurderet jordens omkreds, og samtidig havde han overvurderet det asiatiske fastlands bredde fra vest mod øst. Det havde han gjort ved at beregne denne bredde efter den tid, som visse reisende havde benyttet til at tilbagelægge veien gjennem fastlandet. Anden maade at komme efter det paa havde man ikke dengang. Og ved denne beregning glemte han at tage hensyn til, at en reise gjennem nye, fremmede lande ikke kan gaa saa hurtig som i kjendte, gamle egne. Han mente, at en dagsreise gjennem Asiens indre maatte være omtrent det samme som en dagsreise i det forholdsvis civiliserede og ordnede Europa, medens den naturligvis som oftest vilde betyde noget meget mindre, en langt kortere distance. Ved at regne paa den vis fik han da Asiens bredde altfor stor. Da samtidig hans jord var for liden, var følgen, at afstanden mellem Asiens østkyst og Europas vestkyst — det ukjendte verdenshav, der indbefattede baade Atlanterhavet og det stille hav, — blev meget mindre efter hans beregning og paa derefter optrukne karter, end den virkelig er.

Hans kart viste den hele jord mindre og Asiens østkyst strækkende sig frem saa langt som Amerikas østkyst. Med andre ord den hele afstand fra Spanien til Asien blev ifølge disse beregninger ikke større end den virkelige afstand mellem Europa og Amerika.

Til disse beregninger var det, Kolumbus støttede sig. Det var dem, der foranledigede ham til hans reise og gav ham haab om at komme frem.

Som bekjendt drømte han aldrig om at finde noget nyt fastland. Det var ikke nye lande, han vilde opdage; det var en ny søvei og fremfor alt en ny handelsrute, som han vilde finde og aabne. Det var til Asien, han

*) Marinus Tyrius og efter ham Ptolemæus.

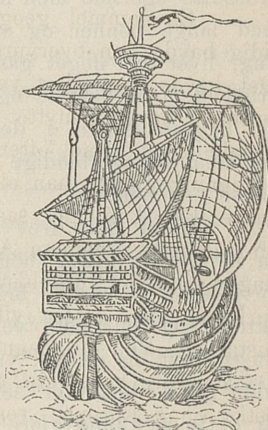
vilde. Det gjaldt om at finde en kortere og bedre rute til Kina, Indien og Japan end den gamle handelsvei over Konstantinopel og fastlandet.

Og det hang sammen med noget andet.

* * *

Ikke mindre interessant end at følge tilfældighedernes indgriben og spil i verdenshistorien er det at se, hvorledes den ene begivenhed griber ind i den anden som hjul i et eneste stort uhrværk. Alt er dele af et hele. Intet bestaar eller foregaar for sig selv.

Et vandbassins udtørring, daarlige aar og overbefolkning i Asiens indre kan have været aarsagerne til Romerrigets fald og hele Europas omkalfatring. De sammentrængte og udhungrede folkestammer derude maa have plads og udkomme. De baner sig vei frem og fortrænger andre stammer. Det hele vokser til en folkevandring, der gaar videre og videre vestover, til den overskyller Romerriget og de fremmede sætter sig fast i den evige stad. Men samtidig er ogsaa Rom selv blevet modnet til at erobres. Dets gamle kraft er forødt. Det kan ikke staa længer. Der trænges nyt blod. Og barbarernes horder, der aldrig har hørt eller drømt om Rom, føres i blinde mod det bytte, som ligger færdigt for dem. Roms forfald og hungersnøden i Asien var to omstændigheder, der passede ind i hinanden.

Jøder, grækere og romere drømte vist aldrig om, at de alle arbeidede mod samme maal, samarbeidet, at hver blot udførte sit lille stykke af et fælles storverk, — et lidet stykke, der i tidens fylde vilde vise sig at passe ind i, hvad de andre lige selvstændig havde gjort, som det ene hjul i uhrværket passer i det andet. Det drømte de vist ikke selv. Men saa var det dog. Da tiden kom, faldt alt, hvad de alle havde udrettet, sammen til et eneste harmonisk hele, den kristne civilisation.

Nu, det samme gjenfinder vi ogsaa i Kolumbus's historie. Spredte fabler og begivenheder samler sig for at frembringe Amerikas opdagelse. Det er ikke en ting, som staar der alene for sig som et mirakel. Kolumbus var intet overnaturligt væsen, der greb sin tanke lige fra Gud eller ud af luften. Han var langt fra ganske pludselig, uforvarende og ubegrundet at udbryde: „Jeg ved det, jeg føler det, derborte i vest ligger en ny verden; jeg vil reise over og finde den.“

Han var ikke heller den store, noble riddernatur, vi saa gjerne vil finde hos en mand, hvis verk har havt saa umaadelige følger. Kolumbus er bleven stærkt idealiseret i vore histoiiske lærebøger, og derved er virkelighedselementet i hans karakter blevet borte. Han staar for os kanske nærmest som en stor skygge — eller ogsaa som en mand, der formelig var begavet med evne til at læse fremtiden og det ukjendte, i ethvert fald som en uegennyttig riddersmand. Han var ingen af delene. Han var en temmelig vild krabat; han havde nok drevet paa sørøveri i sin ungdom, sat sig gjeld og rømt fra sine kreditorer i sin tidligere manddom, var en eventyrer først og fremst, dristig, kjæk og udholdende, men samtidig temmelig raa og samvittighedsløs selv for de tider. Religiøs var han jo rigtignok ogsaa efter de tiders skik; det vil sige, han kunde godt forene sørøveri og gudsfrygt, den krasseste egoisme med følelsen af at tjene Gud, mishandling af medmennesker med lange bønner og vakre ofringer pa Kristi altere. Religionen var én ting, livet var noget ganske andet. Forretning og sørøveri havde intet med kristendom at bestille og kristendom intet med dem. Man levede i en underlig begrebsverden i de tider. Det gik godt an at staa trampende paa medmenneskers blodige lig og takke Gud, fordi han havde hjulpet en at knuse ens fiender.

Hvad der drev denne mand over havet, var hverken noget syn af en ny verden eller nogen drøm om den vinding, hans reise — uden hans fortjeneste — skulde bringe verden; det var troen paa at kunne finde den letteste og hurtigste vei til Asiens rige lande og derved berige sig og sin slægt først og fremst, vinde et stort navn, komme høit op i verden og desuden gjøre den, der sendte ham, en tjeneste — samt endelig ved siden af alt dette at kunne gjøre Gud en extra stor tjeneste ved at omvende de stakkels asiatiske hedninger til kristendommen.

* * *

Gjennem den senere middelalder havde Europas handel med Asien gaaet over Konstantinopel og derfra videre gjennem fastlandet ved karavaner. Denne handel var efterhaanden vokset op til at blive af den aller største betydning. De italienske republiker, i hvis hænder den var, blev rige paa den. For europæerne stod dette fjerne østen, hvorfra rigdomsstrømme af guld, silke og ædle stene stadig kom, som en ren guldgrube. Man havde de mest overdrevne forestillinger derom.

Da saa Konstantinopel i 1453 faldt for tyrkerne, var denne handelsvei lukket, denne rigdomskilde forseglet. De italienske republiker ruineredes deraf, og — Amerika opdagedes derved.

Tyrkernes erobring af Konstantinopel og den gamle geografs regnefeil var de vigtigste faktorer i Amerikas opdagelse.

Da denne østlige handelsvei til Indien og Kina saaledes var stængt, begyndte man at grunde paa, om der ikke lod sig finde en anden.

Uudtømmelige rigdomme ventede den mand og det land, der opdagede og aabnede en ny vei til orienten. Det blev tidens store problem, — det ideal og den drøm, der lokkede de dristigste og ærgjerrigste. Man grublede, og man prøvede og prøvede igjen.

Det laa nærmest at forsøge at komme rundt Afrikas sydspids. Afrikas geografi var imidlertid ukjendt. Man vidste ikke med vished, om det havde nogen sydspids; enkelte geografer mente, at det blev bredere og bredere mod syd og strakte sig helt ned mod polen. I ethvert fald var det tvilsomt, om en handelsvei lod sig aabne paa denne maade. Men det var værd at forsøge, og det blev forsøgt.

Portugiserne sendte ekspedition efter ekspedition sydover langs Afrikas kyster. Men den forønskede vei fandtes ikke. Afrika syntes at strække sig sydover i det uendelige.

Da var det, at den dristige tanke slog en af de mange, der grublede over det store problem, at man ved at seile ret vestover lige ud paa det aabne hav naturligvis maatte naa de eftertragtede lande. Det dristigste ved denne tanke var ideen om at seile lige ud paa verdenshavet, langt bort fra alle kyster, stadig lige ud fra land. Man var endnu ikke kommen videre langt i navigation. Skibene holdt sig gjerne langs kysterne, medmindre de var i velkjendte farvande. Det store verdenshav, om hvis udstrækning og farer man lidet vidste, frygtede man. De portugisiske expeditioner havde blot seilet langs Afrikas kyster. De havde altid land i nærheden og kunde ved dets hjælp let finde tilbage igjen. Men at styre lige ud paa det gaadefulde verdenshav, ret bort fra alt land, ud i det ukjendte blaa, uden andet at holde sig til end nogle geografers regnestykker, — det var en anden sag. Sæt, at geograferne tog feil og verdenshavet var meget større, end de antog, — i saa fald maatte jo den dristige opdager og alle hans mænd ynkelig omkomme, sulte og tørste ihjel der ude paa havet, tusener af mil fra noget land. Og det er interessant at mindes, at de frygtagtige denne gang havde ret. Geograferne tog feil. Havde Asien ligget paa den anden side af verdenshavet uden noget Amerika imellem, — havde verden været, som Kolumbus troede, saa var han aldrig kommen levende fra sin færd, aldrig naaet over havet. Hans proviant havde ikke strukket til. Tilfældet og det, hvorom han aldrig havde drømt, hjalp ham. Hans foretagende var dumdristigt og hvilede paa en regnefeil. Hans ideer viste sig aldeles feilagtige; hans drøm brast; hans planer var umulige. Han naaede ikke Asien, fandt ingen ny handelsvei dertil. Han havde taget fuldstændig feil. Men hans feiltagelse

førte ham til Amerikas opdagelse. Han traf ikke det maal, han sigtede efter, skjød fuldstændig bom, men var saa heldig i stedet at træffe noget uendelig større, om hvis tilværelse han aldrig havde drømt. Alle hans beregninger slog klik, alle hans ideer var gale, og han opnaaede ikke, hvad han vilde; — men hans feilregninger, bagvendte forestillinger og dumdristighed gjorde ham til Amerikas opdager.

* * *

Kolumbus havde ført et vildt, omflakkende liv; han havde været paa Island, i England og paa Madeira. Han ægtede omkring 1472 en portugiserinde, datter af en søkaptein og opdager, hvis karter og papirer han kastede sig over med den største interesse. Portugal fyldtes paa denne tid i sømandskredse af underlige rygter om beboede lande langt ude i eller hinsides verdenshavet. To lig med „brede ansigter og af et ganske andet udseende end kristne" var blevne skyllede op paa en ø. Forarbeidede træstykker var fundne langt ude i havet og viste sig ikke at være af europæisk oprindelse. Vestenfor Azorerne saaes undertiden i det fjerne andre øer — sagdes der. Kanske havde ogsaa Kolumbus paa Island hørt noget om lande langt mod vest.

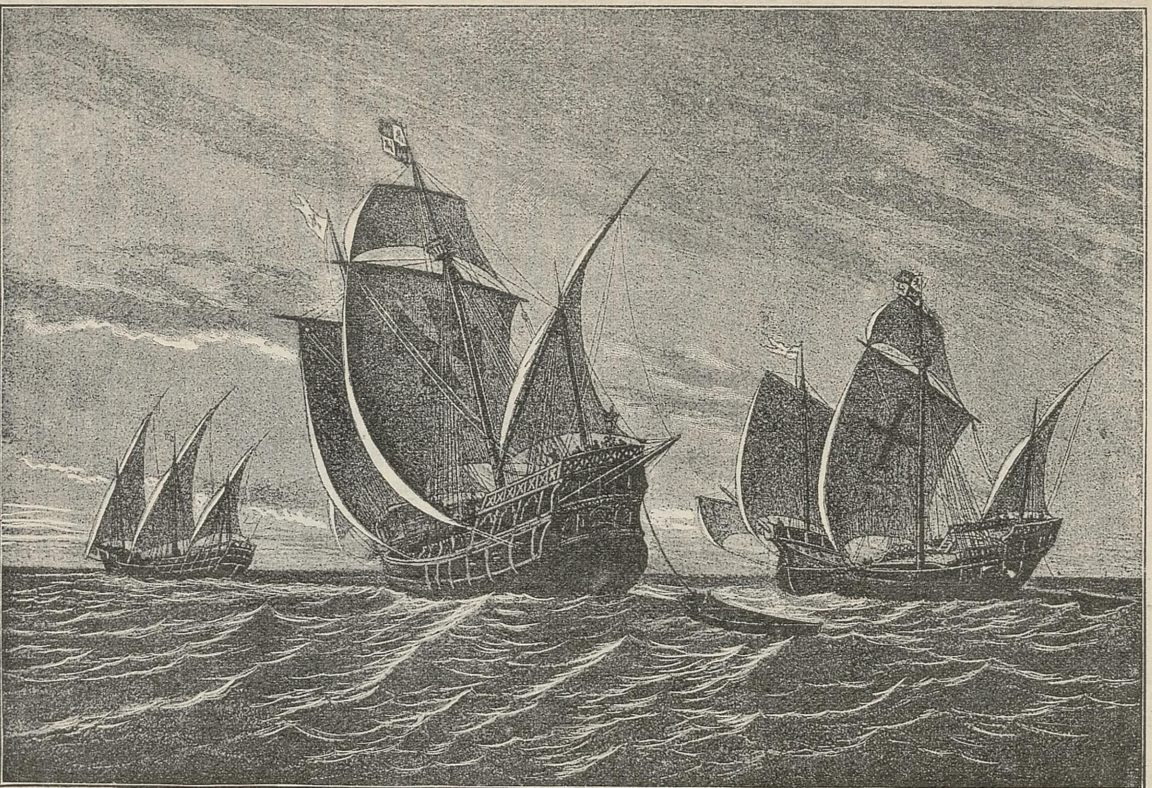
Han begyndte at studere de gamle geografer og at anstille beregninger; fandt og støttede sig til de feilregninger, jeg har nævnt. Det hele samlede sig i hans sind til en klar idé.

Her var ingen inspiration, intet ufatteligt. Det var et regnestykke. At jorden var rund, var geografernes længst antagne mening; at det derfor maatte gaa an at naa Asien ved at seile mod vest, var klart nok. Det havde en af tidens geografer ogsaa udtalt. Det store spørgsmaal var, om afstanden over verdenshavet ikke var saa stor, at intet skib kunde medføre proviant nok til at naa over, og saa stor, at der aldrig kunde blive tale om nogen handelsrute den vei. Dernæst kom saa ved siden af hensynet til de mange mulige, dels virkelige, dels indbildte farer ved at vove sig ud paa det aabne, ukjendte hav.

Men afstanden var det afgjørende.

Og her var det, at den gamle geografs feilregning spillede sin rolle. Kolumbus regnede efter, støttende sig til de maal, han opgav, og fandt som sagt, at afstanden fra Spanien til Kina ikke kunde være større end den virkelige afstand fra Europa til Amerika. Her var klare tal at holde sig til. Den afstand kunde man klare. Expeditionen var saaledes en mulighed, og en handelsvei lod sig etablere over verdenshavet lettere end paa nogen anden maade. Orientens guld og rigdom ventede den dristige, der satte seil for at krydse det store hav.

Det hele var klart og sikkert, — et simpelt regnestykke. Derfor

Columbus's tre Skibe.

kunde heller ikke Kolumbus forstaa, hvorfor folk modsatte sig hans expedition og ikke troede paa dens mulighed. Han kunde jo bevise dens mulighed med tal. Og tal lyver som bekjendt aldrig. — Heldigvis for Kolnmbus gjør de nok alligevel undertiden det. Havde de ikke gjort det, saa havde han aldrig fundet Amerika og var vel heller aldrig reist ud paa sin expedition.

Havde den gamle geograf faaet jordens størrelse nogenlunde rigtig anslaaet (og en ældre, men forglemt geograf havde beregnet den langt nærmere rigtig) og samtidig ansat Asiens bredde rigtig, saa vilde Kolumbus ved sine beregninger have fundet verdenshavet tre gange saa stort fra kyst til kyst, som han nu gjorde. Og i saa fald er det vel noksaa sandsynligt, at han havde opgivet tanken om at krydse det. I ethvert fald havde neppe da nogen hjulpet ham til det; thi alle syntes, det var voveligt og dristigt og lidet lovende nok, som det var. Havde ikke den gamle geograf faaet alle til at tro paa en afstand, der blot var en trediedel af den rette mellem Asien og Europa, var neppe expeditionen kommen i stand, og Kolumbus var ikke bleven Amerikas opdager.

Hans berømmelse og den nye verdens opdagelse skyldes en regnefeil og en tyrkisk hærfører og dennes erobring af Konstantinopel.

Dette var i ethvert fald betingelserne for, at ekspeditionen skulde blive til og Kolumbus i det hele fatte tanken derom. At han, naar disse betingelser engang var givne, var mand for at føre sagen frem til seier, at drive sin idé gjennem trods al verdens tvil, at han besad den seige udholdenheds mod, hørte til dem, der aldrig giver tabt, der, om de end hjælpes af en heldig skjebne, dog samtidig er mænd, paa hvem skjebnen kan stole, og som det lønner sig for den at række en hjelpende haand, det er en anden sag.

Kolumbus var ingen helgen og hans opdagelse af Amerika intet mirakel; tilfælde og lykketræf havde sin finger med i spillet; udvikling og skjebne hjalp ham; men tilfælde og lykketræf havde spillet forgjæves og skjæbne og udvikling hjulpet forgjæves, havde ikke Kolumbus hjulpet dem, havde de ikke i ham fundet den ene mand, der forstod dem og kunde bruge dem. Der var mange, som vidste, hvad Kolumbus vidste; der var bare én, der forstod at anvende det og handle derefter. Den gamle geografs feilagtige regnestykke var kjendt af al verden, — men bare en eneste mand i hele verden kunde faa denne feilregning til at give Amerika som facit.

Lad være, at han snublede sig til den nye verdens opdagelse; han havde ikke snublet sig til sligt, hvis han ikke havde været i besiddelse af et beundringsværdigt mod, af dristighed, forvovenhed og en seig udholdenhed, for hvilken al verdens tvil tilsidst maatte give sig.

De mænd, hvem tilfælde og skjebne hjælper, er ogsaa gjerne mænd, der fortjener hjælpen og kan tage et ordentligt tag til gjengjeld.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.)*

(Fortsættelse.)

Jeg følte en taknememlighed, som grænsede til tilbedelse. Endnu længer ud paa aftenen pleiede han at blive sentimental og udmale for mig sit egteskablige livs glæder og fru Lintots overordentlige skjønhed og forstand. Først beskrev han for mig hendes sjælelige skjønhed og sammenlignede hende med forfatterinden Felicia Hemans. Derpaa kom han tilbage til hendes legemlige fuldkommenheder; ingen var værdig til at sammenlignes med hende i det stykke —, men jeg vil lade tæppet falde.

»Jeg følte en taknemmelighed, som grænsede til tilbedelse«.

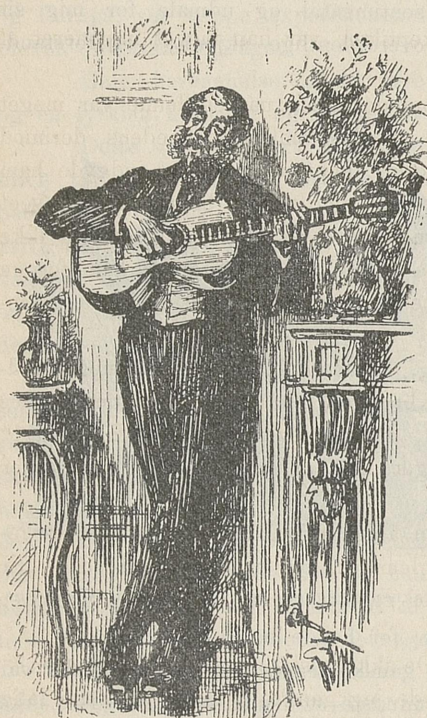
Han var meget egoistisk. Hvad han gjorde, hvad han syntes om, og hvad der tilhørte ham, var bedre end noget andet i verden, og han var dygtigere end alle andre med undtagelse af fru Lintot; for hende bøiede han sig.

Hans selvtilfredshed var virkelig ganske usædvanlig, og hvad der var endnu merkeligere, den var ikke det mindste stødende, i det mindste ikke for mig. Muligens var det, fordi han var saa liden en mand, eller fordi meget af denne hans forfængelighed syntes at være meget lidet begrundet — han var nemlig ikke mest forfængelig af de ting, som jeg beundrede mest hos ham —, eller fordi det kom frem, naar han havde drukket mest (og genial drukkenskab forsoner en med saa meget), eller fordi han var mest

forfængelig over ting, som jeg aldrig vilde have kunnet være forfængelig over. Den mest utilgivelige forfængelighed hos andre er nemlig den, som i al hemmelighed er vor egen, enten vi er os det bevidst eller ikke.

Og saa var han den første morsomme mand, jeg nogensinde havde truffet paa. Han var altid morsom, naar han lagde an paa at være det, enten man lo med ham eller af ham, og jeg holdt af ham for det. Intet i verden er nemlig mere ynkværdigt end den mand, som fremdeles forsøger paa at være vittig, uden at det vil lykkes ham længer.

I det øieblik Lintots aare var udtømt, var han klog nok til at stanse og begynde at græde, og det var ogsaa morsomt. Derpaa fulgte jeg ham ovenpaa til hans værelse, hvor han fik klæderne af sig, sprang i seng og faldt i søvn paa et sekund med taarerne fremdeles trillende nedover den lille næse — og selv det var moro.

Onkel Ibbetson.

Men næste morgen var han alvorlig, virksom og utrættelig, som om brændevin, poesi og egteskabelig kjærlighed aldrig havde existeret for ham, og moro var en stor forbrydelse.

Onkel Ibbetson havde høie tanker om ham som arkitekt, men ikke i nogen anden henseende, og han gjorde simpelthen brug af ham.

„Han er en frygtelig liden snob naturligvis; men han er flink — se bare paa det klokketaarn —, og saa er han billig, min gut, *billig*".

Der var adskillige smukke huse med smukke parkanlæg ikke langt fra Ibbetson Hall. Uagtet onkel Ibbetson skulde synes, baade hvad navn, rigdom og social stilling angaar, at være eiernes ligemand, var han dog ikke venner med nogen af dem, ja kjendte dem ikke engang, saavidt jeg ved, og omtalte dem med foragt som barbarer, med hvem han ikke havde noget tilfælles. Maaske de ogsaa havde opdaget denne mangel paa sympati, især damerne. Thi skolegut, som jeg var, varede det ikke længe, før jeg opdagede, at hans opførsel mod det andet kjøn ikke kunde behage nogen, hverken damerne selv eller deres mænd, fædre eller brødre. Den maade, hvorpaa han

saa paa dem, var nok. De fleste af hans veninder og kvindelige bekjendtskaber livet igjennem havde nok ogsaa tilhørt balletten, demimonden o. s. v. — ikke netop den bedste skole for god levemaade og gentlemanmæssige manerer.

Han var derimod meget gode venner med nogle familier i byen, doktoren, og sin egen agent (en nedbrudt officer og fortrolig ven), og han pleiede at tage hr. Lintot og mig med til selskaber hos dem; han var selv sjælen i disse selskaber.

Han sang smaa franske sange uden stemme, men med ganske god fransk accent, og fortalte smaa anekdoter uden noget egentligt point, men paa fransk og italiensk (saa at man aldrig savnede pointet); vi lo og beundrede ham allesammen uden at vide hvorfor, medmindre det skulde være, fordi han var eier af herregaarden.

Ved disse festlige leiligheder syntes Lintots selvtillid og evne til at more andre ganske at have forladt ham; han sad mørk og stille borte i en krog.

Uagtet han var radikaler og skeptiker, var han meget imponeret af kirkens og arméens sociale stilling.

Han havde meget smaa tanker om doktoren, uagtet denne var meget dygtig og den mest dannede mand i miles omkreds, medens derimod obersten, provsten, ja endog den stakkels kaptein syntes at indgyde ham stor ærbødighed. Og for al den umag, han gjorde sig, blev han bare seet ned paa af kapteinens og provstens fruer og deres stygge døtre, som ikke havde idé om, hvilke talenter der laa skjult i ham, og ansaa ham for en ganske almindelig liden mand, der neppe nok var værdig til at vende nodebladene for dem.

Det bev snart en kjendsgjerning, at oberst Ibbetson var meget indtaget i en fru Deane, enke efter en brygger, en meget pen kone i alles øine undtagen i hr. Lintots, som sagde: „Pyt, de skulde bare se min kone!“

Hendes moder, fru Glyn, overgik alle andre i sin beundring for oberst Ibbetson.

Naar f. ex. fru Deane spillede en almindelig liden vals af den tarvelige slags, som hverken huskes eller glemmes, og fru Glyn udbrød: „Er ikke den deilig?“ svarede obersten som regel: „Herlig, herlig! Hvem er den af, Rossini, Mozart?“

„Nei, nei, min kjære oberst, kan De ikke huske, at *den er Deres egen?*“

„Ja, ja, det er sandt, det havde jeg ganske glemt“, og almindelig latter og applaus fulgte altid en saa naturlig forglemmelse af den store mand.

Jeg kunde hverken spille eller synge og fandt det meget lettere at tale engelsk end fransk, især med englændere, som ikke kjendte noget andet sprog end sit eget, og dog syntes oberst Ibbetson undertiden at være ganske stolt af mig.

Dersom aftenen havde været behagelig, og han havde sunget alle de sange, han kunde, dersom fru Deane havde været mere end almindelig øm og elskende og jeg havde udmerket mig ved at vende nodebladene, medens hendes moder spillede paa pianoet, kunde han ofte paa hjemveien fortælle mig, at jeg gjorde hans navn ære, og at jeg vilde tage mig udmerket godt ud i verden, at jeg maatte gaa til skrædderen og bestille mig en ny dress, som maatte være en ottendedels tomme længer i skjøderne, at jeg skulde faa en post ved hans gamle regiment, et forbandet godt kavaleriregiment, se lidt af verden og knuse nogle faa hjerter (det er ikke for ingenting, at vore venner har pene hustruer og søstre) og tilsidst gifte mig med en eller anden smuk arving af rang og skabe et hjem for ham, naar

En af onkel Ibbetsons valser.

han blev en stakkels ensom gammel mand. Han vilde nøie sig med meget lidet, en brødskorpe, et glas vin og vand, en ren serviet, et par værelser, et gammelt piano og nogle faa gode bøger; thi Ibbetson Hall og hver skilling, han eiede i verden, skulde naturligvis komme til at tilhøre mig.

Alt dette blev sagt i al fortrolighed paa fransk — for at ikke engang skyerne skulde høre os — og med blodsslegtskabets fortrolige *dig* og *du*, som jeg ikke brød mig om at gjengjælde.

Alt dette syntes jo ikke at tyde paa alvorlige hensigter overfor fru Deane og vilde neppe have behaget hendes moder.

Dersom derimod noget havde ærgret ham, dersom fru Deane havde koketteret voldsomt med en anden, og dersom han ikke var bleven anmodet om at synge (eller dersom nogen anden var blevet det), kunde han forsikre mig paa rigtig godt engelsk, at jeg var den mest uforskammede slyngel, som nogensinde havde betraadt en salon, at jeg spiste ham ud af hus og hjem, og at han var kjed af mig og skammede sig over mig. „Hvorfor kan du ikke synge, din fordømte franske melkedrikker? Den fordømte sanger, din fader, han kunde da synge godt nok, om han ikke kunde noget andet. Og hvorfor kan du ikke tale fransk, din infernalske engelske klodrian? Hvorfor for pokker kan du ikke byde om the og kager? To gange mistede fru Glyn sit lommetørklæde og maatte selv tage det op. Hvor var du henne da, i den anden ende af værelset? Godt, da skulde du have ilet tversover gulvet, taget lommetørklædet op og leveret hende det med en pen liden tale som en gentleman. Da jeg var paa din alder, passede jeg *altid* paa da mernes lommetørklæder og vifter, naar de faldt ned! Ikke *en eneste* saadan anledning lod jeg gaa ubenyttet hen!“

— Saa tog han mig med sig ud paa jagt, en frygtelig prøvelse for os begge; men det var jo absolut nødvendigt for en engelsk gentleman at være sportsmand.

En sneppe, som jeg ikke havde den mindste lyst til at dræbe, fløi ofte op til høire eller venstre for os som et lynglimt, hvorpaa jeg skjød efter den uden at træffe, naturligvis, hvad der bragte ham til at udskjælde mig for en søn af en forbandet fransk Micawber, hvorpaa han gjerne selv skjød bom næste gang, hvilket bragte ham til i raseri at prygle sin hund, en pointer, som jeg holdt meget af. Engang pryglede han den saa grusomt, at det gik rundt for mig. Jeg havde nær givet efter for en svare lyst til at affyre begge løbene mod dens brede ryg. Dersom jeg havde gjort det, vilde det kun være bleven anseet for et uheld og have sparet mig for mange fremtidige ubehageligheder.

En dag pegte han paa en liden fugl, som sad paa marken — en overordentlig vakker fugl, jeg tror, det var en lærke —, og hviskede til mig paa sin mest sarkastiske maade:

„Se her, du Petrus, tror du, at dersom du knælte ned og lod geværet hvile bekvemt paa dette gjerde uden at gjøre støi, — tror du at du da kunde drive det til at skyde den *siddende* fugl? Jeg har hørt om franskmænd, som skal have magtet at drive det saa vidt“.

Jeg sagde, at jeg vilde forsøge, lod mit gevær hvile, som han havde sagt mig, sigtede omhyggelig flere meter over fuglens hoved og affyrede begge løb (af frygt for et uheld efterpaa ligeoverfor Ibbetson), og saa fløi naturligvis fuglen sin vei.

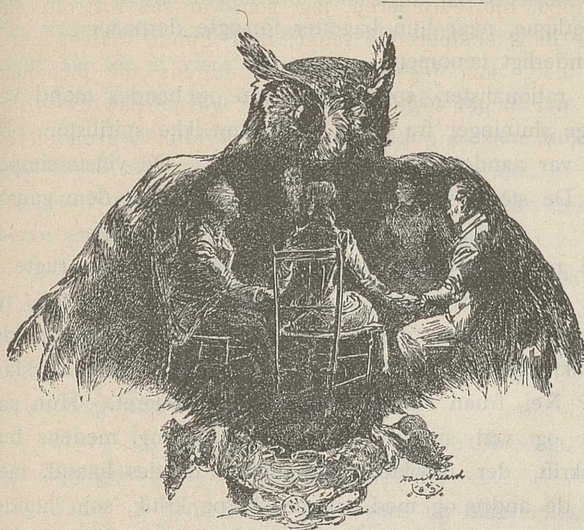
Efter dette tog han mig aldrig ud paa jagt mere; jeg havde til min egen forbauselse opdaget, at jeg, som var en ven og beundrer, ja endog vilde være rival af Natty Bumppo, hjortedræberen, jeg, som var saa fortrolig med den sidste mohikaner og hans skalperende fader, ikke kunde taale synet af blod, — mindst af alt blod, som jeg selv havde udgydt for fornøielses skyld. Det eneste dyr, der nogensinde faldt for mit gevær paa disse jagtture med onkel Ibbetson, var en ung kanin, og det skyldtes i grunden blot

»Og saa fløi naturligvis fuglen«.

et tilfælde, hvad jeg dog ikke fortalte onkel Ibbetson. Da jeg tog den op fra jorden og følte paa dens lille varme bryst, følte dens sidste hjerteslag under de svage ribben og saa blodet paa dens pels, blev jeg overfaldt af samvittighedsnag, skam og medlidenhed og blev enig med mig selv om, at jeg vilde opdage en anden maade at blive en engelsk gentleman paa end ved at dræbe disse uskyldige smaadyr, hvis lykkelige liv synes saa vel værd at leve. Jeg er formodentlig nødt til at spise dem; men jeg vil aldrig skyde dem mere, tænkte jeg; mine hænder skal i det mindste være frie for blod herefter. (Forts.).

Spiritisme igjen.

Tidsskriftet «*Arena*» indeholder i sit aprilhefte en yderst opsigtvækkende artikel. Den er skreven af *B. F. Underwood*. Mr. Underwood er nu en ældre mand og har i lang tid været redaktør af forskjellige frireligiøse blade af høi rang, saaledes af det i Boston siden nogen tid tilbage udkommende «*Index*», det udmerket redigerede organ for den mest fremskudte tænkning og for, hvad man næsten kunde kalde aandsaristokratiet i Amerikas kulturcentrum. Senere har han redigeret det i Chicago udkommende «*Open Court*», der havde sat sig som opgave at være organ for en religiøs opfatning i fuld harmoni med den moderne videnskab og videnskabelige tænkning. Det sidste blad redigeredes i fællesskab af Underwood og hans hustru, Sara Underwood.

De er begge fuldstændige rationalister, begeistrede for den moderne videnskab og den derpaa byggede filosofi, sjeldent klartseende, begavede og harmonisk udviklede mennesker, der begge nyder den fuldstændigste agtelse og respekt overalt i de Forenede stater, selv hos bitre modstandere. Navnet er ganske godt kjendt.

Begge vilde med sin rationalisme og nøgterne, rolige livsopfatning, sterkt udviklede logiske og forstandsbeherskede natur være blandt de sidste, man vilde tænkt paa i forbindelse med spiritisme. Den interesserede da heller ingen af dem. De betragtede den som i det væsentlige humbug og en moderne overtro, muligens med enkelte sandhedskorn, hentede fra hypnotismens og dobbeltpersonlighedens omraader, sandhedskorn, som de imidlertid hverken havde tid eller lyst til at opsøge. Deres hu gik i ganske andre retninger.

Saa hændte det nu vel for en 3—4 aar siden, at Mrs. Underwood ganske tilfældigvis en dag uden nogensinde at have tænkt derpaa opdagede, at en eller anden magt, der ikke var hendes egen vilje og bevidste personlighed, til sine tider ligesom greb hendes haand, førte den og pennen hen over

papiret og lod hende nedskrive tanker, hun ikke selv tænkte, i en haandskrift eller rettere i forskjellige haandskrifter, der ikke var hendes, og som hun med al sin flid ikke kunde efterligne, naar hun bagefter forsøgte derpaa.

Her var jo et besynderligt fænomen.

Koldblodige, rolige rationalister, som baade hun og hendes mand var, drog de ingenlunde hastige slutninger fra dette. De blev ikke spiritister. De troede ingenlunde, at det var aander, der aabenbarede sig. De vidste simpelt hen ikke, hvad det var. De stod overfor et høist besynderligt og dem ganske uforklarligt fænomen.

De experimenterede rolig og uden ringeste nervøsitet videre, brugte al den kritik, de besad, lod sig ikke rive med af »aandernes aabenbaringer», tilkaldte andre og foretog experimenterne under alle slags betingelser og forholdsregler. De prøvede forskjellige teorier for at se, om de kunde forklare fænomenet. Hypnotisme? Nei, fruen var aldeles ikke hypnotiseret. Hun sad der fuldstændig aandsfrisk og ved sin vanlige sans og samling, medens hun skrev. Hun fulgte den skrift, der udviklede sig under hendes haand, med samme nysgjerrighed som de andre og med samme skarpe kritik, som hendes arbeider altid udviser. Hun havde aldrig idé om, hvad »aanden» vilde skrive; det blev ofte stik det modsatte af, hvad hun selv tænkte og ventede.

De »budskaber», der saaledes kom, udgav sig bestandig for at være skrevne af afdødes aander og undertegnedes af dem. Den kraft, der førte hendes haand, paastod sig bestandig ar være en eller anden aand.

For hende selv var det hele blot noget besynderligt, kuriøst. Imidlertid havde hun ingen følelse af, at tankerne kom fra hendes eget indre. De blev ikke hviskede i hendes eget sind først; hun havde ingen idé om dem, før hun saa dem paa papiret; magten syntes at staa helt udenfor hende og alene at føre hendes haand.

Merkeligt nok var det hende umuligt at gjøre noget af dette, medmindre hendes mand var tilstede og fulgte hendes foretagende med opmerksomhed. Han kunde derimod selv ingen som helst meddelelse faa. Men hans «sympatetiske opmerksomhed» var nødvendig, forklarte »aanderne».

Mrs. Underwood fremlagde for 2—3 aar siden selv en række af disse meddelelser for offentligheden. Det meste deraf var værdiløst, sagde hun, uklare eller rent dagligdagse tanker; et og andet var dog virkelig ophøiet og vakkert, skjønt intet var absolut *nyt*. Enkelte meddelelser var af en intim, privat natur, angik ting og tanker, som kun hun selv og den meddelende »aand» nogensinde havde kjendt til. Hun drog ingen slutninger. Hun fremlagde blot disse fakta og rettede det spørgsmaal til samtidens videnskabelige verden, om den kunde løse gaaden for hende og fortælle hende, hvad magt det var, som greb hendes haand, hvorledes denne magt kjendte ting, som

alene hun og en afdød havde kjendt, eller hvorledes den kunde fortælle om ting (hvad den ofte gjorde), som ingen af de tilstedeværende havde rede paa eller nogensinde havde havt i sine tanker, og hvorfor denne magt bestandig udgav sig for at være en afdøds »aand».

Selv syntes hun nærmest at tænke sig, at her forelaa et eller andet spil af vor dobbelte personlighed, men uden at hun kunde faa fænomenerne til at passe dertil eller rigtig at kunne forklare sig det.

— Nu skriver hendes mand en ny artikel derom. Han begynder med at give endel exempler paa disse meddelelser.

Spørgsmaal: Kan De sige os, hvori Jesu magt bestod?

Svar: I sympati med menneskene.

Spørgsmaal: Og Buddhas?

Svar: I den samme aand.

Spørgsmaal: Og Muhammeds?

Svar: I hans ønske om at forædle sin slegt.

Spørgsmaal: Og Konfucius's?

Svar: I sympatetisk sund sans og filantropisk iver.

Spørgsmaal: Og mormonføreren Josef Smiths?

Svar: I fysisk følsomhed, forenet med en intens idealisme af sanselig natur.

Følgende modtoges med Charles Darwins underskrift:

»Saalænge jeg var paa jorden, arbeidede jeg samvittighedsfuldt i bestemte spor. Jeg var ofte i tvil; men med min logiske natur var jeg nødsaget til at antage de slutninger, hvortil mine forskninger førte mig. Jeg forstod ikke da vore sansers begrænsede evner og modtagelighed og begik af den grund undertiden store feil. Jeg forstod ikke da en anden tilværelses overensstemmelse med fornuftens fordringer. Jeg har siden min formforandring indseet, hvor ensidig jeg var, men forstaar ogsaa, at jeg ikke kan dadles for de feiltagelser, hvortil jordlivets begrænsede viden og kjendskab førte mig. Det er en glæde for os her, at vi gjennem passende medier atter kan sætte os i forbindelse med jorden. Charles Darwin.»

En dag, siger forfatteren, spurgte jeg »aanden», fordi jeg intet andet havde at spørge om, og fordi jeg tilfældigvis lagde merke til en vase med blomster, der stod paa bordet: »Hvorfor er Sara saa glad i blomster?»

Svar: Blomster er selve den sanselige spiritismes væsen, og hun og alle, der som hun holder af det skjønne, der er givet menneskene som symboler, nødes til at gjenfinde livets guddommelige atomer i enhver form, hvori de aabenbarer sig.*)

*) Disse meddelelser er ofte yderst vanskelige at oversætte. Udtrykkene er ofte dybt filosofiske; til andre tider synes det mig, som om det blot er o r d e n e. der er hentede fra filosofien, medens tanken er uklar.

Spørgsmaal: Hvad mener De med livets atomer?*)

Svar: Ved dette udtryk søger vi at udtale saa klart, som eders begrænsede sprog gjør det muligt, det forhold, hvori eders flygtige tilværelse staar til livsaltet.**) Blomster er atomer af livsaltet . . . . .

En aften skreves navnet »Karoline». Vi nævnte adskillige Karoliner og spurgte, om det var nogen af dem. Nei; i stedet kom *Karoline Fox*, som vi aldeles ikke havde tænkt paa. Da navnet var skrevet, huskede Mrs. Underwood, at hun havde læst hendes »memoirer».

Spørgsmaal: Vil Karoline Fox sige noget angaaende sin ven og min helt, John Stuart Mill?

Svar: John Stuart Mill søgte at forbedre kvindens sociale stilling, fordi han var *un chevalier sans peur et sans reproche.*

Spørgsmaal: Møder De nogen gang *Carlyles* i det liv, hvor De nu er?

Svar: Undertiden; men deres livssfære synes ikke at være netop den, jeg havde ventet.

Spørgsmaal: Er De ligesaa lykkelig, hvor De nu er, som De var her paa jorden?

Svar: Var jeg før bleven fortalt om dette liv som en vidunderlig drøm af en digter eller seer, vilde jeg have anseet den altfor herlig til at kunne være sand; og selv nu, da jeg lever dette nye, deilige, udviklende liv, tvinges jeg stadig til at spørge mig selv, om det ogsaa alt er virkeligt dette, at jeg er her som en del af denne herlighed.

Spørgsmaal: Hvad kan De fortælle angaaende det steds beliggenhed, hvor De nu er?

Svar: Der findes intet ord i eders sprog, som sætter mig i stand til at forklare det og besvare eders spørgsmaal. Sproglige udtryk kan ikke tolke det, hvortil I paa jorden intet tilsvarende har.

Spørgsmaal: Hvori bestaar Deres høieste lykke der, hvor De er?

Svar: I elskende og frigjorte aanders selskab.

Spørgsmaal: De knyttede mangt et vakkert venskab her paa jorden, — finder De nye venner ogsaa *der?*

Svar: Utvilsomt var mine jordiske venner mig til stor og virkelig hjælp og glæde; men mine venner her er en kilde til evig fryd.

Spørgsmaal: Hvorledes lærer De at kjende disse nye venner?

Svar: Sara, alle, der sympatiserer med hinanden, lærer hinanden her at kjende som medlemmer af samme aandelige slegt eller kreds.

Spørgsmaal: Hvad vilde De, der kjendte J. Stuart Mill saa godt, angive som det svageste punkt hos hans sterke aand?

---

*) Atoms of Being. — **) The All of Being.

Svar: Det tilsyneladende svage punkt hos denne elskværdigste personlighed var hans mangel paa menneskelig medfølelse med individet. Vor slegt forstod han delvis; men individet var ham et mysterium.

Spørgsmaal: Er det i almindelighed nødvendigt for aander i det næste liv at komme i fornyet berørelse med vort jordliv for at erindre, hvad de her har oplevet?

Svar: Det er kun saa, naar den afdøde aand paa jorden har været uvidende om mere udviklede former af aandelig tilværelse.

Spørgsmaal: Hvorfor beherskes saa mange medier af indianeraander? Er det muligt for slige aander at faa indflydelse over intelligente og dannede mennesker?

Svar: Ja. Der er saa mange saakaldte dannede mennesker, som i virkeligheden staar paa de vildes standpunkt, at indianere er de bedste tolkere af deres overvurderede tanker.

Spørgsmaal: Beholder den enkelte sjæl i al evighed sin individualitet, eller absorberes den tilsidst i den universelle tilværelse eller aand — (i Gud)?

Svar: Vi ser lidt klarere, end I kan, individets forhold til det hele; men de mere abstrakte spørgsmaal angaaende livsaltet er vi ikke udviklede nok til at besvare; de volder os ligesaa meget bryderi som eder. Vi ser blot lidt klarere, hvad der endnu er muligt i retning af videre udvikling og væxt, det er alt.

En anden gang skreves uden forberedelser: «Vi venter nu alle paa at faa nogle af *B. F. U.'s* gaader at løse».

Mr. Underwood giver flere meddelelser, hvoraf enkelte virkelig er ganske interessante, andre blot besynderlige. Han ønsker at give en oversigt over den hele række af aandemeddelelser, slig som hans hustru modtager dem, indbefattet meningsløsheder og alt.

Hvorfor, spørger saa forfatteren, ifald disse meddelelser kommer fra et dybere «jeg», en under og udenfor bevidstheden liggende intelligens i os — en intelligens, en dobbeltpersonlighed, hvorpaa baade forfatteren og hans hustru tror og finder tusen tegn paa —, hvorfor lyver da bestandig dette andet jeg ufravigelig, hvorfor udgiver det sig altid for en eller anden afdøds aand? Hvorfor og hvorledes hænder det, at det optræder til forskjellige tider som forskjellige aander af helt forskjellig dannelsesgrad og tankegang, som en hel række af klart adskilte individualiserede personligheder? Hvorfor griber den mediets haand og skriver disse meddelelser med fint og kunstfærdig eftergjorte haandskrifter, som det tillægger hundreder af afdøde aander, aander af ry og aander uden mindste ry? Hvorfor søger dette andet «jeg» i os saaledes at bedrage det egentlige «jeg»? Det har altsaa — ifald det er det, som skriver, — evne til at debattere filosofiske spørgsmaal af enhver art paa en intelligent,

ofte ganske dybsindig maade; det skriver vers, undertiden ganske godt (hvad det egentlige jeg ikke gjør), det fortæller om ting, som det egentlige jeg ikke kjender det ringeste til, som hverken den skrivende person eller nogen tilstedeværende nogensinde har havt kjendskab til eller berørelse med. Hvorfor og hvorledes alt dette?

Der er mangfoldige mennesker iblandt os, hvis karakter er hævet over alle tvil, der saaledes skriver under en eller anden intelligent paavirkning, som *ikke* udgaar fra deres egen vilje eller deres egen bevidsthed. Alle omstændigheder gjør, at stedse flere og flere tusener tror, at disse meddelelser maa komme fra usynlige væsener, om end ikke altid fra dem, der undertegner meddelelsen.

Paa den anden side er der ting, der gjør en mistænkelig og tvilende, saaledes den hyppige anvendelse af store mænds navne, selv naar meddelelserne er altfor tarvelige og lavtliggende til at komme fra disse, vanskelighederne ved at faa aanderne til at opgive fakta og forhold, der kunde tjene som bevis for deres identitet, deres ulyst til at opgive navne, naar man begynder at gjøre indgaaende og søgende spørgsmaal, de store aanders absolute underlegenhed under deres jordiske standpunkt, ifald de meddelelser, der i almindelighed udgiver sig som komne fra dem, ogsaa gjør det, det faktum, at der altid er mere eller mindre af mediets tanker og aand i de givne meddelelser, etc.

Indrømmes maa det dog, at der findes meddelelser, der ikke berøres af disse tvil, meddelelser, hvor haandskrift, stil, aandens egenheder i ord og udtryk, alt ganske ukjendt for mediet, gjengives til fuldkommenhed, og hvor detaljerede omstændigheder fortælles, hvorom ingen af de tilstedeværende har besked, men som siden ved undersøgelse befindes at medføre fuld sandhed, oplysninger af saadan art, der synes fyldestgjørende at godtgjøre aandens identitet.

Hvorledes *vil* man forklare alt dette? Her er fænomenerne, hvor er forklaringen? Vil læren om dobbeltpersonlighed og telepati give den?

At der findes en saadan dobbeltpersonlighed i os — en under bevidstheden liggende intelligens —, det maa vel nu ansees for afgjort. Exempler paa dens virkninger kjendes jo i hundredevis af enhver, der har syslet med disse ting. Men jeg tviler paa, om dette vil fuldt ud forklare de fænomener, jeg har omtalt. Man maa huske, at her er der ingen *trance,* intet tab af den vanlige personlighed eller bevidsthed for et eneste øieblik, ingen svækkelse af evner og aandsklarhed. Mrs. Underwood undergaar ikke ringeste merkbar forandring i det øieblik, meddelelserne begynder. Hun forbliver fuldstændig normal, fuldstændig sig selv. Hun er sig heller ikke bevidst, at dette arbeide udgaar fra hende paa nogen vis, eller at det nogensinde resulterer i den alleringeste træthed. Hendes egen følelse er blot, at en kraft fører hendes haand. Nærmere hende synes den ikke at komme.

Forfatteren omtaler saa enkelte af de mest besynderlige experimenter med dobbeltpersonlighed, saaledes professorerne Janets og Richets undersøgelser af en kvinde, mme. B., i hvem man fandt levende 3 eller 4 personligheder med hver sin skarpt markerede individualitet, og hvoraf den ene ikke vidste om den anden. Hun handlede snart som den ene af disse, snart som den anden. Hver personlighed for sig var rationel. — Men han viser saa, at dette ingen lighed bærer med de foreliggende fænomener, hvor mediet skaffer meddelelser fra hundreder af personligheder, mens hun den hele tid forbliver uforandret og aldeles normal.

Forfatteren slutter med, at her dog foreligger fænomener, som det bør vor moderne tid at rette sin opmerksomhed paa og undersøge i den samme nøgterne, videnskabelige aand, hvori den materielle verden er blevet undersøgt. Det gaar ikke længer an at affærdige disse ytringer af endnu ukjendte kræfter i livet som humbug eller overtro. Man skylder at undersøge dem fordomsfrit og omhyggelig. Han mener, at nogen teori derom er vi endnu ikke i stand til at forme os. Vi faar vente, til sagen først er bedre undersøgt. Hvad det end er, saa staar vi absolut her overfor kræfter og evner hos mennesket, som videnskaben endnu ikke kjender, og som tør vise sig at være af overordentlig stor betydning.

Den kinesiske koloni i New-York.

(Allan Forman i Arena).

Østsiden af New-York ned mod floden og havnen er for byens amerikanske beboere en næsten ukjendt verden; men hvad er den ikke alligevel for en interessant liden verden, — et helt moderne Babel! Det er her, vore brødre fra den anden side af havet, italienere, spaniere, polaker, russere, tyrker, kinesere, indere, stimler sammen. Her hører man alle tungemaal, ser alle slags nationaldragter og kan studere al verdens sæder og skikke. De enkelte nationaliteter blander sig dog sjelden med hverandre. De lever hver for sig og vedligeholder sine fædres skikke og levemaade. Imidlertid har dog kineserne vist en særlig lyst til at vælge sig hustruer blandt Erins døtre, og resultaterne af denne blanding af kinesisk og irsk blod er interessante at iagttage. Børnene bliver komplette kinesere. De foragter sine irske søskendebørn og vil intet have med dem at bestille. I det hele udgjør de kinesiske familier aristokratiet inden denne forvirrede blanding af nationer. De ser ned paa de andre som paa barbarer og forbyder sine børn at lege med de andres paa gaden. Og det med god grund; thi kineserne og deres børn er dannede og velopdragne, hvilket ikke kan siges om deres naboers. Som et resultat af disse blandede egteskaber mellem kinesere og irlænderinder fremkommer slige velklingende navne som *Bridget Wun Lung* eller *Paddy Hop Hi.*

Mott Street er kinesernes hovedgade. Der er de de raadende. Der bor ikke mindre end 9 000 af dem, de fleste velstaaende, mange rige. Der er 4, 5 af dem, som kan trække en vexel paa et par hundrede tusen dollars paa hvilken bank som helst og faa den honoreret uden et spørgsmaal. Midt i deres kvarter ligger den kinesiske frimurerloge med sine selskabs-

værelser og sine kontorer, hvorfra i grunden den hele koloni styres og ledes, og hvorfra ogsaa alle trængende hjælpes, faldne sættes paa fode igjen, arbeidsløse skaffes arbeide og i det hele samfundets vel i alle retninger pleies og varetages. Alle kinesere staar sig godt, ingen lider nød iblandt dem. Saa snart en mangler noget, kommer de andre ham til hjælp. Deres frimurerloge, som indbefatter dem alle, er et slags gjensidigt forsikringsselskab mod allehaande ulykker og uheld, et gjensidigt understøttelsesskab og en hjælpeforening. Lige ved er et tempel og i forbindelse med det klublokaler, der svarer til ynglingeforeningerne hos os, med læseværelser, hvortil der er fri adgang, og selskabsværelser, hvor der spilles schak og andre kinesiske spil. Her holdes ogsaa, hvad der blandt kineserne svarer til mere civiliserede nationers veddeløb, tyrefegtninger og boxekampe, nemlig literære og poetiske veddekampe og opvisninger. Disse udgjør de stakkars hedningers yndlingssport og nationale fornøielse. Enhver kineser kan læse og skrive og er lidt inde i literaturen, ja de fleste af dem skriver digte. De er en poetisk nation. I gamle dage havde man en meget drakonisk lov, der sørgede for at skaffe folket den fornødne oplysning. Enhver gut maatte tage en vis examen efter at have opnaaet en vis alder. Strøg han, saa fik han et aars frist til at indhente det forsømte. Strøg han saa atter, huggede man hovedet af ham som et unyttigt og udueligt menneske, som samfundet ikke længer kunde trækkes med, som et ukrudt, der blot stod andre i veien, spiste det brød og skyggede for den sol, som andre, der var bedre end han, trængte.

Naar man saa mindes, at de mænd, som her kommer sammen for at skrive vers og afhandlinger over et opgivet emne, og hvis største fornøielse bestaar i det slags sager, er kokke, opvartere, mandlige «vaskekoner» o. l., og naar man ogsaa samtidig betænker, hvad de tilsvarende klasser af den europæiske eller amerikanske befolkning fornøier sig med, fristes man næsten til at godkjende kinesernes krav paa at sidde inde ikke alene med den ældste, men ogsaa med den høieste kultur. Ogsaa denne klub har en fastlønnet sekretær, hvis arbeide bestaar i at besøge de syge og se til, at de intet mangler, holde rede paa de arbeidsløse og skaffe dem arbeide og samtidig tjenestgjøre som et slags fredsdommer i al strid og uenighed mellem koloniens medlemmer.

Kineserne er de høfligste mennesker, jeg nogensinde har mødt. At saa er tilfældet ogsaa blandt dem, vi finder i Amerika, er saa meget mere betegnende, som de næsten udelukkende tilhører de laveste klasser i det himmelske rige. Sammenlignet med hvilkensomhelst anden nation er de simpelt hen i denne henseende beundringsværdige. De er en nation af fødte gentlemen. De er forekommende mod alle, taalmodige under de mest irriterende fornærmelser, gjengjælder ondt med godt, er godmodige, venlige, gjæstfrie — og *renslige* til det skrupuløse. Et kinesisk kjøkken er et mønster paa renslighed. Naturligvis er det ogsaa kun opdigtelse, at deres føde delvis bestaar af rotter, katte o. l. I tilfælde af hungersnød spiser de kanske heller disse, end de sulter ihjel. Men deres vanlige retter er yderst delikate. Kogekunsten forstaar de til fuldkommenhed. Slige kokke, som de har, findes ikke andetsteds. De forstaar ved røg og damp fra forskjellige urter og krydderier at bibringe kjød- og fiskeretter den fineste og mest betagende smag. Deres kager er ligefrem storartede. Disse tal er *legio*, og alle er de lette, fordøielige og velsmagende. Af sukkertøi og lignende sager laver de ogsaa en uendelighed af velsmagende ting som *bing-long* f. ex., en liden kinesisk nød, der omvikles med spiselige liljeblade og syltes i honing og ingefær. Ris, som ingen forstaar at koge som de, med en sauce, der er stamfader til *Worcestershire-saucen*, men meget delikatere, hører naturligvis til hovedretterne. Af vine og likører har de ligesaa mange og velsmagende arter som Europa. Men de er et yderst maadeholdent folk og drikker sin vin i ganske uskyldige portioner. Deres the er jo ogsaa noget ganske andet end vor. Den er den nationale drik. The serveres gratis overalt. Barberstuerne, butikerne,

ja endog templerne har sine thekander til fri afbenyttelse, ganske som man overalt ellers i Amerika finder isvandbeholdere. De drikker sin the *ren*, uden fløde eller sukker. Og den maa altid laves ny for hver person. Til »én kop the« hører en stor bolle eller kop, en flad og en dyb theskaal. I bollen lægges en skefuld theblade, hvorpaa gydes kogende vand. Derpaa lægges den flade skaal over bollen, hvorefter theen faar staa og trække en stund; saa heldes den af i den dybe skaal og drikkes deraf.

Kineserne har to laster, — opiumsrøgning og spil om penge. Opiumsrøgningen er bleven ganske overdreven i de skildringer deraf, som vi faar gjennem missionærer og lignende folk. Der findes ikke længer nogen opiumsbule i New-York, og de, som før fandtes, blev næsten alle holdt af amerikanere eller europæere og søgtes væsentlig af disse. Kineserne er i regelen meget maadeholdne i sin nydelse af den eftertragtede urt, og virkelig afskrækkende resultater deraf er sjeldne. Omtrent hver kineser røger en eller to piber opium daglig i sit eget hjem.

En opiumspibe er ganske forskjellig fra den vanlige tobakspibe. Der er intet mundstykke, da piben ikke holdes mellem, men mod læberne. Hovedet har form af en meget flad thekop, i hvis bund der er et fint hul. Den røgende sætter sig tilrette paa en pude paa gulvet, hvilende paa den venstre side og med en liden spirituslampe ved siden. Med en naal (af størrelse som en stoppenaal) tager han kun en draabe op af den siruplignende opium og koger saa denne draabe i spiritusflammen, til den delvis inddamper og bliver en seig, deigagtig pille. Denne triller han saa paa pibehovedet, til den bliver spids i den ene ende, hvorpaa den fæstes i det omtalte hul i pibehovedet med den tilspidsede ende. Naalen trækkes saa ud, hovedet holdes over lampen, og røgen indsuges helst i et eneste drag. En øvet røger bruger 5 minuter til alle disse forberedelser og 7 sekunder til at tømme piben.

Fra politiets og domstolenes synspunkt er jo den værste opiumssvir langt ufarligere end en civiliseret brændevinssvir. En opiumsrøger slaar ingen vinduer i stykker, banker ingen kvinder, mishandler ingen børn, fylder ikke gaderne med spektakel, elendighed og stank, hvad den civiliserede dranker jo ikke er fri for at gjøre.

Spil er for kineseren en langt farligere last end opiumsrøgning. I det gaar han op med liv og sjæl.

Den kinesiske barber sæber kunden ind ved hjælp af en tandbørste og barberer saa ogsaa næse og ører. Han benytter under operationen sex knive af forskjellig art og størrelse, deriblandt en, hvis blad blot er en tomme langt og to tommer bredt, og en anden, der er lang, tynd og bøielig.

Politiet har lidet besvær med kineserne. Der findes blot én kinesisk tigger i New-York, og han holder sig blandt irlænderne og tyskerne og hverken søger eller søges af sine landsmænd. Slagsmaal er yderst sjeldne. Indtræffer de en enkelt gang mellem to kinesere, saa foregaar de paa den maade, at hver griber med den venstre haand efter modstanderens haarflette, medens han med den høire klorer hans ansigt tilblods. Slaaes de med en europæer, saa gjør de ogsaa af gammel vane dette tag efter haarfletten, og naar de ikke finder den, bliver de forvirrede og modløse og ved ikke længer, hvorledes de skal forsvare sig.

De er i det hele et arbeidsomt, nøgternt, flittigt, rensligt og fredsommeligt folkefærd. Deres eneste forbrydelse iblandt os er, at de arbeider strengere og ihærdigere og lever billigere end andre.

Nytten af høiere skolegang.

(Efter *Charles Dudley Warner* i «*Harper's Mag.*»)

Hvor stort et fremskridt vilde det ikke betegne, om vi blot alle kunde faa den tankegang ind i os, at høiere og den høieste skolegang er en aldeles herlig og prægtig ting i og for sig uden hensyn til dens praktiske nytte! Vi maa komme bort fra den opfatning, at maalet for al oplysning og opdragelse er evnen til at kunne skjøtte en praktisk bedrift. Skolerne har en høiere opgave end at uddanne flinke kontorfolk, dygtige læger, prester og advokater. Deres første og største opgave er den at uddanne dygtige, intelligente og fuldt udviklede *mennesker*. Det andet maa komme i anden række. Først oplysning for dennes egen skyld paa grund af dens udviklende indflydelse paa folk og individer, dens evne til at skabe bedre, høierestaaende mennesker; fordi den er ēn pligt mod os selv og mod alle, fordi vi først ved den kan blive det, naturen har bestemt os til, fordi vi først kan leve livet helt, frit, fyldig og rigt, naar vi gjennem en høiere oplysning og uddannelse har naaet alle vore evners udvikling og brug; — først det, saa kan vi bagefter tage hensyn til de saakaldte praktiske krav, lade den vordende smed lære lidt smedehaandværk, den vordende bogholder lære handelsregning, den vordende læge studere medicin. Men først maa de alle gjøres til intelligente mennesker. Det er det mest praktiske af alle hensyn. Det er bedre, at vi mangler lidt i fuldstændig uddannelse for praktisk bedrift, end at vi faar et folk af dygtige forretningsmænd, men uden almendannelse, uden udvikling af det mest menneskelige, uden intelligens og uden interesse udenfor deres lille trange forretningsverden.

Først det almenmenneskelige, saa det specificerede; først de ideelle, saa de praktiske krav; først oplysning for oplysningens egen skyld, saa for de praktiske hensyns skyld, for nyttens skyld.

Et af de mest forhaabningsrige tegn i vor tid er netop det, at saa mange af vore unge mænd søger et universitet alene for uddannelsens egen skyld uden at have nogen tanke paa at «gjøre brug» deraf som levevei. De forlader universitetet for at gaa ind i forretningslivet eller blive landmænd. Men hvad skal de med kjendskab til græsk og latin, til Homer og Vergil, til Zend-Avesta og Vedaerne, til Kant og Hegel i et liv tilbragt over kassabøger og journaler eller bag plog og harv? — spørger mange. Er det ikke bortkastet tid? — Spørg dem. Svaret vil blive, at de ikke vilde have undværet sin universitetsuddannelse for alt Indiens guld. Hvorfor? — Fordi det har hjulpet dem i deres dyrkning af jorden, i deres bogførsel? Nei, men fordi det har hjulpet dem til at leve, hjulpet dem til at leve livet mere menneskelig, gjort det mere interessant, mere lyst og rigt og tilfredsstillende for dem. Og

det er dog vel den høieste hjælp, noget kan yde os i livet, den at gjøre det dybere, fyldigere, rigere for os, gjøre os mere til virkelige mennesker, intelligente væsener, der lever livet paa menneskelig vis.

Man kjender disse mænd paa lang afstand. De har faaet et behageligere, lysere ansigtsudtryk endogsaa end deres mere udannede naboer. De er gentlemen. Der staar lys om dem. Der hviler tilfredshed og fred over deres hele væsen. De eier det større syn paa livet, de tusend baand og interesser, der knytter dem til deres tid og alle tider og udvider og uddyber deres eget liv. De har en uudtømmelig kilde til adspredelse, opmuntring, fornøielse, videre væxt og uddannelse i sin evne til at læse med forstaaelse, til at fatte og paaskjønne menneskeaandens bedste værker og største tanker i alle tider. Arbeidet gaar lettere, hvad det saa er, fordi bøgernes og tankernes verden lægger lys og glæde, betydning og maal ind i det.

Der er mange byer i det amerikanske vesten, hvor den hele selskabs- og forretningstone har faaet præg af denne høiere dannelse blandt de mænd, der øver dagens vanlige virke. Raaheden er udryddet. Det hele har faaet høiere flugt. Konversationen har ophørt at være blot og bart abelignende pjat og er bleven intelligente menneskers udvexling af tanker og følelser. Man sporer forskjellen øieblikkelig. Som ti retfærdige mænd engang ansaaes for at være nok til at frelse en fordærvet stad, saa er ti dannede forretningsmænd nok til at give en hel liden bys forretningsliv et nyt, ædlere, og ideellere præg og sving. Gud ske lov, den tid er allerede kommen iblandt os, da forretningsliv ikke er ensbetydende med kras materialisme, lavhed, smaalighed og en rent prosaisk livsopfatning. Ogsaa der kan vi nu være idealister, realisere vore lyse drømme, leve et liv, der helt er værd at leve. Og jo mere almindelig den høiere dannelse og oplysning bliver, desto mere vil dette blive tilfældet.

Et ord i denne forbindelse om kvindernes høiere uddannelse. Vore unge piger strømmer til universiteterne og de høiere læreanstalter. Hvad skal de der? Tænker de alle paa at blive læger, prester og advokater? — Nei, Gud ske lov. De fleste tænker bare paa at blive *kvinder*, helt, fuldt ud, faa udviklet hver evne, Gud har nedlagt i deres kvindenatur, faa lært alt, en kvindesjæl magter at hige mod og optage i sig, faa gjort sig selv til alt det, som tid og evighed kan gjøre dem til. Ikke andet. De færreste tænker paa at «gjøre brug» af sin uddannelse. De færreste gjør det, dersom man da ved at «gjøre brug af» blot tænker paa at tjene penge ved det. Alle gjør overordentlig stor brug deraf fra et høiere standpunkt betragtet. De fleste gifter sig kanske. Kvindelige studenter synes jo at være særlig eftertragtede af vore unge mænd, som rimeligt er. Hvem vil ikke heller binde sig for livet til en intelligent kvinde end til et stakkars uvidende, taabeligt pigebarn, naar ellers alle om-

stændigheder er lige, som de jo gjerne er. Det er jo forlængst bevist, at hverken skjønhed eller kvindelighed dunster bort i universiteternes læresale. Tvertom, skjønheden forklares af den vundne intelligens, og kvindeligheden uddybes og gjøres firdobbelt tiltrækkende.

De fleste gifter sig kanske. Og deres høiere dannelse og intelligens sikrer dem og deres mænd et lykkeligere samliv og egteskab. De to kan jo da have mere sammen. Hustruen træder tillige for ham i mandlige venners sted. Skjønhed taber sin tiltrækning; men den dannede, intelligente kvinde er altid fængslende, altid en velsignelse. Hjemmet fanger lys af den høiere aand og det rigere liv. Og børnene er at misunde. Ingen vil vel bestride, at den dannede kvinde er en bedre moder end den stakkar, som saa gjerne vil gjøre sit bedste, men ikke ved, hvordan hun skal gjøre det, som har den gode vilje uden evnerne, kjærligheden uden intelligensen. Det er ingen let sag at opdrage børn; der trænges sandelig og kan gjøres god brug af al den kundskab, al den uddannelse, en kvinde kan samle ved høiskole eller universitet eller hvorsomhelst. Lykkeligt det barn, hvis moder ved og har lært nok til at veilede det op gjennem barne- og ungdomsaarene med raad og oplysninger, ved nok til at kunne føre og lede ogsaa barnets intellektuelle liv, være den første til at udpege for det livets store skatte af viden og tanker, være dets fører gjennem bøgernes verden, gjennem tvilenes kaos og frem til vished og tro og fast grund. Lykkeligt det barn, der kan se op til sin moder, som ikke alene en «god» moder, men ogsaa en dygtig moder, som en lærer og fører, — der gjennem hende og hendes kjærlighed og fuldvoxne kvindesjæl først ser livet udfolde sig, først lærer mennesker og ting at kjende. «Vi er blevne enige om her i Amerika», sagde engang en af vore mest fremragende prester, «at uanseet alle andre hensyn maa vore kvinder gives og nyde den høiest mulige intellektuelle uddannelse, blot fordi de er den kommende slegts mødre, og fordi moderhvervet trænger alle evners fyldigste udvikling, og børnene har ret til at fødes og opdrages af intelligente, dannede kvinder». Sikkert er det jo, at den høiere uddannelse af kvinderne vil sætte spor i den kommende slegt og gjøre den bedre og ædlere, end vi har været.

En anarkist om anarkisme.

(*Victor Yarros* i *Arena).*

Der er to slags anarkister, to skoler af dem, to retninger, der benytter navnet. Kun den ene af disse bærer navnet med fuld ret. Den ene skole bestaar af de kommunistiske eller socialistiske anarkister, som i et og alt følger Bahunins økonomiske og politiske lære. Selve navnet kommunistisk anarkisme er en selvmodsigelse. De er i virkeligheden ikke

anarkister. De ønsker expropriation af al kapital, afskaffelse af al privat eiendom og eiendomsret, og de tror paa brugen af fysisk magt for at føre sine ideer gjennem. De udgjør et virkeligt og aabenlyst revolutionært parti.

Den anden skole har for at skille sig fra den førnævnte maattet give sig selv dobbeltnavnet individualistiske anarkister. De er i virkeligheden de eneste sande anarkister, de eneste, paa hvem navnet passer, idet de er de eneste, som ønsker at grunde samfundet paa individets frihed og initiativ uden nogensomhelst regjering. De anser aldrig anvendelsen af fysisk magt for berettiget uden mod dem, der krænker andres frihed eller ret. De tror selvfølgelig heller ikke paa anvendelsen af fysisk magt til opnaaelsen af sit eget maal. De er ikke revolutionære. De er ikke politikere. De udgjør en filosofisk skole, der søger at bearbeide stemningen og sindene i retning af sine ideer. De er sig fuldt bevidst, at deres maal er et endnu fjernt ideal, at det ikke lader sig realisere hverken idag eller imorgen; de ønsker blot, at udviklingen skal gaa i den retning. De arbeider med hvilketsomhelst parti, for hvilkensomhelst sag, der synes at bringe samfundet et lidet skridt nærmere deres ideal. De er fornøiede med smaa fremskridt, med at gaa trinvis fremover. De glæder sig over hvert lidet skridt mod frihandel; de støtter enhver bevægelse i den retning. De ser i Henry Georges jordbeskatningsreform et betydeligt skridt mod maalet og arbeider derfor af alle kræfter for den. Men i dette praktiske arbeide for de smaa skridt fremad ser de aldrig maalet, aldrig det endelige, men blot en forberedelse af det anarkistiske samfunds veie. De taber aldrig det endelige, ideale maal af syne. Og de mener, at det er gavnligt og nødvendigt, at idealet og det endelige maal løftes som en fane op over dagens strid og viser altid videre fremover den vei, man skal gaa.

Det anarkistiske grundprincip er: frihed for alle og *lige frihed* for alle, eller: enhver skal have frihed til at gjøre, hvad han vil, saalænge han ikke hindrer eller indskrænker andres lige store frihed. Dette princip billiger vi uden forbehold. Det er for os en social naturlov, og vi kan ikke mere tænke os undtagelsestilfælde, i hvilke en slig lov ikke skulde gjælde, end undtagelser fra tyngdeloven. Og naar vi helt ud billiger principet, gjør vi det naturligvis med alle dets følger og alt, der med nødvendighed dertil hører. Saaledes indbefatter det jo enhvers ret til at være fri for legemlig overlast og derfor forbud mod mord, overfald, legemsfornærmelser etc.; retten til frit at bevæge sig, altsaa til at opholde sig og reise, hvor man vil; den lige ret til at benytte sig af de naturens elementer, hvoraf liv og frihed er afhængige, luft, vand, jord; fuld eiendomsret til arbeidsprodukter saa vel som til arbeidsredskaber, hvad der altsaa forbyder alt slags tyveri, røveri og tillige enhver art af socialisme eller kommunisme; retten til frit bytte, fri handel, fri kontraheren; retten til frit arbeide, fri forretningsførelse, fri tro, fri gudsdyrkelse, fri tale og fri offentliggjørelse af ens ord. Disse rettigheder er, mener vi, *naturlige* rettigheder, og intet samfund kan trives og i længden bestaa, som ikke respekterer dem. De er udtryk for sociale og etiske naturlove. Fremskridt maa maales efter den respekt, der vises disse rettigheder, den lige frihed med andre ord, som samfundet har vundet og sikret sine medlemmer.

Kun den er en «forbryder» i vore øine, der ikke respekterer disse rettigheder, der bryder disse *naturlige* etiske love, som alle er begrundede i hvert enkelt individs ret til liv og frihed. At bryde samfundslove, der ikke har sin rod i denne naturens egen ordning, gjør ikke nogen til «forbryder».

Det er en feiltagelse at tro, at et anarkistisk samfund vilde tillade *virkelige* forbrydelser. Love, domstole og politimyndighed vilde ogsaa existere der, blot med den forskjel, at lovene alene vilde være et udtryk for respekten for disse naturlige rettigheder og aldrig kunde gaa udenfor dem. Men saa vilde man jo alligevel have en regjering? Nei, kun en association til beskyttelse af den naturlige og etiske samfundsorden, til beskyttelse mod

virkelig forbryderske individer, mordere, tyve etc. Og en slig association, grundet paa fuldstændig frivillighed, vilde ikke mere være en regjering, end et gjens'digt livsassuranceselskab eller et frivilligt brandvæsen er en regjering.

Ingen uden disse *reelle* forbrydere vilde være udsat for nogensomhelst tvang i et anarkistisk samfund. Love, domstole, etc. vilde bero paa frivillig tilslutning. Ingen skatter kunde paalægges og opkræves uden gjennem frivillighed. Ingen kunde tvinges til at betale skat eller paa anden vis tjene samfundet, hvis han ikke ønskede det. Vi erkjender ikke, at det er nogen forbrydelse at negte at betale skat. En mand har ingen *naturlig* pligt til at skatte til eller i det hele tilhøre en stat. Og ingen stat eller styrelse i verden har nogen ret til at tage en skilling af mine penge uden mit ganske frivillige samtykke. De samfundslove, der gaar videre end til at være et udtryk for respekten for *naturlige* rettigheder og alles lige frihed, er i vore øine ulovlige. De er menneskelige traditioner og forordninger i strid med Guds og naturens evige lov. Og staternes nuværende maade at skaffe sig penge paa er i vore øine simpelt røveri, et udslag af den sterkeres magt, men uden retsgyldighed. Vi tror ikke, at vi paa vor side har ret til at bruge magt mod disse ulovlige magter. Det er bare at gjøre ondt værre. Vi haaber paa en dag, da oplysning og agtelse for andres ret vil være saa langt fremskredne, at folk vil indse, at moral, pligt, ret og lov ikke kan multipliceres væk, at hvad der er uret, naar én eller hundrede gjør det, ikke er rigtigt, fordi tusender gjør det, at hvad der vilde have været en forbrydelse af 149 kongresmænd ikke bliver til en hellig dyd, bare fordi én mand til stemmer med dem og giver dem majoritet med 150 stemmer. Der er ikke nogen saadan tryllemagt i tal. Vi har ingen overtroisk ærefrygt for majoriteten. Hvad der er galt, *er* galt, enten det øves af én eller af en million, af minoritet eller af majoritet. Er det uret af mig at tage en daler fra min nabo mod hans vilje, saa er det ogsaa uret af de millioner, som vi kalder staten, at gjøre det. Etik er ikke matematik.

Saaledes er altsaa det anarkistiske samfund: grundet paa alles lige frihed og den absolute respekteren deraf, — en frivillighedens samfundsorden, hvor ingens naturlige ret og frihed tør krænkes hverken af den enkelte, af staten eller af en majoritet.

Og mener vore modstandere, at en slig samfundsorden er umulig, at frivillighed og lov og orden ikke kan gaa sammen, at enhver stat maa grundes paa tvang, at hvis samfundets vedligeholdelse overlades til frivillige bidrag, skatter og og tjenesteydelser, saa kan det ikke bestaa, — mener vore modstandere det, saa kan vi blot svare, at det er netop dette, hvorom de og vi er af forskjellig tro og mening.

Den transsibiriske jernbane igjen.

(W. Berchow i *«Die Gegenwart.)*

Die Gegenwart for 18de april indeholder en artikel om den transsibiriske jernbane, hvorfra følgende oplysninger, der supplerer *Kringsjaas* tidligere artikel derom, tages.

Fra New York til San Francisko er der — pr. jernvei — 5500 km.; fra Moskva til Vladivostok, dens transsibiriske banes to endepunkter, er der 9500 km. Foreløbig tænkes dog blot 7000 km. af denne strækning tilbagelagt med jernbane; resten, 2500 km., vil man komme til at reise med dampskib paa Schilka-, Amur- og Ussurifloderne.

Banen udgaar, som i forrige artikel forklaret, fra Samara ved Wolga, krydser Uralfjeldene gjennem Slatoustpasset og naar Tscheljabinsk paa den anden side. Denne del af banen er færdig. Herfra skal den saa lægges videre til floden Irtisch, som den krydser over

en stor jernbro. To store jernbroer og over et hundrede træbroer for de talrige floder og elve, der krydses, er de eneste ingeniørarbeider af betydning paa den større strækning af banen. Den gaar nemlig for det meste over endeløse og overmaade frugtbare sletter, der ligner den nordamerikanske prærie, hvor nu saa mange millioner har fundet et lykkeligt hjem. Efter Irtischovergangen naaes byen Omsk med sine 4000 mennesker, — 700 km. fra Uralfjeldene og i en lignende afstand fra den næste store flod Ob, der krydses lidt søndenfor Sibiriens største og vigtigste stad, Tomsk (44000 indb.), midtpunktet i overordentlig rige distrikter. Derfra gaar saa banen i østlig retning over endeløse sletter, der om tyve aar kanske vil være rige, umaadelige kornagre. Ved Krasnojarsk krydses Jenissei og ved Irkutsk Angora. Her er man 1700 km. fra Tomsk, 3100 km. fra Ural. 60 km. længer fremme naaes kysterne af den store Baikalsø, rundt hvis sydende banen svinger sig i en 250 km. lang bugtning. Her haaber man at optage den kinesiske thehandel, der nu gaar over havet eller over Mongoliet. Længer frem kommer banen for første gang ind paa bjergfulde distrikter. Jablonoibjergene overskrides ved Tschita, Transbaikaliens hovedstad (16000 indb.), og 200 km. øst for dette pas ved bredderne af den seilbare Schilkaflod i byen Nertschinsk tænker man sig banens foreløbige endepunkt, 5000 km. fra den russiske grænse og 7000 km. fra Moskva. Herfra vil saa færdselen foregaa videre med dampskib over Schilka, Amur og Ussuri. Og fra Ussuriflodens sydlige løb fører saa en allerede færdigbygget bane, 400 km. lang, til Vladivostok*).

Den hele bane anslaaes til at ville koste 341 millioner rubler eller ca. 50,000 rubler pr. verst.

Den del af Sibirien, der ved denne bane gjøres tilgjængelig for kultur og beboelse, og som er særdeles frugtbar, udgjør ikke mindre end $2^1/_2$ million kvadratkilometer eller næsten det dobbelte af det hele europæiske Rusland. Her er altsaa plads for mangfoldige millioner mennesker. Frugtbar som jorden her allevegne er, blot ventende paa eiere og plog for at give den rigeste afkastning, er landet kanske endnu rigere ved sine hidtil urørte mineralske skatte af ædle og uædle metaller, kul, salt og grafit. Skovene er uudtømmelige.

Veien til Kina og Japan reduceres ved denne bane til det halve i afstand og til vel det halve i tid. Desuden undgaaes søreisen. Følgen vil blive, at i ethvert fald alle vigtigere og kostbarere varer fra og til orienten vil gaa ad denne bane. Denne reduktion i tid er beregnet efter den foreløbige bane med dampskibsforbindelse, liden kjørehurtighed (21 km. i timen) og ingen nattog.

Med hensyn til banens rentabilitet er det værd at mindes, at da den amerikanske stillehavsbane byggedes, havde øststaterne blot 20 millioner mennesker, og veststaterne var en øde ørken; banen pløiede sig gjennem den ubeboede vildmark og endte ogsaa i næsten helt ubeboede egne. Den russiske bane derimod udgaar fra det tæt befolkede Europa med dets velforgrenede jernbanenet, gaar gjennem egne, der er vel saa rige og frugtbare som de nordamerikanske prærier og allerede delvis befolkede (om end yderst tyndt), og naar ved den anden ende verdens tættest befolkede lande, Kina og Japan, med deres 440 millioner. At sammenknytte disse to tætteste folkemasser paa jorden — Europas og Østasiens — ved en jernvei burde vel ikke alene blive et stort kulturbefordrende arbeide, men ogsaa et overordentlig lønnende forretningsforetagende.

---

*) Der er her en uoverensstemmelse mellem de to refererede artikler. Den tidligere gjengivne omtaler disse 400 km. som nu under bygning; denne meddeler, at de er færdigbyggede. Den første nævner heller intet om banens afbrydelse af dampskibstrafik.

Ralph Waldo Emerson.

Tanker og brudstykker fra hans skrifter ved *Red.*

Ralph Waldo Emerson regnes for den nye verdens største digter og tænker. Han har givet det amerikanske aandsliv dets præg. Det er emersoniansk. Neppe har vel nogen anden forfatter i senere tider øvet saa dyb og bestemmende en indflydelse paa sit folk. Der er paa engang noget østerlandsk, om indiske, persiske og kinesiske vismænd mindende, og noget egte praktisk amerikansk ved ham. Sprog, stil og tankegang er i ethvert fald noget nyt og friskt. Han er en ny, vaagnende verdens første store tænker. Der er noget direkte og umiddelbart ved hans tanker og indtryk, som man sjelden finder hos de senere tiders forfattere. Hans vers og afhandlinger er fulde af en mystisk, jublende livsglæde og et mod, der intet frygter, men haaber og tror alt. Ingen livslede eller livstræthed findes her. Det digt, som jeg først gjengiver i prosaoversættelse, skreves ved et vendepunkt i hans liv, da han virkelig gjorde, hvad han der omtaler, forlod den store, larmende verden og trak sig tilbage til en liden landsby blandt Ny Englands bakker, hvor han uden at lade sig forstyrre af verdens meninger, uden at kjende ærgjerrighed, uden at bryde sig om, hvordan de bøger, han af og til sendte ud, naar aanden kom over ham, blev modtagne, levede i ro med »tanker og Gud«. Der er fare, mente han, i tidens overfladiske, larmende liv. Sjælen opstykkes og bliver væk i det. Stilhed og ensomhed trænges, hvis man vil føle helt og faa ro til at tænke helt. Han har for sine landsmænd været et slags profet og omfattes med en kjærlighed og høiagtelse, der formelig ved sin yderlighed egger til opposition og trods. Det er vanskeligt at gjengive eller oversætte Emerson, fordi hans sprog er baade poetisk og filosofisk. fuldt af billeder, vink, overdrivelser, hyperbolske udtryk; fuldt af dybsindige spekulationer, filosofiske teorier, der af ham benyttes alene illustrerende, og af poetiske, digteriske udtryk, hvori han ser dyb, praktisk og filosofisk sandhed. Han holder af at bruge udtryk som *Spænd en stjerne for din vogn*, hvor han mener: knyt et høit ideal fast til dit daglige liv; lad høie maal adle din stræben og dit arbeide; faa ideal og virkelighed til at arbeide sammen og blive ét; lad idealet ikke blot være drømme, der intet udretter, men spænd det for virkelighedens vogn og lad det trække den.

Af det følgende, valgt i flæng, maa man derfor ikke vente sig for meget. Emerson er dog som en frisk skovbris. At læse hans verker er næsten som en tur ude i frisk luft under den frie himmel. Hans tanker er store, rummelige og frie. De trykker en ikke, de drager en ud. De faar en til at aande lettere. Han er alsidig, udogmatisk som naturen. Og hvad han siger synes at komme fra selve tingene omkring en og ikke fra ham.

Farvel til verden.

Farvel, du stolte, selvgode verden! Jeg gaar hjem. Du er ei min ven, og jeg ei din. Længe nok har jeg drevet om blandt disse trællende skarer — en liden flodbaad paa det vilde, stormpiskede hav —; nu gaar jeg hjem.

Farvel til smigerens glatte ansigt, farvel til al storhed med de vise, overlegne miner, til rigdommens hovmod, til glatte embedsmænd, høie og lave; farvel til de fyldte sale, til torv og gade, til frosne hjerter og ilsomme fødder;

farvel gaaende og kommende, alle tilhobe; farvel, du stolte, selvgode verden, jeg gaar hjem.

Hjem til min egen arne blandt de grønne fjelde — et ensomt, stille, frydfuldt sted i et deiligt land, hvor fuglene synger den hele udslagne dag mellem det skinnende løv, og hvor vanhelligende fødder aldrig har traadt, hvor skriget og skraalet aldrig har naaet hen, — et sted, helliget tænkning og Gud.

Er jeg først der, saa glemmer jeg grækere og romere og al deres daad. Og naar jeg hviler under de store, hviskende grantræer og ser aftenstjernen skinne gjennem grenene — saa hellig og mild —, da ler jeg af al din selvgode viden og al din pragt, o, stolte verden, af filosoferende skoler og al deres lærdom; thi hvad er det vel alt, og hvad betyder det vel alt, mod at jeg selv i mit hjem under træerne taler med Gud?

Skjønhedens nytte og livsret.

Spørger vismænd dig, o blomst, hvorfor der ødsles saa med skjønhed paa vor jord, og til hvad nytte den er, saa svar dem, du kjære, at ifald øine er til for at se, saa er skjønhed et maal i sig selv og indeholder sin egen forklaring og begrundelse . . . . . Find, hvad vakkert er, og du har fundet omtrent det bedste, Gud har skabt.

Bedre at lide uret end at gjøre uret. Der var en tid, da jeg var bange for at blive narret og bedraget; nu frygter jeg blot, at jeg paa en eller anden vis skal komme til at narre eller bedrage andre.

Løgn skader os mere end selvmord. Den er et sværdhug gjennem sjælen.

Jo mere en mand véd, og jo mere han forstaar, desto dybere føler han, og desto klarere ser han det guddommelige i livet.

Vi kan ikke sjule vort sande væsen. Det skinner ud gjennem alle maskeringer, aabenbarer sig mellem linjerne i, hvad vi skriver, lægger sig for dagen netop i den løgn, vi troede skulde skjule det. Lærerens karakter og inderste tauker og væsen øver mere indflydelse paa eleven end alle hans ord og forskrifter. Om hvor store og hellige ting end presten taler, han rækker dog ikke høiere, end han selv lever. Hvad han er, og ikke hvad han siger, er tilslut det, som tilhørerne føler og følger.

Livet er ikke fuldt saa enkelt, som skolebøgerne mener.

Den troende maa altid udtrykke en del af sin sterkeste tro som tvil og fornegtelse, — tvil og fornegtelse angaaende det, som hindrer og begrænser den større tro.

En mands forfædre kiger ud af hans øine, den ene efter den anden, — fader, bedstefædre, oldefædre.

Forstand og tænkning hæver os over lov og skjebne.

Gud selv kan ikke skaffe den onde noget godt.

Hvor friheden er størst, der bliver samvittigheden mest robust.

Sjæle frelses ikke i bundtevis. Gud forhandler ikke med os efter noget repræsentativt system.

Hvor der arbeides, der kommer seiren.

En mands kald og arbeide er som hans redningsbøie paa livets oprørte hav. Uden kald og arbeide ophører livet at være agtværdigt.

Den, der øver en god gjerning, adles i samme øieblik. Handlingen selv er himlens ridderslag.

Sand religiøs følelse er som høifjeldsluft. Den bringer sundhed og kraft. Den gjør alt sublimt. Lyset bliver lysere ved den og livet større, rummeligere, værdigere. Alle store tider har været troende tider.

Tidens store digter maa komme som den Helligaands skald.

Den moralske følelse — samvittigheden — er den kristne muse.

Den dybeste filosof og den største digter er ét. En sandhed, der er skjønhed, er den enes maal, og en skjønhed, der er sandhed, den andens.

Gud taler aldrig til den feige. Han har ingen aabenbaringer for kujoner.

Stol paa dig selv! Sæt Gud i gjæld til dig.

Stryg aldrig seil af frygt. Lad det staa til. Skjebnen er paa den dristiges side

Retfærdighed, kjærlighed, sandhed, frihed staar som de skyhøie tinder omkring os. Intet menneske har naaet saa høit, at det har kunnet se ned paa dem. Vi maa alle i ydmyghed og ærefrygt løfte vore øine op til dem.

Og *den* vil se op til dem med dybest ydmyghed og ærefrygt, bag hvis pande der bor den klareste tanke og den skarpeste forstand.

Universets hele vægt holder os til vor pligt.

Vi er alle medansvarlige for al den synd, som findes i verden.

Det høieste i verden, alle sjæles herre og frelser og deres eget inderste væsen, er *kjærlighed*.

Moralsk orden er sikret i verden ikke ved en guddommelig styrelse udenfra, men ved, at Gud har forlenet hvert atom af verdensaltet med sin guddom.

Paa én side ligger vor natur aaben mod det guddommelige og blander sig frit dermed.

Hvori bestaar et moralsk liv? — Deri, at vi i handlinger og opførsel søger at naa og rette os efter almene og universelle maal i stedet for efter private og egennyttige.

Lad andre tragte efter at blive rige; søg du heller at blive *rigdom*, — selv at blive noget af værdi. Det er bedre at *være* noget end at *eie* noget.

Tro vil sige at føle, at det er bedre at *være* end at synes, at sandhed lønner sig.

De ømmere følelser er forstandens vinger.

De største tanker kommer fra hjertet.

Offervilligheden er en maalestok for karakterens storhed.

Det er ikke livets længde, men dets dybde, det kommer an paa, — ikke at det varer i saa og saa mange dage og aar, men at det række dybt ned til det eviges grund.

Det *evige* liv betyder mere end udødelighed. Det betegner intensitet og dybde, ikke bare udstrækning.

Verdenshistorien er en eneste lang fortælling om minoriteternes seire, om de enestaaende aanders magt over majoriteterne.

Majoriteter har ingen ret over en sjæl. Sjælen er altid kongelig af Guds naade.

Hvad tiden trænger mest, er mere sjæl, — en daab af ild og aand.

Institutioner er blot store mænds skygger ned gjennem tiderne.

Nationer maa ikke maales efter folkemængde eller kvadratmils territorium, men alene efter deres betydning for menneskehedens kultur og fremskridt.

Opfindelser kan ofte være vidunderlige og ærefrygtindgydende, medens opfinderne selv er til at skamme sig over.

Vi er skabte for evigt liv, vor hele aandelige organisation er afpasset derefter og bliver uforstaaelig og meningsløs under nogen anden forudsætning.

Ethvert menneske aner flere beviser for udødeligheden, end det kan udtale i klare tanker og ord. Vi er alle bedre troende, end vi synes at være.

At søge efter beviser for udødeligheden synes mig at være som at søge efter beviser for min hustrus troskab. Jeg har den tiltro til Gud, at han ikke narrer mig, men holder, hvad han ved at skabe mig, som jeg er skabt, har lovet.

Den, der vil udføre noget til fuldkommenhed, maa staa *over* sit arbeide, nærme sig det fra et høiere standpunkt.

Børn maa ofte skrige, stampe og rase for at faa gjort sig forstaaelige. Voxne mennesker maa kunne faa sin mening frem uden at gribe til slige midler, ved at tale sindig og rolig. Det samme gjælder forfattere. En skrigende, stampende, rasende stil er tegn paa ringe udvikling, manglende evne til at udtrykke sig. Den fuldvoxne aand taler altid rolig og jevnt.

Tidens store opgave bestaar i at opløse »masserne« i individer og personer. Vi maa glemme »massen« og henvende os til de enkelte.

Ser vi ingen guddom om os, saa er det, fordi vi ingen har i os. En mand ser, hvad han selv er. Er der sjælsadel og guddom i dig, saa finder du disse egenskaber ogsaa hos skopudsere og skorstensfeiere.

Viste stjernerne sig blot en eneste nat i hvert aartusen, hvor vilde ikke menneskene da falde ned og tilbede! Et mirakel ophører at være et mirakel for os, naar vi har seet det to, tre gange.

Forholdsvis faa voxne mennesker har øie for naturen. De fleste ser ikke engang solen, merker ikke, hvor den lyser og skinner. Kun den ser og fatter naturen, der som mand har bevaret noget af barnets sind og hjerte.

I skoven gjenfinder vi vor fornuft og tro og finder dem der i skjønneste harmoni. Der føler jeg mig hjemme. Træerne nikker til mig og jeg til dem. Vindens stille sus gjennem løv og grene synes mig altid saa ny og frisk og dog tillige saa gammel og velkjendt en lyd, — et pust af det evige.

Jeg synger denne vidunderlige virkeligheds pris. Alt svømmer i et hav af lys. Tro ikke, at vi i vor tid er komne for sent til verden, at alt det største og bedste allerede *har været*. Alt er endnu ungt, nyt og friskt. Vi staar ved tærskelen til nye tider og nye undere. Fortiden blegner mod, hvad der kommer. Haabets uendelige verden glitrer i østens daggry som i vestens solfaldsguld.

Det vidunderligste i den hele natur — miraklernes mirakel — synes mig at være det *skjønnes* tilværelse, — den skjønhedens trang og lov, som alt er underkastet.

Naturen er en evig virkning . . . . . den er en skygge, der peger mod solen bag os, — den evige *Oversjæl*.

Livet er en række af overraskelser.

Viser ikke vor tale om søndagens helligholdelse, at vi véd, at vi vanhelliger alle ugens øvrige dage? Og vidner ikke vor høitidelige indvielse af kirker om, at vore hjem mangler indvielse?

Der gives ingen verdslig historie; al historie er hellig.

Jo mindre en mand véd om sine egne fortjenester og dyder, desto mere tiltrækkende er han. Naturen er saa storslagent ubevidst.

Min ven er en, sammen med hvem jeg tør være mig selv.

Bedre at være en tidsel i din vens haand end hans ekko.

Lad en sandhed udtales, og alt i verden, levende og dødt, vidner for den og bliver dens beviser; selv græssets rødder rører paa sig i den sorte jord og sender sine vidnesbyrd frem i den glade dag.

Gode tanker er ikke mere værd end fagre drømme, medmindre vi lader dem blive til handling og liv.

Tag jer iagt, naar Gud slipper en tænker løs i sin verden. Da staar alt, hvad falskt og uret er, for fald.

Om det aandelige siger den mindst, der tænker mest.

Lev med Gud, og hvor du end er og gaar, vil menneskene om dig føle sig som i store katedraler.

Ved gravens rand vil den forstandige fremdeles stirre fremover med den vante sindets spænstighed og forhaabning og med øine lysende af glad forventning.

Fremsyn.

(*W. T. Stead* i «*Review of Reviews*».)

W. T. Stead, redaktøren af «*Review of Reviews*», er overordentlig interesseret for spiritisme og alle dermed beslegtede fænomener og ideer. I det sidste hefte af sit tidsskrift fortæller han en høist besynderlig historie, der staar i forbindelse med Sir John Franklins bekjendte polarexpedition og de eftersøgninger, der anstilledes, da expeditionen ikke vendte tilbage.

Det var i 1845, at Sir John Franklin drog afsted paa den skjebnesvangre expedition. I 1848 blev skibene forladte paa nordvestkysten af *kong Wilhelms land*, og her opdagedes levningerne af expeditionen først i 1859.

I 1850 havde man absolut ingen mening om, hvor expeditionen kunde være at søge. Man havde hele den arktiske region at gjætte paa. I januar maaned det nævnte aar havde en kaptein *Snow*, der senere deltog i en af de udsendte efterforskningsexpeditioner, et syn, hvori han saa det punkt, hvor levninger af skibene 9 aar senere opdagedes.

Den 7de januar kl. 3 om morgenen, fortæller han, saa jeg pludselig gardinerne i mit soveværelse trukket tilside, og i den fremkomne aabning viste der sig for mig et billede. Det forestillede et fladt, isdækket landskab, en større trekantet ø, som jeg efter dens form tog for at være en del af kong Wilhelms land. Der var ogsaa egnene om den magnetiske pol, Boothia, mundingen af den store fiskeflod og i det hele alt omliggende land. To tilsyneladende forladte skibe laa i isen. (Han beskriver saa omstændelig, hvor de laa — der, hvor man senere fandt dem). Paa kong Wilhelms land saa jeg en hel del hvide mænd og flere tilsyneladende lig. Ogsaa længer mod syd og mod vest saa jeg grupper af hvide mænd. Alle syntes de at strække hænderne ud imod mig og bønfalde mig om hjælp.»

Kaptein Snow sprang strax ud af sengen, nedskrev, hvad han havde seet, og tegnede et løst skisseret kart deraf. Dagen efter skrev han til lady Franklin og forklarede, hvor man efter hans formening burde søge expeditionen, uden dog at nævne sin drøm. Da imidlertid baade lady Franklin selv og to andre paa anden vis ogsaa kom til den slutning, at det udpegede sted maatte være det rette, sendtes den af hende i 1850 udrustede private expedition til dette sted. Kaptein Snow var med, men havde ikke kommandoen. *Prince Albert* (det udsendte skib) naaede imidlertid ikke frem. Det vendte ca. 270 km. fra stedet. Kaptein Snow protesterede, var fortvilet og tilbød at gaa videre alene i baad. Mandskabet var paa hans side og var parat til at følge ham; men den kommanderende officer modsatte sig det og vendte. Kaptein Snow erklærer, at han den hele tid følte, som om en anden magt udenfor ham drev og drog ham fremover mod det i synet udpegede maal. Der er heller neppe tvil om, at havde han dengang faaet sin vilje, saa var en del af Franklins expedition bleven reddet.

Ogsaa ad en anden vei, gjennem et andet medium, blev stedet aabenbaret og udpeget. Aftenen før *Prince Albert* afseilede, fik lady Franklin underretning om denne aabenbarelse.

I oktober 1849 døde en fem aar gammel datter af en kaptein *Coppin*. Strax efter var barnets søskende enige om, at hun «gik igjen». Flere saa hende aldeles tydelig; oftere viste hun sig blot som en kugle af blaaligt lys. En aften bad en tante en 8-aarig søster af den afdøde spørge aanden, om den kunde opgive, hvor Franklins expedition var at finde. Øieblikkelig saaes skrevet paa værelsets væg i tre tommer høie bogstaver: «*Erebus* og *Terror* (de tabte skibes navn), Sir John Franklin, Lancaster Sund, Prinsregentens fjord, kap Viktoria, Viktoriakanalen.» Skriften var lysende. Strax derpaa saa det 8-aarige barn paa gulvet en polarscene med indefrosne skibe. Saa levende var det hele, at barnet begyndte at fryse og skjælve. Strax efter beskrev hun for tanten omstændelig, hvad hun havde seet,

og tegnede ogsaa et slags kart over de paagjældende egne. Merkelig nok fandtes der paa dette kart en da ukjendt havarm, som først opdagedes 3 aar senere. Og da Mc. Clintock i 1859 fandt resterne af Franklins expedition, bekræftedes barnets hele syn paa det nøiagtigste.

Det hele blev som sagt lady Franklin meddelt i 1850 og bagefter af hende bevidnet.

Fra elektricitetens verden.

(New York Independant).

«En bolig, der er uden elektrisk ringeapparat, elektriske gastændere, tyveallarmeringsapparater, telegraf for at tilkalde bybud, politi eller læge, eller som mangler telefon, er i moderne byer allerede gammeldags, medens et hus, der foruden disse indretninger ogsaa har elektrisk belysning, elektrisk symaskine, elektrisk rulle og elevator, blot er saa nogenlunde moderne. For helt at være det maa det ogsaa besørge kogningen og opvarmes ved elektricitet og desuden have elektriske uhre i alle husets værelser (der altid gaar absolut rigtig og viser paa sekundet den samme tid), elektriske apparater, der automatisk registrerer alt, der foregaar i huset, døres aabning og lukning, pengeskabes og pengeskrins aabning, apparater, der automatisk ventilerer og lufter huset, regulerer opvarmningen til den nøiagtig ønskede temperatur, øieblikkelig giver en besked om ildløs i huset, fortæller, hvor den er, og selv sætter sig i værk med at slukke den, medens det samtidig sender telegrafisk bud til nærmeste brandstation. Men meget snart vil der kræves langt mere af en virkelig moderne bolig. Hvert hus vil have sit elektriske piano, spillet af en af tidens største kunstnere paa den musikalske centralstation. De riges huse vil vel faa et helt elektrisk orkester. Paa ethvert bord vil der være elektriske kjølere og elektriske opvarmningsapparater, der paa faa øieblikke opvarmer eller afkjøler retterne til den forønskede temperatur. I sale og blomsterværelser vil elektriske fontæner spille i alle regnbuens farver. Elektriske lamper vil skjules i blomsternes kalke og i bladenes folder. Malerier vil oplyses af elektriske lamper, skjulte i rammen. Postvæsenet vil blive omtrent afskaffet. Breve vil sendes i ens egen haandskrift fra verdens ene ende til den anden bostavelig med lynets fart. Eller rettere, man sætter sig ned og skriver brevet paa det sted, man ønsker det læst. Selv den tarveligste familie vil vel have sin elektriske ekvipage, langt bekvemmere, sikrere og fremfor alt billigere end de gammeldagse med heste forspændte kjøretøier. Den elektriske ekvipage spiser ikke, koster yderst lidet at holde, trænger ingen staldkarl og vil vel koste en ren ubetydelighed sammenlignet med gode heste».

— Man kan nu reise fra Middelhavskysten (Jaffa) til Jerusalem med jernbane. Jernveien er omkring 86 km. lang, hvoraf de 50 ligger i sletteland og de 36 i bjergfulde egne. Der er ingen tunneller, men tre, fire prægtige jernbroer og 5 særdeles dybe skjæringer. Den største stigning er 2 %. Banen er smalsporet (1 m. mellem skinnerne). Der benyttes 5 amerikanske lokomotiver; vognene er byggede i det væsentlige efter det amerikanske princip, men kommer fra Frankrige. Mellem Jaffa og Jerusalem er der flere stationer. Stationen i Jerusalem ligger 2 476 fod høiere end stationen i Jaffa. Banen har kostet henved 7½ million kroner og blev bygget paa 2½ aar. Den eies af franskmænd. Tiden mellem de to endestationer er 3¼ time nedover og 3½ time opover. Billetpriserne er ca. 9 kroner for første klasse og 3.50 for anden. Der er blot to klasser. Banens bygning har allerede givet spekulation og forretningsliv et opsving. Jordeiendomme i og omkring Jerusalem er stegne i værdi. Den grund, hvorpaa stationen i Jerusalem er bygget, betaltes med 90 000 kroner, medens den for nogle aar siden var at faa for 40 kroner.

Der har ogsaa i længere tid gaaet rygter om en anden jernbane i det hellige land, fra Ægypten langs kysten til Jaffa og videre til Damaskus.

„Kringsjaa“.

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvartalet eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa“ tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særligt ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskrifsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa“ er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen *bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.*

Huseby & Co.s forlag,
Grubbegaden 2.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser, Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne“.

Institutioner og mænd.

Mange af os drømte i vor uskyldige ungdom, at kunde vi blot her i verden faa de rette institutioner, frie — rigtig frie og ideelle — institutioner, saa vilde alt gaa godt og himmeriges rige komme paa jorden. De fleste af os har forhaabentlig siden lært, at der skal noget mere til. Institutionerne har sin store og mægtige betydning; men de nytter dog lidet, hvis der ikke staar mænd med karakter bag dem, og hvis de ikke til slut har sin grund i en frisk og kraftig folkekarakter. De prægtigste institutioner kan ikke frelse os fra dumhed og elendighed, saa længe der mangler selvstændighed, intelligéns og karakterstyrke hos de enkelte. Det er tilsidst grundlaget for, det hele, — den solide grundmur uden hvilken institutionerne altfor meget faar karakter af luftslotte. Folkekarakteren er et folks sande grundlov. Det er i den, frihed og ret først og fremst maa skrives ind. Det er den, det gjælder; det er der, reformerne maa begynde.

Dermed er selvfølgelig ikke et ord sagt mod den store betydning af, at et folk eier institutioner, som øver en opdragende, frigjørende og udviklende indflydelse, som staar i samklang med ret og billighed, og som giver folket rum og anledning til at bruge alle de evner, det eier, og ansporer det til at bruge dem. Det er sikkert, at institutioner merker og opdrager et folk. De ikke alene ordner det ydre liv i nutiden, de

præger ogsaa det indre og dybere liv, som vil skabe fremtidens orden. De former de slegter, der fødes under dem. Som natur, landskab, arkitektur og kunst øver en stille, men stadig virkning paa os, saaledes er det ogsaa med de institutioner og love, hvorunder vi lever. De søger at skabe os i sit eget billede. Er de store, frie, retfærdige, saa hjælper de til at opdrage et stort, frit, retfærdigt folk.

Men den, der sætter sin lid til institutioner alene og tror, at alt lader sig ordne ved en reform af dem, vil blive skuffet. Det er folkets karakter, det til syvende og sidst kommer an paa, og samfundet lader sig ikke løfte høiere, end den kan bære det op. Det er der, fremskridt og reform maa begynde. Det er der, vi maa finde det faste underlag for den løftestang, der skal hæve samfundet til høiere niveauer.

Mange udmærkede mennesker har i vor tid fundet sig skuffede, fordi institutionerne ikke har udrettet, hvad man ventede sig af dem. De har ikke bragt gudsriget til jorden. Smaalighed og uselhed, tyranni og elendighed florerer under frihedens flag næsten ligesaa godt som under den ældre ordnings merke. Saa skuffede føler mange sig ved dette, at de helt har tabt troen paa fremskridtet, troen paa fremtiden og paa en lysere og bedre kommende samfundsordning. Der er dog ingen grund for slig skuffelse og tvil. Institutionerne har gjort, hvad de magter. De har gjort meget; vi faar ikke glemme det. Men der skal mere til. Reformerne maa dybere ned. Det er ikke nok at omskabe love og institutioner; sind og hjerter maa omskabes med, menneskene bedres, adles; frihed og selvstændighed maa indforlives i dem saavel som i de skrevne dokumenter. Vi maa efterse og ombygge selve grundmuren for samfundslivet — de *enkeltes karakter*. Vi maa ned under og bagom politiken, til moralen.

Man drømte, at med de gamle institutioners fald, vilde det være forbi med smigrende, krybende hofmænd og alt deres væsen. Men den konge, som kaldes folket, har ogsaa sit hof, der er vel saa ynkeligt og vel saa tarveligt som det, der engang forpestede kongernes sale. Karakteren er den samme; den udmerker sig ved vekhed, uefterrettelighed, falskhed og og upaalidelighed. Sagde kongen «ja», saa sagde de gamle hofmænd «ja». Sagde han «nei», saa sagde de «nei». Nøs han, saa nøs de. Drak han, saa drak de. Det gjaldt i et og alt at gjøre som han og vogte paa hans mindste vink. Og netop ligedan gjør de moderne hofmænd — folkets hofmænd. De veirer med næsen i vinden for at lugte ud, hvad folket vil, hvad folket tænker paa, og derefter retter de sin tale og sin opførsel. Demagoger er hverken værre eller bedre end de gamle kongesmigrere. De er af samme æt, deres afkom i lige linje, og sønnerne har intet at bebreide

fædrene, fædrene intet at bebreide sønnerne.

Men som de mænd var kongernes bedste venner og raadgivere, der vovede at trodse deres uvilje og saarede forfængelighed ved frit at sige dem sin oprigtige mening, saaledes er ogsaa den dag idag de mænd folkets bedste venner og nyttigste tjenere, der overlader det til andre at smigre og logre for det og uden frygt og uden hensyn siger det, hvad de mener og tænker. Det kræver mod; thi kong Demos er en streng og ofte en tyrannisk, forfængelig og hovmodig herre, der ikke ynder modsigelse. Det er vel saa farligt at sige sin mening paa et folkemøde, om den gaar stemningen imod, som det engang var at sige den i en fyrstes tronsal, om den gik fyrstens ønsker imod. Selv i det frie Amerika kan det medføre fare for liv og lemmer at modsige kong Demos ansigt til ansigt. Det *har* kostet liv derover at gjøre det.

Heldigvis er der dog overalt mænd, som ikke er mere bange for folket og det værste, det kan gjøre, end Nathan var for David, og som derfor siger sin mening lige frit og tydelig. Og gjennem dem afværges misgreb og tyrranni fra kong Demos's side; gjennem dem reddes nutidens institutioner fra undergang og fordærvelse, og gjennem dem sikres frihed, selvstændighed og manddom nu som før. Fandtes der ikke i det frie Amerika slige mænd, saa blev friheden der trods institutionerne ofte blot et tomt navn. Ja institutionerne vilde ofte blive misbrugte til at knuse al frihed; flertallet — der selvfølgelig maa raade — vilde kvæle al opposition, skalte og valte som den værste af alle tyranner, hvis der ikke bag institutionerne ved siden af folkets smigrere og efterplaprere stod folk med karakter og mod, folk for hvem frihed er mere end institutioners og loves mekanik.

Nu som før og ligegyldigt under hvilke institutioner vi lever, trænger vi modige, selvstændige mænd, der blot frygter én ting, at komme til kort i pligtopfyldelse, mænd, der vil og tør sige sin oprigtige mening selv til den strenge og almægtige kong Demos. I saadanne mænds tilstedeværelse ligger den sikreste garanti for frihed, retfærdighed og jevnt fremskridt. Uden dem kommer kaos. Engang maa dog folkets hele store masse komme til at bestaa af slige mænd.

— *Ogsaa amerikansk.* — *«Kringsjaas»* læsere vil maaske huske, at redaktøren i tredie hefte omtalte en nylig afdød amerikansk biskop, Philipps Brooks. Saa svært mange uger er ikke henløbne siden hans død; men den indsamling, der strax sattes i gang for at reise et større monument over ham og hans gjerning, har allerede indbragt henved 300,000 kroner. Blandt bidragsyderne er mænd af alle kirkesamfund og troesbekjendelser. Monumentet bliver vel en eller anden bygning for almenmenneskelige og velgjørende formaal.

— *Engelske ordbøger.* De fleste har vel seet de store engelske ordbøger, Websters m. fl., af størrelse som to, tre af vore store illustrerede bibler og med ganske fint, tæt tryk. I de senere aar har man imidlertid fundet det umuligt at samle alle ord i ét bind. I Amerika er nylig udkommet et engelsk lexikon i sex svære bind. Og nu er der under udarbeidelse i England og Amerika et endnu større lexikon, som for lange tider vil blive det store hovedværk af den art. Det er et slags kooperativt foretagende, hvortil mænd i begge lande bidrager. Der er ca. 1500 medarbeidere. De tre første bind kommer saa langt som til bogstav *E.* Lederen af foretagendet oplyser, at det samlede materiale for bogstavet *C* alene udgjør en bunke papirer 160 fod høi. Saa hurtig voxer og udvider imidlertid det engelske sprog sig, saa mangfoldige nye ord indføres og præges der hvert aar, at en ordbog, der er et par aar gammel, strax trænger til et tillæg, der optager de nye ord.

— I universiteternes og de høiere læreanstalters undervisning er der i de senere aar, siger et amerikansk tidsskrift, foregaaet en hel revolution. Den er udgaaet fra Tyskland, som her har gaaet i spidsen og vist de andre vei. Den bestaar i, at den gamle dogmatiske læremaade ombyttes med den videnskabelige, alsidige og historiske. I gamle dage foredrog professorerne filosofi, f. ex. paa den maade, at de holdt sig til et enkelt fremtrukket system. Det var filosofien. *Nu* gjælder det at vise studenterne, hvad der i det hele taget er udrettet paa dette omraade, hvad der er tænkt i forskjellige retninger. De forskjellige systemer gjennemgaaes med lige stor grundighed og upartiskhed, og saa faar studenterne lov til at opgjøre sig sine egne meninger. De lærer og sættes istand til at filosofere paa egen haand med andre ord.

Historien er ikke længer en række data og fakta. Den er en videnskab, studiet af de love og kræfter, der aabenbarer sig i data og fakta, studiet af vor slegts udvikling og væxt og de kræfter, der bestemmer den. Ideer og følelser bliver for dette slags historie af større betydning end slag og felttog. Folkenes liv og karakter i sine byer og hjem paa en vis tid bliver af større interesse end hofintriger og kongelige laster og forbrydelser.

Sprog studeres ikke længer mekanisk efter regler og dogmatiske principer. De studeres organisk. Man søger at finde deres indre love, deres aand, de kræfter, der bestemmer dem. Deres væxt og udvikling studeres.

Paa alle omraader, ogsaa paa det etiske og religiøse, anvendes med lovende resultater den samme metode. Etik er ikke længer et dogmatisk, *à priori* system. Det er en videnskab, der begynder med studiet af enkeltheder og kjendsgjerninger, med den menneskelige natur slig, som vi kjender den, og som historien aabenbarer den, med de love, der viser sig i livet at betinge denne eller hin opførsel. Man finder saaledes til slut de naturlove, der bestemmer et menneskes moralske liv og opførsel, hvis overholdelse er til den enkeltes som til det heles bedste og velsignelse, og hvis overtrædelse altid hævner sig ved livets formørkelse og fornedring.

Paa ethvert livs- og lærdomsomraade anvendes nu denne forsknings- og undervisningsmetode.

— I retning af at oprette offentlige bibliotheker til fri afbenyttelse er man nu i Amerika kommen til det punkt, at man ikke længer sætter sin ærgjerrighed i at samle de flest mulige bøger, men tvertom sætter en grænse for deres tal. Saaledes har man i den lille by Quincy i Massachusetts netop bestemt sig for, at det offentlige bibliothek aldrig skal indeholde mere end 15,000 bind. Man har allerede 19,000. Fire tusen bind vil saaledes blive kastet ud. Hvert aar skal man ogsaa gjennemgaa samlingen og vrage endel, for derved at

skaffe plads for nye værker af større betydning. Med andre ord, man vil have en begrænset, men udvalgt bogsamling. Kun det bedste skal faa blive staaende. Alt skrab skal ud. Hvert aar skal klinten skilles fra hveden, og hundreder eller kanske op til tusen af bind af moderne romaner og historier, som eiede et navn og vandt lidt ry for en kort stund, men saa blev glemt igjen for evig, vil blive kastet ud. Man gaar ud fra, at der i vor tid skrives saa overhændig meget, at blot en liden brøkdel deraf virkelig er læsning værd; resten er bare tilsølet papir; og blot en brøkdel af denne undtagelse er læsning værd eller bliver i det hele læst et aar eller to, efterat det har seet lyset.

Hvilket et trist syn for ærgjerrige forfattere dette bibliothek vil frembyde paa aarets store udvisningsdag, naar fang paa fang af bøger, hvortil saa mangen en havde sat alt sit haab, bæres ud — ud af det hellige og kastes paa gaden eller i ilden! — Stakkars forfattere!

Det bør bemerkes, at nævnte by ligger blot nogle faa kilometer fra Boston med sine 2—3 store bogsamlinger, hvor den, der specielt ønsker en eller anden sjelden bog, omtrent altid vil kunne finde, hvad han ønsker. Det er derfor bibliothekbestyrelsens mening, at det er unyttigt og uhensigtsmæssigt for dem at bebyrde sit lokale med et voxende utal af bøger, som blot en enkelt sjelden gang eller kanske aldrig bliver brugt. I slige undtagelsestilfælde faar den søgende gaa til hovedstaden; det er blot nogle minuters jernbanefart. I smaabyerne anser man det for hensigtsmæssigt blot at have en udvalgt, men saa begrænset bogsamling, at den lader sig haandtere med nogenlunde lethed og ikke kræver uforholdmæssigt store lokaler.

— *Panamakanalen.* — I februarnumret af *Journal des Économistes* skriver *M. de Molinari* om udsigterne for en gjenoptagelse og gjennemførelse af det store kanalforetagende. Han mener, at det gaar ikke an at opgive et foretagende, hvori det franske folk allerede har sat ind henved 1000 millioner kroner. Noget maa gjøres for at hindre, at aktieeierne taber alt dette. Kanalen maa paa en eller anden maade fuldføres. Han antager, at noget over 700 millioner kroner til vil strække til at fuldføre den som en vanlig slusekanal. Men hvorfra skal de 700 millioner skaffes tilveie? M. de Molinari tror det umuligt at bevæge folkets masser til at have noget mere at bestille med Panama. Det er de store kapitalister og ledende finansmænd, der maa tage sig af foretagendet, mener han, og forstrække det med de 700 millioner. Det var imidlertid, fordi disse folk ikke vilde vove sine penge paa kanalen selv i dens gode dage, at Lesseps maatte ty til de smaa subskriptioner, lotterier etc. Saa der er vel ikke store udsigter til, at ledende finansmænd *nu* vil træde til og frelse det ruinerede foretagende for de gamle aktionærers skyld.

Hvor komplet ruinen er, og hvor stor en fiasko det hele har været, sees bedst deraf, at det meste, M. de Molinari finder det tænkeligt, at de gamle aktionærer kan redde af sin ofrede kapital, selv om de nye 700 millioner skaffes og kanalen bliver fuldført, er 25 %. Med andre ord, de vil under de heldigste omstændigheder kunne haabe at erholde renter engang af $^1/_4$ af sine indskud. De $^3/_4$ er aldeles haabløst væk. Den, der f. ex. har sat 1000 kroner i panamaaktier, kan til nød drømme om, hvis alt gaar godt og de 700 millioner skaffes, at opnaa i næste aarhundrede engang 4—5 % af 250 kroner. De 750 faar han betragte som ofret en daarlig sag.

Det er det meste, det største, en optimist nu tør love de gamle aktionærer.

Moderne forfængelighed. Vor tids store og offentlige mænd finder sig ofte næsten nødsagede til at lade sig udstille og fremvise paa alle mulige maader. De maa lade sig interviewe og fortælle om sine vaner og arbeidsmetoder. De maa lade sig fotografere ved arbeidsbordet og tegne ved alteret. De maa finde sig i, at deres familieliv blottes, — intet

faar de beholde for sig selv. Der maa blæses i trompet for dem ved enhver leilighed. De maa opskrydes og udbasuneres kritikløst og overdrevet. Sker ikke det, saa bliver de glemte, og deres arbeide og indflydelse lider derved. Saa føler i det mindste mange af dem det, og de følger derfor en skik, som de i grunden beklager og foragter. Det gaar næsten ikke længer an for en mand at arbeide i stilhed og lade resultaterne af arbeidet tale for sig selv. Arbeidet maa opskriges, skal det ikke falde dødt til jorden. Hans bøger maa anmeldes saaledes: «Den store og verdensberømte professor X. har atter velsignet verden med et af sine grundige, lærde og epokegjørende værker.» Og i næste notits læses paa samme maade og i samme opstyltede stil om «den store danserinde», der er i stand til at forlange saa og saa mange hundrede kroner for hver uge, hun optræder. Og lidt af glansen af den velkjendte danserindes navn falder tilbage paa den stakkels ukjendte professor og skaffer hans bog lidt øget afsætning.

Der er dog enkelte mænd, der ikke bøier knæ for denne tidens markskrigergud, der gjør sit arbeide i ro og stilhed, lader verden give agt paa det eller overse det, efter som den har lyst til, lukker sine private døre mod al nysgjerrig indtrængen og modsætter sig al unødig udstiling. Deres privatliv vedkommer ikke verden, mener de. Om deres yndlingsret er afsilte erter eller oxesteg, det vedkommer slet ikke den store verden, heller ikke om deres hustruer klæder sig paa den eller den maade. De giver verden sit arbeide og værk, men ikke sig selv.

Taine var en af disse mænd. Resolut modsatte han sig alle forsøg paa at sætte ham paa udstilling. Selv fotografier vilde han ikke lade tage af sig. Interviewere afvistes bestemt Og i sit testamente har han forordnet, at ingen del af hans private korrespondance nogensinde maa blive offentliggjort. Nogle dage før sin død brændte han dagbøger, hvori han gjennem flere aar havde nedskrevet sine indtryk af dagens mænd og begivenheder. Alt dette vedkom ikke verden, mente han; det var hans eget og altfor helligt, altfor personligt til at kastes ud for offentligheden. Den havde han givet, hvad han havde villet give den, sine fuldførte værker; resten var hans private eiendom. En mand maa dog faa lov at beholde noget, og en offentlig mand en del af sit liv som *sit eget*, lukket og laast mod alle uvedkommende.

— Det kostbareste pelsværk er skindet af den sorte ræv paa Kamschatka. Disse dyr er sjeldne og vanskelige at dræbe, og et eneste skind koster omtrent 3,500 kroner.

— I Japan gaar beskjæftigelser og forretninger i arv fra fader til søn. For kort tid siden læstes i en japanesisk avis en bekjendtgjørelse om, at en dansemester skulde høitideligholde tusenaarsdagen for hans forfædres første overtagelse af forretningen.

— Et af Chicagos dagblade feirede nylig sin 21de fødselsdag ved at udgive et numer paa 60 sider foruden et 8 sider stort tillæg med fire helsides farvetrykte illustrationer. Der behøvedes til dettte numer af bladet — der udgik i 200,000 exemplarer — 175,000 pund papir. Der tryktes tilsammen 12,000,000 sider. Antallet af spalter var 84,000,000. Klæbedes disse sammen, saa det hele oplag kom til at udgjøre en eneste lang spalte, vilde den blive 14,756 engelske mil lang. Der var 398 spalter i hvert exemplar af bladet, som, om de var klæbet sammen paa lignende vis, vilde udgjøre en avisstrimmel 750 fod lang.

— En amerikaner bosat i Frankrig har forarbeidet et større uhr udelukkende af papir. Det har gaaet regelmæssig i to aar uden at forandre sig mere end ét minut paa en maaned.

Notitser.

— «Den er størst, som mest trofast og i alle dele gjør sin *pligt*. Det kommer ikke an paa de pligters natur, om de er store eller smaa i ydre form. Hver pligt er stor. Storhed ligger ikke i *hvad* vi tilfældigvis har at gjøre, men i *hvordan* vi gjør det.»

— Ifølge »*Annales techniques*« konstrueres der i München et kjæmpemæssigt mikroskop, som skal sendes til Chicagoudstillingen. Det har en forstørrelsesevne af 11,000, men denne kan forøges til 16,000 ved hjælp af elektrisk lys; i dette tilfælde kastes billedet mod en skjærm.

— Det keiserlige sanitetskontor i Berlin har udstedt en bekjendtgjørelse om, at appelsiner og citroner virker dræbende paa kolerabaciller. Dersom bakterierne kommer i berørelse med selve frugten, lever de kun nogle faa timer. De lever lidt længer, dersom de kun kommer i berørelse med frugtens skal; men selv da dør de inden 24 timer. Som følge heraf anser sundhedskommissionen det ikke nødvendigt at forbyde forsendelse og salg af disse frugter, selv om de kommer fra et kolerasmittet sted.

— En ny opdagelse af betydelig geografisk vigtighed for verden er nylig gjort i det mørke fastland, som aar efter aar tvinges til at aabenbare sine hemmeligheder, skjønt ikke uden store ofre af penge og menneskeliv. Det er nu bevist, at den store central afrikanske indsø Tanganyika staar i direkte forbindelse med Kongofloden. Fortjenesten af denne opdagelse, som kostede fire hundrede mand livet ved hungersnød, tilkommer en reisende ved navn Delcommune. Han reiste ud fra Tanganyikasøen og fulgte løbet af floden Lukuga, som falder ud i den store indlandssø, til det sted, hvor den forenede sig med Kongo, til hvis vigtigste bifloder den maa regnes.

— Det keiserlige og kongelige hospital i Wien, som er bygget af keiseren til minde om hans frelse fra snigmorderhaand, er et af de største hospitaler i verden. Det optager patienter af alle nationer, og alle slags sygdomme behandles der. Enhver patient, som lægges ind paa hospitalet, gaar ind paa, at i tilfælde af død bliver hans legeme hospitalets eiendom, og saa talrige er obduktionerne, at en endnu ganske ung professor har været vidne til over 4000. Næsten 3000 mennesker lever i denne umaadelige anstalt.

— I forskjellige dele af Kina findes talrige klostre, beboede af buddhistiske nonner, hvis skytshelgen er Kuanyin, barmhjertighedens gudinde. Denne ordens novicer rekruteres paa forskjellige maader; smaapiger bliver ofte kjøbt af nonnerne, og ofte slutter kvinder sig frivillig til dem. En novice kan ikke blive nonne, før hun har fyldt 16 aar. Novicen, som holdes fuldstændig afstængt fra det andet kjøn, er nødt til at fremsige sine bønner i klostret og deltage i andre religiøse ceremonier, gjøre rent det allerhelligste, holde den jomfruelige ild brændende og trøste og raade dem, som nærmer sig alteret for at bede. Ellers nyder de kinesiske nonner betydelig frihed. Deres fritid optages dog som regel med at besøge syge og døende og med at søge at gjøre proselyter.

— Der er for tiden i Paris ikke mindre end 2134 kvindelige forfattere, hvoraf 1211 befatter sig med at skrive romaner, noveller og barnebøger, 280 er digtere i bunden stil, 217 skriver skolebøger og resten lidt af hvert. 1219 er medlemmer af *Société des gens de lettres* og 32 af *société des auteurs dramatiques*.

— Overalt i de Forenede stater sees et slags brevkasser, hvori den forbigaaende anmodes om at nedlægge brugte aviser eller tidsskrifter til afbenyttelse i hospitalerne. Særlig anbringes disse kasser paa jernbanestationerne. Og takket være dem har man da i hospitalerne en overflod af nyt læsestof for de syge. Til børnene kan sendes billedbøger, avertissementskort etc. etc.

Alene efter festen.

Af *Halfdan Marius.*

Den feirede digter steg langsomt op af trappen — han følte sig træt og trist — ganske tom.

De skrigende og støiende stemmer udenfor, deres, der havde fulgt ham hjem fra den straalende fest, tabte sig lidt efter lidt i det fjerne.

— Saa, nu var han dog fri — endelig.

Han gjennemgik i tankerne aftenens begivenheder — samme tomhed som altid: glassenes klirren, festens summen og surren, leveraabene, de klamme haandtryk, de blussende ansigter, de stirrende øine, den feststemte tale, der med alle sine store og fagre, vel studerede ord dog klang saa kold og fremmed — — hvor godt kjendte han det ikke altsammen fra før!

Aa, hvor grænseløs træt han var af al denne virak for «den store mand», hvor hul og tom fandt han ikke denne smiger, hvor trættende denne opsigt! *Mennesket* i ham med sine følelser og længsler, sin smerte og sine savn krævede ogsaa *sin* ret, men det forstod de ikke.

— — — «Ingen har som han forstaaet at give tidens gjærende og uklare tanker deres udtryk, ingen har som han kunnet opstille dens bølgende krav, opkaste de nye livsspørgsmaal og pege paa de nye veie.

Vi hylder ham som fremtidens sanger, vi, de unge, — i hvis rækker han altid har staaet — —.»

— — — Saaledes havde en tirade i festtalen lydt. — —

Ja vel, netop *derfor* denne jubel. Saalænge jeg staar i «*deres* rækker», taler *deres* sag, digter *deres* sange — saalænge vil alt være godt og vel, saalænge vil jeg blive feiret og feteret, — for de godtfolk ved, at paa samme tid, som de hæver mig, løfter de sig selv paa skjolde — — egoismen er her som altid drivkraften.

Men om jeg nu spillede dem et puds — om jeg gav mig til at piske al den hulhed, slaphed og feighed, der findes i disse samme «unge rækker» — hvilket skrig der vilde opstaa! Hvor længe mon jeg da fik lov at være «genial»? Den tusenstemmige jubel vilde brat forvandles til vilde hyl, — de vilde kaste sig over mig som graadige ulve, rive i mit levende kjød med giftige tænder — og jeg vilde blive liggende igjen alene og forbløde af tusene saar —

«— — — — Og med tanken paa hans mange og store digterværker, særlig dvælende ved hans sidste storslagne og tankerige drama, udbringer jeg et leve for vor feirede digter, idet jeg føler mig levende forvisset om, at fremtiden skal knytte mange glimrende blade til den laurbærkrans, der allerede nu saa skjønt smykker hans pande og foreviger hans navn. Leve vor evig unge, vor geniale digter!» — — — —

Saaledes lød slutningen.

Jo vist, gjentog han bittert — det er *digteren*, de holder af, lovsynger, jubler om — hvem skulde vel bryde sig om mig for min egen skyld?

Disse tusener, der nævnte hans navn, der jublede til hans pris, sang lovsange til hans ære — hvad var han vel for dem? Hvad andet end en adspredelse — noget af det, der fyldte deres tid? Han vidste, at *dagen efter* var han ude af deres sind og tanke, som havde han aldrig været til — han vidste, at hver tale til hans pris, hvert beundrende raab mod hans navn i grunden var det gamle kjendte hæsblæsende skrig: «mere — mere!»

— — Men om han nu ikke kunde yde mere? Om det nu gik med digteren, som med hans lille kanarifugl — den, der hver morgen fyldte værelset med sine jublende toner? En dag, digteren kom ind og fløitede til den som sædvanlig, fik han intet svar. Lille Hansemand sad stur og trist paa sin pinde og hang med næbbet. Den havde været udsat for en høstnats træk og kulde — pigen havde glemt at lukke vinduet og flytte buret hen i dets lune krog. Nu havde Hansemand mistet sin stemme for alle tider — nu lod den aldrig mere sine jublende toner høre — bare sad stille og syg og saa paa ham med sine to smaa, sorgtunge øine i stum klage over, hvad den havde mistet, indtil den en kort tid efter døde. — — Om det nu gik saa med digteren! Om han pludselig mistede sin evne til at digte — om hans sjæls sangbund aldrig mere vilde lade sine toner høre, men lukke sig i smerte! — Hvad saa? Ak, da vilde al denne jubel omkring ham forsvinde, ligesaa brat som hans kanarifugls sang, og han vilde blive staaende igjen alene i graad over sit store tab og sin tunge ensomhed.

Og hvem borgede for, at det ikke kunde gaa saa?

Allerede flere gange havde han følt det, som om han var udtømt, som om han havde sunget sin sidste sang, skrevet sin sidste bog, som om han var kommet til bunden af sin egen sjæl og nu intet mere havde at fortælle. — — Om dette var tilfældet — han havde forresten skrevet meget, siden han første gang følte det, og han mente gjerne, den store digter, at hver bog, han gav ud, vilde blive den sidste, — men om det *allligevel* var tilfældet, hvilket tomt og indholdsløst liv ventede der ham ikke i fremtiden!

«I fremtiden!» — Ak, det var ikke bare i fremtiden — hele hans liv i den sidste tid havde været saaledes — — tomt og ensomt og indholdsløst, trods al ydre glands, trods al beundring og misundelse.

En stor mand har vanskeligt for at finde venner — det vil da sige *virkelige* venner. De kan sværme om ham som bierne om honningen — men saa er det ogsaa gjerne af samme bevæggrund — de vil gjøre sig den store mand til nytte. I bedste tilfælde er det en flok oprigtige beundrere. Det er ikke manden, de elsker, men hans genialitet. Taber han den, vil hele skaren

forsvinde ligesaa pludselig som mygsværmen en sommeraften; i et eneste øieblik bliver de allesammen borte for at fortsætte sin leg paa et andet sted.

Berømmelse — hans ungdoms gyldne drøm, der engang stod for ham som det høieste maal for et menneskes higen — nu havde han naaet den, men aldrig havde han følt sig mere fattig, mere ulykkelig.

Nu eiede han ingenting — ikke engang sin egen sjæl — hver krog i den, hver tanke havde han lagt aaben for et gridsk publikum.

Naar han stundom kom til at fordybe sig i en venlig erindring, eller et rigt og solbelyst minde dukkede op af hans sjæls dyb fra fortidens vemodigskjønne dage — pludselig kom han til at huske paa, at han jo havde benyttet det i dette eller hint stykke, i denne eller hin scene — — og stemningens rige sommerfuglestøv blæstes i et nu paa flugt. Han kunde føle det som en helligbrøde.

— — — Nei, *dengang* havde han været lykkelig — i sine unge, freidige dage, da hans altomspændende fantasi, hans glade tro og store haab, gjød sit farverige skjær over al hans ungdom og lagde en lang, lys solbeskinnet vei ind i fremtiden. Dengang, da han endnu kunde le og juble i fryd over alt det herlige, livet eiede — da bare det *at leve* føltes som en uendelig nydelse. Dengang havde han været rig — rig og lykkelig!

Og saa én gang til.

Dengang han mødte *hende* — da kjærligheden første gang drog ind i hans sind, triumferende og vældig som en flom om vaaren, og laante hele hans liv i hine underfulde dage et eget poetisk skjær. Hans læber stammede hendes navn i sød smerte, og hans knæ bøiede sig i tilbedelse for hende, dronningen i hans drømmes rige.

Det var især deres første møde hin straalende sommeraften, dengang hun tilstod ham sin kjærlighed — da de gik der alene side om side paa den løvbekranste sti — hvilken vidunderlig fryd!

Og da han saa gik fra dette første stævnemøde — gik! aa nei, han dansede og sang og var saa uendelig lykkelig — aldrig havde verden været saa lys og fager — luften var saa ren og mild, og høet duftede — da følte han en uimodstaaelig lyst til at omfavne nogen, ligegyldigt hvem — han *maatte* give sine følelser luft, ellers vilde han kvæles i fryd.

Han erindrede endda den lille fattige pige, som mødte ham og bad om en almisse. Først gav han hende, hvad han havde af penge, dernæst slog han armene om hende og kyssede hende og sagde, at hun næste gang skulde faa meget, meget mere — — saa lykkelig var han over, at hun havde givet ham anledning til at gjøre lidt gjengjæld for alt det gode, der var vederfaret ham, saa taknemmelig følte han sig mod dette lille blege, fattige barn.

Og saa bagefter, da han havde løbet sig træt, sunget sig hæs, da han

langt om længe var kommet hjem og til ro — atter og atter nævnte han hendes navn stille for sig selv — atter og atter gjentog han hendes ord i sød erindring om hendes stemmes bløde velklang — da bad han til Gud, saa inderlig, om lykke og glæde for sin ungdoms fagre brud.

— — — Ak, hvor forunderlig erindringen om denne hans ungdoms kjærlighed var, hvor saar og smertelig og dog, hvor vidunderlig ren og rig!

Tusinde gange havde han forsøgt at skildre denne forunderlige følelse, men først i dette øieblik, da han følte de sidste hendøende svingninger tone gjennem sjælen, først nu forstod han ret dens magt over menneskene, dens gjerning i livet -- først nu følte han, hvilken forfærdelig synd det var at kvæle dette guddommelige frø, nu, da erindringen om, hvorledes den havde grebet ham selv, holdt paa at overvælde ham.

— — Ja, *dengang* var han rig og lykkelig, dengang følte han ikke den forfærdelige tomhed, der nu saa knugende kunde lægge sig over sjæl og tanke — dengang, aldrig senere.

Det svimlede vel for ham, da tæppet faldt for hans første stykke, medens theatrets vægge gjenlød af jubel og raab paa forfatteren. — Og da han nogle minuter senere selv stod paa scenen, han, den unge, lovende digter, omsust af applaus og bravoraab, omslynget af beundring — da digtede han store drømme, i de øieblikke følte han sig vistnok paa lykkens tinde — — men hvad var dog alt dette med sin stærke glans og korte, feberhede fryd i modsætning til hint andet store, salige: *kjærligheden.*

— Men *den* havde han givet afkald paa — frivillig. Han havde givet slip paa Rachel for at tilkjæmpe sig Lea — livets frelsende Messias havde han solgt for navnkundighedens skidne og slidte sølvpenge — kjærlighedens straalende lys havde han flyet for at fange berømmelsens flimrende lyktemænd. Og han havde fanget dem — men ak, deres straaler kunde ikke varme.

Han havde faaet alt, som han vilde ha' det. Han havde troet, at et berømt navn var livets høieste maal, det eneste, der kunde bringe lykke og tilfredshed, og havde arbeidet henimod dette af alle kræfter, kastende alt andet overbord. En vanvittig ærgjerrighedens dæmon havde trængt sig ind i hans sjæl, forjaget hans kjærligheds lyse, unge billede, dræbt hans glade ungdom og lagt sig kvælende og trykkende over hans freidige sang. Det eneste hjærte, der bankede trofast for ham, havde han trampet paa, det bedste, livet eiede, havde han forskjertset, — de fineste spirer i sin egen sjæl havde han kvalt. Ja, nu saa han, hvad han havde vundet, nu, da han ikke længer kunde leve paa det. Han var blevet nedtrykt paa sjæl og sind — hans hjerte var blevet gammelt — hans aand udtørret. Nu først forstod han, at kjærligheden var det eneste, der gav livet værd og indhold, at uden den var alt tomhed, bare tomhed, at ære, magt, berømmelse, rigdom — disse menneskelige guder! —

var intet, intet mod dens stille lykke. Nu forstod og følte han, ,at et eneste trofast hjerte, ved hvilket han kunde finde fred og hvile, var hundrede gange mere end tituseners jubel. Aa, hvor forfærdelig han havde feilet! Nu længtede han saa saart efter det, han dengang havde givet afkald paa — nu byttede han gjerne bort hele sin berømmelse for et eneste øieblik at blive delagtig i den evige skjønhed, han følte leve og aande omkring sig, — for et eneste minut at kunde sætte sine forsmægtende læber til det kjærlighedens væld, der sprudlede rundt omkring ham og vederkvægede saa mange — — nu, da det kanske var for sent. — — — — — — — — — — — —

Han for op af sine drømme.

Hvorledes var dog alle disse oprivende og smertelige tanker komne?

Det var netop det forunderlige, at aarsagen var saa ringe: et billede, der tilfældigvis samme dag var faldt ham ihænde — en ubetydelig illustration forestillende et ungt par, der gik alene paa en skovsti. *Han* en ung page i fløielsjakke og knæbenklæder — *hun* en skjær og yndig skikkelse med hovedet lidt bøiet, øiensynlig ivrigt lyttende til hans fagre, elskovsglødende ord. Solen legte om deres skikkelser og løv og blomster gav sit bløde, dæmpede omrids.

Han havde staaet med dette billede i haanden saa længe, saa længe, medens tusene ukjendte, underlige tanker stormende trængte sig frem, vuggede ham ind i bløde minder, i søde drømme, i gamle dages romantiske længsler

Dette forunderlige indtryk kunde han ikke mere løsrive sig fra — de' laa der inde i sjælen og dirrede og dirrede — flere gange under festens støi havde han stjaalet sig til at tænke paa det, og han bare længtede efter atter at blive alene for rigtig at kunne hengive sig til alle de vemodig-smertelige minder, det havde vakt. — — —

— — — Saa satte han sig i sin lænestol og lod øinene glide omkring i værelset — til de fløielsbetrukne, polstrede sofaer og stole, de kostbare gulvtæpper, det prægtige bogskab, det rigt udskaarne skrivebord. De elegante speile gjengav det hele i en svag reflex.

— — Nei, intet manglede ham, men koldt og tomt og fremmed stirrede det ham imøde. Aldrig havde han følt sig mere ensom og forladt.

Han lukkede sine øine og *saa* sig selv sidde alene midt i al denne rigdom.

Ikke en lyd hørtes — det var saa stilt omkring ham — saa underlig stilt. — Han var paa alle kanter omgiven af denne taushed, der føles som en uigjennemtrængelig taage — venter og ruger og lytter for saa pludselig at kaste sig over sjælen som tigeren over sit bytte.

— — Og med én gang mærkede han stilheden — mærkede, hvorledes den greb ham, følte den falde som en knugende vægt paa hans sjæl. — Nei, nei, han holdt den ikke ud — den var saa forfærdelig, saa forfærdelig!

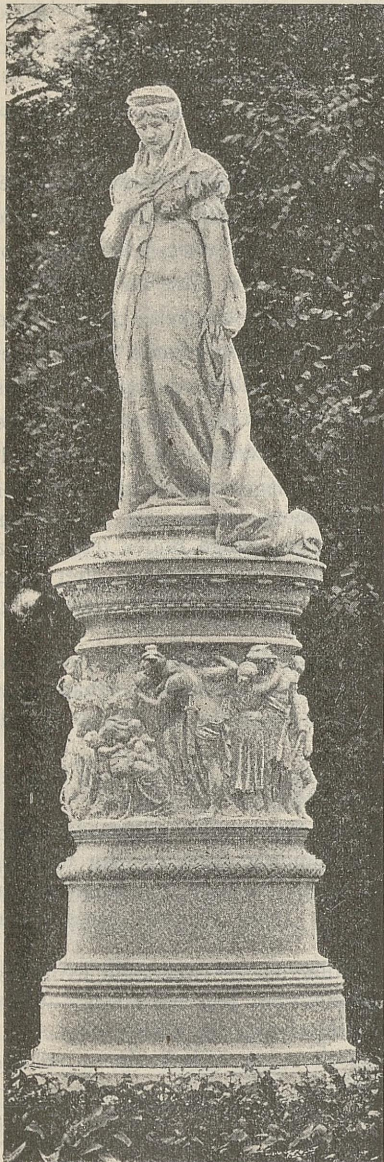
Han kastede sig ned, slog sine arme om stolens ryg og hulkede — hulkede i kvide og smerte, saa saart, saa hjerteskjærende. — — — — — — —

Langsomt reiste han sig og skruede lampen høit op. Mørket drog sig bagover og gjemte sig i krogene. Saa satte digteren sig atter i sin lænestol og gav sig til at vugge — frem og tilbage — frem og tilbage.

Berlin og berlinerne.

(I sammendrag efter *Friedrich Spielhagen* i »*The Cosmopolitan*».)

I.

Jeg husker et spørgsmaal, som ofte hørtes i Berlin for 25—30 aar siden, altsaa en tid før den store krig. Spørgsmaalet var: Holder Berlin paa at blive en verdensby? Det blev fremsat, hver gang noget hændte, som paa en eller anden maade afveg fra det ordinære; men det ledsagedes kanske af et skeptisk smil, og den betydning, som laa i ordene, vilde nærmest være: «Saafremt Berlin vedbliver at udvikle sig saaledes som nu i løbet af de næste hundrede aar eller saa, vil det en dag blive en verdensby.» — Nu høres den nævnte bemærkning ikke længer.

Er da Berlin allerede blevet en verdensby, eller tror berlineren, at saa er tilfældet, og betragter han sig selv som indbygger af en verdensby? Dette er eller kan i alle fald betragtes som to særskilte spørgsmaal, hvoraf vi foreløbig lader det sidste hvile, medens vi giver os i kast med det første.

Er Berlin en verdensby i denne anerkjendte betydning, hvori London, Paris og New York er det og af ethvert civiliseret menneske maa ansees for at være det? Den «anerkjendte betydning» kan synes at være et ubestemt udtryk, men kan nærmere beseet kun fortolkes paa én maade, nemlig at de nævnte byer hører til dem, som alle kjender, har besøgt eller haaber at kunne besøge. Ved sin udstrækning, sit folketal, sin rigdom, handel og industri danner de

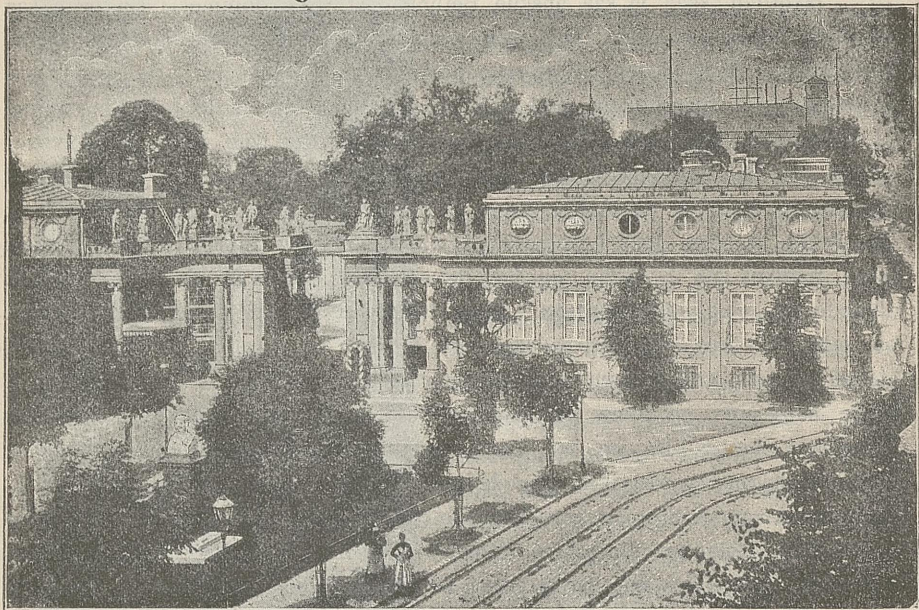
hver især en liden verden for sig; uden at kjende dem kan man ikke danne sig nogen nøiagtig forestilling om menneskenes liv og foretagender, for hvilke de er ligesaa nødvendige som hjerne, hjerte og lunger for det enkelte individ. Der er andre byer, som ogsaa kan kaldes verdensbyer, ikke i denne almindelige forstand, men paa grund af særegne kvalifikationer, — paa grund af, at de i fremtrædende grad besidder en eller flere særlige egenskaber. Saaledes Hamburg som et af centrerne for verdenshandelen, Rom for sine historiske minders skyld og endnu flere. Men i egentlig forstand er verdensbyerne de, der uden det slags enkelte aarsager betragtes som sadanne af alle civiliserede mennesker.

Hvordan skal vi saa anskue Beılin? At være dommer i sin egen sag er altid en tvilsom ting. Den, som undgaar den overdrevne stoltheds skylla, kan kanske falde i den overdrevne beskedenheds kharybdis. Det paastaaes, at berlineren i Spreefloden, med hvis vand han er bleven døbt, har et middel til at sikre sig mod den sidstnævnte fare, men at der ikke under solen voxer nogen urt, der kan bevare ham mod den første. Muligens kan jeg være vel kvalificeret for det vanskelige hverv som dommer; vistnok har jeg ikke havt den lykke at blive døbt i Spree-vand, men jeg har nu uden afbrydelse tilbragt fulde tredive aar i Berlin og har desuden den fordel at kjende byen godt allerede fra mine studenterdage. Hvor længe er det siden den tid? Mellem os sagt vel firti eller lad os sige fem og firti aar. I løbet af saa lang tid glemmer man meget, men man glemmer ikke det indtryk, som synet af den første store by, en atten aars yngling besøger, gjør paa ham. Jeg kom fra Østersøens kyster, fra en by, der havde sovet helt siden trediveaarskrigens dage, og skjønt jeg vist ikke plagede min hjerne synderlig med forstaaelsen af, hvad der kunde kaldes en verdensby, ansaa jeg ganske vist Berlin for at være en saadan. Naar jeg nu kalder tilbage i erindringen den begeistring, som den tids Berlin vakte hos mig, bliver jeg en smule melankolsk og maa citere Horats's ord: «*Vivitur parvo bene*» — man kan leve godt paa lidet.

Ak ja, jeg maa have været meget nøisom, siden Berlin i 40-aarene kunde forekomme mig at være saa imponerende! En by med omkring 400,000 indbyggere, med gjennemgaaende tarvelige for ikke at sige elendige huse, der rigtignok tjente som en baggrund, der fremhævede de faa virkelig storartede bygninger, og med gader, der var forsynede med en antediluviansk brolægning, kun delvis med fortouge, men med rendestene, hvis tilstand især om sommeren min pen vægrer sig ved at beskrive! I disse gader saaes sjelden andre end fodgjængere og blandt tusener knapt én herre eller dame, hvis dragt gjorde noget krav paa at kaldes elegant. Foruden de kongelige ekvipager og et par dusin elegante kjøretøier, tilhørende prinser, ministre, generaler og overordentlig rige privatfolk, saaes ingen andre vogne end post- og melkevogne, arbeids-

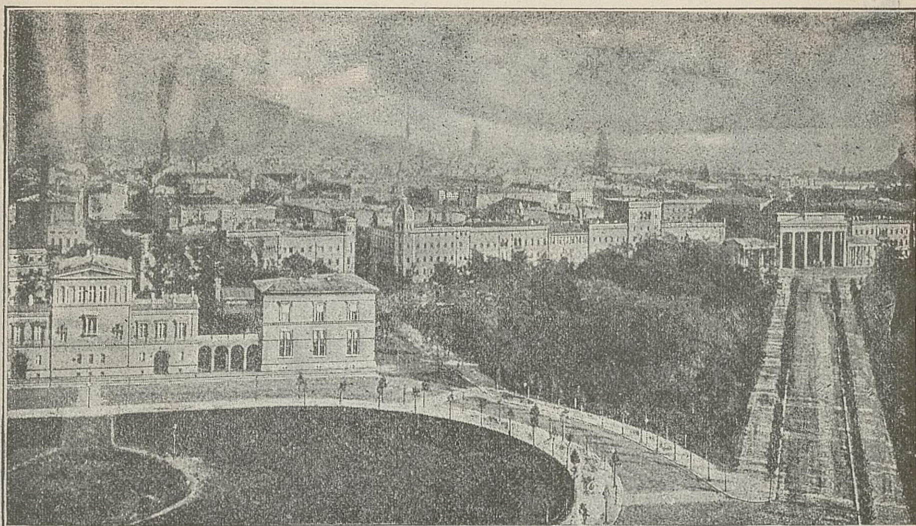
kjærrer og nogle skrøbelige droscher, som kjørtes af kuske med røde brændevinsnæser, og som møisommelig slæbtes henover den gyselige brolægning af et stivbenet gammelt øg. Dette var det eneste befordringsmiddel mellem de forskjellige bydele — undtagen for dem, der havde opdaget, at tid er penge, og som derfor foretrak at gaa.

Nei, de dages Berlin var trods sin rang som kongelig residensstad kun en betydelig provinsby og intet videre. Hvad offentlige forlystelser angik, var den ikke overdrevent fordringsfuld; den var endnu uberørt af vor tids fornøielsesfeber og dens enerverede livslede, den kjendte knapt af navn den vanvittige jagt efter rigdom, ved hvilken folk nutildags udmatter baade legeme og

sjæl. Men paa videnskabens omraade kunde den tid maale sig med andre, mere glimrende perioder; Berlin havde saa store navne at opvise som Alexander v. Humboldt, Leopold v. Buch, Boekh, Lachmann, Diefenbach m. fl. Og hvilke politiske synder «romantikeren paa tronen» (Fredrik Wilhelm den 4de) end kunde have paa sin samvittighed, skylder arkitekturen, malerkunsten og billedhuggerkunsten ham meget, og fremfor alt havde skuespilkunsten en blomstringsperiode, som vi af den ældre slægt kan se tilbage paa med vemod uden derfor at kunne bebreides overdreven tilbøielighed til at rose fortiden. De store skuespillere havde den lykke at optræde for et publikum, der troede paa dem og paa kunsten, og for hvem theatret var et til skjønhedens dyrkelse indviet tempel.

Men den tids berliner troede ogsaa paa andet end paa kunsten. Han troede ogsaa paa idealer, f. ex. frihedsidealet, og han beviste sin tro ved revolutionen af 1848, der nu vilde være en umulighed, — ikke fordi gaderne nu er asfalterede og saaledes ikke kan levere brosten til barrikader, og heller ikke fordi militærmagten er for stor og for vel organiseret, men fordi der ikke nu kan tænkes en saadan gemytlig, idealistisk, taabelig revolution. Ingen havde dengang noget andet maal end friheden, selv om han ikke for sit bare liv vilde have kunnet forklare, hvad han mente med dette ord. Vistnok blev daværende prins Wilhelms, den senere keiser Wilhelm den 1stes, palads erklæret for nationaleiendom, da han med rette ansaaes for enevældets stærkeste støtte. Men det faldt ikke nogen ind for sin egen regning at bemægtige sig

nogen del af paladsets indbo. Paa pladse og gadehjørner blev der anbragt store aabne kar, hvori der nedlagdes pengebidrag til de paa barrikaderne dræbtes efterladte. Ingen bevogtede dem, og dog fortælles det, at der ikke blev stjaalet en skilling af pengene.

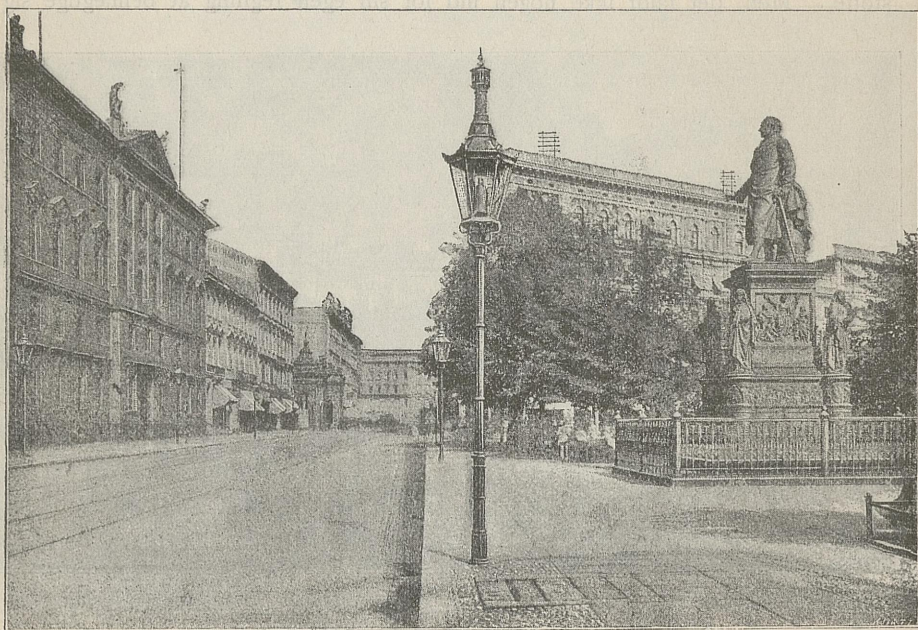
Tempi passati! Hvis nutildags — —

Men med ét at gaa fra firtiaarenes Berlin over til nutidens vilde være et vel raskt sprang. Jeg foretrækker at følge byens væxt og udvikling, saaledes som jeg har seet den.

Jeg har bogstavelig talt seet byen reise sig, gade efter gade, hus ved hus, sten paa sten, i alle fald i det strøg, hvor jeg har boet i 30 aar, de sidste 20 aar i samme hus. Da jeg flyttede ind der, laa huset i en gade, der i grunden ikke var en gade, men kun bestemt til at blive det. Der laa

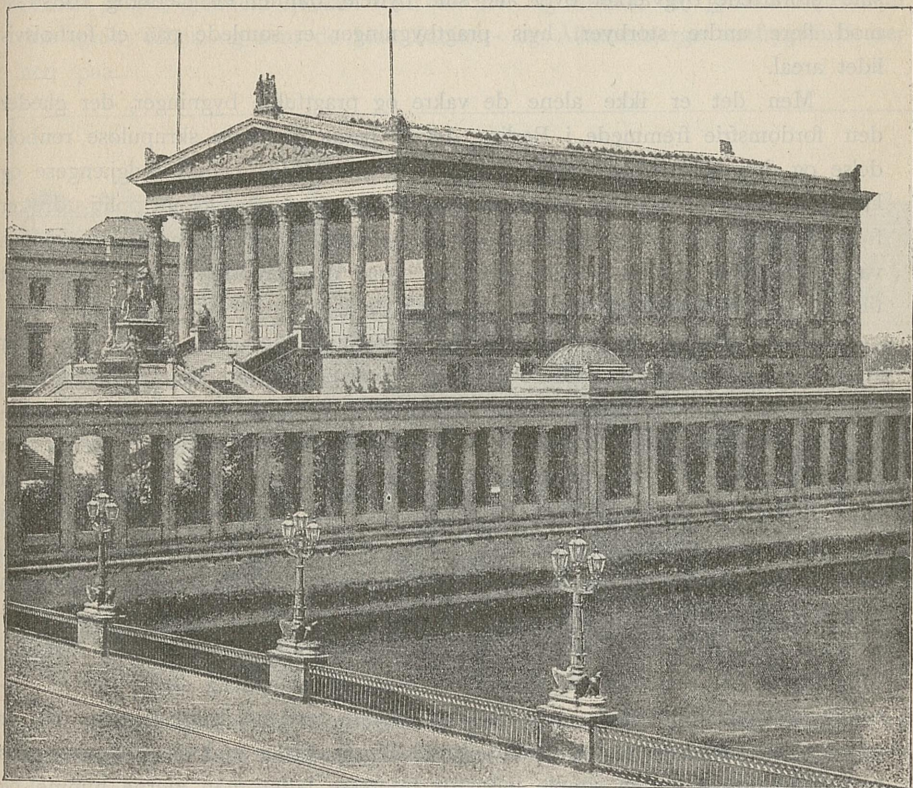
kun en tre—fire huse inde mellem træer og huske, saa man kunde have taget stedet for en del af den tilgrænsende Thiergarten. Her var i sextiaarene byens vestgrænse; længer ude i retning af Charlottenburg var der kun haver med spredte villaer og primitive restaurationer. Mod syd var haver, potet- og kaalagre det fremherskende træk i landskabet. I nord laa Thiergarten og hinsides den i retning mod Spree et territorium, som foreløbig ikke kunde bebygges, da det kun bestod af sump og myr bevoxet med siv, hvor fuglene førte en lystig tilværelse. Paa den anden side af Spree laa forstaden Moabit, der ikke havde andre mærkeligheder end sine store maskinværksteder.

Nu er denne umaadelige strækning af mark og haver, eng, myr og sand

forvandlet til en svær, kompakt masse af huse med mange kilometer gader og med store pladse; den omslutter paa alle kanter Thiergaten, der nu ser ud som en skovbevoxet ø i et ocean af sten. Og dette oceans bølger trænger stedse længer frem. Nabobyen Charlottenburg er allerede opslugt af hovedstaden, saa kun de særlig vel underrettede kan sige, hvor grænsen mellem begge ligger. Noget lignende er tilfældet paa alle andre kanter. Det vil sandsynligvis ikke vare længe, før hele Charlottenburg og de andre forstæder ogsaa i kommunal henseende gaar op i Berlin, Byen har nu med et rundt tal 1,700,000 indbyggere, og efter indlemmelsen af forstæderne vil tallet blive fulde 2 millioner.

Men Berlin har ikke alene i løbet af en menneskealder fordoblet sin befolkning; det har ogsaa løst det langt vanskeligere problem at omdanne sig selv fra en stor, men i sit ydre tarvelig by til en af de skjønneste og pragtfuldeste byer i verden. Det er ikke at undres over, at gaderne i de nye bydele er nye; men det er vidunderligt at se, hvad der er gjort ud af de gamle gader, især de vigtigere som Leipziger- og Friedrichsstrasse, i hvis mest befolkede strøg, der neppe findes et hus, som er ældre end ti aar. Og hvilke huse! Jeg har ikke været i London eller New York, men jeg kjender

Petersburg, Paris, Wien og Rom, og jeg vover at sige, at ingen af disse byer kan maale sig med Berlin, hvad angaar deres privathuses skjønhed og pragt. Dette siger jeg ganske i sin almindelighed, uden at ville paastaa, at ethvert især af disse huse er i æsthetisk henseende tilfredsstillende. Mange af dem er smukke uden at være pragtfulde, og desværre er der ogsaa en del, der kan kaldes pragtfulde uden paa nogen maade at være smukke. De forskjellige huse viser ogsaa om hinanden forskjellige stilarter, den strenge renaissance side om side med rokoko- og barokstil og med gothiske gavle øg freskomalerier

som paa patricierhusene fra det 15de eller 16de aarhundrede i Nürnberg og Augsburg. Det kan virke stødende paa det æsthetisk uddannede øie.

Dette gjælder altsaa privatbygningerne. Men overalt i byen, ofte i gader og ved pladse, hvor man mindst skulde vente det, støder man paa offentlige bygninger, der ved sin storslagenhed vilde være prydelser for enhver stad. I Berlin vækker de ingen særlig overraskelse. Se f. ex. det prægtige kunstindustrimusæum i Königgrätzstrasse, det majestætiske polyteknikum ved Charlottenburgveien og mange andre. Den rundhaandethed, hvormed Berlin har spredt sine storartede bygværker over alle sine bydele, danner en hæderlig konstrast mod flere andre storbyer, hvis pragtbygninger er samlede paa et forholsvis lidet areal.

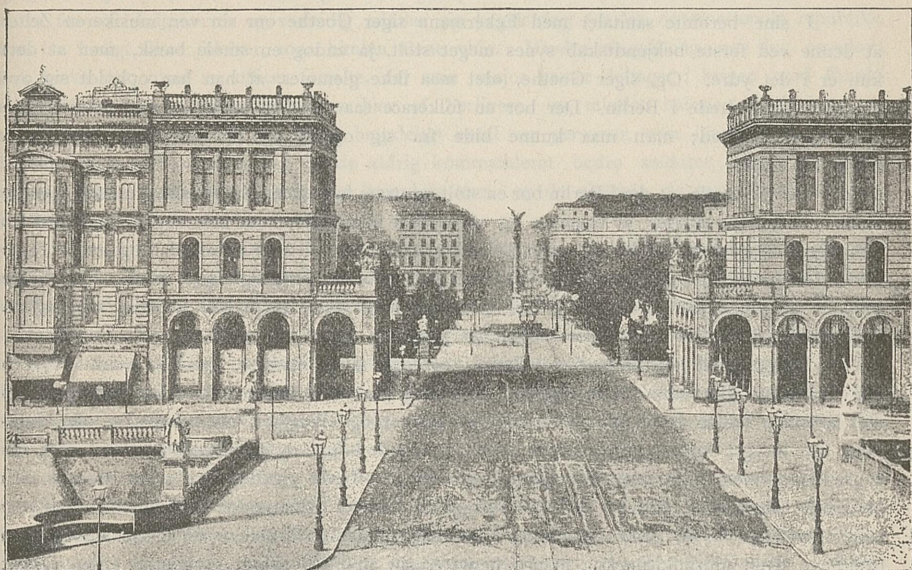
Men det er ikke alene de vakre og pragtfulde bygninger, der glæder den fordomsfrie fremmede i Berlin; det er ogsaa gadernes skrupuløse renholdelse og den beundringsværdige orden, som overholdes blandt fodgjængere og kjørende, — kort sagt alt, hvad et omsorgsfuldt og omtænksomt politi udretter for at gjøre livet i en storby trygt og behageligt. «Langsomt!» er politiets valgsprog. Det samme gjælder forresten ogsaa den preussiske stat, der har ret til paa mange maader at blande sig ind i de kommunale anliggender.

Dette gjælder baade i stort og i smaat og desværre endog i de aller største sager, f. ex. i spørgsmaalet om, hvorvidt Berlin i dette aarhundrede skal faa en verdensudstilling. Hvis det afhang af berlinerne selv, vilde spørgsmaalet forlængst være besvaret med ja. Men den nuværende rigskansler er en forsigtig mand. Han anser sig forpligtet til, før han giver sit samtykke, at høre Pers og Paals mening, og tilsidst stænger han statskassen og mener som saa, at da der er lige lang vei fra Chicago til Berlin som fra Berlin til Chicago, kan de tyske industridrivende ligesaa gjerne drage derover for at godtgjøre sin evne til at konkurrere paa verdensmarkedet.

I det hele taget er det ikke saa let at greie en saadan sag i Berlin. Man har f. ex. i umiddelbar nærhed af byen en umaadelig slette, der er fortrinlig skikket som plads selv for den største verdensudstilling; men den er exercer- og paradeplads for Berlins garnison, og heller end at profanere dens høie bestemmelse i den simple industris interesse lader man gjerne himmel og jord forgaa.

Jeg har forresten hørt intelligente mennesker med oprigtig forkjærlighed for Berlin betvile, at byen egner sig for afholdelse af en verdensudstilling. Den er keiserstad, centralpunktet i det mægtige tyske rige, som hele verden politisk talt maa gjøre regning med, den er videre en af hovedstæderne for tysk videnskab og kunst og af stor betydning som fabrik- og handelsby. Men man finder, at den ikke har nok af de ting, der fængsler den fremmede, — at den rent ud sagt er kjedelig.

Dette er nu noget relativt og i stor udstrækning et smagsspørgsmaal. Det maa indrømmes, at Berlin har faaet en stedmoderlig behandling af naturens haand. Det ligger som bekjendt i Mark Brandenburg, og Mark Brandenburg har ikke skiftet karakter, siden den tid, da Berlin kaldtes «det hellige romerske riges sandhus». Det ser enhver, der kommer reisende til byen og sidder og vrider og vender sig i jernbanekupeen for at undgaa synet af de endeløse, ensformige sand- og lyngsletter, potet- og hvedeagre og plantninger af furu og gran, især naar han mindes Paris's henrivende omgivelser eller den melankolske brune ørken, gjennem hvilken man nærmer sig staden, der gjennemskjæres af den gule Tiber, og som de blaa Sabiner- og Albanerbjerge ærefrygtsfuldt ser ned paa.

Ingen bjerge rager op over Berlin, og om end Spree kan kappes med den romerske flod i vandmængde, hvisker ikke sivene paa dens flade bredder om Cæsar og Augustus, og ingen af dens mange broer fører til Engelsborg eller Peterskirken. Hvem kan tænke sig Paris uden dets Seine, Petersburg uden dets Neva eller Wien uden dets Donau? Men Spree kunde tænkes borte, uden at det i væsentlig grad vilde forandre Berlins karakter.

Til gjengjæld har Berlin sin Thiergarten, der strækker sig fra Brandenburgerporten og omtrent tre kilometer i retning mod søsterbyen Charlottenburg. Det er en skov af prægtige, store træer og skyggefulde buske, rig paa henrivende udsigter og prydet med et stedse voxende antal herlige statuer samt gjennemskaaren af vel vedligeholdte veie for fodgjængere, ryttere og vogne.

Ingen by i verden kan opvise magen. Thiergarten ligner ikke Paris's Boulogneskov eller Londons Hyde Park; den er en velpleiet skov, som er udmærket skikket for spadserture og byder folket sit grønsvær og sin skygge paa dets søndagsudflugter, men den er ikke skikket for de «*upper ten's*» glimrende stevner. Dertil er veiene ikke brede nok, græsplænerne ikke store nok, og fremfor alt: selve de «*upper ten*» mangler. Jeg paastaar naturligvis ikke, at Berlin ikke har et aristokrati; men dette aristokrati er af en egen art, ganske forskjelligt fra Londons og Paris's. I denne forskjel maa vi søge grunden — eller i det mindste en af grundene — til, at den fremmede trods alt kun modstræbende bekvemmer sig til at give Berlin rang og titel som verdensby.

II.

I sine berømte samtaler med Eckermann siger Goethe om sin ven musikeren Zelter, at denne ved første bekjendtskab synes meget stolt, ja endog en smule barsk, men at dette kun er i det ydre. Og, siger Goethe, «det maa ikke glemmes, at han har opholdt sig over et halvt aarhundrede i Berlin. Der bor en folkerace saa stolt og stram, at man ikke kommer langt med mildhed; man maa kunne bide fra sig og af og til være lidt barsk for at holde sig oppe.»

Det er sandt, at der i Berlin bor en stolt og stram folkerace, hvis fysiske grundlag er meget solid. Berlinerne holder af bastante og overflødige maaltider, som han skyller ned med den behørige mængde øl. Erter og surkaal med griselabber, aal med agurksalat og andre retter, der vilde frembyde uovervindelige vanskeligheder for en svagelig mave, er for ham høidepunktet af kulinarisk nydelse, og han venter at finde dem baade paa sit eget bord og paa de bedre restauranters spisesedler mindst en gang om ugen.

Til gjengjeld kan han arbeide haardt og tager liden notits af vind og veir. Ikke før har vaarsolen gjort sine første frygtsomme forsøg paa at opvarme luften, før berlineren kan sees at sidde under aaben himmel foran restauranter og ølkneiper, ubekymret om den kjølige vind, der stryger forbi hans frostrøde næse. Den gode borger og haandværker finder, at en søndagsudflugt uden regn ikke er nogen rigtig udflugt. Dette gjælder især turer tilvands, som berlinerne fortrinsvis ynder. Sprees søsterflod, Havel, som under sit bugtede løb danner store søer nær byen, giver udmærket anledning til denne fornøielse og tillige anledning til drukning, hvad uforholdsmæssig mange benytter sig af. Thi skjønt berlineren elsker vandet, er han dog en landkrabbe. Ganske mangler han dog ikke anlæg for søen. Enhver ung, velhavende bankier anser det nødvendigt at være medlem af en ro- eller seilklub og seirer ofte i regattaer ikke alene paa indsøerne, men ogsaa i Østersøen og Nordsøen.

At dyrke den ædle gymnastik er berlinerens pligt som tysker; og høst og vinter reiser han lange veie til et eller andet i dyre domme leiet jagtfelt, om hvilket der gaar det mythiske sagn, at der for en hundrede aar siden har været raadyr, harer og raphøns. Det kan ogsaa bemærkes, at ridesporten dyrkes i stærkt tilagende udstrækning. For femti, firti, tredive aar siden saaes omtrent ingen andre end kavaleriofficerer tilhest, og en ridende dame var et særsyn. Nu vrimler der vaar-, sommer- og høstmorgenerne af ryttere paa rideveiene i Thiergarten, og en god del af dem tilhører det smukke kjøn. I væddeløbene ved Charlottenburg deltager dog kun den mest velstillede minoritet, særlig officererne, medens den store mængde følger løbene med spændt interesse. Denne interesse for ridesporten forklarer den forbauselse og ærgrelse, hvormed berlinerne erfarede, at østerrigerne havde seiret i distanceridtene mellem Berlin og Wien ifjor.

For alt militært nærer berlineren en uforbeholden forkjærlighed. De store og stigende militærbyrder i Tyskland øver et skrækkeligt tryk paa handel, industri og folkets økonomiske velfærd i det hele, og selv høitstaaende officerer udtaler, at det ikke kan gaa længe paa denne maade. Men der er den modsigelse tilstede, at man trods alt er glad i militærvæsenet. Ogsaa berlineren fordømmer paa det skarpeste alle nye hærbevilgninger og gjør bitre vitser om officerernes hovenhed; men hvis der i samme øieblik kommer et regiment med musik i spidsen gjennem gaden, springer han strax fra sit arbeide eller sin ølseidel til vinduet eller ud paa gaden og fryder sig af hele sin sjæl ved synet. Denne berlinerens stærke kjærlighed til soldaterprofessionen sees bedst deraf, at den er ganske uafhængig af hans politiske troesbekjendelse. At hans partis repræsentant i rigsdagen tordner mod militarismen, hindrer ikke socialisten fra at ofre en formiddag paa i støv og hede at overvære en parade paa Tempelhofer Feld. Har den unge keiser taget kommandoen over et af regimenterne og kommer ridende gjennem den lange Friedrichsstrasse, omgiven af sin straalende stab af generaler og adjutanter, er der ingen ende paa jubelen. Hvorledes den mand, som raaber hurra for sin »krigsherre« og samtidig udtaler sin begeistring for den »internationale republik«, kan faa forligt disse følelser, maa himlen alene vide. Mindre ubegribelig, men dog paradoxt nok høres det, hvad en officer fortalte, der som major havde deltaget i krigen mod Frankrige. Hans bataljon bestod næsten bare af berlinere, og mindst halvparten af dem var socialister, ikke faa anarkister, og et betydeligt antal var personer, som hjemme var i stadig konflikt med politiet; men han havde aldrig kommanderet bedre soldater. Men her gjaldt det om ikke Tysklands existens, saa dog dets ære, og da sluttede de mest fanatiske revolutionære og de stiveste konservative sig sammen.

Den store ophavsmand til bevingede ord talte som ud af berlinernes hjerte, da han sagde: »Tyskeren frygter ingen uden sin gud«; det vilde kanske have været endnu mere træffende, om han i stedet for tyskeren havde sagt berlineren — undtagen forsaavidt, som berlinerens gudsfrygt aldrig har været meget fremtrædende. Hvis den findes, bæres den aldrig udvortes til skul, og ingen yderliggaaende religiøs bevægelse har den ringeste chance hos berlineren. Havde general Booth virkelig kjendt Berlin, vilde han visselig have holdt sig derfra. »Latteren er et nøgent barn«, siger Balzac; men den er ogsaa en Goliath, der kan jage en hel frelsearmé paa flugt.

Men selv om berlineren ikke er nogen regelmæssig kirkegjænger, ja endog kan være tilbøielig til at spille den vantro Thomas's rolle, er han dog en god kristen og viser det, hver gang der appelleres til hans godgjørenhed. Lige meget om det er i Murcia, paa Ischia eller i Hamburg, at elementernes raseri har voldt nød blandt befolkningen; i Berlin dannedes der strax hjælpekomitéer, theaterforestillinger og koncerter gives til fordel for de nødlidende, og lister udlægges, der fyldes med store tal, mindre tal og lige ned til de allermindste, — enkens skjærv.

For at vende tilbage til Bismarcks bevingede ord — det er i grunden kun en omskrivning af den folkelige berlinske sætning: »*Bange machen gilt nicht!*« eller af et andet mundheld: »Det første bud er: Du skal ikke lade dig forbløffe!« Hvis den almindelige berliner kjendte amerikanernes »*Take it coolly!*« vilde han af ganske hjerte være enig deri. Jeg siger ikke, at hans sjælstemperatur altid nærmer sig frysepunktet; men sikkert er det, at han ikke ynder en høi temperatur, og at han vogter sig for en saadan som en tænksom kritiker, hvad han i eminent forstand er. Uden kritik kan han ikke leve, og han anvender den paa alt, stort og smaat, ordinært og extraordinært, uheldigvis saaledes, at den faar en tendens til at drage det store og fremragende ned paa det lilles og det ordinæres niveau. Han har ingen sympathi for Carlyles herosdyrkelse, men en god del af samme filosofi som kammertjeneren, for hvem helten ingen helt er, fordi han er vant til at se ham i slobrok og tøfler. En mand

maa være af ganske overvældende betydning for at kunne imponere berlineren; men selv en saadan mands chancer forbedres, hvis han kan vise en jevn og ligefrem optræden. Fredrik Wilhelm den 1ste, Fredrik den stores fader, var en tyran helt igjennem, men blev ved sin upolerede ligefremhed en populær skikkelse. Og før berlineren lærte at holde af sin Fredrik den store, maatte denne helt blive »gamle Fritz« med en lang stok, trekantet hat og snusnæse. Og nu Bismarck og Moltke! Er ikke de store mænd, saa er ingen det. Og dog har de i berlinerens øine øget sin storhed, jernkansleren ved sin lange pibe, som han ganske uceremonielt tændte efter de officielle middagsselskaber, og »den store tause« ved sin karakters gammeldagse jevnhed og den rørende beskedne maade, hvorpaa han endnu som olding nær niti aar vandrede igjennem de menneskefyldte gader, som om han ikke var den verdensberømte strateg, men en ret og slet officer som tusen andre.

Af en anden grund bevares Fredrik Wilhelm den 4de trods alt, hvad der kunde tjene til at gjøre ham upopulær, i velvillig erindring. Han var nemlig i fremragende grad vittig. Vittighed er berlinerens styrke og svaghed. Han kan ikke modstaa en vits, selv om den siges paa hans egen bekostning. Det er utroligt, hvor mange vittigheder, der er i omløb i Berlin, og forbausende, med hvilken hurtighed de bliver kjendte fra den ene ende af byen til den anden. Den vittighed, som igaar blev sagt paa børsen, høres idag gjentaget paa vognmændenes holdepladse. Disse vittigheder er i almindelighed ikke godmodige; de har tvertimod en afgjort tendens til at være ondskabsfulde og gjør ofte lykke netop ved sin skjærende skarphed. Men gode som vittigheder betragtede maa de være; ellers modtages de af tilhørerne med det karakteristiske mishagsraab »aa — aa — aa!« der ogsaa kan høres i theatrene, naar et stykke gjør fiasko.

Denne tilbøielighed til at sige vittigheder er en integrerende bestanddel af berlinerens kritiske evne — ligesom den skillemynt, hvori denne evne udportioneres i det daglige liv. Man har ikke tid til at skrive en avisartikel om en person eller sag og affærdiger dem derfor med en vits. Hvorfor skulde man i det vide og brede søge at bevise, at seiersstøtten paa Königsplatz (til minde om krigene i 1864, 1866 og 1870—71) æsthetisk seet er mislykket? Dens øgenavn, »Seiersaspargesen«, udtrykker dette éi t ord.

Ingen person eller institution er for ophøiet til at blive gjort til skive for berlinerens vid. At vittighedsbladene under disse omstændigheder trives og blomstrer, kan neppe undre nogen. Der er en overflod af dem og de fleste er baade for texts og billeders vedkommende udmærkede; den satiriske genre — ikke den glade, harmløse, humoristiske, hvortil Münchens *Fliegende Blätter* hører. Deres skarpe skrivemaade bringer godtfolk til at korse sig — folk, som ikke befinder sig vel i den med elektricitet stærkt ladede sociale luft i Berlin.

De, som ikke har baade næb og klør, gjør bedst i saa snart som muligt at ryste Friedrichsstrasses og Leipzigerstrasses støv af sine fødder. Atmosfæren er altfor fyldt af dramatisk spænding til at passe for den, som elsker ro. Berlineren ynder strid og tumult mere end en idyllisk tilværelse. Han er i fremtrædende grad politiker, skjønt Bismarck i sin tid ikke vilde indrømme det. At han som saadan stadig hører til oppositionen, følger af hans karakter. Han kan kun med yderste vanskelighed sige ja, men med største lethed nei. Skulde regjeringen engang blive liberal — hvad den sikkert vil blive, saasnart cirkelens kvadratur er funden og perpetuum mobile opfundet —, skulde jeg aflægge ed paa, at han vilde blive konservativ til op over ørerne. Som sagerne nu staar, kan han ikke andet end være liberal. Han vælger liberale repræsentanter til kommunestyrelsen, til det preussiske deputeretkammer og til rigsdagen. Og disse repræsentanters liberalisme maa ikke være af den sort, som bleges; den maa være ægte. Ingen mat national-liberalisme! Nei, kraftigt fremskridt, eller ogsaa — leve socialismen uden videre vrøvl! Saaledes tænker tusener paa tusener i Berlin, og de brecher, hvorigjennem deres betroede mænd baner sig vei til de lov-

givende forsamlinger, bliver større aar for aar. Det samme vil ske i den nye verden, naar der engang bliver mindre albuerum end nu. I den gamle verden har vi intet albuerum længer, og vi trænger luft, hvis vi ikke skal gaa til grunde. Hvorledes skal vi undgaa ulykken? Dette er det store tyske, ja jeg kan gjerne sige det store europæiske spørgsmaal, der er langt mere vidtrækkende end nationalitetsspørgsmaalet, selv om det for tiden synes at gaa ind under dette.

Berlineren har vel ikke trængt tilbunds i alle disse problemers dybder; men han beskjæftiger sig med dem og opfatter raskt og sikkert politiske situationer og eventualiteter. Han ved vel, hvad paa den ene side czaren, der fraterniserer med Frankrige, og paa den anden side kongen af Italien, som trofast holder paa tremagtsforbundet, er værd for ham, og han giver sin opfatning de mest drastiske udtryk. Czaren kjørte engang gjennem Berlins gader, uden at et eneste hoved blottedes. Men lad kong Umberto med sin deilige dronning Margherita komme, og hele byen vil være i festskrud og begeistring.

Det er en af de tilsyneladende modsigelser hos berlinerne, at deres flegma lynsnart kan afløses af kogende varme. Paa lignende maade hindrer ikke den mangel paa finere følelse, som bebreides dem, at der strax er et snes hænder parat til at hjælpe paa benene en droschehest, der har faldt paa asfalten, eller at en flok barmhjertige samaritanere samles om en fattig gammel kone, der er bleven syg, besørger hende bragt hjem eller paa hospitalet og skillinger sammen et pengebeløb til hende.

De besynderlige modsætninger i den berlinske befolknings karakter kunde vanskelig forstaaes uden kjendskab til, hvor mange fuldstændig heterogene bestanddele den er sammensat af. Grundstammen dannedes naturligvis af de indførte Mark-Brandenburgere; men befolkningen vilde ikke være bleven, hvad den er, uden at blive blandet med fremmede og udenlandske elementer. Jeg skal her kun nævne den gjæstfrihed, hvormed Berlin aabnede sine porte for flygtningerne fra Salzburg og for de franske hugenoter. Der er dem — og ikke faa —, som mener, at portene burde have været lukkede og laaste, da strømmen af jøder fra Schlesien og Polen med stærkere og stærkere bølger skyllede ind over byen paa den brandenburgske sandslette. Jeg er ikke enig heri. Universitetet er øiensynlig af min mening, da der i dets fakulteter findes mange jødiske lærde; ligesaa læge-, sagfører-, forfatter-, musiker- og kunstnerkorporationerne og ikke at forglemme børsen, der simpelthen beherskes af jødiske finansmænd. »Alt dette er paa vor bekostning!« skraaler antisemiterne, og jødernes germanisk-kristne konkurrenter, som ikke kan klare sig paa de forskjellige omraader, stemmer i med. Jeg siger: Vi har selv den største skyld! Hvorfor er vi mindre flittige, sparsommelige og nøisomme end jøderne, og hvorfor skal vi være daarligere regnemestre? Hvis det semitiske elements stadig voxende indflydelse er en straf, saa er det en retfærdig straf.

Foruden disse indvandringer af fremmede af forskjellig nationalitet, race og troesbekjendelse har der fundet en stadig indflytning sted af tyskere fra andre kanter af riget, — fattige arbeidsløse, saadanne, som ikke egentlig er fattige, men som haaber at svinge sig hurtigere i veiret her end i provinsbyerne, lykkejægere, der betragter den store hovedstad som et roulettebord, hvor de sætter sin sidste pengeseddel ind, og endelig de velhavende filistere, som efter at have samlet sig en formue vil more sig i Berlin. Antallet af disse er dog ikke saa stort; men desto flere er de mange embedsmænd, officerer o. s. v., som fungerer i hovedstaden. Det er en humoristisk overdrivelse, naar det siges, at der ikke længer existerer indførte berlinere; men jeg har ofte været i selskaber paa 30—40 personer, hvoraf kun 2—3 var fødte i Berlin.

Dette eiendommelige misforhold er mest fremtrædende inden de saakaldte høiere klasser, og om disse vil jeg tilsidst sige et par ord.

Berlinerne af alle stænder er et overordentlig selskabeligt folkeslag. Om de store fællesudflugter om sommeren med ofte indtil tusener af deltagere og om livet i de store beværtningssteder under aaben himmel kan jeg ikke tale af erfaring; jeg skal holde mig til den vide og dog forholdsvis snevre kreds, hvor jeg er personlig kjendt.

I Berlin som i alle andre storbyer er det saa, at den del af befolkningen, der kan henregne sig til «societeten» i den konventionelle forstand, deler sig i mere eller mindre strengt afgrænsede koterier — her er ikke tale om hoffet, hvor forholdene væsentlig er som i London og Wien med den undtagelse, at der ikke kommer saa mange af adelen, men til gjengjæld en udsøgt kreds af officerer og embedsmænd —; disse koterier kan sammenlignes med forskjellige hinanden nærliggende øer, hvis indbyggere maa vedligeholde en mere eller mindre livlig samfærdsel, men som i det væsentlige holder sig for sig selv. Men indenfor de engere kredse er selskabeligheden mere udviklet end i nogen anden storby. Det ene selskab følger paa det andet gjennem hele sæsonen, der varer fra begyndelsen af november og ofte til midten af marts. Der gives naturligvis en mængde baade officielle og private middagsselskaber; men de fleste selskaber er henlagt til aftenen og omfatter et solid aftensmaaltid, hvorved man sjelden sidder tilbords i kortere tid end to timer. Dette driver dem til fortvilelse, som har spist middag klokken 6 eller 7. Men disse er forholdsvis faa. Andre har spist klokken 2, 3 eller 4, og da vertinden ikke kan vide, hvor mange af hendes gjæster der er mætte, og hvor mange sultne, kan hun ikke lade de sidste lide af hensyn til de første, men maa servere alle en flot souper med saa og saa mange retter med tilhørende vine, hvoriblandt champagne ikke maa mangle. Dette er blandt andet en meget kostbar skik, der tynger haardt paa alle dem, der ikke er rige. Disse aftenselskaber kan være overordentlig muntre og belivede, men økonomisk seet er de det berlinske selskabslivs indgroede onde. Dette kan ikke fjernes, før alle de, der ønsker at «være med», bliver enige om ligesom i andre hovedstæder, at spise middag paa én bestemt (og sen) tid paa dagen. Meget vand vil løbe i Spreen, før dette sker, og før Berlin faar noget tilsvarende til de store italienske byers korso, Londons Hyde Park og Paris's Boulogneskov for ikke at tale om den samling af flotte og elegante mennesker og kjøretøier, der viser sig til en bestemt tid paa dagen paa disse steder. Fuldt ud vil aldrig Berlin i denne retning kunne maale sig med London og Paris; men noget kunde gjøres, hvis der ikke spistes middag til enhver dagsens tid. Følgen heraf er, at man rider eller kjører ud til forskjellige tider, og da den fremmede saaledes kun hist og her ser en ekvipage eller en rytter, slutter han, at der er saa faa saadanne, at de ikke er opmærksomhed værd.

Denne omstændighed skyldes det for en stor del, at Berlin har faaet ord for at være kjedelig. Jeg kan ikke tænke mig anden grund end dette noget hverdagslige udseende til, at Berlin i saa forholdsvis ringe grad besøges af udlændinger. Hundrede engelskmænd reiser til Paris mod knapt ti til Berlin, skjønt der ikke kan være tale om, at den sidste by kun skulde være tiendeparten saa interessant som den første. Berlin eier i virkeligheden alle de træk, der hører til en verdensbys fysiognomi, undtagen netop dette internationale præg, som kun en stor tilstrømning af udlændinger kan give.

Den intelligente berliner er beskeden nok til at indrømme dette. Hvis det skal være nødvendigt for en verdensby, at utallige udlændinger stadig ankommer og afreiser igjen, da fortjener Berlin ikke titel af en verdensby, hvad det ellers i alle andre henseender gjør.

Jeg kan ikke give udlændinger noget bedre raad, end at de ved personlig erfaring bør overbeviae sig om rigtigheden af min dom.

Nye retninger i fransk literatur.

(*Otto Krack* i »*Die Gegenwart*«).

Der hersker saa dunkle og saa forskjellige meninger angaaende den retning, hvori den nyeste literatur, det *unge Frankriges* aand og literatur stevner, at det tør lønne umagen at komme til klarhed over den franske ungdoms typiske karakter, dens idealer og stræben. Denne ungdoms ideal er endnu ikke skildret. Literaturen indeholder ingen skikkelse, hvori den kjender sig igjen og føler sit eget hjerte banke. Realisterne og naturalisterne kunde neppe tegne eller skabe dette ideal.

Den generation, der fulgte paa krigen i tiaaret 70 til 80, var trist, melankolsk, fortvilende. Den store nationale ulykke afspeilede sig i dens aand og stemning. Ogsaa keiserdømmets demoraliserende indflydelse med dets tilbedelse af penge og luxus og den brutale magts retløse overgreb havde øvet sin virkning paa denne generation. Den var en slegt af modløse pessimister uden mindste evne til energisk handling og optræden. Den sank ned til at blive en flok trætte, dagdrivende tilskuere i det store verdensteater, hvor efter deres mening daarlige skuespil blev spillet yderst slet af de arme mennesker. Ingen har skildret denne usunde, aristokratiske *Weltschmerz* saa sandt og inderlig som *Paul Bourget* i sine psykologiske mesterværker. Alle hans karakterer er børn af sin tid; de er syge helt igjennem, syge lige ind i sjælen. De foragter sig selv; de foragter al stræben og kaster efter en kort kamp vaabnene fra sig. De hverken finder eller søger noget ideal, der er værdt liv og blod. De er halve og svage, og de ved det selv. De føler sin egen sygelighed, og bevidstheden derom fylder dem med bitterhed og tungsind. Denne selverkjendelse er rørende; den kræver medlidenhed. Vi kunde trykke disse menneskers haand og trøste dem.

Fra pessimisme til individualisme er der blot et eneste skridt. Naar der ikke længer findes noget udenom os, som vi kan elske og beundre, saa bliver der ikke andet tilbage som maal og ideal end „jeget“. Jegdyrkelsen, egoismen er det næste tiaars typiske karaktertræk, og *Maurice Barrès* er dens største profet. Enhver af hans bøger kunde godt hede „*Moi*“. Der findes intet andet værk i literaturen, hvor den ubegrænsede individualisme, den brutale egoisme træder os saa nøgen og usminket imøde som i hans to romaner: „*Sous l'oeil des barbares*“ og „*Un homme libre*“. Han deler alle mennesker i to klasser: barbarerne og de intelligente. Til barbarerne hører alle skikkelige mennesker, som arbeider og stræver. De intelligente er nydelsesmenneskene, de, som lever alene i nydelse af det skjønne.

Om den tredie generation fra 1890 og fremover har vi som nævnt endnu

ingen underretning i bøger. Den har endnu ikke fundet nogen større repræsentant og skildrer. Vi maa lære den at kjende i foreninger, paa kaféer, i smaablades feuilletoner og artikler.

Det er paafaldende, hvor aldeles ligegyldig denne generation er overfor det politiske liv. Før i tiden tog alle franskmænd parti. Spørger man derimod disse unge mænd, hvad parti de tilhører, saa lyder svaret: „Jeg? — jeg er ingenting." De følger ikke, befatter sig ikke med, bryder sig ikke det mindste om kamrenes kjævlerier. Og de gaar heller ikke med politiske omvæltningstanker i hovedet. Politiken er dem simpelt hen ligegyldig, fremmed og udenforstaaende. Ja selv krigen har de glemt. De hader ikke længer Tyskland. De drømmer ikke om hevn og gjenerobring af Elsass-Lothringen. *Rémis* udtalelse er betegnende: „Jeg vilde ikke for dette land (Elsass-Lothringen) afse lillefingeren paa min høire haand, ja ikke engang min venstre lillefinger, som jeg dog blot benytter til at slaa asken af den cigaret, jeg røger." Det unge Frankrige er ikke saa trangt patriotisk som det gamle. Det har slaaet aandelig bro over kanalen og har begyndt at færdes over Rhinen. Det finder meget at lære baade i England og Tyskland. Det sender sine mænd til begge lande for at studere og bringe nye aandsskatte med sig hjem. Det beundrer tysk aand og godkjender villig Tysklands overlegenhed paa det videnskabelige omraade.

Fra politiske spørgsmaal har det unge dannede Frankrige vendt sig til de *sociale*. Her finder de et ideal værd liv og blod, en ny tro, et nyt haab, nye overbevisninger, ny begeistring. I følelsen af *solidaritet* finder de grundlaget for et nyt livssyn og en ny livsordning. Den enkelte skal ikke leve for sig selv alene, søge sit maal i sig selv, men i det fælles bedste, i naboer og medborgere.

Den nyeste franske literatur begynder at fyldes med denne aand. I *Rosnys* verker finder vi begyndelser til egte sociale romaner, fremtidens roman. Fra „*Bilatéral*", „*Nell Horn*" og „*Marc Fane*" blæser der os imøde en ny tids friske vind. Det helt moderne menneskes kjæmpende sjæl taler ud af disse blade. Uheldigvis er digterens vilje endnu større end hans evne, eller hans evne er rettere sagt hans vilje underlegen. Selv hans bedste værk, „*Marc Fane*", lider af et søgt sprog og en uren stil. Indhold og form harmonerer ikke.

De første prøver paa en *social lyrik* har *Henry Bérenger* givet os i sin „*Den moderne sjæl*". En aand, der kjender og forstaar sit maal, har skrevet disse vers. Den unge digter drømmer om fremtiden. Han skildrer ikke de store boulevarders larmende Paris, ikke pengenes, teatrenes, pressens verden; han vandrer gjennem forstæderne, hvor armod og elendighed bor; han staar grundende overfor Eiffeltaarnet, der for ham indeholder principet for en ny *skjønhed* paa jorden. „Jeg havde aldrig skrevet denne bog,"

siger han i forordet, „hvis ikke min tænkning havde ført mig til den tro, at i selve dette vort moderne liv ligger der nye poetiske elementer, glimrende materiale for en endnu uskreven digtning“. *)

Den livsanskuelse, vi møder hos *Bérenger* og hans samtid, er det modsatte af pessimisme, livstræthed og fornegtelse. Den er positiv. Men den er endnu ikke grundfæstet gjennem erfaring. Dens videre udvikling ender i et spørgsmaalstegn. Nationens fremtid beror derpaa, et folks haab hviler paa denne dannede ungdom. Fremtiden vil vise, hvor vidt disse haab gaar i opfyldelse.

Kuldeledninger.

(Væsentlig efter *John E. Starr* i »*Engineering Magazine*«.)

Opvarmning af boliger, hoteller og fabriker fra centralstationer ved hjælp af damprørledninger hører jo nu til de allerede gamle og vel kjendte ting. Nyere er den kunstige afkjøling om sommeren af boliger, teatre, jernbanevogne, butiker o. lignende. Ogsaa dette sker fra store centralstationer med et net af underjordiske rørledninger for kulden over det hele distrikt eller den hele by. Systemet har allerede staaet sin prøve gjennem flere aar i flere af Amerikas storbyer som St. Louis og Denver. Paa den hedeste sommerdag behøver man blot at dreie paa en liden kran eller trykke paa en knap i dagligstuen, og strax strømmer der ind en fin straale af iskold luft, der meget hurtig afkjøler værelset til den forønskede temperatur. Systemet bruges dog endnu væsentlig kun til afkjøling og opbevaring af madvarer i stedet for de sædvanlige isskabe. Man slipper alt bryderi og søl med is. Det gamle isskab sættes blot i forbindelse med kuldeledningen, og ved en let og nøiagtig regulering af kranen holdes skabet den hele tid paa hvilkensomhest forønsket temperatur. Man slipper det smeltende isstykke og alle ophævelser dermed. Man kan endog selv fryse sig et stykke is hvad tid som helst ved hjælp af kranen og ledningen. Videre benytter man den til at afkjøle vand og andre drikkevarer. Slagtere og fedevarehandlere gjør i stor udstrækning brug deraf.

I sydligere lande er det jo ikke vinterens kulde, men sommerens hede, der generer. Og disse kuldeledninger vil derfor ubetinget der komme til at spille samme rolle som de forskjellige opvarmningssystemer i norden. Syden vilde være deilig, hvis ikke den ulidelige sommerhede var. Kan man blive den kvit — og det kan man altsaa nu i hjemmene og i forretningslokalerne —, saa vil det for sydens lande være den mest epokegjørende og velsignelserige opfindelse i deres hele historie. At kunne bo i et kjøligt hus der midtsommer, se ud i det stegende

---

*) Dette klinger som et ekko af, hvad Walt Whitman skrev for 30—40 aar siden, da ogsaa han vaagnede til bevidsthed om, at dette moderne liv er fuldt af poesi, som ingen digter endnu har rørt, og da han derfor bestemte sig til at „synge sange, ingen sanger endnu havde sunget, — det nittende aarhundredes, demokratiets sange“.

solskin paa gaden og føle, at man er herre derover og kan trodse det, — det vil for sydlændingen være det samme, som naar vi fra vore lune stuer stirrer ud i en sur, raa, kold vinterdag og føler, at uden opvarmede værelser var livet en umulighed.

Man har allerede i flere aar i det amerikanske syden hjulpet sig med elektriske vifter. Og selv dem har man følt som en stor velsignelse. De er ganske billige og hændige. Man kan stille en af dem paa sit skrivebord; den tager ikke mere plads end fodstykket af en vanlig lampe, og den holder saa atmosfæren omkring bordet kjølig den hele dag, selv om det damper af hede andetsteds i værelset. Den sender en i ansigtet en stadig vederkvægende, frisk luftning. Disse vifter har nu i et par aar været meget almindelige i Amerikas sydstater. Restaurationerne er forsynede med dem, barberstuerne har dem, kontorerne har dem. Man har dem paa skrivebordet, paa middagsbordet, paa dagligstuebordet, paa verandaen; man kan ligge i en hængekøie i skygge af verandaens tag og af vinranker og lade sig gjennemlufte og gjennemkjøle af den lille velsignede elektriske vifte, medens man ler ad solstegen udenfor og beder den værs'god gjøre sit bedste.

Men disse vifter er jo intet mod det centrale afkjølingssystem, der holder det hele hus paa en jevn kjølig temperatur og skaber en evig vaar indendørs. Og det bedste ved det hele er, at dette system har vist sig fuldstændig praktisk og økonomisk. Isskabene afkjøles billigere paa denne maade end paa den gamle med smeltende stykker af is. Og værelserne kan holdes kjølige om sommeren i ethvert fald ligesaa billig, som de om vinteren opvarmes.

Vi vinder lidt efter lidt et nogenlunde herredømme over naturen.

Det næste i denne retning tør blive en elektrisk vifte, der kan bæres i hatten eller bag i nakken, og som derfra kan afkjøle ens person ude paa gaden, naar en er tvungen til at opholde sig der. Det er jo forholdsvis en letvindt sag.

Systemet bestaar i at tage varmen væk fra de steder, der ønskes afkjølede. Som i dampmaskinen varme forvandles til mekanisk arbeide, varmen bliver væk som saadan og repræsenteres i stedet af den spænstige damp, der er udviklet, ødelægges og forsvinder som varme ved at forvandle en del af vandet til damp — saa lader man ogsaa her den naturlige varme i de værelser, der skal afkjøles, indvirke paa en eller anden vædske, der koger ved en meget lav temperatur. Følgen er da, at værelsets varme forsvinder, idet den koger vædsken i rørledningen og forvandler den til damp eller gas. Da nu ny vædske strømmer til og gasen gaar tilbage til centralstationen, bliver følgen, at al varme i værelset medgaar paa denne vis, saalænge man holder kranen aaben og lader vædsken strømme, og saalænge værelsets temperatur er over vædskens kogepunkt. Som vædske benyttes en flydende ammoniakforbindelse, der koger langt nede *under* vandets frysepunkt. Følgen er da, at man blot ved at regulere kranen kan holde værelset paa hvilken temperatur man vil. Værelsets varme gaar bort med den fordampede vædske som gas til centralstationen, hvor det afkjøles, og gasen fortættes igjen til vædske som gaar tilbage i rørene paa sin evige, afkjølende mission.

Det ideale vilde jo være, at man akkurat som i dampmaskinen lod varmen forvandle sig til nyttigt mekanisk arbeide, lod den udviklede gas drive et eller andet maskineri og den overflødige sommervarme nyttiggjøres paa den vis i stedet for blot at blive kastet tilside med det under afkjølingen benyttede vand.

Et polyandrisk samfund.

(Efter »*Review of Reviews*«).

Nedenstaaende korte skildring af det polyandriske samfunds- og familieliv paa Thibets høisletter er et uddrag af artikler af en Mrs. *Isabella Bishop*, som har opholdt sig i længere tid blandt disse mennesker og reist om i deres land. Hun synes at mene, at den væsentlige grund for den i vore øine saa ufattelige samfundsordning, hvor en kvinde egter ikke én mand, men mange, en hel familie af brødre, ligger i det økonomiske tryk, i ønsket om at begrænse folkemængdens væxt, saa at den ikke skal tiltage udover landets evne til at brødføde den. Det er jo en noksaa listig methode for at naa dette maal. Mrs. Bishop fortæller, at de gifte kvinder finder sig fuldt tilfredse med denne ordning og beklager hustruerne i vore vestlige lande, som blot har én mand hver. Men hun siger intet om alle de kvinder, som under dette system ikke kan blive gifte, og oplyser os ikke om, hvor de bliver af. Og da der jo overalt findes omtrent lige mange mænd og kvinder, maa der være mange slige.

Man mener dog, at hvor polyandri existerer, der ledsages det gjerne af den skik at dræbe de fleste nyfødte pigebørn. Ogsaa det har en økonomisk grund. Samfundet finder det vanskeligt nok at ernære alle sine medlemmer. Man vil ingen unyttige have. Kvinderne øger ikke videre samfundets arbeidsstyrke, medens de bliver det til væsentlig byrde. Derfor reduceres deres tal ved barnedrab, og polyandri indføres.

Familielivet frembyder flere eiendommeligheder. Naar en pige skal gives bort i egteskab, har hendes ældste broder mere at sige end forældrene. Den ældste søn bringer bruden hjem til sin faders hus. hvor hele familien bor. Men efter at have naaet en vis alder bliver de gamle sat tilside; det vil sige, de trækker sig tilbage til et eget lidet hus paa eiendommen, og den ældste søn tager tøilerne og formynderskabet for den hele familie i sine hænder. Jeg har aldrig seet en lignende skik noget andet sted i østen. Det er vanskeligt at tale om det thibetanske liv, trods al dets ømme kjærlighed og tilfredshed, som „familieliv"; thi buddhismen, som paabyder de 11,000 af befolkningens 120,000 munkeliv og som regel ogsaa cølibat, indskrænker endvidere befolkningens forøgelse af socialøkonomiske grunde ved at paabyde og strengt vedligeholde det nævnte polyandri. Det tillades nemlig kun den ældste søn, arvingen til eiendommen, at gifte sig, medens bruden dog samtidig faar alle mandens brødre som en slags medegtemænd eller underordnede egtemænd. Paa den maade bindes hele familien til jorden og familietræet. Børnene ansees for den ælste søns lovlige eiendom, og de kalder ham „store fader", medens hans brødre faar titelen „lille fader".

Folkets bestemte vedholden ved denne gamle skik af religiøse saavel som af økonomiske grunde er den største hindring for kristendommens indførelse i Thibet.

Kvinderne holder ogsaa fast paa den. De siger: „Vi har tre eller fire mænd til at hjælpe og støtte os i stedet for de kristnes ene," og spotter kjedsommeligheden og ensformigheden ved det europæiske monogamiske liv. En kvinde sagde til mig: „Dersom jeg bare havde én mand og han døde, saa vilde jeg jo blive enke; men har jeg to eller tre, saa bliver jeg aldrig enke." Ordet enke er et skjældsord, som bruges baade om mennesker og dyr. Børn opdrages til at være lydige mod fædre og moder og til at være omhyggelige for de smaa og for kvæget. Faderkjærligheden er sterk. Mænd og hustruer prygler hverandre af og til; men det slags voldsomme udbrud følges dog ialmindelighed af skilsmisse. Det er skik, at landsbyens mænd og kvinder kommer sammen, naar bruden indtræder i sin mands hus, og giver hende hver tre rupier. Saa langt fra at anvende disse penge til personlige prydelser ser den thibetanske hustru fremad og tager alle muligheder i betragtning; hun leier derfor øieblikkelig en mark, hvis afkastning bliver hendes eiendom, og som aar efter aar samles i særskilte lader, saa hun ikke staar aldeles hjælpeløs i tilfælde af, at hun forlader sin mand.

Jurydomstole blandt Dyrene.

Der kan ikke være tvil om, at ogsaa dyr besidder en mere eller mindre udviklet retfærdighedssans, der endog undertiden kan naa et meget høit standpunkt. De ikke alene hevner sig paa hverandre enkeltvis for tilføiet skade; men under visse omstændigheder slutter de sig sammen og gaar frem paa samme maade som menneskene, gjennem parlamenter og domstole, mod fiender af det almene bedste. Dette ser vi f. ex. blandt bæverne og elefanterne. Det synes utvilsomt, at bæverne har domstole, hvor straffe bliver idømte, og at dommen bliver fuldbyrdet med den største strenghed. Dette bevises af det faktum, at der i nærheden af hver bæverkoloni existerer en klasse, som kaldes „ungkarlsbævere". Denne bestaar af to afdelinger, gamle hanner, som har mistet sine mager, og som ikke længer ansees for at være af nogen virkelig nytte for kolonien, og yngre ungkarle, som er udviste af kolonien paa grund af daarlig opførsel, tyveri, dovenskab o. l., og som af en jury er dømt til et slags strafarbeide paa livstid. Disse ungkarle bor alene og ikke i varme hytter som i kolonien, men i huler ved flodbredderne, fængselsceller, hvor de saavidt kan opholde livet. Deres savn og lidelser maa undertiden være meget store; men de kan ikke flygte fra dem. Dersom de forsøger paa at bygge sig et godt og varmt hus som i kolonien, er det alle de øvrige bæveres pligt at rive det ned. De isoleres fra sin familie og maa arbeide meget strengt under bevogtning uden saa meget som at faa lov til at trøste sig med sin yndlingsbeskjæftigelse, at bygge. Den, som i de zoologiske haver har seet, hvor utrættelig bæverne fordriver tiden med at bygge huse, som de ikke behøver, vil forstaa, hvilken haard straf der saaledes paalægges dem, der har forbrudt sig mod bæverkoloniens love.

De vilde elefanthjorder udøver lignende juridiske funktioner og sidder som dommere over forbrydere. De samler sig i en ring med den anklagede i midten, og efter visse forhandlinger sig imellem udstøder de i kor et sørgeligt

brøl, hvorefter den stakkels anklagede elefant bliver pryglet dygtig igjennem med de andres snabler, jaget bort og dømt til at leve i ensomsed uden ringeste samkvem med sine venner i kortere eller længere tid efter forbrydelsens art. Som blandt bæverne er der ogsaa her ensomme individer, som lever langt borte fra hjorden, og da disse ofte viser sig at være meget store tyve, er det sandsynligt, at det har været grunden til deres forvisning.

Retfærdighedssansen er naturligvis mest udviklet hos dyr, som lever i flokkevis, og hvor der til beskyttelse mod fælles fiender kræves meget strenge regler angaaende vagthold o. s. v. I alle tilfælde handles der fuldt ud efter ordsproget: „Enighed gjør sterk“.

Det stærkeste venskab.

Vil du vide, hvad der gjør et venskab
Mellem tvende sjæle her paa jorden
Dybt og stærkt og varigt indtil døden?
Hører du de hammerslag, som runger
Tungt og lydt fra smedjen hist paa veien?
Ser du flammens røde skin paa essen?
Som i ildens lue jernet sveises,
Saa de skilte dele smelter sammen,
Saa er fælles sorg og fælles trængsel
Det, der tvende hjerter sammenbinder
Med et venskabsbaand, som aldrig brister.

S. Holst Jensen.

— Blandt strudsene i Patagonien maa en eller anden slags kvindeemancipation engang være gjennemført; thi der synes „kvinderne“ at have faaet livets tungeste byrder væltet over paa manden. Strudsene lever i et polygamisk samfund, hvor hanstrudsen gjerne har et halvt dusin koner. Disse lægger imidlertid alle sine æg i et og samme hul i jorden, hvorefter de har gjort sin pligt. De overlader det til hanstrudsen at udklække alle æggene og opfostre den hele familie af 30—40 smaastrudse. Han maa sidde rolig i reden og sidenefter skrabe føde sammen og agere moder for alle, medens hans hustruer gjør sig livet rigtig behageligt, streifer om og morer sig og bliver fede og trivelige.

Religiøs føderation.

Kristelig enhed og enighed — et forbund af de forskjellige kirkesamfund, arbeidende sammen, ikke alene i filantropiske og rent almenmenneskelige sager, men ogsaa i selve det religiøse kirkeliv, — det er jo en af de ting, de fleste iblandt os holder for en utopisk drøm eller i hvert fald for noget, der ikke kan lade sig realisere i denne verden paa 100 aar. Men det *er* realiseret. Der existerer et sligt forbund, indbefattende 5 forskjellige kirkesamfund og et land med mere end Norges halve indbyggerantal. Og det gaar godt og vil ubetinget finde efterligning andetsteds.

En forfatter i det amerikanske tidsskrift „*Forum*" beretter derom.*) For tre aar siden sluttede 5 kirkesamfund i staten Maine en slig føderation. Han nævner ikke, hvilke disse kirkesamfund er, men blot, at de tilsammen indbefatter 3/4 af samtlige kirker og menigheder i staten.

Der holdes en forbundskongres med delegerede fra alle sammensluttede samfund hvert aar for at diskutere fælles anliggender og arbeider samt mulighederne for videre sammenslutning. Alle samfund forpligter sig til at støtte hverandre, hvor støtte trænges, og til ikke at oprive den kristne kirke med nye sekteriske kirkedannelser, hvor de gamle kan udføre alt fornødent arbeide.

Det er særlig i smaastæderne, man skal samarbeide. I stedet for, at hvert samfund hidtil har søgt at skaffe sig sin egen kirke i hver landsby og bygd, hvorved man har faaet et utal af smaa, svage, arbeidsudygtige menigheder, skal man herefter søge at virke for sammenslutning og forening paa slige steder. Hvor hvert samfund f. ex. i en landsby har sin egen lille svage menighed, skal de alle søge at overtale befolkningen til at opgive sine forskjelligheder, slutte sig sammen om de store religiøse grundsandheder og lighedspunkter og danne kun én eller to menigheder. Og dette skal udføres efter den regel, at hvor en eller flere menigheder sløifes og nedlægges, der er det — uden hensyn til, hvad tro eller samfund de tilhører, — den eller de svageste, der bliver at sløife og nedlægge. Samtidig maa saa de sterkere, hvortil da de lidt anderledes troende fra de sløifede kirker vil slutte sig, naturligvis søge at tillempe sin forkyndelse og organisation saaledes, at de kan fuldt tilfredsstille ogsaa de nye medlemmers religiøse trang og følelse. Ellers vil jo ikke disse finde sig i den nye ordning, men vende tilbage til sin egen kirke Det hele er naturligvis en frivillighedens sag. Samfundenes styrelse eier ingen magt til at fremtvinge denne sammenslutning; de kan blot virke for den ved overbevisning og overtalelse.

Samtidig forpligter ethvert samfund sig til ikke at trænge sig ind paa noget felt, hvor et andet allerede varetager befolkningens religiøse interesser, med mindre en del af befolkningen specielt ønsker en ny lære og forkyndelse, og da først efter samraad med føderationens styrelse. Al muligens opstaaende uenighed eller rivning mellem de forskjellige forbundne samfund henvises til og afgjøres ligeledes af føderationens styrelse. Intet samfund opgiver sin indre selvstændighed eller noget punkt af sin tro og lære. Man skal blot lempe sig efter hverandre, underordne det mindre under det mere væsentlige og alle sekthensyn under det maal at styrke og opbygge Kristi kirke og det kristne liv.

---

*) Forfatteren er præsident for en baptistisk teologisk skole.

Følgen af, at saaledes mange menigheder kommer til at bestaa af medlemmer af forskjellige samfund, og af det stadige samarbeide og samliv i det hele vil naturligvis blive en hurtig tiltagende enighed. Den eneste betingelse for, at selv temmelig diametralt modsatte partier skal komme til forstaaelse af hinanden og dermed gjerne til fuld enighed, er jo i regelen blot, at de mødes og taler sammen rolig, tolerant og uden had eller bitterhed, med tro paa hinandens gode vilje og mening. Man vil mere og mere se, at de alle mener noget saa nær det samme. Forskjelligheder vil falde bort, urimeligheder vil forsvinde. De store enhedspunkter vil blive mere og mere fremtrædende; om dem vil efterhaanden det hele kirkeliv samle sig.

Et internationalt religionsparlament i Chicago af repræsentanter for alle verdens religiøse samfund; en religiøs føderation af 5 forskjellige kirker i en stat. Kom saa og sig, at det ikke gaar noksaa glat og pent fremover her paa vor jord! Sund sans og almen velvilje kommer da til at beherske den tilslut. Og „tilslut" er nok ikke saa svært langt borte endda.

— Man overraskes ved at se, hvilken barbarisme og brutalitet der endnu raader blandt den lavere befolkning i England. Saaledes hænder det virkelig den dag idag, at mænd sælger sine hustruer for nogle faa shillings til øl og brændevin. For fire aar siden kjøbte en fiskehandler i Sheffield en kamerats hustru for 5 shillings. I Burnley var markedsprisen det aar endnu lavere, idet en arbeider der blot opnaaede 3 ½ pence for sin hustru. I teglværkerne i det nordlige England var det endnu for ganske faa aar siden hævdet skik at sælge hustruer med et reb om halsen (som tegn paa, at de var helt og holdent i sælgers og kjøbers vold) for fra 6 pence til en seidel øl. En arbeider, der stod ganske rolig og saa til, medens en anden pryglede og slog sin hustru ihjel, erklærede som vidne, at han ikke greb ind, fordi han ansaa det for uret for udenforstaaende at blande sig ind i mands og hustrus mellemværende. For mishandling af gifte koner findes der da næsten heller ikke straf af betydning i den engelske lovgivning. Hustruen er simpelt hen værgeløs; sætter hun sig til modværge, saa godt hun kan, saa straffes hun. Klager hun for retten, faar hun en irettesættelse, fordi hun maa mangle det rette underdanige sind, og faar saa mere prygl hjemme, fordi hun har fordristet sig til at klage. Kirke og lov er enige om, at hvad end manden er og gjør, er det hustruens pligt at være ham underdanig.

— *Lady Florence Dixie* som har reist meget i Patagonien, skildrer i en artikel i „*Westminster Review*" dette land. Det undrer hende, at det ikke endnu er blevet maalet for indvandring, og at ikke spekulanter og regjeringer har taget sig af det for at opdyrke og nyttiggjøre det. Det er fuldt af umaadelige skove, der alene repræsenterer talløse formuer. Jorden er tildels meget frugtbar. Uhyre kvæghjorder kunde ernæres der. Strudsene kunde gjøres til en storslagen indtægtskilde. Natur og landskab er i mange dele af landet storartede og vakre. Der vrimler af floder, bække og søer, omgivne af tykke skove og prægtige græssletter og det hele yrende fuldt af dyre- og fugleliv. Desuden er der guld i fjeldene og floderne; forfatterinden synes at have seet det glimte og skinne paa mange steder. Og det bliver vel *det*, mener hun, der til slut vil bringe indvandring til landet, gjøre det kjendt, skaffe det jernveie og omsider gjøre ogsaa det til hjem for civiliserede mennesker.

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier.)

Jeg fik høre noksaa meget ondt, fordi jeg, da jeg her i vinter kom hjem efter mange aars fravær i noget sydligere lande, følte mig slaaet af den mørke vinter. Jeg havde glemt, at dagene var saa korte; glemt, at vi her i Kristiania har saa megen taage, røg og overskyet himmel om vinteren. Jeg havde drømt mig et norsk vinterlandskab som sollys over glinsende, glitrende sne og grønne graner. Denne tunge, graa himmel dag ud og dag ind, den stadige taage og røg, der aldrig aabner nogen fri, vid udsigt gjennem klar, spillende luft, men hindrer det sollys, som er, fra at trænge igjennem og faa magt; selve sollysets bleghed og mathed og den deraf følgende mangel paa farve i landskabet; det rugende, trykkende mørke; — alt dette forekom mig *ikke* vakkert. Og jeg var dum nok til at sige det. Dette blev nemlig regnet mig for rent fædrelandsforræderi.

Men jeg saa og følte det nu slig. Det knugede og stemte en trist, syntes jeg. Det forekom mig, som forklarede dette vintermørke, denne mangel paa sol og lys og farver, delvis det mørke, som ubetinget findes i vor norske karakter, pessimismen iblandt os, det mørke, sorte syn paa tingene. Fjordenes vildhed, ilterheden i et oprørt hav i krappe, skjærfyldte farvand, sintheden i de fraadende bølger, vinterens mørke, fjeldenes kolde skygge, de ensomme, solfattige dale, — alt dette er ubetinget gaaet os i blodet. Egte norsk sinne, det er jo prima vare i sit slags det, — har ikke sin mage i verden. „Det blir ikke rigtig til noget med os nordmænd, før vi bliver sinte," skal jo Bjørnson have sagt, og desværre er det altfor megen sandhed i det. Desværre, — thi det raseri, som bare er sinnets kraft, er nu ikke stort at stole paa og bygge paa. Det er det slemme ved sinnet, at det drukner sund sans, klarsyn, alle rimelige hensyn og begreber og raser afsted uden maal og med i rene vildskaben. Det er slemt at maatte stole paa sinnet som betingelse for en kraftig optræden. Berserkergang kan imponere af og til og paa sine steder; men overfor en fiende, der ikke lader sig skræmme og beholder sans og samling, fører den bare til berserkens egen undergang. Berserkervæsenet nytter ikke stort i vore dage. Og det kom nu aldrig videre langt. Det kunde til nød vinde et slag, aldrig en krig. Det kunde gjøre venner og fiender fortræd, øve strandhug, imponere her og der; men til at erobre lande, grundlægge og styre riger duede det ikke.

Sinnets kraft er en noksaa daarlig kraft at stole paa. Og forstand og klarsyn, som sinnet tar væk, er ganske nyttige ting at have i behold til enhver tid.

„Fjordenes kraft", sinnets kraft, er gaaet os i blodet. Og — naturligvis — kraft er kraft; naar den er retledet, behersket, har vi al grund til at være taknemmelige for den.

Paa samme maade har vist ogsaa vinterens bleghed og mørke og fjeldenes kolde skygge gaaet os i blodet, — har skabt en tristhed, modløshed, haabløshed, pessimisme og melankoli, som jeg synes, vi ogsaa finder som et betegnende træk i vor nationalkarakter. Selve vort sprog, dets akcent, siger udlændinger, giver et melankolsk indtryk. Vi synger, naar vi taler, mener de, og det lyder som klagesange. Sproget bevæger sig i sørgemarschtakt. Det samme gjenfinder man i vor literatur. Vore digte og sange anslaar oftest de melankolske strenge. De, der ser alt som farver, hos hvem ethvert indtryk altid antyder en vis farve, mener, at norsk

literatur og norsk liv, som de kjender det, svarer til den blaaviolette farve — melankoliens farve.

Men „en anden er fjorden en solskinsdag“ . . . . Heldigvis er der en anden og helt forskjellig side ved vor natur. Er vinteren mørk, saa er jo vaar og sommer dobbelt lyse. Hvad vi taber paa én side, vinder vi paa den anden.

Vor mørke vinter, som jeg saa den her i Kristiania i bygaderne med deres skidne, sorte sne og skyer af kulstøv, kunde jeg ikke finde vakker. Ude paa landet tør den være ganske anderledes og eie sin egen skjønhed. Det véd jeg ikke noget videre om. Men som jeg saa den, var den de ni tiendedele af tiden ligefrem styg.

Men nu! — Nu har vi da allerede faaet lys nok og lys til overflod. Nu kan vi le ad syden og al dens herlighed. Den kommer ikke op mod, hvad vi selv har; ikke paa langt nær. Nu er det sydboens tur at drømme om det deilige nord med de lange, lyse aftener og nætter, med det friske, lysegrønne løv — saa langt friskere og lysere end alt, hvad alle sydens lande tilsammen kan opdrive. Nu kan vi snart sætte vor egen Karl Johan, Drammensveien og hver gade og hver flek i landet op mod det bedste og vakreste, verden eier. Nu gaar det an at skryde.

Lys er nu overalt den første betingelse for skjønhed som for liv. Jo mere af det, des bedre. Det er i grunden bedst der, hvor der er mest af det. Lys og klar himmel, — ni tiendedele af al naturskjønhed i verden bestaar deri. Resten er af underordnet betydning. Med dem er selv ørkenens sandsletter deilige — den gule, skinnende sand, det gyldne lyshav og den dybblaa himmel over det hele! Og uden dem blev det tungt og trist og graat og kjedeligt i selve Eden.

Lys, lys, af alle slags, først, sidst og altid! Den gamle lyskultus, sol- og ildtilbedelsen, synes jeg er noksaa naturlig. Jeg for min del kunde godt være med paa den. En salme til solen, naar den viser sig over aasryggene om morgenen og breder sit guld udover det dugfriske landskab, — hvad er naturligere end det? Naar menneskene engang bliver saa fornuftige og klartseende, som de burde være, saa vil de kanske hilse hver morgen med en jublende takkesalme, lade klokker kime og orgler bruse ud i den friske morgenluft som hilsen til den opgaaende sol.

Lys maa der til. Og nu har vi jo allerede og faar med hver dag, som gaar, mere deraf end noget andet civiliseret land i verden! Intet under, at udlændingerne søger op til os nu. Hver blomst har jo forstand nok til at vende sig mod lyset, og menneskene er vel ikke dummere.

Da jeg for første gang for nogle aar siden drog sydover — langt sydover —, var det det mørke løv og landskabets deraf følgende mørke farve, der gjorde dybest indtryk paa mig. Alt er rigere, fyldigere, pragtfuldere; træernes blade er tykke og glinsende, ligesom til overflod fulde af liv og kraft, men alt er mørkere. Kun det rige, intense gyldne solskin redder det hele fra at blive trist og nedslaaende. Jeg kom derned helt forudindtagen for syden. Jeg holdt af den paa forhaand; jeg havde holdt af den i mange aar paa afstand og var fast bestemt paa at like den og beundre den i aller høieste grad. Og vakker fandt jeg den — meget vakker; men jeg maatte dog snart tilstaa for mig selv, at nordens natur — for mig — er den vakreste, fordi den

er den lyseste, friskeste. Jeg savnede, da vaaren kom, det lysegrønne, ungdomsfriske løv, den hele lyse tone i landskabet og ikke mindst græsset. Man tænke sig bare et land uden græs! Og syden har intet græs, som er at tale om.

Jo høiere vi kommer mod nord, desto lysere bliver løvskovenes grundfarve. Mangler de hos os noget af de sydligere landes rigdom og fylde, saa eier de til gjengjæld mere lys og friskhed. Man kan allerede i tanken og ved mindets hjælp se, hvad vaaren her om nogle uger maa blive, naar alt grønt faar foldet sig ud, rent, lyst, friskt, med klar himmel og glimrende solguld henover og de lyse nætter og morgener saa friske og begeistrende, som var verden først netop rullet færdigskabt ud fra Guds haand. Det hele nordiske vaar- og sommerlandskab minder om den nordiske ansigtstype med fin, skjær hud, klare, blaa øine og lyse lokker, — den, som jo al verden har taget til engletype.

Jo, den, der er frisk og ingen nød lider, og som i de dage, der nu kommer, ikke føler sig tilfreds med livet, ikke føler det som en velsignelse og herlighed bare at være til, han er neppe skabt til at være lykkelig og bliver det vist aldrig. Han vil utvilsomt gaa omkring og grine og kjede sig i himmelen med, om han slipper ind der da. Stort vakrere kan det vel ikke godt blive der end her. Før vi har lært at paaskjønne den skjønhed, som her omgiver os, vilde det virkelig være synd at ødsle mer paa os. Bare vi faar øinene ordentlig op, saa er der herlighed nok omkring os nu og nok af det intenst interessante, det storslagent vakre, det ideelle, det kjække og beundringsværdige i menneskelivet med. Mangen en prægtig roman holder netop paa at leves borte i nabogaarden. Mangt et stykke heltedigt synger sig frem af vor næstes liv. Der er stof nok for hundreder af romaner og noveller hos de mennesker, vi møder paa en eftermiddagstur. Livet er nu ikke saa poesiløst, saa pessimistisk og graat, som pessimisterne vil have det til. Slet ikke. Det er sandelig yrende fuldt af romantik og materiale for alskens digtning. En forfatter behøver bare at tage fat paa den første den bedste person, han møder paa gaden, og i ni af ti tilfælde har han i ham stof for en roman i tre vældige bind — dersom han forstaar den kunst at fatte sig i korthed da, ellers bliver stoffet ham *for* mægtigt og overvældende.

„Jeg ser digte i alting," sagde den amerikanske sanger *Walt Whitman*. „De mennesker, jeg møder paa landeveien, er ligesaa mange vakre digte. Den sten, jeg sparker tilside med min fod, er et digt, — spørg bare mineralogerne; de kan fortælle de vidunderligste ting om den og ud af den, fortælle om isperioder, uddøde slegter og faunaer, om hele verdener, som har været og havt sin tid. Hvert vajende græsstraa — det lille flag — er et digt. Og lyset, som strømmer omkring mig, og løvet og støvet og skyerne og vinden, — det er alt som en herlig, fuldtonende musik, som den intenseste nydelse, strømmende ind ad alle porer og nerver til sjæl og sind, — salighed!

Og et barn sagde til mig: *hvad er græs?* og bragte mig et knippe deraf.
Hvad kunde *jeg* vel svare barnet?
Jeg ved jo ligesaa lidt som det, hvad græs er.

. . . .

Kanske, sagde jeg, er det Guds lommetørklæde, et parfumeret tegn, han med vilje har ladet falde iblandt os, med eierens navn broderet i et hjørne.

. . . .

Eller kanske er det et hieroglyfisk verdenssprog og betyder for alle lande og for alle folk: at *spire*, at *skyde frem og op*.

. . . .

Nei, nu ser jeg det! Græssets straa er ligesaa mange talende tunger. Den som bare evnede at gjengive, hvad de fortæller!

Og vort høie nordens lyse sommer, den er da heldigvis ogsaa gaaet os i blodet, spiller og ler under og over og rundt om mismodet i vor karakter, lyser gjennem hele sindet og glitrer og skinner ud over vor literaturs blade. Er der noget i os, som svarer til fjeldenes kolde skygge, dalenes ensomhed og fjordenes sorte, fraadende storme, — saa er der ogsaa noget, der svarer til lyse birkelunde, lange sommernætter og vor hele jublende vaar og sommer. Indelukte i os selv, stive og tause og lidt umedgjørlige, som vi nok som folk tør være, der skinner dog sol og glitrer dog stjerner derinde. Der er ild og varme nok paa bunden, mildhed og kjærlighed og offervillighed nok dybest derinde i os. Lad det bare faa mere magt, faa bryde igjennem, beherske og underlægge sig alt, benytte sig af alt det andet. Lad der blive vaar og sommer i sind som i natur, — mildhedens kraft faa komme i stedet for sinnets, sol og lys faa sprede sig ud over alt vort liv!

Frem med det lyse, det varme., det forsonende overalt, — med alt det, som gjør det godt at være og godt at leve, hvor vi saa end er, — *lys og vaar!*

Skandinaviske tidsskrifter.

Om dødsstraffens afskaffelse.

I *Nordisk Tidskrift* (2det hefte) er der af O. W. *Staël von Holstein* en interessant anmeldelse af andet oplag af *K. Olivecronas* bog „*Om dødsstraffet*".

Dr. K. Olivecrona, dengang professor ved Upsala universitet, udgav det første oplag af sin bog i 1866. Siden har han som medlem af Sveriges høieste domstol havt rig anledning til at samle erfaring og statistiske oplysninger i sagen, og han udgiver nu det andet oplag af sit verk, hvori han kjæmper for de samme meninger som i det første med samme tro derpaa og med samme begeistring. Tiden har givet ham sterkere vaaben i hænde. Han kan nu appellere til statistik og erfaring saavel som til teori, abstrakt tænkning og retsfølelse.

Dødsstraf er for Dr. Olivecrona en unødvendig uretfærdighed, en barbarisme, en grusomhed og en synd. Den demoraliserer folket og lader sig ikke forsvare eller undskylde fra noget standpunkt.

Den almindelige mening, at dødsstraf virker afskrækkende og derfor formindsker forbrydernes antal, har vist sig aldeles feilagtig. Der begaaes ikke flere forbrydelser i lande, hvor dødsstraffen er afskaffet, end i lande, hvor den endnu bibeholdes Og den gradvise mildning af alle straffe og ophævelse af dødsstraf for den ene forbrydelse efter den anden har overalt gaaet haand i haand med en jevn aftagen i forbrydelsernes antal. Han paaviser videre, hvorledes dødsstraf langtfra af-

skrækker nogen morder fra hans forbrydelse. Er han kommen saa vidt, at han kan begaa den, saa er ogsaa straffen glemt. Særlig gjælder det den maade, hvorpaa dødsstraf nu benyttes. Dommerne søger at undgaa den, og den øverste myndighed benaader i de fleste tilfælde, hvor dommerne paalægger den. En morder vil nu for det første altid mene, at han vil kunne undgaa opdagelse, at det i ethvert fald vil blive umuligt at *bevise* hans skyld, og at han i værste fald ikke vil høre til de ganske faa uheldige mordere, som mister livet. Der er et slags lotteri i dette med lotteriets mystiske tiltrækning. Dertil kommer, at der for et sygeligt gemyt hviler ligefrem glorie over skafottet. En mindre, men aldeles sikker straf uden benaadning og uskikket til at vække folks medlidenhed og morderdyrkelse vilde vist virke i langt høiere grad end den problematiske, undgaaelige dødsstraf til at formindske forbrydernes antal. Dødsstraf bliver i det hele mere og mere vanskelig at gjennemføre. Folk kvier sig ved at lade den komme til udførelse. Den moderne samvittighed og det moderne hjertelag føler, at det er at gaa for vidt, — at den samling af individer, som vi kalder staten, ikke har mere ret til at tage et liv, end morderen selv har. Livet er blevet os helligere. Og til selvforsvar behøver ikke samfundet længer at henrette mordere; det kan gjøre dem uskadelige og opretholde vanlig sikkerhed for liv og lemmer ved langt mere menneskelige midler.

Grunden til dødsstrafs benyttelse ligger væsentlig i den gamle mosaiske lovgivning, som middelalderen tog som en guddommelig, for al tid gjældende lovgivning. Dens princip, „liv for liv, øie for øie og tand for tand", — hevngjerrighedens princip, blev derfor det raadende i staternes lovgivninger. Den almindelige opinion og følelse er nu en anden. Dødsstraf lader sig blot forsvare som en tung nødvendighed, uden hvis benyttelse af og til mordernes antal vilde tiltage og samfundet synke lavere i livssikkerhed. Og dette eneste forsvar kuldkaster fuldstændig det bedste af alle argumenter, erfaringens og statistikens.

I den svenske lovgivning af 1734 fastsættes dødsstraf for 68 forskjellige forbrydelser. Mennesker henrettedes i massevis, men uden at det afskrækkede fra nogen af disse forbrydelser, der tvertom trods dødsstraffen tiltog i antal. Siden 1864 kræver lovene med bestemthed dødsstraf blot for en eneste art af mord (begaaet af en straffange paa livstid), medens for andre arter af mord dødsstraf og livsvarigt fængsel staar som alternativer. Dødsstraf tillades blot overfor mordere og visse politiske forbrydere. Eftersom straffelovene er mildnede og dødsstraffen er bleven mindre og mindre benyttet, er forbrydelsernes tal jevnt aftaget.

I tiaaret 1830—39 henrettedes i middeltal 17—18 personer hvert aar, siden 1860 blot gjennemsnitlig 3—4 personer *hvert tiaar*. Og samtidig er de med dødsstraf belagte forbrydelser jevnt og stadig aftagne i antal!

Argumentet er jo i sig selv afgjørende.

Siden det første oplag af Dr. Olivecronas bog udkom, er dødsstraffen blevet helt afskaffet i fire europæiske lande, i mindst fire af de nordamerikanske stater, i to andre amerikanske lande og i størsteparten af Schweiz. Desuden er den gjennem regelmæssige benaadninger i virkeligheden afskaffet ogsaa i flere andre lande og staar der blot som en tom trusel i lovgivningen. Intetsteds i disse lande og stater har der vist sig den ringeste grund til at beklage straffens afskaffelse. Livssikkerheden der er mindst ligesaa stor som i de lande (paa nøiagtig samme eller høiere kulturtrin), hvor der henrettes flest forbrydere. Straffen *er altsaa ikke nødvendig*. Kjendsgjerningerne har talt og afgjort den sag.

I *Italien* ophørte alle henrettelser i 1875, og i den nye straffelov af 1893 er dødsstraffen definitivt afskaffet, efter at man havde havt de 15 aars prøvetid at holde sig til.

I *Walachiet* er ingen bleven straffet med døden siden 1828 og i *Moldau* ikke siden 1849. Ved disse staters forening til det nuværende *Rumænien* i 1866 afskaffedes dødsstraf fuldstændig i det nye riges lovgivning.

I *Portugal* foregik den sidste henrettelse i 1846, og dødsstraffen afskaffedes helt i 1867.

I *Holland* ophørte alle henrettelser ved regelmæssig udøvelse af benaadningsretten i 1861, og i 1870 blev dødsstraffen strøget af lovgivningen.

De fire nordamerikanske stater, der har afskaffet dødsstraffen (*Michigan*, *Wisconsin*, *Rhode Island* og *Maine*) hører til dem, hvor livssikkerheden er størst.

I *Schweiz* har et eget og ofte misforstaaet forhold fundet sted. I 1874 afskaffedes ved en paragraf i forbundsgrundloven dødsstraffen i alle kantoner. Men en del af disse holdt denne paragraf for stridende mod forbundets aand som en utilbørlig indblanding i de enkelte kantoners selvstyre. Spørgsmaalet om paragrafens grundlovmæssighed blev derfor undergivet fornyet folkeafstemning med det resultat, at den forkastedes som i strid med forfatningen og med forbundets aand (1879). Men i stedet afskaffedes dødsstraffen straks ved kantonal lovgivning i 16 af de 24 kantoner. Og i de 8 (katolske), som bibeholdt den, har siden 1879 tilsammen blot *tre* henrettelser fundet sted.

I *Finland* staar endnu dødsstraffen som en tom trusel paa papiret, men er ikke bleven benyttet siden 1826.

I *Belgien* er dødsstraffen ophørt ved, at benaadning siden 1863 er gjort til en fast og regelmæssig institution.

I *Norge* har ingen henrettelse fundet sted siden 1875.

I *Danmark* er siden 1866 af 47 dødsdømte forbrydere blot *tre* henrettet.

I *Tyskland* har *Bismark* æren af at have faaet dødsstraffen bibeholdt.

I Østerrige, Frankrige, England og Spanien spiller dødsstraffen endnu en betydelig rolle, uden at rets- og livssikkerhed derfor er det ringeste større i disse lande end i andre.

England synes i denne retning at være Europas sinke. Der henrettes endnu i middeltal 14 forbrydere om aaret.

Rusland har afskaffet dødsstraf for mord, men bibeholder den som bekjendt for en masse politiske forbrydelser.

Ovenstaaende viser klart nok, i hvilken retning udviklingen gaar, og at dødsstraf snart vil tilhøre et tilbagelagt standpunkt den hele civiliserede verden over.

Samme hefte af „*Nordisk tidskrift*“ indeholder desuden særdeles interessante artikler om *befolkningsspørgsmaalet* (II) og om *ægyptologi*, hvorom muligens noget senere, samt en anmeldelse af „*Bygmester Solness*“ af Georg Gøthe.

„*Vor Tid*“ er udkommet med første hefte. Det vil søge at blive organ for den frisindede ungdom og lover meget godt.

Fra livets latterside.

— „Mama“, sagde avisredaktørens søn, „nu ved jeg, hvorfor redaktørerne altid kalder sig „*vi*“.“ — „Hvorfor da?“ — „Jo, for at den mand, som ikke liker artikelen, skal tro, der er saa mange af dem, at det ikke nytter ham at komme med indvendinger.

— „Saa, vor ven B . . . var paa toppen af Mont Blanc?“ — „Nei, slet ikke“. — „Men det fortalte han da virkelig!“ — „Han gjorde saa. Da han for to maaneder siden kom hjem fra Schweiz, fortalte han, at han havde været ved Mont Blancs fod. Siden den tid har han gradvis løiet sig op paa toppen“.

— „Mænd har svært med at le af kvindens smaa vaner og luner“, siger en gift dame; „men jeg ønsker, en eller anden mand vilde forklare mig, hvorfor han bærer papirer uden nogensomhelst betydning paa sig i maanedsvis. Jeg har ofte seet min mand meget omhyggelig lægge indholdet af en frakkelomme over i en anden dragt. Smudsige, slidte konvoluter og sammenlagte papirer bliver paa denne maade forsigtig overført fra den ene lomme til den anden i lange tider. Jeg var længe ganske imponeret af denne vigtige handling og drog gjerne et lettelsens suk, naar den var vel over. Men saa seirede min nysgjerrighed en dag, og jeg bad om at faa se disse værdifulde dokumenter, som der blev passet saa omhyggelig paa. For at føie mig undersøgte min mand dem. Han fandt adskillige ubetalte regninger, en 3 maaneder gammel billet fra en ven, som beklagede, at han ikke fandt ham paa hans kontor, da han aflagde en visit der, et par forretningskort fra firmaer, som han ikke engang kunde mindes at kjende, adskillige avertissementer o. s. v. Der var kanske tre eller fire virkelig vigtige papirer i hele bunken. Dersom jeg ikke havde foranlediget denne undersøgelse, tror jeg virkelig, at han lige til denne dag vilde have vedblevet at gjemme paa disse unyttige papirstumper i den tro, at de var meget vigtige“.

— Det er undertiden bedre at lade offentlige funktionærer faa gjøre, som de vil, end stadig at gaa efter den teori, at enhver saadan person er at betragte som ens naturlige fiende, hvis fordringer aldrig maa indrømmes. Et amerikansk blad fortæller om en ung dame, som kom ind i en jernbanevogn med en pudel trykket ømt i sine arme.

„*Madame*“, sagde konduktøren, „det gjør mig ondt, men jeg kan ikke tillade Dem at beholde hunden herinde i vognen; det er imod reglerne“.

„Jeg skal holde den paa fanget hele tiden“, svarede hun, „den skal ingen forstyrre“.

„Det er det samme“, svarede konduktøren. „Jeg kunde ikke tillade min egen hund at være her. Hunde maa reise i bagagevognen; jeg skal binde den godt for Dem“. Og han rakte armene ud efter den dyrebare pudel

„Lad være at røre min hund!“ svarede den unge dame indigneret; „jeg tør ikke betro den til nogen“. Opbragt gik hun saa selv hen i bagagevognen, bandt hunden der og gik tilbage til sin plads. Omtrent 50 mil derfra kom konduktøren atter forbi hende, og damen spurgte ham da: „Kan De sige mig, hvorledes min hund har det?“

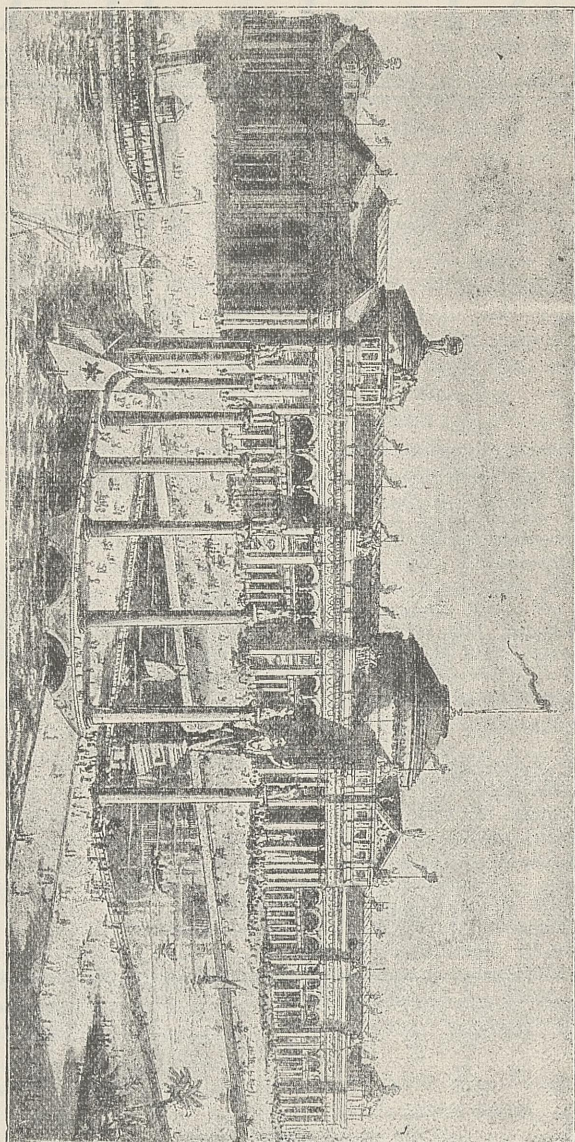
„Det gjør mig meget ondt“, svarede konduktøren høflig, „men De bandt den til en kuffert, og da den blev lempet ud ved sidste station, fulgte hunden med“.

KRINGSJAA

No. 8

13DE MAI 1893

INDHOLD

Fiskeriudstillingen.

Verdensudstillingen.

(Efter *Henry van Brunt* i «*Atlantic Monthly*.»)

Verdensudstillingen i Chicago vil blive noget mere end de tidligere udstillinger; den vil utvilsomt — hvor besynderligt det end maa lyde for den, der ikke kjender de virkelige forhold — blive en af verdens store, epokegjørende begivenheder. — Og hvorfor? — Fordi den bringer det amerikanske vestens energiske, unge og storslagne liv med dets uudtømmelige rigdomme og muligheder i direkte berørelse med Europa og dets kunst og kultur. Der er vel neppe tvil om, at synet af, hvad vesten gjør og har formaaet at gjøre, forstaaelsen af dets energi, arbeidslyst og praktiske sans vil give hele Europa en ny impuls fremover. Hver eneste en af de hundrede tusener af reisende fra den gamle verden vil bringe med sig tilbage lidt af yankee'ernes ild og iver med en ny forstaaelse af livets værd og muligheder. Men samtidig vil dog Europas udstillinger og det hele kulturbillede, som Chicago i de næste 6 maaneder giver tilbedste, mægtig indvirke paa det amerikanske vesten selv. Man maa huske, at her er et rigt, ungt, energisk folk, der hidtil har havt liden tid til andet end at kaste sig over livets materielle udvikling, men som i de senere aar har længtet og søgt med en ung kjæmpes længsel og søgen efter de høiere ting og værdier, som gjør livet mest værd at leve. Den fremmede kan ingen idé gjøre sig om den ihærdighed og iver, hvormed vestens befolkning i de senere aar gjennem «*university extension*,» sommerskoler, literære foreninger, klubber, skoler for voxne, musikforeninger etc. har søgt at tilegne sig den høiere kultur, viden og dannelse. Man har taget fat paa dette med samme energi, hvormed man før har bygget jernveie og opdyrket stater, og efter lignende storslagen maalestok. Men her vil udstillingen udrette mere end aartier af det ihærdigste arbeide uden den kunde have gjort. — Omtrent hele vestens amerikanske befolkning vil se den. Den vil blive *studeret*. Der er ordnet kurser for dens studium. Vesten vil pludselig staa ansigt til ansigt med Europas høieste kunst og literatur — og staa der med higende længsel efter at tilegne sig alt, hvad der er bedst i verden. Resultatet kan blot blive et opsving i kultur, dannelse og civilisation i det demokratiske vesten, hvis natur og følger vil trodse al fantasi og indbildningskraft. Vesten er ærgjerrig — med en fyrig, kraftig og begavet ungdoms ærgjerrighed. Det er ikke fornøiet med rigdom og størrelse, det vil være først ogsaa i kunst og kultur; det vil i ethvert fald anstrænge hver nerve og muskel i sit stærktbyggede legeme for at blive det. Chicago er langtfra fornøiet med at udføre flesk og korn til al verden; det vil ogsaa kunne udføre dannelse og viden. Den vil intet spare for at kunne gjøre det. Det har troen, haabet og ærgjerrigheden i det mindste.

Under slige forhold maa udstillingen nødvendigvis afføde et liv i disse egne, der vil fryde enhver kunstners og folkevens hjerte. Der vil blive en folkestorm frem mod Europas mest fremskudte kulturstillinger. Og vil ikke Europa se sig indhentet og forbisprunget paa kort tid, saa faar ogsaa det anspænde alle sine kræfter og søge at blive ungt og friskt paany.

Da det blev bestemt at holde udstillingen i Chicago, hørte man strax pessimistiske udtalelser om, at det aldrig vilde blive til noget. Det vilde i det høieste blive et slags «verdens største markedsudstilling» — en samling af storslagne kuriositeter. Der vilde blot lægges an paa størrelse og barburisk pragt, mente man. Der vilde blive et Eiffeltaarn høiere end Paris's, «verdens største kuppel», o. s. v. i det uendelige. Om virkeligt kunstnerisk værd kunde der jo ikke blive tale. I saa henseende vilde den falde helt igjennem sammenlignet med Pariserudstillingen. Nu er det imidlertid almindelig erkjendt, at ikke alene i størrelse, rigdom og pragt, men kanske fremfor alt i kunstnerisk værd, i harmonisk, fint arrangement og i udelukkelse af alt bizart og stødende vil den overgaa alle tidligere udstillinger uden undtagelse. Det unge Chicago byder verden i den «hvide by» — som udstillingen pleier at kaldes paa grund af bygningernes fremherskende hvide farve — paa et kunstsyn, mage til hvilket den aldrig før har seet. Bygningernes kostende er for arkitekturens og kunstens skyld blevet fordoblet. Og medens Eiffeltaarnet ikke virkede saa stødende i Paris, vilde det eller en anden lignende abnormitet, i Chicago virke som en falsk tone i en symfoni. Man har med største omhu holdt alt saadant borte fra selve udstillingspladsen, — alt, der ikke har praktisk eller kunstnerisk værdi.

En hel hær af kunstnere — arkitekter, landskabsgartnere, billedhuggere og malere — har arbeidet paa denne magiske paladsby. Hver har faaet temmelig frie hænder til at gjøre sit bedste ved at følge sin egen specielle begavelse, men dog er det hele ved samarbeide og organisation blevet til en fuldstændig enhed.

De forskjellige bygningers arkitekter holdt først raad om den almindelige plan, stil og harmoni, og de har siden stadig lempet sig efter hinanden, tillempet sine tegninger efter de andres, rettet og pudset paa dem, for at én grundtone skulde gaa gjennem det hele. Paa lignende vis har billedhuggere og malere indrettet sig. Disse har desuden maattet tage hensyn til arkitekterne, ordne sine sujetter og grupperinger efter arkitekturens fordringer og love. Og endelig har landskabsgartnerne søgt at skabe en baggrund for det hele og omgivelser, der skulde bringe alt til at tage sig bedst muligt ud. Og dette samarbeide har foregaaet paa den elskværdigste maade. Knurren, jalousi, trætte eller kiv har været ukjendt. Arkitekter har uden at mukke bortskaaret dele af sine bygninger for det heles skyld, malere har gjort afkald paa yndlingseffekter i farver for de om-

givende dekorationers skyld. Inden den hele kunstnerhær har der hersket et slags godt kameratskab.

Aldrig har vel en samling af monumentale bygninger været gjenstand for et mere detaljeret studium. Man har diskuteret det samlede udseende og de frembudte perspektiver fra alle mulige synspunkter, forinden en sten blev lagt eller planen akcepteret. Intetsteds i verden ser eller har man seet noget lignende. Fontæner, broer, statuer, søiler, triumfbuer, lysthuse, søilehaller, spredt gjennem de prægtige, kanalgjennemskaarne parkanlæg, giver det hele et lettere, yndefuldere udseende uden paa nogen vis at formindske hovedbygningernes værdige, monumentale indtryk. Kun i en del af udstillingen, der, hvor de forskjellige stater i unionen har opført sine bygninger, er der et brud paa denne harmoni og ro. Der ligger de enkelte bygninger for nær hinanden og er opført uden hensyn til naboskabet i temmelig vild uorden. Ogsaa arkitekturen er der ofte af den primitive, barbariske art, der vansirer saa mangfoldige byer baade i Amerika og Europa. Men det var vel i grunden bedst, at ogsaa dette blev repræsenteret.

Hvidt er overalt den fremherskende farve. Overalt, hvor andre farver findes, har de været gjenstand for nøie overveielse. Bygningernes ydre dækkes af en mængde bannere, solseil og flag, medens portikaer o. l. er malte for at fremhæve den arkitektoniske virkning. Men selv bannere og flag er valgt og ophængt med kunstnerisk omhu. Man vilde give der hele et lyst, livligt og festligt præg uden at indføre det barbariske farvekaos, som under slige omstændigheder gjerne gjør sig gjældende. Hvert banner er en tone i den fælles store harmoni. I bygningernes indre har man gjennem farvede slør under glastagene skaffet et lys af en eller anden nøie valgt tone og nuance, der lader de hvide vægge og arkitektoniske former, dekorationerne og udstillingsgjenstandene gjøre den bedst mulige virkning.

. . . . . Og ved aarets udgang vil ikke saa meget som en sønderknust søile eller et ituslaaet kapitæl mærke, hvor den magiske «hvide by» har ligget. Hvert spor af den vil være forsvundet. Blot i sex korte maaneder vil den staa der som et drømmesyn med sine kupler og taarne mod den blaa himmel; saa forsvinder den lige stilt og hurtig, som den kom.

Men dens virkning vil ikke saa hurtig svinde. For det amerikanske vesten vil den have et værd, som ingen millioner kan maale. Den vil sprede over dets prærier og sletter et liv og en bevægelse, der alene lader sig ligne ved den italienske renaissances. Amerikas byer og landsbyer vil lære af den og tilegne sig lidt af den harmoniens lov og skjønhed, den prædiker. Hvert hjem i vesten vil løftes af den, og lys vil der skinne ud over sletterne fra den «hvide by», længe efter at dens mure og vægge kun lever i mindet og paa papiret.

Skandinaviske tidsskrifter.

Nyt tidsskrifts 6te hefte kommer med et sjeldent interessant og fængslende indhold. Prof. *Høffding* har en artikel om »filosofi som kunst«, der vist vil læses med interesse og, hvad mere er, med rigt udbytte af ethvert dannet og tænkende menneske. Den er en del af det »omslag«, som vi jo saa tydeligen staar midt oppe i, fra den helt analyserende, videnskabelige og materielle livs- og tankeretning (med dens udslag af tør »realisme« og frastødende »naturalisme« i literaturen), til en friere, friskere, rummeligere aandsretning, hvor ogsaa de indre kræfter, det personlige element, — idealer, længsler, haab, følelser faar sin plads. Prof. Høffding hævder, at i filosofi, liv og tænkning maa videnskaben og dens resultater suppleres af kunst. Det er ikke nok at benytte de simple, golde, ydre fakta, som videnskaberne lægger til rette. De kræfter, der rører sig *i* os, maa benytte dem, ordne dem, mægle mellem dem, bygge paa dem; — fantasi, indbildningskraft, personlig erfaring og følelse maa træde hjælpende til. Tænkeren maa ikke alene være den nøgterne, analyserende videnskabsmand; han maa være kunstner tillige. Hans egen aand og personlighed maa beherske og blande sig med det stof, han behandler. Det kræves, for at opnaa en fyldig og nogenlunde sund livsanskuelse, fordi dette personlighedselement selv er en af livets allervigtigste kjendsgjerninger. Den hele artikel forekommer mig at være et grundig gjennemtænkt og argumenterende indlæg for ideernes og idealernes ret i liv og filosofi, for en ny idealisme, — om end naturligvis en idealisme med videnskabernes resultater som grundlag og veiledning — »luftslotte med grundmur under«.

Sigurd Ibsen leverer under titelen »Voldgift og vaaben« en kort, grei redegjørelse for voldgifts- og fredstankens vækst i den seneste menneskealder.

Professor *Sars* fortsætter sine historiske unionsartikler med en udredning om grev Wedel og unionen, og Chr. Collin har en grei og fængslende afhandling om Hippolyte Taine. Desuden er der en del smaavers af Emil Nicolaysen, en oversat artikel og musik af Nordraak. Det hele hefte maa kaldes ypperligt.

Tilskueren for April indeholder en artikel om »foraarsudstillingerne«; en ganske original fortælling, »en impressionist« af Karl A. Tavaststjerna og en artikel om »abernes sprog« af Otto Jespersen, en anmeldelse af den amerikanske prof. Garners bog om emnet. Desuden anmeldelser, etc.

Nordisk Tids»krifts tredie hefte har en veiledende oversigt over de franske forfattere Paul Bourgets og Anatole Frances arbeider samt den paa andet sted refererede artikel om »semitiske folk«. Desuden »et blad af straffens historie« af statsraad Hagerup og »stænder og klasser« af professor Bredo Morgenstierne.

Ord och Bild, tredie hefte, indeholder slutningsartikelen om pave Leo XIII, — en række artikler, der vil læses med interesse. Den gamle pave er jo en af verdens mægtigste og indflydelsesrigeste mænd, og hans optræden og kirkepolitik lægger for dagen en klogskab og en forstaaelse af tidens krav, der vækker ens nysgjerrighed efter at lære nærmere at kjende den merkelige mands personlighed og karakter. — Videre indeholder heftet en artikel om maleren Ernst Josephson, et digt af Hugo Tigerschiøld og en oversat fortælling af Arne Garborg (*Att dö*) med en længere afhandling om ham og hans verker.

Samtiden er denne gang, ved en eller anden feiltagelse, ikke kommet redaktionen ihænde tidlig nok til at blive omtalt i dette hefte.

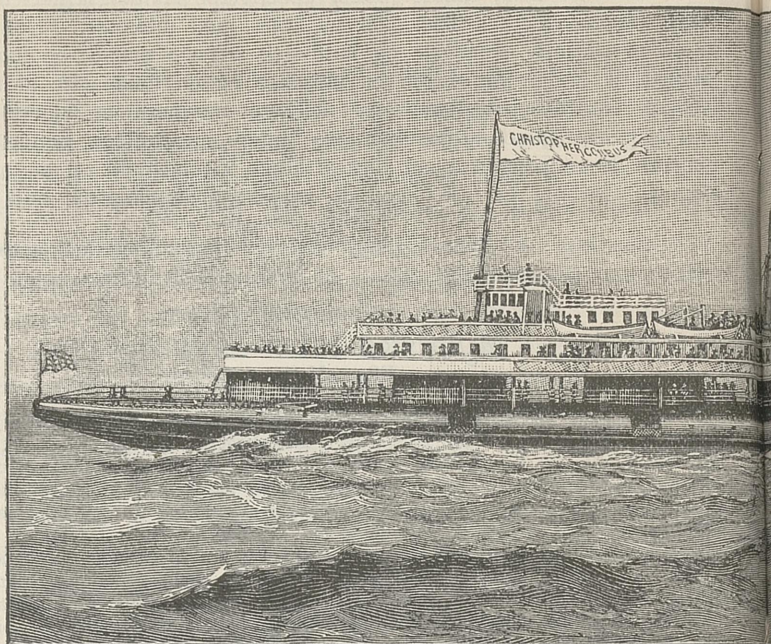
Mystiske tal — syv og tre.

(Efter «*National Review*.«)

For den teologiske studerende er den hyppige tilbagevenden af tallet syv en velkjendt kjendsgjerning. Han finder det i Mosebøgerne, og han finder det i Aabenbaringen, og mellem disse to yderpunkter støder han stadig paa nye exempler paa denne besynderlige forkjærlighed for tallet. Uagtet nyere geologer har lært os at tro, at skabelsens «dage» er tidsperioder paa tusener, ja kanske millioner af aar, har de dog ikke netop rokket videre ved vor tro paa antallet af disse perioder. Vi kan fremdeles faa lov til at tro, at der var sex af dem, og at skaberen i den syvende hvilede fra sit arbeide. Enkelte er tilbøielige til at tro, at ugens inddeling i syv dage skriver sig fra skabelsesperioden. Andre tror, at denne skyldes observationer af maanen, som ganske naturlig førte til, at maaneden blev delt i perioder, hver paa syv dage. Ifølge Dio Cassius var ægypterne de første, som henførte disse dage til de syv planeter.

Hvorledes nu dette forholder sig, saa kan det dog ikke omdisputeres, at syv er det første tal, vi støder paa i den hellige skrift. Lidt længer frem i Mosebøgerne bliver der forkyndt syvfold hevn over Kains morder, om man kunde finde ham. Pharaos drøm om kjørene og kornaxene er vel bekjendt. Bileam forlanger syv altere og syv bukke og syv vædere som offer. Jakob tjener syv aar for Rachel, og han bøier sig syv gange syv for den forbitrede Esau. Syv prester med syv trompeter gik rundt Jerichos mure. I Johannes aabenbaring skulde man vente at finde den hyppigste hentydning til alt, som er mystisk og symbolsk, tal iberegnet, og man bliver heller ikke skuffet. Det første kapitel fortæller om de syv kirker i Asien, de syv gyldne lysestager og de syv stjerner, og hele bogen igjennem støder man stadig paa det samme tal. Kort sagt, hele bibelen, baade det gamle og det nye testamente og de apokryfiske bøger med, er fuld af lignende exempler.

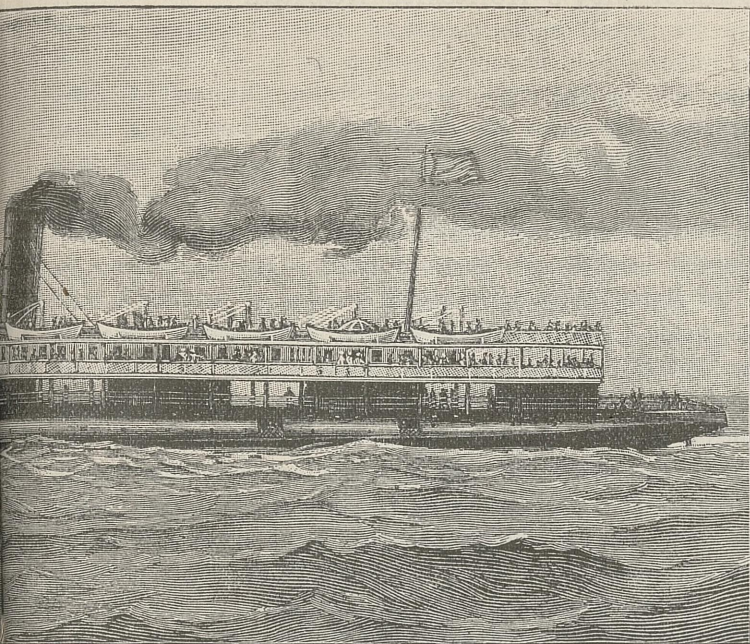
Tallet tre ansaaes af mange af oldtidens folk for at besidde en mystisk betydning, især af assyrerne og ægypterne, og nutidens kinesere gaar saa vidt, at de tillægger det en almægtig skabende magt. Ifølge en kinesers teori frembringer *en to*, *to* frembringer *tre*, og tre frembringer alle ting. En noget lignende doktrin er den, som citeres af erkebiskop Whately. «Denne tredobbelte idéforbindelse», siger han, «er universal. Tre-i-en er lov for alle tanker og for alle ting. Intet kan blive skabt, intet kan tænkes, undtagen principet tre-i-en anvendes». Uden at give os tid til nærmere at forklare dette dogme maa vi dog indrømme, at intet tal er saa almindeligt som tallet tre i forbindelse med de forskjellige religiøse systemer, der pulserer igjennem verdenshistorien. Foruden den kristne treenighed har der været assyriske treheder, adskillige hinduiske forbindelser af tre, saasom af Brahma, Vishnu og Siva, og andre. Det er dog ikke tallets teologiske vigtighed, som mest fængsler vor interesse. Hvad der er besynderligere og kanske af mere almindelig interesse, er, at dette lille tal stadig dukker op i alle mulige forbindelser; det er tydeligvis naturens yndling. Hele mytologien er et musæum af trioer. Sirenerne, gorgonerne og harpyerne bærer alle vidnesbyrd om den forkjærlighed, hvormed tallet tre anvendtes længe før kronologernes og historiens tid. Vi inddeler vor jord i tre zoner, og mathematiske formler minder os hvert øieblik om de geometriske tals naturlige tilbøielighed til at samles i grupper paa tre. Fremfor alt er der de tre dimensioner; generationer af matematikere og fysikere har hidtil forgjæves forsøgt at opdage en fjerde.

Dampskibet

Hvalfangerskibe.

I slutningen af 1890 løb det første skib, bygget efter et helt nyt princip, af stabelen i en af byerne ved de store nordamerikanske søer. *Whalebacks* eller *hvalfiskerygge* kaldes de nye skibe. De bygges helt igjennem af staal, og principet bestaar i, at de næsten helt mangler al overbygning. De har et hvælvet staaldæk, der minder om en hvals ryg, og ingen skanseklædning. Dækskrumningen begynder strax ovenfor vandlinjen. Ovenpaa dækket findes blot 2 eller 3 smaa staaltaarne for styreapparat og besætningens kahytter og ruf. Resten af dækket er aabent og frit, saa bølgerne uhindret kan glide over det i stedet for at brydes mod nogen overbygning. Skibene er desuden fladbundede og særdeles brede, lette at laste og losse, da omtrent hele dækket kan aabnes og rummer mere end vanligt for det materiale, som medgaar til deres konstruktion. De er naturligvis alle dampskibe. Deres bygningsmaade gjør dem lige brugbare for flod- som for søseilads. De flyder med kjæmpeladninger ind paa grunde farvande, ændser næsten ikke storm og vind og gaar ganske hurtig. Dertil kommer, at de er særdeles billige baade at bygge og at manøvrere. Der er næsten intet andet end maskinen at holde i orden.

...fer Kolumbus.

Typen har derfor paa de 3 aar, den har existeret, vundet en overordentlig udbredelse og holder paa at fortrænge de ældre skibstyper paa de nævnte søer. Enkelte af disse skibe bygges ogsaa uden egen drivkraft og er bestemte til at bugseres af andre. I begyndelsen byggedes blot nogle mindre lastefartøier; men i de sidste tider har størrelsen hurtig tiltaget. Man har ogsaa fundet konstruktionen heldig for passagerskibe. Der benyttes da paa dækket en række taarne, hvorpaa der er en overbygning af kahytter og saloner. Ogsaa her glider bølgerne over det egentlige dæk, mellem taarnene og under passagerbekvemmelighederne. Den store bredde og den flade bund gjør, at skibene næsten ikke ruller; konstruktionen lader sig gjøre slig, at forlis omtrent umuliggjøres, og en kraftig maskine driver dem let, hurtig, sikkert og støt frem gjennem søgang og hav.

Typen vil blandt andet finde anvendelse ved verdensudstillingen, hvor det ovenfor afbildede skib *Christofer Kolumbus* selv saaledes vil blive en af de mest interessante udstillingsgjenstande. Det er en skibstype, der snart ogsaa tør komme til at vise sig i vore farvande helt hvor den da ogsaa vil forandre skibsfartens karakter og vore havnes og skibes udseende.

Sunset City's kontante kapital.

(Af *Hayden Carruth.*)

Da den lange vinter havde indfundet sig i Sunset City, stanset jernbanetogene, afstængt byen fra verden og ladet den ligge som en ø i det store snehav, beløb byens disponible og cirkulerende pengebeholdning sig efter dommer Longsbys beregning til 240 dollars.

Der var dog større formue end som saa i den ærgjerrige by Sunset. Stadens bankhvælvinger sagdes at gjemme uhørte rigdomme. H. R. Dodge, eieren af Red Fronts oplagssteder, sagdes at have et pengeskab, som var ganske fuldt af penge. Fru Stebbins i Frontier hotel skulde have en kaffekande, ganske fuld af myntstykker; men denne kapital var bunden; den var ikke med i cirkulationen, men laa i hænderne paa kapitalister og andre farlige medlemmer af samfundet — og det var bare 240 dollars, som udgjorde de midler, der var i omløb, og som i forretningsøiemed kunde erholdes i «Two Orphans», det populære drikke- og spilleetablissement, som bestyredes af Mart Hawkins. Dette beløb var virkelig ikke saa meget at skamme sig over for Sunset, naar man betænker, at byen kun var sex maaneder gammel.

Vinteren indfandt sig ganske pludselig i Sunset. Folk vaagnede en mørk decembermorgen og saa, at østenvinden kom farende med store filler af blød sne. Luften var fugtig og kold, og skyerne hang næsten lige over de lave bygninger. Der laa en navnløs, længselsfuld følelse i luften. Den nærmeste by, som, uagtet den laa omtrent 4 mil derfra ved jernbanen, havde forekommet folk at være nær ved, syntes nu at være saa langt borte, at den saa at sige mistet sin reelle tilværelse. Efter en kort tids forløb begyndte folk at tale om den paa en ubestemt, almindelig maade som om et sted, de havde hørt om, og som de troede existerede, men aldrig havde seet, som f. ex. Peking og Kalkutta. Senere begyndte enkelte at undres paa, om deres nærmeste naboer ikke boede i vest paa den anden side af det store ubeboede indianergebet.

Den første sneveirsdag forløb; men sneen holdt ikke op at falde, og skarpe, vrede vindstød, som nu kom mere fra nordvest, begyndte at styrte rundt hjørnet og hvirvle sneen op i luften. Hver eneste indvaaner af Sunset vidste med sig selv, at det regelmæssige tre ugers blandede tog, som ventedes den eftermiddag kl. 4, ikke vilde komme; men ingen sagde det, og mange trøstede sig med den bemerkning, at de troede, toget vilde formaa at arbeide sig frem alligevel, eller at de syntes, det endnu var altfor tidligt til at faa vinter for alvor. Da klokken slog fire, var derfor ni tiendedele af Sunsets indvaanere paa jernbanestationen, medens der ellers kun pleiede at møde tre

fjerdedele op. De sad rundt omkring i venteværelset i over en time og talte om hvilketsomhelst emne, der blev bragt paa bane; der sagde ingen noget om toget. Af og til saa en mand frygtsomt ud af vinduet paa sneen og det tiltagende mørke, hvorfor han saa saa ligegyldig ud, som om han ikke havde havt nogen bestemt hensigt dermed. Klokken fem begyndte telegrafapparatet i værelset ved siden af at klikke, og en stilhed faldt over gruppen rundt ovnen. Nogle øieblik efter ophørte lyden, og man hørte telegrafisten ordne papirer og bøger. Nogle faa af de svagere sjæle saa henimod hans vindu, hvorover ordet «billetter» stod skrevet; men ingen talte. Telegrafisten kigede ud og sagde: «Toget er holdt tilbage» og trak vinduet ned med et smeld. Mændene reiste sig og styrtede henimod døren. Clay Morgan var den eneste, som sagde noget. Jeg tager mig den frihed betydelig at formilde styrken af hans bemerkninger.

«Ja naturligvis», sagde Clay Morgan med et eftertryk, som affeiede enhver modsigelse, «naturligvis er toget holdt tilbage, og vi er en flok af de største dumrianer, som nogensinde har existeret. Sandsynligvis vil der komme et tog i marts; før vil vi ikke faa noget at se».

To eller tre forsøgte paa at le svagt, og saa gik de ud. Det var mørkt nu, og sneen faldt fremdeles, men finere. Det begyndte at blive koldere, og vindstødene kom endnu hyppigere rundt hjørnerne over den hjælpeløse sne. Mændene vandrede afsted i en enkelt linje henimod det lokkende lys i «Two Orphans». De gik ind af døren, og ti minuter efter var de ganske fordybede i sit rolige, fredelige spil, og kassebeholdningen i Sunset havde begyndt sin lokale cirkulation.

Da den lange, strenge vinter indfandt sig i den lille forsvarsløse by Sunset, fængslede den alle slags folk — baade dem, som før havde gjennemgaaet Dakotas vintre der, og dem, som ikke kjendte det mindste til dem; dem, som havde trodset vinteren ved grænsen og sovet i telte eller dækkede vogne under aaben himmel, og dem, som ikke havde prøvet andet end gode senge og varme værelser. Blandt andre, som vinteren havde stængt inde, var en ung kvinde med mørkt haar, der havde et for tidligt stænk af graat ved tindingerne. Man saa hende sjelden smile, og hun havde faa venner, men var afholdt af dem, som virkelig kjendte hende. Hun var kommen i september og sagde, at hendes navn var fru Grey. I begyndelsen havde hun boet hos fru Stebbin, og havde udført den smule kjolesøm, som der var at besørge i Sunset. Ingen kjendte hende, da hun kom; men hun havde forklaret, at hun havde en mand, som skulde have fulgt med hende, men som i sidste øieblik blev holdt tilbage af vigtige forretninger, saa hun var btevet nødsaget til at reise alene. Hun sagde, at hendes mand var en ung sagfører, som gjerne vilde finde en ny, voxende by, hvor han kunde skaffe sig en praxis. Han

vilde komme til Sunset og træffe hende og muligens blive der med det samme. Det var byen Sunsets faste, men feilagtige tro, at den behøvede en sagfører, og deputationer af fremragende borgere aflagde strax fru Grey en visit for at anmode hende om at anvende al sin indflydelse for at faa sin mand til at aabne et advokatkontor i deres by. «*The Sunset City Banner*» berettede den følgende uge: Hr. Harland H. Grey, en fremragende sagfører i Peoria, Ill., har klogeligen bestemt sig til at forlade østen og nedsætte sig i vor vakre by. Han vil aabne sit kontor i Parkinson Block om en maaneds tid. Fru Grey, hans fortryllende og dannede hustru, er allerede i byen som gjest hos fru Stebbin, den dygtige og elskværdige vertinde i Frontier hotel.

Men til trods for avisens optimistiske udtalelser kom dog ikke hr. Grey. Undertiden ventede man ham, og den unge kvinde stod ogsaa paa stationen og ventede; men han kom ikke, og saa maatte hun gaa tilbage til sin søm. Da østenvinden begyndte at blæse og fra først af dryssede sneen sagte, næsten kjærlig ned, men saa blev vred og hvirvlede den vildt og afsindig omkring, stirrede den rolige, mørkhaarede kvinde ud paa stormen fra det lille vindu i sit værelse, — fremdeles alene. Da hun vaagnede næste morgen og hørte stormens mægtige, overvældende brøl, der nu var begyndt for alvor, følte hun, at hun aldrig før havde været saa alene. Thi præriestormens brøl lød som havets larm, og vinden hvirvlede den fine sne forbi vinduerne som store skumbølger og hylede og peb og skreg, som om den blæste mod knivsblade. Kulden var bidende, og vinduerne var ganske tilfrosne undtagen paa enkelte steder nær kanter, hvor vinden trængte sig ind. Hele dagen varede denne besynderlige larm, indtil den unge kvinde blev svimmel og syg. Vinden strøg ned langs den ene side af gaden og efterlod den bar og frossen, ja førte endog med sig sand og grus, og feiede alt bort med sneen. Paa den anden side hobede den sneen op, til husene var næsten bedækkede dermed. Ingen vovede sig ud; men vinden kom ind, hvor den kunde, og førte med sig fin sne omkring vinduerne, under dørene, ja gjennem nøglehullerne. Hele dagen brølede den; kulden blev sterkere henimod aften og vinden om muligt endnu voldsommere. Den halvmørke dag veg tidlig pladsen for nattens sorte, forvirrende mørke, og den unge kvinde, som hele dagen havde siddet ved ovnen med et shawl over skuldrene og kjæmpet mod de frembrydende taarer, kastede sig nu paa sengen, træt af kampen, svag, syg og modløs. — Men aanden, den stærke mands aand, er altid materien overlegen, og elementernes krig voldte ingen afbrydelse i det ædle amerikanske spil i «Two Orphans». Da vinden og kulden var paa sit høieste, blev hr. Clay Morgan siddende ubevægelig og henvendte sig til fire medborgere med disse velkjendte, men altid veltalende ord: «Hvor mange kort tager De, mine herrer?»

Heller ikke næste dag forstyrrede paa nogen maade spillet i «Two

Orphans». Den var koldere, men uden et vindpust, uden en sky i sigte og med en sol klarere end midt paa sommeren, skinnende ned gjennem den kolde luft med dens mangefarvede frostkrystaller paa det store, bølgende, blændende hvide hav, som vinden havde pakket saa tæt sammen, at det var ligesaa haardt og fast som selve den frosne jord.

Den unge kvinde med de triste øine og det graa stænk ved tindingerne syntes at være lidt freidigere, — men bare lidt. Følelsen af at være paa en ø i et slags hav, som var langt frygteligere end selve det virkelige hav, kunde ikke rystes af. Dag ud og dag ind sad hun ved den runde lille kakkelovn med shawlet trukket tæt omkring skuldrene og ventede.

Nye storme kom og saa omsider roligere tider; men det store arbeide med at afgjøre, hvem der eiede de 240 dollars, vedvarede fremdeles. Engang sad Bill Peters inde med over 200; men næste dag spillede han letsindig, og ved midnatstid maatte han laane nogle smaapenge af en ven for at kunne kjøbe sig et glas whisky ved disken. Den læser, som er i besiddelse af en sterk forretningssans, kan nok spørge, hvorledes det kunde gaa til, at ikke udskjænkningen gradvis absorberede hele det lille beløb af 240 dollars og saaledes absolut berøvede samfundet midlerne til at drive sin legitime forretning, kortspil. Spørgsmaalet er ganske naturligt, og denne ulykkelige tingenes tilstand kunde godt have rammet den ulykkelige by, om ikke naturen havde sørget saa viselig for den, at eieren af «Two Orphans», hr. Hawkins, var den dristigste og uheldigste spiller af dem alle. Det hændte sjelden, at det frembrydende dagslys fandt hr. Hawkins i besiddelse af noget nævneværdigt overskud, uagtet de 240 dollars i vinterens løb maatte have passeret hans skranke adskillige gange. Hvad indkjøb af fødevarer og andre luxusartikler angaar, fandt de altid sted paa kredit.

En af de ivrigste spillere i «Two Orphans» var Clay Morgan. Hr. Morgan var en høi, bredskuldret mand, omtrent 35 aar gammel, med rødbrunt haar og blaa øine. Han var gammel der i egnen, da han i over ti aar havde havt en liden kreaturhjord i Missouriflodens dalføre og en lang tid endog paa indianernes enemerker tiltrods baade for dem og den noksaa svage institution, som sagdes at existere der under navn af «regjeringen». Siden jernbanen og beboerne var komne, havde han holdt en færgebaad igang over floden om sommeren. Han havde oprindelig havt en god uddannelse, uagtet den efter hans eget udsagn for en stor del var slidt af ham, siden han nedsatte sig i en af civilisationens afkroge. Han var meget anseet inden kommunen og havde gjort sig fortjent til denne udmerkelse ved for sex maaneder siden at skyde en jernbanekontraktør og to arbeidere, som havde insulteret hans hustru — en dame, som i forbigaaende sagt kunde paavise, at hun nedstammede fra den ædle og stolte race af mænd, som virkelig var de første til at tage dette land i besiddelse. Hr. Morgan gjorde fordring

paa det land, hvorpaa byen Sunset laa, uagtet jernbaneselskabet modsatte sig det. Sagen var indbragt for de Forenede staters landkontor og var bleven henvist til departementet for det indre. «Vil De vedblive at bekjæmpe dem?» spurgte hr. Hawkins en dag. «Jeg vil slaaes med dem», svarede hr. Morgan, «til *helvede selv bundfryser*», og da — tilføiede han, idet han slog asken af cigaren, «vil jeg slaaes med dem paa isen».

En dag i januar, da en ny snestorm søgte at udslette den lille by Sunset, aabnedes døren til «Two Orphans» pludselig, og en sky af sne føg ind og hvirvlede sig op mod taget og rundt den glorøde ovn; da sneskyen var borte, stod hr. Morgan og rystede sig og brettede ned kraven paa sin store pels. Spillet var endnu ikke begyndt den eftermiddag; men et dusin borgere eller saa omtrent stod og lænede sig mod disken. Da Morgan nærmede sig gruppen, saa man, at han havde et exemplar af «*Sunset City Banner*» i haanden.

«Har Dere læst dagens avis?» spurgte han. «Nei», svarede dommer Longsly for dem alle.

«Dere følger ikke med tiden», svarede Morgan; «jeg fik den netop fra pressen».

Han satte sig paa kanten af kortbordet og foldede avisen ud. Dette indflydelsesrige blad var nu i flere uger blevet trykt paa indpakningspapir, erholdt i H. R. Dodges lager, fordi jernbaneselskabet efter avisens eget opgivende gjentagende undlod at sende den dens bestilte avispapir. Morgan fæstede blikket paa første spalte og læste:

„Vigtig ankomst!

Den store Sunset Boom!)*

Koldt veir kan ikke stanse den.

Uagtet jernbaneselskabet saa feigt og skammeligt undlader at fremsende sine tog, kan vi dog idag berette om en vigtig ankomst til byen. Vi sigter til, at fru Grey, hustru til hr. Harland H. Grey, den glimrende unge sagfører, som staar i begreb med at aabne et advokat kontor i Parkinson Block, har faaet en søn. Da dette er den første fødsel i Sunset, er den lille fremmede naturligvis berettiget til den hjørnetomt, som selskabet for byens opkomst har tilbudt i tilfælde af en saadan begivenhed. *Our boom is a boom that booms the year round**)*.

Moder og barn befinder sig vel under den dygtige fru Stebbins pleie».

Da han lagde avisen ned, lød der et uvilkaarligt og hjerteligt hurra fra mængden foran disken. Dommer Longsby satte sit glas saa haardt ned, at det gik i hundrede stykker. Hr. Mart Hawkins tog en flaske af sin bedste

*) Boom — er et ord, der i Amerika betegner en pludselig og voldsom opkomst og udvikling af noget, — som f. ex. af en by. Der hører reklamer og dundrende avertissementsmusik til.

**) Sunset boom boomer hele aaret rundt og den hele tid.

whisky og indbød alle til at drikke den lille nyankomnes skaal, hvad der blev gjort med begeistring. Derpaa følte hr. Morgan sig opfordret til at anmode de tilstedeværende om at drikke med ham paa den nyfødtes velgaaende og trivsel; andre fulgte hans exempel, indtil man fandt, at ingen var skikket til at optage kampen om de 240 dollars. Den lille nyankomne afbrød saaledes, selv ganske ubevidst, spillet i «Two Orphans» den dag, den eneste dag, det havde været stanset hele vinteren igjennem.

Begivenheder selv af liden betydning var sjeldne, og samtaleemnerne bortseet fra de ikke mange, som kortspillet skaffede, meget faa. Den eneste telegraftraad, som forenede Sunset med udenverdenen, gik tidlig i stykker, og paa den maade blev al kommunikation afskaaren. Telegrafisten lukkede sit kontor og henfaldt i en tilstand af munter drukkenskab. En gang i løbet af to eller tre uger gik en liden flok mænd paa snesko ned ad floden til Pierre, hvor togene fremdeles vedblev at gaa, og bragte posten med sig tilbage. Pengemarkedet vedblev at være livligt og fast, og de 240 dollars at cirkulere frit og jevnt. Undertiden kunde en dristig spekulant, en Jay Gould i det smaa, komme i besiddelse af næsten hele summen; men før eller senere vendte lykken sig, og hans formue blev feiet bort til hans egen store skuffelse, men til stor fordel for kommunen i det hele taget. De virkelige penge vilde uden tvivl have været udslidte, før vinteren var halvt til ende, om man ikke havde været saa fornuftig at bruge røde og blaa jetons til de egentlige forretningstransaktioner, medens de virkelige penge kun viste sig ved hver aftens forretningsopgjør. Dommer Longsbys forsøg paa at forstørre pengeomløbet ved at udstede endel vexler paa sit eget navn blev heldigen knækket. Denne finansmand kjæmpede længe og alvorlig for antagelsen af sin plan, idet han erklærede, at hans papir var godt, at kommunen led under indskrænket omsætning, og at smaa anvisninger fra ham vilde bringe bedre tider.

Han blev forresten snart bragt til fuldstændig taushed derved, at adskillige personer kom med en del af hans anvisninger og bad ham indfrie dem med penge, en finansoperation, som dommeren var fuldstændig ude af stand til at klare. Rygtet om, at Bill Peters havde faaet et rekommanderet brev østenfra, som indeholdt 100 dollars (nogle sagde 500), fremkaldte stor sensation; men det viste sig snart, at brevet kun indeholdt en stævning i en skilsmissesag, som hans hustru, der boede i Louisville, havde anlagt mod ham, fordi han havde forladt hende.

Barnet trivedes godt; men det var ikke noget sterkt barn. Det gik i almindelighed under navn af «Baby»; thi naar der bare er ét barn i byen, er et navn ligesaa overflødigt, som naar der bare er ét barn i en familie. Moderen smilede svagt, naar hun sad ved den lille ovn og saa ned paa barnet paa sit fang, uagtet hun hørte vinden pibe udenfor og rive og slide i vinduerne, som om den vilde bryde ind og rive barnet fra hende og hvirvle det bort i en kold, hvid sky. Det vedblev at være et svagt barn, og selv et besøg af udsendinge fra selskabet for byens opkomst, der kom for formelt at forære ham det omtalte jordstykke, syntes ikke at styrke ham. Moderen takkede dem og trykkede det lille

væsen fastere til sit bryst. Han var ikke noget sterkt barn, sagde Clay Morgan selv i «Two Orphans» en dag, da han havde været borte hos moderen og seet barnet.

«Jeg paastaar, at jeg skjønner mig paa børn», sagde hr. Morgan, «og dette barn er ikke sterkt. Han ser pen ud og har faaet et godt hoved; men hans konstitution kan ikke taale klimaet her. Her er et farligt klima for *børn* i alle fald».

Men moderen sad ved ovnen og holdt barnet tæt ind til sig i storm og solskin; undertiden kyssede hun ham blidt og græd lidt, som kvinder pleier gjøre; saa lagde hun ham i sengen og gik hen og saa ud af vinduet over den milelange snedækte slette.

Sent i februar begyndte veiret at vise tegn til at blive mildere; solen steg høiere for hver dag, og der begyndte at blive tøveir. Sneskavlerne blev sorte og smudsige mod syd, og store skybanker hang over horisonten. Telegraftraaden blev sat istand, og der kom underretning om, at man vilde forsøge paa at faa et tog frem til Sunset. Men før det kom, blev veiret atter koldere, der faldt mere sne, og en sidste snestorm, — den værste, de havde havt, overfaldt den triste by. Vinden kom atter med mægtige stød, drev sneen foran sig, rev i vinduerne og bankede paa tagene, som om den var vred over, at dens herredømme snart var forbi. Sent paa eftermiddagen, medens den rasede paa det værste, traadte Clay Morgan ind i «Two Orphans». Han rystede sig som en hund og spredte sne ud over hele gulvet; men han besvarede ikke et par noget støiende hilsener.

«Det er er en sur dag ude», sagde han, idet han saa paa Hawkins og gik henimod ovnen.

«Ja, det har De ret i», svarede Hawkins. Efter en stunds taushed sagde Morgan: «Jeg sagde Dere engang, at dette er et haardt klima for børn«.

«Ja, De gjorde saa».

«Og jeg fortalte Dere ogsaa», fortsatte Morgan, idet han saa paa glassene bag disken, «at barnet ikke var saa sterkt, som det burde være».

«Ja», blev der svaret. Bill Peters holdt sine kort saaledes, at alle kunde se, at han havde tre konger; men ingen saa det.

«Nuvel, barnet er dødt».

Peters lagde ned sin haand med alle kortene op. Jack Bannock, som sad paa kanten af billarden, følte paa en eller anden maade, at han havde faaet en for iøinefaldende plads, og gled sagte ned og satte sig paa fodtrinet foran disken. Bat Middleton tog hatten af sig.

«Det har været en haard vinter — den haardeste, siden jeg kom i 72», sagde Morgan, fremdeles seende paa glassene. «Den var for haard for barnet».

Ingen svarede paa dette undtagen stormen, som syntes at skrige af glæde over, at den tilsidst havde baaret barnet bort med brøl og sus i den kolde, hvide sky.

«Her var jo ikke noget sted for barnet», vedblev Morgan, «og det er ikke noget sted for moderen heller. Jeg synes, at vi bør sende hende tilbage til hendes slegtninge, — til hendes mand og slegtninge».

«Hm!» sagde dommer Longsby, som sad tilbageslængt i en stol mod væggen, og som holdt paa at udklække en stor financiel plan, da Morgan traadte ind.

«Jeg sagde», vedblev Moigan, «at det forekommer mig, som bør vi sende barnets moder tilbage til hendes mand».

«Til hendes mand?»

«Ja, det er hvad jeg sagde».

Dommeren snøftede og saa op mod taget.

«Vi bør sende hende tilbage til hendes mand», vedblev Morgan.

De andre saa paa dommeren. Han saa ned fra taget og fæstede øinene paa Morgan.

«Hun har ingen mand og har aldrig havt nogen», sagde han langsomt.

«Det er løgn!» svarede Morgan.

Dommeren for op fra sin stol og saa stivt paa Morgan. Bat Middleton, som sad bag dommeren, reiste sig ligegyldig og slentrede henimod disken, som om han længe havde tænkt paa at gjøre denne lille tur.

«Det er løgn!» gjentog Morgan. Han ledte i lommen og trak frem et brev. «Her har jeg et brev fra postmesteren derborte i østen, som siger, at hun *har* en mand, og at han ligger syg. De kan gjerne faa se det». Dommeren traadte et skridt tilbage. I virkeligheden indeholdt brevet kun nogle avertissementer og to lotterisedler.

«Giv mig Deres haand», sagde dommeren. «Jeg bryder mig ikke om at se brevet; jeg vidste ikke, at De havde et saadant bevis. Jeg gjættede mig bare til, hvad jeg sagde, og jeg burde ikke have sagt det. Kast brevet paa ilden!»

Morgan vendte sig og kastede brevet i ovnen. Avertissementerne, lodsedlerne og konvolutten flammede strax op.

«De har ret», vedblev dommeren; vi bør sende hende tilbage til hendes mand».

«Det var min mening», svarede Morgan — «tilbage til hendes mand», og han saa paa de andre. «Min plan er denne: De anslaar den kontante kapital iblandt os til omtrent 240 dollars, ikke sandt, dommer?»

«To hundrede og firti, saavidt jeg kan regne ud, uagtet der burde være mere».

«Nu mener jeg», vedblev Morgan, «at vi skraber den sammen til barnets moder. Pengene gjør ikke os noget godt; men for hende vil de blive en stor hjælp. — Han tog sin skindhue af sig og kastede den paa bordet foran sig. «Jeg har omtrent 20 dollars af denne kapital hos mig, og her er de». Han lod nogle krøllede papirpenge falde i huen.

Dommeren ransagede sine lommer. «Jeg har desværre bare 50 cents», — og han slap et halvdollarsstykke i huen». «En vexel, akcepteret af mig, vilde vel ikke —?» Han saa paa Morgan.

«Nei, vi behøver ikke mere end den almindelige kapital».

De andre kom til og gav forskjellige summer. Bill Peters havde været heldig den dag; han ydede 60 dollars. I løbet af nogle faa minuter laa alle pengene der.

«Mine herrer», sagde Morgan, «hvad vil De gjøre videre?»

«Jeg foreslaar», sagde Mart Hawkins, «at Morgan udnævner en komite paa tre mand, hvoraf han selv skal være medlem, og som skal have det hverv at tælle pengene og bringe dem til barnets moder».

Bat Middleton støttet forslaget, og det blev vedtaget.

«Til de andre to», svarede formanden, «udnævner jeg dommer Longsby og Mart Hawkins».

Pengene blev talt, og de beløb sig til 231 dollars og 25 cents. «Det er klart», sagde dommeren, idet han saa sig spørgende omkring, «at en eller anden, der er helt uskikket at bebo Sunset, maa have brugt op 8 dollars og 75 cents i butikkerne. Min beregning kan ikke være gal, og vi finder bare 231 dollars og 25 cents».

Derpaa gik kommiteen ud i storm og mørke og følte sig frem nedover gaden gjennem den blændende sne, der stak dem i ansigtet som naale. De fandt barnets moder, og Morgan fortalte hende paa sin klodsede maade, hvad de havde gjort, men ikke, hvad han selv havde gjort. Han lagde pengene i hendes fang, og de skyndte sig bort, hvad der var det bedste, de kunde gjøre; thi hun var ude af stand til at sige et ord, men sad og græd af taknemmelighed og glæde paa samme tid. De kvinder, som var hos hende, gik ud og lod hende være alene, og hun kastede sig paa sengen og græd, som hun aldrig havde grædt før. Vinden skreg endnu høiere; men hun hørte den ikke.

En uge senere, da hun stod paa platformen af det første tog, der gik østover, viftede hun med haanden til mændene paa stationen og smilede svagt. Det var kanske et trist smil; men det lagde de ikke merke til.

«Vor kontante kapital», sagde dommer Longsby til Morgan, «kunde ikke være bleven bedre anbragt».

Kolumbus.

II.*)

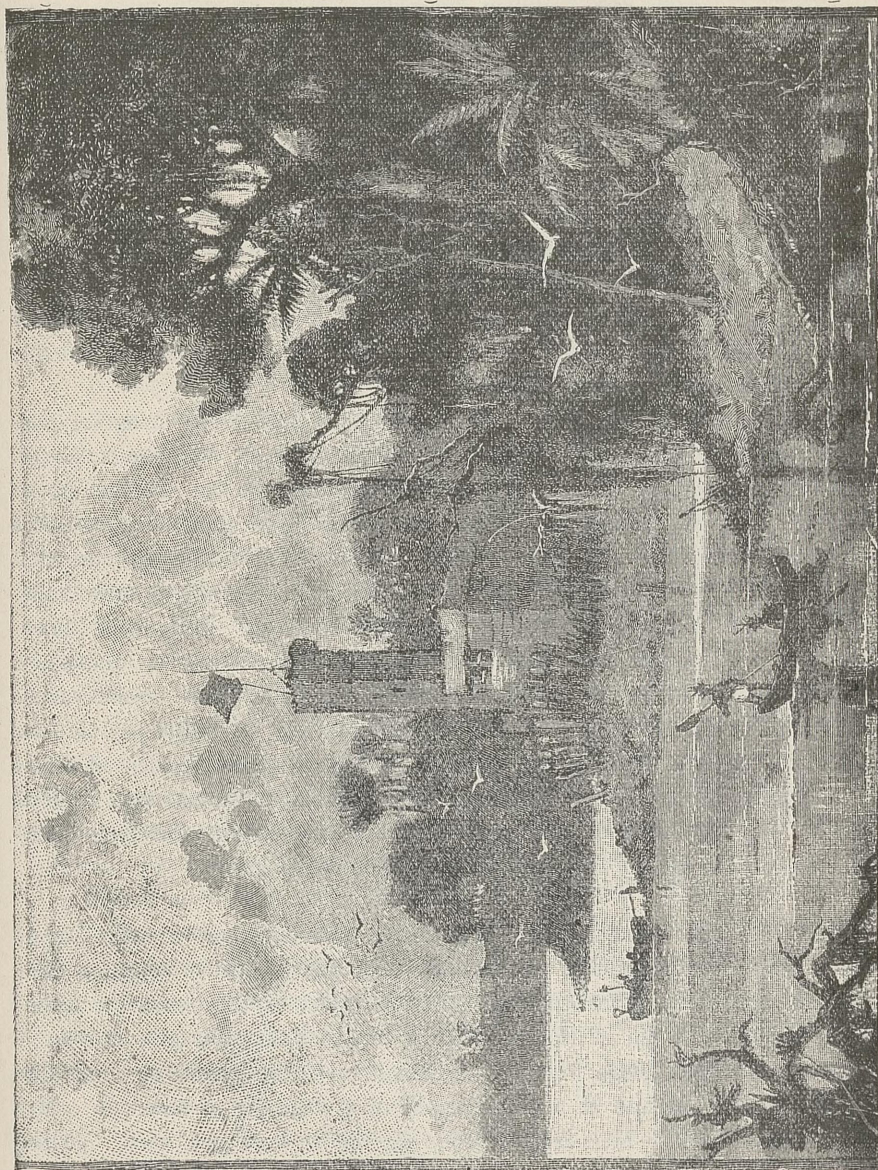
Om Kolumbus' tidligere liv ved vi yderst lidet. Det er blevet indviklet i myter og sagn, som den nyere forskning efterhaanden atter har afviklet for blot at opdage, at vi omtrent intet ved.

Saa meget synes dog sikkert, at han var født i Genua 1446 eller 1447. Sagnet har villet have det til, at han i sin ungdom skulde have studeret ved universitetet i Pavia. Derimod taler dog mange gode grunde. Hans første uddannelse maa tvertimod have været yderst tarvelig. Hans fader var en væver i Genua, og i hans haandværk oplærtes formodentlig ogsaa sønnen. Imidlertid var Genua i den tid et centrum for geografisk og navigatorisk viden. Den unge Kolumbus synes — som et extrahaandværk — at have lært karttegning i sit hjem. Da den østlige vei til Indien lukkedes ved Konstantinopels fald, gik det hurtig nedad med de italienske søstater. Den ene familie efter den anden forarmedes, og blandt dem var ogsaa Kolumbus's. Faderen døde i fattigdom, og sønnerne kastedes ud i verden for at klare sig, som de bedst kunde. Kristofer gik tilsøs. Sandsynligvis fik han saaledes fra personlige oplevelser, fra sin families ruin paa grund af stængningen af den gamle vei til Indien, den første impuls til at søge efter en ny vei. Det var noksaa naturligt, at dette hos ham maatte blive en fix idé for hele livet.

I lang tid flakkede nu Kolumbus om paa søen, uden at det er muligt at følge ham. Enkelte historikere vil vide, at han en tid har drevet sørøveri, andre derimod benegter det. Usikkerheden kommer af, at navnet Kolumbus var noksaa almindeligt i de tider, og at det derfor er let at forvexle den ene Kolumbus med en anden. Derimod ved vi med vished, at han har været i England, paa Island og langs Afrikas kyster saa langt som til Guinea. En dristig sømand, der mere og mere levende interesserede sig for kundskaben om jordens geografi og naturbeskaffenhed, synes han at have været. Han havde et skarpt øie, iagttog alt, noterede sig det og tegnede karter. Og den hele tid gik kanske, som en grundtone gjennem hans hele sindsliv, tanken om en ny søvei til Indien.

Omkring aaret 1477, da han var tredive aar gammel, synes han at have bosat sig i Portugal som karttegner. Geografen Toscanelli havde et par aar tidligere foreslaaet for kongen af Portugal at søge en søvei til Indien ved at seile lige mod vest. Han havde støttet sig til de feilregninger, som allerede er omtalte, og mente derfor at kunne bevise muligheden af en slig reise.

*) Delvis efter professor dr. Gustav Storms „Christofer Kolumbus og Amerikas opdagelse" med 42 billeder og karter. — J. W. Cappelens forlag, Kristiania. — Pris kr. 3.50.

Fortet La Navidad.

Kolumbus hørte om denne idé. Den faldt i hans sind som frø i god jord. Ad den vei vilde han søge Indien. Hvad Toscanelli havde tænkt, vilde han udføre. Han traadte strax i forbindelse med geografen og vexlede breve med ham.

Imidlertid ægtede Kolumbus en portugiserinde, en datter af en sømand, der havde havt øen Porto Santo i forlening. Efter sin svigerfader arvede genueseren en mængde karter og optegnelser og formodentlig ogsaa en del godser paa Porto Santo, hvor han i nogen tid var bosat.

I 1480 traadte han offentlig frem med sin plan om at seile til Indien ved at sætte kursen mod vest. Han havde da samlet et righoldigt materiale af beviser for sin reises mulighed. Selv var han overbevist derom og saa allerede i aanden de umaadelige rigdomme, han vilde aabne veien til. Var det ham, som fandt dem, mente han, saa burde jo ogsaa han have det meste udbytte af dem. Han forlangte derfor at udnævnes til vicekonge og hersker i alle de lande, han maatte opdage.

I 1484 var han kommen saa langt, at hans plan blev forelagt et slags jury af lærde og sagkyndige mænd. De udtalte sig mod den, væsentlig paa grund af de store farer ved en slig seilads. I grunden var det nok Kolumbus's umaadelige krav om forleninger og belønninger, der mest gjorde jury og konge uvillig stemt mod ham. Vi ser det deraf, at der i al hemmelighed udsendtes en expedition *uden* Kolumbus for at prøve hans plan. Naturligvis mislykkedes den. Der var ingen mand med tro paa sagen ombord. Lederne forskrækkedes og vendte snart om med den besked, at færden var en umulighed. Kolumbus fik nys herom og forlod strax efter Portugal. Hans afreise var en flugt saa hurtig og pludselig, at han endog efterlod sig sin hustru og sin søn. Den første saa han aldrig igjen. Enkelte historikere søger grunden til denne flugt i frygten for at blive holdt tilbage af kongen og udnyttet uden at blive belønnet, som han ønskede; andre ser den i paatrængende kreditorers forfølgelse. Sikkert er det, at han efterlod sig en betydelig gjæld.

* * *

Fra Portugal reiste han saa til Spanien, som dengang var delt i de to allierede kongeriger Aragonien og Kastilien med sine respektive regenter, kong Ferdinand og dronning Isabella, der havde indgaaet ægteskab med hinanden. I 8 aar vedblev han nu at vandre frem og tilbage i Spanien, følge efter hoffet paa dets vandringer, plage fremragende mænd med sine planer og i det hele paa alle maader søgende at faa regjeringen til at tage sig af hans idé. Han levede alene for den. Men ingen brydde sig om at høre paa ham. Vistnok kunde man ikke modbevise hans argumenter. Teoretisk maatte man indrømme, at hans plan havde meget for sig; men man ansaa den for praktisk uudførlig. Man blev led og kjed af hans evindelige tale om den ene umulige ting; man

spottede ham og lo af ham. Selv sad han trist, taus og indesluttet i et eller andet hjørne af de store sale og saa med bitterhed, hvorledes det guld bortsløsedes, der saa let kunde gjøre hans drøm til virkelighed og «forene verdens ender». Han blev en bitter, tungsindig mand, —ikke rigtig vel bevaret vilde man vel have sagt, hvis ikke hans foretagende tilsidst havde lykkedes; thi han kunde hverken tale om eller tænke paa andet end søveien vestover til Indien.

Allerede i vinteren 1485—86 fik han audiens ved hoffet, og hans plan forelagdes efter spansk skik en samling af geistlige. De tilraadede udsættelse. Imidlertid tildeltes der Kolumbus af hofkassen en tarvelig aarlig pengesum. Flere fremragende mænd interesserede sig imidlertid for ham, deriblandt hertugen af Medina-Celi, der allerede i 1491 vilde have sendt Kolumbus afsted paa egen bekostning; men planen stansede paa dronningens ønske om videre udsættelse. Imidlertid havde Kolumbus atter været i Portugal og i 1489 sendt sin yngste broder til England og Frankrige for at søge hjælp til foretagendet der.

Endelig i 1491, da den af hertugen af Medina Celi planlagte expedition var bleven udsat paa ubestemt tid, opgav Kolumbus alt haab om at udrette noget i Spanien og begav sig paa vandring til Frankrige. Men paa veien, træt, modløs, fortvilet og hungrig, bankede han paa porten til klostret *Santa Maria la Rábida* for at bede om noget at spise for sig og sønnen Diego, der fulgte ham. Her vendte pludselig hans skjæbne sig til det bedre. Klostrets prior interesserede sig for ham og hans planer; han var kjendt ved hoffet, havde været dronningens skriftefader og skrev nu strax til hende og forestillede hende, at det ikke gik an at lade en mand som Kolumbus forlade landet. Følgen var, at Kolumbus blev kaldt tilbage. Atter forelagdes planen for et raad af geistlige. En del af disse anførte vel den hellige Augustins og andre kirkefædres autoritet mod planens udførbarhed; men der hævede sig ogsaa saa mægtige røster paa den anden side, at Kolumbus tilsidst fik overtaget. Dronningen lovede, at expeditionen skulde udrustes, saasnart maurernes hovedstad Granada var falden i hendes hænder. Dette skeede den 2den januar 1492.

Nu stødte man dog atter paa vanskeligheder i Kolumbus's overdrevne krav. Han vilde udnævnes til guvernør over alle de lande, han maatte opdage, og storadmiral over alle skibe i de dem omliggende farvande; desuden vilde han have en tiendedel af alle disse landes rigdomme og en ottendedel af alle indtægter deraf. Og disse værdigheder og besiddelser skulde være arvelige i hans familie. Da regjeringen ikke vilde gaa ind paa disse betingelser, drog Kolumbus uden videre atter sin vei. Han vilde ikke høre om noget afslag. Man maatte da tilsidst gaa ind paa hans forlangender.

Den 3die august 1492 — en fredag — kunde da endelig de tre skibe afseile fra Palos.

* * *

Den første atlanterhavsreises gjenvordigheder er saa ofte fortalte, at jeg ikke her skal indlade mig paa omstændelige gjentagelser.

Det var de *indbildte* farer — de farer, hvormed en livlig fantasi altid udstyrer det ukjendte —, ved en slig oceanfærd, der afskrækkede langt mere end de virkelige farer. Vi maa huske paa, at den tids viden om jordens geografi og natur var yderst begrænset og mangelfuld. Man havde ikke vore dages forstaaelse af naturlovenes stabilitet, medens videnskaben var sterkt tilsat med myter og fabler. Man antog, at det store verdenshav vrimlede af allehaande farer i form af uhyrer af enhver art, skjulte klipper, forfærdelige storme o. s. v. Man havde ingen ordentlig forstaaelse af tyngdeloven. Kanske vilde skibene ved at seile saalangt om paa den anden side af jorden falde ud i det tomme rum. Kanske vilde man møde øer, beboede af menneskeædere og andre forfærdelige væsener. Det var en uvidende, lettroende og overtroisk tid. Enkelte følte sig overbeviste om, at Kolumbus, — med respekt at sige — seilede lige til helvede; thi blev ikke solen rød, naar den gik ned, og viste ikke dette klart, at helvede laa derude i vest? Det var naturligvis helvedes flammer, der slikkede den nedgaaende sol og satte den vestlige himmel i brand. Og did, lige ind i helvedes gab, var det altsaa, den dumdristige Kolumbus satte sin kurs. Han kunde smigre sig med haabet om at kunne vende om i tide; men dette haab kunde let slaa feil. Kommen forbi et vist punkt, kunde det jo hænde, at strøm og vind vilde føre ham med uimodstaaelig magt mod det forfærdelige maal, han havde fristet skjebnen og Gud ved at styre imod.

Slige farer var det, Kolumbus og hans mænd maatte se i øinene ved siden af dem, som en oceanfart med den tids skibe og navigationsmidler over ukjendte farvande nødvendigvis frembød. Saadanne tanker maa stadig have spøgt i deres hjerner.

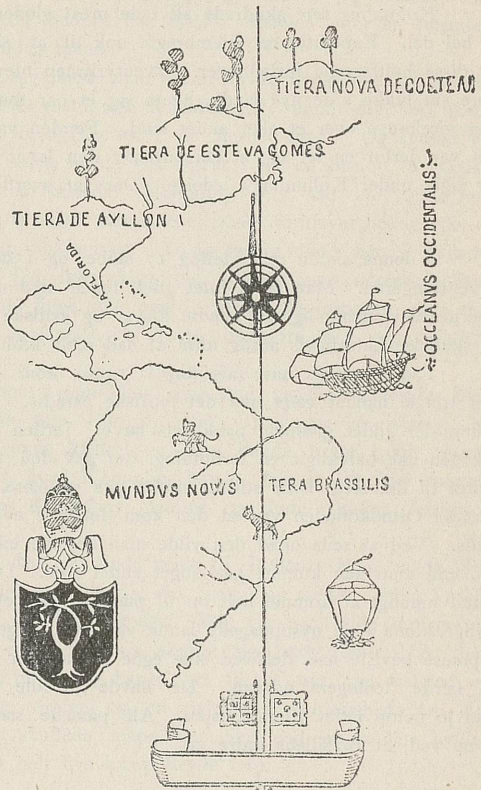
Naar de allerede var saaledes opskræmte, skulde der ikke saa meget til for at fremkalde en ren panik iblandt dem. Med forfærdelse saa de, at kompasnaalen tilsyneladende slog feil. Misvisningens foranderlighed var dem jo ganske ukjendt. I Europa viste altid naalen lidt østenfor polarstjernen; man tænke sig derfor deres bestyrtelse, da de pludselig opdagede, at den pegede vestenfor. Selv kompasset syntes at true med at blive ubrugeligt i disse nye farvande, og hvordan skulde man saa finde frem — og tilbage igjen?

De havde stadig medvind. Dette vakte ogsaa frygt. Det saa jo ud, som om det her *altid* blæste fra øst og i saa fald vilde de jo aldrig kunne komme hjem igjen fra de fjerne egne, de styrede imod.

Der var hundrede ting, som kunde skræmme dem. Modet sank, efter hvert som reisen trak i langdrag. Haabet steg gjentagende for igjen at synke. Flere gange troede man sig nær land, troede at se det, men kun for at erfare, at hvad man havde seet blot var en «skyet rand».

Endelig den 12te oktober — ogsaa én fredag*) — saa man foran sig en lav, grønklædt ø — en af Bahamaøerne —, som man troede var en af de japanesiske øer.

Nu var man altsaa efter opdagernes mening naaet til Asien, og det gjaldt blot om at trænge videre frem til fastlandet og til de store asiatiske øer, hvor man ventede at finde guld og ædle stene i det uendelige. I denne tro bestyrkedes man ved, hvad de indfødte berettede. Kolumbus satte da kursen sydover, opdagede flere af de vestindiske øer og naaede omsider Kuba, som han først antog for at være Japan, men senere selve det asiatiske fastland eller en del af Kina. Ogsaa Haiti opdagede han nu. Derimod fandt han intet guld og ingen større rigdomme, som han kunde føre hjem med sig. Men landene var dog rige, klimaet i disse høst- og vintermaaneder vidunderlig deiligt, havet ganske stille og luften balsamisk. Det var et rent paradis, hvor ogsaa Adam og Eva endnu færdedes i naturtilstanden — ganske nøgne. Overalt smilte naturen, og allevegne syntes menneskene at leve i en ren lyksalighedstilstand. De var fredsommelige og venligsindede, overordentlig hjælpsomme og imødekommende mod spanierne og syntes at eie et varmt hjerte og gjestfrit, mildt sindelag. Kolumbus selv bemerker, at det var vidunderligt, hvilken takt og medfødt belevenhed mange af dem besad. En ganske prægtig menneskerace synes det at have været. Uheldigvis gjengjeldte de kristne opdagere godt med ondt. Kolumbus begyndte med at fange og bortføre en del af dem, og da han før sin hjemreise grundede en koloni og byggede fortet *a Navidad* (paa Haiti) med ordre til besætningen om at faa samlet i det mindste en tønde guld, før han kom tilbage, havde han allerede saaet den vildskabens og barbariets sæd, som har gjort historien om de spanske togter i den nye verdensdel til vidnesbyrd om en eneste stor skjændsel.

Gammelt kart over den nye verden.

Besætningen behandlede de fredelige indfødte slig, at de tilsidst *maatte* sætte sig til modværge, hvilket sluttede med, at fortet ødelagdes og besætningen udryddedes, inden aaret var omme. Slig ende fik den første kristne koloni i den nye verden.

Efter at have grundet og provianteret denne koloni satte Kolumbus kursen hjem. Efter en delvis stormfuld reise ankom han i god behold til Spanien og modtoges med de største æresbevisninger. Han havde bevist reisens mulighed og forholdsvise ufarlighed. Ver-

*) Den lykkeligste reise, som nogensinde er foretaget, begyndte saaledes og kronedes til slut med held paa en fredag. Folk, der endnu maatte have fordomme mod den stakkars dag, bedes merke sig det.

denshavet lod sig beseile uden videre vanskeligheder, og paa den anden side af det laa Asien. Vistnok havde man endnu blot berørt enkelte øer og fremspringende punkter at kysterne; men en ny expedition vilde med lethed kunne bane sig vei videre frem til Indien og til det indre af Kina. Man havde seet nok, fortalte opdagerne, til at vise, at fabelagtige rigdomme laa ganske nær. De indfødte bar guldsmykker i næse og øren. Og selv de lande, man allerede havde opdaget, var overordentlig rige, klimaet deiligt og de indfødte saa fredsommelige og rede til at anerkjende de hvide — hvem de betragtet som høiere væsener fra himlen — som herrer, at alle disse lande allerede kunde betragtes som fuldt underlagte de spanske kroner.

Kolumbus selv skildrede alt i de mest glødende farver og var ikke fri for at tildigte en hel del. Expeditionen hjembragte nok til at skaffe en substantiel baggrund af fakta for disse høitfarvede fortællinger. Eventyrlysten blev derfor vakt. Enhver vilde ud for at gjøre sin lykke i de nye lande, hente sig et par tønder guld og komme hjem som admiral eller vicekonge over et eller andet land. Færden var jo heller ikke farlig. Den var gjort. Det var derfor en let sag at faa udrustet den langt større expedition, som allerede næste aar afgik under Kolumbus's ledelse. Der var overflod af deltagere at faa.

* * *

I denne anden reise deltog 17 skibe og 1500 mand; men udfaldet svarede ikke til forventningerne. Man fandt intet guld, ingen rigdomme liggende lige ved haanden. Deltagerne blev mismodige og sendte klager og kritiske beretninger hjem, medens deres mismod og skuffelse naturligvis antog form af had mod Kolumbus, som de mente havde narret dem.

Paa en tredie reise (afseiling i 1496) kom Kolumbus til Orinokoflodens munding. Her troede han at være nær det jordiske paradis. Orinoko var, mente han, en af de 4 floder, der glider gjennem paradisets have. Jorden var ikke ganske kugleformet, men havde paa den ene halvkugle en forhøining, der gav den form af en pære, og i den del, der svarer til det sted, hvor stilken sidder paa en pære, laa paradiset. Grunden til den sterke strøm i Orinokofloden var, at den kom løbende nedad denne bratte skraaning af pærens spids. Ved at seile opad den vilde man komme ind i selve Eden og meget nærmere himlen, end man kan komme paa noget andet sted. Dog troede han det af en eller anden grund umuligt at komme helt op til pærens spids eller til paradis. Grunden til det milde, deilige klima i de nysopdagede lande var da at søge i paradisets og himlens nærhed. Denne hypotese beviste han, dels ved sine egne iagttagelser og geografiske fakta, dels ved bibelens og lærde teologers udsagn. De havde jo alle lagt Edens have «mod øst», og her var man jo netop i det yderste østen. Alt passede saaledes sammen. Paradis laa der, hvor vi nu ved, at Brasiliens indre er.

* * *

Til vicekonge over de nye kolonier passede Kolumbus neppe. Han var, som vi allerede har seet, en stolt, hovmodig mand med overordentlig høie begreber om sit eget værd. Vi ser derfor ogsaa, at ingen af hans underordnede og hjælpere kunde komme ud af det med ham. Han blev uvenner med alle, forstod ikke at vinde nogen for sig, men stødte dem tvertom fra sig. Det gik da ogsaa daarlig med hans kolonisationsforsøg, der for at lykkes vilde have udkrævet ganske andre evner og en ganske anden førernatur, end Kolumbus besad. Under hans tredie reise udbrød der oprør mod ham, og mange høilydte klager over overgreb og vanstyre naaede til Spanien. Fyrsterne fandt sig derfor omsider nødt til at hjemkalde ham og befri ham for dét hverv. Deres sendebud synes af personligt kjendskab at have gaaet videre, end de ønsket, og endog at have lagt opdageren i lænker, hvorfra han dog øieblikkelig ved hjemkomsten befriedes, og fyrsterne gjorde ham undskyld-

ninger for den medfart, han havde lidt; men de gjenindsatte ham ikke i hans tidligere værdighed trods stadige bønner og forestillinger derom fra hans side.

* * *

Endnu en fjerde reise foretog den nu aldrende mand. Han afseilede fra Spanien og naaede fastlandet i Centralamerika, som han fremdeles antog for fremskydende dele af Asien, «halvøen Malacca». Han fulgte kysten sydover i haab om at komme søndenom halvøen og finde en gjennemgang, der vilde føre ham frem til guldlandet Indien. Han naaede ogsaa lige til Panamaeidet, men fandt selvfølgelig ingen gjennemvei og maatte vende tilbage uden guld og uden rigdom. I 1504 landede han atter i Spanien efter en stormfuld reise og som en i alle henseender skibbruden mand.

Stemningen havde forlængst vendt sig imod ham. Han havde trods alle løfter intet guld bragt. Hans expeditioner havde kostet mere, end de indbragte; hundredrer af mænd havde, vildlede af hans løfter, tabt baade liv og formue i de fjerne egne. Og Indien var endnu ikke fundet. Den vestlige vei til Asien havde vist sig at være en illusion, upraktisk. De penge, man havde ødslet derpaa, var bortkastede. Kolumbus selv sad blot inde med en del betydningsløse titler. Han var en fattig mand; alle hans eiendele var blevne beslaglagte, da han var under anklage, og var ikke blevet ham tilbagegivne. To aar senere døde han i Valladolid saa forglemt af sin samtid, at hans død ikke vakte den allerringeste opmerksomhed. Han havde jo ikke fundet Indien og havde intet guld bragt. Hans expeditioner var mislykkede. Han havde været en drømmer og fantast, til hvem desværre bra mænd havde sat altfor megen lid.

Nei, da var der en anden mand, som i samtidens øine stod ganske anderledes høit, og hvis navn netop da gav gjenklang over hele Europa. Det var *Vaseco de Gama*, der virkelig havde fundet en søvei til Indien rundt Afrika, og som havde bragt guld og rigdomme med sig hjem. Han havde udført, hvad Kolumbus havde forsøgt og ikke magtet. Han hyldedes ogsaa derfor overalt, medens Kolumbus glemtes og døde skuffet, fattig og nedbrudt.

Det havde altid været Kolumbus's drøm at finde veien til Indien. Han havde ikke formaaet det. Han havde blot naaet en del øer østenfor det, som han mente. Men Vaseco de Gama havde fundet veien. For ham var det lykkedes. Han var den store opdager.

Saadan saa det ud for alles øine, da Kolumbus skuffet og fattig døde. At han havde udrettet mere end Vaseco de Gama, fundet og banet vei til et nyt rigt fastland, at hans reiser vilde grundlægge baade en ny verden og en ny tid i verdenshistorien, det anede ikke den gamle, forglemte og bittert skuffede mand, der blot saa en anden hyldes som seierherre der, hvor han selv trods et helt livs kamp havde tabt.

* * *

Det er interessant at se Kolumbus's karakter voxe og modnes frem gjennem hans liv, udvikles, rodfæstes og mildnes baade ved den modgang, han mødte, og det store hverv, han havde sat sig. Den guldsøgende eventyrer forvandledes efterhaanden til en mand, for hvem selve opdagelserne og arbeidet er af mere værd end nogen personlig vinding. Hovmodet bliver til en art klar, men stille overbevisning om størrelsen og vigtigheden af den opgave, han havde sat sig, og som skjæbnen havde bestemt ham til. Han lærte tilsidst at glemme og tilgive og søger paa sine gamle dage, saavidt det staar i hans magt, at gjøre godt igjen, hvad han som yngre havde forbrudt.

Og vi finder ham tilsidst som en mand, der ikke var uværdig den rolle, han uden klart at forstaa det, havde spillet i menneskeslægtens historie.

Han havde handlet klogere og bygget større, end han selv forstod. Han drømte om Indien og fandt Amerika, reiste ud for at finde en søvei og fandt en ny verdensdel, — hvilket han dog selv aldrig anet.

Fra Siam.

(Efter *Hon. George Curzon, M. P.*, i «*Forthnightly Rev.*»)

I*).

Østens hurtige modernisering og udvikling under vestlig indflydelse er et af tidens mest interessante fænomener. Den, som vil se østen, som vi hidtil har læst om den, se den som noget helt forskjelligt fra Europa, noget halvt barbarisk og i sin barbarisme og i sit kaos poetisk, faar skynde sig. Hint gamle østen svinder hurtig, næsten lige saa hurtig som de nationale dragter og skikke i vore egne fjeldbygder. Den samme moderne, vestlige civilisation spreder sig overalt. Japans hovedstad har sin parlamentsbygning, Siams hovedstad sine elektriske sporveie og europæiske gader. Den sidste er ikke større end Kristiania, men er dog kommen os i forkjøbet i den retning.

Det er en udvikling, mange vil begræde som et tab for det poetiske element i livet. Stenkulsrøgen breder sin sorte sky videre og videre, ikke alene over Norges dale og fjorde, men over al verden. Snart bliver der ei en plet paa den hele jord, hvor ikke damphammere høres, røgen hvirvler i luften telegrafen indhenter en og telefonen kalder paa en.

Andre hilser denne udvikling med jubel og glæde. De har ingen frygt, for, at poesien vil dø. De mener, den vil fremstaa i nye former; de ser den ogsaa i dette moderne jernbaneomcirklede og elektricitetsfyldte liv. De finder den i hurtigtogets kupéer, de opsnapper den fra telefonens traade. Nytte, penge og praktiske krav og behov kan indbilde sig at beherske verden for en tid. Det bliver i ethvert fald blot for en kort tid. Over dem vil skjønhed og poesi svinge sit scepter, og smukt tilføie vil de da falde, hylde og forherlige de sidste. Ud af det larmende, fremvældende, tilrøgede nutidsliv vil der reise sig en skjønnere og mere poesifyldt *orden* end den, der udmærker sig ved barbarisk pragt, uvidenhed og elendighed.

Lad bare damp og elektricitet faa øve sit værk. Paa deres skuldre sidder digter og skjønhedsfé.

II.

Siam kjender Europa lidet til. Det besøges yderst sjelden af turister og reisende. Det staar for de fleste som et navn blot, — navn paa et lidet

*) Indledningen af red.

stykke barbari og et lidet stykke yppig tropisk væxtlighed i sumper og moradser langs en stor asiatisk flod. Den besøgende vil forbauses, naar han lander i Siams hovedstad, *Bangkok*, ved det billede og det liv, der udfolder sig for ham. Han tror sig at komme til et land, hvor den moderne civilisation ikke har rukket frem, hvor han da kan finde det ægte gamle orientalske barbari, — og han hilses strax af sporvognenes bjælder og elektriske ringeapparater. Gaderne har europæisk brolægning. En damprulle bevæger sig henad de makadamiserede avenuer og boulevarder for at presse dem sammen og jevne dem ud, telegraftraade spinder sit velkjendte net over ens hoveder, telefonen staar til ens tjeneste, og en maa selv staa til dens. Der er husrækker og villaer i europæisk stil. Dampere, store og smaa, pløier om paa floden, og lokomotivet vil snart vælte sin røgsky udover de tropiske skove og de af forgyldning og farvepragt skinnende og glitrende templer og pagoder. To jernveie er nemlig under bygning fra hovedstaden ind gjennem landet, og et helt jernbanenet er planlagt. Europæisk udseende og ordnede butiker møder ens syn, og skilterne taler til en baade paa siamesisk og engelsk. Engelsk er landets andet sprog. Hof og regjering er under engelsk indflydelse, men engelske ideer og institutioner tiltvinger sig herredømmet i staten. I det kongelige palads har en aristokratisk læseklub sine lokaler, og der finder man *Times, Review of Reviews* og andre gode kjendinger. Verden bliver liden vore dage; man er intetsteds langt hjemmefra.

Et velforgrenet og godt administreret telegrafnet udbreder sig over det hele land og suppleres af et ligeledes efter europæisk mønster ordnet og fuldt organiseret nationalt postvæsen. Den paany fødte stat har derimod hidtil undgaaet lignende staters store fristelse og ødelæggelse. Den har saa godt som ingen *armé*. Den har ingen ærgjerrighed vist i den retning. Med sine 6—7 millioner mennesker har den blot en armé paa 5000 mand. Flaaden har den derimod lagt lidt mere elsk paa og bryster sig med en respektabel liden flotille af de moderneste kanonbaade og smaakrydsere.

I politisk retning er derimod staten ikke bleven videre moderniseret endnu. Den udgjør et absolut monarki. Kongen er staten. Heldigvis synes kongen at være en oplyst, rimelig mand, hvis ærgjerrighed det er at gavne og udvikle det land og det folk, hvis skjæbne ligger i hans hænder. Han støttes i sin regjering af et betydeligt antal brødre blandt hans nogle og otti søskende. Kongen selv har 50—60 børn, — tallet vides nok ikke saa nøie —, med, siges der, henimod et hundrede hustruer og medhustruer. Af dette ganske betydelige tal af hustruer fører dog blot to titel af dronning. Den ene er majestætens høire haands, den anden den venstre haands dronning. Den første er kronprinsens moder. Kongen selv er henved 40 aar, besteg tronen, da han var 15, og har udmærket sig ved at gjennemføre en mængde reformer i alle retninger.

Han styrer ved hjælp af et ministerraad paa ca. 12 medlemmer, der er de respektive — efter europæisk mønster ordnede — departementers chefer. Men ministeriet har ingen folkerepræsentation at møde; der findes intet parlament; de er blot ansvarlige for sin herre og mester, kongen. Han udnævner til statsraader, hvem han for godt befinder, og afsætter dem, naar han vil. De er hans ydmyge tjenere. De fleste er nok forresten hans brødre og

halvbrødre, som han paa den vis lader tjene sit brød, og som alle skal være meget intelligente og dygtige mænd. Det er jo et stort fremskridt fremfor den gamle asiatiske skik, hvorefter en tiltrædende konge slog de fleste af sine slægtninge ihjel. I Siam gjør han dem bare til statsraader, kongelige kommissionærer og provinsguvernører. Kongen skal være en mand, der indgyder agtelse, og hvem alle, der kommer i berørelse med ham, synes at holde af og blive hengiven. En mand, der magter at styre en stat ved hjælp af sin egen nærmeste familie — brødre og halvbrødre —, og mod hvem der inden familien ingen uvilje eller oprørslyster synes at herske, maa jo ogsaa være en ikke saa ganske almindelig mand. Den hele familie synes at være af en ganske nobel aand og stor duelighed, og Siam synes at staa sig godt paa at være i dens hænder.

Alle landets styrere er unge mænd. Ingen af de høiere embedsmænd er over 40 aar og mange er meget yngre». Saa helt holdes landets styre og skjæbne i den kongelige familje, at endog de to dronninger er kongens egne halvsøstre. Kun det fyrstelige siamesiske blod er rent og godt nok til at flyde i den vordende herskers aarer.

Statsraadet har selvfølgelig blot forslagsret. Det er alene kongens *raad.* Det udfører hans vilje og repræsenterer ham alene. Alle love udstedes i hans navn og i kraft af hans personlige vilje. Alle skatter erlægges til ham personlig. Han er egenmægtig herre over statskassen, der er ét med hans private kasse.

Det kongelige slot udgjør et barbarisk og broget kaos af maleriske bygninger med taarne og spir i det uendelige, alt omgivet af en høi, hvid mur. Inden denne ligger saa paa én kant de aabne paladser med de store, aabne modtagelsessale, hvor tronen, skinnende af rig forgylding, staar under den syvetages kongelige solskjærm af hvid silke med guldfryndser, og med pagoder, templer og helgenskin for den fyrstelige families offentlige og private religionsudøvelse. Paa en anden kant har man det nye palads, fuldført af den nuværende monark, en blanding af italiensk og østerlandsk arkitektur efter tegning af en engelsk arkitekt. Endelig ligger inden samme hvide mur ogsaa alle regjeringsbygninger og de fire hvide elefanters staldrum. Disse hellige dyr har lidt under den nye ordning. De er ikke længer fuldt saa hellige som før. De opvartes ikke længer af prinser af blodet og af kongen selv. De betragtes nu blot som en del af de fyrstelige insignier et af symbolerne paa den kongelige værdighed, og paraderer undertiden som saadanne i høitidelige processioner.

Bangkok er en livlig by. Siameserne holder af at more sig. Som alle østerlandske folk er de poetiske, taler i digt og blomstret billedsprog. Selve sproget udmærker sig ved, at det mere end andre udtrykker tanken ved musik eller tonefald. Ords betydning forandres ganske alene ved at ændre den tone, hvori de udtales eller fremsynges. Tone spiller lige saa stor en rolle i sproget som udtryk for tanke og mening som accent eller endelser andetsteds.

Livet er let i Siam. Jorden er frugtbar og klimaet fremdrivende. Der kræves lidet arbeide til at skaffe sig det fornødne og mere. Meget trænges da heller ikke. Den tid, der bliver tilovers, tilbringer man med at more sig. Processioner holder man af. Kongen maa opfylde en vigtig del af sine pligter ved at deltage i dem. Og maleriske og vakre skal de være. Tildels foregaar disse processioner og optog tilvands i prægtig udsmykkede baade eller gondoler, der skinner af guld og silke, som de sagte glider henover flodens mørke vande, naar kongen paa denne maade høitidelig begiver sig hen til et af de hundrede forgyldte og farveprangende templer, der med sine dobbelte og tredobbelte lette, luftige tag og gyldne billedstøtter skinner og glitrer inde blandt det tætte, tropiske løv paa flodens bredder.

Thi Bangkok er endnu ikke helt nogen moderne by. Kun den mindre del deraf er endnu moderniseret. Langs floden ligger det gamle, orientalske Bangkok med sit virvar af smaahuse mellem træer og frodig vegetation, talløse templer og pagoder, og al østens poetiske skiddenhed og lurvethed. Floden selv skal føre det afskyligste, mest pestbefængte vand og kappes med klima, sumpe og hede om at fremdrive kolera og alslags elendighed i de i sanitær henseende umulige kvarterer af den ældre by. Der har man det nye og det gamle side om side, kjæmpende om overmagten. Paa selve floden baner de store kinadampere sig vei frem mellem malayernes junker og alleslags primitive fartøier fra de gode gamle dage. Huse og bygninger hviler paa pælerader over selve den forpestede flod. Der glitrer, skinner og skimrer af guld og silke i det herlige solskin, og de let og lyst klædte indfødte jubler og morer sig; der drysses med blomster, og der ofres med røgelse, og frem glider de straalende processioner og det hele lystige liv, og under det alt — kolerastrømmen, den pestsvangre flod.

Damerne i Siam er meget emanciperte. De har nu omtrent vundet sin ret. Mangfoldige livsgjerninger staar dem aabne. De er handlende og driver ofte betydelige forretninger. De synes at være vel saa praktiske og energiske som mændene og bestyrer derfor gjerne baade hus og forretning, ordner den økonomiske del af hjemlivet. De gjør indkjøb, de sælger familiens varer, de bevæger sig frit, hvor de vil, deltager i festligheder — og tygger *betel* lige saa frit og ivrig som mændene. Følgen er, at de ikke er videre indtagende for en europæer. Tænderne ser skidne og stygge ud og stikker langt frem som en følge af beteltygningen. Nogen renslig skik er det jo heller ikke. Som i enkelte lande hvert gulv og alle gader bærer mindre tiltalende mærker af tobakstygning, saa er det i Siam med beteltygningen. Overalt ser man de røde flekker efter den.

Hele befolkningen er munter, godhjertet, livsglad og elsker magelighed.

— Det indre af landet er endnu bevoxet af store, tætte skove, hvor betydelige elefanthjorder streifer om. Det er et paradis for jægere. Kun en ringe del af landet er opdyrket og noksaa daarligt. Landet kan brødføde langt flere mennesker, end det nu gjør. Betydelige høidedrag, fjeldkjæder og plateauer gjennemskjærer landet og skaffer det ikke liden klimatisk afvexling med en blanding af tropisk og tempereret vegetation. Store strækninger er endnu omtrent ukjendte selv for landets herskere. Af mineralske rigdomme skal der være meget, som endnu slet ikke er rørt. Kort sagt, ogsaa her er et fremtidens land.

Ser man Bangkok fra en af høiderne omkring byen, saa forsvinder for ens blik og erindring elendighed og skiddenhed, — man serblot som en deilig sydlandsk skov, hvorfra gyldne spir og farveglimrende tag rager op i det uendelige, — en blanding af grønt, gult og alle regnbuens rigeste farver —, medens gjennem det hele som et baand af skinnende sølv glider Siams store flod med sit virvar af baade, skibe og dampere, sin blanding af østen og vesten, — og hist og her mellem løvet skimtes telegraftraadene og sporvognene. Henad floden glider de gyldne gondoler med den orientalske fyrste og den glimrende procession, langs en af de nye avenuer kjører en avenister i engelsk eller amerikansk ekvipage . . . . .

Det er *Bangkok*.

— Trærs levedygtighed afhænger for en stor del af klimatet. Gjorte forsøg har vist, at den engelske eg f. ex. voxer og følgelig ogsaa dør tidligere i De forenede stater end i England. I dette land kan et egetræ blive tusend aar gammelt, i Amerika bare tre hundrede.

De semitiske folk.

(Efter *Herman Almkvist* i *«Nordisk tidsskrift».)*

Den semitiske folkestamme har som bekjendt spillet en meget vigtig rolle i vor slegts historie. Den mindst talrige af de store folkeracer, som den er, har den dog gjort mere for kulturens udvikling end nogen anden. Den moderne verdens religiøse ideer og moralske love og principer er af semitisk oprindelse. Vor bibel er semitisk literatur. Vor slegts tre vigtigste religioner, jødedommen, kristendommen og muhamedanismen er alle af semitisk oprindelse; deres vugge staar næsten i det samme land. Fra Sinai til Jerusalem og fra Sinai til Mekka er der blot nogle faa dagsreiser, og fra disse tre punkter stammer de tre mest epokegjørende bevægelser i vor jords historie.

Men det er ikke alene paa det religiøse omraade, at semiterne har spillet en overordentlig vigtig og ledende rolle. De var ved siden af egypterne fortidens store kulturfolk. Fra dem modtog grækere og romere undervisning i alle civilisationens grene. Fra dem stammer vort alfabet, vore tal og vor algebra og regnekunst. Ogsaa i middelalderen var de kulturens bærere i verden, idet muhamedanernes store byer da var centrer for lærdom og videnskabelig forskning, medens hele den kristne verden var nedsænket i den tykkeste vankundighed.

Angaaende de semitiske folks oprindelse har forskjellige teorier gjort sig gjældende. Det er især ved hjælp af sproget, at man søger at danne sig en mening om dette og lignende spørgsmaal. Der er sex grene af den semitiske folkestamme, hver med sit sprog: 1) *babyloniere og assyrere,* 2) *aramæere,* 3) *hebræere* 4) *arabere,* 5) *sabæere,* 6) *abyssinere.* Disse forskjellige sprog afviger ikke mere fra hverandre end de forskjellige germaniske sprog, som norsk, tysk, engelsk o. s. v. — Mange ord i disse sprog har derfor den samme rod. Nu antages det jo med god grund, at de ord, der saaledes er fælles for alle sprog, maa have tilhørt den hele race, før den splittedes i de sex grene, og derfor formodentlig, mens den endnu var bosat i sit oprindelige hjemland. Ved nu at sammenstille disse fællesord kan man danne sig et begreb om de omgivelser, hvori stammen før splittelsen maa have levet, altsaa om dens hjemlands natur. Da nu andre undersøgelser fører til den slutning, at dette hjemland kun kan have været ét af tre steder, faar man ved denne sproganalyse en betydelig hjælp til at afgjøre, hvilket af de tre steder det maa have været. Ad denne ve synes man nærmest at komme til Høiasien som stammens urhjem. Forfatteren mener dog af forskjellige grunde, at det snarere maa have været Centralarabien.

* * *

Semiternes historie deler forfatteren i tre store perioder: 1) tiden fra 200 til 500 f. Kr., 2) fra 500 f. Kr. til 600 e. Kr., og 3) fra 600 ef. Kr, til vor tid.

I den første periode var det den nordøstlige gren af stammen, *babyloniere* og *assyrer,* som spillede hovedrollen. Dernæst kom *fønikerne* — en underafdeling af den hebraiske gren af stammen —, og efter dem *israeliterne* eller muligens før disse *sabæerne* i det sydlige Arabien. Araberne selv bestod endnu kun af vilde, nomadiske horder.

Historien i det gamle testamente om Abrahams, Jakobs og Josefs reiser til Egypten er sandsynligvis de sagnsmykkede og personifiserede minder om et stadigt samkvem i disse tider mellem de semitiske stammer og Egypterne. Herom har man en overflod af vidnesbyrd. Det hele egyptiske rige synes en tid lang at have staaet under semitisk herredømme, nemlig i den saakaldte hyksosperiode. Man har fundet brevvexlinger mellem de egyptiske fyrster og semitiske konger i Jerusalem og Assyrien, stammende fra denne fjerne oldtid, — Abrahams, Jakobs og Josefs dage.

I den anden' store periode træder babyloniere og assyrere i baggrunden for perser- og grækervældet. I deres sted spiller aramæerne en ledende rolle blandt de semitiske folk ikke i politisk, men i kulturhistorisk henseende. Deres sprog blev Vestasiens handels- og kultursprog. Det jødiske døde ud, og den senere jødiske literatur forfattedes i det aramæiske sprog, som ogsaa taltes af Jesus og hans disciple og af alle jøder paa den tid. Deres eget var da blot et liturgisk sprog.

I denne periode fandtes der saaledes kun 3 levende semitiske sprog, det aramæiske, det arabiske og det sabæiske.

Araberne forblev den hele tid i sin afsondrede halvvilde tilstand. Sabæerne trængte ind i Afrika og grundlagde det abyssinske rige og ved blanding med de indfødte det abyssinske folk. Hebræerne eller jøderne frembragte i denne periode bibelen og Kristus, den kristne moral og religion, og satte saaledes sit merke paa den hele slegt for alle kommende tider og øvede en dybere og vidererækkende indflydelse paa verdenshistoriens gang og den menneskelige aands udvikling end noget andet folk.

I den tredie periode spiller araberne hovedrollen. Af de semitiske stammer fører kun de og jøderne endnu nogen bemerkelsesværdig tilværelse. Jødernes rolle synes dog udspillet; de er splittede og spredte over hele verden. Araberne derimod samles og løftes ved Muhameds personlighed og inspiration pludselig som ved et eneste ryk ud af sin halvvilde tilstand og omskabes til verdens første kulturfolk, hvad de gjennem hele middel-laderen vedblev at være. Med undtagelse af jøderne gik nu den hele semitiske folkestamme op i det arabiske folk, der med ét blev et verdensfolk, som herskede fra Delhi i Indien til Granada i Spanien.

Man har talt meget om den muhamedanske religions mangel paa elasticitet sammenlignet med kristendommen. Den har dog udvist en overordentlig evne til at afpasse sig efter de forskjellige folkefærd og kulturtrin og var i lange tider en ganske anderledes frisindet og rummelig bekjendelse end den dogmatiske kristendom. Den fostrede og sympatiserede med videnskabelig forskning og tænkning, opmuntrede og inspirerede til fremskridt paa alle livets omraader. Muhamedanske lande stod i lys og glans af lærdom og friskt, energisk liv, medens Europas kristne nationer laa i det dybeste mulm og mørke. Det muhamedanske Spanien havde biblioteker af en størrelse og righoldighed, der kunde maale sig med nutidens, som biblioteket i Cordova med sine 600,000 bind. (Biblioteket i Kairo, ligeledes muhamedansk, havde 2 millioner bind.) Lærde og tænkere havde den fuldeste frihed til at forske og granske, ja til at kritisere selve den hellige skrift (Koranen) og de religiøse dogmer, og det kunde de endog gjøre i de offentlige læresale overfor hundreder og tusender af tilhørere. I lægevidenskab, matematik og astronomi gjordes umaadelige fremskridt. Studerende strømmede til fra alle verdens kanter, selv fra kristne lande. Universitetet i Cordova havde 4000 studenter. Der var i Sydspanien ikke mindre end 17 større høiskoler og 70 offentlige biblioteker. Og alt dette existerede samtidig med, at kristne biskoper knapt kunde skrive sit navn, og at der over hele Europa herskede et barbari, en overtro og uvidenhed, en raahed i sæder og moral, der formelig grænsede til det utrolige. Araberne var kulturens reddere i hine tider. De slog tro fra den klassiske oldtid til vor egen tid. Da Europa endelig

i renaissancens og reformationens dage vaagnede, var det fra araberne, fra muhamedanerne, det fik sin undervisning og lærdom. Ogsaa paa det materielle omraade skylder vi araberne meget. Den moderne civilisations rødder viser stadig tilbage til dem. Selv papiret har vi dem at takke for. Det er opfundet af kineserne, men indført i Europa af araberne.

* * *

Man vil saaledes af denne korte skisse se, at vi skylder de semitiske folk overordentlig meget. Græsk arkitektur f. ex. havde ogsaa delvis assyrisk oprindelse.

Naar man erindrer denne races faatallighed, paatrænger der sig en en følelse af, at den maa have besiddet en overordentlig energi og livskraft. Fønikere, jøder, assyrer, arabere, — de er jo alle ganske smaa nationer, og dog har de alle sat de dybeste merker i vor slegts historie.

Den semitiske literatur er overordentlig omfangsrig og betydningsfuld. Den jødiske er jo bedst kjendt. Dens fornemste del har vi i bibelen; men ogsaa udenfor den er der meget af betydning og værd. Langt rigere og mere mangeartet er den arabiske, der jo allerede har vist sin livskraft ved at trænge sig ind i alle nyere literaturer. »Tusend og én nat« og bibelen skyldes begge de semitiske folk. Ogsaa af babylonisk og assyrisk literatur finder vi i den senere tid ved udgravninger en ustyrtelig mængde. Det interessanteste ved den er dens ælde og umiddelbarhed. Ingen af de bibelske bøger f. ex. gaar længer tilbage end 1000 aar f. Kr., altsaa flere aarhundreder efter den mosaiske periode. Og de fleste af disse bøger er senere atter og atter omredigerede. De staar altsaa i sin nuværende form fjernt fra selve begivenhederne. I de kaldæiske og assyriske indskrifter derimod finder vi *samtidige* beretninger om historiske begivenheder saalangt tilbage som 2000 aar f. Kr. Og i betragtning af det for indskrifterne benyttede materiale — brændt ler — behøver vi ikke her at frygte for senere ændringer og omredigeringer. Man vil let kunne indse, af hvilken betydning denne literatur derfor vil blive for oldtidens historie, naar den engang bliver fuldt udforsket og udredet.

Samtlige semitiske folk begyndte sit religiøse liv med tilbedelse af mange guder; derfra hævede de sig dog alle efterhaanden gjennem sin særlige evne for religiøs udvikling til erkjendelsen af en eneste gud, alle tings ophav og skaber og »retfærdighedens herre« eller den moralske lovs udsteder — forfatteren af de ti bud.

Og den største tjeneste, de har vist menneskeheden, ligger naturligvis i den rene, simple, rationelle religion, de særlig gjennem jøderne har givet den, — den etiske monoteisme, dyrkelse gjennem retskaffent liv af en gud, hvis væsen er retfærdighed eller retskaffenhed.

— Ifølge nylig offentliggjorte statistiske tabeller er der i Frankrigs kulgruber beskjæftiget 131 823 grubearbeidere, hvoraf 93 962 arbeider under jorden og 37 870 over jorden. Af dem, som arbeider under jorden, er 5 331 børn under 16 aar; af dem, som arbeider over jorden, 3 986 kvinder og 4 820 børn.

— Dr. Mary Putmann Jacobi er bleven valgt til president for den neuralgiske afdeling af New Yorks medicinske akademi efter Dr. Greame M. Hammond. Fru Jacobi er den første kvindelige læge, som har opnaaet denne stilling, siden New Yorks akademi blev anlagt for 26 aar siden.

Anarkismens fædre.

Bakunin, Stirner, Nietzsche.

Efter *Jean Thorel* i *«Revue Bleue»*.

Den store aktualitet i aaret 1892 var utvilsomt anarkismen. Men som det næsten altid gaar med aktualiteter, man indskrænkede sin opmerksomhed til de ydre fakta som explosioner, ransagninger, arrestationer, retsforfølgninger, domfældelser, revision af presseloven o. s. v. Man har glemt at stille sig det spørgsmaal, hvad anarkismen egentlig er. Eller man har rettere sagt uden virkelig undersøgelse draget hver sine egne slutninger, hvoraf nogle gaar ud paa forbrydelse og banditvæsen, andre paa galskab eller mysticisme og de interesseredes paa martyrium og samfundsfornyelse.

Det eneste middel til at skaffe sig et klart syn paa disse spørgsmaal er at gaa saa langt tilbage i den anarkistiske bevægelses historie som muligt og undersøge, hvad dens egentlige fædre har tænkt og villet. Til disse fædre regner man ofte Proudhon; men han var intet andet end en forløber og blev desuden næsten ganske fornegtet af partiets egentlige organisator, Bakunin. Det er først ved at undersøge, hvem Bakunin var, og hvilke idéer det var, i hvis ild han smedede de vaaben, hvormed han vilde ødelægge samfundet, at vi kan have nogen udsigt til at kunne orientere os en smule i anarkismens kaos.

*

De fleste, som har skrevet om anarkismen, har hævdet, at man maa skjelne mellem dens principer paa den ene side og paa den anden den taktik, den anvender for at naa sit maal. Spørgsmaalet om den sidste skal være underordnet og gjenstand for meningsforskjel blandt anarkisterne, medens der skal herske en rørende enighed angaaende theorierne for fremtidens samfund. Intet er urigtigere end dette. Den almindelige sunde sans har havt ret, naar den har betragtet ordet anarkisme som ensbetydende med voldshandlinger og dynamit. Ødelæggelse for ødelæggelsens egen skyld er det i virkeligheden, der er sjælen i anarkismen.

Dette indser man snart ved at betragte Bakunin noget nærmere. Det var hverken formedelst ulykker, der havde rammet ham personlig, eller paa grund af virkelig og dyb medlidenhed med de fattiges og ringes elendighed, at han blev den uforsonlige revolutionsmand, som han hele sit liv igjennem var. Han var søn af en adelsmand, rig, blev officer i tyveaaralderen, kjedede sig i en liden garnisonsby, hvor han ikke havde nok at bestille til at hindres fra at blive en drømmer, forsømte sin tjeneste, maatte tage afsked og begav sig til Moskva, hvor de literære og samtidig politiske kredse førte ivrige diskussioner om den hegelske filosofis doktriner. Ud af disse har russerne ikke

været mindre habile end tyskerne til at drage de mest modstridende slutninger. I aarevis beskjæftigede Bakunin sig kun med at prøve paa at trænge dybere og dybere i den hegelske filosofi eller i, hvad han gav dette navn. Hans begeistring drog ham snart til hegelianismens hovedsæde, Berlin, og allerede aaret efter fik han i de af Arnold Ruge i Dresden udgivne «*Deutsche Jahrbücher*» adgang til frit at udvikle resultaterne af sine filosofiske studier.

Resultaterne gik, afklædt det metafysiske klædebon, hos ham som hos Schopenhauer ud paa, at det onde er ensbetydende med selve livet. Men medens Schopenhauer videre drog den slutning, at man ikke bør frembringe liv, ventede den mere exalterede Bakunin kun paa en anledning til at proklamere, at man bør *ødelægge* liv, bør ødelægge alt, ubønhørlig, for derved at gjøre det høieste gode.

Det maatte være i Tyskland, drømmenes land, Indiens mest egtefødte datter, at de gamle ariers pessimisme saaledes skulde gjenfødes. Dette er ikke at forstaa alene som en udtalelse, der bunder i gamle poetiske legender. Der kan henvises til, at der vel ikke noget andetsteds end i Tyskland vilde have kunnet samles en saadan skare af fanatikere som de, der i 1870 brød ind i Frankrig, ikke alene af patriotiske grunde, men ogsaa for at ødelægge det franske samfund, der for dem repræsenterede det onde paa jorden. Man maa være forfærdelig indexerceret i ideologi for at identificere en nation med det onde. Og derfra er der kun et skridt til det standpunkt, at man ser det onde som ensbetydende med hele menneskeheden, universet, livet.

Men selv i disse idéers forjættede land, Tyskland, var de fleste endnu ikke modne for forstaaelsen af den dødens katekisme, som Bakunin tredive aar senere udarbeidede i fællesskab med Netschajev, og som er bleven anarkisternes evangelium. Dreven af en bydende trang til at handle og ødelægge stillede han da foreløbig sine agitatoriske evner til tjeneste for alle de revolutionære bevægelser, han kunde opspore i Frankrig, Tyskland og Østerrig, — overalt, hvor der var en opstand at støtte, selv om den kun tjente til at fremme «bourgeoisiets» interesser.

Efter at have været i fængslet i Rusland i elleve aar rømte han og fandt da, at socialismen havde gjort store fremskridt ved Lassalles og Marx's tilhængere. Han vilde gjerne slutte sig til disse og overtage førerstillingen blandt dem; men man nærede mistro til ham og exkluderede ham, og det var da, han sammen med Netschajev udarbeidede sin revolutionskatekisme, i hvilken han efter at have opgivet troen paa den kollektive revolution prædikede den individuelle revolution, der er ensbetydende med, hvad vi nu kalder anarkisme.

Bakunins sociale teorier lønner det sig ikke at dvæle ved; de er laante fra forskjellige kanter og af ham kun anvendte for at tiltrække saadanne proselyter, for hvem hans blotte ødelæggelsesdoktrin ikke vilde være fængslende nok. Han kjendte menneskene tilstrækkelig til at indse, at han ikke paa dem, der var forbitrede af livets modgange og ulykker, kunde gjøre noget indtryk ved filosofiske talemaader. Saadanne brugte han i sine skrifter kun for sin egen fornøielse; han vidste, at for at faa folk til at handle maatte man sige til dem: «I er ikke frie; befri eder! I lider, forsvar eder!» og saa videre. Og han sagde det; han sagde alt, hvad der kunde bibringe folk viljen til at handle. Negtes kan det ikke, at han altid var oprigtig og ærlig.

Her er ikke stedet til at drøfte, hvorvidt Bakunin teoretisk havde ret eller ei, hvorvidt livet i og for sig er godt eller ondt. Ved et øiebliks eftertanke vil man strax

indse, at det er en anmasselse over al maade at ville vove at besvare et spørgsmaal som dette, og denne anmasselse udspringer af den usigelige galskab, der bringer en til at tro, at det gaar an at danne et parti for at tilintetgjøre livet paa samme maade, som man organiserer et komplot for at styrte en regjering.

Men ved at trænge lidt ind paa anarkisterne vil man faa dem alle til at tilstaa, at det netop er dette, de drømmer om — at ødelægge verden, hvis de ikke kan forandre den. Hos de mindst aandelig udviklede af dem har denne forestilling skudt dybe rødder. I modløshedens timer, naar de tror sine anstrengelser for at omdanne samfundet frugtesløse, drives de af sin saarede stolthed ufeilbarlig til at ønske verdens undergang Det er især paa grund af dette, at man har ret til at sætte hele den anarkistiske progaganda i direkte forbindelse med Bakunin.

*

Skal man imidlertid trods alt betragte anvendelsen af terroristiske midler som kun en taktik, vil man endnu sterkere drives til at spørge, hvad anarkismen er. Det forekommer mig, at man kan svare, at den ikke er andet end en overdrivelse af *friheds*idéen, ligesom socialismen er en overdrivelse af *ligheds*idéen. Det sidste skal vi her ikke gaa ind paa; vi skal indskrænke os til de anarkistiske læresætninger, ifølge hvilke den første nødvendige betingelse for den nye samfundsorden skal være enhvers ubegrænsede frihed.

Anarkisterne har manglet saa strenge doktrinære som de, der har staaet i spidsen for den egentlige socialistiske bevægelse. Som virkelige doktrinære kan man nemlig ikke betragte hverken Proudhon eller Bakunin selv eller i nyere tider Elisée Reclus eller fyrst Kropotkin. Proudhon hævdede vistnok stadig den enkeltes autonomi, men mere som middel end som maal, mere som en garanti for en mulig virkeliggjørelse af hans økonomiske drømme end som grundvolden for al lykke. Kropotkins bøger er et kaos af milde drømmerier, blandet med enkelte rasende skrig, der virkelig ikke kan betragtes som argumenter, skikkede til at støtte en given thesis. Men om man saaledes ikke blandt de kjæmpende anarkister finder nogen kraftig forsvarer for individualismen, er der dog én mand, hvis verk har været et kraftig støttepunkt for den anarkistiske læres yderliggaaende udvikling Det er tyskeren Max Stirner.

Han udgik som Bakunin fra det yderste hegelianske venstre og offentliggjorde 1845 i Leipzig sin berømte bog: «*Der Einzige und sein Eigenthum*». I alle anarkistiske skrifter gjenfinder man de i denne bog fremsatte tanker, og Bakunin har laant meget fra den.

Personlig spillede Stirner ingensomhelst rolle inden partiet. Han havde levet tarvelig som lærer, til han firti aar gammel udgav sin bog. Derved mistede han alle sine informationer, og ti aar senere døde han i Berlin i yderste fattigdom. Men det var et virkeligt mesterverk, denne ulykkelige timelærer havde efterladt. Anerkjender man føst bogens grundtanke — der kanske er den umuligste, som kan tænkes, nemlig at menneskene ene og alene existerer som individer —, da maa man anse bogen for en af de beundringsværdigste, der er skrevne. Man finder i den alle de egenskaber, der betegner et literært storverk. Den blev ikke tilbørlig vurderet, da den udkom; men nu, da man i Tyskland har begyndt at beskjæftige sig alvorlig med filosofen Nietzsches skrifter, har man fundet det nødvendigt for at kunne bedømme og fordømme ham ogsaa at gaa tilbage til Stirners arbeide. I de sidste par aar er der udkommet flere bøger foruden en mængde tidsskriftsartikler, der omhandler Stirners og Nietzsches teorier sammen. Enkelte anarkistiske grupper i Berlin fører Nietzsches navn som skilt, skjønt han ligesaa lidt som Stirner var partimand. Ingen af dem vilde have billiget den maade, hvorpaa man har taget dem til indtægt. Ingen af dem har gjort sig skyldig i den selvmodsigelse, at menneskene skal ofre alt, selv sit liv, for at bringe til seier frihedsdoktriner, der fører til den fuldstændigst

tænkelige udfoldning af den menneskelige egoisme. Naar man læser Stirner, vil man se, at det ud fra hans idéer er umuligt at drage nogen slutning i retning af nogen som helst uinteresseret handling. Idet han taler i et hvilketsomhelst menneskeligt væsens navn siger han:

«Jeg har intet over mig, udenfor mig eller i mig. Jeg er ikke aanden underkastet; aanden saavel som kjødet kan kun betragtes som egenskaber ved mit jeg, som jegets eiendom. Hvad man kalder aandens frihed, er jegets trældom; thi jeget er mere end baade kjød og aand. Sproget mangler ord til at definere jeget. Jeget er noget uudsigeligt. Man siger undertiden om Gud, at intet navn kan betegne ham; dette gjælder om jeget. Man siger ogsaa om Gud, at han er fuldkommen og altsaa ikke kan efterstræbe nogen større fuldkommenhed. Dette gjælder ogsaa om jeget. Vi er ikke, som religionen siger, alle syndere; vi er alle fuldkomne; thi vi er i ethvert øieblik alt, hvad vi kan være, og vi kan ikke være noget mer og har ikke behov for at være noget mer. Ligesaa lidt som over mig har jeg ved siden af mig noget som helst, der binder mig og paalægger mig pligter. Jeg har ikke at betragte mig som en individualitet ved siden af andre, men som den eneste individualitet, der existerer for mig. Alt andet, mennesker og ting, er min eiendom i samme grad, som min kraft gjør mig det muligt at tilegne mig det, og jeg *vil* tilegne mig det».

Dette betyder det suveræne jeg's herredømme. Enhver kjæmper mod alle andre, da man efter Stirners tankegang kun behøver at ønske sig en ting for strax at erhverve sig retten til at eie den.

Hvad vilde følgerne heraf blive? Stirner er uenig med de naive anarkistprædikanter, der siger, at saasnart der ikke længer lægges nogen tøile paa individualismen, vil alle mennesker leve i god forstaaelse og være lykkelige. Han nøier sig med at sige, at hvert individ ved at føle sin afmagt overfor andre individer vistnok vil slutte sig sammen med andre i frie forbund, inden hvilke enhver kun vil have én tanke, sin personlige interesse.

Han slutter sin bog saaledes:

«Det er ikke af kjærlighed til menneskene og heller ikke af kjærlighed til sandheden, at jeg i dette verk har udtalt mine tanker. Jeg har kun skrevet for min egen fornøielse. Jeg har talt, fordi jeg har en stemme, og jeg har henvendt mig til menneskene, fordi jeg behøvede øren, for at min stemme kunde blive hørt».

*

Det er vanskeligere i korthed at give en fremstilling af Nietzsches idéer. Han udtrykte sig oftest i aforismer, undertiden i en apokalyptisk stil; han skreg sin vrede eller foragt ud, og undertiden nøiede han sig med at stille ironiske spørgsmaal uden at gide besvare dem. Stirners verk er udslaget af en hjernefunktion; Nietzsches arbeider tjener som afløb for et temperament, der ikke paa anden maade har kunnet manifestere sig. Den førstnævnte vilde aldrig have kunnet være andet end en dialektiker; Nietzsche derimod kunde være bleven en fuldstændig liden tyran. Hans fraselogi er ofte dunkel, men med smukke lyriske udbrud og gribende billeder; hans metafysik er mere indviklet og hans udgangspunkt mindre klart og bestemt end Stirners, fra hvem han ogsaa ellers er paatagelig forskjellig. Stirner havde grundet sin filosofi paa det suveræne jeg; Nietsche nærmede sig mere til Schopenhauer, men i stedet for som denne at sammenfatte alt i «viljen til at leve» *(der Wille zum Leben)* førte han alt tilbage til «viljen til at herske» *(der Wille zur Macht)*. Nietzsche ønsker at se verden befriet for alle gamle moralske skranker og fordomme; han paakalder den mest tøilesløse frihed, men kun for at det til enhver tid skal være de til herskere mest kvalificerede, der gjør de andre til trælle. Han opstiller to moraler, en for slaver og en for herskere. Menneskeheden har, siger han, hidtil fulgt den

første; men det er kun den sidste, der fortjener at følges. «Intet er sandt, alt er tilladt», siger han videre. For at komme til dette resultat maa hans argumentation omtrent paa ethvert punkt falde sammen med Stirners, og for dem begge ophører udtrykkene «sandhed», «moral», «det gode», «retten» o. s. v. at have nogen betydning.

Alle anarkisternes argumenter for den personlige frihed indeholdes i disse mænds verker, der udvikler dem paa en mere logisk maade. Man ser deraf, at den til sin yderlighed drevne frihedsidé fører til, hvad Nietzsche vilde kalde den legitime despotisme, eller til det hyklerske banditvæsen, der vilde blive udslaget af et samfund i overensstemmelse med Stirners forestillinger.

Men har vi ikke allerede, vil enkelte pessimister sige, noget af dette, og behøver vi at foretage nogen forandring for at naa derhen?

*

I anarkismen ligger der imidlertid ogsaa noget andet i kraft af en meningsløshed, der vilde være uforklarlig, hvis det ikke netop var et af menneskenes karaktermerker, at de oftest er ulogiske. Man kan ikke negte, at det for en stor del er paa grund af en virkelig altruistisk medlidenhedsfølelse, at mange af anarkismens tilhængere har gjort sig til talsmænd for individualismens lære. Af denne grund maa man, hvor stor en afsky man end kan nære for voldsmidlers anvendelse i deres propaganda, for alvor stille sig det spørgsmaal, hvad anarkisterne i virkeligheden er.

De skuffer sig selv ligesom socialisterne. Sandsynligheden er for, at uligheden i livsvilkaar er det retfærdige, d. v. s. det med naturlovene stemmende. Og ordet frihed skulde vel i virkeligheden mangle al betydning for determinister, som de teoretiserende socialister og anarkister for det meste gjør krav paa at kaldes. Forøvrigt lægger hvert især af disse partier bedst det andets feil for dagen.

En upartisk iagttager maa kunne se feilen paa begge sider. Men samtidig maa man erkjende det ædle ved visse af de drivkræfter, der har skabt og udviklet disse nye partier. Disse kan imidlertid ikke gjøre krav paa noget monopol paa at nære medlidenhed og barmhjertighed overfor de ulykkelig stillede; deres følelser i denne retning taber i værd derved, at de er blandede med had til andre mennesker, og endnu mere ved, at de kun faar udslag i ødelæggelser og drab. Blandt de anti-revolutionære af alle partier vilde man kunne finde et langt større antal af gode og medlidende sjæle, der øver barmhjertighed uden at bruge vold og anstifte ulykker.

Men selv om alle samfundets medlemmer paa denne maade var gode og barmhjertige som personer betragtet, vilde samfundet, saalænge det som saadant vedblev at forholde sig saa egoistisk, som det gjør og synes at ville gjøre, ikke kunne undgaa at blive udsat for stadige opstande. Den individuelle godhed og velgjørenhed kunde strække til, medens menneskene levede i ganske smaa samfund; vor tids nye livsvilkaar kræver, at selve nationens sjæl skal være gjennemtrængt af kjærlighedens og opofrelsens aand. Der kan være det gode ved de revolutionære, at de tydelig har vist os, hvor fjernt vi endnu staar fra dette ideal, og hvor tarvelige de anstrengelser er, som vi synes at gjøre for at nærme os det. Samfundenes egoisme er det saar, der tærer paa dem. Man ved, at visse syge i sin utaalmodighed selv river sine saar op med fingrene, halvt ubevidst. Skal det forlanges, at man derfor skal hugge hænderne af dem? Er det ved at slaa anarkisterne og de revolutionære til jorden, at vi skal læge vort onde? Er legemet sundt, bliver man snart frisk. Derfor burde man først rense legemet for alt sygt. Hvorledes skal det gjøres? Jeg siger ikke, at det er en let sag. Men der findes et skjønt ord, som for hundrede aar siden blev sat ind i vore republikers valgsprog, det eneste ord deri, som har fuld mening: *Broderskab.* Vi har glemt det allesammen. Skulde det ikke være paa tide at mindes det igjen?

Har ikke den største moralske omdannelse i verden fundet sted derved, at menneskene i en del aarhundreder har praktiseret de forskrifter, der forkyndtes for nogle fattige galilæiske fiskere af ham, hvis lære kunde sammenfattes i de enkle ord: «Elsker hverandre»?

Farvefotografier*).

Allerede for flere aar siden er det lykkedes prof. *M. Lippmann*, medlem af det franske akademi, at fremstille fotografier i naturlige farver og helt at forklare sagens teori; det er derfor intet under, om de praktiske amerikanere søger at udnytte den.

Gjengivelsen af farverne paa den fotografiske plade er en følge af lysstraalernes interferens eller sammenstød og bekræfter sandheden af teorien om lysets bølgegang, eller at det, som vore øine opfatter som lys, er en bølgebevægelse i et alt gjennemtrængende, yderst fint stof, «*æteren*».

Naar jeg skal prøve paa at gjøre tingen anskuelig med nogle ord, kan jeg gaa ud fra de farver, som lysets interferens frembringer i hinden af en sæbeboble. Lyset, der falder paa boblen, er som bekjendt sammensat af enkelte lysstraaler i alle regnbuens farver og af forskjellig bølgelængde, og naar hindens tykkelse er bleven saa liden, at den staar i et bestemt forhold til de enkelte lysfarvers bølgelængder, begynder farvespillet fra rødt gjennem orange gult, grønt, blaat ned til violet i de tyndeste dele af hinden. Farverne fremkommer ved, at baade hindens forside og dens bagside kaster tilbage lysstraaler, som ved sammenstødet faar det farvepræg, der svarer til afstanden mellem begge hindens sider paa de enkelte punkter.

Naar en fuldkommen gjennemsigtig lysfølsom fotografisk hinde ligger umiddelbart paa et speilende underlag, og den fotografiske linse tegner et billede af farvede gjenstande paa den, frembringes der i den flader med en

*) En amerikaner har i længere tid experimenteret med at fremstille naturlig farvede fotografier. Han synes da ogsaa at have opnaaet ganske storartede resultater i løbet af det sidste aar. Paa en tur i Yellowstone-park fotograferede han paa denne maade en række landskaber og foreviste dem for et videnskabsselskab i Filadelfia. Farverne pristes af dem, der havde besøgt stedet, som absolut naturtro, og saa fint havde han faaet sin metode anvendt, at de forskjellige afskygninger i skovens grønne viste sig paa fotografierne. Nu beretter han, at det fuldstændig er lykkedes ham at tage fortræffelige fotografier af solspektret.Alle farver gjengaves. Han har ogsaa forevist billeder af farvede vinduer, appelsiner etc. etc. Det er det ganske forsigtige og anseede tidsskrift «*Scientific American*», som beretter herom, saa vi maa nu have lov til at haabe snart at se landskabsfotografier, hvor de naturlige farver er gjengivne, ogsaa herhjemme. Opdagelsen vil i kulturel og belærende henseende være af største betydning. Herefter tør vi haabe ikke at behøve at reise til Japan eller Orienten for at nyde det farvespil, som malere og reisende saa høit priser. I hver stue tør vi kanske snart kunne eie glimt af denne rigere farvepragt i rækker af ikke altfor dyre billeder.

(«Kringsjaa», h. 6.)

lignende lysinterferens som den, der danner farverne paa sæbeboblens hinde. Det farvede lys, som falder ind paa den fotografiske hinde, vil mødes med sit speilbillede, som kastes tilbage fra det speilende underlag, og ved sammenstødet vil der dannes faste lyspunkter indeni hinden i en afstand fra hinanden, som svarer til de enkelte lysfarvers bølgelængde. Kun i disse punkter virker lyset paa hinden, saa at der dannes et lysbillede af flere over hinanden liggende flader, hvis indbyrdes afstand skifter alt efter farven af lyset og gjennemsnitlig er omtr. $^1/_{4000}$ millimeter. Naar saa billedet i pladen fremkaldes og fikseres, vil hindens lysfølsomme jod-bromsølv vaskes bort overalt undtagen i disse flader, hvor det blir tilbage som metallisk sølv; der vil altsaa inde i hinden dannes sølvlag, hvis flader kaster lyset tilbage, og hvis indbyrdes afstand overalt svarer til farven af det lys, som pladen paa ethvert sted har modtaget, saa det hele billede maa vise sig i alle sine virkelige farveafskygninger. I gjennemfaldende lys viser sig i deres sted de tilsvarende komplementfarver. I de forsøgsvis fremstillede og for akademiet fremlagte prøver skal farverne være overordentlig klare og af skjøn metallisk glans.

For at faa naturlig farvede fotografier gjælder det praktisk talt altsaa kun om at benytte en fuldkommen gjennemsigtig og strukturløs hinde, anbragt umiddelbart over et speilende underlag, saa besørger lyset resten. Det gamle *daguerrotypi*, hvor en poleret sølvplade gjordes lysfølsom ved jod-bromdampe, og hvor billedet fremkaldtes ved kviksølvdampe, opfyldte, delvis disse betingelser; derfor viste ogsaa daguerrotypierne spor af farver hvis fremkomst hidtil har været uforklarlig. Hvad der volder praktiske vanskeligheder er, at de fotografiske kemikalier i vaad form ødelægger ethvert kjendt metallisk speilende underlag, hvorpaa de kunde anbringes, medens de nu brugelige hurtigvirkende gelatine-emulsionsplader oven i kjøbet viser korn og er ugjennemsigtige. For at kunne fremstille sine farvefotografier maatte prof. Lippmann derfor vende tilbage til den nu forladte kollodium-albumin-tørpladeproces, der gav en gjennemsigtig, strukturløs hinde; glaspladen, hvorpaa denne var fæstet, maatte han saa gjøre til forvæg i en kuvette, som han fyldte med kviksølv, saa at hinden laa umiddelbart op til dette speilende underlag og blev belyst gjennem glaspladen. Men denne upraktiske metode egner sig kun for laboratorieforsøg; desuden lader de paa pladen dannede farvefotografier sig ikke mangfoldiggjøre ved kopiering. Er det nu lykkedes amerikanerne at finde en praktisk fremgangsmaade, der tillader et letvindt apparat og mangfoldiggjørelse af billederne gjennem kopiering, vil fotografien have gjort et stort skridt fremad mod fuldkommenhed.

A. M. St. Arctander.

Ekspedition: **Grubbegaden 2.**

Redaktør: **H. Tambs Lyche,**

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der fremkommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser. Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne".

Præsident Cleveland og embedsverket.

Der lyder noksaa mange klager fra Amerika over, at præsident Cleveland ikke holder sine givne løfter med hensyn til reform i embedsudnævnelser. Han har jo paa det bestemteste udtalt sig mod den elendige skik, der har vundet indpas og hævd i landets offentlige liv, at de fleste nationale embeder bortgives som partibelønninger til ivrige politikere. Han har gjentagende erklæret at ville bestræbe sig for at frigjøre det hele embedsverk fra politiske hensyn og politisk indgriben undtagen i de faa stillinger, hvor det politiske standpunkt er af embedsmæssig betydning.

Man maa imidlertid, naar man hører om denne saakaldte *embedsverkets korruption,* der altsaa væsentlig bestaar i, at stillingerne bortgives som partibelønninger, erindre, at kun et faatal af embeder i landet besættes af præsidenten og regjeringen i Washington. De aller fleste er statsembeder, ikke nationale embeder, og til det overveiende flertal *vælges* indehavere. Det er væsentlig — udenfor de rent politiske og repræsentative embeder — blot unionens regjeringsdepartementer og postvæsenet, der med hensyn til embedsbesættelser er underkastet præsidentens bestemmelse. For de førstes vedkommende gjælder dog allerede i stor udstrækning den saakaldte *Civil service law,* der tager udnævnelserne helt eller delvis ud af regjeringens hænder og ganske uddrager dem partipolitiken

samt gjør dem til gjenstand for examensprøver. Kandidaterne prøves og udkaares af en upolitisk kommission og ansættes saa fast uden hensyn til partiernes skiften. Men det er særlig postvæsenet, der har maattet afgive embeder som belønninger for godt og trofast arbeide i politikens tjeneste. Hvert aar har man seet tusender af stakkars postmestre kastes ud af sine stillinger, fordi de ikke har tilhørt det seirende parti, og nye ansættes, alene fordi de har holdt en del kraftige, saftige og oftest fordummende taler for sit parti. Ved hvert præsidentskifte har man derfor havt det hyppige syn at se hovedstaden fyldes af graadige embedsjægere — postmestre *in spe* —, som har lagt beslag paa præsidentens og regjeringens tid, indtil de har faaet den ventede betaling for sine store tjenester.

Udenfor de rent politiske kredse høres sjelden i Amerika andet end en ubetinget og kraftig fordømmelsesdom over dette system. Men de smaapolitikere, som lever af det eller haaber at leve af det, og som repræsenterer «folket» paa konventioner og møder, modsætter sig haardnakket al forandring og hver reform.

Men man maa altsaa huske, at det blot er et faatal af landets embeder, denne korruption gjælder. Dertil kommer ogsaa, at medens vistnok embederne bortgives som partibelønninger, tilfalder de dog i regelen taalelig duelige og kvalificerede mænd; thi dygtige politikere er jo sjelden dumrianer. De er gjerne det embede, hvortil de er udnævnte, voxne — gjerne, om end ikke altid. Systemet medfører derfor ikke alle de ulemper, man let kunde tænke sig, og som det vilde medføre i et europæisk land, hvor embedsverket er mere centraliseret og besættes helt og holdent fra oven af og af den ene landsregjering. Land og folk føler i grunden ingen skadelig virkning deraf, og dette er grunden til, at systemet faar lov til at bestaa. Uviljen mod det udspringer alene fra abstrakte moralske og finere hensyn. Det er derfor blot et faatal, som nærer udpræget uvilje overfor systemet; resten tager det hele med ro. De embedsmænd, som folket til dagligdags kommer i berørelse med, er kommunevalgte eller i ethvert fald folkevalgte mænd. De forholdsvis faa unionelle embedsmænd forsvinder næsten helt. De er saa faa, og de tilfælde, da partibelønningen falder paa en helt uværdig og uduelig person, er saa forsvindende faa, at de omtrent ikke merkes. Landets styrelse gaar sin jevne gang trods systemet, og nogen sterk og aktiv indignation bliver det derfor noksaa vanskeligt at faa oparbeidet mod det.

Cleveland havde imidlertid høitidelig lovet at gjøre alt, hvad der stod i hans magt, for at afskaffe dette system og lægge alle unionelle og upolitiske embeder ind under den omtalte *Civil service law* og den dermed i forbindelse staaende kommission.

Og nu finder en del af hans venner og beundrere til sin bedrøvelse og skuffelse og hans fiender og modstandere til sin usigelige fryd, at der under de første uger af hans administration er afsat en mængde postmestre og indsat lige mange nye — omtrent altid demokrater.

Man burde imidlertid paa forhaand have vidst, at ingen mand i verden og ingen erkeengel kunde aldeles pludselig have brudt med et gammelt, indgroet system af den natur, — især naar præsidenten ingen lovgivning har at støtte sig til i denne henseende. Embederne staar ganske til hans disposition. Loven bestemmer intet, medens gammel skik kræver, at der skal være et radikalt og gjennemgaaende personskifte hvert fjerde aar. Under slige omstændigheder vilde det være umuligt for en enkelt mand uden den lovgivende magts hjælp at gjennemføre en fuldstændig reform. Desuden er jo ikke præsidenten den hele regjering; chefen for postvæsenet maa faa nogenlunde frie hænder, og de fleste nye udnævnelser skriver sig fra ham.

Trods alt dette er det dog et faktum, at der hidtil under Clevelands administration er blevet afsat meget mindre end det halve antal af de postmestre, som Harrison i samme tidsrum ryddede tilside for at give plads for sine partitilhængere. Og fiender som venner maa indrømme, at der intet er at sige paa de nye udnævnelser, at de valgte mænd gjør administrationen ære. Udenfor postvæsenet, i de høiere embeder, er der gaaet frem med stor varsomhed, og de nye udnævnelser har paa et par undtagelser nær vundet næsten udelt bifald.

Mere burde man ikke vente sig til en begyndelse. Til dem, der kræver alt paa én gang, embedsverkets fuldstændige løsrivelse fra politiken strax, kan Cleveland svare, at det formaar ingen regjering uden den lovgivende magts hjælp. Lad den lovfæste embedernes upolitiske karakter, og præsidenten vil sørge for, at loven bliver gjennemført baade efter sin aand og sit bogstav.

— En af de indianske stammer tror endnu, at deres dødes aander stiger som røg op til «de hvide bjerge», naar deres legemer brændes, og at de brugsgjenstande, som kastes i flammerne, gaar op med dem. De tror ogsaa, at alle, som ikke bliver brændte, forvandles til ugler. Naar de derfor hører en ugle skrige om aftenen, tror de, at det er en eller anden aand, som er vendt tilbage.

— En maler siger, at han er forbauset over at finde, hvor graat alt er, selv himmelen og løvet. En anden finder gaderne fulde af røde og violette farver. En yngre maler siger: «Naar jeg begynder at male, forekommer alt mig at være mørkt; men jo længer jeg ser paa naturen, desto mere lys finder jeg i den. Nu har jeg min største møie med at faa mine billeder saa lyse, som naturen er i mine øine. Jeg finder mere gult i den, end jeg før pleiede at gjøre.» En maler, hvad der bor i ham, og slet ikke blot, hvad der findes omkring ham. To mænd ser aldrig det samme stykke landskab paa samme vis. Det bliver ét landskab for den ene, et andet for den anden. Der blander sig et lys indenfra med sollyset udenfra, og resultatet afhænger lige meget af begge virkninger.

Der er omtrent 25 000 sporvogne i brug i De forenede stater og omtrent det halve af dette antal i alle Europas lande tilsammen. En elektrisk sporvogn koster fuldt færdig ca. 5 000 dollars. En gammeldags hestevogn koster omkring 800 dollars.

— *Paris* skal være, — muligens med undtagelse af *Wien* — den reneste by i verden. En liden armé paa 3 200 mænd og kvinder finder stadig sysselsættelse ved dens renholdelse. Mellem kl. $4^1/_2$ og 6 om morgenen feies gaderne og fortougene, hvorefter alt affald og søppel bortskaffes. Kl. $8^1/_2$ skal gaderne være i orden. Mellem kl. 1 og 4 feies gaderne igjen, uden at der dog maa støves. Det hele koster $4^1/_2$ million kroner om aaret.

Hawaii. — Som tidligere omtalt i «*Kringsjaa*» sendte præsident Cleveland strax efter sin regjeringstiltrædelse en kommissionær til Hawaii for at undersøge de virkelige forhold paa stedet og foreløbig handle i regjeringens navn.

Kommissionæren har nu ladet det amerikanske flag, som siden revolutionen har vaiet over regjeringsbygningen, borttage. Den provisoriske regjering staar altsaa ikke længer under De forenede staters beskyttelse. Disse vil ikke uden absolut nødvendighed blande sig i øernes indre stridigheder og gjør intet krav paa overhøihed over dem. Øerne er fremdeles helt uafhængige. De forenede stater vil *ikke* benytte sig af den tilbudte anledning til at annektere dem; de foretrækker at respektere det lille øriges selvstændighed og at afstaa fra al kolonial udvidelsespolitik.

Ganske forbi er dog ikke sagen endnu. Det amerikanske flag er strøget paa øerne, fordi man ingen lovlig eller faktisk grund fandt til at lade det vaie. Revolutionen befandtes ikke at være nogen populær bevægelse, men at have havt sin rod i det amerikanske element paa øerne. Ifald senere et solid flertal af Hawaiis indfødte befolkning skulde andrage om annektion, vil jo sagen stille sig anderledes. Men blot ifald *det* sker, blot efter øernes eget tydelig udtalte, greie ønske vil stjernebanneret atter blive heist over dem og da først, efter at alle lovlige former er iagttagne.

Den hele handling er ubetinget til præsident Clevelands og hans fædrelands ros og hæder. Der er ikke mange moderne stormagter, der vilde udvise den samme hensynsfuldhed overfor en ubetydelig magt, hvis territorium var af største betydning for dem, og ikke mange, der, hvor det gjælder store egeninteresser, vilde lade disse vige for den absolute ret. Ogsaa denne gang har Cleveland vovet at handle stik imod det almene skrig og forlangende i landet. For nogle uger siden syntes annektionsidéen at være overordentlig populær. Man havde faaet patriotismen oparbeidet, saa selv sindige statsmænd udtalte sig paa det kraftigste for, at nu maatte anledningen benyttes og De forenede stater sætte sig fast i Stillehavets centrum. Det amerikanske flag var heist der, og det maatte ikke stryges igjen. Men Cleveland lod sig ikke forstyrre, ikke rive med af skriget; han har handlet med prisværdig ro, koldsindighed, klogskab og retsind. Flaget er strøget. Og folkets store flertal har ladet sig imponere af den ene mands ro og fasthed og synes nu ganske overveiende at billige hans handlemaade.

En mand med koldt, klart hoved, en sund, robust samvittighed og en fast haand og vilje er det godt at have ved statsskibets ror til enhver tid og overalt.

Amerika har tabt i territorial udvidelse ved Clevelands optræden, men hvad det saa har tabt, det har det vundet tilbage mangefold i anseelse og tiltro blandt nationerne som et land og folk, der respekterer andres ret og selvstændighed.

Notitser.

— En mand i New York paastaar at have opfundet en drivkraft, der er langt sterkere end damp, og hvorved det vil blive muligt for oceandampere at gjøre turen mellem Amerika og Queenstown paa 3 dage.

— Det er interessant at lægge merke til, at forrige aar udvandrede der af hvert tusend indbyggere i Italien $6,_{87}$, i Frankrig, i Storbritannien og Irland $7,_{46}$, i England og Wales $5,_{97}$, i Skotland $8,_{88}$, i *Irland* $15,_{06}$, i Tyskland $2,_{10}$, i Schweiz $2,_{85}$, i Sverige $9,_{86}$, i *Norge* $19,_{58}$, i Danmark $4._{01}$. — Fra Irland var altsaa udvandringen i forhold til befolkningen størst, dernæst fra Norge.

— Det nye hurtiggaaende dampskib «Campania», som paa sin prøvetur tilbagelagde $23,_{3}$ knob i timen, vil snart reducere tiden fra Queenstown til Sandy Hook til 5 dage, dersom bygmestrenes haab ei skuffes. Imidlertid har en opfinder fra New York opfundet en maskine, som skal arbeide, i lighed med de velkjendte gasmaskiner, ved suksessive explosioner af sukker og chlor-kalium, foraarsaget ved periodisk berørelse med draaber af svovlsyre. Idéen siges at være praktisk fuldt gjennemførlig; maskinens omfang og vægt bliver liden, brændslet indtager blot lidet rum, er fuldkomment sikkert og udvikler stor kraft og derved fart med meget liden bekostning.

— Den 11te internationale lægekongres vil træde sammen i Rom fra 24de september til 1ste oktober 1893 og vil blive delt i 19 sektioner. Læger og mænd i andre livsstillinger, som interesserer sig for kongressens arbeide, kan blive medlemmer mod at betale 20 kroner De officielle sprog paa kongressen vil blive italiensk, fransk, engelsk og tysk, og officielle referater af forhandlingerne vil daglig udgives paa disse sprog.

— Vi er tilbøielige til at forvexle afrikansk slaveri med de former af slaveri, som er kjendt af de europæiske nationer. En af eiendommelighederne ved slaveriet i det mørkeste Afrika er den, at medens indfødte slaveeiere kan tvinge sine slaver til at gaa i krig for sig, kan de ikke lovlig tvinge dem til at arbeide. I Kongostaten betaler slaveeierne sine slaver arbeidsløn, naar de behøver deres hjælp til at bringe elfenben og andre produkter ned til kysten. Selv *Tippu Tib* betaler sine talrige slavesoldater for udført fredeligt arbeide. Forklaringen af denne eiendommelighed synes at ligge i, at krig er en langt større og mere primitiv institution end arbeide.

— Nylig udgivne officielle beretninger om «zonesystemet» paa Ungarns jernbaner viser udmerkede resultater. Systemet blev indført for tre aar siden og bestaar i, at landet inddeles i cirkler eller zoner, inden hvilke der fastsættes en vis pris. Principet gaar ud paa, at jo længer man kommer bort fra hovedstaden, des mindre skal man forholdsvis betale pr. mil. Dette system har i høi grad forøget de reisendes antal. Nogle aar før dets indførelse var gjennemsnitsantallet af de reisende 6 000 000 aarlig. I zonetarifsystemets første aar steg antallet til 16 000 000, det andet aar til 19 000 000 og det tredie til 28 000 000. Indtægten er steget fra 9 705 000 gylden til 28 300 000 gylden.

— Den engelske indførsel af frosset oxekjød og faarekjød fra Australien har taget et stort opsving i de sidste aar. Imidlertid er der ved de store fryserier og især da i Queensland gjort foranstaltninger til at skaffe endnu større forsyninger end hidtil. Et kjød-exportfirma i Queensland har gjort forberedelser til at udskibe ikke mindre end 200 000stykker kvæg aarlig. Det australiske oxekjød vil altsaa blive en farlig konkurrent for det amerikanske. Det australiske kommer sandsynligvis til at vinde, fordi kjødpriserne i Australien kun er halvparten saa høie som i Amerika.

— Udstillingskomitéen i Chicago synes at have bestemt sig til at holde udstillingen lukket om søndagene eller til i ethvert fald at lade alt maskineri staa stille de dage. Følgen heraf er, at det bliver næsten umuligt for arbeidere og almindelige forretnings-

folk at faa bese udstillingen. Slig trangsynthed er dog i vore dage ugjennemførlig. De store forretningsdrivende og fabrikherrer i Chicago agter i saa fald simpelt hen at give sine arbeidere og folk fri om mandagene og gjøre søndagen til arbeidsdag i stedet, naturligvis med arbeidernes samtykke. Den religiøse bornerthed, der lukker udstillingen om søndagene, vil altsaa blot resultere i, at aabne alle fabriker og andre forretninger og gjøre Chicago til det travle, støiende sted, det er til dagligdags, paa søndagene ogsaa. Udstillingen vil ligge lukket og stille paa helligdagene, og resten af byen vil arbeide af alle livets kræfter.

— Spiralfjærene til uhre forarbeides væsentlig af kvinder.

— Under verdensudstillingen i Chicago vil der holdes over hundrede kongresser af kvinder. Flere af disse vil blive af international karakter, og en mængde fremragende kvinder vil repærsentere fremmede lande.

— Det første elektriske lokomotiv for almindelig jernbanedrift er netop fuldført i Amerika. Det vil blive benyttet paa en af *Boston- & Maine*-jernbanens linjer med udgangspunk fra Boston. Den hele linje vil blive drevet ved elektricitet, godstræn saavelsom passagertræn. Man haabede at have forandringen fuldført og den nye drift i gang fra 1ste mai iaar.

— Videnskabsmænd har opnaaet at maale tykkelsen af en sæbeboble. Naar den viste den violette farve, var den en fjerdedel af en violet lysbølges længde. det vil sige omtrent 1 240 000 af en tomme.

— I naturen dannes marmor af vand, som trænger gjennem kalkfjeldet, opløser kalken partikel for partikel og krystalliserer den, medens fjeldets tryk derefter gjør den til en solid masse. Man kan ogsaa opnaa de samme resultater ad kunstig vei. Først dyppes kalkstykker ned i et kemisk bad, der giver dem en farve, som fuldstændig ligner marmorets. For at opnaa dette anvendes de samme mineralske farver, som naturen har benyttet. Til at frembringe den antik-grønne farve anvendes kobberoxyd. Paa lignende maade faaes rødt, sort og andre farver. Derpaa dyppes kalkstykkerne i et andet bad, som krystalliserer dem og gjør dem haarde, og de er da blevne virkeligt, anvendeligt marmor.

— En interessant meddelelse kommer fra Østerrig. Langs jernbanerne, paa skraaningerne af skjæringer og fyldinger og overalt, hvor der i det hele findes unyttet plads, har man ladet plante træer. Hidtil er paa denne maade plantet 370,000 frugttræer og 3,600,000 andre træer.

I New-York er der en forening, som sender det overflødige læsestof videre ud over det hele land, og hvorsomhelst man ønsker det, hvor det kan være vanskeligere at skaffe tilveie end i den store by. I løbet af det næste aar udsendte denne forening saaledes ikke mindre end 8000 bøger, 16,000 exemplarer af tidsskrifter, 54,000 af illustrerede ugeblade og 16,000 af dagblade.

— Amerikanske reisende i Europa anslaaes hvert aar at tilføre os paa denne side af havet 370 millioner kroner i kontanter.

— En Irlænder viste en engelsk turist omkring paa forskjellige seværdige steder. Blandt disse var «djævelens gab» og «djævelens bolle». — «Hvilke store landstrækninger djævelen dog besidder i Irland», udbrød turisten; «han maa være en vigtig personlighed i dette land!» «De har ret», svarede Irlænderen; «men som alle de andre godsbesiddere er han stadig fraværende».

— Et naturligt element, hvoraf byen Boise i Idaho har stor fordel, er en stor mængde varmt vand, som strømme ud af adskillige dybe brønde. Vandet besidder intet medicinsk værdi; men 6 tommers rør er blevet lagt fra kilderne og ind i byen, og varmt vand ledes nu ind i næsten hvert eneste privat og offentligt hus i byen. Udgifterne ved at ophede husene med varmt vand skal være 50 % mindre end med kul.

Vid og humor blandt jøderne.

(Af *Hermann Adler*, overrabbiner, *i* «Neneteeuth Centerry».)

Ernest Renan, den store videnskabsmand, hvis tab den civiliserede verden endnu begræder, siger i sin «*Histoire des langues sémitiques*», at de semitiske folkeslag næsten ganske er blottet for evnen til at le og fremtvinge latter. Besynderligt nok har *Carlyle* en lignende bemerkning; thi han frakjender den semitiske race al humoristisk sans og siger, at i hele deres historie findes der ikke spor deraf*). Det skulde jo synes, som maatte der ligge noget til grund for to saadanne autoriteters samstemmige dom; men jeg tror dog, at jeg uden vanskelighed vil kunne bevise det fuldstændig feilagtige i deres opfatning. Deres ord vilde heller passe paa mange andre af datidens nationer, saaledes baade paa ægypterne og de gamle assyrere. Hebræerne derimod opnaaede meget tidlig den modne og sterke sjælsudvikling, som frembringer vid og humor, og de besad i ganske høi grad evnen til at sige vittige og humoristiske ting. De stakkars jøder har jo været og er fremdeles et haardt prøvet folk. Bigotteriets jernhaand har lagt dem i støvet, og andre nationers almindelige foragt har undertrykket dem slig, at de ganske vist vilde have bukket helt under, om ikke et naadigt forsyn havde givet dem en ganske ualmindelig elasticitet og modstandskraft. Deres humor er da heller ikke et uvilkaarligt udtryk for et overstadig godt humør eller overstrømmende glæde over tilværelsen, men maa snarere lignes med de vaaben, hvormed skaberen udruster de svagere væsener, og som gjør, at de ikke bukker under i den stadige og heftige kamp for tilværelsen. Den, som bliver uretfærdig foragtet eller traadt under fødder, søger trøst enten i en strøm af taarer eller i et udbrud af ironi. Deraf kommer det, at der selv gjennem hebræernes munterhed gaar en understrøm af tristhed. I deres literatur finder vi et vid saa bindende og humor saa smittende, at det maa forbause og overraske en, naar man tænker paa de sørgelige og triste forhold, hvorunder det alt blev skrevet.

Det er naturligvis vanskeligt og paa sine steder ganske umuligt at gjengive disse vittigheder for en vanlig læsekreds; thi i oversættelse fra hebraisk eller tysk taber de sig jo betydelig, og mange af dem kræver et nøiagtigt kjendskab til bibelen, ja endog til Talmud, for at forstaaes fuldt ud. Selv mange af de opmerksomste granskere af det gamle testamente har kanske ikke opdaget, at ogsaa dets sider ikke er blottede for humor, saaledes f. ex. scenen paa bjerget Karmel, hvor afgudspresterne den hele dag har raabt paa sin gud. «Baal, hør os!» — da Elias tilsidst siger til dem: «I faar raabe høiere, eders gud er kanske ude at spadsere, eller han taler just med nogen, eller han er kanske paa en reise eller tør være falden i søvn, saa I faar raabe høit nok til at vække ham». Vi kan sammenligne dette med et af Molières lykkelige indfald, hvor han lader gudernes budbærer sidde træt paa en sky, beklagende sig over Jupiters mange ærinder. I begge tilfælde frembringes den latterlige virkning ved sammenstillingen af det guddommelige begreb med noget saa rent stridende derimod som træthed, søvnighed etc. — Eller man mindes Esaias's beskrivelse af tilvirkningen af en afgud eller mangfoldige steder i Esthers bog. «Talmud» og «Midrasch» vrimler jo af vittige ord, løierlige indfald og parabler, der er lattervækkende og dog dybe i sin mening. En mængde af disse er blevet indlemmet i «Tusend og en nat», og har derpaa vandret verden over. — En rabbi mødte en liden pige med en tildækket kurv paa hovedet. «Hvad er der i den kurv, mit barn?» spurgte rabbien. «Dersom min moder ønskede, at hver den, jeg møder, skulde faa rede paa, hvad der i kurven, troer De saa, hun havde tildækket den?» var svaret.

*) Det maa være en feiltagelse. I ethvert fald taler Carlyle netop om et „grimt humor" hos jøderne. (Red.)

Rabbi Gamaliel og keiser Hadrian samtalte engang — heder det i «Midrasch» — om bibelen. Keiseren søgte at latterliggjøre baade den og jødernes gudstro. «Eders gud, sagde han, bliver jo fremstillet som en tyv! Han overraskede Adam, medens denne sov, og fratog ham et af hans ribben». Rabbiens datter, som var tilstede, bad om tilladelse til at svare keiseren, og da dette var tilstaaet, sagde hun: «Men først maa jeg bønfalde om den keiserlige beskyttelse, mægtige herre. Der har fundet et grovt indbrud sted i vort hus». — «Hvem har vovet at beskadige min vens bolig?» spørger keiseren. — «Beskyttet af nattens mørke brød en dristig tyv ind i vort hus, tog en sølvflaske ud af vort sølvskrin — og efterlod en guldflaske i stedet». — «Hvilken velkommen tyv!» udbrød keiseren; «gid slige tyve vilde besøge mit slot hver dag!» — «Og var ikke skaberen netop en *saadan* tyv», spurgte den rødmende pige freidig, «som fratog Adam et ribben og i stedet gav ham en elskende, deilig brud?»

Senere tiders prædikanter blandt jøderne sparer heller ikke paa vittighed, humor og illustrerende spøg. De anser sig paa ingen maade for skyldige i mangel paa ærefrygt, om det lykkes dem under prædikenen at fremkalde et smil eller endog latter hos tilhørerne. De indser ikke, hvorfor en alvorlig prædikant, som ønsker at overbevise sine tilhørere og er bestemt paa at fængsle deres opmerksomhed og interesse, ikke skal kunne appellere til alle menneskelige egenskaber og evner, ogsaa til den humoristiske sans.

Vi er bleven vante til at tænke os den ældre Mendelssohn som en fin metafysiker, stadig fordybet i mørke filosofiske studier og udelukkende beskjæftiget med at vække sine trosbrødre af deres sjælelige dorskhed og udrydde de brutale fordomme, som saa længe havde hersket mod dem. Men han fandt ogsaa stor fornøielse i selskabelig samtale og frydede sig over uskadelige vittigheder. Historien om hans frieri er ikke uden et vist romantisk anstrøg. Han elskede en smuk, blaaøiet pige; men han var styg og pukkelrygget. Pigens første indskydelse var at svare nei. Beskeden og tilbageholdende, som han var, tog han dog en dag mod til sig og indlod sig i samtale med hende. «Tror De, hvad vore vismænd har fortalt os, at egteskaber bliver stiftet i himmelen?» — «Ja, naturligvis», svarede den fromme pige. — «Jeg har hørt», fortsatte Moses Mendelssohn, «at hvad mig angaar, kom der til at hænde noget uhørt besynderligt. De ved, at vore gamle mestre gik endnu videre og proklamerte ved hvert barns fødsel, at dette barn skulde blive gift med den og den. Da jeg blev født, blev min tilkommende hustrus navn opgivet, og det blev desuden tilføiet, at hun skulde være pukkelrygget. Da udbrød jeg: «En pige, som er vanskabt, er tilbøielig til at blive grætten og ond; en pige maa være smuk, for at hun kan være elskværdig. Naadige skaber, læg pukkelen paa mig, saa at hun kan voxe op i skjønhed og fortrylle alle, som ser hende». Da pigen hørte disse skjemtsomme ord fra en ellers saa alvorlig mand, lyste hendes øine pludselig op af beundring og kjærlighed, og ikke mange dage efter var hun den lykkelige filosofs trolovede brud.

Hos Heine og Børne naar sandsynligvis det jødiske vid og humor sin største udvikling. Disse to begavede skribenter gik rigtignok begge over til kristendommen; men deres sinds rige og forskjelligartede blomster er voxede i jødisk jord og er bare modnet under den europæiske kulturs sol. Deres kjærlighed til sandhed, deres begeistring for frihed og fremfor alt deres vid er egte jødisk.

De lysbrud fra deres sind, der fyldte hele Tyskland, snart glitrende i alle regnbuens farver, snart som blege lynglimt, var ladede med elektricitet fra deres jødiske oprindelse og opdragelse. Heine var uden tvil den mest begavede af de to; intet ekko, men en virkelig stemme; Goethes efterfølger i kampen for den menneskelige tankes frigjørelse. Han kaldte sig selv for aarhundredets første mand, fordi han angivelig (hvad der ikke var tilfældet) skulde være født nytaarsdag 1800. Han gik over til kristendommen, ikke af overbevisning,

men fordi en døbeattest i hine dage var det eneste, som kunde aabne ham adgang til den europæiske kulturs høiere kredse. Han var og blev altid stolt af sin jødiske oprindelse og dvælede med forkjærlighed ved sine forfædres historie. Han valgte at bo i Frankrig paa grund af det franske folks sterke frihedskjærlighed. «Naar en borger i andre lande bliver misfornøiet med regjeringen, émigrerer han; i Frankrige tvinger han regjeringen til at emigrere», er en af hans mange træffende bemerkninger angaaende den franske politik.

Da han laa forfærdelig syg og lidende udstrakt i sin «madrasgrav», som han kaldte det, beholdt dog han sin livlighed lige til det sidste. Han læste alle bøger, som omhandlede hans sygdom. Da en ven kom til ham og fandt ham optaget deraf, sagde Heine: «Jeg ved i grunden ikke, hvad nytte jeg har af al denne læsning, undtagen at den i himmelen vil sætte mig i stand til at holde forelæsninger over de jordiske lægers uvidenhed angaaende rygmarvssygdomme».

I den største del af dette aarhundrede har den ungarske jøde Saphir været anerkjendt som Østerrigs første humorist; hans bidende satire gjorde ham ubeskrivelig forhadt af mange af de smaa monarker, som Tyskland i hine dage havde en slig overflod paa.

Amerikansk forretningsliv.

I marsheftet af »*Forum*« har *Edward Atkinson* en artikel som tilsvar til en tidligere afhandling i tidsskriftet. Leilighedsvis taler han om den kredit og gjensidige tiltro, der existerer i forretningslivet i Ny England. Han er selv præsident for et gjensidigt vareforsikringsselskab med en samlet risiko af 100 millioner dollars. De fabriker, hvorfra disse varer kommer, tilvirker og sælger hvert aar til et samlet beløb af 1000 millioner dollars. Den hele omsætning hviler paa kredit og gjensidig tiltro. Og dog er det lidte tab saa ubetydeligt, at det ikke lønner sig at betale selv en ubetydelig præmie af $^1/_4$ $^0/_0$ som forsikring mod slige tab. Love og domstole tiltrænges omtrent aldrig. «Selv om alle love angaaende gjæld og forpligtelser var afskaffet, vilde det liden forskjel gjøre; thi de 99 af 100 forretningsmænd er trygt til at stole paa under alle forhold og omstændigheder. Mod dem behøves ingensomhelst love. Det er blot en af 100, for hvem lovene er et motiv, og som uden dem turde søge at bedrage os. De 99 er absolut ærlige og fuldt paalidelige».

Og saa fortæller han en historie, som leverer et saa slaaende exempel paa, at verden nu slet ikke er saa vrang og gal, som den ofte skildres (ikke i Amerika ialfald), at den fortjener at gjenfortælles.

Ved den store brand i Boston i 1872 nedbrændte ogsaa en af de betydeligere private banker der, «*Freeman's bank*». Alle bøger og papirer tilintetgjordes. Banken eiede ikke længer noget bevis for udestaaende fordringer. Der skyldtes den mellem 5 og 6 millioner kroner, hvorfor den intet bevis havde, ikke et bogstav, hvorved den kunde opspore sine skyldnere engang.

Men man tabte ikke modet; man gik tilværks, udstedte et cirkulære til alle Bostons kjøbmænd, hvori stillingen blev forklaret, og skyldneren anmodedes om at melde sig og fornye sine gjældsbeviser.

Da bankens status opgjordes, savnedes blot lidt over 20,000 kroner af de 5—6 millioner. Og selv tabet af denne ubetydelige sum lod sig let forklare derved, at mange af kjøbmændene ogsaa havde mistet sine bøger og papirer, og at det derfor i det store beløb maatte være let at glemme eller overse de 20,000 kroner.

Fristelserne til uærlighed var her dobbelt store ved, at skyldnerne selv ofte havde lidt kolossale tab. Ingen lov og ingen magt kunde tvinge dem til at betale. Ingen vidste, hvad de skyldte, eller at de i det hele skyldte noget. Og dog betaltes omtrent hver øre.

Den verden, hvor slige ting gaar for sig, er dog ikke saa gal. Den staar neppe for fald endnu Det var vist ikke bedre selv i de «gode gamle tider».

Moderne heksekunst.

(*Ernest Hart* i „*The Nineteenth Century*").

I et af Paris's store offentlige hospitaler, *La Charité*, har en fremragende læge og videnskabsmand, dr. *Luys*, i flere aar anstillet experimenter med hypnotisme og opnaaet de tilsyneladende vidunderligste resultater. Doktorens navn, stilling (som ogsaa medicinsk professor) og videnskabelige verker om hypnotismen har gjort disse experimenter verdensberømte. De synes at lægge for dagen tilstedeværelsen af hidtil uanede kræfter og evner i det menneskelige legeme, mysteriøse indflydelser og rent trolddomsagtige, eventyrlige foreteelser. Man har ment, at de ikke alene har forklaret middelalderens heksekunst og vist, at der var en realitetskjerne i den, men at de ogsaa vilde grundlægge en ny videnskab, omkalfatre al lægebehandling og paa mangfoldig vis gribe ind i det daglige liv.

Saa kommer en nøgtern engelskmand over til Paris, faar adgang til denne kreds af entusiastiske franske lærde og paaviser noksaa let, at de i 7—8 aar har ladet sig grundig narre og tage ved næsen af et halvt dusin udspekulerte charlataner, — at det hele med andre ord er *humbug* — humbug helt og holdent.

Her er hans beretning. Meget muligt vil Dr. Luys eller hans venner senere svare derpaa og fremstille sagen fra en anden side.

Dr. Luys troede at have opdaget den merkelige ting, at det menneskelige legeme i hypnotiseret tilstand er særlig følsomt overfor almindelig magnetisme og paa forskjellig vis paavirkes og delvis forandres deraf. Den hypnotiserede person saa flammer udgaa fra en vanlig magnetstav, blaa flammer fra den ene pol og røde fra den anden. Den ene pol tiltrak ham og satte ham i godt humør; han kjælte for den og fulgte den overalt. Den anden stødte ham bort og skræmte ham. Ogsaa fra det menneskelige ansigt saa han lignende flammer at udgaa — blaa paa den ene side, røde paa den anden med en gul lysstribe i midten. Herfra drog saa læger og videnskabsmænd betydningsfulde slutninger om det menneskelige legemes og hjernens dobbelte polaritet etc.

Ernest Hart fik tilladelse til at foretage de samme experimenter med disse personer. Man maa merke sig, at det var en hovedsag ved disse experimenter, at de blaa og de røde flammer altid fulgte de samme og hinanden modsatte poler. Mr. Hart medbragte en del umagnetiserede og demagnetiserede (fra al magnetisme ombyggelig befriede) jernstænger af nøiagtig samme udseende som de benyttede magneter. De hypnotiserede personer saa de blaa og røde magnetiske flammer spille ligesaa klart og fuldt omkring de demagnetiserede jernstænger som omkring magneterne. De lod sig tiltrække og frastøde af de aldeles umagnetiske stænger; de kjælede for dem, og de viste rædsel for dem. Og dog fandtes der ikke spor af magnetisme i dem.

Han benyttede dernæst en elektromagnet, hvor han efter forgodtbefindende og paa et eneste øieblik kunde omskifte polerne, gjøre jernet magnetisk eller borttage magnetismen. Dette instrument forstod ikke medierne. De gik fuldstændig i fælden. De saa flammer, naar den elektriske strøm var afbrudt, saa der ingen magnetisme fandtes, og flammerne forandrede sig ikke det ringeste, naar strømmen sattes paa. De saa de blaa flammer paa samme side den hele tid trods polforandringen, eller naar de underrettedes om polforandringen, saa de de blaa flammer paa den side, hvor operatøren hviskede, at den tilsvarende pol var, medens den i virkeligheden var paa den anden side.

Med andre ord, det viste sig klart, at magnetisme ingen indflydelse havde paa de hypnotiserede personer. De saa. hvad de troede, de burde se, og de saa flammer der, hvor de troede, at saadanne burde sees.

Mr. Hart mener, at det hele var en blanding af almindelig hypnotisme med listigt bedrageri og lang øvelse deri. Medierne havde faaet den forestilling, at de skulde se disse flammer. I den hypnotiske søvn vedblev de dog endnu at se og høre, hvad der foregik omkring dem. De hørte operatørens hvisken og rettede sig øiensynlig derefter, gjorde, hvad de efter hans anordninger og ord burde gjøre

Et andet yderst interessant experiment bestod deri, at dr. Luys havde en række medicinske vædsker i smaa glasrør. Holdt han nu et af disse rør (og han hviskede altid sin ordre om, hvilket rør det skulde være, til en medhjælper) mod huden i mediets hals, viste personen snart alle de legemlige og mentale virkninger, som vædsken burde have, eller visse stadige og besynderlige virkninger, som ingen havde ventet sig. Saaledes forvandlede *valeriana* mediet til en kat — det vil sige i opførsel og forestilling. Mediet kastede sig paa alle fire, krøb omkring, vaskede ansigtet med hænderne, mjauede etc.

Mr. Hart foretog ogsaa disse experimenter, kun med den forskjel, at glasrørene altid indeholdt ganske andre vædsker end de, som der hviskedes om, og som rørene efter etiketterne skulde indeholde, — ofte ikke andet end rent vand eller sukkervand. Men det havde nøiagtig samme virkning. Hviskede operatøren, at nu vilde han forsøge valeriana, saa blev mediet strax til en kat, selv om det var kviksølv eller sukkervand, der benyttedes. Medicinen havde øiensynlig intet med sagen at bestille.

Af størst interesse, mest opsigtsvækkende og formelig uhyggelig var en tredie række experimenter. I middelalderen benyttede heksene sig af voxbilleder, der forestillede personer, man vilde tillivs. Hvad der hændte disse voxbilleder, det vilde ogsaa hænde vedkommende personer. Og mange er de grufulde historier om folk, der paa denne maade sygnede hen derved, at deres billeder blev ødelagte.

I *Charité*-hospitalet i Paris gjorde de store videnskabsmænd dette langt bedre. Man benyttede en voxdukke. Ved at tage denne i hænderne og holde den i nogle øieblik overførtes personens magnetisme, følsomhed og livskraft til dukken. Alt, hvad der saa hændte dukken, følte den hypnotiserede person. Kneb man dukken paa et eller andet sted, følte mediet klypningen i sit eget legeme paa det tilsvarende sted. Det vil da sige, at det var blot, naar dukken holdtes, hvor mediet kunde se den, at klypningen føltes paa samme sted; i modsat fald føltes den ofte paa helt andre steder eller blot som sviden og kløen hele legemet over. Men det vakte ingen mistanke hos de gode videnskabsmænd.

Man maatte naturligvis være forsigtig med denne dukke; thi haardhændt haandtering af den kunde let have de forfærdeligste følger for mediet. Man kunde muligens dræbe personen selv ved at gjennembore dukkens hjerte (eller stedet, hvor det skulde forestilles at være) med en stoppenaal.

Dette experiment varieredes ved, at et glas vand benyttedes i stedet for dukken. Mediets følsomhed og livskraft overførtes paa samme maade til det. Kneb man saa i vandet eller i luften lige over det, sas følte mediet de ulideligste smerter. At komme til at spilde lidt af det kostbare vand kunde have de farligste følger; at slaa det ud kunde bevirke, at mediet faldt død om; at vande blomster med det vilde overføre den stakkels persons følsomhed og livskraft til blomsterne, saa at det vilde slide i hendes legeme, hver gang en blomst blev brukket.

Det var i *Charité*-hospitalet i Paris omkring det aar 1890 efter Kristus, at disse experimenter foretoges!

Englænderen fik ogsaa lov til at foretage disse experimenter paa sin maade. Han kjøbte 2 dukker, fuldstændig lige, og efter at mediet havde magnetiseret den ene og fyldt den med sin livskraft, ombyttede han i al hemmelighed de to og stak en stoppenaal i hjertet paa den magnetiserede, uden at nogen vidste om det. Dette følte ikke mediet. Derefter experimenterede han med den anden dukke, som mediet ikke havde rørt eller seet. Experimenterne lykkedes fuldstændig — især naar mediet *saa*, hvad der foregik. Dukken syntes at være fuld af den hypnotiserede persons følsomhed og livskraft.

Han gjentog samme experiment med to glas vand. Han ombyttede de to glas; det gjorde ingen forskjel. Mediet følte lige godt alt, hvad der foregik med det glas, hun aldrig havde rørt, og anfægtedes øiensynlig ikke det ringeste af, hvad der foregik med det andet glas, som hun *havde* „overført sin livskraft paa". Man kunde godt have vandet blomster dermed. Det var klart, at dette ingen skjebnesvangre følger vilde have havt.

Der er 5—6 personer, som disse læger og videnskabsmænd stadig experimenterer med. Mr. Harts forklaring af det hele er, at det ikke er andet end opvisning af den almindelige hypnotisme, som vi alle har seet paa scenen, hvor patienten handler efter magnetisørens suggestion, gjør, hvad der forlanges af ham, hvad man indbilder ham bør gjøres, men at disse medier gjennem lang opøvning gjør sine sager særlig godt og som sagt ikke saa helt taber forstands og sansers brug i den hypnotiske tilstand, at de ikke kan hjælpe magnetisøren til at opnaa de forønskede resultater ved lidt bedrageri. De søger at gjøre alt, hvad man venter sig af dem, baade i bevidst og ubevidst tilstand. Men alt det andet — magnetisørens indflydelse paa mennesket, de medicinske vædskers virkning, overførelsen af livskraft, etc. — er aldeles grebet ud af luften og savner al realitet. Dr. Luys og hans venner har simpelt hen ladet sig narre og tage ved næsen.

Mr. Hart tilføier nogle ord om hypnotismens benyttelse i det hele. Han tror, at den ubetinget fører til mere ondt end godt. Paa lægevidenskabens omraade ser han ingen brug for den, og han fraraader paa det bestemteste enhver at give et andet menneske — ligegyldigt hvem det er — den absolute magt over sig, som magnetisøren faar over den hypnotiserede person. Han mener, at hypnotisering altid vil svække viljen og virke nedbrydende paa karakteren og den moralske sans; han synes derfor nærmest at tro, at det offentlige her har ret til at træde beskyttende og kontrolerende om ikke helt hindrende til. Efter hans mening er de katolske mirakelhelbredelser langt uskyldigere og mere berettigede end denne saakaldte videnskabelige anvendelse af hypnotisme. Thi ved mirakelhelbredelserne opgiver ikke personen sig selv, stiller sig ikke under et andet menneskes magt; helbredelsen beror paa en selvstændig aandelig energiudvikling, en individuel troshandling. Den virker derfor snarere styrkende end svækkende paa karakter og vilje, om end *abnormt* udviklende.

Mr. Hart erkjender naturligvis, at vilje, aand, tanke og sind har den tilbagevirkende indflydelse paa legemet og dets befindende, som baade hypnotiserende læger og mirakeldoktorer paaviser. Han mener ubetinget, at troen paa at skulle blive frisk kan gjøre et menneske frisk. Og under den hypnotiske behandling er det ogsaa troen, der gjør det; kun er det her troen paa et lavere niveau, en tro, der bibringes en af en anden under en sygelig, viljeberøvet tilstand. Ved en mirakelhelbredelse er det min egen tro, tanke og aand, der helbreder mig. Ved hypnotisk behandling er det en anden.

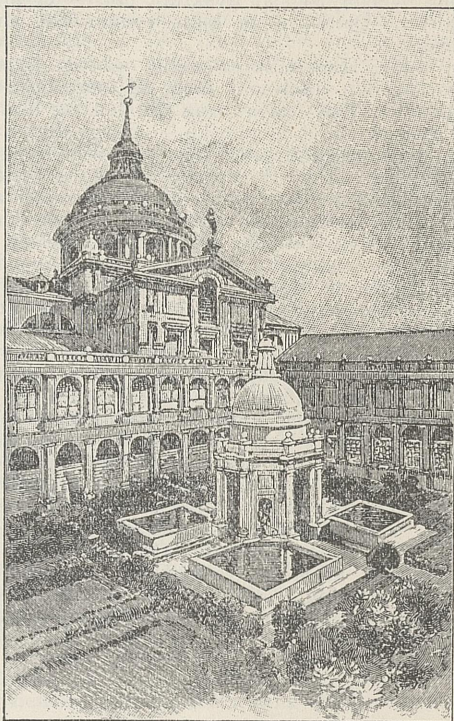
Mr. Hart har liden tro paa nogen af disse helbredelser udenfor en nøie begrænset kreds af rationel og naturlig aandelig og mental medvirkning under lægebehandling. Men af de to foretrækker han miraklerne og overtroen — grotten ved Lourdes og den hellige jomfru fremfor *Charité*-hospitalet og dr. Luys.

Madrid.

Af Emilio Castelar.

I.

Skjønt den by, som jeg her skal skildre, har ca. 500,000 indbyggere, kaldes den dog blot, en „*villa*“, medens navnet „*ciudad*“ udelukkende er forbeholdt slige beboelsescentrer, som er af første rangs betydning paa grund af sine talrige og storartede paladser, sin historie eller sine historiske mindesmerker. Og Madrid er jo omgivet af andre centrer for historie og kunst, overfor hvilke dets egen glans nødvendigvis maa blegne. Der er f. ex. Toledo — Spaniens Rom — hvor der som i et stort museum er samlet mesterverker fra alle tidsaldre, lige fra relikvier fra romernes dage til mesterverker fra renaissancetiden, og hvor man kan studere de tre vigtigste faser af gotisk arkitektur i Spanien side om side med den byzantinske med dens blomsterornamenter og den arabiske, der vidner saa tydelig om maurernes straalende, fantastiske og tilsyneladende uudtømmelige indbildningskraft. Takket være uforudseede omstændigheder har maurerne efterladt sit adopterede land, det poesifyldte Spanien, en række storartede bygninger, der i arkitektonisk skjønhed overgaar alt, hvad der findes andetsteds. Der er ogsaa *Alcala* med sin gotiske domkirke og sit smukke universitet, Avila med sine romerske templer og middelalderske volde og Segovia med en vandledning, som vilde være den evige stad værdig. For alle disse maa hovedstaden sænke sit stolte vaabenmerke. Madrid er med andre ord lig en ydmyget dronning foran de rivaler, der har berøvet hende alle hendes prydelser.

Fra Escurial.

I et land, hvor de antike monumenter i sin høitidelige storhed spreder sig over det hele land som selve jordens geologiske lag, har Madrid kun faa relikvier af gammel arkitektur, saasom San Pedro-taarnet ved indgangen til byen, det lille kapel l'Obispo, bekjendt for sine grave og gobeliner, og kirken San Geronimo, der efter at være restaureret ligner en gammel kone, som forsøger paa at gjøre sit ydre ungdommeligt ved at male og udpynte sig.

Madrid har været uheldigt. I middelalderen var byen ikke betydningsfuld nok til, at et palads som f. ex. Infantada i Guadalajara kunde bygges der, og da dets storhedsperiode begyndte, var arkitekturen allerede i hurtig nedgang — i modsætning til maler- og billedhuggerkunsten, som da begge stod paa høiden af sin skjønhed og glans. Det kongelige slot i Madrid er stort, men af lidet kunstnerisk værd. Kirken San Domingo er ogsaa stor af omfang, men i en helt igjennem bombastisk stil, og andre vigtige bygninger som Casa de los Ministerios er kun kopier af paladset i Versailles, absolut blottet for alt spansk særpræg. Bare i Prado-Museet finder vi skjønhed parret med umaadelig størrelse og et kunstnerisk udseende, værdigt de mesterstykker, som er gjemt indenfor dets mure.

Spaniens hovedstad vilde sandsynligvis have været meget anderledes og havt et langt mere kunstnerisk udseende, om de store monarker i det 16de aarhundrede ikke havde valgt den til residensstad, men foretrukket en af de ved kysten liggende byer, Lissabon, Barcelona eller Sevillla med deres storartede monumenter fra middelalderen og renaissancetiden, eller en af de mere centrale byer, Toledo, Valladolid, Burgos eller Leon, der alle er saa rige paa herlige minder og saa fulde af pragtfulde bygninger.

Men den rene fjeldluft i Madrid, den vide horisont, de mange floder, udmerkede hunderacer — alle de spanske monarker er ivrige sportsmænd —, ensomheden i de omliggende skove og kanske fremfor alt andet beliggenheden midt i kongeriget lige langt fra alle halvøens fire hjørner, bragte Filip den 2den til at holde sit hof der. I Madrid følte han sig fuldt ud som monark, og han var aldrig saa fuldstændig sin egen herre, som naar han fortabte sig i Manzanares og Guaderamas ensomme, tætte skove. Her, langt borte fra de store byers larm og støi, kunde han beholde sin halvt kongelige og halvt klosterlige værdighed og uden frygt for, at en anden bygning skulde opføres ved siden af, kunde han her ved foden af en ensom, høi fjeldkjæde bygge et faraonisk panteon, et begravelsesmonument af ligesaa kolossale dimensioner som pyramiderne, hvorved hans dynasti skulde udmerke sig fremfor hele den den almindelige menneskeskare, selv efter at det var gaaet ind i dødens nivellerende og uforsonlige rige.

Hverken Filip den 2den, Filip den 3die eller Karl den 5te, der alle boede længe i Madrid og foretrak denne by for ethvert andet sted, drømte om at gjøre den til en virkelig by eller til noget andet og mere end en blot og

bar kongelig residensstad. Da de ikke fandt sig tilstrækkelig alene og uforstyrrede paa de høider, de som konger indtog, efterlignede de Asiens Belzasar og Sardanapal og byggede sig paladser som Babylons, hvor de bag de vidtstrakte havemure havde samlet om sig en armé af hoffolk og soldater, der

Dame fra Madrid.

beskyttede dem mod paatrængenhed fra de øvrige borgere, hvis nærhed de frygtede, sandsynligvis fordi synet af dem altfor levende fremkaldte for deres øine den elendighed og de sociale onder, hvorpaa kongers troner er bygget.

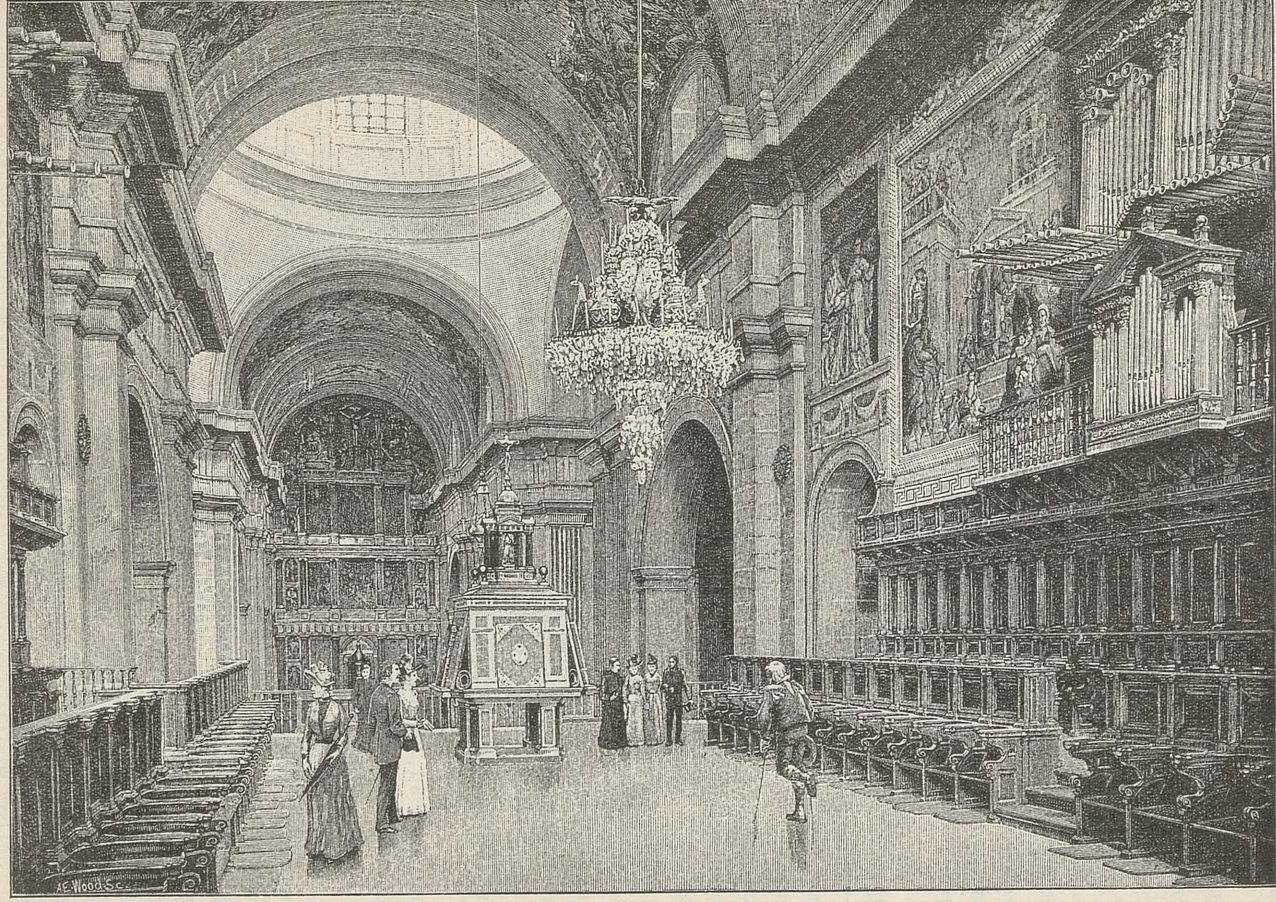
Madrid var altsaa et hof og ingen hovedstad, og triste som dets omgivelser nu er, var det dengang et fortryllende tilflugtssted. Uden at gaa

meget langt tilbage i tiden finder vi det endnu i 1868 omgivet af et slags skov, som dannede den kongelige park, med en vakker liden blomsterhave hist og her. Desuden var der Casa de Campo, som kunde have brødfødt et helt folk, om det havde været opdyrket i stykkevis, frugthaverne i Moncola, som var saa nydelig anlagte i terrasser og med en saa rig vegetation, de uforlignelige jagtdistrikter, der dannedes af pradoens lunde af egetræer, som strakte sig milevis lige til foden af de blaanende fjelde, Casino, et slags kiosk, som vendte mod syd, og hvortil medlemmer af den kongelige familie trak sig tilbage om vinteren for i ensomhed at nyde solskinnet, — skovene, som strækker sig lige fra Vacia til Madrid paa begge sider af Jarama, og hvor de vilde oxer græsser, der optræder i Spaniens bekjendte tyrefegtninger. Alle disse skove, haver, spadserveie o. s. v., kronens udelukkende eiendom, bringer os ogsaa til at forstaa, hvorfor byen er fuldstændig blottet for alle industrielle foretagender, der ligesom ogsaa agerdyrkningen for hvert skridt er blevet hindret ved kongelige prærogativer.

Det første, man lægger merke til, naar man kommer til Madrid, er det kongelige slot, der hæver sig over alle andre bygninger, en eiendommelighed, som man ikke ser noget andet sted, hverken i London, hvor intet kan sammenlignes med parlamentsbygningen, eller i Paris, som med rette roser sig at at have helliget det af Henrik den 2den byggede slot til kunsten, eller i Lissabon, hvor det kongelige slot er ganske ubetydeligt, eller i Brüssel, hvor de storartede kunstgalerier og den lovgivende forsamlings hus ser langt mægtigere ud end kongens slot. For i denne henseende at finde et sidestykke til Madrid maa vi gaa til pavernes Rom med dets Kvirinal og Vatikan, dets store kirker og kunstgallerier, som tilhører fyrsters og pavers familier. Før den nyere tidsaand gjennemtrængte Madrid og forvandlede det til et slags konstitutionel hovedstad, havde det halvt teokratiske og inkvisitoriske monarki i Spanien gjort Madrid til et slags umaadeligt Versailles til brug udelukkende for den kongelige familie.

„*Museo*“ eller billedgaleriet, som er rigere paa mesterverker end nogen anden europæisk samling, kan Madrid udelukkende takke dronning Isabella den 2dens gavmildhed for. Slotskapellet lignede en katedral, hvad gudstjenestens pragt og presternes antal angaar. Vognremiserne og staldene, som tilhørte den kongelige familie, optog hele gader og dannede hele kvartaler af byen. De barakker, som var reserverede for den kongelige livvagt, var af umaadelig størrelse og optog et stort areal. Det offentlige bibliothek kaldtes det kongelige bibliothek; operaen, som vedligeholdes ved statsbidrag, kaldes fremdeles den kongelige opera, og akademierne, hvor kongerne især glimrer ved sin fraværelse, er ogsaa kongelige.

I alle dele af Madrid er der huse for pagerne, waisenhuse og skoler for hoffunktionærernes børn. De hyppige modtagelser, besøgene hver uge til

Kor i Klosterkirken i Escurial.

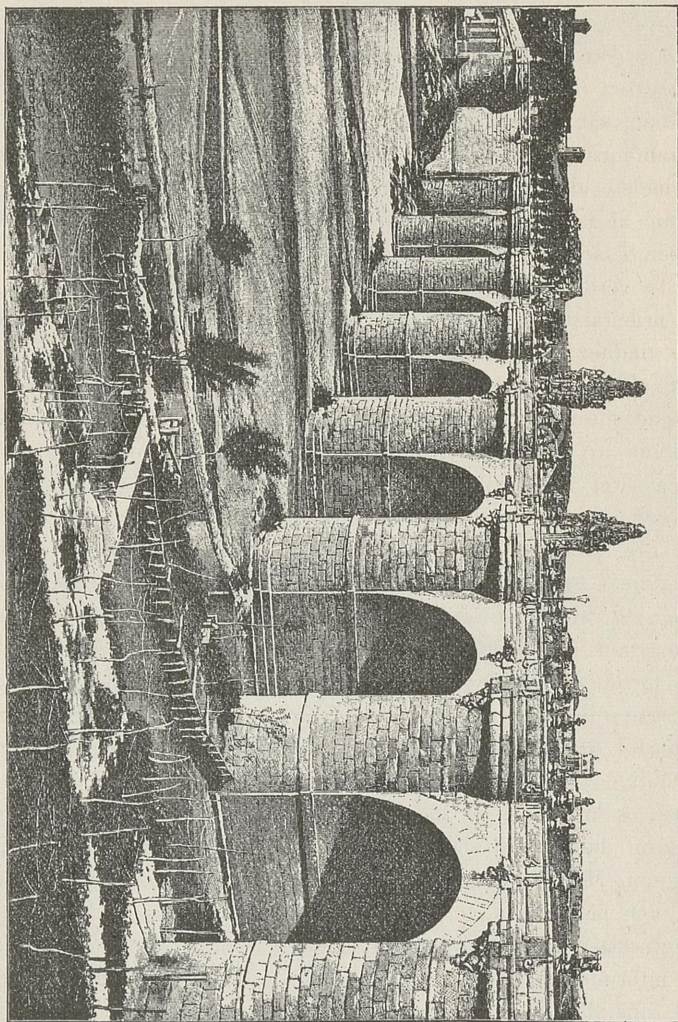
kirken i Atocha, galaprocessionerne i anledning af en kongelig barnedaab eller et kongeligt bryllup, slotsballerne og koncerterne optog en saa betydelig del af folkets almindelige liv, at monarkiet blev alt, optog i sig alt selskabeligt liv og reducerede alt udenfor hofcirkelen til absolut intet.

Naar hoffet i Madrid af og til af etikettens love tvinges til i fuld pomp at udføre en eller anden offentlig ceremoni som f. ex. aabningen af det demokratiske — jeg havde nær sagt republikanske — parlament, føler man det næsten (fiendtlige, som nutidens intitutioner er mod fortidens aand), som om man var tilstede ved en af det uindskrænkede monarkis funktioner. Her er tamburinspillere paa fyrige hvide heste, vakre musikanter, som giver til bedste deilig musik, pager i brokades kapper og med fløiels hatte, en hel armé af lakeier med kniplingsbesatte trøier, hellebardierer med hjelme, som glinser i solskinnet, gyldne kroner, hvilende paa to kugler, som forestiller de to verdener, hvorover den spanske monark regjerede paa Karl den 5tes tid, orientalske broderier og mangefarvede vaiende fjær, vogne med underlige vinduer og trukne af prægtige heste med deiligt sæletøi og i vognene officerer i straalende uniformer og æresdamer i silke og kniplinger, tilsidst efterfulgt af kongen og hans familie, som under de fine solseil og bedækket af funklende ædelstene, der giver dem udseende af afgudsbilleder, passerer mellem to rækker af tropper forbi flagsmykkede balkoner, overfyldte af tilskuere i galadragt. Folket raaber hurra for det kongelige tog, naar det passerer, ikke paa grund af nogensomhelst begeistring for monarkiet, men fordi de morer sig; folket i Madrid er altid oplagt til fornøielser, og hurraraab er en god maade at udtrykke sin glæde paa.

Men midt i, hvad vi saaledes gjerne kan kalde en fortryllet gjenoplivelse af fortidens institutioner og ting, finder man i besynderlig kontrast hertil en antydning til demokratisk frihed og en spiren af ideer i lighed med, hvad der findes i andre forlængst frigjorte byer og lande, hvor institutioner og folk er fuldstændig republikanske.

Lad os tænke os et halvt asiatisk hof som det tyske keiserdømmes i middelalderen hensat til De forenede stater i Amerika, og man har en forestilling om Madrid, som det nu er. I dets gader kjæmper kongedømmet og republiken mod hinanden ved hvert skridt, og de to kræfter balancerer fuldstændig. Den ene er bevaret i gjennem generationer nedarvede skikke; den anden er udbrudet af en alvorlig higen hos et folk, der er fuldstændig gjennemtrængt af liberale ideer. Denne kontrast mellem to saa fiendtlige principer, denne vedholden ved gamle tiders institutioner, denne dyrkelse af den mest aflægse absolutisme midt i den stadig voxende republikanske tidsstrømning, midt i et demokrati, som overgaar alle andre i sin fordring paa absolut lighed, udgjør den mest slaaende sociale karakteristik af Spaniens nuværende hovedstad.

Paris er til trods for sine mange relikvier fra monarkiets dage og for sine kongelige og keiserlige paladser dog hovedstad i en republik, som ikke har den ringeste sympati for principer fra og repræsentanter for „*l'ancien régime*". I England har den sørgende enke trukket sig tilbage fra det

Toledobroen.

offentlige liv, og som ved et mirakel frelst fra en revolutions rystelse fører hun nu et tilbagetrukket liv i det historiske Windsor, i Osborne eller blandt Skotlands vilde fjelde i Balmoral. Tyve aars parlamentarisk regjering har været nok til at udslette af Rom de spor, som tyve aarhundreders keiserdømme og pavevælde havde efterladt.

Berlin og Wien saavel som Konstantinopel og Petersburg har stil og udseende af store, keiserlige byer, medens Brüssel og Antwerpen, Amsterdam og Gent er ligesaa republikanske som nogen hanseatisk eller schweitzisk by. Europa har saaledes sine keiserlige, republikanske og parlamentariske byer; men der er kun en by i verden, hvor de monarkiske og republikanske principers yderligheder existerer side om side, hvor den ene del ligner Weimar eller München og den anden Genua eller Boston, som har et dynasti af gammel æt, og som dog nyder fuldstændig frihed i tanke og tale, og denne by er Madrid. Den er i høi grad forbausende den aandelige virksomhed og den frugtbarhed paa tanker og ideer, som findes i denne hovedstad, der ikke maa bedømmes efter de bøger, den udgiver, og endnu mindre efter dem, der læses der. Spanierne har aldrig været en læsende nation; men de er begeistrede tilhørere, og Spaniens tænkere trykker derfor ikke sine tanker, men meddeler dem til andre i forelæsninger og samtaler.

Det merkeligste ved Madrid er ikke saa meget den intellektuelle virksomhed som den absolute frihed, hvormed de videnskabelige forskninger drives. Der er frie nationer som f. ex. den engelske, hvor troen paa den gamle liturgi og agtelsen for de nedarvede sociale skikke lægger et saa stort baand paa al udvikling, at det er omtrent umuligt at bane adgang for nye ideer. Det er virkelig sørgeligt at lægge merke til alle de forsigtighedsregler og forbehold, Max Müller maa omgive sig med for at faa udviklet sine meninger om religionernes filosofi uden at saare englændernes religiøse følelser. Endnu større er den misstemning, som den store taler og statsmand Charles Dilke har at kjæmpe med paa grund af sine fremskredne meninger angaaende den bedste og mest passende regjeringsform. I Spanien derimod, i inkvisitionens klassiske land, bliver ingen foragtet paa grund af sine nye og fremskredne ideer, hvad enten de angaar religiøse dogmer, filosofi eller politik.

Madrid viser saaledes stor tolerance i intellektuelle sager, men udmerker sig kanske endnu mere ved den naturlige, oprigtige og almindelige agtelse for lighedsprincipet, som borgerne overalt lægger for dagen. Madrids indvaanere er ganske ubekjendte med, hvad der er saa almindeligt blandt andre nationer, at der existerer en privilegeret klasse, der indtager en høi social stilling, eller aristokratiske kvarterer, som i sin triste afsondrethed ligner kirkegaarde. I Madrid er der ingen klasseforskjel, eller om der saa er, omgaaes ialfald alle som ligestillede. Naar hertuginden af Medinaceli eller hertugen af Fernan har sine modtagelser, er alcalden i distriktet altid den første, som bliver buden. Under forgyldte tage, blandt portræter af konger og vicekonger, som er beslegtede med husets fornemme eier, mellem forgyldte vaabenmerker med glimrende guldkroner, paa de bløde tepper i saloner og galerier møder man side om side adelsmanden og plebeieren, katoliken og materialisten, skuespilleren og generalen, erkebiskopen og ateisten. (Forts.)

En folkesynd.

(En præken af den engelske prest *Stopford A. Brooke,* oversat af *Joh. L. Alver* *).

„En folkesynd!" Dette udtryk ser vi nu for tiden ofte anvendt uden noget hensyn til dets virkelige betydning. Ethvert parti, ja enhver sekt i landet erklærer sine modstandere skyldige i en „folkesynd". Men en folkesynd er ikke et onde, der tilføies nationen af et enkelt parti, men noget ondt, der gjøres af nationen selv, enten et direkte onde, valgt og opretholdt med bevidsthed, eller en ond ligegyldighed eller blindhed, som har sit udspring i den aand og hele den livsretning, der er raadende hos massen af folket. For saaledes at tage et eksempel er ødselhed, øden af penge, en folkesynd i England i vor tid. Ligefra bestyrelsen af armeen og flaaden ned til den fattigste dokarbeiders husholdning er der almindelig talt ingen vel overveiet, saa at sige dannet, kultiveret brug af penge eller omsorg for penge. De fattige er endog ødslere, ligegyldigere end de rige. Og den frygtelige straf, som følger paa denne ødselhedens synd, er den, at nationen blir blind for den rette brug af sine midler. Den bruger næsten 15 millioner om aaret til sin arme og lidt over en million til undervisning og opdragelse, en saa skrigende taabelighed, at det synes bare at være nødvendigt at nævne den for at gjøre den latterlig. Der anvendes 10 millioner om aaret paa flaaden, men nationen er saa karrig mod videnskaben, som udvikler det hele folks forstand, og mod kunsten, som løfter og forædler sjælen, at den i disse øiemed kun bevilger omkring 100 000 om aaret, saa at ting, hvis værdi ikke kan beregnes i penge, holder paa at gaa til grunde af mangel paa en liden fornuftig bevilgning. Vi er ødsle, hvor vi burde være økonomiske, og sparsommelige, hvor vi burde gjøre rigelige udlæg. Dette er vor straf, og en kommende tids engelskmænd vil med forbauselse se tilbage paa denne tid, da vi anvendte millioner paa krigsskibe, hvis kanoner ikke kan betjenes i en frisk bris, og for at nævne et eksempel lod de ædleste prøver paa assyrisk kunst af mangel paa et lidet bidrag af nogle faa tusend hurtig raadne bort i en fugtig kjelder i det britiske museum, — et talende vidnesbyrd om, hvorledes en folkesynd som ødselhed hevner sig selv ved karrighed i sager, hvor karrighed er det samme som ødelæggelse og vanære.

Men en af de værste folkesynder er det, naar mængden af folket forkaster eller ringeagter de store mænd, som Gud har sendt til frelse for folket for at lære det og gi det nye ideer. Det er et tegn paa et folks

*) Af prækensamlingen „*Kristus i nutiden*" efter engelsk ved *Joh. L. Alver*. Denne prækensamling udkommer for tiden heftevis paa *Joh. Griegs* forlag, Bergen.

fuldkomne dannelse, et bevis for, at det er i sandhed kultiveret saavel med hensyn til intelligens og aand som til ydre forhold, at det ligesom instinktmæssig anerkjender sine store mænd, med en gang sætter dem i spidsen som førere og adlyder deres ledelse. Det er bevis paa nationens svigtende evne, dens tilbagegang og sygelige tilstand, naar den behandler sine store mænd med ligegyldighed og foragt eller dræber dem. Thi geniet, profeten, eller hvad du nu vil kalde ham, er nationens prøvesten. Han gjør ikke alene aktivt sin egen gjerning, men passivt prøver han ogsaa det egte og uegte guld, og ligesaa mange, som han frelser, dømmer han. De, der forkaster ham, gaar fortabt; den hele nation gaar til grunde, hvis den hele nation forkaster ham; thi det er ikke saa meget ham, den forkaster, som de frelsende ideer, som han er bæreren af.

Naar derfor en saadan mand fremtræder, afhænger folkets skjebne af dette spørsmaal: vil folket anerkjende ham eller ikke? vil det misunde og ødelægge ham eller tro paa ham og følge ham?

Dette spørsmaal, som atter og atter er blet stillet for verdens nationer, blev paa den mest fremtrædende maade stillet for jøderne ved Kristi fremtræden, eftersom han ikke blot repræsenterte det ædleste i den jødiske nation, men det ædleste i menneskeheden. Det jødiske folks forkastelse af Kristus var en folkesynd. Det var en handling af den hele nation. Hans død var følgen af den fulde udvikling af datidens jødiske verdensbetragtning. Tidsaanden dræbte ham.

Kristus var prøvestenen for det jødiske folk, og dets forkastelse af ham beviste, at det var fortabt som nation. Kristus var prøvestenen for hver enkelt, og eftersom hver enkelt modtog ham eller forkastede ham, beviste han, at han var værdig eller uværdig til sin menneskelighed. Denne Kristi passive, ubevidste gjerning erkjendtes af den gamle Simeons visdom, da han sagde: „Dette barn er sat mange i Israel til fald og til opreisning."

Og saaledes var det. Hvor som helst han gik, var han menneskenes prøvesten. De, som var rene og oprigtige, klyngede sig til ham og elskede ham; de, som var sig sin synd og trang bevidste, som var trætte af at søge hvile uden at finde den, som følte modbydelighed for det gjængse hykleri, de troede paa ham, drak dybt af hans aand og fandt forløsning og hvile. De droges mod ham ligesaa naturlig som staalet til magnetnaalen. De, som var lave eller falske i hjertet, stolte af sin synd eller forhærdede i sit fordelagtige hykleri, mennesker, som dyrkede liget af en svunden religion, de hadede ham naturlig, trak sig tilbage fra ham, og for at blive ham kvit hængte de ham paa et træ. Idet de gjorde dette — og det blev gjort af mængden af folket —, tilintetgjorde de sin egen nationalitet, som var afhængig af, saa at sige var indesluttet i deres modtagelse af Kristus. Det er derfor i høieste grad merkværdigt og interessant, at da presteskabet for

Pilatus aabent forkastede Kristus som konge, gjorde de det med ord, som ligefrem benegtede deres tilværelse som selvstændig nation: „Vi har ingen konge uden keiseren." Det var ingen offentlig handling af Jesus, som frembragte dette resultat. Han simpelthen levede sit liv, og det virkede paa den jødiske verden som en elektrisk strøm paa vand, det adskilte dens bestanddele.

Naar vi undersøger grundene til denne jødernes forkastelse af Kristus, vil vi finde, at Kristi forkastelse eller antagelse ikke først og fremst er begrundet i visse aandelige tilstande eller følelser, som tilhører en oversanselig verden, hvormed verdensmennesker ikke kan have eller ikke bryr sig om at have noget at gjøre, men meget mere er afhængig af handle- og tænkemaader, som et hvilket som helst menneske kan merke virker rundt om ham og i hans eget hjerte; med andre ord, at Kristi fornegtelse eller modtagelse er begrundet i forhold, der er identiske med dem, som bringer en nation til at høiagte eller ringeagte sine virkelig store mænd, til at føre et ædelt eller et uædelt liv.

Den vigtigste af disse grunde er underkastelsen under, hvad der er skik og brug, hvad der ansees for passende, eller om man vil kalde det mangel paa individualitet, en af de sørgeligste mangler i nutidens samfund. Kristus kom for at hævde og sikre ethvert menneske et individuelt liv, en originalitet, at frelse menneskene fra at blive sammenblandet med massen som ensartede atomer, at lære dem, at de har en eiendommelig karakter, som det er Guds vilje at opdrage, eiendommelige gaver, som Guds aand vil beaande og udvikle, at der er en eiendommelig gjerning, hvortil ethvert menneske er udvalgt, og under hvis udøvelse hans personlighed vil blive mere og mere udviklet. Men verdens aand er direkte modsat dette. Den stræber efter at omdanne alle mænd og kvinder efter ét mønster, at sænke menneskehedens landskab ned til en uafbrudt slette, at beklippe alle fritvoksende træer for deres egen guddommelige levedygtighed, at tvinge al individualitet ned til ensformighed. Der maa ikke være noget originalt, efter verdens sprogbrug eksentrisk, afvigende; menneskene maa ikke ha sterke længsler, ikke tænke noget, som folk i almindelighed ikke tænker, ikke ha nogen sterkt udpræget karakter. Sædvanen skal være herre og konge, ja despot. Vi maa alle klæde os paa samme maade, læse de samme bøger, tale om de samme ting, og naar vi gjør nogen forandring, maa vi gjøre den alle tilhobe. Samfundet maa ikke udfordres af nogen originalitet. Det er en raahed. Lad os alle være lige og lad os saa gaa sammen fremad; ingen maa forlade rækkerne eller gaa i spidsen.

Dette er en aand, som enten ikke kan se geniale mænd, eller, hvis den ser dem, hader dem. De er nemlig i strid med de kjendte og godkjendte handlemaader. De maler ikke billeder i de gamles maner, de

bedømmer ikke politiske begivenheder i overensstemmelse med den offentlige mening, de skriver ikke digte, som spidsborgerens forstand kan begribe, de leder ikke et politisk parti paa samme maade, som det er blet gjort tidligere. De bringer, siges der, forstyrrelse og uro ind i verden, som om det ikke netop var den aller bedste ting, som kunde hænde verden. Saaledes gaar det til, at geniale mænd blir ringeagtede eller, hvis de er for store og holder ved, forfulgte og dræbte. Og det er i sandhed ikke vanskeligt at blive dem kvit; thi der behøves bare at slippe filisteriets aand i hele dens tyngde løs paa dem; det vil afgjøre spørsmaalet; thi geniale mænd kan ikke aande i den atmosfære, den dræber dem; den luft, de indaander, maa være naturlig, og det samfund, hvori de lever, maa være frit. Det sørgelige ved nutidens samfund er ikke blot vanskeligheden ved for en original mand at eksistere deri, men det, at samfundet staar i fare for at bli saa forfærdelig ensformigt, at ingen original mand overhodet kan udvikles i det. Det vil blive vor fordærvelse.

Der er vistnok for nærværende i gang en reaktion mod dette samfundets tyranni. Unge mænd og kvinder, der er trætte af disse ensformige fornøielser, gjør oprør; men samfundets tilstand er saa vanartet, at de styrter sig ud i endnu mere unaturlige fornøielser og adspredelser; idet de stræver for at bli frie, indvikler de sig bare i værre slaveri. De, som kunde gjøre meget, gjør kun lidet. Det er en af fordelene ved rigdom og høi rang, at de, som besidder disse goder, kan bryde med det sædvansmæssige, uden at der blir reist et skrig mod dem. Men selv de, der har al mulig anledning, hvor liden fantasi, hvor liden opfindelsesevne lægger de ikke for dagen, hvor lidet gjør de ikke for at lindre den triste ensformighed i vore fornøielser eller den gjennemgaaende glædesløshed i vort arbeide!

Dette var nøiagtig den aand, som besjælede det jødiske religiøse samfund paa Kristi tid. Menneskene var bundne til en mangfoldighed af fastslaaede regler og forskrifter; de var indgjærdede paa alle kanter. Det var altsammen ordnet paa forhaand, hvorledes de skulde tro og dyrke Gud, angre og gjøre bod, bede og faste, hvorledes de skulde staa og gaa, leve og dø. Det var til trods for de forskjellige sekter den mest gjennemførte religiøse vanemæssighed, som verden nogensinde har set.

Saa kom Kristus. Fuldstændig original forkyndte han nye ideer eller i det mindste gamle sandheder i en ny form, gjorde tanker almindelige, der før havde været enkeltes eie, omstyrtede døde ceremonier, spottede og anklagede institutioner, der graanede af tidsaldres støv, lod sandhedens lys strømme ind i de kamre, hvor presterne og de lovkyndige spandt sine theologiske væv for at besnære menneskenes frie sjæle, trampede ubarmhjertig ned den gamle konservatismes elskede skikke, bragte uro og forvirring ind i det religiøse samfund.

Og de opfyldtes af forfærdelse og skræk. Han holdt ikke, sagde de, sabbatsdagen. Han aad og drak — afskylig forbrydelse! — med toldere og syndere. Han tillod en falden kvinde at røre ved sig. Endnu værre, han vaskede ikke sine hænder, før han aad brød. Han lærte ikke, som de skriftkloge lærte. Han levede ikke en profets strenge liv efter datidens mode. Han vovede at tale imod presteskabet og aristokratiet; han færdedes sammen med fiskere. Han kom fra Nazaret, det var nok; intet godt kunde komme fra Nazaret. Han var en tømmermands søn og en ustuderet, og af et saadant stof blev der ikke og kunde der ikke blive nogen profet. Og denne mand! Han vover at forstyrre os, at bestride vore forskrifter, at lade haant om vore skikke, at trodse vort herredømme. „Kom, lad os dræbe ham!" — og saa korsfæstede de ham. Spidsborgeraanden i Jerusalems samfundsliv, det var en af Kristi mordere. De saa ikke, de ulykkelige, at idet de myrdede ham, myrdede de sin egen nation.

Lad os nu anvende sagen praktisk.

Gjør jer selv det spørsmaal: Hvad vilde bli Kristi skjebne, hvis han pludselig skulde optræde som lærer midt i London, som han engang i gamle dage gjorde midt i Jerusalem? Hvorledes vilde vort ortodokse religiøse samfund og vor filisteragtige verden modtage ham? Med al respekt at sige vilde han forfærde det første ved sin vranglære, som de vilde kalde det, og den anden ved sin absolute ligegyldighed, ja foragt for mange af samfundets saakaldte garantier. Forudsat at han vilde anklage vort kastesystem — hvad han visselig vilde gjøre i ikke milde udtryk —, angribe, som han gjorde i Judæa, vore mest yndede grundsætninger om eiendom og rettigheder, i sit liv sætte sig op imod visse samfundsregler ved at færdes blandt syndere og spise middag med udskud, sønderrive det tynde slør af ord, hvormed vi undskylder vor ødselhed, vor forfængelighed, vor jagen efter rang, kaste haan og foragt paa vort velagtede hykleri, som vi anser for tilladeligt, fordi det udjevner samfundets overflade, leve iblandt os sit frie, stolte liv, aabenhjertig og ubunden af hensyn til skik og brug, — hvorledes vilde vi modtage ham?

Jeg tror, der vilde være mange, som vilde hilse ham med glæde. Jeg tror, den tid er kommen, da menneskene har faaet væmmelse for hykleriet og løgnen og sædvanens tyranni, da de længes efter frelse, efter et nyt liv og en ny tingenes tilstand, længes efter friske tanker, der lig engelen kommer og sætter det stillestaaende vand i bevægelse. Men den saakaldte religiøse verden! Sæt, at Kristus skulde komme nu og forkynde i Skotland, at sabbaten blev indstiftet for menneskets skyld, eller præke bjergprækener som Guds fulde aabenbaring for mennesker, der er vante til at høre kristelige teorier diskuterede hver søndag. I det første tilfælde vilde han bli forfulgt som en fritænker og i det andet som en vranglærer. Sæt, at han vilde tale mod presternes anmasselser eller dyrkelsen af bibelbogstaver, optræde

mod en religion, der sætter intetsigende former over alt andet, eller mod en sadducæisk fornegtelse af alt, hvad der er aandeligt, ligesaa kraftig og skarpt, som han gjorde i Jerusalem, hvorledes vilde det gaa ham? Den religiøse verden kunde ikke korsfæste ham, men bagvaskelsens og hadets forfølgelse vilde slippes løs mod ham.

Jeg tror, der er tusener, som vilde slutte sig til ham, mangfoldige flere end de, som anerkjendte ham i Judæa, — thi verden er i sandhed gaat fremad siden dengang — tusener af oprigtige mennesker af alle religiøse samfund og tusener af dem, som nu saa rigelig betænkes med navne som rationalister og vildfarende, fritænkere og ateister. Men der er tusener, der kalder sig med hans navn, som vilde vende sig bort fra ham i forfærdelse eller uvilje, som vilde ringeagte eller forfølge ham, thi han vilde komme midt op i vor gamle religiøse konservatisme, vore læresystemer og snevre troesbekjendelser, vor overtro og falske liberalisme, vore presteskaber og gudstjenester, ligesom han fordum optraadte i Jerusalem lig et lyn til at fortære og tilintetgjøre alt falskt og overtroisk, alt, hvad der hæmmer og tvinger, alt ukjærligt, reaktionært og filisteragtigt, og optænde til nyt liv alt, hvad der i vort samfund er levende og kjærligt, i slægt med lyset og af sandheden. Hvis vi kunde modtage den revolution, han vilde gjøre, vilde vor nationalreligion bli frelst, i modsat fald vilde den tilintetgjøres af slaget og dø.

Naar vi tænker os Kristus talende til os saaledes, som han vilde tale nu, burde vi, brødre, handle ligesom mænd, der i sin leir har opdaget en forræder, som de maa tilintetgjøre, hvis de ikke selv skal dø. Fri eder ud af hykleri og formvæsen og overtro, og gaa ud i frihedens, personlighedens og sandhedens klare luft! Vælg! Paa den ene side en vanereligion efter skik og brug, en kalket grav; paa den anden side en personlig religion, hvis sikre grund hviler i sjælens inderste kraft; enten religion af ord, forelæste af andre, som begynder i selvbedrag og ender i blindhed, overtro og sjælens rædsel, eller en religion, der er ét med livet, som begynder i selvbestemmelse, fortsættes i personlig handling og ender i en bevidst hvile i samfund med Gud!

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *Kringsjaa.)*

(Fortsættelse.)

— *Ak, hvilken skjæbnens ironi!* —

Følgen af alt dette var, at han betroede fru Deane det arbeide at faa skik paa denne hvalp af en nevø, som han havde.

Hun overtog det meget godmodig og begyndte med at lære mig at danse og sagde, at jeg kunde faa danse med hende paa det forestaaende jagtbal. Jeg gjorde saa næsten hele aftenen til min usigelige glæde og triumf og til stor forargelse for oberst Ibbetson, som kunde danse meget bedre end jeg, — ja til stor forargelse for mange andre kjække mænd i røde frakker; thi hun ansaaes for aftenens dronning.

Fru Deane lærer mig at danse.

Naturligvis blev jeg forelsket i hende eller indbildte mig ialfald at være det. Til sin moders store forfærdelse opmuntrede hun mig paa alle maader, dels for fornøielsens skyld, dels for at ærgre oberst Ibbetson, hvem hun øiensynlig havde begyndt at hade. Efter den maade hvorpaa han ofte talte om hende til mig (denne opdrager af engelske gentlemen), havde han ogsaa gjort sig fortjent til hendes had. Han havde aldrig med en tanke havt til hensigt at gifte sig med hende, det er sikkert nok, og dog havde han udsat hende for hele egnens omtale.

Her kan jeg jo samtidig fortælle, at oberst Ibbetson var en af disse besynderlige mænd, som livet igjennem gaar om med den fixe ide, at de er uimodstaaelige for kvinder.

Han blev aldrig træt af at efterstræbe dem, ikke paa grund af nogen særlig forelskelse eller af galanteri men udelukkende af ønsket om at kunne staa som en Don Juan i andres øine. Intet gjorde ham lykkeligere, end naar man saa ham staa og hviske hemmelighedsfuldt i en eller anden krog med den vakreste dame i værelset. Han syntes ikke at lægge merke til den kjendsgjerning, at for hver saadan kvinde, som var forfængelig, taabelig eller simpel nok til at føle sig smigret ved hans idiotiske efterstræben, vilde mindst et dusin afsky og hade selv synet af ham og vise det tydelig nok.

Denne forfængelighed havde tiltaget med aarene og antog en meget farlig skikkelse. Han blev indiskret og endnu værre, han løi! Selv de døde — de beundrede og ulastelige døde — var ikke sikre i sine grave. Det var hans hevn over uforglemte fornærmelser.

Ibbetson maatte en dag bøde med sit liv for denne ulykkelige galskab, og den mand, som tog det (rigtignok mere ved et tilfælde end med overlæg), har endnu ikke kunnet føle hverken samvittighedsnag eller anger.

* * *

Der blev da en hel scene mellem Ibbetson og mig. Han fordømte og forbandede mig og skjældte mig ud paa alle maader og min fader tillige, og slog mig tilsidst. Jeg havde selvbeherskelse nok til ikke at slaa igjen; men jeg forlod ham paa stedet med saa megen værdighed, som jeg kunde opdrive.

Paa denne uheldige maade endte min korte erfaring om engelsk landliv — lidt jagt og fiskeri, lidt dans og kurtiseren, netop nok til at vise mig, at jeg var uskikket for det hele.

Et bittersødt minde, fuldt af ydmygelser, men dog ikke uden en vis tiltrækning. Der var det vakre aabne hav, den frie himmel og det afvexlende veir, samt den vakre fru Deane, som gjorde mig til nar for at hevne sig paa oberst Ibbetson, fordi han forsøgte paa at gjøre hende til nar, — hvilket alt igjen gjorde ham til latterskive for hele naboskabet i mindst ni dage. Og jeg hevnede mig paa dem begge paa en efter min mening heltemodig maade, skjønt det jo ikke staar ganske klart, hvor heltemodet slutter og hevnen begynder. Jeg reiste nemlig min vei til London og lod mig hveve til kavaleriet, hvor jeg forblev i et aar. Jeg var noksaa lykkelig der og lærte en hel del mere godt end slet. Efter en tids forløb blev jeg udløst og sendt til arkitekt Lintot. Min onkel havde nemlig gaaet ind paa at betale mig £ 90 aarlig i tre aar, og saa skulde jeg overlades ganske til mig selv.

* * *

Jeg leiede et lidet logis i Pentonville for at være i nærheden af hr. Lintot og arbeidede i tre aar flittig paa mit nye arbeide; i hele denne tid hændte intet af betydning i mit ydre liv. Derpaa ansatte Lintot mig som lønnet assistent, og jeg tror ikke, han havde nogensomhelst grund til at klage over mig, og han klagede heller ikke. Jeg var værd min løn, tror jeg, og endda lidt til, hvad jeg aldrig fik og heller aldrig bad om. Heller ikke klagede jeg over ham; thi trods sine smaa anfald af forfængelighed, hidsighed, egoisme og et slags gjerrighed var han baade en god og en meget dygtig mand. Hans mønsterværdige hustru var paa ingen maade det vakre menneske, som han havde udmalet for mig, og heller ikke syntes nogen anden end han selv at finde det. Hun var lidt ældre end han, meget stor og svær med markerede, men ikke uregelmæssige træk og en meget høi pande. Hun bar sit tynde farveblege haar i en streng krølle paa hver side af ansigtet og resten samlet i en truende liden knude paa baghovedet. I tidligere dage havde hun været guvernante, var meget glad i gode, lange ord og meget kritiserende. Hendes mands leilighedsvise feiltagelser hvad grammatik og akcent angik, maa have været en stor prøvelse for hende. Hun havde sin opgjorte mening om alle mulige ting under solen og ventede, at alle andre mennesker skulde kjende den og dele den. Og dog var hun ikke stolt; nei, hun var en sand ydmyghedens drage! Hun forstod udmerket at være baade herre og herskerinde i sit hus. Trods alt dette var hun en udmerket hustru for hr. Lintot og en kjærlig, opofrende moder for hans børn, som var meget stygge og kuede (og tilbad sin fader), saa at Lintot, der betragtede hende som Venus, Diana og Minerva i én person, var den lykkeligste mand i hele Pentonville. I det hele taget var hun venlig og hensynsfuld mod mig, og jeg gjorde altid mit bedste for at behage hende. Desuden forærede hun mig et gammelt firkantet piano (en gave, som jeg ikke kunde være taknemmelig nok for), som havde tilhørt hendes moder, og som havde gjort tjeneste i hendes skoleværelse, indtil Lintot gav hende et nyt (thi hun var en vel uddannet musiker af den strengeste klassiske skole).

Dette piano var den væsentligste prydelse i min lille dagligstue, som det næsten fyldte, og paa det forsøgte jeg at lære noderne og med en finger at finde ud de kjære, gamle melodier, som min fader pleiede at synge og min moder at spille paa harpe.

At synge selv kunde der ikke være tale om; min stemme (som jeg haaber ikke var altfor ubehagelig, naar jeg nøiede mig med at tale), kom til at ligne en kjæmpepaddes, skjult under et uldteppe, naar jeg forsøgte paa at udtrykke mig i sang. Min strube negtede at frembringe de toner, som jeg havde bevaret saa nøie i erindringen, og resultatet blev sørgeligt.

Derimod kunde jeg synge aldeles nydelig *inden i mig*. En regnfuld

dag inde i Islington omnibusen sang jeg saaledes „Adelaide“ med hr. Sims Reeves's stemme — en utilgivelig frihed —, og uagtet jeg kanske ikke selv burde sige det, sang jeg den dog virkelig bedre end han, saa godt at jeg bragte mig selv til at græde saa stærkt, at en venlig gammel herre, som sad ligeoverfor mig, syntes at fatte dyb medlidenhed for mig.

Jeg besad ogsaa den evne nøiagtig at huske en hvilkensomhelst melodi, naar jeg engang havde hørt den, og kunde fløite den senere — selv om det kun var en af onkel Ibbetsons valse. Som et exempel herpaa kan jeg nævne følgende. Sent en aften i Guildford Street vandret jeg afsted i samme retning som en anden forsinket person (paa den anden side af gaden), der ved maanens tilsynekomst beyndte at fløite. Han fløitede udmerket, og hvad mere var, han fløitede den vakreste melodi, jeg nogensinde havde hørt. Jeg følte alle variationer og modulationor, som om et helt orkester havde akkompagneret ham, saa ypperlig og udtryksfuld en fløiter var han. Og saa begeistret blev jeg, at jeg besluttede mig til at gaa over gaden og spørge, hvad det var: — „Din melodi eller dit liv!“ Men han stansede pludselig udenfor no. 48 og lukkede sig ind med sin nøgle, før jeg fik frembragt min ydmyge anmodning. Hele næste og mange følgende dage gik jeg og fløitede denne melodi, uden at jeg kunde finde ud, hvad det var, indtil jeg en aften hos Lintots spurgte fruen (som tilfældigvis var ved pianoet), om hun kjendte den, og saa atter begyndte at fløite den. Til min glæde og overraskelse akkompagnerede hun den strax helt igjennem, medens jeg ikke gjorde en eneste feil eller tog en eneste gal node. — „Ja“, sagde fru Lintot, „det er en vakker, indtagende liden melodi — af det slags, der øieblikkelig bliver populære.“

Jeg beder læseren ydmygt om undskyldring for denne lille digression. Dersom han er musikalsk, vil han tilgive mig; thi melodien var en serenade af Schuberth, og jeg havde ikke engang hørt Schuberths navn før.

(Forts.).

Socialisme i England.

Af *Otto Gaup* i »*Die Gegenwart*«.

Enhver uhildet iagttager af vor tids sociale og politiske forhold maa indrømme, at alle Europas nationer bevæger sig fremad i hurtigere eller langsommere tempo paa den brede vei, som fører til socialisme. Enten man undersøger parlamentets arbeider, gjennemløber pressens ledende artikler, lytter til folketalerne eller vender sig til forkynderne af den patenterede visdom fra katheder eller prækestol, overalt møder vi talen om et nyt socialt system, som ser et tilbagelagt standpunkt i den sandhed, at et folks vel og velfærd alene afhænger af individernes energi, initiativ og ansvarsfølelse, og som paa sin side sætter alt sit haab og al sin tillid til statens alvidenhed, allestedsnærværelse og almagt. I spidsen for alle andre nationer stormer England frem paa denne afvei, det samme England, som hos os fremdeles gjælder for det egentlige hjem for *laissez faire*-politiken og en afgjort modstander af statens voxende myndighed og indblanding. Paa kontinentet drømmer man endnu bestandig om Cobdens og Brights, Macauleys og Mills England, og kun for de færreste er det gaaet op, at i løbet af det sidste fjerdedels aarhundrede har de grundigste og radikaleste forandringer fundet sted i Englands socialpolitiske anskuelser, hvad der da ogsaa gjenlyder i enstemmigt kor fra talerstole, parlament og presse. Den gamle „liberalismes“ teorier, under hvis herredømme England har taget det mest storartede opsving, efter at den ved korntoldens ophævelse i 1846 havde tilkjæmpet sig en endelig seier, kan ikke blive grusommere behandlet i Tysklands socialistiske blade, end de nu bliver det af begge partiers ansvarlige statsmænd.

Den klassiske nationaløkonomis lærdomme, imod hvilke der for tredive aar siden neppe lod sig høre en eneste oppositionel stemme, ansees nu som passende inventar for et pulterkammer, og den, som endnu bekjender sig til den, staar absolut alene mod al verden. Lovforslag, som man knapt vovede at fremkomme med for et fjerdedels aarhundrede siden, og som, om de blev fremsatte, foragtelig forkastedes af parlamentet som stridende mod alle en sund statsstyrelses dogmer, bliver nu ikke bare debatterede, men virkelig indforlivede i lovgivningen. Mon en Cobden eller en Macaulay kunde have tænkt sig muligheden af, at sager som den lovbefalede otte timers arbeidsdag eller den lovfæstede almindelige alderdomsforsikring vilde blive diskuteret for ramme alvor af erfarne politikere i det frie England i aaret 1893? Endnu i 1866 kunde lord Sherbrooke prise det engelske parlament lykkeligt over, at der gaves en oase, i hvilken alle uden partiforskjel havde et fast standpunkt, og det var den politiske økonomis sunde grundlag. Nu vover derimod ingen politiker at komme med modsigelser, naar Sir William Harcourt, den nuværende finansminister, aabent bekjender: „*Nu er vi alle socialister*.“

Paa kontinentet tager man ofte feil af denne tingenes udvikling og det af to grunde. For det ene er England engang — og det af meget gode grunde —

i sin handelspolitik forblevet de liberale traditioner tro lige til nu, om end ogsaa her skriget efter „*fair trade*“, det vil sige beskyttelsestold for industri og landbrug, lyder stedse høiere. For det andet glemmer man altfor ofte, at mange forholdsregler, som for det til patriarkalsk regimente vante fastland ikke er noget usædvanligt, for England betyder et brud med den traditionelle politik, et brud, som kun kan forklares ved en fuldstændig indre omvæltning. I de kontinentale stater hersker fra gammel tid af en traditionel regjeringssocialisme, som af gammel vane holder sig indenfor visse grænser; for England derimod betyder statssocialismen en omvendelse, og ingen iver er som bekjendt større og farligere end den nyomvendtes. Medens derfor til langt ind i sextiaarene den engelske lovgivnings tendenser gik i retning af stadig mere og mere at indskrænke statens magt og virksomhed for derved bedst muligt at befrie det enkelte individ for alle lammende lænker og henvise det til dets egen frie kraft, hersker fra den tid at en netop modsat bestræbelse, som stadig forøger antallet af statens funktioner, og som slet ikke kan faa nok af love og forordninger, der griber stedse dybere ind i den individuelle frihed.

Man vil muligens i ovenstaaende linjer se overdrevne og ubeviste paastande. Nuvel, beviset finder man i Englands parlamentsforhandlinger og lovbøger. Den, som studerer disse, kan nok bestride, at det opkommende system vil have heldige følger, men han vil ikke kunne negte, at det bærer den skildrede socialistiske karakter, og at det fremstiller sig som et fuldstændigt brud paa den liberale tidsalders traditioner. Som bevis for mine paastande kan jeg her kun give et flygtigt overblik over de sidste tyve aars lovgivningsarbeide.

Som første spire til det socialistiske upastræ, som nu trives saa frodig, kan man betegne „*the landlord and tenant act*“ for Irland fra aaret 1870. I den sveg det liberale parti først sin grundsætning, ikke at skabe nogen klasselovgivning. Under trykket af politiske forhold rakte det til gunst for de irske forpagtere socialismen fingeren, hvorved den snart skulde faa hele haanden. Loven var et indgreb i kontraktfriheden derved, at den lod domstolene fastsætte forpagtningsafgiften; den berøvede eiendomsbesidderen al autoritet over hans forpagtere, og i den hensigt at sætte dem i stand til selv at erhverve sig jordeiendomme stillede den statskredit til forpagternes disposition. Denne aand er bleven den herskende i alle andre irske landlove. Men man kunde naturligvis ikke ustraffet ofre sine grundsætninger for politiske hensyn. Den agrariske agitation strakte sig til Skotland, Wales og England, hvor forpagterne forlangte lignende begunstigelser som de, der var blevne deres irske brødre til del. I tidsrummet fra 1870 til 1887 blev der fremsat ikke mindre end 75 lovforslag angaaende hus- og landeiendom; 15 af disse blev lov. De gaar alle mere eller mindre ud fra den grundsætning, at staten har ret til at foreskrive det enkelte individ den brug, han skal gjøre af sin eiendom, og tillige til at konfiskere virkelig eiendom. De aabenbarer alle en tendens til at sætte landnationalisation eller dual eiendomsret i stedet for privateiendomsretten. Denne tendens er ikke bleven afsvækket i sin virksomhed derved, at ifølge reformakten af 1885 tusener af jordarbeidere har erholdt stemmeret. De er ved de sidste almindelige valg blevne ganske overvældede af de vildeste løfter fra det liberale eller rettere radikale parti, og de har erholdt den første afbetaling ved den nylig foreslaaede „*parish council bill*“, som fra grunden af demokratiserer den gamle nedarvede engelske landkommuneforvaltning, og som giver det ligeledes demokratiserede amtsformandskab vidtgaaende expropriationsrettigheder.

Har eiendom i jord og grund været den mest udsatte del af privateiendommen, saa har dog — hvad kun den største kortsynthed kunde haabe — socialismen ikke stanset der. Efter dens hele natur egner sig bedst for dens experimenter de store korporationers kapitaler og eiendomme, saasom sporvogns-, gas- og vandforsyningsselskaber. Kravet paa, at staten skal tage disse i besiddelse eller skaffe dem en bedre bestyrelse, har fundet megen anklang i parlamentet. Aarlig fremkommer der en hel række forslag, som ganske rolig gaar ud fra, at hvad der i virkeligheden er ren privateiendom, skal og bør være offentlig eiendom, som staten kan forvalte efter behag.

Bergverksdriften frembød et velkomment felt for statens interventionsmani. Her har parlamentet git en række love, hvis hensigt visselig er den bedste, men hvis virkning for størstedelen bestaar i, at de svækker den personlige ansvarsfølelse hos grubeeierne og fremkalder en ubetinget tillid til regjeringsinspektionen. Siden 1872 beskjæftiger ikke mindre end tyve nye love sig med jernbaner, skibsfart og fiskeri i den hensigt at lade staten regulere private foretagender. En bestandig forfeilen af det tilstræbte maal leder her som overalt til nye og ligesaa frugtesløse love.

Af stor udstrækning er naturligvis den egentlige saakaldte arbeiderlovgivning. Den forlader overalt det sunde princip: statens beskyttelse af de umyndige — det vil sige børn og kvinder —, og søger ved vilkaarlig indgriben ogsaa at gjøre mandlige og myndige arbeidere delagtige i statens hjælp og beskyttelse. Til 1887 blev der offentliggjort ikke mindre end 16 love, som alle gaar ud fra den forudsætning, at det er statens pligt at forskaffe arbeiderne gratis boliger, offentlige haver, bad o. s. v., og at dette maal berettiger beskatning og expropriation af jordeiendomme. Hensynet til arbeiderne har ogsaa væsentligst bestemt den engelske skolepolitik; her ophæver staten i stigende maalestok forældrenes ansvar for børnenes opdragelse og træder i deres sted. For dem, som den allerede har opdraget, har den overalt pene læseværelser og rigt materiale til læsning gratis, — det vil sige *paa skatteydernes bekostning.*

Den mest træffende illustration af den overproduktion paa lovgivningens omraade, hvorunder England lider, yder de love, der angaar nydelse og salg af spirituosa. Parlamentet bliver hvert aar oversvømmet af det slags forslag med den følge, at indtil 1887 er dog ikke mere end tyve af dem indforlivede i lovgivningen. Et godt exempel paa deres tyranniske aand er „*the local option bill*", som et ministerium, der kalder sig liberalt, i disse sidste dage vovede at forslaa. Den proponerer ganske ligefrem og rolig at lade en majoritet af to trediedele afgjøre, hvorvidt man i et distrikt kan faa lov til at tage sig et glas øl i et vertshus eller ikke*).

Jeg maa indskrænke mig til denne skisse, men vil dog henvise alle, som ønsker at danne sig en levende forestilling om den socialistiske aand, som nu hersker overmægtig i England, til et nøiere studium af de saakaldte *private bills*, især dem, som udgaar fra bykommunerne. De vidner for størstedelen om en ligefrem suveræn foragt for individuel frihed og individuel eiendomsret. Ved læsningen af samme med deres ofte i de mindste detaljer gaaende bestemmelser tror man uvilkaarlig ofte at have for sig et kapitel af de gamle love fra Tudorernes tid. Man har ofte kaldt den liberale stat for en natvægterstat; med større ret kan man anvende ordet bedstemoderregimente om et system, som

*) I Amerika afgjør simpel majoritet det. Hvad vilde forfatteren sige om det? (Red.)

økonomisk betragtet fremstiller sig som en altid videre gaaende substitueren af statens virksomhed for den private virksomhed, juridisk betragtet som konfiskering af den enes formue til fordel for den anden og etisk betragtet som svækkelse af den individuelle ansvars- og selvstændighedsfølelse.

Hvor skal vi søge aarsagen til den grundige forvandling af Englands socialpolitiske anskuelser? Er ikke deres almindelighed og uimodstaaelighed netop et bevis for, at landets virkelige vel og interesser kræver den? Jeg tror det neppe; jeg tror, der for det hele fænomen lader sig anføre en fyldestgjørende grund, som ikke har noget med dets indre berettigelse at gjøre. Englands statssocialisme synes mig at være den direkte og nødvendige følge af den altid videre gaaende *demokratisering* af dets forfatning og institutioner.

Fra aaret 1867, da to millioner arbeidere erholdt stemmeret, som siden den tid er bleven end yderligere udvidet, har England mere og mere nærmet sig det rene demokrati. Den politiske magt er faldt ud af hænderne paa det saakaldte „*gentry*“ og ligger nu i virkeligheden hos arbeider- og haandværkerklassen. Alt kom nu an paa, hvorledes de nye vælgere vilde benytte sin herskende stilling, om de vilde gjøre som andre før dem og rette lovgivningen egoistisk efter sin egen klasses interesser. Man kan ikke negte, at de har vist og viser en sterk tilbøielighed dertil. Den første brug, som arbeiderne gjorde af sine nye rettigheder, gik i alle fald i den retning. De ophævede alle statens indskrænkninger af foreningsfriheden. Siden den tid har de udøvet et stedse stærkere tryk til gunst for en socialisme, der stemmer penge ud af andre folks lommer for derved at berige ens egen klasse. Den vigtigste aasag til, at dette tryk blev saa følgerigt, ligger i den britiske konstitution. Den berømte nationaløkonom Fawcett har allerede i 1872 i et af sine skrifter profetisk henvist til dette og ladet høre følgende advarsel: „Den voxende tendens til altid at se sig om efter statens hjælp er en større fare for England end for noget andet land. De to store politiske partier, som kjæmper om stilling og magt, er udsat for den stadige fristelse til at overbyde hinanden i løfter for at erholde vælgernes hjælp. Under trykket af denne fristelse kan de let komme til at antage lærdomme, mod hvilke de selv vilde være de første til at protestere, om ikke deres dømmeevne forud var indtagen. Denne fare hænger truende over landet.“ Nu er denne fare bleven til virkelighed, og intet af de to store partier kan sige sig frit for at have beyttet den sociale bevægelse i partiinteresser. Det liberale parti, af hvilket man efter dets fortid snarest skulde have ventet en afgjort modstand mod statssocialismen, har ved at udklække statssocialistiske planer og forkynde farlige fraser, der smigrer arbeidernes forfængelighed og fanger deres stemmer, endog overtruffet de konservative. Det udvikler sig stadig mere til et rent radikalt-socialistisk parti; *whig*-elementerne, som endnu til en vis grad holder fast ved de liberale traditioner, trænges ved hvert valg redningsløst mere og mere i baggrunden, og det er vel bare et tidsspørgsmaal, naar de ganske gaar over til sine gamle fiender, toryerne. Maaske vil historiens ironi, at disse i sin kamp mod de mange tuseners tyranni over den enkelte bliver de eneste forkjæmpere for den individuelle frihed og personlige uafhængighed. — Hvad vil fremtidens udvikling blive? Jeg tror, man trygt kan sige, at England i en rum tid vil skride frem paa den betraadte bane og altid indlade sig paa mere og mere storartede og dristige sociale experimenter. Kanske vil det da blive klogt ved skade og atter vende tilbage til den økonomiske opfatning, som det har at takke for sin storhed, og som det nu saa utaknemmelig har afsvoret. Endnu viser der sig ikke mange tegn til omvendelse. Kun saa

meget har socialismens modstandere til dato opnaaet, at udviklingen i England ikke længer er blind og sig sin rækkevidde ubevidst som i den første tid. Netop det har nemlig gjort den engelske socialisme saa farlig, at den ikke som paa kontinentet ved forkyndelser om revolution og aabenbaring af sine endelige maal og hensigter har skræmt borgerstanden. Dens metode er mindre larmende og meget mere forførerisk. Den sætter sig det ene maal efter det andet og søger at naa hvert af dem paa konstitutionel maade gjennem en parlamentsbeslutning. Men vælgerne og døgnpolitikerne ser altid blot hen til den nærmeste virkning af en forholdsregel, og denne synes ved mange socialistiske forslag at være af en saa øiensynlig sund natur — de glemmer, at hver enkelt lov har den tendens at bestemme lovgivningens hele retning, og de tror altid at have det i sin haand at stanse de bevægelser, som de selv har fremkaldt, ved et „hertil og ikke længer!" — indtil det er for sent.

En kommunistisk by.

(Efter *Harper's Weekly*).

Ikke langt fra den store, travle fabrikby Pittsburg i staten Pennsylvanien i de Forenede stater ligger den lille kommunistiske by *Economy*. Den er grundet af et religiøst samfund paa det princip, at „Guds børn" bør have alt fælles, og at ingen bør have noget forud for andre. Samfund og by er nu over 70 aar gamle, men vil nok heller ikke blive meget ældre. Opløsningen ventes daglig.

Byen, bestaaende af meget solide, gammeldagse murhuse, hvoraf hvert enkelt er bolig for en familie og omgives af en større have, tæller nu blot ca. 500 indbyggere, men indtager et forholdsvis betydeligt areal. Af disse 500 mennesker er dog blot de 40 medlemmer af samfundet; de andre er leiede arbeidere og deres familier. Thi medens medlemmerne har alt fælles sig imellem, vedligeholder de dog overfor udenverdenen sin stilling som private kapitalister. Engang bestod samfundet af et større antal mennesker — for en kort tid henved 1000 —, der virkelig havde alt fælles, og som alle arbeidede sammen. Nu derimod er samfundet faatalligt og rigt; følgen er, at medlemmerne tager sig det ganske magelig. De ældre sidder i det styrende raad, de yngre tjenestgjør som opsynsmænd og lignende, og alt virkeligt arbeide udføres ved leiet hjælp. Det er saaledes kun høist uegentlig, at byen nu kan kaldes kommunistisk. Den er et nyt mindesmærke over strandede forhaabninger og brustne idealer. Sit dødsstød fik samfundet ifjor, da $^2/_3$ af medlemmerne bevægedes til at bryde sine løfter og forlade det. Nu venter man, at der snart vil blive en noksaa bitter og ihærdig kamp mellem medlemmerne om samfundets betydelige eiendele, naar det — hvad der ikke længe lader sig forhindre — opløses. Det erkjendes nemlig nu ogsaa inden samfundet, at det omtrent har udspillet sin rolle. Dets formue anslaaes til meget forskjellige beløb. Der gik for nogen tid siden rygter om 10—12 millioner doll., der dog under retslige undersøgelser syntes at reduceres til én million. Men med den simple maade, hvorpaa disse folk lever, er ogsaa det sidste beløb for dem en betydelig formue. Den jord, der omgiver byen, og som dyrkes af de leiede ar-

beidere, giver en overflod af fødemidler for den hele befolkning. Alt indlægges i de kommunale lader og magasiner, hvorfra hver familie simpelt hen tager, hvad den behøver. Der spindes og væves ogsaa i byen af tjenestefolket, og der tilberedes vin. Samfundet eier et teglværk og et sagbrug med betydelige skove, saa det trænger meget lidet fra udenverdenen. Medlemmernes øvrige formue er sat i jernbaneaktier og i forskjellige andre større forretninger ude i hedningernes og de vantroendes verden. De trækker hvert aar sine betydelige renter og dividender, som delvis lægges til kapitalen. Der medgaar intet til moderne luxus; for den har de meget liden respekt; derimod spiser de meget godt, og deres huse udmærker sig ved en vis solid, gammeldags komfort. Gammeldags maa alt være. Hvad der var godt nok for fædrene, maa være godt nok for børnene. Følgen er, at slige nymodens paafund som ventilation med fuldt op af lys og frisk luft i husene eller andre sanitære indretninger glimrer ved sin fraværelse. Alle huse har indgangsdør paa siden ud mod haven; fra gaden ser man blot nogle smaa firkantede vindusaabninger i de med vildvin helt overgroede mure.

Medlemmerne er omtrent alle ligesom samfundets grundlægger tyskere. De færreste af dem taler andet end tysk. Ogsaa arbeiderne tilhører samme nationalitet og finder Economy at være et eftertragtelsesværdigt arbeidssted. Man behandles altid med venlighed, har det lunt, godt og magelig. Ingen kamp for tilværelsen findes der. Man tager liv og arbeide med ro, sover længe og godt i gammeldagse, magelige tyske senge med bløde fjærdyner og spiser dygtig af god, kraftig mad.

Livligt er det ikke i Economy. Gaderne er tilgroede med høit, deiligt græs. Døre aabnes kun sjelden for at slippe en af de underlige huses beboere ud eller ind. Overalt hersker fred og ro. Byens livligste beboere — eller rettere sagt de eneste, der viser tegn paa livlighed, — er hønseflokkene, der befolker de græstilvoxede gader. Hanegalene er den eneste lyd, der ryster den stille luft fra morgen til morgen igjen. Og intetsteds i verden synes høns at trives saa vel og føle sig saa fuldt hjemme. De er det, som falder en mest i øinene i den hele lille by. Overalt er de, allevegne fra lyder deres kaklen, og paa bordet er kyllinger med vafler den store hovedret.

Og dog ligger dette stille, saa helt uamerikanske og om tyske fjelddale i aarhundredets begyndelse mindende samfund blot fem minuters vei fra en af landets fornemste og mest befærdede jernveie. Det ligger paa kanten af et vakkert, frugtbart høideplateau ved den brede Ohioflod, ret ovenover jernveien, hvorfra en sti fører op til byen.

Samfundet styres af en kurator med et raad paa syv „ældre". Det har nu sin tredie kurator. Naar nogen indlemmes i samfundet, maa han overføre til det alle sine eiendele. Fra den dag af er der intet i verden, han kan kalde helt *sit*. Forlader han samfundet, gaar han blottet ud fra det; intet tilbagebetales. Til gjengjeld paatager samfundet sig at sørge for, at han og hans intet skal mangle, saalænge de lever.

Videre livligt er det som sagt ikke i Economy, men en vis rolig tilfredshed og lykke synes dog samfundet i 70 aar at have sikret sine medlemmer.

Men hvilken kontrast mellem denne stille, gammeldagse by og den hele friske egn, hvori den ligger, med dens intenst pulserende liv, — med smaabyerne rundt om eller med det ganske nærliggende amerikanske Newcastle, Pittsburg.

Redaktørens sofahjørne.

(En række kauserier).

Der nævnes i det gamle testamente en liden episode, der forekommer mig dybt gribende i sin naturlighed og menneskelighed. Jefta har lovet som tak for den seier, han havde bedet om, at ofre det første, der kom ham imøde ved hjemkomsten. Det første blev hans eneste datter, endnu ugift og ung. Løftet maa holdes. Da begræder hun og hendes veninder ikke saa meget tabet af livet selv som tabet deraf, før hun er bleven hustru og moder, før kjærligheden har fyldt og beriget hendes natur og tilværelse.

Saa naturligt, synes jeg, og saa menneskeligt. Det er saa let at forstaa den følelse, der siger: „Lad mig først faa elske og elskes om end blot for en time eller et eneste øieblik, og saa dø; — lad mig blot faa se kjærlighed lyse mig imøde fra et par øine, jeg selv holder af, og jeg dør tilfreds!“ Men uden det taber man jo af livet det, der gjør det vakrest, varmest og rigest. Skeptikere og kynikere kan smile og spotte alt, hvad de lyster, saa *er* det dog, og saa *bliver* det i al evighed. Der skal *to* par øine og *to* sammenstemte hjerter til for helt at se og helt at føle livets rigdom og fryd. Liv og lykke maa begge staves med ti bogstaver, skal de ikke blive til tomhed og mørke. „Mand og kvinde skabtes mennesket,“ heder det; „de to er ét.“ Kun gjennem deres forening fremkommer det helstøbte, fuldstændige menneske.

Stakkars den, for hvem jord og himmel aldrig har staaet i lys og lue, aldrig har flammet og brændt, aldrig har dirret og skjælvet ved kjærlighedens magt og indflydelse! Stakkars den, som maa gaa livet igjennem alene, se alt det vakre med et eneste par øine og bære sorg og glæde med ét hjerte alene! Stakkars den, for hvem ikke hjem og kjærlighed slaar en tryllekreds om livet, udenfor hvilken striden og kampen og arbeidet er, og inden hvilken der er ro, fred, hvile, forstaaelse — *hjem!*

Jeg tror ikke, Jeftas datters følelse er bleven forældet endnu, og aldrig bliver den det vel. Og den kjærlighed, hvorpaa hjem og familie bygges, ældes neppe, saalænge *mennesket* vedbliver at være skabt som „mand og kvinde“. Den maa vel altid blive livets største rigdom, poesiens og idealernes evige kilde. Kald den selv poesi eller prosa, som man lyster, tag den, hvor den er lavest, eller tag den, hvor den naar sin fulde vækst og udvikling, overalt og altid er den en løftende, en forædlende magt. Alt, hvad der er ædlest, renest og vakrest i liv og tænkning, skyldes den Og mon nogensinde en digter blev til noget uden ved kjærlighedens hjælp og en kvindes inspiration?

Der er en skole af tænkere og forfattere, som indbilder sig selv og søger at indbilde andre, at alt godt i verden gjøres af egennytte, at selvopholdelsesdriften og egenkjærligheden er alles eneste motiv og livskraft. Analyserer man hvilken som helst ædelt udseende handling, mener de, saa finder man altid egenkjærligheden paa bunden. „Hver er sig selv nærmest,“ det er den livets store lov, under hvilken alle bøier sig.

Det maa være en rar verden, disse mennesker har levet i. De maa have været svært uheldige med venner og omgang i livet og have levet i yderst lavtstaaende og barbariske kredse. Enten det, eller ogsaa maa de lide af en organisk skjævhed i syn, opfattelse og dømmeevne. De fleste af os har vist

heldigvis havt erfaringer, der sender slige pessimistiske teorier og spekulationer til den forglemmelse, hvorfra de aldrig burde være blevne fremtrukne.

De to kræfter: *kjærlighed*, der tager hensyn til andre, lever og handler udelukkende for deres skyld, og egenkjærligheden eller *selvopholdelsesdriften*, der gjør alt for ens egen skyld, betragter „jeget" som eneste herre og mester, — disse to kræfter existerer side om side i livet overalt. Ingen af dem lader sig bortforklare. Hverken den ene eller den anden af dem *alene* forklarér alle livets handlinger og fænomener

En anden sag er det, at de to kan samvirke — i sin rette brug og optræden harmonere saaledes, at den ene støtter den anden, at „oplyst egoisme" kræver de samme handlinger som kjærligheden, og at den sidste med sine ofre og opofrelser viser sig at gavne en selv mere, end noget andet kunde. Det er blot at sige, at ret forstaaet er der fuld harmoni og samvirken mellem alle livets kræfter. Det benegter og betviler ingen.

Men de to kræfter er der. Vi handler efter to forsjellige og stik modsatte motiver — hensynet til os selv og hensynet til andre. Ingen analyse i verden kan forvandle den ene til den anden. Vi gjør — forhaabentlig alle — af hensyn til andre, af kjærlighed, ting, der gaar stik imod vore egne ønsker og interesser. Vi ser ikke, idet vi gjør det, saa langt, at vi opdager, at saadanne handlinger dog vil gavne ogsaa os. Vi ser blot eget tab og andres vinding og handler under denne følelse og forstaaelse.

De to kræfter er som centrifugal- og centripetalkraften i den fysiske verden. De er stik modsatte, og dog beror universets existens paa deres samvirken. Det kunde ikke bestaa med en af dem alene. Hver enkelt giver kun en retlinjet bevægelse, — den ene ud i det blaa, den anden ind mod et forsvindende punkt. Nogenlunde paa samme vis er det med kjærlighed og selvopholdelsesdrift i det menneskelige liv. Begge er nødvendige. Hver især giver livet alene en eneste dimension, reducerer det til en ret linje. Ved begges samvirken faar livet fladeindhold, to dimensioner, udstrækning, betydning, form og mening.

Men kjærlighed mellem mand og kvinde, mener den samme klasse mennesker, den er nu ikke egentlig kjærlighed; den er ikke lysten til at gjøre en anden noget godt, til at afse egen lykke for en andens. Den bestaar ikke i offer, men i krav, ikke i at give, men i at begjære. Den har sin rod i det dyriske og sanselige. Der er i grunden intet ideelt, intet aandeligt ved den. Poesi og romantik er blot det fantasiens slør, hvormed vi skjuler dens virkelige lavhed for os selv, — idealiserer, hvad der i grunden er lavt og raat nok.

Der er jo blevet skrevet saa mange bøger om dette i den sidste tid. Tolstoi finder denne kjærlighed i sig selv styg, syndig og skadelig og ønsker at afskaffe den. Han vil indføre almindeligt cølibat.

Og naturligvis er der meget sandt i alt dette. Det, man besynger og lovpriser som kjærlighed, er saa ofte det stik modsatte — den krasseste egoisme, den laveste sanselighed. Det er ikke altid den elskede, som elskeren holder af, men sig selv, ene og alene sig selv. For hende vil han — et aar eller to efter bryllupet — ofre noksaa lidet af egen bekvemmelighed, hygge eller fornøielse, for ikke at tale om liv og helbred; derimod tør han nok af hende kræve betydelige og hyppige ofre baade i den ene og den anden retning. Og at kjærlighed og ægteskab ofte blot dækker over den modbydeligste egoisme og elendighed, det véd vi jo alle altfor vel.

Goethe mente, at et bryllup gjorde et bedrøveligere og sørgeligere indtryk end en begravelse. Han kunde aldrig andet end beklage den stakkars uskyldige unge pige. Der er vist ingen tvil om det, at bryllupet ofte er poesiens, idealernes, romantikens, selve kjærlighedens og den unge piges lykkes, renheds, skjønheds, haabs og livsindholds begravelse. Ingen tvil om det. — Det er sørgeligt. Men vi kan dog blot beklage dem, der saaledes finder sig narret for livets største rigdom, der griber efter det skinnende guld og en dag vaagner med en bundt raadnende halm i haanden. Stakkars dem! Men det gaar nu ikke altid slig. Og de, der narres saaledes, maa ikke tro, at de ægte ting ikke existerer, fordi om de selv blot har fundet det falske.

Lad os blive kvit en del af den overdrevne og gjængse pessimisme overfor disse ting. Der er vist mangfoldige ulykkelige og hæslige ægteskaber og megen „kjærlighed", som det er synd og skam at kalde ved dette navn; derom er der ingen tvil; men der er ogsaa mangfoldige lykkelige ægteskaber, saa vakre, at en digter kunde vinde sig berømmelse ved helt at skildre deres skjønhed selv i de aar, der følger efter guldbryllupet, — og kjærlighed saa ren, ædel og skjøn, at den kunde vise sig med opreist pande blandt englene i den høieste himmel, hviler endnu over hele vor jord og sænker sig i mangt et bryst. Lykkelig den, hvem den velsigner; lad ham eller hende ikke bede om mere, men føle sig fuldt tilfreds, hvad saa end livet forøvrigt bringer! Og stakkars den, som ikke vinder og finder den, eller som gjør et greb efter den og fanger uselhed og elendighed alene!

Jeg kom paa disse tanker, da jeg her om dagen saa Ibsens kjærlighedens tragiske komedie paa Kristiania teater. Der er desværre kjendsgjerninger nok i livet til at bygge saa voldsom, lidenskabelig og aggressiv en anklage mod ægteskab og vanlig kjærlighed paa. De tusen skuespil, hvor den interessante kjærlighedssaga altid ender med forlovelsen eller bryllupet, vidner jo noksom derom Der synes at være en stiltiende forstaaelse mellem forfattere og publikum om, at med forlovelse og bryllup er det slut med alt, der kan fængsle og fange i en kjærlighedssaga. Med dem dør kjærligheden. Ægteskabet er deres grav. „Kjærlighedens korte liv og dens død" kunde jo godt passe som titel for en flerhed af ældre skuespil og romaner.

Man kan derfor forstaa den vilde haan og energi, hvormed Ibsen engang slyngede dette skuespil ud i verden, hvormed han tilraabte den: „Forlovelse og ægteskab bliver kjærlighedens bane; den lever blot i frihed; bedre derfor at slutte en kjærlighedssaga, før den naar frem til disse to sidste akter, bryde den overtvært, for at den i ethvert fald kan leve hel og ren og vakker i mindet."

Hvor megen træffende og bitter, vemodig sandhed er der ikke i dette stykke! Hvor mange tusener af kvinder som *Svanhild* har ikke efter den korte, glade, lyse kjærlighedsvaar fundet sig bittert, bittert skuffede i det ægteskab, der har fulgt efter! Hvor mangfoldige har ikke samlivet bagefter ribbet og plyndret for al skjønhed, alt friskere liv, for hver drøm og for hvert haab og ideal! Hvor mange har det ikke trukket ned, ødelagt, fordummet! Hvor mange har det ikke gjort slette, lave, — brutaliseret! Hvilken sorg ofte at møde igjen som hustru og moder den kvinde, man kjendte som ung pige! Hvilket et fald! Lys og friskhed borte; selve stemmen forvandlet, — alle længsler vingeskudte, alle idealer glemte. Stakkar, stakkar! — Om de dog heller var døde!

Og stakkars pastor Straamand og

hans frue! — Kjærligheden er ikke almægtig. Lad den være saa ren og ædel og stærk og varm, den være vil, fattigdom, slid og en stor barneflok vil ofte faa bugt med poesien og flugten i den.

Fattigdom, ja, mangel paa penge, — den kvæler gjennem aarene mangen vakker kjærlighed, som den ødelægger saa mangen en sjæl, formørker, forbitrer, fordummer, brutaliserer og slider den ud. Selv kjærlighed er afhængig af pengekassen. Det nytter ikke at glemme det. Vi er nu engang „af jorden", „jordiske," vi mennesker; aanden og det materielle; det ideelle og det praktiske, er paa det nøieste forbundne og afhængige af hinanden i vort liv. Og livets store tragedie bestaar i den stadige strid og rivning mellem disse to naturer og krav, og det maal, der maa arbeides mod, er begges forsoning og harmoniske samarbeide.

Fattigdom betyder slid og slæb, mangel og trang. Fattigdom og ægteskab betyder desuden den pinligste sorg, verden eier, — den at se dem, man har kjærest, lide og mangle uden at kunne hjælpe. Og under slige forhold sløves det friskeste og kraftigste sind, kjølner det varmeste hjerte og glemmes alt uden det, der ligger lige for næse og øine.

Stakkars pastor Straamand og hans frue! — Ja, hun var vel en Svanhild hun ogsaa engang.

Trist? — Ja. — Og hjælpen. Ja, den maa komme ad forskjellige veie. Jeg skal her blot nævne to.

„Man maa give dem silden igjen", siger Garborg, da han taler om, hvad der maa gjøres for at skaffe lysere og sundere liv indblandt Jæderens befolkning. *Velstand*, *penge*, maa der med andre ord først og fremst til. Saa ogsaa her. Vi kan ikke ustraffet foragte det materielle. Penge maa der til, — lidt mere velstand, det vil sige rum, lys, tid, sundhed, kraft, nerver, der ikke er udslidte, hjerner, der ikke er sløvede, hjerter, der faar tid til at gjøre andet end pumpe blod til at holde existensen vedlige, det maa der til, hvis vi vil have lysere og lykkeligere ægteskaber og hjem.

Lad os faa bedre sociale forhold, mere velstand ude blandt alle samfundslag, og den skarpe kritiker vil finde mindre at klandre og mindre at begræde i ægteskaber og forlovelser. De vil da sjeldnere kvæle kjærligheden.

Vi burde kanske ogsaa vænne os til at betragte kjærlighed ikke som en slags metallisk ting, der engang fremkaldt taaler alle veir og vinde og trives under alle forhold, men snarere som en plante, et træ, en rosenbusk, der *altid* trænger pleie og stadig maa omgives af de rette forhold og betingelser. Mangler de, saa dør den. Ømtaalig er den ikke netop, gjerne noksaa udholdende og seiglivet; men der er en grænse for dens udholdenhed og livskraft, — og jo bedre og ømmere den pleies, des bedre trives den.

Det er jo noksaa almindeligt, at en mand strax efter ægteskabet anser sig fritaget for de hensyn og de forpligtelser, han saa gjerne har underkastet sig før overfor den, han holder af. Men det var jo netop i den atmosfære, der paa den vis frembragtes, at kjærligheden opstod og trivedes. Naar den pludselig finder sig hensat i en langt tørrere og koldere atmosfære, hvad er saa naturligere, end at den sygner hen?

Kjærligheden er ikke *evig* ifølge sin natur. Den dør ligesaa let, som den fødes. Og dog *lader* den sig holde i live evig eller i ethvert fald livet igjennem. Men den maa *holdes i live* — paa samme maade, hvorpaa den kaldtes til live. Lad mand og hustru være ligesaa hensynsfulde mod hinanden efter som før ægteskabet, og de vil have lidet at frygte fra tidens indflydelse paa deres kjærlighed.

Fra livets latterside.

— Formanden i stenbrudet: „Det er triste efterretninger, vi har til Dem, fru X . . . Deres mands nye uhr er gaaet i stykker; det var et smukt uhr, og nu er det knust i tusen stykker.“ — Fru X . . .: „Kjære, hvordan kunde det gaa for sig?“ — „Jo der faldt et ti tons klippestykke ned paa ham.“

Godt raad. En jernbanefunktionær i færd med at vække en passager, som forstyrrer hele sovevognen ved sin voldsomme snorken: „Alle i vognen er ærgerlige over at maatte høre paa Deres snorken.“

„Det gjør ingenting,“ svarer den søvnige passager; „bed dem bare ikke tro alt, hvad de hører.“

— Før opførelsen af de nye universitetsbygninger i Jena holdt professorerne i almindelighed sine forelæsninger i forskjellige større lokaler rundt omkring i byen. Midt i en af disse sale, hvor professoren i teologi pleiede at holde sine forelæsninger, stod en stor søile. Ved semestrets slutning henvendte studenterne sig til professoren for at faa sine beviser for, at de havde været tilstede ved foredragene. „Men, kjære Dem,“ sagde professoren til en af de ansøgende, „jeg har jo aldrig seet Dem ved nogen af mine forelæsninger!“ — „Ganske rigtig hr. professor; jeg har nemlig altid siddet bag søilen.“ — „Besynderligt,“ var svaret; „De er den fjerde, som foregiver regelmæssig at have siddet bag søilen.“

— Om den berømte engelske prest *dean Stanley* fortælles følgende: „Aldrig før,“ sagde han til sin hustru efter en præken i Westminster abbey, „har jeg evnet at holde den hele forsamling fængslet som idag. De var henrykte; alles øine var fæstede paa mig fra det første ord, jeg ytrede, til det sidste.“ „Intet under,“ sagde hans hustru; „dine handsker laa indeni hatten, og da du tog *den* af, blev de liggende paa dit hoved, og der laa de under hele prækenen.“ Pastoren var bekjendt for at forholde sig ganske stille og rolig uden at gjøre noget slags bevægelser under sine prækener.

— *Moderen:* „Intet under, at du bliver forkjølet, barn; hver nat spænder du jo alle dine tæpper af dig; hvorfor gjør du det?“

Gutten: „Jeg ved ikke, mama; du faar spørge mig om det, naar jeg sover.“

— *Reisende:* Kineserne gjør det til en ufravigelig regel at betale alle regninger nytaarsdag.“

Værten: „J—a—a; men kineserne har ingen jul ugen forud.“

— *Lillegut:* „Sig mig, papa, hvoraf kommer det, at dit haar er saa graat?“

Papa: „Jeg er bange for, det kommer af, at du undertiden har været en uskikkelig gut.“

Lillegut (efter et øiebliks betænkning): „Aa, for en slem gut du maa have været, papa; bedstefars haar er jo ganske hvidt!“

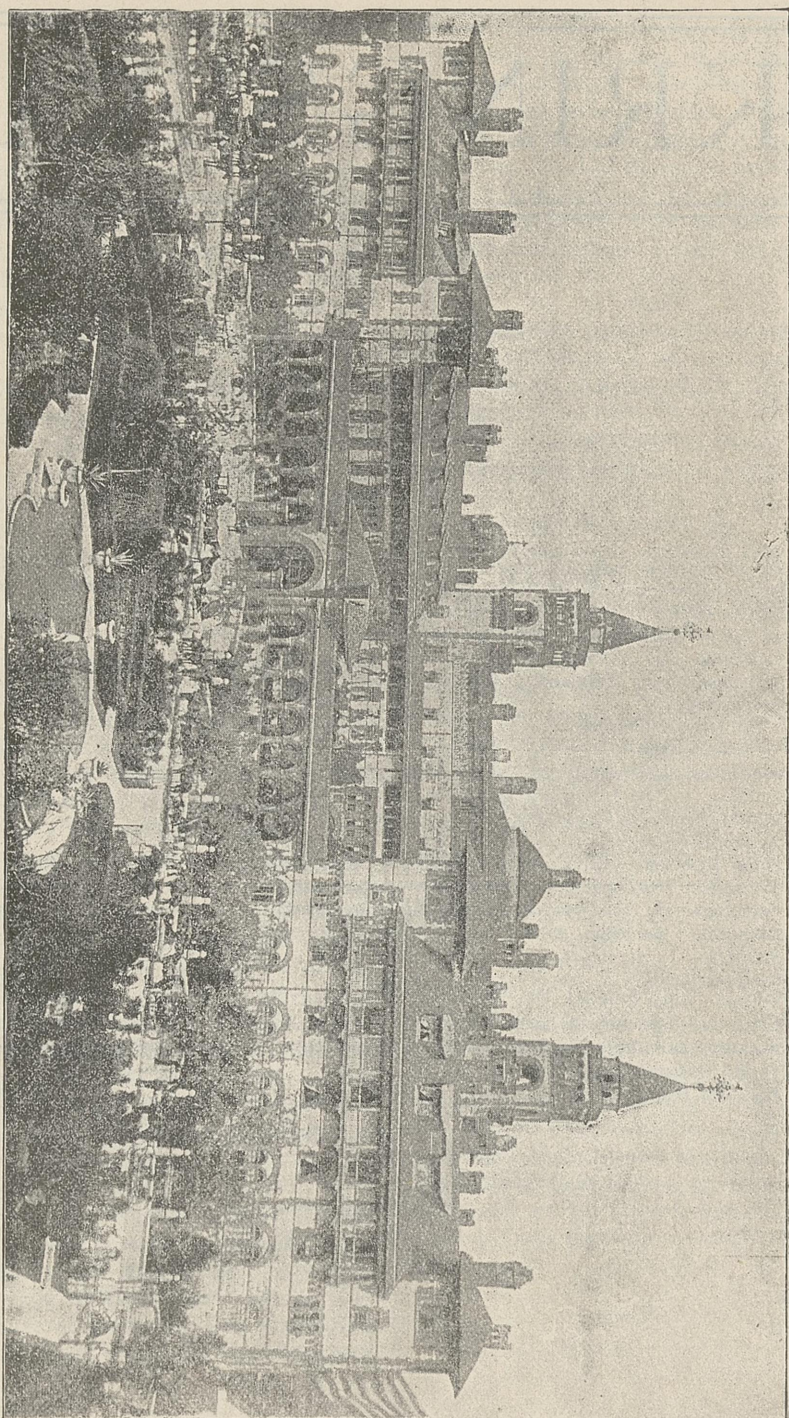
— En vogn, kjørt af en elegant klædt dame med en pent antrukken negergut siddende bag paa kuskesædet, passerede gjennem gaderne, da den blev opdaget af en gammel negerkone. „Du store Gud, det havde jeg dog aldrig ventet at faa se!“ udbrød hun. „Undres, hvad den unge neger-herre betaler den unge hvide kvinde for at kjøre hestene for ham? Jeg vidste nok, at det vilde komme til det en gang; men jeg ventede dog ikke at opleve det.“

KRINGSJAA

No. 9

27DE MAI 1893

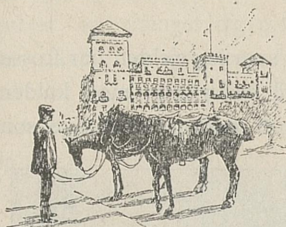
INDHOLD

Hotellet Ponce de Leon i St. Augustin.

Fra blomsternes land.

(Af *Redaktøren.*)

Florida — blomsternes land — er Amerikas Italien. Saasnart vinteren kommer, fyldes dets byer og hoteller med rigfolk og syge mennesker fra nordstaterne, der i dets milde, solvarme klima søger enten at gjenvinde sin helbred eller at tilbringe livet behageligere, end det i nordens vintre er muligt. Og de sydlige vintre er deilige. Som god nordmand burde jeg vel holde af den lange nordiske vinter med dens snetæppe og dens frosne jord og dens død overalt. Og jeg holder af den (NB. naar sneen er ren og der er lys nok at se den ved); men alligevel — blomster er dog vel saa vakre som sne, og det er ikke frit for, at jeg kan forstaa de følelser, hvormed en negerpige fra Afrikas varme egne saa vinteren komme i et nordligt land. Hun forstod ikke, hvad det betød, havde aldrig hørt om en slig aarstid. Da derfor løv og blomster døde og træer og skove stod ribbede og nøgne, da jorden — den deilige, bløde jord, som hun var vant til at benytte som seng til enhver tid —, da den frøs og blev haard som sten, saa haard, at den slog hende stygt og klang som fjeld, da hun faldt overende paa den, — ja da selve vandet stivnede og blev til sten, da gik der gjennem hendes hele sjæl en kulde, der svarede til den, der bragte hendes legeme til at skjælve; — hun begyndte at tro, at verdens ende var kommen, at verden holdt paa at dø; dens legeme blev jo koldt og stivt. Og da saa sneen faldt — faldt uafladelig, skjulende alt, begravende jord og vand og planter, da blev hendes mistanke til vished: jorden var død, og nu begravede guderne den; snart vilde ogsaa hun blive stiv og kold som alt det andet og begraves under snedækket. . . . .

Den varme, tindrende sol og blomsternes svulmende fylde og farvepragt er nu deiligt. En evig sommer er ikke at foragte.

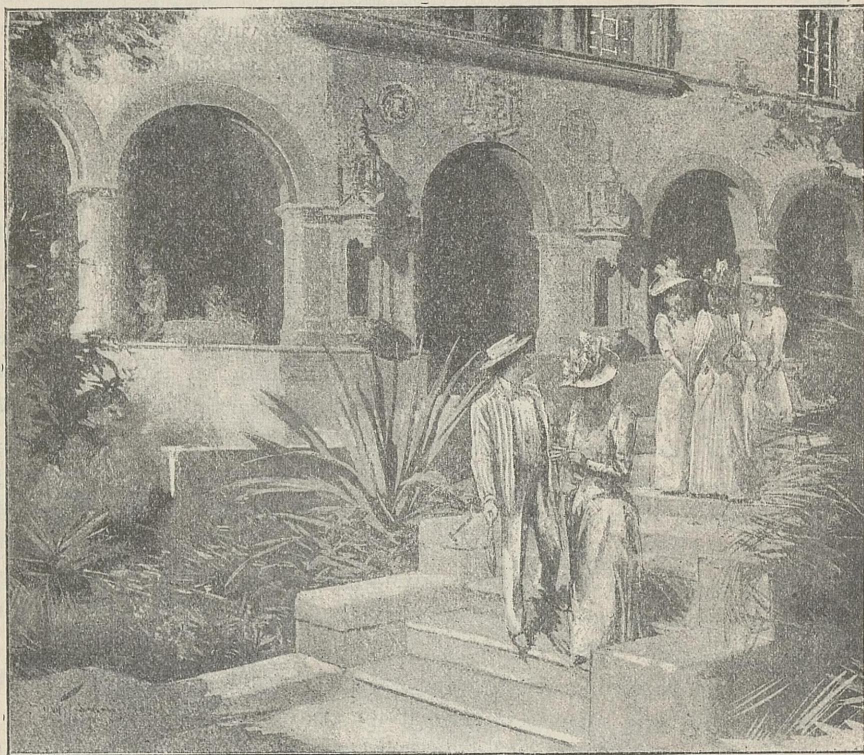
En anden sag er det, at maatte man tage sydens sommer saavel som dens vinter med, saa blev kanske Grønlands klima at foretrække. For der kan blive for meget af varme ogsaa.

Men lykkelige er de mennesker — og der er tusener i de Forenede stater —, som kan have sit sommerhjem blandt friske, grønklædte lier i norden og sit vinterhjem i en af sydens appelsinlunde under palmer og cypresser, omgivet af roser og magnolier og i en luft, fyldt af citronblomsternes rige duft.

Har de saa et enkelt aar lyst til at prøve en vinter i norden for afvexlings skyld, saa gjør de det, — eller de bliver kanske deroppe til ud i januar eller februar og faar anledning sil at prøve slædeføre i stjerneklare

nætter, og saa styrter de sydover og plukker de roser og fornøielser, som der staar og venter dem. Jeg er saa upatriotisk, at jeg gjerne vilde leve paa den maade, ifald pengemidlerne og alle andre hensyn tillod det. En vinter i syden er deilig — det meste af den i ethvert fald og forudsat, at man har raad til at indrette sig, som man ønsker.

For min egen del frøs jeg en del af vinteren, som jeg sjelden har frosset før eller siden. Husene er nemlig ikke byggede til beskyttelse mod kulden, men alene til beskyttelse mod sol og varme. De er derfor saa luftige som

Hotel i syden.

muligt. Kjeldere finder man sjelden. Husene hviler paa en række ganske, høie murpillarer (de fleste beboelseshuse er af træ), og gulvet bestaar blot af et enkelt lag af ganske tynde bord, lagt over bjelkerne. Paa samme luftige og enkle vis er det hele hus bygget. Følgen er da, at naar man en enkelt gang har en kold dag, er det ikke muligt at holde sig varm. Ovne bruges da heller ikke — ikke andet end smaa aabne ildsteder, der bare ærter en ved at vise en ilden uden at varme en. Virkelig *koldt* — efter vore begreber — bliver det jo aldrig; men temperaturen kan enkelte nætter synke et par

grader under frysepunktet, og har man saa regnveir, bliver luften ganske sur og ubehagelig. Til saadanne tider er det absolut nødvendigt at holde sig varm i de almindelige huse. Man samler sig omkring ildstedet saa meget som muligt og fyrer paa af al magt; men det nytter lidet; kulden stiger op fra gulvet og trænger sig gjennem væggene, og vinden blæser friskt ind gjennem de daarlig indsatte og afpassede vinduer. Jeg husker et par dage, da vi alle beholdt vinterydertøiet paa, medens vi spiste, for at holde os nogenlunde varme. Men af slige dage er der jo yderst faa i vinterens løb, og ubehagelighederne ved dem glemmes hurtig, naar sol og varme atter fylder luften og blomsterne, takket være regnen, dufter med øget kraft og fuglene kvidrer lystigere end nogensinde i den klare luft.

Og selvfølgelig er dette ubehageligheder, som maa lægges sydens bygmestre og ikke klimaet til last. Sagen er som sagt, at folk glemmer disse mørke, triste dage saa hurtig i de lyse, varme dage, der kommer efter, at de aldrig faar fremfærd nok til at tage forholdsregler mod kulden. Den finder dem altid uforberedte. Og af sig selv vilde vist sydens folk aldrig have taget forholdsregler mod den; men den stærke indvandring og tilstrømning fra nordstaterne har i de senere aar begyndt at rette paa dette forhold. De nordstatsmænd, der slaar sig ned dernede eller bygger sine vinterboliger der, opfører huse efter alle kunstens regler, lige beskyttende mod kulde som mod hede. Og kan man indrette sig slig, — kan man bygge sit eget hus i syden og saa blive der saa kort og saa længe, man vil, — ja, saa er man virkelig et lykkeligt menneske. Og det er nu ikke bare rigfolk, som gjør det heller. Kommunikationerne er i vore dage saa lette og samkvemmet mellem syden og norden saa udviklet, at mangen en ganske almindelig kjøbmand eller farmer i nordstaterne ogsaa eier sin appelsinlund og sin landeiendom i Florida. Det er jo ét land. Han er lige meget hjemme paa det ene som paa det andet sted. Stjernebanneret vajer over palmernes som over bøgetræernes kroner. To nætter i en magelig seng og en eneste dag bringer ham fra det ene hjem til det andet, og hele tiden reiser han i sit eget land. Lovene, institutionerne, skikke og sæder er i alt væsentligt de samme paa begge steder, sproget er i alle fald det samme. Reisen koster for en mand, der staar sig nogenlunde godt i denne verden, en ren ubetydelighed. Det ligger derfor næsten ligesaa nær for yankee'en at have sin sommerbolig i Massachusetts og sin vinterbolig i Florida, som for en normand at have en bolig i byen og en anden nogle mil derfra ved kysten eller tilfjelds, skjønt hvad afstande og udbytte angaar, er det jo som at have en bolig i Kristiania og en anden i Neapel. — Naar vi engang ogsaa i Europa har sluttet med at være smaagutter og at øde vor kraft paa at hade og skade hverandre, naar i stedet de forskjellige nationer opdager, at vi alle er mennesker og har ganske de samme interesser, og at

Hotelveranda.

vi alle naar vore ønskers maal lettest og hurtigst ved sammenslutning og fredeligt samarbeide, — naar med andre ord Europas forenede stater og folk bliver en virkelighed (og saa sikkert, som at dumhed og uvidenhed ikke er evige, er det blot et tidsspørgsmaal, hvis grænser tør ligge os nærmere, end nogen aner), saa vil det vel ogsaa hos os lade sig gjøre at leve paa den vis selv for den menige mand.

Vi staar nu paa tærskelen til nye, herlige tider og forhold. Lykkelig den, som endnu har en menneskealder at leve i! Vi lever i vor slægts blomstringstid. Hvad tusen aar har forberedt, holder nu paa at gaa i opfyldelse. En periode i udviklingen er igjen omme, og slægten gaar en ny foryngelse, en ny gjenfødelse i høiere og ædlere form imøde . . . . .

. . . . Drømme! — Ja, drømme, som nu jeg absolut tror paa, og som jeg finder slig lykke og glæde ved at kunne tro paa, at jeg bytter dem ikke bort for mange skjæpper guld.

* *

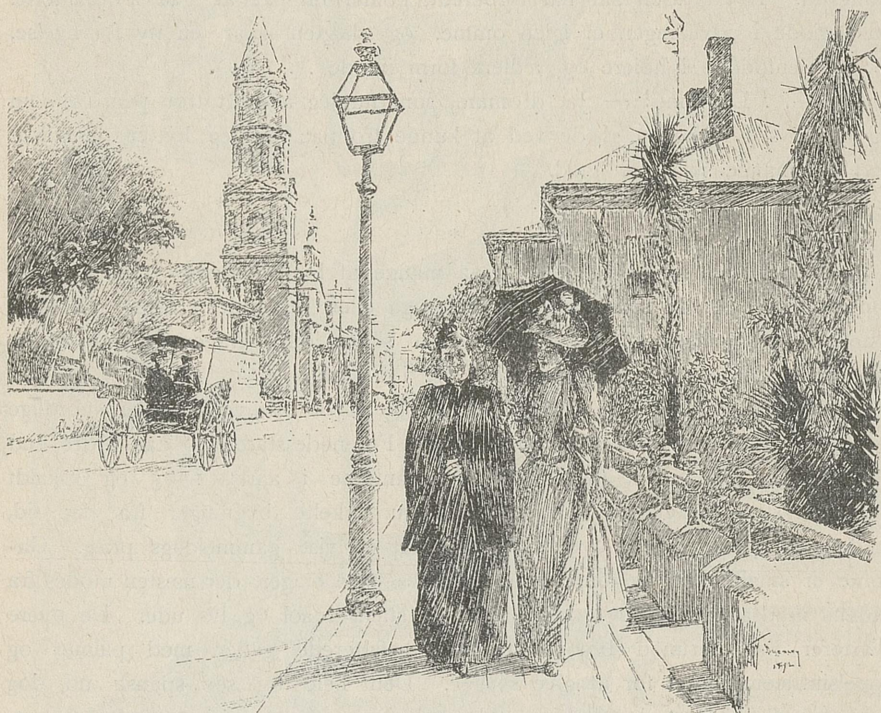
*

Men tilbage til syden. — Ogsaa mange af hoteleierne er trækfugle; om sommeren holder de sommerhotel i Saratoga eller et andet bade- eller forlystelsessted i norden, og saasnart sæsonen slutter der, drager de sydover og aabner sit vinterhotel i en eller anden by i Florida.

Ganske malerisk og enestaaende er byen *St. Augustin* i den nordlige del af staten. Det er den ældste by i de Forenede stater, 40 aar ældre end nogen anden der anlagt stad, bygget af spanierne i aaret 1565 og opkaldt efter den store kirkefader. Der staar endnu enkelte bygninger fra den tid, medens en større del af byen har bibeholdt et vist gammeldags præg. Gaderne er smale med balkoner foran husenes øvre etager, der næsten mødes fra gadens modsatte sider over ens hoved og stænger sol og lys ude. De nyere kvarterer har derimod brede, prægtige, asfalterede gader med palmer og appelsintræer plantet for at give skygge. Den hele by ser spansk ud, dog med den forskjel, at den holdes omhyggelig ren, og at man overalt ser tegn paa velstand, rigdom og civiliseret luxus. De rigmænd, der har valgt St. Augustin til vinteropholdssted, har nemlig søgt at restaurere den gamle spanske by og gjøre den hele stad, hvad arkitektur og stil angaar, til et mønster paa den omkring det nævnte aar i spanien raadende bygningsmaade, den spanske renaissance, stærkt paavirket af den mauriske stil. Saaledes er det da gaaet til, at man i yankee'ernes land pludselig finder sig hensat til en by, hvor spir og minareter, søilerader, buer og vægdekorationer minder om araberne (maurerne), om Alhambra og Granada. Det hele er holdt udmerket godt i stil. Arkitekterne har havt frie hænder. Inskriptionerne er spanske, farverne er spanske. Bygningerne har de mauriske taggede hesteskobuer og

viser façader, der minder om stykker af Alhambras vægdekorationer i rødt og gult, og fra taarne og minoreter vaier de spanske farver — rødt og gult.

De større bygninger er opførte af kunstig sten, et slags konkret, hvortil man i stedet for vanlig sten har benyttet skjæl. Farven er gul. De fremstikkende smaaskjæl giver sten og væg et malerisk udseende. Stenen lader sig selvfølgelig forme og bearbeide paa enhver mulig vis, men forvandles dog efter nogle aars forløb til solid fjeld. Til dekorationer benyttes sorte og røde teglsten, der tager sig udmerket ud mod de gule vægflader, og det hele

Fra St. Augustin.

udgjør under den dybblaa himmel i det gyldne, rige solskin og med et væld af sydlandsk grønt omkring en prægtig og fængslende farveharmoni. Det var vanskeligt at rive sig løs fra stedet. Det fanger ens sympati strax. Det var noget sjelden indtagende ved denne blanding af gammelt og nyt, denne vellykkede modernisering af det gamle, denne moderne renhed og elegance midt oppe i en by, der havde orientens præg, og hvor eventyrene fra «*Tusen og en nat*» manedes frem af erindringen. Overalt plaskede fontæner, omgivne af sydlandske planter. Langs gader og fortouge, allevegne, hvor der var plads for dem, var der fortløbende bed med pragtfulde blomster. Det duftede

af roser, hvor man gik. Den hele by var som skuret og støvet til enhver tid paa dagen. Alt der skulde skinne, var nypudset. Det er jo en rigmandsby. Den er blandt byer, hvad en Vanderbilts lystyacht er blandt skibe.

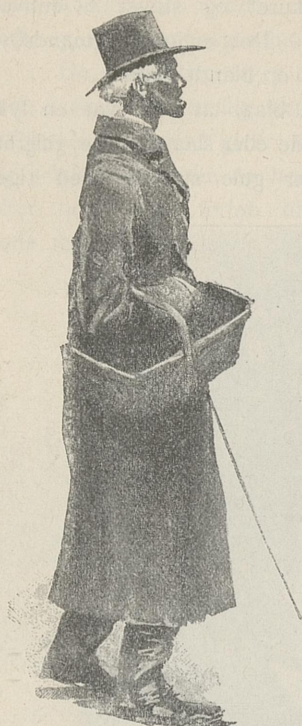
Prægtige kaier var der ogsaa med en sø saa blaa, at det var en lyst at se paa den, se den skylle opover de gulesandstrande eller slaa mod de gulgraa stenbrygger. Og øer af gule sandstensklipper eller gule strande med rige,

Kreolerinder.

sydlandske skove laa ud for kysten, med hist og her et skinnende rødt teglstenstaarn eller spir inde mellem det grønne.

Et gammelt fort fra spaniernes tid øgede illusionen. Ogsaa det var bibeholdt i sin gamle stand med løbegrave og vindebroer, med borggaard og porttaarn, hvorfra by og omegn lod sig overse, — en deilig grøn park, hvorfra villaer, hoteller, minareter og taarne i gult og rødt strakte sig op i den gyldne luft mod den blaa himmel.

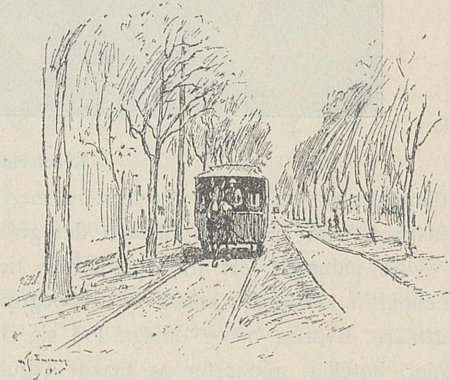

Gammel neger.

Og selve livet var i harmoni med alt dette. Det er jo en dagdriverby. Ikke et menneske har hastverk der. Befolkningen bestaar af mennesker, der er der for at hvile sig, more sig, drikke solskin og indaande en luft, der er som mild, opvarmet vin.

Hvad toiletter angaar, hersker der fuld frihed. Enhver klæder sig efter smag og behag, og enhver søger uvilkaarlig at holde sig i harmoni med omgivelserne. Man ser mænd i hvide buxer med forskjelligfarvede skjærf, broderede jakker — ingen vest — og bredbremmede panamahatte med flagrende silkebaand. Damerne benytter naturligvis anledningen til at kappes med landskab og solglans i skjønhed og friskhed. Hvidt er ogsaa for dem den fremherskende farve, — hvidt og gult med flagrende baand i alle harmoniserende farver. Og saa driver man i solskinnet omkring i haverne, paa de træbeplantede pladse, udover veiene eller kaierne, kjøber spanske kuriositeter i de trange gader med de fremstikkende balkoner over ens hoveder, hører paa musikkorpset — uniformeret i rødt og gult — spille paa *plazaen* eller dovner sig paa hotelverandaen eller tager et bad (alle slags bad er at faa i hotellet) og sætter sig saa hen i en let dragt under det rødgule solseil i haven og kiger gjennem dagens aviser (dersom ikke al verdens politik, literatur og alt andet bliver en for tungt og kjedsommeligt her), medens fontænerne plasker og roserne dufter.

Syden er et modsætningernes land, og midt i disse luxuriøse og elegante omgivelser overraskes man ofte ved at støde paa en eller anden gammel neger, der virkelig ser mere ud som en udklædt abe end som et menneske. Doven og sammensunken, i klæder, der hænger som en sæk om ham, med et slapt ansigt, der tager sig pudsig nok ud i sin ramme af hvidt haar og skjæg, drager

Sporvogn med mulæsel.

han sig fremover og antaster en for at blive af med en appelsin eller en cigar eller en maurisk relikvie.

Hele syden er doven, — forfærdelig doven. Og det er der da god undskyldning for. Man *maa* være doven der om sommeren, hvis man vil beholde livet. Det gaar ikke an at bevæge sig stort hurtigere end en snegl. Og de vaner, man lægger sig til om sommeren, er det ikke saa lige til at lægge af om vinteren. Negerne skulde jo kunne taale heden bedre; men de jamrer sig i ethvert fald ligesaa meget under den som vi andre og er dobbelt saa dovne. En negers dovenskab er formelig beundringsværdig. Den er storartet. Det er umagen værd at betragte dem, naar de arbeider og tror

sig ubemerkede. Det gaar omtrent som med fluer i sirup. Jeg har seet dem sage bjelker for jernbanen, da det virkelig saa ud, som om de sad og nikkede og sov og blot lod sine legemer duppe frem og tilbage med deres egen vægt, saa ganske smaat. Det blev dyre bjelker, før de blev færdige, endda en slig neger betaltes lidet nok.

Men hele syden tager det med ro. En amerikansk sydlænding har aldrig hastværk. Han foragter folk, der har hastværk, — foragter i det hele folk, der arbeider og stræver. Hans ideal af en gentleman er en mand, der ingenting bestiller, dovner sig for det meste, gaar paa jagt af og til, rider godt, bruger mange penge, kan bande dygtig overfor en neger og være høfligheden selv mod en dame, og som endelig har en ømfindtlig æresfølelse.

En sydlænding har mere at sige om ære paa én dag end en nordboer paa en maaned, men derfor er det slet ikke sagt, at han forstaar sig bedre derpaa eller har mere deraf — snarere tvertom.

Sydlændingen bryder sig lidet om fremskridt. Det er nordboen, der bygger jernbanerne i hans land, driver hans gruber og fabriker og i det hele i de senere aar har sat ny fart i sydstaterne. Nu vaagner han. Exemplet smitter. Men indtil nordboen kom, var han fuldt tilfreds med gamle veie og metoder. Han kjører tildels endnu med oxer; — saa egte typisk for syden, dette at sidde i en kjærre og vagge bagefter en oxe, der tager ét skridt idag og et andet imorgen. Jeg overnattede ved en anledning hos en rig plantageeier, i hvis gaard der ikke fandtes en eneste vindusrude. Han klarte sig saa godt dem foruden. Han levede omtrent som vore forfædre paa Harald Haarfagres tid. Hovedbygningen var en firkantet bjelkesal med et aabent ildsted i én ende og lige ved et hul i væggen til at skaffe ved ind igjennem; paa hver langvæg var der en borddør og ingen anden aabning for lys og luft end disse to døre. Bygningens indre var ved en bordvæg delt i to dele; i den ene sov én familie (hans ældste søns) med en del børn og i den anden hans egen familie. Paa den anden side af gaardsrummet, i hvilket griserne gik og rodede, laa «kogehuset», hvor man spiste ved et langt, simpelt, malet bord. Lampe fandtes ikke i huset. Vi skrev vore notitser om aftenen ved lys fra ildstedet. Og den mand eiede dog omtrent $1^1/_2$ engelsk kvadratmil jord. Han skrød svært af, at han aldrig havde været udenfor amtets grænser. «Han havde Gud ske lov ikke behøvet at reise; han havde overflod hjemme og var mand for at klare sig godt der, hvor forsynet havde sat ham».

* *
*

St. Augustin er en by af paladslignende hoteller. Den kan rose sig af at besidde et halvt dusin store hoteller, der i New York eller Chicago vilde staa paa høide med disse byers første. Men det største og eleganteste af dem alle er det, vi bringer billede af, — *Ponce de Léon,* som man anser for at være verdens største og flotteste hotelbygning. Jeg kan ikke dømme om beværtningen der efter egen erfaring, thi den mindste pris — naar man nøier sig med et lidet tagkammer — er 20 kroner dagen, og jeg bor helst *lidt* billigere. Men hotellet har et annex, der bærer det mauriske navn «Alcazar», hvor vi fik spise middag for $5^1/_2$ krone. Sæsonen var nemlig ikke endda i fuld gang; dette var grunden til, at vi fik det saa billig; senere er priserne de samme som i hovedbygningen. Annexet har 500 værelser og fyrstelig udstyrede spisesale og saloner. Hvor mange værelser der er i selve hovedbygningen, husker jeg ikke; men den optager med 4—5 etager et helt, stort

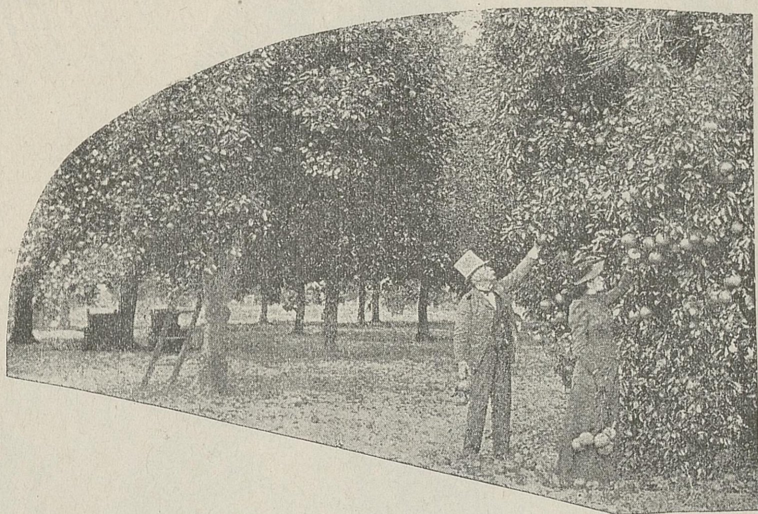
kvartal med prægtige haver i midten og rundt omkring og med et snes plaskende fontæner. Pragten i saloner og værelser er noget, som mangen europæisk fyrste vilde se paa med misundelige øine.

Ekvipager med fire og sex heste for er det heller ikke sjeldent at se jage gjennem de brede, asfalterede gader. Gammelbyens gader er træbrolagte, men holdes rene som et gulv.

* *
*

»*Kennst du das Land, wo die Citronen blühen?*
Im dunkeln Laub die Goldorangen glühen —

Disse linjer af Mignons sang havde i mange aar løbet gjennem mit

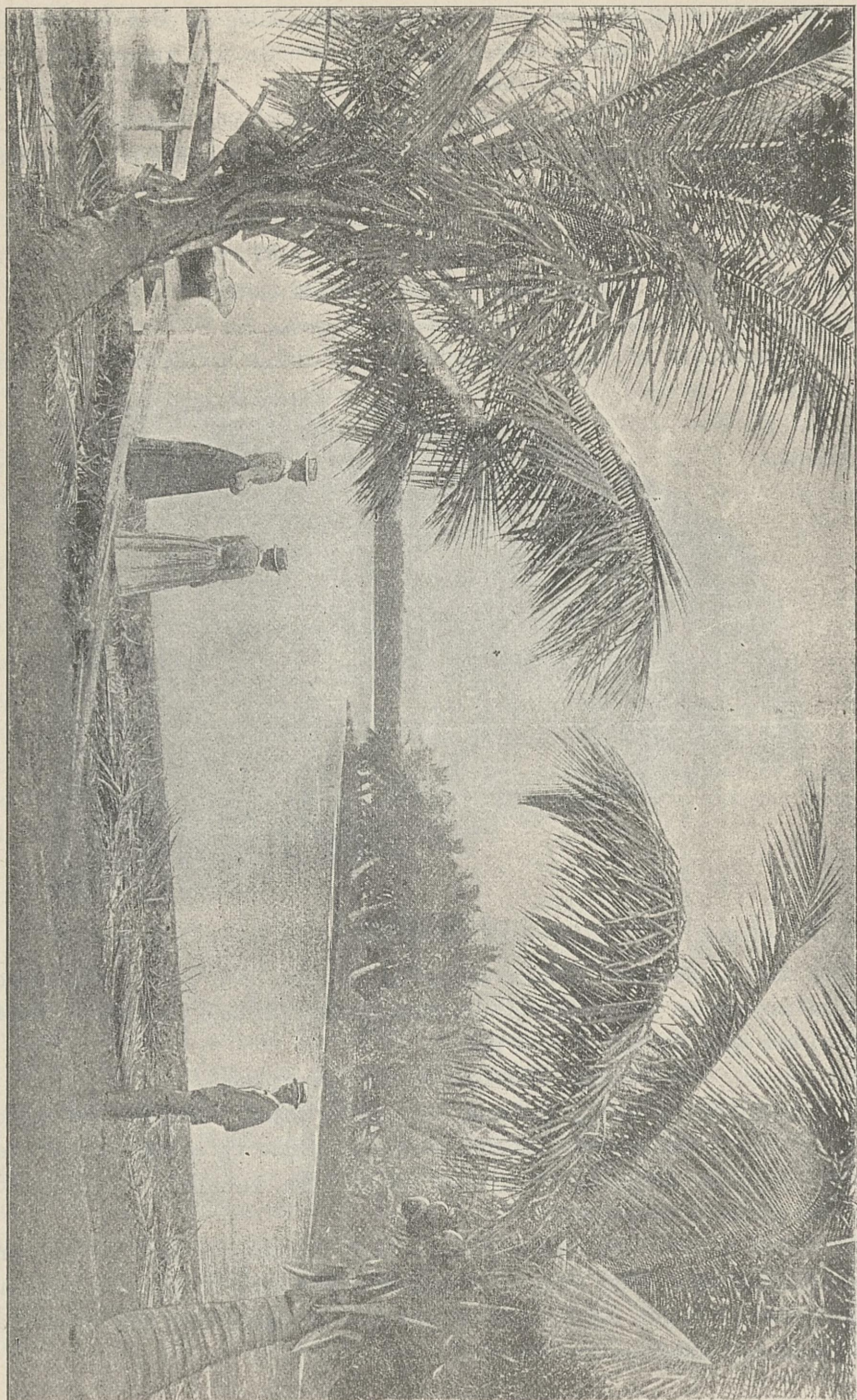
Appelsinlund.

hoved som et omkvæde til tusen tanker og længsler. Var jeg bleven anmodet om at nævne den mest poetiske, den mest poesifyldte linje, jeg kjendte i noget sprog, saa vilde jeg have svaret med:

«Im dunkeln Laub die Goldorangen glühen.»

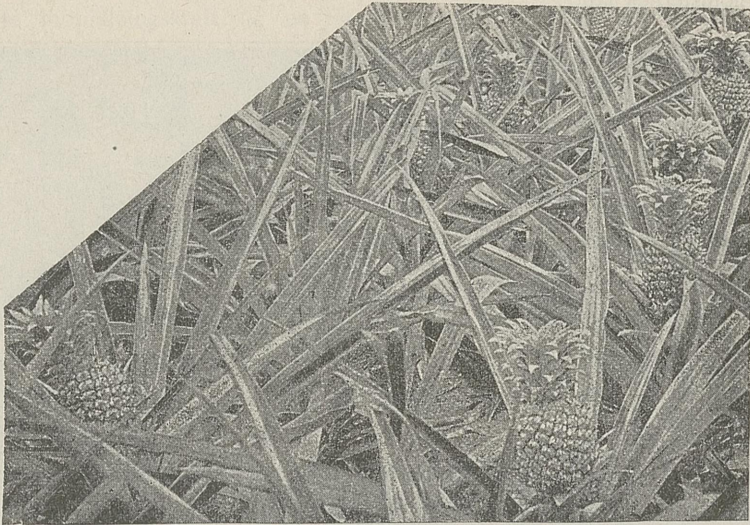
Al sydens rigdom og glødende pragt, dens skarpe kontraster, det mørke løv og de gyldne frugter, det glimrende, rige solskin og al ens længsel efter friere, fyldigere, gladere liv har faaet udtryk i den ene linje: — det mørke løv, de glødende guldfrugter.

Disse to linjer i forbindelse med en liden engelsk sang, hvor der tales om «sankthansormenes dans i myrteløvet», dannede grundlaget for alle mine drømme om sydlandsk natur, og i det store hele kan de ogsaa tjene som resumé af alt, hvad jeg siden har seet deraf.

Ved St. Johns floden.

— Jeg vaagnede en vakker dag ved nytaarstid i et hotel i en mindre by i blomsternes land. Ind strømmede solskinnet. Under mine vinduer «glødede guldorangerne», og det dybgule lys laa glitrende hen over det rige, mørke løv, der skinnede som blankpudset sølv, hvor solstraalerne traf det, og viste sit dybe grønne, hvor det laa i skygge, — en buket af sølv, guld og grønt. Op af denne storslagne buket steg der et broget virvar af smaafugle i alle regnbuens farver med en sang og en kvidren, der satte den hele atmosfære i bevægelse. Den dirrede og skalv af lys og lyd, af jubel og fryd, og ens eget sind reves med og skalv med, enten man vilde eller ikke. Under appelsintræerne var der hele krat af rosenbuske. Hvor man gik, var der roser omkring en og appelsiner over en. Træerne, der var plantede i gaderne for

Stykke af ananasmark.

at give skygge, var delvis appelsintræer og hang tunge af gyldne frugter. De faldt af uplukket og laa og trillede hen over gade og fortouge.

Byen laa ved bredden af St. Johnsfloden, «søernes flod», som indianerne døbte den, et vasdrag, der bestaar af en række vakre søer, forbundne ved smaa elvestumper. Flodens vand har en vakker dybblaa farve — saa sjelden i syden, hvor floderne gjerne er graagule og mudrede. Paa begge sider af os begrænsedes flod eller sø som af en ramme af hvide sandstrande, bag hvilke skov og lunde strakte sig, — skoven gjerne dækket af et flor af graa mose, der glitrede som et sølvslør i sollyset og flagrede som tusen sølvspundne vimpler fra trætoppe og grene. Den ene appelsinlund efter den anden passeredes. Vi landede og gjennemvandrede en af dem, en blanding af appelsin-

og sydlandsk blomsterhave, smagte paa de forskjellige slags appelsiner og skar os nogle kvister med løv og frugt. Træerne bærer umaadelig rigt. Grenene bøier sig lige til marken under sin byrde. Frugten voxer i store klaser, 3, 4 og op til 10 og 12 appelsiner i en eneste guldrød klase. Det er et syn, vel værd at se.

Og overalt blomster. Vor lille dampbaad skar sig ofte gjennem formelige blomsterbed af vandliljer, røde, gule og hvide, undertiden saa tætte, at vi næsten satte os fast i blomster, medens gamle træer, vimpler af mose og grønne grene hang udover os, naar vi fulgte en af bredderne eller dampede gjennem et af de mindre løb eller kanaler, der skiller en af de mange øer fra selve landet.

Blomsternes land! . . . . .

— Det rette her i verden og det virkelig mandige er at gjøre med al sin magt og evne, hvad man kan og har anledning til at gjøre.

(Ralph Waldo Emerson.)

Den mand, der kjender den Evige, sætter sig selv sidst og er dog den første; han giver sit liv hen og finder det netop derved. Han stikker sig ikke selv frem og skinner just derfor i vide kredse. Det er sandt, hint ældgamle ord: Den, der ydmyger sig selv, skal naa det høieste; ja, det er sandt, det er intet tomt ord.

(Laotsze, — Kineser omtrent 500 aar f. K.)

Sjælens udødelighed.

(Efter *Elizabeth Stuart Phelps* i «*North Amer. Review*«.)

For 25 aar siden udkom der i de Forenede stater en liden bog, der vakte en umaadelig opsigt. Den læstes af alle. Den slog an og rørte sjælens dyb hos titusener. Der udkom oplag efter oplag, og forfatterinden — en ung dame — oversvømmedes af breve fra kvinder og mænd, hvori der tolkedes hende den dybeste taknemmelighed, fordi hun havde givet dem tro og fred tilbage. Tusener af slige breve modtog hun. Bogens titel var «*Gates ajar*» eller *et glimt ind ad himlens døre,* og den handlede om sjælens udødelighed. Dens magt laa i den varme, det dybe alvor i forbindelse med en levende indbildningskraft og en rig fantasi, hvormed den var skreven. Hun havde selv mistet en afholdt broder, og bogen var i grunden hendes sjæls forsøg paa at trøste sig selv. Tabet afsatte et haab og en tro i hendes hjerte, hvis styrke svarede til hendes sorgs dybde. Det var ikke spekulation og filosofering, det var liv og følelse. Bogen var skrevet af en dannet, rigt begavet kvinde med al overbevisningens kraft og energi. Den kom fra hjertet og gik derfor ogsaa til hjertet.

Forfatterinden har siden udviklet en rig virksomhed i forskjellige literære retninger.

Nu mente udgiveren af «*North American Review*», at det kunde interessere et folk, der saa levende havde interesseret sig for hendes første bog, og som siden aldrig havde tabt hende af syne, at faa høre fra hendes egne læber, hvad forandring, om nogen, de forløbne 25 aar har bevirket i hendes opfatning af den sag, hvormed hun begyndte sit forfatterskab.

Har livet kjølnet hendes tros varme? Har dybere studium, rigere og alsidigere erfaring berøvet hende det udødelighedshaab, hun engang havde forkyndt i saa sikre toner? Er der kommet bleghed og mathed — under byrde af de øgende aar — over hele hendes livsanskuelse? Eller ser hun fremdeles alt som dengang? Er hendes tro lige frisk, hel og uskadt? Slaar den lige livlig og udfordrende med vingerne? Har alt, hun har seet, læst, lært og oplevet blot bestyrket hendes ungdoms tro? Hun har kjendt modgang, bitterhed og skuffelse saavelsom lykkens og medgangens rus, — hvad indflydelse har det alt havt paa hendes livssyn? Hun har havt videnskabsmænd til venner, hun har gjennemgaaet lærdommens haller, hun kjender de argumenter og fakta, hvortil tvil og fornægtelse støtter sig — kan hendes tro trods alt staa lige fast, lige varm som før, eller er der kommet skygge og kulde over den?

Det var spørgsmaal, som tidsskriftets udgiver jo med rette kunde tænke sig vilde interessere et større publikum.

Og i den foreliggende artikel besvarer hun dem. Hun har ikke stødt paa nogen grund til at forandre sin tidligere tro og livsopfatning i deres væsentlige dele. Hun vilde blot nu bruge andre og flere argumenter og grunde, benytte kanske et roligere, mindre nervøst sprog; men slutningerne vilde blive i alt væsentligt de samme. Der er ingen død, og det næste liv vil blive mere ligt dette, mere hjemligt, end vi aner eller vover at tro. Saa var hendes tro, og saa er den fremdeles. Hvad der dengang kun var følelse, et ungt, saaret hjertes krav og fordringer, er nu hendes tænknings og erfarings frugt. Hvad der dengang var drømme, fantasi og indbildning, det mener hun sig nu at se mere virkelig, med rolig forstand og klart overblik.

«Vort liv her paa jorden er selv under de heldigste og lyseste omstændigheder en sørgelig og trist ting. Det er en fuldstændig mislykket ting. Der kræves i vore optimistiske tider formelig mod til at sige dette; men det er saa. Men al menneskelig erfaring tyder ogsaa paa, at vort liv her ikke er noget hele, noget afsluttet, men blot en del af et hele, et fragment af en større helhed. Jeg siger vistnok intet nyt; men jeg kan dog ikke sige noget sandere end dette, at det nærværende livs ufuldstændighed og fragmentariske natur er det bedste bevis, vi eier, for et fuldstændiggjørende liv bagefter. Universet bestaar ikke af brudstykker og fragmenter, men af helheder og harmonier. Og hvorledes kan vi paa nogen anden maade forklare os, hvad der stadig foregaar omkring os? . . . .

. . . . . . En brandkonstabel falder under et forsøg paa at redde et ham ukjendt, uvedkommende liv fra 7de etage i den brændende bygning lige mod granitbrolægningen. Den kjækkeste, ædleste mand i regimentet falder under fremstormingen for en tilfældig fiendtlig kugle. Han var ung og der var i ham muligheder for nyttigt liv og arbeide, lykke og glæde for andre, muligheder, hvis tab ikke et dusin glimrende seiervindinger kunde opveie. En ung pige, sund og frisk og staaende lige paa livets, kjærlighedens og glædens dørtærskel, stiger ombord paa et træn, der fører hende til et sammenstøds forfærdeligheder, og gjennem tyve, tredive, femti aar ligger hun lænket til sin seng som i et gravkammer og spørger uafladelig uden at faa svar: «Hvorfor?» . . . Et barn fødes uden syn, hørsel eller stemme og lever et langt liv igjennem uden at se dagens lys eller høre en venlig røst eller ytre et ord. . . . .

«Gud er god» — ? Nei, dersom en verden, hvor sligt og langt værre ting hænder i det uendelige, — dersom ved dens grænser livet selv slutter, dersom den ikke er dets dørtærskel og begyndelse blot med andre verdener hinsides, hvor uretten rettes, det onde gjøres godt, det uretfærdige retfærdiggjøres, det fragmentariske fuldstændiggjøres, — saa er ikke Gud god.

Gud og udødelighed *eller* kaos og tilintetgjørelse. Er han, saa er der ogsaa liv hinsides graven. Findes ikke det sidste, saa findes heller ikke han. — «Gud er god» — dette indbefatter alt, og fordi han er det, derfor vil alt, hvad stygt og ondt er, her i livet finde sin retfærdiggjørelse i det liv og i den frelse og lyksalighed, som død og grav aabenbarer og beviser. Fordi dette liv er, hvad det er, ufuldstændigt, fragmentarisk og fuldt af uret, netop derfor har vi ret — moralsk og intellektuel ret — til at kræve og fordre dets fuldstændiggjørelse og retfærdiggjørelse i andre verdener eller existenser. Fornuft og samvittighed kræver det ligesaa fuldt som hjerte og følelse. Det maa saa være, fordi alene saaledes er det godt og skjønt. Det maa saa være, fordi saa alene er det ret. Det maa saa være, fordi saa alene bliver liv og verden fornuftmæssige, lovfaste, ordnede. Uden det er livet og verdensaltet et kaos, retsfølelse bedrageri og kjærligheden den grusomste gave og mest misvisende evne, hvormed naturen har udstyret os.

Det knuste hjerte skal blive lægt. Den ødelagte sjæl skal blive gjenopreist i sin sundhed og kraft. Det haab, der er slukket, skal blive tændt igjen. Den længsel mod lys

og adel, der her er bleven kvalt, skal tilfredsstilles hisset. Den skyld, som livets kval og ild har vendt til anger og sorg, skal blive tilgivet. Sorg og tab skal blive erstattet. Brustne baand skal blive knyttede igjen. Alt skal blive nyskabt.

Det næste liv kan kun interessere os som det nærværendes retfærdiggjørelse. Men skal det retfærdiggjøre dette, saa maa det afhjælpe dettes mangler, læge dets saar, ordne, hvad der her har gaaet i ulave. Personlig udødelighed forudsætter personlige ønsker og krav, individuel smag og karakter. Den, der har skabt os, er pligtig at sørge for disses tilfredsstillelse. Han har ikke skabt liv til at lægges øde, haab til at slukne, hjem til at ruineres, hjerter til at briste, sjæle til at forgaa, høie maal til at umuliggjøres af tilfældets luner. I alt, i hver evne, vi eier, hver ædel og naturlig længsel i vort bryst, er der guddommelige løfter om opfyldelse, regnbuer over dødens skyggers dal, fingerpeg frem til en ny dag og et nyt liv hinsides graven. — Fordi Gud er god, derfor skal alle gode ting blive os givne. Dybere end disse gamle, enkle ord rækker ingen filosofi. — Troen paa udødelighed er blot troen paa Guds godhed, tiltro og tillid til den magt, der pulserer gjennem alt, er sollysets sjæl og blomsternes liv, fornuftens, samvittighedens og kjærlighedens kilde. . . .

Kun himlen kan retfærdiggjøre jorden; og saa vist som Gud er til, vil retfærdiggjørelsen komme.»*)

Jernbanefragter.

(*James L. Cowles* i «*Arena*»).

Støttet paa en masse statistik saavel som paa udtalelser fra fremragende jernbanemænd i de Forenede stater fremsætter *James L. Cowles* i sidste nummer af «*Arena*» den paastand, at 1 dollar eller kr. 3.70 er den høieste pris, der burde forlanges og betales for den længste tur med hurtigtog i de Forenede stater. Fra New York til Chicago — 1.000 engelske mil — burde det saaledes ikke koste mere end kr. 3.70 for en vanlig første klasses billet (den nuværende pris er ca. kr. 82.00). For en tur fra New York til Boston burde prisen blot være 50 cts. eller kr. 1.85 (afstanden er ca. 200 eng. mil). En vanlig længere tur fra den ene større by til den anden — svarende f. ex. til en tur fra Kristiania til Fredrikshald — burde ikke koste mere end 25 cts. eller 90 øre for første klasses billet. For mindre afstande med lokaltog, som f. ex. fra Kristiania til Moss, burde prisen blot være 5 cts. eller 19 øre. Bagage skulde medtages enten frit eller for 10 cts. (37 øre) pr. colly for hvilkensomhelst afstand. Godsfragter burde sættes i lignende forhold. Artikelens forfatter beregner og paaviser, at disse fragter vilde skaffe jernbanerne gode indtægter og endog give tilstrækkeligt overskud til at afsætte et betydeligt byggefond.

Det er, som man ser, en anvendelse af zonesystemet, forfatteren foreslaar. Med alle lokaltog (ɔ: tog, der *ikke* er gjennemgaaende hurtigtog, men som stanser ved de fleste

*) Gjengivelsen er ikke absolut ordret; der er lagt mere an paa at faa forfatterindens mening end hendes ord frem.

smaastationer) skal prisen for en første klasses billet, *uanseet den afstand, man ønsker at reise*, være 5 cts. eller 19 øre. Med gjennemgaaende hurtigtog paa kortere strækninger (ca. 100—150 eng. mil) skal prisen være 25 cts. eller vel 90 øre for en billet, ligegyldigt hvor langt man reiser; men prisen er sat saaledes, at den svarer omtrent til den korteste afstand, som man kan reise med det slags tog — afstanden mellem de to nærmeste stationer, hvor det stanser. For hurtigtog, der tilbagelægger lidt større afstand mellem endestationerne, sættes prisen til 50 cts. eller kr. 1.85 og for de længste enkelte hurtigreiser, som fra New York til Chicago, bliver prisen som nævnt 1 dollar eller kr. 3.70. Fra New York til St. Francisko vilde man vel i saa fald faa reise for 7—11 kroner.

Forfatteren citerer følgende udtalelse af præsidenten for en jernbanekombination, der repræsenterer 120 000 eng. mil jernvei: «*Det koster ikke mere at befordre en person 1000 mil end én mil*». Billetprisen burde derfor ikke beregnes pr. mil eller kilometer, men som ved vore sporveie *pr. tur*.

Det synes saaledes, som staar vi temmelig nær en omvæltende reform i vort transportvæsen, — noget svarende til postportoens reduktion for nogle aar siden. Det vil muligens snart blive forholdsvis ligesaa billigt at reise som at korrespondere. Det ene som det andet vil koste en slig bagatel, at prisen næsten kan sættes ud af betragtning, og at enhver derfor vil kunne reise saa meget, han ønsker, behøver eller har tid til. Ogsaa det er jo et led i livsgodernes demokratisering. Den fattigste vil snart kunne foretage reiser, som for faa aar siden alene rigmanden kunde tænke paa. Hver arbeiderfamilie vil kunne tage sig en juletur nu og da ned til Italien eller Grækenland . . . .

Ære være hine demokratiserende kræfter i vor tid, som intet menneskeligt geni eller fremsyn, ingen politiker og ingen statsmand har sat i bevægelse, men som er dele af selve naturen og udviklingen — naturkræfter!

Alt godt for alle, — alle livets kræfter, bevidste og ubevidste, arbeider i vor tid med endeløs energi mod dette maal. Ære være tiden for det! — Det er det maal, vi forstaar ved ordet demokrati.

En uge hos mormonerne.

(Af *Julian Ralph* i «*Harper's Weekly*».)

Da jeg i 1892 en tidlig morgenstund ankom til Saltsøstaden, blev jeg forbauset over byens skjønhed. Ved at se Denver*) i dens krystalklare atmosfære og med den deilige udsigt over klipperne indrømmede jeg for første gang, at det kunde lade sig gjøre at bo langt fra havet og dog føle sig nogenlunde lykkelig. Men Denver er intet i sammenligning med Saltsøstaden — i det mindste hvad omgivelsernes skjønhed angaar. Denvers fjelde ligger langt borte, hvorimod Saltsøstaden er ganske omringet af fjelde; — synes næsten at danne en mur omkring byen. Desuden er byen saa bred og

*) I Colorado.

aaben, saa ren og saa flot udstyret med deilige træer, at den ikke lader sig sammenligne med nogen anden by i verden. Naturligvis er den ikke saa storartet, rig, travl og elegant som Denver; den er jo ingen storstad, men heller et slags stor, træbevoxet, rummelig landsby, hvor endog alle elektriske kabelstolper sættes midt i gaden, for at ikke traadene skal komme i berøring med træerne.

I behagelige tanker spadserede jeg (uden at nogen droske eller sporvogn tilbød sin hjelp) nedad en meget lang og meget bred gade under en række deilige popler til det nye hotel, som i forbigaaende sagt er et af de virkelig første klasses hoteller, hvorpaa vesten er saa rigt. Jeg passerede talrige smaa, nette, kasselignende huse, for det meste træhuse, og tænkte, som jeg altid gjør, naar jeg ser saa mange særskilte smaa huse paa ét sted, paa, hvor heldigt det dog er, at Amerika ikke har flere byer som New York, hvor mænd, kvinder og hjælpeløse børn bor stuvet sammen i barakker, og at der gives saa mange byer, hvor omtrent alle familier kan føle selvstændighedens stolthed og glæde. Jeg tror ikke, at der er noget, som bidrager mere til Amerikas storhed end det faktum, at et saa overveiende antal af borgere eier sine egne gaarde.

I disse glade tanker naaede jeg hotellet, blev barberet og fik min morgenkaffe og min morgenavis. Derpaa besluttede jeg mig til at henvende mig til mormonkirkens autoriteter og overgive mig til deres beskyttelse og førelse.

Min opmerksomhed blev første gang henvendt paa mormonerne, da jeg for mange aar siden reiste gjennem landet. Jeg kom fra San Francisco og sad i et jernbanetog, der rullede ustanselig afsted gjennem en øde ørken, da pludselig det døde, brune land afløstes af grønne agre og enge. Nette huse, velstandsmæssige grupper af udhusbygninger, blomsterbed og glade, velklædte mennesker dukkede frem, som om vi pludselig var blevne hensatte til Illinois. Man fortalte mig, at det var mormoner, der ved sit ihærdige arbeide havde fremkaldt denne vidunderlige forvandling.

Dernæst havde jeg læst en beretning af en af Brigham Youngs døtre om hendes skolepigedage. Hun søger der at vise, hvor lykkelige mormonbørn er og hvor human og rationel deres opdragelse. Hun giver et meget tiltrækkende billede af et ordentlig lykkeligt lidet folk.

Jeg opsøgte da hr. Angus Cannon, hvem jeg forelagde mine ønsker. Om han er apostel eller biskop eller bare en almindelig helgen, det ved jeg ikke; men han er broder til George Q. Cannon, den klogeste og mægtigste mand i mormonkirken.

«Jeg er ikke kommen hid for at oprive gamle saar», sagde jeg; «men jeg har seet omtrent alle andre folk og samfund mellem Missisippi og Klippebjergene og vil nu gjerne ogsaa gjøre bekjendtskab med mormonerne. Det er en gammel historie, at de resultater, eders indvandrere har opnaaet, og de forandringer, de har frembragt i eders ørkenland, hører til vestens vidundere; men det vil muligens for mange have nyhedens interesse, ifald jeg kan fortælle lidt om, hvad slags folk I er, hvorledes I lever, tænker og taler. Lad mig derfor faa anledning til at se et helt igjennem mormonsk samfund, og lad mig der faa se noget af folkets hjemlige liv».

Man skulde have troet, at hr. Angus Cannon var bleven tiltalt paa samme maade mindst tre gange daglig i mange aar, saa rolig svarte han mig:

«Den eneste vanskelighed bestaar i at finde den til hensigten mest svarende by».

Da læseren muligens undres paa, hvad slags folk mormonerne egentlig er, er det

kanske bedst at begynde med at forsikre, at de er akkurat som andre almindelige mennesker; amerikanerne blandt dem er fuldblods amerikanere, tyskerne mere eller mindre tyske, skandinaverne lyshaarede og flittige, som de er det i sine hjem, og saa fremdeles. Hr. Angus Cannon selv var af gammel skotsk race, og næsten alle de ledende mænd, som han præsenterede mig for, var fra New York, Virginia, Kentucky eller en eller anden af de oprindelige tretten stater. Man anser jo gjerne det slags blod for godt blod, og det var kanske ogsaa grunden til, at disse mænd stod i spidsen for kirken. Hr. Cannon præsenterede mig for sine tre sønner og en kaptein Young, søn af Brigham Young.

Tilslut traf vi ogsaa en William B. Preston, i hvis hænder hr. Cannon overlod mig. Biskop Preston er fra Virginia og rigtig en type paa en kraftig amerikaner, en middelaldrende, venlig mand, men bestemt og sterk i ydre, tale og væsen.

Vi gik først hen for at se paa tabernaklet, der er noget af det merkeligste og sjeldneste, som menneskehænder har opført i Amerika. Det staar paa en firkantet græsplæn bag det hemmelighedsfulde, men vakre «tempel», som koster millioner, og hvori — — — dog derom senere.

«Vi pleiede først at komme sammen i en løvhytte», sagde biskop Preston; «men en dag sagde Brigham Young, at vi trængte en anden og bedre løvhytte, og saa byggedes tabernaklet. I vilde kalde det en kirke; men vi kalder vort samfund kirken, og vore kirker kalder vi tabernakler».

Vi stod og betragtede denne eiendommelige bygning, som er saa velkjendt fra billeder, med de lange, lave mure og det runde, kuppelformede tag.

«Der har aldrig existeret mage til denne bygning i verden», sagde biskopen. «Det er Brigham Youngs idé».

Vi traadte ind i det umaadelige indre rum, der har siddepladse for 6 000 mennesker og til nød kan skaffe pladse for 10 000, naar der bringes stole ind. Det bestaar bare af en stor hal med et bredt galleri rundt tre sider baaret af smaa træsøiler, der ser ud, som om de var af marmor, hele bataljoner af kirkestole paa gulvet, et kjæmpemæssigt orgel og i den ene ende et kor, som er det største, jeg nogensinde har seet. Koret ligger høit over selve kirkegulvet, og fra det fører en hel række terrasselignende platformer ned til hovedgulvet som et slags overordentlig bred trappe.

En mand, der ledsagede os, sagde til mig: «Gaa op paa galleriet og rundt til den modsatte ende af bygningen; salen er 250 fod lang og 140 fod bred, og dog vil De høre mig, selv om jeg bare hvisker, saa fuldkomne er bygningens akustiske forhold». Jeg gik hen i den anden ende af bygningen. Lyden af mine fodtrin gjengaves saa mangfoldige gange af ekkoet, at det hørtes, som om et helt regiment var paa marsch. Fra det sted, hvor jeg stansede, saa den mand, der talte, ud som en gut. «Svar mig med Deres vanlige stemme, naar jeg taler til Dem; jeg vil bare hviske», sagde han, og derpaa hørte jeg tydelig ordene: «Kan De høre mig hviske?» Han holdt en knappenaal to tommer over gulvet og slap den saa, og jeg hørte den tydelig falde. Derpaa gned manden sig i hænderne, og der hørtes en lyd som en raslen af silke gjennem hele hallen.

Biskop Preston fortalte mig saa, hvad jeg vilde have faaet at se, om det havde været søndag. I koret vilde der have været 300 uddannede sangere med organisten. Paa den øverste af platformens bænke vilde præsident Wilford Woodruff sidde, en gammel mand, der kjendte kirkens grundlæggere og var apostel i lang tid, og som nu er den præsiderende yppersteprest. Han har to raadgivere, og de tre tilsammen udgjør kirkens øverste styrelse. Et trin længere ned vilde man se saa mange af de tolv apostle, som for tiden maatte være tilstede i Saltsøstaden. Disse er alle begavede talere og teologer. I de lavere rader vilde de hjemmeværende medlemmer af *«de sytti»* sidde. «De sytti» bestaar

forresten nu af hundrede afdelinger, hver paa 70 prester eller forkyndere og udbredere af evangeliet. Deres arbeide er i det hele det samme som apostlernes, der dog er altfor faa i antal til at kunne udføre, hvad der kræves. Paa en lavere platform vilde *county'ets* præsident sidde, dernæst «de otti» eller «ældre», hvoraf der ogsaa er en stor skare. De anmodes ofte om at prædike og forbereder sig paa at blive optagne blandt de sytti. Derpaa vilde man se de præsiderende biskoper, der bestyrer kirkens verdslige anliggender. Den præsiderende yppersteprest, hans to raadgivere, apostlerne og de præsiderende biskoper er kirkens høieste og styrende embedsmænd. Paa hver side af disse terrasseformede platformer er der et afstængt aflukke for de øverste raadgivere og ypperstepresten. Mellem disse terrasser og menigheden, mellem lederne og de almindelige «helgener», staar altergangsbordet, hvorpaa der hver søndag befinder sig brød og vand.

Foruden de allerede nævnte embedsmænd er der endnu mange andre. Hver biskop har f. ex. to raadgivere; desuden er der en hel armé af prester, lærere og diakoner. Lærerne gaar fra hus til hus blandt «de hellige» og gjør sig bekjendt med folkets aandelige og verdslige behov. Presterne følger efter, hvis der trænges aandelig opmuntring eller trøst, andre, hvis verdslig hjælp er nødvendig.

Man havde sagt mig, at det ikke vilde blive mig tilladt at betræde det store tempel. Jeg blev derfor hverken forbauset eller skuffet, da biskop Preston sagde, at templet for tiden var fuldt af arbeidere, saa jeg ikke kunde faa se det. Det er deres «*sanctum sanctorum*», og jeg havde aldrig drømt om at faa træde derind. Men biskopen talte meget om det. Det er der, «helgenerne» bliver viede til sine hustruer og børnene, naar de har opnaaet en alder af otte aar, døbte. Der vedbliver ogsaa de hellige at lade sig døbe om og om igjen for sine forfædre, for at de døde, som ikke havde anledning til at lære evangeliet at kjende, dog kan blive frelste. En «helgen» underkaster sig denne ceremoni for alle dem af sine forfædre, hvis navne han kan lære at kjende. De fleste af os kjender jo ikke mange af vore forfædre; men blandt mormonerne er der mange, som kan følge sin afstamning i lige linje fra berømte engelske eller skotske mænd og kvinder langt tilbage, og de maa derfor lade sig døbe snese af gange for døde forfædre og ofre den bedste del af dagen derpaa; thi ceremonien varer hver gang fra kl. 8 morgen til 3 eftermiddag.

Efter at være præsenteret for mange mormoner blev jeg indbudt til frokost af en af mine nye bekjendte.

I dennes entrée hang en rulle mormonske texter. Næsten al den literatur, der laa paa bordet i dagligstuen, var mormonsk. Det mest interessante deriblandt var et mormonsk tidsskrift, der offentliggjorde de tidligste beretninger om dem, som først grundlagde samfundet og flygtede fra alle ærgrelser og forfølgelser for at bygge sig en ny verden. Det var besynderlige, heroiske historier om karavaner af amerikanere, der drog tversover fastlandet, langt bort fra civilisationen til en saltholdig slette, om hvilken deres anfører sagde: «Dette er det sted, som er aabenbart mig». Der var beretninger om tørst, indianere, mord og ulykker af alle slags, fulgt af beretninger om hele skibsladninger af europæere, som arbeidede sig frem gjennem ørkenen.

Forøvrigt var de brogede gulvtepper, kniplingsgardinerne, pianoet, kanarifuglen, bohavet i det hele og malerierne meget ligt, hvad man finder i en dagligstue i den østlige hedningeverden.

Min vært bad mig følge med ind i spisestuen, og der stod jeg ligeoverfor den første mormonhustru og mormondatter, som jeg nogensinde havde mødt. Moderen var en kvinde fra østen af et sirligt, matroneagtigt udseende og med et ansigt, der vidnede om en bestemt karakter. Datteren var meget vakker. Hun var omtrent tyve aar gammel, fyldig, men med

en yndig figur, nøddebrunt haar og store, drømmende øine. Hun var aandrig og vittig; moderen var nøgtern og praktisk. Datteren var allerede en af territoriets kvindelige ledere i sager, der ikke angik kirken. Om moderen fik jeg intet at vide. Maaltidet, der begyndte med en takkebøn til den almægtige, var saa rigeligt, at det godt kunde have berettiget til en noget længere og hjerteligere bordbøn. . . . . .

Ved en senere leilighed spurgte jeg en mormon, om de havde afskaffet polygamiet. «Ja», svarede han. «Vi ønsker ikke at forlænge striden eller i det hele taget at have strid med regjeringen».

«Jeg kan tænke mig, at det ikke var populært blandt kvinderne».

«Kvinderne har aldrig syntes om det», svarede han; «men de forstod, at det var sanktioneret af kirken, og at det var bedst for slægten. Det umuliggjorde ogsaa en klasse af faldne kvinder i vort samfund, og der blev ingen overflødige uforsørgede kvinder, da mænd tog hustruer i overensstemmelse med sine midler. Der var desuden andre grunde, som talte for polygamiet, i retning af at sikre sig sundt afkom f. ex.»

. . . . «Har De været gift mere end én gang?»

«Nei; men jeg har dog aldrig havt kun *én* hustru; jeg blev nemlig gift med *to* samtidig. Jeg har siddet i fængsel af den grund. Loven har skilt mig fra én hustru; men den kunde ikke negte mig at tage mig af hende og sørge for hende, saa længe hun lever. Ingen vil tro Dem, naar De gjengiver mine ord», fortsatte han, «og De vil kanske ikke selv tro mig; men vi er dog ligesaa loyale amerikanere som nogen i landet. Deres flag er mit, og vi er de eneste mennesker i de Forenede stater, som kalder landets grundlov et «inspireret dokument». Jeg vil ikke sætte mig op mod regjeringen, mere, end De vil. Blandt os er der mænd, hvis forfædre var med paa at bygge dette land. Hvad mere kan De sige?»

* * *

Logan er den vakreste landsby, jeg nogensinde har seet. Det vilde være vanskeligt for mig at afmale for læseren et mere indtagende, henrivende sted end denne lille mormonlandsby. For firti aar siden var dalen ganske saltholdig — uden tvil bunden af en indsø —, og nu er den en pragtfuld have. Parken, som er dannet ved at anlægge gader og veie gjennem urskoven og tynde den noget ud, er fuld af træer, saa store, at ingen kan favne om dem, og i hver eneste gaard og have staar træerne saa tæt, at byens vakre smaahuse og hytter er mere end halvt skjulte af løvet, og fra det nærmeste fjeld ser byen ud som en sky af grønt, hvorover templets granitspir og tabernaklets svære granitmasser hæver sig.

Vandet fra Logan-floden ledes gjennem byens rendestene, som derved bliver til sprudlende, plaskende fjeldbække. Lyden af rislende vand fylder luften — den luft, der allerede er fuld af duften fra træer og af vellugt fra tusener af blomster. De store, brede gader med de elektriske stolper i midten, de smaa hyggelige boliger, de tætte frugthaver, blomsterbedene, træernes skygge, kjørene, som om aftenen flokkevis vandrer gjennem byen, solskinnet og den klare himmel, de violette, røde, stadig skiftende fortoninger over fjeldene — alt dette er kun nogle faa enkeltheder i det billede, som staar for mig i erindringen.

At klatre op paa det nærliggende fjeld og nyde udsigten over Logandalen er noget af det bedste, man kan tage sig til. Dalen er ganske oversaaet vexelvis med gaarde og landsbyer. Man ser ikke mindre end 21 af de sidste, hver af dem beboet næsten udelukkende af bønder. Som bønderne i Tyrkiet og orienten bygger de sine huse i en klynge og gaar saa hver dag ud til sine gaarde for at arbeide, medens kvinder, børn og gamle mænd holder hverandre med selskab hjemme i landsbyen.

Det var Brigham Youngs idé, at mormonerne skulde være et agerdyrkende folk. Han lærte dem, at den sikreste kilde til rigdom er jordbruget, og deraf kommer det, at man ser dalene befolkede og opdyrkede, medens fjeldene, der er saa rige paa metalaarer, for størstedelen ligger forsømte i modsætning til de omliggende stater, som først blev bebyggede af minearbeidere.

Om søndagen gik jeg i tabernaklet. Den almindelige tjeneste begynder klokken to. Gudstjenesten i tabernaklet skuffede mig. Den begyndte med melodien »*Home, sweet home*«, underlagt nye ord. Distriktets præsident sad øverst, og nedenfor ham sad et dusin dignitærer. Nedenfor dem igjen stod i høitidelig række 16 mand bag et bord, paa hvilket stod 16 sølvkander og 16 tallerkener med brød, som var brudt i store stykker. Huset var fyldt af en talrig forsamling, der ikke saa det mindste anderledes ud end en vanlig kirkemenighed. En gammel mand nedbad velsignelse over brødet, og saa gik brødet omkring til alle 16. Derpaa velsignede en ung mand vandet, som forestillede Kristi blod, og saa blev det ogsaa sendt omkring i mugger og krus. Koret sang igjen, og saa holdt en ældre mand en tale til menigheden. Det er nemlig skik og brug, at enhver, som føler sig kaldet dertil, kan tale over hvilketsomhelst selvvalgt emne. Derpaa reiste en apostel sig, en bankier ved navn Thatcher, som øiensynlig var en meget populær taler. Han fortalte, hvor vanskeligt det var at være en god mormon, og hvorledes en hedning engang havde sagt, at han heller vilde blive fordømt og fare til helvede end leve i overensstemmelse med mormonernes tro. Dernæst talte apostelen om materielle ting — om husflidsarbeide, sagbrug, skomagerarbeide og nødvendigheden af flere fabriker. Han sagde, at de unge mormonske mænd vilde foretage sig hvad arbeide som helst med sine heste, men vilde ikke arbeide med hænderne, og det vilde han ikke dadle dem for. Tilsidst omtalte han fornøielser for vinteren. Han raadede alle helgener til at gjøre sig det muntert, holde selskaber, samle de unge sammen og ikke negte dem at more sig og heller ikke miskjende dem, fordi de var glade i fornøielser. Han syntes om at se dem glade og lystige. Det var sundt, sagde han. Efter apostelen optraadte en gammel mand og oplæste en opfordring til kvinderne om at mødes et eller andet sted og votere over, hvilken blomst der skulde være territoriets vaabenmærke. Koret sang igjen, og mødet var forbi. Tjenesten skuffede mig som sagt; den var for praktisk for min gammeldagse opfatning.

I de huse, hvor jeg var gjest, saa jeg absolut intet merkværdigt med undtagelse af, at der syntes at være et fænomenalt antal af friske, rødkindede børn. Hustruerne saa sunde og friske ud; men det var tydeligt, at det at være moder paalagde dem større forpligtelser end almindeligt. Overalt bad man mig lægge merke til børnene, hvor sunde og vakre de var.

»Vore sønner har sin frihed og kan gifte sig med hvem de vil, kun ikke med svage, sygelige piger. De ved, at der ikke er undskyldning for det«, sagde man til mig.

Mange af mormonpigerne er meget pene, væsentlig landlige skjønheder naturligvis, og dog saa jeg mange, der kunde passere for skjønheder selv i vore største byer. De var døtre af velstaaende forældre, havde reist meget og var opdragne i tidsmæssige skoler.

Jeg spurgte, hvilke fornøielser de unge mænd og piger havde. Man fortalte mig, at de havde literære selskaber, hvor de diskuterede digterne og efterpaa indtog et let aftensmaaltid, at de ikke bare gav selskaber og baller i sine hjem, men at de havde store selskaber i de smaa byers og landsbyers tabernakler. Der betales da en liden entrée og serveres et aftensmaaltid; dans er den væsentligste fornøielse, og en af kirkens embedsmænd er tilstede for at vedligeholde orden.

Disse kommuner er smaa demokratiske samfund. Alle arbeider, alle er eiendomsbesiddere og i den henseende uafhængige. Alle sidder godt i det, og nogle er rige

Klasseforskjel er ukjendt, og landsbyerne danser, som de beder, — i fuldt fællesskab og broderskab.

Jeg spurgte, hvad der var saa vanskeligt i deres lære, at det bragte en hedning til at foretrække fordømmelse for mormonisme. Jeg fik et formodentligt noget forbeholdent svar, som gik ud paa, at kirkens maal var at frembringe en fuldkommen race af mennesker og at gjøre hver ny generation fuldkomnere end den foregaaende. Et menneske kan ved egen kraft kun opnaa fuldkommenhed i fysisk henseende; moralen sørger Gud for. Han ifører gode sjæle passende legemer. Derfor maa ikke mormonerne drikke, røge eller bruge tobak i nogen form. De maa heller ikke nyde kaffe og the. De maa faste en gang om maaneden og give de fattige, hvad de sparer ind paa denne maade. De maa holde søndagen hellig og gaa i kirke to gange den dag. Det var alt, hvad jeg fik høre. Man maatte desværre indrømme, at ikke alle helgener var saa gode, som de burde være.

Der er 200 000 helgener; men de bor ikke alle i Utah. Deres byer og distrikter danner en næsten sammenhængends kjæde fra nord til syd gjennem strækningen fra Canada til Mexico. De findes i Wyoming, Idaho, Colorado, Ny Mexico, Arizona, paa Sandwichøerne og i Europas lande.

Den dyrkbare jord i Utah findes i smaa dale og sletter, der er store nok til frugthaver og vingaarde, men ikke til agerdyrkning. Der dyrkes bomuld og tilvirkes simple bomuldsvarer. Intet andet folk vilde have tænkt sig muligheden af at nedsætte sig i disse øde egne, og dog er mormonerne næsten alle velstaaende. Ude i den østlige, ørkenagtige del af Utah hørte jeg om mormoner, som boede, hvor en schakal vilde dø af sult. De boede i klynger ved smaa bække i ørkenen og ernærede sig ved at opdrætte faar, der maatte have øine som et mikroskop for at kunne finde føde.

Utah er næsten ligesaa stort som Ny England og New York tilsammen. Grubedrift er nu den væsentligste industri der, og der udvindes baade guld, sølv, bly og kobber. I 1890 beløb værdien af de udvundne metaller sig til 14 346 783 dollars. Mænd, som er vel kjendte i de nye stater og terretorier, forudsiger Utah en glimrende fremtid. Der er vand nok til at vande hundreder og atter hundreder af kvadratmile land endnu. Hvede, havre, rug og alle slags frugter trives udmerket der. Der er et umaadeligt forraad af tømmer; der er overflod af græsgange, og der findes nu 300 000 stykker hornkvæg, 100 000 heste og $1^1/_2$ million faar. Der er ogsaa ædelstene, mineralske kilder, uudtømmelige kulleier, marmor og bygningsstene af alle slags, sundhedskilder og sanatorier. Saadanne rigdomskilder er der i dette umaadelige terretorium, som nu kun beboes af 200 000 mennesker.

— Hvor medlidenhed bor, der er Guds fred. De dyrker Gud retteligen som elsker hverandre. Hvert velvilligt smil er en salme og hver kjærlighedsgjerning en bøn.

(John G. Whittier.)

— Jeg sad og drømte, at livet var skjønhed. Jeg vaagnede og fandt, at livet er pligt. Var da min drøm blot en blændende løgn?

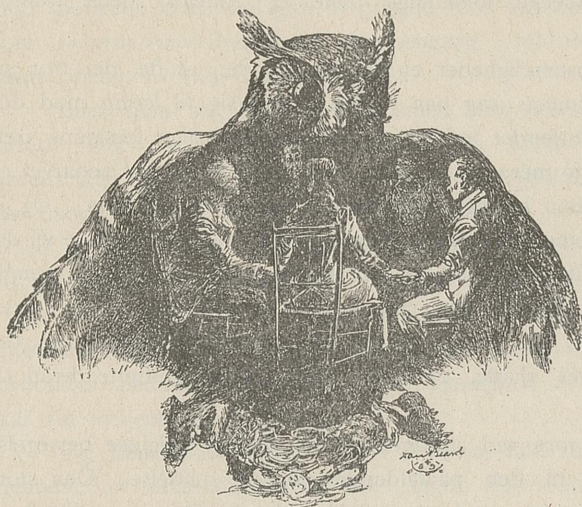
— Stræv og lev du, min sjæl, gjør tappert din pligt, og du vil til slut finde din drøm og virkeligheden at være ét og det samme.

(Af en salmebog.)

Spiritisme.

III.

(Af *Thoralv Klavenæs.*)

Det er jo i de mange meningers tidsalder, vi lever. I den grad er vi vant til nyheder paa de aandelige spekulationers omraade, at vi snart sagt ikke lader os overraske længer. Selv ligeoverfor noksaa vovede lærdomme indtar vi en lovende rolig holdning og indskrænker os allerede til at benævne repræsentanter for socialisme, anarkisme og fri kjærlighed for skurke eller samfundsnedbrydere.

Og strengt taget nytter det saa uhyre lidet at gjøre spræl overfor alt det nye, vi næsten daglig støder paa i skrift eller tale. Det er saa alligevel resultater af verdensudviklingen, og disse tager i sit forløb et bedrøveligt lidet hensyn til vore høifornemme meninger. Fordi nemlig dette eller hint skede paa dette eller hint tidspunkt, derfor sker dette eller hint idag lige under vore øine. Vi bør betænke dette, før vi næste gang lader os allarmere. Kanske vi da spares for mangen ærgrelse og meget unødigt bryderi.

Er det imidlertid saa, at det er i en aandelig overproduceret tid, vi lever, da skyldes dette for en væsentlig del den stærke religiøse bevægelse, hvori vort gemytsliv befinder sig. Det kan uden overdrivelse siges, at mesteparten af den aandskraft, der forbruges i vort moderne samfund, sættes til i religiøse overlægninger, ja det er snart sagt umuligt at finde et tanke- eller idésystem, der ikke staar i en eller anden nær eller fjern slægtsforbindelse med religionen.

Vel at merke, naar man ved religion forstaar det aandsarbeide, der har menneskets moralske vel for øie, enten det saa kaldes ortodoxi eller fritænkeri.

Grunden hertil er let at se og let at forklare.

Den videnskabelige forskning har i vore dage rokket ved meget, som i lange tider ansaaes for urokkeligt. Slag efter slag har den vundet, og slag efter slag vil den nok ogsaa fremdeles vinde, hvis der ikke paa et eller andet stadium i vor udvikling virkelig skulde «ske» noget. Eftersom imidlertid miraklernes tidsalder er omme, er der liden udsigt hertil, og vi nødes derfor til at antage, at den videnskabelige forsknings bane er endeløs, dens fremtid eventyrlig.

Under saadanne omstændigheder er det intet under, at de, der tror sig kaldede til at føre religionens sag paa jorden, ruster sig til kamp mod den fælles fiende. Jo mere uforfærdet imidlertid den videnskabelige forskning irettelægger sine resultater, og jo mere nærgaaende disse bliver overfor al nedarvet og autoritetsbekræftet tro, desto kraftigere vil dennes forsvarere optræde. Og jo flere tros- og religionssystemer den fælles fiende rokker ved, desto flere vil der opstaa i dens spor, fuldt rustede til at fortsætte kampen. Saalænge nemlig den religiøse følelse hos menneskene afsætter sig i eller skaffer sig udtryk gjennem bestemte systemer, saa længe vil der altid opstaa nye saadanne, der er blevne kloge af andres skade, og som tror at kunne udrette, hvad de andre ikke magtede.

Jeg mener her at røre ved aarsagen til den stærke religiøse bevægelse i vor tid, ved aarsagen til den paafaldende religiøse splittelse. Den store hjord er bleven oprevet og spredt i smaa flokke af udviklingens modige hær. Men under hver sin fører eller førere fortsætter disse flokke hver paa sin vis og hver med sine vaaben den fælles kamp mod den fælles store fiende.

Det er ikke længer en massefægtning paa de aabne sletter, hvortil vi er vidne. Det er smaa træfninger, udkjæmpede i trange pas, mellem den moderne kulturs mænd og de mange religiøse smaahobe, som disse mænd overalt støder paa under sin mission paa jorden.

Der kan fra et moderne kritisk standpunkt indvendes meget mod disse sekter og deres maade at virke paa. *Et* skal man imidlertid lade dem — om mod og hengivenhed for sin sag kan de lære verden meget. Akkordens behagelige kunst har de som oftest ikke lært, deres liv er selvfornegtelsens, deres opgave den at gjøre godt. Ja er det end frelsesarméens støiende trafik — den har dog momenter, der kan bringe vore tilstivnede kristne dogmetræle til skamfulde at rødme.

Men over dem alle, over alle religiøse systemer, der til idag er opstillede, staar dog spiritismen. Det var om den, jeg vilde skrive.

* *
*

Jeg forudskikker til brug for enhver, der ikke før maatte vide det, at jeg paa dette omraade ingen anden autoritet besidder end den, jeg som for-

henværende tro spiritistisk proselyt maatte eie. Dernæst, at det ikke er min hensigt at levere nogen indgaaende kritik over spiritismens lære. Jeg vil blot kortelig fremstille den til iagttagelse der, hvor den ikke allerede er kjendt.

Spiritismen er læren om sjælens vandring efter døden. Dens store og ophøiede evangelium er dette, at ingen sjæl, hvor vildt den end har forbrudt sig mod moralens love, skal gaa til grunde eller fortabes, men gjennem færre eller flere *inkarnationer* lutres, til den engang i fuldstændig renhed kan naa det lysets ophav, hvorfra den er udgaaet.

Som man ser, behøver spiritismen intet helvede i gammel betydning af ordet. Det eneste helvede, den kjender, er en tilstand efter døden, hvori sjælen lider angerens kvaler over sine forbrydelser, og hvori den som straf for daarligt levnet under sin inkarnation ser de mere fremskredne aanders frihed og lykke. Af dette helvede kan den imidlertid efter kortere eller længere tid selv udfrie sig ved oprigtig bod eller bøn om naade.

Hvor langt over sine fleste konkurrenter ligger ikke spiritismen i dette! Intet helvede, ingen ubarmhjertig gud, der glæder sine salige ved synet af de fordømtes rædsler! Naade overalt, kjærlighed overalt, selv der, hvor sjælen faar sin fortjente straf.

Og fremskridt overalt! Eller i værste fald stilstand i en sjæls udvikling gjennem en inkarnation eller to. Ingen *evig* stilstand, ingen synd mod den helligaand. Den værste sump af en sjæl vil tilsidst naa saligheden, fordi den overalt er gjenstand for sit ophavs kjærlighed og sine medsjæles hjælp og retledning.

For spiritisterne er derfor universet et uendeligt barmhjertighedens tempel, i hvis forskjellige rum sjælen lutres for evigheden. Fra samfundsklasse til samfundsklasse, fra klode til klode vandrer den, indtil den er ren. Da ophører dens inkarnation, hvis ikke ophavet unsender den i en eller anden høi mission til en eller anden klode. Men over en saadan mission klager ikke den lutrede sjæl. Dens høieste ønske er at gjøre godt og virke til de lavere sjæles frelse.

Det forekommer mig, at saaledes maa et religiøst kjærlighedens evangelium se ud.

Hvorfra har spiritisterne denne sin lære om sjælens vandring, dette sit kjendskab til sjælens liv efter døden?

De mener sig at have den fra sjælene eller aanderne selv. Thi som de mere fremskredne aanders lyst overalt er at gjøre godt, saaledes har de ogsaa lov til at virke blandt menneskene paa vor klode. De kan stille sig i rapport til disse, gjøre sig synlige for dem, lade sig høre og føle for paa denne maade at meddele dem nyttige lærdomme om dette og det hinsidige liv.

De mange uforklarlige ting i vor tilværelse tilskriver saaledes spiritisten

aandernes indflydelse. Hemmelige lyd, mystiske fornemmelser, sære syn og drømme. Ja onde aander, der har moro deraf, kan endog gaa til saa materialistiske yderligheder som at kaste sten og træstykker efter menneskene, skræmme dem og paa anden maade gjøre dem fortræd. Herom har spiritismens skrifter mange historier.

Man kan ville indvende, at siden ogsaa de onde aander kan stille sig i rapport til menneskene, har man ingen garanti mod, at den spiritistiske lære netop skriver sig fra disse og saaledes er en skjøn løgn fra begyndelse til ende.

Spiritisten svarer hertil: de onde aander røber sig altid selv. Dels er deres lærdomme lave, dels viser de ubekjendtskab til den ting, hvorom de taler, og endelig hviler der en uro over dem, som hurtig vil fortælle den øvede spiritist om deres herkomst. Noget varigt eller indgribende bedrageri fra deres side kan der saaledes ikke være tale om. Desuden bliver deres færd iagttaget af de ophøiede aander, der i tilfælde altid staar rede til at korrigere deres udtalelser.

For dens tilhængere staar derfor spiritismen som en lære, der er bygget paa et urokkeligt fundament — aandernes eget udsagn. Og de roser sig af at eie den eneste religion, for hvis sandhed der til alle tider og paa alle punkter kan føres *bevis*.

Af den grund taler de frimodig til hele verden om sin tro og vil gjøre alle delagtige i dens glæder. Selv videnskaben vil de have ind under sin fane, fordi de intet lærer, som videnskaben til dato har kunnet angribe med sine farlige vaaben.

Spiritismen roser sig tvertimod af at være broen mellem den videnskabelige forskning og den religiøse tro, der fører fra tvil til fred, tusenaarsrigets evige lære, hvori alle knuder er løste, alle savn udslettede, alle længsler stillede tilfreds.

Den undrer sig bare over, at tusenaarsriget ikke med den allerede er opstaaet. Dette tilskriver den imidlertid menneskenes onde natur, der trodser kaldelsen, og som ikke vil erkjende, hvad der tjener til dens eget bedste.

Fordi spiritismens lære er kjærlighedens, dens tro lysets og renhedens, derfor er dens sprog blødt som vemodig musik. Dens tale er som elskerens, der vil smigre sin tilbedtes øre med de ømmeste udtryk for sin sjæls følelser. Dog er den fri for svulst og affektation. Den tolker en for god sag til at have brug for daarlige midler og bevæger sig frem i glad tryghed om sin læres guddommelige oprindelse og værd.

Selv med det tarveligste kjendskab til f. ex. Allan Kardecs værker vil man indrømme mig dette. De ansees forøvrigt af spiritisterne for monumentale, og jeg henviser derfor enhver, der ønsker mere indgaaende kundskaber

om spiritismen, til disse*). De vil paa ethvert blad dokumentere sandheden af, hvad jeg ovenfor har sagt, og de er desuden interessante vidnesbyrd om, hvor langt ialfald *en* religionssekt er kommet bort fra vor statskirkes mørke tro og kjærlighedsfattige lære.

Spiritismen har ikke mange proselyter, ialfald ikke her hjemme. Det kommer vistnok af, at dens lære om aanderne er altfor dristig og fantasirig i vort fantasiløse land. Dens tilhængere kjæmper imidlertid tro for sin sag baade gjennem skrifter og seancer. Maaske derfor den tid ikke er fjern, da der om spiritismens banner er samlet en ret anseelig flok i vort land.

Og jeg vilde ikke anse dette som nogen skade. Det vilde tvertimod vidne om, at vort folk endelig engang havde begyndt at stille fordringer til den lære, hvortil det betroede sin egen og sine efterkommeres evige skjæbne.

* * *

Altsaa: vi skal i flok og følge gaa over til spiritismen?

Nei.

Tingen er nemlig den, at ogsaa spiritismen har feil, saavidt jeg tør afgjøre det, endog en hjertefeil. Den vil derfor efter al sandsynlighed dø en tidlig død, netop kanske som den skal til at erobre verden.

Og det maaske endog for den videnskabs haand, som den altid har omgaaedes som ven, aldrig har frygtet, men tvertimod søgt at formidle.

Saa ironisk kan altsaa skjæbnen være.

Jeg skal gaa lidt nærmere ind paa, hvad jeg her mener, idet jeg dog ingenlunde gjør fordring paa at bli troet eller endog blot lagt merke til.

Spiritismen mener som sagt at have sine kundskaber om aandernes liv fra disse selv. Gjennem hørende, seende, følende, skrivende og talende medier har de meddelt menneskene det hinsidige livs mysterier og det endog ofte i et sprog, hvortil vedkommende medium ikke havde det ringeste kjendskab. Noget bedrag kan der altsaa ikke være tale om.

Naar en meddelelse derfor er undertegnet Platon, Sokrates, Xenofon eller Jesus, saa maa denne meddelelse altsaa skrive sig fra en af disse. Ialfald maa den skrive sig fra en *aand*, der har kunnet sætte sig i forbindelse med den menneskelige verden.

Jeg siger her: stop lidt! Er det saa aldeles umuligt, at en slig »aandemeddelelse« intet som helst har med aandeverdenen at skaffe?

Livet kan nemlig ikke være synonymt med det, man almindelig benævner sjæl, eller omvendt. Thi i saa fald nødes vi til at antage en sjæl ikke alene hos mennesker og dyr, men endog hos en stor del, kanske *alle* planter. Livet maa altsaa ligge i noget udenfor sjælen, være noget andet end denne og dog

*) Saavidt jeg erindrer, er baade „Aandeverdenen", „Experimental spiritisme" og „Evangeliet forklaret ved spiritisme" af Kardec.

have evne til at give materien bevægelse og merkbare ytringsformer. Lad os sige, at livet er den dyriske magnetisme.

I ethvert fald har denne vist sig i besiddelse af egenskaber, om hvilke videnskaben kanske en gang vil fortælle menneskene rene eventyr. Lad os saa antage, at denne magnetisme kan indføres i en livløs materie fra et levende dyrisk legeme, som magnetisme eller elektricitet kan overføres fra et batteri til en gjenstand — og vi har i det mindste en del af det vidunderlige spørgsmaal om aandemeddelelserne liggende løst for os.

Jeg tager et exempel, det almindeligste: borddansen. En del personer lægger altsaa sine hænder langs bordpladens kant, venter, til bordet begynder at »danse«, og forelægger det derpaa sine spørgsmaal. Disse besvarer bordet ved slag i gulvet, idet de forskjellige signaler paa forhaand er aftalte og git betydning.

Spørges der nu f. ex. om, hvor mange penge jeg har i min lomme, kan man være temmelig sikker paa, at bordet svarer ingen, eller spørges der om, hvor mange bøger, der staar i en hylde, svarer bordet ogsaa herpaa. I det hele tar bordet meget sjelden feil.

Ergo, siger spiritisten, maa her være en aand med i spillet.

Nei, siger jeg. Thi er der indført en eller anden levende kraft fra de levende hænder i bordet, er denne ikke som hos os bundet til visse organer, men maa kunne virke langt friere — man tør kanske endog sige: langt fuldkomnere — end hos os, og den vil saaledes meget let kunne tælle pengene i min lomme eller bøgerne i hylden. Under alle omstændigheder er en slig antagelse langt plausiblere end spiritisternes, der gaar helt udenfor vor verden, og bør derfor med held kunne sættes op mod denne.

Desuden faar en saadan antagelse af en skjult naturkraft en værdifuld støtte i den over hele verden opsigtvækkende hypnotismes fænomener. Thi allerede nu har disse udviklet sig i en grad og antat former, der gjør det umuligt for hvemsomhelst at udtale, hvor hypnotismen slutter og spiritismen begynder.

Naar nemlig hypnotisøren bringer sit medium til at udføre ting, som det i normal tilstand vilde anse for umulige: fortælle, hvad der foregaar paa et andet sted, beskrive sit eget fysiske indre, føle smerte eller glæde, tale om ukjendte emner osv. osv., da staar disse experimenter i ingen henseende tilbage for spiritistens, ja man kunde stærkt fristes til at sige: tvertimod.

Og dog falder det den videnskabelige hypnotisør ikke et øieblik ind at tilskrive aandernes mellemkomst muligheden af disse forbausende experimenter. Han er meget mere altid overbevist om, at han kun har at gjøre med rent naturlige kræfter, som han ganske vist for øieblikket ikke har noget afgjørende kjendskab til, men som dog videnskaben i en nær eller fjern fremtid fuldstændig vil lægge ind under sin aandelige besiddelse.

Da er spiritismens dage talte. Da er ogsaa *den* faldt som et offer for den videnskabelige forsknings haand. Thi har spiritismen lært og bygget hele sin tilværelse paa den lære, at aanderne selv er dens egentlige ophav, og det saa ved fortsatte hypnotiske studier viser sig, at dette ophav kun er en naturlig kraft, der under givne forhold og omstændigheder kan bringes i en egen tilstand af selvstændig bevidsthed, da *maa* spiritismens dage nødvendigvis være talte.

Thi man risikerer intetsomhelst ved allerede nu at gjøre spiritismen til et med hypnotismen. Hvad denne indvinder af erfaringer, vil derfor ogsaa kunne anvendes paa hin. Faar man fuld videnskabelig klarhed over hypnotismens fænomener, er dermed ogsaa spiritismen bragt frem i fuldt dagslys. Fordi det, som allerede anført, er umuligt paa et eneste punkt at trække et eneste afgjørende grænseskjel mellem dem.

Der kunde her være mangt og meget af stor interesse at ta med. Jeg farer imidlertid over det. Jeg har opnaaet, hvad jeg tilsigtede: at give en kort oversigt over spiritismens lære samt antyde en mulig løsning af dens gaader.

Før jeg imidlertid slutter, endnu et par ord. Det er en stor vildfarelse at tro, at spiritisterne pleier aabenbart bedrag. De er sig ligesaa bevidst at have retten og sandheden paa sin side, de er ligesaa ærlige i sin forkyndelse som enhver anden religionssekt. En ganske uvedkommende ting er det, at der give scharlataner, der udgiver sig for spiritister uden nogensinde at have været det.

Man bør derfor lade spiritisterne være i fred, indtil man kan angribe dem med videnskabelige og moralske vaaben. At stemple som løgn og bedrag en lære, man hverken vil eller kan forstaa, det er ganske vist meget kristeligt, men det staar dog ikke høit i hæderlige folks omdømme.

Spiritismen faar faa sin tid. Der er intet at gjøre ved det. Den falder nok — naar den ikke kan staa længere.

Statssocialismen i Tyskland.

(Af *Emile Jamais* i «*Revue Bleue*».)

De institutioner, som knytter sig til, hvad man har kaldt statssocialisme, medfører ingenlunde overalt de samme resultater. De undergaar en paavirkning af hvert lands historiske traditioner, af dets sæder og af dets politiske og sociale forhold. Disse mange og indviklede aarsager bestemmer dem eller modificerer dem.

I denne korte studie er det hensigten mere at befatte os med sagens historiske end med dens doktrinmæssige side. Vi vil analysere statssocialismen saadan, som den er opfattet af det tyske riges regjering, undersøge dens oprindelse og dens maal, angive den plads, den indtager inden den almene

bevægelse, der fører alle nationer til studiet af de sociale spørgsmaal, og betragte resultaterne af dette forsøg med en monarkisk regjeringssocialisme — det mest fuldstændig gjennemførte, som vi hidtil har været vidne til i noget land.

* * *

Det fælles og fremherskende træk i nutidens doktriner om arbeide og beskatning er, at staten mere og mere skal gribe ind for at løse de spørgsmaal angaaende den sociale og økonomiske ordning af samfundet, der paakalder alle partiers opmerksomhed og alle deres bestræbelser, hvem forbedringer og fremskridt ligger paa hjerte. Hvad enten det gjælder de forholdsregler i retning af beskyttelsestold, som det ene land efter det andet har seet sig nødt til at tage, eller foranstaltninger, sigtende til at forbedre arbeidernes kaar, eller skattelove, gaaende ud paa at lette de paa arbeiderne hvilende byrder, er det overalt den samme tendens, der gjør sig gjældende.

Snart repræsenterer denne statens indgriben — som i Tyskland, hvor den har affødt en særegen form af socialisme, — et regjeringssystem. Snart kommer den derimod kun tilsyne som et middel til at støtte de enkeltes initiativ og fremme borgernes frie og frivillige sammenslutning om fælles maal.

Men under disse forskjellige forhold — trods de rent doktrinmæssige stridigheder mellem de forskjellige økonomiske skoler — skiller selve tanken om en mere direkte statsindgriben sig helt ud fra de fakta, love, institutioner, projekter og reformsforsøg, der har været karakteristiske for den økonomiske og sociale bevægelse i over et halvt aarhundrede. Man er ikke altid enig om grænserne for denne indgriben, men man betragter den fra de forskjelligste hold som berettiget og nødvendig. Alle lande er med i bevægelsen.

For dette har en af alle skoler uafhængig forfatter, Emile de Laveleye, givet et udtryk i sin bog om «Vor tids socialisme».

«Man maa», skriver han, «rive ned alle grænser for den personlige frihed, hvis saadanne endnu findes; men det er dog statens pligt at gribe ind, naar individernes interesser viser sig at staa i strid med den politiske økonomis humane og civilisatoriske opgave ved at føre til undertrykkelse og underkuelse af de lavere klasser».

En saa almindelig kjendsgjerning maa have ikke mindre almindelige og dybtliggende aarsager.

Fremskridtene i den politiske opfatning, udviklingen af den offentlige og parlamentariske frihed, forbedringerne i arbeidernes politiske stilling, den stedse stigende indflydelse, de øver ved valgene og som følge deraf i nationalforsamlingerne, — alt dette er blandt aarsagerne til de politiske forhold, som gjør sig gjældende ikke alene i Frankrige, men i ethvert land, hvor der existerer nogenlunde almindelig stemmeret, og hvor den offentlige mening med nogen vægt indvirker paa styrelsen af statens anliggender.

Til disse politiske aarsager har sluttet sig storindustriens udvikling. Den fuldstændige forandring af arbeidsmidler og redskaber, som vi i det sidste aarhundrede har været vidne til, har helt forandret forholdet mellem arbeidsgivere og arbeidere.

Endelig har den i de senere aar almindelige tilslutning til protektionismen virket i samme retning. Thi naar man har gaaet til at beskytte den i det nationale arbeide nedlagte kapitel, hvorledes skulde man da kunne afslaa at beskytte ogsaa arbeidslønnen? De to ting hænger sammen og er udslag af den samme doktrin, den samme økonomiske og sociale opfatning.

Uden at betragte regjeringssocialismen som en for alle lande ensartet form, hvori ethvert samfund maa støbes, og uden at glemme, at den i enkelte lande, især i Tyskland, har faaet et præg af centralisation og autoritet, som ikke vilde stemme hverken med institutioner eller med tænkemaade i Frankrige, vil man dog ikke kunne negte berettigelsen af statens langt større indgriben paa de anførte omraader. Naar staten staar overfor svagere væsener, der ikke altid i den bestaaende lovgivning finder de garantier og den beskyttelse, de tiltrænger, er det ikke alene dens ret, men ogsaa dens pligt at intervenere. — Det er muligt, at fremskridtene i den kommende tid vil gjøre denne intervention mindre nødvendig. Naar de arbeidende klasser, der retslig seet er blevne frigjorte i kraft af de siden hundrede aar tilbage herskende politiske principer, ikke længer i samfundet finder hindringer for ogsaa at blive faktisk og økonomisk frigjorte, vil de kanske kunne undvære denne statens virksomhed og hjælpe sig selv ved kun frivillig at forene sine egne kræfter. Men nu, under den udviklingsfase, som de fleste af nutidens nationer gjennemgaar, kommer demokratiet mere og mere til bevidsthed om sine rettigheder, og da det endnu ingenlunde eier fuld raadighed over sine kræfter, kalder det staten til sin hjælp og beder den om at gribe ind. Paa tanken om statsintervention kunde man anvende de ord af John Adams, Washingtons efterfølger: «Hvis menneskene ikke havde en tilbøielighed til at undertrykke hverandre, vilde enhver regjering være overflødig».

* *
*

Om end statssocialismen i Tyskland for en stor del skyldes de her anførte aarsager, har den dog ogsaa en egen oprindelse og et eiendommeligt fysiognomi. Et medlem af det liberale parti i rigsdagen, hr. Bamberger, har sagt, at Tyskland er socialismens og klassekrigens typiske land.

Alle de socialistiske doktriner er repræsenterede der. Man har katholsk eller kristelig socialisme, monarkisk eller konservativ socialisme, demokratisk og revolutionær socialisme. — Ogsaa fra et andet synspunkt og paa et andet hold er socialismens tanke i løbet af dette aarhundrede bleven mere og mere stærkt fremtrædende, nemlig i de tyske politisk-filosofiske forfatteres skrifter. Alfred Fouillée paaviser i sin bog om «Nutidens samfundsvidenskab», hvorledes *statsbegrebet* er blevet ændret og formet,

«Man kan», siger han, «forestille sig forskjellige statstyper, alt efter de forskjellige funktioner, man tillægger staten, — lige fra dommer- og politistaten til den stat, der beskytter kunst, videnskab og civilisation. Disse forskjellige typer kan føres tilbage til fire hovedudgangspunkter. Kant, Fichte og Wilhelm v. Humboldt begrænsede statens opgave til at varetage, hvad de kaldte «retssikkerheden», og formet derved den første type, den udelukkende juridiske stat, «*retsstaten*».

Men lidt efter lidt udvidede begrebet sig. Ifølge Bluntschli, hvis skrifter har øvet saa stor indflydelse i Tyskland, har staten til opgave at «beskytte *ikke alene rettighederne, men ogsaa interesserne*». Dette er, tilføier Fouillée, ogsaa Bismarcks teori, og han anfører nogle linjer af Bluntschli:

«Retsstatens forfægtere i Tyskland maatte tilsidst selv give sin teori videre udstrækning. Efter at Fichte havde hævdet individualismen, naaede han dog senere frem til de socialistiske idéer, og da Humboldt var bleven preussisk minister, hævede han niveauet for befolkningens aandsudvikling ved at indføre og forbedre de folkeskoler, som han i sine teorier havde forkastet».

* * *

Monarkiets repræsentanter har aldrig, enten af overbevisning eller af sympati, sluttet sig exklusivt til den ene eller den anden socialistiske skole. De har bekjæmpet dem eller søgt støtte hos dem kun for derved at fremme sin egen sag. Det er af saadanne grunde, at Bismarck har modificeret sine økonomiske og sociale doktriner efter de skiftende tider og efter sin politiks behov.

Det er især efter 1860, at man kan se, hvor han har sigtet hen.

Paa den tid havde Marlo netop offentliggjort sine »Undersøgelser angaaende arbeidets organisation«. Rodbertus opstillede principet om en for arbeiderne nødvendig minimumsløn. Karl Marx fremsatte i sit værk om »Kapitalen« idéen om en *international* socialisme, der forudsætter afskaffelsen af landegrænser, og en revolution, der skal være et fælles gode for alle folk. Ferdinand Lassalle bereiste alle de tyske stater; ved sin aktivitet, sin energi og sin glødende veltalenhed blev han socialismens folketaler og apostel. Han grundede »de tyske arbeideres forbund«, organiserede arbeideragitationen og omdannede socialisterne til et virkeligt politisk og krigførende parti, ikke kosmopolitisk som Karl Marx's, men nationalt, og ikke nogen modstander af Preussens bestræbelser for at samle det tyske rige til en enhed. Selv den »kristelige« socialisme forlangte, at staten skulde skaffe arbeiderne lettelser.

Nu forsøgte Bismarck at betjene sig af det af Lassalle ledede parti. Han havde en sammenkomst med Lassalle og gik med paa en del af dennes system. Da han under en debat i 1878 mindede herom, sagde han om Lassalle: »Jeg har aldrig truffet en mere indtagende og aandrig mand end ham«.

Hvad der motiverede denne flygtige tilnærmelse, var, at Lassalles parti i modsætning til de andre socialdemokratiske skoler var et nationalt parti. Langt fra at betragte afskaffelsen af grænserne mellem landene som en nødvendig betingelse for en social revolution, der skulde omfatte alle Europas folk, stræbte Lassalle at gjøre gjældende, at gjennemførelsen af hans system kunde forliges med dannelsen af en tysk nationalitet, og han betragtede Preussens samlingsarbeide som gavnligt for hans planer.

Men efter 1870, da rigets enhed var fuldbragt, vendte Bismarck sig til det konservative parti, hvis hjælp var nødvendig for ham. Han sendte en af den konservative socialismes førere, Wagener, som rigets repræsentant til kongressen i Eisenach i 1874. Wagener var forberedt paa at overtage denne rolle. Allerede i 1863 havde han i det ultra-konservative blad *Kreuzzeitung* skrevet:

»Den monarkiske institution kan kun se en sikret fremtid imøde, saafremt den,

vendende tilbage til de idéer, der skabte den, saavel teoretisk som praktisk viser sig som et skjold for de svage, en beskytter for de ulykkelige. Som Stein siger, kongedømmet maa atter sænke sine rødder ned i folkemassernes dybe jord. Fremtidens monarki maa være det *sociale monarki*, eller ogsaa vil det ophøre at existere. Hvis kongedømmet søger sin støtte hos industribaronerne, børsfyrsterne og de ti tusen privilegerede, vil dets autoritet formindskes, og det vil tilsidst blive omstyrtet under den store demokratiske omformning, der vil sætte folket i aristokratiets og videnskaben i dogmernes sted«.

Wagener blev en af Bismarcks nærmeste raadgivere angaaende hans forslag til sociale reformer. Sammen med Rudolf Meyer blev han den teoretiske talsmand for en monarkisk og konservativ socialisme, hvis indhold gjengaves saaledes i »*Norddeutsche allegemeine Zeitung*«, kanslerens officiøse organ:

»Kun Hohenzollernes monarkiske politik er i stand til at løse det sociale spørgsmaal, for hvilket parlamentarismen viger tilbage, dømt, som den er, til afmagt og en snarlig død inden et i atomer opløst samfund«.

Dette var forresten hos det preussiske monarki en allerede gammel politik. Det havde længe søgt at lede i en for det selv gunstig retning den tanke- og interessestrømning, der var socialismens ophav. Det fulgte bevægelsen i haab om at kunne beherske den, men ikke for selv at tilegne sig noget retfærdighedsprincip. En god stund før 1871 og keiserdømmets dannelse havde det preussiske monarki i landdagen, hvor Bismarck citerede Fredrik den stores ord: »Jeg vil blive tiggernes konge«, inaugureret Hohenzollernes politik, — en autoritær og diktatorisk politik, fiendsk mod frihedsideerne, demokratisk i enkelte retninger, men søgende langt mere at tilfredsstille folkets materielle behov for at bringe dets berettigede krav til taushed end at hæve dets intellektuelle og moralske standpunkt ved at oplyse det om dets rettigheder og pligter.

De love, som i de sidste 15 aar har givet udtryk for denne politik, frembyder da ogsaa en besynderlig blanding af demokratiske ideer og absolutisme. De tilsigter at grunde en statssocialisme med det formaal at gjenoprette hierarkier og klasser og at ordne arbeiderforholdene efter det dobbelte princip: magtens autoritet og den sociale ulighed.

* * *

Lovforslagene om arbeiderforsikring, der var det første udslag af denne statssocialisme, fremkom efter den socialistiske agitation i 1878. Den voldsomme og revolutionære socialisme gjorde efterhaanden raske fremskridt. Med tre maaneders mellemrum, i februar og mai 1878, blev der af Hödel og Nobiling gjort to attentater mod keiserens person. Der blev foreslaaet meget strenge love mod socialisterne. Rigsdagen negtede dem bifald, men den blev opløst, og lovene vedtoges efter nye valg.

I samme øieblik, som Bismarck foreslog forholdsregler til undertrykkelse af den demokratiske socialisme, var det, at han fremholdt sin egen statssocialisme, hvis gjennemførelse han senere saa ihærdig skulde arbeide for.

»Ved at fremlægge loven mod socialisterne«, sagde han, »har myndighederne, særlig keiseren, og, hvis jeg ikke tager feil, ogsaa rigsdagens flertal, paa en maade paataget sig en pligt og lovet, at forholdsregler, sigtende til at forbedre arbeidernes kaar, skal gaa side om side med forholdsreglerne mod socialisterne. Hvis De har bestemt Dem til ikke at forbedre arbeiderklassens kaar, kan jeg forstaa, at De forkaster loven mod socialisterne. Det vilde virkelig være uretfærdigt — dette er i det mindste min mening — at hindre en hel klasse af vore medborgere fra at forsvare sig og samtidig negte dem den støtte, de behøver for at faa afhjulpet sit berettigede misnøie«.

Neppe var lovene om tvungen forsikring mod ulykkestilfælde, sygdom og invaliditet samt om alderdomsforsørgelse vedtagne, før keiser Wilhelm, staaende overfor socialismens

dag for dag voxende fremskridt, udstedte de to forordninger af 4de februar 1890, der offentliggjordes midt under kampen om rigsdagsvalgene i det forgjæves haab at berøve det socialistiske parti et af dets mægtigste vaaben. Arbeiderkonferencen i Berlin traadte sammen den 15de marts næstefter.

Da konferencen havde tilendebragt sine arbeider, forelagdes der for rigsdagen et meget omfangsrigt forslag til en lovgivning angaaende det industrielle arbeide. Dette forslag tog sigte paa et af de spørgsmaal, der paa konferencen havde fremkaldt de interessanteste debatter. Da det overbragtes i mødet den 6te mai 1890, gjenkaldte keiseren i erindringen traditionen om den for Tyskland særegne statssocialisme, som hans to forgjængere havde søgt at bringe i anvendelse, og som han nu viste sig trofast at ville fortsætte.

* * *

Det er i lovene om arbeidernes ulykkesforsikring, sygeforsikring, invaliditetsforsikring og alderdomsforsørgelse saavel som i den nye fabriklovgivning, at den tyske statssocialisme har faaet sine mest slaaende udtryk. Det ser endog ved første øiekast ud, som om denne sosialisme udelukkende bestaar i disse institutioner, og at den i dem træder frem med den karakter og i hele den udstrækning, som rigsstyrelsen har bestræbt sig for at give den.

Men man vilde dog kun faa en ufuldstændig forestilling om den, hvis man indskrænkede sig til at studere den i denne arbeidets organisation. For at se den fra dens forskjellige sider maa man efterspore den i andre love, der udgaar fra den samme tanke.

Vi finder den igjen i de nye forslag om indtægts- og klasseskat. Denne skat skriver sig helt fra 1807. Efter at have undergaaet modifikationer i 1810 og 1820 blev den i 1847 gjenstand for en diskussion, under hvilken vi allerede ser fremtræde den statssocialisme, som senere skulde brede sig saa stærkt. De socialistiske doktriner, der var opstaaede i Frankrige, begyndte at vinde indgang i Tyskland. Karl Marx, den videnskabelige socialismes grundlægger og teoretiker, havde allerede udgivet sine første skrifter. Omkring ham samlede der sig talrige disciple, deriblandt Engels, Hess og Herwegh; Weitling havde udbredt Fouriers og Cabets ideer i Tyskland.

De voxende krav fra folkets brede lag maatte virke opmuntrende paa det parti, der forlangte, at man skulde beskatte alle de skattepligtige, de rige som de fattige, i forhold til, hvad de eiede. Denne bevægelse foranledigede regjeringen til selv at tage initiativet til en lov, indeholdende ændringer i loven af 1820. Forslaget blev ikke bifaldt; men det støttedes af Camphausen i en tale, hvori han gav udtryk for stemningen paa den tid.

Hvad der afspeiler sig i denne tale, er den sociale bevægelse, der betegner julimonarkiets sidste dage; det er de samme doktriner. som umiddelbart før den 24de februar 1848 trængte saa dybt ned i det franske samfund. Lederne for den demokratiske skole fremstillede formelen for dem i sine skrifter, og det republikanske partis talere bragte ekkoet deraf til at lyde fra den parlamentariske talerstol; men regjeringen og flertallet vilde ikke høre paa noget af disse varsler og gjorde haardnakket og blind modstand. Det var et eiendommeligt modsætningsforhold, at medens den konstitutionelle konge i Tuilerierne modsatte sig enhver liberal politisk reform, foreslog enevoldskongen i Berlin en reform, der krævedes af folket. Camphausens ord vandt mere gjenklang, da han forsvarede de arbeidende klassers rettigheder, end Aragos og Ledru-Rollins ord, da de krævede Frankriges fulde frigjørelse gjennem almindelig stemmeret.

»Hvor dunkel«, sagde Camphausen, »end betydningen af feltraabets ord kan være, saasom »pauperisme«, »proletariat«, »kommunisme«, »socialisme«, og »arbeidets organisation«, kan dog ingen nægte, at man paa bunden kan skimte en sandhed, nemlig at mennesket har ret til at leve, og at dets ret bør bedre anerkjendes af samfundet, end tilfældet hidtil har

været. Den samme opfatning, der for en tid siden fordømte slaveriet som en uretfærdighed, indvirker paa lovgiverne hele Europa over saavel som paa folket selv. Regjeringens lovforslag er velkommet, fordi det udgaar fra denne opfatning, og fordi det betegner et socialt fremskridt. Det tilsigter at støtte udviklingen af den tanke, at de besiddende har en pligt til at gjøre meget for de ikke-besiddende, ligesom det bringer disse sidste til bedre at forstaa, at de rige er villige til at gjøre ofre for dem. Vore dages lovgivning har den opgave at stille sig livets trængsler og gjenvordigheder for øie for at lindre dem«.

Det forslag, som havde strandet i 1847, blev vedtaget i 1851. Ved loven af 25de marts 1873 blev den omhandlede skat betydelig nedsat for de mindst formuende klasser af skatydere og strøget for dem, der ikke har over ca. 2 400 kroner i indtægt.

* *
*

Statens indkjøb af jernbanerne, lovgivningen om transport- og toldtariferne og de gjentagne, men forgjæves forsøg paa at faa i stand tobaks- og brændevinsmonopol forekommer os ogsaa at være interessante udslag af den tyske statssocialisme.

Men her rører vi ved en af grundene til, at nogle af disse forslag har strandet. Mange medlemmer af rigsdagen, der uden at klage vilde have fundet sig i organiseringen af en kongelig, provinciel eller kommunal socialisme, har modsat sig dette forsøg af monarken i Berlin paa at tilegne sig alt det af individuelle og sociale kræfter, der tilsammen danner hele det tyske rige. Det er mod særinteresserne, de økonomiske og fiskale lovforslag har stødt an, især da forslagene om tobaks- og brændevinsmonopol.

Hvad angaar de planer til sociale reformer, der fremsattes af Bismarck og er optagne af hans efterfølger, er det langt fra, at de har ført til det tilsigtede maal. Socialismens stadige omsiggriben, det stedse voxende antal af de stemmer, socialisterne raader over ved valgene, og af de pladse, de besætter, partiets mere og mere stærke organisation og dets stigende indflydelse i rigsdagen, — alt dette viser, hvor magtløse keiserens bestræbelser for at beherske den socialistiske strømning har været.

Sagen er, at det ikke er nok for en regjering at tage sin tilflugt til statssocialismen, for at den skal kunne udføre den mission, som paahviler den overfor de arbeidende klasser. Overalt, hvor denne statens indgriben ikke ledsages af en hel række institutioner og garantier, der medfører en løftning af arbeidernes politiske saavel som intellektuelle og moralske standpunkt, er det sociale fremskridt blot en illusion, en tvetydig og skuffende ting. Det er det moderne demokratis hæder, at det ikke alene kjæmper for at faa fyldestgjort folkets materielle interesser, men at det sætter sig et endnu høiere ideal. Det synes gjennemtrængt af aanden i de ord, som den store filosof Diderot nedskrev for over hundrede aar siden:

»At indrømme, at en fyrste er absolut hersker i retning af at kunne gjøre det gode, er det samme som at indrømme, at han ogsaa er det i retning af at gjøre det onde, medens han i virkeligheden hverken er det ene eller det andet. Ulykkelige er de undersaatter, hvem man berøver enhver skygge af tvil om, at de er i besiddelse af frihed, selv om det sker ad de tilsyneladende prisværdigste veie. Disse veie vil kun desto sikrere føre til ulykke senere. Det er paa den maade, man falder i en meget behagelig søvn, som dog er en dødssøvn, under hvilken fædrelandsfølelsen slukner og man bliver fremmed for statsstyrelsen«.

Ethvert regimente medfører netop ligesaa meget af fremskridt og retfærdighed, som der ligger i dets eget princip. Sociale reformer er kun af varighed, naar de skriver sig fra en frisindet styrelse; de er ikke virkelig ægte og heldbringende, medmindre de sigter til at hæve og frigjøre folket i stedet for at underkaste det under en hersker.

— Folkevenners opmerksomhed henledes paa den i «Kringsjaa»s notitsafdeling omtalte nye plan til at gjøre gode, men kostbare bøger mere alment tilgjængelige. Idéen, der stammer fra New York, er døbt «et reisende bibliotek» og synes særlig i et land som vort, hvor tilgangen paa penge ikke staar i noget videre heldigt forhold til læselysten ud over landet, at egne sig til efterligning.

Et folkepalads.

En forfatterinde i «*National Review*» tager varmt til orde for, at ogsaa de laveste klasser i store byer — de, der ikke selv evner at skaffe sig noget af alt det, der gjør livet værd at leve, — skal faa sit *palads.* Hun vilde i de strøg af London, hvor der er mindst lys, luft, glæde og menneskelighed, bygge et umaadeligt slot med store, lyse sale og haller, hvor enhver mod at opføre sig anstændig skulde faa adgang. Der skulde være læseværelser, gymnastiklokaler, badeværelser, selskabsværelser og koncertsal. Der skulde holdes foredrag, og der skulde danses. Der skulde man i det hele søge at gjøre vel mod de folk, paa hvem foretagendet er beregnet, dels ved at give dem et lyst, luftigt og hyggeligt sted at ty hen til og dels ved at give dem smag paa mere menneskelige fornøielser og glæder, paa et lidt høiere anlagt liv, end de nu er overladte til.

Tanken forekommer mig saa naturlig, sund og god, at det blot er at forundre sig over, at den endnu ikke er helt gjennemført. Delvis og i mindre maalestok er den jo paa mange steder realiseret, altid med det bedste udbytte, — menneskeliv renset, reddet og lutret, hele bydele omskabt og givet et nyt og bedre præg. Men i den fuldstændige og storslagne form, som forfatterinden foreslaar, er tanken endnu en drøm.

Det er min faste overbevisning, bygget paa, hvad jeg har kunnet erfare og iagttage paa forskjellige steder og under forskjellige forhold, at de tre fjerdedele af livets uselhed, synd, last og elendighed iblandt os har sin rod i fattigdom og pengemangel. Sociale reformer vil ubetinget føre til en moralsk reform saa omfattende og saa grundig, at ikke tusen aars prædiken alene kunde tilveiebringe den. Det nytter svært lidet at præke og præke for den mand, hvis hovedinteresser nødvendigvis maa dreie sig om at faa noget i maven. «Først det naturlige, saa det aandelige». Først det brød, der vedligeholder livet, saa det brød, der giver dette liv en høiere karakter. Først det materielle grundlag, saa den aandelige overbygning.

Lad os blive fattigdommen med al den nød og elendighed, der er dens følger, kvit, lad der blive nok at spise for alle, klæder og bad for alle, lys og frisk luft for alle, og baade politiet og kirken vil finde sit arbeide ganske betydelig lettet. Fattigdom betyder desuden mangel paa kundskaber, mangel paa bøger, læsning; den betyder uvidenhed, fordummelse og derfor dyriskhed.

»At frelse en sjæl« er ikke saa lige til en sag. Den er ikke frelst bare ved at tro sig frelst. Den er ikke frelst bare ved at have et godt hjertelag og ved at ville det rette. Det er meget — overordentlig meget —, og ære være de mænd og kvinder, der kan meddele sine medmennesker et sligt hjertelag og en slig vilje. Men der staar dog meget tilbage. Frelse er det samme som udvikling, — det er at naa det maal, der er en sat. En sjæl er frelst, naar den er helt udviklet, naar alle dens evner og kræfter har naaet sin fyldigste væxt og brug, naar den helt er bleven alt, hvad et menneske er i stand til at blive.

Til en saadan frelse kræves der mere end prækener og mere end god vllje og varmt hjertelag. Der maa tages fat paa mennesket fra alle sider; alle dets muligheder maa vækkes og udvikles, Alt, hvad der findes af stort og ædelt i det, maa frem i dagen. Og jo flere slige evner og muligheder man kan faa vakt og udviklet, desto hurtigere gaar den hele udvikling. Fremskridt i én retning øver indflydelse paa det hele menneske og styrker den hele karakter. Intellektuel udvikling fører efterhaanden til og muliggjør en høiere moralsk udvikling og omvendt. Hjertets dannelse aabner veie for den dannelse, der kan vindes gjennem bøger. Selv smagens udvikling hjælper til at frelse en sjæl ved at give den hele karakter en høiere løftelse, større krav, bedre forstaaelse.

Alt, hvad man derfor kan gjøre for et menneske i retning af at udvikle dets evner og give det flere interesser, det faar man tilbage paa mange vis; det hjælper til slut til at bygge en mandigere eller kvindeligere karakter.

Kan man bare faa en del forfaldne subjekter til at komme aften efter aften ind i lyse, luftige rum, kan man bare faa vakt deres smag for god musik eller for en eller anden uskyldig fornøielse eller for lidt bedre selskab, end de er vant til, eller for gode billeder eller for videnskabernes vidundere, saa har man allerede gjort meget for dem og er kommen langt med dem. Finder man hos én smag for tegning, saa lader det sig gjøre at gjøre en bra og ædel mand af ham gjennem den evne. Gjennem den vil efterhaanden andre kræfter i ham vækkes og den hele person blive et nyt menneske.

Kirkesamfundenes gamle metode til at »frelse sjæle« kan sammenlignes med den fiskers, der alene bruger et enkelt snøre. De henvender sig til menneskene kun paa en eneste

maade. De appellerer blot til et eneste punkt, en eneste side i den menneskelige natur.

Denne nyere methode derimod — den er som at kaste et garn ud. Der er tusen traader og tusen masker. De slutter sig omkring den hele menneskelige natur. Hvor man vender sig hen, møder man det fangende garn. Maalet er til slut det samme. — Methoden er den samme, som naturen selv følger. Den udvikler os, »frelser« os, gjør mennesker af os, ikke ved stadige moralprædikener, men ved at kaste som et fangende net omkring os, berørende hvert punkt og hver side ved vor natur. Den vækker vor skjønhedssans, den varmer vore hjerter til kjærlighed, den egger til erhvervelse af viden og kundskab, og alt giver vækst til det menneskelige i os, til vor personlighed.

Ofte har det forundret mig, at i de store kjæmpebyer i udlandet samfund og kirke gjør saa uhyre lidet for at sprede solskin, glæde og et friskere, bedre liv blandt de store masser af den lavere befolkning. Disse folk *maa* have sine fornøielser de som andre. Og de maa tage af den art, hvad de har raad til, og hvad der findes, og det er sjelden stort andet, end hvad der lader sig skaffe ved drik og kneipeliv.

Der findes i byer som Chicago f. ex. titusener af unge mænd, der er ligesaa bra som nogen, men som i smaa kaar ikke eier andet «hjem» end halvdelen af en eller anden styg krybbe i et billigt logishus. Man kan ikke fordre, at de skal tilbringe aftenerne paa disse hybler. De maatte være helgener for at kunne gjøre det. Og udenfor er ølkneiperne og lignende steder omtrent de eneste, der aabner sine døre for dem og byder dem et varmt velkommen. Følgen er da, at de tyr did og tilbringer sin fritid der. Jeg synes ikke, hverken Gud eller mennesker har ret til at dadle dem videre for det. Og gaar det saa derved rent galt med dem, saa maa da vel skylden virkelig være deres, som *kunde* have aabnet andre døre for dem, givet dem større del i livets lys og glæde, men som ikke gjorde det. Samfund og kirke faar først og fremst bære skylden.

Hvad der er sagt om unge mænd, gjælder ogsaa unge kvinder. Kun last og elendighed bygger hjem og fornøielsessteder for dem. De bygger paladser for dem. Samfundet bygger ikke andet end kolde kirker — aabne en dag af ugens syv for strænge irettesættelser — og fængsler. Samfund og kirke faar bære ansvaret for alle følger.

Jeg har kjendt og talt med det slags unge mænd, jeg har talt om. Jeg véd, at mangfoldige blandt dem hader og forbander det liv, de fører; men det er absolut det eneste, som deres egne pengemidler og samfundet aabner dem adgang til.

I storbyer i ethvert fald vilde et sligt folkepalads som det ovenfor omtalte, kunne gjøre en nytte og et gavn, som penge ikke kan maale. Titusener og atter titusener vilde frelses fra et liv i ren elendighed, fra at gaa ganske til grunde, og mere lys, mere glæde, mere sundhed og sand menneskekjærlighed vilde udgaa blandt hundredetusener.

Og mon der ikke selv hos os er plads for noget lignende? — Plads er der nok — skrigende trang ogsaa; men er der evne og vilje til at fylde den tomme plads, skaffe, hvad der trænges? Evne er der nok altid, om vi end ikke har udlandets millioner at rutte med; men — *viljen,* det er den, det kommer an paa.

— *Australien* synes ikke at være saa lykkeligt, som det burde og skulde være. Bank efter bank lukkes derover, og tiderne skal være overordentlig daarlige og haarde. Grunden dertil synes at maatte søges i en tankeløs og hensynsløs omgang med økonomiske og sociale love. Der er jo ingen mangel paa naturrigdomme. Tvertom er det kanske den existerende overflod, der har foraarsaget krisen ved at bringe befolkningen til at føle sig ganske sikker og i stand til at experimentere efter behag. Særlig peger man paa *beskyttelsessystemet* og arbeiderlovgivningen med arbeidernes umættelige krav som de væsentlige aarsager. Det er jo ikke første gang, at beskyttelsessystemet ruinerer et land, og her er det blevet drevet til den rene yderlighed. Følgen har været, mener man, en kunstig stansning af det handelsliv, der er staternes økonomiske livskraft. Arbeiderne har stillet stadig større krav for hver indrømmelse, der er bleven gjort dem, indtil ogsaa de forbruger mere af samfundets kapital, end de erstatter det. Og følgen deraf er naturligvis almindelig fallit og økonomisk nedgang. Der er love for samfundenes økonomiske existens og udvikling, som hverken arbeidere eller arbeidsherrer kan ignorere og sætte sig ud over, uden at alt gaar galt.

— I de Forenede stater har domstolene nylig afsagt flere for arbeidersagen betydningsfulde domme, der gaar ud paa under visse omstændigheder at gjøre en strike til en i sig selv ulovlig handling og dem, der faar den i stand, derfor ansvarlige for de pengetab, hvortil den maatte føre.

Lokomotivførerne og fyrbøderne paa en amerikansk jernbane (*Toledo og Ann Arbor*) gjorde strike. Efter ordre fra vedkommende fagforenings centralstyrelse negtede saa arbeiderne paa to andre baner, der stod i driftsforbindelse med den første, at modtage eller fremskaffe fragtgods, der kom fra denne. De to baners bestyrelse anlagde sag mod fagforeningens centralstyrelse. Retten fandt, at centralstyrelsen havde gjort sig skyldig i sammensværgelse for at hindre andre parter (de to jernbaner) fra at opfylde sine lovlige forpligtelser og tilsagde jernbanekompagnierne beskyttelse mod al indgriben fra arbeiderforeningens side. Sagen er nu appelleret til de Forenede staters høiesteret, hvor jernbanekompagnierne paa grundlag af de allerede afsagte domme ogsaa sag søger formanden for lokomotivførernes union (en rig mand) til betaling af 300 000 dollars i skadeserstatning. Høiesterets dom imødesees med betydelig spænding og interesse.

I New Orleans har en domstol dømt en strike at være ulovlig og gjort anstifterne ansvarlige for alle dens følger af den grund, at den er en indgriben i den handelsfrihed, der er hver borger konstitutionelt sikret. Et andet sted har en domstol tilkjendt en arbeider, der ikke var medlem af nogen arbeiderforening, skadeserstatning, fordi han gjennem foreningens virken og optræden havde tabt sin stilling. Foreningen forlangte af vedkommende arbeidsherre, at han skulde afskedige alle arbeidere, der ikke tilhørte fagforeningen, Arbeidsherren maatte gaa ind derpaa, og vedkommende arbeider tabte saaledes sin stilling. Domstolen fandt som sagt, at fagforeningen derved blev den afskedigede mand skadeserstatning skyldig.

Samtlige domme har vakt betydelig opsigt og diskussion og udgjør naturligvis et led i den sociale udviklingsproces, som vi i vore dage staar midt oppe i.

— Der omtaltes for nogen tid siden i „*Kringsjaa*“ et i „*Fortnightly Review*“ fremsat forslag om, at England skulde tilbagelevere Gibraltar til Spanien mod

at faa Ceuta i Marokko med omliggende territorium i stedet. Forslagsstilleren mente, at Gibraltar ikke var England til nogensomhelst nytte, hvad han ved en række argumenter søgte at bevise. Nu har den spanske presse optaget forslaget til behandling. Det vinder ingen anklang der. Spanierne siger, at de ingen lyst har til at kjøbe i dyre domme en fæstning, som engelskmændene erkjender ikke at være dem til nogen nytte, men tvertom i krigstilfælde at ville blive dem et svagt og farligt punkt, særlig overfor Spanien En slig fæstning gjør jo England rettest i, mener de, simpelt hen at give fra sig for enhver pris eller uden nogen pris. Spanierne maatte have tabt al handelssans, heder det videre, dersom de kunde gaa hen og kjøbe for en høi pris en vare, som sælgeren gjerne vil være kvit. Saa dumme er ikke spanierne. De haaber, at Gibraltar vil blive „givet" dem tilbage, eller at de engang „ved guds hjælp vil vinde det tilbage", men paa at kjøbe det ved opofrelse af andet vigtigt territorium tænker ingen spanier.

Forslaget har heller ikke vakt synderlig anklang i England. Forslagsstilleren er kaptein i den engelske flaade og har i en senere artikel foreslaaet, at hans fædreland ikke skal indskrænke sig til at opgive Gibraltar, men ogsaa rømme det hele Middelhav ved at overlade Ægypten til Frankrige, Cypern til hvem, der vil have det, og Malta til den, der vil kjøbe det for den høieste pris. Efter hans mening er nemlig Englands stilling i Middelhavet uholdbar. Han synes derfor, at det er klogest at trække sig tilbage, forinden man drives til det, og medens man kan sikre sig en god pris for et sligt tilbagetog. Prisen skulde som for Gibraltars vedkommende ikke være penge, men landomraader og rettigheder i andre verdensstrøg. Frankrige turde saaledes ville give Madagaskar og alle rettigheder og krav paa NewFoundlandsbankerne for Ægypten. Og England vilde, mener han, staa sig paa handelen.

Forslaget vinder som sagt og naturligt nok ingen anklang i forfatterens eget land og har neppe nogen udsigt til at blive realiseret, i ethvert fald ikke i den nærmeste fremtid. Men dets fremsættelse for fuldt alvor af en sagkyndig og fremragende mand er jo allerede af betydelig interesse.

— At have bygget atlanterhavsdamperen „*City of Paris*" i Amerika vilde paa grund af materialiernes større kostende og den høiere arbeidsløn have krævet 20 % større kapitaludlæg, end dens bygning i Skotland fordrede. For mindre skibe er forskjellen 40 %. At proviantere og bemande et skib koster ogsaa mere i Amerika end i Europa. Et seilskib paa 1500 tons kræver i Amerika til proviant og hyrer kr. 3200 pr. maaned, i England kr. 2200, i Frankrige kr. 2000 og i Tyskland kr. 1870.

— „*XIXth Century*" har en artikel om klimatets indflydelse paa nationer og racer. Forfatteren paaviser, hvorledes englænderne ganske forandrer karakter ved at udvandre til andre verdensdele. Den tørhed, stivhed og mangel paa liv og lystighed, hvorfor den engelske type er bekjendt, skyldes, mener han, Englands raa, fugtige og taagede klima — væsentlig mangelen paa lys og varme. Disse egenheder forsvinder, saa snart engelskmændene har opholdt sig en tid i lysere og solrigere lande. Ny-Zeeland er væsentlig befolket fra England, og dog er folkekarakteren aldeles forskjellig fra den engelske og ligner mere den italienske. Ny-Zeelænderen er fuld af liv og lystighed og ser livet i rosenrødt.

Han er optimist i alt og finder det en fryd og glæde bare at existere i saa deilig og fortryllende en verden. Der er mere jubel i luften, mere friskhed i sindene, mere letbevægelighed i tankerne. Folket er kvikkere, varmere, lysere.

Nogenlunde det samme lader sig ogsaa iagttage i Amerika, hvor den engelske type taber sin stivhed og ved sin kvikhed, varme og aandrighed ofte minder om den franske.

— Engelske forretningskvinder har begyndt at danne kooperative bicykleklubber. De færreste har raad til at skaffe sig en god bicykle alene, og de færreste har tid til at benytte dem daglig og stadig. Man har derfor dannet foreninger, hvor flere slaar sig sammen om at indkjøbe og benytte en maskine. Redaktøren af „*Review of Reviews*" synes at have sat sig i spidsen for denne bevægelse. Han mener øiensynlig, at den motion, afvexling og fornøielse, som et bicykleridt skaffer, er noget, der bør gjøres tilgjængeligt for de videst mulige kredse. Den engelske lægevidenskabelige autoritet dr. Richardson citeres i denne forbindelse. „At ride bicykle", siger denne, „er af den største nytte for hver sund og frisk kvinde. Det udvikler sansernes følsomhed og skarphed, styrker alle legemets muskler, udvider og styrker lungerne og fylder dem med frisk, ren luft, paaskynder blodets cirkulation og frembyder den stadige afvexling i omgivelser, der er den bedste medicin mod den traurighed og døsighed, der gjerne følger et stillesiddende liv. — Alle bevægelser paa en bicykle er — rettelig udførte — vakre. Med de nyeste maskiner er der liden fare, og en kvinde rider dem lige saa godt og let som en mand. Man bør helst have en bicykle forsynet med pneumatisk hjulring, da derved rystningen reduceres til et minimum. . . . Det gjælder at sidde ret op og naturligvis ikke at overdrive sporten. Unge piger bør ikke begynde at ride, før de er over 17 aar; men derefter er det ligesaa sundt og styrkende for dem som for mænd. Damer bør ikke benytte det sædvanlige sadelsæde, men det i de sidste aar indførte damesæde med stoppet pude."

— En astrolog i London, „*Richard Bland*", skriver til *Review of Reviews*, at som et praktisk bevis for, at astrologien ikke er humbug, men en videnskab, grundet paa virkelig existerende naturlove og kræfter, vil han udtale følgende astrologiske almensandhed, der lader sig prøve og eftervise overalt i verden:

Alle, der er fødte den 4de oktober, ligegyldigt i hvilket aar, mødte modgang af en eller anden art omkring julen 1892. Af hvad art modgangen har været, afhænger af aarsager, der ikke lader sig bestemme uden ved at opstille angjældende individs personlige horoskop. Alle, hvis fødselsdag falder paa den 5te oktober, vil have mødt modgang i slutningen af januar 1893, de, hvis fødselsdag falder paa den 4de oktober, i slutningen af februar, de, der er født den 3die i samme maaned, i midten af marts, og de, der har fødselsdag den 2den, i slutningen af marts,

Den, der interesserer sig for sagen, kan jo let prøve sandheden af disse udtalelser ved at opspøre en eller flere personer, der har fødselsdag i begyndelsen af oktober.

Notitser.

New Yorks offentlige bibliotek har oprettet, hvad man har kaldt et „reisende bibliotek“. Det bestaar af 100 bind af udvalgte verker, som sendes frit mod en betaling af 5 dollars for pakning og transportomkostninger til et hvilketsomhelst mindre offentligt bibliothek i by eller bygd, der maatte ønske det. Bøgerne kan saa beholdes sex maaneder, hvorefter de kan byttes med et nyt udvalg paa 100 bind. Hvor der intet offentligt bibliotek findes, kan de samme betingelser opnaaes ved, at 25 skatteydere slaar sig sammen om at forlange bøgerne. Paa den maade gjøres alle slags bøger, selv de kostbareste, frit tilgjængelige for hver mand, selv den fattigste, i landet. Ideen synes at være efterligning værd.

— Der fabrikeres hvert aar i de Forenede stater alene 40 millioner kunstige tænder. Der er en forretning, der handler med saadanne tænder o. l., som sysselsætter ikke mindre end 1200 personer.

I tandlægekunsten skal amerikanerne være komne længer end andre; fremmede fra alle verdens kanter studerer ved deres 30 fagskoler, og amerikanske tandlæger finder lønnende praxis overalt. Af guld til plombering findes der nu i handelen 150 forskjellige former og størrelser. Af den mindste størrelse gaar der 300 000 stykker paa et pund. Elektricitet benyttes meget, dels til at drive bor o. l., dels til at oplyse munden etc. Børns nye tænder rettes nu ikke længer som før ved baand og trækiler, men ved skruer og sindrige guldmekanismer, der gjør det fornødne arbeide langt bedre og sikrere og uden nævneværdig smerte for patienten.

— Jules Simon har opdaget hemmeligheden ved den kunst at opnaa en høi alder, og han har formuleret opskriften i to ord — intellektuelt arbeide. Intet, erklærer han, bidrager saa meget til at bevare fysisk styrke som aandeligt arbeide, og som bevis for denne teori peger han paa, at det franske akademi er en samling af fuldstændig sunde og friske ottiaarige. Bare i videnskabsakademiet er der Barthélemy Saint-Hilaire, Vacherot, Franck, Duruy, Larombrie, Ravoison og Bouillers alle i ottiaarene efter et arbeidsomt og produktivt liv.

— Et simpelt middel til at beskytte brændbart materiale mod ild er nylig fremstillet af en russisk opfinder og prøvet med de mest tilfredsstillende resultater. Til den offentlige prøve blev der bygget en hytte udelukkende af halm, og efter at den var bedækket med stoffet, udsattes den for en meget stærk ild; herved forandrede halmen sin farve fra gult til rødbrunt uden at antændes. I Rusland haaber man at kunne indføre denne nye opfindelse overalt, da den ansees for yderst værdifuld for landsbyer, hvor husene er tækkede med halm. Omkostningerne siges at være ubetydelige.

— Den merkelige meteor, som faldt ned i Osawatomie i den amerikanske stat Kansas om eftermiddagen den 8de april, maa øiensynlig have tilhørt den meteorsværm, som kaldes „Perseiderne“, fordi de, naar de falder til jorden, kommer i retning fra stjernebilledet „Perseus“. Denne meteorsten veiede lidt over 14 pund og indeholdt jern og andre i meteorer sædvanlig forekommende metaller. En fjerdedel af stenen bestaar af et ukjendt metal, som er omtrent fire gange saa tungt som guld. Da et lidet stykke deraf glødedes ved hjælp af elektricitet, viste det de samme spektrallinjer, som findes i solspektret, og som man har tillagt et antaget grundstof „helium“. Dersom dette ukjendte metal viser sig at være »helium«, er det den eneste prøve derpaa, som findes

paa jorden, og Osawatomies meteor vil være den mest værdifulde, der nogensinde er funden.

(Amerikanske blade).

— En jordarbeiders aarlige fortjeneste er i de Forenede stater kr. 1050, i England 560, i Frankrige 465, i Holland 370, i Tyskland 340, i Rusland 225., i Italien 185., og i Indien 112.

— Der er opstaaet en diskussion i anledning af den maade, hvorpaa de ægyptiske grave kan være blevne oplyste ved udførelsen af de ypperlige malerier, som findes i dem. Ethvert slags lys, som kunde frembringe røg, er en umulighed; thi det vilde have sat merker, og der findes ikke spor deraf. En hr. Petri tror, at sollyset er blevet ledet ind i de mørke gange ved hjælp af speile. Han siger: „En ganske liden mængde reflekteret sollys er nok til at arbeide ved. Jeg har taget fotografier i Gizeh (hvilket kræver langt mere lys, end en maler eller billedhugger behøver) ved hjælp af fire suksessive reflektioner af sollyset fra almindelige tynde blikplader. Disse fire reflektioner sendte lyset rundt hjørner ind i det absolut mørke rum i en afstand af over tredive fod, og virkningen for øiet var storartet. Jeg føler mig derfor vis paa, at med større reflektorer vilde der ikke være nogen som helst vanskelighed ved at oplyse hvilken som helst del af kongernes grave langt bedre end ved smaa lamper".

— Det siges, at det aarlig koster kr. 108 000 at vedligeholde Peterskirken i Rom.

— „Ligesom der kun er én holdbar teori om verdens oprindelse — dens skabelse, saa er der blot én holdbar teori om skabelsens metode — evolutionen. Den, der hist og her forbeholder et punkt eller led i evolutionen for en specielt guddommelig indgriben, udelukker derved logisk skaberen fra selve evolutionen, fra alle de andre led deri. Dersom han kun kom tilsyne af og til, maatte han ogsaa være fraværende af og til. Spørgsmaalet dreier sig om en allestedsnærværende gud eller en blot leilighedsvis nærværende gud. Naturens vedligeholdelse behøver ligesaa meget en levende vilje som dens skabelse.

(Henry Drummond).

— Folketællingen i Indien i 1891 viser nogle merkelige fakta med hensyn til kasteinddelingen. Der synes at være 1354 afdelinger af kaste, stamme og race, specificeret med navn i folkeoptællingen, medens der er 7109 lignende afdelinger, som ikke er specificerede i listerne. Folkeoptællingslisterne opgiver særlige navne paa 521 slags brahmaner. Den agerdyrkende kaste har omtrent 957 forskjellige afdelinger, tømmermændenes 94, grovsmedenes 76, guldsmedenes 86 og kobberslagernes 108. En eneste afdeling af kjøbmandsklassen, Wamaerne, har 411 underafdelinger. Selv udskudet har sine klasser; thi listerne opgiver 244 slags Maharer og 154 slags Manger.

— Den nyeste udgave af Gothakalenderen giver følgende liste over europæiske monarker samt deres alder og regjeringsaar: Leo den 13de er den ældste af dem alle, 82 aar med 14 regjeringsaar. Dernæst kommer Kristian den 9de af Danmark, alder 74 aar, regjeringsaar 24; dronning Viktoria, alder 73 aar, regjeringsaar 55; kong Albert af Sachsen, alder 64 aar, regjeringsaar 19; kong Oscar den 2den af Norge og Sverige, alder 64 aar, regjeringsaar 20; keiser Franz Josef af Østerrige, alder 62 aar, regjeringsaar 44; Leopold den 2den af Belgien, alder 57 aar, regjeringsaar 27; kong Karl af Rumænien, alder 63 aar, regjeringsaar 20; sultan Abdul-Hamid, alder 59 aar, regjeringsaar 16; Czar Alexander den 3die af Rusland, alder 47 aar, regjeringsaar 11; kong Georg af Græken-

land, alder 47 aar, regjeringsaar 29; kong Wilhelm af Würtenberg, alder 45 aar, regjeringsaar 1; keiser Wilhelm den 3die af Tyskland, alder 34 aar, regjeringsaar 4; kong Karl af Portugal, alder 29 aar, regjeringsaar 3; kong Alexander af Serbien, alder 16 aar, regjeringsaar 4 (dog kun nomionelt, da han som mindreaarig lige til sit foretagne statskup har staaet under et formynder- og regentskab.

— Forskjellen mellem penges værd nu og i 1492 illustreres ved en af professor Ruge foretaget beregning, som er offentliggjort i en tysk avis. Han siger, at Kolumbus's første expedition kostede omtrent kr. 24180, hvilket synes at være en meget moderat sum til udrustning af 3 skibe, selv saa smaa, som de var. Kolumbus fik som admiral kun 1062 kroner om aaret; hans kapteiner fik 58 kr. pr. maaned og matroserne fra 7 til 9. De andre udgifter stod naturligvis i forhold hertil.

— 16 amerikanske byer har over 200000 indbyggere. Af disse har Cleveland det største antal udlændinger og hovedstaden det mindste,

— Det antages, at der findes fem gange saa mange forskjellige slags insekter, som der findes af alle andre levende væsener tilsammen. Paa egetræet alene lever 450 arter, medens 200 har sit hjem i granen. For firti aar siden anslog Humboldt antallet af de i samlinger opbevarede arter til mellem 150000 og 170000; men videnskabsmænd siger nu, at der maa være over $^{3}/_{4}$ million uden at medregne alle parasiterne. Af de 35000 slag, som findes i Europa, er dog ikke mere end 3500 giftige eller skadelige. Der er over 100000 forskjellige slags insekter af torbistfamilien (de vingedækkede).

— Der er ingen by i de Forenede stater, som med større ret kan kaldes kirkernes by, end Washington, hovedstaden. De er ikke synderlig store og mægtige disse kirker; men der er et umaadelig stort antal af dem, ikke mindre end 200. Af dem har metodisterne 52, baptisterne 45, de episkopale 26, presbyterianerne 21, katolikerne 13, lutheranerne 10, kongregationalisterne 4, jøderne og de „kristne“ 2 hver, unitarierne, universalisterne og swedenborgianerne 1 hver. Desuden findes der et halvt dusin menigheder uden sekterisk forbindelse.

— Den ved Tennysons død ledigblevne post som *poeta laureatus* er blevet tilbudt *John Ruskin*, den store kunstkritiker og populære forfatter og foreløser om alt, der angaar *skjønhed* — fysisk eller moralsk. Ruskin kan ikke i egentlig forstand kaldes digter. Det er som prosaforfatter — af kunstneriske og elisk-esthetiske værker — at han er stor og har vundet et ry, som faa andre levende engelskmænd. Som en magt i anglosaksisk literatur og tænkning maa han næsten regnes efter *Carlyle* og *Browning*. At en prosaforfatter, og det ikke engang en egentlig skjønliterær forfatter, men en, der blot har skrevet for at belære og vække, hører til *poeta laureatus*, til „kronet digter“, synes ganske betegnende.

— Lad det være din religion at udføre hver dag, hvad dagen bringer af arbeide og pligter.

(*Margaret Fuller.*)

— Jeg frygter intet uheld og ingen ulykker, saalænge jeg er paa min rette plads i livet, ved mit arbeide eller i udøvelse af en pligt.

(*R. W. Emerson.*)

— Tilbed og bøi dig med ærefrygt for det, som er *bedst* i verden. Det er det, der styrer og behersker alle ting. Tilbed paa samme vis og angiv med ærefrygt, hvad der er bedst i din egen sjæl. Det er af samme natur og væsen som det første.

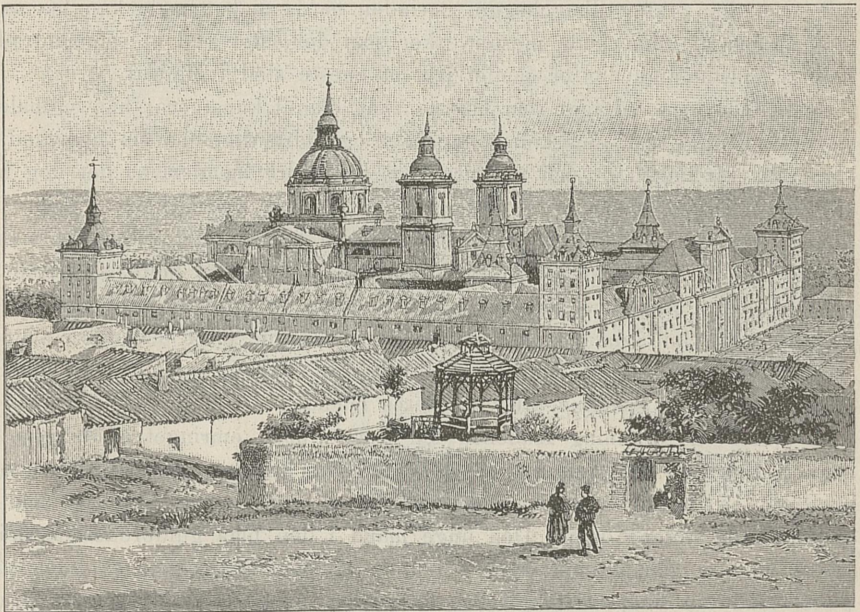
(Markus Aurelius.)

Madrid.

Af Emilio Castelar.

II.

For at stifte bekjendtskab med alt, hvad der er mest seværdigt og mest at beundre i Spaniens hovedstad maa vi aflægge et besøg i det store billedgalleri og kunstmuseum, det saakaldte *Museo*. Vi betragter Filip IIs Escurial som et storartet arbeide, der rangerer ved siden af de store bygninger, som i gamle dage ansaaes for vidundere; men det sande vidunder er

at finde i den uforlignelige samling af mesterverker paa pradoen. *Museo* kan, hvad størrelse og ydre udstyr angaar ikke maale sig med mange andre af Europas store billedgallerier, f. ex. Louvre i Paris og Uffizierne i Firenze; men det staar over alle andre derved, at det indenfor sine mure som ved et mirakel gjemmer en absolut enestaaende samling af store mesterverker.

Gange, taarne og kjældere i Madrids *Museo* indeholder malerier, som i andre billedgallerier vilde blive ophængt i de bedste værelser. Sexti

malerier af Tizian, næsten hundrede af Teniers's, Rubens's og van Dycks bedste verker, „*Madonna dello Spasimo*“, „Jomfruen med perlen“ og „Jomfruen med fisken“ af den guddommelige Rafael, talrige billeder af Pantoja, Ribera og Coelho, spredt rundt omkring paa væggene, deilige stykker af Zurbaran og Murillo, blendende og henrivende ved sin straalende skjønhed, billeder af Dürer, som der ikke findes mage til udenfor Tyskland, mange af Holbein, Andrea del Sarto, og adskillige flamske mesterverker, som belgierne selv misunder os, tre billeder fra Luthers tid af Cranach, Veronesere og Tintorettoer lige saa gode som Venezias, næsten alt, hvad Velasquez har malet, — alt dette danner saa vakkert, henrivende, uforligneligt — ja, man kan næsten sige utænkeligt et hele, at det nærmest ligner et drømmesyn fra en eller anden vidunderlig eventyrverden.

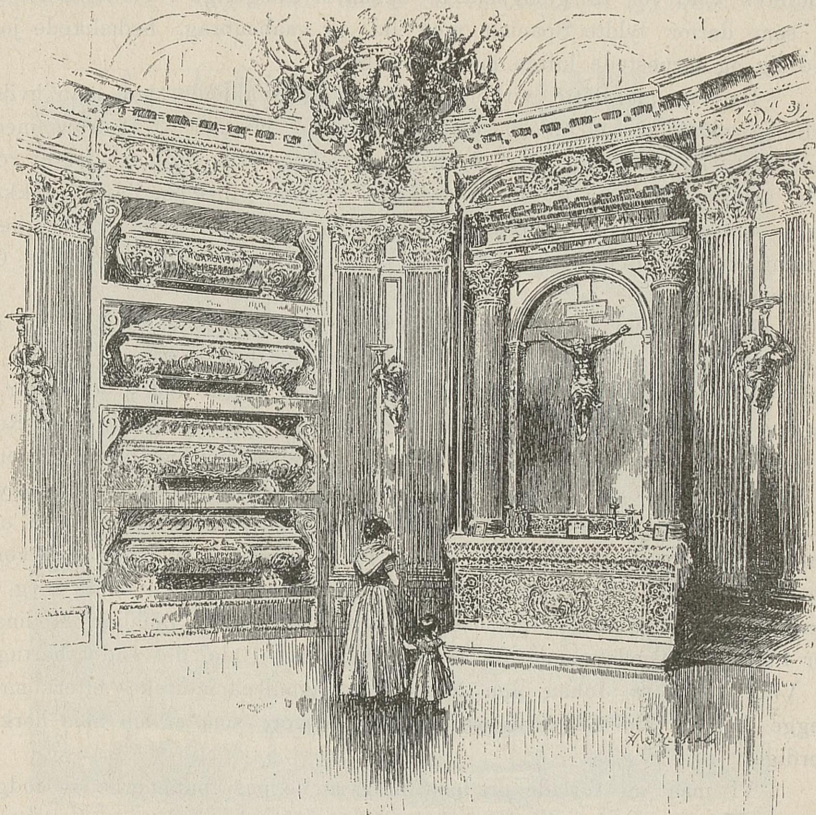
Hvilke reiser maa ikke en kunstner gjøre, hvor mange møisommelige mil maa han ikke tilbagelægge, forinden han i andre lande kan faa se en slig rigdom af udmerkede mesterverker som den, der ved et sammentræf af heldige omstændigheder er samlet paa et eneste sted i Madrid.

Velasques indtager den høieste rang blandt kunstnere; han er maleren *par excellence*, den, der aldrig har havt og aldrig kan faa sin ligemand, og rig, som samlingen er paa mesterverker fra andre hænder, er det dog hans berømte, udødelige malerier, som udgjør museets væsentligste glorie. For historikeren er der ogsaa en anden nydelse foruden den æstetiske, nemlig den, der bestaar i at staa ansigt til ansigt med fortidens helte, slig som han gjør det her i pradoens gallerier. Enhver, som er udrustet med god hukommelse og lidt indbildningskraft, kan fremmane scene efter scene fra svundne dage. Malerens pensel synes virkelig her at have opvakt fra de døde og fremstillet for os svundne tider og deres mænd.

Her er dronning Isabella den 1ste i bøn, omringet af de prægtige sønner, som hun elskede saa høit; og medens hun betragter deres tilsyneladende sundhed og kraft, drømmer hun mindst af alt om den skjebne, som saa snart skulde ramme dem. Den unge mand i den blaa, guldbroderede fløielsjakke med et damascenersværd i beltet, og som kjærtegner en liden silkepudel med sin fine, aristokratiske haand og synes at se spørgende paa en med sine sorte øine, er Lucrezia Borgias fjerde mand, udødeliggjort af Hugo og Donizetti, hertug Alfonso, hvis livagtige portræt, udført af Tizian, man forgjæves vil lede efter i Ferraras middelalderske slot. Og her er don Carlos, som vi ikke kan lade være at fordømme til trods for Schillers og Quintanas udødelige forsvar, naar vi betragter det portræt, som Sanchez Coelho har leveret af ham, med den gustne hudfarve og de slappe øine, som betegner en mand, der aldrig har ført noget bevidst sjælsliv.

Ønsker man at se den spanske storheds solnedgang bag mørke skyer, saa skal man se paa Karl den 5tes portræt fra tiden efter, at

hans ulykker havde begyndt. Man følge ham paa hans flugt fra Innsbruck til klosteret i Yuste og studere ham, som han grubler over sin elev Moritz af Sachsens bedrageri, eller forudser, at hans anden elev, Wilhelm af Oranien, ogsaa vil forlade ham; med ansigtet fuldt af skuffelsens bitterhed tænker han hverken paa efterslægtens dom eller paa evigheden, som han har foran sig.

I de spanske kongers pantheon.

Lige ved Karl den 5te er et portræt af hans søn Filip, malet af den melankolske kunstner Pantoja, — den Filip, der smagte dødens bitterhed i sit eget slot Escurial, sønnen med det falske, frække ansigt, der var det passende udtryk for en hyklerisk, forræderisk sjæl, — med den udskeiendes gustne hudfarve og klædt i sort som i et ligklæde og med en rosenkrans i sine edderkopagtige fingre.

Som for endnu bedre at illustrere historiens endeløse tragedier er her ogsaa Maria den blodige af England — Filips ulykkelige hustru — med

en blodrød nellik i haanden; Karl Stuart, beseiret men resigneret, stirrende trist mod Frankriges kyst, hvorfra hans hustru ser efter ham, og trykket at en forudfølelse af den død paa skafottet, der ventede ham. Her er videre den usædelige Marie Louise af Bourbon, som optaget af intriger til fordel for sin yndlings-gudsøn stod rede til at overlade sit fædreland i fremmede erobreres vold for til gjengjæld at opnaa et kongerige i Portugal for ham, og som derfor fyldte Spanien med ild og vaabenbrag, bedækkede jorden med lig og forpestede luften med blodlugt.

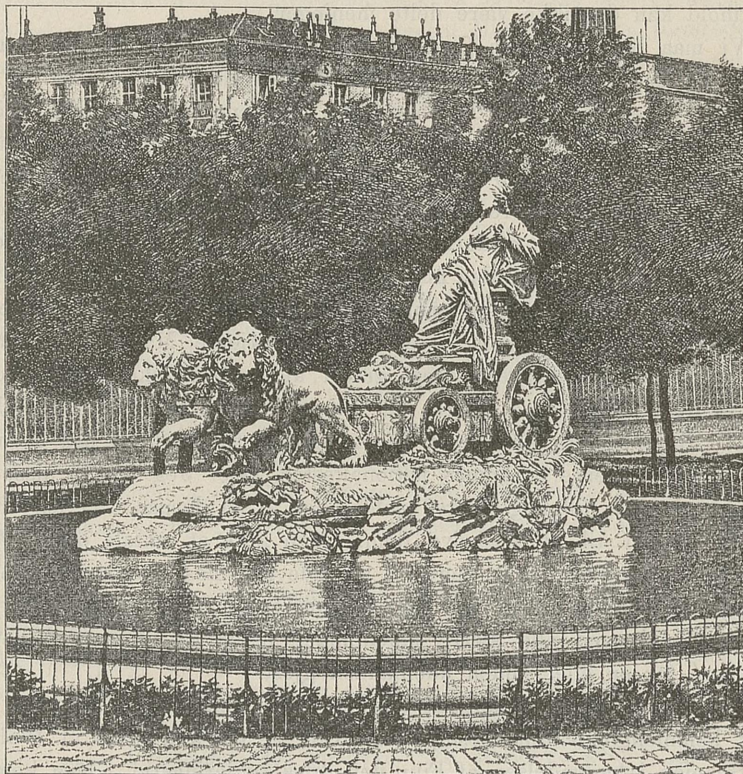
Dersom alt dette virker for trist og trykkende, kan man hvile og forfriske sit sind ved at beskue de flamske familier af Pourbus med de fyldige, friske ansigter; kjærlighedens have, hvor Rubens omringet af rosenrøde amoriner danser med sin elskede hustru; Murillos friske, lykkelige børn, som leger med faarene paa marken og drikker vand fra bækken af muslingskaller; billeder af van Dyck, Canaletto, don Ramon de la Cruz, Quintana o. s. v.

Men vi kommer aldrig til at forlade *Museo*, hvis vi fordyber os mere i kunsten, saa vi maa rive os løs og se lidt paa resten ef Madrid. Vi befinder os nu midt paa pradoen, og bag os er de botaniske haver, der engang var saa smukke, men nu ligger øde. Til høire er Buen Retirohaverne, et yndet tilflugtssted for folket, som strømmer hertil om vaaren for at nyde liljernes duft og nattergalens sang, om sommeren for at søge skygge, om vinteren for at faa lidt solskin og til alle tider af aaret for at opnaa den glæde at se og blive seet, for at vexle hjertelige hilsener med venner, glæde sig med dem i deres glæde og græde med dem i deres sorg. Tilvenstre er to historiske paladser, det ene tilhørende familien Medinaceli, der i lige linje nedstammer fra kong Alfons den 10de, det andet hertugerne af Villa Hermosa, Johan den 2den af Arragoniens indirekte efterkommere. Begge beboes for tiden af ædle, vakre damer, som er sin høie herkomst værdige.

Vi maa nu forlade pradoen uden at se paa fontænerne og fodgjængerne. Her er nationalbanken, krigsministeriets bygning og den fontæne, som er bekjendt for sit rene vand, omgivet af prægtige skulpturarbeider, forestillende Kybele i en vogn, trukket af løver. Lad os gaa videre til Paseo de Castellana, og hvor ligegyldige vi end kan være for skjønhed, maa vi dog føle os slagne af de storartede alléer og de livlige skarer, som passerer frem og tilbage i sine mangefarvede dragter og nikker til hverandre med lykkelige, smilende ansigter eller stanser for at passiare lidt, medens de gaar sin daglige spadsertur.

Paa begge sider af Castellana strækker sig nu nye kvarterer af Madrid. Hvilken gade vi end vælger at følge i Chamberi-kvarteret, kommer vi snart til Plaza San Gil, og gaar vi saa nogle skridt videre, før vi bøier af ved

slotsstaldene, staar vi udenfor den hellige Antonia de la Floridas eremitbolig, prydet med malerier af Goya. Vent ikke i disse kunstverker at finde en gnist af religiøs følelse; den encyclopædistiske maler var en „liberal“, født i et aarhundrede af revolutioner og kampe mellem gamle og nye institutioner og troesbekjendelser. Nødt til at male religiøse scener, som han ikke følte nogen sympati for, valgte han tidens vakreste og mest ryggesløse kvinder,

Kybele-fontænen.

som han fremstillede med sin sædvanlige dristige, nervøse stil og forvandlede til engle ved simpelthen at tilføie mangefarvede vinger. Men naar vi ser bort fra denne mangel, hvilket liv, hvilken sandhed, hvilken farve og hvilken fart er der ikke i hans revolutionære grovsmede, der dør, rede til at bruge sine arme til at forsvare friheden, i hans munke som tvinges til at forlade sine celler, jaget derfra af de nye ideer! De personligheder, som vi gjør bekjendtskab med i San Francisco og San Antonio, repræsenterer virkelig

ogsaa det første folkelige udslag af tidens tendenser; her var saa at sige det liberale Spaniens første demokratiske klub.

Lad os gaa fra San Antonio med dens revolutionære freskoer til det kongelige slot, — den svære, høie bygning, som vistnok besidder et slags skjønhed, men dog er ganske blottet for karakter og individualitet. Den er hverken spansk eller noget andet; men der er noget mægtigt ved den til trods for de uegte statuer, hvormed det ydre er prydet, og om værdien af dens indhold kan der ikke være delte meninger.

Vi maa ogsaa se paa Casa de los Ministeros, Casa de los Consejos, Congreso de los Deputades (Spaniens storthingsbygning), hvor der er holdt saa mange ypperlige taler, det historiske akademi, det spanske akademi, akademiet for natur- og moralvidenskaberne og andre opdragelsesanstalter, hvor literatur og videnskab ivrig studeres, paa kirkerne i San Francisco, som de samtidige kunstnere Amerigo, Contreras og andre forvandlede til fuldstændige museer for moderne kunst, San Andrea med sit deilige lille kapel i rococostil og kirken San Isidro el Real, som nu er omgjort til domkirke, men som endnu bærer spor af arkitekturens dekadence, paa jesuiternes tid.

De tre vigtigste „*plazas*“ i Madrid, del Oriente, Mayor og Puerta del Sol, er værd en undersøgelse paa grund af de historiske minder, som er knyttet til dem. Støien paa Puerta del Sol maa høres for fuldt ud at kunne forstaaes. Hver søndag eller hver anden søndag til langt ud paa sommeren holdes tyrefegtningerne, Spaniens nationalfester, her. Jeg afskyr disse tyrefegtninger og gaar følgelig meget sjelden for at se derpaa, saa jeg er ikke den rette person til at beskrive dem. Men ikke at omtale disse „*fiestas reales*“, som de kaldes, vilde være at udelade det mest karakteristiske træk ikke bare for Madrid, men for hele Spanien; thi fra umindelige tider har de været afholdt ved alle større anledninger enten for at more folket selv eller til ære for en eller anden udenlandsk gjest.

Der er faa mere romantiske episoder i Spaniens historie end det uventede og hemmelighedsfulde besøg, som Karl — da kun prins af Wales — aflagde Spanien i begyndelsen af Filip den 4des regjeringstid. Han kom som beiler til infantinden Maria Henrietta, der med ham skulde dele den vaklende trone, som han vilde arve efter sin fader, Jakob den 1ste, den ulykkelige Maria Stuarts søn. Karl havde hemmelig gjennemreist Frankrige, forklædt og med farvet haar, ledsaget af sin ven og lidelsesfælle, hertugen af Buckingham. De blev ikke gjenkjendt og var som tilskuere tilstede ved en middag og et maskeradebal i Louvre. Midt i marts maaned hørtes der ved midnatstid en stærk banken paa den britiske gesandts dør i Madrid, og da døren aabnedes, saaes to ukjendte riddere, som bad om at faa tale med gesandten. Hans excellence sendte bud, at de skulde komme op til ham; men de svarede, at han maatte komme ned til dem; thi deres ben

formaaede ikke at bære dem længer. Ned kom ambassadøren, og man kan let tænke sig hans forbauselse, da han fandt, at hans gjester var prinsen af Wales og Buckingham, der fungerede som tjener for sin fyrstelige herre.

Ingen fantasi kan udmale sig og ingen pen øve retfærdighed mod de fester, som Madrids indvaanere holdt til ære for sin gjest. Greven af Gondomar gav en middag med babylonisk pragt og overdaadighed. Brødrene af San Geronimo ordenen lod til ære for ham opføre en tronhimmel med et dække af sølvindvirket tøi og med trone og bord bedækket med et slags rubinfarvet fløiel, hvis mage aldrig før var seet i Madrid. Byen forærede hans ledsagere et telt af hvid damask med guldfryndser og pæle af gedigent sølv. Dronningen sendte ham kostbare hollandske stoffer i kister af fint arbeide med laase af massivt guld. Til ære for ham blev de religiøse processioner i gaderne mangfoldiggjort, presteskabet fordoblede sine bodsøvelser og piskede sig selv, til blodet fløđ i strømme. Karl blev overalt ledsaget af en livvagt af kastilianere og burgundere, som til ære for ham bar sine mest straalende rustninger.

Det vidunderligste, pragtfuldeste og mægtigste af alle de skuespil, som Karl var vidne til under sit ophold i Spanien, var en tyrefegtning, ved hvilken alle picadorerne var fornemme herrer, der gjennemgik den hele kamp i 50,000 tilskueres paasyn. Den forgyldte balkon, hvor den kongelige familie og dens gjester sad, var draperet med et gyldent klæde og beskyttet mod solen ved et solseil af silke fra Firenze og fløiel fra Milano. Meget blod fløđ, og mange oxer blev dræbte under publikums endeløse applaus; thi spanierne kan aldrig beherske sine glædesudbrud ved denne sin yndlingsfornøielse.

Jeg har dvælet saa længe ved denne tyrefegtning i det 17de aarhundrede for at vise, hvor nedarvet folkets kjærlighed er til disse frygtelige skuespil. Meneskene er virkelig ikke ansvarlige for sin tilsyneladende grusomhed; thi arvelighed er en videnskabelig anerkjendt lov; eller om ansvarligheden ikke ganske kan frakjendes dem, bliver den ialfald betydelig mindre.

Den, som fordømmer det spanske folk af denne grund, gjør det stor uret; thi i hele verden findes der ikke et mere varmhjertet folk. Naar man ved siden af spaniernes opførsel ved tyrefegtningerne ser den maade, hvorpaa de optræder under en revolution eller en epidemi, kan man ikke lade være at beundre dem, som jeg beundrer dem, og elske dem, som jeg elsker dem. Aldrig skal jeg glemme deres ædle barmhjertighed under koleraepidemien i 1865, da jeg saa fattige arbeidsfolk bære de syge i sine arme, trykke de næsten døde til sit hjerte og forsøge paa at puste liv i dem uden at tænke paa, at de derved risikerede sit eget liv. Et folk, som kunde optræde paa en saa heroisk, en saa storartet maade, maa i sandhed have et stort reserve-

fond af livskraft, en ædelmodig natur, der udstraaler godhed, som solen udstraaler hede.

Der er kun tre flekker paa Madrids karakter, og disse tre er tiggere, lotterier og tyrefegtninger. Den by, hvor Lope de Vega og Calderon blev født, hvor Cervantes og Quevedo skrev, Gongara og Quintana sang og Velasquez og Goya førte penselen, som bragte kundskab om evangeliet til saa mange ukjendte nationer og dikterte love for to verdensdele, som har frembragt et drama, der neppe har sin lige i noget andet land, som har grundet akademier baade for kunst og literatur, og som takket være sine forfattere og digtere længe gik i spidsen for intellektuel kultur, som gjorde meget for Neapels, Siciliens og Amerikas vel, og som i det 16de og 17de aarhundrede havde en malerskole, der i rang kunde maale sig med Italiens i dens guldalder, — kan uden at vise forfængelighed gjøre krav paa at have sat sit mærke i vor slægts historie og paa at have spredt glans over den verden, som den tilhører.

Statskupet i Serbien.

(Efter *»New York Nation«*).

Hvis vi vil forstaa, hvad der nylig er hændt i Serbien, maa vi se tilbage paa de sidste aars historie. I Serbien er der tre politiske partier — ingen konservative, men et „progressivt", et „liberalt" og et „radikalt". Det første af disse helder eller antages at helde til Østerrige. Det var engang kong Milans yndlingsparti, og dets fører, hr. Garaschanin, statsminister i 1884—1886, var for en stor del ansvarlig for den ulykkelige krig med Bulgarien og for adskillige andre feilgreb, som i forbindelse med det i landet almindelige had mod Østerrige-Ungarn saa fuldstændig har ødelagt partiet, at det i den sidste skupschtina kun havde fire stemmer. I den nuværende tæller det et halvt dusin. Garaschanin har nylig indtaget en fremskudt stilling som dronning Natalies vigtigste tilhænger, og i hans korrespondance med exkonge Milan beskyldte begge hinanden for at have givet ordre til at myrde nogle kvinder, som holdtes fængslede af politiske grunde.

Efter at det var forbi med progressisterne, vendte Milan sig til de liberale, og da han abdicerede den 6te marts 1889, udnævnte han under sin søns mindreaarighed tre liberale regenter, hvoraf den første var hr. Ristitsch,

uden sammenligning landets dygtigste og mest fremragende politiker. Ristitch har delvis faaet sin uddannelse i Frankrige og Tyskland. Han var en af regenterne under kong Milans mindreaarighed og var udenrigsminister under den tyrkiske krig og under Berlinerkongressen, hvor han repræsenterede Serbien og for dette opnaaede betydelig landudvidelse trods dets nederlag. Han havde været overordentlig fiendtlig stemt mod Østerrige, hvad der til slut nødte ham til at træde tilbage fra sin post den 17de oktober 1880. Som regent vedblev han at udvise megen dygtighed, og i den senere tid ansees de liberale for det parti, som staar høiest i gunst i Østerrige-Ungarn.

Det radikale parti er væsentlig et bondeparti. Naar man husker paa, at Serbien udelukkende er et agerdyrkende land, at der ikke findes større godsbesiddere, og at der kun er én by, som er navnet værdig, saa vil man forstaa, hvorfor de radikale stadig har vundet i magt, indtil de ved sidste valg erobrede fire femtedele af pladsene i Skupschtinaen. De gjorde dog ingen god brug af sin seier. Mange af de nye lovgivere var bønder; deres førere (herrerne Gruitch, Paschitch m. fl.) blev stadig uenige; ministerskifter var hyppige, og ministrene kom sjelden godt overens med de liberale regenter. Da radikalerne ikke likte armeen, som til gjengjæld var fiendtlig stemt mod dem, uddelte de mange tusen rifler med ammunition blandt bønderne for at danne en modvægt mod armeen, men under paaskud af at bevæbne bønderne mod røvere. Partiet forholdt sig lunkent ligeoverfor dynastiet (der var en radikal opstand i 1882), og det forholdt sig temmelig ligegyldig i kongefamiliens ægteskabelige stridigheder, som saa længe truede landets fred.

Ifjor høst besluttede regenterne at slaa et stort slag. De afskedigede pludselig det radikale ministerium, som de erstattede med et liberalt, opløste Skupschtinaen og regjerede i næsten sex maaneder uden den, medens de forberedte sig til de nye valg, som fandt sted nu i marts. Forberedelserne var meget grundige. Paalidelige præfekter blev indsatte overalt og paalagt at arbeide med iver som valgagenter. Tropper *vedligeholdt orden ved valgurnen* — det vil sige drev bort alle, der stemte mod regjeringen. Ingen uden de, der havde betalt sine skatter ordentlig, fik lov til at stemme; mange valg blev af en eller anden grund erklæret ugyldige, kort sagt, der blev anvendt alle de midler, der gjør det saa vanskeligt at lære folkets virkelige meninger at kjende i slige lande som Serbien og Bulgarien.

Under disse omstændigheder er det høist forbausende, at de liberale ikke gik af med en glimrende seier. I stedet derfor fik de ved list og magt skrabet sammen et slags majoritet paa et halvt dusin stemmer i en forsamling paa næsten 150 medlemmer, medens endog de officielle tal gav dem mindre end halvdelen af stemmerne. Med denne majoritet forberedte de sig dog paa at regjere. Paa den trusel, at de radikale ved at holde sig borte vilde gjøre et beslutningsdygtigt møde i Skupschtinaen umuligt, svarede de, at de ikke vilde

bryde sig det mindste om saadanne legale ubetydeligheder. Kort tid forud havde Ristitch sagt til den russiske minister i Belgrad, at selv om valget gik ham imod, vilde han ikke bytte ministerium.

Saa kommer da efterretningen om kong Alexanders statskup. Regenter og ministre er blevne fængslede under en middag, og den unge prins har erklæret sig myndig. Det er klart, at det ikke er den syttenaarige guts verk, gammel som han er for sin alder, men at det er et revolutionært slag fra oppositionspartiets side. Da de visselig repræsenterer nationens store flertal, har de lidet at frygte. Om armeen var saa fornøiet, som telegrammerne beretter, er vel tvilsomt; dog maa nogle af dem være blevne overtalte. Vi hører ogsaa, at liberale embedsmænd tager afsked, hvilket er naturligt nok. Det er let at se, hvad der nu vil hænde. Skupschtinaen vil blive opløst, nye valg udskrevne, radikalerne, som denne gang har regjeringsmaskineriet paa sin side, vil feire store triumfer, og Alexander den førstes regjering vil begynde under stor jubel. Det tør nok hænde, at dronning Natalie eller den russiske minister eller muligens begge to har havt sin haand med i denne heldige sammensværgelse. Den blev saa mesterlig udført, at det maa være en dygtig mand, som har planlagt den. Vi ved ikke, hvorledes prinsen er bleven trukket ind i den. Det er i det hele taget umuligt at forstaa, hvad der hændte, med mindre man tager i betragtning den stilling, som de serbiske partier indtager mod hverandre.

Til slutning kan vi sige, at den unge konge neppe er at misunde. Han har arvet en trone med mindre end ingen prestige, og han har begyndt sin regjering med en voldshandling, stolende paa den tvilsomme loyalitet hos et parti, der blot benytter ham som redskab for opnaaelsen af sine egne hensigter.

Peter Ibbetson

af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for »*Kringsjaa*«.)

(Fortsættelse.)

Her maa jeg ogsaa faa omtale et slags musikalsk sygdom, hvoraf jeg led, et slags ubevidst melodisk virksomhed fra hjernens side.

Der er altid en eller anden melodi, som gaar syngende gjennem mit hoved — hvert øieblik og hver dag, dog ikke saa, at jeg altid er mig det bevidst; thi da vilde jo tilværelsen blive uudholdelig. Hvilken del af min hjerne der synger den, eller i hvilken del deraf den synger sig selv, det ved jeg ikke; sandsynligvis i et eller andet unyttigt hjørne, fuldt af spindelvæv og gammelt erindringsskrammel.

Men altid er den der. Snart er det én melodi, snart er det en anden; snart en sang uden ord, snart en med ord. Undertiden er den saa at sige nær overfladen af min sjæl, og jeg har en svag bevidsthed om og følelse af den, medens jeg læser, arbeider, taler eller tænker; til andre tider maa jeg dukke dybt ned i mig selv for at forvisse mig om, at den er der; men jeg finder den bestandig til slut og faar bragt den frem. Lad os f. ex. forudsætte, at jeg saaledes dukker ned og bringer op „Karnevalet i Venedig“; jeg ønsker ikke det og lader det derfor synke ned igjen; uden at jeg selv ved af det, gaar det saa over til noget ganske andet, saa at naar jeg atter dukker ned, er melodien blevet til „*Il mio tesoro*“, „*Marseillaisen*“, og himlen alene ved, hvilke uhørte og ukjendte melodier dette indre orgel har spillet i mellemtiden.

Undertiden bliver denne indre musik saa paatrængende, at den bliver en ren plage. Den eneste maade, hvorpaa jeg da kan blive den kvit, er ved selv at fløite eller synge med mine ydre organer. Naar jeg f. ex. til min egen trøst og opbyggelse i tanken deklamerer „*Søfuglen*“ eller et andet lyrisk digt, saa holder denne djævel af en sanger derinde i mit bryst hele tiden paa med at synge melodier, som jeg ikke kan fordrage, altid ledsaget af ord og med en akcent, der ikke er saa dannet, som jeg kunde ønske, — saa jeg bliver nødt til at holde op at de-

klamere og selv begynde at fløite „*J'ai du bon tabac*“ i en helt anden toneart for at drive den indre musikdjævel bort.

Det maa jeg dog indrømme denne evig syngende stemme i mit indre, at den altid synger rigtig og holder udmerket takt, og uagtet den er noget tynd med næselyd og i det hele ganske eiendommelig, er den dog ikke usympatetisk. Undertiden kan jeg ogsaa som i Islington-omnibusen tvinge den til at efterligne en eller anden stor sanger, som jeg nylig har hørt og saaledes skaffe mig selv til enhver tid og uden betaling musik, der ikke er at foragte.

Undertiden kan den ogsaa, ganske uanmodet, kvidre smaa improviserede melodier af min egen komposition, som ofte forekommer mig selv meget pene, skjønt gammeldagse og besynderlige. Det er forresten ikke let at bedømme ens egne frembringelser, især ikke i inspirationens øieblik, og jeg kan sjelden bevare og fastholde disse, da jeg aldrig har læst noder. Tænk, hvad verden har tabt!

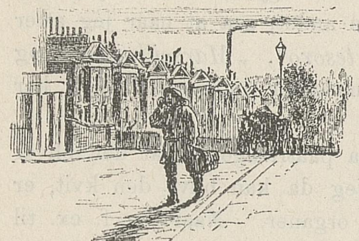
Hvem denne stemme i mig tilhører, det fandt jeg ikke ud før mange aar senere; *den var nemlig ikke min.*

* * *

Til trods for slige sjeldne færdigheder og slige tilflugtssteder i mit eget indre var jeg dog ikke lykkelig eller tilfreds; heller ikke havde min misfornøielse noget guddommeligt ved sig.

Jeg vantrivedes ved mit arbeide, for hvilket jeg ikke følte mig særlig skikket, og vilde saa gjerne have gaaet over til noget andet — til videnskabelige studier, til literaturen, musiken, maler- eller billedhuggerkunsten, hvortil jeg ansaa mig for langt bedre skikket og udrustet.

Jeg likkte ikke Pentonville, der, uagtet den var ren og net og fuld af dyd og respektabilitet, dog lod meget tilbage at ønske baade med hensyn til anlæg, farver, romantik og fornøielser. Jeg vilde have foretrukket at bo paa et hvilketsomhelst andet sted, f. ex. ved *Champs Elysées.*

Pentonville.

Jeg syntes ikke om mine kolleger og stod ikke paa nogen god fod med dem. Især var dette tilfældet med en meget flink, men ondskabsfuld og vanskabt yngling ved navn Judkins, der syntes at have fattet uvilje mod mig fra det første møde af. Han er nu medlem af det kongelige kunstakademi. De troede, at jeg bare gjorde mig vigtig, fordi jeg ikke tog del

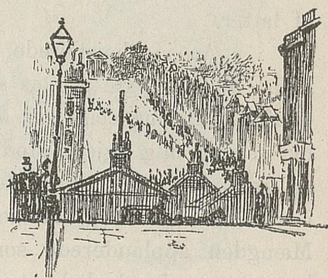
i deres fornøielser. De fornøielser, som jeg kunde havt raad til, var af billigste sort og alt andet end tiltalende for min smag.

Og dog syntes slige kneipefornøielser at tilfredsstille og lyksaliggjøre *dem*. De var stolte af en hovedpine og formelig nød den, dersom den blot var en følge af den foregaaende aftens rangel. Og de var saa kry af et blaat øje, erhvervet i et eller andet slagsmaal, som havde det været en kongelig orden. At tilbringe natten paa politistationen var saa stor en ære, at det lønnede sig at sige, at man havde været der, selv om det ikke var sandt.

De ansaa mig for en dosmer, „melkedrikker" og laps og følte den dybeste foragt for mig. Viste de det ikke altid, saa var det kun, fordi de ikke syntes fuldt saa godt om et blaat øie, som de foregav at gjøre.

Jeg lod dem alene om deres billige glæder og fornøielser og morede mig paa min egen maade, blandt andet ved at udvikle mit legeme efter den metode, jeg havde lært i livgarden. Jeg tilhørte en gymnastik-, en fægte- og en boxe-klub, og besøgte dem alle meget flittig og blev da ogsaa med tiden en fuldstændig atlet, saa elastisk og mager som en mynde med en høide af 6 fod og 4 tommer, hvilket for 30 aar siden blev anseet for en ualmindelig høide, især i Pentonville, hvor imidlertid denne udmerkelse ofte skaffede mig mere spot end respekt.

Jeg var i det hele taget en imponerende person, naar undtages, at jeg var af en frygtsom natur, bange for at saare andre og i det hele den fredsommeligste skabning i verden.

Søndag i Pentonville.

Min gamle forkjærlighed for baggader og usle stræder vaagnede igjen, og jeg gjennemstreifede de værste, som fandtes i London. De var noksaa bra i sit slags; men de kunde ikke maale sig med Paris's — man forstaar og ordner slige ting bedre i Paris.

Særlig hvad disse strøgs beboere angaar, saa man kun med mørk, undrende medlidenhed paa de stakkars blege, magre, skranglede børn, de sjuskede, raa kvinder, som aldrig smilte, undtagen naar de var fulde, og de mørke, tause, elendige mænd. De manglede ganske den ynde, der hviler over hver fransk vanskabning, den lethed og elegance, som fransk fordærvelse aldrig er foruden. Og hvor lidet de var at frygte, disse mænd, som foretrak tørre næver for den lydløse, listige kniv!

Og saa var der ingen *Morgue*, og det var et stort savn.

Og saa Smithfield, kvægmarkedet! Det gik mig lige til hjertet at se disse stakkars dyr, som kom der paa bestemte dage og gjorde en kort stans, paa det afskylige torv, før de førtes til slagteriet.

En dag havde jeg et eventyr der — en ækel nævekamp, som tilsidst blev høist ydmygende for mig, og som viste, at ridderlighed saavel som dyd maa søge sin belønning i sig selv, selv naar den ridderlige er stor og stærk og har lært at boxe.

En brutal ung driftekar spændte et faar uden grund og brak benet paa det; saa forekom det i alle fald mig. I min vrede herover tog jeg fyren i øret og kastede ham op paa en møddinghaug. Han reiste sig og kom imod mig paa den modigste maade; men da han ikke naaede mig længer end til hagen, negtede jeg at slaaes med ham. Der samlede sig en hel flok omkring os, og medens jeg forsøgte at forklare de omkringstaaende aarsagen til vor strid, traf han mig i ansigtet med en fæl, sølet næve.

„Bravo, smaaen!" jublede mængden, og han gik løs paa mig igjen. Jeg følte mig yderst skamfuld, afværgede alle hans slag og sagde, at jeg vilde ikke slaa ham; thi det vilde dræbe ham.

„Paa ham igjen!" jublede mængden, saa jeg til slut gav ham et lidet slag, der bragte hans næse til at bløde og syntes at betage ham al videre kamplyst. „Hurra!" skreg mængden igjen, „men forsøg dig bare paa en af din egen størrelse!"

Jeg saa mig om i fortvilelse og raseri og henvendte mig til den største, jeg kunde se: „Monstro du er stor nok?" — Mængden brølede af latter.

„Aa jo, høistærede, jeg tror nok, jeg kan staa for et slag," svarede han. Jeg forsøgte paa at slaa ham i ansigtet, men traf ikke og fik i stedet et saa voldsomt slag paa øret, at det et øieblik gik rundt for mig. Da jeg fik samlet mig igjen, stod han fremdeles og lo af mig. Jeg forsøgte atter og atter forgjæves at træffe ham. Til slut tog han og lagde mig tre gange i træk flad paa den samme møddinghaug, hvor jeg havde kastet driftekaren. Mængden applauderede som gale. Forvirret, stønnende og pustende, uden hat og ganske bedækket af smuds, stirrede jeg paa ham i haabløs afmagt. Han rakte haanden ud imod mig og sagde: „Jeg har vel ingen skade gjort Dem? Mit navn er Tom Sayers. Havde De truffet mig med en af Deres næver, vilde jeg have stupt paa flækken, og jeg er stygt ræd for, at jeg ikke havde reist mig igjen heller."

Han blev senere Englands første boxer. Jeg tog hans haand, takkede ham og tilbød ham i befippelsen en guldmynt, som han afslog. Han førte mig saa ind i et vertshus i nærheden, hvor han vaskede og børstede mig og endelig vilde traktere mig.

Fra den dag af har jeg altid havt et varmt hjerte for boxere og slagskjæmper og en dyb agtelse for den ædle kunst, som jeg da fik at føle for første gang. Han var et par tommer lavere end jeg og saa slet ikke ud som den Herkules, han viste sig at være.

Han sagde, at jeg var den sterkest byggede mand, han nogensinde havde seet, kun at jeg havde vel lange ben. Jeg ved ikke, om han oprigtig mente det eller ei, men ingen kompliment kunde have tiltalt mig mere. Slig er ungdommens forfængelighed.

Uagtet det kan synes forfængeligt, kan jeg dog ikke modstaa fristelsen til at berette om et andet eventyr af samme art, hvori jeg viste mig lidt mere til min fordel.

Det var en boxedag, og jeg gik hjemover med hr. Lintot og en af

»Naa, dit elendige bæst!«

hans gutter fra en spadsertur i Highgate Fields, da vi blev stanset ved en sammenstimling udenfor et vertshus. En kjæmpestor bryggerkar (de ser altid større ud, end de virkelig er, disse bryggerkarer) stevnede henimod en stakkars drukken sømand, der ikke var halvt saa stor som ham, men som var bleven opsat til at slaaes med ham. Han var imidlertid ganske ude af stand til at gjøre saa meget som et forsøg paa at forsvare sig; han kunde neppe løfte armene. Jeg troede først, at det bare var spøg, og da lille John Lintot gjerne vilde se paa, løftede jeg ham op paa min skulder netop i det øieblik, da bryggerkaren, som ogsaa havde drukket, men dog slet ikke var fuld, og som havde et djævelsk brutalt ansigt, slog til den stakkars drukne fyr lige

mellem øinene (akkurat som naar man slagter en oxe), saa han til mængdens store glæde sank som død til jorden.

Den lille blide og følsomme John begyndte at græde, og hans fader, der var modig som en bull-terrier, vilde lægge sig imellem til trods for, at han var saa liden. Jeg var ogsaa ude af mig selv af forbitrelse, kastede i hast af mig hat og frakke og banede mig vei frem til bryggerkaren, der tilbød sig at slaes med hvilkesomhelst tre mænd blandt mængden — et tilbud, som forblev ubesvaret.

„Naa, dit elendige bæst!“ brølte jeg mod ham, idet jeg brættede op skjorteærmerne, „kom frem, saa skal jeg slaa hver tand, du eier, ned i din hals!“

Hans ansigt blev ligblegt, idet han spurgte, hvad jeg havde med ham at gjøre. En ring dannede sig om os, og jeg følte, at jeg havde mængdens sympati med mig denne gang, — en meget behagelig følelse!

„Saa kom da!“ gjentog jeg.

„Jeg vil ikke slaas med Dem; jeg ønsker ikke at slaas med nogen; lad mig bare faa være i fred.“

„Saa ned paa dine knæ og bed om tilgivelse for, at du har været en feig, brutal usling!“ og jeg gav ham et slag i ansigtet, der lød som et pistolskud, — et velrettet, tilfredsstillende og heldigt slag denne gang. Mine fingre klør endnu ved tanken paa det.

Han forsøgte paa at undkomme, men blev holdt fast. Saa begyndte han at snøfte og klynke og sagde, at da han ikke havde blandet sig i mine sager, behøvede vel ikke jeg heller at blande mig i hans.

„Saa ned paa dine knæ — fort — paa øieblikket!“ og jeg lod, som om jeg vilde begynde min alvorlige forretning strax.

Dette forfeilede ikke sin virkning; han sank i knæ, og saa besvimede han af bare forskrækkelse og uvant sindsbevægelse.

Da man hjalp mig frakken paa igjen, følte jeg for første gang i mit liv den store behagelighed ved at være populær og forstod, hvad det vil sige at være folkets afgud.

Lille Joe Lintot og hans brødre og søstre, der aldrig før havde vist mig synderlig respekt, tilbad mig formelig fra den dag af.

Jeg vilde ikke være oprigtig, om jeg ikke tilstod, at jeg ved denne anledning var noksaa fornøiet med mig selv. Dagens ære tilkom forresten i virkeligheden Lintot, som stod rede til at optræde som en David mod Goliat. Han havde det rette anlæg til at slaas, hvilket jeg ganske manglede — hvad der ofte skal være tilfældet med storvoxne mænd. Og det er grunden til, at jeg har gjort saa meget væsen af min tapperhed ved denne anledning; ikke saa at forstaa, at jeg er feig — jeg tror i alle fald ikke, at jeg er det. Havde jeg ikke troet det, saa havde jeg ikke skammet mig det mindste

mere ved at tilstaa det end ved at tilstaa, at jeg havde en daarlig fordøielse eller et svagt hjerte, — hvad der forresten gjør alle til kujoner. Men jeg hader slagsmaal og voldsomheder, og blodsudgydelse, selv om det blot er næseblødning, gjør mig formelig syg.

* * *

Der er stræder og baggader i Londons østlige del, som mange dannede mennesker kjender lidet til nu; jeg lærte dem allerede dengang at kjende ud og ind. Foruden trylleriet ved selve stræderne var der det søfarende elements evige tiltrækningskraft.

Jeg besøgte ofte dokkerne, hvor lugten af tjære og synet af taugverk og master fyldte mig med uudsigelige længsler efter søen, efter fjerne lande, efter alle andre steder end det, hvor det var min skjæbne at opholde mig. (Forts.).

Telautografen.

(Efter prof. *E. Gray* i »*The Cosmopolitan*«).

Telegrafen synes snart at skulle blive en ganske forældet institution. Om tyve aar vil man kanske forundre sig over, hvorledes vi i vore dage kunde klare os med en saa klodset, sendrægtig og ubehjælpelig indretning. Telefonen er bra nok inden det begrænsede omraade, hvor den lader sig bruge. Men vi har ikke i alle fald endnu lært at telefonere med nogen lethed til Frankrige eller Amerika, og telefonen er upaalidelig. Det er let at misforstaa en ordre gjennem den, let at høre feil og umuligt at identificere den, der taler til en. Den er derfor ubrugelig, hvor der kræves fuld paalidelighed og sikkerhed som i betjening af jernbanerne, eller hvor det er om at gjøre at vide, med hvem man taler En kjøbmand kan ikke udstede vexler hverken pr. telefon eller pr. telegraf, uden at de bagefter blive bekræftede pr. post. Og værst af alt er det kanske, at ingen af disse indretninger kan overføre tegninger o. l., — intet andet end ord. Et verksted, der har sit hovedkontor i en nærliggende by, maa saaledes fremdeles sende alle tegninger og skizzer frem og tilbage med post eller bud. Hvor en maskine gaar i stykker og en enkelt del maa bestilles fra et verksted i nogen afstand, maa man endnu betjene sig af den langsomme postbefordring, med mindre verkstedet kjender den brudte dels nøiagtige konstruktion.

Telautografen derimod, der nu begynder at faa udbredelse, er ikke belemret med nogen af disse ulemper. Den er hurtigere end telegrafen; den gjør telegrafister og bud overflødige. Den er saa hurtig, som det er muligt at være, idet der

ikke medgaar mere tid til kommunikationen, end de elektriske svingninger behøver til at række frem; det vil sige, budskabet modtages næsten i samme øieblik, som det afsendes. Og det bliver absolut privat og hemmeligt, kjendt alene af afsenderen og modtageren. Den første sidder i sit eget kontor og skriver telegrammet paa sin egen pult, og efter hvert som han skriver det, skriver det sig ogsaa selv paa modtagerens pult. Strax afsenderen har undertegnet sit navn, har modtageren læst det. Det er modtaget og læst, før det blæk, hvormed afsenderen skriver det, er tørt. Det er hurtigt nok selv for vor tid; men med mindre nøier vi os heller ikke.

Telautografen ligner nemlig telefonen i det, at afsender og modtager sættes i direkte forbindelse. Hver har sit lille instrument, der staar i en kasse paa skrivebordet og lader sig bruge hvad tid som helst. I stedet for at tale ind i det som i telefonen, skriver man budskabet paa vanlig vis Og samtidig skrives det da paa modtagerens instrument.

Som navnet viser, gjengiver det afsenderens egen haandskrift til fuldkommenhed. Vexler og anvisninger og allehaande dokumenter lader sig derfor udfærdige paa denne vis. Alle slags skriftlige ordres kan udstedes fra hvilketsomhelst sted til hvilketsomhelst sted, der har telautografstation. I jernbanernes betjening bliver misforstaaede ordres og deraf følgende uheld og sammenstød en umulighed; telegrafisterne gjøres overflødige; stationsmestrene faar sine skriftlige ordres direkte fra trafikchefens kontor og med afsenderens egen haandskrift.

Men telautografen gjengiver ogsaa ligesaa let en tegning eller en skizze som en haandskrift. Naar en maskine er beskadiget og der strax fra et større, fjerntliggende verksted trænges en ny maskindel, sender man blot pr. telautograf en tegning af vedkommende del. Arkitekter, bygmestre og ingeniører sender udkast og beregninger pr. telautograf Og i presseverdenen vil instrumentet ogsaa frembringe en fuldstændig omvæltning. Krigskorrespondenter f. ex. vil ikke længer, hvor de selv er eller ledsages af tegnere, fremsende sine korrespondancer og tegninger pr. post. Det hele vil gaa pr. telegraf, og billeder af slag og slagmark, diagrammer af troppestillinger o. l. vil sees i aviser og illustrerede blade, et par timer efter at begivenhederne har fundet sted. Kanske tager man endog da *laterna magica* til hjælp og gjør det muligt for en forsamling i London at følge slagets gang i Indien eller Afrika, efter som det udvikler sig.

Telautografen har endnu en fordel til. I Amerika har tyvene i de senere aar drevet det til at stjæle telegrammer fra traadene — „tappe traadene" kalder man det —. Under store væddeløb f. ex., hvor umaadelige summer vindes og tabes ved væddemaal, har det hændt, at vigtige telegrammer til en eller anden storby angaaende løbets gang er blevne „tappede af traadene", før de har naaet frem. De saaledes stjaalne telegrammer med oplysninger om den vindende hest har saa sat tyvene i stand til at vædde sig til hele formuer. Med telautografen er ogsaa dette umuligt, ligesom det heller ikke gaar an ved centralstationen at „overhøre" budskabet, som tilfældet er med telefonen. Heller ikke gjør instrumentet nogen støi, som den indviede og øvede — som ved telegrafapparaterne — kan opfatte. Kort sagt, hvad der gaar over telautograftraadene, behøver blot at kjendes af de to, som korresponderer; ingen kan mod deres vilje faa vide indholdet af korrespondancen.

Ved brug af den saaledes nu gammeldagse telegraf maa vi gjerne vente i flere timer, ofte en dag eller mere, paa svar; med telautografen kan vi have svaret, før vort eget blæk er ganske tørt paa manuskriptet.

Telegrafen er et klodset, langsomt og tidsspildende apparat. Ved hjælp af telefon og telautograf afskaffes derimod alle afstande i forretningslivet. En kjøbmand kan drive forretning i Paris med samme lethed som i den by, hvor han bor, og store, spredte bedrifter lader sig endnu lettere end hidtil lede fra et eneste centralkontor.

Socialisme i Amerika.

(Efter *Frank B. Tracy* i »*The Forum*«).

Det var en scene, der mindede om den store franske revolution, da det nye folkeparti den 4de juli 1892 i Omaha vedtog sit program. Det er fuldt af modsigelser og urimeligheder, men ogsaa af den kraftigste følelse og fasteste beslutsomhed. Som en orkan reiste sig efter programmets oplæsning den mægtige forsamlings bifaldsraab. I over en halv time varede den babelske larm, hurraraabene og bifaldshylene uden et øiebliks afbrydelse. Kvinder græd og udstødte hysteriske skrig; mænd faldt hinanden om halsen, kyssede hinanden og kløv op paa stole og borde i vildeste begeistring. Ingen kunde være vidne til denne dramatiske og hysteriske scene uden at faa en følelse af, at man her stod overfor en dybtgaaende og vidtrækkende bevægelse. Det gjælder øiensynlig mere end lidt øieblikkeligt og forbigaaende misnøie.

Det er ikke min hensigt at fremstille det amerikanske vesten som midt oppe i et vulkansk socialistisk udbrud. Tvertom, vesten er rolig og fredelig, og befolkningen er i det store hele tilfreds, og dog vil ingen, der kjender det ringeste til forholdene der, bestride, at socialistiske ideer og principer allerede gjennemsyrer liv og tænkning blandt uhyre masser af folket.

Vestens socialister kan deles i 3 klasser. Der er først de erklærede medlemmer af *folkepartiet*, hvis program er grundet paa socialismens anerkjendelse. Den anden klasse indbefatter mænd i alle livsstillinger, større forretningsmænd og fremragende advokater m. v. saavel som farmere og arbeidere, mænd, hvis tanke og ønsker gaar i socialistisk retning, men som ikke endnu er villige til at lade sig kalde socialister, og som af forskjellige grunde tager afstand fra folkepartiet. Den tredie klasse anerkjender fuldt ud det socialistiske ideal og skiller sig alene fra de vanlige socialistiske partier ved de metoder og veie, som de foreslaar for at naa maalet. De vil en jevn, rolig udvikling ad bestaaende veie i socialistisk retning. Det er forfatterens vel overveiede og konservative mening, at denne klasse allerede indbefatter et flertal af vestens vælgere. Men den er ikke organiseret; dens medlemmer befinder sig, og vedbliver at arbeide for sine socialistiske maal inden samtlige existerende politiske partier saavelsom udenfor dem alle, — udenfor det hele politiske liv. Mange kirkesamfund er i de sidste aar blevne rene socialistiske klubber.

For at tage et exempel: Byen Omaha har over 2000 medlemmer af folkepartiet, det vil sige, $1/_8$ af vælgerne tilhører dette parti. Henry George har ogsaa 2000 tilhængere. Men dette repræsenterer blot en brøkdel

af den socialistiske styrke i byen. Der er en „kristelig social forening,“ hvortil omtrent alle medlemmer af den anglikanske kirke (den engelske statskirke) har sluttet sig. Dean *Gardiner*, en af vestens mest fremragende geistlige, er foreningens formand, og dens tankeatmosfære er fuldstændig socialistisk. I det hele er kristendommens eller religionens forbindelse med socialismen et faktum, der er værd at lægge merke til. Desuden debatteres og drøftes socialistiske ideer i utallige foreninger, klubber og møder, næsten altid med overvældende sympati for dem. Pressen tager indirekte parti for dem. Og hvor man kommer, paa gaden, paa kontorerne, i en klub, overalt møder man den socialistiske bevægelse og dens tænkesæt.

Endnu værre er det udover landet. Socialistiske bøger læses med iver i hver bygd, og hver landsby tæller i det mindste én fuldstændig og erklæret socialist, med hvis meninger hundreder af hans naboer mere eller mindre sympatiserer.

Man merke sig ogsaa de sidste 20 aars lovgivning i samtlige vestlige stater. Overalt gaar den mere og mere i socialistisk retning. Stat og kommune paatager sig hverv, der tidligere helt overlodes til det private initiativ. Der er ingen tvil om, at en folkeafstemning i vesten over, hvorvidt jernbanerne bør gjøres til statseiendom eller forblive privat eie, vilde give overvældende flertal for deres nationalisering. Paa alle omraader tiltager stat og samfund sig en magt og myndighed, som man aldrig drømte om at indrømme dem for en menneskealder siden.

Man have hvad mening, man vil, om denne bevægelse, faktum er i ethvert fald, at vi med rivende hurtighed bevæger os hen mod det socialistiske ideal, og at den socialistiske statsteori allerede er ganske alment antagen iblandt os og anerkjendt i vor lovgivning.

* * *

Forfatteren, der betragter denne udvikling som født af galskab og førende til undergang, søger derefter at paavise dens aarsager, for at hans landsmænd ved at bortrydde disse kan stanse udviklingen, før det bliver for sent. Paa dette punkt er han mindre heldig. Han finder i grunden aarsagen blot i et andet udtryk for selve fænomenet. Efter hans formening skyldes den socialistiske stemning blandt folket det faktum, at amerikanske statsmænd efter borgerkrigen slog ind paa en helt socialistisk retning i politik og lovgivning. Man vænte derved folket til at se hen til stat og regjering efter hjælp og frelse i enhver eventualitet. Og grunden til, at statsmændene slog ind paa en saa farlig vei, laa i krigen og dens følger, der tvang dem dertil. Han finder med andre ord aarsagerne til den amerikanske socialisme i borgerkrigen med dens store arméer og styrkede regjeringsmagt, i det pensionsvæsen, som fulgte deraf, og i de store privilegier, der tilstodes jernbaneselskaberne i form af gaver af uhyre landstrækninger, o. l.

Det er unødigt at følge forfatteren her. Socialismen er et altfor universalt fænomen til at lade sig forklare ved forhold og fakta, der alene gjælder et

eneste land. „*Kringsjaa*“ gjengav i forrige numer en tysk artikel, hvori der paavistes en lignende socialistisk udvikling i England. Der har man dog ikke borgerkrigen at skylde paa. Aarsagerne ligger nok dybere. Neppe er det heller saa, at den socialistiske folkestemning skyldes statsmænds lovgivningsexperimenter. Der staar nok ganske andre grunde og kræfter bag den. Statsmændenes experimenter og folkets følelser udspringer snarere fra en og samme kilde, fra dybe kræfter, der arbeider i tiden, — fra et sammenstød af kræfter og bevægelser, der blot delvis er af politisk, endog blot delvis af økonomisk natur, men som derimod skyldes tidens hele udvikling og resulterer i denne drift mod en mere social ordning af liv og samfund med en tilsvarende følelse hos den enkelte.

Jesuiterne.

I en artikel i „*Fortnightly Review*“ om den jesuitiske lære om lydighed mod ordenens overordnede siger forfatteren, *J. A. Symonds:*

Jeg finder det at være en nødvendig del af det jesuitiske system, at ordenens medlemmer skal adlyde sine overordnede, som om disse ikke var mennesker, men Jesus Kristus eller Gud selv. Ikke alene personlig vilje og følelse, men ogsaa forstand og dømmekraft maa ofres paa en overordnets bud. Tvil eller diskussion tillades ikke engang overfor et saadant kommandoord. Der maa lystres blindt. Man maa søge ved alle mulige midler at faa sin egen aand til at arbeide i harmoni med den overordnedes og at overbevise sin samvittighed om rigtigheden af alt, hvad den overordnede paabyder. Aldrig maa der udkastes tvil om retmæssigheden af slige paabud. Et medlem af ordenen er forpligtet til at erklære det for at være sort, som hans egne øine siger ham at være hvidt, ifald kirken har sagt, at det er sort.

Hvad følger der da af denne lære, ifald ordenens overhoved befaler et medlem at begaa en synd? Hvad følger, ifald — forat benytte det bibelske exempel, som Ignatius Loyola selv citerer — generalen paabyder et barns mord? — Jo, den underordnede maa adlyde „med en vis blind viljeudøvelse, idet han forsøger og ønsker at lystre alene uden at tænke.“ Han maa „være som et afsjælet legeme i den overordnedes hænder.“ Har han sine tvil om den givne befalings retmæssighed, saa maa han gjøre sit bedste for at udrydde disse tvil og bringe sit sind i overensstemmelse med den overordnedes vilje og paa ingen maade lade sin egen dømmekraft sidde til doms over den overordnedes befaling eller udtalelse. Hans forstands og dømmekrafts opofrelse bliver forlangt af ham, og er han et virkelig godt medlem af ordenen, saa adlyder han. Han frasiger sig al ret og evne til at øve selvstændig kritik og omdømme.“

Med andre ord, en jesuit tager sine overordnedes bud og vilje som rettesnor i livet i stedet for sin egen samvittighed og forstand. Han ophører at være et menneske og bliver en del af en maskine — ordenen.

Haandskrifter.

Herbert Spencer.

Louis Pasteur.

General Boulanger.

Feltmarskal v. Moltke.

Historikeren W. E. Lecky.

Thomas H. Huxley.

Thomas Carlyle. Robert Browning.

Henrik Ibsen. James R. Lowell.

Charles Darwin. Samuel T. Coleridge.

Bjørnstjerne Bjørnson.

Rudyard Kipling. Ferdinand de Lesseps.

Sarah Bernhardt.

Grover Cleveland.

Joseph Chamberlain.

Kvinder i lærde stillinger.

„Det er ikke saa længe siden, siger et amerikansk blad, at kvinders adgang til lærde stillinger og professioner, der forudsætter videnskabelig uddannelse, blev anseet for en latterlig umulighed, der ikke var alvorlig drøftelse værd. Fra et moralsk standpunkt satte man sig særlig haardnakket imod en slig omvæltning. Luften var fuld af de mest gruopvækkende spaadomme om, hvorledes den vilde føre til alle forholds demoralisering, familiens opløsning, tab af det „kvindelige" element hos kvinden o. s. v. i det uendelige. Man behøver ikke endnu at have graat haar for at mindes disse spaadomme og de tider, da en fuldt uddannet kvindelig læge, sagfører eller journalist var en absolut uhørt, utænkelig ting, — et slags frastødende, umoralsk og umenneskelig abnormitet, et uhyre.

Nutildags er der neppe en livsgjerning i vort land, de lærde professioner medregnet, hvortil ikke kvinder har fri adgang, og hvori ikke mange af dem har udmærket sig. Og dog er ingen af de bedrøvelige spaadomme og jeremiader gaaet i opfyldelse. Kvinderne er forblevne kvinder. Det „evig kvindelige" har ingen skade lidt. Kvinderne er blevne bedre kvinder, friskere, interessantere, mere tiltrækkende, en bedre hjælp for manden, bedre hustruer og meget, meget bedre mødre. Mændene paa sin side har faaet føle kvindens løftende, rensende og forædlende indflydelse ikke blot i hjemmet, men hele livet igjennem, under arbeidet, paa kontoret, paa gaden. Forretningslivet er blevet renere og noblere ved hendes medvirken. En ny og høiere tone er med hende trængt ind i alt vort daglige liv. Dyriskhed og barbari har maattet vige for hendes indflydelse.

Literaturen, kunsten og de medicinske og juridiske professioner er allerede overfyldte af kvinder, og paa alle omraader har de ved takt og dygtighed hævdet sin ret til at være der. I medicinens tjeneste har kvinden jo afhjulpet et savn og en mangel, som det kvindelige kjøn dybt maa have følt. I journalistiken har hun ogsaa vundet en hædret plads.

Det er et eiendommeligt faktum, at der i de lærde professioner blot findes meget faa *ugifte* kvinder. Næsten alle er hustruer og mødre, og dog trives det amerikanske barn udmærket; disse kvinders mænd mener, at de har været de lykkeligste blandt friere og ægtemænd, og det amerikanske hjem staar der lige lyst, lykkeligt og grundfæstet som altid. De fleste kvinder begynder vel sit professionelle studium, medens de endnu er ugifte; men der gaar sjelden mange aar eller maaneder, før de gjennem en liden kjærlighedsepisode, delvis udspillet i universiteternes sale og gange, binder sig for livet til en eller anden medstuderende eller til en anden, som har været heldig nok til at vinde et hjerte, der blot banker desto varmere og stærkere, fordi det er under et klart og veludrustet hoveds kontrol og ledelse.

Det har været umuligt hos disse studerende og arbeidende kvinder at spore noget tab af kvindelighed. Kun den helt kvindelige kvinde kan gjøre sig noget haab om at komme frem og tilkjæmpe sig indflydelse og agtelse i de forskjellige livsstillinger. Den kvinde, hvis natur er bleven haard, lammet eller abnormt udviklet, — den mandhaftige kvinde, der glemmer den takt, den finhed i følelser og opførsel, vi venter os af kvinden, der indlader sig paa simpelt kameratskab med mænd eller stadig indtager en aggressiv eller defensiv stilling, — en slig kvinde kan nok gjøre sig bemærket og faa en vis indflydelse, men hun tilfører aldrig verden noget af værdi, og hun vinder aldrig selv sin naturs fulde frie udvikling. Det er ingen kompliment at sige til en kvinde, at kun kan gjøre sit arbeide ligesaa godt som en mand. Kan hun ikke gjøre det bedre, gjøre det paa en anden maade, slig, at hun bringer nye synsmaader og arbeidsmetoder ind i livet, saa har vi ingen brug for hende. Der er mænd nok. Det er ikke en simpel fordobling af mændenes antal, vi vil og trænger, men tilførselen af et nyt element paa livets mange arbeidsmarker, — det kvindelige element.

Den kvinde, der kjækt, men rolig gaar til sit arbeide, der møder mistillid og uvenlige bemærkninger med flid og arbeidsomhed, der véd at opføre sig med værdighed og har grund til at agte sig selv uden derfor paa nogen maade at være paagaaende eller fordringsfuld, der besidder takt, men sjelden indbyder til fortrolighed, der er ægte kvindelig uden frivolitet, og som desuden altid er venlig og hjelpsom mod sit eget kjøn, — den kvinde vil selv komme længst og bidrage mest til at nedbryde de fordomme, som endnu existerer mod kvindens fyldigere deltagelse i alt liv og arbeide.

Hvorledes en stor krig hindredes i 1875.

„*Times's*“ velkjendte Pariserkorrespondent *Blowitz* har gjennem længere tid i det amerikanske tidsskrift „*Harper's Monthly*“ offentliggjort en række af ganske interessante „erindringer“, der ofte fører én bag kulisserne til de sidste aartiers store verdensbegivenheder og giver én kjendskab til de smaating og de personligheder, der kan føre til nationers ulykke, lidelse og undergang. Nylig har han saaledes fortalt, hvorledes en europæisk krig blev afværget i 1875.

Feltmarschal Moltke ønskede og havde planlagt en ny tysk erobringskrig mod Frankrige. Han saa med forbauselse det sidstnævnte lands evne til at reise sig efter nederlaget i 1870 og forudsaa, at en ny krig blot var et tidsspørgsmaal. Men i saa fald blev det af den største interesse for Tyskland, at denne krig kom snarest mulig, forinden Frankrige fik sine institutioner og sit forsvar reorganiseret. Aaret 1875 blev udseet til det nye krigsaar. Paaskud for en krig vilde jo aldrig mangle. Man kunde endog let tvinge Frankrige til at erklære den. Fra denne

krig, hvori Tyskland jo vilde være omtrent sikkert paa seiren, skulde saa Frankrige ikke faa slippe saa let som fra den foregaaende. Det skulde forpligtes til at betale 7,200,000,000 kroner i 20 aarlige terminer. I 20 aar vilde saaledes Frankrige blive skatskyldigt til Tyskland. Og imidlertid skulde tyske tropper garnisoneres i landets vigtigste byer og fæstninger, og de undertvungne skulde ikke faa lov til at holde mere end et vist begrænset antal soldater.

Planen var færdig, og keiseren var vunden for den, da den pludselig umuliggjordes ved, at Blowitz offentliggjorde den. Han reddede altsaa Frankrige og Europa for denne krig, — næst efter to andre. Disse to andre var ingen ringere end fyrst Bismarck og keiseren af Rusland.

Tænk, fyrst Bismarck som Frankriges redningsmand!

Bismarck stod udenfor disse planer og billigede dem ikke — fordi de forekom ham at være et brud paa tro og ære (!), og fordi han frygtede for, at Rusland, England og muligens Østerrige i en saadan krig vilde tage Frankriges parti. Muligens kunde ogsaa det faktum, at rigskansleren stod udenfor og ikke selv havde udklækket disse planer, have noget at gjøre med hans misbilligelse af dem. I ethvert fald ønskede han at hindre deres iverksættelse. Den eneste og i grunden bedste maade, hvorpaa det forekom ham, at dette lod sig gjøre, efter at keiseren selv var vunden for Moltkes planer, var at røbe og offentliggjøre det hele og saa lade Europas offentlige mening gjøre det af med det. Han lod derfor den franske gesandt i Berlin vide, hvad der var i gjære. Denne underrettede strax sin regjering, og hertugen af Decazes, som dengang var Frankriges udenrigsminister, overlod den hele sag til Blowitz, som lod den offentliggjøre i „*Times*“. Underrettet om, hvad der foregik, udtalte strax Alexander II, at han ikke rolig vilde se paa et saadant overfald paa Frankrige. Samtidig viste ogsaa det hele Europas offentlige mening sig saa afgjort indigneret overfor de røbede planer, at der ikke var andet raad end at lade dem falde.

Europa var frelst fra en blodig og ødelæggende krig — takket være fyrst Bismarck, keiser Alexander og hr. Blowitz.

Saa fortæller verdensbladets korrespondent.

Det er den samme korrespondent — der virkelig har havt fordelen af personlig og ofte ganske intimt at kjende og omgaaes de fleste af vor tids store statsmænd —, som udtalte, at der blot var to mænd i Europa, der ikke havde skuffet ham og forekommet ham mindre, end han havde tænkt sig dem, ved at sees paa nært hold. De to mænd var fyrst Bismarck og — fremfor alle — pave Leo XIII.

Jeg føler den oprigtigste og dybeste medlidenhed med de ulykkelig stillede blandt mine medmennesker, som endnu vansmægter inde i bygaderne, særlig da i hovedstadens tættere bebyggede strøg. Man lever jo, — under gunstigste vilkaar, — bare halvt i en bygade. Livet gaar tilspilde for en der. En faar aldrig rede paa, hvilken en vakker og deilig verden det dog er, vi lever i. En ser den bare fra den tristeste, kjedeligste side. Vistnok søger byfolk at hjelpe paa det saa godt de kan med alleslags fornøielser og selskabeligheder, men selv deri bliver der saa let og saa gjerne noget ufriskt ensformigt. —

Nei, stakkars byfolk!

Der skal udsigt og grønt, skov og mark, prægtige støvede landeveie og — vand og sø til, for at man skal kunne rigtig nyde denne jordiske tilværelse, føle sig som menneske og virkelig leve. Det andet, det bliver bare et slags ganske utilfredsstillende existeren fra dag til anden. Livet bliver saa tomt og indholdsløst, — saa stivt og koldt. Men herude paa landet, her ser vi og her hænder der noget nyt hver time og hvert øieblik paa dagen. Livet bliver aldrig ensformigt her. En bliver aldrig træt af at stirre ud over de herlige omgivelser, bedre end alle Europas kunstgalerier slaaet tilsammen. Himlen selv er ei den samme to timer i hele aaret, og lyset — belysningen — skifter uafladelig og stiller frem for en et nyt billede hvert øieblik. Det er ikke muligt at se sig mæt paa det.

Og saa stilheden. Man faar da tid til at tænke og til at leve paa landet; men i byerne — der bryder saa meget unyttigt og ligegyldigt ind i ens liv, at der intet helt og afrundet bliver af det. Ens livskraft ødes, — dunster bort uden at efterlade sig resultater. Ens liv opløses i fragmenter og atomer. Ens sjæl taber al fasthed og form og forvandles til et aandeligt kaos, en ubestemmelig, drivende atomsky.

Alle sanser angribes uafladelig af en hel hær af intetsigende indtryk, der ingen fred og ingen ro giver en.

Det er da ogsaa paa landet man gjerne finder de mest helstøbte karakterer og den dybeste tænkning. Landboeren filosoferer, — det vil sige han faar tid til at gjennemtænke en ting, til at danne sig selvstændige meninger om mænd og ting, til at grunde over livets mysterier og gaader. Byboeren har ikke tid til det. Han har altfor travlt med at naa sit kontor, skrive sine breve, se sine bekjendte, faa spist sin middag, drukket sin kaffe, taget sin nødvendige spadsertur — og med hundrede andre smaating. Hans sindskraft spildes over tusinde overfladiske detaljer. Derfor træffer man da ogsaa paa landet langt hyppigere folk med selvstændige meninger, med en personlig livsfilosofi, med interesse for dybere tænkning. Kant og Hegel vilde vist lettere have fundet forstaaelse ved at forkynde sin filosofi paa landsbygden end ved at holde den frem for byboere. Byboeren har ikke selv tid til at tænke og filosofere. Han tager sin filosofi, sin religion og sin

politik paa anden haand. Han følger de store anerkjendte autoriteter. Han slaar efter i bøger og aviser for at se, hvilken filosofi, hvilken religionsforkyndelse, hvilken politik er paa mode, og saa tilegner han sig disses formler og slaar om sig dermed med en veltalenhed, som landboeren er nødsaget til at beundre. Saasnart moden slaar om, slaar ogsaa han om. Han har jo ikke tid til selv at gjennemtænke en sag.

Dermed være det jo ingenlunde sagt, at landboen altid har det *rette* livssyn. Tvertom, det er vist ofte, paa grund af manglende kundskaber, vrangt og trangt; men det er gjerne selvstændigt, personligt, mandens eget, udarbeidet i hans egen hjerne, resultatet af livets og naturens indvirkning paa *ham*, — *hans* løsning af existensens gaader og problemer.

Og forsøger *byboeren* sig med et et eget filosofisk system, et eget livssyn, saa kommer det gjerne til at mangle dybde. Det bliver brillant, udmerker sig ved glitrende fraser og udtryksmaader, sandheder stillede paa hovedet, glimrende, fangende sætninger, der ved første øiekast ser ud som fundamentale sandheder, men i virkeligheden bare er vrøvl. Det bliver støiende, fragmentarisk, en samling af masser af iagttagelser og kortsynede reflexioner, som bylivet selv. Det faar gjerne et mørkt, utilfredsstillende anstrøg, ender med veklager over livets tomhed og øde, bliver en brillant, rhetorisk glitrende pessimisme.

Undres mig paa om det ei lod sig paavise, at alle pessimister er byfolk og det pessimistiske livssyn født af bygader, sod, tranghed og mangel paa sollys og frisk natur? Der gaar i hvert fald saa ofte igjennem dem et ekko af bylivets utilfredsstillende støi og opbrudthed, — man hører den øredøvende og tankesplitrende vognlarm, ser de tusinde intetsigende og fragmentariske smaating, der tilsammen dog intet hele frembringer. De er en kritik over livet, som det arter sig i trange gader; men de passer slet ikke paa livet, som det arter sig ude i Guds frie natur. De har opgjort sin livsberegning uden at tage hensyn til solskin, frisk luft, græs og skov og sø.

Det nytter lidet at diskutere med en pessimist, — dertil er han gjerne for rap og dygtig en taler med; men lad ham flytte paa landet; dunster ikke da hans pessimisme væk, saa maa der være noget galt fat med mave eller nerver og saa faar han søge lægehjælp.

I det hele er det vist mere lægens end tænkerens hverv at optræde mod pessimistiske livssyn. Det er tran eller jern eller lignende sager og ikke argumenter, der trænges. Det er mave eller lever i vedkommende filosof og ikke hans hjerne, man maa henvende sig til.

Pessimisme bunder vist altid i legemlig sygelighed, som den selv er aandelig sygdom.

„Kom ud, kom ud fra de trange gader,“ alle som kan. Kom ud og lev, faa anledning til at realisere, hvad det vil sige at leve og at være menneske.

Og heldigvis, — de fleste som kan stevner jo ogsaa nu ud. Men hvorfor altid vente til sommeren? — Var jeg nødt til at bo i en by én aarstid og blot kunde flytte ud en anden, saa tror jeg nu jeg valgte at blive i byen om sommeren og ligge paa landet om vinteren, — indtil vi faar lysere gader og mindre sod i luften i hvert fald, og indtil vi slutter med det forfærdelige, syndige og forbryderske leiebrakkesystem, der endnu florerer i hovedstaden. Jeg har seet fængsler, hvor jeg heller vilde bo, end i vore vanlige leiegaarde, — fordi de laa vakrere, gav bedre udsigt,

var luftigere og lysere. De er jo som planlagt — vore leiegaarde — paa at kvæle livet ud af folk, paa at dræbe hver menneskelig livsgnist. Intet under at folk bliver pessimister i slige gaarde. Jeg er vis paa, at trappeopgangene alene vilde gjøre mig til pessimist paa ganske faa aar. Og nu aldrig, aldrig at se andet fra ens vindu end en anden leiekaserne lige over gaden; ikke en grøn flæk, ikke en aaben plads, intet, der kan fængsle eller tiltale øiet eller opmuntre sindet; ikke spor af arkitektur, — bare en masse sten og kalk med frygtelig regelmæssige vinduer og afskylige, paaklistrede gibsornamenter, naar det skal være rigtig fint, eller ogsaa et taarn eller en blikkuppel, der formelig giver en svie i øinene. Var jeg tsar af Norge, saa udstedte jeg hermed et edikt, der øieblikkelig stanset al videre opførelse af slige kaserner og paabød alle huseiere at bygge med lidt smag og endogsaa med lidt hensyn til folks sundhed og bekvemmelighed. Jeg vilde tvinge dem til at trække sine huse og gaarde mindst en halv snes skridt tilbage fra gadelinjen og fylde mellemrummet med haver eller græsplæner. Jeg vilde paabyde hver kommune at plante træer i hver eneste gade, paa begge sider af den. Jeg vilde true med forvisning til Sibirien med mindre huseierne lod der blive en snes skridt af aabent rum mellem hvert hus eller gaard. Ogsaa dette mellemrum skulde være grønt. Jeg vilde forbyde høiere beboelsesbygninger end paa 3 etager, med mindre der fandtes bekvemme elevatorer. Jeg vilde paa det strængeste forordne, at alle trappeopgange og entréer skulde være vel oplyste, brede og luftige, og at trappetrinene skulde fornyes af og til, forinden de blev til rene troug. Den bygmester, der opførte et hus med entréer, hvor der maatte brændes lys hele dagen, vilde jeg stille under anklage for attentat mod befolkningens legemlige og aandelige sundhed. Den arkitekt, der vansiret en bygning med barbarisk ornamentik, vilde jeg indespærre i en celle lige overfor den skjebnesvangre bygning og tvinge ham til at tilbringe resten af sit liv med at se paa den.

Portrum, trappeopgange og entréer, de er baade bogstavelig og i enhver figurlig betydning en del af det mørkeste Norge. De er fæle. Da jeg første gang gjorde bekjendtskab med dem igjen efter 12 aars fravær, var det umuligt at tilbageholde et dybtfølt „fy da!“

Om sommeren gaar alt an. Da bliver der vakkert overalt — undtagen i leiegaardenes entréer. Der trænger ingen sol og ingen sommer ind. Men selv portrummene med de ofte tilskriblede og skidne vægge og den kolde, fugtige kjelderluft, bliver mulige, naar sommersolen feier gaderne udenfor og glitrer paa alle vægge. Men, om vinteren —!

Sod, skiddenhed, taage, graahed, mørke. Aabner man vinduerne, saa regner det store sodfiller ind. Ude i gaden aldrig andet end det graa mørke. Over gaden saa langt øiet kan naa bare rækker af skidne, sprukne graa mure med ensformige vinduer. Gaar man ud, saa risikerer man at begraves under et eller andet sneskred fra tage, der synes særlig konstrueret til at øve den bedrift, netop skraa nok til at lade sneen samles der til den i tøveir glider af.

Det var virkelig et syn værd at se, — det syntes lidt utroligt i vor tid — hvorledes enkelte dage her i vinter alle spadserende paa hovedstadens hovedgade blev tvungne til at forlade fortougene og traske sig frem midt i gaden mellem sporvogne og kjørende i dyb, skidden snestappe. Det var livsfarligt at gjøre andet!!

Nei, om sommeren gaar byen an, men om vinteren maa man da virkelig ud af den for at kunne bevare sindets ligevægt og ei nedsynke i pessimisme. Paa landet har man da i hvert fald sne, der er hvid og ikke ovnsort, og grønne graner i stedet for hovedstadens trættende graa mure.

Heldigvis er den tid kommen ogsaa hos os, da folk ikke længer finder nogen glæde i at stuve sig sammen paa det mindst mulige omraade baade sommer og vinter. Det er en fryd og fornøielse at se byen strække sig ud over de omliggende strøg i form af villakvarterer og landsbylignende smaastæder. Det er saa ulige vakrere og sundere. Og med nutidens samfærdselsmidler er der jo ikke længer spor af nødvendighed for den gamle sammenstuvning. Byerne vil utvilsomt overalt mere og mere forvandle sig til klynger af store landsbyer med brede, træplantede gader, græsplæner og haver og med skov og parkanlæg imellem.

A propos græsplæner. Der er faa ting i verden, der er vakrere end en vakker liden græsflæk; men saa maa den holdes og stelles godt, ligesaa omhyggelig som et blomsterbed, vandes og klippes ofte.

— Klippes? Men saa maa man jo holde en „mand" til at gjøre det? — Aah nei, det er ikke haardt arbeide og tager ikke stor tid. Det behøver ingen at leie hjelp til. Saapas muskler har da de fleste af os. Og den der holder sig „for god" til at klippe sin egen græsplæn — ja, han bør sendes til Chicago-udstillingen, hvor han ubetinget vil gjøre lykke som et særsyn og en kuriøs menneskelig organisme.

Men merkeligt er det, at ikke omtrent hele Kristiania drager paa landet i disse dage eller bor aaret rundt ud gjennem den række prægtige forstæder, som de sidste aar har bygget op langs begge sider af fjorden. At nogen kan slaa sig tilro og være tilfreds inde i byen, naar det lader sig gjøre at bo paa Nordstrand eller i Sandviken, ja det hører til de ting i den menneskelige karakter, som ikke lader sig udgrunde. Der findes meget vakkert i verden, men noget stort vakrere end Nordstrand og udsigten derfra over alle de prægtige øer med sine lyse, vakre villaer — særlig naar man ser dem paa en søndag, naar der flages fra hundrede stænger — tror jeg ikke vor jord har at byde paa. Apostelen Peters henrykte ord falder en paa læberne: „Herre, her er godt at være, lad os *bygge* . . . ."

„Ikke noget stort vakrere end Nordstrand," sagde jeg. Det mente jeg da ikke saa bogstavelig, skjønt der er noget eget, noget originalt, noget som man ikke ser mage til noget andet sted i verden over udsigt og omgivelser der. Det er saa egte norsk, — nationalt, — det hele, — et vink om hvad vort fædreland lader sig gjøre til, hvor vakkert det kan blive. Det er saa lyst, saa aabent, saa friskt og saa kjækt, — alle de ofte vakre villaer og smaahuse bygget næsten paa bratte fjeldsiden, det nøgne fjeld klædt af haver og græsplæner, jord tilbragt, terrasser anlagt . . . . . „Nordmændene maa være et umaadeligt patriotisk folk, sagde en udlænding nylig, man ser en slig ustyrtelig masse med flagstænger og flag," — hvad der naturligvis hjælper meget til at give landskabet et friskt, lyst og festligt præg.

Jo, Nordstrand er prægtigt, — hele østsiden af fjorden, — for hvad der gjelder Nordstrand gjælder jo lige fuldt Bækkelaget og Ljan. Men man maa ikke tro vestsiden er daarligere. I grunden er det kanske endda vakrere der. „*Kringsjaas*" læsere skulde bare sidde, hvor jeg nu sidder her i Sandviken og se, hvad jeg ser . . . .

„Herre min Gud, godt er dit hjem;" men dette er mere end godt nok for mig, saalænge du vil.

Fra livets latterside.

— En mexikaner forsøgte engang at overtale præsident Lincoln til at at sætte sig i spidsen for bygningen af en jernbane til Mexiko. Det vilde gavne begge lande, mente mexikaneren; amerikansk kapital og foretagsomhed vilde sætte nyt liv i hans fædreland og udvikle dets umaadelige rigdomskilder. Nei, mente Lincoln; han saa ingen nytte ved en slig bane. Yankee'erne havde territorium nok inden sine egne grænser at udvikle. Det eneste resultat vilde blive, at en hel del af dem vistnok vilde reise ned til Mexiko, hvor de saa bare vilde dø af hede og feber og gaa, tilføiede han, pegende ned mod jorden, „efter Deres tro, derned."

„Det vilde jeg slet ikke beklage," var mexikanerens svar.

„Hvordan det?" spurgte Lincoln forbløffet. „Jeg troede, De likte os Yankee'er og virkelig holdt lidt af os."

„Det gjør jeg. Yankee'erne er et prægtigt folk, — vidunderligt! — Hvorhen de kommer, lysner der op om dem; de forstaar at forbedre og forskjønne livet overalt, gjøre det mest mulige ud af det. De forvandler til det bedre hvert sted, de tager sig af. Netop derfor saa jeg gjerne, at en del af dem lagde veien did ned. De vilde snart faa skik paa forholdene der, — faa klimaet forbedret og skikkelige tilstande indført."

— En herre fik i et større selskab plads ved bordet mellem to damer, for hvem han samme aften var bleven præsenteret. Den ene var en enke, den andens mand var en i Indien tjenestgjørende engelsk officer. Under maaltidet dreiede samtalen sig i begyndelsen om det usædvanlig varme veir, som man i de sidste dage havde havt. Særlig beklagede enken sig derover. Nu vilde skjæbnen, at omtalte herre havde forvexlet de to damer, saa at enken efter hans mening var officersfruen og omvendt. Til enkens beklagelse over den forfærdelige hede bemerkede han derfor medfølende: „Men frue, det er da intet mod den hede, Deres stakkels mand maa lide i de varme regioner, hvor han nu opholder sig."

— En prest, der ikke var videre søvant, og som ved synet af skummende bølger blev dødsens ængstlig, plagede stadig kapteinen paa det skib, hvormed han foretog reisen over atlanterhavet, med at spørge, om der var eller ikke var alvorlig fare paa færde. Da det ved en leilighed blæste lidt mere end sædvanligt, tog kapteinen ham forud til folkelugaren og viste ham en gruppe. der under høilydt banden og sværgen fordrev tiden med kortspil.

„Der ser De," sagde kapteinen, „hvor rolig de folk tager det. Var der fare paa færde, saa kan De vel tænke Dem, at de ikke sad slig."

Argumentet virkede. Præsten følte sig beroliget. Saalænge folkene bandte og spilte kort, kunde der ingen alvorlig fare være, det indsaa han. Det første, han derfor næste dag foretog sig, da stormen var taget noget til, var at gaa forud til folkelugaren. En salve af saftige eder mødte ham, endnu før han havde faaet tid til at kaste et blik derind. Med et lettelsens suk udbrød da den gode prest:

„*Gud være lovet, de bander endnu!*"

— To handelsreisende sad ved et table d'hote ligeoverfor hinanden. „Mit firma," fortalte den ene, „bruger for fire tusend mark aarlig bare til sin korrespondance". — „Det har intet at betyde," svarte den anden. „Vort hus sparer aarlig saameget ved, at vore kontorister er paabudt ikke at sætte prik over i".

Ballonopstigning. Der er et restaurationskjøkken i kjelderetagen under fortauget, — hr. Sprado har meget vide buxer, — resultatet er en uventet ballonopstigning.

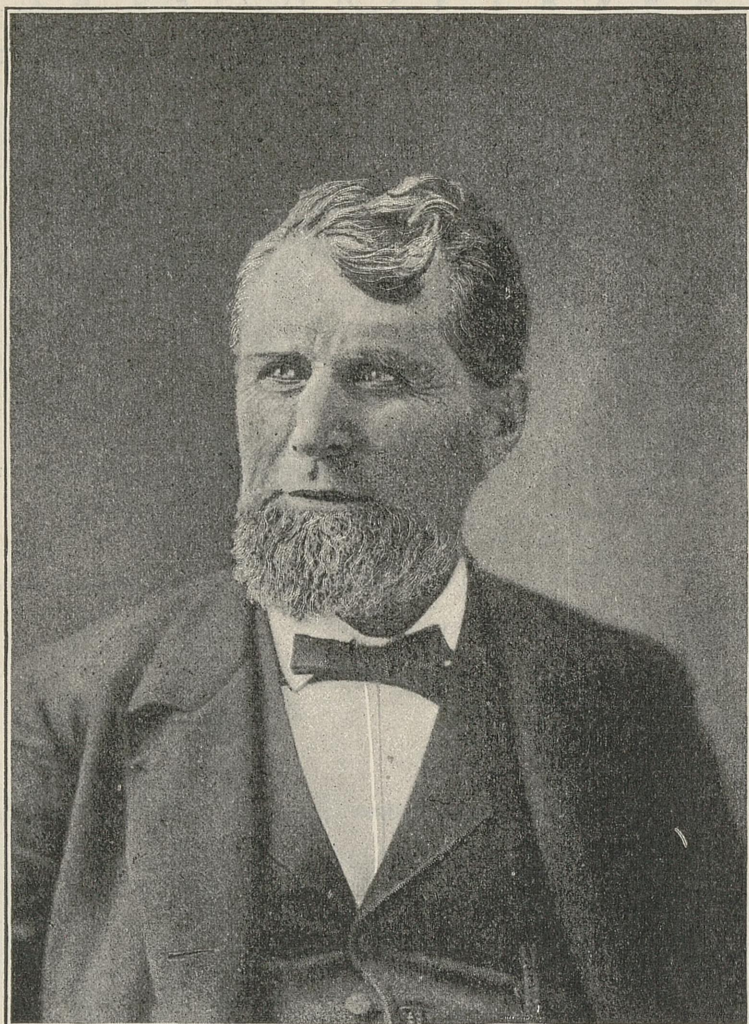

KRINGSJAA

No. 10

10DE JUNI 1893

INDHOLD

Knute Nelson, *Minnesotas guvernør.*

Et nutids-eventyr

om askeladden, som vandt sig et kongerige,

eller

den norskfødte præsident i republiken Minnesota,

Knute Nelson.

Der var en gang en gut i en afsides fjeldbygd i vortland. Forældrene var fattige paa gods og guld. Rigtig trangt og fattigt var det for dem. Saa trangt og fattigt, at da gutten, som hed Knut, var sex aar gammel, besluttede de sig til at drage over vesterhavet til fattigfolks forjættede land, Amerika. Og saa drog de. Men det er ikke saa lige til at slaa sig igjennem i Amerika heller. Og det gik smaat nok en tid. Forældrene fik sig et stykke udyrket land at bruge, og Knut maatte arbeide med ved plogen og i fjøset saa meget, han kunde. Men han var værd mere end at at arbeide med plog og i fjøs, den gutten, og saa hændte det en dag, at han fik lyst paa at lære lidt af, hvad der staar i bøger. Det var nu ikke saa lige til for en gut med fattige forældre. Men hvor viljen er, findes der altid en vei. Og Knut fandt vei. Han fik komme ind paa en lidt bedre skole mod at hugge ved, passe ovnene og lignende for skolens bestyrer.

Men saa blev der krig i landet derover. Knut var bare 18 aar gammel; men sidde stille og hænge over bøger, naar folk sloges om selve landets existens, naar alt afhang af krigens gang, det kunde han ikke. Han var ikke slig. Afsted til krigen drog han, fik sig et saar og blev fangen og laa en lang tid som saaret fange i et fiendtligt fængselshospital.

Da saa krigen var slut, begyndte han igjen, hvor den havde afbrudt ham; han tog atter fat paa bøgerne og lærte at slaas for ret og lovlig orden med ord og pen. 24 aar gammel var han sagfører.

Og saa gik det fort fremover med gutten. 32 aar gammel valgtes han til storthingsmand i det land, hvor han havde bosat sig, — den amerikanske republik Minnesota. Nogle aar senere sendte hans rige land ham til Washington for at repræsentere det i det store nordamerikanske fristatsforbunds raad — i kongressen. I de derpaa følgende aar valgtes han dertil med hurtig stigende majoritet.

Og nu er gutten blevet valgt til øverste mand og chef i hans nye land — til præsident for Minnesota, — dets folkevalgte konge. „Hans excellence“ guvernøren af Minnesota heder han nu. Han har vundet sit kongerige, han.

*

* *

Kom saa og sig, at eventyrenes tid er forbi. Asbjørnsen og Moe faar se at faa sin eventyrbog revideret; de faar faa smurt lidt tykkere paa i historierne sine, ellers bliver de flaue, sammenlignet med virkeligheden!

*

* *

Knut Nilsen fra Voss — eller, som hans navn staves i amerikaniseret form, *Knute Nelson* — er den første nordmand siden de gamle norske kongers tid, der har opnaaet at blive et lands øverste chef og styrer, og den første nordmand siden Ganger Rolfs dage, der har svunget sig op til hersker i et fremmed land. Men Knut Nilsen har gjort det bedre end Ganger Rolf. Han har ikke taget sit land i len, han. Han erkjender ingen overherre inden sit riges grænser. Han er selv første mand. Og hans land er ingen provins af et andet, men en selvstændig og betydelig stat.

Minnesota er en stat af størrelse som England og Skotland tilsammen (uden Wales) og med omtrent $1^1/_2$ million oplyste indbyggere eller lidt mere. Den indeholder storbyerne Minneapolis og St. Paul og er allerede en af unionens rigeste og mest indflydelsesrige stater.

Som bekjendt udgjør de enkelte stater ikke nogen administrativ inddeling af det nordamerikanske forbund. Staterne er suveræne. Forbundet er en samling af selvstændige og suveræne stater eller republiker. Staternes officielle titel er gjerne „republik“. Der er blot enkelte fælles sager og interesser, der afgjøres i Washington af kongres- og forbundsregjering. Ni tiendedele af kjendelsen ligger helt og holdent i enkeltstaternes egne hænder. Og paa dette omraade har forbundsregjeringen intet at sige. Staterne er her absolut selvstændige og selvstyrende.

Hver stat har sin egen lovgivning, sit eget storthing, sin egen udøvende myndighed, egne domstole, eget skolevæsen, egen armé etc.

Og chefen for den udøvende myndighed eller republikens præsident bærer — af historiske og traditionelle grunde — den misvisende titel „*guvernør*“. Vi har vænnet os til ved „guvernør“ at forstaa en indsat embedsmand, der staar under en høiere regjering og i rapport til den. Men dette er ikke titelens betydning i Amerika. Der svarer den nøiagtig til „*præsident*“ i Frankrige eller Schweitz. Guvernøren har intet med forbundsregjeringen at bestille, han indsættes ikke af den, lyder den ikke, staar ikke under den. Han vælges af statens vælgere og er dens exekutive chef, dens præsident eller folkevalgte konge, omgivet af et statsraad.

Og en stats guvernør har gjerne mere magt — om end under direkte personligt ansvar — end de fleste konstitutionelle fyrster. Knut Nilsen har en større magt og indflydelse i samfundet som guvernør i Minnesota,

end han vilde have som konstitutionel konge i Norge. Han besidder vetoret, benaadningsret etc.

Den fattige bondegut har vundet mere end prinsessen og det halve rige; han har vundet et *helt* rige.

De tider er saaledes ikke forbi, da nordmænd drager over havet og vinder sig lande og riger der, bestiger fremmede troner og kaster glans over det norske navn. Der er vikingeblod i vort folks aarer endnu, og vikingefærd øves nu som før. Men tiderne er blevne andre, færden af en anden art og kampmidlerne nye og bedre. Ganger Rolf vandt sin jarletrone ved sværd og plyndring, Knut Nilsen sin præsidentstol ved folkets afstemning og tillid.

*
* *

Jeg kjender lidet til Minnesotas nye guvernør og de politiske kræfter og omstændigheder, der har hjulpet ham frem; men lad dem og ham være, hvad de vil, — det er dog glædeligt og tilfredsstillende at se, at der endnu er kraft — og herskerkraft — i norsk blod, at nordmænd ogsaa den dag idag kan gjøre sig gjældende al verden over og paa alle livets omraader. Naar vi tænker paa den plads, vort lille folk har evnet at erhverve sig blandt nationerne nu i vore energiske, fremskredne tider og trods saa mangfoldige extraordinære vanskeligheder, er det umuligt andet end at føle beundring for den nation, man tilhører, og glæde og stolthed over at være en af dens børn. Vi har føiet i ethvert fald én digter til de faa store verdensdigteres tal.

Og paa det materielle omraade har vi jo ikke gjort det stort daarligere. Det bringer ens blod til at banke, naar man i fremmede lande, saasnart man nærmer sig søen, i hver større havn, ser det norske flag vaje. Bare to millioner af os, og dog er det norske flag kjendt, „hvor fartøi flyde kan". Man maa have ret til at føle sig stolt ved sligt. Det retfærdiggjør store ord. Og hvad bedre er, det giver os grund og ret til at haabe og tro stort for vort folks fremtid. Det er ikke noget „fattigfolk ved stranden".

Ibsens og Bjørnsons folk kan hverken foragtes af andre eller ringeagte sig selv. Der maa være fremtid for et sligt folk, — et folk, der evner at skabe sig velstand af holmer, skjær og fjeld, og fra en udkrog af verden at sætte *sit* merke paa tidens høieste kultur.

Det har ofte forekommet mig, at vort folk er et slags lidet europæisk yankeefolk. Vi har deres demokratisme, deres kolde, sunde sans, lader os ikke i regelen hvirvle hen af strømme af ord og glitrende fraser, — har for en stor del deres praktiske syn paa livet med. De haarde vilkaar har bevirket det. Vi forstaar at arbeide med. Og dog har vi samtidig som de idealiteten. Men vi har, synes det mig, mere af den sidste end yankeerne, har den i en intensere grad. Vore drømme gaar høiere, vore idealer stiller større krav til livet. Og dertil har vi over vor idealisme og i vor karakter et følelsesvæld, som yankeerne ikke besidder i samme grad. Vi har betingelserne for at kunne naa høiere, fordi længsel og krav peger høiere, og naturen er fyldigere udrustet. Men vi har manglet de lovlige omstændigheder for vext og udvikling. Her har været for smaat og trangt. Vor idealisme har ikke fundet rum og plads i virkelighedens verden.

Derfor har den vendt sig til drømme og digt — som hos Peer Gynt, eller den er blevet til tvil og pessimisme. Den har spottet, hvad den ikke længer saa vei til at realisere. Den har trampet paa sine egne bedste følelser i sort fortvilelse.

Men giv Nordmændene albuerum; giv dem anledning; lad dem faa noget at prøve sine kræfter paa; lad dem selv faa se, hvad de evner, og lad dem dergjennem faa tro paa sig selv — giv dem bare — som egne — en brøkdel af de store, lyse frie forhold, der er yankeens arv og velsignelse, og nordmændene vil skabe sig et lidet Amerika her hjemme og gjøre dets indflydelse gjældende overalt.

Jeg beder om forladelse for at komme med disse tanker i denne forbindelse; men det faktum, at en norsk bondegut nu sidder som styrer i et fremmed land, næsten saa folketalligt som hans fædreland, — manede de gamle tanker frem. For mig ser det saa rimeligt ud. Hvad der er smaat og stygt iblandt os, det skyldes saa tydelig forhold, der lader sig ændre, mens vort folks karakter og natur er slig, at den ved fyldigere og friere udvikling maa kunne blive noget betydelig. Vi har — synes det mig — franskmænds og italieneres identisme og tyskernes dybe følelsesliv; vi har fantasi og indbildningskraft, de to evner, der skaber genier og storverk, men vi har alt i forbindelse med en sund praktisk sans, der gjør disse evner og egenskaber dobbelt og firedobbelt verdifulde. Netop en lignende kombination af evner — ideelle og praktiske — er det, der udgjør yankeenes karakter og skaber hans storhed. Dertil kommer, at fortiden har været god mod os. Den har gjort os til Europas mest demokratiske folk i en tid, hvor „demokrati" indbefatter alt, der er størst og udgjør maalet for alle bestræbelser. Den har befriet os som nation fra fordomme og forældede institutioner, som Europas øvrige folk endnu maa arbeide sig bort fra. Vi har ubetinget betingelserne for at blive et „foregangsfolk" i Europa. Og vi vil blive det.

* * *

For vore landsmænd i Amerika er det af betydeligt verd, at en nordmand er eller har været en stats guvernør. Det vil give dem som folk større selvfølelse og selvagtelse, og der staar altid lidt mere respekt af en nationalitet, der kan bane sig vei til landets høieste embeder, end af en, der er tilfreds med at være tjenere og tjeneres tjenere. Hidtil har vore landsmænd derover i regelen, været meget nøisomme. De har været vante med smaat stel hjemmefra, og saa længe de har faaet det *lidt* bedre derover, har de været helt tilfredse. De har gjerne modtaget lignende underordnede stillinger der, som de har indehavt hjemme. Kun faa nordmænd har arbeidet sig frem til ledende stillinger i samfundet. *Knute Nelson* vil tjene dem som et iøinefaldende exempel paa, at det lader sig gjøre, og at ingen værdighed er saa høi, at de ikke — fremmede i et fremmed land, som de dog er — kan naa den. Knute Nelson var den første nordmand, der sad i de Forenede staters kongres, og han er den første nordmand, der er præsident for en republik; men han vil vist blot have banet vei for mange andre, der vil følge ham. Flere end én amerikansk stat tør i kommende aar faa en norsk bondegut til styrer, og i det store forbunds høieste raad, i kongressen, vil nordmænds ord og raad mere og mere gjøre sig gjældende. Kan ikke vore unggutter blive storthingsmænd her hjemme, saa kan de altid blive kongresmænd i Amerika, eller præsidenter for amerikanske republiker. — Der er 42 af de sidste i de Forenede stater alene!

* * *

Knute Nelson er født den 2den februar 1842; han drog, som nævnt, sex aar gammel med sine forældre til Amerika. Han blev sagfører i 1866, valgtes til sit første offentlige embede i 1872, til medlem af Minnesotas lovgivende forsamling eller storting i 1874. I 1882 valgtes han til medlem af kongressen første gang og gjenvalgtes i 1884 og 1886. I 1892 valgtes han til guvernør.

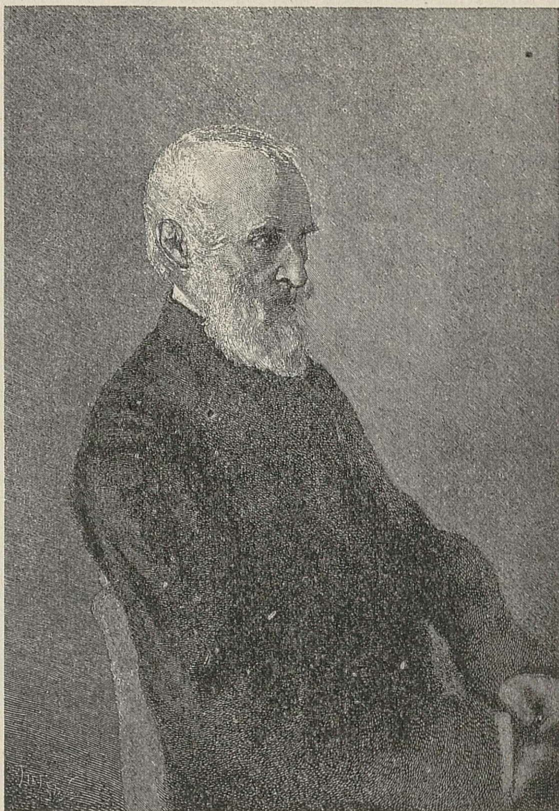
John Greenleaf Whittier.

(Af *H. Tambs Lyche*).

1807—1892.

I.

John Greenleaf Whittier betragtes af Amerikanerne som deres mest nationale digter og sanger. Han er fædrelandets, frihedens, demokratiets, hjemmets sanger. Han læses i hver farmerhytte udover det umaadelige land. Ingen har truffet de store amerikanske massers følelse, aand og tankegang som han. Whittier er afholdt. Han læses med fugtige øine; hans digte læres udenad, de synges, der sættes musik til dem, de bruges som salmer i kirkerne, og de nynnes ved arbeidet. Han elskes mere, end han beundres. Han er folkets skald — yankeernes nationaldigter. Ny Englands natur og liv, folkets alvor, arbeidskraft og idealitet banker i hans verslinjer.

John Greenleaf Whittier.

II.

Whittier fødtes nær Haverhill i det østlige *Massachusetts* (næsten alle Amerikas større digtere er fra den lille stat Massachusetts og fra nabolaget og Boston) den 17de December 1807. Hans fader var en vanlig bonde eller farmer, og Whittier selv arbeidede i sin barndom og ungdom med hakke og ploug, som vanligt er blandt farmere og deres børn i Amerika.

Den unge digter holdt just paa at bygge et graastensgjærde, da han modtog sit første trykte digt.

Forældrene var kvækere, og Whittier selv har altid tilhørt den frisindede fløi af det samfund, skjønt alt, hvad sekt eller form heder, mere og mere har faldt bort for ham, og hans kvækerisme er blevet ensbetydende med den universelle religion, der er aand og sandhed.

Farmersønnen i den nye verdens dengang afsidesliggende skovbygd var født med „sangens fagre gave“ og med digterens sjæl. Han var ikke mange aar gammel, før hans tanker og indtryk begyndte at flette sig sammen til vers og poesi i hans hjerne og drage som sange og melodier gjennem hans sind. Og alt, han saa og hørte og oplevede, blev til digt, — eller rettere, det var digt, der han saa det — og som han hørte og erfarede det. Det sang til ham ud af naturen og livet om ham. Det hele vuggede og gyngede i takt. Det glødede og brandt i undrets ild. Skov og bakker og græs og floder, — han kunde faldt i knæ for det altsammen og tilbedt det, saa vakkert og stort forekom det ham. „Vi behøver blot at aabne øinene for at se alle orientens undre her, og Gud taler fra hver busk og hvert træ gjennem høstens glødende løv, som til Moses engang; nærmeste fjeld er et Sinai og hvert land er et „helligt land“, sang han langt senere.

Ny England var helt nyt i Whittiers barndom og ungdom. Det var blot et nybygge i vestens skove. Landsbyerne laa gjerne paa bakketopperne, fordi man der havde været sikrere i lidt tidligere tider mod indianernes overfald. I dalene stod den urørte, prægtige urskov. Jorden var ny. Hvor man gik, havde man følelsen af, at være første mand paa stedet, — det første menneske til at beskue Guds verk, siden det blev færdigt. Skove og ensomhed gav endnu liv og landskab et dysterhedens, — det dybe, lidt tungsindige alvorspræg, som det siden ved den tættere bebyggelse og opdyrkning helt har tabt. Og endnu var de gamle kamptider i friskt minde. Naar man om aftenen sad samlet i det yderst tarvelige bondehjem om det store, aabne ildsted, hvor stokker, 6 fod lange, brandt, saa fortalte de gamle om grusomme indianeroverfald, om bortførte piger, som aldrig mere hørtes til, om brændte landsbyer, om tragedier, der ingen kunst trængte for at skjære som knive i tilhørernes hjerter, eller der fortaltes om hine tiders mænd og kvinder, — alvorsfolk de! — om høisindet selvopofrelse for det fælles bedste, om bondekoner og hjælpekarer, som havde gaaet i døden for at frelse fra overfald en landsby eller redde ved flugt en familie, — om gudsmænd, som havde forsøgt at organisere det jordiske gudsrige i disse nye, vilde egne, om martyrer, som var faldne for religionens sag . . . .

Med slige minder og første haands fortællinger befolkedes den allerede i sig selv poetiske, romantiske natur. Den unge digter fulgte snart i fantasien indianerne paa deres togter gjennem skovene. Han saa de kobberbrune ansigter stirre frem fra det tykke buskads, han hørte krigshylene, saa dansen inde under de store hemmelighedsfulde træer. Op og ned ad Merimakfloden gled de i deres hvide birkekanoer. Han fulgte dem til deres landsbyer, holdt bryllup og fest med dem, gik paa frierfærd med dem . . . . drømte og drømte til mindernes musik under de store, hemmelighedsfulde skoves vajen.

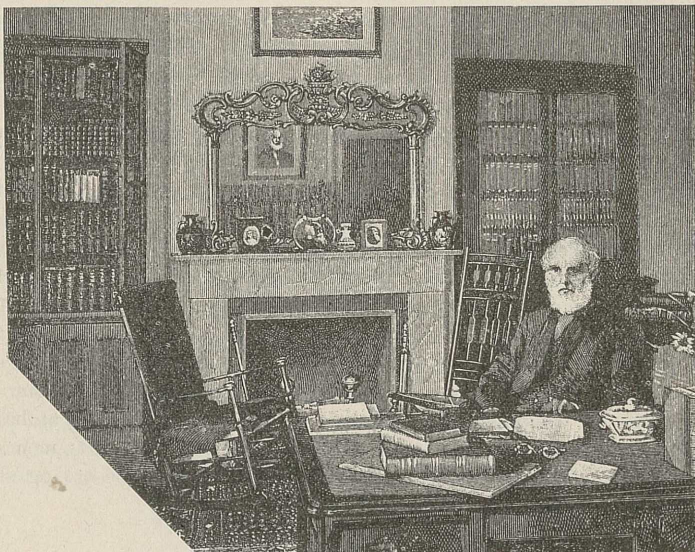
Og der var overtro med i Amerika i de dage. „Hexeprocesserne“ var ikke langt væk. Der fortaltes grufulde historier om hexes verk og grufuldere ting om de arme væsners forfølgelse; deres flugt gjennem skovene, deres hjertesønderrivende bønner om hjælp, — bønner, der næsten aldrig paaagtedes, — om, hvorledes de af gru, frygt, nød, hunger og forfølgelse dreves til vanvid, faldt som offer for vilde dyr eller vilde indianere, eller tilsidst fangedes og blev hængt.

Slig var hans barndoms land der i skovbygget ved Merimakfloden — et af de vakreste strøg i hele Amerika — og det fik alt fornyet liv i hans digtning. Der afspeiler det sig. Han gav dette Ny England røst, blev sit fædrelands tolk, sang ud fra alle disse indflydelser en hjemmets sang til hjemmets folk.

Men han gjorde mere end det, noget for os langt mere og vigtigere.

Hans tidligste ungdomsaar bragte ham i berøring med nye kræfter og indtryk. En ny tid holdt paa at dages for hans fædreland. Der drog som tanketunge skyer hen over hans fjeldbygd fra storbyerne af. Det gjærede overalt. Der var kommet et nyt liv, en ny tankegang, en ny tro ind i en del unge mennesker i Ny England. Og fra dem spredtes det som ild over prærierne. Det sydet i folkedybet. Nyt og gammelt stod mod hinanden. Det nyes mænd var drømmere og idealister — unge mænd med en endeløs tro paa sit land. Det var fremtidens land. Det var det forjættede land. Det var det hellige land. Det skulde bygges op efter nye og bedre principer. Gudsriget skulde grundlægges der.

Men det gamle rustede sig til modstand. Det maatte blive et afgjørende slag. Folk følte det, og derfor blev kampen strax alvorlig og bitter. Der var vaabenlarm i luften. Særlig samlede striden sig om *slaveriet*. Det nyes mænd vilde feie det væk. Deres forgudede Amerika skulde ikke vanhelliges af en slig djævelens

Digteren i sit arbeidsværelse.

institution. Havde ikke fædrene kaldt det „frihedens“ land? Men hvor kunde det være „frihedens“ land, saalænge brødre holdtes i slaveri af brødre? Det bestaaendes mænd havde magten. I deres øine var slaveriet en guddommelig institution. Lærte ikke bibelen det? Hele kirkesamfund udtalte, at den, der angreb slaveriet, angreb Gud, — var en ugudelig ateist“.

Whittier blev det nyes skjald; han skrev dets krigssalmer, han viet det alt, han eiet af evne. Hans biografer og lærde kritikere har beklaget dette. Det hindret hans digteriske udvikling, siger de. Han kunde naaet ganske andre poesiens høider, havde han holdt sig borte fra politiken og det offentlige livs kamp og alene været „digter“. Han kunde fordunklet *Longfellow* som sanger da, for han har mere varme, inderlighed og sympati end Longfellow. Hans bedste digtning stammer

da ogsaa fra tiden efter borgerkrigen, da den sag var vunden, som han havde helliget sig, og da han virkelig trak sig tilbage for alene at „være digter“. Han vendte da tilbage til sine barndomsindtryk og vugget dem ind i deilige strofer og digt. Slig skulde han skrevet hele tiden, siger de literære kritikere, saa havde ikke hans vers ofte haltet, som de nu maa erkjendes at gjøre, saa havde linjerne været mere klassisk rene og rimene mere fuldkomne.

Kan hænde det; men saa havde ikke Whittier heller været den mand, man holder af, og i hvis vers — hvor ordene gjerne er for milde for tankerne —, der banker en slig humanitetens og retfærdighedens lidenskabelighed, at virkelig de stakkels linjer ofte sprænges til alle fire vinde og rimene blot bliver til — skingrende trompetskrald.

III.

Whittier er salmedigter, sit folks David. Han har formaaet at skrive salmer og religiøse sange saa ømme, saa følelsesfulde som noget, der findes i noget sprog af den art, og dog saa moderne og saa rationelle og fremforalt saa umiddelbare og naturlige, at de lader sig læse og synge af den radikaleste blandt moderne tænkere. Der findes ikke teologi i dem. De er hjertets og sjælens sprog. De giver os en religion saa øm som Jesu ømmeste ord uden et dogme, uden en teori, saa alment affattet, saa vid og saa bred, de synges i Amerika af methodister, baptister, unitariere, ateister og alle andre.

Grundtrækkene i Whittiers karakter var poesi og religion, det poetiske og det religiøse temperament.

De to syntes lige sterke i ham og rettede og veiledede gjensidig hinanden. Det ene afsatte et sindets alvor, det andet en friskhed og intens skjønhedstilbedelse. De to samledes igjen i tilbedelse af en skjønhed, der indbefatter det rette, det sande, det høie og det ædle.

Han blev aldrig gift. Han levede til sit 85-ende aar; men blev dog alligevel aldrig gammel, thi der var altid en vis indtagende barnslighed ved ham. Barnehjertet og barnesindet beholdt han hele sit liv, hvad der ikke hindrede, at han sloges i alle kampens aar med ti mænds mod og hundrede mænds kraft; men der forblev altid hos ham noget af barnets uskyld, renhed, ligefremme tro og skjønhed. Han var sværmeren og idealisten hele sit liv.

Hans religion er lys og vakker. Den er ikke dyster, men øger glans over liv og digtning. Den er frisk og stor. Den giver vinger til hans vers og fart til hans linjer og drysser ofte over siderne hele sværme af løftende tanker. Det var hans held at være født som kvæker — det vil sige født til en arv af forholdsvis fri og rationel religion. „Aanden“ er jo alt for den sekt. Hvor „aanden“ er, der er sandhed. „Aanden“ staar over alle dogmer og faar lov at sidde til doms over bibelen selv. Og hvor aanden gives slig magt, der dør forældede dogmer og urimeligheder en snar og naturlig død. Whittiers religion kjendte intet helvede, kjendte ingen vred — derfor heller ikke nogen forsonet — Gud, kjendte blot en Gud, hvis aasyn han saa i det straalende solskin, i sit elskede Ny-Englands landskaber og i kjærlige øine. Anden Gud kjendte han ikke. Og i kristendommen var det alene Jesu karakter og alle hans sindsfriende, hjertevarmende ord, han brydde sig om. Resten overlod han teologerne.

Og hans religion var en livets religion. Den var Guds krav over livet, den var Guds beskyttelse og velsignelse. Og kravet var stillet til *alt* i livet. Det gik ikke an at dele det i en religiøs og en verdslig del. Religionen bestod netop i en løftning af det, vi kalder det vanlige, verdslige liv. Den er pust af en høiere aand ind paa alle døgnlivets felter. Den er *det*, eller den er ingenting.

Gud er ét med sandhed, retfærdighed og kjærlighed, og al reel tilbedelse af ham, lydighed mod ham, — al religion derfor — maa bestaa i at gjøre ret, leve sandt og elske. Hvad andet, der gaar under navn af religion, var ikke for ham værd fem øre.

Men *her* var det alvor. Vé den, der øver uret! Vé den, der bedrager! Vé den, der viser den fattige fra sin dør eller negter at affile den fangnes lænker, — vé den, hvem det skorter paa barmhjertighed, miskundhed og kjærlighed! — Saa vist som der er en levende Gud og retfærdighed i denne verden, det vil ikke gaa dem godt. Men hvor ret udøves, der dyrkes Gud, selv om hans navn fornegtes; hvor sandhed tales og forkyndes, der lyder Guds ord, og hvor den fattige bespises eller klædes, den fangne sættes fri, eller barmhjertighed og kjærlighed i det hele øves, der er Gud, og der er liv i Gud — selv om hans navn aldrig nævnes. Handlingens og livets dyrkelse er mere end læbernes; at gjøre Guds vilje er mere end tro og dogme, retfærdighed større end rettroenhed.

Jeg har nævnt to grundtræk i Whittiers karakter, den poetiske følelse og den religiøse. Som en del af den sidste kom den intense, lidenskabelige rets- og humanitetsfølelse, som jeg ogsaa allerede har omtalt. Og denne tog form, dels i hans livslange modstand mod al form af undertrykkelse og dels i en begeistret tilbedelse af den demokratiske idé — et samfund af frie ligemænd og brødre. Han blev demokratiets sanger, men blev det ud fra religiøs grund og gav dets idéer al religionens magt.

Demokratiet er for ham „bærer af frihedens hellige lys, en fiende af alt, der er ondt i Guds øine;“ det var „hans gutteaars ideal, hans faders tro og, trods alle misbrug af dette navn og alle forbrydelser begaaede under dække deraf, det høieste og største, hans manddom kjendte.“ Det er „anerkjendelsen af menneskets verd som menneske alene, af alles lige ret til lykke og liv, af udviklingsevnen i enhver og af det virkelige broderskab, der binder os alle sammen.“

IV.

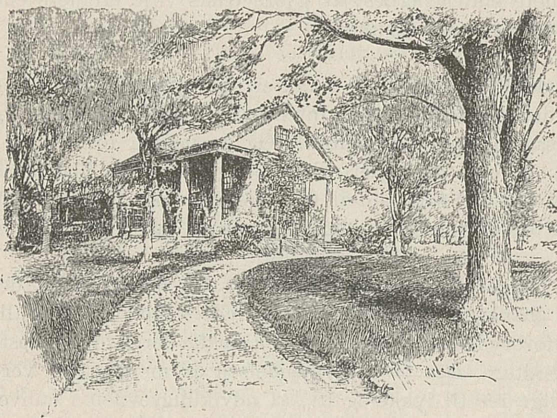
Hans første digt blev trykt i *William Lloyd Garrisons* blad, — et lidet provinsblad, som denne frihedskjæmpe redigerede, før han begyndte udgivelsen af sin „Liberator“ (Befrieren), der ved sin store indflydelse paa begivenhedernes gang og slaveriets endelige afskaffelse har faaet verdenshistorisk betydning, skjønt det blot var et lidet ugeblad, som redaktøren ikke alene skrev, men ogsaa satte og trykte i den første tid.

Flere bidrag fulgte, og Garrison blev interesseret i sin landlige bidragsyder; han opsøgte og stiftede bekjendtskab med ham, den da unge, sky (det forblev han altid) og beskedne bondegut.

Et par aar senere finder vi digteren som redaktør af et industrielt blad i Boston, lidt senere af et ubetydeligt provinsblad i sin hjembygd og saa af et større ugeblad i nabostaten Konnektikut, hvor han syntes paa god vei til at erhverve sig en sikret og hædret stilling som digter og literat, da det første nummer af Garrisons „Liberator“

udkom. Det var som et skingrende trompetskrald over landet, — saa udfordrende, at en af sydens stater satte en pris af 6000 dollars paa redaktørens hoved. Skraldet rystede Whittier helt vaagen. Fra nu af vidste han, hvad pligten bød. Med fremtid, ære, berømmelse, digt og literatur fik det gaa, som det kunde og vilde, — hvad evner og kræfter, der var i ham, skulde vies helt og holdent til denne sag, til den var bragt til seir, og den sidste slave i De forenede stater frigjort.

Han opgav sin redaktørbestilling. Der var ingen plads i de dage for en mand, der talte aabent og greit for slaveriets fuldstændige afskaffelse og beskrev det som en folkesynd, — en „*abolitionist*". Han drog tilbage til sin hjembygd og tog til farmning og arbeidet med det i de næste halvsnes aar, medens han sendte ud over landet digt paa digt og sang paa sang i den nye sags tjeneste. Han var blevet skjald. Og aldrig havde en skjalds toner manet mere end hans. Blodet brændte, hvor hans digte læstes, og han fik dele forfølgelsens ære med Garrison og de andre. Der var alvor i legen i de dage. *Abolitionisterne* var bare en haandfuld idealister og drømmere i et samfund, hvis love og hvis offentlige mening fordømte dem som farlige agitatorer, samfundsnedbrydere o. l. „Abolitionist" var et skræmmeord. De maltes som uhyrer, der vilde omstyrte alt, hvad helligt var, disse mildhedens og kjærlighedens talsmænd, disse sværmende idealister. Vinduesruderne i det hus, hvor de holdt sine møder, blev indslaaet af stenregnen, og dannet pøbel forfulgte dem med skjældsord, slag og spytning i gaderne. Det gjaldt undertiden at frelse livet ved list og flugt.

Whittiers hjem i mange aar.

Det er sandt, at verset ofte halter i disse frihedens og demokratiets krigssalmer. Der er mindre af hjertesmeltende maaneskinsmusik i dem end af vaabenklirren og sjæles stønnen og raab. Men ædlere, kjækkere sange for frihed og ret, for fuldt demokrati og ærlighed i ord og handling, findes der knapt i noget sprog. Der gaar som en monoton musik af sværdhugs hvinen gjennem linjerne. Der er rødt blod i hvert ord, — lidenskab, storm, mandig indignation og kraft.

„. . . . Slaver i Amerika! — hvor vore fædre svor, at frihed skal være lov til evig tid . . . . Amerikanere solgte som dyr, blot fordi deres ansigtsfarve er lidt mørkere end vor! . . . . Reis dig, mit folk, og bryd de syndige lænker, før vredens bæger strømmer over — Guds og menneskers retfærdige vrede!"

. . . . „Vor tid er kold og tam. Mænd kryber i støvet, gaar ei opreist. Deres blod er koldt, blegt og vassent . . . . Sex dage tilbeder de mammon og paa den syvende hykleriet . . . . Guds levende tempel smuldrer hen . . . . Oh, giv os atter en helteprofet, en mand med ildsjæl og ord, der hugger som sværde . . . .!"

V.

Det er dog som *religiøs* digter, at Whittier har størst betydning. Her digter han, som nævnt, tidens bedste og lyseste ideer ind i et følelsesvæld saa varmt og dybt, at øinene fugtes ved ord, som en Spencer og Huxley maa intellektuelt kunne underskrive og begeistres af.

„. . . . Tro er ei en slave af skriftsteder . . . . Guds røst og fornuftens, pligtens og naturens er altid ét . . . . Kald ikke den en vantroende, hvis liv og handling vidner om tro paa det gode . . . .“

„. . . . Sandhed er én, og i hvert land er den aabenbaret. Den omsluttes ikke af nogen enkelt trosbekjendelse . . . . Kartet viser ikke dens grænser; fri som luft og lys er den, uden grænser af hav, fjeld eller breddegrader . . . . Koran og Vedaer indeholder straaler fra den . . . . Ei gjør det Jesus mindre, at han ofte blot gjenfortalte en del af, hvad seere og profeter den vide verden over havde sagt før ham . . . . Universet er vor bibel; vi finder hellige skriftsteder i hver hieroglyfindristet sten, i egypternes papyrusruller og i alle aandens blomsterhaver . . . . Hvorsomhelst i svundne tider kjærlighed har aabnet sine varme arme, eller menneske har lidt for menneske, der ser jeg de samme hvide vinger, den samme Hellig Aand, der dalede over Jesu hoved . . . . I hver en bøn, i hvert et suk, i hver en sang og hvert et digt fra verdens første barndom og indtil nu ser jeg det store verdenshjertes banken . . . .“

„. . . . Lad videnskaben forske, maale, føie under til under, — hvorhen vi følger den, vil vi dog fremdeles møde den evige aand, der nu som før taler med mennesket fra fjeld og busk, fra storm og stille . . . . Hvorfor hænge bøiet over gamle stentavler og skriftsteder, naar Guds ord ridses friskt og nyt hver dag i hjertets tavler og i mindets bøger? . . . . Den høieste og videstrækkende fornuft gaar haand i haand med barnets tidligste instinkt . . . . Jeg ærer gammel tro og svundne tiders mænd; men brødre! Gud er nær os nu som da . . . . Rundt omkring os ligger aandens skjønhedsriger, rundt vor sorg, vor smerte og synd en dyb og himmelhøi barmhjertighed . . . . Magt er ét med kjærlighed i denne verden, og naturens love er ret og sandhed . . . . Kjærlighed til Gud er kjærlighed til det gode . . . . „Frelse“ betyder blot frelse fra vor egoisme . . . . Sand gudsdyrkelse er ei andet end at elske . . . . Former forgaar og ord hendør, men aanden — kjærlighedens og sandhedens aand — er evig og ruger stadigt over livet . . . . Den er mest gudfrygtig, der eier den største kjærlighed.“

. . . . Det gjør intet, hvad navn vi bærer, hvad sekt vi tilhører, hvad dogme vi bekjender os til, naar sandheden er vort maal og ønske . . . . Vor tro kan være feilagtig og dog vort liv korrekt . . . . Samme aand og hjerte tør findes under samarie og kvækerdragt . . . . Troen er glæde og jubel . . . . Daarskab og daarlighed, ei aar, gjør os gamle . . . . Regner det idag, lad os da synge gaarsdagens deilige solskin . . . .

. . . . I hver sjel, der strider og higer, i hvert hjerte, der længes og beder er Gud . . . .

. . . . Ei vor tro, men vor trang maaler Guds kjærlighed for os og hans virken i os . . . .

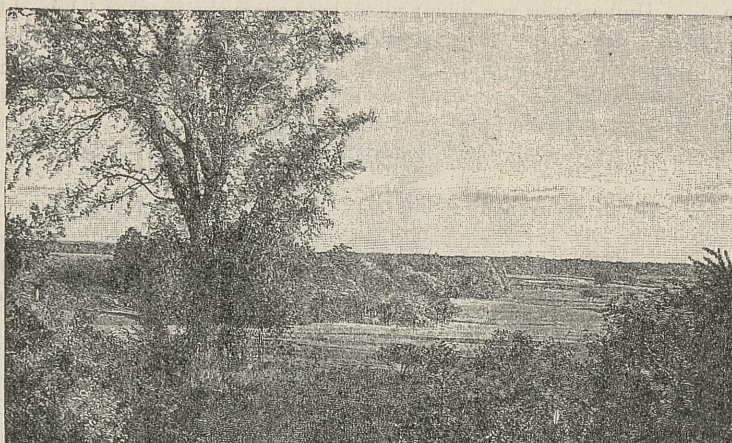
. . . . Bedre en daarlig tro end et daarligt hjertelag; bedre hovedets end hjertets vantro . . . .

. . . . Hvert land er et helligt land, hvert folk et udvalgt folk . . . Det nye er bedre end det gamle; større undre og tegn sker idag end nogensinde før . . . .

Al verden er et tegn, liv og død mirakler; barnet i vuggen og den kjærlighed, der trodser graven, vidner om, at „Gud er med os"; alt foroven og forneden er et eneste svælg af det vidunderligste, over hvilket tanker og fantasi svimler . . . .

. . . . Hvert smil er en salme, hver hjælpsom handling en bøn . . . .

— Jeg har valgt tanker og linjer i flæng og gjengiver dem blot i kold prosaisk form. Man maa huske, at Whittier synger dem. Hos ham er de toner, der kimer sig ind i sjæl og sind. — Og maaden, hvorpaa en ting siges, er ofte af større betydning end selve indholdet; den personlighed, man føler bag tankerne, og som omgiver dem med atmosfære og baggrund, øger eller mindsker deres værd. Hos Whitttier er denne personlighed ofte det vigtigste. Man føler grundærligheden, umiddelbarheden og hjertevarmen i hvert ord. Det er lettere at sige en ting — næsten enhver kan det — end at føle den, sige den som en del af ens inderste

Udsigt fra digterens vinduer.

liv og væsen. Whittier gjør det. Ikke spor af kunstlethed her, aldrig et ord sagt for effektens skyld, aldrig en tanke, der ikke kommer varm og frisk fra hans eget hjerte.

I sit populæreste religiøse digt, „*Den evige godhed*", har han formet og fremsat sin tro, og han sammenfatter det alt i tre ord: „*Gud er god*". Han kan ikke tvile om det. Det staar fast i alle tankens og livets storme. Og er han god, saa er der intet helvede. Indvender man, at Guds strenge retfærdighed kræver det, saa svarer han, at han „kjender ingen retfærdighed, der ikke indbefatter kjærlighed og hensyntagen til alle forhold", og mener man, at Guds retfærdighed ikke er som vor, men noget mere og for os ufatteligt, noget, der endog kan synes os som sorteste uret, saa svarer han, at hvad der, gjort af ham, vilde „være blodigst uret og skjændigst skam, det vover han ikke at tilskrive Gud." Hans „hjerte oprører sig mod dogmernes logik og grusomme slutninger." For ham er kristendommen et glædesbudskab og ikke et vredens og sorgens budskab. „Jeg kjender Guds godhed og kjærlighed, hans had og vrede kjender jeg intet til . . . . Jeg ved ikke, hvad fremtiden vil bringe, hvad overraskelser dagen efter døden har i vente for os; jeg ved blot, at bagom død som liv er den samme kjærlighed, der skabte

os og lærte os at elske . . . Jeg ved intet om hans himle; jeg ved blot, at ud af hans arme kan jeg aldrig falde . . . ."

Hans tro er tro paa et „kjærlighedens forsyn". „*Overhjertet*" er hans eget navn for Gud.

Som alle Amerikas digtere er han optimist. Hans tro tillader jo ikke andet. Dette er *Guds* verden. Djævelen kan blot have magten for en tid; mørkets rige svinder daglig ind. „Lad purpurklædte uslinge have deres dag eller time, — fremtiden tilhører sandhed og frihed . . . . Det onde og usle taaler ikke at vente, det rette og gode kan altid vente . . ."

Der klages til ham over verdens daarlighed og det godes sene fremgang. „Verden er mørk og graa", heder det. „Ja vel, — men det er morgenens graalysning, hvori den befinder sig."

VI.

Det siges i Amerika, at Whittiers fædreland i grunden blot var *Ny England*, ikke hele Amerika. Og saa er det delvis. Han kjendte blot Ny England. Det er dets natur, han elsker og besynger, dets ideer og følelser, han giver udtryk. Han er stolt af sin egen lille stat Massachusetts. „Fattig er den, bakket, stenet, — og dog, lad andre beholde deres rige marker og gruber, Massachusetts' rigdom er bedre, — dets kjække, frisindede kvinder og mænd er dets rigdom."

Naturen er for Whittier et tempel, — frit, lyst og stort, hvor pintsefestens glødende tunger jubler fra alle de solglinsende blade. „Ingen grusom vilje eller plan skjuler sig bag saa smilende et aasyn." Han besynger Ny Englands herlige solnedgang, hvis „betagende skjønhed har trængt sig ind i hans sjel, som en følelse af uendelig, grænseløs glæde," og dog, det lader sig ikke besynge, thi for „dette mangefarvede, klare, milde lys eier ikke sproget ord." Det er „Guds store malerier, hængt over himmel og fjeld" . . . . „dalen holder aandedrættet tilbage, evighedens taushed synes at herske rundt om, alt staar fortabt i beundring, mens fjeldene smelter hen i rosenfarvet taage, i eventyrets fortryllende gestalter . . . kort varer det ofte i al sin ynde og herlighed, men mindet opbevarer hvert billede for bestandig, thi skjønhed, som vi engang har seet, gaar aldrig tabt for os . . . Guds farver er egte . . . ."

Fra dette Ny England, som han elskede, har han da ogsaa, særlig i sine senere aar, leveret en række prægtige digtskildringer, livsinteriører, der minder om de hollandske malere. Hans fædrelands tidligere enkle, tarvelige, sunde liv er fæstet i versene med et fotografiapparats troskab og en egte kunstners liv og sympati.

Whittiers vers er ofte haltende. Hans digtning mangler formernes rigdom og afvexling og ordenes rige musik. Indholdet sætter han langt høiere end formen. Indholdet gjør ham til en første rangs digter; tankerne er banebrydende tanker; men formen er oftest helt tarvelig. Kun sjelden smelter form og indhold slig sammen, at det sidste helt bæres og tolkes af den første, at musiken fanger og fængsler en, selv før tankerne fattes og forstaaes. Som et exempel paa det bedste, han har evnet af denne art, kan nævnes et digt, vi læste i vore engelske læsebøger i skolerne her hjemme, og som fra første strofe af gjør samme indtryk, som spillet et musikkorps op; ordene slynger sig udfordrende, roligt og mandigt frem i toner, der faar ens hoved til at løfte sig og alle ens muskler til at spændes:

„The blast from freedom' northern hills upon its southern way,
Bears greeting to Virginia from Massachusetts Bay: —

We hear thy threats, Virginia! thy stormy words and high
Swell harshly on the southern winds which melt along our sky")*

Whittier døde 7de september 1892, 85 aar gammel, og forblev aandsfrisk og kraftig til det sidste. Digte fra hans pen udkom indtil faa dage før hans død. „Naturen har intet tabt af sin ynde og tiltrækning for mig," skriver han i et af dem.

„Lad da tæppet falde. Jeg selv ved bedst, hvor lidet jeg har evnet at udrette. Andre vil synge den sang, jeg drømte, andre vil rette den uret, der overlever mig. Og hvad gjør det vel, hvem der fuldfører en ting, saa det bliver gjort, saa det rette ord bliver sagt og livet forherliget . . . . Hil jer, I kommende sangere! Hil jer, I kjække lysbærere! Jeg deler i aanden jer seire, alt I vil synge og alt, I vil vove . . . Himlens luft er om mig, og en herlighed viser sig for mit blik, — et billede af, hvad vor slægt vil vorde: ren, ædel, kjæk og fri; det rigere liv, hvor skjønhed gaar haand i haand med pligt og glæde med retfærd . . . . Ring, I klokker, og kimer til fest; thi jorden ruller frem imod lys og sol . . . ."

Den nye sprogmetode.

(Efter „*Review of Reviews*").

Den nye metode for undervisning i fremmede sprog, der tidligere har været omtalt i „Kringsjaa", synes hurtig at vinde udbredelse. I London er der blevet oprettet klasser for sproglærere, og 120 af disse har allerede paa denne vis tilegnet sig den nye metode. Hidtil er denne omtrent udelukkende blevet anvendt ved privatundervisning, og det er blevet indvendt mod den, at den neppe egner sig for vanlig skoleundervisning. Den har dog ogsaa staaet sin prøve paa det felt, og en større og velkjendt privat gutteskole i England har nu bestemt sig til helt at reorganisere sin sprogundervisning paa grundlag af den nye metode. Private sprogklasser holdes efter den i mange engelske byer, og en aftenskole for uddannelse af sproglærere er netop blevet oprettet i London. Paris' municipalraad skal have bevilget 15,000 franks til oprettelse af en sprogskole med det nye systems opfinder mr. *Gouin* som direktør. Ogsaa i Amerika vækker systemet betydelig interesse.

*) Den storm, der blæser fra frihedens bakker i nord bærer paa sin vei sydover hilsen til Virginia (en af slavestaterne) fra Massachusetts bugt..... Vi hører dine trusler, Virginia! Dine stormfulde, hidsige ord ruller tungt og trodsigt paa sydens milde vinde, der de stilner under vore himle . . . .

Er universet uendeligt?

(Efter *Sir Robert Ball, F. R. S.*, i *„Fortnightly Review“*).

I min ungdom var der megen tale om en vis sol eller stjerne, der skulde være hele universets centrum, og hvorom alle andre stjerner og verdenssystemer bevægede sig som vort eget systems planeter om vor sol. Man troede sig at have bevist tilstedeværelsen af et sligt centrum for universet og endog at kunne udpege den stjerne, hvorom alt dreiede sig. Den skulde være en af pleiaderne — stjernen Alcyon, om jeg mindes ret. Om den bevægede sig det hele universum.

Vi hører ikke mere om hele denne teori nutildags. Selv om visse stjerner syntes at rotere om Alcyon, vilde det dog været absolut absurd derfra at slutte sig til, at den skulde være hele universets midtpunkt. Al sandsynlighed taler tvertom for, at ifald der virkelig findes et centrum — en central sol —, hvorom alle stjerner og verdenssystemer i rummet bevæger sig, saa kan denne sol ikke sees af os, men ligger langt bortenfor det største teleskops synsvidde og langt bortenfor alle beregningers evne til at paavise den. Thi tænk et øieblik paa, hvad universet er; søg at faa en forestilling om de maal og størrelser, det her gjælder! Teorien om den centrale sol vilde aldrig for et øieblik have kunnet vinde indpas i nogen hjerne, havde man klart forestillet sig, hvad universet vil sige.

Man merke sig, at jeg ikke benegter, at der tør findes en slig central sol; blot at i saa fald taler al sandsynlighed for, at den *ikke* er nogen stjerne, som vi kan se, ikke ligger inden det mægtigste teleskops rækkeevne, ikke *nogensinde* er til at se eller opdage af os, og at selve tilværelsen af et sligt verdenscentrum er upaaviselig, hvor meget den end tør være et faktum.

Man tænke sig først den fjerneste stjerne, som lader sig se med det blotte øie. Allerede her staar vi overfor ligefrem svimlende og ufattelige afstande. Dernæst tænke man sig den fjerneste stjerne, som det kraftigste teleskop kan vise os. Her har vi afstande, der er mangfoldige gange større end i forrige tilfælde. Endelig søge man at forestille sig en stjerne endnu mange gange længer væk, — den fjerneste, som vi paa nogen optænkelig maade kan skaffe os kjendskab om. Den vil utvilsomt være tusener af billioner mil fra vor jord; lyset selv vil bruge tusener, enkelte astronomer siger millioner, af aar for at naa fra den til os.

Man tænke sig nu en umaadelig kugle med vor jord som centrum og denne afstand fra os til den fjerneste paa nogen vis paaviselige stjerne som radius. Denne kugle vilde da indeholde alle de stjerner og verdener,

som vi kan se, kjende eller opdage; det hele for os kjendelige universum vilde den indeholde, — millioner af stjerner og verdenssystemer.

Og dog maa denne kugle med alle sine millioner af sole og verdenssystemer blot være som en eneste draabe i havet mod det verdensrum, hvori den befinder sig, mod de millioners millioner af kloder, der ligger udenfor den (og altsaa i al evighed udenfor vort kjendskab), mod det hele samlede universum.

Heri ligger det usandsynlige ved, at nogen stjerne, som vi kan se, skulde være hele universets centrum. Der er ikke mere rimelighed for det end for, at den draabe vand, som vi løfter med fingeren fra havet et eller andet sted ved kysten, netop indeholder det sjeldneste og kosteligste atom i hele oceanet. Ligesaa liden sandsynlighed er der for, at denne kugle, vi har omtalt — den for os ved alle midler synlige og paaviselige verden —, skulde indeholde universets centrum, selv om et saadant existerede.

Oceanets kosteligste atom kunde findes i en af billioners billioner af vanddraaber — muligens i det indiske ocean. Det blev et ørkesløst og umuligt arbeide at søge efter det. Saaledes ogsaa her. Universets centrum, om et saadant findes, tør ligge millioner gange hele denne kugles diameter bortenfor den og er at søge mellem et uendeligt antal lignende kugler i rummet. Et ørkesløst arbeide. Har universet et fælles centrum, saa er det i ethvert fald — efter al sandsynlighed og rimelighed — for os usynligt og upaaviseligt.

Vi svimler overfor de muligheder, som denne betragtningsmaade opruller for os; men der er endnu en tankens retning, der viser os andre, lige ufattelige uendeligheder. Forfatteren lader nu det store hav — for at bruge sammenligningens udtryk — ligge og befatter sig alene med den ene lille draabe deri, som vi kjender noget til. Denne draabe er da den omtalte kugle, indeholdende alle de myriader af stjerner og verdener, som vi kan se eller paavise, — hele den os bekjendte stjerneverden.

I denne lille draabe af universet har astronomerne talt omtrent et hundrede millioner stjerner eller sole! Hundrede millioner verdener, hvoraf sandsynligvis de fleste er mange gange, ofte mangfoldige gange større end vor jord, ja end vor egen sol eller vort hele solsystem!

Dette er draaben.

Men selv inden den ser vi blot en næsten forsvindende brøkdel af de verdener og verdenssystemer, som der svømmer omkring. De hundrede millioner stjerner, som astronomerne har talt, er blot den reneste ubetydelighed, sammenlignet med de stjerner, der bevæger sig inden det samme rum, men som ikke lader sig tælle, ikke engang se.

Der maa inden denne kugle være hundreder, tusener eller millioner gange saa mange verdener som de beskedne 100 millioner, som vi kjender. Og paa samme vis maa det være inden alle andre lignende „kugler“ i verdensrummet, i alle andre draaber af universet!

Forfatteren erklærer, at sandsynligheden for dette er saa overvældende, at den kan kaldes vished. Og han udvikler én bevisrække derfor paa følgende maade:

Vi ser blot udenfor vort eget solsystem de selvlysende stjerner eller sole. Alle de stjerner, som vi ser med det blotte øie, og alle, som det sterkeste teleskop opdager, er mægtige sole. Vi ser ingen planeter, ingen mørke kloder, ingen, der alene skinner ved reflekteret lys, men blot de selvlysende.

De hundrede millioner stjerner, som vi kan se og opdage, er saaledes hundrede millioner *sole*.

Nu er der jo mange grunde, som taler for, at universet ikke blot er et mylder af sole, men at der ogsaa findes planeter for flertallet af dem, der modtager sit lys fra dem og styres af dem som jorden af vor sol. Men den sterkeste af alle disse grunde er den følgende, som alene skal gjengives her. Dog bør det først bemerkes, at tilstedeværelsen af slige planeter eller mørke og derfor usynlige verdener ved siden af de lysende stjerner ogsaa direkte gjennem forskjellige velkjendte fænomener paatvinger sig vor erkjendelse. Undertiden har det saaledes hændt, at et par af disse mørke stjerner er saa nær hverandre, at de næsten kan siges at have stødt sammen, hvad der har foraarsaget en slig opflammen af lys, at astronomerne har seet og kunnet tyde fænomenet og deraf slutte sig til disse verdeners tilværelse. Men disse sammenstød hører naturligvis til sjeldenhederne inden den mørke stjerneverden. Selv et enkelt saadant inden den historiske tid maatte derfor tyde paa millioner af mørke, usynlige verdener i rummet, der blot aabenbarer sig for os, naar en enkelt gang to af dem støder imod hinanden, derved antændes og saaledes pludselig blusser op i det mørke verdensrum omkring dem.

Her er dog den sterkere begrundelse:

Det lader sig bevise, at de omstændigheder, hvorunder en planet eller hvilkensomhelst samling af materien bliver saa ophedet, at den bliver glødende og skinner som en stjerne, kun indtræffer som rene undtagelser. Den lysende materie i verdensrummet maa derfor blot udgjøre en ubetydelig brøkdel af den hele materie. Forholdet er nogenlunde som det, der daglig indtræffer med det paa og i vor jord tilstedeværende jern. Der flyder i dette øieblik en mængde af dette som smeltet masse fra en mangfoldighed af ovne. Der ligger tusener af jernstykker i smedjer og puddelovne. Mangfoldige tons af jern er utvilsomt i dette øieblik i glødende eller smeltet tilstand; men det er dog en ren ubetydelighed mod den masse jern, der henligger sort og koldt.

Det er blot i et eneste øieblik i jernets tilværelse, at det opnaar

denne glødende eller smeltede tilstand, hvis varighed er forsvindende mod det tidsrum, der gaar forud og følger bagefter.

Nogenlunde paa samme maade er det med materien i verdensrummet. Den lysende masse deraf forholder sig til den ikke-lysende omtrent som det til enhver tid paa jorden glødende eller smeltede jern til det afkjølede og stivnede. Og den tidsperiode, hvori en bestemt del af materien, en verden eller stjerne, befinder sig i ophedet og lysende tilstand, er forsvindende i forhold til den tid, hvori den er mørk og kold, blot et øieblik i stjernens eller materiens aartusener lange liv.

Vor egen sols lys og hede skyldes denne klodes stadige kontraktion (sammentrækning). Der er ingen fare for, at dens lys og varme vil ophøre paa lange tider endnu. De har varet ikke alene i talløse slige perioder, som mennesker regner med, men i geologiske perioder, hvor tusener af aar er som en dag, og der er al sandsynlighed for, at de vil vare gjennem mange geologiske perioder endnu. Men én gang vil de være slut. Det er sikkert. Solens evne til at afgive lys og varme er *ikke* uendelig. En gang vil den blive ligesaa kold og mørk som vor egen jord, og vort hele solsystem maa da dø af mangel paa lys og varme og solen selv blive en af de mørke, usynlige stjerner i rummet. Saa har det engang været, og saa vil det atter blive. Den materie, hvoraf vort eget solsystem bestaar, har engang været en del af verdensrummets mørke og usynlige materie, og dertil vil den engang vende tilbage. Det er blot ved, hvad der synes at være et lykketræf, et undtagelsesvist, heldigt sammentræf af omstændigheder, hvis natur er os ubekjendt, at det hele system for en tid ved vor sols varme er bleven trukket ud af dette mørke. Denne tid er som sagt lang efter vor tidsberegning, saa lang, at vanlige tal og aar intet begreb kan give os derom; millioner af aar kan den have varet; men den er dog blot som et eneste øieblik i vort solsystems samlede liv. Forud for den ligger en mangfoldige gange længere tid, og efter den vil der følge lignende endeløse tidsrum med mørke og kulde.

Og som med vort solsystem og med vor sol, saa staar det efter al rimelighed til med alle de 100 millioner lysende verdener i himmelrummet. De er kun korte lyspunkter i disse verdeners lange liv. De er i forhold til den hele masse af verdener og materie, som fylder rummet — det rum, vi kjender, den lille draabe af universet —, blot som de jernstykker, der i dette øieblik gløder og gnistrer i vor jords smedjer og smelteovne, i sammenligning med alt det jern, som i verden findes. Saa mange flere verdener og verdenssystemer findes der, end noget teleskop nogensinde kan paavise, — saa mange gange 100 millioner stjerner og sole svinger der sig rundt inden vor lille draabe af universet.

Men er da universet absolut *uendeligt?*

Det simplificerer spørgsmaalet, hvis vi i stedet for at tale om rummets uendelighed, befatter os med materiens. Er den uendelig? Al materie bestaar af molekyler og atomer. En dames fingerbøl indeholder til enhver tid, naar det ikke er i brug, blot i den luft, det omfatter, et antal af disse materiens molekyler saa stort, at det maatte regnes i billioner. Tænk saa et øieblik paa det tal af atomer og molekyler, som vor hele jord, vort solsystem, den før nævnte kugle, det hele verdensrum maa indeholde!

Men er dette tal ensbetydende med uendelighed? Alle de fænomener, vi kjender i naturen, lader sig forklare tilfredsstillende uden nogen saadan antagelse. Der er derfor ingen grund til at gjøre den. Materien er efter al sandsynlighed begrænset og endelig, om end, som vi har seet, inden grænser, som ingen indbildningskraft kan forestille sig.

Men rummet — er det uendeligt? — Her synes vi at staa overfor lige store vanskeligheder og utænkeligheder, hvilket svar vi end giver. Det er omtrent lige umuligt at tænke sig en grænse for universet som at tænke sig, at der ingen grænse gives. Forestiller vi os, at vi bevæger os frem gjennem verdensrummet i en ret linje, længer og længer frem, saa synes det, som dette maatte være uendeligt; thi i det øieblik, vi tænker os en grænse, spørger tanken strax: „Hvad saa, hvad er der hinsides grænsen?“

Denne vanskelighed ligger dog blot i en feilagtig og uvidenskabelig opfatning af, hvad en ret linje er. En ret linje er i virkeligheden en, der omsider løber tilbage i sig selv. Reiser vi i ret linje videre og videre, saa bærer det ikke udover i det uendelige, men vi føres omsider tilbage til vort udgangspunkt. Klargjør vi os denne videnskabelige definition af en ret linje, saa forsvinder strax vanskeligheden ved at forestille os et begrænset verdensrum. Og begrænset er det da rimeligvis; i ethvert fald lader alle de fænomener, vi kjender til, sig fuldt ud forklare med en begrænset materie i et begrænset verdensrum — en *endelig*, om end umaadelig verden.

Det er det saakaldte tolvte axiom eller selvindlysende princip hos den gamle geometer *Euklid*, der har skabt alle disse vanskeligheder og forvirrede begreber. Han definerer — og al verden har hidtil antaget hans definition som en selvsagt ting — parallele linjer for at være linjer, der, hvor langt de end forlænges, dog aldrig vil mødes og aldrig nærme eller fjerne sig mere til eller fra hinanden, end de paa et givet sted gjør. Det axiom eller „selvindlysende princip“, ved hvis hjælp han beviser slige linjers tilværelse, er imidlertid intet axiom, men en dristig paastand, der

aldrig er bleven bevist og aldrig lader sig bevise. Det er langt fra en axiomatisk sandhed. Der er intet selvsagt eller selvindlysende ved det. Det trænger bevis for at antages, og bevis findes ikke. Enkelte moderne matematikere har ganske negtet sandheden af denne paastand eller definition, og det er vel værd at merke sig, at naar geometrien frigjøres for denne byrde, forsvinder alle disse uendelige vanskeligheder, medens den giver os et universum, der synes at være endeligt snarere end uendeligt.

At de tre vinkler i et triangel tilsammen svarer til to rette vinkler, er blot en anden maade, hvorpaa Euklid udtrykte sin definition af parallele linjer eller det nævnte axiom. Det er aldrig blevet bevist. Det lader sig ikke bevise. Det er meget muligt, at de tre vinkler afviger en ubetydelighed fra 2 rette — f. eks. en milliontedel af et sekund. Men hvis saa er, saa bortfalder enhver grund til at anse universet for andet end endeligt og begrænset.

Den ovenfor givne definition af en ret linje som en, der tilsidst vender tilbage i sig selv, er vel kjendt blandt matematikere. Men det ansees i almindelighed paa grund af Euklids definitioner for nødvendigt, at der kræves en uendelig distance og uendelig tid, for at den skal komme tilbage til sit udgangspunkt. Men sæt, at Euklid tog feil, — at trianglets tre vinkler ikke er nøiagtig lig to rette, eller at parallele linjer ikke er, hvad han paastod, — og en ret linje vil da vende tilbage i sig selv inden en vis endelig tid og efter at have tilbagelagt en vis *endelig* afstand. Universet vilde være endeligt, og dog vilde vi ved at reise i ret linje videre og videre i det uendelige *ingen grænser naa.* Vi vilde altid efter en vis endelig tids forløb vende tilbage til vort udgangspunkt. Det uendelige skulde saaledes ikke existere.

Den lille dal Hyères paa Frankrigs sydkyst er sandsynligvis den mest vellugtende plet paa jorden. I de sidste hundrede aar har den lille by af samme navn været beskjæftiget med tillavning af parfumer og essentser, og blomster-dyrkerne, som skaffer raamaterialet til disse extrakter, har beplantet mange kvadratmil med rosenbuske og jasminer, afvexlende med store marker, hvor reseda og heliotrop voxer som kløver. Blæser vinden fra vest, kan duften fra blomsterplantagerne tydelig kjendes i Toulon, en afstand af omtrent $1^1/_2$ norsk mil.

Om den nye norske oversættelse af det gamle testamente — fra et lægmandsstandpunkt.

Joh. L. Alver.

Den nye norske bibeloversættelse paabegyndtes allerede i 1842 af det norske bibelselskab ved lektor Kaurin og pastor Wexels. Derefter blev Holmboe, Dietrichson, Caspari og Thistedal medarbeidere. Senere deltagere i arbeidet var R. T. Nissen og Gisle Johnson. Første hefte af den nye prøveoversættelse, indeholdende salmernes bog, udkom 1851. Prøveoversættelsen af det gamle testamente afsluttedes i 1876. Den blev underkastet en revision, hvorefter en ny udgave af oversættelsen blev endelig færdig i 1891.

Det er ikke hensigten med nedenstaaende linjer at levere en kritisk anmeldelse af dette arbeide. Det maa overlades til de lærde. Vi indskrænker os i den henseende til at bemerke, at selv lægfolk vil blive opmerksom paa, at oversættelsen betegner et betydningsfuldt fremskridt, og man maa føle ærbødighed for de mænds lærdom og flid, der har nedlagt noget af sit bedste arbeide i dette verk. Det vil strax springe i øinene, at meget omtalte feil i den gamle oversættelse er blevet rettet og textens ord paa saadanne steder gjengivet i overensstemmelse med den nyere bibelkritiks resultater.

Der er imidlertid et par spørgsmaal, som i denne anledning paatrænger sig os lægfolk, og da vi ikke har set dem berørte af nogen anden, tillader vi os at komme frem med dem, idet vi anser sagen for at være af betydning med hensyn til den nytte, den almindelige menigmand vil have af den nye oversættelse.

Ligesom i den gamle oversættelse er der ogsaa i den nye i texten tilføiet forklaringer og henvisninger, og hvert kapitel er forsynet med en temmelig udførlig indholdsangivelse. Herved har oversætterne faaet anledning til at ledsage texten med sin fortolkning, og ser man noget nøiere paa den fortolkning, der saaledes gives enten direkte i forklaringerne og indholdsangivelserne eller indirekte i henvisningerne, gribes man af mismod. Thi netop i de største og vigtigste punkter merker man her ikke noget fremskridt, ingen væsentlig forskjel fra den gamle oversættelse. Man har korrigeret texten, men den fortolkning, som bydes menigheden, har man ikke korrigeret i overensstemmelse dermed.

Man finder i disse indholdsangivelser opfatninger, som den viden-

skabelige kritik absolut har forkastet, eller som nu mildest talt er meget omstridte.

Saaledes Es. LXVI, 24.

Vi regner det blandt de vigtigste fortrin i den nye oversættelse, at ordet *scheôl* overalt paa de 62 steder, hvor det forekommer, er gjengivet med „dødsriget“, medens den gamle oversættelse har „helvede“ 31 gange og (ganske vilkaarlig) „grav“ 31 gange. Det er ganske vist blevet hilset med glæde af mange oplyste bibellæsere, at ordet „helvede“ saaledes er forsvundet fra det gamle testamente, hvor det aldrig har hørt hjemme. Saa meget mere overraskes man derfor ved pludselig at finde ordet igjen i indholdsangivelsens forklaring til ovennævnte sted hos Esaias, som kun ved en meget tvilsom fortolkning kan bringes i forbindelse med de forestillinger, som i menigmands bevidsthed er knyttede til ordet „helvede“. Den gamle oversættelse har i indholdsangivelsen til vedkommende kapitel: „straffe de ugudelige med helvedes ild“. Den nye bruger et endnu sterkere udtryk: „medens de vantro og ugudelige bliver straffet med helvedes evige ild“. Textens ord er ogsaa her blevet korrigeret.

Stedet er som bekjendt et af de fire gammeltestamentlige skriftsteder, der er blevet anført som beviser for „evig straf“. Men det er ligesaa bekjendt, at en saadan opfatning af stedet bestrides af mange anseede troende bibelfortolkere, der kritisk har paavist, at det „ikke har det fjerneste hensyn til de ugudeliges fordømmelse“.

Dette er, saavidt vi har seet, det eneste sted i oversætternes forforklaringer, hvor ordet „helvede“ forekommer, og man skulde derfor kunne være tilbøielig til at opfatte det som indkommet ved en inkurie, hvis man ikke som ovenfor nævnt gjennemgaaende fik indtryk af, at forklaringerne sigter paa opretholdelse af den gamle fortolkning. Sine gamle systemer synes man ikke at ville opgive. For deres skyld søger man ad fortolkningens vei at faa tilbage, hvad bibelkritiken har uddrevet af texten.

Man kunde spørge: Er der for den troskyldige bibellæsende menigmand noget væsentligt vundet ved en korrigeret oversættelse, naar der fremdeles opretholdes en fortolkning, som for en stor del netop er fremkommet ved feil i den gamle oversættelse?

Disse fortolkninger, der sigter til at opretholde teologiens forskjellige systemer, er som bekjendt mangfoldige og forunderlige. Et sted som Gal. III, 19—20 er blevet fortolket paa over trehundrede forskjellige maader. Den utro husholder i Jesu parabel opfatter nogle teologiske fortolkere som Satan, andre som Vorherre. Saa man kan nok udbryde med dr. Chalmers: „Frels mig, herre Gud, fra teologiens systemer!“

Og naar der nu er uenighed blandt de lærde om et steds over-

sættelse eller mening, hvilken autoritet er det da, som afgjør, hvorledes oversættelsen skal lyde eller meningen forklares?

I 26de beretning om det norske bibelselskab bemerker dr. Odland under sin omtale af den nye oversættelse: „Casparis deltagelse i arbeidet vedkom mindre den norske gjengivelse, men desto mere gjennemgribende var den indflydelse, han udøvede paa opfatningen af grundtextens mening.“

Altsaa Caspari!

Lad os se! I Jobs bog XIX, 25—27 har vore oversættere rettet den gamle oversættelses text. V. 26 gjengives nu: „Og efterat denne min hud er blet ødelagt, skal jeg ud fra mit kjød skue Gud,“ saaledes som det ogsaa lyder i den reviderede engelske bibeloversættelse. Men i indholdsangivelsen til vedkommende kapitel heder det: „Efterat hans legeme er fortæret, skal han igjen opstaa og ud fra sit kjød skue Gud som sin frelser.“

For alle dem, der beskjæftiger sig noget med studiet af den hellige skrift, er det en bekjendt sag, at den gammeltestamentlige fortolkningsvidenskab nu har fastslaaet, at den gamle jødiske digter paa anførte sted lader udtale sin faste tro paa og forvisning om, at han endnu skal blive lykkelig før sin død. Til trods for alt, hvad han har lidt, til trods for, at en skrækkelig sygdom paa det frygteligste har herjet hans legeme, er han dog vis paa, at der vil komme en hevner, en befrier for ham, og at han fra sit helbredede kjød i levende live skal skue Gud som sin kjærlige fader. Job taler ikke om opstandelse efter døden, men udtaler et haab om helbredelse fra sygdom og befrielse fra lidelse i dette liv. En profetisk udtalelse om opstandelse efter døden er ganske uforenlig med andre steder i samme bog, som tydelig nok viser, at digteren ikke blot er fuldstændig fremmed for haabet om opstandelse, men i det hele taget ikke har nogen merkbar tro paa et liv efter dette (se VII, 7 og 9; XIV, 7—12; XVII, 13—16). Digtets idé og grundtanke er det store problem, hvorledes menneskelivets nød og verdens elendighed, de gode og retskafne menneskers lidelser og undertrykkelse kan forenes med troen paa en almægtig, god og retfærdig Guds styrelse. Og over dette mørke mysterium falder der ingen lysstraale fra udødeligheds- eller opstandelseshaabet; selv ikke i dramaets slutning, hvor man dog skulde have ventet, at der til forklaring af problemet skulde være fremkommet ialfald en hentydning til et saadant haab, hvis digteren overhovedet havde kjendt det. Thi i bogens slutningskapitler kommer den Gud, som Job trods alt dog stoler paa, frem paa scenen. Jehova taler det sidste afsluttende ord og bringer baade Jobs lidenskabelige og fortvilede smertesudbrud og hans venners daarlige, uforstandige tale til taushed. Men i ingen af disse guddommelige udtalelser

findes der saa meget som en antydning af et tilkommende liv, hvor der skal være retfærdighed, og hvor Job skal faa erstatning for sine lidelser her paa jorden. Skaberen udfordrer skabningen: „Omgjord dine lænder som en mand! Jeg vil spørge dig, og du skal lære mig.“ Røsten fra stormvinden taler kun om magt og underkastelse. „Hvor var du, da jeg grundfæstede jorden?“ „Kan du gjøre det, som jeg gjør?“ Der er intet andet at gjøre end at „lægge haanden paa sin mund“, tie og underkaste sig. Problemet staar fremdeles uløst; man ser intet lysglimt fra en bedre verden.

Og det er ikke blot rationalistiske fortolkere, der hævder en saadan opfatning af digtet og det foreliggende sted. Ogsaa ortodoxe, saakaldte troende teologer har sluttet sig dertil. Vi kan citere den afdøde erkebiskop af York, W. C. Magee: „Det maa indrømmes, at der blandt videnskabsmænd, der har studeret hebraisk sprog og literatur, er en samstemmig enighed om, at Job paa dette sted (XIX, 25—27) fremstilles som ventende ikke opstandelse, men helbredelse“. („*Christ the Light of all Scripture*“, pag. 210).

Caspari hører altsaa ikke med blandt de „videnskabsmænd, der har studeret hebraisk sprog og literatur?“ Magee regner ham ialfald ikke med.

Eller hvis det er saa, som det er blet sagt, at den helligaands oplysning er nødvendig til ret forstaaelse af den hellige skrift, var det da bare Caspari og vore oversættere, som havde aandens oplysning, medens den er negtet erkebiskop Magee og alle hans videnskabsmænd?

Hvor er den autoritet, der skal godkjende Casparis fortolkning?

Vi skal tage et eksempel til.

I indholdsangivelsen til 1. Mos. III heder det i den nye oversættelse: „Slangen (djævelen)*) forfører kvinden til at æde af det forbudne træs frugt.“

Nu er det en velbekjendt sag, at „djævelen“ ligesaalidt som „helvede“ hører hjemme i det gamle testamente. I bøgerne fra den tidligere tid indtil 1. krønikebog findes intet udtryk, der kan udlægges som en hentydning til „djævelen“, saaledes som denne personlighed opfattedes af den senere jødedom og kristendommen.

Paa tre steder i de senere bøger nævnes Satan, en „modstander“. Men denne Satan er ikke djævelen. Han siges at gjøre det samme, som efter en beretning i en af de forangaaende bøger Gud selv gjør, eller han fremstilles som en af Guds sønner, som hans tjener eller som en modstander af mennesket (ikke af Gud). I 1. Krøn. XXI, 1 siges Satan at „tilskynde David til at tælle folket,“ hvilket som sagt i den tidligere beretning 2.

*) Den gamle oversættelse har: „Djævelen udi slangen“.

Sam. XXIV, 1 Gud siges at gjøre. I Job I, 6 kommer Satan blandt Guds sønner for at fremstille sig for Herren. Som en af Guds sønner gaar han ind og ud af himlen, som han vil. Der hentydes ikke til noget fiendskab mellem Gud og Satan; tvertimod anvendes han af Gud under Jobs prøvelse. I Sakar. III, 1—2 staar han op og tilbyder sig at være ypperstepresten Josvas modstander og udskjeldes derfor af Herren. Heller ikke paa disse tre steder findes der altsaa noget, der minder om djævelen, saaledes som han nu almindelig opfattes, „erkefienden“, „de onde engles fyrste“ o. s. v.

Og saa skulde slangen i 1ste Mosebog være djævelen!

Alt, hvad vi ved om „slangen, som fristede Eva“, er, at det var en slange, at den var træskere end alle markens dyr, at den talte til kvinden og fristede hende og derfor af Jehova blev „forbandet blandt alt kvæget og blandt alle markens dyr“ og blev dømt til at „krybe paa sin bug og æde støv alle sit livs dage“. Dette kan da umulig være djævelen!

I fortællingen om Evas fristelse er der intet, der kan bringe en uhildet læser til at antage, at slangen er djævelen. Det er en parabel om den menneskelige natur, der gjælder for alle tider og ingenlunde er eiendommelig for jøderne, men findes hos mange østerlandske folk.

Dette er ting, som ogsaa oplyste lægfolk ved besked om i vore dage. Hvorfor skal da sandheden forvanskes i vor bibel ved den af oversætteren tilføiede forklaring?

Vi kan med hensyn til dette punkt citere Rev. H. R. Haweis, sogneprest for St. Jakobs menighed, Marylebone, London: „Denne fortælling om Evas fristelse af slangen med æblerne tilhører en talrig klasse af lignende myter, der staar i forbindelse med slangedyrkelse og tilbedelse af trær. Den er ikke eiendommelig for jøderne, men almindelig over hele Østerland, og under slangens og frugtens symbolisme sigtes der til de jordiske lysters fristende og forførende natur. Jeg behøver ikke at sige,“ fortsætter sognepresten, „at dette har været længe kjendt af enhver teologisk videnskabsmand, og hvorfor det systematisk skjules for folket, vil det en dag blive geistlighedens sag at gjøre rede for.“ („*Current Coin*“ pag. 57).

Vore oversættere burde her tage exempel af det nye testamente. Det eneste sted i det nye testamente, hvor der udtrykkelig hentydes til slangen i Genesis, er 2 Kor. XI, 3, hvortil oversætterne ogsaa henviser; men paa dette sted identificerer ikke Paulus slangen med djævelen; han siger ligefrem: „Ligesom slangen bedrog Eva med sin træskhed,“ og der er som bekjendt ingen grund til at tvile paa, at Paulus godkjendte den jødiske forestilling om djævelen, saaledes som denne havde udviklet sig paa Kristi tid.

Man har strøget den gamle oversættelses horrible henvisning til

Math. X, 16: „Vorder derfor kloge som slanger og enfoldige som duer,“ en henvisning, der indeholder en vistnok utilsigtet blasfemi, idet den lader Jesus ved kaldelsen af de tolv disciple anbefale dem djævelens listige træskhed. Men det er ikke saa ligetil for os lægfolk at begribe, hvorfor ikke Jesus i Math. X, 16 med slanger kunde mene djævle ligesaa godt som Paulus i 2 Kor. XI, 3.

Hvilken autoritet skal vi holde os til? Hvem har overhodet ret til at autorisere vore oversætteres fortolkninger med bindende kraft? Den romerske kirke har sin ufeilbare pave og sine koncilier, men hvorledes bærer man sig ad hos os? Hvis de forskjellige protestantiske bibeloversættelser afviger fra hinanden i disse indholdsangivelser og forklaringer, hvilken skal man da anse for den rigtige? Hvorledes tænker man sig, at disse vanskeligheder skal klares?

Oversætterne kan nok anføre en del teologiske fortolkere, der er enige med den i deres forklaring af ovennævnte exempelvis anførte steder. Men det vil af det ovenanførte være klart, at denne deres fortolkning ikke stemmer overens med den nuværende videnskabs fastslaaede resultater, som til og med kraftig opretholdes af anseede ortodoxe protestantiske geistlige.

I ovennævnte 26de beretning om det norske bibelselskab siger dr. Odland (pag. 106): „For dette storverk (den nye oversættelse) vil den norske kirke takke fremfor alle vor kjære hedengangne Caspari, som derved har reist sig et mindesmerke, der vil lade hans navn blive bevaret i taknemmelig erindring i aarhundreder“. Som ovenfor anført bemerker den samme dr. Odland, at det er Caspari, man væsentlig skylder de til texten knyttede fortolkninger, og forsaavidt dette er tilfælde, tør det være tvilsomt, hvorvidt det oplyste lægfolk vil være enig i, at han i denne henseende har udført et „storverk“, hvilke fortjenester han end har indlagt sig, og hvor velsignelsesrig end hans virksomhed ellers har været.

Videnskaben har forlængt protesteret mod teologernes omgang med skriften. Det er paa tide, at ogsaa lægfolket samler sig til en protest og forlanger fuld klarhed over disse spørgsmaal.

Hvis vore oversættere har disse besynderlige, gammeldagse, af selve den teologiske videnskab underkjendte og afviste opfatninger og de saaledes ikke kan slutte sig til den almindelige videnskabelige fortolkning, skulde man have ventet, at de havde havt den ærbødighed for, hvad de selv anser for Guds hellige ord, at de havde bevaret den korrigerede oversættelse uden tilføiede forklaringer og saa i særskilte skrifter fremholdt sin opfatning og ved videnskabelig begrundelse søgt at beseire sine talrige modstandere. Hvis de indlader sig paa at fortolke bibelen, maa de som andre videnskabsmænd bruge videnskabens metode og bevismidler. De har

ingen ret til paa denne maade uden beviser og uden begrundelse at filtre sine egne særmeninger ind i den bog, som de fremlægger for menigmænd som den hellige skrift, og som den umistænksomme læge læser modtager under den forudsætning, at alt, hvad den indeholder, er Guds ord.

Eller ogsaa anerkjender de som videnskabsmænd den moderne videnskabs resultater, men søger at holde dem skjulte for menigheden.

Da vil de, som forresten Haweis siger, en dag have at svare for, at de planmæssig vildleder lægfolket med hensyn til ting, der er af den største betydning for dets livssyn og religiøse tro. Jesus af Nazaret, hvis tjenere de kalder sig, bar sig ikke saaledes ad. Hans store grundsætning for al religiøs undervisning var denne: „I skal erkjende sandheden, og sandheden skal frigjøre eder.“

Esoterisk buddhisme.

(Efter prof. *Max Müller* i *„XIXth Century“.)*

I det sidste numer af *„XIX Century“* drager prof. *Max Müller*, den velkjendte autoritet i indisk literatur og religion, tilfelts mod den moderne saakaldte *esoteriske buddhisme.*

Dennes profet er eller var særlig en fru *Blavatsky*, der paastod, at hun i Indien havde truffet en del indfødte lærde eller mahatmer, der var i besiddelse af en ganske vidunderlig og mirakuløs viden og visdom, som de alene kjendte. Det hele skulde udgjøre en hemmelig del af buddhismen eller Buddhas lære, — hvad der alene blev betroet et faatal af indviede, blandt hvilke det har gaaet i arv fra slægt til slægt. Denne visdom synes særlig at skulle bestaa i et dybere kjendskab til naturen og dens love og kræfter, der sætter en i stand til at gjøre, hvad der forekommer andre som mirakler og umuligheder. Fru Blavatsky stod saaledes i forbindelse med disse mahatmer gjennem en brevvexling, der var sikrere og hurtigere end den, som selve telautografen vil muliggjøre. Brevene gik gjennem luften og behøvede omtrent ingen tid for at komme frem. De forsvandt pludselig paa afsendelsesstedet for at dukke ligesaa pludselig op paa modtagelsesstedet, hvor de gjerne kom dumpende ned fra taget i ens værelse og lige i ens fang. — Paa lignende vis kan mahatmerne selv reise omkring. De har, heder det, et „astrallegeme“, hvormed de kan bevæge sig frit omkring, medens deres fysiske legeme bliver liggende tilbage som afsjælet, indtil de vender tilbage til det. De kan ogsaa skabe materielle ting af „intet eller en ubekvem materie“. Ved en eneste viljeytring kan de saaledes frembringe kunstverker af luften eller den sorte jord, som det for den vanlige menneskehed har taget aarhundreder og aartusener at lære at frembringe.

Denne saakaldte esoteriske buddhisme, der dog ved siden af denne mirakelviden ogsaa indeholder en masse metafysik og aandelige spekulationer, har som

antydet i de senere aar vundet betydelig udbredelse ogsaa i Europa. Forbundet med den vanlige buddhisme udgjør den en ny religion med ikke saa faa bekjendere iblandt os. I Paris alene skal der være over 30,000 saakaldte „kristne buddhister".

Prof. Max Müller mener, at dette stiller os overfor et ganske alvorligt problem. Han er selv en stor beundrer af østens literatur og religioner og ønsker intet heller, end at baade buddhismen og brahmismen maa blive gjenstand for mere opmerksomhed og studium, større anerkjendelse og dybere forstaaelse iblandt os. De indeholder begge en mængde af storslagne ideer, høie sandheder, forædlende og løftende ord, prægtige tanker. De er i stand til at berige vort hele aandsliv i væsentlig grad.

Men i dette hemmelighedskræmmeri og i denne nye mirakeltilbedelse ser han blot charlaneriets, vildfarelsens og tilbagegangens merker, og i denne overdrevne og overfladiske vurdering af østens religioner som indeholdende en visdom og dybde, som kristendommen ikke kjender, i denne lyst til at finde al sandhed i indiske bøger og søge løsning af tidens spørgsmaal og evighedens gaader i et orientalsk folks barndomsperiode ser han blot en modesag, en galskab, en reaktion mod livløsheden i vor vanlige religionsforkyndelse, der baade medfører fare for en sund aandelig udvikling, for sandt religiøst fremskridt og for en virkelig større anerkjendelse af de nævnte religioner.

Der tales stadig, siger han, om skjulte og hemmelige manuskripter, som vi europæiske lærde ikke kjender, og om indiske vismænd, der blot er tilgjængelige for visse indviede. Man har været nødt til at placere disse vismænd i Thibets utilgjængelige ørkener, fordi Indien er os for vel kjendt til at kunne huse dem uden opdagelse (eller opdagelse af deres ikke-tilværelse). Vi beder om at faa se de omtalte manuskripter, men de skaffes aldrig frem. Og merkeligt er det, at europæiske lærde, der i aarrækker har opholdt sig i Indien og Orienten, aldrig har mødt en af disse kloge mahatmer. Det er blot folk, der ikke forstaar det mindste af de sprog, hvori denne hemmelige visdom opbevares, der nogensinde faar manuskripterne at se eller faar lytte til mahatmernes for dem ufattelige ord.

Sagen er, at der findes ingen *esoterisk buddhisme.* Er der nogen religion i verden, der er helt aaben og offentlig, saa er det netop buddhismen. Aabenhed og fuld offentlighed er selve dens væsen, dens ledende motiv. Den bestod netop i et slags demokratisering og fuld offentliggjørelse af religionen. Den brød med brahmismen, netop fordi der i den fandtes en særlig prestekaste, der sad inde med al visdom. Saa skulde det ikke være, mente Buddha. Al visdom og viden skulde være tilgjængelig for enhver. Hans revolutionære handling bestod netop deri, at han uden at have gjennemgaaet alle de grader og ceremonier, som den ældre religion foreskrev, satte sig selv op som prest og fører, som lærer og fortolker af den evige sandhed. Det var mod den prestelige kaste med dens krav paa exklusiv ret til at kjende sandheden og skrifterne, at han optraadte.

Der er, sagde han, o, disciple, tre, hvem hemmelighedsfuldhed og ikke aabenhed tilhører. Hemmelighedsfuldhed hører kvinderne til; hemmelighedsfuldhed hører den prestelige lære til; hemmelighedsfuldhed hører enhver falsk lære til. Disse tre karakteriseres ved hemmelighedsfuldhed og ikke ved aabenhed,

Men der er tre ting, som aabenbarer sig for al verden og ikke holdes i hemmelighed. Maanen, mine disciple, den skinner for alle mennesker og ikke i hemmelighed; solen skinner for den hele verden og ikke i hemmelighed; og min lære skinner for den hele vide verden og ikke i hemmelighed. Disse tre ting skinner for al verden og ikke i hemmelighed.

Atter og atter vender læreren tilbage til dette, at hans lære og al sandhed er for alle og ikke for nogle faa udvalgte, at hemmelighedsfuldhed er tegn paa falsk lære og fuld aabenhed et kjendetegn paa sandhed.

„Jeg har forkyndt sandheden uden at gjøre den ringeste forskjel paa en *exoterisk**) og en *esoterisk***) lære; thi hvor det gjælder sandhed, gaar det ikke an at være som en lærer, der lukker sin haand og holder noget tilbage".

Og en slig mands lære og en slig religion er det, som der tillægges en række hemmelige bøger og lærdomme. Der findes kun én buddhisme, den aabne, ligefremme, som enhver, der vil gjøre sig den umage, kan lære at kjende tilbunds fra nu velkjendte og autoritative skrifter. Der findes ingen esoterisk buddhisme uden som en opfindelse af vor egen tid og delvis af europæere, der lidet eller intet kjender til buddhismen.

Ikke saa at forstaa, at fru Blavatsky skulde have opfundet og opdigtet den esoteriske buddhisme. Hun var en exalteret, sværmerisk kvinde, der reiste verden rundt for at søge en religion. Den vanlige kristendom, som den lød — kold og gold — i hendes øre, havde ingen magt over hendes spekulative, fantasirige sind. Enkelte indiske bøger og ord faldt i hendes hænder og gav hende den forestilling, at i Indiens religioner maatte hun kunne finde, hvad hun søgte. Hun reiste til Indien uden at kunne et ord af de sprog, hvori disse religioners bøger er skrevne. Hun har aldrig gjort sig den umag at lære disse sprog. Hun traf først en lærd og overordentlig begavet hindu, der gav hende oplysninger om brahmismen. De to synes at have været beslægtede karakterer. Han gjettede hendes ønsker og gav hende, hvad hun ønskede. Det var et slags esoterisk brahmisme, hun paa denne vis fik i stand; men hun synes dog omsider at have opdaget, at hendes lærer ikke var at stole paa, og at den virkelige brahmisme ikke indeholdt, hvad hun søgte. Hun kastede sig da over buddhismen. Ogsaa her maa hun have mødt mænd af lignende karakter som hendes første indiske lærer. De synes ikke at have været stort bedre hjemme i de gamle indiske sprog og deres literatur end fru Blavatsky selv. Det er

---

*) For alle.
**) For de faa indviede; — hemmelig visdom.

desværre utvilsomt, at der ved siden af Indiens mange gudfrygtige og udmerkede lærde ogsaa findes ikke faa „sorte faar", der intet bedrageri skyr for at opnaa magt eller anseelse. Det synes sandsynligt, at fru Blavatsky er faldt i hænderne paa enkelte af disse. Hendes spørgsmaal og tale har snart vist dem, hvad hun søgte og ønskede, og de har rettet sine svar og udtalelser derefter.

Det var oprindelig i den egentlige buddhisme, at fru Blavatsky haabede at finde, hvad hun søgte, en dybere, mere filosofisk, fantasirig og tiltalende religion. Deri skuffedes hun. Men hendes mahatmer, der saa, hvad hun ønskede, supplerede det manglende, gav hende den ønskede blanding af digt, fantasi og filosofisk spekulation, — gav den delvis blot som bekræftende svar paa hendes egne spørgsmaal, blot som „ja" til hendes egne ideer og drømme.

Og den saaledes fremkomne religion døbte hun *„esoterisk buddhisme"*, og oplyste og dannede mennesker i Frankrige, England og Amerika bøier knæ for dens altere.

Der er intet videre at sige mod dette. Blandt megen overfladisk og vild filosoferen er der mange glimrende og løftende tanker i fru Blavatskys religion. Kun har den intet at bestille med buddhismen. Hun mener, at alt dette ikke alene er Buddhas hemmelige lære, men at det er verdens urreligion, hvoraf alle andre — kristendommen indbefattet — blot er forvildede og dunkle ekkoer eller forvanskninger. Den existerede før Buddha, som blot tog den i arv fra tidligere vismænd, og før Moses, Noah og Abraham.

Men det værste og det virkelig skadeligste bestaar deri, at fru Blavatsky fandt det nødvendigt at bevise sin religions sandhed ved mirakler. Havde hun blot holdt sig til filosofiske og teosofiske spekulationer, havde alt kunnet gaa an; men denne mirakeldyrkelse midt i Paris's og Londons fashionable og dannede kredse er dog et sørgeligt tilbageskridt. En intim ven af fru Blavatsky udtalte, at mirakler er nødvendige for enhver religion; de er den gjødning, uden hvilken ingen religion vil voxe.

Ogsaa her er det absurd at benytte navnet buddhisme. Buddhismen er ingen mirakelkultus, tvertom; Buddha selv udtalte sig mod og fordømte alle mirakler. Han havde ikke vore videnskabelige opfatninger af naturens lovmæssighed og miraklers deraf følgende umulighed. Han erkjender, at visse mirakler er mulige og ofte finder sted, — at f. ex. mennesker kan gaa paa vand, stige op i luften, naa selve himlen paa denne maade, gjøre sig usynlige, gaa gjennem vægge og lukkede døre. Alt dette foregaar, mener han. Men det er ikke noget religiøst og har intet med religion at bestille. Intet mirakel kan bevise en læres sandhed. Det

eneste religiøse mirakel, det eneste, han selv vil gjøre, og det største i verden er — *ordets, sandhedens forkyndelse.* Da hans disciple engang kommer til ham og beder om lov til at udføre ogsaa andre mirakler, negter han dem bestemt at gjøre det; kun ét mirakel skal de faa lov at udføre — et mirakel, som alle magter, men faa gjør —: *bekjende sine synder* aabenlyst og for al verden. Dette mirakel kan de faa lov til at udføre, det og intet andet. Thi i det er der lutring og løftning; det omvender, og det frelser en sjæl, hvad ikke alle andre mirakler tilsammen magter.

Vel var det, mener prof. Müller, om fru Blavatsky havde øvet dette mirakel i stedet for at prøve tankelæsning og postforsendelse gjennem luften.

Endelig erklærer professoren, at der absolut ingen hemmelige skrifter existerer i Indien. Den indiske literatur er bleven saa fuldt og gjennemgaaende undersøgt og er nu saa vel kjendt blandt de lærde, at det er den rene absurditet at tale om skjulte og hemmelige skrifter.

Indianerne i de Forenede stater.

(Major *J. W. Powell* i *„Forum“*).

I maiheftet af *„Forum“* er der en særdeles interessant og oplysende artikel om indianerne i de Forenede stater, skreven af major *Powell,* direktøren for de Forenede staters geologiske undersøgelser. Han har i 40 aar streifet om i de forskjelligste egne af landet og har opholdt sig i længere tid blandt omtrent hver stamme paa amerikansk grund. Det er saaledes med det nøieste kjendskab til emnet, at han skriver.

Den vanlige forestilling ogsaa i Amerika er, at indianernes tal har aftaget saa overordentlig hurtig siden europæernes ankomst til landet, at de faa, der endnu er tilbage, snart ogsaa maa forsvinde, — at den hele race er dømt til at uddø. Major Powell paaviser, at dette er fuldstændig overdrivelse og misopfatning.

Deres antal har aftaget, men slet ikke saa umaadelig hurtig, og det aftager ikke længer i samme grad; tvertom, for enkelte stammers vedkommende finder der nu en forøgelse sted, og disse stammer er de mest civiliserede. Det er saaledes ikke saa, at racen ikke taaler civilisation.

Han viser først, at antallet af indianere paa Kolumbus's tid er blevet overordentlig overdrevet. Man har sat det saa høit som til 25 millioner. Det er sikkert, at der ikke fandtes over 1 million, men sandsynligvis blot mellem $1/2$ og $3/4$. Der er nu betydeligt over $1/4$ million. Deres antal er saaledes paa 400 aar formindsket til det halve, hvilket ikke er saa forbausende, naar man mindes alle de indflydelser, der har gjort sig gjældende i denne retning — stadige krige med de hvide og endnu mere uafladelige krige stammerne imellem og dertil helt forandrede livsvilkaar med indførelse af nydelsesmidler og laster, de ikke før kjendte.

Nu antager forfatteren, at en trediedel af stammerne har begyndt at tiltage i antal, medens en anden trediedel staar omtrent stille og blot den mindst civiliserede trediedel endnu vedbliver at aftage. Som helhed skulde saaledes indianerne have overlevet faren for at uddø og deres antal herefter begynde at forøges noget. Som civilisation og kultur tiltager blandt dem, skulde samtlige stammer begynde at forøges og fremtiden ganske hurtig bringe det samlede tal tilbage til, hvad det var paa Kolumbus's tid.

Han viser ogsaa, at betydelige fremskridt er blevet gjort iblandt dem i alle retninger. For det første — og en væsentlig grund til, at antallet ikke længer formindskes som før, — er nu krig omtrent ophørt blandt dem. Indbyrdes krig er ganske ophørt, og af den fjerdedels million, der nu findes, er det blot ca. 50 000, der kan tænkes atter at komme i krig med de hvide; de øvrige har endelig fred med sine hvide brødre og frembyder ikke den ringeste krigsfare.

Mere end $^2/_3$ af samtlige indianere lever nu uden understøttelse af civiliseret arbeide, enten ved jordbrug eller ved haandverk og industriel bedrift. Den sidste trediedel er endnu i kaotisk tilstand, arbeider delvis, men ikke nok til eget underhold, lever delvis endnu som vilde af jagt og fiskeri og delvis af regjeringens understøttelse. Men deres tal, der ernærer sig ved civiliseret arbeide, øges aarlig, og det er blandt dem, at folkemængden forøges.

Halvdelen af samtlige indianere taler og forstaar engelsk, og ungdommen lærer det overalt, saa i den næste eller derpaa følgende generation vil det engelske sprog være det almindelige blandt dem og den kultur, dette sprog meddeler, vil være tilgjængelig for dem alle. Hidtil har de benyttet en uendelighed af sprog. Hver stamme har gjerne havt sit eget, saa at to nabostammer ikke har været i stand til at forstaa hinanden. Der er hele selvstændige sprog, der blot tales af et par hundrede mennesker, og som ingen anden forstaar. Deri ligger naturligvis en stor hindring for kultur og civilisation. Indførelsen af et fælles og civiliseret sprog vil i sig selv være et mægtigt fremskridt. Intet kan være mere uhyggeligt, siger forfatteren, end at iagttage en af disse smaastammer, der ved sit for alle andre mennesker uforstaaelige sprog er som helt afskaaret fra den øvrige verden. De føler dybt sin isolation og sin ensomhed, den manglende evne til at gjøre sig forstaaet og have samkvem med andre. De lider derunder. Den sprogskabte ensomhed kaster mørke og tristhed over det hele lille folk. De mistror og frygter alle andre. De taber troen paa sig selv. De føler sig som fortabte og fordømte, de opgiver sig selv, bliver ligegyldige og ligeglade og henfalder til allehaande laster. Det er disse sproglig ensomme stammer, der hurtigst uddør. De, der tilhører større sprogforbund, viser størst levedygtighed.

Endelig er nu omtrent halvdelen af samtlige indianere fri fra den gamle hedenske overtro og har tilegnet sig kristendommen omtrent i samme grad og paa samme vis som massen af Amerikas og Europas folk. Den anden halvdel nærmer sig mere og mere til den kristelige forstaaelse og religion.

Til sin regjeringsform derimod klamrer de sig fast. Kun 30—40,000 af dem har opgivet stammeorganisationen. De øvrige har beholdt den. Og bedst var det vel, om de fra den kunde udvikle sin egen tidsmæssige regjeringsform. Under den amerikanske forfatning vil de selvfølgelig faa lov til at indrette sig i saa henseende, som de vil. Fuldstændigt selvstyre vil de kunne faa. Og amerikansk borgerret og stemmeret kan de faa, saasnart der viser sig et virkeligt ønske derom iblandt dem.

Forfatteren imødeser saaledes en ganske lys fremtid for dem som borgere af og selvstyrende kommuner i det amerikanske samfund. Som de vinder selvtillid ved at prøve sine kræfter, frygter de heller ikke konkurrencen med de hvide, og mange af dem har allerede forladt sine egne stammer og byer og nedsat sig blandt de hvide, blandet sig med dem og vundet agtelse og fodfæste der. Ikke saa faa uddannes nu ved skoler og universiteter i øststaterne og spreder efter hjemkomsten den der vundne kultur blandt sine stammefrænder. De viser ingen mangel paa intellektuelle evner. Ved universiteterne har enkelte udmerket sig. Der er heller intet i deres karakter, der er uforeneligt med en snarlig tilegnelse af civiliseret borgerskab. En dannet indianer er ikke meget forskjellig fra en dannet englænder eller franskmand. De har mange dyder, der falder mere i øinene hos den oplyste og dannede indianer end hos den vilde. Der er med andre ord god bund i dem. Ægteskaber mellem hvide og indianere er ikke saa sjeldne. En amerikansk forfatterinde af rang — digterinde — og af sjelden fin karakter og ædel personlighed ægtede nylig en indianer, der havde uddannet sig som læge ved et af østens universiteter, hvor han lagde sjeldne evner for dagen. Efter ægteskabets indgaaelse reiste begge ud til hans stamme, hvor de bosatte sig for at virke blandt hans folk.

Det samme forhold, der viser sig overalt blandt den hvide race, at oplysning, kultur og dannelse forædler og forskjønner en ansigtstype, viser sig ogsaa her. Skolegang og dannelse forfiner den vildes træk, borttager derfra det tunge og dyriske. Et par generationer forandrer ansigtstypen aldeles, fremhæver, hvad der er vakkert og ædelt i den, og tilintetgjør det andet. Det er som sagt det samme forhold, som vi ser overalt blandt den hvide race. Hvilken forskjel er der ikke overalt paa ansigtstypen hos de dannede og de udannede klasser hos det samme folk! En forskjel, der takket være skoler og alle demokratiserende kræfter bliver mindre aar for aar. — Jo høiere aandsliv blandt et folk, des vakrere bliver folkets ydre.

Om stammeorganisationen blandt indianerne giver forfatterne et par interessante oplysninger.

En stamme bestaar af fra 5 til 20 *claner*. En *clan* er den nærmeste familiekreds paa *mødrene side*. Slægtskabet regnes gjennem kvinderne. Børnene tilhører moderen og hendes brødre og søstre. Ægteskabet danner saaledes ikke familien. Manden er blot en gjæst i sin hustrus familie eller *clan*. Det er ikke hans pligt at sørge for hendes børn. Han har

intet med dem at bestille. De er hendes, ikke hans. Derimod er det hans pligt at sørge for sine søstres børn. — Familien af én moder udgjør *clanen*. Brødre og søstre holder sammen. Søstrenes mænd er blot elskere. De paatager sig ingen pligter overfor hustruen. De forbliver medlemmer af sin egen *clan*, men hustruen af sin. Derimod maa brødrene sørge for sine søstre og deres børn.

Dette er clanorganisationen. Ægteskab inden *clanen* er strengt forbudt — ofte straffet med døden.

Stammen dannes derimod ved ægteskab og ved slægtskab gjennem mændene. Den bestaar af sammengiftede *claner*. Ægteskabet anerkjendes saaledes og spiller sin rolle i samfundsorganisationen, men som altid underordnet under det direkte blodsslægtskab. Ens søster staar en nærmere end ens hustru, ens broder nærmere end ens mand. Samfundets grundlag er ikke den ægteskabelige familie, men blodsslægtskabet paa mødrene side. At være børn af en kvinde, det ansees som udgjørende det nærmeste slægtskab og det fasteste baand, der lader sig tænke. Derpaa bygges derfor den hele samfundsordning og den hele moral. En indianers første pligt er den, han har mod sin søster og sin *clan*. Det har gaaet ham ind i blodet. Det har formet hans samvittighed. At forsømme sin søsters børn, at gaa ud af sin *clan*; at tage sig af sin hustru og sin familie med hende i stedet, det er for ham den sorteste synd og værste forbrydelse, han kan tænke sig. Det er noget, der maa nedkalde alle guders forbandelse.

Denne institution og følelse staar naturligvis i væsentlig grad i veien for indianernes fulde sammensmeltning med de hvide og tilegnelse af disses kultur og civilisation. De gjør en radikal forskjel i opfatningen af ret og uret og af alle pligter og forhold. Hvad den hvides samvittighed paabyder, det fordømmer indianerens, — det vilde give ham de forfærdeligste samvittighedsskrupler.

Regjeringen har forsøgt at bryde denne *clan*-organisation for at faa dem til at bosætte sig familievis og bygge sit samfund paa ægteskabet som grundlag. Men her har den hidtil — som forstaaeligt er — arbeidet med lidet held.

Dertil kommer, at blandt indianerne existerer ikke individuel eiendomsret. *Clanen* eller den mødrene familie eier alt. Alle dens medlemmer har alt fælles. Og et medlem af *clanen* vilde anse sig som en skurk, om han skaffede sig eiendom i sit eget navn og holdt sin familie borte fra den. De, der er børn af samme moder, maa ikke have noget forud for hinanden, — blandt dem maa der ingen forskjel være, de maa have alt fælles; hvad der er den enes, maa være alles, og hvad én erhverver, maa alle nyde godt af.

Ogsaa dette eiendomsbegreb udgjør en betydelig hindring mod stammernes civilisation efter amerikansk eller europæisk mønster. Der er ingen vanskelighed ved at faa dem til at arbeide, ved at faa dem til at sende sine børn i skole. De lærer hurtig; de paaskjønner viden og oplysning. De bliver flinke arbeidere. De bliver lovlydige, fredelige og bra mennesker og borgere; men de vil ikke antage vor individualistiske samfundsordning og vore ideer om, at det er ret at forlade moder og søster for at blive hos sin hustru. De synes, det er stygt at karre sammen rigdom for sig selv alene. De holder det for den første og høieste pligt at dele alt, hvad de eier og tjener, med sine slægtninge. Mon det er klogt at rive dem pludselig løs fra disse forestillinger og institutioner, der for dem er grundlaget for al moral og pligtfølelse? Mon det ikke var klogere at lade dem have sin frihed i disse sager og stole paa tid og oplysning til at rette paa det vrange og gale deri? Denne vei anbefaler forfatteren, og den synes det ogsaa, at regjeringen herefter nærmest vil følge. Man har erfaring for, at indianerne selv med stigende udvikling og med de hvides exempel for øie efterhaanden modificerer og omformer disse institutioner, saa de bringes mere i overensstemmelse med vore begreber om det rette og passende, uden at der gjøres noget voldsomt brud med nedarvede ideer.
— Samtlige indianere var før, hvad vi næsten kan kalde spiritister. De troede ikke paa nogen egentlig gud, men paa aander og aandeverden, — et ganske naturligt fænomen. Deres religion bestod nærmest i frygt for spøgelser. Aanderne var baade dyrs og menneskers og besad betydelig magt; enkelte af dem blev til virkelige guder. Sol, maane og stjerner var ogsaa slige aander.

Ved siden af denne tro paa aander og spøgelser bestod deres religion ogsaa af tro paa hexeri. Disse to ting var de væsentlige bestanddele af deres religion.

Det var presternes opgave at besværge de onde aander, fordrive spøgelser, vinde de gode aanders velvilje, lære deres vilje at kjende, opdage og overbevise hexemestre og hexer, der antoges at staa under de onde aanders beskyttelse.

De hvide ansaaes i begyndelsen for aander eller guder; men da man saa gjorde bekjendtskab med deres ildvaabens ødelæggende kraft og saa deres grusomhed, vildhed og uforsonlighed, blev de alment betragtet som et folk af hexemestre under de onde aanders beskyttelse. Al civilisation ansaaes som et slags sortekunst.

Nu er alt dette forandret. Ingen ser længer trolddom og hexekunst i de hvides civilisation. De fleste er venlig stemt mod den og ønsker delagtighed i den.

Notitser.

— Elefantens hugtænder veier fra 30 til 70 pund hver og sælges for omtrent 18 kr. pr. pund. De indfødte i Afrika spiser hver del af elefanten og faar fedt i mængdevis af den.

— I de sidste fem aar har frk. Klumpke — af amerikansk-hollandsk herkomst — været en af de officielle astronomer ved Paris's observatorium.

— Hr. Leonard E. Ladd i Filadelfia har taget patent paa en forbedret maade at bygge huse paa. Den vil bestaa i opførelsen af en samling huse, som er forbundne paa saadan maade, at alt det almindelige kjøkkenarbeide vil blive udført i en central bygning. Hvert hus vil faa sit eget kjøkken og spiseværelse; men disse vil blive samlet midt i bygningskomplexet og forbindes med de øvrige værelser ved korridorer. En centralledning for lys, varme o. s. v. omfattes ogsaa af planen.

— En fordring af en eiendommelig karakter var nylig gjenstand for retslige forhandlinger i Londons Guildhall. Et punkt i en sypiges regnskab, „forarbeidelse af 46 kaaber til en penny stykket,“ forbausede dommeren, saa at han gjorde forespørgsler angaaende det arbeide, som denne sum skulde formodes at dække. Det blev forklaret, at arbeidet indbefattede al søm paa de moderne kaaber, som sælges til 80—90 kroner stykket. For andre kaaber betaltes 45 øre. Forsvareren erkjendte gjældens rigtighed, men forlangte en reduktion, fordi klagerinden havde beholdt nogle lapper af tøiet. Klagerinden indrømmede, at hun havde beholdt nogle afklippede lapper; men dette var altid blevet anseet som tilladt. Dommen gik ud paa, at regningens fulde beløb skulde betales.

— En tysk autoritet siger, at næsten en trediedel af menneskeheden taler det kinesiske sprog, at det hinduiske sprog tales af over 100 millioner, det russiske af 89, medens det tyske tales af 57 og det spanske af 48 millioner tunger.

— Det nye Cunard-linjen tilhørende dampskib „*Campania*“, kaptein *Hains*, som reiste fra New-York til Liverpool den 6te mai, ankom til Queenstown den 12te mai kl. $9^1/_2$ og havde altsaa tilbagelagt veien mellem Sandy Hook og Queenstown paa 5 dage, 17 timer og 27 minuter, den hurtigste reise over Atlanterhavet østover, som nogensinde er gjort af noget skib.

— Vegetarianerne paastaar, at det er at narre folk at paastaa, at kjød er nødvendigt for at opnaa styrke. En af dem henleder opmerksomheden paa det faktum, at de planteædende dyr er sterkere end de kjødædende. Det er mere løvens graadighed end dens styrke, som gjør den saa forfærdelig. Elefanten er planteædende, og den kan holde stand mod adskillige løver. De hurtigste og mest udholdende dyr, hesten, rensdyret, antiloperne og andre er ogsaa planteædende. Hundeopdrættere, siger den samme forfatter, giver sine hunde udelukkende planteføde, og mange jægere gjør det samme.

— Antallet af udlændinger i de Forenede stater er (i 1890) fordelt mellem forskjellige nationer paa følgende maade:

Irland . . .	1,872,000
Tyskland . .	2,774,000
England . .	909,000
Skotland . .	242,000
Wales . . .	100,000
Frankrig . .	113,000
Kanada . . .	980,000
Andre lande	1,797,000

Af dette sidste tal var i 1890 932,000 skandinaver. Der er ogsaa mange emigranter fra Rusland, Italien, Polen, Østerrige, Bøhmen, Kina, Schweiz og Mexiko, saa med tiden vil den amerikanske race

komme til at nedstamme fra mange kilder, men dog næsten udelukkende fra den ariske race.

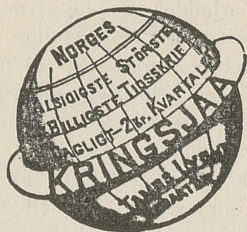
— Medens et 5 tommers teleskop blot forstørrer 400 gange, vil et 36 tommers teleskop muliggjøre en forstørrelse af mere end 2000 gange af dertil egnede gjenstande, f. ex. stjerner. Slig forstørrelse kan dog ikke af mange grunde med fordel anvendes paa maanen og planeterne; 1000 til 1500 gange vil sandsynligvis da blive maximum. Maanen vil under disse betingelser vise sig, som om den saaes med det blotte øie i en afstand af omtrent 30 eng. mil. Dette vil sige det samme, som at gjenstande paa omtrent 300 kvadratfod vil kunne skjelnes, saa at der paa maanen ikke kan graves nogen kanal eller bygges nogen landsby, ja ikke engang opføres nogen større bygning uden vort vidende. Organisk liv paa maanen vil komme til at vise sig paa denne maade, om der existerer noget. Dersom man iagttog jorden under de samme betingelser, vilde de store hydrauliske minearbeider og de umaadelige kvægfolder i Kalifornien være synlige.

— Det er som bekjendt surstoffet i luften, som opholder livet. Et menneske udaander gjennemsnitlig syv liter luft, hvoraf 21 procent surstof, i minutet. Det synes altsaa, som om $1^1/_2$ liter surstof pr. minut er nødvendig for at opholde livet.

I større høider over havet er luften meget fortyndet. Et vanligt aandedræt fylder derfor lungerne med mindre luft og altsaa ogsaa med mindre surstof end vanligt og nødvendigt. Heraf kommer de ubehagelige følger, som folk erfarer den første tid, de opholder sig paa slige steder. Surstoffet tjener til at forbrænde visse dele af blodet eller forurensninger deri. Livet selv er en forbrændingsproces. Til denne forbrænding kræves, at blodet ved hvert omløb gjennem legemet, i lungerne kommer i berørelse med et vist kvantum surstof. Af de nævnte grunde erholder nu lungerne i større høider ikke dette nødvendige kvantum. Dette retter imidlertid hjertet automatisk, idet det begynder at banke hurtigere — det vil sige at pumpe blodet hurtigere gjennem aarerne. Det er jo nemlig klart, at er luften blot halvdelen saa tæt som vanligt, saa vil dog blodet komme i berørelse med det nødvenlige kvantum surstof, ifald det strømmer dobbelt saa hurtig gjennem aarerne og altsaa passerer lungerne to gange i samme tid, hvor det ellers passerer én gang. — Dette forklarer da den hjertebanken, som føles under slige omstændigheder. Den er blot hjertets automatiske forsøg paa at skaffe blodet den luft, det trænger, og som lungerne ikke længer indeholder i tilstrækkelig mængde. Ved at man puster hurtigere end sædvanligt, eller ved man at tager lange, dybe aandedræt forsvinder hjertebankningen ganske, siger en forfatter i „*XIXth. Century*“. Han paastaar ogsaa at have kureret sig selv for hovedpine, tandpine o. l. paa samme vis.

— Oberammergau er ikke det eneste sted, hvor der opføres nytestamentlige skuespil. I britisk Kolumbia istandbringer de katolske missionærer hvert andet aar et stort møde af indfødte. Efter bøn, procession, prædiken og salmesang finder forestillingen, som bestaar af forskjellige scener fra det nye testamente, sted. Skuespillerne med undtagelse af Kristus, som repræsenteres ved en prest, er allesammen indianere, klædt i den gamle tids dragter. Forestillingen skal være ganske realistisk, saa at man i korsfæstelsesscenen endog har et mekanisk apparat, som lader blodet dryppe fra saarene.

— Et eiendommeligt stegespid fra gammel tid bliver opbevaret i grev Castel Marios palads i Trevido. Dette spid dreier et større antal stege paa en gang og spiller dertil 24 forskjellige melodier, saaledes at der bestandig spilles en vis melodi ved et vist slags steg, ved en dyresteg f. ex. Madrigal af Palæstrina, ved en høne en menuet af Paisiello osv.

„Kringsjaa".

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvart. eller 50 øre pr. løsnummer.

„*Kringsjaa*" tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særlig ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskriftsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa" er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.

Huseby & Co.s forlag,
Grubbegaden 2.

Expedition: ***Grubbegaden 2.***

Redaktør: ***H. Tambs Lyche.***

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der forekommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser. Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne".

— De ulykkelige i Værdalen bringes i læsernes erindring. Forhaabentlig vil ingen af „*Kringsjaa*"s læsere undlade at yde den hjælp, de formaar. Man maa mindes, at skade og tab ikke her dækkes eller kunde dækkes af nogen assurance. Ulykken var ikke til at forudse, og ingen havde den mindste skyld. Her har man derfor alene den frivillige hjælp at holde sig til og burde kunne gjøre regning paa den i fuldt maal. Den burde komme rundelig og hurtig. De haardt hjemsøgte mennesker, der overlever ulykken, burde befries fra ethvert økonomisk tab. Hvad penge kan gjenoprette og erstatte for dem, det burde uden tidsspild gjenoprettes og erstattes. Ingen smaalighed her! Naar et uheld saaledes rammer en del af vort folk, da sømmer det sig for de øvrige uden videre og paa hurtigste og smukkeste maade at ile til hjælp og gjøre alt, hvad gjøres kan, for at læge saar og erstatte tab.

Den energi og varmhjertethed, hvormed der hidtil fra autoriteternes, pressens og privates side er handlet, er glædelig at se og vil faa fortjent anerkjendelse.

— Indsamlinger ved skolerne maatte kunne bringe betydeligt og gjøre sit til at bibringe børnene den følelse af solidaritet — den enes afhængighed af den anden —, hvorpaa samfundenes styrke og lykke i saa væsentlig grad beror.

Lad ingen glemme Værdalen!

Send bidrag til dagsaviserne!

Offentlige biblioteker.

„Vor tids virkelige universitet," sagde Carlyle, „er en bogsamling." Literaturen — det skrevne ord — tager mere og mere den plads, der før indtoges af det mundtlige ord. Biblioteker er vel saa vigtige som skoler. Bøger er dyre; de bedste er gjerne dyrest. Hvis derfor det offentlige ikke træder hjælpende til, vil det være et almindeligt menneske umuligt at skaffe sig de bøger, som det *burde* læse og *burde* kjende. Kommunerne opretter vandværk og gasværk, og det er overmaade vel. Men jeg vover at paastaa, at det er af endnu større vigtighed for befolkningens vel, at kommunen opretter gode biblioteker til fri afbenyttelse. Kan den ikke greie det alt, saa lad os faa biblioteket, og vi vil klare os uden gas og uden vandledninger. Det er bedre, at hver mand stoler paa sin egen brønd som kilde for hans drikkevand, end at hver mand maa lade det være afhængigt af sin egen pung, hvad bøger, hvad visdom, hvad tanker, hvad hjælp og inspiration han kan skaffe sig.

Netop fordi en mand kan existere uden læsning og derfor saa let forsømmer, hvad der i den retning er nødvendigt for baade hans timelige og evige vel, naar han selv maa skaffe sig det fornødne med sine smaa midler, — netop derfor er det her det offentliges pligt og opgave at træde hjælpende og ledende til.

Bøger indeholder det, uden hvilket intet menneske i vor tid kan leve et fuldt og tilfredsstillende menneskeligt liv. De indeholder, hvad der bør vides og kjendes, hvad der vækker og styrker viljer og sind. De indeholder kulturens, kundskabernes og dannelsens store, herlige rige. Et bibliotek aabner dette riges døre for hver by og bygd. Skoleundervisningen er blot nøglerne dertil.

Bøger burde derfor gjøres saa let tilgængelige som luften — som vand og gas i ethvert fald. Stat og kommune har ikke gjort sin skyldighed, forinden hver bygd har sit lille bibliotek og tidens bedste verker er tilgjængelige for hver eneste nordmand, hvor han end bor, uden at det koster ham noget.

Fri adgang til bøger er et maal, som hvert samfund, der kjender sit eget bedste, vil sætte sig og søge at naa hurtigst muligt. Thi bøger er som sagt ensbetydende med kundskab og dannelse, og i vor demokratiske tid er de en af de faa og mægtigste garantier, vi eier, mod dumhedens, overfladiskhedens og demagogiets regimente. Demokrati er uundgaaeligt; lad det da til alles bedste blive et oplyst, intelligent demokrati. Lad

offentligheden gjøre alt for, at hele vort folk skal kunne gaa i skole hos alle tiders største aander og tænkere. Og der kan ikke gjøres mere i dette øiemed end ved oprettelsen af frie biblioteker.

Jeg ved ikke, hvordan Norge i denne henseende staar, sammenlignet med andre europæiske lande; men sammenlignet med mere udviklede af de nordamerikanske fristater staar vi bedrøvelig tilbage. Bibliotekerne omfattes der med en interesse og forstaaelse, der allerede har gjort dem til en mægtig institution i samfundet. I mangen en smaaby er det offentlige bibliotek med sine aabne, lyse læsesale den mest iøinefaldende og mest tiltrækkende bygning. Den er arkitektonisk som aandelig byens centrum. Den udgjør en type paa vor tids rette templer — helliget al sandhed og alt, der udvikler, løfter og forædler.

Kontrasten mellem et offentligt bibliotek i en af vore provinsbyer og i en mindre amerikansk by er slaaende. Der en vakker, lys, rummelig bygning, her mørke, uhyggelige rum i en eller anden baggade. Der udmerket og forekommende betjening, der gjør alt for at være en behjælpelig og skaffe en netop, hvad en ønsker, let adgang for en selv til bøger og boghylder, hvor det er saa langt lettere at vælge, hvad en ønsker, — her kanske en skolelærer, som tjener nogle faa skilling extra ved at bebyrde sig med dette arbeide, hvorfor han ingen egentlig interesse eller uddannelse har; følgelig er der ingen hjælp og veiledning at faa; rummet er gjerne ogsaa overfyldt af mennesker, saa han eller de, om der er flere, heller ingen tid har til slig hjælp; om vinteren lugter det lille rum undertiden saa modbydelig af folkestimlen derinde, at en maa være svært lysten paa en bog for at finde sig i at staa *i queue* der en halv times tid eller mere og vente paa at blive betjent. Endelig har vi *der* en betydelig og ofte vel udvalgt bogsamling, medens vi *her* befinder os inden temmelig trange grænser i saa henseende.

Der har private rigmænd gjort meget for bibliotekerne. Mangen bygd har faaet sig tiltestamenteret en betydelig kapital til indkjøb af bøger, og det engang oprettede bibliotek bliver siden en yndlingsinstitution, til hvilken nye gaver og legatmidler stadig flyder. Endelig har man der en vel uddannet flok af bibliotekarer — der er en skole for dem i New York —, der lægger sig efter de praktiske sider ved sit hverv ligesom andre fagmænd. De drages gjerne til disse stillinger af interesse for sagen og virksomheden og sætter sin stolthed i at vedligeholde en helt igjennem tidsmæssig og smuk bogsamling. De har sine fagforeninger med organer og møder, hvor biblioteksspørgsmaal diskuteres, og den ene lærer af den andens erfaring.

Men man vogter sig samtidig godt for at lade biblioteket falde fuldstændig i fagmænds hænder. Det er en helt offentlig og populær institution. I bygderne vælges en biblioteksbestyrelse samtidig med, at bygdens øvrige embedsmænd vælges; bibliotekets affærer diskuteres paa de

der brugelige bygdething, og en aarlig offentliggjort indberetning holder befolkningen *à jour* med den hele institutions udvikling og ledelse. Bestyrelsen repræsenterer det læsende publikums interesser; bibliotekaren er fagmanden.

Man er dog langtfra i Amerika fornøiet med, hvad man allerede har opnaaet. Det ansees blot som en begyndelse. En forfatter i det sidste numer af tidsskriftet „*Arena*“ tager saaledes ordet for, at samtlige biblioteker skal blive gjort mere tilgjængelige for publikum, — det vil sige, at en og hver skal faa direkte adgang til boghylderne, faa lov til at vandre omkring og bese bøgerne, kige i dem og træffe sit valg paa den maade. I enkelte, baade af de største og af de mindre biblioteker er der allerede nu adgang dertil; og det er jo utvilsomt, at en bogsamling paa den vis gjøres langt mere nyttig og værdifuld for det læsende publikum. For den, der ønsker besked om et vist emne, ønsker rede paa, hvad der i det hele er tænkt og skrevet derom, er kataloger til forholdsvis liden nytte og hjembringelse af alle de bøger, man ønsker at blade igjennem, en ugjørlighed. I et sligt tilfælde kan intet erstatte den direkte adgang til selve boghylderne med et lidet hjørne i bogsalen, hvor man kan faa stol og bord, pen og blæk og uforstyrret faa gjøre sine notitser.

I de bedst indrettede biblioteker derover er da ogsaa bogsalene saaledes indrettede — store og rummelige med fuldt op af lys overalt og mængder af hjørner og kroge med stole og borde. Bøgerne er saaledes opstillede, at man kan have den lettest mulige oversigt over dem, og betjeningen er der for at være den læsende almenhed behjælpelig.

Hvor et bibliotek mangler baade denne direkte adgang til hylder og bogsale og en grei, velordnet, tidsmæssig katalog, der taber det jo for den læsende mindst 75 procent af det værd, det ellers vilde have.

Man har indvendt mod denne direkte og frie adgang til selve bogsalene, at bøger vilde blive stjaalne, og at der vilde blive trængsel og uorden; men ingen af disse ulemper merkes, hvor man i Amerika har indført systemet, og et norsk publikum bør vel kunne antages at være ligesaa ærligt og at kunne opføre sig ligesaa ordentligt som et *yankee*-publikum.

Endelig samler der sig i Amerika om det offentlige bibliotek flere og flere interesser og gjøremaal. Bygningen bliver gjerne et slags aandens tempel. Den indeholder foruden bogsamlinger og læseværelser ogsaa et foredragslokale, der udleies i alle almennyttige og opdragende formaal for en yderst billig pris eller stilles til gratis afbenyttelse.

Man har heller ikke nøiet sig med at udstille og opstille bøgerne og sætte en mand til at passe paa dem. Man søger paa enhver mulig vis at gjøre stedet tiltrækkende, at lokke folk til at læse og at hjælpe dem til at orientere sig i bøgernes uendelige og saa umaadelig indholdsrige verden.

Forfatteren i „*Arena*“ foreslaar, at der i denne retning skal gjøres enduu mere end hidtil, at biblioteket skal tage hensyn til alle tidens aandelige strømninger og lægge sine bedste varer frem for publikum gjennem offentliggjørelse af veiledende boglister over populære emner. Er der f. ex. en sterk interesse oppe for *Ibsen*, saa kan bibliotekerne udfærdige en liste over alle tilgjængelige verker af ham, over kritiske arbeider om dem, over andre tilgjængelige verker af norske forfattere og over norsk eller nordisk literatur o. s. v. Gives der paa byens teater et drama af en eller anden større forfatter, saa kan han gribe anledningen til at vække interesse for og udbrede kjendskab til vedkommende forfatter. Det siger sig selv, at et saadant arbeide stiller betydelige fordringer til bibliotekerne, og det er da ogsaa af største vigtighed for, at et bibliotek skal gjøre fuld nytte for sig, at bestyrelse og bibliotekar er stillingerne voxne og betragter sit hverv som et kald og et slags missionsvirksomhed. Bibliotekaren maa føle sig som en kulturens prest, en pioner paa aandslivets omraade, — ikke bare som en regnskabsfører og vagtmester.

Den allerede citerede forfatter foreslaar ogsaa, at det offentlige bibliotek skal tage sig af befolkningens fornøielser. Han vil omgive det med haver, parkanlæg og legepladse, udruste det med schakspil, kroketspil, boldspil, etc. Lyst og nytte, leg og alvor skal mødes og blande sig i dets lyse sale og aabne, vakre omgivelser. Det skal gjøres særlig til trækkende for ungdommen, men ogsaa være indrettet bekvemt for de gamle. Det skal være hele byens eller bygdens elsk — kundskabens, lysets, skjønhedens, den uskyldige og sandhedsbringende glædes tempel. Folk skal vænnes til at føle sig hjemme der; de skal vandre frit omkring, betragte alt som sit, føle, at de er herrer der. Det skal sende en strøm af høiere og ædlere liv ud blandt den hele befolkning. Det skal døbe de unge med tankers daab. Det skal veilede i dagens praktiske arbeide og gjøremaal. Det skal lægge sig efter bøger om jordbrug, om bankvæsen, om sociale og politiske spørgsmaal (videnskabelig behandlede). Det skal kaste lys over livets gaader og problemer. Det skal fylde de gamles dag med lys og hygge og bære dem bort paa dødsbeseirende tankers vinger.

Og for denne helt moderne institution skal arkitekterne skabe en passende form — en, der strax viser bygningens natur, fængsler og trækker til sig, der ikke ligger der kold, mørk og frastødende, men synes at aabne armene mod alle og at straale varme og lys fra sig til alle kanter.

I forbindelse hermed skal jeg endnu engang henvise til det i forrige numer omtalte „*reisende bibliotek*", der kan udrette saa overordentlig meget med yderst begrænsede midler, og som derfor synes at egne sig saa særdeles godt til indførelse blandt os.

Der existerer i Amerika „biblioteksforeninger" med det formaal at agitere for og fremme bibliotekssagen. De bestaar af mennesker, der fuldt fatter den umaadelige livsværdi, som bøger repræsenterer, og som forstaar, at offentlige biblioteker i hver by og bygd er maaden, hvorpaa denne værdi kan gjøres tilgjængelig for alle.

Lad os faa noget lignende hos os, en forening, hvis formaal det er at gjøre alle de bedste bøger frit tilgjængelige for hver norsk mand og kvinde, — der ønsker at se et godt bibliotek i hver bygd i vort land, der vil virke for, at denne sags vigtighed indsees og paaskjønnes i stadig voxende kredse, der vil søge at udvikle sansen for læsning og at tilfredsstille denne sans.

Og lad os saa omsider faa disse smaa aandens templer udover det hele land, fyldte med alle tiders bedste tanker, prydet med gode gjengivelser af de største kunstverker, med hver sin offentlige foredragssal og med alt, der kan gjøre stedet lyst, venligt og tiltrækkende.

Fri læsning for alle!

Og boghandlerne bør ikke forskrækkes. De vil sælge mange gange flere bøger under en slig ordning, end de nu gjør; thi læselysten vil tiltage, kjærligheden til bøger vil øges, smagen vil opdrages, og langt flere end nu vil ønske at have sit eget private bibliotek af yndlings- og uundværlige verker. Det offentlige bibliotek i bygden vil føre med sig, at hvert hjem søger sin bedste fryd og største skat i et lidet udvalgt hjembibliotek, der er udtryk for personlig smag og individuelle interesser og karaktertræk.

Opmerksomheden henledes paa en andetsteds i heftet forekommende artikel, „*Kringsjaaklubber*". Man anmodes om at læse den.

— Det sidste numer af det amerikanske tidsskrift „*Cosmopolitan*" har en artikel om Ibsens lyriske digtning af *Hjalmar Hjorth Boyesen*. Artikelen ledsages af et godt portræt og tre oversatte smaadigte. Den, der har nogen idé om de næsten uovervindelige vanskeligheder ved at oversætte digte saaledes, at stemning, melodi og tanker alle bibeholdes, vil nødig sige andet end godt om ethvert alvorligt forsøg paa en saadan gjengivelse. Det er et møisommeligt og utaknemmeligt arbeide selv under de bedste vilkaar, og resultatet er desværre saa sjelden noget, som for-

fatter, oversætter eller læser kan være fornøiet med. Boyesens oversættelser deler skjæbne med de fleste, om man end merker oversætterens samvittighedsfulde arbeide og alvorlige stræben. Det er Ibsens digte uden Ibsens digtning i dem — hans ord og tanker, men ikke den eiendommelige, fængslende melodi og stemning, som gjør hans tanker og ord til poesi.

— Blandt de ting, der bringer en bra amerikaner til at hænge med hovedet og skamme sig paa sit folks vegne, er dettes optræden overfor de til landet indvandrede og der bosatte kinesere. Og ikke alene maa hver bra og oplyst amerikaner skamme sig derover, men enhver ven af folkestyre maa føle sig skuffet ved at se et folk optræde saa tyrannisk, brutalt og taabelig og saa stridende mod al humanitet og mod alle friheds- og lighedsprinciper. Det amerikanske demokrati træder her i de værste kongelige og keiserlige tyranners fodspor. Det efterligner det modbydeligste, tyranniet har at opvise. Det gjør — med langt mindre grund og undskyldning — overfor kineserne, hvad Ferdinand og Isabella gjorde overfor maurerne, og hvad czaren i vore dage gjør overfor jøderne. Det uddriver af landet et helt uskyldigt, arbeidsomt, fredeligt og lovlydigt folk. Og det gjør ikke dette af religiøs fanatisme, — der maa ansees som en undskyldende omstændighed, hvor den forefindes —; de gjør det heller ikke af grunde, der ligner dem, som czaren anfører til sin retfærdiggjørelse. Der findes knapt skygge af grund eller undskyldning, der kan tages for god, for en optræden, der er saa oprørende i sig selv, og som bliver det endnu mere fra et saa oplyst folks side — fra et folk, der roser sig af sin agtelse for frihed og lighed. Det er det uvidende, dumme, trangsynte, egoistiske, vamle *skrig*, der i dette tilfælde dominerer og tvinger de Forenede staters regjering til at lystre.

Arbeiderbefolkningen paa stillehavskysten mener, at kineserne staar dem i veien. De arbeider flittigere og for lavere løn end hvide arbeidere. De lægger sig op smaa formuer i stillinger, hvor vi ganske vilde sulte. De holder sig for sig selv. De slutter sig ikke til arbeiderforeningerne. Derfor skal de væk.

Skriget gaar videre. Det gjenlyder fra arbeiderforeningerne over det hele land. Den er ikke arbeidernes ven, der ikke er kinesernes uven. Kineserhad er betingelsen for at blive arbeidernes ven og ogsaa valg i unionens fleste dele. Og uden arbeidernes venskab og stemmer nytter det i landets fleste kredse lidet at stille sig til valg. Arbeiderne har magt i det land.

Og skriget gaar videre. Alle, der vil være arbeidernes ven, maa istemme det. Dagbladene maa i regelen gjøre ligesaa, da jo et betydeligt antal af deres abonnenter er arbeidere. Og gjennem pressen forplanter skriget sig til alle kanter, til det høres overalt og atter høres saa ofte, at folk uvilkaarlig kommer til at tro, at det indeholder en af de store, uimodsigelige og almengjældende sandheder — at kineserne virkelig er en truende fare for landet, og at kineserhad er en pligt.

Og for det dumme, grundløse skraal bøier saa det store lands regjering sig og nedværdiger sig til handlinger, der simpelthen er infame, og som amerikanske skolebørn engang vil rødme ved at læse om i sit fædrelands historie.

Hvor liden virkelig grund der er for det hele spektakel, sees bedst deraf, at der blot findes 100,000 kinesere i hele de Forenede stater, og det overveiende antal af disse er beskjæftigede som „vaskekoner", kokke og i lignende stillinger, hvor de aldeles ikke konkurrerer med hvide arbeidere, og hvor de slet ikke arbeider for nogen urimelig liden betaling. Tvertom, de tager sig virkelig meget godt betalt for sit arbeide og tjener mere end mangen hvid arbeider. I det hele viser kineserne

sig noksaa lærvillige i retning af at kræve amerikanske priser og løn for sit arbeide. Men slige simple fakta kan ikke hindre skrig og fordom. Den er ikke arbeidernes ven og god patriot, som kommer med slige oplysninger. De hører intetsteds hjemme. „Væk med kineserne!“ er parolen; den er kort og grei; grunde og fakta giver man en god dag.

Hvad der søges opnaaet er praktisk talt at udvise af landet alle kinesere ved at gjøre dem opholdet der altfor ubehageligt.

De nye love, der traadte i kraft den 5te mai, kræver, at hver kineser skal „indskrives“ hos politiet og bagefter give melding om enhver flytning o. l., — med andre ord, han sættes under administrativ opsigt. Uden saadan indskrivning kan han uden videre arresteres og jages ud af landet. Den oprindelige lov krævede ogsaa, at der med indskrivningen skulde følge mandens fotografi. Denne bestemmelse, der var kineserne særlig modbydelig, er dog blevet sløifet.

Indtil den 5te mai havde imidlertid blot ca. 6000 kinesere ladet sig registrere. De øvrige 100,000 er altsaa nu efter loven hjemfalden til fængsel og udjagning.

Hvilket opbyggeligt syn, om vi faar opleve at se 100,000 anerkjendt dygtige, arbeidsomme, lovlydige, hæderlige mennesker udjagede fra det store, frie Amerika! — Hvilken glæde for modstandere af folkestyret al verden over; hvilken jubel der vil blive i deres leir!

Heldigvis er der endnu mulighed for, at folket vil komme til fornuft, før det sætter en slig skamplet paa sit skjold. Kineserne vil ikke passivt underkaste sig. De har dygtige førere og mænd med store pengemidler i sin midte. De vil kjæmpe for sin ret til at blive paa amerikansk grund, hvor de engang har bosat sig, saalænge de lyder landets love. De skyder sig ind under konstitutionen og erklærer de mod dem udfærdigede love for grundlovsstridige. De vil for landets høiesteret forsvare sin frihed og ret mod kongres og regjering. Den amerikanske høiesteret har det i sin magt at erklære en hvilkensomhelst lov ugyldig paa grund af grundlovsstridighed, selv om begge kongressens huse har vedtaget den med overvældende majoritet og præsidenten har sanktioneret den. Høiesteret bliver saaledes et slags overhus, der sidder tildoms over selve senatets handlinger. Heldigvis er høiesteret aldeles upolitisk og bestaar af absolut uafhængige og karakterfaste mænd. Der skal ikke være liden sandsynlighed for, at disse antikinesiske love vil blive ugyldiggjorte af den anførte grund, og at landets høiesteret saaledes vil øge sin anseelse og hæder ved at redde fædrelandet fra den skam, der truer det.

Imidlertid vil vel paa denne tid en del kinesere sidde i fængsel — fordi de er kinesere. Man vil dog i de østlige stater blot foretage nogle faa arrestationer for forms skyld og for at faa sagen frem for domstolene. Autoriteterne vil saa fremskynde sagen. De lavere retsinstanser vil paadømme den hurtigst muligt og lade den gaa til høiesteret, hvor andre sager — paa grund af dennes vigtighed — vil blive sat tilside for den. En afgjørende høiesteretsdom vil vel saaledes ikke saa længe lade vente paa sig. Imidlertid vil ingen videre fængslinger eller udvisninger blive foretagne. Man vil afvente dommen.

Paa stillehavskysten er det dog muligt, at de lokale autoriteter af skriget vil tvinges til at foretage en del massefængslinger uden at afvente dommen — saafremt ikke unionsregjeringen hindrer det. Heldigvis betyder unionsregjeringen i dette tilfælde det samme som præsident *Cleveland*, der neppe lader sig skræmme af skriget og neppe undlader at bruge al den magt, konstitution og love giver ham til at hindre slige fængslinger saavelsom enhver streng optræden mod det stakkars for-

fulgte folk, før høiesterets dom er falden og lovenes overensstemmelse med forfatningen er afgjort.

— Det er allerede tidligere blevet omtalt i „*Kringsjaa*", hvorledes i Amerika de elektriske sporveisnet strækker sig længer og længer ud fra byernes centrer og udover det omliggende land, ud til nærliggende forsteder, villadistrikter og landsbyer og efterhaanden mødes med linjer, der paa samme vei er forlængede ud fra andre byer. Der opstaar saaledes elektriske sporveie, der forbinder forskjellige storbyer og konkurrerer med de dampjernveie, der før har havt et monopol paa færdselen. Efterhaanden indrettes saa disse sporveie efter denne konkurrence; farten øges, og der benyttes flere vogne i et tog. Følgen er, at det i et par tilfælde har vist sig ugjørligt for jernbanerne at konkurrere; de har maattet trække sig tilbage og har overladt den elektriske bane marken fri.

Alt dette har dog blot aabnet folks øine for de elektriske baners muligheder. Det er blot en liden famlende begyndelse. Der er nu i flere stater dannet kompagnier (i staten Connecticutt alene ikke mindre end 100) for at anlægge første klasses elektriske baner mellem forskjellige byer med sidelinjer til alle smaabyer og bygder udover landet. Og disse kompagnier holder netop paa at søge om tilladelse til at besørge gods- saavel som passagertrafik.

En elektrisk bane behøver ingen særlig underbygning. De vanlige landeveie kan benyttes til den. Den kan slynge sig frem ad allehaande kurver, opad temmelig bratte bakker, følge elveløb, benytte den ene side af den allerede anlagte landevei og dog lette trafiken i overordentlig grad, og hvor denne ikke er særdeles stor, udrette alt, der er paakrævet, lige saa godt som den vanlige jernvei.

Det er merkeligt, at disse baner, der synes som skabte for vort land, endnu ikke har faaet indpas hos os. Med telefonen har det gaaet saa overordentlig hurtig, med de elektriske sporveie derimod saa bedrøvelig smaat. Sandsynligvis vil der dog ogsaa paa dette omraade komme fart i udviklingen, saasnart den første begyndelse er gjort, og vi har lært disse baners nytte og muligheder at kjende. Det er vel ubetinget i denne retning, vi hos os maa se efter det billige og dog tidsmæssige kommunikationsmiddel, vi trænger saa saart. Vanlige jernveie kan aldrig komme til at spille den rolle hos os, som de gjør i andre lande. Dertil er deres anlæg i vort fjeldland for kostbart. Baner derimod, som ikke er vanskeligere at bygge — tvertom lettere — end en vanlig kjørevei, og som dog kan besørge en betydelig trafik og tilstede hastigheder, der svarer til vor tids krav, — baner, som vi kan have raad til at lægge op gjennem hvert dalføre, og hvormed vi kan sammenknytte alle landets bygder, synes jo dog som skabte for os. Og slige baner har vi færdige og staaende til vor raadighed i de elektriske baner.

Vel var det vistnok, om *lidt* af de kapitaler, der benyttes til bygning af vanlige jernbaner i vort land, bevilgedes til et elektrisk jernbanenet. Drivkraften burde vi kunne skaffe os billig — fra fossene i det vasdrag, som banen følger.

Det kommer nok. Vasdragene er Norges rigdom, en sand guldgrube, og elektriciteten den faktor, som kan omsætte denne rigdom til gangbar mynt.

— Det amerikanske ugeblad „*Harper's Weekly*" — det største og bedste, illustrerede ugeblad i Amerika — giver i sit sidst ankomne nummer et billede af „Viking" for fulde seil med et portræt af dens kaptein.

Peter Ibbetson.

Af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for *„Kringsjaa"*).

(Fortsættelse).

Især holdt jeg af en dok ved „London Bridge", hvorfra to store dampskibe — „Seinen" og „Delfinen" — vexelvis reiste til *Boulogne-sur-Mer*. Jeg iagttog de lykkelige passagerer, som skulde afsted til Frankrige, og blandt hvilke enkelte i det bedste humør allerede var blevne gode venner paa det solbeskinnede dæk, medens andre havde det travlt med sine teltstole, tidsskrifter og romaner.

De forskjellige lyd fra dampkjedel og maskineri — hvilken deilig musik var det ikke! Selve lugten i kahytten og den følelse, der kom over en ved at se messingbeslaaede, oljede trapper, var en nydelse. Aa, lykkelige reisende, som havde raad til at være med paa alle disse behageligheder og til at faa se Frankrige oven i kjøbet!

Til Frankrige.

Snart gjorde et stort, hvidt solseil agterdækket til et paradis, hvorfra man efterhaanden kunde iagttage Themsens hurtig forsvindende panorama. Klokken lød for at anmode ikke-passagerer som mig om at gaa i land. Dampskibet kastede løs fra bryggen under en velklingende sang og raab fra mandlige struber og en langsom, afbrudt plasken af hjulene, og saa banede det sig omhyggelig vei østover mellem smaaskibene paa floden, medens der viftedes med nogle faa lommetørklæder paa en venlig, afskedstagende maade — *„auf wiedersehen!"*

Aa, den, som bare kunde staa ved siden af den tarvelige mand i sydvest ved roret og se London Bridge, St. Paul og Tower forsvinde — for aldrig, aldrig mere at se dem igjen! Intet *„auf wiedersehen!“* for mig, kunde jeg bare slippe bort!

Undertiden vendte jeg min gang vestover og frydede mine graadige øine ved synet af den livlige sommertrafik i Hyde-park eller lyttede til musiken i de botaniske haver i Kensington og saa smukke, velklædte kvinder, hørte deres behagelige, velklingende stemmer og glade latter. Der kom da over mig en længsel, endnu mere lidenskabelig end min længsel mod havet, Frankrige og fjerne lande, og ligesaa uudsigelig.

Efter alt dette var det et sørgeligt fald at skulle gaa og spise min ensomme 70-øres middag og slutte dagen med en bog i mit ensomme logis i Pentonville. Bogen vilde ikke lade sig læse; den blev fornærmet og maatte lægges tilside; thi *„lovely woman; beautiful maid“**) stod der skrevet i luften mellem mine øine og den trykte side. Oversæt disse ord med al deres mening og poesi, hvem der kan, — til fransk f. ex. *„belle femme? belle fille?“* — ha, ha! Nei, vil du faa meningen saa vidt gjørligt frem, maa du helt omskrive udtrykket og sige: *„belle Anglaise“* eller *„belle Américaine“*. — Først da vil en franskmand forstaa dig.

Til andre tider, naar jeg befandt mig i en noget lykkeligere sindsstemning, pleiede jeg ofte at følge min kjærlighed til naturen ved at foretage lange spadserture udover landet. Efter denne sunde motion og de tiltagende naturindtryk smagte 70-øresmiddagen mig bedre, den lille dagligstue i Pentonville var mere som et hjem og bogen mere som en ven for mig.

Jeg læste nemlig alt, hvad jeg kunde komme over paa fransk og engelsk; romaner, reiseskildringer, historie, digte, videnskab, alt som korn fra den triste mølle — mit eget sind.

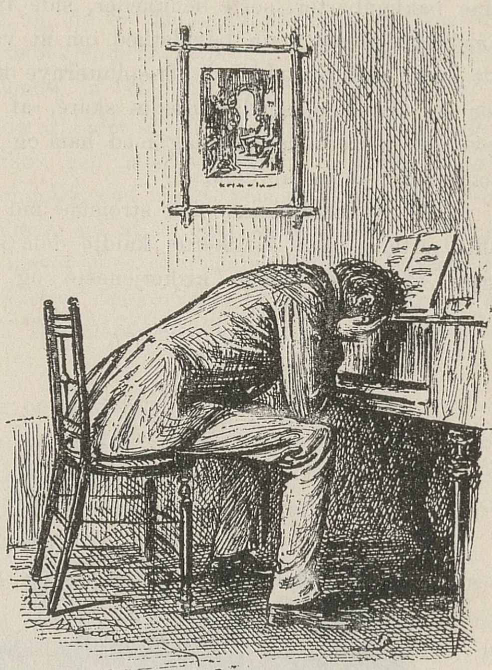
Jeg forsøgte at skrive, jeg forsøgte at tegne, jeg forsøgte paa at skabe mig et *indre* liv, forskjelligt fra mit *ydre* livs triste, dagligdagse styghed, — en liden privat verden for mig selv — og at hæve mig lidt, om kun aandelig, over de omgivelser, hvori det havde behaget skjæbnen at sætte mig.

* * *

Det er en selvsagt ting, at jeg som de fleste andre tænkende ynglinger af et melankolsk temperament, der er pengeløse, misfornøiede med sin skjæbne og henfaldne til at røge sterk tobak (med en tom mave), stadig grublede over tilværelsens gaader — fri vilje og determinisme,

*) Vakker kvinde, vakker pige.

livets hvorfra, hvorfor og hvorhen, det ondes oprindelse, sjælens udødelighed, livets meningsløshed o. s. v., og gjorde mig selv ganske ulykkelig i anledning af slige spørgsmaal.

„Weltschmerz.“

Dersom en eller andeu nysgjerrig forbigaaende havde tittet under rullegardinet i Wharton Street, Pentonville, sent om aftenen, vilde han gjerne være bleven belønnet med det rørende syn af en svær, grovlemmet forhenværende soldat i hendes majestæts livgarde, siddende med hovedet bøiet nedover tangenterne paa et gammelt firkantet piano, som han ikke forstod at spille paa, og grædende ensomhedens og *weltschmerzens* bitre taarer.

Det faldt mig aldrig ind at søge trøst i nogen kirkes skjød.

Jeg var en født vantroende. Har der nogensinde existeret en født agnostiker, saa var det mig; ikke saa at forstaa, at jeg nogensinde havde hørt udtrykket „agnosticisme“; det er en opfindelse fra senere tider . . . .

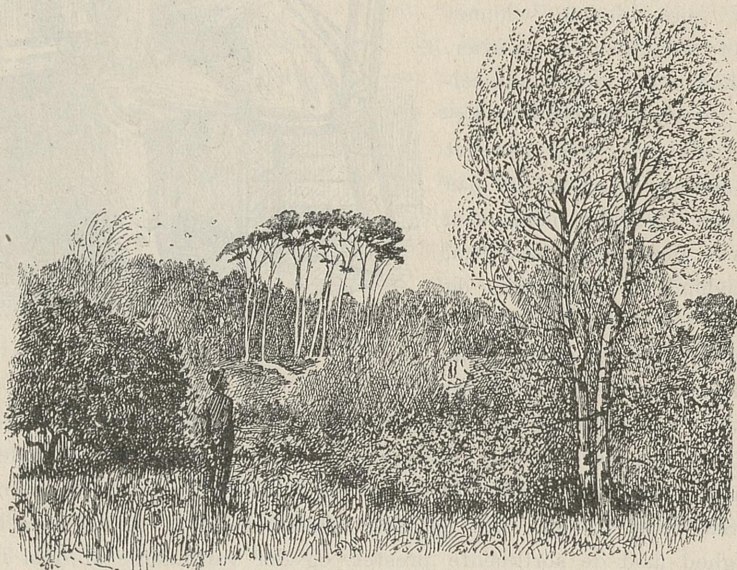
Saa langt tilbage, som jeg kan mindes, nærede jeg en formelig modbydelighed mod de sortklædte prester, og der var mange af dem i Passy.

Hr. mairen kaldte dem *maîtres corbeaux* og syntes ikke at sætte dem videre høit. Hr. Seraskier hadede dem; hans blide, katholske hustru havde lært ikke at stole paa dem. Min kjærlige, kjætterske moder holdt ikke af dem, og min fader, der var født og opdragen som katholik, nærede en umaadelig uvilje mod dem. De havde forfulgt hans guder — tænkerne, filosoferne, de videnskabelige opdagere — Galileo, Bruno, Kopernikus — og bragte ham til at tænke paa inkvisitionens grusomheder og Bartholemæusnattens rædsler. Jeg forestillede mig, at de vilde brænde smaa kjættere som mig selv, om de fik lov til det. Jeg tviler dog ikke nu paa, at de i virkeligheden var de bedste og venligste mennesker af verden.

Den engelske „pastor“ (og der var ingen mangel paa saadanne pastorer i Pentonville) var ikke paa langt nær saa frastødende som Passy-presten;

men han var for mig paa ingen maade nogen sympatetisk fremtoning med sine bakkenbarter, sorte benklæder, side frakke, høie hat og det lille hvide halstørklæde samt sin bevidsthed om at være en gentleman. De var ogsaa alt andet end tiltrækkende de splinternye kirker, hvori han fortolkede ordet for sin alvorlige, søndagsklædte skare, af hvem han neppe vilde anse én god nok til at spise middag med ham og hans hustru — især dersom hun som pige var en af dem.

At se hele denne flok strømme ind en søndags morgen, eftermiddag eller aften, naar klokkerne kaldte dem sammen, og se dem strømme ud igjen efter den lange kirketjeneste og banale prædiken, var meget ned-

Paa landet.

slaaende. Hverdagene i Pentonville var nedstemmende nok; men søndagene var over al beskrivelse triste, uagtet jeg syntes at være alene om den mening. Vane og opdragelse havde akklimatiseret de andre dertil.

Jeg har for længe siden voxet mig fra mine grønne ungdomsdages fysiske antipatier. Selv synet af en engelsk biskop er ikke længer ubehageligt for mig, tvertimod. Og jeg nyder formelig en kardinals skjønhed.

Til trods for al min vantro har dog bibelen og særlig Davids salmer altid været min yndlingsbog, og jeg kan med god samvittighed forsikre, at min sjælstilstand altid har været ærefrygtsfuld og ydmyg. Men alle de argumenter, som har været anførte mod kristendommen (og jeg tror, jeg

kjender dem alle) har reist sig umiddelbart af sig selv i mit indre; de har alle forekommet mig ubesvarlige, og de er da ogsaa til dato ubesvarede. Heller ikke har nogensomhelst trosbekjendelse, som jeg har hørt tale om, forekommet mig trolig eller tiltalende, ja ikke engang rimelig.

Det Guds-begreb, som havde arbeidet sig frem i min bevidsthed uden min egen viljes medvirkning, viste hen mod et væsen, uendelig meget fjernere, mere abstrakt og utilgjængeligt end noget, som menneskene nogensinde har skabt sig i sit eget billede, ud af sit eget hjertes trang — uudgrundelig, utænkelig, uudsigelig, hævet over alle menneskelige lidenskaber, udenfor nogen menneskelig paakaldelses rækkevidde, en guddom, over hvis egenskaber det var frugtesløst at spekulere, en, der maatte omtales som *det*, og ikke som *han*.

Endog som barn havde jeg en mistanke om, at helvede blot var et simpelt skræmsel for uskikkelige smaagutter og smaapiger og himlen blot et uvirkeligt lokkemiddel. Hverken det ene eller det andet sted blev nogensinde omtalt hverken af min fader, moder, majoren eller Seraskiers — de eneste mennesker, som jeg stolede paa.

Naar undtages den omtalte uvilje mod presten, forblev jeg religiøst fuldstændig upaavirket i den modtagelige barndomsalder. Jeg havde læst min katekismus, gjennemlæst bibelen og pleiede, naar jeg gik tilsengs, at fremsige „Fadervor“ og „Gud velsigne papa og mama!“ paa den sædvanlige skjødesløse maade. I min nærværelse blev der aldrig ytret et eneste ord mod religionen af de faa mennesker, som havde min barnlige tillid; paa den anden side blev den øiensynlig ikke tillagt saa stor vigtighed, som man tillagde dyd, sandhed, mod, ædelmodighed, selvfornegtelse, høflighed og især hensyntagen til andre baade høie og lave, mennesker og dyr.

Jeg formoder, at mine forældre var blevne enige om sagen sig imellem og havde bestemt, at jeg paa egen haand skulde finde ud af alle tilværelsens alvorligere problemer — naar jeg opnaaede den tænkende alder — ved hjælp af min egen samvittighed, det kjendskab til livet, som jeg maatte erhverve mig, og den hjælp, de uden tvil vilde have givet mig, om de havde levet længe nok dertil. Jeg gjorde da ogsaa dette og formede mig selv en morallære, hvorefter jeg vilde leve, og hvori religionen spillede en meget liden rolle.

Der var for mig blot én synd, og det var grusomhed. Den hadede jeg, uagtet naturen af uudgrundelige aarsager næsten synes at indprente os den som en nødvendighed og en dyd. Enhver synd, som ikke indbefatter grusomhed, er blot forbrydelse mod egen helbred, god smag, sund sans eller det fælles bedste.

Fri vilje forekom mig at være en umulighed. Vi kunde blot *synes* at ville frit og det kun indenfor grænserne af et ganske lidet triangel, hvis sider var arv, opdragelse og ydre omstændigheder — et lidet geometrisk arrangement af min egen opfindelse, hvoraf jeg ikke følte mig lidet stolt. Det vil sige, vi kan ville let og fort nok naturligvis — *altfor* let og fort —, men vi kan ikke ville, hvad viljens indhold skal være, — heldigvis! Selv personerne i en roman maa handle i overensstemmelse med den natur, den opdragelse og de motiver, som deres skaber, forfatteren, har udrustet dem med, eller ogsaa lægger vi romanen bort og læser noget andet; thi den menneskelige natur maa være sig selv lig i digt som i virkelighed. Endog i galskab maa der være en metode; hvorledes kan da viljen være *fri?*

At bede om noget personligt gode eller om frelse fra det onde, at bøie knæ og opløfte sin stemme i pris og taksigelse for et eller andet jordisk gode, som maatte have tilfaldt en enten ved arv, tilfældighed eller ens egne heldige bestræbelser, — det var i mine øine simpelt hen unyttigt; og uanseet det frugtesløse derved var det en slags krybende anmasselse og uforskammethed, ikke ganske fri for en meget sterk forventning af og anmodning om fremtidige goder. Det forekom mig, som maatte jøderne — et overtroisk forretningsfolk, der ved, hvad de vil, og ikke bryder sig om, hvorledes de opnaar det — maatte have lært os at bede paa den vis. Det er ikke det søde, enfoldige barns bøn, som paa sin uskyldige maade beder om godt veir paa sin fridag; det er den slue handelsmand, som kryber, smigrer og bestikker med nedrig smiger, en fornærmelse i og for sig, idet han hele tiden arbeider paa sin egen lykke her og hisset og paa sine fienders fortabelse. Det er hundens kryben uden hundens trofaste, storslagne kjærlighed. Tænk for en stilling og for et forhold og en handling for en, som Gud har skabt i sit eget billede, dette slue, spekulerende, nederdrægtige kryberi, — den vanlige bøn!

* * *

Den eneste tilladelige bøn kunde være en bøn om mod eller resignation; thi det vilde være en indadvendt bøn, en appel til det bedste i os — vor ære og selvagtelse.

Bøn før og efter maaltidet forekom mig særlig ækel og upassende, naar der er saa mange, som neppe nogensinde har et ordentligt maaltid at takke for. Den eneste og bedste bordbøn i denne verden maa være at give bort halvdelen af sit maaltid til et medmenneske.

* * *

Vi har ingen fri vilje, men i stedet fører heldigvis den magt og stræben, der driver os opad som gnisterne.

At se dette klart og lægge sig det vel paa hjerte er vort sterkeste motiv for efter evne at fremme denne opadstræbende tendens — „*aider le bon Dieu*“ *) —, for at vi maatte kunne stige endnu hurtigere og naa ham endnu snarere, om der gives nogen Gud da! Og naar engang den menneskelige vilje er sat i gang — som en raket, en klokke eller en dampmaskine — og i den rigtige retning, hvad kan den da ikke udrette?

Vi burde med tiden komme til at beherske tilfældighederne i stedet for at lade os beherske af dem. Opdragelsen burde for hver dag føre mere og mere mod et bestemt maal; paa den vis vilde vi til slut komme til at styre og lede arvelighedens kraft og lov med vore egne hænder, i stedetfor at overlade det til et blindt tilfælde.

Som barnet er fader til manden, saa skulde den nuværende menneskerace blive fader til — hvad?

Netop her stansede mine spekulationer. Dette er nemlig den ubekjendte størrelse i en ligning, som *Peter Ibbetson, arkitekt og tilsynsmand, Wharton Street, Pentonville*, ikke kunde udregne.

Som orangutangen forholder sig til Shakespeare, forholder Shakespeare sig til . . . ?

Som den kvindelige chimpansee forholder sig til Venus af Milo, forholder Venus af Milo sig til . . . ?

* * *

Saaledes var min troesbekjendelse paa den tid. Jeg havde udarbeidet den ganske alene uden hjælp udenfra — et meget skrøbeligt arbeide vistnok, men ialfald mit eget.

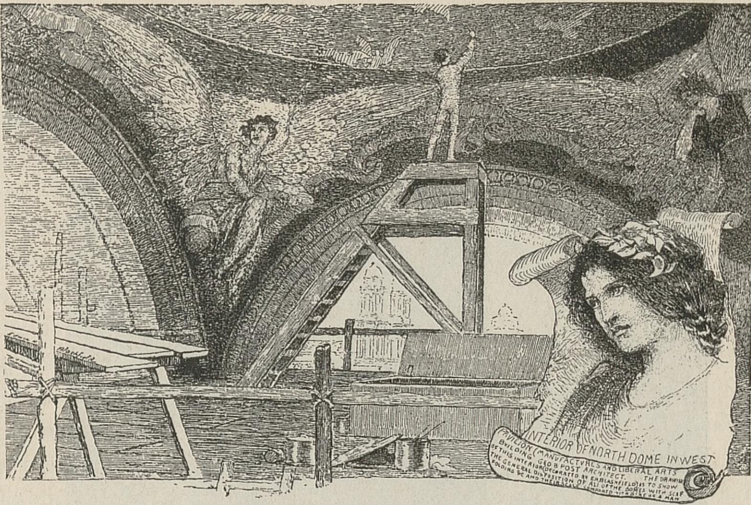
Uagtet slige tanker laa i luften som rensende skyer, var de dog ikke endnu fremstillede paa tryk. Folk vovede ikke dengang som nu at skrive om det slags ting i romaner og tidsskrifter, som alle kan læse og deraf lære at tænke lidt selvstændig og ærlig bekjende, hvad de tænker og tror, uden at frygte for et forfærdelsens hyl baade fra prester og lægfolk.

(Forts.)

*) Hjælpe vorherre.

Vægdekoration (tympanum) fra „kvindernes bygning“.

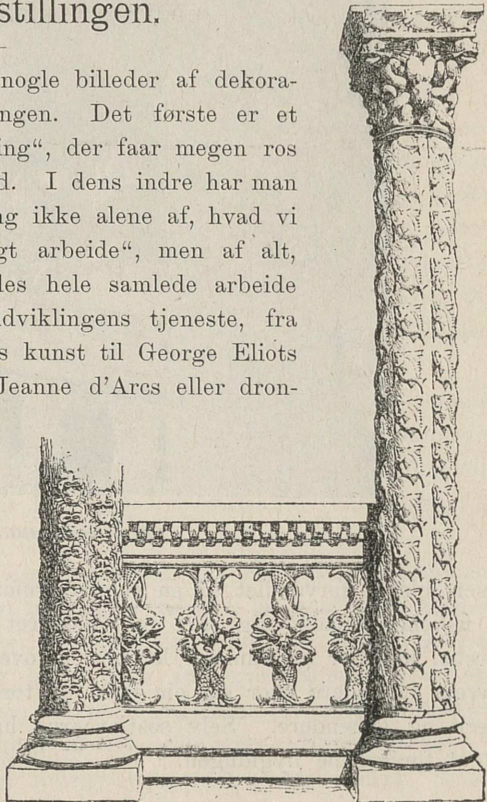

Fra verdensudstillingen.

Vi bringer i dette numer nogle billeder af dekorationsdetaljer ved verdensudstillingen. Det første er et vægmaleri fra „kvindernes bygning“, der faar megen ros for sin gjennemførte smagfuldhed. I dens indre har man søgt at skaffe en fyldig udstilling ikke alene af, hvad vi til dagligdags kalder „kvindeligt arbeide“, men af alt, hvad kvinden har udrettet, hendes hele samlede arbeide i civilisationens, kulturens og udviklingens tjeneste, fra søm til literatur, fra kokkepigens kunst til George Eliots og fra husmoderens verk til en Jeanne d'Arcs eller dronning Elisabeths.

Ovenstaaende billede giver en idé om, hvorledes man har gaaet frem for at male indsiden af de store kupler, der kroner flere af bygningerne. Som man ser, opførtes først et stillads med et gulv i høide med kuppelens nederste del, og paa dette gulv benyttedes saa mindre stilladser og flytbare trapper.

De to sidste billeder gjengiver partier af fiskeriudstil-

Fra fiskeriudstillingen.

lingen, der som helhed er afbildet i et tidligere hefte af „Kringsjaa“. Man synes efter disse prøver at dømme at have været ganske heldig med at skabe noget harmonisk og arkitektonisk skjønt ud af former og sujetter fra fiskenes verden. Den hele bygning er paa den maade, som billedet

Fra fiskeriudstillingen.

viser, blevet forvandlet til en eneste svømmende, krybende fiskeverden, — et fiskenes palads, slig som en begeistret fisker kunde drømme sig det. Krebs, krabber og hummer kryber op over søiler, aal og sværdfisk og alle havets vidundere snor sig om dem, og torsk, flyndre og knur danner rækværk og gelændere. Selv søstjernerne har fundet sin plads og gjør sit til at forskjønne bygningen.

Kemien.

(Efter professor *T. E. Thorp* i *„Fortnightly Rewiew“*).

Som videnskab er kemien ikke mere end hundrede aar gammel. Før vort aarhundredes begyndelse famlede man blot med experimenter og forsøg i mørke. Man kjendte ikke de love og principer, der raader i kemiens verden, forstod ikke de kræfter og fænomener, man satte i bevægelse og fremkaldte. Først ved den heldbringende opfindelse eller opdagelse af atomteorien omkring aarhundredets begyndelse blev en kemisk videnskab mulig, faldt der lys over det dunkle omraade og kom der orden i de tilsyneladende forvirrede og kaotiske fænomener. Atomteorien har været og er for kemien, hvad læren om tyngdekraften er for den fysiske videnskab. Den gav os forstaaelse af, hvad der foregaar omkring os og under vore hænder i naturens og i vore egne laboratorier. Og den ikke alene viste sig tilstrækkelig til at forklare alle de fænomener, man dengang kjendte til, den har vist sig at passe paa alle senere opdagelser og at give vink om og bane vei for erkjendelsen af forhold og love, som experimenterne bagefter godtgjør.

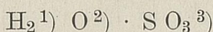
Før man fuldt forstod og havde anvendt denne teori, var der blot to ting, som man i en kemisk forbindelse lagde merke til og kunde analysere, nemlig vægten af de forskjellige elementer, der indgik i en forbindelse, — forholdet mellem disse elementer — og dernæst disse elementers natur. Men ved hjælp af disse to iagttagelser og analyser alene vilde man aldrig være kommet langt. Der er et tredie forhold, der bestemmer en kemisk forbindelses karakter, og som vi aldrig kunde have lært at kjende og forstaa uden ved atomteoriens hjælp, — det er den maade, hvorpaa de forskjellige elementer er forbundne.

Der er mange forbindelser, som indeholder nøiagtig de samme elementer i præcis det samme forhold, og som dog er saa forskjellige fra hinanden som nat fra dag. Det er *maaden,* hvorpaa elementerne er forbundne, der gjør forskjellen, og denne maade kan alene forstaaes og udtrykkes ved hjælp af hypotesen om atomer.

Al materie tænkes bestaaende af molekyler. Et molekyl er den mindste selvstændige del af et stof. Men molekylet bestaar atter af flere atomer.

Hvert enkelt molekyl udviser selve stoffets natur; det er en del deraf. Alle molekyler i et vist stof er lige. Men atomerne inden det enkelte molekyl er ikke lige. De bestaar af de forskjellige kemiske elementer. Vand f. ex. bestaar af en utallighed af vandmolekyler. Hvert molekyl er vand. Men hvert enkelt af disse molekyler bestaar af tre atomer, hvoraf de to er vandstof og det ene surstof.

Et stofs natur afhænger altsaa af de elementer, hvoraf hvert molekyl i stoffet bestaar, og af det forhold, hvori de forefindes, den maade, hvorpaa de er forbundne. Vanlig svovlsyre — for at tage et velkjendt exempel — indeholder to dele vandstof, en del svovl og fire dele surstof. Det vil sige, at hvert svovlsyremolekyl er sammensat af to vandstofatomer, 4 surstofatomer og et svovlatom. Men mellem disse 7 atomer kan der tænkes mange slags forbindelser: de to vandstofatomer kunde først være blevne forenede med svovlatomet og saa dette med de 4 surstofatomer, eller lignende. Men paa, hvordan disse 7 atomer i hvert molekyl er ordnet, beror stoffets natur i afgjørende grad. I svovlsyren er først de to vandstofatomer forbundne med et surstofatom, dernæst de tre øvrige surstofatomer med et svovlatom, og saa er atter disse to atomforbund knyttede sammen. Med den i kemien brugelige skrivemaade anskueliggjøres dette paa en yderst simpel maade ved at skrive svovlsyre saaledes:

H_2[1] O[2] · S O_3[3])

I løbet af aarhundredet har man lært at kjende sammensætningen af det ene stof efter det andet, og kjender man først sammensætningen, kan man ogsaa altid kunstig fremstille stoffet.

I lang tid holdt man paa, at det var umuligt kunstig at fremstille organiske stoffer. De var resultaterne af livsprocesser, mente man, og lod sig ikke fremstille i laboratoriets retorter. Man drog en skarp skillelinje mellem den organiske og den uorganiske kemi og mente, at kræfter og processer i de to var af forskjellig natur. Nu ved vi, at der ingen slig skillelinje er. De samme love og kræfter hersker i den organiske som i den uorganiske verden. Den eneste forskjel er, at de organiske forbindelser er mere sammensatte, deres molekyler mere kunstig konstruerede. Det er derfor meget vanskeligere at efterspore deres konstruktion eller sammensætning. Det er let nok at finde ud, hvilke elementer de indeholder, og i hvad forhold de forefindes, men vanskeligheden bestaar i at faa rede paa den maade, hvorpaa de gjerne talrige atomer i et molekyl er forbundne, — molekylets konstruktion. Og heri ligger ogsaa hovedvanskeligheden ved at fremstille stoffet paa kunstig maade i laboratoriet. Kjender vi først stoffets sammensætning — molekylernes konstruktion —, saa kan vi ogsaa snart fremstille det kunstig af uorganisk materie. Det er saaledes bevist, at de organiske stoffer ikke er resultaterne af nogen særegen livsproces, men af vanlige kemiske processer, der foregaar i organismen, — ja, at det, vi kalder livsprocessen, ikke er andet end en række kemiske processer.

Der er nu et betydeligt antal af organiske stoffer, som vi saaledes paa

---

1) H. er vandstof. 2) O. er surstof. 3) S. er svovl.

kunstig vis har fremstillet. De er baade af vegetabilsk og dyrisk natur og oprindelse. Sukker f. ex. lader sig fremstille kunstig i vore laboratorier af uorganiske stoffe. Kautschuk og terpentin vil man utvilsomt med det første kunne fremstille kunstig. Forskjellige vegetabilske farvestoffer som indigo kan nu tilvirkes af uorganisk materie. Vanille laves af uorganiske stoffer efter en storslagen forretningsmaalestok.

Her staar vi dog endnu blot ved begyndelsen af en videnskab og dens praktiske anvendelse. Kemien er endnu ung, vor forstaaelse af den og deraf følgende herredømme over naturen er blot fra igaar. Vi er blot komne langt nok til at kunne gjøre os en forestilling om, hvor uendelig meget der her staar tilbage at udrette, og hvilke vidunderlige opdagelser og velsignelser de nærmest kommende aar maa bringe.

Selvmord og vor tids civilisation.

(Frederich L. Hoffman i „Arena“).

Tabel over antallet af selvmord i forskjellige europæiske lande og i fire nordamerikanske stater.

	Pr. million indbyggere.					
	1856—60	1861—65	1866—70	1871—75	1876—80	1881—85
Europa.						
Norge	94	85	76	73		
Sverige	57	76	85	81		
Danmark	276	288	277	258		
England	65	66	67	66		
Irland		14	15	18		
Preussen	123	122	142	134		
Sachsen	245	264	297	299		
Frankrige	110	124	135	150		
Italien		28	30	35		
De Forenede stater.						
Massachusetts . . .	79.9	62.9	60.6	80.0	81.1	90.9
Connectikut	60.6	45.9	54.6	66.2	86.6	103.3
Rhode Island . . .	54.2	56.5	83.5	73.5	62.7	82.1
Vermont			76.2	74.9	90.4	86.7

Ovenstaaende tabel viser antallet af selvmord for hver million indbyggere i flere europæiske lande samt i fire af de amerikanske Ny-Englandsstater.

Det er interessant i forbigaaende at bemerke, at Norge synes at være omtrent det eneste land, hvor der finder sted en jevn og betydelig aftagen af selvmordene. I Sverige tiltager de jevnt og stadig. Det uhyre antal af selvmord i Danmark — mellem 3 og 4 gange saa talrige som i Norge — frembyder ogsaa et fænomen af interesse.

Omtrent overalt er antallet i stigende. Artikelens forfatter henleder særlig opmerksomheden paa den ganske sterke stigning i de amerikanske stater. I enkelte af disse har tallet fordoblet sig paa tyve aar. Forfatteren undersøger specielt forholdet i de store amerikanske byer og giver en tabel (som her hidsættes i sammendrag), der er af interesse som visende, hvor betydelig selvmordsmanien varierer i forskjellige byer i samme land.

Tabel over antallet af selvmord i 11 amerikanske byer:

	Indbyggerantal 1890.	Antal dødsfald 1890.	Selvmord 1890.	Antal dødsfald for hvert selvmord.	Antal indbyggere for hvert selvmord.
San Francisko	298,997	5,378	79	68	3,784
St. Louis	451,770	8,681	98	88.5	4,610
Chicago	1,099,850	21,856	206	106	5,339
Washington	230,392	2,934	21	139.7	7,366
New-York	1,515,301	40,103	239	167.8	6,340
New Orleans	242,039	6,075	30	202.5	5,912
Boston	448,477	10,181	50	203.6	8,969
Brooklyn	806,343	19,827	94	210.9	8,578
Filadelfia	1,046,964	21,732	80	271	13,078
Baltimore	434,439	10,198	25	407.9	17,377
Providence	132,146	2,877	6	479.5	22,024

Som man af tabellen ser, varierer forholdet overordentlig. San Francisco har det største antal selvmord (omtrent svarende til Danmarks middeltal), et paa hver 3784 indbyggere, og Providence det mindste med blot et paa hver 22,024 indbyggere (omtrent det halve af Norges middeltal). I den førstnævnte by forefalder der saaledes sex gange saamange selvmord som i den sidste.

Providence, Baltimore og Filadelfia er tre af de ældre storbyer i østen med rolige og velordnede forhold. Dernæst kommer Boston, Brooklyn og Washington med en halv gang til saa mange selvmord som i Norge i forhold til folkemængden. Og værst staar de vestlige byer, San Francisko, St. Louis og Chicago.

Ganske interessant er den betydelige forskjel mellem byerne New-York og Brooklyn, der omtrent løber i hinanden og i virkeligheden praktisk talt udgjør én by. Den første har et selvmord for hver 6340 mennesker, Brooklyn kun et for hver 7578. Begge er kjæmpebyer; men den sidste har et meget roligere udseende og liv end New-York.

Antallet af selvmord er gjennemgaaende meget større i de store byer end udover landet og i smaabyerne. Naar derfor ovenfor enkelte af disse byers selv-

mordstal sammenlignedes med Norges og Danmarks middeltal, maa man huske, at de sidste indbefatter baade by og land, og at i tilfælde oplandene tages med i den amerikanske statistik, vilde tallene der reduceres til mindre end det halve. Man ser deraf baade, hvor fænomenalt gunstig stillet byerne Providence, Baltimore og Filadelfia er i denne henseende, og hvor merkelig ugunstig Danmark er stillet; dets forholdsmæssige selvmordstal er større for land og by tilsammen end San Francisko alene.

Forfatteren søger dernæst at paavise sammenhængen mellem selvmord og sindssygdomme. Han paaviser, at disse to ting altid gaar sammen. En stigning i selvmordernes antal ledsages altid af en stigning i antallet af sindssyge. Hans statistiske tabeller siger, at for Amerikas vedkommende har sindssygdommene tiltaget i endnu sterkere grad end antallet af selvmord. Og hvad der er tilfældet i Amerika, er ogsaa tilfældet i Europas fleste lande. Der er næsten overalt hvert aar flere og flere, der berøver sig selv livet, og flere og flere, der mister forstanden eller dør som følge af hjernesygdomme. Stigningen er overalt foruroligende og er bleven dobbelt værre paa 20 aar. I Massachusetts dør nu hver tiende person af en hjernesygdom, og for hver 225 mennesker, der dør, dør et for egen haand.

Men at sige, at selvmord og sindssygdom følges ad, er naturligvis ikke det samme som at sige, at den sidste er det førstes aarsag. De er snarere begge følger af en og samme dybere liggende aarsag, af den samme sygelighed i vore moderne samfund. Det er de samme kræfter, der fylder galehospitalerne og driver folk til selvmord. Selvmorderen er kanske altid at regne for lidt syg paa sindet. Men der er noget, der først har gjort ham saaledes syg. Og det er det samme, som driver andre helt fra forstanden og sender dem til sindssygeanstalterne. De direkte aarsager kan have mange navne; men bag de fleste, mener forfatteren, ligger der en grundfeil i vor civilisation — den feil, der gjør livet for de fleste til en stedse haardere og vanskeligere kamp for tilværelsen. „Næringssorger" paa den ene side og den hidsige søgen efter altid større formuer paa den anden med al den ængstelse, nervøsitet, alt det overarbeide og de samvittighedsskrupler, som derved affødes, hører efter forfatterens mening til de aller vigtigste aarsager til sindssygdomme og til selvmord. De er begge bylder og sygelige udbrud paa samfundslegemet, der advarer os om, at ikke alt er, som det bør være. Man har kaldt selvmordsmanien en civilisationens syge. Men en saadan benævnelse er falsk og misvisende. Det er ikke civilisationen, der bærer skylden, men civilisationens mangler og ufuldstændighed, den barbarisme og vildskab, der endnu existerer i vor midte, og som vi ikke endnu har faaet fjernet. Selvmord og sindssyge iblandt os er blot tegn paa, hvor fjernt vi endnu staar fra en virkelig civilisation, hvor raa og udannede vore samfund endnu er. Som *Guizot* har sagt: „Samfund og civilisation er endnu i sin barndom. Hvad fremtiden bærer i sit skjød, er noget uendelig større og bedre."

Nicaragua-kanalen.

(Efter *„Harper's Weekly"*).

Nicaragua-kanalen, der for største delen af sin længde er inden staten Nicaraguas territorium og forøvrigt vil danne denne stats grænse mod Costa Rica eller befinde sig paa den sidstes omraade, vil fra kyst til kyst blive ca. 270 km. lang. Heraf er dog blot 45 km. gravet kanal, 135 er kanaliseret flodleie og resten, 90 km., gaar igjennem Nicaraguasøen — en betydelig indsø (180 km. lang og 65 km. bred) med en dybde af indtil 240 fod. Den hele kanalreise vil kunne gjøres paa mindre end 30 timer. Sluser og sluseporte vil blive store nok for de største atlanterhavsdampere, og den mindste dybde er 28 fod. Der er sex sluser, tre paa vestsiden og tre paa østsiden. Fra tredie til fjerde sluse er der en horizontal strækning af 246 km., hvori er indbefattet de 90 km. gjennem Nicaraguasøen, og hvorigjennem saaledes de største skibe kan dampe uden stans eller hindring. De strækninger, hvorpaa sluserne forekommer, udgjør saaledes tilsammen blot 24 km. Den første sluse, regnet fra øst, er 14 km. fra *Greytown* havn, inde i landet og saaledes i krigstilfælde udenfor fiendtlige kanoners rækkevidde. — Fra søen damper man saaledes uden hindring 14 km., før man kommer til den første sluse. Efter at have passeret denne seiler man atter uden hindring 5 km. længer, hvorefter to sluser passeres, der tilsammen løfter skibet 75 fod, og man befinder sig saa paa den omtalte horisontale strækning og møder ingen nye hindringer paa 246 km. Efter at have passeret denne længde træffer man den første sluse for nedgaaende, 6 km. fra det stille havs kyst. Den sidste sluse er to km. fra kysten. Efter at have passeret den naar man *Brito* havn og det aabne hav.

Søen Nicaragua og altsaa kanalens lange horisontale strækning ligger 107 fod over havet. Søen har plads for alle verdens flaader og indeholder flere betydelige øer, deriblandt en, der er over 16 km. lang, 9—10 km. bred og med bakker og fjeld, der naar op til en høide af 5000 fod over havet og saaledes frembyder ethvert muligt og ønskeligt klima. Disse øer vilde med lethed lade sig omdanne til sterke fæstninger og flaadestationer.

Kanalen vil ogsaa have flere andre betydelige udvidelser eller bassiner, hvor hele flaader kan lægge til, uden at skibsløbet stænges, — det ene vil have plads for 100 af de største skibe, — og langs kanalens hele længde vil der være en overflod af steder, hvor skibe kan passere hinanden.

Klimaet siges at være sundt, hvad der skal skyldes de fremherskende kjølige nordøstlige vinde og den høitliggende Nicaraguasø's indflydelse.

Artikelen i „*Harper's Weekly*“, hvorfra disse oplysninger hentes, lægger særlig vægt paa kanalens betydning for de Forenede stater i krigstilfælde. Efter forfatterens mening maa den amerikanske regjering strax skride ind og befæste kanalruten. Tilladelse dertil vilde de to smaa republiker Nicaragua og Costa Rica vistnok gjerne give af den gode grund, at de ikke kunde negte den. Forsøgte de derpaa, saa fik man bruge magt. De to republiker har tilsammen 625,000 indbyggere, hvoraf de 90 procent er indianere, negre og blandede racer. At bemægtige sig ruten vilde være en let sag og at forsvare den endnu lettere.

Nicaragua-søen kunde omdannes til en prægtig orlogshavn med uindtagelige fæstninger, og hvorfra en amerikansk flaade paa faa dage kunde naa og forsvare saavel østkysten som vestkysten af de Forenede stater. Hele Vestindien vilde man herfra kunne beherske. $2^1/_2$—3 dagsreiser vilde bringe Nicaraguaflaaden til hvilketsomhelst sted i Vestindien. I krigstilfælde kunde den gjøre udfald og landgang paa de mest uventede steder og være tilbage igjen i sin sikre og utilgjængelige indlandssø, før fiendens flaader fik nys om dens togt. Den kunde støtte den amerikanske atlanterhavseskadre i et søslag udenfor Ny-England og 15 dage senere deltage i et søslag i Kaliforniabugten. Den vilde saaledes være mere end jevnbyrdig med to fiendtlige flaader.

„Kringsjaa“-klubber.

(Af *redaktøren*).

Fra forskjellige dele af landet har „*Kringsjaa*“*s* redaktion modtaget yderst opmuntrende skrivelser om den hygge og tilfredsstillelse, som tidsskriftet har skaffet. Jeg er herved bragt ind paa en tanke, som jeg her skal faa lov at fremsætte.

Der findes i Amerika spredt ud over det hele land i by og bygd en hel utallighed af foreninger, af delvis — men kun delvis — literær karakter. De befatter sig i virkeligheden med alt muligt. Der diskuteres, drøftes og studeres tidens store spørgsmaal ved hjælp af de bedste bøger, autoriteter og udtalelser paa sagens omraade. Der læses og drøftes fædrelandets og udlandets store digtere, forfattere og tænkere og deres budskab til menneskene. Kort sagt, der søger man at sætte sig ind i og at leve med i tidens yrfulde, prægtige liv paa alle omraader

Foreningerne har intet fælles, jernfast og uforanderligt program. De retter sig efter medlemmernes trang og evner, er ganske fordringsløse, uformelle. Men de udretter et umaadeligt arbeide til det gode. De hjælper til at give liv og karakter der, hvor de indføres, en lidt høiere og noblere tone. De gjør samtidens og alle tiders største tanker til alment eie. De løfter livet og giver det lys. Der gaar lys og glæde ud fra dem. Jeg har seet dem arbeide, og jeg har seet deres frugter og ved, at den løftning, de giver livet, og den bedring, de bevirker, er reel og betydelig.

De begynder gjerne helt smaat og fordringsløst. Et snes mennesker

i en bygd — mænd og kvinder — slaar sig sammen i den hensigt at samles af og til, ikke for at spise, drikke, sladre og pjatre, men for at samtale om sager, ideer, tanker og levende mænd, — samles ikke om et punschebord og en steg, men om store, løftende tanker. Man vælger en leder, eller lader alle medlemmer lede møderne efter tur. Dernæst vælges saa en eller flere inden- eller udenlandske forfattere for en sæsons studium og drøftelse. Man læser dem hjemme og mødes for at samtale om dem og de ideer, de fremsætter. For at faa samtalen til at gaa bedre, benyttes gjerne et par korte, skriftlige afhandlinger om det drøftede emne, skrevne af et af medlemmerne. Man kan forestille sig, hvilken rig vinter man paa den vis kan tilbringe med *Carlyle,* f. ex.; tilegne sig en hel uendelighed af nye og livsudviklende tanker. Eller hvad hygge, nydelse og gavn kunde man ikke paa den vis faa af en vinter, tilbragt med at læse, drøfte og diskutere *Ibsens* verker?

Bedst er det jo, om der blandt medlemmerne findes nogen, der paa forhaand er nogenlunde vel hjemme i emnet og kan tage ledelsen i sine hænder. Men der er ogsaa betydeligt udbytte ved at maatte grave sig igjennem en stor forfatters ukjendte verden af tanker og ideer uden slig hjælp.

Siden jeg først blev kjendt med disse foreninger, har det altid været mit ønske at se dem indført ogsaa hos os efter samme storslagne maalestok som derover. Der skal et navn til for alt. Hvorfor er ikke „*Kringsjaa*“ et godt navn for en slig forening, hvis maal det netop er at give medlemmerne anledning til at kaste et blik ud omkring til alle kanter, ud over vante grænser og forhold, vante tanker og ideer, ud i det nye og det store? Navnet passer paa alle former af en slig klub, enten den er en simpel læseforening, en literær forening eller blot et slags selskabelig samtaleklub. Maalet er altid at se „viden ud“ og „viden omkring“ — et *kringsjaa.*

Der behøves intet tillæg af „klub“ eller „forening“ til navnet. „Kringsjaa“ alene er nok, — et „Kringsjaa“. — Tønsbergs eller Odalens „Kringsjaa“. Navnet er kort, greit, betegnende og alment, — lader sig som sagt anvende paa alle mulige former af en slig forening.

I Amerika har saa disse lokalforeninger samlet sig i store nationale organisationer eller forbund, der raader over betydelige midler og kræfter, er i stand til at sætte storslagne projekter — som nationale studiemøder i sommertiden — igjennem. For disse møder vælges et eller andet naturskjønt sted. De deltagende leirer sig der i telte, bliver der en uge, en maaned eller 2 eller 3 maaneder, eftersom de er i stand til. Der reises store telte eller bygninger, der benyttes for rækker af populære foredrag af universitetslærere og jurymænd. Man læser, studerer, hører foredrag, omgaaes en mængde dannede mennesker fra alle landets egne, morer sig i

en prægtig natur blandt folk, der alle har intellektuelle og høiere interesser. Og man reiser hjem, forfrisket og med et deiligt og berigende minde i sindet.

Maatte vi ogsaa hos os en vakker dag kunne samles til et stort norsk nationalt *Kringsjaa* her i omegnen af Kristiania, i Hardanger, ved Rjukanfossen eller ved Trondhjemsfjorden! — Paa snarligt møde der, alle „*Kringsjaas*“ læsere!

Og imidlertid: vil ikke en og anden ud gjennem byer og bygder sætte igang med at danne de mindre, lokale „Kringsjaa“, der trænges først?

Begynd med vore egne forfattere. Tag Ibsen og Bjørnson først, — saa alle de andre. Og faa saa glimt af udlandets store aander og tankefyrster ind imellem. Redaktøren vil altid med glæde staa til tjeneste med, hvad raad han evner at give, og med videre oplysninger, om de ønskes, om disse foreningers arbeidsmaade i Amerika. Forhaabentlig vil ogsaa tidsskriftet „*Kringsjaa*“ være til ikke liden hjælp for slige foreninger. Paa enkelte steder turde det endog falde lettest foreløbig at samles om diskussion — for en del af mødetiden — af de spørgsmaal og de sager, der efter udlandets tidsskriftspresse refereres og behandles i „*Kringsjaa*“. (Paa lignende vis benyttes ofte i Amerika tidsskriftet „*Public Opinion*“).

I ethvert fald, — lad os faa foreningerne. Sommeren er ligesaa godt egnet dertil som vinteren. Mød i en have, paa en veranda — og *læs* ikke, men bare samtal. Læs hjemme. Og fremfor alt, lad foreningerne være fælles for mænd og kvinder. Lad os ikke længer gaa livet igjennem paa samme vis som vore forfædre sad i kirkerne, — mændene for sig paa den ene side, og kvinderne for sig paa den anden. Det gaar ikke. — Og sæt ingen aldersgrænse. Der er folk paa 80 aar, der er yngre til sinds end de fleste paa 18, og folk paa 18, der har hele sjælen fuld af rynker og er altfor trætte og udlevede til at dele haab, tro og lysere, intensere liv med en slig samling af livsfriske mennesker, som ethvert Kringsjaa burde være.

Og til slutning: Lad ikke den, der føler, at her virkelig er noget af værd, noget, der kan hjælpe til at hæve og forskjønne det daglige og selskabelige liv iblandt os, og som selv føler trang og lyst til noget saadant, — lad ham ikke sætte sig til at haabe og vente paa, at andre vil tage sig af sagen og faa den i gang. Lad ham gjøre det selv, saa kommer der nok hjælp. Og spild ikke tiden. Hvad der gjemmes, det glemmes saa let. Faa et dusin venner og bekjendte sammen og dan et „Kringsjaa“. Det lønner sig. Det vil skaffe mere hygge og nytte end nogen aner.

Saa tilværks da!

Skandinaviske tidsskrifter.

„*Nyt Tidsskrift*“ for mai hàr en egte Bjørnsonsk fortælling, „En dag“ af digteren selv. Med slig inderlighed og hjertevarme skriver jo ingen i vort sprog uden Bjørnson. Personerne er som hans egne børn; linjerne kjæler for dem; vi føler, hvor digteren holder af dem, — føler den rige, varme kjærlighed og ømhed bag ordene. Han skriver øiensynlig, fordi han elsker og ynkes.

. . . . Lad os lægge al smaalighed og trange forholds opfatning til side og af hjertet hylde den mand, der har beriget vor literatur og vort aandsliv, som Bjørnson har gjort. Lykkelige vi, saalænge der elskes og skrives slig i vor midte.

Digteren frabeder sig al sammentrængt gjengivelse af hans fortælling. Et ønske, der selvfølgelig blev at respektere, selv om ei fortællingens natur — den er nærmest et digt i prosaform — gjorde slig gjengivelse yderst vanskelig.

Prof. *Sars* leverer sit i studentersamfundet holdte foredrag om „Unionen og Europa“ og *Lars A. Havstad* en artikel om race og nationalitet, der betoner trangen til sammenhold mellem de skandinaviske folk, for at den germaniske race ikke derved skal blive svækket og ligge under i kampen mod den slaviske. De to artikler hører sammen og viser os sagen fra to forskjellige synspunkter.

Desuden indeholder heftet en oversat artikel om „den kooperative bevægelse i Frankrig i de sidste ti aar,“ — en artikel, jeg forbeholder mig i næste hefte af „Kringsjaa“ at fortælle noget om og af.

„*Samtiden*“s maihefte begynder med en fortælling af Knut Hamsun, „Glahns død“. Den er hentet fra Indien og minder levende om Rudyard Kiplings indiske fortællinger. Stilen er den samme; men paa dette omraade har den anglo-indiske forfatter sat et maal, som det er vanskeligt for andre at naa.

Rasmus Steinsvik skriver om „fred og teologerne“. En velskreven, letlæst anmeldelse eller revue af Garborgs bog.

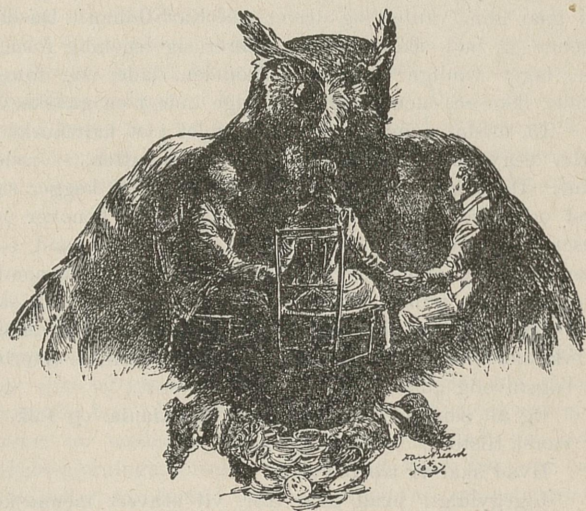
Vilhelm Troye har en udmerket artikel (II) om den ovennævnte engelske forfatter Rudyard Kipling. Troyes ros og pris forekommer dog mig lidt overdreven. Men det er jo for en stor del en smagens sag. Kipling er en glimrende fortæller med ikke lidet lune, et skarpt øie, dyb forstaaelse for en vis type af mennesker og en levende sympati med dem. Med denne begavelse fandt han i Indien et nyt, hidtil unyttet felt, i livet og karaktererne som de der udvikler sig, noget, der netop passede hans geni og gjorde et dybt indtryk paa ham. Han havde saaledes det store held at kunne fremtræde med noget helt nyt, nye karakterer, et nyt liv — Indiens brændende land, klima og liv, skildret af en, som havde streifet om der og sat sig ind i alt dette. Han er en forfatter, man læser med fornøielse, og hvis sunde objektivitet ogsaa ubetinget — som Troye henleder opmerksomheden paa — virker forfriskende paa en i en tid, der er druknet i subjektivitet. Kort sagt, hvad Kipling giver os, er de bedste ting i sit slags, — smaahistorier, fortalt saa levende, saa ildfuldt, at de sidder i mindet i mange aar og giver én en sjelden nydelse, medens de læses; men det er ogsaa alt. Han bringer os ingen manende tanker. Der er intet, der kan sætte dybere merke i liv og aandsliv, — intet uden dette, at han tør hjælpe os frem til en mere udadvendt betragtningsmaade af livet. Men under disse

forhold forekommer det mig lidt „dristigt at forudsige, at hans navn vil blive nævnt blandt vor tids mest repræsentative.“ Jeg kan ikke rigtig tro det. For bare at ta England: Kiplings navn ved siden af saadanne som Carlyle, Ruskin, Browning, Mrs. Browning, George Eliot forekommer mig som klangen af en bordklokke ved siden af svære kirkeklokkers spil.

En interessant oversættelse leverer „Samtiden“ denne gang i et fra tysk oversat foredrag af *Vilhelm Bölsche* om naturvidenskabelig undervisning i skolerne. Særlig lægger foredragsholderen vegt paa, at barnet maa lære at *undre sig overfor det dagligdagse i natur og liv.* Naturvidenskaberne maa bibringes, ikke mekanisk og livløst, men slig, at barnets sans for det underfulde vækkes, slig, at det staar betaget, forbauset, glad og overvældet overfor den livets rigdom og storhed, som videnskaberne aabenbarer.

Fra bogverdenen.

Studier over experimentalspiritismen, grundet paa egne iagttagelser af *P. N. P.*
Olaf Norlis forlag. — Kristiania.

„Gulvet i værelset var belagt med et tykt tæppe. Belysningen fandt sted ved hjælp af to lamper . . . . . Deltagerne indtog sine pladse. Et musikstykke blev spillet paa et pianoforte . . . . . Vi sad nu nogle minutter i spændt forventning. Da viste sig pludselig paa gulvet lige foran kabinettet og midtveis mellem dette og tilskuerne nogle gulagtige lysende striber, der ligesom nordlysflammer udgik fra et centrum. Jeg iagttog fenomenet skarpt. Flammerne trak sig efterhaanden sammen og dannede først en lysegraa og siden blaahvid, svagt fosforiserende taagemasse, der lidt efter lidt antog formen af en kort, oventil halvkugleformig afrundet cylinder, der stundom viste en næsten porcelænagtig glans. Denne cylinder begyndte derpaa tilsyneladende med stort besvær at forlænge sig . . . . til høiden af et voxent menneske. Den havde i dette øieblik ikke liden lighed med en snemand, en sammenligning, som er saa meget mere berettiget paa grund af den sterke kuldefornemmelse, man følte i dens nærhed. Cylinderen havde nu en meget uregelmæssig form, og det var tydeligt

at se paa dens overflade, at der foregik en udvikling indvendig; bevægelsen, der før væsentlig var foregaaet i høiden, begyndte nu at spores ogsaa i andre retninger. Tversnittet øgedes; der viste sig i det bølgende omhylle svage antydninger til hoved og arme, et draperi udformedes, og endelig efter en række besynderlige metamorfoser stod en smuk, mørkladen dame foran os, ordnende sit lange hovedslør, der i rige folder faldt ned over hendes vel udviklede figur. Ja, der stod hun, den unge araberinde, fremtryllet tilsyneladende af intet . . . . ."

— Dette foregik i aaret 1889 i *Kristiania!* Fortælleren gjør indtryk ikke alene af at være en helt troværdig, men ogsaa en nøgtern, kritisk, samvittighedsfuld mand, der ikke let lader sig narre, og ikke let taber den aandelige ligevegt. Det forekommer mig for resten lidt uheldig, at en bog af denne art udgives anonymt. Hvor slige historier fortælles, og hvor bogens værd og betydning beror paa dem, der bliver det af største vigtighed at vide, *hvem* og hvad slags menneske forfatteren er.

I udenlandsk literatur er vi blevne vante ved den slags vidunderhistorier, som denne bog byder os; men her foreligger de, saa vidt jeg ved, for første gang fra helt norsk side. Og det bringer jo sagen lidt nærmere ind paa en at vide, at disse manifestationer, materialisationer og moderne mirakler foregaar, ikke alene i Tyskland, England og Amerika, men ogsaa her i vort eget Kristiania. Norske bondepiger er medierne, gode norske borgere — folk med samme slags øine, forstand og begreber, som resten af os — er vidner, og det hele foregaar her, mens folk gaar som vanligt og driver paa Karl Johan. De døde vender tilbage, sender hilsener og bud, skriver, taler, ifører sig legemlig form, gaar ind og ud ad lukte døre, tager vanlige dødelige i haanden, lader sig fotografere. Og alt sammen hænder ikke en, men hundrede gange inde i en ganske vanlig Kristiania-gaard!

Et dusin mennesker sidder samlet i et halvmørkt værelse. Stjerner og lyskugler begynder at flagre og danse om i luften, — røde, gule, blaa. De lyder navne. De udgiver sig for afdøde aander. De lægger sig paa de tilstedeværendes bryst og arme! . . . . . En kold vind blæser henover de siddendes hænder. Det blæser dem i ansigtet, — voldsomt. Det er en aand, som blæser. De beder den blæse en af de siddende i nakken — saa sker. En aand blæser ganske voldsomt, en anden mere mildt. Man kjender dem paa det. En skeptiker prøver dem, lader først den ene, saa den anden blæse sig i ansigtet eller i nakken efter ordre — og erklærer efter et halvt dusin forsøg, at „han er overbevist". Hans skepticisme var bogstavelig „blæst bort".

Og alt sammen foregaar her i Kristiania, og folk, som enkelte af os kjender, har været tilstede.

Hvad skal vi tro om det?

Ligegyldigt, hvad man tror, vil ethvert menneske — derom er der ingen tvil — læse med interesse denne ganske lille og indholdsrige bog. Man vil lægge den væk ganske „tummelumsk" i hovedet. „Kan disse ting virkelig forholde sig saa?" vil man spørge sig selv. De sprænger og endevender alle ens tilvante, tillærte begreber. . . . .

. . . . . Lad os kaste al slags hyklet overlegenhed og interesseløshed paa dør. Slige fenomener berettes nu fra absolut troværdige, sjelden nøgterne, solide, kritiske folk fra alle verdens kanter. Videnskabsmænd af første rang, de koldeste, klogeste hoveder har iagttaget, observeret, skrutineret, drøftet fenomenerne i aarrækker, og de siger — de, som *har* iagttaget dem — med sjelden enstemmighed:

„Vi kom tvilende, vi har undersøgt; vi har lagt vore hænder i naglegabene; vi er overbeviste; disse ting *er* saa.“

Overfor slige fakta bør vi dog indtage en respektfuld holdning. Sikkert er det i hvert fald, at vi her staar overfor „det vidunderlige“. Her er — man forklare det, som man vil og kan — kræfter, love, fakta, som videnskaben ikke hidtil har regnet med, og som der *maa* tages hensyn til. Det gaar ikke længer an at ignorere og overse disse ting. De *er* i verden, de er dele af liv og natur om os og i os. Det er muligt, at den gjengse forklaring af fenomenerne er feilagtig; det er mulig, at det hele er blændverk, hallucination, sansebedrag; men selv om saa er, saa er det blændverk og sansebedrag af saa merkværdige dimensioner og under saa vidunderlige forhold, at der ogsaa da maa være meget at lære paa dette omraade. Men det *kan* ikke være bare blændverk og sansebedrag. Det *er* noget mere. Vi staar overfor fakta, der *maa* væsentlig ændre vore vante begreber, der utvilsomt vil kaste betydelig lys over livets gaader og problemer. Kuns ligefrem dumhed kan modsætte sig, at dette livsfelt bliver omhyggelig undersøgt. Resultatet — hvad det end bliver — kan blot øge vor viden. Kun dumhed og fordom vil negte at se, — naar der er noget at se; vil sætte sig op mod kjendsgjerningerne og negte at tage en hel række af dem i betragtning, fordi de ser underlige, uvante, mindre respektable ud.

Det er unødigt at opfordre til at læse denne lille bog. Den vil blive læst. I en tid og hos et folk, hvor man særlig tørster efter „det spændende“, er der ingen fare for, at ting af denne art vil blive ulæst. Jeg vilde heller advare læseren. Bliv nu ikke strax revet med. Vent, prøv, tænk og hør andre fra den anden side med. Bliv ikke spiritist og løb om for at danne cirkler og holde seancer med en gang. Tag det med ro. Spiritismen ligger i halvmørke endda. Det er let at gaa sig væk i den, let at drukne i lutter tøv, let ligefrem at øde og bortkaste kostbar tid, let at faa en skrue løs over den, let at blive ensidig, glemme vigtigere ting over den, omgaaes „aander“, men selv blive mindre af en „aand“. Tag det roligt!

„Sjælens gaade“ af Richard Eriksen. — Olaf Norlis forlag. — Kristiania 1893. Denne lille bog lader sig trygt anbefale enhver. Den er vel værd at læse, giver meget i sammentrængt, men grei og ganske letlæst form. Man læser den ganske passende efter den ovenfor omtalte bog. *Den* gav de fenomener og kjendsgjerninger, som under navn af spiritisme nu mødes overalt; *denne* søger at finde den lære, som disse fenomener og kjendsgjerninger bruger, at lade dem kaste lys over hele livet, særlig over menneskets natur, for derved ved deres hjælp at opkonstruere en alsidigere og fuldkomnere livsanskuelse og livsfilosofi, end den, der er mulig, hvor disse fenomener og fakta ignoreres og udelukkes.

Bogen er vel skreven. Det udførte forsøg paa at faa en ny livsfilosofi i stand er i hvert fald lærerigt og underholdende, medens den lille bog eller pamflet vrimler af vakre og løftende tanker. Det hele er nøgternt, sindigt skrevet og fremstillet. Det maa regnes som et ubetinget held for den spiritiske bevægelse i Norge, at den eier en mand med saa klart og sundt et omdømme som forfatteren. Det er et held for de mange, som ubetinget vil blive trukne ind i denne bevægelse. Thi der *er* fare ved den og i den, — fare for, at ubefæstede karakterer og uklare hoveder

skal rent tabe besindelse og sund sans i den og hvirvles bort. En mand, som hr. Eriksen viser sig at være, vil baade gavne bevægelsen selv ved frit at øve sin kritik ogsaa paa den og dens tilhængere ved gode raad og ord af sund, kold sans.

Det for mig mest interessante ved den lille bog er, at den er et forsøg paa, ikke at forklare de spiritistiske fenomener, ikke at underlægge dem nogen teori, men at søge i dem hjælp til en forklaring af livets urgamle gaader. Han benytter de spiritistiske og alle dermed beslægtede fenomener som et lys til at vise vei gjennem livets og naturens mørke kroge, — han lader dem skinne ind over hele det vanlige liv og derved lægge det for os i bedre lys. Han forklarer ikke fenomenerne, men lader fenomenerne selv tale og selv hjælpe til at forklare livet. Dette forekommer mig at være den frugtbareste vei at gaa.

Hans argument for, at vi netop i disse sjeldnere fenomener maa kunne vente at finde de fleste og bedste oplysninger om det menneskelige sjæleliv, synes mig overbevisende. Lad være, at de er paa en maade resultater af unaturlige, abnorme, sygelige tilstande. De repræsenterer da blot de fenomener, som kemikeren kunstig fremkalder i sit laboratorium, og hvorved han lærer langt mere om stoffenes natur, end ved blot at observere dem, som de forekommer frit og ligefrem i naturen. Disse fenomener repræsenterer da i hvert fald resultaterne af en slags kunstig *analyse* af det menneskelige sjæleliv.

Denne vei er jo heller ikke ny. De hypnotiske og andre beslægtede fenomener, der allerede har vundet videnskabsmændenes fulde anerkjendelse, er blevne behandlede paa den vis, og resultaterne har været lige overraskende som glædelige. Helt nyt lys *er* blevet kastet over den menneskelige natur og over ganske dagligdagse fenomener og hændelser. I endnu høiere grad maa disse spiritistiske fenomener kunne gjøre det. Bogen repræsenterer blot et forsøg i denne retning. Selve forsøget forekommer mig mere interessant end de resultater, hvortil det fører forfatteren. Disse er overraskende nok. Han ledes til at tro paa sjælevandringen. Vor nuværende jordiske existence er blot én blandt mangfoldige andre tidligere og kommende inkarnationer af vor aand her paa jorden. Mellem hver existence hengaar et tidsrum, hvori vi udenom jorden hviler som i en slags søvn, eller lever et indadvendt liv. Under dette udslettes efterhaanden de jordiske erindringer og dermed personlighedsfølelsen, medens individuliteten vedbliver og øges. Naar personlighedsfølelsen er ganske udslettet, er aanden rede for en ny jordisk inkarnation. — Forfatterens slutninger forekommer mig ikke nøie nok forbundne med præmisserne; de faar nærmest udseende af selvstændige gjætninger og teorier. Her er jo ogsaa et umaadelig felt, endnu ganske nyt, hvorigjennem forfatterens kortfattede bog blot kan gjøre et overfladisk reconnaissancetog. Det er en begyndelse bare.

Af særlig interesse er mig ogsaa forfatterens fremhævelse af en tanke, hvorigjennem en stor og vigtig sandhed ubetinget maa skinne frem, — den nemlig, at hvert menneskeligt individ er for al evighed paa det nøieste knyttet til alle andre individer og til denne verdens skjebne. Den gamle idé, hvor individet „frelses“ som individ, løftes ud fra alle andre mennesker, bæres langt bort fra jorden og sættes høit oppe og langt væk i en eller anden himmel, har altid forekommet mig trøstesløs og modbydelig, og ogsaa saa stridende mod alt, hvad vi ved. Vi er jo saa nøie knyttet sammen, at Pauli ord om, at vi alle er ét legeme, hvor ikke et eneste lem kan lide, uden at det hele legeme lider, viser sig blot at være udtryk for et absolut faktum, der stadig aabenbarer sig paa tusener vis. At døden skulde gjøre et fuldstændigt brud herpaa, synes urimeligt. Mere sandsynligt er det dog,

at den lod Paulus's udtalelse gjælde for evighed saavelsom for tid, og at ingen sjæl kan lide hinsides døden heller, uden at vor hele slægt lider med, og ingen sjæl „frelses" helt, — blive helt lyksaliggjort —, før alle er frelste og lykkelige; vi udgjør en enhed. Vi frelses, eller vi falder i flok og følge. Der er ingen personlig frelse. Vi kommer aldrig stort videre end hele vor slægt. Dens fremgang er derfor vor egen fremgang, og dens stilstand fordømmer os selv til at staa stille. Den bedste blandt os kan ikke slippe ind i himlen, før han har faaet den daarligste i følge med sig. Der er ingen „først" eller „sidst". Afstanden mellem slægtens fremste aander og bagerste efternølere er aldrig saa svært stor. Og den eneste maade, hvorpaa de forreste kan komme endda længer frem, er ved at faa efternølerne frem. Saa ser vi det jo altid at være her i verden, saa langt vort syn rækker. Et folks største aander betinges af det kulturtrin, hvorpaa det hele folk staar. Der fødes ingen Göthe eller Jesus blandt hottentotterne. Jesus havde en nations femtenhundredeaarige idealitets stræben bagom sig. Vil Tyskland frembringe en større digter end Göthe, maa først og fremst folkets masse løftes til et høiere kulturtrin; saa kan den større digter komme. De forreste kan aldrig komme langt fremfor masserne. — Og saa er det vist ogsaa, hvor det gjælder fremskridt hinsides døden.

Men existerer der en slig *solidaritet,* — saa siger det sig selv, at det hele kultur- og fremskridtsarbeide her paa jorden faar den største betydning ogsaa for det evige liv og den enkelte sjæl efter døden. Og det er dog en opbyggeligere tanke end den gamle, der ingen forbindelse ser mellem de to. At skoler oprettes, at hele folkeslag løftes til høiere kulturtrin, at gammel barbarisme udryddes og fred og velvilje mere og mere faar herredømmet her paa jorden, det vil saaledes gavne og føles saavel af de millioner, der forlængst er døde, som af de millioner, der endnu er ufødt; det vil ei alene redde sjæle fra nød og elendighed her i verden, det vil ogsaa hjælpe til at frelse den hele slægt fra synd og alle syndens følger; det vil føles som seir og hjælp af de forreste og ædleste blandt hedengangne aander, og som lindring og nyt haab af de dybest faldne blandt dem. Alt arbeide, der udføres her i verden, har sit *evige værd.* Alt, der adler og løfter, alt, der udvikler og forskjønner, hjælper til at „frelse sjæle". Hvert fremskridt her i verden har ikke alene timelig og verdslig, men evig og aandelig betydning. Det føles til den høieste himmel og til det dybeste helvede.

Vi er ét, vi mennesker, — staar eller falder sammen. Og livet er ét. Tid er en del af evighed og det timelige af det aandelige. Alt, der løfter og forbedrer, — løfter mod Gud og det høieste . . . .

Næsten en præken — for en gangs skyld.

Det var et stort, herligt ord af apostelen Paulus, det, at *„vi er Guds medarbeidere.“* Der er kraft og mandighed i de ord. Der er mange evangeliers inspiration i dem. De er en sund og frisk religions ord. Ingen klynken og klagen der, ingen smigren og stræben, men en bevidsthed om menneskeligt værd og ansvar; „thi vi er Guds medarbeidere“. Vor skjæbne ligger delvis i vore egne hænder. Forsynet og vi er „medarbeidere“. Denne verden er og bliver, hvad vi og Gud gjør gjør den til.

Det gaar ei an at folde hænderne, bøie hovedet og vente paa, hvad forsyn og skjæbne vil gjøre og bestemme; „thi vi er Guds medarbeidere“. Vi maa selv tage fat. Hvad skjæbnen skal bringe og forsynet tilskikke afhænger for en stor del af, hvad vi selv gjør.

Der er klang af hammerslag, der er haab, der er tro, der er manddom og mod i de ord og den religion, der ligger bagom dem. Det er som et manende trompetskrald. Her er en verden at bygge, — og Gud og vi bygger den sammen.

Den mand, der tror paa den vis (for der er mange maader at tro paa), han staar ikke og hænger med hovedet og stoler paa, at Gud skal gjøre alt for ham. Han ved, at Gud hjælper bare den, som hjælper sig selv; at hans velsignelse staar i nøiagtigt forhold, ikke til de opsendte bønner, men til det udførte arbeide.

Den bedste bøn er nu i almindelighed energiskt arbeide. Lad alle helgener i verden samles om at bede om brød; og jeg tror ikke et eneste franskbrød vil falde ned fra himlen, ja, ikke saa meget som et stykke skibsbrød engang. Men lad dem bede paa en anden vis; tag en ploug og en haandfuld korn og saa dem i jorden, og de bliver bønhørt. Brødet kommer — ikke fra himlen, men fra den sorte jord. Og hvorfor det ene er mere mirakuløst end det andet, det skjønner ikke jeg. Men slig er vi. At blomster kommer dukkende op af smuds og søle og klæder den hele jord og lægger sig som tæpper for vor fod, — det er ingen ting, det. Det er saa lige til, det. Knapt et velopdragent barn vil undre sig over det. Men lad blomsterne i stedet falde ned fra skyerne eller dukke op af vandet istedetfor af jorden, — og vi har et vidunder. — Der er virkelig folk, som reiser lange veie for at se blomster falde ned af luften istedetfor at komme op af jorden. Det skal være saa langt gildere, det. Det kaldes mirakler og undre og skal bevise aandernes storhed og magt og nærværelse, et udødeligt liv, og hvor deilig verden i det hele er. — Saa stor forskjel kan det gjøre, enten en ting kommer ovenfra eller nedenfra, voxer opover eller nedover. Det ene er en bagatel, det andet et Guds vidunder. Og vidunderet er bestandig det modsatte af, hvad der vanligvis sker.

Der er saa mange verdner i universet, at det gjerne tør hænde, at det paa en af dem er regel, at blomster regner fra skyerne, — voxer der og saa falder ned. Der vilde da *det* blive den naturlige, ligefremme ting, den rene bagatel, — men vidunderet vilde bestaa i, at en blomst kom frem af den sorte, sølede jord, — skjønhed og vellugt af bare raaddenhed.

Jeg har aldrig kunnet begribe slige

distinktioner. For mig er det akkurat lige saa underligt og vidunderligt at se en blaaveis springe frem af bare bakken, som at se den dratte ned fra skyerne. Akkurat lige saa gildt. Jeg har ikke spor af lyst paa at se roser komme dryssende ned af luften. Jeg kan ikke se noget mere vidunderligt ved det end ved, at de danner sig af solskin, regn og søle paa rosenbuskene udenfor. *Det* er godt nok og stort nok vidunder for mig, — tilfredsstiller al den mirakeltørst, der findes i mig.

Og saa med korn og brød. Man har gjort svært væsen af, at jøderne engang skulde have faaet sit brød sendt ned fra skyerne. Hvorfor i al verden skal nu det være gildere end at faa det sendt op af jordens skjød? — Falder det fra skyerne, saa er det et merkeligt tegn paa, at Gud tager vare paa et folk og er med det; men kommer det bare op af jorden om os og lægger sig hvidt og deiligt paa vort bord, saa er der hverken tegn eller betydning i det.

Jeg skjønner ikke det.

Og jeg skjønner ikke heller, hvorfor det skulde være gildere at faa sit daglige brød ved at sidde at bede lange bønner for det, end ved at tage et par dygtige arbeidstag. Jeg synes tvertom, det er en penere maade at faa det paa — ved at arbeide lidt for det selv, end ved bare at tigge sig til det.

Og det er nu ligegyldig, hvad vi synes eller ikke synes. Faktum er, at vil vi have brød, saa faar vi arbeide for det, — saa og pløie, ellers kommer det aldrig. Gud hører ingen andre bønner om brød end dem, som ploug eller spade sætter musik til. Plougfurerne er linjer i en bønhørt bøn. Og her hjælper det at holde lange bønner. Jo længer de linjer er, jo større bønhørelsen.

Men tilbage til Pauli ord. Der er en hel livsfilosofi i dem, og hvad mere er en absolut sand og praktisk livsfilosofi. Vi *er* Guds medarbeidere.

Tag det exempel, som jeg nys kom ind paa: bonden som saar og pløier sin ager. Det er sikkert, at uden udsæd og pløining bliver der ingen indhøstning. Men det er lige sikkert, at bondens arbeide var spildt umage, blev han ladt alene om det, arbeidet ikke andre med ham paa hans ager. Det menneskelige arbeide er bare en brøkdel af det arbeide, der udføres ude paa ageren og som resulterer i korn og brød. Naar bonden har sluppet sin sæd i jorden, saa tager andre magter og kræfter fat paa dem. Der arbeides henover ageren, saa det er en lyst. Der pløies i jorden; solstraalerne baner sig vei ind i den, varmer den op, varmer om sæden, regnet falder og fugter den og blødgjør jorden. Kræfter inde i selve sæden vaagner og arbeider, sprænger skallet, driver spiren ud. Og sol og regn og snesevis af kemiske og fysiske kræfter i jorden og i sæd og stængel rækker hinanden hænderne og arbeider sammen og bygger kornet og sætter det i ax. I hele dette arbeide udgjør bondens blot ét led; men et absolut nødvendigt led. Lad ham sove istedetfor at pløie, eller lad ham bede de varmeste bønner i stedet for at saa, og sol og regn og alle andre kræfter arbeider forgjæves. Der bliver ingen indhøstning. Gud vil ikke eller kan ikke skaffe korn paa ageren, med mindre bonden hjælper ham, gjør sin andel af det fulde arbeide. De er „medarbeidere“ de to; — bonden og Gud.

Og saa er det hele livet igjennem. Vil vi have eller opnaa noget, saa maa vi arbeide for det, og arbeider vi for det, saa arbeider i samme forhold tusen kræfter i liv og natur med os. Gjennem dem er vi Guds medarbeidere. Der er et slags kompagniskab mellem ham og os. Vi har vor del af arbeidet at udføre og han sin. Udfører vi vor, saa

udfører han altid sin. Forsømmer vi vor, saa *kan* ikke han udføre sin. — Og han lægger arbeide og hjælp til netop i samme forhold, hvori vi selv tager fat. Han er en ærlig og trofast kompagnon. For hver fure, bonden pløier, lægger han en ny indsats af sit arbeide til. Jo haardere bonden tager i, jo mere tager Gud i, og jo større bliver udbyttet. De to arbeider altid sammen, bøier bonden sig over spade eller hakke, saa staar Gud ved siden af og hjælper til.

Og saa overalt. Naturkræfterne arbeider altid med os i samme forhold, hvori vi selv sætter arbeide ind. Og naturkræfterne er Guds.

Det forekommer mig at være løsning for mange af livets gaader, lys over alt deri og berigtigelse af mangen velment taabelighed og varmhjertet overtro i de ord af apostlen.

Det er saa let og saa almindeligt for den religiøse natur at tillægge Gud og forsyn *alt* arbeide, al kraft, al ledelse og alt, hvad der sker og opnaaes. Man overvældes saa af hans magt og indgriben i livet, at menneskets andel deri tabes afsyne. Muhammedanerne mener, at Gud gjør alt. Menneskets arbeide nytter intet. Det er mindre end en draabe mod havet. Morgendagen bliver nøiagtig den samme, enten vi sover eller arbeider. Den eneste grund for os til at anstrænge os er, at Gud vil, at vi skal gjøre det, og at vi derfor retfærdiggjør og frelser os selv ved at gjøre det; men det er uden al betydning og uden alt resultat. Gud er selv eneste arbeider. Og da han er uforanderlig og alvidende, saa er alt forud bestemt og afgjort. Morgendagen vil blive, hvad fra evighed af er bestemt, ikke andet, og det gjør ingensomhelst forskjel, enten vi gjør det ene eller det andet. Brænder en god muhammedaners hus, saa folder han hænderne og ser paa. Hvorfor skulde han vel anstrænge sig? Er det Guds vilje, at hans hus skal brænde ned, saa brænder det naturligvis ned, om saa alle verdens brandsprøiter sprøitede paa det, og oceanet blev tømt over det. Og er det Guds vilje, at huset *ikke* skal brænde ned, saa brænder det ikke, selv om alle troende sover. Et brandvæsen er næsten en gudsbespottelse; det søger jo at hindre Guds vilje fra at ske.

Og der er ikke saa lidet af den slags muhammedanisme i kristne lande heller. Der er folk, som ræsonnerer paa lignende vis angaaende lynafledere. Hvad nytte kan der være i dem? Er det Guds vilje, at ens hus skal blive ødelagt af lynild, saa kan vel ikke et stykke jern eller kobber hindre hans vilje fra at ske? Og er det ikke hans vilje, saa staar huset sikkert uden disse vantroens beskyttelsesmidler. Det er bedre at stole paa Gud end paa en jernstang.

Man kunde jo forresten lige saa godt sige: Det er ugudeligt at bruge paraply. Er det Herrens vilje, at jeg skal blive vaad, saa nytter det ikke at slaa op en paraply; den kan ikke modstaa Guds vilje. Og er det hans vilje, at jeg skal forblive tør, saa kan jeg gaa gjennem øsende regn uden paraply. Det er bedre at sætte sin lid til Gud end til et stykke silke eller bomuld.

Sagen er naturligvis den, at hver livets detalj *er* ikke saaledes forud bestemt. Der er et frihedens, tilfældighedens element i livet. Og hvad der skal ske, afhænger for en væsentlig del af, hvad vi selv gjør. Saa er verden skabt. Vi er Guds medarbeidere. Der existerer visse naturlove og kræfter, og vi har faaet forstand til delvis at benytte os af disse, delvis at styre vor vei imellem dem. Der er ingen Guds vilje for, enten vort hus skal brændes eller ikke brændes, mere end for, enten vi skal blive vaade eller ikke; men der er en Guds vilje som siger, at lyder vi ikke de love,

der raader for ild og brand, benytter vi ei den forstand, der er os givet til at anordne et dygtigt brandvæsen, saa faar vi svi for det; og har vi ikke vet nok til at slaa op en paraply, naar det regner, saa bliver vi vaade. Vil vi ikke pløie og saa, saa skal vi sulte. *Det* siger Guds vilje. *Det* er fra evighed af forud bestemt.

Der er andre folk, som ikke netop tror paa nogen forudbestemmelse og fatalisme; men som ogsaa tror, at Gud gjør alt, og glemmer menneskets andel og ansvar, glemmer at vi i alle ting er „Guds medarbeidere", og at saaledes arbeide er nøglen til alle livets skatkammere. De tror, de kan opnaa ved bøn, hvad der fra evighed af er forordnet at skulle komme alene ved arbeide. De tror, at de ved at tigge Gud rigtig pent kan slippe fra deres del af arbeidet og faa ham til at gjøre det hele.

Der findes saaledes virkelig folk, som mener, at det eneste rette er at faa deres daglige brød ved bøn. De arbeider ikke, de bare beder. Men nu er det, som allerede nævnt, sikkert, at om vi anordnede et bønnemøde af alle hellige mænd og kvinder i verden og lod dem bede om et stykke franskbrød i samfulde tre dage og tre nætter, saa fik de dog ikke saa meget som en mundfuld haardt skibsbrød engang. Og om det bedste menneske i verden holdt paa at sulte ihjel og bad den varmeste og mest rørende bøn om et stykke brød, saa lod Gud det dø af sult, før han brød den evige lov, han selv har skrevet: *I dit ansigts sved skal du æde dit brød. Arbeide og ikke bøn* er den betingelse, der er knyttet til hver jordisk velsignelse. Arbeider og I skal faa!

Og paa samme vis er der folk, som stoler mere paa en bøn end en lynafleder, naar himlens ild er løs. Andre stoler ikke rigtig paa nogen af dem, men foretrækker at benytte begge paa én gang. — Lynaflederen alene kan hjælpe, — er den eneste effektive bøn mod lynild.

Og der er folk, som stoler paa bøn, naar de ligger i feber. Lidt kinin eller akonit er bedre. Det er den slags bønner, Gud har forordnet. Han har selv givet dem magt over feberen og givet os forstand til at bruge dem.

Andre tror, at bønner kan frelse fra storm og sjøgang en gammel raadden skude og dens mandskab. Den eneste bøn, Gud i det tilfælde hører og tager nogen notits af, er en radikal reparation.

Vi er Guds medarbeidere. Vi har vor del af et fælles arbeide at gjøre. Og hvad vi skulde gjøre, det gjør aldrig Gud for os, hvor meget vi end beder ham om det. Han hverken saar eller pløier vor ager. Det maa vi selv gjøre, vil vi have nogen indhøstning. Først naar vi ærligt gjør vor del af arbeidet, gjør han sin. Det nytter ikke at bruge bønner istedet for arbeide. Vi kan ikke tigge os frem gjennem verden; vi maa arbeide os frem. Arbeide bringer os nærmere Gud end bøn. Alt arbeide bringer os i direkte samarbeide og kompagniskab med ham.

Og i de større og de største ting i livet er det fremdeles paa samme vis. Som hverken bøn eller Guds direkte styrelse holder os tørre i regnveir, men vi da maa slaa vor paraply op, — saa er det overfor alt andet og al truende fare i verden. Bønner nytter lidet. Vi maa skaffe os en paraply. Og som alene arbeide vil skaffe os korn og brød, saa maa det til for at skaffe os hvadsomhelst godt eller stort, vi eftertragter.

Vi er Guds medarbeidere. Denne verden er til enhver tid, hvad han og vi har gjort den til. Hvad der sker, skyldes slet ikke bestandig Guds vilje eller forsynets styrelse; det skyldes vel saa ofte brud paa Guds love, trods mod hans

vilje og mangel paa menneskeligt forsyn og fremsyn. Det er ikke Guds vilje, naar i sommertiden fattigfolks børn dør som fluer i storbyernes trange, smudsige baggader. Det er slet ikke Guds vilje. Det gaar ikke an overfor sligt at bøie hovedet, folde hænderne og sige: „din vilje ske". Det sker stik imod Guds vilje. Det sker, fordi guddommelige love brydes, og Guds vilje ringeagtes. Aarsagen er det smuds og den elendighed og fattigdom, som vi mennesker tillader at opsamle sig der.

Og i det hele: al elendighed i verden skyldes, vil man finde, brud paa guddommelige naturlove, — det vil sige trods mod Guds vilje.

Og hjælpen mod alt dette er ikke i bøn eller stolen paa, at Gud omsider vil ordne det hele. Det vil han ganske vist ikke. Vi er hans medarbeidere. Og han gjør intet, før vi selv tager fat. Da hjælper han.

Menneskeligt arbeide maa til for at udrydde al den elendighed, der omgiver os. Menneskeligt arbeide maa til, skal verden gaa fremad og nærme sig mere og mere, hvad Gud vil, at den skal være.

„Selv Gud klarer sig ikke uden vismænds hjælp," sagde Luther. Og det er sandt. Det er det store ved livet, at vor skjæbne og al verdens skjæbne er lagt delvis i vore egne hænder. Morgendagen bliver, hvad Gud og vi gjør den til. Vi er vor egen lykkes smed, — og vore børns lykkes smed tillige. Jo mere energisk der i vor tid arbeides paa at bedre livet og lyse op i det, jo vakrere, lykkeligere, deiligere bliver det for den næste generation; jo hurtigere kommer Guds vilje til at ske her i verden.

Og der er rum for endeløst fremskridt og uendelig forbedring. Vi har faaet verden overdraget os saa at sige i naturtilstand, og det er vor opgave at udvikle, forskjønne og forbedre den, til den blomstrer som en rose i verdensrummet.

Det kan gjøres. Og det maa gjøres ved arbeide, — ved alle tro menneskers arbeide. Det nytter ikke bare at bede „din vilje ske"; vi maa selv gjøre alt, vi formaar, for at faa den til at ske. — Himmeriges rige kommer ikke bare ved at vente paa det og vogte paa det. Arbeide alene kan bringe det.

Guds medarbeidere, ja, — eller hans tjenere, som Jesus sagde. Vi er det. Alle og enhver. Fremskridt, bedring og reform — det arbeide, som Gud vil have udført her i verden, afhænger delvis af, hvad hver enkelt af os gjør. Sover vi, øder vi tiden, glemmer vi pligter mod samfund og naboer, gjør vi intet, der er værd at gjøre her i livet, efterlader vi os bare en tom plads og intet udført arbeide, naar vi forlader det, saa gaar det af den grund lidt mindre raskt med det verk, Gud vil have øvet her i verden, og saa har vi været daarlige og utro tjenere. Gjør vi vort bedste, selv om vi lidet evner — og det er, som Carlyle siger, en velsignelse bare at faa to græsstraa til at voxe, hvor der før blot groede ét —, saa fremmer vi Guds verk her i verden, saa er vi gode og tro tjenere, — Guds medarbeidere.

Arbeide — og frem for alt at vide, at man, om end badet i ansigtets, aandens eller hjertets sved, føier en liden sten til den lykkens og lysets bygning, som Gud og gode mennesker holder paa at opføre i denne verden; at man gjør lidt til at øge lykke og glæde her i livet og gjør fremtiden lysere end nutiden —, større velsignelse findes der dog ikke.

Fra livets latterside.

Hun: „Hvorfor røger De saa meget, hr. Snob?“

Han: „Man har lettere for at tænke, naar man røger, ved De.“

Hun: „Aa ja! — — Ja, da bør ingen have noget imod, at *De* røger, hr. Snob .... tag Dem en cigar til da, kjære Dem!“

— *Mama:* „Hvad er det for et ord, Vilhelm? .... Stav det da.“

Vilhelm: „F—æ—l—d—e.“

Mama: „Nu f—æ—l—d—e betyder... Hvad betyder det, Vilhelm ...?“

Vilhelm finder det at være en uløselig gaade og holder netop paa helt at tabe interessen derfor, da — —

Mama: „Hvad er det, vi bruger til at fange mus med da, Vilhelm?“

Vilhelm: „Aa, jeg ved det, mama — — F—æ—l—d—e siger „*kat*“.“

— „De udsatte sin bryllupsreise til 3 maaneder efter brylluppet.“

„Og hvor reiste de saa hen?“

„Han reiste til Nordkap og hun til Nizza.“

— *Hustruen:* „Men Gust da, hvor har du været? Middagsmaden er kold.“

Landligger: „Jeg glemte mig bort paa toget, fulgte med til næste station og maatte vente der en time, før jeg kunde komme tilbage igjen.“

Hustruen: „Læste aviserne formodentlig?“

Landligger: „Nei, jeg holdt paa at overbevise en ven om de mange fordele ved at bo paa landet.“

— „Det gjør mig saa ondt, at din papa er død,“ sagde en dame til en liden pige, hvis moder havde været gift flere gange.

„Aa, det gjør intet,“ var svaret, „mine papaer dør ofte.“

— *St. Peter* ved himlens port til en stærk røger:

„Du ser det skilt der: Tobaksrøgning tillades ikke her.“

Røgerens aand: „Ingen røgning! Det var da som bare p ...! Hvad i al verden skal jeg gjøre. Jeg maa røge.“

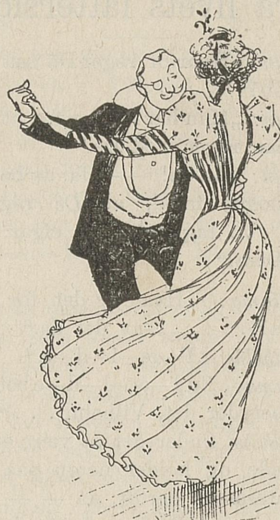
St. Peter: „Du skal baade faa røge og blive røgt, — henvend dig i kjælderetagen.“

Meget tiltalende ....

Behagelig . . . . .

Indtagende . . . . .

Uf! . . . Usch! . . .

— Lille Bertha taler til sin dukke. Den sidste undervises i religion.

„Nu, hvorfor blev Adam og Eva jaget ud af paradis, fordi de havde spist et æble?“

Og Bertha svarer for dukken:

„Fordi de var ikke komne til deserten endda.“

— Er De eieren af dette hus, hr. Syversen?“

„Jeg *var* eieren indtil lilleguts fødsel. Nu tror jeg, barnepigen eier det.“

— Portugiserne har et ordsprog, som siger, at de, der altid paastaar sig at have ret, som oftest har uret.

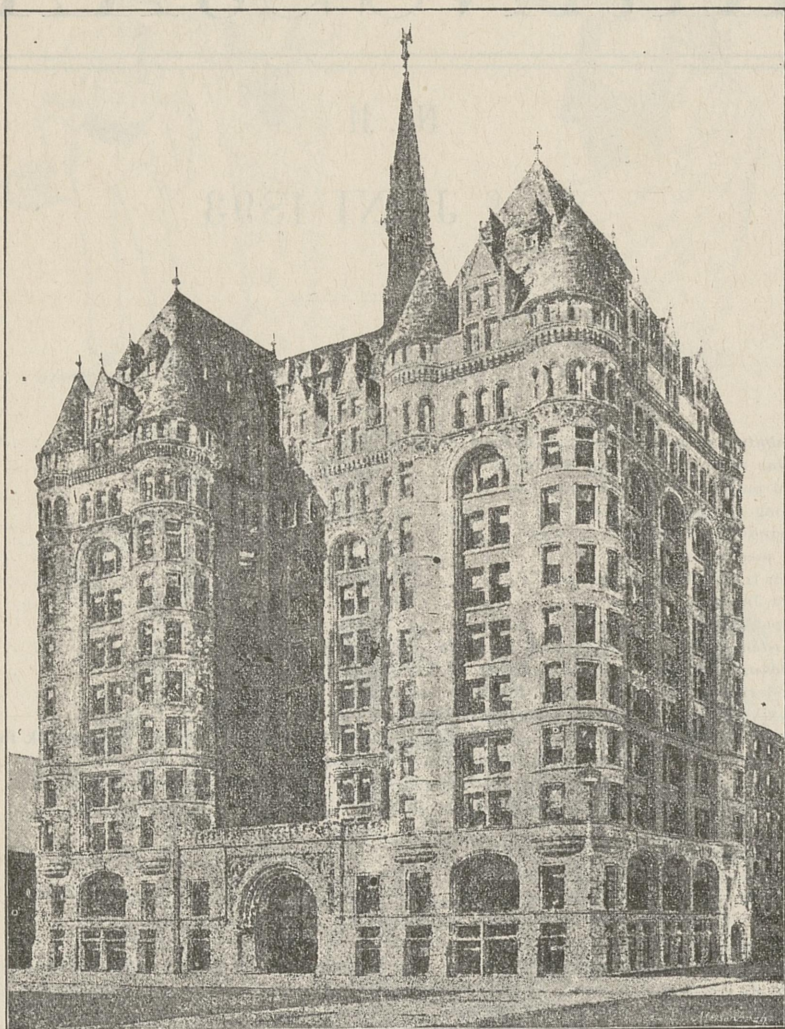
Huseby & Co.s forlags bogtrykkeri.

KRINGSJAA

No. 11

24DE JUNI 1893

INDHOLD

Kvindernes bygning i Chicago.
(Kvinders kristelige afholdsforening — *W. C. T. U.*). Side 813.

Aabningen af verdensudstillingen.

(*W. T. Stead* i *Review of Reviews*).

I.

I regn — 24 timer før aabningen.

Et trist landskab, væsentlig bestaaende af søle og regn, viste sig for mig den første morgen, jeg vaagnede i Chicago. Flere ugers regnveir havde kulmineret i et formeligt skybrud. Den store by hævede sig som et uklart Venedig og af et Adriaterhav af søle. I retning af udstillingen dannede veiene, som kun delvis var færdige, smale myrstrimler. I *Cottage Grove Avenue*, hovedveien til udstillingen, dannede sporveislinjen et slags brygge, som adskilte to floder af søle, der igjen paa den anden side var begrænset af uregelmæssige bredder af de med træ brolagte fortauge. Langs denne vei førte en sporvogn mig til et sted, hvorfra jeg kun havde nogle faa meter at vade, inden jeg naaede udstillingspladsen. Jeg fandt verdensudstillingen *en deshabillé*. Det var 24 timer før aabningshøitideligheden, og i lighed med andre skjønheder, der sees, før de er færdige med sit toilette, truede den Kolumbiske udstilling fra først af med at blive en skuffelse. Veiene indenfor parkene var sogar endnu mere sølede end veiene udenfor. Og som jeg møisommelig banede mig vei under min paraply og gjennempidskedes ordentlig af stormen, lagde jeg merke til en mængde ufærdige ting. Noget, der lovede engang at blive en vakker korinthisk søile, saa man pludselig ende i et skelet af stager og lægter. Bevingede seiersguder af gibs saa man svæve i luften paa veien til sine bestemte nicher; der saaes en vinge af en seraf med den simple træramme endnu ikke helt dækket, hist en genial kombination af lægter og lærred, som viste sig at være undersiden af en gudindes buste. Smaa skove af stilladser og sværme af arbeidsfolk paa alle kanter gav det samme indtryk af ufærdighed.

Men de skuffede følelser, som alle disse smaating havde fremkaldt, jagede det første glimt af den samlede udstilling øieblikkelig paa dør. Hvad jeg fik se, da jeg kom op paa de nordlige og østlige balkoner af administrationsbygningen, overtraf mine største forventninger. Efter alt, hvad pen og blyant havde gjort for at forberede mig paa synet, følte jeg, at ikke halvparten var blevet mig fortalt. Den store, hvide by, som reiste sig foran mig, taus og ærefrygtindgydende, syntes at tilhøre en høiere verden. Det var et digt, skrevet i sten og jern, — i feagtige paladser, og som kun en mestersanger kan oversætte til menneskelig tale. Det var en skjønhedsdrøm, der sammenblandede mindet om klassisk kunst med syn og følelse af Alpernes sne. Det var en aabenbaring i arkitektonisk fantasi. Dagens vildhed gav scenen sin egen eiendommelige apokalyptiske indfatning. Et vindpidsket forhæng af skyer stængte i nogen afstand for synet og indhyllede paa den ene side sø og himmel i en eneste uadskillelig taage og paa den anden byen i et ominøst mørke af røg og regn. De forskjellige grupper af bygninger hang der som en slags by i skyerne og dog med fuldstændig skarpe konturer. Det var som et syn af det ideale omgivet af en mystisk glorie. Kolumbus's drømme, de første udvandreres stræv, kamp og hjemve og det amerikanske fastlands grænseløse muligheder, alt syntes at være blevet krystalliseret i denne tause verden af saler og søilerader. Det stod der som et kolossalt verdenstempel ventende den himmelske glories komme.

II.

Aabningen.

I harmoni med stedets om drømmenes verden mindende aand var den forvandlingsscene, som fandt sted i de næste 24 timer. Stormen havde raset ud, og luften blev mindre skarp. Omtrent kl. 10, da folk begyndte at strømme ind paa udstillingspladsen, kom solen frem og skinnede hele dagen, dog kunde ikke dens straaler strax bortjage skyer og taagemasser, der som floragtige, sølvglinsende dekorationer hang over udstillingen. Drivende skyer draperede fremdeles de høiere taarne, og det tog tid, inden de langsomt hævede sig og smeltede bort i sollyset. Bygningernes hvide farve og rige forgyldning fremhævedes da straalende, og de strenge konturer, som vi dagen forud havde seet, formildedes i den nye gløds varme. Paa den maade afslørede naturen taust og lykkevarslende verdensudstillingen.

Menneskene havde imidlertid fremkaldt en ligesaa slaaende forandring i sin sfære som den, elementerne havde foraarsaget. Chicago havde vist sine besøgende et karakteristisk exempel paa den hurtighed, hvormed det kan arbeide, naar det udkræves. Forberedelser, der syntes at udkræve uger, ja sogar maaneder, var blevet udført i nogle timer. Det indtryk af almindelig ufærdighed, som var saa fremtrædende dagen forud, var traadt i baggrunden. Veiene var blevne passable. Bare den kontrast, som det indre af administrationsbygningen fremviste, var et vidnesbyrd om energiskt og hurtigt arbeide. Det var tydeligt, at hvad enten udstillingen bliver lukket eller holdt aaben om søndagene, saa havde den dog søndagsarbeide at takke for sin heldige aabning.

Aabningsceremonien var anledningen værdig. For enhver menneskeelsker danner en stor folkeskare et langt mere imponerende skuespil end ethvert slags heraldisk eller militært optog, og dette væsentlige element manglede ikke her. Omtrent en halv million mennesker anslaaes at have været tilstede i løbet af dagen. Halvparten af disse var sandsynligvis sammenpakket paa et sted, som kaldes *Plaza*. der var scenen for de officielle formaliteter. Det var først, da denne plads var fyldt med folk, at man helt kunde iagttage den dygtighed, hvormed ordningen af land og vand, af broer, terrasser og haller er udført. Det sorte hav af mennesker, som ikke bare strakte sig fra den øslige façade af administrationsbygningen til vandbasinet, men ogsaa fyldte broerne til høire og til venstre og begge sider af basinet ned til den storartede kolonade, som stænger for udsigten mod øen, dannede en virkningsfuld kontrast mod de snehvide bygninger. Det var omtrent det heldigste exempel, jeg har seet, paa hvad man kan kalde „tæppelægning med en folkemasse“. Et lidet stykke foran administrationsbygningen stod præsidentens platform, bag hvilken hævede sig rækker af stole, der var reserveret for de indbudne gjester. Midt paa platformen stod et bord draperet med det amerikanske flag, og midt paa dette placeredes paa et slags lidet stillads i karmosinrødt fløiel — kort før ceremoniens begyndelse den undervirkende knap, — om et saa simpelt navn som „knap“ kan anvendes paa det kunstnerisk udførte stykke juvelerarbeide, som præsidentens finger skulde trykke paa. Lige overfor præsidenten ved pladsens modsatte ende stod den kolossale forgyldte statue af republlken endnu omgivet af stilladser og tilsløret ikke helt, som i almindelighed er tilfældet ved saadanne anledninger, men kun over ansigt og buste paa en maade, som om den majestætiske dame legede gjemsel med sine børn.

Ved at se sig omkring paa mængden glædedes man ved at opdage en næsten fuldstændig mangel paa brogede, skrigende farver. De kolumbiske vogtere, som de kaldes, de to tusen unge mænd, der agerer politi i parken, bar lyseblaa uniformer, som dannede den væsentligste — og en malerisk — kontrast til den almindelige civile dragt. Sælgerne af de „officielle veiledere", som en eller anden ond aand har udstafferet i en skrigende rød farve, var heldigvis endnu fraværende. Kvindernes dragt var ogsaa merkelig lidet iøinefaldende. Selv paa de reserverede pladse og omkring præsidenten, hvor man altsaa kunde have ventet en udfolden af pragt, fandtes der ikke spor af noget kvindeligt forsøg paa at kappes med paafuglen og regnbuen. Det var ogsaa formelig velgjørende at se, at den afskyelighed, der gaar under navn af floshat, kun bæres af en af tusen af de staaende folkemasser, og selv blandt dem, der var begunstiget med siddepladse, saaes den kun paa et hoved af tyve. Den almindeligste hovedbedækning var en blød filthat, noget i lighed med tyrolerhatten. Lad os tænke os en lignende forsamling i London, og lad kontrasten bevise vestens overlegne sunde sans.

Ingen kongelig person kunde være bleven modtaget med større henrykkelse end den jevne borger *Grover Cleveland.* I sin simple civile morgendragt uden sløifer, medaljer eller andre dekorationer og uden nogetsomhelst ved sin dragt, der skilte ham fra andre, stod denne hersker over mere end 60 millioner mennesker i en lærerig modsætning til alle de straalende uniformerte repræsentanter for Europas kongehus, der sad bag ham. Et end merkeligere tegn paa verdens fremskridt var nærværelsen af fru *Bertha Palmer,* der sad paa hæderspladsen ved siden af præsidenten. Hun sad der ikke som nogen mands hustru eller ceremonielle appanage, men som verdensudstillingens kvindelige præsident, dagens dronning. Amerikanske kvinder er med rette stolte af hende. Hun er hustru til en heldig hoteleier i Chicago og har ledet de vanskelige forhandlinger, som førte til kvindernes deltagelse i udstillingen, med en takt, som mangen født prinsesse maa misunde hende.

Det var et ganske rørende syn at se kongressens blinde kapellan blive ledet frem for at holde indvielsesbønnen. Da han udstrakte sine hænder, forsøgte den umaadelige forsamling paa at indtage en ærbødig stilling. De fleste blottede sine hoveder . . . . . Man tænke sig 100,000 mennesker i fælles bøn!

Præsident Cleveland viste sig som situationens herre i mere end officiel betydning. Da han vel forstod, hvor unyttigt det er at holde lange taler for en mængde paa hundrede tusner, talte han kun i nogle faa minutter. Han var den eneste blandt talerne, der kunde høres af en større del af mængden. Hans person, som kan rose sig af en noksaa stor periferi, krævede opmerksomhed; hans embede forlangte den; hans stemme fastholdt den. Slutningsordene i hans tale lød saaledes:

„Lad os holde fast paa den betydning, som underligger denne ceremoni, og lad os ikke tabe øieblikkets vigtighed af sigte. Som det hele maskineri, der giver denne udstilling liv, nu sættes i bevægelse, saa lad samtidig vore forhaabninger og længsler vække kræfter, der i alle kommende tider vil faa indflydelse paa menneskeslægtens vel, udvikling og frihedsvæxt."

Den scene, der paafulgte, da præsidentens haand berørte den magiske knap, var sandsynligvis den mægtigste kombination af syn og lyd, som nogen af den umaadelige tilskuerskare nogensinde havde været vidne til. Ned faldt sløret fra den forgyldte „Republiks" ansigt. Umaadelige vandstraaler, der udgjør et helt hav af fontæner, sprang op. Artillerisalver dundrede fra søens bred. Hele den

talrige flaade af dampere og baade ringede og peb. Langsomt udfoldede det amerikanske flag sig for vinden, og fra hver flagstang paa hver bygning i udstillingen vaiede specielle farver. Gjennem alle de forskjellige skalaer af lyd fra brøl til hæse skrig istemte en kvart million stemmer et jubelkor. Uden at nærme sig det teatralske var scenen dog overordentlig dramatisk. Verdensudstillingen var paa en passende maade indført i historien.

III.
I sommerpragt.

Den første uge var velsignet med et afskyeligt veir. Jeg havde forladt London i en tidlig vaars fulde pragt for at finde Chicago næsten i vinterdragt. Der var neppe et grønt græsstraa at se eller tegn til blade paa grenene i de første syv dage af mai. Iskolde vinde feiede gjennem byen, ofte ledsaget af gjennemtrængende fint regn. — Man var glad ved at kunne iføre sig det tungeste vintertøi igjen. Endelig indfandt sig dog mildere veir, og alt skjød frem med en forbausende hurtighed. I løbet af tre dage gik vi fra Londons temperatur i januar til Londons temperatur i juni. Boulevardernes triste grønsvær arbeidede paa sin sommerdragt med en næsten synlig fart. Træernes blade „*sprang*“ bogstavelig talt ud med engang. Selv naturen syntes at være smittet af den lokale lidenskab for fart i alt. Ti dage efter, at den var aabnet, var udstillingen endnu engang forvandlet. Veiene til den var nu blevne virkelige veie og ikke bare veie af navn. Det er interessant at lægge merke til den febrilske fart, hvormed disse veie bliver anlagt. — I Chicago bygger man mile ad gangen af dem. Paa den myr, der danner underlaget for veien, aflæsser hele række af vogne ton paa ton af puksten, som udjevnes af en hel arme af arbeidere, netop tidsnok til at modtage en ladning af runde cederkubber, som lægges paa plads, dækkes af beg og grus og nedrulles, saa veien kan aabnes for færdsel paa en utrolig kort tid. Indenfor udstillingsgrunden havde malerne været flittige og varieret bygningernes strenge hvidhed med freskomalerier, forgyldning og paneling i varmere farver. Græsplæner var anlagt, buskadser plantet, træerne stod i et grønt slør, lagunerne og søen reflekterede den skyfri blaa himmel, og sommersolens glans gav alle farver liv og dybde. Tilstrømningen af besøgende tiltog synligen. Trillestole, som blev trukne af vogtere, klædte i blaat, var meget efterspurgte af varme og trætte fodgjængere. Verdensudstillingen var i festdragt. Den uden sammenligning bedste udsigt har man fra administrationsbygningens nordlige og østlige balkoner; den østlige er mere imponerende, den nordlige mere malerisk. Prospektet mindede nu langt mere om et sommerpalads end om et nationernes strenge tempel.

Udenfor bygningerne var der fremdeles enkelte tegn paa den ufærdighed, som var saa iøinefaldende den første dag. Uagtet der var gjort kjæmpemæssige skridt henimod fuldendelse, var dog det overveiende indtryk, at kun halvparten af de udstillede gjenstande var i orden. Transportationshallen var næsten fuld. Havedyrkningspaladset med dets flotte og delikate udstilling af frugt var nogenlunde færdigt. De Forenede staters bygning var gaaet over fra kaos til kosmos i lidt mere end de traditionelle 6 dage. Adskillige af de huse, som repræsenterede de forskjellige stater — en gruppe, der gjør den nordlige del af parken vidunderlig malerisk — syntes at være kommen over den ufærdige tilstand. Kvindernes bygning samlede langsomt i sig sine forskjelligartede gjenstande af kvindelig industri og opfindsomhed. I grubedriftens hal var der meget at se; men det indre af

elektricitetens palads var neppe mere end en antydning til fremtidige muligheder. „*Den største bygning i verden*“, der er bestemt for „*manufactures and arts*“, og som er saa symmetrisk arrangeret, at man neppe aner dens umaadelige proportioner, fremviste lange strækninger af indpakningskasser og tomme gallerier. Det synes at være den almindelige mening, at den egentlige udstilling ikke vil blive færdig før begyndelsen af juli.

Ikke saa at forstaa, at der er mangel paa noget at se i mellemtiden. Selv i den lille halvdel af gjenstande, som nu er udstillet, er der nok til at skaffe en samvittighedsfuld iagttager 6 maaneders haardt arbeide. Det er kun ved at sammenligne det virkelige med det tænkte, at det virkelige forekommer en lidet. Naar det kommer til alt, er en stor udstilling et slags umaadeligt lexikon eller enkyklopædi, hvori tingene selv indtager ordenes plads, og man kan ligesaa gjerne tænke paa at læse *Webster* eller *Brittannica* igjennem som paa at gjennemse en verdensudstilling. Hvad der forekommer mig at være det eneste fornuftige, er at finde rede paa de ting, man specielt ønsker at se; og siden bare vende bladene saa at sige, hurtig eller langsomt, eftersom man har tid til sin raadighed.

IV.

Ved elektrisk lys.

Til disse tre korte skitser af udstillingen, i storm, under aabningsceremonien og i sommerdragt, vil jeg føie en fjerde, som efter min mening tager prisen. Dersom du ønsker at faa et rigtigt indtryk af verdensudstillingen, saa besøg den om aftenen. Naar parkerne og bygningerne er kunstigt oplyst ved elektrisk lys, danner de en helt fortryllet verden. Du tror dig at staa i overnaturlige regioner. Det virkelige synes at være blevet helt og holdent til det ideale. En platonist kunde indbilde sig, at han ikke længer saa de materielle bygninger, men kun deres oprindelige, guddommelige ideer, som de glødede i den eviges tanke. Administrationsbygningen er som en ramme af blus, der indfatter stykker af rødmende sne. Dens kuppel skinner som et kolossalt diadem prydet med flammestraaler paa guldgrund. Rosenkranse af hvidglødende metaltraad snor sig mellem kolonaderne og oplyser de mellemliggende bygningers arkitraver. „*Search-lights**) af forskjellige farver lyser rundt omkring i anlægget og fremhæver alle mere fremtrædende gjenstande. Uagtet glødelampernes masser omstraaler paladserne med en sjelden glans, er det dog buelyset, der giver illuminationen dens eiendommelige overjordiske udseende. Overalt inden og udenfor bygningerne sender det sine straaler, — bløde, hemmelighedsfulde og velgjørende som høstmaanens. Det er, som om det lys, der „aldrig har været seet paa land eller vand,“ endelig var blevet synligt for andre end digterøine. Det giver græsset en spøgelseagtig farve og laaner bygningerne en intensere hvidhed. Det forandrer vandene til blege flammemasser. „Den største bygning i verden“ med den elektriske glans strømmende igjennem dens uendelige glasvægge synes at være selve stjernelysets hjem. Men smukkest af alle de lysende kunstverker, som natten og lyset mellem sig skaber i anlægget, er dog jordbrugsbygningens udseende. Selv om dagen er denne en smuk konstruktion, men seet ved den tæmmede lynild er den et syn af næsten himmelsk skjønhed. Seet fra

---

*) Store, elektriske lamper, der samler alt lys i en eneste retning og derved forvandler lange stykker af mørket til fuld dag.

bassinets nordside med en forgrund af glinsende vand, med de hvide søiler fremhævet af den bagom liggende vægs rige røde farve og indenfor og udenfor glødende af det rolige, klare lys, fylder det sindet med en varm aandelig glæde. Jeg har ikke seet noget billede af „de helliges boliger“, der kan maale sig med denne i den følelse af renhed, hellighed og lyksalighedens atmosfære, som den bibringer en.

„Det vilde have givet forfatteren af Johannes' aabenbaring mangen ny idé, havde han seet det“, var en bemerkning jeg hørte, og som ikke syntes profan ligeoverfor det mystiske skue. Ædelstene tiltaler ikke os saa meget som østerlændingerne, og jeg for min del foretrækker den hvide glans af den helleniske arkitektur, forklaret af det elektriske lys, for alle de straalende juveler, hvormed østens livlige fantasi har brolagt paradisets gader. — „Før jeg faar se det nye Jerusalems mure, venter jeg aldrig at faa se et mere udsøgt drømmebillede end dette“, hørte jeg en mand sige til sin ven, og den pragtfulde scene, som laa foran ham, gjorde hans begeistrede ord ialfald tilgivelige.

De, som er mest rede til at undervurdere udstillingen og til at smile over det glødende sprog, der anvendes om den, maa dog mindes den kjendsgjerning, at den har evne til at fordreie hovederne paa et overordentligt stort antal talere og forfattere, der ellers er normale nok. Der maa dog være et eiendommeligt trylleri ved et sted, som frister saa mange helt forskjellig udrustede iagttagere til at udtømme sprogets forraad paa lovprisningsord i sine anstrengelser for at beskrive det indtryk, som det gjør paa dem.

Mine venner i Indien.

(Efter et foredrag i det tyske athenæum i London af *Prof. Max. Müller*. *(Deutsche Rundschau)*.

For femti aar siden afsluttede Max Müller sine universitetsstudier i Leipzig; strax efter drog han til Paris for der at forberede sig til sin store livsopgave: udgivelsen af den oldindiske bibel, vedaerne, som dengang kun forelaa i haandskrifter. Et forsøg paa at faa verket trykt i Tyskland strandede; ligeledes opgav han at modtage et tilbud derom fra Rusland. Da var det, den ostindiske regjering i England paatog sig at bekoste de sex tykke binds trykning. Fra den tid har Max Müller været bosat i Oxford, hvis berømte lærde han for tiden er. Han beklager meget, at han aldrig har havt den rette anledning til at faa sit høieste ønske opfyldt: et længere ophold i Indien. Imidlertid har han i selve England stiftet bekjendtskab med mange prægtige mennesker fra Indien.

For mange aar siden, fortæller han i sit foredrag, traadte en sortklædt herre ind til mig paa mit arbeidsværelse i Oxford og gav sig til at snakke løs i flere minutter, uden at jeg forstod et ord. Omsider fik jeg afbrudt ham med et spørgsmaal paa engelsk. Da smilede min gjæst: „Forstaar De da ikke sanskrit?“ Jeg maatte svare, at læse det kunde jeg jo, men hørt det tale havde jeg aldrig. Manden viste sig da at være hr. *Nîlakantha Gorsh*, en hindu af høi braminslægt, der var gaaet over til kristendommen og saa var bleven anbragt i et londonsk missionsselskab. Imidlertid var han kommen i vaande med sin tro og vilde nu hente raad hos mig. Dybt filosofisk, som han var anlagt, havde han efter grundig prøvelse af den indiske sivaisme og vischnuisme studeret baade koranen og

bibelen og havde tilsidst meldt sig ind i de kristnes menighed. Hvorfor? kunde han vanskelig forklare sig. „Kristendommen drog mig; man sige, hvad man vil, ingen religion er dog saa ren og fri for overtro som den kristne.“ Han havde vistnok aabent blik for mange svagheder i bibelen, men dens morallære blev alligevel hans ideal. Saa var han kommen til London for at se dette ideal virkeliggjort i et helt folks liv. Man tænke sig let hans grundige skuffelse; selv i det missionshus, hvor han var anbragt, merkedes der lidet til den kristelige aand, som han havde forestillet sig den. Hvad havde saa denne mand ikke gjennemgaaet for sin sandhedskjærligheds skyld? Hans far, der var et slags biskop blandt sine trosfæller, havde følt sig tvungen til at forskyde sin søn og berøve ham retten til en rig arv. Egentlig skulde han ogsaa lyse forbandelsen over sin egen søn; dette var dog et for stridt forlangende. Og for at slippe for at udtale denne forbandelse havde faderen aflagt evigt taushedsløfte, var flyttet ud i en ensom skog og døde der i halv sindsforvirring. Indien har den dag idag stof til martyrer! End ikke dette var offer nok for den unge kristne; hans hustru blev revet fra ham af hendes slægt. Da hun saa valgte at følge sin mand, maatte denne med vold røve hende hjemmefra og for en domstol lade hende ogsaa blive udstødt af hele det indiske samfund! — Nîlakantha, eller som han blev omdøbt, Nehemiah Gorsh er vedbleven at være kristen og har nu i mange aar virket som missionær. Han har i 1862 udgivet et lærd og kritisk verk om hinduernes filosofi. Hans hustru er død, og hans børn lever paa egen haand, saa den gamle mand nu lever i dybeste ensomhed. I mit lange liv har jeg aldrig kjendt et menneske, der har ofret og lidt mere for sin tros skyld. Hans minde hører til de dyrebareste, jeg eier.

Af en ganske anden art var en hindu, jeg allerede blev kjendt med under studietiden i Paris, *Dvârkânâth Tagore*. Denne levede som fyrste i et flot palads, hvor han gav baller, og saa selve Ludvig Filip hos sig. Men han var en frisindet mand og understøttede den berømte *Rammohun Roy* i dennes reformatoriske bestræbelser omkring 1830; da den store reformator døde under et ophold i Bristol 1833, lod Tagore reise et pragtfuldt gravmæle over ham paa byens kirkegaard. Rammohun Roy optraadte ivrig mod alskens overtro, særlig mod enkebrændingen og erklærede vedaerne for den eneste kilde til kundskab om Guds aabenbarede vilje. Selv kjendte han kun den yngste afdeling af den hellige skrift, *upanishad'*-erne og havde derfor svært for at klare sig i diskussion med sine overordnede kastebrødre, naar de paastod, at alt det, han forkastede, dog var foreskrevet i vedaerne.

Dette forklarer, hvorfor Dvârkânâth Tagore i 1845 søgte mit bekjendtskab, medens jeg var beskjæftiget med vedaernes udgivelse. Dette arbeide var i de rettroende brahminers øine en gudsbespottelse. Men da han af mig fik rede paa vedaernes indhold, blev han betænkelig, og hans søn Debendranâth lod i 1845 eller 1846 fire unge brahmaner drage til Benares for at studere den hellige bog. Disse bekræftede min fremstilling, og hvad blev resultatet? Den af Rammohun Roy stiftede reform-menighed — *Brahma Somâj* — besluttede at forkaste vedaerne som aabenbaringens kilde. Da saa min udgave forelaa, fik Brahma Somâj klare beviser i hænde; det stod ikke til at negte, at den 4000-aarige hellige bog var et forældet udtryk for religiøs tro. Men hvilket radikalt skridt var ikke denne erklæring?

Da min udgaves første bind blev brahmanerne forelagt, erklærede disse, at den var trykt med ko-blod og derfor ikke maatte berøres. Alligevel sammenkaldtes en brahman-forsamling, hvor en ikke-brahman forelæste min tekst, medens de lærde

brahmaner rettede sine gamle haandskrifter derefter. Et ganske merkværdigt kapitel i den indiske religions historie! Nutildags benyttes min udgave med tak, og det nyvakte studium af veda-teksterne har ligesom den hovedudgave af det nye testamente, som Erasmus foranstaltede, fremkaldt en uundgaaelig reformations-bevægelse.

I 1857 kom der ny fart i Brahma-Somâj, idet en ung mand ved navn *Keshub Chunder Sen* traadte til. Men efterhvert nærmede denne ualmindelig begavede apostel sig til den kristne lære, og det kom til brud mellem ham og *Debendranâth Tagore*. I 1866 stiftede Keshub den nye menighed *Brâhma-Somâj of India*, medens *Adi-Brâhma-Somâj* søgte at opretholde den ældre retning. I 1870 besøgte Keshub England og holdt foredrag for tusener. Vi var sammen i Oxford og samtalte længe om fortidens og fremtidens religion. Keshub var i alt væsentligt kristen; men han forudsatte, at et aabenbart brud for tiden vilde stanse den begyndte bevægelse, medens det aabenbart ingen skade vilde øve, om det senere engang oplystes, at hans lære stemte med de kristnes; derfor lod han sig ikke døbe.

Med tiden steg Keshubs indflydelse saa høit, at en reaktion maatte indtræde. Hans selvtillid drev ham til ubesindigheder; saaledes lod han sin datter gifte sig med en ung râjah før den alder, som han selv havde fastsat som Guds vilje. Jeg maatte offentlig værge den haardt angrebne mand. Hans sidste aar var tunge. I 1878 blev han fjernet fra stillingen som overhode for Brâhma Somâj; men han arbeidede uforsagt videre, indtil aandelig og legemlig overanstrængelse lagde ham i graven 1884. Paa dødsleiet fik han besøg af sin ungdomsven og modstander Debendranâth Tagore; deres sjælsforbund og venskab var aldrig ophørt. Nu sad de hos hinanden i lange nætter og talte om Indiens fremtid og den nye religion, der skulde opstaa ved sammensmeltning af alle religioner og tilslut omspænde alle jordens folkeslag.

Keshubs efterfølger *Pratâp Chunder Mozumdâr* har senere besøgt mig i Oxford og meddelt, at det gamle liv i Brahma-Somâjmenigheden er kjølnet. Men det staar fast, at Indiens nye tempel bygges paa den grundvold, som er lagt af Rammohun Roy, af Debendranâth Tagore og af Keshub Chunder Sen. Den, som lever for sandheden, lever for evigheden; thi sandheden er evig og har ingen braahast.

Endnu en ven fra Indien vil jeg mindes; dennegang en ung, elskværdig kvinde, *Râmabâi*. Ogsaa hendes liv er en streng tragedie. *Det er just overgangstidens haarde lod, at de mennesker, der er ærlige og vil det bedste og høieste, maa bli martyrer.*

Râmabâi var datter af en høifornem og meget oplyst brahman. Faderens frigjorte anskuelser gik saa vidt, at han lod datteren deltage i sønnens undervisning; hun læste det hellige sanskritsprog og lærte gamle sanskrittekster udenad. Denne opdragelse fjernede Râmabâi allerede som barn fra hendes kjønsfæller; hun blev voksen uden at være hverken forlovet eller giftet bort af forældrene; men hun levede i lykke. Pludselig dør faderen og moderen. En kvinde i Indien maa tilhøre en mand, enten sin fader eller en ægtemand eller sin søn eller sin broder. Râmabâi slog sig da sammen med sin broder, og de to drog rundt om i landet og tjente sit brød ved oplæsning af de hellige tekster, som de kunde udenad. Saa døde ogsaa broderen. Den unge, vakre pige saa ingen anden udvei end et giftermaal; hun egtede en ung, høit dannet skolelærer og levede lykkelig med ham et aarstid. Saa reves ogsaa han bort fra hende, netop som hun var bleven moder. Ulykkerne knækkede ikke hendes mod; nu gjaldt det at sikre den lille datters

fremtid. Hun begyndte tillige at drømme om at kunne udrette noget for bedringen af de indiske kvinders kaar overhoved. Engelsk havde hun lært, saa hun fik ansættelse i et regjeringskontor som oversætterske. Snart begyndte hun at optræde offentlig for kvindernes sag — noget aldeles uhørt i Indien; den dristige kvinde vandt sine landsmandinders hjerter og alles agtelse. Saa fik hun lyst til at lære medicin i England for at gjøre sit til at lindre de indiske kvinders lidelser under den religiøse lov, der forbyder en mandlig læge at nærme sig en kvinde paa sygeleiet.

Râmabâi slap for sine sparepenge over til London med sin datter og en ledsagerske. Men snart stod hun paa bar bakke. Lykkeligvis kjendte hun hjemmefra et selskab for sygepleiersker, og i dettes hovedsæde lidt udenfor London blev hun og hendes lille datter optagne, trods hun paa forhaand erklærede sig bestemt paa at beholde sin hjemlige tro. Omsider kom hun op til mig i Oxford for dér at studere medicin. Men hendes ledsagerske, der indbildte sig, at Râmabâi her med vold skulde blive omvendt, lod sig af fanatisme forlede til et mordforsøg paa veninden og tog sig derefter selv afdage. Efter denne rystelse kunde den stakkels enslige hinduerinde ikke finde ro paa længe. Og ikke før var hun endelig kommen i gang med sit studium, saa rammedes hun af et nyt slag: hun mistede sin hørsel. Der gik hun da omkring i mit hus som en liden fugl med knækkede vinger. Hendes hukommelse for sanskrit-tekster, som i denne tid blev sat paa stadig prøve, viste sig at være aldeles utænkelig. Døvheden stansede hendes medicinske studium, og hun besluttede at uddanne sig til lærerinde og sygepleierske. Hun havde det ægte indiske syn paa livet, at ethvert menneske er født som skyldner. Hun vilde nu afgjøre sin gjæld ved at ofre resten af sit liv for de stakkels barne-enker i Indien. Den fortvilede skik at gifte døtre bort i sex til tiaars alderen styrter tusener af unge indiske piger ind i den absolut udsigtsløse enkestand, før de endnu er voksne, og følgen blir, at mange uforskyldt havner i lasten.

Râmabâi var selv blot 25 aar gammel; for at finde støtte i sin ensomme stilling gik hun efter fri beslutning over til kristendommen, samlede midler til sit forehavende i England og Amerika og vendte som udlært tilbage til sit fædreland. Nu lever hun i Poona for sine firti—femti elever, og gaverne flyder ind rigelig nok til at spare hende for at betle. Râmabâi nøier sig med at virke i det smaa; og hun er atter lykkelig ved saaledes at kunne afbetale sin gjæld i livet.

Tilslut maa jeg nævne *Beheramji Malabari,* som har givet det første stød til afskaffelsen af barne-ægteskaberne og bedringen af barne-enkernes kaar. Han er af religion en parse, hvad der ofte gjør hans reformbestræbelser afbræk. For tiden udgiver han det indiske ugeblad „*Indian Spectator*“. Han har oftere besøgt mig i Oxford og givet mig en mængde interessante oplysninger fra Indien. Ingen herhjemme gjør sig begreb om de ofre af tid og penge, som Malabari har gjort for sin sag uden tanke paa berømmelse og ydre anerkjendelsestegn. Men blandt landsmænd har navnene Râmabâi og Malabari en klang, som mange berømtheder kan misunde dem.

— Kun den er en sand brahman, hvis hjerte er godt og retfærdigt, og kun den er en sand muhamedaner, hvis liv er sandt og kjærligt. (Persisk).

Tre jenter.

Tre vakre jenter, tre vakre jenter!
Hvem tror du vel, jeg til sommeren henter
som brud?
Tre skjære liljer,
tre slanke siljer,
tre vilde roser, som nys sprang ud!
Og solen danser høit over fjeldet,
og jenterne ler under bakkehældet.

Den første jente er rank som granen,
let som en ekorn, deilig som svanen
paa hav.
Hun ler, og hun springer,
hun jubler og svinger.
Gjerne jeg tusinde kys hende gav!
Og solen stiger høit over fjeldet,
og jenterne ler under bakkehældet.

Den anden jente har brune lokker,
snehvide ærmer og røde sokker
og sko.
Hun ler til vinden,
som kysser kinden
og hvisker: kom skal vi danse vi to!
Og solen straaler høit over fjeldet,
og jenterne ler under bakkehældet.

Den tredie jente har haaret tvundet
med hvide perler, om panden vundet
en krans.
Saa glad som bækken
bag nøddehækken!
Ja bi! Jeg kommer til sanktehans!
Og solen gløder høit over fjeldet,
og jenterne ler under bakkehældet.

Tre vakre jenter, tre vakre jenter!
Hvem tror du vel, jeg til sommeren henter
som brud?
Tre skjære liljer,
tre slanke siljer,
tre vilde roser, som nys sprang ud!
Og solen danser høit over fjeldet,
og jenterne ler under bakkehældet.

Gabriel Scott.

Kong Alexander I. af Serbien.

Her medfølger et portræt af den unge 17aarige konge af Serbien, der som man vil erindre for nogen tid siden beredte verden en liden overraskelse ved at foretage et vellykket statskup, hvorved han selv erklærte sig myndig og tog regjeringens tøiler i sine hænder.

„*Kringsjaa*"*s* niende hefte (side 676) indeholder en redegjørelse for dette statskups forudsætninger og betydning.

Kvindernes bygning i Chicago.

Vi giver idag paa anden side af heftet et billede af den af „kvinders kristelige afholdsforening" i Chicago reiste bygning, indeholdende foreningens kontorer, mødeværelser, etc., etc. Den skylder sin tilblivelse helt til kvindelig foretagsomhed, sammenhold, energi, forretningsdygtighed, og saavidt jeg husker er ogsaa tegningerne og arbeidstilsynet udført af en kvindelig arkitekt. Midlerne skriver sig fra kvinder. Det er her den i „*Kringsjaa*"*s* første hefte omtalte Miss *Willard* har sit hovedkontor, og det er vel hendes anstrængelser bygningen særlig skylder sin tilblivelse.

Den trans-sibiriske jernbane.

(Frederic Hobart i „Engineering“).

Den hele længde af den sibiriske hovedlinje beløber sig til 7600 kilometer og er beregnet at skulle koste 725,000,000 kroner. Linjen med sidelinjer vil udgjøre 8000 kilometer og vil koste 740,000,000 kroner. Det nuværende program er beregnet paa fuldendelse af hovedlinjen til *Krasnoyarsk* i 1896 og til Irkutsk i 1899 og af hele linjen i 1904; men hvorvidt dette fuldt ud kan udføres, er noget tvilsomt. Trods Ruslands finansielle evne vil den største vanskelighed ligge i at skaffe arbeidere. Det bør ogsaa nævnes, at det anførte overslag er for én linje med dampfærger over fire af de største floder, hvor broer vilde forøge overslagssummen med mindst 18,000,000 kroner. Det er rimeligvis sikkert, at Vladivostok ikke vil blive banens permanente endepunkt ved Stillehavet. Dertil ligger det for langt mod nord og er desuden ingen bekvem og hensigtsmæssig havn. Der er ikke tvil om, at der er bleven foretaget en hemmelig, men omhyggelig undersøgelse af *Koreas* havne, og at en af dem vil blive endepunktet, saa snart tiden ved anvendelse af diplomati eller magt er bleven moden for tilegnelse af en slig havn. Naturligvis tales der endnu ikke aabent herom; men hensigten er der, og planen vil blive udført, naar tiden er inde.

Med hensyn til den kommercielle betydning af den sibiriske jernbane kan der være forskjellige meninger. Stepperne i det vestlige Sibirien er egnet til beboelse og dyrkning og kan muligens komme til at tilføie et betydeligt areal til de hvedeagre, som kappes med Amerika. Amurflodens dalføre kan ogsaa opdyrkes og vil muligens med tiden komme til at ernære en stor befolkning, medens Osauri landet skal være rigt paa kul og jern. Den lange strækning af over 1500 mil fra Tomsk til Amurs hovedvand kan dog aldrig faa megen lokal handel. Klimatet saavelsom jordbunden forbyder beboelse, og lidt forretning i heste og kvæg fra de omstreifende nomader og i tømmer fra skovene ved Irtish og det vestlige Trans-Baikal tilligemed udbyttet fra gruberne paa skraaningen ved Jablonnervi vil være det meste, man kan vente. Gjennemgangstrafiken af handelsvarer til Stillehavet kan ikke blive stor, uagtet den kinesiske handel vil blive af betydelig vigtighed paa den vestlige halvdel af linjen, og den handel vilde udvikles betydelig ved de lettelser, som den foreslaaede jernbanelinje vilde kunne skaffe. Med alle indrømmelser for dens tiltagen kan man dog trygt sige, at dersom jernbanen simpelthen ansaaes som en forretningssag, vilde dens kommercielle udsigter ikke berettige dens bygning paa mange aar endnu.

Hovedhensigten med linjen er dog ikke kommerciel, men militær og politisk. Den trans-kaspiske jernbane har konsolideret og gjort den russiske magt permanent i Centralasien, og dens udvidelse til Khokand og Toshkend, som nu er under arbeide, vil danne en udmerket linje til at bringe forsyninger til en armé, der maatte søge at trænge ind i Kina fra vest. Den sibiriske linje vil paa den anden side blive en grundlinje for operationer fra nord og øst, og det gamle keiserdømme vil paa den maade faa en temmelig uheldig stilling. De kloge kinesiske statsmænd er sig dette fuldt bevidst, og deres anstrengelser for at befæste sin nordlige grænse staar i sterk modsætning til englændernes ligegyldighed. Disse synes nu som sædvanlig at stole udelukkende paa sin flaade som den magt, der skal stanse deres mægtige rivals fremtrængen mod øst. Det er uden tvil tanken paa disse

muligheder, som har gjort projektet saa yndet i den keiserlige kreds, og som har skaffet tilveie de nødvendige betingelser til at sikre dets snarlige udførelse. Den officielle ordre lyder paa fuldendelse af hele banen i 1904. Uagtet det neppe synes at være muligt, at arbeidet kan udføres i ti aar med de for haanden værende midler, er der ikke tvil om, at den første dekade i det tyvende aarhundrede vil se fuldførelsen af den første trans-asiatiske jernbane.

Fra Japan.

(Rev. *J. H. De Forest* i *„Andover Review“*.)

Japaneserne, siger i et tidsskrift en, der kjender dem godt, kan ikke begribe nytten af eller meningen med et kys, ikke mellem mand og hustru i hvert fald eller i det hele inden familjen. Handlingen forekommer dem aldeles meningsløs og yderst latterlig. „Hver gang jeg ser udlændinge kysse hinanden,“ sagde en japanesisk student, „gjør det mig syg.“ Mand og hustru spadserer aldrig ved siden af hinanden; men hun gaar ærbødig bagefter ham. Dør hun, saa gaar ikke manden til hendes begravelse; alene børnene gaar.

Forfatteren henleder i det hele opmerksomheden paa et af de svage punkter i *konfucianismen*, Japans moralsystem og som oftest de dannede klassers religion. Dette er, at den mangler helt den kristne lighedstanke og i stedet ordner samfundet i lange og indviklede rækker af overordnede og underordnede. Ens overordnede skylder man absolut lydighed og dybeste ærefrygt; ens underordnede skylder man velvilje og kjærlighed. Men pligterne mod overordnede lægges der størst vægt paa. De underordnede kan ikke kræve opfyldelsen af de overordnedes pligter mod dem som nogen ret. Rettigheder existerer i grunden alene overfor underordnede.

Denne inddeling og ordning er selve samfundets grundlag. Alt er bygget derpaa. En japaneser opsummerer sin pligt som menneske i de to forhold, ærefrygt og lydighed mod overordnede, venlighed og kjærlighed mod underordnede.

En søn skylder da først og fremst sin fader blind lydighed og dybeste ærefrygt. Dernæst maa han lyde og ære sin ældre broder. Konfucianismen vrimler af paamindelser om at være sin ældre broder underdanig og ære ham. Hustruen igjen er mandens underordnede. Hun skylder ham lydighed og dyb ærefrygt. Han skylder hende velvilje og kjærlig behandling.

Samme artikel oplyser, at i aaret 1890 indgikkes i keiserriget 340,000 egteskaber, medens der samtidig bevilgedes 107,000 skilsmisser! — Forfatteren finder grunden til dette forhold i den opløsning af ideer og idealer, den forvirring i pligtfølelse og retssans, som er en følge af, at de gamle institutioner, baand og tanker taber anseelse og magt, mens vestens ideer endnu blot er overfladisk opfattede og halvt antagne.

Japanesisk literatur.

(Efter „*The Nation*").

Japaneserne, som ogsaa nu begynder at betegne tidens flugt paa vanlig vestlig vis, høitideligholder iaar 25-aars jubilæet for sin første frugtbringende kontakt med den vestlige verdens tanker. Det var den 3die februar 1868, at de *daimioers* og stammers tropper, der var gunstig stemt for dannelsen af den nye regjering — eller, som de kaldte det, for gjenindsættelsen af Mikadoen i hans gamle magt og værdighed, tog det keiserlige slot i Kioto i besiddelse. Kort tid derefter blev traktaterne med de fremmede magter vedtagne og undertegnet af Mikadoens repræsentanter og Japan aabnet for den vestlige verden. Strax strømmede derpaa hele koffardiskibe af nye ideer og institutioner ind i landet.

I begyndelsen gik den af vestens tanker og kundskaber, ved hjælp af kjendskab til til de europæiske sprog fremkaldte literære virksomhed, næsten udelukkende i utilitarisk retning. I næsten to dekader bestod massen af den nye literatur i Japan af oversættelse eller afpasset gjengivelse af *nyttige* bøger i næsten alle brancher af videnskab, teknologi, nyttige kunster og opfindelser. Værdsættelsen og forstaaelsen af virkelig *literatur* er kommen langsommere.

Nu glæder dog Japans dannede kredse sig over den lovende udsigt til at faa sin egen nationale literatur. Særlig er de historiske studier for tiden udpræget populære. Mange af Japans bedste hoveder er nu optagne med at læse og gjenfortælle landets historie. Der udgives adskillige historiske tidsskrifter, historiske selskaber bliver dannet, og de gamle feudale eller daimio familiers arkiver bringes i orden.

De literære notitser og boganmeldelser i japanesiske tidsskrifter er meget lærerige og interessante og viser et friskt pulserende aandsliv, nationalt, selvstændigt, men paavirket af og helt i slægt med vestens. Selv digte begynder nu at vise sig i literaturen. I en katalog over de vigtigste bøger, udgivne i det sidste aar, bemerkes adskillige haandbøger over kinesisk og japanesisk literatur, ordnet efter de bedste moderne principer. Det blad, som en tid var viet romaniseringen af det japanesiske alfabet, er imidlertid, tiltrods for forslagsstillernes dygtighed og begeistring, gaaet ind efter en tiaarig kummerlig tilværelse.

Samtidig med deres voxende vurdering af vestens aandsliv, føler Japaneserne større stolthed for sine egne forfattere og gjør deres skrifter, personlige liv og udseende bedre kjendt for det store folk. Et bevis herpaa sees i de billeder af deres klassiske forfattere, som udgives og sælges meget billig. Iblandt dem finder vi først og fremst den japanesiske literaturs fader, *Sugavara Michanzané*. Trods sit livs ulykkelige slutning, illustrerede Michanzané det japanesiske ordsprog: „Ved at foragte dit liv gaar du ind i himmelen". Han blev forgudet efter sin død og tilbedes endnu af mangen skolegut og skolepige i Japan. Et andet af disse billeder er af *Rai Sanyd*, som i den første halvdel af 19de aarhundrede skrev det vidunderlig lærde og kritiske verk om *Japans feudale historie*, der skabte de politiske ideer, som frembragte mændene af 1868 og gav dem de lærde og literære vaaben, hvormed de vandt sin seir. Naturligvis har japaneserne, der sætter sine historikere, filosofer og lærde høiere end dramaturger og novelleforfattere, afbildet hine først og før dem, hvis navne gjennem oversættelser er bedre kjendt i vesten.

Jordens indre.

(George F. Becker i „North Am. Review“).

Forfatteren af denne artikel søger at give den velkjendte teori om, at jordens indre er en glødende smeltet masse og den faste jord, der omgiver den, blot en tynd skorpe, dødsstødet. Jorden er solid, lærer han, til, eller i hvert fald næsten lige til, dens centrum. Tvil derom er neppe længer mulig.

Det væsentligste argument for jordens soliditet og mod det indres flydende tilstand forekommer en ogsaa slaaende. Var jordens indre flydende og blot omgivet af en ganske tynd, fast skorpe, saa burde vi i det faste land have en gjentagelse af havets flod og ebbe. Jorden burde hæve sig og atter synke to gange daglig, eller vi burde den hele verden over have to daglige og forfærdelige jordskjælv. Paa enkelte steder burde jordskorpen hæve sig 20—30 og 40 fod, for saa atter at synke tilbage i sit tidligere leie.

Havets flod og ebbe skyldes jo som bekjendt solens og maanens tiltrækningskraft. Var den hele jord flydende, saa blev der ingen forskjel i denne henseende paa land og vand. Flod og ebbe vilde ikke mere være synlige for os, end det er fra et skibs dæk. Jordskorpen vilde hæve sig og synke i harmoni med oceanet. At vi ser flod og ebbe i havet viser netop, at der mellem det og fastlandet er en umaadelig forskjel, at det sidste frembyder langt større modstand mod sol og maanes tiltrækning, at det ene er flydende, det andet fast. Det viser os netop, og maaler, havets og det faste lands modstandsevne mod denne tiltrækning. Og denne er saa mægtig, at var det indre som tidligere antaget flydende og blot omgivet af en forholdsvis tynd fast skorpe, saa vilde ikke denne kunne hindre eller gjøre nogensomhelst merkbar modstand mod flodbølgerne i den indre flydende masse. Jordskorpen vilde hæve sig, forskydes og revne to gange om dagen under tryk fra denne umaadelige smeltede indre masse under solens og maanens tiltrækning.

At saa ikke sker viser derfor bestemt, at teorien er falsk. Jordens indre er ikke flydende, eller den faste skorpe er i hvert fald mange gange tykkere end hidtil antaget.

Man har maalt og beregnet det hele. Var jorden helt igjennem af glas, saa vilde den give sig mere under sol og maanes tiltrækning, end den gjør, — der vilde være virkelig flod og ebbe i det faste land. Den er altsaa enten helt igjennem meget solidere og fastere end glas, eller den skorpe, der omgiver den indre, flydende masse, er mange, mange gange fastere og solidere. Det er ogsaa beregnet, at jorden modstaar denne til-

trækning næsten lige saa meget eller fuldt saa meget, som var den helt igjennem af staal. Man synes altsaa at maatte antage, at den helt igjennem eier lige saa stor fasthed som staal. Eller ifald der er en indre smeltet masse og en skorpe, saa maa skorpen, selv om den er mange, mange gange tykkere end hidtil antaget, selv om den er henved 100 norske mile tyk, dog alligevel være mange gange sterkere og fastere end staal for at modstaa flodbølgerne i den indre smeltede masse. Nu ved vi jo, at skorpen ikke er mange gange fastere og solidere end staal helt igjennem. Altsaa ved vi, at skorpen maa være endnu meget tykkere end her antaget, eller at jorden enten maa være solid og fast lige til centrum eller næsten dertil.

Nye interessante observationer har paa det sidste yderligere styrket dette argument og ved andre beregninger givet det samme resultat.

Man har i længere tid ved astronomiske observatorier opdaget, at disse undertiden ændrer breddegrad (kommer længere fra eller nærmere til polerne). Dette lader sig naturligvis kun forklare ved, at jordens poler forandrer stilling i nogen ubetydelig grad eller, at den axe, hvorom jorden dreier sig, i samme forhold ændrer sin stilling. Jorden „lægger sig over" lidt mere end vanligt under sin seilads gjennem verdensrummet, med andre ord. Man tænker sig, at dette skyldes extraordinære snesamlinger ved en af polerne. Jordens øvre dæk overlastes paa den ene side, — kan vi kalde det.

Man har ogsaa fundet, at en slig forandring af breddegrad lyder en periodicitetens lov; det vil sige, den varer et vist bestemt tidsrum, hvorefter observatoriets kikkert atter befinder sig paa nøiagtig den oprindelige breddegrad. Periodens længde er efter talrige data beregnet til 430 dage. Naar med andre ord, ved en overlæsning af sne paa en side af en af polerne, jordaxen kommer lidt ud af sin normale stilling, saa varer det altid 430 dage, før den atter bringes helt tilbage dertil under de normale kræfters indflydelse. Denne periodes længde afhænger af jordens beskaffenhed og fasthed. Det er blot udregnet, at ifald den var absolut solid, fast og uelastisk, vilde periodens længde være 306 dage; var den derimod helt flydende, saa vilde den være uendelig; var jordaxen en gang blevet bragt ud af sin normale stilling, saa vilde den aldrig vende tilbage dertil. Var jorden altsaa, som den ældre teori tænker den, overveiende i flydende tilstand, saa maatte disse perioder ikke være langt fra uendelige. Nu er de blot 430 dage. Jorden er altsaa ikke i overveiende flydende tilstand, ikke paa langt nær.

Man har endvidere udregnet, at var jorden helt igjennem af staalets fasthed og elasticitet, saa vilde perioden blive 441 dage. Var den absolut uelastisk og solid, vilde den som nævnt vare 306 dage; mens den virkelig er 430. Den er altsaa efter dette lidt fastere og mindre elastisk end staal

helt igjennem, eller i middeltal. Findes der altsaa en flydende masse i det indre, saa maa den nødvendigvis overordentlig tykke skorpe være af endnu større fasthedsgrad og endnu mindre elasticitet.

Resultatet bliver altsaa dèt samme som ovenfor: jorden maa være solid til eller næsten til sit centrum.

Men hvad bliver der saa af de grunde, der synes at have talt saa sterkt og overbevisende for, at jordens indre er en smeltet, glødende masse?

Der er tre slige grunde.

Den ene af disse grunde er det faktum, at temperaturen stiger, eftersom man i gruber og brønde kommer ned under jordens overflade (1 ^{0} Reaumur for hver 144 fod). Efter dette skulde der 30—40 km. under overfladen findes en umaadelig høi temperatur, saa høi, at omtrent alle fjeldarter og metaller vilde smelte derved *under vanlige forhold.*

Men disse vanlige forhold er netop, hvad der ikke her forefindes. Det indre befinder sig her under et umaadeligt tryk fra den overliggende jordmasse. Og man har fundet, at stenarters smeltepunkt stiger proportionalt med det tryk, hvorunder de befinder sig. Med mindre derfor temperaturerne i jordens indre stiger hurtigere end stenarternes smeltepunkt (der stiger med trykket), saa vil den indre masse selv under umaadelige temperaturer forblive lige fast og solid, som den er ved overfladen, og paa grund af trykket endnu fastere og solidere.

Nu kjender man uheldigvis lidet til baade tryk og temperatur i jordens indre. Beregninger bliver derfor her umulige. Man kan blot sige, at saa langt fra, at temperaturernes stigning under jordoverfladen beviser, at jordens indre er flydende masse, taler tvertom sandsynligheden for, at det er fast og solid, om end ophedet til umaadelig temperatur.

Et andet argument for at antage jordens indre for at være flydende hentes fra vulkaner og vulkanske udbrud. Men man kunde lige saa gjerne slutte fra de i alperne forekommende kilder, at fjeldkjæden er hul og indeholder umaadelige underjordiske søer, som fra vulkanske udbrud at slutte sig til, at jordens indre skulde være flydende. Det meste, de kan vise, er, at der hist og her under jordens overflade forefindes enkelte smeltede masser. Men det viser ikke engang det.

Forholder det sig saa, at der i jordens indre hersker umaadelige temperaturer, hvorunder dog jordmassen paa grund af trykket forbliver fast og solid, saa vilde der blot kræves en temporær og tilfældig ophævelse af dette tryk paa et enkelt sted, — som ved revner fra overfladen eller forskydninger i fjeldmassen —, for strax at forvandle det faste, hvidglødende fjeld i det indre til smeltet masse, der under sin udvidelse maatte søge afløb udad.

Eller fjeldmasser i jordens indre kan smelte alene ved lokale rivninger, bevægelser og mekanisk varmeudvikling.

Eller vand tør delvis være aarsag i vulkanske udbrud. Smeltet lava indeholder vand. Man har fundet, at stenarter smelter lettere og ved en lavere temperatur, hvor de under sligt tryk, at damp ikke dannes, gjennemsyres af vand. Et vulkansk udbrud tør altsaa skyldes, at vand risler ned gjennem revner og sprækker, gjennemsyrer fjeldmassen i det indre, til det derved reducerer dens smeltepunkt til den existerende temperatur, hvorpaa da udbruddet maa komme.

Men indre flydende massers existense viser saaledes ingenlunde vulkanerne.

Det tredie og sterkeste argument for denne indre flydende tilstand hentedes fra selve jordskorpens beskaffenhed. Uregelmæssighederne i denne, bjergarternes velbekjendte foldning, bølgning, brækning og sammenblanding kunde alene tænkes som resultat af denne indre flydende masses bevægelser og udbrud. Men man har i senere aar fundet, at disse uregelmæssigheder lader sig forklare uden nogen slig undtagelse, ja, at mange af dem tvertom modbeviser den. Selv i faste legemer og fjeld finder der nemlig en bevægelse sted, en glidning og bøining, der er tilstrækkelig til at forklare disse fænomener. De skyldes lignende aarsager og kræfter som dem, der i et jernbanesammenstød eller i en faldende bygning bøier og fordreier de sterkeste jernbjelker.

Folk kan derfor slaa sig til ro, slutter forfatteren, vi lever virkelig paa det *faste land* og ikke paa nogen tynd skorpe, under hvilken hvidglødende, smeltede masser buldrer og koger.

Richard Wagner.

(Af *Henry Badger*).

Richard Wagner er den mest fremragende figur blandt dette aarhundredes kunstnere. Han er en hader af al konventionalisme og en høirøstet forkynder af enkelte former af naturalisme, der dog truer med at blive ligesaa besværlige og usmagelige som den konventionalisme, han har forsøgt at udrydde. Ikke destomindre vil de sandhedsspirer, som han opdagede og nærede med saadan omhu, leve og blomstre, og det er sandsynligt, at disse vil frembringe resultater, som tør blive nationernes lægedom.

Wagner er en meget reel mand, hans arbeide er meget reelt arbeide, hans inspiration synes at være egte, og hans geni er uomtvisteligt. Men det har sine grænser. Som kunstner mangler Wagner for det første virkelig menneskelig sym-

pathi. Efter sin egen tilstaaelse kunde han kun forstaa og behandle det sande menneskelige element, som det er fremstillet i mythen. Derfor gjør han ogsaa det naturlige menneske til et med overnaturlige evner og forudsætninger udstyret væsen, der forud er bestemt til at udføre visse overmenneskelige gjerninger og til en abnorm død, med ikke sjeldent paafølgende opstandelse, til blind underkastelse under alt slags trylleri og hexeri, til flugt paa bevingede heste og reiser i fantasiskibe eller baade, trukne af svaner, til forfærdelige fristelser i blomstertækkede afkroge, hvor usynlige magter blander sig i dets kamp o. s. v. Wagner har bare frembragt to operaer, hvis handling hviler paa ren menneskelig erfaring: „*Rienzi*“ og „*Die Meistersinger*“. De kolde mytologiske abstraktioner, som han førsøger at udstyre med personlige egenskaber, rører os ikke. Hvem kan vel fatte sympati for en *Lohengrin* eller i sit hjerte føle nogen streng anslaaes af *Parsifals* følelser, — han, som ikke kan synde?

Kunsten kan ikke hente nogen større inspiration end den, der er at finde i den virkelige menneskeslægts liv og tanker, hvor guder, hexeri og overnaturlige indblandinger er ukjendt. Kun den kunstner, som staar i nært forhold til menneskets nøgne sjæl, kan frembringe det virkelig guddommelige.

Heri indbefattes ingen miskjendelse af Wagners musik i og for sig, og heller ikke vil jeg benegte, at meget af den er udmerket. Men fra et udelukkende etisk standpunkt tvinges man til den slutning, at i sammenligning med de andre store musikens mestre indtager Wagner en lav plads som trøster, opmuntrer og leder for sjælens høiere liv og stræben.

Desuden mangler Wagner naturlighed og umiddelbarhed, der er det høieste resultat af al sand kunst. Et stort geni frembringer de mest forbausende virkninger ved de simpleste midler. Wagner er derimod sjelden fri for beregning, for vel overveiet jagen efter effekt. Det er vanskeligt i hele hans arbeide at gjenkalde sig et eneste moment, hvor følelsen har været uvilkaarlig og umiddelbar; overalt er en „*deus ex machina*“ synlig. — Wagner er heller ikke i besiddelse af den kunst, at skjule kunsten. Hans forvandlede svaner, skrigende valkyrer og Rhin-havfruer, hans syngende dragoner, hemmelighedsfulde padder og slanger samt hans magiske sværd, spyd og hammere forekommer en at være saa meget unødvendigt skrammel.

Han forekommer os undertiden mere som en glimrende maskinist og stor opfinder af kunstneriske virkninger end som en af helligdommens yppersteprester. Under følelsen af nødvendigheden af at ordne alt var han overordentlig behændig i planlæggelsen og udførelsen af hver detalj, som stod i forbindelse med hans arbeide, lige fra at skrive texten og til det rigtige arrangement af hans smaa skyer og Rhin-prospekter med alle de utallige smaating, hvoraf det heldige udfald af hans arbeide synes at afhænge. Man kan ikke tænke sig store sjæle som Bach, Mozart eller Beethoven nedlade sig uden paa den flygtigste maade til denne smaalighed, der synes at have været af ligesaa stor vigtighed for Wagner, som selve inspirationen fra hans musikalske muse.

En stor kunstner har ikke nogen bestemt nationalitet. Hele naturen har bidraget til hans fremstaaen. Han er ikke skabt for ét land, men for hele verden. Men Wagner fremstiller en national eiendommelighed, der er altfor lokal som gjenstand for den høieste kunst. Han fører os aldrig udenfor Tyskland eller Tysklands valhaller. Der er neppe en node i hans musik, som ikke strax henpeger paa teutonisk liv, tænkemaade og individualitet, hvilket alt afviger meget fra, hvad der findes hos enhver anden gren af den menneskelige race.

Til trods for al hans rigdom paa musikalsk progression og hans uendelige variation i modulationer, saa vel beregnet paa at overraske og tilfredsstille øret, hans næsten utænkelige rigdom paa lys, form, farve og pomp af scenisk virkning samt alle mulige kunstgreb, hvorved opmerksomheden kan fængsles, er det umuligt at skjule den kjendsgjerning, at denne mesters musikalske dramaer slet ikke er fri for mange trættende scener. Engang kunde vi have svoret paa, at tiltrods for alle mangler var han ikke destomindre en af verdens store mestre; men efter at øienforblindelsen i den senere tid er gaaet over, er man forbauset over at finde, hvor trivielle mange af hans udslidte temaer forekommer os selv ved siden af de foragtede italienske sange, der i hans øine var saa usmagelige, men som dog paa en eller anden maade holder sig med forbausende haardnakkethed. Vi maa næsten uvilkaarlig udbryde: „Mon kommende tider vil anse ham for et geni, værdig speciel omtale?“

Moderne kunstskoler.

(*John Ward Dunsmore* i „*The Critical Review*“).

Særkjendet paa de forskjellige landes kunst er saa udpræget, at et øiekast er nok til at afgjøre, hvorvidt et maleri er fransk, engelsk, hollandsk, tysk eller italiensk. Ligesom maleren sig selv ubevidst er et speil af sin tid, saaledes reflekterer den kunstskole, som han tilhører, nationens følelser og idéliv.

Den engelske malerskole viser os et folk med forfinede literære og videnskabelige interesser, glad i det hjemlige livs glæder, med aabent blik for naturskjønhed, tro som venner og uforsonlige som fiender. Et maleri fortæller sin historie ligesaa tydelig som nogen bog. Denne skoles kunstnere er mere teoretiske end praktiske. Medens de beundrer de vakre agre, de grønne trær og den deilige himmel, maler de det altsammen som seet gjennem et farvet glas; de fremstiller ikke naturen, men maler et idéelt billede, og dog er de fuldblods kunstnere.

Den franske skole gaar derimod til den modsatte yderlighed. Her er alt studium, en tro gjengivelse af naturen. Kunstnernes dannelse er vanskelig. De er helt igjennem praktiske, og al spekulation bekjæmpes strengt. Deres teknik viser en høi grad af dygtighed, medens sujettet er af underordnet betydning. For dem er naturen altid vakker, og de forsøger at gjengive den paa den simpleste og sandeste maade.

Hollandsk kunst er karakterisk ved sin nøgterne, rolige, rige, men harmoniske tone. Malerier af denne skole fortæller om den tunge himmel, den fugtige luft i det sumpige, lavtliggende land og om et tappert paa sig selv stolende folk.

Tyske malerier reflekterer nationens høitliggende idéer og store bedrifter. Kunstnerne af denne skole gjenoplever de store scener, som har

gjort tyskerne til en af de største nationer. Denne kunst er ikke netop realistisk, men fuld af den fineste følelse.

Den spanske kunst, som er ubunden af sine store mestres traditioner, er fri og glad og fortæller om den straalende himmel og folkets livlige temperament. Vi hører i den kastagnetternes klang og guitarens melodiøse toner.

Italienske kunstnere synes at have forladt sine store mestre. De tegner og maler beundringsværdigt; men deres malerier mangler koncentration — muligens paa grund af det faktum, at nationen har manglet enhed lige til for kort tid siden.

Den amerikanske kunst staar midt imellem barndom og manddom. At dømme efter de store fremskridt, som er gjort i de sidste faa aar, vil det ikke vare længe, inden der bliver en bestemt amerikansk kunstskole, som i alle henseender er denne store nation værdig.

Mexikanske antikviteter.

(Efter „*The Nation*").

Under titelen „*Mexikanske Antikviteter*" udgav den mexikanske regjering ifjor til ære for Kolumbus-festlighederne et ypperligt folio-bind paa 160 sider, indeholdende litografier af fire kodiciler, som ikke før har været offentliggjort, samt kopier at visse skulpturreliefer fra Chiapas og en billedlig fremstilling af en tlascalansk skildring af den spanske erobring, — alt trykt i farve. Bortseet fra dokumentets vigtighed baade i historisk og andre henseender, er det værdifuldt som en prøve paa, hvad litograferingskunsten evner. Det ledsages af et textbind, hvori Senor *Alfred Chavero* giver os en delvis forklaring af de forskjellige billeder. Ifølge ham daterer to af disse kodiciler (*Parfario Deaz* og det *kolumbiske*) sig fra spaniernes ankomst til landet. De er malet paa tilberedt skind og fremstiller, denne en Mixtecan-kalender med kirkefester, hin en beretning om cuicatekernes vandringer og bebyggelse af provinsen Oaxaca. De andre kodiciler, kaldet *Baranda* og *Dehesa*, er ogsaa paa skind, men skriver sig fra en senere tid, og udførelsen er ikke saa god. Den første af disse henpeger paa *Alvarados* expedition til Guatemala, og den anden beretter om slag, beleiringer o. s. v. af en stamme, formodentlig zapotekerne, før den tilslut nedsatte sig i eller i nærheden af provinsen Tehuantepec.

Reliefeme fra Chiapas er mere indviklede, og fortolkningen er følgelig vanskelig.

Med hensyn til Tlascalan-skildringen af erobringen er der ikke meget at sige. Den bestaar af en række malerier paa lærred, hvor de vigtigste begivenheder i den mindeværdige expedition er fremstillet billedlig. Med undtagelse af udeladelsen af alt angaaende spaniernes seire over deres folk synes de tlascalanske kunstnere at have holdt sig meget nøiagtig til de tidligste beretninger, vi kjender. Fortolkningen af de forskjellige billeder bliver naturligvis forholdsvis let for dem, som er fortrolige med disse beretninger, og som paa samme tid kjender Nahuastammernes sprog og deres metode, billedlig at fremstille navne paa personer og steder. Disse skisser er visselig grafiske nok, og der lader sig ikke disputere om enkeltes blodtørstige natur, men i historisk henseende fortæller de os intet nyt, intet, som ikke de gamle krøniker allerede har fortalt os. Medens de fra et kunstnerisk synspunkt er af interesse, da de viser os, hvad der sandsynligvis er høivandsmerket for indfødt arbeide, er de dog i og for sig ikke af saadan karakter, at de kan give os nogen ophøiet idé om den gamle mexikanske kunst.

Peter Ibbetson.

Af

George du Maurier.

(Illustreret af forfatteren. — Oversat fra engelsk for „*Kringsjaa*").

(Fortsættelse).

Jeg ikke alene tænkte slig og var ude af stand til at tænke anderledes; jeg *følte* ogsaa slig og kunde ikke føle anderledes, og jeg vilde have forekommet mig selv slet, svag og nedrig, om jeg nogensinde saa meget som havde ønsket at tænke eller føle anderledes, hvor meget jeg end personlig fortvilede over dette liv, — vilde have forekommet mig selv som forræder mod, hvad jeg skinsygt bevogtede som mine bedste instinkter.

Og dog forekom andres tro, naar den ikke angreb, men var ydmyg og oprigtig, mig ofte rørende og tiltalende, paa samme maade som barnslige egenskaber ofte er tiltalende selv hos dem, som ikke er børn længer, og som burde have aflagt dem. Den havde været aarsag til mangt et heroisk liv og havde gjort mangt et trist liv skyldfrit og lykkeligt, og dens ild og lidenskab syntes at brænde med en varig flamme.

I korte øieblikke og især hos ungdommen kan vantroen være ligesaa brændende og lidenskabelig som troen og ligesaa trang og urimelig. Men ak, dens flamme er ustadig, og dens lys er intet venligt lys. Den er ikke føde for børn; den kan ikke trøste de syge og bedrøvede og ikke stemme sjælens indre dissonanser til harmoni; den kan ikke udslette vore feilgreb og overtrædelser, kan ikke give os nogensomhelst erstatning for den lykke og tilfredshed, som de føler, der virkelig tror. Den har ingen lægedom for saaret stolthed og ingen trøst for tab; dens bratte og ujevne sti fører ikke til noget herligt, forjættet land, og der er ingen behagelige hvilesteder paa veien. Dens eneste vaaben er standhaftighed, dens eneste skjold udholdenhed, dens jordiske haab alle menneskers velfærd, dens jordiske maal aabning af alle veie til kundskab og befrielse fra nedarvet frygt; dens endelige løn — søvn? Hvem ved?

Søvn er ikke saa galt.

Derfor maa oprigtige, alvorlige, lidenskabelige og samvittighedsfulde unge vantroende, som jeg, være særdeles kjække og stole paa sig selv (hvad jeg ikke gjorde) og holde svært meget af, hvor de tror at være den nøgne sandhed (en meget lidet tiltalende skikkelse ved første syn)

for at kunne gaa igjennem livet med den freidighed, tillid og renhed, som den troende anser for sit specielle tilhørende.

Dette er altsaa min „vantrosbekjendelse", som deltes (havde jeg bare vidst det) af mange meget ældre, klogere og bedre uddannede mænd end jeg, som først var komne til denne overbevisning efter at have ofret kjære illusioner, efter frygteligt samvittighedsnag og mangen tvil — en strid og en kamp, som jeg blev sparet for ved mine gode forældres omtanke, da jeg var barn.

* * *

Det blev saaledes mit maal at gjøre det mest mulige ud af dette liv, da jeg muligens — for alt, hvad jeg vidste, eller troede eller haabede — kunde komme til at dø imorgen.

Ikke saa at forstaa, at jeg vilde spise, drikke og være lystig; arv og opdragelse havde ikke givet mig saadanne tilbøieligheder, og omstændighederne tillod det heller ikke. Nei, jeg vilde forsøge paa at leve livet i overensstemmelse med det høieste ideal, som min egen sjæl og menneskeslægtens historie kunde skaffe mig. Og menneskene, hvis opfatning af det uendelige og guddommelige har været saa ufuldstændig og mangelfuld, har dog beriget os med en række af slige menneskelige exempler (gamle og nye, hebraiske, hedenske, buddhistiske, kristne, agnostiske o. s. v.), at selv de bedste iblandt os kun tør haabe paa at følge dem paa lang afstand.

Jeg kunde undertiden om morgenen gaa til mit arbeide med hjertet fuldt af lyse forhaabninger og store beslutninger. Hvor let og ligefremt det syntes at føre et liv uden frygt, bebreidelse, egennytte eller haab om personlig belønning hverken her eller herefter — et liv med stoisk udholdenhed, uovervindelig taalmodighed og ydmyghed, utrættelig freidighed og selvfornegtelse! Det vilde jo dog kun i det høieste vare en firti, femti aar, og hvad var vel det? Og saa —?

Tanken var virkelig begeistrende. Men ved lunschtid (lunschen bestod af en kjæks og et glas vand og adskillige piber daarlig tobak) undergik mine drømme som regel en liden forandring. Andre mennesker havde ingen høie idealer og maal. Nogle havde endog et meget slet humør og irritered en ofte . . . . For et afskyligt sted Pentonville dog var at henslæbe sit liv i! . . . . For en plage det var at gjøre tegninger til smaa nye butiker og ikke engang kunne gjøre dem godt! . . . . Hvorfor skulde en skeløiet, koparret, hjulbent, pukkelrygget liden Judkins evindelig plage en med, at man havde været indskreven som hvervet soldat? . . . . Og hvorfor skulde man ondskabsfuldt anmodes om „at tage fat paa folk af en

egen størrelse“, blot fordi man engang tirret til det yderste havde taget en mand i benklæderne og rystet ham forsigtig ud af dem og ned paa gulvet, forskrækket, men ganske uskadt? . . . . Og saa videre i det uendelige; stadige smaa knappenaalsstik, ydmygelser, styghed, lavhed og smuds, som trak frem alt, hvad der var lavest og mest foragteligt hos en selv.

Om aftenen var jeg gjerne fuldstændig nedbrudt, henfaldt til en pessimisme, der endog var for dyb for taarer, og vilde have anseet mig selv for det usleste og ulykkeligste menneske paa jorden, dersom ikke alle andre uden undtagelse havde forekommet mig uslere og ulykkeligere. De kunde fremdeles spise, drikke og være lystige. Jeg kunde ikke det, og ønskede det ikke engang heller.

*

* *

Saaledes gik det dag efter dag, uge efter uge i maaneder og aar.

Jeg blev med tiden saa træt af min flaue individualitet, som altid var og blev den samme under alle disse forskjellige, uregjerlige sindsstemninger . . . .

Aa denne humørets stadige forandring, — et øieblik i syvende himmel, det næste i helvedes afgrund! Det er en ren sygdom, og det værste er, at det i grunden ikke skaffer nogen reel forandring. Kun af og til kunde jeg komme bort fra denne dræbende ensformighed gjennem en drømmefri søvn — døden i livet; thi selv i vore drømme er vi fremdeles os selv; deri var ingen hvile!

Jeg hadede selv synet af min egen person reflekteret i butikvinduerne, naar jeg gik forbi dem. Og dog kunde jeg ikke lade være at se efter billedet i det altid skuffede haab at opdage en eller anden forandring, — selv om det var til det værre. Jeg ønskede lidenskabelig at være en anden personlighed, og dog havde jeg aldrig mødt nogen, som jeg følte, at jeg kunde holdt ud at være i en time.

Og saa ensomheden!

Hver enkelt af os er udelukkende henvist til sig selv, er bundet indenfor sin egen sjælelige periferis grænser. Vi kan aldrig slippe bort fra os selv og kun gjennem de stakkels fem sanser kommer vi i forbindelse med de kjæreste og nærmeste af vore medmennesker; vi forsøger forgjæves paa at komme dem nærmere; ensomheden vedvarer fra vuggen og til graven.

Mon hvorfor forfulgte slige fantastiske tanker mig saa grusomt? Jeg ved ikke. De laa som en bremse om alle mine evner og kræfter og mit hele liv. De drev mig til at arbeide mig træt om dagen, bare for at faa en drømmefri søvn om natten — *døden i livet* . . . . .

Af sligt stof er ulykkelige mennesker skabt, især ulykkelige unge mænd. Og jo ulykkeligere man er, jo mere røger man, og jo mere man røger, jo ulykkeligere bliver man . . . . .

Saa var tilfældet med mig. Jeg begyndte at længes efter befrielse fra et liv, der var blevet mig en byrde, og begyndte saa smaat at nære selvmordstanker.

* *
*

Aa, den som kunde ofre sit liv for en ædel sag — dø under forsøget paa at redde en andens liv, selv om det var aldrig saa værdiløst, blot han selv hang ved det . . . .

Jeg husker, at jeg i al oprigtighed formulerede dette ønske i mit sind, som jeg en maanelys nat spadserede opover Frith Street, Soho. Jeg stødte paa en liden skare ophidsede folk, som havde samlet sig udenfor et hus, hvis nedre etage udgjordes af en butik. Fra en sprukken vindusrude i anden etage slog en sky af ildevarslende røg som en søile op i den stille luft. En almindelig stige var stillet op mod huset, som folk sagde var fuld af folk. Der var endnu ikke ankommet nogen brandsprøite eller anden hjælp, og det saa ud, som det var umuligt at vække beboerne ved at sparke og slaa paa døren længer.

Her var brug for en modig mand — en svært modig mand, som vilde klatre opover stigen og bane sig vei til huset gjennem den knuste rude.

En saadan mand blev fundet. Til min varige skam og sorg var det ikke mig.

Han var middelaldrende, liden og tyk og havde et meget fornøiet, rødt ansigt og store bakkenbarter — en ganske almindelig mand, som slet ikke saa ud til at være træt af livet.

Hans heltemod viste sig at være spildt; thi til vor store lettelse hørte vi alle, at huset var tomt, før det var lykkedes ham at bane sig adgang til det brændende værelse. Hans bakkenbarter var ikke engang svedne.

Jeg sneg mig hjem og opgav alle tanker paa selvmord — selv for en ædel sag. Aa, jeg klodrian! hvor jeg dog var uheldig i alt, stort som smaat.

Tredie del.

Jeg havde ingen venner undtagen Lintots og deres venner.

Min fætter Alfred var traadt ind i armeen.

Min fætter Charlie var bleven teolog, og vi var kommet fuldstændig fra hverandre. Tante Plunket boede som invalid i Florence. Hendes datter Madge var i Indien, lykkelig gift med en ung officer, som nu er en bekjendt general.

Lintots bar hovedet høit som repræsentanter for en gammel familie i Pentonville. Folk var som regel exklusive i de dage, hvad da især damerne sørgede for.

Blandt de allermest exklusive var Lintots. Lad os haabe, at de, som blev udelukkede fra deres selskab, ialfald kunde udelukke andre fra sit.

Jeg besad ingen evne til at skabe mig venner, uagtet jeg ofte følte mig tiltrukket af folk, som var vidt forskjellige fra mig; især af smaa, dygtige, heftige, men ikke altfor familiære mænd. Men selv om de var tilbøielige til at nærme sig mig, byggede en ulykkelig tilbageholdenhed og stivhed fra min side, — den, jeg ikke kunde hjælpe for, — en mur af is imellem os.

De var høist gjestfri folk disse Lintots og havde mange venner og gav mange selskaber, som jeg aldrig fuldt ud kunde nyde. De var baade for stive og for fri.

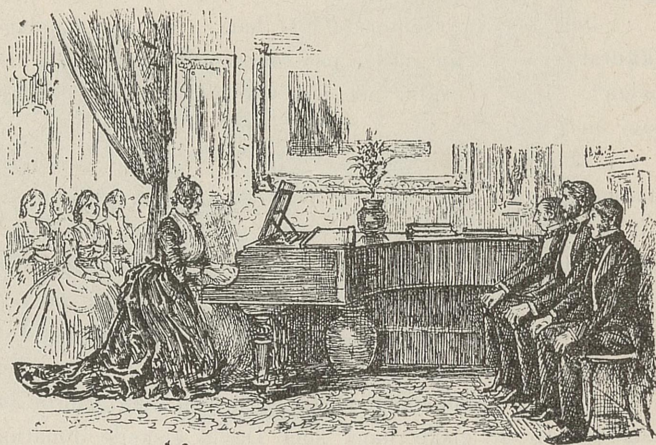
Inde i dagligstuen pleiede fru Lintot og et par andre damer at spille de alvorligste musikstykker paa en maade, som ikke formildede alvoret. De var ubarmhjertige. De var næsten alle af Bach, Hummel og Scarlatti, om hvem de sagde, at hver især af dem kunde skrive baade som kunstner og gentleman — en meget sjelden, men absolut nødvendig kombination, som det syntes.

Andre damer, unge og ældre, og nogle faa stumme ynglinge — lig mig selv — fik lov til at høre andægtig paa, men aldrig til selv at præstere noget.

Dersom man dristede sig til at bede om en sang uden ord af Mendelssohn eller en sang med ord, — selv om sangen var af Schubert og ordene paa tysk — saa blev man irettesat og bragt til at rødme over at have begaaet en musikalsk frivolitet.

Imidlertid sad alvorlige mænd i Lintots kontor (bygget af ham selv i baggaarden) og ventede paa aftensmaden, medens de røgte sin pibe og nippede til brændevin og vand. De talte væsentligst om forretninger, formelt og meget høflig i begyndelsen; men efterhvert henfaldt de til mere selskabelig utvungenhed, sløifede „hr." foran hverandres navne og blev snart personlig og støiende i deres bemerkninger, en godmodig krig, hvori *jeg* slet ikke udmerkede mig af mangel paa smidighed og slagfærdighed. De kunde f. ex. spørge en stakkel, hvad han helst vilde være: en større dumrian, end han saa ud til at være eller se ud som en større dumrian, end han var. Hvorledes stakkelen end svarte, lød svaret altid under rungende lattersalver (fra alle uden mig): „det er umuligt".

Jeg valgte i regelen at tilbringe største delen af aftenen paa trappen eller i entréen eller med at studere fotografier af berømte kirker og offentlige bygninger (med en interesse, som var altfor paataget til at være naturlig), indtil vi kaldtes til aftensbordet. Der kunde jeg ved min utrættelige opmerksomhed mod damerne bringe dem til at erindre mig og tilgive min tilværelse — for strax efter at glemme den igjen, er jeg bange for.

Musik hos Lintots.

Jeg haaber, man ikke vil anse mig for en indbildsk laps, fordi jeg siger, at jeg idetheletaget stod mig bedre hos damer end hos herrer.

Efter aftensbordet var der som regel sceneforandring — til det bedre syntes enkelte. Lintot, som var bleven svært modig paa grund af glæden og det gode kameratskab, blev nu umaadelig, upassende lystig — til trods for sin hustru. Hans venner pleiede at hviske til hverandre, at nu var Lintot oplagt, og opmuntret ham saa af alle kræfter. Bach, Hummel og Scarlatti blev lagt paa hylden, og de unge fik nu fornøie sig. Lintot sang komiske sange og negermelodier, og i korene stemmede alle med; han gjorde det saa udmerket, at selv fru Lintots strenge aasyn formildedes, og hun kunde ikke lade være at smile; det var altfor uimodstaaeligt. Naar

selskabet endelig brød op, kunde vi (takket være verten) ærlig takke vertinden for en meget behagelig aften og næsten med beklagelse ønske hende godnat . . . . Det gjør godt at le undertiden — for dem, som kan det!

* * *

Engang fik jeg virkelig en ven; men jeg fik ikke beholde ham længe.

Det gik saaledes for sig. Fru Lintot gjorde et endnu større selskab end almindelig. En af gjesterne var hr. Moses Lyon, den store malerihandler — en af Lintots klienter; han tog med sig unge Raphael Merridew, den allerede berømte maler og den mest tiltalende unge mand, jeg nogensinde havde stødt paa. Han var liden og slank, men nydelig skabt, klædt efter nyeste mode med et vakkert ansigt og en høflig optræden. Aldrig havde de gjestfri døre i Middleton Square aabnet sig for en saa glimrende gjest.

Jeg blev presenteret for ham, og han opdagede, at min næse akkurat passede for næsen paa solguden i hans maleri „Solguden og morgenrøden“. Han spurgte, om jeg vilde gjøre ham den tjeneste at sidde for ham en gang eller to.

Jeg følte mig ganske stolt over denne anmodning og sad for ham mange gange. Jeg stod op ved daggry for at kunne sidde for ham, før mit arbeide hos Lintots begyndte, og jeg sad atter for ham, saa snart jeg kunde slippe fra. Det viste sig, at jeg ikke bare havde solgudens næse og øienbryn, men ogsaa hans arme og figur, og saa maatte jeg da sidde, medens han malede dem ogsaa. Lige siden den tid har jeg været helt forfængelig af mit ydre.

Under disse sammenkomster, som han gjorde til en ren nydelse, kom jeg til at elske ham, som David elskede Jonathan. Vi lagde over, at vi vilde kjøre til Derby sammen. Jeg leiede den fineste vogn i London mange dage forud. Onsdag morgen — den store dag — holdt jeg til den fastsatte tid udenfor hans dør i Charlotte Street. Der stod allerede et andet kjøretøi — et meget penere end mit; thi det var en privat vogn — og Merridew kom ned og sagde mig, at han havde ombestemt sig og vilde kjøre sammen med Lyon, som havde bedet ham derom den foregaaende aften.

„En af de første malerihandlere i London,“ min kjære ven“. „Det er leit; men jeg kunde ikke sige nei, kan De vide.“

Saa kjørte jeg altsaa til Derby i ensom pragt; men det deilige veir og alle de muntre scener paa veien var spildt paa mig, saa bittert følte jeg mig krænket.

Tidlig paa eftermiddagen saa jeg Merridew spise lunsch i en vogn sammen med en del elegante, aristokratisk udseende unge mænd. Han

syntes at være sjælen i selskabet og gav mig et godmodigt nik, idet jeg gik forbi. Strax efter fandt jeg Lyon siddende alene og i daarligt humør i sin vogn. Han bad mig spise lunsch med sig og udøste for mig al sin bitterhed, der var ligesaa intens som min egen (kun at jeg beholdt min for mig selv). Den beregnende jødiske handelsmand var nu bare den varmhjertede, fornærmede ven. Merridew havde forladt Lyon for jarlen af Chiselhurst, akkurat som han havde forladt mig for Lyon.

Det var en trist dag for os begge. — Nogle dage senere mødte jeg Merridew lige straalende som altid.

En trist dag for os begge.

„Stor skam af mig at slaa vrag paa gamle Lyon for Chiselhursts skyld, ikke sandt? Men tænk en jarl, kjære ven! Stakkels gamling, han maatte kjøre hjem igjen alene; — *men han har kjøbt „Solguden“ alligevel“*

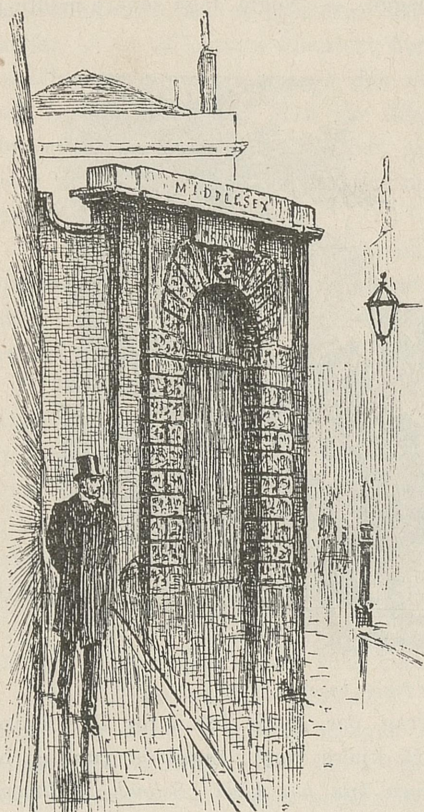
Merridew slog snart ganske og aldeles vrag paa mig — til min store sorg; thi jeg tilgav ham hurtig nok, at han havde forladt mig ved Derby, — lige saa hurtig, som Lyon gjorde det —, og jeg vilde have tilgivet ham hvadsomhelst. Han var en af dem, for hvem alt gaar an.

Han døde, før han naaede trediveaarsalderen, stakkels gut; men hans berømmelse vil aldrig dø. „Solguden“ alene er nok til at gjøre hans navn udødeligt. Lyon solgte det til lord Chiselhurst for 3000 pd. sterl.; — det havde kostet ham 500. Det er nu i nationalgalleriet.

* * *

Jeg var ikke heldigere i kjærlighed, end jeg havde været i venskab. Al verdens exklusivitet kan ikke udelukke smukke piger, og selv i Pentonville var der ingen mangel paa dem.

Der er altid en pige, som er vakrere og bedre end alle de andre akkurat som Esmeralda blandt damerne i Hôtel de Gondelaurier. Der var ogsaa en saadan ung pige i Pentonville eller rettere sagt Clerkenwell tæt ved. Men hendes stilling i samfundet var saa beskeden, at selv den mindst exklusive vilde have trukket grænsen ved hende. Hun var en af en talrig familie, der leved af at sælge grisefødder og hundemad i en meget liden butik ligeoverfor fængslet i Middelsex. Hun var en af naturens damer, en af naturens gudinder — en dronning! Det følte jeg mig sikker paa, hver gang jeg gik forbi hendes butik og undselig mødte hendes venlige, aabne, naturlige blik. Den tid nærmede sig, da jeg maatte overvinde min tilbageholdenhed og sige hende, at af alle kvinder var hun den, som tiltalte mig mest, og at det var nødvendigt, absolut nødvendigt, at vi to maatte blive et strax, øieblikkelig, for evigt!

Fængselsporten.

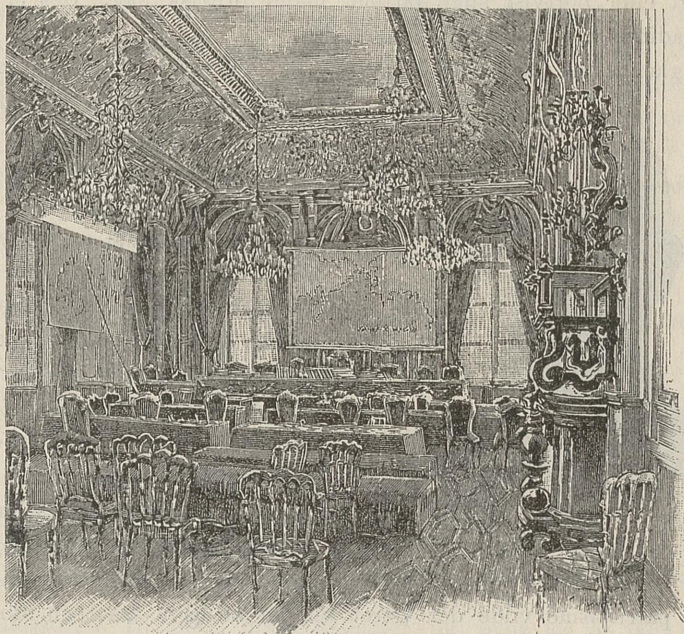
Men før jeg kunde komme saa langt, havde hun allerede giftet sig med en anden, og vi havde aldrig vexlet et eneste ord sammen.

Dersom hun endnu lever, maa hun nu være en gammel kone — en god og vakker gammel kone, det er jeg sikker paa, hvor hun end er, og hvad stilling hun end indtager i livet. Dersom hun læser disse linjer — hvad der ikke er meget sandsynligt — maa hun da modtage denne lille tribut fra en ubekjendt beundrer, for hvilken hun for mange aar siden forskjønnede den hæslige gade, som fremdeles gaar forbi Middelsex-fængslet, og maa hun da ikke foragte de stakkels ord, blot fordi forfatteren er kommen over paa den gale side af den lange, nøgne mur og den triste port!

(Forts.)

Voldgiftsdomstolen i anledning Behrings-fiskerierne.

Vi gjengiver nedenstaaende billede af en sal i udenrigsministeriet i Paris, fordi den utvilsomt i fremtiden vil komme til at udgjøre et af de store historiske mindesmerker fra vor tid. Den vil staa for en fornuftens og menneskelighedens seier over de lavere og raaere lidenskaber, for et afgjort fremskridt fra den barbarisme og uudviklethed, der afføder slagsmaal mellem de enkelte og krig mellem nationerne mod fredens og velviljens

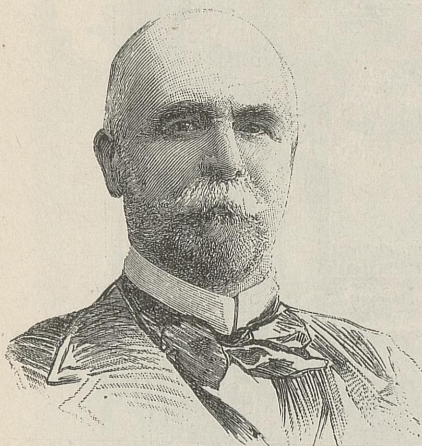
Voldgiftsdomstolens mødesal i udenrigsministeriet.

æra. Det er nemlig der, den voldgiftsdomstol holder sine møder, der vil afgjøre tvistigheder mellem England og De forenede stater, som for en menneskealder siden vel ubetinget vilde have ført til krig, og som endnu, blandt mindre udviklede nationer, vilde blive afgjort med sværdet — om da det kan kaldes en afgjørelse. De to folk har i dette tilfælde enedes om at lade sagen blive afgjort af denne domstol, for hvis kjendelse de loyalt vil bøie sig. Syv dommere, hvoriblandt vor norske statsminister Gram, der i franske blade kaldes for *svensken* Gram, vil høre og dømme i sagen, og deres afgjørelse vil af to store nationer blive modtagen som bedre end sværdets.

Verden gaar fremad!

Tvisten er ganske alvorlig. Amerikanerne gjør krav paa at være herrer i Behringshavet (den nordligste del af Stillehavet) paa grund af deres besiddelse af Alaska og Pribylowøerne. Disse øer er alene af betydning paa grund af sælfangsten deromkring. Da denne, paa grund af sælens udtyndning ved overhændigt slagtning af den i de senere aar, betydelig er aftaget, har de Forenede stater søgt at frede om sælen ved forskjellige forbud mod fangst. Da engelske fiskere fra Kanada ikke har respekteret disse forbud, saa har amerikanske krydsere og autoriteter gjentagende beslaglagt eller bortvist slige fartøier under brittisk flag. Det er jo ifølge gamle traditioner en dødelig fornærmelse.

Englænderne paaberaaber sig nu et internationalt princip om, at et enkelt lands kontrol over det omliggende hav ophører 3 mil fra kysten. De anerkjender saaledes ikke de Forenede staters ret til at give love for disse farvande og følgelig heller ikke deres ret til at beslaglægge de omtalte fartøier. Amerikanerne mener, at de har et slags eiendomsret eller kontrol over dette hav og derfor var i sin gode ret, da de optraadte, som de gjorde, mod de brittiske skibe.

Domstolens præsident, baron de Courcel.

Det er dette spørgsmaal, voldgiftsdomstolen vil afgjøre. Ved lidt ophidselse af lidenskaberne og den trangere patriotisme vilde det været saa let at have faaet en stor og ødelæggende krig ud af dette. Aviser og tidsskrifter vilde i saa fald været fulde af beretninger om slag og afbildninger af slagmarker. Er det da ikke paa sin plads, at vi bringer en afbildning af den fredelige slagmark, hvor, takket være den sunde sans' seier over lidenskaberne, den hele tvist nu vil blive afgjort med ord og gode raad, hvorved krigen med al dens elendighed helt bliver afværget.

*

* *

Amerikanerne fremsætter intet krav paa at eie eller kunne udøve exklusiv kontrol i Behringshavet. De paastaar sig blot at have fuld eiendomsret til den sæl, der opholder sig i dette hav. Sælen er ikke, mener de, helt et vildt dyr. Den amerikanske regjering har fredet om den og

fostret den. Dens vaner og natur gjør den desuden næsten til et tamt dyr, som slig fredning og fostring maa gjøre til vedkommendes eiendom. Al denne sæl opholder sig regelmæssig hvert aar paa Pribylowøerne i yngletiden. Resten af aaret flakker de om i det øvrige hav. Naar nu engelske fiskere fanger disse af den amerikanske stat fredede, fostrede og omhegnede dyr, saa er det, mener amerikanerne, ligefremt sørøveri. Englænderne paa sin side negter naturligvis amerikanernes eiendomsret til sælen og gjør derfor krav paa betydelig skadeserstatning for de beslaglagte og bortviste fartøier.

Amerikanerne kræver ikke *fuld* eiendomsret til al sæl i vedkommende hav, men vil, at England skal hjælpe dem at frede om sælen. Dette lader sig imidlertid neppe gjøre uden ved praktisk at stanse al sælfangst i det aabne hav, og paa eller ved land kan *selvfølgelig* blot amerikanske fartøier fange. Amerikanernes forslag om sælens fredning betyder derfor i grunden (med nødvendighed) et amerikansk monopol paa sælfangsten. Tilsyneladende stiller sagen sig saa, at enten maa sælen fredes ved et amerikansk monopol, eller fangsten maa forblive fri, i hvilket fald sælen snart vil være helt udryddet.

Det er dog muligt, at domstolen han finde et eller andet slags kompromis.

Fra Amerika til Europa paa fire dage.

(*J. H. Biles*, professor i skibsbygningskunst ved universitetet i Glasgow og konstruktør for to af de hurtigste Atlanterhavs-dampere „Paris“ og „New York“).

Professor *J. H. Biles*, hvis autoritet og evne til at tale om sagen vil fremgaa af ovenstaaende titler, har i juniheftet af „*North American Review*“ en yderst interessant artikel om den fart, der ved hidtil kjendte og prøvede midler lader sig opnaa for de store Atlanterhavs-dampere. Efter hans formening er det sansynligt, at der i løbet af de næste 10 aar vil bygges skibe, som gjør reisen mellem New-York og Queenstown regelmæssig paa 4 dage, saaledes, at man vil kunne gaa ombord i New-York f. ex. lørdag middag og spise middag følgende onsdag i Europa. Det vil saaledes tage mindre tid til at reise over Atlanterhavet end til at komme fra Kristiania til Bergen.

At saa vil ske er, mener professor Biles, sandsynligt. Det vil utvilsomt ske, ifald regjeringen gjør lidt for at støtte bygmestre og dampskibsselskaber i denne udvikling af skibenes fart. Der er ingen vanskelighed

i at drive et skib frem med den fornødne hastighed; vanskeligheden ligger i at gjøre en slig hastighed betalbar og kommercielt mulig. Vanskeligheden er af økonomisk mere end af teknisk natur. Det er ingen sag at bygge et hurtiggaaende skib, men at bygge et hurtiggaaende skib, der samtidig har plads nok for passagerer og ladning til at kunne betale sig, — det er kunsten. Jo hurtigere skibet skal gaa, jo kraftigere og derfor større og tyngre maskineri og jo mere brændsel kræves der. Vanskeligheden ved at opnaa større hurtigheder end de nu brugelige ligger omtrent alene deri, at vægt og omfang af maskineri og kul derved øges slig, at lasterum og passagerbekvemmeligheder bliver for smaa. Det hurtiggaaende skib kan med andre ord ikke tage last og passagerer nok til at betale sine udgifter.

De hurtigste skibe gjør for tiden 20 knob. Det er en forholdsvis let sag at faa dem til at gjøre 22 knob ved at give dem mere maskineri og kul; men da vil lasterum og passagerbekvemmeligheder saa formindskes, at skibene vilde seile med stort tab, med mindre fragter og billetter sættes høiere. Og det store spørgsmaal vilde da blive, om den større hurtighed vilde værdsættes tilstrækkelig af det reisende publikum, saa det vilde være villigt til at betale de høiere billetpriser, og om befragtere vilde finde det lønnende at betale de høiere fragter for den hurtigere reise.

Det hele spørgsmaal er økonomisk, og bestaar i at bygge skibet saa, at det vil kunne erholde det kraftigere og større maskineri og det mere brændsel, uden at dets indtægter falder af, — uden at altsaa passagerbekvemmeligheder og lasterum formindskes videre; thi professoren tror ikke, at høiere priser og fragter er praktiske.

Afstanden mellem *Halifax* i *Nova Scotia* og *Galway* i det nordlige Irland er 800 eng. mil mindre end afstanden mellem New-York og Queenstown. Paa grund af at afstanden er saa meget kortere, vilde et skib, bygget som „Paris“ eller „New-York“ i denne rute bruge over 500 ton kul mindre end i sin nuværende rute mellem de to sidstnævnte steder. Den saaledes opnaaede besparelse i rum og vægt kunde da uden at indskrænke passagerbekvemmelighederne ofres til større og kraftigere maskineri. Det blev derfor i denne rute mulig uden øget udgift at lade dampskibe konstruerede som de ovennævnte, gjøre en knob mere. En knobs vinding svarer til 7 timers kortere reise paa strækningen mellem New-York og Queenstown, og den kortere afstand mellem Halifax og Galway vilde paa denne vis kunne tilbagelægges paa $4^1/_2$ dag.

Professoren anser dog ikke denne rute for praktisk. New-York er jo det naturlige afseilingssted paa den vestlige side. Han ønsker blot at vise og fremhæve, at ved simpelt hen at finde en kortere rute bliver en større hastighed økonomisk mulig. Den kortere rute reducerer derfor

tiden for overreisen ikke alene proportionalt med den formindskede afstand, men ogsaa ved at gjøre hurtigere gang mulig.

Det samme resultat, der lader sig opnaa ved at forkorte ruten, vindes ogsaa ved at sløife lasterummet i de hurtiggaaende skibe og lade dem tjene udelukkende til befordring af passagerer, post og velbetalt ilgods i smaa mængder. Ved nogenlunde god betaling for de to sidste lod dette sig gjøre. Og ved at lasterummet i skibe som „Paris“ ofredes paa maskineri og brændsel, vilde der kunne vindes $1^1/_2$—2 knobs fart, eller tiden mellem New-York og Queenstown vilde reduceres med 11—15 timer.

Professor Biles mener, at de hurtigste skibe herefter maa ophøre med at tage almindeligt fragtgods, der maa overlades de mindre hurtiggaaende. Istedet maa de saa for den hurtige reise forlange høiere fragt for de smaa mængder af ilgods, de medtager. Desuden maa den betydelige vinding i tid være værd lidt øget betaling for postbefordringen. Saasnart regjeringerne viser sig villige til at give denne øgede betaling, vil slige skibe blive bygget. Og professoren mener, at der er god grund til at tro, at den amerikanske regjering under tryk af landets forretningsverden vil være fuldt villig til for en slig vinding i tid at give det nødvendige tilskud.

Denne reduktion i Atlanterhavs-fartens tid maa vi altsaa kunne vente i de aller nærmeste aar.

Selvfølgelig vil et lignende resultat som det ovennævnte — forøget fart gjennem overføring af anden vægt paa maskineriet — kunne opnaaes ogsaa, ifald der findes et metal sterkere end staal, hvoraf skib og maskine kan bygges; thi i saa fald kan jo mindre dimensioner benyttes og den samme styrke opnaaes med mindre metalvægt. Den saaledes opofrede vægt kunde saa atter som ovenfor ofres paa øget maskineri og deraf resulterede kraft.

Et saadant metal er fundet i *nikkelstaal.* Dette metal er 40—50 % sterkere end staal pund for pund, eller et halvt kg. deraf giver samme styrke og soliditet som et kg. vanligt staal. Ved at benytte nikkelstaal vilde der kunne benyttes tilstrækkelig større maskiner til at øge farten med en knob eller mindske tiden mellem New-York og Queenstown med 7 timer.

Skibe af dette metal vilde allerede nu være under bygning, var det ikke af den grund, at dets pris endnu er for høi. Prisen falder imidlertid, som midlerne til at fremstille det simplificeres. Det staar nu hvad pris angaar i samme forhold til vanligt staal, som dette i 1875 indtog overfor jern. Man fandt dengang, at det trods prisforskjellen betalte sig at bygge

af staal. Og paa samme vis turde det allerede nu lønne sig at bruge det dyrere nikkelstaal; men i hvert fald maa det tidspunkt, da nikkelstaalets pris gjør det økonomisk anvendeligt og endog paabudt — i hurtiggaaende skibe — være meget nær, neppe mere end nogle faa aar borte.

Ved de to nu anførte forandringer, der begge tør være økonomisk mulige om et par aar, vilde der saaledes vindes tilsammen 18—22 timer.

Selve maskineriet vinder jevnt, men dog blot ubetydelig i effektivitet, og her er vi ikke langt fra grænsen for det opnaaelige. Derimod er der haab om at kunne vinde ikke saa lidet i fart ved at benytte en lettere type af kjedler end de hidtil anvendte. — Principet er her det samme som ovenfor, — besparelsen i kjedelvægt vilde anvendes paa kraftigere og større maskineri. Viser det sig — hvad der er grund til at tro —, at lokomotivkjedler lader sig anvende paa længere søreiser, saa vil alene derved farten kunne øges ikke saa lidet. I Amerika holder man paa at udvikle en endnu effektivere kjedeltype, fra hvilken endnu større fart og tidsbesparelse lader sig haabe. Alene et experiment kan afgjøre, om disse forandringer er mulige i Atlanterhavs-dampere.

Videre lader meget sig udrette i retning af en fuldstændigere forbrænding af kullene. Udvikling i denne retning er i fuld gang. Jo fuldstændigere forbrændingen er, jo mindre kul trænges der naturligvis for samme kraft, eller jo mere kraft lader der sig opnaa med samme kulmængde.

Men af større betydning end noget af dette, er indførelsen af et nyt brændsel for de hurtiggaaende skibe. Et kg. olje (petroleum) giver samme effekt og kraft som 2 kg. kul. Ved at benytte olje reduceres altsaa den i brændslet nedlagte dødvægt til det halve. Besparelsen kan anvendes til kraftigere maskineri. Paa denne vis lader der sig vinde $1^1/_2$ knob eller 10—11 timer paa overreisen. Ogsaa her staar alene prisen iveien, men forfatteren mener, at olje i den nærmeste fremtid vil blive det benyttede brændsel for disse skibe.

Lavt anslaaet vil disse forskjellige forandringer give en øget fart af $3^1/_2$ knob eller reducere den korteste tid fra New-York til Queenstown fra 5 dage og 15 timer til 4 dage og 16 timer.

Dette lader sig opnaa uden forandring i skibenes størrelse, konstruktion og dimensioner. Men ogsaa her er der anledning til yderligere at vinde noget. Ved at øge dybde eller længde eller bredde i disse skibe opnaaes øget hurtighed.

Underligt som det lyder, er det saa, at der findes enkelte skibstyper,

hvor man ved blot at øge skibets længde kan opnaa større hurtighed med uforandret fart. Maskinen vil med andre ord fremdrive med større fart en større vægt, blot fordi længden øges. Ja, det er med enkelte skibsformer muligt at fordoble baade længde, bredde og dybde og dog opnaa den samme hurtighed som før med den halve kraft! Dette gjælder dog ikke Atlanterhavs-damperne; men 50 fod lagt til længden af en af dem, vilde dog, samtidig som skibets evne til at tjene øgedes med 10 %, blot nødvendiggjøre et tillæg af 4 % i maskinkraft for at opnaa den gamle hurtighed.

Skibes dybgaaende øver betydelig indflydelse paa hurtigheden. Ved at have lagt 4 fod til dybden af „Paris“ og „New York“ (øget den fra 26—30 fod) vilde vi kunne have vundet ½ knob eller 8 timer paa overreisen. Hensynet til de existerende dok- og havneanlæg umuliggjorde denne besparelse. Men dette hensyn vil snart være bortryddet. *Southampton* vil nu snart have havn og dok for skibe af 30 fods dybgaaende, uanseet flodstanden. Fra det øieblik af vil de 8 her nævnte besparede timer blive virkelighed.

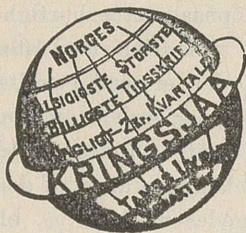
Bredden er af mindre betydning, men maa naturligvis øges, som dybgaaende og længde øges.

Lægges alt dette sammen, lader det sig med vished sige, at reisen mellem New-York og Queenstown lader sig gjøre paa ubetydelig mere end 4 dage. Dertil kræves altsaa benyttelsen af nikkelstaal, olje eller andet lettere brændsel (let i forhold til kraftudvikling pr. pund), lettere dampkjedel, bedre forbrænding og øgede dimensioner. Et skib, 1000 fod langt, 100 fod bredt og 30 fod dybgaaende, bygget og udrustet paa denne vis, vil kunne forlade New-York lørdag middag og lande i Europa ved middagstid onsdag.

Saavidt professor Biles. — Anvendes de her nævnte ændringer og besparelser paa ruten Halifax—Gulevay, saa reduceres tidsdistancen mellem den nye og den gamle verden til 3 dage og 4 timer eller mindre!

— Den lille skovblomst med duftende aande og ansigt som et smil, synes mig et afgjørende tegn paa den kjærlighed, der opretholder verden og er universets sjæl, — en synliggjort del af den . . . . Mit hjerte skjælver af ærefrygt, naar jeg tænker paa det store mirakel, som end idag foregaar om mig — Guds evige skaberarbeide i natur og liv. Hver dag er en af skabelsesugens sex, og morgen og aften er lige vidunderlige nu, som da de „blev den første dag“.

(Efter den amerikanske digter *Bryant*).

„Kringsjaa“.

Fjortendagligt illustreret tidsskrift.

Udkommer hver anden lørdag.

Koster: 2 kr. kvart. eller 50 øre pr. løsnummer.

„Kringsjaa“ tilhører ikke noget parti. Det er alene dets opgave at virke oplysende, almendannende og underholdende, særlig ved paa vort sprog og i sammentrængt form at gjengive det bedste af udlandets samtidige tidsskriftsliteratur. Hvert hefte vil ogsaa i regelen indeholde flere originale artikler eller fortællinger af vore egne forfattere og ledende mænd uden hensyn til skole eller parti.

„Kringsjaa“ er landets største, alsidigste og billigste tidsskrift;
ingen *bør være det foruden. Ingen, der vil følge med i tiden, kan undvære det.*

Huseby & Co.s forlag,
Grubbegaden 2.

Expedition: ***Grubbegaden 2.***

Redaktør: ***H. Tambs Lyche.***

Redaktionen er ikke ansvarlig for de idéer og synsmaader, der forekommer i optagne originale artikler eller i de fra udlandets tidsskriftspresse hentede opsatser. Den medtager alt, der bør kjendes af den læsende almenhed, enten den er enig med vedkommende forfattere eller ei. — Redaktionens egne meninger finder man i de redaktionelle artikler og under „Redaktørens sofahjørne“.

Til læserne.

Med dette hefte afslutter *„Kringsjaa“* sin første halvaargang og sit første bind. Andet bind begynder med tolvte hefte.

Redaktøren vil gribe anledningen til at takke under ét de mange, som mundtlig eller skriftlig har udtalt sig for ham — dels i ganske begeistrede ordelag — om det gavn eller den glæde, tidsskriftet har skaffet dem. Et godt og opmuntrende ord gjør altid, at arbeidet glider lidt lettere fra haanden, og bevidstheden om, at hvad en stræver med, virkelig udretter en del af, hvad en ønsker, og paaskjønnes af enkelte, er den høieste og bedste løn, nogen kan ønske sig. Derfor min egen og tidsskriftets tak til alle *„Kringsjaa“s* venner.

Til dem, der velvillig har kritiseret denne eller hin mangel ved *„Kringsjaa“* sendes ogsaa tak. En del af denne kritik vil blive tilgodegjort i fremtidige hefter.

Forøvrigt bliver *„Kringsjaa“s* program uforandret. Det „sætter sig fremdeles som maal efter bedste evne og af yderste vilje at være med paa at øge lys og glæde i vort land.“ Det har hidtil vundet mange venner saavelsom læsere og ikke saa liden udbredelse. Det haaber at gjøre det endnu bedre i kommende halvaar. Lad dets venner ikke alene udtale sig for redaktøren om tidsskriftet, men ogsaa lade andre vide, hvad de

finder deri, og hvordan de finder det. Lad den støtte det, som tror, det er værdt at støttes, og lad den forarges, der maa forarges. Vi stoler paa, at tidsskriftets venner skal tale for det — thi selvfølgelig trænges det — og at dets læsere skal avertere det for os.

Redaktøren er sig naturligvis mangler og feil ved tidsskriftet fuldt bevidst. Han har søgt at holde de givne løfter derom og tror sig at have holdt dem saa vidt, som alle omstændigheder har tilladt. Der er meget, han gjerne vilde gjort, mange forandringer, han helst havde seet, men som af forskjellige grunde har hørt det absolut umulige til. Trods slige mangler mener han dog, at indholdsfortegnelsen fuldt ud retfærdiggjør alt, han har krævet for det, og indfrir i det væsentlige de gjorte løfter. „*Kringsjaa*“ *har* forelagt for den norske almenhed en betydelig del af de i udlandets tidsskriftpresse forekommende artikler. Det *har* gjort det muligt for det vanlige menneske hos os at følge meget bedre med i udenverdenens tanke- og aandsliv end hidtil.

Imidlertid maa læserne huske, at det er umuligt at faa et saavidt omfattende foretagende i fuld gang paa et halvt aar. Tidsskriftet er andnu ikke helt, hvad det har været forlæggernes og redaktørens hensigt at faa det til. Det har saaledes den hele tid været meningen at medtage mere end hidtil af tysk og fransk presseliteratur, og forføininger, der for fremtiden vil gjøre det muligt, er nu trufne. Dog skal jeg samtidig faa minde læseverdenen om, at den engelsk-amerikanske tidsskriftspresse er betydelig righoldigere end den tyske og franske paa det slags saglige og oplysende artikler, som „*Kringsjaa*“ særlig maa lægge sig efter, og samtidig er denne del af udlandets aandsliv endnu mindst nyttiggjort hos os. Det er derfor en selvfølge, at ethvert tidsskrift af „*Kringsjaa*“*s* art maa hente sit meste materiale fra England og Amerika. Men der vil blive lagt an paa at tage alt med, der kan interessere den vanlige læser hos os, — saavidt pladsen tillader. Det er redaktørens ønske, at saavidt gjørligt er, alt i verden, — enten det kommer fra Amerika eller Kina, Tyskland eller hottentotternes land —, der indeholder nye og befrugtende tanker, alt, der er værd at kjendes, maa blive oversat i vort sprog, og *saa* oversat og fremlagt, at alle kan tilegne sig det og berige sit liv dermed.

Den modstand, som „*Kringsjaa*“ i begyndelsen mødte fra enkelte hold — væsentlig blot af vanlig mistanke mod alt nyt, antager jeg — synes at have stilnet af, og tidsskriftet faar lov at gaa sin jevne gang i fred. Dog bør alle venner og læsere forstaa, at „*Kringsjaa*“ fremdeles har modstand at overvinde, og at alene deres hjælp og støtte (ved at omtale tidsskriftet blandt bekjendte) kan

hjælpe os til helt at overvinde den og i et og alt at gjøre tidsskriftet til, hvad redaktøren ønsker og har isinde, — „en af de mange kræfter i vort samfund, der arbeider for og skaber et lysere og friskere liv i vort fædreland.“

Og dermed „*Kringsjaa*“s første halvaarige fødselsdagshilsen til alle, — venner og hvad fiender vi har. Lykke og tilfredshed for alle!

„*Kringsjaa*“ sender „Viking“ og dens kjække kaptein og mandskab sin hilsen. Godt gjort! Vel fortjent al den stas og støi, der nu vil gjøres af dem. Og den kjække daad vil utvilsomt bære større frugter end de fleste aner.

„*Kringsjaas*“ bedste hilsen ligesaa til dr. Nansen og hans mænd. Lykke paa færden og vend tilbage til os som nordpolens opdagere. Vend i hvert fald tilbage; — enten polen denne gang findes eller ikke, vil en kjæk daad være øvet og nye riger utvilsomt underlagt vort kjendskab og vor viden.

Det er den slags handlinger, der skaber et folks stolte og begeistrende traditioner, dets aandelige arv. De afsætter sig som større kjækhed, mod og selvagtelse i kommende slægters karakter.

Gud ske lov, at den tid er forbi, da det hed, at vort folk er for lidet og fattigt til at spille nogensomhelst ledende rolle paa livets forskjellige omraader, — saa lidet og fattigt, vi maa nøie os med at reise i andres kjølvand bestandig! Intet er mere knugende og kvælende for alle evner end slig en følelse. At den er uberettiget er heldigvis allerede bevist.

Der er vistnok blevet ymtet om, at nordpolens opdagelse er et arbeide, der faar overlades de større og rigere lande, at det er at ødsle med vore smaa midler at ofre noget dertil. Kun de færreste ymter dog længer noget derom. Kaldet kom nu engang til os, og det er blevet mødt.

Og enten nordpolen denne gang findes eller ikke — af *nordmænd* —, daaden og tanken i og for sig vil gjøre, at hver gut i landet vil føle sig lidt rakere i ryggen og lidt stivere i nakken. „Fattigfolk ved stranden, der lader de andre gjøre alt“, — det er vi ikke længer.

Hvad resultatet af Nansens færd end bliver, det vil være værd mange gange den ofrede sum for os nordmænd. Intet lønner sig saa godt, som at sætte penge i virkelig kjæk og ædel daad. Den udsatte kapital bærer renter, der ei lader sig beregne; — giver karakterens guld for det udbetalte sølv.

Lykke paa færden, kom hjem — laurbærkronede — som nordpolens opdagere!

Kineserne i de Forenede stater.

Hvad der truet med at blive en tragedie er pludselig forandret til en burlesque komedie. Læserne vil mindes en medelelse i sidste nummer af „*Kringsjaa*“ angaaende kinesernes stilling i de Forenede stater. Landets høiesteret har nu erklæret den der omtalte lov konstitutionel. Den burde derfor strax sættes i udførelse, og 100,000 uskyldige kinesere fængsles og sendes ud af landet. Men naar det kommer til stykket, viger baade folk og regjering tilbage for en slig barbarisk og skjændig handling. Det var let nok at vedtage loven; men at udføre den, det er en anden sag. Folket har skammet sig. De ledende blade inden begge partier tordner nu imod den „skandaløse lov“. *Skriget* har sluttet sig til den modsatte side, og præsident Clevelands regjering synes at ville tage ansvaret for at ignorere en lov, der vedtoges af kongressen med betydelig majoritet og underskreves af præsident Harrison med største hast og en del extra skolegutagtige patriotiske floskler. Regjeringen har instrueret vedkommende embedsmænd om ikke at tage noget skridt i retning af lovens udførelse. Den skal ignoreres, faa lov at dø en stille straadød blandt masser af andet unyttigt papirskrab.

Alt, hvad „skriget“ og de patriotiske, kineserfiendske lovgivere har opnaaet, er at stille landets regjering i et yderst latterligt lys. Her er en lov mod denne „truende fare“ fra de stakkels 100,000 kinesere, der endelig efter store anstrængelser er kommen istand. Der jubles. Men kineserne siger: „Yankeerne kan skrive love; vi lyder dem ikke; hvad saa —?“

Ja, hvad saa? — Hvad vil man gjøre, naar man giver en dum og umulig lov, og folk ikke bøier sig for den? *Tvinge* 100,000 mand til at gjøre det?

Man begyndte pludselig at faa øinene op for, at man havde begaaet en kolossal dumhed, og regjering og folk satte sit haab til, at de kinesiske sagførere maatte kunne faa høiesteret til at annulere deres lov ved at erklære den grundlovstridig. Man vilde saa inderlig gjerne blive den kvit igjen. Men høiesteret fandt den konstitutionel.

Saa vidste man ikke sin arme raad. Hvad i al verden skulde man gjøre med den umulige lov? Deportere de 100,000 kinesere, der ikke vilde lade sig stille under politiopsyn? — nei, det gik simpelthen ikke an.

Der var ikke andet for, end at regjeringen selv fik give ordre til at ignorere og trodse de love, som den er sat til at se overholdt og gjennemført.

Og kineserne smiler og siger: „Amerikaneren — han giver en lov idag og en anden imorgen. Amerikaneren, han skriver love; vi gjør, som vi vil . . . Ha, ha!“

Verdensudstillingens aabning om søndagene.

Den første søndag efter verdensudstillingens indvielse holdtes portene lukket. Dumhed og tranghed syntes at have seiret efter et ihærdigt og langvarigt felttog. Udstillingskomitéen syntes at have strakt vaaben for dem.

Men de energiske protester, der saa kom fra nationens mere frisindede og intelligente del, har vel øvet sin virkning. Chicagos store forretningsdrivende truet med at komme overens med sine arbeidere, om at holde alt gaaende som paa søndag og gjøre mandagen til en fridag i stedet, for at arbeidende mænd og kvinder da skulde faa anledning til at besøge udstillingen.

Den anden søndag var portene aabne. Dumhed og tranghed havde tordnet af hjertets lyst imod denne forføining, da dens mulighed rygtedes. En prest raadet udstillingsautoriteterne til at tage sig ivare for Vorherre netop iaar, da „han har koleraen saa hændig" at straffe med. Og en anden forkyndte, at det ei vilde undre ham, om en elektrisk storm brød løs den første søndag, udstillingen aabnedes og jevnet det hele med jorden, som svar paa slig ugudelighed.

Heldigvis har da sund sans her seiret, og udstillingskomitéen har erkjendt, at „hviledagen er til for mennesket og ikke mennesket for hviledagen."

Udstillingens lukning om søndagene vilde jo væsentlig blot have medført, at Chicagos arbeidende befolkning aldrig fik anledning til at bese den, og at kneiper og tredieklasses theatre fyldtes paa helligdagene, mens udstillingen stod tom.

Den første søndags erfaring med en aaben udstilling har vist sig meget tilfredsstillende og lovende. Den besøgtes væsentlig af arbeidere. Der hersket fuldkommen orden, og mængderne flokkedes særlig om kunstudstillingen.

Og ingen elektrisk storm brød løs. Ja veiret var endog sjelden straalende.

Notitser.

— Tokyo, Japans hovedstad, har nu 92 kristne kirker.

— Det største orgel i verden findes i *Centennial Hall* i Sidney, Australien. Det optager et gulvareal af 26 × 80 fod og kostede over 200,000 kroner. Fuldførtes i 1890.

— De fire lande i verden, som er daarligst forsynet med telegraf, er Peru, Paraguay, Uruguay og Persien. I det førstnævnte er der kun 36 telegrafkontorer og i hele landet 1600 engelske mil telegraftraad. I Paraguay er der kun 510 mil telegraftraad, og hele landets telegraftjeneste besørges af bare 28 personer. En linje paa 150 mil, som gaar fra Asuncion til Pirape, er paa grund af det høie vand og de hyppige ildebrande i hint land ofte afbrudt flere dage ad gangen.

— Et geografisk arbeide af stor værdi, som skal udstilles paa verdensudstillingen, er den fjerde udgave af „Ptolmys Cosmographi", trykt i 1786 i Ulm i Tyskland af Justus de Albano fra Venedig. Texten er en revideret udgave af den latinske oversættelse i 1410 af James de Angelo. Karterne, 32 i antal, blev tegnet af forfatteren, Nicholas D. Donis, en tysk benediktinermunk og en berømt astronom og geograf. De er graveret paa træ og er kolorerede og viser, hvor lidet man kjendte af geografien før Amerikas opdagelse.

— I de senere aar har professor Barnard ved Lick observatoriet i Kalifornien været beskjæftiget med at fotografere melkeveien i detalje. Naar pladerne om tre aar er færdige, venter man, at

de da aabenbarede kjendsgjerninger vil foraarsage en ren revolution i de tidligere antagelser angaaende dette merkelige fenomen. Lærebøgerne erklærer, at Melkeveien sandsynligvis indeholder 20 millioner sole; men professor Barnard siger, at der vil vise sig at være mindst 500 millioner, samt at der maa være et endnu større antal, som ikke er synlige.

— Frelsesarmeens general Booth har 11,000 officerer under sin kommando. De har fast fod i 39 lande og kolonier og forkynder sin frelse i 24 sprog. Den aarlige cirkulation af deres aviser og magaziner beløber sig til 47 millioner exemplarer eller næsten en million hver uge.

— Byerne New-York og Buffalo har hver tre kvindelige arkitekter.

— I Amerika er der 2500 kvindelige læger, 275 kvindelige prester, over 6000 postmestre, og i det hele over 3,000,000, som selv tjener sit levebrød. Siden 1880 har patent-kontoret givet patenter til 2500 kvinder, og i Byen New-York underholder 27,000 kvinder sine mænd.

— Ada Negri, den italienske digterinde, som hurtig vinder slig berømmelse, er fremdeles lærerinde ved folkeskolerne og underholder sig og sin syge moder med en gage, som kun er tilstrækkelig til det allernødvendigste. Hun har dog nylig erholdt et legat paa 1800 francs aarlig. Dette bestaar af bidrag fra fremragende italienske kvinder. I aaret 1864 blev den tilstaaet Giannina, en improvisatrice, der døde i 1886. Ada Negri er den anden, der skal nyde godt deraf.

— Over 42 udenlandske nationer er nu repræsenteret paa Chicago-udstillingen ved 327 repræsentanter.

— Dødeligheden blandt de jødiske bønder i Rusland er aldeles forfærdelig. Den beløber sig til 47 af 1000, og i enkelte provinser gaar den sogar op til 62 af 1000. Den russiske lægekongres i aaret 1885 erklærede, at aarsagen til denne overordentlig store dødelighed skyldtes mangel paa mad.

— Der existerer over 2000 slags snegler, og de findes i alle dele af verden. Nogle er sogar mindre end et knappenaalshoved, medens andre i Frankrig og Italien f. ex. bruges til føde og er store nok til at udgjøre en god mundfuld. Sneglerne er vegetarianere og har sagformede kjæver og tunger med tusener af tænder. I koldt veir trækker sneglen for aabningen af sneglehuset en hinde, der staar spændt som et trommeskind. Eftersom det bliver koldere, føies den ene hinde udenpaa den anden. Langvarig tørke bringer ogsaa sneglen til at lukke sin dør paa samme maade for at forhindre fordampning af fugtigheden i dens legeme. Disse smaa dyr er i besiddelse af en forbausende vitalitet, lever sogar efter at have været indefrosne i store isstykker og kan i ugevis taale en hede, som daglig afsvider vegetationen.

— En række experimenter har paavist et nøie forhold mellem rød flannel, abekatte, øl og gigt. To grupper fangne abekatte blev forsynet rigelig med øl, den ene gruppe klædt i rød flannel, den anden uden nogen beklædning. Alle de nøgne abekatte fik gigt, og alle de i rød flannel klædte abekatte gik fri derfor. Efter at de rheumatiske abekatte var fuldstændig helbredede, blev de klædt i flannel, og den anden gruppe fik ingenting paa. Ølforsyningen fortsattes, og de nøgne abekatte angrebes af rheumatisme, medens de flannelklædte abekatte undgik den. De, som anstillede experimentet, erklærer, at øllet udsatte alle abekattene for rheumatisme, men at flanellet forhindrede dens udvikling derved, at det holdt kulden borte fra lemmerne.

— Det amerikanske kunstnerselskab i New-York har valgt kvinder til medlemmer og saaledes anerkjendt deres ligestillethed med mænd som kunstnere — eller rettere sagt anerkjendt den kjendsgjerning, at i kunst gives der ikke noget kjøn.

— Alt til frimerkefabrikationen henhørende udføres ved haandarbeide. Tegningerne bliver graveret i staal; to hundrede frimerker trykkes paa en eneste plade. Disse plader sværtes af to mænd og bliver derpaa aftrykt af en pige og en mand i en stor haandpresse. Frimerkerne tørker saa hurtig, som de trykkes, og beklæbes saa med en slags stivelse, der laves af poteter. Dette klister tørker derved, at arkene lægges ind i en damp-vifte-maskine, og derpaa bliver frimerkerne underkastet et tryk af to tusen tons i hydrauliske presser. Derpaa bliver arkene overskaarne, saa at hvert kommer til at indeholde hundrede frimerker, hvorpaa papiret mellem frimerkerne bliver gjennemstukket. Dersom et eneste frimerke bliver beskadiget, brændes hele arket.

— Den første store internationale udstilling holdtes i London i krystalpaladset i 1851. Udgifterne ved denne udstilling, iberegnet bekostningen af alle bygningerne, beløb sig til 293,000 strl., og indtægterne til omtrent 506,000 strl. Bygningen bedækkede et areal af over 20 acres. Det næste lignende foretagende var udstillingen i New-York i 1853 i det krystalpalads, der senere blev ødelagt ved ildebrand. En lignende udstilling holdtes samme aar i Dublin. Aaret 1854 aabnedes i München en udstilling, som i begyndelsen havde held med sig; men saa udbrød koleraen, og den fremkaldte slig skræk, at foretagendet blev opgivet. Den første store internationale udstilling i Paris holdtes i 1855. Den anden internationale udstilling i London holdtes i 1862. Næst i række kom udstillingen i Konstantinopel i 1763; Bayonne 1864; Dublin 1865; Köln, Oporto og Stockholm i 1865; Melbourne 1866; Agra 1867. Saa kom den store udstilling i Paris i 1867 efterfulgt af adskillige mindre paa forskjellige steder indtil 1873, da der holdtes en meget stor i Wien. Den næste vigtige udstilling var Philadelphia Centennial. Atter kom der et antal mindre og saa den store Pariserudstilling i 1889.

— Guttaperka indførtes første gang til Europa fra Malaga i aaret 1852. Det aarlige forbrug beløber sig nu til 4,000,000 pund.

— Det forsøg, som er gjort med en elektrisk jernbane gjennem en del af byen Bangkok i Siam, har vist sig fuldt tilfredsstillende.

— Det nye Cunard-dampskib *Campania* opnaaede paa sin første reise fra New-York til Liverpool en større fart end til da opnaaet. Den gjorde paa hele reisen gjennemsnitlig 21.15 knob i timen, medens den en dag drev det til 22.24 knob i timen. Dette storartede resultat opnaaedes ved brugen af *Pocakontas* kul, der udelukkende brugtes paa hele reisen.

— I forbindelse med de arbeidsløses demonstrationer kan det være af interesse at udpege, at London ikke er den mest overbefolkede by i England. Liverpool nyder den lidet misundelsesværdige udmerkelse. I de 33 store byer, hvorfra ugentlige indberetninger modtages af regjeringen, er gjennemsnitstallet af mennesker pr. *acre* 34. I Liverpool er der derimod 98 mennesker pr. *acre.* I Plymouth er der 58. London kommer som nummer 3 med 57. Ikke i nogen anden by er gjennemsnitstallet over 50; men byerne Brighton, Bristol, Boston og Sunderland har alle over 40 mennesker pr. acre. Gjennemsnitstallet for Manchester er 40.

— Miss Mary Redmond, den irske billedhuggerinde, hvis kolossale statue af „Father Mathew“ nylig blev afsløret i Dublin er en ung kvinde paa neppe tyve aar, som blandt alle de konkurrerende blev valgt til at udføre statuen. Som model antog hun en yngling paa tyve aar, der af en filantrop blev hende anbefalet fra en forbedringsanstalt. Da statuen var færdig og ventede paa komitéens bifald, gik gutten ind i arbeids-

værelset, og ødelagde af pur ondskab det hele værk. Der blev tilstaaet Miss Redmond et aars udsættelse, og hun tog fat paa arbeidet med iver og mod. Da den øverste sten af fodstykket var lagt af Dublins lord Mayor, blev billedhuggerinden løftet op paa fodstykket, og hilsedes med hurraraab af mængden.

— Fjeldene i det sydlige Ny-Zeeland har nogle merkelige isbræer. Den største er Tasman, som er 18 engelske mile lang og fra 1—2 mile bred. Den ligger 3000 fod nærmere havets overflade end Alpernes bræer. Regnmængden paa disse Ny-Zeelandske fjelde overskrider paa sine steder 120 tommer om aaret, og det er grunden til bræernes store udstrækning. Den lavere del af Fox-bræen overskygges af bregnetræer, og en varm kilde paa 100 graders varme springer ud lige ved foden af bræen. Et lignende fænomen findes paa Mount Ruspihn i det nordlige Ny-Zeeland, hvor der paa toppen af fjeldet findes en kogende indsø, omgivet af is og sne.

— Hvorledes store mænd populært værdsættes, kan man se af antikvitethandlerens kataloger. I en Pariser-katalog er falbudt en stok, som har tilhørt *Voltaire*, for 500 franks, en af *Rousseaus* frakker for 950 franks, og i London kan man faa kjøbt en af humoristen *Sternes* parykker for hundrede pund sterling. Forøvrigt blev en af *Napoleon den 1stes* hatte ved en auktion i Paris betalt med 1920 franks og en af *Newtons* tænder i London med 730 pund sterling!

— *Hvor meget øl bliver der drukket?* Efter de nyeste statistiske opgaver bliver der aarlig i alle lande tilsammen fortæret 171 millioner hektoliter øl. Tyskland producerer det meste, nemlig 47½ million hektoliter. Derefter kommer England, Nordamerika, Østerrige-Ungarn, Belgien og Frankrig. Det meste øl bliver drukket i Baiern (221 liter aarlig for hver indbygger), saa kommer Belgien, England, Nordtyskland (88 liter), Schweiz, Danmark, Østerrige-Ungarn (32½ liter), Ameerika, Nederlandene (29 liter), Frankrige (21 liter) osv. I det hele taget er 51,000 bryggerier beskjæftiget med at slukke øltørsten. Deraf falder 26,240 — altsaa mere end halvdelen — paa Tyskland!

— *Kunstnerforfængelighed.* Den østerrigske forfatterinde Betty Paoli fortæller i sine „Pariserindtryk“ følgende om Lamartine: „Har De læst min sidste bog?“ spurgte han en bekjendt. — „Ja, naturligvis.“ — „Hvor mange gange?“ — „En gang.“ — „Da maa De tillade mig at sige Dem, at De endnu ikke kjender den. Jeg har selv læst den fire gange, og jeg har hver gang opdaget nye sandheder og tanker i den.“ — Heller ikke Beethoven var fri for denne (forøvrigt psykologisk forklarlige og tilgivelige) svaghed. Da hans ven Krumpholz meddelte ham efterretningen om Napoleons seir ved Jena, udraabte han: „Dersom jeg bare forstod mig ligesaa godt paa krigsførelse som paa musik, saa skulde seiren have været vor.“

— Den engelske kirke opretholdes økonomisk udelukkende af sine egne godser, eiendomme og frivillige bidrag og ikke ved direkte statsbidrag. Dens samlede indtægt beløber sig til 7,000,000 pd. sterling. Der forlanges nu en omordning, fordi den tanke, at en enkelt sekt eller kirke skulde have en indflydelse paa regjeringen, som negtes andre sekter, bliver mere og mere usmagelig for det engelske folk. *Nonkonformister* og dissentere betalere ikke skat til eller tvinges til at understøtte den engelske statskirke som hos os. — I Irland er kirken omordnet, i Skotland derimod ikke; men den skotske kirke har ingen repræsentant i parlamentet, som den engelske har. Det er det, man nu først og fremst vil have afskaffet.

— Londons theosofister skal til at bygge et stort vaskeri i den hensigt at befri den kvindelige befolkning blandt arbeidsklassen fra det slidende, usunde og tidsødelæggende arbeide i deres hjem. Vaskeriet skal forsynes med det bedste maskineri, vasken gjøres billigere, end den paa anden vis lader sig udføre, og de ansatte kvinder lønnes lidt høiere end en vanlig vaskerkone og desuden faa del i vaskeriets aarlige nettoudbytte. Det kan man, naar man kjender lidt til theosofisternes dybe og himmelhøie spekulationer, kalde at forene det teoretiske og det praktiske tilgavns, extremerne af de to.

— I en artikel i „*North Am. Review*“ oplyses det, at der er ansat ved de Forenede staters jernbaner 800,000 mænd. Der er omtrent $1^1/_4$ million aktieeiere, og foruden de ovennævnte 800,000, der er ansat ved jernveiene, er der ca. 1 million *mænd,* der ernærer sig ved virksomhed, som er ganske afhængig af jernbanerne. — I staten Texas er 99.99 $^0/_0$ af det hele jernbanenet uproduktivt; — giver intet overskud over driftsudgifterne. I 6 andre stater er 85.54 $^0/_0$ uproduktive og atter i 4 andre 72.90 $^0/_0$. — Der er 80,000 km. jernvei i de vestlige stater, som tilsammen giver et overskud, der alene svarer til 0.04 $^0/_0$ af kapitalen. — I 1891 gik 26 jernbanekompagnier med en samlet kapital af over 300 millioner kroner fallit, og andre 21 kompagniers baner solgtes ved tvangsauktion. Disse sidste udgjorde tilsammen ca. 5 000 km. jernvei og repræsenterte en samlet kapital af næsten 700 millioner kroner.

— Der dannedes i Amerika i 1891 et samfund, der kalder sig „*Brotherhood of Christian Unity*“ *). Det bestaar af mænd og kvinder, tilhørende de forskjelligste kirkesamfund, der dog er komne til den overbevisning, at blot én ting er nødvendig og væsentlig, nemlig lydighed mod den troesbekjendelse, Jesus selv formulerede — kjærlighed til Gud og mennesker —, et liv i slig kjærlighed under ledelse af den aand og den lære, som Jesu liv og ord indeholder. Det er samfundets opgave at virke for at bringe alle kristne nærmere sammen paa dette enkle grundlag. Høie og fremragende geistlige af forskjellige kirkesamfund har udtalt sin sympati for og sin tilslutning til tanken og arbeidet.

— Man har nylig begyndt at anlægge dampkjøkkener ogsaa i de amerikanske byer. De er dog i forskjellige retninger ordnet paa en anden vis end de europæiske. Medens de sidste blot søger at skaffe billig og vellavet mad ved et udvalg af vanlige retter, er det hensigten med de nye amerikanske kjøkkener at udvikle kogekunsten efter videnskabelige principer, indføre nye og sundere retter, lære folk at paaskjønne betydningen af sund og vellavet mad og fremforalt at løfte kravet til renlighed i alt, der angaar mad. Kjøkkenerne er anlagte paa helt videnskabelig vis. De er et slags experimentalstationer paa kogekunstens omraade, laboratorier, hvor man stadig forsøger sig frem med nye retter og nye tilberedelsesmaader, dog saa, at der blot sælges de retter og benyttes de metoder, der har staaet sin prøve. Kogekunsten *studeres.* Maalet er at skaffe sund, kraftig og velsmagende mad til den lavest mulige pris. Medens i Europa slige kjøkkener med tilhørende restaurationer indrettes saa simpelt og billig som muligt, har man her søgt at give det hele et net, rensligt og tiltrækkende udseende. Alt kjøkkenarbeide har man lagt an paa at udføre, saa at det til enhver tid kan sees og iagttages af det besøgende publikum, og at appetiten vil øges ved, hvad man ser. Kjøkkenerne synes at gjøre betydelig lykke.

*) Kristelig enigheds broderskab.

Rio de Janeiro.

Af *J. de Santa Anna Neri.*

Lad os tænke os en by, der hæver sig fra kysterne af en umaadelig stor havn med en kystlinje paa omtrent ti norske mil, indskaaret af viker og større og mindre bugter, medens vandet er opfyldt af holmer og øer, imellem hvilke der glider store oceandampere, kjøbmandsskibe, yachter, fragteprammer og alle andre slags baade, fulde af folk; — en tryg og lun havn paa hovedruten for reisende, enten de er paa veien til syden, norden, østen eller vesten; en kulstation for skibe paa vei til La Plata eller Amerikas stillehavskyster, til Australien eller New-Zeeland; en tropisk beliggende by, hvorover rager fjeldryg bag fjeldryg, snart takkede og nøgne, snart skovbevoxede, men altid lige maleriske; et kommercielt oplagssted fuldt af liv og bevægelse med en i høi grad civiliseret befolkning, endskjønt den ligger nogle faa mil fra store urskove; et marked, hvorfra millioner af kaffesække udføres, men hvor dog kunst og literatur dyrkes og politik ivrig studeres; en by ikke ulig Konstantinopel, ligesaa uregelmæssig som nogen antik by, ligesaa støiende som et amerikansk nybygge, snart fuld af travle skarer, snart tilsyneladende dysset i dvale; — kort sagt, Rio Janeiro er New-York, San Francisko og Paris under et.

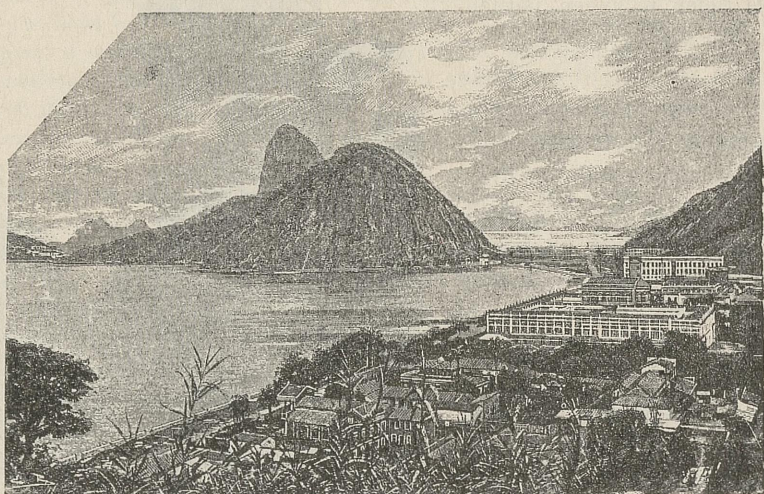

I den botaniske have.

Saaledes er den heltemodige og loyale by Sao Sebastiano de Rio Janeiro, hovedstaden i republiken Brasiliens forenede stater og lige til for kort tid siden sædet for Dom Pedro den andens hof. Lad os gaa iland og se os lidt omkring.

Vi kommer fra Paris og gik i Bordeaux eller kanske heller i Panillac ombord i et af de nye dampskibe, tilhørende Messageries Maritime Compagnie, et flydende palads med forgyldninger paa alle kanter og overalt forsynet med elektrisk lys. Vi var indom Lissabon paa veien, og det har sat os endnu bedre istand til at værdsætte Rio.

Her er vi i land. Vi er landet i den mest uinteressante og triste del af byen, handelskvarteret, der virker nedstemmende paa alle, som ventede at finde en amerikansk by. Trange gader, lidet indbydende stræder, fattigt-udseende huse, sammenpakket uden karakter eller arkitektonisk stil — det hele mindende om en eller anden gammel portugisisk by, overflyttet til en anden halvkugle.

Bugten ved Rio.

Midt iblandt støien af kuskenes piben og sporvognenes ramlen og puffet paa alle kanter af bærere belæsset med handelsvarer kan man ikke lade være at undre sig over, hvorledes et folk saa fuldt af ungdommelig kraft og saa besjælet af arbeidslyst kan finde sig i en saadan tingenes tilstand, der svarer saa lidet til deres eget temperament og deres lands klimat. Overalt den stadige løben frem og tilbage af ivrige forretningsmænd og et koas af forskjellige hudfarver hos de forbigaaende fra kulsort til reneste hvidt med alle mellemliggende schatteringer i rødt, lyse- og mørkebrunt.

Man maa formelig anstrenge sig for virkelig at sætte sig ind i, at byen engang var en portugisisk koloni, som til trods for tiden og de forandringer, den har bragt med sig, dog har beholdt en vis lighed med sit

tidligere moderland. Efter denne anstrengelse vil man høre, at det er portugisisk, som tales rundt omkring, en bløde, langsom variation af portugisisk, og man vil tilslut forstaa, i hvor høi grad forskjel af breddegrad indvirker paa europæiske sæder og skikke.

Lad os gaa videre ind i byen. Lad os gaa til de nye kvarterer, til Catele, Botofoyd, hvor Darwin boede en tid, til Larangerias og alle de vakre omkringliggende forstæder. Her kan man puste friere og se tydelige tegn paa en mere fremskreden civilisation. Her er vakre, snehvide villaer omgivet af haver, hvori der voxer statelige palmer, tornede kaktusplanter og slanke bambustrær i luxuriøs overflod, kort sagt hele den deilige, storartede flora, som er eiendommelig for den tropiske zone. Hvadenten vi gaar til de botaniske haver med deres verdensberømte palme-alleer eller klatrer op paa toppen af Tijuca, hvis urskove og vandfald om muligt er et endnu deiligere syn end udsigten fra toppen, eller vi resikerer farerne ved en jernbanetur opover de bratte sider af Carcovados, opad hvilke trænet bogstavelig puffes af et lokomotiv, som er placeret bagerst i toget, eller vi bestiger høiderne ved Santa Theresa, hvor den ene henrivende scene følger efter den anden, bliver vi ganske forelsket i Rio og indrømmer det originale om end ikke det nyttige i at dele byen i to dele, en del udelukkende helliget forretning og handel, — en hovedstad for kaffelandet —, den anden del udmærket skikket til det „*dolce far niente*“ liv, som leves mellem troperne.

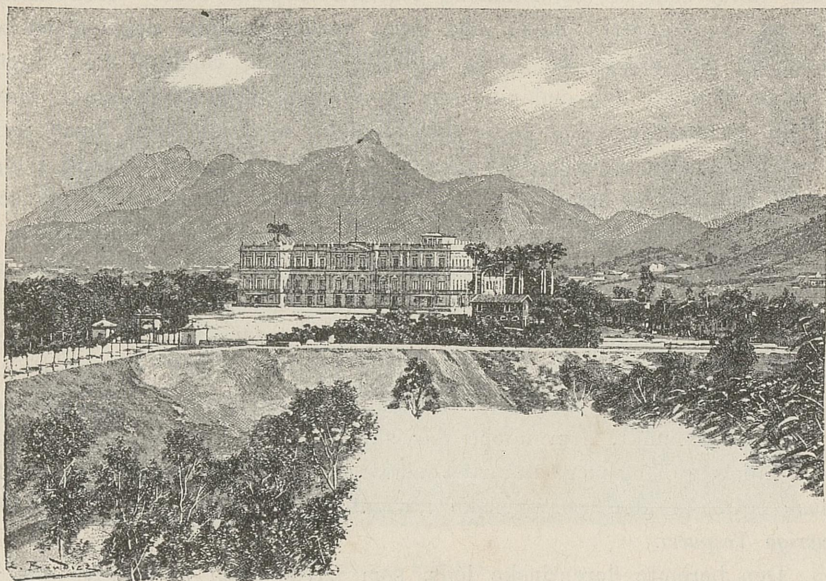
Der er ikke tvil om, at i sin smukke bugt besidder Rio de Janeiro et tiltrækningspunkt, som neppe har sin lige; thi denne bugt er større end Neapels golf og mere storartet end Bosporus. Den opdagedes den 1ste januar 1502 af den portugisiske navigator *Andréa Gonçales* og den store *Amerigo Vespucci.*

Den berømte florentinske lods, som havde æren af at give den nye verden sit navn, var den første af en lang række opdagere, som har kappedes med hverandre om at prise de vakre distrikter i Sydamerika. I 1504 skrev Vespucci et brev fuldt af begeistring, og hvori en sætning lyder saaledes: „Dersom der har existeret noget saadant som et jordisk paradis, kan det ikke have været langt borte fra disse egne.“

Bugten ved Rio Janeiro beskyttes af fortet *Santa Cruz* og det berømte *Sukkertopsbjerg,* en granitmasse, som hæver sig 1100 fod over havets overflade. Dette er det første af en hel række adskilte høider, hvoraf nogle er vilde og nøgne, andre bedækket af en tropisk vegetation, og som omringer hele byen og danner baggrunden i det afvexlende landskab. Dersom vor ankomst finder sted paa en af disse lyse, klare dage, hvoraf der er saa mange i disse breddegrader, lægger vi først merke til

en fjeldrække, som er blaaere end selve himlen, de saakaldte *orgelfjelde*, der har faaet det navn paa grund af toppernes lighed med piberne paa et orgel. Blandt disse topper er den merkeligste den saakaldte „*Guds finger*“, saa kaldet paa grund af dens lighed med en kjæmpemæssig finger. Til venstre hæver sig Corcovado omtrent 2140 fod høit, fra hvis top der er en storartet udsigt; bagenfor ligger „Paafuglenæbbet“, et romantisk tilflugtssted for Rios befolkning, ganske overdrysset af smaa poetiske villaer.

Bugten ved Rio Janeiro skjærer sig over to norske mil ind i landet; den har en kystlinje paa omtrent ti norske mil, og dens største bredde er omtrent $1^3/_4$ mil. Den ser ikke saa stor ud, som den virkelig er, fordi

Paladset St. Kristofer.

den deles i to ved et rev, hvorpaa der er bygget en fæstning. Skibe fra Europa kommer ind i bugten gjennem den bredeste af de to kanaler. I bugten ligger omtrent 80 holmer og øer, der ser ud som ligesaa mange blomsterbuketter, lunefuldt henslængt af en kunstnerhaand. Mange af disse øer er berømte, især „Guvernøren“, som er omtrent en mil lang og en halv mil bred, hvor kongen af Portugal forrettede sin andagt, og hvor Don Pedro den første søgte rekreation efter regjeringens arbeider og bekymringer.

Det er blevet sagt, at Rios bugt har samme façon som hele landet Brasilien. Dens geografiske beliggenhed i forbindelse med den ualmindelig klare luft gjør, at der ved solens op- og nedgang fremkaldes de vidunder-

ligste kombinationer af farver, hvori hver eneste prismatisk farve reflekteres fra strand til strand i bugtens vand.

Der er to vidt forskjellige aarstider i Rio, hvor byen fremviser et ganske forskjelligt udseende, sommeren, som varer fra oktober til april, og vinteren fra mai til september. Om sommeren, som altsaa er høst og vinter i Europa, naar solen sender sine varme straaler ned i de trange gader, er Rio et alt andet end behageligt sted. Heden har fordrevet de rige og dovne klasser, de store kjøbmænd og diplomatiet; alle, som bare ser sig istand dertil, forlader byen og flytter ud til forstæderne opover de luftige høider, som hæver sig over byen, eller til de nærliggende smaa landsbyer som Petrepolis og Theresopolis, medens andre tyr ud til øerne i bugten. Byen bliver en fuldstændig kogende kjedel, hvilket dog ikke forhindrer folket fra med begeistring at deltage i karnevalet.

Denne levning af den gamle hedenske saturnaliæ forsvinder hurtig fra Europa, og nu, da Italien er et forenet kongerige, holdes den ikke engang ordentlig i sine gamle hovedkvarterer, Rom og Venedig. Men i Rio er karnevalstiden livligere end nogensinde, og der dannes foreninger for at høitideligholde den efter en storartet maalestok. I keiserdømmets dage maatte Dom Pedros ministre betale udgifterne ved karnevalet. Uagtet landet nu er en republik, bibeholdes dog den gamle skik, og revolutionens mænd bliver ligesaa lidet sparet som sine forgjængere for udpresninger til dette brug. De er desuden de første til at le ad de latterlige karikaturer af sig selv og sine handlinger i disse vittige regioner, hvor Rios populære digteres fantasi har frit spillerum.

Om vinteren — Europas vaar og sommer — er Rio et henrivende opholdssted. Paa de vigtigste teatre opføres gode skuespil af indfødte og fremmede kunstnere — snart Sarah Bernhardt og Coquelin, snart Giovanni Emanuel, Barghi-Mama og andre celebriteter — og de hilses med den største begeistring og applauderes ligesaa ivrig som paa denne side af oceanet, kanske med en mere tropisk iver, ukjendt i vor mere tempererede zone.

Faa mennesker holder mere af melodi end brasilianerne, og musik, poesi og veltalenhed dyrkes ivrig blandt dem. Nogle faa brasilianske musikere og komponister er sogar bleven berømt udenfor sit fædreland, og republikens folk roser sig med stolthed af *Carlos Gomez*, forfatter af *Il Guarani, Salvator Rosa, Maria Tudor* og andre operaer, hvoraf de fleste er blevet opført i Milano og andetsteds, og af andre indfødte kunstnere af mindre betydning.

Rua d'Ouvidor er den mest berømte gade i Rio. Den er meget smal; men al kjøretrafik er forbudt der, saa at alle de mandlige og

kvindelige skjønheder har overflod af plads til at spadsere og vise frem sine moderne dragter eller til at stanse og passiare og paa den maade danne livlige, brogede grupper, som ingen konstabel forstyrrer ved at bede dem gaa videre. Paa begge sider af gaden er pene butiker og nogle af de mest moderne restaurationer, og fra denne gade udgives ogsaa landets vigtigste aviser.

Som alle søhavne har Rio en stor udenlandsk befolkning. Byen har ialt 500,000 indbyggere, hvoraf 100,000 udlændinge, deriblandt 70,000 portugisere.

En af de første ting, som slaar en reisende i Rio, er det umaadelig store antal sporveie. Sporvognene er for det meste aabne, trækkes af mulæsler og gaar ud næsten fra hvert hjørne af Rua d'Ouvidor. De er alle fulde af folk og tager op mange flere, end der er siddeplads for.

Man har regnet ud, at omtrent 120,000 mennesker daglig bruger sporvognene. Paa mange af linjerne gaar vognene hele natten, og man kan paa den maade kjøre fra den ene ende af byen til den anden naarsomhelst. Alle mennesker benytter sporvogne, og det er intet sjeldent syn der at se en dame i fuldt aftentoilette paa vei til et bal eller en soire. Paa nogle linjer er der specielle vogne for bagage, i hvilken henseende Rio staar foran baade Paris og London.

Alle, som stanser om end kun nogle faa timer i Rio, maa gaa med sporvognen til de botaniske haver; ingen tur kan være mere interessant eller mere egnet til at give en fremmed ide om landets skikke. Nogle livlige smaa italienere udraaber navnene paa dagbladene — *A Gazetta de Noticias, o Jornal do Brazil, o Paiz, o Gazeta do Tarde* etc., andre, væsentligst negre, falbyder bonbons og kager i en haabløst uforstaaelig jargon, medens blomstersælgere gaar høitidelig frem og tilbage og sælger afskaarne blomster bundet paa smaa stokke.

Frugtsælgerske.

Jernbanen forbinder Rio med de omliggende stater *Minaes-Geraes* og *San Poulos*, og dampskibe gaar mellem byen og *Praia Grande* eller *Nihtheroy*, som er *staten* Rio de Janeiros hovedstad, medens Rio kun er alle staters fælles hovedstad i lighed med

Washington i de Forenede stater. Den nye republikanske konstitution, som proklameredes den 24de februar 1891, vil sandsynligvis føre til grundlæggelsen af en ny hovedstad inde i landet. Men det vil tage lang tid, inden dette kommer istand, og selv om Rio mister sin krone som hovedstad, vil den altid vedblive at være det største maritime oplagssted i Sydamerika.

Rio er ikke bare vel forsynet med sporvogne; den har ogsaa et beundringsværdigt telefonsystem, som har været i fuld stand fra 1880, før denne nye kommunikationsmaade var indført selv i Paris.

Man kan danne sig en ide om Rios store trafik, naar man hører, at over 5000 damp- og seilskibe anløber havnen hvert aar. I dets varehuse opsamles aarlig millioner kaffesække; — Rio er i virkeligheden verdens største kaffemarked.

Der er enkelte godt redigerede dagblade, som har stor udbredelse. Det vigtigste af disse er *Jornal do Commercio*, grundlagt i 1821 af en franskmand. Denne avis er nu bleven den største, som udgives i noget land, der beboes af den latinske race. Den solgtes nylig til et nyt kompagni for den betydelige sum af ni millioner francs.

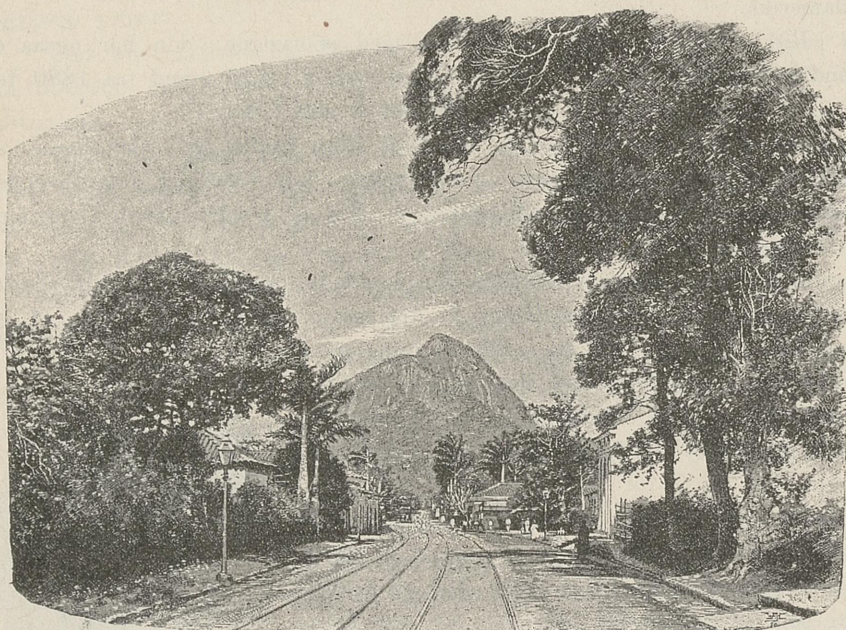
Negerinde.

I en beskrivelse af Rio kan man ikke godt udelade enhver hentydning til den gule feber, som er alle udlændinges rædsel. Det er en sygdom, som er indført fra udlandet, og som første gang viste sig i Brasilien i 1849, indført ved et skib, som kom fra New-Orleans. Siden den tid har dens periodiske udbrud været mere eller mindre voldsomme. Ifølge de officielle statistiske tabeller skal den gule feber have bortrevet 28,000 mennesker i 35 aar, altsaa gjennemsnitlig blot 800 om aaret, hvilket synes at vise, at sygdommen er mindre forfærdelig, end den har rygte for.

Klimatet i Rio er langt fra at fortjene den daarlige omtale, som mange reisende giver det. „Hver aften og morgen", siger *Contra Admiral Mouchez*, „bliver Rio hjemsøgt af vexlende vinde, som kommer ned fra de omliggende fjelde og strækker sig tre eller fire mil langs kysten. Disse vinde vexler fra nordost til nordvest og er ofte meget kjølige. De aftager om morgenen, og omtrent klokken ti kan der være vindstille. Omtrent klokken 11 eller 11½ kommer vinden fra havet i begyndelsen som en mild bris, der svagt kruser vandets overflade; den tiltager gradvis i styrke, eftersom dagen skrider frem, og aftager igjen ved sol-

nedgang. Uveir og storme indtræffer sjeldent i Rio, og orkaner er ganske ukjendt der.“

Til trods for alt, som siges, er der dog endnu folk som tror, at den gule feber lurer i hver krog, og at klapperslanger ligger paa lur ved hvert gadehjørne.

Gade i Rio.

Bryd dig aldrig om, hvad folk siger; men har du lyst til at foretage en reise og er kjed af de almindelige udflugter til Schweitz, og dersom du paa den varmeste sommertid længes efter kjølige havvinde, saa tænk paa Rio de Janeiro. For 3000 francs kan du faa den deiligst mulige reise. Du kan opholde dig i Brasiliens hovedstad en hel herlig vinter, og du vil vende tilbage lykkelig i bevidstheden om, at du har gjort bekjendtskab med i hvert fald Sydamerikas vakreste by.

— Se, dagen gryr i øst! Mørket og dets magter flyr; liv og sundhed kommer med glødende kinder. Den rosenfarvede glorie strømmer ind i hver en bolig, og den evige moder aabner sine sovende børns øine. Over sø og land drager hun med lynets hast og gjengiver alt liv og bevidsthed. Fuglen forlader sit rede, og mennesket gaar til sit arbeide. Nu tændes alle rene flammer, nu lyser morgenens hellige ild i hvert et hjem! (Efter *Rig Veda*, — 1500 f. K.)

Agram-mumien.

(Efter *XIXth Century*).

Om denne nu meget omskrevne og helt verdensberømte mumie indeholdt „*Kringsjaa*“ allerede i sit tredie hefte en redegjørelse under overskriften „En værdifuld antikvarisk opdagelse“. En artikel i maiheftet af *XIXth Century* indeholder i det væsentlige blot en gjentagelse af, hvad jeg dengang, efter *Fortnightly Review*, fortalte. Hvad nyt af interesse, artiklen indeholder, gjengives her under henvisning til ovennævnte artikel i tredie hefte.

Mumien faar, som det vil være „Kringsjaas“ læsere bekjendt, sit store værd derved, at de lærredsbaand, hvori den fandtes indsvøbt, er beskrevne og findes at være stykker af en gammel etrurisk bog; — eller ikke alene af *én* etrurisk bog, men af den eneste etruriske bog, der kjendes. Som saadan giver disse lærredsstrimler den lærde verden den første anledning til at lære det etruriske sprog at kjende; alle forsøg i den retning har hidtil strandet paa det utilstrækkelige materiale, man har havt forhaanden eller netop paa mangelen af en slig bog, som et tilfælde her endelig har kastet os i hænderne ud af en gammel egyptisk grav.

Og kjendskab til det etruriske sprog er af meget stor historisk betydning, fordi vi alene derigjennem kan lære at kjende det gamle etruriske folk, der har spillet en betydelig rolle i verdens- og i kulturhistorien, og har øvet en stor indflydelse paa romernes og derigjennem paa den hele kristenheds tænkesæt.

Det etruriske folk er en af de faa betydelige historiske gaader, der hidtil har trodset den hele lærde verdens forsøg paa løsning, et af de faa større huller i vor verdenshistoriske viden.

Disse lærredsstrimler fra den gamle egyptiske mumie vil sandsynligvis løse gaaden og fylde hullet.

Deri ligger deres og Agram-mumiens betydning.

Sit navn har mumien faat alene, fordi den opbevares i museet i Agram.

Ganske kuriøst er det at iagttage, hvilken umaadelig rolle *tilfældet* spiller i verdenshistorien og i kulturens og selve de positive videnskabers historie. Her har vi atter et exempel derpaa.

For ca. 40 aar siden reiste en østerriger i Egypten. Han fik lyst til at føre med sig hjem som en kuriositet og erindring om sin reise en mumie. Han fik en og bragte den hjem. Ved hans død blev den indlemmet i museet i Agram, hvor den henstod upaaagtet i 8 aar. Ved et

nyt tilfælde kom saa den store egyptolog *Brugsch Pasha* til at passere gjennem byen. Han besaa den egyptiske samling i museet; fik tilfældigvis øie paa denne mumie, der saa ud som alle andre mumier. Men ved et tredie tilfælde hændte det, at et lidet stykke af en af disse lærredsstrimler var løst og brettet tilbage, saa vrangen eller bagsiden deraf saaes. Den var beskreven — ingen sjeldenhed —; men egyptologens øine kom til at dvæle et øieblik ved denne skrift, og han saa da straks, at den ikke var egyptisk. Han saa nøiere efter. Det var en skriftart, han ikke kjendte. Her var altsaa et fund af betydning. Den gamle tørre mumie var pludselig kommen til ære. Brugsch Pasha lod bandagerne omhyggelig afvikle.

Men det var ikke før 1891, at den østerrigske professer Krall ved nøie undersøgelse af de nu kostbare strimler opdagede, at skrift og sprog var etrurisk, og at strimlerne tilsammen udgjorde ca. $^2/_3$ af en etrurisk bog.

Han opdaget ligeledes, at skriften ikke er fortløbende paa strimlerne, men at den lod sig restituere ved at lægge strimlerne ved siden af hinanden. Det viste sig da, at de øiensynligen udgjorde en gammel bog, der var revet istykker for at tjene som bandager.

De gamle egyptiske ligbalsamerere eller begravelsesbureauer benyttede sig for sine bandager af alt det gamle bog- og dokumentaffald, som de kunde skrabe sammen. De tømte med andre ord folks „papirkurve" og rumsterte blandt alskens gammelt skrammel, der lod sig bruge for endemaalet.

En af disse havde vel fundet i en eller anden slig „papirkurv" eller i et eller andet hjørne af et loft eller en kjelder, eller kjøbt efter en eller anden literat en del sligt gammelt skrammel, der ikke længer ansaaes at være af nogen verdens nytte. Og blandt dette skrammel var ogsaa en istykkerreven etrurisk lærredsbog.

Da saa en dag en vis dame skulde begraves, saa tager vedkommende frem denne gamle lærredsbog, river den op i strimler og surrer den om liget med den rene, ubeskrevne side ud. Og saa hensættes den færdige mumie i sin grav, hvor den forblev, indtil den østerrigske reisende tog den med sig til Agram i 1844. Og saa faar tilfældigvis en egyptolog øie paa mumien, en flig af bandagen er tilfældigvis løs og tilbagebrættet, og videnskabsmandens øie falder tilfældigvis paa vrangsiden af dette stykke bandage og ser den ham fremmede og ukjendte skrift, og — *derfor* vil vi kanske snart vide, hvad og hvem etrurerne var, og en ny historisk gaade vil være løst. Takket være det tilfælde, der reddet den gamle bog fra papirkurven og gjorde den til bandager for en mumie, eier vi nu *vor eneste bog* i det etruriske sprog og vil blive istand til at lære det at kjende.

Det fundne manuskript indeholder 12 spalter med 200 linjer skrift, der efter etrurisk skik læses fra høire til venstre. Det beriger kjendskabet

til det etruriske sprog med ca. 2000 ord, medens den længste indskrift, man hidtil har havt, blot indeholder 125 ord.

Fra etrurerne fik romerne en betydelig del af deres religion, tænkevis, skikke, — endog klædedragt, thi den „romerske“ *toga* er af etrurisk oprindelse — kunst og viden. Mange romerske personnavne er etruriske, deriblandt bibelens *Titus*. Etruriske bygmestre fuldførte sandsynligvis kapitoliet og *Cloaca Maxima* i Rom.

Senere var det blandt det gamle Etruriens byer, at middelalderens og renaissancens store kunstnere opstod. Florents, Bologna, Perugia, Lima, Lucca og Parma er alle etruriske byer og det er ei saa usandsynligt, at kunstens høie udvikling i hine egne skyldes etrurisk blod.

Om disse etrurere ved man altsaa endnu yderst lidet paa grund af mangel paa kjendskab til deres sprog, og om deres oprindelse, afstamning og plads blandt andre folk og racer ved man absolut intet. Enkelte lærde mener, at de dog tilhørte den store åriske eller indo-europæiske folkestamme. Andre derimod er overbeviste om, at de var i slægt med finner og tyrker. Og atter andre finder slægtskab mellem dem og et andet gaadefuldt folk, de bibelske *hittiter*. Fremdeles stilles de i slegt med Spaniens *basker*.

Traditionen siger, at de kom fra Lilleasien, fra Lydien og Ægæerhavets kyster, og ganske rigtig har man virkelig fundet en etrurisk indskrift paa øen Lemnos, henved 75 km. fra det gamle *Troja*. — Egyptiske indskriptioner taler om et folk, der kaldes *„tursha“*, og som omkring den tid, jøderne drog ud af Egypten, var i krig med dette lands regjering. Er nu „tursha“ og etrurer *(etrusker)* det samme eller nærbeslægtede folk?.

Over alt dette og meget mere haaber man at lærredsstrimlerne (ligklædet) fra den gamle egyptiske grav vil kaste lys.

En anglosaksisk verdensføderation.

(Af *Andrew Carnegie* i *North Am. Review*.)

„Kringsjaa“ omtalte for nogen tid siden redaktionelt de bestræbelser, der paa begge sider af Atlanterhavet virker i retning af store anglosaksiske forbund. Der omtaltes engelske statsmænds ønske om at omdanne det brittiske rige til en fødereret stat, omfattende under lige vilkaar moderlandet og alle dets kolonier.

En forfatter i sidste hefte af det anseede *North Am. Review* gaar dog nu langt videre i sine ideer og forslag. Han foreslaar nemlig ligefrem et verdensvidt politisk forbund af alle engelsktalende folk med deres kolonier,

indbefattende altsaa England, Skotland, Wales, Irland, de Nordamerikanske fristater, Kanada, størstedelen af Afrika, Indien, Australien, og alle andre brittiske kolonier. Et sligt forbunds mulighed vilde særligt bero paa, hvorvidt England og de Forenede stater ønsker det, og blev hovedsagelig en brittisk-amerikansk union.

Et sligt forslag, kommende fra et vanligt menneske uden videre indflydelse, vilde blot være at regne for en taabelig drøm og vilde aldrig have vundet adgang til udlandets fremste tidsskriftspresse. Men det virkelig interessante ved sagen, og hvad der gjør forslaget til et tidernes tegn, der er opmerksomhed værd, er, at det fremsættes for ramme alvor af en mand med vidstrakt indflydelse paa begge sider af Atlanterhavet, med formaaende venner og talrige bekjendtskaber blandt ledende politikere, statsmænd og forretningsfolk baade i England og Amerika, — af en mand, der selv spiller en betydelig rolle og indtager en ledende stilling i amerikansk politik, i hele det amerikanske offentlige liv.

Manden er *Andrew Carnegie*, eieren af Amerikas største staalverker, de samme, der vandt et noksaa daarligt og bedrøveligt verdensry ved de striker og optøier, som for et aars tid siden fandt sted der og nødvendiggjorde militærmagtens indskriden. Han er eier af de kjæmpemæssige anlæg ved *Homestead* i Pennsylvanien og sysselsætter henved et halvt snes tusen arbeidere. Selvfølgelig er han mange gange millionær. I Skotland har han kjøbt sig et af de store gamle adelige slotte med jagtparker og omgivelser. I en af Pennsylvaniens store byer har han bygget og foræret kommunen et prægtigt bibliotek med bygning. Han er en af førerne for det republikanske parti, en af de mænd, hvis ord har vægt i partiets høieste raad. Han er desuden en dygtig populær forfatter, skriver et kraftigt, godt sprog og er besjælet af en varm og egte patriotisme. Han er forfatter af en bog „*Det seirrige demokrati*“, der er udkommet i ti tusener af exemplarer, og har taget rang blandt store masser af folket næsten som en nationalsang i prosa. Titelen angiver idéen. Han skildrer sit fædrelands umaadelige og hurtige fremskridt og gjør det hele til et overvældende bevis paa demokratiets udviklende og folkevelsignende evne.

Med Mr. Carnegie's idéer i det hele taget har „Kringsjaa“s redaktør ingensomhelst sympati. Efter min mening har han blot en ganske primitiv idé om, hvad demokrati vil sige. Jeg ønsker blot at sige nok om ham til at vise, at det følgende skriver sig fra en kilde, der giver det en vis autoritet og betydning.

Andrew Carnegie stod Mr. *Blaine* og Mr. *Harrison* meget nær. De ledende republikanske statsmænd i Amerika er hans personlige venner. I England er hans bekjendtskaber af lignende art. De idéer, han her fremsætter, er saaledes neppe saa helt nye og uhørte i disse ledende kredse paa begge sider af Atlanterhavet.

Han foreslaar som nævnt en brittisk-amerikansk union, der skal tage form af en anglosaksisk verdensføderation. Det hele skal gjøres blot ved, at den bestaaende amerikanske union udvides. England, Skotland, Wales, Irland, Kanada og de forskjellige australiske kolonier gaar op i den som enkelte stater, Indien og lignende kolonier styres, som de amerikanske

„territorier“ nu styres med løfte om at blive stater i forbundet eller faa fuld uafhængighed, saa snart de er skikkede dertil.

Et sligt forbund vilde omfatte ca. 120 millioner engelskmænd og amerikanere; det vil sige 120 millioner fuldt oplyste, energiske borgere, medens den hele folkemængde inden forbundet vel ikke vilde blive langt fra 400 millioner! For bedømmelsen af dets styrke maa det ogsaa tages med i betragtning, at det vilde indbefatte flere af verdens rigeste lande og ubetinget sidde inde med vor jords største rigdom og kapital. Det vilde blive et forbund mellem de to mest energiske, kraftige, helt igjennem oplyste, praktisk dygtigste og frieste folk. Fredens bibeholdelse overalt vilde for det ikke alene være en sentimental sag, men en forretningssag, en pekuniær interesse.

Mr. Carnegie mener, at der ingen alvorlige hindringer er for et sligt forbunds dannelse, medens mangfoldige gode grunde taler, og talrige kræfter virker derfor. Allerede nu tror han, at en folkeafstemning over sagen vilde give den overvældende majoritet i Kanada, vilde give begeistret flertal i de Forenede stater, vilde faa næsten det hele irske folk med sig og vilde efter en kortvarig valgkampagne faa flertal i Skotland. Kun i England tror han, idéen vilde møde alvorlig modstand. Men denne modstand er af en art, der faar mindre modstandskraft for hvert aar, og som snart vilde maatte give sig, var idéen først for alvor fremsat paa den praktiske politiks omraade. England maa forstaa, at blot et sligt forbund kan frelse det fra, paa den ene side at synke ned til en andenrangs europæisk stat, og paa den anden side fra at se den ledende og den dominerende stilling blandt engelsktalende folk overføres fra det til Amerika. I forbundet derimod vilde de andre gjerne unde og give moderlandet den ledende stilling. Det vilde atter blive, hvad det engang var, den hele engelsktalende verdens centrum; det brittiske parlament vilde blive et fuldstændigt verdensparlament, og hav og land jorden over vilde vedblive at styres fra Westminster.

En anglosaksisk føderation af England og kolonierne med de Forenede stater staaende udenfor er i forfatterens øine en halvhedsforholdsregel, der ikke vil evne at naa det maal, man ønsker, eller at bringe de velsignelser, man haaber paa. Men lad Amerika og England slutte sig sammen, og verdensherredømmet tilhører dem. Deres blotte ord vil magte mere end tusener af kanoner.

Den vigtigste hindring for en slig forening er for nærværende Englands monarkiske forfatning; men mr. Carnegie minder om, at denne hindring jo slet ikke eier noget evighedselement, at det tvertom er almindelig tale i alle samfundslag og politiske kredse i England, at den nuværende prins af Wales vil blive den sidste, der sidder paa det brittiske riges throne, — om han naar dertil. Personlige venner af prinsen skal have

sagt, at denne selv mener, at han vil blive den sidste monark i den engelsktalende verden. Og de samme venner forsikrer, at han vilde være den sidste til at staa iveien for en slig gjenforening af de to anglosaksiske folk.

Mr. Carnegie mener ogsaa, at dronningen selv vilde ofre mere end sin krone for at tilveiebringe en slig gjenforening. Og hvorfor skulde hun ikke afslutte en ærerig og fuldt hæderlig regjering netop med en slig daad? Hun alene kunde med yderste lethed, med faa ord istandbringe denne verdensføderation med alt, den betyder. Lad hende opfordre begge folk dertil, kalde den nu i Paris siddende voldgiftsdomstol (eller de engelske og amerikanske medlemmer deraf) til London for der at omdannes til en unionskomite. Lad hende saa, naar den nye ændring er istandbragt, nedlægge kronen i de Forenede folks hænder, og „alle helgener i almanaken vil vige pladsen for Sankta Viktoria;“ der „vilde blive to navne skinnende til evig tid høit over alle andre i den engelsktalende verdens annaler, *Washington* og *Viktoria*.“ „For en slig skjæbne kan vel dronningen bede sin varmeste bøn til Gud.“

Mange tror, at et forslag om at afskaffe kongedømmet og indføre en republikansk statsform *efter dronningens død* allerede nu vilde erholde overvældende flertal i alle dele af riget.

Monarkiet vil saaledes neppe staa i veien for et sligt forbund.

Den næste hindring er den *engelske statskirke*; men denne er allerede ophævet i Irland, vil snart være afskaffet i Wales og utvilsomt om ganske faa aar i Skotland. Selv i England kan den ikke vare længe. Tidens aand er imod særlige privilegier til en enkelt sekt. Og selv om den endda existerte, vilde neppe den engelske statskirke stille sig i veien for saa betydningsfuld og velsignelsesrig en sag som alle engelsktalende folks gjenforening. Den vilde vige og ophæve sig selv heller end at se den store sag strande paa dens existence.

Det engelske aristokrati har som en privilegeret og statsretslig anerkjendt klasse neppe mange flere aar at leve i. Det er som institution saa svagt, at en populær sag, i hvis vei det stod, vilde feie det væk som avner for vinden.

Andre hindringer er blot fordomme, uvidenhed og træghed, som energi og begeistring for sagen uden videre vanskelighed kunde rydde væk.

For nogle aar siden udgjorde Atlanterhavet en hindring. Men det gjør det ikke længer i vore dage. Et telegram naar fra London til Washington lige saa hurtig som fra London til Newcastle. Da den nye bibeloversættelse forelaa færdig, telegraferedes det hele over fra London til Amerika og stod at læse i New-Yorks og Chicagos dagblade, før Times og andre

Londoner-blade kunde fremlægge det for sine læsere. Afstande er ikke længer nogen hindring for samkvem og politisk forening. Det tager ikke nu mere tid at reise fra London til Washington end fra New-York til Kalifornien. Er derfor et forbund muligt (og intet menneske har opdaget vanskeligheder ved det) mellem New-York og Kalifornien, saa er det ogsaa muligt mellem England og New-York. (Paa et andet sted i „*Kringsjaa*" omtales en artikel, der underlig nok forekommer i samme hefte af samme tidsskrift, og hvori dampskibsreisen mellem Amerika og Europa bebubes forkortet til 4 eller muligens ad en kortere rute til 3 dage, saaledes at London i enhver henseende vil være Washington *meget* nærmere, end San Francisko nu er det.")

Mod disse ubetydelige og svindende hindringer for en slig forening opstiller saa forfatteren vægtige og talende grunde for den.

Der er da først den fælles *nationalitet* — kan man næsten sige. Engelskmænd og amerikanere *er* i grunden én nation. De taler ét sprog, de eier i store drag den samme karakter; de har den samme historie, fælles literatur. De føler sig i grunden som ét folk. Engelske digtere er lige saa meget hjemme i Amerika som i England. Der er en intimere forbindelse mellem de to end f. ex. mellem Danmark og Norge eller Norge og Sverige. Sproget er nøiagtig det samme, og sproget er et umaadelig kraftigt bindemiddel. Der er større lighed mellem en amerikaner og en englænder eller mellem en amerikaner og skotlænder end mellem en englænder og skotlænder. — Trods indvandringen fra det øvrige Europa har det nemlig vist sig, at det amerikanske folk forbliver anglosaksisk. Engelsk sprog, karakter og livsopfatning eier den største livskraft og absorberer og assimilerer alt det andet. Amerikaneren er blot en mere kosmopolitisk og liberal englænder med øboernes kanter og hjørner affilet.

Engelsk lov ligger til grund for den amerikanske lovgivning og benyttes for amerikanske domstole. En forening vilde ingen anden forandring nødvendiggjøre end en omordning af parlamentet, monarkiets ophævelse, aristokratiets, priviligiers og statskirkens afskaffelse. Intet andet. Forøvrigt kunde alt gaa sin jevne gang.

Et sligt forbund vilde blive saa mægtigt, at det ikke vilde trænge hær eller flaade. Ingen vilde vove at angribe det, og dets blotte ord vilde have større vægt end andre landes største rustninger. Det vilde snart blive en slags fredsdommer blandt nationerne. Stridigheder mellem dem vilde henvises til dets regjering og domstole, og disses afgjørelse vilde modtages som endelig. Det vilde blive „alles ven og ingens fiende". „Nationens praktiske visdom og hensynsfuldhed overfor andres rettigheder vilde give

dens ord afgjørende magt.“ Det britisk-amerikanske forbund vilde gjøre krig aflægs og grunde og sikre en evig verdensfred.

I materiel retning vilde en slig union med fri handel mellem alle dens dele skabe et opsving og en forretningsenergi, om hvis omfang og grad det er vanskeligt endog at drømme. England vilde aabnes et frit marked i alle verdensdele. Materielt betragtet vilde derfor det sidste land være den største vinder ved foreningen. Det vilde ogsaa derved kunne formindske sin skattebyrde og gjæld. Englands statsgjæld er 88 dollars pr. indbygger, Amerikas 14 dollars. I England er skatterne tilsammen lidt over 9 % af en mands indtægt; i Amerika kun lidt over 5 %. Foreningen vilde udjevne disse forhold. I Amerika benyttes 1/4 af alle statsindtægter til afbetaling paa statsgjælden, en anden 1/4 til pensioner fra krigens tid. Begge disse to poster paa udgiftsbudgettet er saaledes temporære, og statsbudgettet vil om nogle aar kunne reduceres til det halve; det vil sige, at skatterne kan reduceres til det halve. Det er saaledes til et næsten gjældfrit, økonomisk blomstrende forbund, Amerika kan aabne døren for det gjældbetyngede, økonomisk synkende England. Lad dets statsmænd betænke det. Lad moderlandet gjenvinde sin kraft og magtstilling, før det er for sent, ved gjenforening med alle sine børn.

Det er et faktum, som historien tilfulde beviser, at der for den enkelte er vækst, udvikling og velsignelse bare i det at være fri borger af en stor og mægtig stat. Det udvikler selvagtelsen og ansvarsfølelsen, æresfølelse og manddom. Forbundets borgere — det store verdensdemokratis borgere — vilde føle sig, hver især, som lorder og fyrster i bedste forstand. Karakteren vilde vokse sig lys, rank, kraftig og sund, og livet vilde blomstre i lykke og velsignelse.

Kuns stridige, taabelige statsmænds overgreb og dumhed og en enkelt fyrstes uforstand førte, imod patriotiske protester fra Englands bedste mænd, til det brud, der delte den engelske stamme i to. Hvorfor skulde vel et sligt brud blive evigt? Det er sikkert, at var det ikke kommet, var England og Amerika idag fremdeles forenet, saa vilde ikke en eneste røst paa nogen side af verdenshavet hæve sig mod foreningen og for dens opløsning. Lad saaret igjen blive lægt! Lad klogere mænds raad gjøre godt, hvad uforstand brød!

„Kanske er alt dette blot en utopisk drøm og jeg en drømmer. Godt, lad saa være. Men er det sandt, at den, der altid drømmer, intet udretter, saa er det ogsaa sandt, at den, der aldrig drømmer, udretter end mindre. Er det end en drøm, vist er det dog, at tidens kræfter arbeider mod dens opfyldelse. Og bliver den end aldrig opfyldt, lige fuldt burde den opfyldes, og det bliver vor og vore efterkommeres skam, om den ikke

bliver det . . . . . Jeg tror, den *vil* gaa i opfyldelse, fordi alt fremskridt er paa dens side . . . . .

Jeg har kaldt dette et blik *fremover* — hvor langt fremover, skal jeg ikke indlade mig paa; men det *er* der, og engang, paa en eller anden vis, vil det blive et existerende faktum. . . . . Saa vist som solen engang lyste over et forenet England og Amerika, saa vist skal den en morgen staa op over, hilse og lyse over „de gjenforende stater“ — „den Britisk-Amerikanske union.“

Fra bogverdenen.

Sonja Kovalevsky. — *Vera Vorontzoff;* en berättelse ur ryska lifvet. *Albert Bonniers förlag, Stockholm.*

Her er en livlig og lærerig skildring af livet i hint store keiserrige, hvorom det trygt kan siges, at det er værd at takke et venligt forsyn hver dag, fordi man ikke er født der. Det er en selvfølge, at en stor del af russisk literatur maa indføre tsarvældets blytunge, kvælende haand som en af de væsentligste faktorer i livet. Hvor man gaar, føler man det, — altid som noget mørkt, grufuldt, arbitrært. Det ligger som truende skyer henover det vakreste landskab — og nærværende bog viser os slige —, det ruger argt og hevngjerrigt over barnets leg. Det forstyrrer familjens fred, det knuser hjerter og slider de helligste baand isønder. Og for russeren er det hele, som den blinde skjæbne, — en magt, han kun halvt forstaar og aldrig kan tænke paa at modsætte sig. Den er almægtig overfor den enkelte. Han kan blot bøie hovedet, bide tænderne sammen i stumt raseri og lade det uretfærdige og forfærdelige ske.

En ung pige voxer op; lærer at kjende en middelaldrende mand, der for sine moderate meningers skyld lever i forvisning paa den afsides landsbygd. Han er hendes lærer, hendes ven. Ham alene bryder hun sig om, og ham alene kan hun elske. Hendes kjærlighed tændes først; hans langsommere. Han vil først ikke tænke paa et forhold mellem dem paa grund af aldersforskjellen; — men hvad skal man nu gjøre, naar forholdet engang er der, naar den dybe kjærlighed, der aldrig lader sig dræbe, virkelig brænder i begge hjerter? — Der synes blot være en eneste ting at gjøre. Han kjender hendes kjærlighed. Nu tilstaar han sin, deres hænder mødes . . . . . og saa, ja, saa kommer tsaren. Mødet afbrydes tilfældigt. „Imorgen“, siger han og springer til sit hjem. Der mødes han af tsarens politi. Han skal afsted til Sibirien. Hvorfor? — Ja, derpaa gives intet svar i Rusland. Men han skal afsted strax, ved næste daggry.

Vera faar nys om sagen, faar adgang til ham og tilbringer nattens sidste timer siddende ved hans side i sofaen, medens han fortæller hende om nogle bøger, som han efterlader i hendes varetægt, og vagtposterne udenfor hvert øieblik høres at snige sig hen til døren for at lytte og kige.

Og saa slutter den kjærlighedssaga.

Men Vera lever derefter alene med tanken om at faa gjøre noget ud af sit liv, som *han* vilde billige og synes om. Og hun finder det tilslut. Hun lader sig

vie til en til livsvarigt fængselsstraf dømt politisk forbryder (?), alene for at faa følge med ham og saaledes faa lindre hans og hans fremtidige kammeraters lidelser. Hun kjender ham ikke, har aldrig seet ham før i retssalen, nærer selvfølgelig ikke spor af kjærlighed for ham; men paa den vis kan hendes liv blive til lægedom for det ulykkelige Ruslands martyrer. Slig gaar det til i dette barbariets land.

— I samme bind findes flere andre fængslende smaaarbeider af samme forfatterinde. Der er en glød og lidenskabelighed i tanker, sprog og skildringer, der gjør forfatterindens ord ikke bare interessante, men vækkende.

Skandinaviske tidsskrifter.

Ord och bild. — Fjerde hefte (april, udgivet 6te juni) indeholder en række interessant-udseende *familjeinteriörer från trettioåriga krigets tid* af *Elof Tegnér,* — videre „Med fågelfängare“ af P. Rosenius og en korrespondance fra verdensudstillingen af *Cecilie Wærn,* hvori den vanlige begeistringsjubel istemmes. Hun „råkar formligen i ekstas öfver helverkan, samstämningen, samarbetet i det hela“. Den minder ogsaa hende om Venedig, — „en förtrollad stad, som steg upp ur hafvet med kupler och tinnar och bländande hvita murytor, glitrande i det klara solskenet.“ Hugo Gyllander har et stemningsfuldt lidet digt: „I skogen“. Desuden er der en særdeles interessant beretning om stillingen i Kongostaten og de forhold, der førte til de seneste araberreisninger, som forfatteren, *P. Møller,* dog ei tviler paa, at den unge stat vil kunne dæmpe og stanse. — *„Herskapet på Lindesnäs“* er indholdet af et efterladt manuskript af *Anna Charlotte Leffler.* — *Georg Göthe* anmelder og kritiserer Richard Muthers nye kunsthistorie og føier dertil sin egen opfatning, der sees af følgende uddrag:

Konstens *hälsa* talar den radikale modernisten ej om och vill, tyckes det, ej veta af. Han kan det ej, ty själfva begreppet passar ej in i hans system med dess negativa frihetsdyrkan och absoluta subjektivism.

Förunderligt! Inom alla öfriga lifsområden erkännes skillnaden mellan friskt eller normalt och sjukt eller abnormt. Men hälsa, lagbundenhet, jämvigt, hållning — man kallar det i konsten skönhet i vidsträcktaste mening — skulle ej få finnas på det ästetiska området, blott en abstrakt subjektets frihet!

Man kan så väl förstå, att trånga regler och lagbud skola trycka konstnären olidligare än andra och hämma hans skaparkraft, ty konstnärens frihetsbehof är det känsligaste, det ömtåligaste af alla. Och vi hysa den lifligaste sympati för den konst, som sträfvar att frigöra sig från främmande band och bli sig själf. Man kan ocksaa väl fatta, att konstnären, som skapar omedelbart ur sin individuela naturell, lätt skall göra sig skyldig till öfverdrift och ensidighet — vi skola alltför gerna hålla till godo härmed. Men har han ej någon respekt för lifvets helgd, icke för konstens hälsa, då blir han med all sin frihet ett viljelöst rö för godtyckets och den subjektiva nyckens kastvindar, och hans konst en ständig jakt efter nya, starka „sensationer“, likgiltigt hvilka.

Men finnes intet sjukt eller friskt för konsten, har naturen i sin sundhet och storhet intet centralt värde, har vidare konstnären ingen djupare medkänsla för sin omgifning, ingen särskild sympati för lifvets ädlare krafter, för dess högre

intressen, icke ens för dess trefnad och glädje, då reduceras konsten för eller senare, i all sin subjektiva obundenhet, till en osund atelierkonst för artisterna, icke för människorna, — och då kan det också vara skäligen likgiltigt, mellan hvilka ytterligheter pendeln svänger, om till den krassa naturalismens bokstafsbunda afskrift af verkligheten eller till en öfverspänd och raffinerad i alle händelser osund „symbolism".

Georg Göthe.

* * *

Vor Tid — no. 3 — indeholder anden artikel af *O. A. Eftestøl* om lærerne og vantroen, — et thema, som hvert tænkende menneske i vort land burde sætte sig ind i, et der dækker over talløse tragedier af sorteste art. Det er bedrøveligt, at der for den her nævnte klasse af vore medmennesker skal herske den tungeste, utaaleligste samvittigheds- og troestvang. Aah, hvor det fostrer hykleri og skaber falskhed og løgnagtighed! Hvor det fornedrer religionen og magtstjæler den! Hvor det fordærver og fortaber mange sjæle ved at gjøre dem uærlige . . . . . Men hvad skal den stakkers lærer gjøre, hvis hele liv og lyst er i hans gjerning, som ikke kan, ikke tør, ikke vil forlade den, og som dog alene kan faa blive paa betingelse af, at han lyver eller fortier? — Kan det være sundt at skabe slige forhold? — Og tror da virkelig noget menneske, at Pontoppidans tørre filosofiske dogmer har bragt en eneste sjæl nærmere Guds rige? Mig forekommer det nu netop som et forsøg paa at forvandle veien dertil til en ørken, hvor den klogeste maa fare vild og den bedste gaa sig træt.

A. M. St. Arctander skriver om „Arne Garborg og skulen hans" (I), *Lars Eskeland* om „fred paa jordi" og Halvor Bentsen bidrager et læseværdigt digt, hvoraf følgende linjer hidsættes:

Men i *kjærlighedens* magt
evighedens gnist er lagt;
den er spiren, den er sæden;
livets væxt mod evigheden,
har sin grund i kjærligheden.
Den forbinder os med Gud,
er hans høie naades-bud.

Og i *frihed* folder ud
kjærligheden al sin pragt,
drager os med evig magt
mod vort maal det fjerne, høie;
derfor er og frihed lagt
som et vilkaar til vort liv.

* * *

Nordisk Tidsskrift. — Fjerde hefte indeholder en længere og udførlig artikel om Samoa-øerne af *U. Sverdrup*, *„Karl August Ehrnsvärd"* af *A. Hammerskjöld*, samt literære anmeldelser. Heftets interessanteste del udgjøres af en afhandling af *Henrich Schück* om „ett helgon".

Helgenen er *Kristina af Stumbelen*, som man haaber paven snart vil kanonisere. Hun levede i den sidste halvdel af det trettende aarhundrede og vandt

allerede, da hun levede, anseelse som helgen. Hun gjorde mirakler. Hun fik aabenbaringer. Jesus viste sig næsten daglig for hende. Han gjorde hende til sin trolovede. Djævelen var ogsaa stadig om hende og søgte at rive hende bort fra Gud. Hun *saa* ham i mangfoldige gestalter. Naar hun bad, stillet han sig foran hende som en hane og gol. Han drev ofte store spiger igjennem hendes legeme, uden at der dog fandtes merker efter dem, kuns at spigerne kom ud blodige og varme. Samtidig aabnet der sig ogsaa undertiden i hendes hænder saar, der svarede til naglegabene i Jesu hænder.

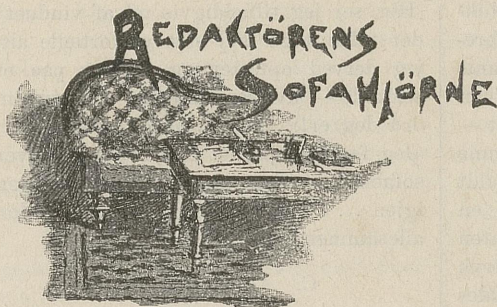
Der var hundreder og kanske tusener af slige kvinder i middelalderen. Men det interessante i dette tilfælde er, at vi besidder en af en af hendes samtidige skreven udførlig biografi, der tydelig viser, „hvorledes en hysterisk anlagt kvinde lidt efter lidt udvikles til det punkt, at hun gjør mirakler, som siden skaffer hende navn af helgen.“

Biografien, som er meget omstændelig, er skrevet omkring aaret 1300 af en svensk dominikanermunk, der et par aar opholdt sig i Tyskland og gjorde Kristinas bekjendtskab. De to indgik et meget intimt venskab, næsten et slags intenst, men platoniskt, aandeligt kjærlighedsforhold. Han skriver mange aar, efter at han har seet hende for sidste gang: „Spørger mig nogen, hvorfor jeg i denne kjærlighed sætter min ære og finder min trøst — denne kjærlighed, som er saa sterk, at den fylder mit hjertes inderste, saa umaadelig, at den spreder sig over alt, saa varig, at den tilhører evigheden — saa svarer jeg, fordi jeg har fundet guddommens billede i dig og fordi alle dyder er dig givne og i dit liv næsten fuldkommede.“ Og til hende har Jesus selv sagt, at denne mand skal være med hende ind i det evige liv.

Begge giver det bestemte indtryk af to rene, troskyldige og gudfrygtige sjæle. Underlig nok lyder derfor alt, han fortæller om, hvad han har seet i hendes nærværelse. Saaledes har han og flere andre paa én gang seet djævelen kaste smuds baade paa hende og dem alle.

Det interessante er som nævnt, at man i dette gamle dokument og dets udførlige beskrivelse af det forefaldne gjenkjender alle *hypnotismens* forskjellige trin og fænomener. Det var utvilsomt hverken bedrag eller selvbedrag, men denne underlige hypnotisme, hvorom der tales saa meget og vides saa lidet. At den blotte tanke paa naglegabene i Jesu hænder *kan* aabne lignende saar i nu levende personers hænder, det er jo i vore dage tilfulde konstateret. Det er i slægt med det fænomen, at lægger man et stykke almindeligt papir paa en hypnotiseret persons skulder, og siger ham, at det er et sennepsplaster, saa *trækker papiret akkurat som et sennepsplaster*. Tusenvis af slige experimenter udføres hver uge under lægers og videnskabsmænds tilsyn.

Det har længe været anseet som sandsynligt, og dette dokument giver jo næsten et bevis derfor, at en større del af disse middelalderens mirakler og underværker skyldes hypnotisme.

Jeg har en høiagtet ven her idag, og jeg giver ham ordet, skyver ham ned i sofahjørnet og overlader læseren i bedre hænder og bedre selskab, end han er vant ved her. Min ven er dr. *Oliver Wendell Holmes* fra Boston, ogsaa kaldet „autokraten“ —, „professoren“ — eller „digteren ved frokostbordet“ efter tre bøger, han under de titler har skrevet.

„. . . . Giv os livets luxus, og vi vil klare os uden dets nødvendigheds-artikler . . . .

. . . . Det er altid det sidste skridt, som kræver mest arbeide. Fem af et digts syv vers kommer af sig selv; men det er de to sidste, som bringer sveddraaberne frem paa panden.

Ja, I kan tale om kryhed saa meget I vil, og rakke ned derpaa, alt hvad I lyster, — den er nu alligevel saltet i menneskets natur og karakter. Den holder os friske og omgjængelige. — Eller den ligner den olje, hvormed søfuglen stryger sine fjædre, saa regn og søvand ikke bider paa dem. Naar en mand har faaet *al* kryhed pillet ud af sig, naar han har tabt *al* god tro om sig selv, saa bliver hans fjæderham snart gjennemblødet, og han flyver ikke mere, — hænger med hovedet og drager paa de vaade, tilsmudsede tunge fjædre.

— Om jeg altsaa beundrer krye og opblaaste mennesker? — nei; lad os nu være logiske. Det er ikke sagt, at jeg ønsker at blive lagt i saltlage, fordi jeg holder af et søbad af og til. Jeg paastaar at den menneskelige karakter trænger *lidt* kryhed, — maa saltes saa passe dermed.

Den er lige saa naturlig og nødvendig for det menneskelige sind som et centrum for cirkelen. „Jeget“ er altid centrum i den menneskelige aandscirkel. Men cirkelens størrelse varierer i det uendelige. Der er folk med saa liden og trang en sjæl, at fem minutters samtale giver os en stor nok bue af cirkelen til at bedømme den hele karakter og vise os centret med ubehagelig tydelighed fra flere sider. I tilfælde af større aander derimod vil selv en times samtale blot give os saa liden en del af cirkelen, at den ikke er til at skilne fra en ret linje, saa at vi følgelig ikke engang aner centrets nærværelse.

— *Selfmade,* — sevlskabte — mænd? — Naturligvis respekterer vi dem og synes tildels om dem med. Det er meget bedre at være skabt paa den vis end slet ikke at være skabt. Den selvgjorte, selvskabte mand, der har skaaret sig selv til, saa at sige, med sin egen tollekniv, fortjener jo mere ros, selv om produktet er noksaa tarveligt, end den, der har fødsel og familie at takke for finere tilskjæring og bedre politur. Utvilsomt det.

Der findes noget paa det elektriske omraade, som kaldes *induktion.* Det bestaar deri, at den elektriske strøm i en traad vækker — uden berørelse — andre strømme i en nærliggende traad, — *inducerede* strømme.

En lignende *induktion* finder ogsaa sted i tankens og aandens verden. Saaledes har jeg ofte lagt merke til, at en rigtig tør og gjennemkjedelig præken, f. ex., eller et hvilketsomhelst foredrag, der absolut ingen direkte virkning har paa en, som man slet ikke følger med

eller hører, kan paavirke en ved induktion, — inducere helt nye og fra foredragets ganske forskjellige tankestrømme i ens hjerne. Og paa denne vis kan endog en yderst trættende prædikant — takket være denne naturens skjønne ordning — give os en herlig time, opfyldt af skiftende tanker, flagrende om en som hvidvingede engle. Og prædikanten ser kanske det tilfredse, forklarede udtryk i tilhørernes ansigter og tror det skyldes hans tunge, mosbegroede, klodsede tanker, mens faktum er, at de er absolut uvidende om, hvad han siger, men vugges ind i salige drømme af hans stemmes monotone dur eller sættes ved *induktion* i den livligste intellektuelle bevægelse...

— Forresten en underlig verden — vort tankeliv. Det bestaar af tre strata, har jeg opdaget — i det mindste tre. Det vil sige, der gaar altid tre parallele tankestrømme gjennem vort sind, den ene over den anden, som tilfældet skal være med mange af havets floder og strømme. Først og øverst, let krusende sindets overflade, er de tanker, en anden søger i konversationens løb at bibringe os. Under denne strøm af tanker flyder en anden, der bestaar af vor egen kommentar og vore egne bemerkninger til den andens tale og personlighed. Og under denne strøm igjen gaar der en eller anden monotont tilbagevendende idé som en underdønning i sindets dyb.

Sæt f. ex. at jeg taler med en dame i hendes egen dagligstue. Hun er en bekjendt af mig. Vi har da:

A. *Den øverste tankestrøm bestaaende af, hvad jeg hører hende sige:*

.... hvide border .... opheftet med blomster .... krans af æbleblomster .... guldarmbaand ... diamantbrystnaal .... kort sagt den nydeligste lille Bertha, De kan tænke Dem, med hvide silkesko ....

B. *Min egen kommentar:*

.... hvilken en liden taabe hun er alligevel! .... hvor hun pjatrer .... (Her ser jeg tilfældigvis ud af vinduet; det vilde tage $2^1/_2$ side at fortælle alt, jeg derved opfatter og tænker paa et sekund, — hvilken hindring for tanken, ord dog er!) .... *go ahead*, gamla .... (Jeg faar øie paa et familieportræt over sofaen) ... den ulidelige familienæsen igjen .... de burde bære ring i den allesammen ...

C. *Underdønningen:*

..... du kommer for sent til foredraget .... for sent til foredraget ... for sent ... for sent ... for sent ...

Det er ikke under heldigste vilkaar saa let for to personer at forstaa hinanden, der er saa mange af dem.

...... *Mange af dem,* sagde jeg, — ja. Der er jo f. ex., naar Per og Johan taler sammen, mindst sex af dem.

Det er saaledes ganske naturlig, at der opstaar forvirring og misforstaaelse.

Her er de sex: — Der er tre Per'er og tre Johan'er. 1. Den virkelige Per, som Gud alene kjender. 2. Dernæst Pers idé om, hvad han selv er, — Pers ideelle Per. Denne er aldrig fuldstændig den samme som den virkelige Per og er ofte aldeles forskjellig fra ham. 3. Og endelig Per, som Johan ser og tænker sig ham. Denne er forskjellig baade fra den virkelige Per og fra Pers ideelle Per. — Saa har vi paa samme vis de tre Johan'er. 1. Den virkelige Johan. 2. Johans ideelle Johan. 3. Pers Johan. — Tre og tre er sex. Er det saa forunderlig, at to, som diskuterer en sag, ofte bliver heftige eg ophidsede, naar der er sex af dem, som tager del i diskussionen af al magt, og disse ofte alle misforstaar hinanden.

Sæt f. ex., at den virkelige Per er lidt tykhodet, styg og begynder at ældes. Et venligt forsyn gjør imidlertid, at Per i sine egne øine og tanker er ganske tiltalende, særdeles klog, vis og vittig og endnu helt ung. Johan derimod forvirres ved at møde disse to Perer i samme

person og danner sig derfor en tredie, som er slu, lur og lidt af en kjæltring. Johan taler selvfølgelig hele tiden som til en slig lur, underfundig kjæltring, mens Per, stakkar, er for tykhodet til at forstaa ham. Men jo dummere Per svarer og viser sig, jo lurere og underfundigere tror Johan ham at være . . . . .

Det er merkeligt, vi klarer os saa godt som vi gjør i samtale med hverandre.

„Jeg hader bøger!“ sagde en til mig her om dagen. Det var en *gentleman* — merkelig fri for al affektation — ikke lærd, naturligvis, men virkelig dannet, hvad ofte er saa meget bedre end lærdom; slet ikke dum eller uvidende, hvad kjendskab til verden og til mennesker angaar, men selvfølgelig temmelig uskyldig overfor kunst og videnskab; han er imidlertid meget behagelig selskab. Jeg saa ikke i hans udtalelse et bevis paa mangel paa literær smag halvt saa meget som et bevis paa en ærlig og ligefrem karakter. Der er tusener, som ligner ham, men som enten ikke har sund sans nok til at opdage, at de i grunden „hader bøger“, eller mod nok til at vedkjende sig det.

Vi tror, en dannet og aandfuld mand maa bestaa af $^9/_{10}$ bogindhold og $^1/_{10}$ ligefrem menneske. En betydelig feiltagelse. Men selv om saa var, saa trænges det ikke altid, at man læser en ustyrtelig mængde for at tilegne sig bøgers visdom, tanker og dannelse. Alt godt og dannet selskab bestaar nemlig af *bøger i opløsning*, — en kemisk opløsning af bøgers indhold. Den, der omgaaes saadant selskab, tilegner sig det væsentlige indhold, — bøgernes tanker, ideer og følelser — endog uden at aabne en eneste bog. — Jeg maa tilstaa, at jeg selv er doven nok til at holde af at faa mit kjendskab til bøger paa denne lette og behagelige vis. Læsning er ofte tungt arbeide. Det lader jeg derfor helst andre velvillige aander gjøre for mig og saa suger jeg indholdet ud af dem, mens vi sidder i behagelig konversation i hvert vort sofahjørne. Alle landes gode selskab er som et slags thevand lavet af bøgernes blade.

Var jeg prins eller fyrste, saa vilde jeg eie min egen private thekande, hvorpaa alle de bøger skulde komme, der loved noget godt. Jeg mener, at jeg vilde holde en eller flere personer til at læse for mig — læse dag og nat — alt, der udkom, og stadig staa rede til at bibringe mig, hvad de havde fundet af værd i en behagelig og aldrig trættende konversation. Det maatte være personer med dannelse, takt, klar forstand, hurtigt arbeidende tankemaskine, nøie kjendskab til bøger og til al verden, med en alsidig uddannelse, min egen smag og en erindring uden feil eller mangel.

Men tænk at kunne faa al bøgernes rigdom og kraft paa denne lette, enkle vis, — uden fysisk anstrængelse . . . .

— Dumhed er det eneste, der staar mellem mange mennesker og sindssygeasylet. En svag hjerne bliver sjelden gal; der skal en vis kraft til det. Det er den dampkjedel, der arbeider under høit tryk, som staar i fare for at explodere. En lavtrykskjedel exploderer aldrig. Den ruster sig ud af verden. — Godt, kraftigt hjernemaskineri *bør* flyve i tusende stykker og splinter, dersom pludselig en eller anden uovervindelig hindring kastes ind mellem axler og hjul. — Folk, der bliver gale, af hvad der ofte gaar under navn af religion iblandt os, synes mig agtværdigere end de mennesker, paa hvem deres forfærdelige tro ingen virkning har, — hvis fordøielse, appetit og sindsligevægt forbliver uforstyrret at den. Et skikkeligt og aandsfriskt menneske *burde* blive gal af slig tro; det er tegn paa rust i hjernen og slappelse af alle maskineriets dele, naar saa ikke sker.

Tro nu ikke, fordi jeg taler om mangt og meget i faa ord, at det ikke var meget lettere at tage hvert enkelt thema og spinde det ud til en lærd eller literær afhandling. En ven af mig undskylder altid sine lange breve med, at han ikke har tid til at skrive korte. — Der er folk, som ikke kan svælge en tanke, med mindre den gives til dem i en formelig liden ordflom. Og ofte maa ordflommen endogsaa være sukret med alleslags literære sødheder. Jeg anbefaler til disses brug en del afhandlinger, jeg har liggende fra mine studenterdage. De burde ikke være for sterke for nogen over 12 aar; men de kan ogsaa med lethed udspædes i endnu høiere grad med ordenes klare og fareløse medium.

— Man har spurgt mig, hvorfor jeg ikke skriver en novelle, fortælling, roman, eller noget lignende.

Der er ingen tvil om, at hvert levende menneske, der forstaar at udtrykke sine tanker og følelser, har materiale i sig selv til en trebinds roman. Paa den anden side er det sjelden, at en forfatter kan skrive mere end *én* bog uden at komme med trættende gjentagelser. Grunden er, at enhver har én bog i sig. Den skriver den unge forfatter ud af sin egen erfaring. Men saa — ja, for saa at præstere noget nyt, kræves der *geni*, — som meget faa har; det geni, der sætter en istand til at skrive ud af *andres* liv og erfaring, sætte sig ind i andres personlighed og følelser, — det dramatiske geni, med andre ord.

Desuden har de færreste tanker til mere end én bog. Naar den er skreven, er man udtømt.

Alt dette beviser imidlertid blot, at jeg som alle andre kunde skrive en roman eller fortælling, om jeg vilde.

Hvorfor gjør jeg det saa ikke? — Jo for det første, fordi jeg maatte fortælle alle mine egne hemmeligheder, og det har jeg ingen lyst til — uden i poetisk form. Digtet er den eneste passende form for slig selvaabenbarelse. En balskjønhed kan vise sig under gaskronernes lys, beskyttet af diamanters glitren og silke og *lace* med en fylde af nøgne arme og skuldre, der ved dagslys og i bomuld i et vanligt dagligværelse ikke vilde være til at udstaa — efter damernes formening. Saa lader meget sig sige i retning af selvaabenbarelse i i digtets rim og musik, som vilde virke frastødende i prosaisk form.

— Dernæst kom jeg naturligvis til at tegne alle mine venner — det gjør jo alle forfattere, de suger sin honning fra deres vennekreds, lever flot paa den —. Nu har jeg uheldigvis mange venner, som nødig vilde sidde som model for mig, fordi de ingen lyst har til at blive sat paa udstilling, som de virkelig er.

Og endelig tror jeg, at jeg *vil* skrive en fortælling en af disse dage. Jeg beder om at faa kredit for daadens værd paa forhaand. Jeg vil gjerne laane lidt berømmelse og popularitet paa den, som saa mange andre gjør paa det, de *agter* at udrette.

A propos om digtere og forfattere. Der er to slags digtere, som der er to slags blondhed. Der er først den negative blondine, hos hvem blondheden bare er mangel paa farvestof, — en slags udvaskethed, kraftløshed. Og saa den positive blondine, hvis hele væsen er som gjennemskudt og gjennemrislet af solguld, som dyppet i solglød, og som ikke har mere lighed med den første end en appelsin med en snebold.

Saa er der ogsaa store, sollyse, konstruktive, positive digtere, hvis ord er som tændende lysstraaler, — og andre udrustet med et slags maaneskinstalent. Deres mangel paa blod gjør dem følsomme for indtryk, som friske mennesker ikke ænser. Der hviler over dem noget koldt, udvasket, negativt. De kan i det høieste drive det til en glitren af vid og kold lidenskab, en glitren som af sneskare i maaneskin, en glitren, der bringer en til at gyse og føle sig uhyggelig tilmode.

Synd har mange former og mange redskaber, men en løgn er det haandtag, som passer dem alle".*).

*) De tre nævnte verker af dr. Oliver Wendell Holmes findes paa engelsk i *Tauchnitz* udgaven af brittiske forfattere

Huseby & Co.s forlags bogtrykkeri.

KRINGSJAA.

1893.
1.